M. FABII QUINCTILIANI

DE

INSTITUTIONE ORATORIA

LIBRI DUODECIM,

CUM

NOTIS ET ANIMADVERSIONIBUS

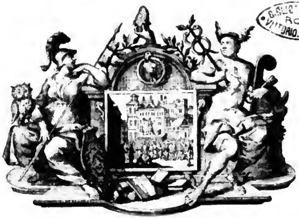
VIRORUM DOCTORUM,

SUMMA CURA RECOGNITI ET EMENDATI

PER

PETRUM BURMANNUM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud JOANNEM DE VIVIE, MDCCXX.

Digitized by Google

VIRO

ILLUSTRISSIMO ET HONORATISSIMO,

CAROLO,

COMITI SUNDERLANDIAE,

BARONI SPENCERO DE WORMLEIGHTON,

PRAEFECTORUM AERARII MAGNAE BRITANNIAE,

ET

SACRI CUBICULI PRAEPOSITORUM PRINCIPI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SI ulla temporis praeteriti jucunda eſſe poteſt recordatio, non tam tenerae infantiae & pueritiae, quam primae in ſtudiis humanitatis & artium rudimentis exactae aetatis, grata viris a ſenſu vulgi remotis memoria redire ſolet. Nihil ſuavius & majori cum delectatione omnis ordinis homines memorare & repetere deprehendimus, quam puerilis doctrinae incunabula, & ſenſus iſtius communis, quem de gremio matrum & nutricum exeuntes, a convictu ſodalium capere omnes incipimus, exordia. Omnium fere mentibus primorum annorum ſincera illa hilaritas penitus inſidet, & quotidie reminiſci juvat, quam ſimpliciter & abſque ulla diſſimulatione nos ad operum juvenilium conſor-

Digitized by Google

ſortes applicare, & excellentia inter aequales ingenia ſuſpicere & admirari inſtituimus. Uſus ille cum magnae indolis & ſpei ſummae juvenibus, qui ab ipſo tyrocinio ſenſim contrahitur, aliquid ſancti, &, ut cum Fabio noſtro loquar, religioſae neceſſitudinis adfert, ita ut ſimilibus ſtudiis imbui, non minorem ſaepe animorum conjunctionem, quam iiſdem ſacris initiari, producat. Sub eodem creviſſe magiſtro, & ab eadem ad ingenii cultum manu formatum eſſe, grati quamdam commilitii ſpeciem refert: & incredibili quadam laetitia animus nobis perfundi ſolet, ubi excellentem aliquem ex condiſcipulis, ipſi licet ſorte & conditione minores, ad illuſtrem ingenii, virtutis & dignitatis praeſtantiam proceſſiſſe audimus. Quanta alacritate & gaudio gregarios ſaepe milites exſultare videmus, ubi e contuberniis ſuis, ad primos ordines & militaria imperia provectum conſpici aliquem, quocum ſimul olim militaverant, intelligunt. Immo, ſi res & caſus ita ferant, ut ad congreſſus & colloquia eorum, quibuſcum communis quondam fuit militia, admittantur, nihil prius & antiquius habere ſolent, quam actae prius ſub eodem duce pueritiae & adoleſcentiae memoriam renovare. Mihi quoque, ſi ulla ſortis & vitae, non omnino in tenebris traductae, felicitas contigerit, eam omnem acceptam referre ſoleo diſciplinae, maximi nuper inter totius orbis eruditos nominis, Graevii; cui, patre in prima jam aetate orbatus, fueram traditus & commendatus, & quem ſemper, non ut praeceptorem, ſed ut alterum parentem colui & obſervavi, cujuſque memoria numquam ex mente mea elabetur. Sub hoc dum prima humanitatis & eruditionis rudimenta deponerem, inſignia jam inſequentis temporis me ornamenta conſecutum eſſe ſum expertus, quod non ſolum cum mei ordinis

&

Digitized by Google

& loci adoleſcentibus amicitiae ad ſenectutem uſque duraturae fundamenta jaciendi, ſed in primis quod jam tum Principum juventutis, quorum maximus & incredibilis ad ejus ſcholas erat concurſus, virtutes & eminentia ingenia admirandi facultas contingeret. Et licet mediocritas mea ab interiore multorum conſuetudine aliquantulum me ſejungeret, notitiam tamen & publicum quemdam uſum & congreſſum condiſcipulatus neceſſitudo praebebat. Hinc factum, ut procedente aetate, ubi in diverſis orbis partibus famâ & publicis nuntiis acciperem, plurimos, quos olim in eodem ſtadio decurrentes ſuſpexeram, ad ampliſſimas dignitates adſpiraſſe, neſcio quo modo magis adficerer, & ſincerius gaudium ex eorum ornamentis perciperem, quam ſi ignotos neque umquam viſos opibus & fortuna augeri audirem. Omnium vero primae nobilitatis virorum, quos olim adoleſcens vidi & colui, recenſum mecum agenti, nullius umquam frequentior & jucundior recordatio in mentem recurrere ſolet, quam Tui, Illuſtriſſime Comes, quem ſub ejuſdem magiſtri Graevii ductu & auſpiciis, ſumma corporis & animi contentione, elegantioris & civilis doctrinae initiis operantem olim jam eram demiratus, & principatum inter tuae fortunae & ſortis nobiliſſimos juvenes, tenere animadvertebam. Augebat conceptam de mirifica tua indole & virtute quotidiana Graevii praedicatio, qui, ut erat dexterrimus ingeniorum aeſtimator, Te ſaepe aliis, ut diligentiae & rarae ſollertiae exemplar proponebat, talemque Te aliquando fore ſpondebat, qualem nunc non patriae tantum, ſed univerſo orbi Te exhibere videmus. Immo nos ipſi, & quicumque aliquem rerum civilium & publicarum ſenſum habent, Te incredibili virtute & prudentia ſummam, quam de adoleſcente ſenex faciebat,

ſpem longe ſuperaſſe deprehendimus. Neque etiam, cum acerrimo in omne decus & gloriam ſtudio inflammatus ferreris, aliter evenire poterat, quam ut ad excellentiam in omni virtutum genere praeclaram adſcenderes, & illud dignationis & honoris, ad quod te evectum videmus & laetamur, faſtigium occupares. Cum enim eruditionis & ſapientiae praeceptis primos annos poliviſſes, juvenilemque animum firmaſſes, & ita viam ad ſumma quaeque muniviſſes, in viros deinde tranſcriptus rebus maximis adhiberi coepiſti, & ad publicas adminiſtrationes non tam natalium ſplendore & majorum meritis, quae tamen ſumma erant, quam vi ingenii & animi, ſtudiis recti & aequi ita roborati, ut perſonam iſtam facile ſuſtinere poſſes, gradum feciſti, eumque te eſſe omnibus probaſti, quem Te cives & exteri, quibus Te cognoſcendi felicitas contigerat, ſperaverant. Incidiſti autem in tempora illa, quibus patriae, importuna dominatione fere oppreſſae, ſed feliciter procerum conſtantia & invicta animorum firmitate, & ope & conſiliis maximi Regis Guiljelmi legibus & libertati reſtitutae, ſtudium & fidem approbare poſſes. Regi inter primos carus, & in amicorum cohortem receptus, per primos honorum gradus decurrens, omnibus, quae tibi commiſſa fuerunt, negotiis diligentiam ſingularem & incorruptam integritatem adhibuiſti. Cum vero major Tibi rerum ſub ſereniſſima Regina Anna, quae Guiljelmum excepit, ordo eſſet natus, & ad ſummam prudentiam uſus & exercitatio maxima acceſſiſſet, eluceſcere clarius inter omnes virtus, & patriae ſemper commodis intenta vis mentis incepit. Ad graviſſimas de ſumma republica deliberationes a Regina adhibitus, & quaſi in ſpecula collocatus, longe tempeſtates & futuros caſus proſpiciens, numquam oculos

Digitized by Google

a ſalutis publicae & legum cuſtodia dimovebas, ipſique Reginae, quae nihil praeter modum & jura cupiebat, ſemper imperii aequabilis & temperati auctor exiſtebas. Neque ſoli Britanni, recentis dominatus periculo exterriti, fortem illum & liberum animum, qui moderationis & aequabilitatis ſtudio flagrabat, experiebantur, ſed ad omnes, quorum fortunae importunitate eorum, qui leges & jura perfringere ſolent, depreſſae erant, in Te certiſſimum praeſidium habebant. Teſtes citare hic poſſem Hungaros, qui res ſuas adflictas & proſtratas recreari & refici gaviſi ſunt, ubi Te innocentium hominum patrocinium arripuiſſe cognoverunt. Legatus enim a Regina ad Potentiſſimum Imperatorem, blanda & gravi oratione exulceratum ejus erga calamitoſos animum ita flexiſti & fregiſti, ut perditae eorum fortunae erigerentur. Hoc enim opus, haec praecipua tua laus eſt, Vir egregie, ut, qui domi didiceras patrias leges adſerere, & certos, intra quos omnis potentia debet coërceri, limites deſcribere, exteris quoque, libidine & injuria aulicorum miniſtrorum oppreſſis, advocationem praeſtares. Hujus tam laudabilis legationis & operae miſeris datae praemium ampliſſimum grata ſine mora Regina exſolvit: Principem enim Tibi locum, inter eos qui arcana Regni & Reginae negotia & tabulas procurant, adſignavit. Qua in ſtatione eam ſedulitatem & fidem oſtendiſti, ut res Britannicae, & quae cum iis communi vinculo conjunctae eſſent, Foederatorum contra potentem, & gravem univerſo orbi, Franciae Regem, inſperata incrementa caperent, & poſt inſignes & incredibiles de hoſte, vinci deſueto, victorias, virtute & felicitate Soceri tui, Ducis Marleburgii, reportatas, ſpem conciperent redigendae intra juſtos fines dominationis. Quam licet deinde falle-

** re

Digitized by Google

re videretur inexſpectata rerum converſio & perturbatio, & diverſam in regni adminiſtratione ſectam ſequentium machinationes Reginae animum convellerent, & a ſanctiſſimo cum ſociis foedere diducerent, tua tamen in labefactato illo Britanniae ſtatu inconcuſſa ſtetit virtus & mentis robur, nec ullis machinis a propoſito & ſuſcepto conſilio deduci potuiſti, quo minus imminens patriae tuae Tyrannidis periculum depulſares, & decretae ſemel Hanoveranae domui hereditatis acerrimum & conſtantem vindicem Te probares. Ita ut inter alios magnae & rarae firmitatis viros, Tibi in primis feliciſſimam hodie regni conditionem, qua perfruuntur, populares debeant. Quamvis vero ſumma Tibi ſemper bene facti merces ſit viſa, bene feciſſe, non tamen praemiis carere tam ſalutaris operae Te voluit Regum maximus Georgius, qui cum hereditatem, ad quam jura, leges, & incredibilis bonorum omnium conſpiratio eum vocabant, adiiſſet, Te unum, cui maxime confideret, inter intimos habuit, & quantam de prudentia & fide tua opinionem concepiſſet, egregio ſtatim judicio declaravit, cum curae tuae Hiberniam, clauſtrum & propugnaculum Britanniae, per cujus latus fere ſemper Anglia a male animatis peti ſolet, committeret. Hanc dum vice ſacra gubernas, providentia & conſiliis effeciſti, ut tranquillatis & compoſitis rebus omnibus, Rex in tuo labore & vigilantia penitus acquieſceret. Neque in civilium tantum rerum adminiſtratione erga Regem & patriam fidelitas tua & opera enituit, ſed & ſummam abſtinentiam, & eam in diſpenſanda Hiberniae pecunia, commiſſa Tibi aerarii praefectura, diligentiam praeſtitiſti, ut nullus commoveretur nummus, qui non in publicam utilitatem erogaretur. Nondum tamen honorum, licet ſummi hi &

egre-

Digitized by Google

egregii eſſent, metam tangebas, nec carere conſiliis & praeſentia tua diu Rex poterat. Reduci enim, poſt redditam adminiſtratae provinciae rationem, non amplum ſatis praemium perſolvere ſe poſſe Rex credebat, ſi in eumdem Te, quem ſub Regina Anna tenueras, locum reponeret, ſed principem Tibi in ſacro conſilio adſignavit, ut graviter & in rem conſulendo reliquis clariſſimum prudentiae & fidei exemplum proponeretur. Deinde inter Viros Primarios, quibus Aerarii publici diſpenſatio mandata erat, ordine omnes antecedens, adſcriptus, eamdem innocentiam, quam in Hibernia edideras, praeſtando effeciſti, ut publicis neceſſitatibus numquam pecunia deeſſet, neque ullis malitioſorum artibus fides publica labefactaretur. Quae omnia, licet veneratione & obſequio nulli purpuratorum concederes, non tam Regi, quam Regno prolixe praeſtabas, neque umquam rationes Regis a populi ſalute ſejungi aut ſeparari debere prae Te ferebas. Neque etiam optimus Rex eos umquam amare ſe oſtendit, quos ſuis magis, quam publicis commodis ſtudere conſtabat, aut alios in amicitiam & comitatum recipere voluit, niſi qui non minori in patrias leges vindicandas ardore, quam in Regia jura adſerenda feruntur. Cujus judicii non illuſtrius documentum prodidit, quam cum Te, proximum ſibi habere exoptans, quem pro ſalute publica tam vigili ſemper cura & animo excubare cernebat, inter ſacri cubiculi cuſtodes, primo loco ſibi apparere voluerit, ut in hoc Auguſtae domus capite, ex quo non Britanniae modo, ſed univerſae Europae tranquillitas pendet, omnium ſecuritatem ſervares. Ampla haec ſunt, quis neget, & ſplendidiſſima fortunae & dignitatis ornamenta, quae neque malis artibus, neque humili adulatione, aut ſervili obſequio, ſed vigilando, agendo, prudenter conſulendo, & incor-

Digitized by Google

rupta fide paraſti: Non tamen, (ignoſce, quaeſo, Illuſtriſſime Comes, ſimpliciter & quod res eſt eloquenti) ea praecipue ſunt, quae me in Tui admirationem rapuerunt, & ut inter nominis tui cultores referri exoptarem, permoverunt: Non enim purpuras, & excelſae dignitatis inſignia aut inſtrumenta, quae aliquando caeco impetu fortuna in indigniſſimos conferre amat, adorare ſoleo; ſed ad Te venerandum magnitudo in primis in literas & literatos meritorum induxit. Cum enim latiſſime per aulas Regum & Principum, quae toties ſalutarem tuam manum ſenſerunt, fama prudentiae tuae celebretur, non minori luce, ſplendor benignitatis & favoris, quo ſtudia humanitatis, quibus non mediocriter imbutum pectus geris, per Muſarum & doctorum virorum atria & domicilia ſe diffudit. Univerſa eruditorum natio, quae nullo gentium aut populorum diſcrimine diſtinguitur, bonitatem & prolixam, qua laudabiles conatus adjuvare ſoles, voluntatem admirari & praedicare certat. Tibi maximam partem acceptum refert, optimarum artium ſtudia, quae jam dudum in illis regionibus, ubi initia & incrementa ceperunt, exoleſcunt, in Britannia tantis auctibus effloreſcere, nec ab ipſa aula, ubi fere ſordere & deſpici ſolent, exſulare. Te praeſidium & decus literis praeſtante, non modo laus verae & ſolidae eruditionis renata videtur, ſed cum latiſſime per omnia veſtri regni membra, aemulatione tanti nominis accenſa, pervagata ſit, ad Bataviae quoque & cultioris orbis reliquas partes, quibuſcum inſtrumenta doctrinae & tot volumina ingenio & cura doctiſſimorum Anglorum elaborata communicantur, penetravit. Invidenda merito literatorum in Britannia felicitas cenſeri poteſt, qui inter patronos & vindices, quos plurimos & nobiliſſimos habent, principem etiam amicorum Regiorum numerare ſe-

trium-

triumphant; & quotidie teſtem & arbitrum operae & laborum ſuorum videre, qui non modo fovere & ſublevare eruditos amat, ſed ipſa ſtudia, ubi a graviſſimis negotiis vel minima remiſſio conceditur, recolere & celebrare ſolet. Cujus inſtructiſſimam, & delectu & copia optimorum codicum locupletiſſimam bibliothecam, ſumma cum benevolentiae ſignificatione omnibus, qui aliquod in literis decus & nomen gerunt, patere vident; cujus auctoritate & gratia, qua apud Regem & populares valet, doctrinarum omnium ſtudiis dignitatem & ſplendorem, eruditis ipſis otium & commoda ampliſſima conſtitui, ipſoſque artium cultores comiter & benigne admitti & excipi cernunt. In cujus fortunae partem cum nobis venire vix liceat, non exiguam tamen ex florentiſſimo in Britannia ſcientiarum ſtatu voluptatem percipimus, & ipſe quoque in tantorum bonorum conſortionem me admiſſum exiſtimabo, ſi, Illuſtriſſime Comes, qui undique optimae notae libros nullis parcens impenſis conquiri jubes, haec etiam Quinctiliani volumina, mea nunc cura & labore aliquantulum, ut ſpero, nitidiora, in ſcriniis & pluteis tuis reponi patiaris. Tanta hujus Eloquentiae & ſimul Sapientiae magiſtri fuit ab omni memoria auctoritas & exiſtimatio, ut ſupervacaneam mihi omnem faciat ambitionem. Moleſtum enim & putidum eſſet commendare tam inſignem Rhetorem Viro primario, qui jam ab ipſis ſtudiorum initiis hunc facundiae doctorem amare didiciſti, & qui adjuvante egregia & admirabili natura, praeceptis deinde ſummi magiſtri confirmata, non tam ad Fabii, quam ingeneratae menti Eloquentiae dictata, toties in frequentiſſimo Gentis Britannicae conventu, & in Regio ſenatu verba faciens, vi dicendi, & divina linguae gratia & copia audientes in ſtuporem abripuiſti. Si quid potius Quinctilianus, prolixe

Digitized by Google

& liberaliter in penetralia tanti viri receptus, facundiae ſuae dote efficere poſſit, id ut omne in me, unico ejus admiratore, & qui ad decus & nitorem ejus priſtinum aliquid conferre conatus ſum, commendando ut conſumere vellet, rogarem. Sed, cum tam foede & crudeliter, vitio barbarorum ſeculorum, ſit habitus, & parum a me opis ad ſananda illa vulnera, quibus hodie adhuc deformis incedit, ſit collatum, vereor, ne hoc patrocinium refugiat, & nudum me, & ab omni dicendi arte deſtitutum, ſimplici potius obſervantiae & obſequii teſtificatione aditum ad Te, Illuſtriſſime Comes, parare, &, ne diu inculta oratione Te morando in publica commoda peccem, brevi ſermone perfungi jubeat. Deſino ergo, & votis pro incolumitate tua, & dignitatis, ſi quam capere poſſit, acceſſione, rite & ſollemniter conceptis, a maximo rerum humanarum arbitro & praeſide ſummis precibus contendo, ut non modo, tuis conſiliis & opera Britannia ſe quietis & tranquillitatis pleniſſimam florere videat, & ſub praeſidio tuo literae incrementa, quanta vix ſperare licet, ſumere gaudeant, ſed ut dignis virtute tua praemiis grati popularium animi Te condecorare pergant. Ipſa quoque Batavia, cujus res rationeſque artiſſimo cum Britannicis vinculo ſunt connexae, perpetuam & conſtantem tuam tuendae pacis, & a finibus noſtris depellendi belli voluntatem experta, laudes tuas gratiſſima omnium civium memoria celebrare non deſiſtat. Nos denique, quibus omnis in literarum & artium cultu vita & labor conſumitur, benificentiam & egregiam de republica literaria optime merendi voluntatem, clariſſimis & aeternis memoris & gratae mentis monumentis, in poſteritatem prodere non ceſſemus. Dabam Leidae, idibus Juliis CIↃ IↃ CCXIX.

L E C T O R I

AE QUO ET

B E N E V O L O.

NEſcio an quiſquam inter omnes veteris aevi ſcriptores ſuperſit, qui laudem ingenii & eruditionis per omnia, quae ab eo tempore, quo in ora hominum venit, effluxerunt, ſecula facilius tueri potuerit, minuſque maligna aut iniqua hominum judicia expertus fuerit, quam M. FABIUS QUINCTILIANUS: Unicus certe eſt, qui inter Latinos Rhetoras dignus eſt habitus, ut perfectus & abſolutus eloquentiae magiſter crederetur, utpote qui omnium fere, qui vel ante eum, vel poſt ejus tempora artem bene dicendi tractaverunt, famam luce ſua obſcuraverit. Neque quiſquam efficere potuit, ut ex manibus docentium vel diſcentium eloquentiam excuteretur, ſed omnes in hac eruditionis parte verſati, vix potuerunt eam nobilitatem conſequi, ut nomina ſua ad poſteros tranſmitterent. Quidquid etiam doctorum virorum a renatis feliciter literis in Italia, Gallia, Germania & ceteris orbis partibus, ad hanc diſciplinam animum adplicuit, curſum ſuum ad Fabium, tanquam ad ſidus certiſſimum, direxit. Ita ut ſi quis animum inſignis hujus Rhetoris praeceptis diligenter imbuerit, is facile reliquos, qui in hoc ſcribendi genere elaborarunt, praeterire & negligere poſſit; & ſi ad uſum & exercitationem illa, quae a Fabio didicit, adhibere continua meditatione inſtituerit, non alio magiſtro opus eſſe per ſe deprehendat. Neque etiam aliter per ipſum hujus artis & dicendi facultatis ingenium & naturam fieri poteſt; Non enim ex earum artium aut ſcientiarum genere eſt Eloquentia, quae ex reconditis & abditis fontibus hauritur, & obſcuritate principiorum, pro temporum viciſſitudine & humanorum ingeniorum inconſtantia & levitate, diverſa experiatur fata, & praecepta & effata ſua variare cogatur. Si ſpectemus, quae ſuperbo, & minus conveniente nomine, ſe ſuper reliquas effert, Philoſophiam, quae omnium laudatarum artium ſe procreatricem & parentem jactat, reperiemus nihil illam adhuc certi, in quo ſectatores ejus conſiſtere poſſint, protuliſſe. Nihil enim rerum natura-

lium,

Digitized by Google

lium, ſiderum coelique ſpectatores efficere potuerunt, quo ſequentium induſtriam & laborem ſupervacanea reddiderint. Qui altius humanis rebus caput extollere, & ad ipſam divinae aut humanae mentis vim & facultates penetrare voluerunt, nihil aliud nodoſis & inutiliſſimis maximam partem diſputationibus perfecerunt; niſi ut omnia ſecula vano labore fatigaverint, nihilque ita ad liquidum perduxerint, ut omnium vel certe plurimorum conſenſu aliquid convenerit, quod ampliorem deliberationem excluderet. Nihil nunc dicam de rerum divinarum ſtudio, & perpetua illa varietate & inconſtantia, quae adhuc non permiſit, ut inter ullos eorumdem ſacrorum conſortes certi ritus colendi Deum, & ſentiendi recte de graviſſimis religionis capitibus unus & perpetuus tenor conſtitueretur, qui nullis cavillationibus, aut fallacibus concluſiunculis convellatur. Nihil de civilis prudentiae, aut publicae & privatae vitae diſciplinis, quae pro regnorum & imperiorum viciſſitudine, & populorum ingenio, vel pro eorum, qui aut oſtentationis aut quaeſtus cauſſa philoſophantes, humano generi novo quodam modo imperare volunt, levitate & ſuperbia, recentes ſemper nobis producunt magiſtros, qui ſapientiores ſibi praeteritis viſi, omnia a prioribus tradita evertere ſtudent. Sola eſt Eloquentia, tam quae ſoluta oratione liberius evagatur, quam quae certis legibus & modis adſtringitur, quae indubitata artis ſuae principia & inventa & perfecta eſſe, neque quidquam eſſe, quod ad artis praecepta adjici poſſit, ſed ſi quid deſit, id non arti, ſed naturae humanae deeſſe, gloriari poſſit. Et quamvis nemo adhuc per corporis noſtri & mentis vitia & depravationem, exiſtere potuerit, qui ad ſummi & perfecti Oratoris laudem adſpiraverit, hoc tamen bene dicendi & ſcribendi magiſtri effecere, ut unicam & certiſſimam viam, qua ad decus hoc enitendum ſit, oſtenderint, & optimi Oratoris illam animo ſpeciem effingi poſſe docuerint, praeter quam nulla alia excogitari poſſit. Et haec arti huic perfectio neceſſario contingere debuit. Non enim Rhetores, ut Philoſophi, Mathematici, & rerum divinarum humanarumque Doctores, verſantur in obſcuritate rerum & artibus reconditis & ſubtilibus, ſed rationem omnem in medio & communi uſu, hominum more & ſermone poſitam eſſe profitentur. Non ex diſcrepantium opinionum varietate, ea quae optima videntur eſſe, dubii ſaepe & incerti eligunt, ſed uni naturae & conſuetudini, eique perfectiſſimae, attendentes, nullam aliam eloquentiae ſibi imaginem cogitatione fingunt, niſi quam ipſo actu exprimere debent: & cum naturae conſtans ſemper & eadem ſit ratio, non infinitarum linguarum varietas, non morum & inſtitutorum,

quibus

quibus gentes & populi diſtant, diſſimilitudo, non educationis aut ſtudiorum diverſa conditio, non de rebus divinis & humanis diſcrepantes ſententiae, Eloquentiae etiam praecepta dubia & inſtabilia facere poſſunt.* Sed quocumque ſermone, apud quoſcumque populos, de quibuſcùmque rebus agendum eſt Oratori, una ſemper & certa eloquendi & agendi eſt ratio & diſciplina. Et quamvis una eademque lingua primum rudior & incomtior, poſtea magis magiſque poliri & exornari coeperit, non tamen diverſam Eloquentiae imaginem ejus cultor ſibi formabit, ſed ex eodem, omni temporum, locorum & rerum ſtatu, fonte docendi & movendi eos, qui ſe audient, rivos deducet, ex quibus ab omni aevo arte dicendi clariſſimi viri deduxerunt. Si Athenae jure gloriatae fuerint, apud ſe inventam ſimul & perfectam eſſe Eloquentiam, Roma quoque nihil ſe reliquiſſe jure jactaverit, quo minus & ſua lingua popularibus eadem tradiderit, quae florentibus Graeciae rebus Rhetores prodiderunt, reliquarum nationum magiſtris nihil ſupereſſe potuit, niſi ut regulam & normam Eloquentiae, ſemel conſtitutam, confirmarent, & nihil novi ſe docere poſſe confiterentur. Neque etiam id ſibi ſumſit Fabius, ut novae cujuſdam artis, aut cui ad ſua tempora imperfectae aliquid adjici poſſit, arcana primus evulgaret, ſed ut neglectae non tantum, ſed ſuo tempore inſigniter per Declamatores depravatae Eloquentiae praecepta, ab utriuſque linguae viris ante ſe tradita, in unum corpus collecta promulgaret. Hinc quoque eveniſſe videmus, ut ex immenſo illo Rhetorum numero, qui apud Graecos floruerunt, praeter Ariſtotelem & quoſdam alios, qui tamen non omnes Eloquentiae partes excuſſerant, pauciſſimi ad nos pervenerint, & ex Romanis, praeter Ciceronem & Fabium, qui hoc in genere maxime enituerunt, nemo fere dignus ſit habitus, qui ad poſteritatem tranſmitteretur, cum nihil ad formandum illum perfectum oratorem duo illi neglexerint, effecerintque ut aliorum induſtriae nullus ſit locus relictus. Non mirandum ergo, ſi per tot ſeculorum decurſum ſolus fuerit Fabius, qui omnium ſuffragia tulerit, & qui, quamdiu Eloquentiae & literis honos habebitur, unicus ſemper, ut conſummatus Facundiae magiſter, juventuti commendari ſit meriturus. Quam etiam cauſſam mortuae quaſi paullo poſt Fabii tempora Eloquentiae & commutatae in barbaram quamdam & ſtultam loquacitatem, fingemus? niſi quod minus Fabio & Ciceroni auſcultantes viri, acuti quidem, nec ingenio aut eruditione orbati, ſed inani ſpecie ablati, pro naturali fucatam quamdam & corruptam Eloquentiae imaginem amplexi fuerint. Quae orationis deformitas ad renaſcentia demum in Italia bonarum artium

Digitized by Google

tium ſtudia permanſit, cum a Poggio ex tenebris & clauſtris, quibus per tam immenſum temporis ſpatium fuerat cohibitus, protractus Quinctilianus antiquum orationi decus & ſplendorem reſtituit, & renovavit. Quantum hi de Inſtitutione Oratoria inventi ante tria ſecula libri contulerint ad polienda ingenia & linguas eruditorum; quanto gaudio haec eruditionis inſtrumenta excepta, quanta contentione, arte typis libros exprimendi nondum pervulgata, exemplaria deſcripſerint ſummi in literis viri, dicere hic nihil attinet, cum plena ſummae laetitiae teſtificatione ſint ejus ſeculi monumenta. Nemini etiam mirum accidere poterit, tot Quinctiliani, a quo Typographia frequentari coepit, editiones prodiiſſe, ut vix potuerint eruditionis & Eloquentiae ſtudioſi ſatiari. Quarum ne longum pertexam catalogum, diligentia Cl. Almelovenii effecit, qui, cum novam Fabii editionem moliretur, & undique editiones quotquot potuerat conquireret, earum indicem ediderat, qui deinde Tomo V. Hiſtoriae Criticae inſertus, & poſt has praefationes proditus, nobis de variis Quinctiliani editionibus diſſerendi gratiam fecit. Ita ut nihil fere ſuperſit, niſi ut, quibus ſubſidiis nos inſtructi ad hanc curandam adgreſſi ſumus, breviter diſſeramus. Neque etiam de Ipſo Fabio, ejuſque vita & fatis longam inſtituemus orationem, cum hoc virorum inſignium, ut Nicolai Antonii in Veteris Hiſpaniae Tom. I. & in primis Dodwelli induſtria praeceperit, cujus annales Quinctilianeos ſubjicere non neglleximus: plura etiam tam de meritis Fabii, quam diverſis Doctorum virorum curis & editionibus Fabricius congeſſit, quae ex viri diligentiſſimi Bibliotheca Latina, ejuſque ſupplemento, repeti poſſunt. Ex quibus, & quos illi laudant, abunde diſcere poterit lector, qua ratione repertus primum a Poggio ſit Fabius, & quae ſint priorum, qui ante nos in edendo & emendando eo elaborarunt, merita; nos contenti ſimpliciter enarrare viam, quam in laborioſiſſimo opere inſtituimus, & quibus copiis inſtructi ad illud acceſſimus, breviori praefatione defungemur.

Scripti codices initio nulli ad manum fuerunt, cum pauci in bibliothecis noſtris reperiantur, & omnes fere recentioris aetatis, maximamque partem ex primo illo in Sancti Galli Coenobio a Poggio reperto codice propagati credantur. Ubi vero primus ille codex lateat nondum reſciſcere potui, ſed poſtquam ille a Poggio, honeſto furto (ut hoc ſubindicare Johannes Keſlerus in Sanctgallenſi bibliotheca Tom. III. Rer. Alemannic. p. 161. a Goldaſto editarum videtur) ſublatus fuit, in Italiam miſſus, ibique certatim deſcriptus fuit. Florentiae illud exemplar ex Germania allatum ſe legiſſe teſtatur Raphael Regius in commenta-

tario ad Epiſtolam Fabii ad Tryphonem; an vero adhuc ibi ſervetur ignoro. Cl. Almelovenius, qui conſtituerat novam Quinctiliani editionem procurare, ex codice antiquo varias lectiones margini libri ſui adſcripſerat, quas nos ex exemplari ſuo ſibi excerpſiſſe prius credentes Almeloveniani nomine inſignire inceperamus, cum deinde Cl. Francii fuiſſe, illumque ejus uſum Almelovenio indulſiſſe intellexerimus. cum vero profligata jam ad lib. v. cap. 10. editione, ſublatis rebus Leidam commigraſſem, ſtatim Bibliothecae publicae pluteos excuſſi, & in iis tres codices Voſſianos repoſitos reperi, quos quanta licuit diligentia contuli, variaſque lectiones exinde verbis Fabii ſubjicere incepi, reliquis in calcem inter addenda rejectis. In horum codicum collatione nihil humani mihi accidiſſe adfirmare non audeo, cum ſaepe & acies oculorum & mentis in hoc ingratiſſimo labore obtunderetur, & eveniſſe forte potuerit, ut adſcribam primo codici lectionem aliquam, quae in ſecundo vel tertio reperiatur, quamvis id raro eveniſſe meminerim. Quam facilis vero diverſos uno tempore codices conferenti talis lapſus eſſe ſoleat, docere poſſent omnes fere, quicumque hoc ſaxum volverunt: & ne latius evager, ipſum Gibſonium, cujus fidem & diligentiam ſummam non potui ſatis ſuſpicere, aliquando tamen humani hujus peccati non immunem offendi, & ſaepe pro diſcrepantibus codicum lectionibus dediſſe diverſas longe ac nominat, imo lemmata etiam quaedam in marginem librorum conjecta, earum loco produxiſſe, oſtendere in facili foret. Quare & mihi ignoſcendum aeque atque aliis contendo, neque facile Criticis, tam moleſto opere in ſummum reipb. literariae uſum perſungentibus, convicia facienda, niſi mala fide, & ut conjecturis ſuis auctoritatem concilient, manum veteris librarii ementiuntur, in quam partem me numquam peccaſſe conſcius mihi ſum. Serius ad me tranſmiſit Vir optimus & eruditiſſimus Bernardus Montefalconius varias lectiones codicis Colbertini, quem ille duodecimi fere ſeculi eſſe credebat; & quas a libro fere iv. adhibuimus; aliud, & ex ipſo Poggii codice deſcriptum exemplar in eadem bibliotheca eſſe didici ex Menagii Antibailleto, qui illud ex Heinſiana in Colbertinam migraſſe narrat. Codicis etiam Bongarſiani, quem nunc habet bibliotheca Bernenſis, variantes lectiones ad me miſit humaniſſimus & doctiſſimus Juvenis J. Georgius Altmannus, cui pro hoc inſigni officio publice gratias, quas debeo, ago; ſed & has in ultima hujus editionis folia rejicere coacti fuimus, cum veniſſent ad nos eo tempore, quo libri de Inſtitutione Oratoria jam deſcripti typis eſſent. Ad marginem praeterea editionis Gry-

phianae A. 1536. quae eſt inter Almelovenianos in Bibliotheca Ultrajectina Codices, erant quaedam variae lectiones, excerptae ex antiquo exemplari manuſcripto a Joanne Poullain Turonenſi, Aureliano Canonico, quod abſolverat A. 1465. Sed cito defatigatum, quiſquis ille fuerit, qui codice illo uſus eſt, apparet, nam ante cap. III. lib. I. jam defecerat: alia vero manu hic & illic quaedam emendationes in oram libri conjectae erant. Haec fere nobis ex antiquis & manu exaratis codicibus ſubſidia praeſto fuerunt, quae, ſi mihi parum profuerint, me doctioribus & acutioribus ad emendandum Fabium planiorem viam poſthac monſtratura ſpero: Nullus enim, credo, ſcriptor ad nos pervenit, in quo tot affecta & plane deſperata adhuc loca ſuperſunt, quibus ut medicam manum adhibere, & excutere quidquid ubique codicum lateat, eruditi viri & Eloquentiae ſtudioſi velint, magno opere contendendum eſt. Et ut harum rerum cupidis etiam ſatisfaciamus, breviter indicare viſum eſt, ubi codices quoſdam ſupereſſe, & quos jactaſſe ſe antiqua exemplaria poſſidere, legendo didicerim. Vetuſtiſſimum ac certiſſimae fidei librum Quinctiliani, ſed nulla nota addita loci, ubi haereat, ſe legiſſe & vidiſſe teſtatur Domitius Calderinus, Adnotationum diverſar, tom. I. Facis Criticae pag. 316. In Bibliotheca Gothana optimum Quinctiliani exemplar ſervari didiceram olim ex Cl. Tenzelii colloquiis menſtruis Anni 1694. pag. 108. & poſtea in Catalogo MSStorum ejus Bibliothecae a Celeberrimo Cypriano edito cap. I. p. 66. legi illud admirabili ſtudio confectum, & Roma perlatum ex Pii III. Bibliotheca. Quem ut diligenter excutiant & prodant Viri, qui iis in Germania ſtudiis tenentur, docti, vehementer rogo. In Ambroſiana etiam Mediolani Bibliotheca egregium codicem, & literis uncialibus ſcriptum vidit Iſaacus Voſſius, ut cognovi ex epiſtola ejus Kal. Novemb. 1647. ad Nic. Heinſium data, quam cum infinitis aliis ſervo. Johannes quoque Gerardus Voſſius lib. I. de vitiis ſermonis cap. 18. membranas ex paterna & avita bibliotheca a Joachimo Camerario, Suecico ad Belgas legato, ſibi datas laudat, quae an ad ejus filium Iſaacum tranſierint neſcio; ſecundum tamen codicem Voſſianum poſſe eumdem eſſe, inde ſuſpicor, quia duo alii codices lib. III. cap. 6. pag. hujus editionis 253. habent *res geſtae*, in Camerarii vero membranis *regeſtae* eſſe notaverit Voſſius Pater: hunc etiam codicem Johannes Stephanus Stephanius, qui in Fabium commentarium moliebatur, a Voſſio per epiſtolam petebat. Ad quatuor ſcriptorum fidem ſe Fabium emendare aggreſſum profitetur Latinus Latinius in Epiſtola ad Andr. Maſium pag. 231. ſed nihil inde prolatum eſſe novi, cum in

bi-

Bibliothecam ſuam quaſdam tantum in declamationes emendationes retulerit, nihil vero in libros de Inſtitutione Oratoria, in quos tamen notas confeciſſe, eaſque poſſediſſe Cardinalem Brancaccium, credebat olim Emer. Bigotius, ideoque cum Romae eſſet, eaſque videndi veniam petiviſſet, & intellexiſſet in declamationes tantum ſupereſſe paucas quaſdam notas, eas inſpicere ſe neglexiſſe ſcribit Nicolao Heinſio A. 1662, addens admixtas etiam fuiſſe Andreae Maſii Obſervationes. Hujus vero, ut hoc in tranſitu addam, Bigotii, viri dum viveret ad officia amicis praeſtanda nati, & qui undique viris doctis ſubſidia & ornamenta eruditionis conquirebat & ſuppeditabat, epiſtolas plurimas ad Heinſium datas poſſideo, quas in publicum emitti maxime e re literarum foret, quia pleniſſima Hiſtoriae literariae cognitio eorum temporum inde hauriri poſſet; ſed faſtidit hoc librorum genus typographorum natio, & licet avidiſſime epiſtolas virorum doctorum appeti videat, non tamen ſuo pretio venire, niſi ubi deficere & rara eſſe exemplaria incipiant, experitur. Henricus Ernſtius etiam promiſerat ſe Fabium ex MSS. codicibus emendatiorem producturum, ut narrat Cl. Tenzelius Colloq. Menſtr. An. 1692. pag. 586. Probae & antiquae notae codicem, & quo meliorem nullius ſcriptoris vidit, ſe Baſileae nactum ſcribit Barthius, lib. XIV. Adverſ. 18. & XXXI. 5. ubi quaedam loca ope ejus libri reſtituere conatur. Vidit etiam aliquot codices in Italiae Bibliothecis Vir Celeberrimus Montefalconius, & Diarii Italici pag. 304. membranaceum, ſed recentem in bibliotheca Viri Illuſtris Vallettae, in qua & Vallae collectanea erant in Inſtitutiones Oratorias pag. 305. memorat. Idem Florentiae in Monaſterio S. Mariae membranaceum pag. 375. & Feſuli in Bibliotheca Coſmae, in coenobio Canonicorum alium vidiſſe ſe pag. 393. narrat. Plures ſupereſſe nullus dubito, ſed paucos, qui magnam prae ſe ferunt aetatem, & qui non ex Poggii illo codice deſcripti fuerunt. Atque haec de codicibus librorum de Inſtitutione Oratoria, quorum ope & nos uſi ſumus, & poſtea alii uti poterunt, ſufficiant.

Aliquid etiam de Declamationibus, quas magis ne quid deſiderari in hac editione poſſet, quam ut eas admodum dignas cenſeam, in quas multum temporis & laboris impendatur, ſubjiciendas putavi, adjiciendum erit. Sub Quinctiliani nomine tam majores, quam minores circumferri videmus, & a quibuſdam duos Quinctilianos, Avum & Nepotem celebrari, cum mihi numquam a Quinctiliani manu profectae eſſe videantur, ſed, ut viri docti jam diu oſtenderunt, diverſorum Rhetorum & non unius aetatis eſſe foetus, cum una ſit alia nitidior & elegantior. Illae vero, quae Avo adſcribi ſolent, minime prae ceteris ſint com-

Digitized by Google

commendabiles, cum ille tamen multo propior Auguſteo aevo, & pene illud tangens, debuiſſet eloquentiae palmam omnibus praeripere. Et hinc forte Tenzelius colloq. Menſtr. Ann. 1696. p. 717. Quinctilianum, non addens an Avum an Nepotem velit, Auguſti tempore floruiſſe, adfirmat. Quare, puto, nobiſcum non male actum fuiſſet, ſi pro his luxuriantium, & ut Petronius recte cenſet, genere quodam furiarum inquietatorum Declamatorum foetibus, alia & inſigniora veteris aevi monumenta inertes librarii & inſciti tranſmiſiſſent; ego certe omnes has declamationes, quae nihil fere ſimplicem & naturalem eloquentiam adjuvant, juris vero ſtudium parum illuſtrant, pro uno vel altero Livii vel Taciti volumine in lucem protracto lubens tenebris redonarem. Cum tamen edendae eſſent, nihil, licet ingrati, laboris omiſi, ut illae quoque integriores & a mendis plurimis depurgatae prodirent. Auxilio fuere quatuor codices, quos Leidenſis bibliotheca ſuppeditavit, ex quibus duo ex Voſſiana in illam commigrarunt, & quorum conferendorum moleſtiam minorem fecit optimorum juvenum, Cornelii Ackersdyckii & Franciſci Oudendorpii, auditorum meorum ſummae ſpei, humanitas, qui maxima ejus laboris parte me ſublevarunt. Huc acceſſerunt excerpta codicis, quem litera W notavimus, & quem olim cum Cl. Almelovenio communicaverat Ampliſſimus Johannes de Wit, amicus nobis olim ſummus, & magni illius libertatis & legum patriarum vindicis non degener futurus filius, niſi eum florentiſſimo Belgii ſtatui invidiſſent acerba fata. Colbertinorum & S. Victoris codicum varietates Obrechto, Gronoviani Cl. Schultingio debentur. Ad minores declamationes emendandas nulli antiqui codices adfuere. Sed ex bibliothecae Leidenſis pluteis protulimus excerpta ex Quinctiliano, quorum ope loca quaedam majorum declamationum aliter poſſe conſtitui atque hodie leguntur, nullus dubito, ſed nobis temporis penuria laborantibus, & Ovidianae majori cum voluptate Muſae operantibus, non vacabat haec accuratius excutere. Quis auctor horum excerptorum ſit non liquet, ſed eum, qui confecit Catalogum Bibliothecae Leidenſis pag. 385. ſuſpicari video, eſſe Adelardum Bathonienſem, quia his excerptis ſubjicitur colloquii inter Adelardum & Nepotem de cauſſis rerum fragmentum, & quod inſcribitur Ricardo Bajocenſi Epiſcopo, quos ego omnes penitus ignorare me fateor. At ſupereſſe etiam multa adhuc in bibliothecis declamationum manu exarata exemplaria, nullus dubito, & in indicibus bibliothecarum memorari video: ſed non accurate ſatis excuſſiſſe Cl. Fabricium editionem Oxonienſem Anni 1692, quam ille ad MSS. codices recenſuiſſe virum do-

ctum

ctum refert, patebit facile lectori, qui nullas in eis novi codicis diſcrepantes lectiones notatas videbit, ſed omnes ex prioribus editionibus, & notis & conjecturis Gronovii & aliorum varietates, pro MS. codicum lectionibus venditari. In minores declamationes ſine more graſſatus eſt Aerodius, qui, nullius codicis auctoritate fretus, omnia pro arbitrio immutavit, & addendo, detrahendo, longe diverſas nobis exhibuit a prius editis declamationes. Pithoeus unius codicis praeſidio pauca quaedam emendavit, & nova acceſſione volumen locupletavit. Vidi etiam Viros doctos jactare, ſe poſſediſſe diverſa quaedam ab editis exemplaria. Ita Ulricum Fabricium, ſummum olim JCtum & Trevirenſis Epiſcopi conſiliarium & in Hiſpaniam Legatum, habuiſſe alium & diverſum codicem narrat Barthius ad Pap. Statii lib. IX. Theb. 169. qui & memorat Rodolphum Agricolam habuiſſe opus aliquod altercationum Quinctiliani, ut jactat lib. III. de Invent. cap. 15. & Baſilium Fabrum, cujus Theſaurus linguae Latinae cum maxime celebratur, aliquot centenas Fabii Declamationes habuiſſe & Oporino excudendas dediſſe. ſed de quibus exiſtimandi nulla eſt facultas, quia interciderunt, nec in lucem exierunt.

De editis, nihil fere monere attinet, cum eos codices tantum adhibuerimus, qui cura virorum doctorum recenſiti, non ad verbum ex prioribus deſcripti eſſe videbantur. & cum hujus laboris in libros de Inſtitutione Oratoria magnam jam partem praecepiſſet ſummae vir induſtriae, Edmondus Gibſon, nos analecta quaedam & ſpicilegia tantum adjecerimus. Puto vero maximam illos ab Eruditis gratiam inire, qui ex bibliothecarum codicibus, tam ſcriptis, quam olim editis, diſcrepantes cum orbe erudito lectiones communicant: in quo opere principes ab aliquo tempore Britanniae eruditos celebramus & laudamus, qui cum & publicas & privatas bibliothecas immenſo ſcriptorum, & rariſſimorum, primis Typographicae artis initiis excuſorum, codicum numero inſtructas frequentent, tot editiones emiſerunt hac ſola dote commendabiles. Quam operam non ſuo pretio multos aeſtimare video, quum quotidianis illis editionibus, quae tot inficetis & puerilibus adnotatiunculis commaculantur, immenſum quantum ſint praeferendae illae, quae diverſas MSS. lectiones ſolas exhibent. Alterum enim quivis, etiam ex plebe & infimis literatorum ſubſelliis inter eruditos praeſtare facile poteſt & audet, ſed theſauris illis, quos MSS. exemplaria interioribus literis exculti aperiunt, eleganter & ſapienter uti non cujuslibet eſt ingenii, ſed illis modo contingit, qui, acumine mentis, longa exercitatione & variae eruditionis opibus praediti, veram ſtatim ſcriptoris manum ab adulterina diſcernere,

Digitized by Google

nere, & ſenſum reconditum eruere poſſunt. & hinc etiam eruditiſſimi, quibus non ſemper felicitas illa MSS. codices conferendi contingere poteſt, ſaepe miſere labi, & errores, quos nunquam inſpectis veteribus exemplaribus admiſiſſent, in publicum edere ſolent, quorum pudere eos poſtea eſt neceſſe. Ideoque ſi doctorum virorum in libris edendis ſola ratio habenda foret, non alia acceſſione ulli libri eſſent locupletandi, niſi exactiſſima, etiam ad ſuperſtitionem uſque, variantis ſcripturae deſcriptione. Nam inde doctis viris planus ſatis & apertus verborum ſenſus adluceſceret, & commentarii ſponte inter legendum naſcerentur, quos nunc, quia & in mediocriter eruditorum, & alienorum etiam a Criticis his ferculis uſum procurari debent editiones, magno verborum ambitu cumulare coguntur. Quare nos, ut utriſque una opera ſatisfieret, & Britannorum diligentiam aemulati, varias lectiones magna copia collegimus, ut habeant eruditi, in quo acumen ingenii, & perſpicaciam in vitiis detegendis exerceant, notas deinde, undique noſtro judicio collectas, & quaſdam etiam nobis natas, quibus obſcurioribus rebus aut loquendi modis lux adfundi poſſet, ipſis Auctoris verbis, genio etiam ſeculi obſecuti, ſubjecimus. Ut vero & notarum, quas corraſimus undique, ratio reddatur, ex prioribus & antiquiſſimis commentatoribus Raphaele Regio & Badio Aſcenſio, (nam de Campani, Hermolai Barbari, Omniboni Leoniceni, Politiani, aut etiam Laurentii Vallae notis vel emendationibus, deſtituti primis illis editionibus, quae ſub eorum nominibus dicuntur emiſſae, nulla exiſtimandi nobis fuit copia) ea tantum ſelegimus, quae nobis antiquae lectionis veſtigia exhiberent, & docerent quo modo & gradu in ſequentes editiones virorum doctorum emendationes pervaſerint, & ita coeperint poſteriores a prioribus editionibus diſcrepare. Nam commentarios conſcribere, quibus ex diverſis Rhetorices magiſtris vel ſimiles vel diſcrepantes a Fabio ſententias congeſtas daremus, otio abutentis eſſe credebamus. Regium vero habuiſſe Vallae, qui Poggii exemplar deſcripſerat, eique notationes adjecerat, codicem, & inde furto ſibi quaedam ſublegiſſe ſaepe exprobrat ipſi Badius. vide ad lib. v. Inſt. 2. & 8. IX. 3. X. 3. & alibi. & certe multa eum emendare, quae Viri docti in Italia in ipſo Poggii codice, ſatis vitioſo, jam mutanda cenſuerant, paſſim liquet. Regii tamen emendationes proximae quaeque editiones ſecutae eſſe videntur, ideoque praeſtaret editiones primas, quae ad ipſum codicem ſunt deſcriptae, in conſilium adhibere, ſed earum nullam conſequi potuimus, ante Locatelli Venetam, quae A. 1493. prodiit cum Raphaelis Regii notis. Aldum etiam Raphaelis veſtigiis ubi-

ubique inſiſtere fere deprehendi, niſi quod Badius notet, ad lib. I. cap. 14, eum in tribus prioribus libris antiquiores Regio codices ſecutum, cum nondum viderat Regii commentarios; ſed incredibile nobis accidit, Aldum, cujus prima editio prodiit 1514. non vidiſſe Regii commentarios, qui jam ante viginti annos prodierant. Idque magis extra ſpeciem veri videbitur, ſi quis credat Naugerium praefuiſſe editioni Aldinae, ut ipſe Aldus, ſed comitem & adjutorem ei dans Johannem Baptiſtam Rhamuſium, praefatione ſua jactat: quos tamen non aliam curam illi adhibuiſſe dicit, niſi, ut dum typis excuderetur Fabius, curſim errores emendarent. ex Petri Moſellani commentario, qui cum ſeptimo libro finitur, paucipra ſelegimus, & quae propoſito meo facere videbantur, relictis iis, quae ſeculi noſtri progreſſibus non multum conferre poſſe judicabam: nam non male de hujus Viri laboribus Quinctiliano impenſis judicaſſe mihi Antonius Pinus eſt viſus, initio ſuorum commentariorum in lib. III. *Illum deſignaſſe potius opus, quod multis ſtructoribus* (an *ſtructionibus*?) *erat abſoluturus, niſi vitam fortuna invidiſſet.* Ipſius etiam Antonii Pini commentarium in librum tertium, ne integrum deſcribi juberem, partim moles, partim inſtitutum ejus a noſtro diverſum, diſſuaſit. Ipſe enim conquiſitis undique ſubſidiis ex Rhetoribus & Oratoribus ipſa praecepta eloquentiae illuſtrare conatus eſt, quod cum putidum, & non tam neceſſarium edenti libros, quam Rhetoricen docenti putemus, nos tantum verba Fabii recte conſtituere & luce quadam perfundere conati ſumus, & ideo illa ſolummodo etiam ex Pino, quibus idem ſtudet, excerpſimus. Ex Camerarii & Sichardi Scholiis etiam praecipua in hanc editionem tranſcripſimus, in quibus forte aliquando error poterit eſſe commiſſus, ut nim. Camerarii & Sichardi notulae fuerint confuſae: nam cum ſub nomine Camerarii modo notas in duos priores libros repererim in editione Vaſcoſani, ſive Audoeni Parvi Paris 1549. & reliquae Baſileenſes & Colonienſes in fronte Camerarii & Sichardi notas ſine diſcrimine ſe exhibere profiteantur, hinc ſaepe dubius haeſi, utri adſcriberem; plerumque tamen Sichardo malui tribuere; praecipue poſt librum ſecundum, licet videam Robortellum in diſputat. tom. II. Facis Critic. p. 18. & Sigon. pag. 149. ut Camerarii quaedam producere ad lib. VIII. Fabii. ideoque & ſi hic quid ſit commiſſum, ut mihi poſt alios ſit venia contendo. Turnebi integras notas, ut ediderunt olim Pariſienſes, ſubjeci magis, ne quid detraxiſſe Leidenſi editioni viderer, quod Typographi praecipue caverant; quam ut mihi perſuadeam dignas Turnebi eruditione & fama eſſe; tot enim inepte & indocte

 etiam

etiam dicta in illis notis offendi, quae hic recenſere nihil attinet, cum id ſuis ſaepe locis factum ſit, ut numquam a viro tam docto profectas eſſe credam, niſi quis Tironi alicui dictatas eſſe, & male exceptas, pejuſque deſcriptas eſſe velit exiſtimare. Philandri tenues quidem & non multi operis notulas ideo non neglesimus, quia illum conquirendo loca, quibus Fabius utitur, multum nobis laboris praecepiſſe, & non inutilem operam lectoribus & commoditatem praeſtitiſſe credebam. Hunc etiam uberiorem adornaſſe commentarium, qui Divione ſervabatur, Heinſio ſcribens Bigotius 23 Mart. 1663. ſuſpicionem injicit. Parei notas ideo non neglesimus, partim quia Leidenſis editio exhibebat, partim quia maximam partem conflatae ſunt ex virorum doctorum obſervationibus & operibus criticis, quae ſine dubio citanda tamen fuiſſent. Joh. Fred. Gronovio utinam majus otium fuiſſet, quod Fabio ejuſquê illuſtrationi impendere potuiſſet; non minus certe ei, quam Livius, Tacitus, & tot alii, qui ipſi ſalutem fere & integritatem debent, veteris aevi auctores, Quinctilianus debuiſſet. Nunc cum paucae admodum ſint ejus notae, & dum imprimeretur jam Fabius, properatae, jure dolemus tam ſalutarem manum noſtro Rhetori defuiſſe. De Editione vero Leidenſi, quae nullas fere, niſi Parei & Turnebi notas, & paucas aliunde corraſas continet, & quae a Schrevelio fuit curata, quid cenſuerit Emericus Bigotius, qui illi meliora ſubſidia obtulerat, operae pretium eſt cognoſcere ex Epiſtola ad Heinſium, in Suecia commorantem, 25 Maji 1663. ſcripta. In qua, cum in prioribus epiſtolis operam ſuam ad quaedam ornandae novae editioni ſuppeditanda obtuliſſet; ita ſcribit. *Mr. Schrevelius a commencé une nouvelle edition des inſtitutions de Quintilien, dont il m'a envoye la premiere feuille. Je voudrois que Mrs. Elzevir vous en euſſent fait autant, je vous prierois de m'en dire vôtre ſentiment. J'en eſcris le mien a Mr. Schrevelius librement, & comme je crois être obligé pour ſon honneur, lui qui eſt très bon homme, & pour l'intereſt de l'imprimeur. Il me ſemble que cette edition ne ſe doit point continuer, comme elle eſt commencée: elle ne contient quaſi que les notes d'un certain* Pareus, *qui ſont la plus part très ſottes & impertinentes. S'il me croit, je lui eſcris, qu'il ſurſoie cette edition, & que je lui envoyrai un exemplaire corrigè par* Pierre Pithou, *ſur un Ms. quelques petites notes de* Paſſerat, & Gujet *MSS. de plus, qu'il y doit adjouſter les notes de* Turnebus *imprimées a Paris, ſans nom in 4. celles de* Philander *imprimée par Gryphe, & un choix de celle de* Camerarius, Moſellanus, & *autres. Qu'il ne ſaut*

ſaut point precipiter cette edition, & que toute ces choſes meritent bien qu'on attende. ex ſequentibus deinde epiſtolis video Hackio fuiſſe tranſmiſſa haec a Bigotio, ſed nihil inde ignaro harum deliciarum Schrevelio placuiſſe, niſi quod aliquando Paſſeratii aut Pithoei nomine notulam non optimam ſubjecerit, & quod indicem ampliſſimum verborum & locutionum noluerit ſuae editioni addere. De qua negligentia ſaepe apud Heinſium queritur vir natus ad juvanda bonarum artium ſtudia, ſibique remitti ſua poſtulat, quae quo abierint neſcio: nam nobis ea conſequendi felicitas defuit, & cum Lutetiae ante quinque annos verſaremur, fruſtra, in quas illa manus tranſierint, indagavimus. Dolet vero maxime periiſſe Pithoei variantes lectiones & emendationes, nihilque tanti viri nobiſcum communicatum, niſi leviſſimas quaſdam notulas, hic & illic adductas, quibus facile potuiſſemus carere. Supereſt ergo ut nunc, quid novi, & quo ſe prae Leidenſi commendare poſſit, noſtrae editioni acceſſerit enarremus. Ac primum multum nos debere profitemur benevolentiae & prolixo erga ſtudia elegantiora, etiam ſupra communem captum ſui ordinis virorum, animo Viri Reverendi & doctiſſimi Henrici Sypeſteinii, Doornenſis in Agro Trajectino eccleſiae moderatoris, qui cum artiſſimo olim cum Celeberrimo Theodoro Janſſonio ab Almeloveen amicitiae vinculo conjunctus vixiſſet, ſupremo ejus judicio ſcripta doctiſſimi viri manu omnia fuit conſecutus. Hic nobis liberaliter & ſponte obtulit exemplar Quinctiliani, in quod magnam congeſſerat ſilvam Vir Clariſſimus, ex qua aedificium aliquod dignum ejus eruditione exſtruere cogitaverat, ſi longior ipſi vita ſuperfuiſſet. Quia vero in ingentem illam ſtruem plurima, ut fieri ſolet, dum alia legimus & obſervamus, fuere conjecta, quae poſtea accuratius ad examen omnia revocans forte recidiſſet, nos quoque non omnia auſi fuimus publicare, ſed illa tantum, quae inſtituto noſtro favere, & ejus famae & eruditioni reſpondere credebamus; & hinc omiſſis ſaepe longe repetitis diverſorum ſcriptorum verbis, in compendium ejus notas contraximus, ut & laborem deſcribendi, & molis, jam nimis excreſcente libro, acceſſionem lucrifaceremus; locis tamen auctorum, quae ad rem facere videbantur, indicatis, ita ut nihil dignum memoria ſit abjectum; immo cum ſaepe eadem, a me jam olim aliorum auctorum loca illuſtrando Fabio adnotante, fuerint obſervata, illa potius ſub Almelovenii, quam noſtro legi maluis, ne vel minimam plagii ſuſpicionem incurrerem. Benignitate deinde Ampliſſimorum Urbis Ultrajecti Conſulum, ex publica Bibliotheca, cui omnia, quae poſſidebat typis excuſa Quinctiliani volumina, legaverat Al-

Almelovenius, editiones, quae nobis deerant, commodare cum licuerit, inter alias reperimus & Pariſienſem Joh. Roignii, cui Vir reverendus Gallaeus, Servati Gallaei, cui Sibyllinorum Carminum editionem debemus, filius, plurima adſcripſerat, quibus medicinam adſectis Fabii locis adferre conabatur. Unde plurima deſcripſimus, quamvis licentius ſaepe graſſari nobis videatur. A celeberrimo etiam Johanne Bouerſio, qui literas humaniores magna cum laude apud Daventrienſes profitetur, accepimus codicem, qui olim Petri Francii fuit, & cujus margini plurimas in Inſtitutiones & Declamationes emendationes Vir Clariſſimus adjecerat, quas ſuo pretio lector aeſtimabit. His undique collectis adjecimus, quae noſtra diligentia ex Doctorum obſervationibus, variis lectionibus & id genus libris obſervata erant, ut locupletior & commendatior prioribus exiret noſtra editio, noſtraſque hic & illic notas intermiſcuimus, de quibus benigna eruditi orbis judicia, & ſi quid in tam moleſto & longo labore admiſſum negligentia fuerit, veniam ſperamus. In Declamationibus majoribus illuſtrandis parum nobis adfuit ſubſidii: nam editiones veteres praeter unam, quam Venetiis 1481. edidit Lucas, & qua priorem non novimus aliam, nullam contulimus; ſed ex Gryphii, Colinaei, Vidovei & Pithoei, ſi quid variarent, editionibus adnotare non neglecimus. Notas vero in declamationes majores cum praeter Aſcenſium neminem edidiſſe noverimus, ex illis tantum excerpſimus, quae de diſcrepantibus lectionibus aliquid monerent. Magni autem J. Fr. Gronovii in utraſque declamationes paucas, quibus ſolis ſe efferre Leidenſis editio poteſt, minime neglecimus, licet illas virum ſummum, ad quem, mortuo Schrevelio, ſecundi tomi curam Hackius detulerat, properaſſe ipſius indicio ad Livii lib. XL. cap. 13. didicerimus. Sed ut conſtet publice, quam ſummus Gronovius, cui perperam Leidenſem editionem utriuſque etiam voluminis adſcribunt vulgo (vid. Act. Lipſ. A. 1697. pag. 547.) curam adhibuerit, ex inedita ejus, quales innumeras habeo, ad Nic. Heinſium Id. Novemb. 1664. data Epiſtola ſequentia proferre placuit. *Scis patrem illum τῶν κωκέωνων (Schrevelium) ſolum ex tanta familia peſtilenti ſidere abreptum, Quinctiliani opera, Bigotio potiſſimum inſtigante, ſuſcepta, deſtituiſſe. De Inſtitutionibus neque conſuluit me, neque ego, niſi quod vivo pauculas conjecturas dedi, me immiſceo. ſed Declamationes miſere periiſſent, niſi ultro manum admoviſſem. Perſuaſerat ſibi Aerodii editionem Pithoeanae praeſtare: & hoc etiam Typographo inculcaverat, qui ſecure poſt mortem hominis eam dederat operis exprimendam. At Pithoea-*

nas

na & auctior eſt, & multis partibus e Vett. ſcriptis emendatior: ne dicam Aerodium ſibi jus feciſſe totos verſus, non ſolum vocabula, inſerendi ad ſententiam complendam. Sed quibus nunc vulgo Pithoeanis utimur, eae tot ſcatent operarum culpis, ut aegre tanti viri nomen ſuſtineant, & in contrarium quinquies aut ſexies integras periodos, quae in Thaddaei Ugoleti editione legebantur, & ſine dubio auctoris ſunt, diſſimulent. Inter hanc Scyllam & Charybdim ut medium tenerent, fruſtra docebam homines imperitos: ipſum me oportuit ire viam, hoc eſt, ex tribus illis exemplaribus parare unum manu mea interlitum, cui ſubjiciuntur Aerodii, Pithoei, meae notae. habeo enim ſatis multas jam ex quo M. Senecam recenſui. Ita rurſus in piſtrinum conjectus fui. Sed ingens acceſſio & lux potuiſſet his & minoribus declamationibus obvenire, niſi in optima vitae parte invida literis fata intercepiſſent virum egregium, Johannem Schultingium, cujus eruditionis & bonae frugis pleniſſimas in Senecae Rhetoris reliqua notas jam olim ſummo cum applauſu orbis eruditus excepit. Deſtinaverat Vir celeberrimus eodem exemplo in has & Calpurnii declamationes commentarium uberrimum elaborare, & ex ampliſſima materia, quam in chartam conjecerat, plenum & perfectum corpus exſtruere, idque jam paucis ante mortem diebus facere inſtituerat, ſed vix primae declamationis partem abſolverat, cum abrupto vitae hujus filo, inceptum opus reliquit. Quare cum nos beneficio celeberrimi Viri, Antonii Schultingii, filii ejus, & Juriſconſulti & literatoris eximii, amicique & collegae nobis conjunctiſſimi, ejus ſchedas accepiſſemus, moleſtiſſimum laborem ex difficillima ſcriptura, & laceris ſaepe & bibulis chartis, quibus perturbato ſatis ordine cogitata ſua commiſerat Vir doctiſſimus, omnia digerendi non detrectavimus, ut hac nova dote noſtra editio ſe eruditis commendaret. In minoribus praeter breves Pithoei, paratae nobis fuere Petri Aerodii majoris molis notae, quas, cum & Hackius ediderit, nobis omittere religio fuit, licet ejus temeritatem & audaciam, quam praeſertim in ipſis verbis declamationum mutandis, addendis, & quidlibet effingendo minime probemus. In Calpurnio nihil praeter eorumdem Pithoei & Schultingii notas reperire licuit: Haec fere ſunt, amice lector, de quibus moneri te opus erat, ut ſcires quanti nobis conſtiterit laborioſa haec provincia, quam nobis imponi paſſi ſumus, in qua ſi quid vel vitio humanae mentis, vel negligentia, vel alio caſu, peccatum fuerit, ut potius quid boni reipubl. literariae praeſtiterim, quam quid omiſerim vel non accurate ſatis animadverterim, aeſtimare velis, vehementer rogo.

 Igno-

ignoſcent facile, ſcio, illi, qui ſimili piſtrino incluſi, meminerint, quam taedii & ingrati laboris plenum ſit opus, magnum ſcriptorum manu & typis codicum numerum eodem temporis puncto, non dico inſpicere & percurrere, ſed eorum omnium diverſas lectiones difficiles, & ſaepe oculorum aciem fugientes & fallentes literarum formas, & ipſos apices perluſtrare & excutere: quam tenaci & praeſenti opus ſit memoria, ne unius codicis ſcriptura cum vicini confundatur, quam continua opus ſit intentione, & ut numquam fere medio in opere avoceris, nec animum dividas alio, norunt ſoli, qui in hoc ergaſtulum fuere conjecti.

Finem praefandi jam facturus eram, cum relegenti quae ſcripſeram occurrit, nullam me meritorum ſummi Viri Ulrici Obrechti mentionem feciſſe, cujus cura Argentorati Anno 1698 Quinctiliani nova editio, ad MSS. diligenter recenſita prodiit, & quam nos ſemper fere ante oculos habuimus, licet in progreſſu, paucas aliquando, & diverſas ab eo editas, lectiones, a nobis tot aliis curis intentis, praeteritas deprehenderim. Utinam fata, quae mortem eruditiſſimo, & multis meritis in literas inſigni, viro etiam properarunt, non invidiſſent nobis ampliſſimum, quem parabat, commentarium, quibus immutatae tam frequenter, & ſaepe nimis, ut nunc videtur, audaciter ſcripturae rationem nobis reddidiſſet. Nulli dubitamus, quin plurimis locis inſignem lucem affudiſſet, & in ſuam ſententiam nos haeſitantes deſcendere coegiſſet, qui nunc, ad nuda Quinctiliani, ut ab eo edita fuere, verba toties haeſimus, nec potuimus conjecturas, ut videtur, temerarias, nec ſatis confirmatas amplecti. Nova etiam, & quam demum profligatâ jam multum noſtrâ vidimus, Lutetiae Anno 1715. prodiit Quinctiliani editio, cura Caroli Rollini, eloquentiae Profeſſoris Regii, qui cum videret pueros & adoleſcentes pervulgatis de Rhetorum arte libris abduci a lectione Fabii, quem unicum eloquentiae magiſtrum illis in manus dari vellet, ſibi propoſuit libros de Inſtitutione Oratoria contrahere, reciſis illis, quae ſubtiliora & perplexa magis eſſe videbantur, ea mente, ut non alio Rhetore, quam Fabio diſcipuli uterentur. Quod equidem conſilium longe abſit ut damnem, quin potius omni ſtudio id agendum eſſe Eloquentiae magiſtris contendo, ut continua lectione & meditatione Quinctiliani praecepta juvenum animis infigantur; an tamen, mutilato quartam fere partem Quinctiliano, eum finem obtinere poſſit Vir optimus, vehementer dubito. Nam adſueti a prima aetate adoleſcentes contracto Rhetore uti, non facile ad integrum legendum allici poſſe videntur; ſed laeti ſibi laboris compendium fieri, in eo ſolo plurimi haerebunt.

Quare

Quare neſcio an melius feciſſet Cl. Rollinus, ſi integrum editurus Quinctilianum, ea quae tractanda & exponenda tantum a magiſtris judicaſſet, diverſa literarum forma excudi juſſiſſet, ut ita oculis ſemper expoſita diligentiores diſcipuli haberent, quae domi & a magiſtris dimiſſi, per ſe poſſent legere. Nunc periculum eſſe videtur, ne contenti hoc compendio & editione, reliqua ut minus neceſſaria, ipſo judice magiſtro, negligant. Majorem etiam vellem doctorum habuiſſet rationem virorum, nec laborem refugiſſet varias Regiorum & Colbertinorum codicum lectiones publicandi, ſed Britannorum exempla maluiſſet imitari, qui Theſauros ſuarum bibliothecarum etiam cum exteris tam liberaliter communicant. Quidquid tamen ſit, optimam Viri eruditi voluntatem, qua relegatis a publica diſciplina plebejis & ineptis Rhetoribus, ſolum Fabium verſandum ſtudioſorum manibus eſſe voluit, laudandam eſſe putamus, cujus voti ut non modo ille, ſed nos omnes compotes fiamus, & ut mos ille antiquus non in Galliarum modo ſcholas, in quibus olim Fabii Inſtitutiones Oratorias exponi ſolitas teſtatur Muretus lib. XVIII. Var. Lect. cap. 20, ſed in noſtras & totius literati orbis, reducatur, vehementer exoptamus. Sed ut id Galliae, aliiſque regionibus, ubi Pontificis Romani ejuſque ſatellitum auctoritas praevalet, contingat, prius id Jeſuitarum ordini, penes quem fere arbitrium & regnum Scholarum & inſtitutionis juvenilis eſt, perſuadeat Rollinus, neceſſarium credo: illis enim, qui ubique pro antiquis & optimis quarumcumque artium magiſtris, quos expulerunt ſuis Gymnaſiis, Virorum ſuae familiae foetus & opera manibus adoleſcentium verſanda dederunt, maximam partem Italia, Hiſpania & alia regna, in quibus eorum valet auctoritas, debent, quod verae & ſolidae eruditionis inſtrumenta & decora dudum perdiderint, & ſenſim, quod callidiſſimi ignorantiae patroni intendunt, ad antiquam barbariem ſecula relabantur. Sed haec nunc latius oſtendere non vacat: melius ſaltem conſuluiſſent Jeſuitae Eloquentiae, ſi jam ipſe Fabius longior & mole ſua juvenibus minus accommodatus videretur, ſi epitomen Quinctiliani, a Jona Philologo olim concinnatam, & typis Roberti Stephani Anno 1547. excuſam, ediſcendam adoleſcentibus dediſſent, & ita ad ipſum Fabium aditum feciſſent.

Dialogum de Oratoribus, ſive de cauſſis corruptae eloquentiae, non adjecimus, quia minime a Quinctiliano, licet ejus nomine non indignus eſſet, profectum eſſe credimus: cujus opinionis, quam plurimi ſequuntur, rationes hic exponere nihil attinet. Praeterea cum ille paſſim editionibus Taciti, & quibuſdam Quinctiliani ſubjiciatur, nihilque novi

prae-

praeſidii aut ornamenti, quo illud opuſculum decorare poſſemus, nobis ad manum eſſet, brevique etiam nova Taciti editio ſit proditura, inutile videbatur eiſdem notis illuſtratum dialogum bis, eodem fere tempore, producere. Praeterea jam defatigaverat me diu ſatis, per ſex fere annos hac editione protracta, Quinctiliano impenſus labor, & totum me poſcebat Ovidius, Poëta a puero mihi amatus, quem brevi, ea cura & induſtria emendatum, qua par eſt, erudito orbi me expoſiturum eſſe ſpero. Indices Typographus conficiendos aliis locavit, ideoque ſi vel non ampli, vel non accurati ſatis quibuſdam videntur, mihi ne adſcribat Lector, rogo, ut &, ſi quid in ipſis Quinctiliani verbis aut notis ſit errore aut correctorum, aut meo admiſſum, potius per te corrigas, quam negligentiae ſupinae reum me agas. Vale & conatibus noſtris favere perge.

CAMPANI PRAEFATIO.

Ciceronis & Quinctiliani comparatio.

Campanus Antonio Moreto ſalutem.

UTinam, quod nuper in Livio Papienſis noſtri juſſu conatus ſum facere, ut eſſet quam emendatiſſimus, idem nunc hortatu tuo & in Quinctiliano licuiſſet: quorum diverſo in genere eadem prope utilitas, certe par dignitas eſt. Sed illum ſeries ipſa temporum continuata & veluti per manus tradita nobis, ac nexus quidam inter ſeſe rerum ſic alligat, ut teneri facile poſſit. Hunc varietate praeceptorum per omnes evagatum eloquentiae campos, & tanquam ad plura intentum atque ideo lubricum difficile ſic prendas, ut totus habeatur: ob hoc ipſum obſcurior, quoniam ita per campos decurrit, ut tamen omnes intrare quamvis reconditas latebras, & in intima quaeque penetrare artis arcana videatur. De quo ſi judicium poſcas meum, illud vere videor mihi poſſe afferre, deeſſe eloquentiae, quicquid a Quinctiliano non diſcas, & ibi artem deſinere dicendi, ubi ultimum ejus fuit praeceptum, quo quid modo dici oportet: ut fortaſſe non temere contendiſſe quidam videantur, hunc aut parem Ciceroni, aut ſi hoc magnitudo illa divini coeleſtiſque ingenii non patiatur, haud multo inferiorem fuiſſe. Verum judicare majoribus de rebus, tam cuique liberum eſt, qua temerarium: & ut ingerere te in quae neſcias, arrogantis eſt, ita & tacere, quae ſcias, timidi. Magnus quidem, mea ſententia, Cicero, magnus Quinctilianus, ſed eſt & in magnis quoque ſemper aliquid eminens. Eſt &, in quo ſuperentur, nec cuiquam ita tota natura ſe praebuit, ut non aliquid ſibi velit retentum, quod largiri & alteri poſſit, ut raro invenias celeritatem in eo eſſe eximiam, cui inſit & robur. Et arborum aliae creſcunt ſublimius, aliae latius effunduntur. Parvis utrumque conceſſum eſt. Cumulata mihi quidem videtur in utroque eloquentiae magnitudo: ſed aliter hic in praecipiendo ſummus eſt habitus, ille in dicendo longe eminentiſſimus judicatus. Quinctilianus, quibus armis pugnandum ſit, docuit: M. Tullius & oſtendit, quomodo vincamus, & ipſe ſemper cum victoribus contendit. Illius ſtudia multum laudis in umbra conſecuta ſunt: hujus in foro plurimum gloriae peperere. Et regnaſſe in concionibus atque ſubſelliis fertur Quinctilianus: in ſcholis & claſſibus floruiſſe Cicero, pugnacior ipſe multo, Quinctilianus inſtruendis aliis aliquanto fortaſſe diligentior. Tum in ipſo quoque dicendi genere multum eſt intervalli. Magnificus & plenus Cicero; hic ſumptuoſus & locuples: ille amplus, ſublimis, redundans; hic gravis, acer, elaboratus; alter natura ornatior; alter ſtudio aeque expolitus: Quinctilianus ſententiis premit & pondere; Cicero & his ipſis & viribus & ſublimitate & amplitudine & majeſtate convellit; ut videri poſſit, illi aeque multa ſpicula in manibus eſſe, huic plus telorum: & ille tentare pungereque ſaepius, hic altius vulnerare atque conficere. Tum citra vim illam ſumptus in manus Quinctilianus acumine capit lectorem: ſumptus Cicero gratia & candore delectat. Denique tanta vicinitas eſt, quanta videri inter eum poteſt, qui primus ſit omnium in curſu,

& eum, qui niſi hic antecederet, ipſe jam praeveniſſet. Eſt & in translationibus ac ſimilitudinibus diverſitas. In quibus viſus eſt Cicero & adhibuiſſe modum, temperaſſeque ingenio, & aliquanto fuiſſe diſtinctior: hic neſcio an uſque ad vitium nimius, non tamen ita conculcandus, ut & ſplendorem non afferat. Quippe & ipſe ita diſtinguit: veluti eſt gloria, quod nihil aut hic praecepit faciendum, quod ille antea non praeſtitiſſet; aut ille praeſtitit, quod hic poſtea non praeceperit. Tanto Quinctilianus inferior, quanto eſt ex arte dicere, quam ſcribere de arte, praeſtantius: ſed eo fortaſſe diligentior, quo inſtituendis rebus plus vigiliarum ars poſtulat, quam natura faciendis. Tum ampliſſimus ingeniorum laudator Cicero, judex aequiſſimus Quinctilianus. Itaque mira ſe hic moderatione arbitrum inter Graecos noſtroſque conſtituit, mira illorum laude, noſtrorum aemulatione, judicium peragit, & veluti in medio ad gratiam poſitus, multa concedit omnibus, nemini detrahit quicquam, ut non minus ſciſſe eum recte judicare exiſtimes, quam voluiſſe. Et hunc ubi noveris, omnium & ſtudia & ingenia noveris. Proinde de Quinctiliano ſic habe, poſt unam beatiſſimam & unicam felicitatem M. Tullii, quae faſtigii loco ſuſpicienda eſt omnibus, & tanquam adoranda, hunc unum eſſe, quem praecipuum habere poſſis in eloquentia ducem: quem ſi aſſequeris, quicquid tibi deerit ad cumulum conſummationis, id a natura deſiderabis, non ab arte depoſces. Vale.

CAMPANI PRAEFATIO.

Cenſura in Quinctiliani Declamationes.

Campanus Cardinali Senenſi S.

CEntum & triginta ſex Quinctiliani declamationes ad te nuper e Germania miſſas Quinctiliani eſſe ſic arbitror, ut alterius & temporis & ſtudii putem, quam undeviginti quae circumferuntur illius nomine: alia vis, alia gratia, diverſus ornatus utriſque eſt; at eſt, ut ſemel dicam, inter finitimas perquam longa diſtantia, ſed qualis eſſe inter optima poſſit. In illis quidem viſus eſt locos omnes, qui pertinere ad rem viderentur, perveſtigaſſe; in his duntaxat neceſſarios & natos ex rebus. Quamobrem amplior illic & curioſior & redundantior latiſſime excurrit; hic collectus & modicus intra breves quidem, verum ſuos, fines ſe continet. Illuc ad omnem occaſionem exit e ſtadio, ut plus occupare ſpatii videatur: hic nunquam fere curriculo egreditur, ne in aliena nec toto ad ſe pertinentia jure perrumpat. Sarcinae in illis plus eſt; hic ponderis non minus: tum multum in illis roboris, ceterum diſſipati &

per intervalla disjecti; hae, quod habent virium, uno corpore exhibent. Acumine ſententiarum illic ſuperior: rerum, quantum ego ſentio, tantundem hic gratia ſe vincit. Etenim in illis ſemper queri, ſemper ingemere, ſemper lamentari magno ejulatu, majore etiam, quam caſus ferant, artificio videtur: hic parum querelis, multum legibus, multum interpretatione contendit, ut non tam queri eum dicas, quam ſe defendere. Affectus in illis multo plurimi; in his prope nulli ſunt; ut videatur illic magnam ſpem ponere in judicum animis; hic nulli rei, niſi cauſae, confidere. Copia rerum in illis, quanta eſſe poſſet; in his quanta ſufficeret: illic nihil, quod ad rem dici poſſet, praetermiſit; hic nihil adjecit, quod non oporteret. Haec rerum diverſitas: eſt quoque & magnum in verbis juncturiſque diſcrimen. Illic & innovat quaedam & epitheta connectit, & tranſlationibus eſt frequens & raro ſine paeane ſe colligit, & impreſſiones affert, & trajectionibus continuis & ſpatiis ſpatioliſque laetatur: hic tanquam de induſtria haec omnia vitat; nam ſimplex & purus, & laetus magis numeris, quam compoſitus, nec jambos quidem aſpernatur, & ſpondeis ſi clauditur, mira diligentia negligit, caeditque orationem brevibus intervallis, perſpicuitatis ſtudioſior, quam magnitudinis, videturque cupere in illis manifeſta compoſitione laudari; in his hoc velle, ne laudetur. Utrumque magni propoſiti: & oſtendere ſe compoſitum, & diſſimulare id quod eſt, ne eſſe videatur. Illic ſententiis gravis & denſus; hic minus ineſt libertatis, minus quod poſſis excerpere. Itaque ſic exiſtimo: in his, quae nuper inventae ſunt, ad verum declamatum in ſcholis eſſe; nam & ſermones veluti praecepta quaedam antecedunt, nec unquam diſceditur longius a cauſa, & ſaepe interjectis ad rem praeceptis ipſis interrumpuntur, ut videantur non minus praecipientis eſſe, quam declamantis: illas alteras otii cujuſdam domeſtici ſecretioriſque ſtudii fuiſſe, multaque ſcripta ad ingenium, multa ingeſta, multa incumulata, quaedam etiam ad poeticas uſque expreſſa delitias, quod non tam alienis parcere auribus, quam ingenii ſui viribus obſequi vellet, nec ulli reddenda eſſet ratio, quantum diceret, omnibus, quantum poſſet. Et fortaſſe illis prioribus quantum acceſſit curae, tantum gratiae deperiit. Nam fieri ſolet, ut jucundiora ſint, quae delectant veluti neglecta, quam quae elaborata faſtidiuntur, & gratiora, quae veniunt a natura, quam arte; ut fontium gratia tunc eſt maxima, cum labuntur inter lapillos, & curſu placent ſuo, atque, ut ita dicam, geniali, non ductu, derivantur: & natura fert, ut laeviores fuſae ſtatuae, quam celatae videantur. Mihi quoque ſic evenit, ut nunquam

Digitized by Google

ſcribam facilius, quam cum ſemel, addo etiam, quam cum negligenter: ita quicquid artis eſt aut curae, duritie non caret; natura facillima eſt, & quantum emendatur, tantum dureſcit a ſtudio. Equidem ſcio, me contentionem mihi cum multis de judicio ſimul & ingenio parere, qui auſim Quinctiliani ſcripta, viri poſt unum Ciceronem in eloquentia ſummi, veluti in trutina expendere. Sed ego ſententiam profero meam, non quid ceteros ſentire oporteat, praeſcribo, nec ita comparo, ut non liberum ſit cuique aliter de utriſque judicare. Repetam ſaepe: plus in illis copiae, argumentorum, ſententiarum, acuminis, elaborationis eſſe contenderim; has puriores, faciliores, latiniores videri. Cum dico latiniores, magis Romanas dico, fluentes non minus natura, quam arte, candidas, quietas, non fuſcas, non turbulentas, ſponte laetas, non ſtudio coactas, & ut pluribus me objiciam telis, ſtilo orationis, qui fuit per Ciceronis tempora, propinquiores; per cetera illis priores antepono. Nam & magnitudine illic amplior, & ſententiis ſublimior, & verbis numeroſior multo eſt, & nullum locum non adit, & acriter inſurgit, & quod in eo aliquando deſideraverim, raro dimittitur. Affectus autem, quibus niſi fuerit orator armatus, quae inferre poſſit vulnera, vix habet, omnes videtur effundere, niſi quod eos numerus multo reddit obtuſiores, quam ſi impetu & celeritate jacerentur. Haec de meo judicio dicta. Conjecturam facere ex ipſo codice licet, primum quod trecentas ſexaginta fuiſſe oſtenditur, quem numerum neſcio an alius, quam Quinctilianus impleverit. Deinde quoniam Quinctiliano attribuuntur; nec multo poſt Quinctiliani tempora exſcriptum tam vetuſtum codicem puto, ut errari tam recenti memoria vix potuerit. Etiam quod ante Senecam multos quidem declamaſſe, verum nullius exſtare declamationes conſtat, tum quod ſubſequuntur in codice declamationum Senecae decem libri, ut dubitari non poſſit, nec Senecae quidem eſſe, quanquam illud quoque accedit, quod abeſt Seneca longiſſime a tanta puritate. Secundum has Calfurnii Flacci exceptae quaedam paucae perbreveſque ſententiae, quem ego inter declamatores laudatum, neſcio, an unquam legerim. Argutulus tamen vult videri, &, niſi quod brevior eſt, Senecae perſimilis: poſt hunc *Finis Excerptarum* ſubſcribitur litteris majuſculis, & *Antonii Juliani*, neſcio cujus, ac mox & *extemporaneae Quinctiliani* promittuntur, ut facile appareat, ſubſecuturas fuiſſe extemporaneas. Fuiſſe & alium Quinctilianum, ſuperiorem hoc, non me latet: ſed difficile eſt nobis judicare de eo, cujus famam noſtri majores ſuppreſſerunt. Poteris tu & aliorum judicia quaerere, ut

ſciri

ſciri poſſit, cum tam praeclarum ex te accepimus munus, quid id ſit, quod accepimus. Nam illud quoque ad liberalitatem ſpectat, non ignorare, quantum contulerint, qui dederint; quantum debeant, qui acceperunt. Ego, cuique aliter ſentienti facile accedam, non ignarus judicium meum ex iis natum, quae didici, non alienum ab iis, quae ignorem, futurum. Vale.

CAMPANI PRAEFATIO,

EX

ANGELI POLITIANI

PRAEFATIONE

IN

M. FAB. QUINCTILIANI

INSTIT. ORATORIAS.

QUINCTILIANUM vero non nos quidem illum Ciceroni praetulerimus, ſed has certè ejus oratorias Inſtitutiones Rhetoricis Ciceronis libris pleniores uberioreſque eſſe exiſtimamus: nempe quae ab ipſa quaſi infantia, atque ipſis incunabulis inſtituendum oratorem ſuſceperint, ſummamque ejus eloquentiae manum impoſuerint. Itaque ne ipſe quidem Cicero ſatis, quae de arte oratoria ſcripſerit, probaſſe omnia videtur. Nam & Rhetoricos libellos, in iis qui de oratore ſint, haud uſquequaque ſequitur, & rudes inchoatoſque adoleſcenti ſibi excidiſſe è manibus affirmat, & ab his ipſis de Oratore in alio ad Brutum libro identidem deſciſcit: neque in hoc quoque, quem extremum abſolverit, ulla de arte praecepta ponit, ſed oratorem quaſi ipſum informat, & quod dicendi ſit optimum genus, decernit. Ergo ut philoſophi noſtri non, cum in primis Ariſtotelem ſequantur, ſtatim illum Platoni anteponunt, ita nos quod Quinctilianum quam Ciceronem interpretari maluimus, non quidem Ciceronis ſocroſanctam illam gloriam detrectavimus, ſed ad Ciceronem feſtinantibus vobis egregie conſuluimus. Haec igitur & de Quinctiliano noſtra ratio fuerit. Sed neque inuſitatas vias indagamus, cum veterum libros autorum in manus ſumpſerimus, qui tamen ſi minus in uſum conſuetudinemque hominum aliquot jam ante ſeculis non venerunt, non tam ipſorum culpa, quam fortunae ac temporum injuria effectum eſt. Quid enim nunc attinet ſuperiorum calamitatem temporum memoria repetere?

Digitized by Google

quod ſine ſummo dolore facere vix pie poſſumus, quibus inſignes illi, atque immortalitate digniſſimi ſcriptores, partim a Barbaris caeſi, foedeque laniati ſunt, partim ab his ipſis ad noſtrorum uſque parentum memoriam velut in carcerem conjecti, atque in compedibus habiti, vix tandem aliquando, ſicut erant ſemilaceri atque trunci, multumque a ſeipſis immutati, ſuam hanc in patriam revertunt. Perquam igitur inhumanum facinus à nobis fieret, ſi de nobis, deque majoribus noſtris optime meritos inſigneis hos viros, dudum depoſita capitis diminutione, jure poſtliminii civitatem repetentes, non vel quamlubentiſſime agnoſcamus, atque in ipſam, quae his maxime debet, latinitatem, ſuam in rempublicam, ſuum in ordinem, atque adeo intra privatos parietes noſtros, intra noſtrum ſinum benigne admiſerimus. Quod quidem ſi me nunc primum autore adipiſcentur, cur mihi tandem id vitio vertatur, aut cur non ſumma potius gratia ab omnibus habeatur, quod quaſi mea privata pecunia publicum omnium aes alienum diſſolvere non dubitarim? Poſtremo ne illud quidem magnifecerim, quod horum ſcriptorum ſeculo corrupta jam fuiſſe eloquentia objiciatur. nam ſi rectius inſpexerimus, non tam corruptam atque depravatam illam, quam dicendi mutatum genus intelligemus. Neque autem ſtatim deterius dixerimus, quod diverſum ſit, major certe cultus in ſecundis eſt, crebrior voluptas, multae ſententiae, multi flores, nulli ſenſus tardi, nulla iners ſtructura, omninoque non tantum ſani, quin & fortes ſunt omnes, & laeti & alacres, & pleni ſanguinis atque coloris. Quapropter ut plurima ſummis illis ſine ulla controverſia tribuerimus, ita priora in his aliqua, multoque potiora exiſtere jure contenderimus. Itaque cum maximum ſit vitium, unum tandem aliquem ſolumque imitari velle, haud ab re profecto facimus, ſi non minus hos nobis, quam illos proponimus, ſi quae ad noſtrum uſum faciunt, undique elicimus, atque (ut eſt apud Lucretium)

Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimus aurea dicta.

Atque hoc profecto eſt, quod cum diu Marcus Cicero Atticis illis limatis & emunctis oratoribus operam dediſſet, poſt illa tamen & Rhodiis & Aſiaticis oratoribus aures commodavit: quorum lenti illi quidem, atque remiſſi: ii vero inflati, vani, atque jactantes: utrique vero minores Atticis, quaſique ab iis degenerantes exiſtimarentur. Itaque egregie nobilis pictor, qui cum interrogaretur quonam in primis magiſtro profeciſſet, illo, inquit, populum intuens, & recte id quidem. Nam cum nihil in natura hominum ſit ab omni parte beatum, plurium bona ante oculos ponenda, ut aliud ex alio haereat: & quod cuique conveniat, aptandum eſt. Eſt autem Quinctiliano propoſitum, oratorem eum inſtituere, qualem fuiſſe neminem memoriae ſit proditum: qui & moribus perfectus, & omni ſcientia omnique dicendi facultate ſit abſolutus. Quapropter qui tantae moli ſit deſtinatus, eum recens natum, quaſi de matris gremio ſuum in ſinum continuo accipit, nihilque ſibi reliqui facit, quod quidem ad educandum, erudiendum, informandumque illum pertinere intelligat, nunquam à ſe ante dimiſſurus, quam cum vivendi, ſciendi, dicendique omnibus numeris perfectum atque abſolutum, planeque oratorem ſummum ſingularemque reddiderit. Atque ad hunc unum terminum, omnes non ſuas modo: ſed omnium, ut quique probatiſſimi

tiſſimi

Digitized by Google

tiſſimi forent, veterum ſcriptorum ſententias, omniaque praecepta quaſi ſagittas in ſcopum rectiſſime collimat. Ac de intentione hactenus. Utilitas autem tanta in his voluminibus exiſtit, quantam vix fortaſſe in unius alteriuſve ex omni Graecorum Latinorumque copia inveneritis.

Marcus Fabius Quinctilianus, ex Hiſpaniae oppido Calaguriae, maxime propter obſeſſum in eo Sertorium inſigni, Nerone imperante, a Galba (qui & ipſe deinde imperator fuit) Romam adoleſcens admodum perductus eſt. Patre autem, quantum colligimus, cum erudito viro, tum in reipublicae tuae adminiſtratione honeſtiſſime verſato, uſus eſt. Ipſe cum in ea tempora incidiſſet, quibus & Annaeus Seneca, & Julius Africanus, & Vibius Criſpus, & Tracallus, & Afer Domitius, aliaque Romanum forum praeclariſſima ingenia illuſtrarent: Domitium in primis ſenem jam colendum ſibi affectandumque propoſuit, hominem cum omnium ejus aetatis oratorum eminentiſſimum, tum praecipua quadam facetiarum atque urbanitatis laude memorandum, neque illius ſolum actiones, verum & domeſticos ſermones diligentiſſime omnes obſervavit. Amavit etiam familiariſſime aequalem ſuum Julium Secundum, mirae facundiae miraeque gratiae virum: cui tametſi properata mors injuriam fecit, magnum tamen is quoque inter laudata ingenia ſibi locum vindicat. Cum vero & probatiſſimis moribus, & ſumma ingenii vi, & acerrimo ſtudio Quinctilianus eſſet, prima ſtatim juventa celebrare forum, atque in ſummis patronorum numerari occoepit: ad eamque virtutis & ingenii commendationem repente pervenit, ut non ſolum maximae quaeque ad illum cauſſae deferrentur, ſed & notarii qui ejus dicentis verba exciperent, vulgo a ſtudioſis hominibus conducerentur. Quotiens vero cum aliis agebat, omnium non ſolum conceſſu, ſed & conſenſu fere ab ipſo ponendae cauſae initium exigebatur. Primam vero actionem, juvenili quadam cupiditate gloriae ductus, eam emiſit, quae Naevii Arpiniani cauſam continebat, in qua quaeſitum fuerat, praecipitatane eſſet ab illo uxor, an ſe ipſa ſua ſponte jeciſſet. Inter caeteras autem quas egit cauſas Quinctilianus, duae in primis inſignes habentur: altera, quam pro regina Berenice apud eam dixit: altera, qua ream tuebatur, quae ſubjeciſſe dicebatur mariti teſtamentum, & chirographum marito expirante haeredibus dediſſe: quod verum erat. Nam quia per leges inſtitui uxor non poterat haeres, id fuerat actum, ut ad eam bona per hoc tacitum fideicommiſſum pervenirent. Et caput quidem quaeri facile erat, ſi hoc diceret palam, ſed pariebat haereditas. Ita ergo figurate cauſam egit, ut judices illud intelligerent factum, delatores autem non poſſent apprehendere ut dictum: idque cum maxima Quinctiliani laude utrunque contigit. Verum, praeter ingenium, quod in illo fuit eminentiſſimum, tantam etiam vim concipiendarum imaginum, quas phantaſias vocant, habuiſſe accepimus, ut frequenter ita motus ſit, ut non ſolum lacrymae illum, ſed & pallor & vero ſimilis dolor deprehenderent. Sed cum diu jam in foro tanto ſucceſſu tantaque gloria verſatus foret, ut inde non ingenteis modo opes, ſed & Romanam civitatem, omniaque nobilitatis jura conſequutus eſſet, & jam maximus (ut Juvenalis inquit) orator haberetur, honeſtiſſimum ſibi agendi cauſas finem ſtatuens dum adhuc deſideraretur, receptui cecinit, ſuamque mox operam, vir proculdubio hominum cauſa natus, ad praecipiendi munus

Digitized by Google

nus transferre coactus eſt. Quo loco adnotandum nobis eſt primum omnium, Quinctilianum Romae publicum juventutis gymnaſium, & è fiſco eximium ſtipendium accepiſſe: multique ex ejus ludo quaſi ex equo Trojano literatorum proceres extiterunt, inter quos & Plinius ille junior fuit, qui etiam in epiſtolis Quinctilianum praeceptorem ſuum libentiſſime agnoſcit: & Juvenalem item fuiſſe (ut quidam arbitrantur) maxime veriſimile eſt, qui de illo his verbis honorifice mentionem facit,

— — — Unde igitur tot
Quinctilianus habet ſaltus? exempla novorum
Fatorum tranſit: felix & pulcher, & acer,
Felix & ſapiens, & nobilis & generoſus,
Appoſitam nigrae lunam ſubtexit alutae.
Felix orator quoque, maximus & jaculator.
Et ſi perfrixit, cantat bene.

Erat autem in eo praeter caetera adeoque exprompta fideliſque memoria, ut quae ex tempore aliquando dixiſſet, ad verbum etiam repetita redderet: cujus rei ſaepiſſime periculum fecit, ſi quando interventus aliquorum, qui hunc honorem mererentur, iterare declamationis partem coëgiſſet. Poſtquam vero in erudiendis juvenibus viginti annos tanta ſua gloria tantaque juventutis Romanae utilitate poſuit, ut ab ingenioſiſſimo Latinorum epigrammatum poëta & vagae juventutis moderator, & Romanae togae gloria vere meruerit appellari: etiam hunc laborem deprecatus ſtudiis aliquando ſuis quietem impetravit: atque ut non ſolum aetatis ſuae hominibus, ſed & poſteris quoque conſuleret, totum illud otium ad hos de oratoria inſtitutione libros componendos tranſtulit: quorum cum tertium jam manibus volumen haberet, Domitianus Auguſtus curam illi ſororis ſuae nepotum delegavit. Uxorem praetorii viri filiam, omnes quae in foeminam cadunt laudes (ut ipſe inquit) ſupergreſſam, quum nondum aetatis undevigeſimum expleſſet annum, duos enixam filios, amiſit. Quorum alterum quintum jam annum egreſſum, mirae gratiae, jucunditatis, ingeniique puerum, deflevit extinctum. Alter autem ſui nomen parentis referens, jamque aetatis decimum egreſſus annum omnibus etiam, quas vix illa capiat aetas, corporis animique laudibus cumulatus, & conſulari nuper adoptione ad omnium ſpes honorem prius admotus, atque avunculo praetori gener deſtinatus, & omnium ſpe ſacris eloquentiae candidatus, quum octo menſium valetudinem perpeſſus eſſet, infelici parenti hos ipſos etiam in pueri uſum elucubranti libros, alterum orbitatis vulnus inflixit. atque hunc ſuum caſum in horum librorum ſexto vir pius, ſed omnium ſuorum ſuperſtes, miſerabiliter delamentatur. Hos autem qui nunc in manibus noſtris libri verſantur, Victorio Marcello cum ſumma ſibi amicitia conjuncto, tum eximio ſtudiorum amore flagranti; dicavit: de quibus, id quod de Carthagine Salluſtius ait, ſilere ſatius puto, quam pauca dicere. Ferebantur autem & alii duo ſub Quinctiliani nomine libri artis rhetoricae, neque editi, ut ipſe inquit, a ſe, neque in hoc comparati. Nam alterum ſermone per biduum habito, pueri, quibus id praeſtabatur, exceperant: alterum pluribus ſane diebus, quantum

Digitized by Google

notando conſequi potuerant, interceptum, boni juvenes temerario editionis honore vulgaverant. Hos deinde compoſuit, in quibus eadem ſunt aliqua, multa mutata, plurima adjecta. Fuit enim in homine, ut in nullo unquam, ingenuus quidam animus. Itaque omnia in his libris ſedulo praecipit, & omiſſo interdùm ſpecioſiore ſtyli genere, ad utilitatem ſe diſcentium ſummittit: omniaque in iis, quae ſecutus ipſe eſt, quae partim praeceptis, partim ratione cognoverit uſurpata, ſine ulla diſſimulatione promit. Sed neque veterem prorſuſque vulgatam opinionem ſuam damnare ipſe in his libris eſt veritus, neque in tanta re homo candidiſſimus conſcius eſſe ſibi diſſimulanti in ulla parte judicii ſui ſuſtinuit. Praeter hos autem, & unum librum de cauſis corruptae eloquentiae, & alterum item, qui nunc quoque extat, declamationum compoſuit. Miro autem candore veterum ingenia virtuteſque omnium indicavit. Senecam tantum damnare, inviſumque habere eſt creditus: quod accidiſſe ſibi ipſe ſcribit, dum corruptum & omnibus vitiis depravatum dicendi genus revocare ad ſeveriora judicia contendit. Nam cum ſolus fere Seneca in manibus adoleſcentium foret, non quidem ipſum omnino conabatur excutere, ſed potioribus praeferri non ſinebat. Hactenus, quae mihi de Quinctiliano comperta ſunt.

ALDI PRAEFATIO.

ALDUS PIUS MANUTIUS JOANNEM BAPTISTAM RHAMUSIUM COMPATREM SALVERE JUBET.

SI quiſquam eſt: cùi nuncupare debeamus libros excuſos cura noſtra: tu ille es, Rhamuſi ſuaviſſime. nam praeter eruditionem, & modeſtiam tuam, es enim & latinis, & graecis literis, & moribus ornatiſſimus: nunquam nos in hac dura provincia noſtra ceſſas juvare: quae mira in bonas literas benevolentia eſt tua: non ſolum aſſidue, & diligenter inquirendis antiquis exemplaribus, ſed etiam illis ipſis ſedulo ſuppeditandis: quemadmodum ſuperioribus diebus in Quinctiliano a te eſt factum: quem dum curſim recognoſceret Naugerius noſter (minimum enim otii inter recognoſcendum habuit, feſtinantibus impreſſoribus, quibus nec mora unquam eſt, nec requies) aſſiduus illi adjutor haeſiſti, & comes, tanquam alter Achates Aeneae: quippe qui ab illius latere numquam diſcedas ob tuam in illius ſummas virtutes aſſiduam obſervantiam. jure igi-

Digitized by Google

tur tibi Quinctilianum dedicamus. Quod etiam ea cauſa facimus: ut quicunque bonas literas amant: te quoque de animo, de ſtudio tuo in illas ament plurimum. Quam autem correctus, atque longe alius ab iis, qui habentur in manibus, exeat ex aedibus noſtris, facile cognoſcet, qui cum illis hunc noſtrum diligenter conferat: multa tamen relicta eſſe inemendata non negamus: quibus corrigendis Oedipo conjectore opus foret. ſed (ut ſpero) corrigentur & ipſa aliquando correctiore aliquo exemplari invento. annuat Deus, ac ſinat, ut & id, & quae cupimus caetera ad utilitatem hominum, & qui nunc ſunt, & qui poſt aliis erunt in annis, poſſimus efficere. Vale.

PETRI GALLANDI PRAEFATIO.

Reverendo in Chriſto patri & DOMINO D.

ENGUILBERTO AB HISPANIA,

Divi Bertini apud Divum Audomarum Abbati digniſſimo

PETRUS GALLANDIUS.

S. P. D.

CUM anno ſuperiore, Quinctilianum enarrans, argumenta quaedam ſingulorum capitum ſummam breviter complectentia, ante lectionis initium dictare coepiſſem, auditores iis ita delectari ſolitos animadverti, ut omnia diligenter atque avide exciperent: & ut idem poſt quinque priores abſolutos in reliquos libros praeſtarem, atque omnia ſimul ederem, quotidiano prope convitio efflagitarent. Quod etſi fucis quibuſdam, apibus admirabilem conficiendi mellis induſtriam perpetuo invidentibus, parum probatum iri ſciebam, qui domi ſibi ſapientes, foris vero nemini commodantes, hac ratione bonos authores contaminari clamitant, quia tamen hac facilitatis velut illecebra ſtudioſos adoleſcentes ad gravium authorum lectionem invitari, & Quinctiliani ſententiam ſcepticam interdum aut ſinuoſam certiorem apertioremque fore cognoſcebam, non diutius honeſtiſſimae illorum flagitationi repugnandum judicavi. Idque eo feci lubentius, quod Eraſmum literarum decus, ut alios multos praetermittam, hoc commentario-

tariorum genere, ad Ciceronis Officiorum lectionem nobis aditum feciſſe recordabar: quodque noſtri ſeculi adoleſcentes, faſtiditis gravioris notae authoribus, foediſſimos quoſdam & ineptiſſimos libellos manibus terere, hoc eſt relictis fontibus rivulos & lacunas conſectari videbam. Quos cum ab optimo quoque incipere, & in eo diu multumque verſari, quoad comparatum ſit judicium, & extra periculum, poſitum par eſt: Ita ab hujuſmodi libellis, nervis & ſanguine carentibus eſſe primis annis remotiſſimos oportebat. Nam ut non facile primum colorem, quo ſimplex vellerum candor tingitur, eluas: nec cito ſuccum, quem recens teſta combibit, abſterſeris: ita vix unquam in bonum mutaveris vitia, quae tenellis ingeniis primum inſederunt. Et quemadmodum praecoces crudique fructus, necdum juſto calore ſolis excocti, ſtomachos hominum debilitant & pravorum humorum copiam ſuppeditantes varios in corporibus humanis morbos gignunt: ita fieri nequit quin ex numeroſa libellorum ſobole, qui hodie primo cogitationis impetu, tanquam e ſatis Cadmi ſerpentis dentibus novi prodeunt, multa vitia ad incautos adoleſcentes perveniant. Hinc enim fit ut cum iis lectitandis, qui nullo judicio inventis adhibito, nullo collocationis ordine, nullo verborum ſententiarumque delectu ſcripti ſunt, bonam adoleſcentiae partem tranſmiſerint, pro ſolide doctis & eloquentibus, affectationis pravae vitio tumidi, inani verborum licentia reſultantes, floſculis cito marceſcentibus nitentes, inanibus ſententiolis laſcivientes, tinnuli, corruptive, ut alia dicendi vitia taceam; reddantur. Quanto igitur praeſtiterit, in veteribus ſani & recocti judicii ſcriptoribus foelices illos adoleſcentiae annos collocare? ex quibus verba ſenſu tincta, ſententiarum pondus & gravitas, aequi & iniqui perfecta cognitio, ſolida dicendi vis, non circulatoria volubilitas; acumen, nervi, ſubtilitaſque probandi, non fallax & cavillatoria ratio, ſuppetent. Quae omnia etſi unius Ciceronis, viri extra communem ingeniorum aleam poſiti, lectio praeſtare poteſt, quia tamen conſularis & in eloquentia eminentiſſimi viri majeſtate ſervata ſatis habuit breviter, ea praeſertim quae ad dicendi doctrinam pertinent, perſtringere, & velut annotare inter agnoſcentes, recte Quinctilianus, qui eadem omnia multo latius fuſa, non ſcientibus tantum, verumetiam diſcentibus tradidiſſe videtur, a doctiſſimis in hac civitate praeceptoribus juventuti proponitur, inculcatur, & nutricum more veluti cibus praemanſus in os inſeritur. Ad quem amplectandum ſequendumque, ut quaſi claſſicum canentes, ſtudioſos cohortaremur, argumenta noſtra nobis extorqueri, & ſingulis librorum capitibus praefigi paſſi ſumus. Nam ut ſeparatim excuderentur, ne nobis quod in aliis accuſavimus contingeret, ut optimo authore relicto, noſtris neniis per ignaviam inſeneſcerent, nunquam tuliſſemus. Atque ut memoriae debilitati ſubſidio eſſe, & obſcuris lucem aliquam adferre poſſemus, adnotatiunculas quaſdam ubique marginibus aſſcripſimus, animadverſione digna pleraque notulis quibuſdam ad latus inſignivimus: veterum exemplarium fidem & rerum veritatem ſecuti quaedam aliter quam exemplaria vulgo habebant, diſtinximus. Aliqua etiam depravata, exemplaribus vetuſtis, & virorum doctiſſimorum judicio freti reſtituimus: membra quoque ſingulorum capitum novum aliquid aut a praecedentibus diverſum continentia, ſignis majoribus ſepararavimus. Quod opus tibi, Antiſtes ornatiſſime, dicamus: tum quia ma-

jorum tuorum veſtigia ſequendo eximio virtutis & literarum amore flagras: cujus rei, cum iſtic ludo literario majori praefectus eſſem, ſignificationem maximam mihi ſaepe praebuiſti: praebeſque omnibus quotidie ampliſſimos atque doctiſſimos homines tibi adjungendo: inter quos Claromariſcus Abbas, incredibili vir virtute doctrinaque & humanitate prope ſingulari, facile principem locum obtinet: tum quod omnis illa regio, in qua tua ditio latiſſime patet, tuis auſpiciis ſua ſtudia rectius conformare, & rejectis inſulſorum grammatiſtarum, quae apud vos magis atque magis in dies caput exerunt, nugis, graviſſimos authores manibus verſare conſueſcet. Ac ne quis importunus & rerum malus aeſtimator, clamitet ineptum eſſe me, qui librum prophanum homini eccleſiaſtico & religioni addicto dedicem, Quinctilianum non minus ad bonos mores & virtutem, quam ad bene dicendum ingenia formantem, nemini prophanum videri oportere dico. Nam quis unquam, de aequo & bono, de honeſtate, ſine quibus nunquam fieri Oratorem poſſe putat, accuratius diſſeruit? Quis pertinacius ſacrum Oratoris nomen quantumvis diſerto non convenire, ſi mentem habeat variis vitiorum affectibus conciſam atque laceratam, contendit? Porro cum omnis illa fori Romani ratio exoleverit totaque dicendi doctrina ad ſacros concionatores fere tranſlata ſit, qui populum docent, delectant & magnis affectibus ad religionem excitant, cui haec noſtra induſtria rectius dicari poterat, quam ei, qui multis eccleſiis, ludis literariis, & collegiis praeeſt? Quam nomini tuo appenſam, ſi eo animo, quo a nobis offertur, acceperis, praeſul ampliſſime, ad commentarios in omnes ejuſdem authoris libros, quos jamdiu parturimus edendos aliquando animum feceris, & ad amplectanda meliorum literarum ſtudia, juventutem non vulgariter cohortabere. Vale. Pariſiis Nonis Octobribus.

PETRI GALLANDI PRAEFATIO ALTERA.

Doctiſſimo Humaniſſimoque Viro,

D. PETRO CASTELLANO,

Tutelenſium Epiſcopo, anagnoſtae Regio,

PETRUS GALANDIUS.

S. P. D.

SAepenumero mirari ſoleo, Antiſtes ornatiſſime, cur in tanta praeclarorum ingeniorum multitudine, tanta bonorum auctorum luce, qui quo-

Digitized by Google

quotidie novo ſplendore prodeunt, tam pauci cum in caeteris artibus ſummis, tum praecipue in eloquentia, admirabiles exiſtant. Ac poſſit aliquis jure quodammodo in aliis reconditioribus diſciplinis linguae Graecae ignorantiam praetexere, cum ad hanc diem Latina fere ſola nobis in uſu fuerit, & qui diſciplinas eas tradere ſunt aggreſſi, tam procul a vera Graecorum methodo abfuerint, ut nulla eos propinquitate contingere videantur. Nam & plurima aliena fide miſcendo Plinius, centones interjeciſſe, & de medicina loquens Celſus, latine quidem, temere tamen multa pronuntiaſſe, & quod ait Perſius, corvos paſſim ſecutus dici poteſt: & hoc praeſtare philoſophi Seneca, quod vitia ſtrenue & Stoice inſectetur. Porro Ciceronem conſtat in eo genere ad Platonis aemulationem per dialogos philoſophiae fruſta quaedam ab aliis tractata concinnaſſe ad pompam potius & ſplendorem, quam ulla methodi commoditate inſtitiſſe. Eloquentiam vero, rerum, ut Euripides ait, reginam, a nobis in hodiernum diem turpiter neglectam, quo ore excuſabimus? Ea enim non poëtis & hiſtoricis modo, quibus Graecis pares eſſe facile poſſumus, verumetiam Ciceronis immortalibus orationibus, & ad eam via perveniendi ejuſdem & Quinctiliani praeceptionibus certiſſima, tam ad vivum expreſſa eſt, ut non aequatam hac parte Graeciam ſolum, verum etiam longiſſimo intervallo ſuperatam exiſtimem. Nam cum tenui, medio, & ſublimi, tribus dicendi generibus, quae nobis docere, delectare, movere, tria oratoris officia referunt, univerſa contineatur eloquentia: ĭis ita omnibus ubertim effloruit Cicero, ut non modo qui in horum ſingulis excelluerunt apud Graecos plurimi, verumetiam Demoſthenem ipſum, cui haec laus uni tanquam principi tribuitur, facile praecipuis in eloquentia rebus anteverterit. Nam ut cum eo Demoſthenes docendi diligentia, atque omni inveniendi acumine paria fecerit, ornatu tamen & ſalibus, commotioniſque & commiſerationis vehementia cedat neceſſe eſt. Jam vero de praeceptis viam ad eloquentiam communientibus ſi ſermo inſtituatur, quis Graecorum de Rhetorica libros magna ſuperſtitione atque ambitione ad ingenii oſtentationem comparatos, cum Ciceronis & Quinctiliani politiſſimis ſcriptis, quae nihil ſupervacui, nihil impediti, nihil non ad artem pertinentis complectuntur, comparaverit? Et ſane pervulgata quaedam rhetorum praecepta negligens praetermiſerit aut breviter perſtrinxerit Cicero, viri conſularis & in eloquentia eminentiſſimi ſervata dignitate: quid in Quinctiliano, vivo quodam praeceptionum omnis generis exundante gurgite, quod vel ad mores, vel ad docentis diſcentiſque, utilitatem pertineat, deſiderare

poſſis? Quo magis Ciceronis quibuſdam ſimiis nihil ejus praeter umbram & larvam habentibus, inſenſus ſum, qui Quinctilianum prolixum, & nullo certo docentem ordine clamitantes, de manibus ſtudioſorum excutere meditantur. Cujus mentem, & ſuſceptam a principio ad finem inſtituendi rationem, ſi intentis oculis acrius intueantur, facile obſtinatum in prava ſententia animum mutaverint. Tanta enim facundia, diligentia, dexteritate, induſtria ab imis fundamentis ad ſumma faſtigia partibus omnibus expreſſam hanc eloquentiae architecturam comperient, ut pravis affectibus depoſitis, facile confeſſuri ſint, nihil in eo genere ne mente quidem & cogitatione perfectius concipi poſſe. Tradiderunt rhetorica varii cum Latini tum Graeci: quorum cum alii tanquam neglectis carceribus metam ſolam ſpectarent, elementa, & omnium diſciplinarum ſtudia, ſine quibus eloquentiae corpus nullo modo coaleſcere poteſt, praetermiſerunt. Alii ex difficultate inuſitata, nominis & famae cupiditate, his flexibus & maeandris rhetorica implicuerunt, ut & Daedali juxta poëtas labyrintho te facilius, quam e ſinuoſis eorum diviſionibus explicare queas. Alii ea ſermonis inopia & paupertate eadem tradere ſunt aggreſſi, ut non modo non inflammarent ad eloquentiae ſtudium bene dicendi cupidos, verumetiam deterrerent. Plerique vero cum linguae atque animi divortium facerent, tam ſunt ſubtiliter de rebus iiſdem nugati, ut de moribus, officio, & omni virtutum uſu non aliter conticuerint, quam ſi ea ab oratoris profeſſione alieniſſima fuiſſent. Ac Fabius cum faſtigia non poſſe conſiſtere, niſi bene jactis fundamentis judicaret, ad ipſam pueri ſtatim nati balbutientem infantiam, & minima quaeque, ſine quibus majoribus locus eſſe nequit, demittere ſeſe non recuſavit. A nutricibus enim aequalibus, paedagogiſque ſanctis juxta ac diſertis incipiens, cum puerum tanquam gremio fovendum ſuſcepiſſet, ad praeceptorem in ſchola publica praeſtantiſſimum, qui non acerbus ſtudiorum exactor ſit, ſed per luſum & jucundam aemulationem aſſiduus magis quam vehemens excitator, deducit. Legere, ſcribere, pronuntiare ſingulari artificio docet: exercitatione optima & graviſſima paulatim ediſcendi, memoriam firmat. Ipſius etiam praeceptoris officia perſequens, ut illi diſcipuli ingenium explorandum ſit: ut ad ejus naturam ſeipſum accommodare, optimis animum imbuere, mores ſuos auſteritate & comitate temperare, ut alias omnes diſciplinas ordine ante rhetorica tradere (quod utinam noſtris temporibus negligi, jure queri non poſſimus) ut profeſſionum diſcrimen facere, autorumque delectum habere debeat, graviſſime praecipit. Hinc rhetorices progymnaſmatis breviter

viter percuſſis, ſumma ejuſdem capita oratione locupletiſſima diſcutit, de ipſius utilitate, materia, ſimul & diviſione, totoque genere & ſubſtantia. His accedunt ex libro tertio ſtatim ſcitu perquam neceſſariae quaeſtiones de rhetorices origine & initio, progreſſu, perfectione, partibus, ſtatibus, quaeſtionum & cauſſarum generibus, in quibus inventionis & diſpoſitionis fontes aperiuntur, & haec quidem tribus primis libris. Quatuor autem ſequentibus in partibus orationis ordine quodam doctrinae faciliori inventionis & diſpoſitionis uſum oſtendit. Et quamvis diſpoſitionem conjunctam eſſe velit cum inventione, quam duplicem facit, unam quae ad docendum, alteram quae ad affectus movendos pertineat: illam tamen peculiariter libro ſeptimo deſcribit, ubi quotuplex ſit, quid ſit, quanta ſit ejus utilitas, primum in univerſum, deinde in ſingulis cauſarum generibus & ſtatibus prudentiſſime docet. Elocutionem autem, quod & difficillima & in immenſum effuſa ſit, cui memoriam & pronuntiationem adnectit, ad peculiarem tractationem in quatuor libros ſequentes rejicit. Quibus cum quicquid de arte dici poteſt abunde ediſſeruiſſet, cumque ad partes diviſionis libro ſecundo factae, de artifice, arte, & opere reſpiceret, ultimo libro qui mores ipſius oratoris, quae cauſas ſuſcipiendi, diſcendi agendique ratio, finiſque & quae poſt finem ſtudia eſſe debeant, magna cum dignitate praeſcribit. Et ne parum alere facundiam & augere vires eloquentiae poſſet, ſi aliorum more praecepta ſterilia & nuda traderet, ſine ulla ſubtilitatis affectatione, quae robur omne naturae & virtutem artium debilitare concidendo ſolet bonos medicos, qui cum abſynthium propinant, praelito melle poculo fallunt, imitatus eſt. Ea enim tanto verborum ornatu velut oſſa carne operuit, & ſententiarum interjectarum gravitate tanquam nervoſis toris adſtrinxit, tanta ſermonis copia, quae a Cicerone brevitate conſtricta, rudioribus obſcura eſſe poterant, late perſequendo explanavit, ut luce clariora omnia, omnia admirabilia, jucunda, amabiliaque juvenibus reddiderit. Quem ſi quis objiciat non eſſe ſtructurae artificio, compoſitioniſque concinnitate & numeris Ciceroni ſimilem, reſpondebo, non propterea diſertum & eloquentem non eſſe. An idcirco non habet orationem, quantum in hac praeceptorum traditione fieri poteſt numeroſam? Quaenam rerum natura eſt, quae in eodem genere non habeat complura diſſimilia, conſimili tamen laude digna. Id nos docent innumerabiles, quas auribus atque oculis colligimus, voluptates, quae diverſae noſtros tamen ſenſus ita delectant, ut difficillimum ſit judicare a qua maxime afficiantur. Quid Caeſar proprie eleganterque dicere conten-

tus,

Digitized by Google

tus, Plinius, Suetonius, Titus Livius, in quo Pollio patavinitatem notavit, Ciceroni diſſimillimi: an propterea non legendi, non in diverſo genere ſuſcipiendi? Quanquam in his inſtitutionibus oratoriis, in quibus oratione perpetua uti non poteſt, minus id a Fabio requirendum erat, quam in ejus orationibus aut declamationibus: quae ſi extarent hodie earum loco, quae ſuppoſititiae Quinctiliani nomine circumferuntur, quamplurimas virtutes Tullianis proximas in his fortaſſe animadverteremus. Atque ut quod ſentio, exemplo plane familiari patefaciam, tantum utilitatis adferre eloquentiae ſtudioſis poſt Ciceronem mihi Fabius videtur, quantum medicinam tractantibus poſt Hippocratem Galenus. Ne igitur eum, qui tot res tam diſſipatas & genere diſtantes, vinculo tamen naturae quodam inter ſe colligatas, nec aliter ad eum, quem quaerimus, perficiendum, quam flores & ſuccos diverſorum generum ad mellis ſuaviſſimum ſaporem, neceſſarias in unum tanto facilitatis ſtudio congeſſerit, perfricta fronte tanquam confuſum aut prolixum vituperemus: neque praeſtantiſſimorum autorum, quos omnino duos in hoc genere habemus, pernicioſum divortium admittamus: nec vero ſi nobis terra in Italiam via pateat, mare ad magnas merces importandas accommodatius, intercludamus. Sed ut ad id unde digreſſa eſt, noſtra revertatur oratio, hanc ego faſtidioſam & inſolentem quorundam cenſuram, qui pro Cicerone non aliter umbram ejus, quam apud poëtas pro Junone nubem Ixion, amplectuntur, inter caeteras cauſam ſtatuo, cur tam pauci hodie vere eloquentes evadant: & Ciceronis amore inflammati, cutem ſummam atque extima quaedam lineamenta, non animum aut ſpiritum aſſequantur. Ac cum me animo & cogitatione ad exquirendas hujus eloquentium penuriae cauſas attentius converto, longe maximam eloquentiae peſtem adferre mihi videtur, qui pro gravioris notae autoribus ineptiſſimos libellos (qui quotidie primo cogitationis impetu, tanquam e ſatis Cadmi ſerpentis dentibus emergunt) imperitae juventuti obtrudunt. Cum enim gravium autorum ſententia idem eſſe in animorum affectionibus atque ſaporibus coloribuſque conſtet, ut quemadmodum quo primum colore ſimplex vellerum candor tingitur, elui, quem liquorem teſta recens combiberit, abſtergi non poſſit ſic quae tenellis animis primum inſederunt, vitioſa praeſertim, vix inquam mutari contingat: a prodigioſis ejuſmodi libellis par erat adoleſcentes eſſe primis annis remotiſſimos, & Ciceroni Quinctilianoque, qui acuere & alere ingenia poſſunt, addictiſſimos. In hos itaque rei literariae ſcopulos cum ſemel incurrerunt nullo judicio praediti adoleſcentes, vel cum volupta-

tum

tum ſtudio laborem detrectant, vel ad quaeſtuoſas artes praepropere feſtinant, facile, tanquam naufragio ſtudiorum omnium facto, eloquentiae & ſapientiae curam abjiciunt: non alia quidem dementia, quam qui rivulis aut potius turbidis lacunis contenti, limpidiſſimos fontes, & pleno torrentes alveo fluvios aſpernantur. Quid aliud his, qui ante tempus a gravium autorum monumentis abducuntur, contingere putandum eſt, quam ſpuriis ejectis, qui certae nutricis uberum beneficio privati, nunquam virile corporis robur colligunt? Qui poterunt avaritia atque ambitione, quaſi abortu quodam, ad honores & ſordidam advocationum ſtipen praemature abrepti ſibi utiles, aut patriae cives ſalutares eſſe? Nulla ſeveriore diſciplina in tuto collocatis moribus, nulla ſubnixi bonarum artium ſcientia, effraeni vitae licentia, & falſae doctrinae perſuaſione tumentes, cum ſe ad gubernacula reipublicae tractanda evehi vident, quid non ſibi licere autumant? quam inſoleſcunt? in quae flagitia ſeſe non ingurgitant? quid foecunditate inſcitiae ſuae immundo contactu velut Harpyiae Vergilianae non contaminant? Quid diſcordiis non committunt, & in rem privatam convertunt? Quem non virum bonum religionis aut aequitatis aſſimulatae ſpecie opprimere conantur? Itaque pro pacificatoribus, diſcordiarum flabella: pro religionis & legum aſſertoribus, proditores & pernicioſiſſima buſta: pro civibus honeſtis, utilibus & ſalutaribus, probra, peſtes & funera ſunt reipublicae. Quis bene natus non indigniſſime ferat, ſacrorum concionatorum ex horum autorum contemptu faedam inſcitiam? qui cum ex ſophiſtarum & barbarorum hominum tenebris prodigioſa quadam rerum & verborum farragine ſint inſtructi, nec populum docent veram de religione perſuaſionem, & ſpinis quibuſdam omnia exaſperantes nullis dictionis aut ſententiarum ornamentis delectant, nec majoribus affectibus ad veram pietatem inflammant. Quibus eo minus ignoſcendum eſſe puto; quod omnibus fere curiis & judiciis excluſa hodie vetus illa fori Romani dicendi facultas, apud hos ſolos locum habere videatur: quodque ipſi in his rebus verſentur, quae nullum ornamentorum, amplificationum, aut locorum communium genus reſpuant. Haec ad te doctiſſimum hominem pro tua prudentia atque dignitate occupationumque magnitudine nimis fortaſſe multa, pro rei vero neceſſitate pauca admodum, ſcribenda duxi: non ut Quinctiliano ſatis ex ſeſe judiciis ſanis commendato, aliquam oratione noſtra commendationem conciliarem, verum ut quid tu de reſtituenda perturbata diſciplina vetere, & certo tradendarum artium conſtituendo ordine, non ita pridem ſenſiſſes, tibi in memoriam revocarem. Memi-

mineram enim, te ante annum Regis ſapientiſſimi, humaniſſimi, atque omnium literarum ſtudioſiſſimi juſſu id non animo ſolum agitaſſe, ac uſurpaſſe ſermonibus, verumetiam ſcriptis acutiſſimis mandaviſſe, & vehementer ei placuiſſe primam deſcriptionem tuam. Cumque autoritate & gratia tantum hodie apud illum dicendi cupidiſſimum, quantum mortalium nemo, valeas, ſiſque reconditarum omnium artium cognitione, atque inſuper incomparabili eloquentia clariſſimus, facile rectam viam, qua ad eam perveniendum ſit, tuis auſpiciis aliis indicari & praeſcribi, & loco motam perturbatamque veterem inſtituendi rationem in gradum & priſtinam dignitatem reponi poſſe ſperavimus. Quam ad rem egregie ſtabiliendam quam eſſet optandum a regia providentia & poteſtate, ut Critici pravis affectibus exuti, & diſciplinis omnibus non leviter tincti deligerentur, qui, ne ſtatim cum nutricis lacte errorem ſugere poſſemus, conſtitutam cum ratione formam retinerent, & ne in poſterum libellorum novorum perverſitate depravari, extinctis naturae igniculis, poſſent inconſiderati juvenes, providerent. Nam quos adhuc experti ſumus ficulnos plane cenſores, qui frugibus glandem anteponunt, & de literis non aliter quam de coloribus caeci judicant, quis aliquo judicio praeditus diutius ferat? Haec me vehemens juvandae rei literariae cura ſtudiumque impulit, ut ad te ſcriberem; & ut ſimul opus ipſum noſtra induſtria illuſtratum mitterem, inſignis cupiditas tibi ſignificandi, quantum laboris in eo vetuſta cum novis exemplaria conferendo, cum doctis viris communicando, animadverſione digna notando, obſcura explicando, depravata reponendo & corrigendo, exhauſiſſemus. Nam cum omnes docti certatim tibi velut Apollini Muſarum choro praeſidenti non quantum merere hac eruditione & moribus, verum quantum poſſunt, deferant, multis ego beneficiis nec iis vulgaribus a te affectus, ingratiſſimus ſim omnium mortalium, niſi aliquo ingenii monumento, quanti te faciam, quantumque tibi literae debeant, apud omnes teſtatum relinquam. Vale. Pariſiis e gymnaſio noſtro Becodiano.

SI.

SICHARDI PRAEFATIO.

JO. SICHARDUS

LECTORI S. D.

POſt multas, eaſque nec indiligentes omnino M. Fabii Quinctiliani editiones, quum & nobis ejus edendi conſilium ſubiiſſet, viſi ſumus id rectiſſime & veluti auſpicato facturi, ſi non, ut caeteri fere noſtra aetate omnes, ingenio, ſed exemplaribus paulo vetuſtioribus freti hoc facere ingrederemur. Nec enim obſcurum eſt, quantam maximis quibuſque autoribus cladem attulerit hoc emendationis genus, quod illotis quidam manibus ad autores quaſi per ludum accedunt, pro libidine ut quidque in mentem venerit, aut tollentes, aut ingerentes. Quae res cum caeteris fere omnibus, tum ipſi maxime Fabio obſuit, adeo, ut commemorare pigeat, quam ſubinde aliis atque aliis mendis ſciolorum quorundam vitio, veluti vulneribus affectus ſit, dum pro ſe quiſque hoc ſibi ſumit, ut in alieno libro ingenioſus videatur. Quo factum eſt, ut ſubdititiis quibuſdam inſertis, non modo praeterita ſint, quae ad rem faciebant, ſed quod eſt multo graviſſimum, coeperint interim in pretio eſſe & uſu, ſub magni ſcilicet nominis umbra, quae ab omni dicendi ratione longe lateque abhorreant. Id quod fortaſſe alibi ſit tolerabilius, ſed ubi quicquid dixeris feceriſve, in exemplum protinus abit, atque deinde imitationem, ibi quamlibet parvus error etiam capitalis eſt. Nec accidit hic, quod fere aliâs, ut erratorum nos aliquando pudere poſſit, ſed placemus etiam nobis errore, dum exemplo quicquid ejus rei eſt facere nos perſuaſum habemus. Haec nobis cauſa fuit, humaniſſime lector, ut autorem longe eminentiſſimum & dicendi gravitate & acumine judicii in manus ſumeremus, non quidem hoc animo, ut ſpem cuiquam faceremus, nihil poſt noſtrum laborem fore reliqui, quod luce indigeat, quis enim hoc ſibi niſi impudentiſſimus polliceri auſit? Sed ut probaremus ſaltem ſtudium noſtrum in reſtituendis pro virili noſtra ejuſmodi autoribus, quos ſane perpaucos temporum injuria reliquos nobis fecit. Simul ut & his gratificaremur, qui inſtandi, ut hoc ageremus, nullum finem faciebant. Quorum quidem praecipuus fuit Joan. Antonius Caſſovienſis, vir cum abſoluta omnium artium, quae in ſummum virum cadere poſſunt, cognitione praeditus; tum rei Medicae callentiſſimus, qui ex media fere Polonia ad nos exemplari vetere ſubmiſſo, ſic pro amicitiae noſtrae jure apud me egit, ut tergiverſandi nullum relinqueret locum. Ut autem habeas, humaniſſime lector, conſilii noſtri rationem, quid in toto opere ſpectaverimus, ita accipe: Initio curae nobis fuit magnopere, ut ipſum dictionis filum uſquequaque ſui ſimile eſſet, eamque ob cauſam nihil veriti quorundam judicia, movimus loco, quicquid viſum eſſet alicunde arrepſiſſe in contextum, id tamen velim exiſtimes factum duce exemplari, ſine quo uſque adeo nihil putavimus tentandum eſſe in veterum monimentis, ut nec

Digitized by Google

ullam peſtem ſtudiis ducamus majorem. Deinde cum pleraque varie legerentur, marginibus curavimus adſcribi ea quoque, quae a ſententiae, ut videbatur, propoſito, longiſſime recederent: non hoc agentes, ut, vulgata editione damnata, obſcura quaedam ſufficeremus, quae lectorem morarentur, ſed quo a paulo acutioribus, tanquam ex veſtigiis, poſſet erui ſincerior lectio. Quod & avidius facturos nonnullos putabamus, quo minus noſtrum judicium interpoſuiſſemus. Nec vero inficias eo quaedam etiamnum reſtare, in quibus tibi nec judicium noſtrum, nec exemplar diligenter alioqui ſcriptum, ſuffecerit, ad quae intelligenda Delio, ne quid aliud dicam, notatore ſit opus. Sed cogitabis ejuſmodi fuiſſe ſuſcepti negotii rationem, cui vix ipſe Fabius, ſi jam renaſcatur, ſatis ſit futurus, tantum ſibi permiſit quorundam petulantia, in ea quae non intellexit. Vale, & nos ama. Baſileae menſe Auguſto. Anno M. D. XXIX.

LONGOLII PRAEFATIO.

GYSBERTUS LONGOLIUS,

AGRIPPINATI JUVENTUTI

S. P. D.

Cogitanti mihi, auditores ſtudioſi, rationem aliquam, qua meum erga ſcholas has Agrippinates ſtudium pleniore teſtimonio declararem, nihil mihi ad hanc rem efficacius viſum eſt, quam ſi ejuſcemodi autoribus enucleandis incumberem, qui praeter expolitam & expreſſam dicendi, & φράσεως formandae facultatem (qua quid per Deum immortalem admirabilius?) profunda etiam, caſtigataque diſciplinarum omnium exuperantia judicium, rationemque ingenii exacuere poſſent. Igitur pro ingenii noſtri modulo, enarratis Livio, Saluſtio, Caeſare, & aliis quibuſdam illis proxime ſimilibus, quorum ſcilicet hiſtoriae magis ad rerum inſignium cognitionem, & dictionis munditiem, quam judicium literarium, ſine quo vanus eſt omnis noſter conatus, comparandum faciunt: ex copioſa Latinorum autorum bibliotheca Fab. Quinctilianum Rhetorem cum primis luculentum, per meliores inſtantis anni horas, de ſententia judicii noſtri (quod quam ſit perexiguum facile cognoſco) me vobis interpretaturum jam ante denuncio: ne dicar ſcholae noſtrae conſuetudini minus ſatisfeciſſe. Nam cum in legendis autoribus pleraque ad

Dia-

Dialecticorum, multa ad Rhetorum canonem revocarem & expenderem, ne ſcilicet defunctorie, inſtar vulgi, officium interpretis obirem, factum eſt, ut plurimis obſcuriora, quam capere illarum artium rudes poſſent, tradidiſſe exiſtimer. Ergo ut certam eorum, quae annotavi hactenus, & poſthac (volente eo, cujus nutu omnia reguntur) annotaturus ſum, rationem oſtendam. En! vobis, ſtudioſiſſimi adoleſcentes, eloquentiſſimum & caſtiſſimum magiſtrum Fabium offero: de quo, quia (uno quod ajunt ore) ſatis pro merito praedicari non poteſt, praeſtat omnino tacere, quam pauca dicere. Sed interim ne vos lateat, quid in hac editione praeſtiterit typographus Gymnicus, homo ut multo diligentiſſimus, ſic ad bona ſtudia promovenda propenſus admodum. Primum precibus meis autorem iſtum typis mediocribus preſſit: quod minuti iſti & cedentes auſcultationibus parum conveniant, & aciem oculorum mirifice obtundant: grandiores vero magnitudine ſua difficilem uſibus circumferentium faciant. Praeterea doctiſſimorum quorunque caſtigationes & annotationes adjiciendas curavit. quod ego quoque facile paſſus ſum, quum plerique docentium ejuſmodi lectorem cælent, quo videantur, dum iſta ipſi uſurpant, apud ignaros doctiores: ἀλλὰ ἤδη ἅλις προοιμίων. Valete, e gymnaſio noſtro Calend. Martio. Anno M. D. XXXIIII.

EDMUNDI GIBSONIS

PRAEFATIO.

De ulla parte literarum bene mereri, ità magnum eſt, ut nihil poſſit praeclàrius cogitari. Ea eſt enim diſciplinarum dignitas, ut non ſolum ipſae nativo lumine reſplendeant, ſed quadam pulchritudinis abundantia, admirabili fulgore ſuos cultores irradient. An vero laude majore digni, qui reſarciunt antiquorum ſcripta, mutila ac depravata; an ii qui de ſuo nonnihil in lucem proferunt, video inter multos controverſiam feciſſe. Sunt enim, qui ſuis omnibus tam immoderate indulgent, ut ſuo, fertili ſcilicet ſublimique ingenio indignum omnino exiſtiment, ſcriptis alienis operam impendere. Quâ opinione provecti, totam protinus curam ad ſcribendi ſtudium convertunt; tum demum ſe literis profeciſſe arbitrati, cum ſui cerebri foetum viris literatis tradiderunt. Illorum ego ſententiae accedam, ſi prius mihi conſtiterit, recentiorum hominum ſcripta eſſe antiquis illis, ſive diſpoſitionis decôre, ſive ſermonis elegantia, ſive cogitationum ſublimitate comparanda. Priſtina illa ſcientiae & eruditionis vena ita penitus prae-

Digitized by Google

cidítur, ut neque ad noſtram aetatem duci poſſit, neque eam capere noſtrae aetatis conditio videatur. Ut enim de Romanis dicam: illis ſeſe ultro Latinus ſermo perhibuit; Graecum mediocri induſtriâ perceperunt; quod tempus reliquum fuit, id fere lucubrationibus dederunt. Nos vero infinitâ linguarum varietate obruimur, longâque rerum geſtarum ſerie detinemur; quarum ſtudio efficitur, ut exiguum vitae ſpatium ad cogitandum ſuperſit. Adeo feliciſſimus ille & multo doctiſſimus, quiſquis ea, quae antiqui illi & ſenſerunt & fecerunt, optime percepit. Cum autem ex verbis fractis & oratione corruptâ nihil magnopere ſine ſumma difficultate elicitur, reliquum eſt, ut illis aliqua gratia debeatur, qui in ſanandis veterum reliquiis ſuam operam poſuerunt. Quae cum dico, nollem intelligi, quaſi perniciosum illud genus emendationum probarem, quo nonnulli homines politiſſimum quemque ſcriptorem contaminant. Libris nimirum paulo diligentius perlectis, perpenſoque colore ac ductu orationis, aliquid ex ſuo ingenio promunt, quo foediſſimae lacunae ſuppleantur; adeoque, (id quod non erubeſcunt jactare) auctores nativae puritati reſtituantur. Caſtigationes eo equidem magis pernicioſae, quod fere ſpecie quadam elegantiae indutae, omni ſuſpicione carent, facileque fidem lectionum ſaniſſimarum conſequuntur. Hoc qui faciunt, eadem peritiâ praeclariſſima poliunt monumenta, quâ medici minus ſolertes vulnera deligant. Utriuſque idem conſilium; ut tenera quadam cute & ſpecioſa cicatrice putido corruptoque vulneri obductâ, corpora ſanitatem oſtentent: parum interim de ſincera valetudine ſoliciti. Utinam illi (homines dicam an peſtes literarum) aliquando cogitarent, non id eſſe ſcripta polire, ea elegantiora, nitidiora, & comtiora facere, quam fecerunt ſui auctores; ſed, abjectis gloſſematis, deprehenſis librariorum erroribus, ipſa ſcriptorum verba atque orationem eruere. Quod ſi quis ſuo ingenio aut conjecturis aſſequi ſe poſſe ſperaverit, nae ille non eſt longe ab inſaniâ remotus. Horum hominum manus temerariae ut optimos quoſque auctores profanarunt, ita (ſi *Joanni Sicbardo* credimus) *Quinctilianum* maxime. *Quae res* (inquit) *cum caeteris fere omnibus, tum ipſi maxime Fabio obfuit; ut commemorare pigeat, quam ſubinde aliis atque aliis mendis, ſciolorum quorundam vitio, veluti vulneribus affectus ſit*, &c. Grave equidem crimen, & ſeverâ reprehenſione digniſſimum. Inde enim onus recenſendi libros augetur maxime; quod ad intolerabilem illum laborem errores apertos emendandi, acceſſit diligentia a falſo fucato verum diſtinguendi. Utrique propoſito impar eſt & inutile cujuſvis ingenii acumen: id vero niſi intra juſtos limites coërceatur, etiam maxime nocet. Unum ſubſidium, Codicum vetuſtorum auctoritas: quorum mediocri copiâ comparatâ, ſperare incoepi, eorum ope, aliqua parte macularum elegantiſſimum Rhetorem purgari potuiſſe. Octo impreſſorum, qui ſunt paulo antiquiores, & trium manu ſcriptorum beneficio, effectum eſt, quod mihi propoſueram. Horum primum ego Bibliothecae *Bodleianae* debeo, haec Archiepiſcopo *Cantuarienſi*, *Gulielmo Laud*, Martyri propter ſummam conſtantiam, egregiam pietatem, ſingularia erga noſtram Academiam, Eccleſiam erga Anglicanam merita, nunquam ſine maximo cultu & veneratione nominando. Quicquid lucri ex Codice MS. *Joannenſi* ad Fabium pervenerit, id omne debetur viris doctiſſimis *D. Humfredo Gower*, Collegii *D. Joannis*, atque *D. Carolo Roderick*, Col-

Collegii Regalis, Praefectis; clariſſimis *Cantabrigiae* luminibus. Hic ſuâ gratiâ & rogatu effecit, ut ille ad nos Codicem humaniſſime tranſmitteret. Iiſdem viris acceptum referatur, quod jam tandem in lucem prodiit *Tribunus Marianus*; Declamatio nova, ex libro MS. Collegii *D. Joannis* edita. An ſit illa genuina, an vero ſuppoſititia, pronunciare pertinaciter non audeo: ſunt enim, quae utramque partem probabilem faciant. Nitidum orationis filum, ſpirituſque virilis, antiquitatem ſapiunt. Fidem vetuſtatis augere poteſt, quod eâdem manu, quâ reliquae novendecim, ſcribitur. Quod autem haec in calcem Codicis iſtius conjicitur, quod etiam in tribus exemplaribus MSS. quae *Oxonii* habemus, nulla illius veſtigia deprehenduntur, haec (fateor) fraudis alicujus ſuſpicionem pariunt. Quicquid autem eſt, nolui hanc occaſionem illud edendi praetermittere. Cumque Codices fere manu ſcripti, Librariorum ſive inſcitiâ ſive incuriâ, plurimis conſperguntur erroribus, iique, quoties Codicum multorum praeſidia deſiderantur, non niſi conjecturis ſanantur; optimum fore exiſtimavi, ſingulas quaſque Exemplaris literas typis repraeſentare: partim ne meo judicio nimium viderer tribuere, partim ut aliorum opinionibus locus ſupereſſet. Atque hoc quidem obiter. *Baliolenſem* Codicem nobiſcum ſummâ humanitate communicavit eruditus & vigilans illius Collegii Magiſter, *D. Rogerus Maunder*. Cum vero eos homines commemoro, quorum fui beneficiis affectus, diſſimulare ſine ſummâ ingratitudine non poſſum, quantum huic operi contulit *D. Arturus Charlettus*, Collegii *Univerſitatis* Magiſter. Vir ille ad ingenia juvenum ſuſtentanda natus, pro affectu ſuo ſingulari tum erga bonas literas, tum erga eos omnes, qui ſunt ad diſciplinarum ſtudia paulo procliviores, mihi, nullius gratiae homini, aditum ad Codices liberrimum ſuâ auctoritate patefecit. Conquiſitis Codicibus, cum editione, quae *Lugduni Batavorum* prodiit, omnes comparandos exiſtimavi, tum quod eam, ultima cum ſit, merito praeſtantiſſimam duxi, tum etiam quod in hominum manibus omnium plurimum verſaretur. Hujus oneris parte aliqua me hominum nonnullorum opera liberavit, quorum diligentiae illius curam tuto committi poſſe arbitrabar. In collationibus quantum eſſet fructûs primo ſtatim intuitu perſpexi: nec ſine ſummâ voluptate obſervavi, ut eorum beneficio dubia confirmarentur, corrupta plurima tollerentur, & ſpecioſioribus nonnullis ſuſpicio injiceretur. Utinam mihi per aetatis imbecillitatem licuiſſet, meum in quibuſdam judicium interponere. Hoc autem in illud tempus differo, cum majore literarum uſu roboratus, quicquid ſentio, id poſſum proferre & liberius & verecundius. Interim, ne praepoſterâ quadam uterer diligentiâ, textum hunc auctoritate Codicum diſpoſitum, mihi quaſi futuri operis fundamentum jeci; omnia mea in hoc genere ſtudia ad ornatum & illuſtrationem *Fabii* converſurus. Nec enim ego, cum hac parte diſciplinarum maxime delector, quenquam poſſum reperire, qui ſit *Fabio* curâ dignior aut diligentiâ. Ejus vitae Commentarios paulatim etiam colligerem, niſi poſt celeberrimum *Dodwellum* in eâ materiâ quicquam moliri, impudentiſſimum foret. Confectos apud ſe habet *Annales Quinctiliani*: ex acri autem illius erga optimas literas amore, exiſtimari poteſt, non commiſſurum eum, ut hoc diu beneficio careant eruditi. Habes, Lector, quae te nollem neſcire. *Vale.*

U L-

Digitized by Google

ULRICI OBRECHTI
P R AE F A T I O,
A D
VIRVM CLARISSIMVM
EDMUNDUM GIBSON.

QUanto favore paſſim excepta ſit, quam conferendis QUINCTILIANI codicibus non ita pridem operam impendiſti, publicus ad Te, Vir Clariſſime, applauſus detulerit; mihi in fronte hujus editionis diſſimulandum non fuit, ſi quid eâ rei literariae bono praeſtitum eſt, id omne in tuae diligentiae ſive proventu ſive fructu eſſe computandum. Dudum eſt, quod omnia, quae Quinctiliani nomen praeferunt, inprimis vero Inſtitutiones haſce Oratorias innumeris vulneribus, & foedioribus etiam cicatricibus deformatas, adeoque virum feliciſſimorum aliâs ſtudiorum, hac tamen parte voto ſuo fruſtratum eſſe, cognovi, *ut quos emitteret, libri in manus hominum quam emendatiſſimi venirent:* Sed conſumtis in priores editiones praecipuarum bibliothecarum praeſidiis, malum remedio majus, neque ulteriori curae locum eſſe arbitrabar; cum huc ad nos, licet ob interrupta pacis commercia ſerius, advectae, quas operi utiliſſimo, reſeratis Angliae theſauris, denuo ſuppetias tuliſti, & melioris me ſpei, & ſubinde novi conſilii fiducia impleverunt. Etenim ex quo diverſas ab editis lectiones inſpexi, quas e Bodlejano praecipue, ſed & caeteris manu exaratis codicibus excerptas textui ſubjeciſti; ſic in animum induxi, ut prorſus exiſtimem, nullum deinceps in Quinctiliani libris mendum pro immedicabili habendum, ſi tuo exemplo excitati, quibus vetuſtorum forte adhuc exemplarium uſus vel copia ſuppetit, ad hoc operas ſuas pari fide atque diligentia conferant, ut de earum deinceps varietate penitus conſtet. Neque de ſcriptura ſaltem loquor bonae aut probabilis notae: Vulnera ut ſanari ſe patiantur, cruda ſunt tractanda, & callus, quod obductis male cicatricibus fieri ſolet, ad vivum reſecandus. E corruptis certe locis nullos felicius correxerit, qui arte & judicio valet, quam qui & a librariis imperitiſſime ſcripti & ab emendatori-

toribus pro deſperatiſſimis abjecti ſunt. Id infinitis experimentis olim hodieque compertum, dubio plane eximet haec ipſa, qua ſuperioribus aliquot menſibus graviores reipublicae curas diſtinguere viſum eſt, operum quae Quinctiliano tribuuntur, recenſio; cum emendationum quae vel textui adhibitae, vel notis peculiari volumine, quod praecipuos inſuper eruditorum virorum commentarios complectetur, propediem repraeſentandis, reſervatae ſunt, fontes recludentur. Ad quod ut Symbolas, quas poſſunt, conferant, quotquot genuinae eloquentiae; quid eloquentiam dico? quotquot verae ſapientiae favent, ſi ego hortator non ſim, politiſſimi operis uti ſpero, pretium invitabit. Nos, quod unum noſtrae facultatis eſt, merita quemque laude ſuo loco mactabimus, qui vel hactenus, vel impoſterum laboris huc aliquid opisve contulerit. Ad te vero, Vir Clariſſime, omnis quaecunque publice futura eſt navatae operae gratia redundabit. Niſi enim tu novae induſtriae tam eximium ſive ſpecimen ſiue inſtrumentum praebuiſſes, hujus certe editionis nemini cuiquam gratia deberetur.

M. FAB. QUINCTILIANI

V I T A.

MARCUS FAB. QUINCTILIANUS *Romae natus : quibus conſulibus, aut quo imperante Caeſare, non legi. Veriſſima conjectura adducor, ut fidem libris temporum non habeam, ubi legitur Quinctilianus Calagura urbe Hiſpaniae oriundus. Nam M Valerius Martialis Calaguritani agri alumnus, cum Iberos memoria dignos ſuis epigrammatibus inſerat, nullum de Quinctiliano mentionem facit, ſed eum ſeparatim cum veneratione nominat,*

Quinctiliane vagae moderator ſumme juventae,
Gloria Romanae Quinctiliane togae.

Et ipſe dicit, cum eſſet adoleſcentulus, cognoviſſe Domitium Afrum, & Senecam: qui ambo ſub Nerone periere. Seneca in libro ſexto Diviſionum. Quinctiliani declamatoris meminit, cujus adhuc extant multae declamationes acutae & breves, ſtylo aliquantulum remiſſiore. Is avus fuit M. Fabii Quinctiliani : *qui Romae multis annis rhetoricen cum ſumma laude docuit Et ipſe rurſus Quinctilianus mentionem facit patris, qui cauſſidicus fuit apud principem. Neque notitia, neque gratia caruit. Domitiani enim Caeſaris nepotum curae ei delegata fuit. Diſciplinae ejus caſtigatiſſimae pleniſſimum teſtimonium Cajus Caelius affert: qui ſub tali praeceptore tantum profecit, ut ſui temporis oratores facile ſuperaverit. Duxit uxorem ex nobili familia, ex qua liberos ſuſcepit: quae acerbiſſima fatorum ſorte in primo juventutis flore rapta fuit. Alterum ex liberis, quum librum de cauſis corruptae eloquentiae edidiſſet, amiſit: poſtea quum rhetorices libros ſcriberet, Marcellum, unicum parentis lumen ac ſolatium, rogo dedit, teſtis ipſe & infelix ſenex ſuarum lacrymarum. Ejus filiola ex alia (ut credo) uxore, Tutilii equitis Romani filia, genita, nupſit Novio Celeri, viro claro. Quo tempore deceſſerit, affirmare non audeo, quoniam is qui tradit, fide caret.*

DE.

DE

QUINCTILIANIS

VETERUM ET NOVORUM SCRIPTORUM

TESTIMONIA,

ET

ELOGIA.

M. Annæus Seneca *Prooemio lib.* x. *Controverſ.*

PErtinere ad rem non puto, quomodo L. Magius gener T. Livii declamaverit, quamvis aliquo tempore ſuum populum habuit, cum illum homines, non ipſius honorem laudarent, ſed in ſoceri ferrent: quomodo P. Aſprenas aut Quinctilianus declamaverint. Tranſeo iſtos, quorum fama cum ipſis extincta eſt.

Idem controverſ. IIII. *ejuſdem libri, quae eſt de eo, qui expoſitos debilitabat, ut ex mendicitate eorum mercedem acciperet.*

Circa hunc ſenſum P. Aſprenatis eſt ille a Quinctiliano dictus, Neſcio utrum vos miſerabiliores dicas quod alimenta accipitis, an quod huic datis. Accipitis enim quia debiles eſtis: ei datis per quem debiles eſtis.

M. Fab. Quinctilianus *lib.* IX. *inſtitut. Oratoriar. ad Victorium Marcellum cap.* III.

Et cur me prohibeat pudor uti domeſtico exemplo? pater meus contra eum qui ſe legationi immoriturum dixerat, deinde vix paucis diebus inſumptis re infecta redierat, Non exigo, uti immoriaris legationi, immorare.

Junius Juvenalis, VI. *Satyr.* 74.

— Hiſpulla tragoedo
Gaudet, an expectas ut Quinctilianus ametur?

Item. verſ. 279.

Sed jacet in ſervi complexibus aut equitis, dic,
Dic aliquem ſodes heic Quinctiliane colorem.
Haeremus: dic ipſa.

Idem Sat. VII. 186.

Hos inter ſumptus ſeſtertia Quinctiliano
Ut multum, duo ſufficient; res nulla minoris
Conſtabit patri, quam filius, unde igitur tot

Quinctilianus habeo ſaltus? exempla novorum
Fatorum tranſi felix & pulcer & acer,
Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus
Appoſitam nigrae lunam ſubtexit alutae.
Felix, orator quoque maximus, & jaculator:
Et ſi perfrixit, cantat bene. diſtat enim, quae
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.
Si fortuna volet, fies de Rhetore Conſul,
Si volet haec eadem, fies de Conſule Rhetor.

C. Plinius *lib.* II. *Epiſt.* 14.

Ita certe ex Quinctiliano praeceptore meo audiſſe memini. Narrabat ille, Aſſectabar Domitium Afrum, &c.

Idem lib. VI. *Epiſt.* 6.

Erat non ſtudioſorum tantum, verumetiam ſtudiorum amantiſſimus, ac prope quotidie ad audiendos, quos tum ego frequentabam, Quinctilianum, Nicetem Sacerdotem ventitabat.

Eſt & ejus ad Quinctilianum ſuum in eodem lib. epiſtola 32. *quae incipit*, Quamvis & ipſe ſis continentiſſimus, & filiam tuam ita inſtitueris ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem.

M. Val. Martialis *lib.* II. *Epig.* 90.

Quinctiliane, vagae moderator ſumme juventae,
Gloria Romanae, Quinctiliane, togae.

Trebellius Pollio *in* XXX. *Tyrannis cap.* 4. *de Poſthumio juniore.*

Fuit (quod ſolum memoratu dignum eſt) ita in declamationibus diſertus, ut ejus controverſiae Quinctiliano dicantur inſertae: quem declamatorem Romani generis acutiſſimum, unius capitis lectio prima ſtatim fronte demonſtrat.

Caelius Lactantius *Firm. lib.* I. *cap.* 21.

Optime Quinctilianus in Fanatico, Iſtud, inquit, ſi deus cogit, iratus eſt.

Idem lib. V. *cap.* 7.

Ideo potentiores eſſe injuſtos Deus permiſit, ut cogere ad malum poſſent: ideo plures, ut virtus eſſet pretioſa, quod rara eſt. Quod quidem ipſum Quinctilianus egregie ac breviter oſtendit in Capite obvoluto. Nam quae, inquit, virtus eſſet innocentiae, niſi laudem raritas dediſſet? verum quia natura ſic comparatum eſt, ut odium, cupiditas, ira, in id quod incubuerint agant caecos, ſupra hominem videtur culpa vacare. Alioqui ſi pares omnibus affectus dediſſet, pietas nihil erat.

Idem

Idem lib. VI. *cap.* 23.

Nulla eſt tamen perditi pudoris adultera, quae non hanc cauſſam vitiis ſuis praetendat, injuriam ſe peccando non facere, ſed referre, quod optime Quinctilianus expreſſit. Homo, inquit, neque alieni matrimonii abſtinens, neque ſui cuſtos, quae inter ſe natura connexa ſunt.

D. MAGNUS AUSONIUS *in Gratiarum actione.*

Dives Seneca, tamen Conſul, arguetur rectius, quam praedicabitur, non erudiiſſe indolem Neronis, ſed armaſſe ſaevitiam. Quinctilianus conſularia per Clementem ornamenta ſortitus, honeſtamenta nominis potius videtur quam inſignia poteſtatis habuiſſe: quomodo Titianus magiſter, ſed glorioſus ille, municipalem ſcholam apud Viſontionem Lugdunumque variando, non aetate quidem, ſed utilitate conſenuit.

Idem in commemoratione Profeſſorum, de Ti. Victore Minervio. I.

Primus Burdigalae columen dicere Minervi,
  Alter Rhetoricae Quinctiliane togae.

Et poſtea,

Adſerat uſque licet Fabium Calagurris alumnum,
  Non ſit Burdigalae dum cathedra inferior.

Et

Seu libeat fictas ludorum evolvere lites,
  Ancipitem palmam Quinctilianus habet.
Dicendi torrens tibi copia, quae tamen aurum,
  Non etiam luteam volveret inluviem:
Et Demoſthenicum, quod ter primum ille vocavit,
  In te ſic viguit, cedat ut ipſe tibi.

Idem in Moſella, verſ. 399.

— memorabo Quietos
Agricolas, legumque Catos fandique potentes;
Praeſidium ſublime reis, quos curia ſummos
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum,
Quos praetextati celebris facundia ludi
Contulit ad veteris praeconia Quinctiliani,
Quique ſuas rexere urbes, purumque tribunal
Sanguine, & innocuas illuſtravere ſecures.

HIERONYMUS *in Chronico.*

Olymp. 211.	M. Fabius Quinctilianus Romam a Galba perducitur.
Olymp. 217. anno Domitiani 8.	Quinctilianus ex Hiſpania Calagurritanus, primus Romae publicam ſcholam aperuit, & ſalarium e fiſco accepit.

Idem ad Praeſidium.

Puto te Quinctiliani controverſiae recordari, in qua pauper cauſatur, dolens ob interitum apum, flores ab impotentiſſimo divite venenatos.

Idem in Quaeſt. Hebraic.

Me vero procul ab urbibus, foro, litibus, turbis, remotum, ſic quoque, ut Quinctilianus ait, latentem invenit invidia.

Item.

Nec mirum hoc in conceptu foeminarum, ut quales perſpexerint, ſive mente conceperint, in extremo voluptatis aeſtu, quo concipiunt, talem ſobolem procreent, cum hoc ipſum etiam ut equarum gregibus apud Hiſpanos dicatur fieri, & Quinctilianus in ea controverſia, in qua accuſatur matrona quod Aethiopem peperit, pro defenſione illius argumentatur, hanc conceptus eſſe naturam, quam diximus.

Idem adverſus Vigilantium.

Iſte Caupo Calagurritanus, & in perverſum propter nomen viculi mutus Quinctilianus miſcet aquam vino.

Idem ad Pammachium de obitu Paulinae.

Felices, inquit Fabius, artes eſſent, ſi de illis ſoli artifices judicarent.

Idem ad Pammachium de optimo genere interpret.

Hilarius noſtrorum temporum confeſſor, duodecim Quinctiliani libros ſtilo imitatus eſt & numero.

Idem in Quaeſtion. ad Damaſc.

Nec aures Quinctiliani floſculis, & ſcholari declamatione mulcendae.

Idem Praefat. in Abdiam.

Dicit & Tullius tuus adoleſcentulo ſibi inchoata quaedam & rudia excidiſſe. Si hoc ille tam de libris ad Herennium, quam de rhetoricis, quos ego perfectiſſimos puto, ad comparationem ſenilis peritiae dicere potuit: quanto magis ego libere profiteor & illud fuiſſe puerilis ingenii, & hoc maturae ſenectutis. In libris quoque contra Marcionem Septimius Tertullianus hoc idem paſſus eſt, & Origenes in Cantica canticorum, & Quinctilianus in xii. libris inſtitutionis oratoriae, ex quibus oſtenditur unamquanque aetatem in quo eſſe perfectam, & ex annorum debere numero judicari.

Sid. Apollinaris *lib.* v. *Epiſt.* x. *Sabaudo.*

Tua vero tam clara, tam ſpectabilis dictio eſt, ut illi diviſio Palaemonis, gravitas Gallionis, abundantia Delphidii, Agraecii diſciplina, fortitudo Alcimi, Adelphii teneritudo, rigor Magni, dulcedo Victorini, non modo non ſuperiora, ſed vix aequiparabilia ſcribantur. Sane ne videar ſub hoc quaſi hyperbolico Rhe-

Digitized by Google

Rhetorum catalogo blanditus quippiam gratificatuſque, ſolam tibi acrimoniam Quinctiliani, pompamque Palladii comparari non ambigo, ſed potius acquieſco.

Idem in panegyrico ad Anthemium, verſ. 190.

Qua Criſpus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,
Qua pompa Tacitus, nunquam ſine laude loquendus.

Idem carmine IX. *ad Magnum Felicem coſ. verſ.* 311.

Acrem Lampridium, Catum, Leonem,
Praeſtantemque tuba Severianum,
Et ſic ſcribere non minus valentem,
Marcus Quinctilianus ut ſolebat.

RUFINUS *Gram. Antiochenſ. Comment. in metra Terentiana.* Quinctilianus in arte, &c.

AUR. CASSIODORUS *de Rhetorica, ex lib. Diſciplinis.*

Quinctilianus etiam doctor egregius, qui poſt fluvios Tullianos ſingulariter valuit implere quae docuit, virum bonum dicendi peritum a prima aetate ſuſcipiens, per cunctas artes ac diſciplinas nobilium literarum erudiendum eſſe monſtravit, quem merito ad defenſionem ſui totius civitatis vota requirerent. Libros autem duos Ciceronis de arte Rhetorica, & Quinctiliani duodecim Inſtitutionum indicavimus eſſe jungendos, &c.

Idem in Chronico ex Hieronymo, ut videtur.

Silvano & Priſco coſs. Quinctilianus ex Hiſpania primus Romae ſcholam publicam aperuit, & ſalarium e fiſco accepit.

ISIDORUS *Hiſpalenſis lib.* II, *Etymolog. De Rhetorica.*

Haec diſciplina a Graecis inventa eſt, Gorgia, Ariſtotele, Hermagora, & tranſlata in Latinum, a Tullio videlicet, & Quinctiliano, & Titiano, ſed ita copioſe, ita varie, ut ea lectori admirari in promptu ſit, comprehendere impoſſibile. Nam membranis retentis, quaſi adhaereſcit memoriae ſeries dictionis: at mox repoſitis, recordatio omis elabitur.

Vetus interpres Lucani, ad eum locum lib. IV.
Vita brevis nulli ſupereſt qui tempus in illa
Quaerendae ſibi mortis habet.

Senſus, *inquit*, hic eſt. Non eſt putanda brevis vita, quae habet ſpatium, quo unuſquiſque ſibi quaerat exitium: quod non evenit, niſi forti viro, qui facile contemnit interitum. Unde Quinctilianus, faciamus de funere remedium, de neceſſitate virtutem. Solus vixit quoad voluit, qui mori maluit.

Eraſmus in Ciceroniano.

Quinctilianus affectavit Ciceroni diſſimilis eſſe. Cujus utinam exſtarent decla-

ma-

mationes; nam quas habemus minimum habent Ciceronis.

Muretus lib. XVIII. *Var. lect. cap.* 20.

Me puero magna cum cura exponebantur in ſcholis Inſtitutiones Oratoriae M. Fabii Quinctiliani, accurati admodum & exquiſiti Rhetoris, neque quiſquam ſatis bonus dicendi magiſter habebatur, qui non illis vel praecipue auditores ſuos exercere ſolitus eſſet. Mutata poſtea ratio eſt, eumque annoſis iſtis & ipſa vetuſtate venerandis arboribus neglectis, ſuccreviſſent inutiles rami, juventuſque laboris fugitans inſulſos quoſdam libellos, & omnium prope liberalium artium, & omnium Philoſophiae diſpendioſa partium compendia, pro pinguibus illis veterum latifundiis adamare coepiſſet, ex illo vidimus omnia

In pejus ruere & retro ſublapſa referri.

Neque ullum lapſis prope rebus certius remedium eſt, quam ut vetus illa conſuetudo revocetur, & expulſis iſtis novitiis indoctae arrogantiae magiſtris a priſcis illis, quos *endo coelo*, ut ita dicam, merita locarunt, vera & ſolida eruditio repetatur. Quod etſi, ut aetatis meae tempus eſt, vivo me eventurum ſperare non audeo, poſteris tamen, ſi quid mei ad poſteros perveniet, conteſtatam opinionem meam relinquam, neque committam, ut ego quoque unus ex eo numero, qui vetuſtatem contemnunt, videri queam.

ANTON. POSSEVINUS *Biblioth. ſelect. tom.* II. *lib.* XVIII. *pag.* 505.

Quinctilianus Vir magni nominis, uti & judicii; quamvis quae feruntur ejus nomine Declamationes (quae videntur eſſe ipſius) longe abſint ab ejus praeceptionibus, quas ſcripſit de arte dicendi.

PHILIPPUS RUBENIUS *lib.* I. *Elector. cap.* 16.

Petrus Pythoeus multimodis rem literariam bene juvit, non minimum autem eo, quod bonas & argutas illas declamationes Quinctiliani primus & tenebris eruit & emendavit.

Caſaubonus ad Perſii Satyr. I. *verſ.* 76.

Magnus ille magiſter eloquentiae Fabius.

Emer. Caſaubonus de Lingua Hebraica pag. 30.

Emunctiſſimae naris & judicii Vir Quinctilianus.

LIPSIUS *lib.* II. *Elect.* 18.

Quinctilianus priſcus ille & Atticus (ita me judice audiet) declamator.

Judicium GER. VOSSII de DECLAMATIONIBUS QUINCTILIANI.
Vide illum lib. I. *Inſt. Orator. Cap.* II.

Cum Quinctiliani Declamatoris mentio fiat apud M. Senecam patrem, prooemio lib. 10. Controv. 4. Non minus eorum placet ſententia, qui eas avo hujuſce Quin-

Quinctiliani aſcribere malunt. At unde viginti illae Declamationes quae & ipſae Quinctiliano vulgo inſcribuntur, ac Rhetoricis Fabii libris ſubjici ſolent; neque ejus ſunt, qui Declamationes alteras facit (nihil enim ſimile) neque illius, qui Inſtitutiones Oratorias ſcripſit; cui eas Eraſmus quoque abjudicat in Ciceroniano ſuo: & merito, quandoquidem ut monuit Lud. Vives lib. IV. de Corrupt. diſciplin. plane aliae ſunt a Fabii praeceptis, & tales, ut contra iſtiuſmodi potiſſimum invehatur. Tum in Codd. quibuſdam Mss. M. Floro tribuuntur, ac a nonnullis etiam eſſe creduntur Poſthumii Junioris, eo quod Trebellius Pollio dicat, ſcriptas ab eo eſſe Declamationes, quas aevo ſuo Quinctiliani eſſe putarent. Vide & Voſſii lib. de Rhetoricae natura cap. VI. ubi de Vallae judicio, qui lib. I. Antidot. adv. Poggium dixerat, neminem poſſe neque Quinctilianum intelligere, niſi Ciceronem optime teneat, neque Ciceronem probe ſequi, niſi Quinctiliano pareat. Neque unquam fuiſſe quempiam eloquentem poſt Quinctilianum, nec eſſe poſſe, niſi qui ſe totum arti ejus formandum, imitationique tradiderit.

BARTHIUS *lib.* XXXI. *Adv. cap.* 5.

Qui omnibus omnino ſcriptoribus M. Fabium praetulit, non ille quidem abs ratione audacter judicavit. Nulla enim virtus Romani ſtili eſt, quam non expleat, cum quicunque ex caeteris ſummam attigere, habeant ſinguli tamen, in quo vel abundent vel deficiant.

Idem lib. XLVIII. 19.

De Quinctiliani, non audeo univerſo opere pronuntiare, hac tamen parte, qua de Poetis loquitur, omnino mihi neſcio quomodo ſacris eorum minus initiatus videtur, quam pro cenſore.

Idem lib. LVI. *cap.* II.

Ego ut tanto Rhetori nihil non conceſſerim, ita de Poetis illum vellem alia nonnumquam in ſuo illo campo ipſi conceſſa ratione, cenſuiſſe. Si enim excuſſeris pleraque, ſi qui Poetis legendis aetatem triveris, apparebit facile, alia te exſpectaſſe judicia de tanto Praeceptore. Sic Horatium inter Lyricos vel ſolum dignum lectu exiſtimat; illa ſua aſinitate haud dubio cauſſam praebens, ut tot monumenta ceterorum Poetarum, de eo genere primum variis deſcripta, poſt prorſus neglecta fuerint, & ita, immani ſcelere, prorſus abolita. &c.

Idem ad Statii lib. VI. *Theb.* 93.

Caput Quinctiliani (primum libri X.) quod de auctoribus nobilioribus judicat, mihi prorſus omnium illius auctoris obvenit mendoſiſſimum, nec talibus tamen naevis, qui a quovis facile tolli poſſunt. Ipſius autem doctrinam longe ampliorem haberem, ſi tale id nunquam ſcripſiſſet. Ingenioſiſſimus & praeceptorum artis ſuae valde peritus fuit ſcriptor, praeterea Ciceroni addictiſſimus, ſed in quo Polymathiam exiguam agnoſcamus, contemtu inſigni intercurrente, quae non legerat. Sed uberius de eo negotio ſuo loco.

*** *** ***

Digitized by Google

Idem praefatione ad Gratii Cynegeticon.

Quinctilianus omnium, qui unquam ſcripſerunt, auctorum elegantiſſimus, obſiſtere niſus eſt ſuo aevo ingruenti illi tempeſtati, ſed fruſtra. Cum & hodie non paucos habeat judicii ſui contemtores, qui quo altius in divinos auctores animadvertere videantur, eo profundiore niſu eos lancinant.

Idem lib. L. *ad.* 9.

Hoc certe conſtat poſt primos principes Romanos refrixiſſe ſtudium illud Scholaſticarum declamationum, a Petronio tantopere exagitatarum. In cauſſa fuerit fortean Quinctilianus, etiam perfecto ſuo opere inſtitutionum, cujus omnes alii Rhetores ſunt Analectae.

Morhoſius de Patavinitate Liviana cap. XII.

Quinctilianus, quo nemo artem oratoriam inter Latinos elegantius adornavit, annon Hiſpanus? Et hunc tamen, ſi Ciceronem exceperis, omnibus praeferre non dubitant nonnulli, etſi Philelphus in illo Hiſpanitatem inveniſſe ſibi viſus eſt.

CATA-

Digitized by Google

CATALOGUS EDITIONUM

QUINCTILIANI

DE

INSTITUTIONE ORATORIA.

1468 Romae apud Ulricum Han, ſive Gallum in fol. quam curavit Jo. Ant. Campanus, vid. de la Caille Hiſtoir. de l'Imprimerie pag. 17. in fol. hanc omiſit Mich. Maittaire, in annalibus Typographicis.

1470 Romae apud Conradum Sweynheym & Arnoldum Pannartz in fol. quam curavit J. Andreas Epiſcopus Alerienſis. hac uſus eſt Gibſon,

1471 Venetiis apud Nicolaum Jenſon in fol. quam curavit Omnibonus Leonicenus. ex cujus præfatione aliquid adducit Maittaire, unde diſcere potuerat, triennio ante jam prodiiſſe Quinctilianum.

1482 Tarviſii per Dionyſium Bononienſem ac Peregrinum ejus ſocium. in fol.

1493 Venetiis cum annotationibus Raphaelis Regii per Bonetum Locatellum, in fol. hac uſus fui. ediderat jam ante, anno 1490 Raphael Regius dialogum cum quodam Calfurnio Beſtia de quibuſdam locis Quinctiliani, Venetiis in 4to. quem non vidimus.

1494 Venetiis cum notis Laurentii Vallenſis, Pomponii ac Sulpitii & Raph. Regii apud Peregrinum de Paſqualibus in fol. hanc contulit Gibſon..

1496 Romae in fol. fide Clar. Fabricii. aliam Maittaire pag. 381. ſine loci aut Typographi, aut anni nota, ſed charactere pulcherrimo, laudat.

1506 Sine nota loci aut Typographi. ſed legebatur, impreſſum fuit hoc opus die 12 Maji in fol. vid. Hiſt. Critic. tom. v. p. 356. ſed miror in Catalogo Bibliothecae Ultrajectinae non reperiri, ut debuit, ſi Almelovenius habuit.

1512 Venetiis C. N. Raph. Regii apud Georgium de Raſconibus.

1514 Venetiis apud Aldum in 4to. hac uſus ſum.

1516 Pariſiis apud Jo. Badium Aſcenſium C. N. Raph. Regii, Merulae (quae modo a lib. XII. cap. 7. ubi deſinunt Regii, incipiunt) & Badii in fol.

1521 Venetiis apud Aldum in 4to. hac Gibſon & ego uſi ſumus.

1521 Coloniae apud Euchar. Cervicornum in fol. hac uſus Gibſon.

1522 Venetiis, C. N. Raph. Regii apud Bernardinum de Vianis de Lexona Vercellenſem in fol.

1527 Pariſiis apud Claudium Chevallonium in 8vo. item Declamationes.

1527 Coloniae apud Euchar. Cervicornum in fol.

1527 Pariſiis apud Petrum Vidovaeum in fol.

1528 Pariſiis apud Jo. Badium Aſc. cum N. Raph. Regii, Merulae, Petri Moſellani & Badii in fol. additae & Declamationes C. N. Badii.

1529 Baſileae cura Joannis Sichardi. hanc adhibuit Gibſon.

1531 Pariſiis apud Jo. Badium Aſc. ex recognitione G. Philandri & Petri Moſellani in fol.

1533 Pariſiis apud Anton. Augerellum in fol.

1534 Coloniae apud Joannem Gymnicum in 8vo.

1534 Lugduni apud Seb. Gryphium in 8vo.

1534 Coloniae apud Joannem Soter. in 8vo.

1536 Pariſis apud Franc. Gryphium C. N. Moſellani in fol.

1536 Lugduni apud Seb. Gryphium in 8vo. & Declamationes ibid. hac ego ſum uſus.
1536 Coloniae apud Joannem Gymnicum in 8vo.
1536 Pariſiis apud Heredes Jo. Badii Aſcenſii. Item Declamationes & notae P. Moſellani, quae 1530. praeferunt. in fol.
1538 Pariſiis. additae Declamationes apud Petrum Vidovaeum in 4to. hac ego uſus ſum.
1538 Lugduni cum Declamationibus apud Heredes Simonis Vincentii in 8vo.
1538 Coloniae apud Euchar. Cervicornum in fol. additae Declamationes.
1538 Pariſiis ex emendatione Petri Gallandii apud Gervaſ. Chevallonium in fol.
1539 Pariſiis apud Franc. Gryph. in 4to. cum Declamationibus.
1540 Lugduni apud Seb. Gryph. item Declamationes.
1541 Pariſiis apud Petrum Vidovaeum in 4to.
1541 Pariſiis apud Simonem Colinaeum, cum Declamationibus in 4°.
1541 Coloniae apud Joan. Gymnicum in 8vo.
1541 Baſileae apud Balthaſ. Laſium in 8vo.
1541 Pariſiis apud Joan. Roigny, excuſa a Jo. Lodoico Tiletano in fol. & hac nos uſi ſumus aliquando.
1542 Pariſiis apud Robertum Stephanum in 4to. hac uſus & Gibſon, & ego quoque conſului.
1542 Pariſiis apud Mich. Vaſcoſanum in 4to. & hac Gibſon uſus fuit.
1543 Baſileae apud Robertum Winter opera & ſtudio Jo. Camerarii & Joh. Sichardi, cum Caſtigationibus Philandri, item Declamationes in 4to.
1543 Pariſiis apud Fran. Gryphium in 4to. item Declamationes.
1544 Pariſiis apud Mich. Vaſcoſanum in 4to.
1544 Lugduni apud Seb. Gryph. in 8vo. cum Declamationibus.
1546 Venetiis apud Hieronymum Scotum C. N. Moſellani, Joach. Camerarii & Ant. Pini Portodamaei in fol.
1547 Pariſiis apud R. Stephanum: Epitome Quinctiliani per Jonam Philologum in 8vo.
1548 Baſileae apud Nicolaum Brylingerum in 8vo. & Declamationes.
1548 Antwerpiae apud Joan Loeum in 8vo.
1548 Pariſiis apud Guiljel. Morellum C. N. Morelli in 4to de La Caille pag. 123.
1549 Pariſiis apud Mich Vaſcoſanum C. N. Moſellani, Camerarii & Ant. Pini in fol. quaedam exemplaria in fronte gerunt nomen Audoeni Parvi.
1549 Lugduni apud Sebaſt. Gryph. in 8vo. additae Declamationes.
1553 Pariſiis ex Officina Viduae Mauricii a Porta in Clauſo Brunello. Excudebat Thomas Richardus in 4to.
1554 Pariſiis Epitome Inſtitutionum in 8vo.
1555 Coloniae apud Gualth. Fabricium in 8vo.
1555 Lugduni apud Seb. Gryph. in 8vo. item Declamationes.
1556 Pariſiis, Adr. Turnebi notae in Inſtitutiones Oratorias in 4to.
1558 Lugduni apud Theobaldum Paganum in 8vo. item Declamationes.
1561 Baſileae apud Nicol. Brylingerum ex emendatione Jacobi Hertelii in 8vo.
1567 Venetiis apud Hieron. Scotum C. N. Petri Moſellani, Joach. Camerarii & Ant. Pini in fol.
1568 Baſileae apud Heredes Nic. Brylingeri in 8vo.
1570 Variorum Annotationes in librum decimum editae a Steph. Riccio in 8vo.
1575 Lugduni apud Ludov. Cloquemin & Steph. Michaelem in 8vo. item Declamationes.
1575 Lugduni apud Anton. Gryphium. Excudebat Baſilaeus Boquetius in 8vo. item Declamationes.
1579 Baſileae in 8vo. item Declamationes.
1580 Lugduni apud Lud. Cloquemim in 8vo. item Declamationes.
1580 Genevae apud Jacobum Stoer in 8vo. item Declamationes.
1585 Lugduni apud Anton. Gryphium in 8vo. item Declamationes.
1591 Genevae apud Jac. Stoer in 8vo. item Declamationes.
1604 Genevae apud eundem in 8vo. item Declamationes.
1618 Genevae apud eundem in 8vo. item Declamationes. quaedam exemplaria habent nomen Sam. Criſpini.
1625 Genevae apud eundem in 8vo. item Declamationes.
1629 Francofurti apud H. Robynſonum & Guil. Fitzerum in 8vo. C. N. Dan. Parei.
1637 Genevae apud Jac. Stoer in 8vo. item Declamationes.
1641 Londini apud R. Withakerum C. N. Dan. Parei in 8vo. item Declamationes.
1641 Genevae apud Petr Chovet C. N. Dan. Parei in 8vo. item Declamationes.

657 Francofurti apud Wilh. Serlinum in 8vo. item Declamationes. Mentitur novam editionem titulus, eſt enim eadem, quae Londini 1641.

1665 Lugduni Batavorum. item Declamationes apud Hackium C. N. Variorum in 8vo. II. volum.

1693 Oxonii e Theatro Sheldoniano C. N. Edmundi Gibſon in 4.

1698 Argentorati apud J. R. Dulſſecher. cura Ulrici Obrechti in 4to. item Declamationes II. vol.

1714 Londini apud J. Nicholſon in 8vo.

1715 Pariſiis apud Jacobum Stephanum, per Carolum Rollinum, reciſis, quae minus neceſſaria viſa ſunt, & notis brevibus illuſtrata in 8vo. II vol.

EDITIONES DECLAMATIONUM.

1481 Venetiis per Lucam Venetum Dominici filium in fol. hac uſus ſum.

1482 Venetiis per Lucam Venetum Dominici filium in fol.

1494 Parmae Declamationes CXXXVI. Thadaeo Ugoleto recognitore, apud Ugoletum Parmenſem in fol.

1555 Coloniae apud Gualth. Fabricium in 8vo. Declamationes XIX.

1563 Pariſiis apud Fed. Morellum Declamationes CXXXVII. C. N. P. Aerodii in 4to.

1580 Pariſiis apud M. Patiſſonium per P. Pithoeum, qui novem reliquas addidit in 8vo.

1595 Apud Commelinum eadem editio repetita in 8vo.

1692 Oxonii ex Theatro Sheldoniano Declamationes XIX. & dialogus de cauſſis corruptae Eloquentiae.

Editio antiqua ſine nota loci aut temporis in Bibliotheca Leidenſi pag. 256.

Digitized by Google

E R R A T A.

INST. IN TEXTU.

Pag. 17. lin. 19. *ut quam.* lege *ut quum.*
47. 18. *neutralt.* l. *aut neutralt.*
49. 8. *Opiter.* l. *Opiter & Cordus.*
58. 9. *qua circum.* l. *quae circum.*
79. 6. *nominum.* l. *nomina hominum.*
83. 3. *uſt.* l. *eſt.*
802. 3. *ceteris.* l. *de ceteris.*
5. *quam.* l. *quam Graeci ςχη &c.*
153. 3. *delimiantur.* l. *delemiantur.*
259. 4. *abdicatio non eſt.* l. *abdicatio actio non eſt.*
265. cap. VII. l. 3. *πραγματικῶ.* l. *πραγματικῇ.*
989. l. 11. *Siepſius.* l. *Sceptius.*
1081. l. ult. *cercumliniunt.* l. *circumliniunt.*
1097. l. 22. *hirtus.* l. *hirtas.*
1103. l. 5. *ventis.* l. *ventos.*

IN DECLAM.

Pag 99. l. 4. *mananifeſtius.* l. *manifeſtius.*
103. 8. *perces.* l *preces.*
104. 1. *libri parentes.* l. *liberi.*
134. 13. *patrem.* l. *partem.*
104. 15. *cederem.* l. *crederem.*
209. 1. *victorie.* l. *victorias.*
257. 20. *ſimus.* l. *ſumus.*
274. 5. *trepitantibus.* l. *trepidantibus.*
315. 6. 12. *Amor.* l. 11. *Amor.*
382. 28. *habeat.* l. *habebat.*
386. 34. *reddiſti.* l. *reddidiſti.*
448. 10. *dicit.* l. *dicitur.*
451. 26. *locus.* l. *loco.*
464. ult. *in modo.* l. *id modo.*
621. 17. *quaeritur.* l. *queritur.*
645. 5. *meus.* l. *meos.*

IN NOTIS.

Pag. 43. col. 1. lin. 49. a *pennis avium* MSS. lege mox, *pennas avium.*
58. col. 2. l. 17. *minlus.* l. *miurus.*
128. col. 2. l. 15. *codicis.* l. *codicibus.*
134. col. 1. l. 14. *neque.* l. *quo.*
col. 2. l. 7. *qui omnes.* l. *de iis qui omnes.*
148. col. 1. l. 14. *nihil variantibus.* l. *nihil fere var.*
240. col. 1. l. 14. *ut me.* l. *ut a me.*
315. col. 2. l. 21. Turnebus lib. XIII. l. Turn. lib. XVII. cap. 24.
318. col. 1. l. 21. 1. 47. l. 1. in Verr. 47.
325. col 1. l. 32. *deinde* delendum.
333. col. 1. l. 28. *illi exc. habent.* l. *ille exc. habet.*
339. col. 2. l. 22. *qui prohibet.* l. *quis prohibet.*
462. col. 1. l. 27. Ovid. II. l. Ovid. II. Faſtor.
467. col. 1. penult. 848. l. 647.
475. col. 1. l. 15. *quae.* l. *quos.*
513. col. 2. l. 25. *excitatur.* l. *excitantur.*
544. col. 1. l. 4. *ille* delendum.
561. col. 2. l. 18. *laſciverunt.* l. *laſcivierunt.*
663. col. 1. l. 2. *quod veritatem.* l. *quod ad veritatem.*
669. col. 2. l. 17. *factas.* l. *factos.*
688. col. 1. l. penult. *Hermoetiorum.* l. *Hermoetiorum.*
725. col. 1. l. 26. *pag.* 24. l. *pag.* 45.
41. *praecediſti.* l. *praecidiſti.*
891. col. 1. l. 13. *primi.* l. *prima.*
905. col. 2. l. 9. *aliter.* l. *alter.*
908. col. 1. l. 17. REGIUS. l. BURM.
918. col. 1. l. 33. *hos & alios.* l. *hunc & alios.*
956. col. 1. l. 40. *non.* l. *non.* GIBSON.
1068. col. 1. l. 13. *vulgum.* l. *vultum.*

IN DECLAM.

Pag. 88. col. 1. l. 6. *virtutem.* l. *virtutum.*
142. col. 1. pennlt. Epiſt. 13. l. Epiſt. 53.
250. col. 2. antep 17. Met. l. VI. Met.
267. col. 2. l. 13. *dici.* l. *diis.*
282. col. 1. l. 14. XXXVIII. 4. l. XXXVIII. 9.
col. 2. l. 10. CCCXXXIX. l. CCCXXIX.
382. col. 1. l. 3. decl. XII. 11. l. decl. XII. 27.
486. col 1. l. 12. Ulp. l. Calpurn.
492. col. 2. l. 1. *non id eſt.* l. *id eſt non.*
514. col. 2. l. 7 & 8. Aſchinus. l. Aeſchinus.
585. col. 1. l. 8. III Verr. l. Cicer. III. Verr.
765. col. 2. l. 7. XVII. l. XVIII.
766. col. 2. l. 8. *habebant.* l. *habeant.*

F I N I S.

Digitized by Google

M. FAB. QUINCTILIANUS TRYPHONI BIBLIOPOLAE SALUTEM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cauſſam edendi operis profert, quod illud efflagitari vehementer intelligat: & benevolentiam captat à ſua modeſtia, & fide diligentiaque Tryphonis.

Efflagitaſti quotidiano convicio, ut libros, quos ad Marcellum meum de Inſtitutione oratoria ſcripſeram, jam emittere inciperem: nam ipſe eos nondum opinabar ſatis maturuiſſe, quibus componendis (ut ſcis) paulo plus quam biennium, tot

alioqui

M. *Fabius*] *M. Caelius* Venet. MS. Poullain.

Quinctilianus] Scribendum *Quinctilianus*: ſic enim marmora Romanorum & Faſti Capitolini. COLOMESIUS. *Quinctilianus Victor.* MS. Bodl.

Tryphoni.] Ad Victoriumne Marcellum: cui opus dedicat Fabius, haec Epiſtola ſcribatur, ut quidam titulum depravarunt: an ad Tryphonem Bibliopolam, ne diſſerendum eſt quidem: quando apertiſſime ex ipſius epiſtolae verbis colligitur, non ad Marcellum, ſed ad bibliopolam aliquem fuiſſe miſſam. Cum enim dicat Fabius. *Quos ad Marcellum meum de inſtitutione oratoria ſcripſeram*, quis vel rudis non videt alii, quam Marcello, Quinctilianum verba facere? ad Tryphonem vero, illis temporibus notiſſimum bibliopolam, Fabium ſcribere maxime veriſimile eſt. Sicque in vetuſtiſſimo illo exemplari, quod a Poggio Florentino e Germania olim fuit allatum, nuper Florentiae legi. REGIUS. Principium epiſtolae habet expoſitionem petitionis cum remotione voluntatis Fabii. De Tryphone meminit Martial. lib. 4. Epig. 72. ad Quintum.

Exigis, ut donem noſtros tibi, Quinte, libellos,
Non habeo, ſed habet bibliopola Tryphon.

Fuit & alius Graecus Grammaticus. TURNEBUS. meminit iterum Martialis lib. XIII. Ep. 3.

Et faciet lucrum bibliopola Tryphon.

COLOMESIUS.

Quotidiano convicio.] Ita Cic. ad Quintum frat. *Epiſtolam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui.* PITH.

De inſtitutione oratoria.] *Inſtitutio* differt ab *inſtitutis*: *Inſtituta* namque ſunt mores, conſilio & ratione ſumpti, ut de inſtitutis antiquis, eſt caput apud Valer: Maximum; hoc eſt de moribus antiquis. *Inſtitutio* vero dicitur praeceptio, qua quis inſtituitur & docetur. ut *inſtitutiones* Lactantii *Chriſtianae*, quibus Chriſtiani inſtituuntur & docentur. REGIUS. vide Vallae Eleg. lib. IV. c. II. & Barth. lib. II. adverſ. cap. 17.

Emittere inciperem.] Si non cunctos, at ſaltem ſingulos ederem: is enim libros *emittere incipit*, non qui univerſos, ſed qui ſingulos edit. REGIUS.

Maturuiſſe.] An *maturaviſſe* legendum ſit, quaeritur: utroque enim modo in exemplaribus ſcriptum eſt. Sed *maturuiſſe* magis & ſenſui, & ſtilo epiſtolari convenire videtur, quam *maturaviſſe*. Eſt namque *maturo* tranſitivum. Ut, *annus in apricis maturat collibus uvas*; ac ſi quando abſolutum inveniatur, vaſtus ille ſonus *a* vocalis longae nimium eo in loco tolleret Epiſtolaris ſtili humilitatem. ſumpta eſt autem metaphora a fructibus, qui proprie *matureſcere* dicuntur. libri vero illi non ſatis maturuiſſe dicuntur, qui nondum ſatis ſunt expoliti. REGIUS. *maturaviſſe* MS. Bodl. Poul. Alm.

Alioqui.] Citra *n* literam in vetuſtis fere exemplaribus ſcriptum invenitur. Sicque ſcribendum, eſſe Caper, diligens in primis grammaticus, praecipit. REGIUS. Vocem hanc raram aetate Auguſti, frequentem proximo ſeculo utrique Plinio & Senecae maxime, certe apud Ciceronem nuſquam ſe legiſſe obſervat Caelius Calcagninus lib. III. Epiſtol: Quaeſtion. p. 42. Ex ſecundo tamen de Legibus cap. 25. profert Nizolius. Sed in altero ex Oratore cap. 15. quem adfert Stephanus, *alioqui* in MSS. non exſtare, nec in Victorii editione

Digitized by Google

alioqui negotiis diſtrictus, impendi: quod tempus non tam ſtylo, quam inquiſitioni inſtituti operis prope infiniti, & legendis auctoribus, qui ſunt innumerabiles, datum eſt. uſus deinde Horatii conſilio, qui in arte poëtica ſuadet, ne praecipitetur editio, nonumque prematur in annum; dabam iis otium, ut refrigerato inventionis amore, diligentius repetitos, tamquam lector perpenderem. Sed ſi tantopere efflagitantur, quam tu affirmas, permittamus vela ventis, & oram ſolventibus bene

teſtatur Gruterus. ceterum hic *aliorum*, pro *alioqui* habet MSS. Bodl. & Andr. Burman.

Non tam ſtylo.] Hoc eſt, lineamentis orationis, quibus haec mea veſtire volebam. Petr. Mosell. Stylus dicitur graphium, cujus pars alia eſt acuta, qua ſcribebant: alia latior, qua delebant. inde Horat. inquit, *Stylum vertas*, id eſt, deleas & emendes. Aliter interpretes, ſed male. Turneb.

Prope infiniti.] Ego mallem *infinitae*, & referre ad inquiſitionem. Burm.

Uſus deinde Horatii conſilio.] Recentiores codices omnes *uſus* habent in principio hujus clauſulae: at in veteri exemplari animadverti deeſſe, idque meo judicio rectiſſime. tum quod primum locum in clauſula ſoleat *deinde* occupare; tum vero maxime, quod longe purior & rotundior eſt ſermo, ſi Fabius dicat, conſilio Horatii ſeſe dediſſe otium ſuis libris. Verſus Horatii ſunt, Art. Poet. 388.

——— nonumque prematur in annum;
Membranis intus poſitis delere licebit
Quod non ediderts; neſcit vox miſſa reverti.

Petrus Mosellanus Fere in vetuſtis Horatii exemplaribus legitur *decimumque prematur in annum.* Regius. Magno conſenſu exemplarium habetur hæc dictio *uſus*: licet aliqui expungant. Turnebus. *Uſus* non agnoſcit etiam Edit. Andr. nec lectiones in Margine Sichardi. Sed *uti conſilio* etiam Cicero in Bruto 34. dixit. & lib. iv. ad Fam. 11. *tuis eſt effectum literis, ut uterer veſtro potiſſimum conſilio:* & xv. ad Att. iv. *animis enim uſi ſumus virilibus, conſiliis puerilibus.* Burman.

Refrigerato.] Extincto inventionis amore, qui, ut ait Horatius 1. od. 18. caecus eſt. Unde Theocritus: *Amori pulchra videntur, quae non ſunt pulchra.* Et Catullus Carm. xxii.

——— ſuus cuique attributus eſt error;
Sed non videmus, manticae quid in tergo eſt.

Petrus Mosellanus. Nam ut Plinius Epiſt. Tacito ſcribit. *ſuae quiſque inventioni favet.* vide Quinctil. lib. x. cap. iv. Philander.

Tantopere efflagitantur, quam tu affirmas.] In veteri codice legi *quanto* notavit in margine Almelov. quod ſi admittatur, legendum disjunctis vocibus *tanto opere, quanto*, ut in optimis apud Ciceronem, Suetonium & alios exemplaribus. Et ita Cicero 1. de Orat. 35. *tantopere* & *quantopere* in eadem periodo ponit. Sed ſaepe tamen *quam* pro quantum poni, poſt *tantum*, docuit ſummus Gronovius Diatrib. Stat. cap. lvii. & ad Liv. lib. xxvi. 1. adde Terentii locum ex Hecyr. act. iii. ſc. iv. *non verbis dici poteſt tantum, quam re ipſa navigare incommodum eſt.* Burman.

Et oram ſolventibus.] *Oram* habent exemplaria magno conſenſu: tum Eraſmus non aliter citat. & Sipontinus *oram* exponit funem. Porro alii litus exponunt, quae omnia partim corrupta lectione, partim coacta expoſitione adferuntur: nuſquam enim, quod equidem ſciam, *ora* legitur pro fune nautico. Neque Fabio dignus eſt ſermo *ſolvere oram*, pro litus ſolvere. alioqui dixiſſet procul dubio, *ab ora ſolvere.* libet ergo ſubſcribere caſtigationi Aldinae, atque legere *Auram bene precari*, id eſt proſperum ventum. Manet enim in allegoria Fabius ad clauſulam uſque, ut ipſe faciendum praeſcribit lib. 8. Mosellanus. ora eſt funis, quo naves terrae alligantur, Idem in quarto. c. 2. *Solvimus oram, profecti ſumus.* Livius. libro xxviii. 36. *in ipſis quoque trepidatum eſt navibus, dum, ne hoſtes cum ſuis ſimul irrumperent, trahunt ſcalas, oras, & anchoras, ne in moliendo mora eſſet, praecidunt.* Qui vero pro aura & vento *oram* exponunt, & ingenio & judicio carere convincuntur, cum *precor* verbum cum *bene maleve* adverbiis copulatum, numquam cum accuſativo conſtruatur. *Ora* etiam dicitur regio, non quidem omnis, ſed maritima ſolum, quam vulgus *riperiam* vocat. in qua quidem ſignificatione quidam hoc loco accipiendam eſſe putantes, facile refelluntur, cum immobilia numquam ſolvi dicantur, ſed nodi proprie, ac per metonymiam ea, quae nodis detinentur. ut Horatius lib. 1. Epiſt. 1. 8.

Solve ſeneſcentem mature ſanus equum, ne
Peccet.

Solvere

bene precemur. Multum autem in tua quoque fide ac diligentia poſitum eſt, ut in manus hominum quam emendatiſſimi veniant.

Solvere ſane etiam citra *oram*, pro diſcedere, apud Oratores quoque invenitur. Cicero pro Murena cap. 2. *Quod ſi e portu ſolventibus, qui jam in portum ex alto invehuntur, praedicere ſummo ſtudio ſolent tempeſtatum rationem* &c. REGIUS. Aliquibus in exemplaribus *auram* legimus, neque parum jam vulgatum, accepiſſe eruditos quoſdam homines, interque eos Pontanum, *oram* pro fune nautico, & adduxiſſe in eam ſententiam locum ex Livii libro XXVIII. refragante tamen Beroaldo. Quid autem *auram* ſignificet? neque enim *bene precamur* huc adſtruere liceat; maxime cum in IV. hujus auctoris libro ſimiliter legatur magno conſenſu exemplarium *ſolvimus oram*. CAMERARIUS. Pontanus, à cujus autoritate & judicio diverſum ſentire nefas veluti eſt, pro *auram*, *oram*, & legit, & interpretatur, uſus ad hoc teſtimonio Liviano lib. 28. in eo libello, quem de Aſpiratione conſcripſit, quem ſecutus etiam autor dictionarii, quod Copiae cornu appellant, inter exponendum idem adſerit. Sunt & alii quoque, quibus hoc defendere placuit. Et quanquam fortaſſis magis applaudat *auram*, tamen ob hujuſcemodi virorum autoritatem & conſenſum, rem in dubio relinquamus, praeſertim cum ex hac re, dignitas ſcripti & autoris non minuatur. Moſellanus, modo ſint illius, quae in hunc autorem ſub illius titulo feruntur annotata, *auram* magis probat. Camerarius, utriuſque linguae peritia clarus, *oram* mavult. SICHARDUS. Lege & *orâ ſolventibus bene precemur*: auferendi caſu, quaſi ſit ab ora, id eſt regione litorali. PHILANDER. Alciatus, *auram* putat legendum, ut ſit ſenſus, Precemur fauſtum exitum, ut nautae ventum. Alii *oram* pro fune nautico, recte. ita enim lib. 4. legitur, cap. de narratione. Eſt autem funis ille, qui religatur ad tonſillam, id eſt, palum in littore, Graeci *πρυμνήσιον* vocant. TURNEBUS. Sine dubio *oram ſolventibus* legendum, quod & Colomeſius adductis eiſdem locis probat. ita & Livius lib. XXII. 19. *vixdum omnes conſcenderant, quum alii reſolutis oris in anchoras evehuntur.* eodem enim modo dicitur, ut *funem ſolvere*, quod illuſtravit Paſſeratius ad Propert. lib. I. eleg. 8. 12. & *retinacula ſolvere* Ovidio VIII. Metam. 102. & XI. 712. BURM.

Bene precemur.] Vide Scheffer. de Militia Navali lib. III. cap. 3. ALMELOV.

In tua fide & diligentia.] Hinc quoque aperte colligitur, hanc epiſtolam ad bibliopolam aliquem fuiſſe ſcriptam: nam Bibliopolae ſolent etiamnum opera nova conquirere, quae diligenter deſcribant, & venalia proponant. horum autem librariorum officium eſt curare, ut libri ſine mendis deſcribantur. REGIUS.

M. FAB. QUINCTILIANI IN ORATORIAE INSTITUTIONIS LIBROS XII.

Ad Marcellum Victorium prooemium.

ARGUMENTUM.

Prooemium quatuor continet: cauſas condendi operis, Marcello dicandi, Qualem oratorem inſtituat, Quo pacto univerſum opus partiatur. Operis condendi cauſae: ut inter opiniones varias facilior eſſet electio, quid potiſſimum ſequendum. Cauſae copioſius etiam ſcribendi, quam ab amicis efflagitatum erat, ut eos plenius ſibi demereretur, ne alienis ſolum veſtigiis inſiſtere videretur, ſi prioribus nihil adderet: ne duo libelli de rhetorica impoliti & manci diutius ſub ejus nomine circumferrentur. Cauſa Marcello dicandi: quia amiciſſimus: quia literarum amore flagrans: quia inſtituendo ejus filio plurimum profuturos putaverit. Oratorem inſtituit perfectiſſimum, eloquentiſſimum, omnibus diſciplinis & virtutibus inſtructiſſimum: atque in philoſophorum arrogantiam invehitur, ultimam hanc partem ab oratoribus ſeparantium, & ſibi vindicantium. Totum opus in duodecim libros partitur: quorum primus elementa ante rhetoris officium continet: ſecundus rhetorices Progymnaſmata: tertius, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, inventionem & diſpoſitionem, cum orationis partibus: octavus, nonus, decimus, elocutionem. Undecimus, memoriam & pronuntiationem. Duodecimus, ultimam partem definitionis oratoris, id eſt mores ejus, virtutes & officia. Primae partes ad benevolentiam ſunt comparatae, dum ſuam modeſtiam, & ſcribendi cauſas profert, Marcelloque opus dicat. Attentos reddit, oratorem inſtituendo, & pleniora omnia, quam vetera, promittendo. Diviſio operis ad docilitatem pertinet.

Poſt impetratam ſtudiis meis quietem, quae per viginti annos erudiendis

Hac praefatione cauſas, quibus adductus ſit, ut de Eloquentia ſcriberet, adducit. Deinde qualem Oratorem informet, oſtendit: quem virum bonum in primis eſſe vult. Poſtmodum totum opus partitur. Ad extremum praecepta Rhetorices nihil valere ſine natura docet. Propoſitio praefationis ſimplicem explicationem habet petitionis, & accuſationis cauſſas. TURN.

Poſt impetratam, &c.] Literas Romae docuiſſe Fabium, vel ex illo notiſſimo Martialis verſu ſatis conſtat:

Quinctiliane vagae moderator ſumme juventae.

Eo igitur munere defunctum ſe, otium tandem poſt viginti annos nactum eſſe ait, quod tempus vacationi profeſſorum poſtea legibus attributum fuit, CAMER.

Quietem.]

diendis juvenibus impenderam, cum à me quidam familiariter poſtularent, ut aliquid de ratione dicendi componerem, diu ſum equidem reluctatus: quod auctores utriuſque linguae clariſſimos non ignorabam multa, quae ad hoc opus pertinerent, diligentiſſime ſcripta poſteris reliquiſſe. Sed qua ego ex cauſſa faciliorem mihi veniam meae deprecationis arbitrabar fore, hac accendebantur illi magis: quod inter diverſas opiniones priorum, & quaſdam etiam inter ſe contrarias, difficilis eſſet electio: ut mihi, ſi non inveniendi nova, at certe judicandi de veteribus, injungere laborem non injuſte viderentur. Quamvis autem non tam me vinceret praeſtandi quod exigebatur fiducia, quam negandi verecundia; latius ſe tamen aperiente materia, plus quam imponebatur oneris, ſponte ſuſcepi: ſimul ut pleniori obſequio demererer amantiſſimos mei: ſimul ne vulgarem viam ingreſſus, alienis demum veſtigiis inſiſterem. Nam ceteri fere, qui artem orandi literis tradiderunt, ita ſunt exorſi, quaſi perfectis omni alio ge-

nere

Quietem.] Profeſſores artium, cum juſtum tempus profeſſionis abſolverant, juſta miſſione & vacatione donabantur, multiſque honoribus ornabantur. Turn.

Per viginti annos.] Cur demum poſt viginti annos quietem impetrarit Fabius, quaeri poſſet? Ac ego quidem, adducor, ut credam eos, qui per viginti annos eloquentiam in urbe Roma profeſſi eſſent, & vacationem meruiſſe, & ad magiſtratus fuiſſe admiſſos, id, quod poſtea quoque lege cautum fuiſſe, facile eſt videre, cum alibi, tum in duodecimo codicis Juſtiniani libro, Titulo 15. *de Profeſſoribus, qui in urbe Conſtant.* Inter omnes autem Profeſſores ſive artium, ſive juris civilis, Rhetores, hoc eſt artis oratoriae doctores, primum locum apud priſcos obtinuerunt: ut idem libro XI. ſcribit Juſtinianus. Regius. Lege *quae*, ut referatur ad *ſtudia*. Quietem autem intelligit, quam nactus erat poſt vigeſimum annum impenſum inſtituendis juvenibus. Profeſſores enim poſt annum vigeſimum conſequebantur honeſtam miſſionem, & laboribus dabant ſenes juſtam miſſionem, ut loquitur declamatione XIII. Philander. *Quam.* MS. Bodl. & Edit. Andr. Venet. Ald. Sich.

Erudiendis juvenibus impenderam.] Merito igitur à Poëta Coco Fabius vocatur *vagae juventae ſummus moderator.* Quocirca etiam ſummam laudem conſequutus eſt. *Nullum enim* (ait Cicero de Divinat.) *munus Reip. afferre majus, meliuſque poſſumus, quam ſi doceamus atque erudiamus juventutem* &c. tu vide, ſi vacat, Raderum ad Martialem. pag. 211. Pareus.

Quod auctores utriuſque linguae clariſſ.] Quinam vero fuerint clariſſimi illi utriuſque linguae rhetores, qui ſcire cupit, prologum tertii libri perlegat. Illic enim omnes, qui ad aetatem ſuam uſque claruerunt, commemorat. Regius.

Inter diverſas] *Diviſas* MS. Bodl.

Electio] In codice Joannis Poullain. Aurelianenſis erat, *editio ac electio.* quae, ſi vera lectio ſit, *editio* eſſet, Auctorum demonſtratio, quos praeferret aliis, ut *editio tribuum* apud Ciceronem pro Plancio cap. 16. & *editiții judices* pro Muren. cap. 23. Burm.

Injungere laborem] Imponere; quod quidem verbum raro apud Ciceronem invenitur, apud Plinium vero, & Tranquillum & Fabium eſt frequentiſſimum. Regius. Frequens etiam Livio eſſe docuit ſummus Gronovius ad lib. VIII. 32. & ad lib. XXXII. 3. & poſt eum Vorſt. ad Valer. Max. VI. IX. exter. 2. & ad Juſtin. III. 5. & XLII. 5. ubi ex Ciceronis III. de Natur. Deor. producit, *in homines injunxit injuriam*: qui tamen minime hoc verbo uſus; & Vorſtius, vel memoriae vitio, vel duce aliquo deceptus eſt: Ciceronis enim verba ex eo libro c. 34. de Dionyſio ſacrilego ſic ſe habent, *ita ad impietatem in deos, in homines adjunxit injuriam.* Burm.

Quamvis autem.] Captat benevolentiam à perſona ſua, dum de ſe modeſtiſſimè ſentit: deinde oſtendit, quare tam copioſe hac de re ſcripſerit. Turnebus.

Simul.] Addit cauſas cur fuſius tractarit de arte dicendi. Turneb. *Simul ut plenior obſ.*] *Simul* vim habet copulae, ut hoc loco eleganter in oratione bis ponitur: qua quidem dictione ſignificantur duo ſimul uno & eodem tempore fieri. Virg. 2. Æneid. *Ille ſimul manibus tendit divellere nodos: Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit.* Raph. Regius. Aliquando tamen ſemel poſita haec particula vim eamdem habet, ac ſi bis eſſet poſita, docente Gronovio ad Livii lib. XXXIII. 12.

Demererer.] *de me mererer* MS. Bodl. & Alm.

Summam in eloquentia manum imponerent.] Tranſlatio eſt proverbialis, ſumpta ab artificibus, qui

nere doctrinae, ſummam in eloquentia manum imponerent: ſive contemnentes tamquam parva, quae prius diſcimus, ſtudia: ſive non ad ſuum pertinere officium opinati, quando diviſae profeſſionum vices eſſent; ſeu, quod proximum vero, nullam ingenii ſperantes gratiam, circa res, etiamſi neceſſarias, procul tamen ab oſtentatione poſitas: ut operum faſtigia ſpectantur, latent fundamenta. Ego, cum nihil exiſtimem arti oratoriae alienum, ſine quo oratorem non poſſe fieri fatendum eſt, nec ad ullius rei ſummam, niſi praecedentibus initiis perveniri, ad minora illa, ſed, quae ſi negligas, non ſit majoribus locus, demittere me non recuſabo: nec aliter, quam ſi mihi tradatur educandus orator, ſtudia ejus formare ab infantia incipiam. Quod opus, Marcelle Victori, tibi dicamus: quem cum amiciſſimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, non propter haec modo (quamquam ſunt magna) digniſſimum hoc mutuae inter nos charitatis pignore judicabamus; ſed quod erudiendo nato tuo, cujus

primo rude aliquod futuri corporis ſimulacrum effingunt, quod *primam* appellant *manum*: deinde vero accuratius expoliendo ad perfectionem ducunt, quam vocant *ſummam manum*, quod videlicet poſtea manum non apponant amplius. Ita Eraſmus hunc locum expoſuit. Mihi magis arridet eorum ſententia, qui à pictoribus ſumptam metaphoram putant, cum ob alia, tum quod & alterum quoddam proverbium fertur, de pictoribus mutuo ſumptum, quo jubemur *manum de tabula* jam ſatis elaborata amovere. MOSELLANUS. *Summam in eloquentia manum imponerent* corrupte quidem legi notius eſt, quam ut ſit admonendum. *e* namque vocali eraſa legendum eſt *eloquentiâ*, ut ſit ablativi caſus, non autem *eloquentiae*, *in* propoſitione expuncta, ut quidam depravarunt. eſt autem a pictoribus ſumpta translatio, qui hunc ultimam imponere manum picturae dicuntur: cum eam ſic perficiunt, ut nulla alia arte indigere videatur. REGIUS. *Summam manum imponere* ſignificat, perficere, abſolvere, conſummare: ductum à pictoribus, qui primum in tabella lineamenta rudia deſignant: deinde ultima expolitione & manus impoſitione perficiunt. TURNEBUS. Satis apparet vel ex hoc loco, unde tralatio ducta ſit, nempe ab operum perfectione. eadem ſententia & *extremam manum imponere* Virgilius dixit lib. VII. Aeneid. 575. & Cicero Bruto. c. 33. *Extrema manus non acceſſit operibus ejus, inchoata praeclare multa, perfecta non plane.* CAMERARIUS. Aldus legit *ſummam eloquentiae manum.* Et id omnino praeferendum. Poſuit τὸ *eloquentiae* gignendi caſu. Quaſi, inquit, reliquis ἐγκυκλίοις vel ſtudiorum partibus perſalutatis & decurſis à diſcipulo vel lectore ſuo, tum demum adhiberentur, ut ultimam eloquentiam eum docerent, & operi conſummato hoc faſtigium, hunc colophonem adderent. GRONOVIUS. Vide commentatores ad Petronii cap. CXVIII. ex quibus Pareus ſuam notam inſtruxit. in codice Joannis Poullain erat, *ſummam in eloquentiam manum imponerent.* ego mallem *perfectis in alio genere doctrinae ſummam Eloquentia manum imponeret.* ut eſſet *eloquentia* primo caſu poſita. BURM.

Contemnentes tamquam parva.] Hieronymus in epiſtola quadam in hanc ſententiam ſic loquitur: *Non ſunt contemnenda tanquam parva, ſine quibus magna conſtare non poſſunt.* MOSELLANUS.

Diviſae.] In margine quarumdam editionum eſt *diverſae.* Sed recte Cl. Almelovenius notavit in ora codicis ſui, non poſſe illas vices eſſe diverſas, niſi ſint prius *diviſae*; & ipſum Fabium paullo poſt dicere, *ſcidit deinde ſe ſtudium.*

Ego cum, &c.] Breviter aperit conſilium ſuum, & quid ſit dicturus in toto opere proponit: quod pertinet ad attentionem, referturque ad id, *ne alienis veſtigiis inſiſterem.* TURNEB.

Ad majora illa.] Non *majora*, ſed *minora* legendum eſſe, facile ex ipſo ſenſu percipitur. REGIUS.

Marcelle Victori.] Ad eumdem bis Papinius Statius lib. IV. Silvar. COLOMES.

Quamquam ſunt.] *Sint* Codex Poullaini. Sic & Ovidius ſubjunctivo junxit Ep. XV. 125.

Illic te invenio, quamquam regionibus abſis

& ex MSS. XV. Met. 244.

Quae quamquam ſpatio diſtent

Nato tuo.] *Getae.* Et ſane non adducor, ut credam Quinctilianum, latini ſermonis obſervatorem ſeverum, vocem iſtam *Nato* (quae omnino Poëtarum eſt, non Oratorum) uſurpaſſe: nec ſine auctoritate hoc effero: ſiquidem refert ita habere M. S. quod vidit Raph. Regius ſuis ad Quinctil. problematis. PITHOEUS. A quodam adſcriptum ſit pro *nato*, *Gallo* potius eſſe legendum: ſed miratu dignum

cujus prima aetas manifeſtum iter ad ingenii lumen oſtendit, non inutiles fore libri videbantur, quos ab ipſis dicendi velut incunabulis, per omnes, quae modo aliquid oratori futuro conferant, artes, ad ſummam ejus operis perducere deſtinabamus. Atque eo magis, quod duo jam ſub nomine meo libri ferebantur artis rhetoricae, neque editi à me, neque in hoc comparati. Namque alterum, ſermone per biduum habito, pueri, quibus id praeſtabatur, exceperant: alterum pluribus ſane diebus, quantum notando conſequi potuerant, interceptum, boni juvenes, ſed nimium amantes mei, temerario editionis honore vulgaverant. Quare in his quoque libris erunt eadem aliqua, multa mutata, plurima adjecta, omnia vero compoſitiora, & quam nos poterimus elaborata. Oratorem autem inſtituimus illum perfectum, qui eſſe, niſi vir bonus, non poteſt. Ideoque non dicendi modo eximiam in eo facultatem, ſed omnes animi virtutes exigimus. Neque enim hoc conceſſerim, rationem rectae honeſtaeque vitae (ut quidam putaverunt) ad philoſophos relegandam; cum vir ille vere civilis, & publicarum privatarumque rerum adminiſtrationi accommodatus, qui regere conſiliis urbes, fundare legibus, emendare judiciis poſſit, non alius ſit profecto, quam orator. Quare, tametſi me fateor uſurum quibuſdam, quae philoſophorum libris continentur, tamen ea jure vereque contenderim eſſe operis noſtri, proprieque ad artem oratoriam pertinere. An, ſi frequentiſſime de juſtitia, fortitudine

dignum eſt, quod dicit Pithoeus, verbum *nati* eſſe poeticum, & minime oratorium, cum legatur apud Ciceronem de Amicitia cap. VIII. *primum ex ea caritate, quae eſt inter natos & parentes.* ſin minus: legi poteſt *gnati*, quo verbo utitur Cicero pro Plancio 24. & de Divinatione I. 20. Et Livius dixit *erudire puerum artibus*; quare jam non liceret dicere erudire *gnatum* vel *natum*, cum utroque verbo Cicero fuerit uſus, non video. Almelov. Valla idem quod Pithoeus judicabat lib. III. Eleg. c. 70. vide Cellarii curas poſteriores pag. 337. loca tamen Ciceronis non recte huc adducuntur: in primo enim pro Plancio, pro *quamquam ad praecepta aetas non eſt gnati*: legendum *gravis.* v. not. Graevii. in altero, Poëtae ſunt veteris verba, & diverſis modis ſcribuntur. in loco de amicitia eſt oppoſitio inter *natos* & *parentes*, quae tolerabiliorem uſum facit: nondum tamen penitus damnare extra carmen vocem hanc audeo. Burm.

Ingenii lumen.] Id eſt ad Eloquentiam, ſic enim M. Tullius in Bruto. cap. xv. Eloquentiam vocat: nimirum quod elegans & eruditus ſermo non, niſi ab eleganté, & culto ingenio proficiſcatur, quod in oratione, velut lumine quodam adhibito, oſtenditur. Vere ſiquidem dixit Ariſtoteles talia quemque loqui, qualis ipſe ſit, quod oratio minime mendax ſit animi ſpeculum. Mosellanus. In veteri codice, quem contulit Almelovenius, erat *manifeſtum ingenii lumen oſtendit.*

Non inutiles fore.] *Fere* in margine Baſileenſium, Sichardi & Stephani editionum.

Diſcendi.] *Dicendi* MS. Bodl. Ald. Steph. Colon. Sich. & aliae editiones.

Summam ejus operis.] Gloſſema eſſe *ejus operis* Gallaeo videbatur.

Alterum ſermone.] In MS. Bodl. *ſermones per biduum habitos.* in codice Almelovenii; Poullain. Veneta Edit. *alterum ſermonem per biduum habitum.* & mox *bini juvenes.* neutrum probo. ſaltem primum minime, propter concurſum tot vocum in *m* exeuntium. Burm.

Notando.] Notare eſt compendioſo ſcribendi genere excipere; quod dicitur & *notis ſcribere* & *excipere.* Turneb.

Potuerant.] *U* vocali expuncta *poterant* legendum eſt. Regius.

Temerario editionis honore.] Imitatur hunc locum Hieronymus lib. I. epiſt. 7. *Opuſculorum meorum, quia plurima evolaverunt è nido, & temerario editionis honore vulgata ſunt, nihil miſi, ne eadem forſan mitterem, qua habes.* Gronovius.

Quam nos poterimus.] Mallem, *quam nos potuerimus: quam* vero pro *quantum*, de quo vide copioſe agentem Heinſ. ad Ovid. Remed. 325. Burm.

In

titudine, temperantia ceteriſque ſimilibus ſit diſſerendum, & adeo, ut vix ulla poſſit cauſſa reperiri, in quam non aliqua quaeſtio ex his incidat, eaque omnia inventione atque elocutione ſint explicanda, dubitabitur, ubicumque vis ingenii & copia dicendi poſtulatur, ibi partes oratoris eſſe praecipuas? Fueruntque haec, ut Cicero apertiſſime colligit, quemadmodum juncta naturâ, ſic officio quoque copulata, ut iidem ſapientes, atque eloquentes haberentur. Scidit deinde ſe ſtudium, atque inertia factum eſt, ut artes eſſe plures viderentur. Nam ut primum lingua eſſe coepit in quaeſtu, inſtitutumque eloquentiae bonis male uti, curam morum, qui diſerti habebantur, reliquerunt. Ea vero deſtituta infirmioribus ingeniis velut praedae fuit. Inde quidam, contemto bene dicendi labore, ad formandos animos ſtatuendaſque vitae leges regreſſi, partem quidem potiorem, ſi dividi poſſet, retinuerunt: nomen tamen ſibi inſolentiſſimum arrogaverunt, ut ſoli ſapientiae ſtudioſi vocarentur: quod neque ſummi imperatores, neque in conſiliis rerum maximarum, ac totius adminiſtratione reipublicae praeclariſſime verſati, ſibi umquam vindicare ſunt auſi. Facere enim optima, quam promittere, maluerunt. Ac veterum quidem ſapientiae profeſſorum multos & honeſta praecepiſſe, & ut praeceperunt, etiam vixiſſe facile conceſſerim: noſtris vero temporibus ſub hoc nomine maxima in pleriſque vitia latuerunt. Non enim virtute ac ſtudiis, ut haberentur philoſophi, laborabant, ſed vultum & triſtitiam, & diſſentientem à ceteris habitum peſſimis moribus praetendebant.

In quam] Ita recte emendatiores editiones, ſed, Andr. Colinei & Stephani *in qua*.

Ut Cicero apertiſſime.] Lib. 3. de Orat. (cap. 15. & ſeq.) *Colligere* autem eſt argumentis aliquid concludere & comprobare, id quod Graeci, quos in hoc quoque imitamur, *συλλογίζειν* dicunt. Raph. Regius. Aldus *apertiſſime colligit* edidit. eaedem voces confuſae infr. lib. 1. c. 2.

Scidit.] Tempore Socratis primum eloquentia, à philoſophia ſeparata fuit. Nam Socrates ſpreta & exagitata rhetorica, ſe totum ad philoſophicas diſputationes traduxit. Turn. Vide Cicer. III. de Orat. c. 19. & Menag. ad Laert. lib. 1. ſect. 12. Alm.

Viderentur.] MS. Bodl. Andr. *judicentur. Judicarentur* in margine Sichardi.

Nam ut primum.] Adjicit cauſas diviſionis artium. Videtur autem Quinctil. haec referre ad Thraſymachum Calchedonium, & Gorgiam Leontinum: qui cum venalem haberent rhetoricam, idcirco à Socrate exagitabantur, eaque cauſa fuit, cur rhetoricam ſperneret. Turneb. Vide lib. XII. c. 1. & Samuel. Petit. Miſcel. IV. 1. Herald. in Alog. Tertul. p. 16. Almel.

Infirmioribus ingeniis.] infirmora ingenia Philoſophorum vocat, utpote quae non negotiis ſint accommodata. Regius.

Inde quidam.] *Quidam* legendum, non *quidem*. Regius.

Statuendaſque vitae leges.] *Inſtituendas* Andr. Aldus & Sichard. perperam: *ſtatuere* eſt enim certas & immotas ferre. ita Juſtinus lib. VI. 1: *Statutis conditionibus ab armis dimittitur.* & lib. V. 10. & XXV. 1. *ſtatuta pax* eſt ſtabilita; & ita paſſim.

In conſiliis.] Ita Aldus, Vaſcoſanus, Colinaeus & alii; ſed *conciliis* etiam quidam ediderunt.

Promittere.] Vide ad Petron. cap. X.

Maxima.] *Maxime* vetus Cod. Almelov.

Sibi vindicare.] *Sibi* non agnoſcit. Andr.

Et honeſta.] *Etiam* MSS. Bodl.

Vultum & triſtitiam & diſſentientem, &c.] Vide Cicer. Tuſc. Quaeſt. II. Joh. Savaron. Comment. ad Sidon. Apollin. l. IX. epiſt. IX. pag. 557. Senec. de Vita beata cap. XX. Quinctil. declamat. 268. & 283. Plin. lib. 1. epiſtol. XXII. & lib. III. epiſt. XI. Agellium lib. XIII. cap. VIII. & XXII. Lactant. lib. V. cap. II. Sarisb. Policrat. lib. VIII. cap. XXI. plura Gebhard. Crepund. lib. II. cap. 8. Pareus. Pricae ad Matth. cap. VI. 16. Almelov. vide & ad Petron. LXXVIII.

Moribus praetendebant.] Sunt enim illis ipſis temporibus

bant. Nunc autem quae velut propria philoſophiae aſſeruntur, paſſim tractamus omnes. Quis enim non de juſto, aequo, ac bono, modo non & vir peſſimus loquitur? Quis non etiam ruſticorum aliqua de cauſſis naturalibus quaerit? Nam verborum proprietas ac differentia, omnibus, qui ſermonem curae habent, debet eſſe communis. Sed ea & ſciet optime & eloquetur orator: qui ſi fuiſſet aliquando perfectus, non à philoſophorum ſcholis virtutis praecepta peterentur: nunc neceſſe eſt ad eos aliquando auctores recurrere, qui deſertam, ut dixi, partem oratoriae artis, meliorem praeſertim occupaverunt, & veluti noſtrum repoſcere:

poribus, Domitiano ſcil. imperante, conſulto Senatus, philoſophi ejecti, atque urbe & Italia interdicti. Quemadmodum & prioribus ſeculis C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Coſſ. SCtum ſcriptum eſt, de Rhetoribus Latinis, vel exigendis, vel coërcendis, auctore Gell. lib. xv. c. 11. Mosellanus. Videtur haec ſcripſiſſe Fabius ejectis ex urbe Philoſophis Domitiani edicto. Sulpicia. Plinius. Pith.

Nunc autem.] Almel. & Poullainii codices *haec autem*, & ita Aldus quoque edidit & Sich.

Tractamus omnes.] In MSS. Codice à Clariſſimo Barthio collato, *jactamus* ſcriptum eſt. Quod placet Barthio, Adverſar. lib. 31. cap. 5. Non enim (inquit) ſtatim tractant de virtutibus, qui de iis loquuntur: jactantia vero palliatis illis larvis notam adfectationis frivolae inurit. Pareus. Ego nihil muto: proprium enim in hac re verbum. Horat. II. Ep. I. 116.

Tractant fabrilia fabri

& Sueton. Tib. 56. *tractare auctores*; & mox noſter; *ſecundo prima elementa tractabimus*, & paſſim. Burm.

Modo non & vir peſſimus.] Particulam *&* omittit ea, quam ſecuti ſumus, editio, ſed illam, ſive librarii alicujus, ſive etiam Typographorum incuria excidiſſe, omnium Codicum conſenſus manifeſtum facit. Vocula autem ea, quamlibet inanis & exigua eſſe videatur, loci interpretationem ipſa quodammodo vertit: ſi enim Lugdunenſis lectionem amplectimur, Quinctilianum querentem audimus, quod homines ſuae aetatis, paullo etiam improbiores, Philoſophiae propria tractarent. Cum interim nihil manifeſtius eſt, quam illius ſtomachum inde praecipue moveri, quod viri etiam peſſimi turpiſſimique ſuas non abſtinerent a Philoſophia manus. Quamobrem mihi nunc maxime placet editionum Colonienſis, Vaſcoſani & Stephani lectio. *Quis enim modo de juſto, aequo & bono, non & vir peſſimus loquitur.* Gibson. Gebhardus Crepund lib. I. cap. 3. p. 10. legit ac diſpungit: *Quis enim non de juſto aequo ac bono modo? non & vir peſſimus loquitur*, At Gaſpar Barthius Adverſar. lib. 31. cap. 5. p. 1429. vulgatam retinendam vult. Excipit enim Fabius illos inſanos homines, quorum omnibus ſeculis copia fuit, qui nec loqui quidem bene poſſint; ſed flagitiis palam indulgeant, exiſtimationem ſuam flocci-facientes. Vide apud Gebhardum, & Barthium, plura. Pareus. In codice Poullainii, *Quis enim non modo de juſto aequo ac bono, modo non & vir.* Aldus & alii ediderunt, fere ut Gebhardus volebat; ſed Stephan. & Galland. *quis enim modo de juſto, ac. a. b. non & vir.* Forte legendum, *modo non ſit vir peſſimus.* Gebhardi lectio & explicatio, qui *modo* pro dicis gratia poſitum eſſe vult, obſcuram & ambiguam reddit ſententiam. Ceterum de juſto aequo ac bono, quo omnes juris ſpecies comprehenduntur, vide quae nos olim ad Petron. cap. CVIII. notavimus. Burm.

Neceſſe ad eos.] *Eſt* verbum adſcribatur, ut legatur *neceſſe eſt.* Regius.

Deſertam partem Oratoriae artis.] Duo MSS. Palatini, à Jano Gebhardo diligentiſſime collati: *Qui deſerta, ut dixi, parte Oratoriae artis, meliorem praeſertim occupaverunt.* Quae lectio arridet Gebhardo, Crepund. lib. I. cap. 3. At Barthius, Adverſar. lib. 31. cap. 5. p. 1429. hanc lectionem contra mentem Quinctiliani contendit eſſe. Ait enim, oratoris fuiſſe de bonis, quae in rebus, deque virtutibus diſſerere poſſe, non verbis uti ſolis, ſed ſequentibus etiam verba vitae inſtitutis. Hanc vero partem huic debitam ceſſiſſe jam philoſophorum ſcholis. Illos enim deſertam ab oratoribus recentibus illam partem occupaviſſe. Porro MS. ille Barthii codex, quem Baſileae nactus eſt, τὸ *artis* omittit. Elegantius omnino, *oratoria* ſine *artis* acceſſione dicitur. Pareus. *Deſerta, ut dixi, parte* MS. Bodl. Andr. Venet. Sich.

Deſertam partem.] Elegans tranſlatio, ducta à transfugis. Horat. lib. 3. Carm. 16.

—— nil cupientium
Nudus caſtra peto: & transfuga divitum
Partes linquere geſtio.

Deſertor, λιποστρατιώτης. Etiam λιποτάκτης. Gebhard. Crepund. lib. I. cap. 3. pag. 8. apud quem vide plura ad rem.

Meliorem partem.] Sic vocat curam ac rationem rectae

re: non ut nos illorum utamur inventis, ſed ut illos alienis uſos eſſe doceamus. Sit igitur orator vir talis, qualis vere ſapiens appellari poſſit: nec moribus modo perfectus (nam id mea quidem opinione, quamquam ſint qui diſſentiant, ſatis non eſt) ſed etiam ſcientia, & omni facultate dicendi: qualis adhuc fortaſſe nemo fuerit. Sed non ideo minus nobis ad ſumma tendendum eſt, quod fecerunt plerique veterum: qui etſi nondum quemquam ſapientem repertum putabant, praecepta tamen ſapientiae tradiderunt. Nam eſt certe aliquid conſummata eloquentia, neque ad eam pervenire natura humani ingenii prohibet: quod ſi non contingat, altius tamen ibunt qui ad ſumma nitentur, quam qui praeſumpta deſperatione quo velint evadendi, protinus circa ima ſubſtiterint. Quo magis impetranda erit venia, ſi ne minora quidem illa, verum operi, quod inſtituimus, neceſſaria, praeteribo. Nam liber primus ea, quae ſunt ante officium rhetoris, continebit. Secundo, prima apud rhetorem elementa, & quae de ipſa rhetoricae ſubſtantia quaeruntur, tractabimus. Quinque deinceps inventioni (nam & huic diſpoſitio ſubjungitur) quatuor elocutioni (in cujus partem memoria ac pronuntiatio veniunt) dabuntur. Unus accedet, in quo nobis orator ipſe informandus eſt,

rectae honeſtaeque vitae, quam retinuiſſe, relicta Oratoria vult Quinctilianus philoſophos. Gebhardus.

Utamur inventis.] *Nitamur* Poullainii codex.

Sit igitur.] Concluſio eſt ex ſuperioribus, qua oratoris deſcriptionem repetit, eamque ad ultimam ſpeciem, id eſt, ideam revocat. Turneb.

Qualis vere ſapiens appellari poſſit.] Sapientem hunc his Stoici numeris perfici voluerunt; ut eſſet quiſpiam improhibitus, inviolatus, non impeditus, liber, dives, felix. Quam formam, utpote commentitiam, Horatius venuſtiſſimis verſibus illudit, Epiſt. 1. lib. 1. ad Maecenatem: v. 106.

Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,
Praecipue ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

Mosellanus. Ubi conſulas velim Laevinum Torrentium, Cruqium, Chabotium, Lambinum, Claudium Minoem Divinionenſem, & alios interpretes. Pareus.

Satis non eſt.] Si ita legetur, hoc intelligemus de Stoicis, qui genus quoddam exile dicendi ſequebantur. Illi igitur ab oratore morum probitatem, cum illa dicendi ſubtilitate, requirebant. Turneb.

Sed non ideo.] Prolepſis eſt, qua anticipat quod poterat objici: quam ſolvit exemplo veterum. Idem.

Ad ſumma.] Qui ad *ſumma* nitentur, ad cacumina adſcendere ſtudebunt. eſt autem tranſlatio ab iis ſumpta, qui arduos montes adſcendere conantur. Regius. Sic lib. x. cap. 1. *Sed ut perveniri ad ſummam, niſi ex principiis non poteſt.* Petron. cap. 11. *Quis poſtea ad ſummam Thucydidis proceſſit?* plura Juretus, vir accurate doctus, ad Symmachum pag. 94. Editionis ultimae. Colomesius. variant editi & ſcripti. & *ad ſummam* Sichardus in margine, quod probat etiam in ſuperioribus verbis Gebhardus lib. 1. Crep. 111. qui adeatur. mihi tamen *ad ſumma* placet, ut Aldus edidit, quia mox opponuntur *ima*; licet non damnem aliud. ſic *magna* Cicer. 11. de Orat. 13. *juvenes magna ſpectare, & ad ea rectis ſtudiis debent contendere.* Burm.

Praecepta tamen ſapientiae.] Columell. lib. xii. *Nam nec oratoria diſciplina deſeritur, quia perfectus Orator nuſquam repertus eſt: nec philoſophia, quia nullus conſummatae ſapientiae eſt.* Pithoeus.

Eſt aliquid eloquentia.] Id eſt, non fingitur, quaſi eſſet fabula. ut Propertius lib. iv. 7.

Sunt aliquid manes; letum non omnia finit.

ubi vide Paſſeratium. Ovid. 1 Amor. xii. 3.

Omina ſunt aliquid. Burm.

Ad eam.] *Ad id* Sich. ſic ſaepe veteres mutabant genus. v. Gif. ind. Lucret. in Generis mutatio Et Lambin ad Lucret. 1 353 Donat. ad Terent. And. 1. v. 16. & v. 11. 4. Serv. ad Virg. iv. Aeneid. 355. Acr. ad Horat. Ep. 11. 28. & alios. Burm.

In cujus partem memoria.] Cod. Alm. *in cujus parte memoriae.*

Differemus.]

eſt, ut qui mores ejus, quae in ſuſcipiendis, diſcendis, agendis cauſſis ratio, quod eloquentiae genus, quis agendi debeat eſſe finis, quae poſt finem ſtudia, quantum noſtra valebit infirmitas, diſſeramus. His omnibus admiſcebitur, ut quiſque locus poſtulabit, dicendi ratio, quae non eorum modo ſcientia, quibus ſolis quidam nomen artis dederunt, ſtudioſos inſtruat, & (ut ſic dixerim) jus ipſum rhetorices interpretetur, ſed alere facundiam, vires augere eloquentiae poſſit. Nam plerumque nudae illae artes, nimia ſubtilitatis affectatione frangunt atque concidunt quidquid eſt in oratione generoſius, & omnem ſuccum ingenii bibunt, & oſſa detegunt: quae ut eſſe, & adſtringi nervis ſuis debent, ſic corpore operienda ſunt. Ideoque nos non particulam illam, ſicut plerique, ſed quidquid utile ad inſtituendum oratorem putabamus, in hos duodecim libros contulimus, breviter omnia demonſtrando. Nam ſi quantum de quaque re dici poteſt, proſequamur, finis operis non reperietur. Illud tamen in primis teſtandum eſt, nihil praecepta atque artes valere, niſi adjuvante

Differemus.] Corrupte quidem ſic legitur: *Ut* namque conjunctio ſubjunctivum modum expoſcit. quare *diſſeramus* legendum videtur. Regius. *differemus* MS. Bodl. Andr. Sich. Vaſcon. Stephani, Chevallonii & aliae quaedam editiones.

Dicendi ratio.] Non *docendi*, ſed *dicendi* eſt legendum. Pollicetur enim ſe non nuda traditurum eſſe praecepta, ſed omni dicendi ratione expoliturum, neque ſolum de iis praecepturum, quibus eloquentiae nomen artis quidam indiderunt; Ea vero ſunt nuda praecepta de exordiis, narratione, confirmatione, confutatione & concluſione. Regius. *Docendi.* Pithoeus. Ita legendum, quia verbum ſequens *inſtruat*, docendi rationem, cujus mentionem facit, involvit. Almeloveenius. *Docendi* MS. Bod. Andr. Venet. Ald. & Steph. in margine.

Quibus quidem.] *Quidam* legendum eſt, non *quidem*. *Solis* quoque ablativus in vetuſto exemplari adſcriptus eſt, hoc modo; *Quibus ſolis quidam.* Regius. *Solis* deeſt in codice Almelovenii.

Nudae ille artes.] Artes interdum dicuntur libri, in quibus breviter, citra omnem orationis ornatum, praecepta alicujus diſciplinae traduntur. ut eſt Donati ars Grammatica, Ciceronis ars Rhetorica. de hujuſmodi igitur libellis, de dicendi ratione compoſitis, intelligere debemus, non de Dialectica, aut Arithmetica aliiſve diſciplinis, ut inſulſi quidam putant. Regius.

Subtilitatis affectione.] Legendum eſſe *affectatione*, quae a Graecis κακοζηλία vocatur, facile perſpiciet, qui aliud eſſe *afficere*, aliud *affectare* cognoverit. *Afficere* namque eſt diſponere, atque ad aliquam animi paſſionem inclinare, *affectare* vero eſt nimium avide aliquid conari, quod aſſequi non poſſis refragante natura, id quod fere turpe eſt atque odioſum. ut alibi Fabius, *nihil eſt odioſius affectatione.* Regius. *Nimia ſubtilitatis extenſione* Cod. Poullainii.

Succum ingenii bibunt.] *Ebibunt* forte legendum, ut apud Phaedr. lib. 1. fab. 20. *aquam coepere ebibere.* Almeloveenius.

Corpore.] Hoc eſt carne. *Corpus* enim proprie viventium dicitur. *Caro* potius mortuorum. ut quae a *cadendo* ſit dicta. Cicero ad Gallum. lib. vii. 26. *nam & vires & corpus amiſi.* Regius. Non perpetua haec *corporis* ſignificatio, nam & pro cadavere, ut apud Graecos σῶμα, poni manifeſtum eſt, ſed id nunc non agimus. Tu vide Pricaeum ad Apul. lib. v. Met. p. 126. ſed & haec optime illuſtrantur ex iis, quae ad Petron. cap. 11. adnotantur a viris doctis. Burm.

Proſequamur.] *Perſequamur* Stephano arriſit. quae autem cauſſa non video. cum aeque Latine dicatur *proſequi*, ac *perſequi*; quod ob frequentiam teſtimoniorum auctorum probari non deſiderat, cum res ſit parvi momenti. Almelov.

Particulam.] Quae ab aliis Rhetoribus breviter de partibus eloquentiae tradita ſunt, *particulam* Fabius vocat. Regius.

Demonſtrando.] *Demonſtraturi.* Cod. Alm.

Reperietur.] *R.* litera adſcripta *reperiretur*, ut legamus ſenſus expoſcit. Regius.

Illud tamen.] Praecidit id, quod & Horatius quaeſitum eſſe ſcribit, natura ne an arte conſtaret eruditio. Quum enim omnis eruditio cultura ingenii ſit, ubi deerit ingenium, ne culturae quidem poterit eſſe locus. Ac ſi quis ideo ſtudia doctrinarum contemnere velit, quod vecordes nihil illis adjuventur, perinde ac ſi literas, quia in aqua nihil

adjuvante natura. Quapropter ei, cui deerit ingenium, non magis haec ſcripta ſunt, quam de agrorum cultu ſterilibus terris. Sunt & alia ingenita quaedam adjumenta, vox, latus patiens laboris, valetudo, conſtantia, decor: quae ſi modica obtigerunt, poſſunt ratione ampliari: ſed nonnumquam ita deſunt, ut bona etiam ingenii ſtudiique corrumpant: ſicut & haec ipſa ſine doctore perito, ſtudio pertinaci, ſcribendi, legendi, dicendi multa & continua exercitatione, per ſe nihil proſunt.

nihil ſcribi poſſit, ſpernat, facere videatur. Nam eo uſque humanae ſapientiae vis non extenditur, ac admirabilis ſane doctor is ſit ac divinus, qui mente caſſos inſtruat ſapientia, ut ait Euripides. CAMERARIUS.

Scripta ſunt.] *Sint.* Cod. Almelov.

Ingenita quaedam adjumenta.] Ita Stephanus & alii. Sichard. Steph. marg. Colineus & Vidovaeus & alii, *ingenita cuique adjumenta*, quibus conſentit codex Poullainii & Vallae & Almelov. *Ingenita quidem* Vaſcoſanus & Obrechtus. *Ingenita quaedam quae adjuvant* MS. Bodl. Andr. Aldus. Gryphius. nobis *quaedam* placuit, non enim *cuique* adſunt.

Valetudo.] Ita Regius ſcribendum eſſe ſtatuit. ſed in codice Alm. erat *valitudo*. vide. Dauſqueji Orthograph. in hac voce

Per ſe nihil.] *Per ſe alias nihil.* Sichard.

CAPUT I.

Quid circa primam pueri inſtitutionem providendum ſit: & quemadmodum prima elementa tradenda ſunt: Et quam ſpem de filio recens nato capere debeat pater, & à quali nutrice, & inter quos collactaneos educandum curet. Tum quales Praeceptores ac Paedagogi eſſe debeant; & à quo ſermone, & qua aetate auſpicandum ſit.

Igitur nato filio, pater ſpem de illo primum quam optimam capiat. ita diligentior à principiis fiet. Falſa enim eſt querela, pauciſſimis hominibus vim percipiendi quae tradantur, eſſe conceſſam, pleroſque vero laborem ac tempora tarditate ingenii perdere. Nam contra, plures reperias & faciles in excogitando, & ad diſcendum promptos. quippe id eſt homini naturale: ac ſicut aves ad volatum, equi ad curſum, ad ſaevitiam ferae gignuntur: ita nobis propria eſt mentis agitatio atque ſollertia: unde origo animi coeleſtis creditur. Hebetes vero & indociles non magis

In codice Poullainii erat argumentum hoc modo *Quemadmodum prima elementa tradenda ſint.*

Igitur.] Inſtitutionem Oratoris à prima ſtatim educatione auſpicatur, atque hic ſequitur Platonem, Chryſippum, & Catonem Cenſorium. TURNEBUS.

Reperias.] *Reperies* Cod. Pouſl.

Quippe id eſt homini naturale.] Omnium non modo animantium, ſed rerum propria quaedam natura eſt. Urit ignis, candet nix. Sua eſt equis, bobus, feris omnibus natura. Ita hominis rationis uſus proprius eſt, unde ſermo exiſtit. CAMERAR.

Ad volatum.] *Ad volandum* Sichardi editio.

Agitatio atque ſolertia.] Acumen ingenii percipiendique facilitas *ſolertia* dicitur, quam Ariſtot. ἀγχίνοιαν vocat. REGIUS.

Unde Origo animi coeleſtis creditur.] Quod videlicet animus noſter è coelo in corpora humana illapſus, in hoc mundo omnia ſua inſtituta, curas omnes remittat. Vel quod creatus ſit homo ad imaginem DEI creatoris, ut ſcribit Moſes, & Platonici Philoſophi aſſentiunt, cum diviniſſimum & ſanctiſſimum hominem eſſe ex univerſo rerum naturalium coetu aſſerunt. PETR. MOSELLANUS. Vide Ciceronem prima Tuſculana I. qui ex motu mentis divinitatem probat. TURNEB. Virgil. VI. Aeneid. 730.

Igneus

magis ſecundum naturam hominis eduntur, quàm prodigioſa corpora, & monſtris inſignia: ſed hi pauci admodum. fuerit argumentum, quod in pueris elucet ſpes plurimorum: quae cum emoritur aetate, manifeſtum eſt, non naturam defeciſſe, ſed curam. Praeſtat tamen ingenio alius alium: concedo: ſed ut plus efficiat, aut minus: nemo tamen reperitur, qui ſit ſtudio nihil conſecutus. Hoc qui perviderit, protinus ut erit parens factus, acrem quam maxime curam ſpei futuri oratoris impendat. Ante omnia ne ſit vitioſus ſermo nutricibus: quas, ſi fieri poſſet, ſapientes Chryſippus optavit: certe, quantum res pateretur, optimas eligi voluit. Et morum quidem in his haud dubie prior ratio eſt: recte tamen etiam loquantur. Has primum audiet puer, harum verba effingere imitando conabitur. Et naturà tenaciſſimi ſumus eorum, quae rudibus annis percipimus: ut ſapor, quo nova imbuas, durat: nec lanarum colores, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui poſſunt. Et haec ipſa magis pertinaciter haerent, quae deteriora ſunt. Nam bona facile

Igneus eſt ollis vigor & coeleſtis origo.

Colomesius. ubi vide quae viri docti adnotarunt.

Naturam hominis.] *Homines*, Aldus.

Monſtris inſignia.] *Inſignis* appellatur inuſitato naturae dehoneſtamento notabilis: uti animadvertit Jan. Gebhardus Crepund. lib. I. cap. 5. pag. 13. Curt. lib. 9. *Si quos inſignes, aut aliqua membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent.* Videantur etiam Andr. Schotti notae in Senecae Suaſor. 7. pag. 34. Pareus.

Sed hi pauci admodum fuerunt.] Sic quidem recte legi putatur hic locus; ſed mihi non ſine menda eſſe videtur: neque enim de iis ſolum, qui praeterierunt, loquitur Fabius; ſed indeterminate de omnibus: Quare *ſunt* verbum videtur ſubaudiendum. *Fuerit* autem eſſe legendum, ut ad illud *argumentum* referatur, hoc modo. *fuerit argumentum* hoc eſt, ſignum, probatio ejus, quod dico, eſſe poterit. Regius. Janus Gebhardus, Fabii Aeſculapius ſummus, ſequitur ductum duorum MSS. & Edit. Ald. *Sed hi pauci admodum fuerunt. Argumentum: quod in pueris elucet ſpes plurimorum.* Vult Fabius, paucos hebetes & indociles naturae vi editos fuiſſe: argumentum eſſe, quod ſpes & docilitas plurimorum ſtatim promicet. Opponit ſtuporem paucorum, & ſpes docilitatemque plurimorum. Pareus. Ita Andr. Al. Sich. Colon. Steph.

Sed ut plus efficiat.] Omittunt τὸ *ſed* Stephanus, Roigny. Sed MS. Bodl. Venet. & Aldus contra non habent τὸ *ut*. Cod. Alm. habet, *ſed &*

Hoc quippe protinus.] Duobus modis hic locus legitur: alii namque legunt, *haec qui perviderit*; ſicque in antiquo ſcriptum eſt exemplari. alii *haec* pronomen in *hoc* ablativum duntaxat mutant, & *quippe* legunt; ut intelligamus propter hanc cauſſam, quod unuſquiſque ſtudio aliquid conſequitur; quae quidem mihi elegantior lectio videtur. Regius. Venet. *Hic quippe protinus.* Obrechtus edidit, *hac propter protinus* ex Argentoratenſi codice. in codice Almelov. erat *hoc quippe viderit.* Aldus *hoc qui providerit*; quae mihi lectio minime diſplicet: agit enim de ſpe, quae elucet in pueris, & promittit optima, quod ſi providerit pater, curam ei debet impendere acrem. Burm.

Natura tenaciſſimi ſumus eorum, &c.] Hunc locum copioſe & erudite explicat Coelius Rhodig. antiq. lect. lib. 10. cap. 15. pag. 456. &c. Pareus.

Rudibus annis.] Aldus & Sich. in margine *animis*, quod Cl. Almelovenio arridebat, quia ita Cyprianus de ſimplicitate Praelator. *Et verbis mendacibus blandiens rudes animas incauta credulitate decepit.* Lactant. lib. VI. 20. *rudibus adhuc & ſimplicibus animis abnegant lucem, non a ſe datam.* Juſtinianus Praefat. I. Digeſt. §. II. *ut rudis animus ſtudioſi ſimplicibus enutritus* &c. haec Cl. Almelovenius; neque extra veri ſpeciem: nam ſic & Ovidius IV. Faſt. 97.

Illa rudes animos hominum contraxit in unum.

& noſter in fine hujus capitis *impreſſa animo rudi.* ſed neque *rudes ii anni* temere rejicendi. Claud. III. Conſ. Honor 85.

Tantaque ſe rudibus pietas oſtendit in annis.

Senec. Thyeſt. 317.

Tacita tam rudibus fides
Non eſt in annis.

& mox Fabius hoc ipſo capite. *amaritudinem ſemel praeceptam etiam ultra rudes annos reformidet.* Burm.

Percipimus.] *Percepimus.* codex Bodl. Andr. Venet.

facile mutantur in pejus: nunc quando in bonum verteris vitia? Non adſueſcat ergo, ne dum infans quidem eſt, ſermoni, qui dediſcendus ſit. In parentibus vero quamplurimum eſſe eruditionis optaverim. Verum nec de patribus tantum loquor. nam Gracchorum eloquentiae multum contuliſſe accepimus Corneliam matrem, cujus doctiſſimus ſermo in poſteros quoque eſt epiſtolis traditus: & Laelii filia reddidiſſe in loquendo paternam eloquentiam dicitur: & Quinti Hortenſii filiae oratio apud Triumviros habita, legitur non tantum in ſexus honorem. Nec tamen ii, quibus diſcere ipſis non contigit, minorem curam docendi liberos habeant: ſed ſint propter hoc ipſum ad cetera magis diligentes. De pueris, inter quos educabitur ille huic ſpei deſtinatus, idem quod de nutricibus dictum ſit. De paedagogis hoc amplius, ut aut ſint eruditi plane, quam primam eſſe curam velim: aut ſe non eſſe eruditos ſciant. nihil enim pejus eſt iis, qui paullum aliquid ultra primas literas progreſſi, falſam

net. Alm. & Poull.

Quae deteriora.] *Quo* Cod. Alm. non male.

Nunc quando.] *Nam* Cod. Bodl. Poull. Andr. Ald. *Num* Cod. Almel. *numquam in bonum verteris vitia.* Obrechtus. *at quando?* Vidovaci editio. *non quidem.* Venet.

Nedum infans.] *Ne dum.* duae hoc loco voces ſunt, eoque diviſim legendae. REGIUS.

Corneliam.] *Corneliae.* Venet.

Gracchorum.] Tiberii ſcil. de quo in claris Oratoribus: cap. 27. ſic M. Tullius: *ac utinam in Tiberio Graccho talis mens ad remp. bene gerendam fuiſſet, quale ingenium ad bene dicendum fuit; profecto nemo huic viro gloria praeſtitiſſet.* &c. MOSELLANUS. Cicer. Brut. 58. *legimus Epiſtolas Corneliae, matris Gracchorum; apparet filios non tam in gremio educatos, quam in ſermone.* adde Valer. Max. lib. VIII. 3. & Solin. Polyhiſt. c. 4. ALMELOV. *Matris.* CAMERAR. De hac & aliis quibuſdam mulieribus eruditis in haec verba anonymus Auctor, in elegantiſſima Diſſertatione de Literati Matrimonio; *Prodeat igitur Cornelia mater Gracchorum, cujus epiſtolas Cicero tantopere commendat, & illius non tam in gremio, quam in ſermone filios enutritos eſſe affirmat: aut Laelia Gracchi, vel Hortenſia Hortenſii filia, quae ambae haereditatem eloquentiae paternae creviſſe dicuntur: aut illa multarum perita linguarum Cleopatra, quam Romanis Imperatoribus ejus rei laude Plutarchus anteponit. Ac ne ſemper antiqua meditemur exempla, ſed paulo recentiora contemplemur: veniat in conſpectum filia Accurſii, quam leges de loco ſuperiore docuiſſe accepimus. Quid dicam de Olympia Fulvia Morata? cujus erudita ſcripta nulla unquam delebit oblivio. Quid de Hippolyta Taurella? cujus artificioſum affectuoſumque Carmen, cum legimus, amplexari exoſcularique compellimur. Quid de Eliſabetha Gonzaga? quam Bembus ita laudat, ut lapideum eum eſſe dicat, qui non unam hujus ſeſſiunculam omnibus Philoſophorum ambulationibus & diſputationibus anteponat.* Hucuſque Anonymus ille. COLOMES.

Laelii filia.] C. Laelius cognomento ſapiens duas filias ſuſtulit, quarum altera nupſit Mucio Scaevolae, altera C. Fannio. De utra intelligat Fabius mihi eſt ignotum. de Bruto vero Ciceronis haec ſumpta eſſe videntur, qui cap. 58. *Auditus eſt nobis Laeliae C. F. ſaepe ſermo. ergo illam patris elegantia tinctam vidimus, & filias ejus Mucias ambas, quarum ſermo mihi fuit notus* &c. REGIUS. Ex quo loco apparet, Fabium intelligere illam, quae nupta fuit Mucio. codex Alm. *paternam elegantiam*, ut & Argentor. Obrecht. codex vero Poull. *paternam eloquentiam elegantiorem dicitur.* ut & Venet. Colinaei & Baſil. Editiones. BURM.

Q. Hortenſii.] Hortenſius omnium Oratorum ſuae aetatis, niſi M. Tullio, clarior fuit judicatus ab Agellio lib. I. Quem Cic. in Bruto cap. I. *ſocium & conſortem glorioſi laboris* appellat. MOSELLANUS.

Oratio apud.] Vide Valerium lib. 8. cap. 3. TURNEB.

Triumviros.] Nempe Caeſarem Octavianum, Antonium, Lepidum. CAMERAR.

De Pueris.] De ſervulis ac miniſtris. REGIUS.

Sint eruditi.] Ne ſcil. caecus caecum ducat. Vid. Melch. Junii quaeſt. polit. 45. lib. 2. pag. 89. &c. Plutarchi aureus libellus, περὶ παίδων ἀγωγῆς. PAREUS.

Primum eſſe curam.] *Primam* rectius mihi legi videtur, quam *primum.* REGIUS. *primum* Cod. Alm.

Primas literas.] Aſconius in divinatione. *Magiſtri ludi dicuntur, qui primas literas docent.* Auſonius Sucuroni.

Qui

ſalſam ſibi ſcientiae perſuaſionem induerunt. Nam & cedere praecipiendi peritis indignantur, & velut jure quodam poteſtatis, quo fere hoc hominum genus intumeſcit, imperioſi atque interim ſaevientes, ſtultitiam ſuam perdocent. Nec minus error eorum nocet moribus. Siquidem Leonides Alexandri paedagogus, ut à Babylonio Diogene traditur, quibuſdam eum vitiis imbuit, quae robuſtum quoque & jam maximum regem ab illa inſtitutione puerili ſunt proſecuta. Si cui multa videor exigere, cogitet oratorem inſtitüi, rem arduam: etiam cum ei formando nihil defuerit, praeterea plura ac difficiliora ſupereſſe. Nam & ſtudio perpetuo, & praeſtantiſſimis praeceptoribus, & pluribus diſciplinis opus eſt. Quapropter praecipienda ſunt optima: quae ſi quis gravabitur, non rationi

Qui rudibus pueris
Prima elementa dabat.

Idem Criſpo Grammatico.

Qui primaevos, ſandique rudes
Elementorum prima docebas
Signa novorum. COLOMESIUS.

Falſam ſibi ſcientiae perſuaſionem.] Multi enim ad ſolidam eruditionem perveniſſent, niſi jam ſe perveniſſe putarent. Vide Plin. lib. 8. epiſt. 21. Fabius infra lib. 2. cap. 2. *Vana de ſe perſuaſio, &c.* idem c. 4. *magnos profectus frequenter perdidit arrogans de ſe perſuaſio.* PAREUS.

Induerunt.] Non *imbuerunt.* *Induere* autem *ſibi perſuaſionem ſcientiae*, eſt ſibi perſuadere multa ſcire atque intelligere. REGIUS. Vide de hoc verbo ad Petron. c. IV. ſaepe Tacitus hoc verbo ita uſus. ut *induere pavores* IV. Hiſt. 38. BURM.

Cedere.] *Credere* Sich. in Margine.

Peritis.] *Partibus.* PITHEUS. Ita & Cod. Almel.

Intumeſcit.] Claudio Caeſari hujuſmodi Paedagogus datus eſt, quem *ſuperjumentarium* & *barbarum* appellare ſolebat. TURNEB.

Imperioſi.] Vide Gebh. 1. Crepund. 5.

Leonides.] Hujus in libro XII. cap. 14. Plinius meminit. Qui *Alexandro in pueritia ſine parcimonia tura ingerenti aris dixerat, ut illo modo, cum deviciſſet turiferas gentes, ſupplicaret. At ille Arabia potitus, ture onuſtam navem miſit ei exhortatus, ut large deos adoraret*, quibusnam vero eum infecerat vitiis, non memini me legere. REGIUS. Fuiſſe Olympiadis propinquus traditur, ſeque non Paedagogum, ſed ducem Alexandri voluiſſe dici. CAMERARIUS. Hieronymus in epiſtola ad Laetam de inſtitutione Paulae filiae; *Graeca narrat hiſtoria, Alexandrum potentiſſimum regem, orbiſque domitorem, & in moribus & in inceſſu, Leonidis paedagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc parvulus fuerat infectus* Hincmarus in epiſtola ad Carolum III. Imperatorem, quae eſt undecima editionis Sirmondinae; *Et quia legimus de Alexandro Magno, cujus paedagogus Leonides nomine fuit, quod citatos mores & inhoneſtum inceſſum habens, in pueritia idem Alexander, ex praefato paedagogo eadem accepit vitia, &c.* Idem Epiſt. 14. ad Proceres Regni; *Et legimus, quomodo Alexander in pueritia ſua habuit bajulum, nomine Leonidem, citatis moribus, & incompoſito inceſſu notabilem, quae puer, quaſi lac adulterinum ſugens, ab eo ſumſit.* COLOMES. Vide Plutarchum in vita Alex. p. 667. qui auſterum dicit fuiſſe. neque tamen Alexandrum male informatum ab eo patet ex eodem Plutarcho. p. 677. ubi reginae Cariae, fercula delicata & coquos mittenti, reſpondit, nihil ſibi opus illis eſſe, ſed meliores coquos ſibi a Leonide datos, ad prandium iter nocturnum, ad coenam parcum prandium. BURM.

Diogene.] *Babylonium* ſcite adjecit, ſex enim clari Diogenes fuere, inter quos Stoicus ex Seleucia, qui Babylonius ob vicinitatem eſt appellatus. Diogenes Laertius lib. VI. Sect. 81. REGIUS. *Diogenes* autem', cujus hoc loco mentio ſit, Babylonius, Stoicus fuit Philoſophus, qui in illa celebri legatione Romam venit cum Carneade & Critolao. CAMERAR. Multa de hoc Diogene Lipſius Manud. ad Phil. Stoic. p. 34. Ed. Plan. Et Voſſius de Hiſtoricis Graecis, quorum ſcrinia non compilo. COLOMESIUS. Gellius VII. 14. ubi vide interpretes; & ad Laertium in primis Menagium.

Et jam maximum.] *Jam* non habet Cod. Bodl. Poullain. nec ediriones, Venet. Aldi. Vidovaei, Colinaei. Colonienſis.

Proſecuta.] *perſecuta* Andr. Stephani, Colinaei, Gryphii, Vidovaei & multae aliae editiones; ſed. Aldina MS. conſentiens *proſecuta.*

Pluribus.] *plurimis.* Aldus.

Quae ſi quis, &c.] Parum mihi ingenue fateor percipitur hic ſenſus. aliquidque flagitii ineſſe videtur, quod hactenus non fuit deprehenſum. Quo namque modo non defuerit rationi, qui haec non gravabitur, ſed homini? an *defuerint* plurali numero eſt legendum? nam praecepta non deſunt rationi, utpote quae de ratione ac modo pueros educandi

tioni defuerit, ſed homini. Si tamen non continget quales maxime velim nutrices, pueros habere; paedagogus at unus certe ſit aſſiduus, dicendi non imperitus: qui, ſi qua erunt ab his praeſente alumno dicta vitioſe, corrigat protinus, nec inſidere illi ſinat: dum tamen intelligatur, id, quod prius dixi, bonum eſſe: hoc, remedium. A Graeco ſermone

educandi traduntur, ſed homini, qui ea ſequi nihil curat. mihi vero *deſuerint* numero plurali eſſe legendum aſſerenti adſtipulatur exemplar illud vetuſtum. tametſi *n* litera alicujus, judicio parum valentis, temeritate de verbo ſuo expuncta videatur. Reg. Hoc eſt modis omnibus praecipienda ſunt optima: quibus ſi quis uti non voluerit, non poſſit praetendere verae rationis, demonſtratae videlicet, ignorationem, ſed ipſius fuerit negligentia: ut ſit *deſuerit*, culpa fuerit, ſeu ut ita dicam, defectus. quod autem duriuſcule dictum videri queat, *quae ſi quis gravabitur*; ſunt jam ita tunc locuti. Plin. lib. 3. Epiſt. *Nempe quam in ſenatu quoque, ubi perpeti neceſſe erat, gravari tamen vel puncto temporis ſolebamus.* Camerarius. Nihil duri in hac locutione, *gravari aliquid*: ita enim non tantum eo ſeculo locutos docet ſummus Gronovius ad Senec. Thyeſt. 106. ſed & Heinſius ad Claudian. I. in Eutrop. 301. & ipſe Virgilius lib. X. 628.

Quid ſi, quem voce gravaris,
Mente tenes.

ubi vide Servium, egregie de hac locutione agentem, quam & Livio reddendam puto. lib. XXI. 23. *ſupra ſeptem millia hominum domos remiſit, quos & ipſe gravari militiam ſenſerat*: ita enim & Juſtinus lib. XX. 2. *gravari militiam* dixit. Suetonius quoque, & alii paſſim ita locuti. *Non rationi, ſed homini deſuerit* (ſcilicet *praecipere optima*) quoque eleganter hic poſitum, hoc ſenſu: non ille magiſter ideo munere ſuo fungi minus potuit, quod ratio dicendi id non ferat, quam ſi ſequeretur nec gravaretur, certe praeſtaret; ſed quod ipſe ſoecors, & imperitus diſcipulis non optima praecipiendo, ſed vulgata & plebeja; ad ardua tendentibus rectam vitam monſtrare gravatus fuerit. pro *homini*, Colinaei & Stephani editio & Gryphii margo habent, *oneri*, quod & in codice Almelovenii exſtat. ſed mihi minime probatur. Burm.

Si tamen non continget, quales maxime velim habere nutrices, pueros, paedagogos: at unus certe aſſiduus, dicendi non imperitus.] In quibuſdam exemplaribus *paedagogoſque* legitur, ut intelligatur, at unus de familiaribus dicendi non imperitus, ſit aſſiduus. ſed hic quoque hoc modo foret paedagogus. Quare mihi, ut eſt in vetuſto quoque exemplari, *Paedagogus at unus* legendum videtur: nam quia difficilius inveniuntur nutrices puerique ac ſervuli recte loquentes, idcirco hoc remedium adhibetur, ut paedagogus ſaltem ſit dicendi peritus. Reg. Intelligit vel amicum quendam parentis, qui aſſidue adhaereat lateri pueri: aut etiam libertum, qui aſſidue comitetur. Turn. Aldina Editio licentioſiſſime hunc totum locum deformat: *ſi tamen non continget quales maxime velim nutrices paedagogoſque, pueros habere, at unus certe, &c.* Non intellexit, quid hic pueri agerent: non attendit praecedentia: ideo vecordia ejus mutavit. Auſculta membranis Palatinis: *Si tamen non continget quales maxime velim nutrices, pueros habere! Paedagogus at unus certe aſſiduus, loquendi non imperitus.* Longe melius: ſiquidem vult, ubi nutrices deſint, & puerorum ὁμιλίαι, paedagogum arbitretur Pater loquendi gnarum. *Aſſidui* enim Paedagogi, neque latum unguem ab alumnis diſcedere, neque hi ab illis auſi. Plautus Bacch. III. 3. verſ. 18. 19.

Nego tibi hoc annis viginti fuiſſe primis copiae,
Digitum longe à Paedagogo, pedem ut ecferres aedibus.

Petronianus Eumolpus: *Ego paedagogus & cuſtos, etiam quo non juſſeris ſequar.* Fabius lib. I. cap. II. *Praeceptorem eligere ſanctiſſimum quemque (cujus rei praecipua prudentibus cura eſt) & diſciplinam, quae maxime ſevera fuerit, licet: & nihilominus amicum gravem virum aut fidelem libertum lateri adjungere; cujus aſſiduus comitatus etiam illos meliores faciat, qui timebuntur.* Unde & infra eod. cap. *Paedagogorum cuſtodia*: & ſupra ex Suetonii Claudio, II. *Paedagogus appoſitus.* Idem Galba cap. XIV. *Regebatur trium arbitrio, quos una & intra Palatium habitantes, nec umquam non adhaerentes, Paedagogos vulgo vocabant.* Fab. lib. V. cap. XIV. *Nam quid lege miſerius illa velut praeformatas infantibus literas perſequentium, &, ut Graeci dicere ſolent, quem mater amictum dedit, ſolicite cuſtodientium.* Martialis lib. XI. Epigr. XL.

Cunarum fueras motor, Charideme, mearum,
Et pueri cuſtos, aſſiduuſque comes.
Jam mihi nigreſcunt tonſa ſudaria barba,
Et queritur labris puncta puella meis, &c.

Gebhardus lib. I. crepund. 5. cum Palatinis conſentit codex Almelov. Poullainii vero habet *pueros paedagogoſque*; qui & *loquendi non imperitus*, ut MS. Bodl. Venet. & Aldus: *Nutrices pueros habere: Paedagogus at.* MS. Bodl. *nutrices paedagogoſque pueros habere.* Ald. Sed ad vitandam omnem ambiguitatem mallem *nutrices pueris habere. Paedagogus at* &c. Burm.

Bonum eſſe; hoc remedium.] Ita diſtinguendum; ne quis *bonum* cum *remedio* conjungat. ad tollendam vero ambiguitatem, illud pronomen *hoc* recte

Digitized by Google

ſermone puerum incipere malo: quia Latinus, qui pluribus in uſu eſt, vel nobis nolentibus ſe praebet: ſimul quia diſciplinis quoque Graecis prius inſtituendus eſt, unde & noſtrae fluxerunt. Non tamen hoc adeo ſuperſtitioſe velim fieri, ut diu tantum loquatur Graece aut diſcat, ſicut pleriſque moris eſt. hinc enim accidunt & oris plurima vitia in peregrinum ſonum corrupti, & ſermonis; cui cum Graecae figurae aſſidua conſuetudine haeſerint, in diverſa quoque loquendi ratione pertinaciſſime durant. Non longe itaque Latina ſubſequi debent, & cito pariter ire. Ita fiet, ut quam aequali cura linguam utramque tueri coeperimus, neutra alteri officiat. Quidam literis inſtituendos, qui minores ſeptem annis eſſent, non putaverunt, quod illa primum aetas & intellectum diſciplinarum capere, & laborem pati poſſit. In qua ſententia Heſiodum eſſe

ēte poſt *remediam* in vetuſto exemplari eſt ſcriptum. Regius.

A ſermone Graeco puerum incipere malo.] Haec ratio ad noſtra tempora non omnino quadrat, eo quod Fabii aetate vernaculus Romae Latinus ſermo fuit, nobis non itidem: quamquam Eraſmus Fabii praeceptum etiam noſtro ſeculo ſervandum exiſtimet. Mosellanus. Antiquitus Romani lingua Hetruſca imbuebantur, ut refert Livius: Ciceronis tamen aetate ſtatim lingua Graeca, antequam Latina, erudiebantur. quod ideo fiebat, quia cum lingua Latina vernacula eſſet, à Romanis nullo negotio diſcebatur. Hoc etiam praeceptum noſtra aetate obſervandum putat Eraſmus. Tranquillus in lib. de claris Grammaticis tradit Ciceronem uſque ad praeturam Graece declamaſſe. Turnebus. Plutarch. de educatione ὅτι μὲν τοῖς Ἑλληνικὰ καὶ πεπλεγμένα λαλεῖν. deinde Graeco utatur, eoque plano ſermone. vide Quinct. cap. IV. initio. Almel. Copioſe de hoc praecepto Quinctiliani egit Floridus Sabinus Lection. ſubceſiv. lib. I. cap. I. & lib. II. cap. I. & Caſaubonus ad Perſ. Sat, I. 70.

Puerum.] *Puero incipere.* codex Alm. unde Francium *pueros* legere notaverat Almelovenius, ut in MS. Bodl. erat. Burm.

Quamplurimi.] *Qui*, non *quam* legendum eſſe clare patet. Regius.

In uſu eſt.] Gebhard. lib. I. crepund. 5. ex codice Palatino *in uſum eſt.* quod pluribus, & vulgo notis, exemplis, probare conatur.

Se perhibet.] Ita multi editi. in veteri codice Alm. erat *Latinum*, ut & in Argentoratenſi Obrechti, qui & omiſſo *ſe*, *nobis nolentibus perhibet* habet: ſed Aldus, Colinaeus. Vaſc. Steph. Gryphius, Vidovaeus & alii *praebet.* quod praetuli: quod elegantior mihi videatur: ineſt enim in hoc verbo quaedam facilitatis & ſponte ſe offerentis rei vis. ita Ovid. I. Am. VI. 41.

Somnus, qui ſe male praebet amanti.

ubi vide, quae Heinſius adnotavit. Florus lib. III. 5. *Luna ſe Romanis praebuit.* & ita paſſim Dii ſe *praebere* dicuntur. alterum an latinum ſit, dubito vehementer. Eadem varietas apud Plin. lib. XV. 4. *Oleae honorem Romana majeſtas magnum praebuit.* ubi *perhibuit* alii. & licet apud eumdem lib. XIX. c. 4. legatur, *quam ſit difficile verborum honorem tam parvis perhibere*, puto ibi *habere* legendum, quia & in tertio loco lib. XXIX. cap. I. in fine. *ordiamur a confeſſis, hoc eſt lanis oviſque, ut obiter rebus praecipuis honos in primis perhibeatur*, Parmenſis editio vetus *habeatur* exhibet. ſcio quid ex Plauto proferant Lexicographi, ut ex Pſeudol. I. II. 49. & I. IV. 134. & Merc. II. I. 45. quae loca Stephanus adduxit; ſed ibi *praehibere* ἀρχαϊκῶς, pro *praebere* legendum eſſe jam viri docti docuerunt. Burman.

Haec enim accidunt.] Corrupte quidem ſic legitur. ita vero emendatur, ut *hinc enim accidunt* legamus. Regius. *Hoc* codex Poullain. *ex hoc* Aldus.

Haeſerint.] *Haeſerunt.* Aldus & cod. Poullain.

Utramque tueri.] Argentor. Obrechti *teneri.*

Inſtituendos.] Gebhardus ibidem ex duobus MSS. *inſtruendos* praefert, & ita Regius legiſſe videtur, & eſt in MS. Bodl. & expreſſit Locatellus. codex quoque Poullainii ita habet. Ego parum referre arbitror, cum utraque lectio facile probari poſſit. eadem diverſitas lib. I. cap. 10. Burm.

Minores ſeptem annis eſſent.] Adi Melchioris Junii, Polit. II. Quaeſtion. XL. pag. 68. 69. 70. Salmaſium adverſus Cercoetium, pag. 256. 257. Vegium libr. II. cap. 2. de liberorum educatione. Heresbachium de Inſtitutione Principis, cap. 4. Platonem Lib. II. III. & VIII. de Republ. Paulum Aeginet. Medicum, libr. I. cap. 14. Rei Medicae. Pareus.

Illa prima aetas.] Aldus & omnes fere antiquiores, praeter Vaſcoſanum, ediderunt *primum*, quod mihi

eſſe plurimi tradunt, qui ante Grammaticum Ariſtophanem fuerunt. nam is primus ὑποθήκας, in quo libro ſcriptum hoc invenitur, negavit eſſe hujus poëtae. Sed alii quoque auctores, inter quos Eratoſthenes, idem praeceperunt. Melius autem, qui nullum tempus vacare cura volunt, ut Chryſippus. nam is, quamvis nutricibus trienníum dederit, tamen ab illis quoque jam informandam quam optimis inſtitutis mentem infantium judicat. Cur autem non pertineat ad literas aetas, quae ad mores jam pertinet? Neque ignoro, toto illo, de quo loquor, tempore vix tantum effici, quantum conferre unus poſtea poſſit annus: ſed tamen mihi, qui id ſenſerunt, videntur non tam diſcentibus in hac parte, quam docentibus pepercìſſe. Quid melius alioqui facient, ex quo loqui poterunt? Faciant enim aliquid neceſſe eſt. Aut cur hoc, quantulumcumque eſt, uſque ad ſeptem annos lucrum faſtidiamus? Nam certe quamlibet parum ſit, quod contulerit aetas prior, majora tamen aliqua diſcet puer eo ipſo anno, quo minora didiciſſet. Hoc per ſingulos annos prorogatum, in ſummam proficit: & quantum in infantia praeſumptum eſt temporis, adoleſcentiae acquiritur. Idem etiam de ſequentibus annis praeceptum ſit: ne quod cuique diſcendum eſt, ſero diſcere incipiat. Non ergo perdamus primum ſtatim tempus: atque eo minus, quod initia literarum ſolâ memoriâ conſtant: quae non modo jam eſt in parvis, ſed tum etiam

tenaciſſima

mihi rectum videtur, ſi cum codicibus Almelov. & Poullain. & Bodl. & editione Veneta Locatelli deleatur poſtea *non*, ante *poſſit*. quod ſenſum rotundiorem facit, & veriorem ſententiam habet. BURM.

Tradunt.] Cod. Poull. *credunt*.

Ante Grammaticum Ariſtophanem.] Ariſtophanes Byzantius primus Apellis ducis cujuſdam filius fuit, audivit inter caeteros praecipue Eratoſthenem, qui Cyrenenſis primus Ambroſium quendam patrem habuit. Is in omni diſciplinarum genere tam fuit abſolutus, ut ſecundus Plato diceretur: Suntque adeo hujus Commentaria de Aſtronomicis ſaepe à Plinio citata, de ſectis Philoſophorum, de re Grammatica, ac aliis quibuſdam. Auctor *Suidas*. PETRUS MOSELLANUS. Nam Ariſtophanes Byzantius Grammaticus negavit *hypothecas* ab Heſiodo compoſitas, cum antea & Iſocrates & Ariſtoteles Heſiodi eſſe putaſſent. nam ὑποθῆκαι admonitiones dici poſſunt. TURNEB. Ariſtophanes enim diligentiſſimus erat librorum lector & perſcrutator, detegens plagia, quae ſinguli commiſiſſent, quapropter inter cenſores librorum fuit a Ptolemaeo receptus. uti Vitruvius in praefatione libri ſeptimi docet. ALMELOV. *Ariſtophanen*. Cod. Almelov.

Ὑποθήκας.] Sic inſcribitur opus illud Heſiodi, quod in eo praecepta quaedam ad bene vivendum accommodata tradantur. meminit Ariſtoteles lib. VII. Polit. cap. 17. hujus praecepti Heſiodi. REGIUS. praecepta, ut apud Herodot. ἐποίει τὰς Κροίσου ὑποθήκας, faciebat quae Croeſus ſuaſerat, ſeu ſubjecerat. CAMERAR.

Chryſippus.] Qui praecepta ſcripſit de educatione liberorum, ſicut paulo poſt Fabius citat. CAMERAR.

Informandam.] *Formandam*. Cod. Almelov. & Poull. & editio Locatelli: Aldi, Colinaei & Vidovaei. *Infirmandam*. Ven. Vaſc. *ab illis jam infirmandam*. Andr.

Cur autem.] Paulus tamen Aegineta pueros putat indulgenter & hilariter nutriendos, ac luſibus permittendos. nec ante ſextum aut ſeptimum annum literatoribus tradendos. TURNEB.

Hoc ſenſerunt.] Editio Lugdunenſis legit *hoc*; quod non idcirco ejeci, quaſi mentem Fabii non exprimeret. Sed cum pars codicum longe major (MS. Bodl. editiones Venetica, Aldina, Colonienſis, Sichardi, Vaſcoſani & Stephanus) *id* reponerent, non dubitandum exiſtimavi, quin eſſet lectio genuina, adeoque, abjectâ alterâ, inſerenda. GIBSON. *id*. MS. Bodl. & plurimae editiones ut & Stephani & Obrechti.

Parum ſit.] *Parvum*. MS. Bodl. Andr. Ald. Colon.

In ſummam proficit.] Hoc eſt, ſummae ac fini

&

Digitized by Google

tenaciſſima eſt. Nec ſum adeo aetatum imprudens, ut inſtandum teneris protinus acerbe putem, exigendamque plenam operam. Nam id in primis cavere oportebit, ne ſtudia, qui amare nondum poteſt, oderit, & amaritudinem ſemel praeceptam, etiam ultra rudes annos, reformidet. Luſus hic ſit: & rogetur, & laudetur: & nonnumquam ſciſſe ſe gaudeat. aliquando ipſo nolente doceatur alius, cui invideat. contendat interim, & ſaepius vincere ſe putet. praemiis etiam, quae capit illa aetas, evocetur. Parva docemus, inſtituendum oratorem profeſſi: ſed eſt ſua etiam ſtudiis infantia: & ut corporum mox etiam fortiſſimorum educatio à lacte cuniſque initium ducit: ita futurus eloquentiſſimus edidit aliquando

& perfectioni confert. *Summa* enim dicitur cumulus ac finis uniuſcujuſque rei. Raph. Reg.

Nec ſum adeo.] *Non.* Locatelli & Colinaei editiones.

Plenam operam.] *Plane.* Cod. Alm. & Bodl. & margines Stephani, Gryphii & Vidovaei. *Plene.* Sich. marg.

Nam id in primis.] Hunc imitatur locum Divus Hieronymus ad Laetam. *Cavendum in primis, ne oderit ſtudia: ne amaritudo eorum, praecepta in infantia, ultra rudes annos tranſeat.* lib. II. Ep. 15. quo docemur *praeceptam* & hic legendum. Alm.

Ne ſtudia qui amare nondum poteſt, oderit.] Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Melchior Junius quaeſt. 45. p. 90. &c. Part. II. Pareus. nam *amor eſt optimus magiſter*, ut Plinius lib. IV. Ep. 19. Alm.

Praeceptam.] *Perceptam.* Locatellus. Aldus. Stephanus. Colinaeus. Gryphius. Vidovaeus & alii. male. vide de hoc verbo Heinſ. ad Ovid. Ep. XVII. 107. & Val Flac. IV. 341.

Luſus hic.] Paulus quoque Aegineta praecipit, ut committantur pueri praeceptoribus humanis, apud quos primis literis inſtituantur hilariter. nam hilaritas animi, & ad ingenii vigorem, & corporis augmentum conducit. Turneb.

Et rogetur.] Non *regetur*, ut Valla habet: *Rogetur* ergo, id eſt, blande moneatur: unde Horat. *ut cruſtula blandi dant pueris, elementa velint ut diſcere prima.* Vel *Rogetur*, id eſt; interrogetur à magiſtro, & ſi bene reſponderit, laudetur, & gaudeat, quia, ut Ovidius.

——— *laudataque virtus*
Creſcit, & immenſum gloria calcar habet. Ascens.

Nonnunquam ſciſſe ſe gaudeat.] lege *& nonnunquam neſciſſe ſe gaudeat.* Philander. Uterque MSS. Palat. *nonnunquam feciſſe gaudeat.* Quod acutiſſimus Gebhardus putat veriſſimum. Crepund. lib. I. cap. 7. ut *facere* heic ſit, obnoxium & obedientem ſe perhibere inſtitutioni. Lib. II. cap. VIII. *Alterum, ne ab eo quod quis optime facit, in aliud, cui minus eſt idoneus, transferas.* Sic lib. I. cap. III. *Hi ſunt, qui parva facile faciunt: & audacia provecti, quicquid illico poſſunt, ſtatim oſtendunt.* At Clariſſimus Gaſp. Barthius, Adverſar. lib. XXXI. cap. 5. p. 1429. 1430. τὸ *ſciſſe ſe* probat: cujus haec ſunt verba: Quid, inquit, elegantius hac ſcriptura: quid re ipſa aptius? Gaudens enim ſcire puer imbibit amorem literarum. Is ut foveatur, ait ſolertiſſimus Magiſter, nonnumquam laudandum rogandumque; ut cum ſciat, quid, gaudeat plauſu Praeceptoris, ſicque laudata virtus increſcat. At τὸ *ſciſſe* ex libris, perperam amovetur, & *feciſſe* reponitur. De quo plura non dicam. Si mutandum quid foret; ſane non infeſtive *ſciſcere*, legendum ſuſpicareris: quod τῷ *rogetur* reſpondeat, ut & rogare & rogari puer gaudeat. Sed in libro noſtro expreſſe eſt vetus illa editionum ſcriptura, quam cur repudiemus? Libri quidem ſequendi; ſed cum boni ſunt. Malorum imperio in elegantiſſimis ſcriptoribus turbas dare, nimis me hercule ſcholaſticum eſt. *Haec Barthius.* Pareus. Nihil mutandum. Videtur enim Fabius expreſſiſſe ſenſu paullum immutato verba Ciceronis in quinto de finibus: *Videmuſne, ut pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendiſque deterreantur, ut pulſi requirant, & aliquid ſcire ſe gaudeant.* Gronovius. *Numquam non feciſſe* Aldus. Obrechtus & Cod. Alm. Bodl. *numquam non ſciſſe.* margo Stephani & Gryphii. *nonnumquam feciſſe.* Venet. Sich. Gallaeus conjiciebat *& numquam didiciſſe ſe non gaudeat.*

Interim.] *Interdum.* MS. Bodl.

Se putet.] *Putat &.* Cod. Alm.

Praemiis.] Declarat Horatius Sermon. l. I. Sat. I. vſ. 26. *pueris olim dant cruſtula blandi Doctores, elementa velint ut diſcere prima.* Mosellanus.

Capit illa aetas.] *Cupit*, vel *quibus capitur.* margo Gryphii.

In ſtudiis infantia.] *In* praepoſitio, ut ſuperflua, videtur eradenda. Regius. Omiſerunt Aldus, Stephanus, Colinaeus & reliqui fere omnes.

Mox etiam.] *Etiam.* deeſt MS. Bodl. Venet. Ald. Vaſc. Steph.

A lacte.] Et melle, ut ad genuinas Ignatii Epiſtolas

quando vagitum, & loqui primum incerta voce tentavit, & haeſit circa formas literarum. Nec ſi quid diſcere ſatis non eſt, ideo nec neceſſe eſt. Quod ſi nemo reprehendit patrem, qui haec non negligenda in ſuo filio putet, cur improbetur, ſi quis ea, quae domi ſuae recte faceret, in publicum promit? Atque eo magis, quod minora etiam facilius minores percipiunt: & ut corpora ad quoſdam membrorum flexus formari, niſi tenera, non poſſunt, ſic animos quoque ad pleraque duriores robur ipſum facit. An Philippus Macedonum rex Alexandro filio ſuo prima literarum elementa tradi ab Ariſtotele, ſummo ejus aetatis philoſopho, voluiſſet, aut ille ſuſcepiſſet hoc officium, ſi non ſtudiorum initia, & à perfectiſſimo quoque optime tractari, & pertinere ad ſummam crediſiſſet? Fingamus igitur Alexandrum dari nobis, impoſitum gremio, dignum tanta cura infantem (quamquam ſuus cuique dignus eſt) pudeatne me in ipſis ſtatim elementis etiam brevia docendi monſtrare compendia? Neque enim mihi illud ſaltem placet, quod fieri in plurimis video, ut literarum nomina & contextum, prius quam formas, parvuli diſcant. Obſtat hoc agnitioni earum, non intendentibus mox animum ad ipſos ductus, dum antecedentem memoriam ſequuntur. Quae cauſſa eſt praecipientibus, ut etiam, cum ſatis affixiſſe eas pueris recto illo, quo primum

piſtolas probat vir, ingenio ac eruditione maximus, Iſaacus Voſſius. COLOMES.

Lacte cujusque.] *Cuniſque* legendum videtur: ſic autem legentibus etiam vetuſtum exemplar adſtipulatur. REGIUS.

Loqui primum incerta voce.] Minutius Fœlix, eos *dimidiata verba tentare* dixit. Perſius. *verba conari*. Vide Caſaubon. ad Perſ. p. 23. 24. PAREUS. hoc Cicero lib. v. de finib. c. 15. *commentari* vocat. ALMELOV. Ovid. Epiſt. Ep. VIII. 91.

Non tibi blanditias primis, mea mater, in annis
Incerto dictas ore puella tuli.

Neceſſe non eſt.] *Nec neceſſe eſt.* MS. Bodl. Aldus Sich. Vidoveus, Obrechtus & Cod. Almelov.

Recte faceret.] *Fecerat.* MS. Bodl.

Tenera non.] *Tenera aetate.* Andr.

Philippus.] Exilant & Philippi ad Ariſtotelem, & Ariſtotelis ad Philippum literae ſuper hac re ſcriptae, quae & apud Gellium lib. IX. c. 3. & Plutarchum leguntur. REGIUS. Hieronymus ad Laetam; *Nec, puto, erubeſcet vir doctus id facere in propinqua vel nobili virgine, quod Ariſtoteles fecit in Philippi filio, ut ipſe librariorum vilitate initia traderet literarum.* COLOMESIUS. Vide Cicer. III. de orat. 35. ALMEL.

Alexandro.] Qui tantum ſibi eruditionis comparavit, ut ipſum ad matrem librum ſcripſiſſe teſtetur Cyprianus de Idolorum vanitate. ALMEL.

Initia à perfectiſſimo.] *Optime* adverbium hic eſt adſcribendum. ut legatur, & *à perfectiſſimo quoque optime tractari* REGIUS. In vetuſtis codicibus ita hic locus ſcribitur, *Si non ſtudiorum initia & à perfectiſſimo quoque tractari, & pertinere*, &c. TURNEBUS. & ita Editio Andr. Roignii, Stephani, & Gebhard. lib. I. crepund. 9. Aldus quoque omiſſo *&*, habet *pertinere*, ut & Cod. Bodl. & Colon. Codex vero Almel. *à perfectiſſimo horum optime tractari.* quod *optime* pleraeque editiones omittunt. Obrecti editio habet & à *perfectiſſimo bonum tractari, & pertinere.* ego ſecutus ſum MSS. & veritatem: duo credebat Philippus, & initia optime tractari a perfectiſſimo, & ab eo monſtrata compendia brevia, proficere deinde in ſummam, ad quam Alexandrum eductum volebat. BURM.

Neque mihi illud ſaltem.] *Aliud ſaltem.* Colinaeus. *ullus ſaltem.* Cod. Almelov.

Formas.] *Formulas.* Venet. Sich.

Agnitioni earum.] Neſcio unde Sichardus & Colineus vitioſam lectionem *agnitioni aetatum earum* hauſerint, certe ineptiſſima eſt.

Ad ipſos ductus.] Formas ac figuras, & ut ita dicam tractus literarum. *ductus* vocat à ducendo, quod calami in literis ſcribendis ducantur. RAPH. REG. Sic *ducere literas* Ovid. I. Met. 643. & III. Art. 493. & ita *ducere notam*. de quo Heinſ. ad Ovid. VI. Fact. 649. BURM.

Antecedentem.] Nam ordinem literarum memoria tenent, ac quae literae alias ſequantur: idcircoque

Digitized by Google

mum ſcribi ſolent, contextu videntur, retroagant rurſus, & variâ permutatione perturbent, donec literas, qui inſtituuntur, facie norint, non ordine. Quapropter optime, ſicut hominum, pariter & habitus & nomina edocebuntur. Sed quod in literis obeſt, in ſyllabis non nocebit. Non excludo autem, id quod eſt notum, irritandae ad diſcendum infantiae gratia, eburneas etiam literarum formas in luſum offerre; vel ſi quid aliud, quo magis illa aetas gaudeat, inveniri poteſt, quod tractare, intueri, nominare, jucundum ſit. Cum vero jam ductus ſequi coeperit, non inutile erit eas tabellae quamoptime inſculpi, ut per illos velut ſulcos ducatur ſtylus. Nam neque errabit, quemadmodum in ceris (continebitur enim utrimque marginibus) neque extra praeſcriptum poterit egredi: & celerius ac ſaepius ſequendo certa veſtigia, firmabit articulos: neque egebit adjutorio manum ſuam manu ſuperimpoſita regentis. Non eſt aliena res, quae fere ab honeſtis negligi ſolet, cura bene ac velociter ſcribendi. Nam cum ſit in ſtudiis praecipuum, quoque ſolo verus ille profectus, & altis radicibus nixus paretur, ſcribere ipſum: tardior

que ad formas non animadvertunt, ſed quaſi memoriter pronunciant Turneb.

Perturbent.] *Turbent.* Cod. Almelov. & Bodl.

Syllabis non nocebit.] *in* praepoſitio mihi adſcribenda videtur: ut in ſyllabis percipiendis nihil nocere intelligamus, ſi pueri illas edicent, antequam earum faciem cognoſcant. Regius.

Ad dicendum.] *Ad addiſcendum.* Locatellus & Aldus.

Eburneas.] Et hunc locum imitatus Hieron. Epiſtola ad Laetam. vide & Platon. de Legib. p. 643. edit. Steph. Almelov.

Cum vero.] Suadet Quintilianus ut literae primum ſimplices, dehinc ſyllabae, poſtea dictiones, poſtremo verſus quoque in tabella vel lignea vel eburnea incidantur. ſic enim puer & ſcribere diſcet, nec manus illius à recta linea evariabit, nec ab harmonia, literarum proportione. Turneeus.

Inſculpi.] *Inſcalpi* Aldus: Gebh. I. crep. 8. *eas tabellas quam optime ſcalpi.* ita Horat. III. od II. *noſtri memorem ſepulcro ſcalpe querelam*; ubi vide Torrentii notas. & ad lib. II. Sat III. 22.

Sulcos ducatur ſtilus.] Hunc locum expreſſit Hieronymus in Epiſtola ad Laetam. his verbis. Cum *vero coeperit trementi manu ſtilum in cera ducere, vel alterius ſuperpoſita manu teneri, figantur articuli, vel in tabula ſculpantur elementa, ut per eoſdem ſulcos incluſa marginibus trahant ſe veſtigia, ut foras non queant evagari.* Colomesius.

In ceris.] In quibus veteres ſtilo ſcribebant. hinc Iſidorus lib. VI. Orig. c. 7. *Cerae literarum materies, parvulorum nutrices.* Almel.

Utrinque marginibus.] Male *utriſque* in quibuſdam ſcriptum eſt exemplaribus. Regius. Ita tamen MS. Bodl. & Andr.

Sequendo caeſa veſtigia.] Alii *certa* & *firmabit* ſcribunt, ſicque in vetuſto legitur exemplari. Regius. *Neque extra praeceptum poterit egredi, & celerius ac ſaepius ſequendo raſa veſtigia firmabit articulos, neque egebit adjutorio manus ſuam ſuperimpoſitae regentis.* Sic illa emendavit Salmaſius de modo uſurarum. p. 464.

Caeſa veſtigia.] Ex Palatinis MS. Gebhard lib. I. crep. 7. & Philander probant. & Sich. in marg. *raſa* tamen Heinſius curis ſecundis ad Ovid. III. amor. XV. 2. praefert. Barthius lib. XXXI. adv. 5. vulgatam defendit.

Firmabit.] *Formabit.* Venet. Sich.

Neque egebit adjutorio &c.] In antiquo exemplari ſic eſt emendate ſcriptum. *neque egebit adjutorio manum ſuam manu ſuperimpoſita regentis.* hoc eſt puerum non oportebit manum ſuam ſupponere manui regentis & docentis magiſtri: quo certe auxilio ei eſſet opus; niſi caeſa ſequeretur veſtigia. hoc autem fit cum primum quis ſcribere diſcit. Regius. *Adjutorio manus ſua manu ſuperimpoſita.* Bodl. Venet. *manu ſua manui ſuperimpoſita.* Sich.

Ab honeſtis.] Quoſnam hic Fabius vocat honeſtos? an bene ornatos ac fortunae bonis abundantes, qui fere honorantur? Regius. Recte, vide ad Petron. cap. LV. & infr. ad cap. VIII.

Quoque ſolo.] Regius legiſſe videtur, *quoque vel ſolo.*

Scribere.] *Scribere ipſum.* MS. Bodl. Locatellus, Aldus.

tardior ſtylus cogitationem moratur, rudis & confuſus intellectu caret: unde ſequitur alter dictandi, quae ex his transferenda ſunt, labor. Quare cum ſemper & ubique, tum praecipue in epiſtolis ſecretis & familiaribus delectabit ne hoc quidem neglectum reliquiſſe. Syllabis nullum compendium eſt: perdiſcendae omnes: nec, ut fit plerumque, difficillima quaeque earum differenda: ut in omnibus ſcribendis deprehendantur. Quinimo ne primae quidem memoriae temere credendum: repetere, & diu inculcare, fuerit utilius: & in lectione quoque non properare ad continuandam eam vel accelerandam; niſi cum inoffenſa atque indubitata literarum inter ſe conjunctio ſuppeditare ſine ulla cogitandi ſaltem mora poterit: tunc ipſis ſyllabis verba complecti, & his ſermonem connectere incipiat. Incredibile eſt quantum morae lectioni feſtinatione adjiciatur. Hinc enim accidit dubitatio, intermiſſio, repetitio, plus quam poſſunt audentibus: deinde cum errarunt, etiam iis quae jam ſciunt, diffidentibus. Certa ſit ergo in primis lectio, deinde conjuncta, & diu lentior, donec exercitatione contingat emendata velocitas. Nam proſpicere in dextrum (quod omnes praecipiunt) & providere, non rationis modo, ſed uſus quoque eſt: quoniam ſequentia intuenti, priora dicenda ſunt, &, quod difficillimum eſt, dividenda intentio animi, ut aliud voce, aliud oculis agatur. Illud non poenitebit curaſſe, cum ſcribere nomina

puer

Aldus], Stephanus, Gryphius & alii fere omnes.

Tardior Stilus.] *Stili.* Cod. Alm.

Quae & transferenda.] *Ex* praepoſitio loco *&* copulae reponenda, & *iis* ablativus adſcribendus, ut legatur, *quae ex iis transferenda ſunt.* REGIUS. Aldus & ſequentes ediderunt *ex his.* in Cod. Alm. erat *ex transferenda.*

Semper & ubique.] Petron. 99. *ego ſic ſemper & ubique vixi.* Sueton. Aug. 90. *tonitrua & fulgura paullo infirmius expaveſcebat: ut ſemper & ubique pellem vituli marini circumferret, pro remedio.* BURM.

Syllabis.] Syllabarum tractatio à grammaticis noſtri temporis eſt omiſſa, ab antiquis vero diligenter tradita, ut pueri ſcirent quae ſit certa literarum inter ſe connexio, & quae literae cum quibus conjungi poſſint. quae res conducit ad emendatam ſcripturam & locutionem. TURNEB.

Omnibus.] *Nominibus.* PITH. ita & Argentoratenſis & Almel. cod. & edidit *Colinaeus* & *Gryphius* & Obrechtus. & fateor mihi non intelligi plane hunc locum, niſi, *ne in nominibus ſcribendis deprehendantur*; ſcribatur. ut velit dicere, ideo difficillimas ſyllabas eſſe prius inculcandas, ne ſi differantur, deprehendantur, id eſt, ſolliciti ſint, haeſitent, ſi nomina quaedam, quae aſperiores ſyllabas habent, debeant exarare. ita *deprehendi.* pro opprimi, paſſim poni notum eſt. BURM.

Lectioni.] *Lectionis*, editio Lugdunenſis, quam tamen eſſe vitioſam primo ſtatim intuitu quiſpiam deprehendit. Quin & conſenſus MS. Bodlejani, editionum Veneticae, Aldinae, Colonienſis, Sichardinae, Pariſienſis, Stephanique, teſtatur noſtram non eſſe ſtudioſi cujuſvis emendationum. GIBSON.

Hinc enim.] *Sic.* Sich. in margine.

Certa ſit ergo.] Gallaeus in ora codicis ſui conjecerat *diſcreta ſit ergo.* quae ſit ſyllabatim & opponitur conjunctae: *diſcerta* ſcripſerat librarius, unde prima ſyllaba reciſa *certa* factum fuit. ita mox capite 2. *juncta atque indiſcreta.*

Emendata velocitas.] Quod praeceptum hic de lectione, etiam lib. x. cap. 3. de ſcriptione dat. Scilicet exercitatione eo deveniendum eſt. quod Plin. lib. 11. Ep. 3. de Iſaeo. *ad tantam ἕξιν ſtudio & exercitatione pervenit.* ALMELOV.

Non rationis, ſed uſus quoque eſt.] Si rationis & uſus ſit, probandum certe eſſet, ſed in ſequentibus culpat hoc Fabius. forte ſcripſit *non modo non rationis, ſed luſus quoque eſt.* vel ſi hoc non placet, poſſes *non rationis, ſed uſus modo eſt*; ut magiſtri illi magis uſum, quam rationem ſequantur. BURM.

Illud non poenitebit.] Haec praecepta Eraſm. ecphraſtice expoſuit in libello de pronunciatione. aitque hanc praeceptiunculam non ſolum ad lectionem & ſcripturam, ſed ad mores etiam pertinere. cumque magna pars eruditionis in rerum

vocabulis

Digitized by Google

puer (quemadmodum moris eſt) coeperit, ne hanc operam in vocabulis vulgaribus & forte occurrentibus perdat. Protinus enim poteſt interpretationem linguae ſecretioris, quas Graeci γλώσσας vocant, dum aliud agitur, ediſcere, & inter prima elementa conſequi rem, poſtea proprium tempus deſideraturam. Et quoniam adhuc circa res tenues moramur: ii quoque verſus, qui ad imitationem ſcribendi proponentur, non otioſas velim ſententias habeant, ſed honeſtum aliquid monentes. Proſequitur haec memoria in ſenectutem, & impreſſa animo rudi, uſque ad mores proficiet. Etiam dicta clarorum virorum & electos, ex poëtis maxime (namque eorum parvis cognitio gratior eſt) locos ediſcere inter luſum licet. Nam & maxime neceſſaria eſt oratori (ſicut ſuo loco dicam) memoria: & ea praecipue firmatur atque alitur exercitatione: & in iis, de quibus nunc loquimur, aetatibus, quae nihil dum ipſae ex ſe generare queunt, prope ſola eſt, quae juvari curâ docentium poſſit. Non alie-

num

vocabulis ſit poſita, ſuadet ut pueris nomina plantarum, quadrupedum & aliarum rerum proponantur. TURNEB.

Forte occurrentibus] *coeuntibus*. Sich. marg.

Perdat.] *Ponat*. Locatellus, Colon. Stephanus, Gryphius, Colinaeus & alii; ſed Aldus recte *perdat*, & ita Cod. Alm.

Quas Graecis.] Locatellus, Venet. Aldus, Gryphius, Colinaeus, Sich. & alii, *id eſt, quas Graeci.* & ita Cod. Almelov. & Bodl.

Gloſſas.] *Gloſſa* interdum lingua, interdum linguae obſcurioris interpretatio. Nunc ab imperitis *Gloſae*, & quidem per *ſ.* ſimplex pro quacumque uſurpantur expoſitione. Quod quam bene dicatur, viderint ipſi, qui gloſſas illas, quibus nihil eſt ineptius, majore cum apparatu exponunt; quam priſcorum Juriſconſultorum ſcripta. in quorum enarratione Gloſſae illae a quibusdam barbaris, ac prorſus Latinae linguae imperitis fuerunt comparatae. Nemo certe veterum, hoc eſt, eruditorum, Gloſſam in ea unquam accepit ſignificatione. REGIUS. Vide Ariſtot. in libro de Poetica, & Sext. Pompej. in dictione *lingua*. PHILAND. Appellat Ariſtot. lib. de poët. *gloſſas*, vocabula quaedam inuſitatiora & obſcuriora: Quinctilianus verò expoſitionem verborum obſcurorum. ac inde dicuntur *gloſſographi*, qui à Latinis *gloſſularii* & *gloſſematarii* appellantur. TURNEBUS. Vide Jac. Spiegelii Interpret. ad Prud. p. 215. edit. Weitz. Cael. Rhodigin. lib. 7. cap. 27. & l. 13. cap. 4. Joh. Wouveren tract. de Polymathia. c. 9. PAREUS. Fabius hoc libro c. 14. *circa Gloſſemata etiam, id eſt, voces minus uſitatas, non ultima ejus profeſſionis diligentia eſt.* COLOMESIUS. Clemens Alex. Strom. lib. 1. περιλάμπτας δὲ ὄνας καὶ βαρβάρων φωνὰς, μηδὲ διαλέκτους, ἀλλὰ γλώσσας λέγεσθαι, barbarorum voces non intellectas, non dialectos, ſed Gloſſas dici. de Gloſſis videri poteſt Caſaubonus ad Athen. lib. III. cap. 6. ubi fuſe ſatis. Plutarch. de Iſide & Oſirid. pag. 669. Ed. Steph. Galenus in prooemio Expoſitionis obſoletarum vocum, vetera vocabula γλώσσας fuiſſe vocitatas auctor eſt. ALMELOV. Vide & Mauſſac. diſſertat. Criticam ad Harpocrat. p. 326. Gronov. obſerv. in ſcriptor Eccl. cap. XXIV. Du Cange in praefat. ad Gloſſar. mediae Latin. §. 38. BURM.

Otioſas ſententias.] Vulgares ac nihil pulchri continentes. REGIUS. Vulgares & taedioſas Gevartius lib. IV. Lection. Papin. c. 12. quem vide. ita *otioſi ſermones* inf. cap. 12.

Uſque ad mores.] *Ad mortem* conjecerat Almelovenius.

Suo loco.] Lib. XI. cap. 2.

Nunc loquimur.] *Modo.* Andr.

Nihil dum ipſae ex ſe.] *Ipſae.* omittit Obrecht.

Juvare curam.] Ita editio Lugdunenſis, ita & noſtra, ſed mihi lectiones variantes recenſenti occurrit altera, loci hujus interpretationi, mea quidem ſententia, magis accommodata. *prope ſola eſt, quae juvari cura docentum poteſt*, invenio in editionibus Venet. Ald. Vaſc. Par. & Roberti Stephani. Quam certe veram eſſe & genuinam Fabii lectionem teſtatur color ipſe filumque orationis. Cum enim parvuli nihil ex ſe poſſint generare, neque praecepta magnopere intelligant, reliquum eſt, ut praeceptores memoriae (quae ſola ea aetate cultum capit, adeoque *juvari cura docentum poteſt*) praecipue conſulant. GIBSON. *Juvare cura* Colinaeus & Vidovaeus & codex Almel. *Juvare curam*, etiam Obrecht. nos Aldi & aliorum editionem ſecuti. ita lib. XI. 2. *ex hoc Simonidis facto notavit, ut videtur, juvari memoriam ſignatis animo ſedibus.* & mox, *quae memoriam adjuvet*, & ita saepius eo capite. BURM.

Non

num fuerit exigere ab his aetatibus, quo ſit abſolutius os, & expreſſior ſermo, ut nomina quaedam verſuſque affectatae difficultatis ex pluribus & aſperrime coëuntibus inter ſe ſyllabis catenatos, & velut confragoſos, quam citatiſſime volvant. Χαλεποὶ graece vocantur. res modica dictu: qua tamen omiſſa, multa linguae vitia, niſi primis eximuntur annis, inemendabili in poſterum pravitate durantur.

Non alienum.] Vide Eraſmum in libello de recta pronunciatione. TURNEB.

Ex pluribus aſperrime.] *Et aſperrime* Cod. Alm. & Bodl. Ald. Sich. Obr. recte, & multae enim ſyllabae, & aſperrime coeuntes difficultatem pariunt.

Χαλεποὶ.] In vetuſto exemplari χαλινοὶ legitur; utrumque autem idem ſignificat, hoc eſt duri, aſperi ac prolatu difficiles. REGIUS. Χαλεποὶ ſine dubio legendum, nec enim alterum Graecum puto. ita Gellius lib. IV. c. 15. docet *arduum* Latinorum idem eſſe, quod χαλεπὸν Graecorum, quod eſt, *tum difficile, tum moleſtum quoque & incommodum & intractabile.* BURM.

Eximuntur.] *Eximantur.* And. Colon. Obr.

Durantur.] *Durentur.* Colon. Sich.

CAPUT II.

Utrum utilius Domi, an in Scholis erudiantur.

III. Sed nobis jam paullatim accreſcere puer, & exire de gremio, ac diſcere ſerio incipiat. Hoc igitur potiſſimum loco tractanda quaeſtio eſt, utiliuſne ſit domi atque intra privatos parietes ſtudentem continere; an frequentiae ſcholarum, & velut publicis praeceptoribus tradere. Quod quidem cum iis, à quibus clariſſimarum civitatium mores ſunt inſtituti, tum eminentiſſimis auctoribus video placuiſſe. Non eſt tamen diſſimulandum, eſſe nonnullos, qui ab hoc prope publico more privata quadam perſuaſione diſſentiant. Hi duas praecipue rationes ſequi videntur: unam, quod moribus magis conſulant, fugiendo turbam hominum, ejus aetatis, quae ſit ad vitia maxime prona: unde cauſſas turpium factorum ſaepe extitiſſe utinam falſo jactaretur. Alteram, quod quiſquis futurus eſt ille praeceptor, liberalius tempora ſua impenſurus uni videtur, quam ſi eadem in plures partiatur. Prior cauſſa prorſus gravis. Nam ſi ſtudiis

Hoc capite Quint. theſin generalem per comparationem tractat: erudiendine ſint pueri domi, an in Scholis? Atque ut in Scholis publicis erudiantur ſuadet. TURNEB.

Serio.] dedita opera, ſic nihil ut aliud quam ſtudium curet. Pueri namque legere & ſcribere joco, ac per luſum diſcere videntur. Serio autem Grammatices praecepta ſunt perdiſcenda. REGIUS.

Utiliuſne ſit domi atque intra.] Hanc quaeſtionem diligentiſſime tractant, Barth. Keckermann. lib. 1. Syſtem. Polit. cap. 9. pag. 949. Timplerus lib. 4. polit. cap. 3. quaeſt. 43. p. 75. &c. Philipp. Henr. Haenonius diſp. politic. 5. p. 216. PAREUS.

Quod quidem.] Nam Lycurgus, ut publicis gymnaſiis Lacedaemoniorum pueri docerentur, iiſque praeeſſet paedonomus, inſtituit. Plato quoque in Nomotheſia, ut publice pueri inſtituantur, jubet. TURNEB.

Clariſſimarum civitatum.] Ut Lycurgo, quod ex iis, quae de Lacedaemoniorum inſtitutis ſcripta ſunt à multis, ſatis conſtat. Quam autem idem Platoni placuerit, ſi nuſquam aliunde, vel hinc appareat, quod cenſet infantes quoque à nutricibus in certum locum quaſi ludum deferendos, per ſingulas tribus. CAMERAR. *Civitatium.* codex Almel. quod rectius. ita apud Juſtinum & alios viri docti ex codicibus reſtituerunt. & ita infra quoque lib. 11. c. 4. ex MSS. reſtituimus. vide Voſſ. de Analog. cap. 14. BURMAN.

Duas praecipue.] *Praecipuas.* Cod. Almel.

Saepe.] *Saepius.* Sichard. & *jactarent* Andr.

Partiatur.] *Impartiatur.* Jan. Gebb. lib. 1. crepund.

diis quidem ſcholas prodeſſe, moribus autem nocere conſtaret, potior mihi ratio vivendi honeſte, quam vel optime dicendi videretur. Sed mea quidem ſententia, juncta iſta atque indiſcreta ſunt. Neque enim eſſe oratorem, niſi bonum virum, judico: & fieri, etiam ſi poſſet, nolo. de hac re igitur prius. Corrumpi mores in ſcholis putant: nam & corrumpuntur interim: ſed domi quoque: & ſunt multa ejus rei exempla, tam laeſae hercle, quam conſervatae ſanctiſſime utrobique opinionis. Natura cujuſque totum curaque diſtat. Da mentem ad pejora facilem, da negligentiam formandi cuſtodiendique in aetate prima pudoris: non minorem flagitiis occaſionem ſecreta praebuerint. nam & eſſe poteſt turpis domeſticus ille praeceptor: nec tutior inter ſervos malos, quam ingenuos parum modeſtos converſatio eſt. At ſi bona ipſius indoles, ſi non caeca ac ſopita parentum ſocordia eſt: & praeceptorem eligere ſanctiſſimum quemque (cujus rei praecipua prudentibus cura eſt) & diſciplinam, quae maxime ſevera fuerit, licet: & nihilominus amicum gravem virum, aut fidelem libertum lateri filii ſui adjungere: cujus aſſiduus comitatus

pund. 7. ex MSS. profert; merito tamen vulgatam praefert, & exemplis ex Fabio confirmat.

Optime diſcendi.] S litera expuncta *dicendi* legendum eſſe, & quae ſequuntur oſtendunt; & ſic in vetuſto legitur exemplari. Regius. *Diſcendi* probat. Gebh. lib. I. crepund. 7. quia principio hujus periodi mentionem fecerat ſcholarum; ſed improbat Barthius lib. XXXI. adv. I. Plinius III. Ep. 3. *proinde faventibus diis trade eum praeceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam diſcat, quae male ſine moribus diſcitur.* Parlus. *Diſcendi.* MS. Bodl. Venet.

Etiam ſi poſſet, nolo.] *Si poteſt, volo.* Cod. Alm. *ſi poteſt, nolo.* Locatellus, Aldus, & Philander.

Corrumpuntur.] *corrumpantur.* MS. Bodl. Andr. Venet.

Sed domi quoque.] Gebhardus d. l. legit *ſed domi quoque adſunt ejus rei exempla.* refutat Barth. lib. XXXI. adv. 5. *ſed domi quoque: adſunt multa.* Obrecht.

Juncta illa.] *conſerta.* Sichardi margo.

Laeſae.] *perditae.* Colon. in margine.

Sanctiſſime.] Sine Diphthongo eſt ſcribendum. Regius. Aldus tamen, Gryphius & Vidovaeus. *Sanctiſſimae.*

Opinionis.] *Opinio* pro exiſtimatione ac fama, in paſſivaque ſignificatione hoc loco accipitur. Regius.

Natura cujuſque totum.] *Tantum.* Aldus, Vidovaeus & margo Gryphii. *tamen.* Sich. margo. Gallaeus conjecerat *natura cujuſque totum curaque conſtat. cujuſque*, ſcilicet erudiendi, *cura* ſcilicet parentum, quae habetur a parentibus.

Non minorem flagitiis occaſionem ſecreta praebent.] documento eſſe vel ſolus ille Petronianus Eumolpus poteſt in Satyr. c. LXXXV. & ita *injuriam in ſecreto accipere.* Idem dixit XXV. vide & inf. lib. II. 2.

Praebuerunt.] *Praebuerint.* eſt legendum, ut intelligatur praebere poterunt. Regius.

Et eſſe poteſt turpis.] *Et turpis poteſt eſſe.* Obrecht.

Parentum.] *Parentium.* Cod. Almel.

Quemque (cujus rei &c.) Aliquid ſcabri mihi haec periodus habere videtur, quod & Gallaeo viſum ſuſpicor, quia ille poſt *diſciplinam*, τὸ *adhibere*, vel ſimile aliquod verbum excidiſſe ſuſpicatus eſt. Deinde quo illud *rei* referas? quod ad *praeceptorem ſanctiſſimum* referendum eſſet. quare forte legendum; *Et praeceptorem eligere ſanctiſſimum quemque (cujus praecipua prudentibus cura eſt) & diſciplinae, quae maxime ſevera fuerit, licet.* facili ſenſu ſi *ſanctiſſimum* proprie, ut ſaepe ponitur (& ut infr. lib. II. 2. *Sanctitas docentis* dicitur) pro pudiciſſimo & caſtiſſimo capiamus, & a quo nullum periculum pudori adoleſcentis oriatur, & qui fuerit ex ſecta aliqua ſeveriſſima, ut Stoicorum; cujus ſe Eumolpus ille ſceleratus apud Petronium ſimulabat, & qui erat tam ſevera triſtitia, ut unus ex Philoſophis videretur: cap. LXXXV. ubi vide, quae notavi. Burm.

Et nihilominus] Amicum illum & libertum, cujus meminit Fabius, appellat Plinius libr. III. Epiſt. 13. *cuſtodem* & *rectorem*, cujus haec ſunt verba: *Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum caeteris naturae fortunaeque dotibus eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico aetatis non modo praeceptor, ſed cuſtos etiam rectorque quaerendus eſt.* Turnebus.

mitatus etiam illos meliores faciat, qui timebuntur. Facile erat hujus metus remedium. Utinam liberorum noſtrorum mores non ipſi perderemus. Infantiam ſtatim deliciis ſolvimus. Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiſcet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, & jam coccum intelligit, jam conchylium poſcit. Ante palatum eorum, quam os, inſtituimus. In lecticis creſcunt: ſi terram attigerint, è manibus utrimque ſuſtinentjum pendent. Gaudemus, ſi quid licentius

Qui timebuntur.] *timebunt.* Aldus. *timebantur.* Colon. Vaſc. Stephanus, Gryphius, Vidovaeus & alii. *faciet*, quoque eaedem fere editiones, praetêr Stephani, Vaſcoſani & Roignii.

Facile erat.] Soluta hac objectione, Fabius culpam in parentes transfert: in eoſque acerbiſſime invehitur, ut quos puerorum mores depravare dicat. TURNEB.

Utinam liberorum noſtrorum mores non, &c.] Huc ſpectant illa apud Plautum, Bacch. III. 3. 34. &c. Terent. Heaut. III. 1. 74. *Deteriores omnes ſumus licentia.* PAREUS.

Jam coccum.] Ita ſcribendum videtur, ut de colore purpureo, unde *coccineae* dicuntur veſtes, intelligamus. Nam & conchilium, quod ſtatim a Fabio ſubjicitur, genus eſt coloris; unde veſtes conchiliatae, a colore nimirum ſic dictae, non quod margaritis, ut quidam e doctis putavit, ſit ornata. REGIUS. Codices Aldini *cocum* habent, ut videlicet referatur ad lautitiam ciborum. verum mihi magis arridet ex veteribus libris *coccum* legere, ut ad colorem referatur veſtium. propterea quod conchylium ſtatim ſequitur, & de palato inſtituendo deinceps ſit ſermo. porro *coccum* ſcribit Plinius lib. IX. c. 41. *rubens granum eſſe Galatiae, aut etiam quod proveniat circa Emeritam Luſitaniae oppidum, ubi in maxima eſt laude. anniculo grano languidus Succus, unde color colligitur, idem a quadrimo evanidus, ita nec recenti, nec feneſcenti vires.* MOSELLANUS. Scribe *coquum*, ſive *cocum*. nam quod dictum eſt de purpura ad veſtimenta: quae ſequuntur, videntur magis ad victus rationem & inſtitutionem pertinere. PHILANDER. Coccus, vel quiſquilium, granum eſt illud ilicis, quo veſtes coccineae & quiſquiliatae tinguntur. TURNEBUS. Lucius Joannes Scoppa Parthenopaeus, Collectan. libr. II. cap. 3. pag. 950. legendum cenſet, *Coccum*, & non *Coquum*; & *paratum*; non *palatum*: ut haec ſit Fabii ſententia: *in purpuris repit, jam coccum*, h. e. *veſtes coccineas* intelligit: *jam conchylium*, h. e. *conchyliatas* poſcit veſtes, ut puer intelligat veſtes, & non cibos, quoniam in purpuris repſerat; & ſic *paratum*, h. e. *veſtes* atque *ornatum* eorum, antequam mores, inſtituimus; cum deberemus prius mores bonos, id eſt, virtutem inſtituere, quam ornatum atque veſtem. Porro de purpura, cocco, & conchylio, pulcherrima tradit Claudius Salmaſius in Tertullian. lib. de Pallio: pag. 136. & ſeqq. & adverſus Cercoeth. pag. 136. 137. Plinius libr. 9. cap. 36. & 41. Paſſerat. Praelect. in Catull. pag. 39. PAREUS. Paſſerat. ſcribit *coquum*, quia quae ſequuntur videntur magis ad victus rationem, & inſtitutionem pertinere. Verbum *intelligere* adjunctum tamen magis *cocco*, quam *coquo* convenit. quamvis enim ſciam, etiam Vellejum dixiſſe *intelligere virum*, de quo ad Petron. c. CXXII. magis tamen frequens & proprius ejus verbi uſus de iis, qui periti operum, ſtatuarum, picturae & ſimilium; ut ad Petron. cap. LII. oſtendi. *&* quoque deerat in Venet. Ald. & Colon. BURMAN.

Conchylium.] Conchylium appellant Graeci, omnes piſces dura teſta opertos. Eſt etiam genus conchae & muricis, quo tingitur color non abſimilis purpurae, qui tamen quadantenus eſt glaucus & auſterus. TURNEBUS.

Ante palatum eorum, quam os inſtituimus.] Gaſp. Barthius adverſar. lib. XXXI. cap. V. pag. 1430. Nemo videre non poteſt elegantiam ORIS & PALATI: quorum alterum honeſtati & neceſſitati; alterum luxui & deliciis dedit oppoſitorum. Quae quidem eo elegantior eſt, quo junctiores utraeque hominis partes. At ſunt qui mutant, & *mores ori* ſuppoſuerunt. Quod facinus eſſe ſtupidiſſimorum Monachorum, quibus inſolentior oris uſus erat, nemo qui duos veteres libros ſaltim vidit, dubitare poteſt. Laudo ego vero ſerio MS. noſtrum: qui cum marginali gloſſa habet. *palatum*, id eſt *gulam*. *Os*, id eſt *prima verba*. Et alludit forte illud Horatianum, lib. II. Epiſt. 1. verſ. 126. *Os tenerum pueri, balbumque Poeta figurat.* Haec Barthius. At Gebhardus Crepund. lib. I. cap VII. duos MSS. Palatinos probat, in quibus: *quam mores inſt.* quemadmodum paullo ſuperius dixerat: *Utinam liberorum noſtrorum mores non ipſi perderemus.* PAREUS. Defendit *τὸ os* adhuc Barthius ad Claudiani. III. conſ. Honor. c. 15. & miror Obrechto potuiſſe *mores* placere, qui certe *palato* non recte opponuntur. ita tamen. MS. Bodl. Andr. Venet. Steph.

Gaudemus

tius dixerint. Verba, ne Alexandrinis quidem permittenda delitiis, riſu & oſculo excipimus. Nec mirum: nos docuimus, ex nobis audierunt: noſtras amicas, noſtros concubinos vident. Omne convivium obſcaenis canticis ſtrepit: pudenda dictu ſpectantur. Fit ex his conſuetudo, deinde natura. Diſcunt haec miſeri, antequam ſciant vitia eſſe: inde ſoluti ac fluentes non accipiunt è ſcholis mala iſta, ſed in ſcholas afferunt. Verum in ſtudiis magis vacabit unus uni. Ante omnia nihil prohibet eſſe iſtum, neſcio quem unum, etiam cum eo, qui in ſcholis eruditur. Sed etiam ſi jungi utrumque non poſſet, lumen tamen illud conventus honeſtiſſimi, tenebris ac ſolitudini praetuliſſem. Nam optimus quiſque praeceptor frequentia gaudet, ac majore ſe

Gaudemus ſi quid licentius dixerint.] Vide Jan. Gebhard. Crepund. lib. 1. cap. 10. p. 29. PAREUS.

Alexandrinis.] Alexandrinos Aegyptioſque reliquos maxime omnium deliciis laſciviiſque deditos fuiſſe conſtat. Unde Juvenalis Satyr. VI. 83. *ſamoſa moenia Lagi* ipſam Alexandriam vocat. REGIUS. Aegyptus, atque hujus caput Alexandria, ſemper ſtudioſiſſima fuit del tiarum, idque maxime abſorbendis gemmis pretioſiſſimis praeſtitit, adeo ut Alexandria in ditionem Romanam redacta, Romae quoque promiſcuus ac frequens uſus margaritarum ſorbendarum coeperit. Memoratiſſimum exemplum luxuriae, maxime Regum Aegypti, exſtat apud Plinium lib. 9. cap. 35. MOSELLANUS. Reſpicit ad Sacra Serapidis: nam ad Canobum ex Alexandria ad Oraculum veniebant, per foſſam arte deductam, nocte dieque naviculis plenam, utroque ſexu impudice canente ac ſaltante. meminit Ovidius in triſtibus. PHILANDER. Aegyptii omnes, praeſertim Alexandrini, ut ait Strabo, deliciis fuerunt dedituſſimi. hoc autem loco Quinctilianus alludere videtur ad ſacra Serapidis, quae juxta Alexandriam cum magna utriuſque ſexus laſcivia & impudicitia celebrabantur. TURNEBUS. *Ne Alexandrinis quidem permittenda deliciis.* Aegyptus nimirum, cujus caput Alexandria, mollis ſemper fuit & genio admodum indulgens. Firmat Strabo lib. 17. Geograph. 'Αντὶ πάντων δ' ἐςὶν ὁ τῶν πανηγυριζόντων ὄχλος τῶν ἐκ τῆς 'Αλεξανδρείας κατιόντων, τῇ διώρυγι· πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ νὺξ πληθύει τῶν ἐν τοῖς πλοιαρίοις καταυλουμένων καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ovidius Triſt. lib. 1. Eleg. 3.

Non ut Alexandri claram delatus in urbem
Delicias videam, Nile jocoſe, tuas.

COLOMESIUS. Vide Sueton. vit. Aug. 98. Eraſm. Adag. p. 467. & late deſcriptam Alexandrinorum mollitiam in oratione Dionis ad Alexandrinos. & Athenae. lib. IV. c. 24. ALMELOV. Non tam reſpicit ad Aegyptiorum luxum, quam ipſorum Romanorum circa pueros Alexandrinos; de quibus vide ad Petronium. cap. XXXI. interpretes copioſe agentes, atque id vox *deliciis*, qua pueri obſcaeni & impudici indicantur, ſatis docet. Ramirezium quoque ad Martial. IV. Epig 42. conſulendum eſſe Almelovenius adſcripſerat libro ſuo. BURMAN.

Convivium obſcaenis canticis ſtrepit.] Veteres prodigia illa in deliciis & delectamentis habebant. Infra Fabius noſter: *ſed veterum quoque Romanorum epulis, fides ac tibias adhibere moris fuit.* Varro Eumenidibus: *Cum pſaltria & cum flora lurcare adſtrepis.* Lucianus in Croſolone; Clemens Alexandrinus, Paedagog. 2. cap. 4. Arnobius lib. 4. *Scribuntur Dii veſtris in tricliniis coeleſtibus, atque in Chalcidicis aureis caenitare, potare, & ad ultimum fidibus & vocum modulatione moveri.* Quae cuncta procul à convivio Chriſtianorum amandanda ſunt. Videatur doctiſſimus Joh. Savaro, ad Sidonium, p. 20. 21. Joh. Sariſberienſ. Policrat. lib. 1. cap. 6. lib. 8. cap. 12. PAREUS. vide ad Petronii cap. XXXI. & ſeqq. *cantibus.* vero erat in MSS. Joan.

Diſcunt haec.] *haec.* non habet Obrechtus.

Fit ex his conſuetudo, deinde natura.] Arnobius lib. II. *fit enim familiaris e more conſuetudo in naturam verſa.* & Marius apud Salluſtium, Jug. 85. *mihi, qui omnem aetatem in optimis artibus egi, benefacere jam ex conſuetudine in naturam vertitur.* unde Seneca de tranq. anim. c. 1. dicit *conſuetudinem rebus conſtantiam afferre.* ALMEL. *Inde natura.* Sich. marg.

Accipiunt in ſcholis.] *Ex* praepoſitio loco illius *in* legitur, & recte quidem, in antiquo exemplari. REGIUS. & ita Venet. Ald. Colineus & Vidovaeus. *è ſcholis* Stephanus, Gryphius, Vaſcoſanus & alii.

Eſſe iſtum] *Illum.* Obrecht.

Non poſſet] Non deeſt. Venet.

Lumen tamen illorum.] Loco *illorum*, *illud* legendum eſſe qui non videt, nihil videt. REGIUS.

ſe theatro dignum putat. At vero minores ex conſcientia ſuae infirmitatis haerere ſingulis, & officio fungi quodammodo paedagogorum non indignantur. Sed praeſtet alicui vel gratia, vel amicitia, vel pecunia, ut doctiſſimum atque incomparabilem magiſtrum domi habeat: num tamen ille totum in uno diem conſumpturus eſt? aut poteſt eſſe ulla tam perpetua diſcentis intentio, quae non, ut viſus oculorum obtutu continuo, fatigetur? cum praeſertim multo plus ſecreti ſtudia deſiderent. Neque enim ediſcenti, ſcribenti, & cogitanti praeceptor aſſiſtit: quorum aliquid agentibus, cujuſcumque interventus impedimento eſt. Lectio quoque non omnis, nec ſemper, praceunte vel interpretante eget. Quando enim tot auctorum notitia contingeret? Ergo modicum tempus eſt, quo in totum diem velut opus ordinetur. Ideoque per plures ire poſſunt etiam quae ſingulis tradenda ſunt. Pleraque vero hanc conditionem habent, ut eâdem voce ad omnes ſimul perferantur. Taceo de partitionibus & declamationibus rhetorum: quibus certe quantuſcumque numerus adhibeatur, tamen unuſquiſque totum feret. Non enim vox illa praeceptoris, ut coena, minus pluribus ſufficit: ſed ut ſol, univerſis idem lucis caloriſque largitur. Grammaticus quoque de ratione loquendi ſi diſſerat, quaeſtiones explicet, hiſtorias exponat, poëmata enarret: tot illa diſcent, quot audient. At enim emendationi praelectionique numerus obſtat. Sit incommodum (nam quid fere undique placet?) mox illud comparabimus commodis. Nec ego tamen eo mitti puerum volo, ubi negligatur.

Sed

At vero minores.] *Fere.* Cod. Almel. & Joan. & ita Venet. Gryphius, Pariſ. Colineus & Vidovaeus.

Praeſtet alicui.] Philander legit *aliquis.*

Num tamen.] *Non.* Cod. Almel. Andr. Venet. Par. Sich. margo.

Illa diſcentis] Pro *illa*, legendum *ulla.* Regius.

Aut poteſt.] *Haud poteſt.* Locatellus, Colinaeus. Colon. Sich. marg.

Obtutu.] *Obtuitu.* Locatellus, Aldus.

Multo plus.] *Multo.* omittunt Stephani, Vaſcoſani, Colinei, Vidovaei & Roignii editiones; Argentoratenſis vero Codex *temporis* non habet. & recte. *Secretum* enim ita poni ſolet paſſim apud Suetonium, & Tacitum, & Phaedrum, & noſtrum; & ſeceſſum in locum, ubi ſilentium eſt, notat. vide Schefferum de Stilo cap. XIII. §. 7. & ita Quinctilianus inutilem magna ex parte domeſticum paedagogum eſſe oſtendit, quia diſcipulus saepiſſime ſolus eſſe debet, ſi ſtudiis velit vacare. Burm.

Ediſcenti.] Hoc verbum deeſt in Locatelli. Colon. Par. puto vitio operarum.

Praeeunte.] Vel intelligit eam praelectionem, quae fieri ſolet ab artium profeſſoribus: vel priorem quandam pronunciationem, qua praeceptores puerorum os & ſermonem formabant. Turneb. Certe ultimam, ut *praeire* ſacerdotes verbis & voce ſolebant: & ita noſter lib. II. cap. 5.

Notitia contingeret.] *Notitiam.* MS. Bodl.

Ergo modicum.] Elegantiſſima eſt metaphora ab architectis ducta: qui delineare ſolent temporis momento, quod reliqui fabri toto die ſunt acturi. *Idem.* Hoc *diſponere diem*, vocat Suetonius Tib. XI.

Perferantur.] Emendate in quibuſdam exemplaribus legitur *perſerantur.* Regius.

Taceo de partitionibus.] *Partitiones* appellat Quintil. quae à rhetoribus Graecis παρεγχειρήσεις, id eſt diſtributiones thematis in manum & digitos; quae fieri ſolent à praeceptore, cum thema proponit, & in ſuos locos partitur. Hujuſcemodi ſunt *diviſiones quaeſtionum* Sopatri, & *diviſiones epidicticae* Menandri. Turneb. Moſellanus *poſitionibus.* legiſſe videtur. per *themata* enim explicat, & ita Aldina editio.

Sic diſſerat.] *Si d. q. explicet.* MS. Bodl. *ſi diſſerat, ſi q. ex.* And. Par.

Quaeſtiones explicet.] *Si quaeſtiones.* Codex Alm.

Praelectionique.] *Praelationique.* Venet.

Nam quod fere.] *Quid* legendum, non *quod.* Eſt

autem.

Sed neque praeceptor bonus majore ſe turba, quam ut ſuſtinere eam poſſit, oneraverit: & in primis ea habenda cura eſt, ut is omnimodo fiat nobis familiariter amicus: nec officium in docendo ſpectet, ſed affectum. ita numquam erimus in turba. Nec ſane quiſquam, literis ſaltem leviter imbutus, eum, in quo ſtudium ingeniumque perſpexerit, non in ſuam quoque gloriam peculiariter fovebit. Sed ut fugiendae ſint magnae ſcholae (cui ne ipſe quidem rei aſſentior) ſi ad aliquem merito concurritur: non tamen hoc eo valet, ut fugiendae ſint omnino ſcholae. Aliud eſt enim vitare eas, aliud eligere. Et ſi refutavimus quae contra dicuntur, jam explicemus, quid ipſi ſequamur. Ante omnia, futurus orator, cui in maxima celebritate & in media reipub. luce vivendum eſt, aſſueſcat jam à tenero non reformidare homines, neque illa ſolitaria & velut umbratili vita palleſcere. Excitanda mens & attollenda ſemper eſt, quae in hujuſmodi ſecretis aut langueſcit, & quemdam velut in opaco ſitum ducit: aut contra tumeſcit inani perſuaſione. Neceſſe eſt enim ſibi nimium tribuat, qui ſe nemini comparat. Deinde cum proferenda ſunt ſtudia, caligat in Sole, & omnia nova offendit: ut qui ſolus didicerit, quod inter multos

autem Horatiana ſententia, *nihil eſt ab omni parte beatum.* REGIUS.

Ut is omnino fiat nobis familiariter amicus.] Manuſcriptus Codex Bibliothecae Palatinae pro *Omnino* refert *Omnimodo*. Omnes enim rationes Fabius iniri vult de conciliando tali homine. Aliquas ſuperius ſuppeditavit: *ſed praeſtet alicui vel gratia, vel amicitia, vel pecunia, ut doctiſſimum & incomparabilem Magiſtrum domi habeat.* Sic Seneca reſtituendus de Beneficiis, lib. 2. cap. 1. *Etiamſi quid more intervenit, evitemus omnimodo, ne deliberaſſe videamur.* Fabius lib. 2. cap. 10. ex duobus MSS. *Totum autem declamandi opus, qui diverſum omnimodo a forenſibus cauſſis exiſtimant.* Rufinus lib. 11. cap. 1. *Rempublicam quaſi poſt nimias procellas omnimode ratione aggreditur reparare.* Sic *Omniſone* vel *Omniſono* conjunctim legendum apud Fabium infra lib. 9. cap. 2. *Quae enim adeſſe debent, tum diſponenda atque varianda ſunt, ut auditorem, quod in fidibus fieri videmus, omni ſono mulceant.* MS. *omniſone.* GEBHARDUS. lib. 1. Crep. cap. 7. *omnimodo* etiam cod. Almel. Bodl. & margo Sich. ita lib. 11. cap. 10. *totum declamandi opus, qui diverſum omnino a forenſibus cauſſis exiſtimant.* ubi alii *omnimodo.* BURMAN.

In docendo.] Editio Lugdunenſis *in dicendo*, quod auctoritate. Bodl. MS. & maximae partis codicum editorum ejecimus. Nec enim adhuc Quinctilianus ſuum Oratorem ad dicendi praecepta & facultatem evexit; ſed e matris gremio modo acceptum primis quaſi elementis inſtruit. GIBSON.

Cui ne ipſe.] *Ipſi.* Codex Almel. ceterum Aldus, Stephanus, Gryphius, Colineus & alii haec, uſque ad τὸ *concurritur*, parentheſi incluſerunt, quod contra mentem Quinctiliani reor; an enim non adſentiretur & fugiendas ſcholas cenſeret, ſi merito ad eum concurritur, quare puto legendum (*cui ne ipſe quidem rei adſentior, ſi ad aliquem immerito concurritur.*) hinc enim magnae ſcholae credi non vult diſcipulum. prima ſyllaba vocis *immerito* abſorpta a praecedenti ultima τοῦ *aliquem.* BURM.

Vitare.] *Vitamus* enim quod omnino fugimus: ut ſi diceres, non eſſe committendos diſcipulos ſcholis publicis. *Eligimus* autem, cum, aliquibus propoſitis, quod magis idoneum videtur, optamus. TURNEB.

Et ſi refutavimus.] More ſuo Quinctilianus & optima oeconomia rationes aliorum refutavit, argumentaque oppoſita comparavit: nunc ſententiam ſuam ſuis argumentationibus confirmat. TURNEBUS.

In media republica.] In antiquo exemplari rectius mihi legi videtur, *& in media reipublicae luce vivendum eſt.* REGIUS. MS. Joan. Venet. Aldus Stephanus, & Sich. Gryphius *media republ.* habent. *in medio reipubl.* MS. Bod. Andr.

Neque illa ſolitaria, &c.] Vide Goldaſtum ad Petron. p. 529. &c. & Joh. Wouweren ibid. p. 382. Savaro ad Sidon. lib. 2. ep. 10. Pichena not. ad Tacit. num. 97. PAREUS. *illa.* deeſt MS. Bod. Andr. & Obrecht.

Proferenda ſunt.] *Sunt* legendum eſt, non *ſint.* REGIUS.

Digitized by Google

multos faciendum eſt. Mitto amicitias, quae ad ſenectutem uſque firmiſſimae durant, religioſa quadam neceſſitudine imbutae. Neque enim eſt ſanctius, ſacris iiſdem, quam ſtudiis initiari. Senſum ipſum, qui communis dicitur, ubi diſcet, cum ſe à congreſſu, qui non hominibus ſolum, ſed mutis quoque animalibus naturalis eſt, ſegregarit? Adde, quod domi ea ſola diſcere poteſt, quae ipſi praecipientur: in ſchola, etiam quae aliis. Audiet multa quotidie probari, multa corrigi. proderit alicujus objurgata deſidia: proderit laudata induſtria: excitabitur laude aemulatio: turpe ducet cedere pari, pulchrum ſuperaſſe majores. Accendunt omnia haec animos: & licet ipſa vitium ſit ambitio, frequenter tamen cauſſa virtutum eſt. Non inutilem ſcio ſervatum eſſe à praeceptoribus meis morem, qui cum pueros in claſſes diſtribuerant, ordinem dicendi ſecundum vires ingenii dabant: & ita ſuperiore loco quiſque declamabat, ut praecedere profectu videbatur. Hujus rei judicia praebebantur. ea nobis ingens palmae contentio. ducere vero claſſem, multo pulcherrimum. Nec de hoc ſemel decretum erat: triceſimus dies reddebat

Oſtendit.] *Oſtendunt*. Andr. Sich

Mitto amicitias, &c.] Ariſtoteles lib. VIII. Ethicor. μέγα πρὸς φιλίαν καὶ τὸ σύντροφον καὶ τὸ καθ' ἡλικίαν. *Multum confert ad amicitiam & educationis communitas, & aetatis competentia.* ALMEL. Vide Jan. Gebhard. Crepund. lib. I. c. II. qui ex Codice Palatino legit *religioſa quadam neceſſitudine munitae.*

Senſum ipſum.] Senſum communem Quinctil. non vocat ſenſum illum primarium, cui caeteri ancillantur, quique eſt in anteriori cerebri ventriculo: ſed vocat peritiam quandam & experientiam, quae ex hominum congreſſu ſenſim colligitur, appellaturque à Cic. *communis prudentia.* TURNEB. Vide ad Phaedr. lib. I. Fab. 7.

In ſchola etiam aliis quae.] Tranſpoſita hic eſſe verba, ac *quae aliis* legendum, ibique diſtinguendum facile eſt videre. REGIUS. *In ſchola autem quae & ab aliis.* Andr.

Proderit alicujus objurgata.] fere eadem Horatius lib. I. ſat IV. 128.

Sic teneros animos aliena opprobria ſaepe
Abſterrent vitiis.

nam *quod uni dictum eſt, quiſque ſibi dictum putat.* Auſon. in Solon. v. 138. vide Hieron. ad Laetam. Ep VIII. ALMELOV.

Excitabitur laude aemulatio.] Colinei editio, *ipſe excitabitur laude, aemulatione.*

Superaſſe majores.] In codice Alm. *indiciores.* quod quid ſibi velit ignoro. niſi pro *priores.*

Accendunt omnia haec animos.] Vid. Melchior. Junium Method. eloquent cap. 4. 23. & Meurſii lib. de gloria. PARLUS.

Ambitio.] eam turpem ſeni eſſe dicit Plinius. lib. III. Ep. I. Tacit. XV. an 16. *certamen virtutis & ambitio gloriae, felicium hominum affectus.* Vide Diog. Laert. lib. IV. Sect. 65. & elegantiſſimum locum apud Philoſtratum in vita Phavorini. pag. mihi 495. ALMEL.

Diſtribuerant.] *Diſtribuerent.* V. C. Almelov.

Dicendi.] *Diſcendi.* MS. Joan. Colon. deinde *ſecundum vires dabant.* Sich.

Praecedere] *procedere.* Andr.

Praebebantur.] *Probabantur.* Margo Stephani, Gryphii. & hoc etiam placuiſſe Menagio ad Laert. p. III. Ed. Lond. ſed addere tamen, ſe malle legere *proponebantur*, notavit Almelovenius.

. *Palmae contentio.*] *Palma.* Cod. Almel. forte *& nobis ingens de palma contentio.*

Ducere claſſem.] Horat. Epiſt. II. I. 75. *Injuſte totum ducit venditque poëma*, ubi *ducere* praeire, praeeſſe ſignificat. ut *choros ducere* apud Horatium. *diem ducere* apud Virg. de ſole & Lucifero. quid ſit *familiam* ducere, vide apud Menag. Amoenit. Juris c. XIV. ALMEL.

Semel.] Irrevocabiliter hoc loco ſignificat. Quae enim ſemel duntaxat fiunt, ea irrevocabilia ſunt. ſic Ovidius de virginitate Ep. V. 105. *nulla reparabilis arte Laeſa pudicitia eſt, deperit illa ſemel.* REGIUS. Ita Virgil. III. Aen. 431.

Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam.

Lucan. II. 147.

—— *ſemel omnia victor*
juſſerat. ubi male MS. *ſimul.* III. 296.

Acciperet felix ne non ſemel omnia Caeſar

Florus

debat victo certaminis poteſtatem. Ita nec ſuperior ſucceſſu curam remittebat, & dolor victum ad depellendam ignominiam concitabat. Id nobis acriores ad ſtudia dicendi faces ſubdidiſſe, quam exhortationes docentium, paedagogorum cuſtodiam, vota parentum, quantum animi mei conjectura colligere poſſum, contenderim. Sed ſicut firmiores in literis profectus alit aemulatio, ita incipientibus, atque adhuc teneris, condiſcipulorum quam praeceptoris jucundior, hoc ipſo quod facilior, imitatio eſt. Vix enim ſe prima elementa ad ſpem tollere effingendae, quam ſummam putant, eloquentiae audebunt: proxima amplectuntur magis: ut vites arboribus applicitae, inferiores prius apprehendendo ramos, in cacumina evadunt. Quod adeo verum eſt, ut ipſius etiam magiſtri, ſi tamen ambitioſis utilia praeferet, hoc opus ſit, cum adhuc rudia tractabit ingenia, non ſtatim onerare infirmitatem diſcentium, ſed temperare vires ſuas, & ad intellectum audientis deſcendere. Nam ut vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt: ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic animi puerorum quantum excipere poſſint, videndum eſt. Nam majora intellectu, velut parum apertos ad percipiendum

Florus lib. II. cap. 12. *Perſes ſemel in perpetuum victam eſſe Macedoniam non putabat ex gentis dignitate.* ubi valde metuo, ne illa *in perpetuum* ſint à mala manu. Nam *ſemel* ſufficeret, quod ita apud Veteres occurrit paſſim v. Torrent. ad Horat. Epod. v. 39. & Bentl. ad II. Sat. VIII. 24. & hoc vox *decretum* addita docet, quae finem rei impoſitum per certamen, vel judicium, vel alium modum notat. Liv. X. 19. *conditio, quae decretura ſit.* & lib. XXV. 18. *primus clamor & impetus rem decrevit.* v. Gronov. ad lib. XXVIII. 14. BURM.

Dolor victum ad depellendam ignominiam concitabat.] Curtius lib. 7. *Incitabat virtutem & ignominiae demendae cupido.* Similis locus apud Papinium Statium 2. Thebaid. v. 326.

Cum profugo placuere tori, cervixque recepto
Sanguine magna redit, fractaeque in pectore vires,
Bella cupit, ſaltuſque, & capta armenta repoſcit,
Jam pede, jam cornu melior. pavet ipſe reverſum
Victor, & attoniti vix agnovere Magiſtri

Caeterum MS. Cod. Palat. *Repellendam* legit. Elegantius. GEBHARDUS, Crepund. lib. I. cap. II. pag. 32. & MS. Bodl. *repellendam* habet, & Obrecht.

Studia dicendi.] *Diſcendi* Ald.

Exhortationes] *Exhortationem.* Cod. Alm. Bodl. Andr. Venet. Ald.

Praeceptoris.] *Praeceptorum.* Locatellus, Aldus, Stephanus, Colineus & alii. V. C. Alm. *praeceptoris jocundior.*

Elementa.] Metonymia eſt. *Elementa* namque pro pueris, elementa ipſa diſcentibus, ſunt accipienda. REGIUS.

Deſcendere.] *Deſcendere debet.* Andr.

Vaſcula oris anguſti.] Pulcherrimus hic Fabii locus in mentem fuit Lactantio, in aureolo libello de Opificio DEI, cap. 8. *Aurium foramina noluit eſſe nuda & inobſepta, quod & minus decorum & minus utile fuiſſet; quoniam ſimplicium cavernarum anguſtias praetervolare vox poſſet & ſpargi. niſi exceptam per cavos ſinus, & retentam foramina ipſa combiberent, illis ſimilia vaſculis, quibus impoſitis ſolent anguſti oris vaſa compleri.* Ita hunc locum emendavit Jan. Guilielmus, in Menaechm. Quaeſt. cap. 3. pag. 407. PARFUS.

Humoris copiam reſpuunt.] MS. Palat. *Reſpumant* habuerat: quod eſſet cum ſpuma & bullis reipuere. JAN. GEBHARD. Crepund. lib. I. cap. II. pag. 13.

Inſtillatis.] Ita recte in vetuſto exemplari mihi legi videtur. REGIUS. *Inſtillantibus.* Andr. Locatellus; Venet. Stephanus & Gryphius. &, teſte Philandro, Agricola. parum refert. Nam & activa vi hoc verbum, & ut neutrum occurrit. Ovid. Ep. XIX. 153.

Ecce merum nutrix fauſtos inſtillat in ignes.

Sic *ſtillata cortice myrrha* eidem X. Met. 501. & I. Met. 112.

Flavaque de viridi ſtillabant ilice mella.

BURM.

Excipere.] *Accipere.* Stephanus, Vaſcos, Colineus & Roignii.

Aptos.] Editio Lugdunenſis *velut parum aptos.*

Qua

percipiendum animos non ſubibunt. Utile igitur eſt habere, quos imitari primum, mox vincere velis. ita paullatim & ſuperiorum ſpes erit. His adjicio, praeceptores ipſos non idem mentis ac ſpiritus in dicendo poſſe concipere ſingulis tantum praeſentibus, quod illa celebritate audientium inſtinctos. Maxima enim pars eloquentiae conſtat animo. hunc affici, hunc concipere imagines rerum, & transformari quodammodo ad naturam eorum, de quibus loquimur, neceſſe eſt. Is porro, quo generoſior celſiorque eſt, hoc majoribus velut organis commovetur: ideoque & laude creſcit, & impetu augetur, & aliquid magnum agere gaudet. Eſt quaedam tacita dedignatio, vim dicendi tantis comparatam laboribus, ad unum auditorem demittere. pudet ſupra modum ſermonis attolli. Et ſane concipiat quis mente vel declamantis habitum, vel orantis vocem, inceſſum, pronuntiationem, illum denique animi & corporis motum, ſudorem, ut alia praeteream, & fatigationem, audiente uno, nonne quiddam pati furori ſimile videatur? Non eſſet in rebus humanis eloquentia, ſi tantum cum ſingulis loqueremur.

Qua abjecta lectione, Codicum MSS. Bodl. Joan. editorum etiam Ald. & Steph. marginalem lectionem amplectimur. *μεταφορὰν* enim quandam proſequi videtur Fabius, a *vaſculis oris anguſti* deſumtam, innuitque puerorum animos velut anguſtiora vaſcula eſſe parum apertos ad percipiendum. Error videtur promanaſſe ex conciſa ſcriptione ſyllabae *per*, virgula per caudam literae *p.* ducta, qua a librariis quibusdam parum deprehenſa, pro *apertos* ſcripſerant *aptos*. ita in praefat. *ut Cicero apertiſſime collegit*, editio Aldina legit *aptiſſime*. idem evenit in aliis etiam vocabulis. nam ex eodem fonte profluxit, quod lib. XII. c. II. codices alii *ope*, alii *opere* legant. hoc ſemel ſatis ſit monuiſſe, quod diligenter obſervatum Codices vetuſtos perlegentes plurimum adjuvabit. GIBSON. *apertos*. etiam Gebh. lib I. Crep. 13. ex MSS. legit. ut & Cod. Almel. & Gryphii editio. & probo. ut maneat in eadem metaphora. & ita confundi has voces in praefatione jam vidimus. Sic fere Lucas de Lydia Act. XVI. 14. *ἧς ὁ κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου* BURM.

Mox vincere velis.] Leg. *Mox vincere velit.* Nam ad Praeceptores de pueris loquitur Quinctilianus. JAN. GEBHARD. Crepund. lib. I. cap. II. p. 33. ita Codex Almel. Bodl. Venet.

His adjicio.] Poſt egreſſionem, quam de ambitione & imitatione fecit, ad inſtitutum redit, & commoda publicarum ſcholarum affert, ac oſtendit praeceptorem longe melius in turba docere, quam in ſolitudine. TURNEB.

Quod illa celebritate.] *Quam.* Venet. *Quantum.* Sich.

Diſtinctos.] Puto laborare locum diſtinctione, quae ponenda poſt *praeſentibus*, ut Locatelli editio habet, & legendum. *Quod illa celebritate audientium inſtinctos (maxima enim p. e. c. animo) hinc affici, hinc concipere. &c.* BURM.

Loquimur.] *Loquitur.* V. C. Almel. Bodl. & Joan.

Maxima enim pars.] Maxima pars eloquentiae poſita eſt in affectu: qui fit vel ſedandis auditorum mentibus, vel, inflammandis. ſed ut Orator affectum concitet, primum affici debet: quod fit (ut ait Fabius) per *phantaſiam*, id eſt viſionem, quae rerum abſentium imagines nobis repraeſentat: ac Oratorem ſuum *euphantaſiotum* eſſe cupit. TURNEB.

Velut organis.] Metaphora eſt ducta ab artibus mechanicis. illic enim majora pondera majori etiam difficultate & majoribus inſtrumentis moventur. TURNEB.

Supra modum ſermonem attollere.] Sic quidem in aliis legitur. In vetuſto autem codice recte ſic eſt ſcriptum, *Pudet ſupra modum ſermonis attolli*: ut intelligamus Rhetorem, uni vacantem, nulla umquam contentione vocis uti; ſed ſemper intra ſermonem, qui omni contentione caret, ſe continere. *Sermo* enim eſt oratio remiſſa, & finitima quotidianae locutioni. REGIUS. Ita & Codex Almel. & probat Gebh. lib. I. Crep. II. ex lib. II. cap. 14. *qui nihil ſupra quotidianum ſermonem attollere audeant.* vide plura apud eum.

Concipiat quis.] *Quis concipiat.* Aldus. ſed Regius jam monuit *quis* poſt ponendum.

Sudorem & ut alia.] *Sudorem (ut alia praeteream) & fatigationem.* V. C. Alm. Locatellus, Aldus, Gryph. Colineus & alii.

Loqueremur.] *Loqueretur.* V. C. Alm.

CAPUT

CAPUT III.

Qua ratione puerorum ingenia dignoſcantur, & quomodo tractanda ſint.

Tradito ſibi puero, docendi peritus ingenium ejus in primis naturamque perſpiciat. IV. Ingenii ſignum in parvis praecipuum, memoria eſt. Ejus duplex virtus, facile percipere, & fideliter continere. Proximum, imitatio: nam id quoque eſt docilis naturae: ſic tamen, ut ea, quae diſcit, effingat, non habitum forte & inceſſum, & ſi quid in pejus notabile eſt. Non dabit mihi ſpem bonae indolis, qui hoc imitandi ſtudio petet, ut rideatur, Nam probus quoque in primis erit ille vere ingenioſus; alioqui non pejus duxerim tardi eſſe ingenii, quam mali. Probus autem ab illo ſegni & jacente plurimum aberit. Hic meus, quae tradentur, non difficulter accipiet: quaedam etiam interrogabit: ſequetur tamen magis, quam praecurret. Illud ingeniorum velut praecox genus, non temere umquam pervenit ad frugem. Hi ſunt, qui parva facile faciunt:

Puerorum.] *In parvis.* Locatelli, Stephani, & Colinei & aliae editiones.

Tradito.] Quo pacto explorare debeat ingenium pueri praeceptor, docet Fabius: quam rem fuſius tractat lib. 2. cap. 9. ac illic ait hoc eſſe faciendum, ut certus ſtudiorum habeatur delectus, ac ſi qua in re peccet pueri natura, à praeceptore emendetur ingenium. Turneb.

Perſpiciat.] Cum praecipiat doctoribus, ut traditorum ſibi puerorum ingenia dignoſcat, rectius *perſpiciat*, quam *perſpiciet* legendum eſt. *docendi* quoque, non *dicendi* legendum eſt, ut in quibuſdam exemplaribus eſt depravatum. Regius. *Proſpiciet* MS. Bodl. & Aldus. *Ingenium ejus, in primiſque naturam perſpiciat.* Sich.

Memoria.] Memoriam latius fundit Quinctilianus, quam ſoleant philoſophi. Nam philoſophi virtutem eſſe finiunt, qua quae didicimus fideliter continemus. Quinctilianus autem ſub illius nomine etiam ingenii acumen eſt complexus. Turneb.

Continere.] *Retinere.* MS. Joan.

Nam habitum.] Sic quidem legitur. Sed corrupte: nullum enim eſt verbum, ad quod accuſativi illi referri poſſunt, nullus denique integer ſenſus. Sic vero facile emendari poteſt, ſi *nam* particula eradatur, ac loco ejus *non* negandi adverbium reponatur. ſic autem corrigenti mihi priſcum quoque exemplar, non ratio modo, accedit. *ingreſſum* quoque pro *inceſſu* in illo ſcriptum animadverti. Regius. *Ingreſſum* etiam V. C. Almel. Bodl. Andr.

Et inceſſum.] Nam nihil eſt facilius, quam amictum imitari alicujus, aut ſtatum aut motum. Cicer. de Orator. lib. II. cap. 22. Almelov.

Qui hoc imitandi ſtudio petit.] Jan. Gebhard. Crepund. lib. I. cap. I. p. 2. *Qui hoc imit. ſtudio patet, ut irrideatur.* ſed mox vulgatae etiam ſuum pondus ineſſe judicat.

Rideatur.] *Irrideatur.* MS. Bodl.

Erit ille vere ingenioſus.] Gebhard. lib. I. Crep. 3. *erit & ille vere ingenioſus.* legendum putat.

Non prius duxerim.] *Pejus*, non *prius* ſenſui congruit, ſicque eſt legendum. Regius. Ita Stephanus, Aldus & alii. Sed Colineus, *alioqui pejus duxerim. prius duxerim.* Venet. Col. Sich. Par. Vaſc. marg. Steph. marg. Gryph. *dixerim.* etiam Venet.

Accipiet.] Si per ſcriptos liceret, mallem *arripiet.* quod proprium de docilibus. vide Heinſ. ad Ovid. VIII. Metam. 241. Burm.

Interrogabit.] Intelligitur ea virtus, quae *ἀγχίνοια*, id eſt, *ſolertia* dicitur: qua ex his, quae tradita ſunt nobis, alia colligimus. Turneb.

Illud ingeniorum velut praecox genus.] Videatur Melchior Junius Part. 2. polit. quaeſt. pag. 71. &c. Michael Piccartus obſerv. hiſtor. polit. dec. 12. c. 5. p. 373. &c. Coel. Rhodigin. lib. 10. cap. 20. & lib. 31. cap. 6. Julii Guil. Zinegreſii Embl. eth. pol. 63. p. 19. 20. Pareus. *Ingenioſorum.* Andr. *praeceps genus.* Ald. Sich. in margin.

Non temere.] Fabius in negativa oratione *temere* dicere ſolet, pro frequenter, cum alias ſignificat inconſulto & inconſiderate, ut Eraſmus adnotavit. Mosellanus. *Non temere*, hoc eſt fere numquam, qua in ſignificatione frequentiſſime invenitur apud eos, qui poſt Ciceronem floruere: Livium dico, Plinium

ciunt: & audacia provecti, quidquid illic poſſunt, ſtatim oſtendunt. Poſſunt autem id demum, quod in proximo eſt: verba continuant: haec vultu interrito, nulla tardati verecundia, proferunt; non multum praeſtant, ſed cito. non ſubeſt vera vis, nec penitus immiſſis radicibus nititur: ut quae ſummo ſolo ſparſa ſunt ſemina, celerius ſe effundunt: & imitatae ſpicas herbulae, inanibus ariſtis ante meſſem flaveſcunt. Placent haec annis comparata, deinde ſtat profectus, admiratio decreſcit. Haec cum animadverterit, perſpiciat deinceps, quonam modo tractandus ſit diſcentis animus. Sunt quidam, niſi inſtiteris, remiſſi: quidam imperia indignantur: quoſdam continet metus, quoſdam debilitat: alios continuatio extundit, in aliis plus impetus facit. Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria juvet, qui victus fleat. hic erit alendus ambitu, hunc mordebit objurgatio, hunc honor excitabit; in hoc deſidiam numquam verebor. Danda eſt tamen omnibus aliqua remiſſio: non ſolum, quia nulla res eſt, quae perferre poſſit continuum laborem: atque

ea

Plinium, Tranquillum & alios. REGIUS.

Quicquid illud poſſint.] Palat. *illi.* Gebhard. legit: *Et audacia provecti, quicquid ilico poſſunt, ſtatim oſtendunt.* lib. I. Crep. 7. Aldus omittit *illud* ut & Colineus & Sich. *illic* Steph. Gryphius & Obrecht. qui tamen poſtea cum Gebhardo *illico*, probavit. *illi* Locatellus, *ibi* Vidovacus, Colon. at V. C. Alm. *quidquid illud ſunt.*

Nititur.] *Innititur.* Aldus, Gryphius, Sich. & Vidovacus. Sed Cicer. pro Caelio. 6. *niſi tot vitiorum tanta immanitas quibuſdam facilitatis & patientiae radicibus niteretur.* & v. Tuſc. 3. *quod ita eſſet ortum e terra, ut ſtirpibus ſuis niteretur.* & ipſe noſter cap. I. *profectus altis radicibus nixus paretur.* Eumenius Paneg. Conſtant. cap. III. *ſolis virtutis nixa radicibus ad tantum potentiae robur invaluit.* BURM.

Imitatae ſpicas.] vide Gebh. ad Propert. IV. eleg. 5. v. 47.

Haec cum animadverterit.] Poſtquam de *ingenio* eſt locutus, nunc de *natura* agit, ut pro naturali ipſius animi habitu, aliter atque aliter a praeceptore puer impellatur ad literas. TURNEB.

Perſpiciat.] *Proſpiciat.* MSS. Bodl. Obrecht. deinde *dicentis animus*, idem codex. Bodl.

Indignentur.] ut ſit indicativi modi, *indignantur* legendum eſt, non *indignentur.* hoc eſt moleſte ferunt; eſt autem notanda locutionis figura. Indignatur enim imperium, qui ſe indignum putat, cui imperetur. RAPH. REG. *Dedignantur.* MS. Bodl.

Continuatio extundit.] Colonienſe exemplar *contundit*, hoc eſt adobruit, atque praegravat, velut fatiſcentia ingenia. in MS. exemplari ſcriptum inveni *retundit.* id eſt, abſterret. at fortaſſe haud abſurde legitur *comminatio extundit*, facili lapſu in illa perpetua crate literarum eodem ductu cadentium; ut ſit iſta ſententia auctoris. *Quidam alacrius ſtudia capeſſunt, non ſponte, ſed quaſi minis ad id adacti, quum alii ſuopte impetu ad id ferantur:* praeſertim quum de animorum diverſitate loquatur auctor, non de ſtudiis: alioqui prima ex omnibus lectio integrior fuerit. HADR. JUNIUS. Lib. animadv. III. c. 26. Exponunt vulgo hunc locum hoc modo, ut dicant continuitate praecipiendi quorundam ingenia obtundi. Sed cum haec oratio conſtet antitheſis, hic videtur eſſe ſenſus, ut intelligamus continuationem praeceptionis extorquere & exprimere, ideoque efficere, ut nonnulli literas adipiſcantur. TURNEB. legerem, *aliis continuatio extundit.* ſenſim & tarde exprimit ea, quae facienda illis praeſcribit magiſter, & quae celerioris ingenii ſtatim primo impetu effundunt: opponitur enim continuatio impetui, qui promptos facit, ut illico faciant. & ita hac voce Virgilius, Horatius & alii utuntur: nam quod Regius per hebetat & torpentes ac ſtupidos reddit, fruſtra eſt. rectius Turnebus. Valer. Max. v. II. 10. *perſeveranti poſtulatione extuderunt.* *Contundit* etiam Sichardi editio. BURM.

Mihi ille.] Quinctilianus (ut Valla docet) in puero illo, quem oratorem efficere molitur, plus poſſe dicit voluntatem quandam, quae gloria accendatur, quam nimium ingenii acumen. TURNEB.

Danda eſt tamen omnibus aliqua remiſſio.] Seneca de tranq. c. 15. *Danda eſt remiſſio animis: nec in eadem intenſione aequaliter retinenda mens. ſed ad jocos revocanda &c.* In eandem ſententiam. Ovid. Pont. I. 4.

Otia corpus alunt. animus quoque paſcitur illis:
Immodicus contra carpit utrumque labor.

& Papin. Stat. IV. Silv.

vires

ea quoque, quae ſenſu & anima carent, ut ſervare vim ſuam poſſint, velut alterna quiete retenduntur: ſed quod ſtudium diſcendi voluntate, quae cogi non poteſt, conſtat. Itaque & virium plus afferunt ad diſcendum renovati ac recentes, & acriorem animum, qui fere neceſſitatibus repugnat. Nec me offenderit luſus in pueris: eſt & hoc ſignum alacritatis: neque illum triſtem, ſemperque demiſſum, ſperare poſſum erectae circa ſtudia mentis fore, cum in hoc quoque, maxime naturali aetatibus illis, impetu jaceat. Modus tamen ſit remiſſionibus, ne aut odium ſtudiorum faciant negatae, aut otii conſuetudinem nimiae. Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingeniis non inutiles luſus, quum poſitis invicem cujuſque generis quaeſtiunculis aemulantur. Mores quoque ſe inter ludendum ſimplicius detegunt: modo nulla videatur aetas tam infirma, quae non protinus quid rectum pravumque ſit, diſcat, tum vel maxime formanda, cum ſimulandi neſcia eſt, & praecipientibus facillime cedit. Frangas enim citius, quam corrigas, quae in pravum induruerunt. Protinus ergo, ne quid cupide, ne quid improbe, ne quid impotenter faciat, monendus eſt puer: habendumque in animo ſemper illud Virgilianum

Adeo in teneris conſueſcere multum eſt.

Caedi

——— *vires inſtigat alitque*
Tempeſtiva quies; major poſt otia virtus.

Colomes.

Retinentur.] Conſervantur. Quod vero quidam *retenduntur* legunt, non procedit. cum de omnibus inanimatis, non ſolum de arcu loquatur, tametſi ad illum Ovidii verſum alludere videatur. Epiſtol. IV. 91.

Arcus (& arma tuae tibi ſunt imitanda Dianae)
Si numquam ceſſes tendere, mollis erit. Reg.

Retenduntur. Remittuntur, laxantur. Nam hanc vim, *re*, habet, ut recludo, reſigno: ſimilitudine ducta ab arcubus, quibus cum ſagittarii non uti cogitent, ne nervos quidem accommodare ſoleant. Camerar. Comparationem aliam arcus cum animo humano facit Mimus apud Senecam relatus: *Arcum intenſio frangit, animum remiſſio:* ubi intelligenda eſt nimia animi remiſſio & ignavia. Nam, ut prudenter ſubjicit Fabius noſter: *Modus ſit remiſſionibus, &c.* vide Phaedrum fabula 53. Eraſmum in Proverb. *Arcus tenſus rumpitur.* Lud. Chreſollii vacat. autumnal. lib. I. c. I. Melch. Junii orat. part. I. p. 388. de ludis Adoleſcent. Plutarchi libell. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Jul. Gul. Zingreſii Emblem. Ethico-Polit. 59. & 73. Pareus. *Retenduntur* ediderunt Aldus, Stephanus, Gryphius, & Roignii. ſed MS. Bodl. And. Venet. Col. Par. & alii *retinentur.* rectius. & ita V. Almel. eſt enim *retinere* idem quod tueri, conſervare. Ita Quadrigarius apud Gell. II. 2. *filium collaudavit, quod imperium, quod populi eſſet, retineret*, & ita Spart. Adrian. c. 10. *labantem diſciplinam, incuria ſuperiorum principum, retinuit.* Tacit. Hiſt. II. 10. *id Senatuſconſultum, varie jactatum, retinebatur.* IV. ann. 61. *monumenta ingenii ejus haud perinde retinentur.* & ita ille ſaepius. Gallaeo placebat neutrum, & corrigebat *rependuntur*, ut Ovidius Epiſt. XV.

Ingenio formae damna rependo meae,

Sed male: ibi enim longe alius ſenſus. Burm.

Diſcendi.] *Dicendi.* Vaſcos.

Illum triſtem.] *Ullum.* MS. Joan.

Naturali aetatibus illis impetu jaceat.] *Naturalia jaceant.* V. C. Alm.

Cujuſcunque.] *Cujuſque.* V. C. Alm. Gibſon.

Aemulantur.] Sic & Livius abſolute poſuit lib. XXXVIII. 43. *tamquam mihi ab infimo quoque periculum ſit, ne mecum aemuletur.* Burm.

Modo nulla videatur] Gallaeus conjiciebat, *nam nulla videtur.*

Facillime cedit.] Alias *cedit*, id eſt, flectitur, ac referatur ad *corrigas*, quod ſequitur. Philander. Ita legendum ſenſus & ſequentia poſtulant, Gryphius & Sich. tamen ediderunt *facile credit*, & Vaſcos. in margine. Niſi quod ille *facillime* habeat.

Adeo in teneris.] *A teneris.* Locatelli editio, ut etiam quidam codices Virgiliani, vide Pierii notas: eſt autem ex II. Geor. 272.

Caedi vero diſcentes, quamquam & receptum ſit, & Chryſippus non improbet, minime velim: primum, quia deforme atque ſervile eſt: & certe, quod convenit, ſi aetatem mutes, injuria. deinde, quod ſi cui tam eſt mens illiberalis, ut objurgatione non corrigatur, is etiam ad plagas, ut peſſima quaeque mancipia, durabitur. poſtremo quod ne opus quidem erit hac caſtigatione, ſi aſſiduus ſtudiorum exactor adſtiterit. Nunc fere negligentiâ paedagogorum ſic emendari videntur, ut pueri non facere, quae recta ſunt, cogantur, ſed, cum non fecerint, puniantur. Denique cum parvulum verberibus coëgeris, quid juveni facias, cui nec adhiberi poteſt hic metus, & majora diſcenda ſunt? Adde quod multa vapulantibus dictu deformia, & mox verecundiae futura, ſaepe dolore vel metu accidunt: qui pudor refringit animum, & abjicit, atque ipſius lucis

Diſcentes.] *Diſcipulos.* V. C. Alm. Venet. Par.

Quamquam illud receptum ſit.] Loco illius pronominis *illud*, & copula in vetuſto exemplari emendate legitur, hoc modo *Quamquam & receptum ſit, & Chryſippus non improbet.* REGIUS. Videatur Seneca de Providentia p. 710. Melch. Jun. part. II. quaeſt. polit. 46. pag. 94. &c. Lud. Lavateri comment. in Prov. Salom. 132. c. 23. Fabius infra lib. II. cap. 2. & c. 4. PAREUS. *Id receptum.* Vaſc. *id praeceptum.* Andr.

Quia deforme.] *Quod.* Gebh. I. Crep. 7.

Injuria.] *Injuriae.* V. C. Alm. Bodl. & ita Gebh. ibid. ſed male: *Quod convenit*, eſt inter omnes conſtat, ut ſaepe Cicero utitur. niſi Andreanae editionis lectio placet. & *certe, quod tunc convenit, ſi aetatem mutes, injuria.*

Si cui tam eſt mens illiberalis, &c.] Huc pertinet locus Senecae, lib. I. de Clement. c. 16. PAREUS.

Quod.] Deeſt MS. Bodl. Editiones Lugdunenſis, aliaeque ordinem immutantes ponunt, *ſi cui tam eſt mens illiberalis.* Sed noſtrae ſuffragantur editiones Ald. ac Sichardi, atque etiam (ni fallor) ipſa latini ſermonis indoles GIBSON.

Hac caſtigatione.] *Hac tempeſtate, caſtigatione.* Andr. *objurgatione.* MS. Joan. quod verum puto, ſed mutatum, ab illis, qui *objurgare* non dici crederent, niſi de verbis, ſed tu vide Clariſſim. Graevium ad. Flor. I. cap. I. & commentatores ad Petron. XXXIV. BURM.

Exactor exſtiterit.] In vetuſto codice rectius ſcriptum eſſe videtur *adſtiterit*: oportet enim paedagogum aſſidue puero diſcenti adſiſtere. REGIUS. Et ſic Aldus, Stephanus, Gryphius, Colineus & alii. & ita capite praecedenti *neque enim diſcenti &c. praeceptor aſſiſtit* & cap. XI. *tum mihi diligens aliquis ac peritus aſſiſtat. Exactor* autem eleganter, ut *exactor ſupplicii* Liv. II. 5. & XXXIX. 18. Vid. Lipſ. Tacit. III. an. 14. & ita *adeſſe*, ut hic *adſtare*, Ovidius Epiſt. XI. 7.

Ipſe necis cuperem noſtrae ſpectator adeſſet,
Auctoriſque oculis exigeretur opus.

BURM.

Nunc fere] *Vero.* MS. Bodl. Andr.

Videntur.] N. litera eraſa, *videtur* eſt legendum, ut ſit *negligentia videtur.* REGIUS. *Videntur.* Aldus, Gryphius, Colineus & alii. & mea ſententiam rectius, ut *negligentiâ* ſit ablativi caſus; ſed praeterea puto transponenda verba. *nunc fere negligentiâ paedagorum ſic emendari videntur pueri, ut non facere* &c. agit enim de puerorum poenis, non Paedagogorum, ut Regius videtur velle. Gallaeus vehementiorem medicinam attulit huic loco, & verba *emendari videntur*, gloſſema putans, legit, *nunc fere negligentia paedagogorum fit, ut pueri facere quae recta ſunt cogantur, & cur n. f. p.* ſed hoc eſt urere & ſecare. BURM.

Cur.] Ita Locatellus, Stephanus, Colineus, Obrecht. & alii: ſed Aldus *cum*, recte, mea ſententia. Philander etiam *quod*, vel *cum* emendabat.

Accidunt.] *Accider.* V. C. Alm. quod eſt *accidere*, & tunc dele *quod. acciderunt.* MS. Bodl. Andr. ſed Gryphius & Sich. *exciderunt*, ut de verbis turpibus, quae incogitanter proferuntur, capiatur, ut ita Ovid. VII. Met. 17.

—— *Quod, inquit,*
Excidit ore pio?

Virgil. II. 658.

Tantumque nefas patrio excidit ore?

Sed quia hic non de verberantibus magiſtris, ſed de vapulantibus diſcipulis agitur, vulgatam malo. accidunt illis enim, praeſertim ſi nates praebere cogantur, dictu deformia, quare eos pudet in poſterum. BURM.

Refrangit.] *Refringit.* legendum, ut *infringit.* REGIUS. V. C. tamen Alm. *refrangit.* de verbo vero *refringere*, vide Paſſer. ad Prop. III. 3. p. 421.

lucis fugam & taedium dictat. Jam ſi minor in deligendis cuſtodum & praeceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quae probra nefandi homines iſto caedendi jure abutantur, quam det aliis quoque nonnumquam occaſionem hic miſerorum metus. Non morabor in parte hac. nimium eſt quod intelligitur. Quare hoc dixiſſe ſatis eſt, in aetatem infirmam, & injuriae obnoxiam, nemini debere nimium licere. Nunc quibus inſtituendus ſit artibus, qui ſic formabitur, ut fieri poſſit orator, & quae in quaque aetate inchoanda, dicere ingrediar.

421. adſcripſerat vero Cl. Almelovenius Plinii locum ex lib. IV. Ep. 7. *recta ingenia debilitat verecundia, perverſa confirmat audacia.*

Taedium dictat.] Ἀκηδία. Juvenal. Sat. 7. *Taedia tunc ſubeunt animos, tunc ſeque ſuamque Terpſichoren odit.*

Et taedium.] *Ut & taedium.* V. C. Almel.

Eligendis.] *D.* litera adſcripta *deligendis* in priſco recte legitur exemplari. Regius. *Eligendis* Locatelli, Aldi, Colinei & aliorum editiones. ſed aliae rectius *deligendis.* Ovid. XIV. Met. 678.

Vertumnumque tori ſocium tibi delige.

& ita paſſim Cicero & alii. Burm.

In quae probra.] Intelligit ſtupra, quae ſaepe pueris inferendi hinc occaſio praebetur, quod aperte non voluit efferre, ſed intelligentibus pauca ſatis. Ita *probrum* pro impudicitia & ſtupro paſſim Suetonius. v. Caeſ. 43. Aug. 65. & alibi. & *Probri damnatus.* Liv. XXV. 2. Burm.

Abutantur.] *abutamur.* Edit. Lugd. omnino mendoſe: Quis enim credat; Fabium inſectari voluiſſe vitium, quod ipſe amplecteretur, adeoque ſuo judicio comprobaret. Quin & lectionem eam damnant omnes Codices, tam MSS. quam editi. Gibson. Eſt certe vitium Typographorum in editione, ut plurima, Lugdunenſi, ad quae ſaepe Gibſon ille notas adfigit, quaſi non facile haec omnibus deprehendi poſſent.

Nemini debet.] *Debere.* Stephani, Par. Vaſc. Colinei, Roignii & Vidovaei editiones.

Inſtituendus ſit.] *eſt* V. C. Almel.

Qui ſic formabitur.] *Puero qui s. f.* MS. Bodl. And. Venet.

CAPUT IV.

De Grammatica. De literis & earum poteſtate, ac orationis partibus. Declinare in primis nomina & verba ſcire oportet pueros, & genera noſſe ac caſus. Tum de verbis & verborum appellationibus.

Primus in eo, qui legendi ſcribendique adeptus erit facultatem, grammaticis eſt locus. Nec refert, de Graeco an de Latino loquar: quamquam Graecum eſſe priorem placet. Utrique eadem via eſt. Haec igitur profeſſio, V.

De Grammatica inſcribitur hoc caput, non autem, ut quidam depravarunt, *Artium fundamentum Grammaticam.* non enim hoc ſolum colligitur, ſed alia quoque multa; cum uſque ad illud caput protendatur, quod inſcribitur *de officio Grammatici.* quamvis quidam imperite admodum in multa capitula diſtraxerint, ineptaſque inſcriptiones appoſuerint. Regius.

Primus.] Poſtea quam puer apud literatorem (quem appellant *grammatiſtam*) prima elementa didicit, eſt grammaticis committendus. Optimo igitur doctrinae ordine Fabius de grammatica hic praecipit, cujus encomium addit, & amplificationem. Turneb.

Grammaticis.] Non putandum eſt, hunc eſſe dativum a nominativo *Grammaticus*; ut plurimi, quamvis peſſime, putant; ſed a nom. *Grammatice*, ut hoc clare demonſtrat Henr. Stephanus cap. III. de abuſu Linguae Graecae. Almelov. ſed quomodo tunc ſequentibus *Graeco*, *Latino*, *priorem* cohaereat, non video, nec liber Stephani ad manum eſt; & mox ſub *Graeco* & *Latino* ſubintelligere *ſermonem*, quia capite primo dixerat, a ſermone Graeco puerum incipere malo, coactum & violentum puto. Burm.

Hac igitur.] Diomedes grammaticam dividit in *horiſticen*, id eſt, finitivam, quae praeceptiones recte ſcribendi & recte loquendi tradit, quam

profeſſio, cum breviſſime in duas partes dividatur, recte loquendi ſcientiam & poëtarum enarrationem; plus habet in receſſu, quam fronte promittit. Nam & ſcribendi ratio conjuncta cum loquendo eſt, & enarrationem praecedit emendata lectio: & mixtum his omnibus judicium eſt: quo quidem ita ſevere ſunt uſi veteres grammatici, ut non verſus modo cenſoria quadam virgula notare, & libros, qui falſo viderentur inſcripti, tamquam ſubdititios ſummovere familia permiſerint ſibi, ſed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero. Nec poëtas legiſſe ſatis eſt: excutiendum omne ſcriptorum genus: non propter hiſtorias modo, ſed verba, quae frequenter jus ab auctoribus ſumunt. Tum nec citra muſicen grammatice poteſt eſſe perfecta, cum ei de metris rhythmiſque dicendum ſit. Nec ſi rationem ſiderum ignoret, poëtas intelligat: qui (ut alia mittam) toties ortu occaſuque ſignorum in declarandis temporibus utuntur. Nec ignara philoſophiae, cum propter plurimos in omnibus fere carminibus locos ex intima quaeſtionum naturalium

quidem partem artibus ſuis grammatici duntaxat complectuntur: & *exegeticen*, id eſt, enarrativam, quae poëtarum & hiſtoricorum explicationem docet. ea utuntur grammatici cum profitentur. TURNEB.

In duas partes, &c.] Grammaticus recte loqui docet. Grammaticus Poëtas enarrat. Neque vero recte loqui, niſi recte ſcribat, poteſt: cum ſit ſtilus optimus dicendi magiſter, nequit enarrare Poetas, niſi emendatos. quae omnia judicium poſtulant. Varroni IV. partibus Grammaticae officia conſtant: Lectione, Enarratione, Emendatione, Judicio. PITHOEUS. Cicero in Oratore lib. I. c. 41. quatuor enumerat. *Poetarum pertractationem, hiſtoriarum cognitionem, verborum interpretationem & pronuntiandi quendam ſonum.* vide & Sext. Empir. adverſ. mathemat. lib. I. cap. IV. ALM.

Fronte.] Libet hunc locum illuſtrare Phaedri verbis lib. IV. praefat.

Non ſemper ea ſunt, quae videntur, decipit
Frons prima multos, mens intelligit,
Quod interiore condidit cura angulo. ALMEL.

Promittit.] V. C. Alm. *promittat.* neſcio autem unde editionis Hakkianae curatores τὸ *in* petierint, cum MSS. Bodl. Alm. Locatelli, Stephani, Aldi, Gryphii, Colinei, & aliae, quas vidi, editiones habeant *fronte promittit.* licet Gibſon etiam *in* receperit.

Enarrationem praecedit.] *Narrationem.* MSS. Bodl. Joan. Andr. Venet. *praecedet.* MS. Bodl. Joan. Andr.

Quod quidem.] Olim Poëmatum cenſores, critici, id eſt judices, appellabantur, qui iidem Grammatici quoque erant, & (ut ſcribit Dion) res utraque manavit ab Ariſtotele. TURNEB.

Quidam.] Legendum *quidem* eſſe, tum ex ratione, tum ex antiquo exemplari collegi. REGIUS. *quidam.* Ald. Par.

Veteres Grammatici) Critici duobus notis utebantur, *aſteriſco.* cum aliquid deeſſe ſignificabant, *obeliſco*, cum aliquid adjectum notabant. TURNEBUS. Vide Iſidor. lib. I. cap. 20. Horat. Art. Poet. Hieronym. lib. 2. Epiſt. 4. Sueton. de Valerio Probo. *multa exemplaria contracta emendare, ac diſtinguere & adnotare curavit, ſoli huic, nec ulli praeterea, Grammatices parti deditus.* ALMELOV. Vide Wouwer. de Polymath. cap. XVII. de *obelo* vide & Ampl. Cuper. I. obſ. 15. locis vero, quae improbabant, appoſuiſſe Θ. docet Reneſ. I. var. 7. ut contra L. quae laudabant. Ernſt. ad Val. Prob. cap. x. p. 137. Graecos appoſuiſſe X. vel XP. Schol. & Stanl. ad Aeſch. Sept. contra Theb. 79. & Choeph. 552. & Barnes ad Euripid. Hipp. 1192. BURM.

Subdititios.] *Subditos.* V. C. Almel. Bodl. Joan. Andr. ita & Gebh. I. Crep. c. 14.

In ordinem redegerint.] Hoc eſt, Priſciano auctore, inter viles & abjectos connumerarunt. contra *e numero eximere*, eſt eximium atque egregium aliquem conſtituere. REGIUS. Vide Meurſ. exerc. crit. part. II. lib. I. cap. 5.

De metris.] *Metrum*, quod dimenſionem interpretatur Fabius, conſtat certis temporibus, & certo pedum ordine. *Rhythmus*, quem Fabius *numerum* interpretatur, conſtat temporum ſpatiis, non tamen certo pedum ordine. TURNEB.

Mittam.] *Omittam.* Andr. Locatelli, Aldi, Colinei & Vidovaei editiones.

Utuntur.

naturalium ſubtilitate repetitos, tum vel propter Empedoclem in Graecis, Varronem ac Lucretium in Latinis: qui praecepta ſapientiae verſibus tradiderunt. Eloquentia quoque non mediocri eſt opus, ut de unaquaque earum, quas demonſtravimus, rerum, dicat proprie & copioſe. Quo minus ſunt ferendi, qui hanc artem, ut tenuem ac jejunam, cavillantur: quae niſi oratori futuro fundamenta fideliter jecerit, quidquid ſuperſtruxeris, corruet: neceſſaria pueris, jucunda ſenibus: dulcis ſecretorum comes: & quae vel ſola omni ſtudiorum genere plus habet operis, quàm oſtentationis. Ne quis igitur tamquam parva faſtidiat grammatices elementa: non quia magnae ſit operae, conſonantes à vocalibus diſcernere, ipſaſque eas in ſemivocalium numerum, mutarumque partiri: ſed quia interiora velut ſacri hujus adeuntibus, apparebit multa rerum ſubtilitas, quae non modo acuere ingenia puerilia: ſed exercere altiſſimam quoque eruditionem ac ſcientiam poſſit. An cujuſlibet auris eſt exigere literarum

Utuntur.] *Utantur.* Aldus.

Empedoclem.] Empedocles poëta Agrigentinus, res naturales quinque millibus verſuum eſt perſecutus, eumque ſcribunt philoſophiam Pythagorae eſſe ſecutum: quocirca Ariſtoteles in libello de poëtica, eum Philoſophis potius, quam Poëtis annumerat. Turneb. Coelius Firmianus, a lacteo dicendi genere merito Lactantius dictus, de origine erroris lib. II. cap. 13. *Empedocles, quem neſcias utrumne inter Poëtas, an inter Philoſophos numeres, quod de natura rerum verſibus ſcripſit, ut apud Latinos Lucretius & Varro, quatuor elementa conſtituit.* Colomesius. Vide Porphyr. Pythag. pag. m. 193. Cicer. I. de Orat. 10. & II. 50. & II. Acad. Q. 25. Galenum de elementis lib. I. c. 9. Almel. *Empedoclea.* Locatellus, Par. Colineus. de Empedocle veterem interpretem Horatii ad lib. I. Ep. 12. conſulendum Almelov. notaverat.

Lucretium.] Lucretius res naturales carmine perſecutus eſt, ac dogma eſt ſecutus Empedoclis & Epicuri. Turneb.

Oratori futuro.] V. C. Alm. Bodl. Ven. Par. *oratoris futuri fundamenta fideliter jecerit.*

Secretorum.] Margines Stephani, Colon. Gryphii & Vidovaei *ſectatorum.* inepte. nec cum Moſellano de arcanis, quae epiſtolis capiuntur, ſed de ſeceſſu cape ſtudentium, ut recte quoque expoſuiſſe Ramireſium ad Martial. lib. I. ep. 2. notavit Almelovenius, & ita ſupra bis terve hac voce jam uſus eſt noſter. Burm.

Quam oſtentationis.] *Minus oſt.* MS. Joan.

Ne quis igitur.] Imperite quidem hoc caput a ſuperiori, quod de Grammatica inſcribitur, videtur eſſe diſtinctum: cum de prima parte Grammatices hic tractet. ſomnolentia vero novorum librariorum factum eſſe dicerem, ut hujus capitis index contextui ſenſus interponeretur; niſi in vetuſto illo exemplari ſic legeretur: in margine autem recte ſcriberetur, *de literis.* Fabii vero Auctoritate Servius Grammaticus in ſecundam Donati artem male ſenſiſſe aperte coarguitur. *cum*, inquit, *plerique artem ſcribentes a literarum tractatu inchoaverunt, plerique a voce, plerique a definitione artis grammatices. ſed omnes videntur erraſſe: non enim propriam rem officii ſui tractarunt, ſed communem, & cum Oratoribus & Philoſophis: nam de literis tractare & Orator poteſt, de voce nemo magis, quam Philoſophi tractant: definitio Ariſtotelis communis eſt. Unde proprie Donatus, & doctus, qui ab octo partibus orationis inchoavit, quae ſpecialiter ad Grammaticos pertinent.* Tu potius, Servi, cum tuo Donato in errore eſſe convinceris, tum Fabii auctoritate, qui de Grammatica tractans a literis inchoavit, tum ratione: unde enim magis tractatus ſui initium ſumere debet Grammaticus, quam a quibus nomen accepit tam apud Graecos, quam apud Latinos? nam quem Graeci Grammaticum ἀπὸ τῶν γραμμάτων, hoc eſt a literis, eum Latini Literatorem ab iiſdem literis appellavere? Regius.

Velut ſacri.] Loco *ſacri*, mihi *ſacrarii* legendum videtur. Regius. Ita codex Almel. & Stephani, Colon. & Vidovaei margo. ſed & *ſacrum* pro templo poni docuit Barthius ad Stat. II. Theb. 219. cui adde alium Dictyos Cret. locum ex lib. V. 12. *Caſſandram Ajax Oilei e ſacro Minervae captam abducit.* Burm.

Multa rerum.] *Multarum.* Sich.

Cujuslibet artis.] *Auris*, loco *artis*, legendum eſſe non exemplar modo priſcum, ſed ratio quoque dictat. *Auribus* namque literarum ſoni dijudicantur: literarum vero ſonos multiplices eſſe facile

rum ſonos? Non Hercule magis, quam nervorum. At grammatici ſaltem omnes in hanc deſcendent rerum tenuitatem, deſintne aliquae nobis neceſſariae literae, non quum Graeca ſcribimus (tum enim ab iiſdem duas mutuamur) ſed proprie in Latinis, ut in his *Servus*, & *Vulgus*, Aeolicum digamma deſideratur. Et medius eſt quidam V & I literae ſonus. Non enim ſic *optimum* dicimus, ut *opimum*. Et in *Here*, neque

facile eſt ex Priſciani libro primo colligere. Singulae namque vocales denos, atque etiam plures, ſonos habere dicuntur &c. ſimiliter aliae vocales aliis ſonis ab antiquis proferebantur, id quod nequaquam hoc tempore cuſtoditur. Quis enim nunc ſignat differentiam pronuntiando inter *legis* praeſentis, & *legis* praeteriti temporis? Certe nemo. ex priſcorum vero pronuntiatione vocalis cujusque quantitas percipiebatur. REGIUS. *Artis.* MS. Joan. Andr.

Literarum ſonos.] Ita Horatius Art. Poët. 272.

——— *ſi modo ego & vos*
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digito callemus & aure.

ALMELOV.

At grammatici.] *Aut* V. C. Alm. *An Grammatici ſaltem omnes in hanc deſcendunt.* MS. Joan.

Deſintne nobis.] Priſcianus docet longe plures eſſe pronuntiationes, quam literas: quod, ſi verum eſt, & literae pronuntiationis ſunt indices, dubium non eſt, quin Latinis & Graecis literae deſint. TURNEB.

Neceſſariae literae.] *Literarum.* V. C. Almelov. eleganter: ita enim ſolebant veteres loqui; ut *nigrae Lanarum.* Plin. VIII. 38. v. Gron. ad Liv. XXX. 9. & Heinſ. ad Claud bel. Get. 9. & 583. ſic apud Virgil. 1. Aeneid. 399. legendum

Haud aliter puppeſque tuae, puberesque tuorum.

apparet ex Charis. 1. Gram. Inſt. p. 53. ubi *pubes* in genitivo facere *puberis* docet hoc exemplo. apud Ovidium ex MS. in Ibide. 81.

Denique ab antiquo divum veteresque novique.

vide plura apud diligentiſſimum Drakenburgium ad Sil. 1. 564. & quos ille laudat. BURM.

Duas mutuamur.] Quanquam Priſcianus teſtis eſt, antiquos Latinos nec *y* graeco uſos, nec z, ſed pro *y* uſurpaſſe *u*, pro z modo *ſ* ſimplex, modo *ſſ* duplex. TURN. Vide Iſidor. lib. 1. c. 4. & 26. Martian. Cap. lib. III. & Quinct. lib. XII. 10. ALMELOV. *Duas* non habet Obrecht.

Digammon.] *Digamma* rectius legeretur. Eſt autem ſic appellata a figura, quod duplex gamma videretur. Peculiaris vero fuit Aeoliae linguae, & *vau* ab ipſa voce, teſte Varrone ac Didymo, fuit appellata; interdum autem pro ſimplici conſonante; interdum pro duplici fuit accepta, quemadmodum *u* conſonans apud nos. ut *Venus* & *Audivi.* Quidam, & praecipue Claudius Caeſar, putarunt literam hanc Latinae linguae maxime neceſſariam in ſcribendis praeſertim hujusmodi nominibus *Servus*, *vulgus*, & ſimilibus: Craſſior enim ſonus, quam ſit *u* conſonantis in hujuſmodi nominibus pronuntiandis, neceſſarius videtur, ac talis fere, quali utuntur Germani in proferenda *u* conſonante, qui ſane proxime ad ſonum *f* accedit. Eſt vero eadem figura, qua F. litera, ſed inverſa hoc modo Ⅎ, ut in multis etiamnum inſcriptionibus cernitur cum alibi, tum Romae *Serⅎus ⅎixit*: verum Claudio mortuo hanc omnes, ut ſupervacuam, repudiarunt. REGIUS. Quo uſi Aeolenſes fuerunt pro aſpiratione, atque etiam in medio dictionum, ut vocales ſepararentur. Ejus, ut nomine etiam indicatur, figura gemini *γ* traditur, cum poteſtas literae F. fuiſſe videatur. Itaque illi pro ἰλίαν Fιλίαν dixere, & ῥόδον Fρόδον, & δᾶος δαFος. CAMERAR. *Aeolicum digammon* Ⱶ *deſideratur. Et medius, &c.* PITHOEUS. Vide Iſidor. lib. 1. c. 4. & Quinct. XII. 10. & Salmaſ. ad inſcr. Herod. p. 44. ALMELOV. *Digammon* MSS. Bodl. & Joan. Ven. Sich. & Ald. vide Voſſ. 1. de Art. Gram. c. 15. & 16. & Lipſ. ad Tacit. XI. an. 14. & Caſaub. & Torr. ad Suet. Claud. 41. *Digammon* etiam dixit Servius ad Virgil. 1. Aeneid. 451. *Lenis quartae conjugationis tempus praeteritum perfectum vel in ⅎi junctum erit, vel ſublata digammo in ii pro noſtro arbitrio. ut leniⅎi lenii, audiⅎi audii.* &c. Vide & Inf. cap. VII. BURM.

Et medius eſt quidam.] Priſcianus libro primo ait cofuſum eſſe quendam ſonum & temperatum ex *u* & *i*: ideoque hujuſcemodi nomina à Latinis modo per *u*, modo per *i* ſcripta fuerunt. TURNEBUS Vide Iſidor. d. l. & Alcuin. Gramm. pag. 2083. Gram. Vet. ALMEL. *Ut medius.* V. C. Alm.

Sic optumum dicimus ut optimum.] Sic quidem fere corupte legitur; cum enim exemplis Fabius oſtendere velit, medium eſſe quemdam *u* & *i* vocalium ſonum, non unum nomen, ſed diverſa ſubjiciat oporteat, ſed *t* eraſa litera *opimum* legendum eſt. in *opimo* namque I vocalis aperte auditur, in *optimo* non ita, ſed medius quidam *i* & *u* vocalium ſonus. REGIUS. Et *ſic optumum ut opimum* Aldus edidit, & margo Stephani. alii *optimum & opimum. optumum ut optimum.* Venet. Vaſc. Par. Steph.

Et in Here.] Scribe *& in Heri.* PHILAN. *Et Here.* V. C. Alm.

Digitized by Google

que I auditur. An rurſus aliae redundent, praeter illam aſpirationis notam ⊢, quae ſi neceſſaria eſt, etiam contrariam ſibi poſcit ⊣. Et K, quae & ipſa quorumdam nominum nota eſt. Et Q, cujus ſimilis effectus ſpecieſque, niſi quod paullum à noſtris obliquatur, *Koppa* apud Graecos, nunc tantum in numero manet. Et noſtrarum ultima X, qua tamen carere potuimus, ſi non quaeſiſſemus. Atque etiam in ipſis vocalibus grammatici eſt videre, an aliquas pro conſonantibus uſus acceperit, quia *Jam* ſicut *Tam* ſcribitur, & *Quos* ut *Cos*. At quae ut vocales junguntur, aut unam longam faciunt, ut veteres ſcripſere, qui geminatione earum, velut apice, utebantur: aut duas: niſi quis putat etiam

V. C. Alm. Aldus. vide etiam infr. lib. I. cap. 7. & Ciaccon. ad Columnam roſtratam, & Macrob. I. Sat. III. Almelov.

Aſpirationis.] Veteres Latini, ita ut Graeci, ſupra vocales aſpirationis tantum notam poſuere, quod & ipſi in antiquis codicibus animadvertimus, ἀνίων legentes & ὀδίε, quod etiam ex hoc Quinctiliani loco manifeſtum eſt. Nam ſi aſpirationis, inquit, ſignatio neceſſaria eſt, erit etiam attenuationis, id eſt, quam ψιλὴν vocant; etſi Athenaeus lib. IX. cap. 12. diverſum ſentiat: nam & veteres, ait, non ſupra, ſed ante vocales aſpirationem poſuiſſe: arbitrari etiam ſe, iis vocalibus, quibus aſpirari vellent, *h* literam praeſcripſiſſe, quod Romani adhuc obſervent. Camerar.

Etiam contrariam ſibi.] Senſus exigit, ut *poſcit* adſcribatur. Sic enim erit perfectus, ſi legetur, *etiam contrariam ſibi poſcit.* Regius. *Praeter illam aſpirationis, quae ſi neceſſaria eſt, etiam contrariam ſibi poſcit.* MS. Bodl. Ald. Sich. Codices alii vocabulum *notam* agnoſcunt, ipſam autem notam, ac ſibi contrariam omittunt. Gibson. *Contraria.* V. C. Alm.

Et Q. quae.] Locatellus, Gryphius & Colineus *& K quae e. i. q. n. n. e. & Q. cujus.*

Et K.] Etiam Priſcianus docet K & Q. eſſe ſupervacuas: cum habeamus C. Turneb. vide Iſidor. lib. I. 4. & 26. Mart. Capell. lib. III. Almel.

Effectus ſpecieſque.] *Effectu ſpecieque.* MS. Joan.

Obliquatur.] Id eſt liquidius pronuntiatur, vel obliquius redditur ſcripta; cui reſpondet apud Latinos C. itaque perſpicuum eſt, K & Q in noſtro numero redundare. Mosellanus. *A noſtris eliquatur.* Andr. *paulatim a nobis obliquatur.* MS. Joan.

Kappa.] Gallaeus adſcripſerat κόππα omnino legendum, unde κοππατίας ἵππος. Sed additamentum videtur, quod ex docti alicujus adnotatione in textum irrepit. certum autem eſt τὸ κόππα apud Graecos tantum in numero manere, id eſt nonagenarium numerum conſtituere. vide Mar. Victorem pag. 2469. ita Gallaeus: & recte *koppa* reſtituiſſe patet, ex iis, quae vir eruditiſſimus I. B. ſcribit in diſſertatione de priſcis Graecorum ac Latinorum Literis ad Bernard. de Montfaucon, quam hic Palaeographiae ſuae ſubjecit, & qui eodem modo corrigit, p. 569. nota autem literae hujus erat ϟ. Plura ibi egregia eruditione ſe commendantia vide. Burm.

Qua tamen.] V. C. Almel. *qua tam carere potuimus, quam ſi non quaeſiſſemus.*

Quos ut Cos.] *Vos.* V. C. Alm. Aldus, Colon. Stephanus. Gryph. Colin. & alii. Sed e margine irrepſiſſe putat Gallaeus hanc periodum *quia jam s. t. s. e. q. u. cos.*

At quae ut vocales.] Alias *at quae literae.* Turneb. *Atque.* V. C. Alm. Locatellus, Aldus, Gryph. Colineus, & alii. *junguntur* etiam MSS. Bodl. & editiones veteres. & *faciant.* Aldus. *atque vocales junguntur, aut unam.* Vaſcoſ.

Unam longam.] Duo mihi in his ſenſibus deſiderantur. *enim* conjunctio & verbum *ſcripſerunt*, loco illius nominis *ſcriptores*, ut caſtigate legamus. *Aut enim unam longam faciunt, ut veteres ſcripſerunt.* Regius. Antiqui Latini, cum vocalem longam ſcribere volebant, eam geminabant, eaque geminatio erat loco virgulae extenſae, quae notat Syllabam eſſe longam. Turneb. *enim* deeſt. MS. Bodl. Andr. Venet. Ald. *ſcripſerunt.* MS. Bodl. Joan. Ald. *ſcriptores.* Venet.

Aut duas.] Hic locus de diphthongo intelligi poteſt: non deſunt tamen, qui intelligant de dictionibus quibuſdam longis, quarum literae quaedam mutabantur. nam antiqui pro *lumen* dixerunt *loumen.* Turneb. videre etiam Grammaticum oportet, quo modo vocales, ſuam videlicet retinentes vim ſeu poteſtatem, conjungantur. Aut enim eaedem pro longa geminantur, qua geminatione veteres longam voluere intelligi. ita ut Graeci, cum apicem ſupra ducunt, hoc eſt, ut ipſi loquuntur, τὴν μακρὰν, ut *dii, feelix, viirtus.* aut coeunt in diphthongum, quae eſt vocis commiſtio, ut *praeunus, coelum.* Tribus accidere neutrum poteſt. *Coitus* autem vocalium complexio eſt accipienda, quae a Graecis nominatur σύλληψις, ut in ὀφθαλμὸς, φ θ ſunt in complexione, & *conſpuo*, *s p*: numquam autem eaſdem conſonantes complectimur

etiam ex tribus vocalibus ſyllabam fieri, quod nequit, ſi non aliquae officio conſonantium fungantur. Quaeret etiam hoc, quomodo duabus demum vocalibus in ſeipſas coëundi natura ſit, cum conſonantium coëat nulla, niſi alteram frangat. Atqui litera I ſibi inſidit. *Conjicit* enim eſt ab illo *Jacit*. Et V, quomodo nunc ſcribitur *Vulgus* & *Servus*. Sciat etiam Ciceroni placuiſſe *Aijo Maijamque* geminata I ſcribere. Quod ſi eſt, etiam jungetur, ut conſonans. Quare diſcat puer, quid in literis proprium, quid commune, quae cum quibus cognatio: nec miretur, cur ex *Scamno* fiat *Scabellum:* aut à *pinna* (quod eſt acutum) ſecuris utrimque habens aciem, *Bipennis:* ne illorum ſequatur errorem, qui,

mur pronuntiatione, ut *efficio*, *addico*, id quod duabus illis vocalibus I & V, cum pro conſonantibus ſunt, uſuvenit, a natura ſcilicet conſonantium alienum; porro I litera, ut conſonans, tamen etiam jungitur. Sicut enim in *efficio* & *addico* *ff* & *dd* junctas non complectimur, id eſt dividimus pronunciatione, ita in *aijo* & *Pompeius ij*, ut ſit *ai* una, & *io* altera ſyllaba: *pei* & *jus*. CAMERARIUS.

Fieri quod nequit.] Editiones priſcae *quod nequit fieri.* in C. V. Alm. *quod nequit*, non legebatur.

Cum conſonantium nulla niſi alteram frangat.] Ingenue fateor, me ſaepius addubitaſſe, quid ſibi vellent haec Fabii verba, multoſque & claros quidem Literatores rogaſſe: qui mihi, quae ſentiebant, referentes minime ſatisfaciebant: ego vero tandem in hanc veni opinionem: ut exiſtimem duas quidem eaſdem vocales, ita in unam Syllabam poſſe copulari; ut uno ſpiritu proferantur, quemadmodum in his *abjicit*, *inicit*; Conſonantium vero nullam ita poſſe in ſe ipſam coire, ut non alteram frangat, hoc eſt in prolatione alterius vim ac ſonum non diminuat, ab eaque ſejungatur, ut *ittus*, *addo*, *ſuggero* & ſimilia. REGIUS. Videtur hoc praeceptum intelligendum de ratione ſcribendi veterum, qui vocales longas geminabant, ac *rees*, *doonum*, dicebant. idem autem fieri non poteſt conſonantibus eiſdem, niſi altera alterius ſonum elidat, ut *efficio*, *addico*. TURNEB. Stephanus, Gryphius, Colineus & alii, *cum conſonantium coeat nulla.* cum MS. Bodl. Andr. Locatellus. Aldus. Venet. Sich. & V. C. Alm. *τὸ coeat* ignorent. Legendum praeterea, ſi *coeat* ſervandum eſt, puto, *niſi altera alteram frangat.* nondum tamen liquidum eſſe hujus loci ſenſum puto, nec video quomodo in *addo*, & ſimilibus altera conſonantium frangatur, hoc eſt ejus vis diminuatur, cum utriuſque *d* ſonus ſit integer. *frangere* vero eſt non proferre, ut eſt vera vis literarum, ſed molliori & obſcuriori ſono pronuntiare. ita Statius dicit lib. VI. 29.

—— *acceptus longe nemora avia frangunt Multiplicantque ſonos.*

& ita *fracti ſoni* ſunt molliores, & effeminati; de quibus ad Petron. cap. CXXVIII. quare amplius deliberandum puto, niſi forte ſcripſerit *cum conſonantium nulla alteram frangat.* quod verum eſt; at contra in vocalibus. BURM.

Atqui litera I ſibi inſidit.] Id eſt coit in ſe, prior conſonans fit, alioqui coire non poſſent. qua de re exſtat caput apud Gellium lib. IV. c. 17. MOSELLANUS. *incidit* eſſe in libro antiquo, teſtatur Gallaeus, cui *inſidit* non placet. Gebhardus quoque lib. I. Crep. 14. *incidit* profert, ſed ex altero Palatino *At quidem literam I ſibi inſcindit.* Obrechti codex. *A quidem literam I ſibi miſcet.*

Eſt & ab illo jacit.] *Et* copula, ut redundans, videtur expungenda. REGIUS. *ab ipſo*, Gallaeus malebat; ut capite primo, *in ſtudiis praecipuum ſcribere ipſum.*

Aio Maiiamque.] *Aijo Maiiamque* legendum eſt, ſicque in antiquo exemplari ſcriptum eſt. hoc autem Cicero in Oratore praecipit. REGIUS. Aldus. *ais aijamque geminata* II. Turnebus quoque lib. XIX. adv. 12. *ai is aii aijamque. Ajo ait aijamque.* MS. Joan. Sich. Philander alios legere *Maijam Aijacemque*, teſtatur.

Aio.] I conſonans in principio ſimplex eſt, ut *Juno:* in medio duplex, ut *aiio*, ideoque antiqui per duplex *ii* ſcribebant: ita tamen pronunciandum cenſet Priſcianus, ut prius *i*, priori vocali adjungatur, poſterius poſteriori, ne conſonantes eaedem jungantur, & complexe efferantur. TURNEB.

Geminata litera.] Vide Iſidor. I. 26. & Velium Longum in Orthograph. & hoc veteres inſcriptiones probant, ubi majuſcula litera I pro geminata legitur. ut DIS. MANIBVS. & SVLPICI. ALMELOV.

Scamno fiat.] Habet enim M. cum B. cognationem, quod in Graecis eſt manifeſtum, ut cum in praeterito paſſivo primi ordinis acutiſonorum verborum primae zyzygiae mutae in M tranſeunt. Eſt autem magna cura haec res animadvertenda & tradenda pueris, qua expedita multum difficultatis excluſum fuerit. CAMERAR. De *ſcamnis* vide Savaron. ad Sidon. Apoll. lib. I. Epiſt. I. p. 23. PAREUS.

A penna

qui, quia à pennis duabus hoc eſſe nomen exiſtimant, *pinnas* avium dici volunt. Neque has modo noverit mutationes, quas afferunt declinatio, aut praepoſitio, ut *ſecat ſecuit*, *cadit excidit*, *caedit cecidit*, *calcat exculcat:* & ſic à *lavando lotus*, & inde rurſus *illotus* & mille alia: ſed & quae rectis quoque caſibus aetate tranſierunt. Nam ut *Valeſii* & *Fuſii* in *Valerios Furioſque* venerunt: ita *arbos*, *labos*, *vapos* etiam & *clamos* ac *laſes*, aetatis fuerunt. Et haec ipſa S litera ab his nominibus excluſa, in quibuſdam ipſa alteri ſucceſſit: nam *mertare* atque *pultare* dicebant. Quin *foedum foeduſque*, pro aſpiratione, vau ſimili litera utentes:

A penna (quod eſt acutum) ſecuris.] Aldus *a pinna, quod eſt acutum ſecuris, utrinque habens aciem bipennis.* quod verum puto, ut *pinna* notet illam partem ſecuris, qua acuta eſt, ut ita pinnae in moenibus, & ſimilia acuta. unde *bipennis*, quae duo acuta habet, ſive pinnas. Servius vero bipennem dictam, quia veteres *pennas* dicebant, non *pinnas* notat ad Virgil. II. Aeneid. 479. in MSS. Virgilii & Ovidii ſemper fere promiſcue a librariis *pennas* & *pinnas* ſcriptum offendi, & plurimi ſcriptores, ſaltem poſterioris aevi, confuderunt, & Erycius Putean. in Promulſide Epiſt. XXIX. *pinnas* pro alis poni, & cum *pennis* confundi docet. Gallaeus verba illa *quod eſt acutum*, ut gloſſema configi volebat. Burm.

Quia à pennis duabus.] Fabio ſuccinit Servius ad Aen. II. *Bipennis dicitur, quod ex utraque parte habeat aciem, quaſi duas pinnas, quas veteres dicebant.* Et Nonius Marcellus: *Bipennis manifeſtum eſt dici, quod ex utraque parte ſit acutum. Nam nonnulli gubernaculorum partes tenuiores pinnas vocant eleganter.* At opinionem, quam Fabius damnat, ſequitur Iſidorus Orig. lib. 19. cap. 19. *Securis apud Veteres penna vocabatur, utramque autem habens aciem*, bipennis *dicitur; quod ex utraque parte habeat acutam aciem, quaſi duas pennas. Pennum autem antiqui acutum dicebant. Unde & avium pennae, quia acutae.* Colomesius. *A pennis.* V. C. Alm. *a pennis avium.* MSS. Bodl. Joan. Ven. Par. Colin.

Qui quia.] Conjunctio *quia*, ut ſuperflua, mihi videtur expungenda. Regius.

Afferunt.] *Affert.* V. C. Alm.

Caedit caecidit.] *Excidit.* V. C. Alm. Aldus vitioſe *excindit*. Steph. *Caedit Cecidit.* ſed tunc legendum etiam eſſet *cadit*, *cecidit*.

Et ſic a lavando.] *Fit.* Locatelli editio. MS. Bodl. Colon. Sich. in margine.

Quae rectis.] Stephanus, Gryph. & Roignii *a rectis.*

Valeſii.] Antiqui Latini *r* litera non utebantur, aitque Pomponius Juriſc. primo de origine juris, primum Appium Centimanum *r* literam apud Latinos inveniſſe. meminit quoque hujus rei Livius lib. 2. ab urb. cond. Turneb. Vide Macrob. III. Sat. 2. & Sext. Pomp. in *Aureliam familiam.* praeterea veteres concurſum R cum S fugiebant; quare ubi concurrerent, *r* ſemper ejecerunt. ut in *ſurſum rurſum*, pro quo *ſuſum* & *ruſum* legiſſe Scaliger I. Auſon. lect. c. 14. auctor eſt. Almel.

Arbos.] V. Iſidor. I. 26. & apud Graecos Σ in P mutatum docet. Meurſ. Miſcell. Lacon. lib. II. c. 8. Almel.

Laſes.] Quod *laſer* dixere, ſuccus ſilphii, id eſt, laſerpitii, Cyrenaici germinis. Camerar. Haec *ac laſer*, deſunt in V. C. Alm. & Bodl. Colon. Ven. & editione Locatelli, Andr. Sed Aldus, Gryphius, Vidovaeus & Sich. *ae paſſes* habent. de *laſere* vide Illuſtr. Spanhemium diſſertatione VI. de uſu & praeſtantia numiſm. p. 293. editionis noviſſimae.

Et haec ipſa litera S.] Vidovaeus. *Nec ignara Philoſophicae, cum propter plurimos in omnibus excluſa.* quod quid ſibi velit neſcio. & erraſſe operas puto. *atque ipſa litera.* Obrecht.

Mertare atque pultare.] Sex. Pomp. *Mertat pro merſat dicebant.* unde patet cognatio S. & T. Almel. Codex Argentor. Obrechti *mertare caput* & *os pultare.* quo adludit C. V. Alm. qui habet *mertare apud pultare. mertare* autem uſus Attius in Myrmidonibus.

Quod ſi ut decuit, ſtares mecum, haud me meus
mertaret dolor.

& nugatur Nonius in hac voce, qui per *merentem faceret* exponit. niſi ſcripſerit *mergentem*; quod tamen abſurdum. utitur idem in Antenoridis apud eumdem Nonium in *mertare*; ubi rectius explicat.

Fortaſſean ſit, quot hic non mertet metus.

& in Deiphobo.

Vel hic, qui in ea parte effrenata impudentia
Praeſentem praeſens dictis mertare inſtitit.

forte & uſus hac voce in Antenoridis apud Non. in *mactare:*

Quin aut illorum in campo fundam copias,
Aut navis auram, aut caſtra mertabo in mare.

ubi *mactabo* Nonius. niſi *jactabo* malis. Pro *os pultare*, forte etiam praeſtaret *oſtium.* quod frequens Plauto, ut & *fores* & *aedes pultare.* Burm.

Foedum Foeduſque.] Hunc locum ita, (*foedum foeduſque*)

F 2

tes: nam contra Graeci aſpirare ſolent Φ: ut pro Fundanio Cicero teſtem, qui primam ejus literam dicere non poſſet, irridet. Sed B quoque in locum aliarum dedimus aliquando, unde *Burrus* & *Bruges*, & *Balaena*. Nec non eadem fecit ex *duello bellum*, unde *Duellios* quidam dicere *Bellios* auſi. Quid *ſtlotum*, *ſtliteſque*? Quid T literae cum

dusque) deſcriptum ex antiquis duobus conſentientibus codicibus, confido me explanaturum, ut appareat, audacter a quibusdam mutatum fuiſſe, qui ſuppoſuere *fordeum foedusque*, quomodo & apud Priſcian. lib. 1. mendoſe legitur. Nam hoc loco nulla fit mentio de mutatione aſpirationis, & contextus orationis iſtam inculcationem nullo modo patitur. legendum igitur *Foedum*, *foedusque*, quorum utrunque, quid ſignificet, nemo ignorat. Docet autem Quinctilianus diligenter obſervandum, quae literae ſuos locos naturaliter obtineant, quaeve in aliorum quaſi ſubierint. Nam & R. in locum S. & in hujus T. alicubi ſucceſſit. & F. litera utimur pro aſpirato P. quae enim Graeci per φ. enunciarunt, Latini per F. maluerunt, ut *fama*, *fagus*, *fur*, *Afer*. Quae igitur Graeci, inquit, aſpirate pronuntiant, nos quidem non aſpirate, ſed tamen conſimiliter. docuit enim & Priſcianus inter F. & φ. proferendum differentiam eſſe. Poſſet autem quis cupiens *Fundanium* aliterne, quam φυνδάνιον ſcribere? hoc manifeſtum, ut confido, expoſitione noſtra, ſequentibus etiam declaratur, ubi aliarum quoque literarum permutationem oſtendit, ut *Burrhus* pro *Pyrrho*, *Bruges* pro *Phrygibus*, *Balaena* pro *Phalaena*. Quod non animadvertentes illi correctores, hunc etiam locum depravarunt, ſupponentes *Belenam*. Ceterum quod ſequitur *Stlotum Stlitemque*, etiamſi in praeſentia hoc ſcriptionis genus tueri non queam, tamen ſecutus, cum veram judicaſſem, aliquorum codicum expreſſam ſcripturam, aliquorum evidentia veſtigia, ſic relinquendum putavi. Camer. Editio Lugdunenſis *Foedum foeduſque* quod tamen auctoritate codicis. MSS. Joan. codicum. Venet. Ald. & pene omnium ejecimus. *Fordeum* enim aeque aſpirationis initialis poteſtatem oſtendit, ac *Foedum* illud, quod contra codicum fidem ſubſtituitur. Gibson.

Vel ſimili litera.] In exemplaribus quidem omnibus, quae mihi videre contigit, ſic legitur, *vel ſimili litera utentes.* Sed quid ſibi *vel* conjunctio hoc loco velit, parum mihi liquet. Fabius namque aperte ſentit priſcos uſos fuiſſe in his nominibus *hordeum* & *haedus* quadam alia litera, quam aſpiratione. An igitur loco *vel* disiunctionis fortaſſe *Vau* ſcribendum eſt? ſic enim illud Aeolicum digamma, ut jam diximus, vocabant. eodem vero, quo F, ſono fere ferebatur, ac ſaepius pro aſpiratione ponebatur ut *ϝelena*, pro Helena. Regius. Stephanus & Gryphius & Philand. *vau*. Colineus *u ſimili litera.* Vaſcoſanus *F vel ſimili*; ſed in margine *vau vel ſimili*. V. C. Alm. *velut ſimili.* Argentor. *velut F litera utentes.* & Robortellum quoque Emendat. lib. 1. c. 52. legiſſe *vau ſimili litera*, adnotaverat Almelovenius.

Nam contra Graeci.] Argentor. *Nam tantum Graeci iſta aſpirare ſolent, inde pro Fundanio. C. t. q. p. e. l. d. n. p. i. ſed B. quoque aliam vim d. a. u. B. c. B. & Belena.* V. C. Alm. *nam contra Graeci ita aſpirare ſolent; in pro Fundanio.* And. Steph. *ita aſpirare ſolent.* Gryph. *ita aſpirare ſolent haec.* deeſt vero φ MS. Bodl. editiſque fere omnibus.

Ut pro Fundanio.] Apparet teſtem illum hominem Graecum fuiſſe, ac pro *f* latino, pinguius pronuntiaſſe & extuliſſe φ Graecum. Turneb.

B. quoque.] Videndus Paullus Merula ad Ennium pag. 59. Pareus.

Byrrhus.] Videtur non *Byrrhus* legendum, ſed *Burrhus.* ita enim antiqui Latini appellarunt hominem rufum, *Burrhum*, ut docet Feſtus Pompejus, quem Graeci πύῤῥον vocant. Turn. Salmaſius ad Vopiſci Carin. cap. 2. *unde proprium Burrus.* ex MSS. Almel. Colon. Par. Coſineus & margo Stephani. Cod. Alm. *unde Burrus.* Victorius lib. xiv. var. c. 3. vero *Burrum* pro *Pyrrhum*. ex Ciceronis Orat. c. 48. poſitum oſtendit. & pro *belena*, *balaena* legit Regius in ſuo codice, *unde proprie & Bruges.* qui *proprie* ut ſuperfluum ac ſenſum turbans expungendum putabat. Sed exciderat τὸ *Burrum*, ut & in Locatelli editione deeſt. *Byrrhus.* Ven. Ald. Colon. Sich. Vaſc. Steph. *Belena.* And. Sich. Par. Vaſc.

In aliarum locum.] Cyprios mutaſſe B in. Γ. docet Palmer exerc. p. 25. Almel. Obrech. *B. quoque aliam vim dedimus.*

Duellios quidam dixere bellios.] *Duellos & bellos.* MS. Bodl. Locatelli editio. Venet. Col. Sich. & Stephani & Vidovaei. *Duellos* MS. Joan.

Bellios auſi.] Naevium intelligit. Gloſſae veteres Guil. Forneri. *Duellus* καλὸς; apud Naevium *facies virginis duellae.* hunc Naevii locum adducit Nonius in *contemplo*, ſed vocem *duellae* neglexit, quod nihil faceret ad inſtitutum ſuum. Colomes. Petrus autem Ciacconius ad Colum. Roſtr. multorum auctorum exemplis oſtendit *Duilios* & *Bilios* hic legendum; imo auctoritate duorum MSS. vide porro Iſidor. lib. xviii. c. 1. & Menag. in amoen. Jur. Almel. *Belloſos auſi.* MS. Bodl. And. *bellos.* MS. Joan. Colon. Sich. Vaſc. Steph.

Quid ſtlotum ſtliteſque.] *Stlatum* potius mihi videtur

cum D quaedam cognatio? Quare minus mirum, ſi in vetuſtis operibus urbis noſtrae, & celebribus templis legantur *Alexanter* & *Caſſantra.* Quid O atque V permutatae invicem? ut *Hecoba* & *notrix*, *Culchides*, & *Pulyxena*, ſcriberentur: ac ne in Graecis id tantum notetur, *dederont*, ac *probaveront.* Sic ὀδυσσεὺς, quem Οὐλυσσεία fecerunt Aeoles, ad *Ulyſſem* deductus eſt. Quid? non E quoque I loco fuit? ut *Menerva*, & *leber*, & *mageſter*, & *Dijove* & *Vejove*, pro *Dijovi* & *Vejovi*? Sed

detur legendum: nominibus enim ab *L* incipientibus *st* literas praeponebant veteres Romani. Unde & Juvenalis *Stlatariam purpuram* dixit. Sicque tum alibi, tum Romae multis in marmoribus vetuſtis ſcriptum conſpicitur, *ſtlitibus judicandis.* Regius. *Stlatum* navis eſt lata, parum altitudinis habens, ſic dicta, quod veteres locum *ſtlocum*, & lites *ſtlites* dicebant, teſte Feſto Pompejo. Mosellanus. *Stlocum* Aldus Vaſcoſan. Obrecht. & V. C. Alm. *Stlatum* Colon. Vaſc. Stephanus, Gryph. Colin. & alii.

T. cum D quaedam cognatio.] Meurſ. in Miſcell. Lacon. lib. 11. cap. 8. oſtendit apud Graecos nonnumquam Θ pro Σ ſcriptum fuiſſe. & Σ mutaſſe in P. vide Auſon. Popm. de uſu Antiq. locut L. 3. Almel. *Quid D literae cum T quaedam cog.* Ald. Par. Vaſc. Steph. Obrecht.

Si in vetuſtis.] *In* nonhabet V. C. Alm. nec Aldus.

Alexanter.] *Aleſſanter.* Venet.

Quid O atque V.] Plinius ſcribit nonnullas Italiae civitates *o* caruiſſe, & illius loco, *u* ſubſtituiſſe. quod maxime fecerunt Umbri & Thuſci. contra quaedam in Italia fuerunt civitates, quae *u* non uterentur, & illius loco *o* ſubſtituerunt. Turneb. Vide Sigonii Emendat. lib. 1. c. 2. p. 139. tom 11. Theſaur. critici. & Lipſ. 111. Var. lect. 29. & noſtrum lib. 1. cap. 7. Almel.

Notrix.] In exemplaribus quidem omnibus, quae quidem mihi videre contigit, ſcriptum eſt *notrix.* quod licet accommodatum exemplum videatur; cum tamen ſe de Graecis tantum ſentire teſtetur Fabius, puto aliud nomen Graecum illius loco eſſe ſcribendum. Quodnam vero illud ſit, mihi non ſuccurrit. Regius.

Pulyxena.] Ita nos quoque *epiſtulam* ſemper in veteri Plautino codice ſcriptam notavimus. Camer.

Sic ὀδυσσεὺς.] *Sicut*, loco illius *ſic* in antiquo legitur exemplari. ex omnibus autem Graecorum linguis Aeolicam maxime imitati ſunt Latini. Quamvis igitur Ὀδυσσεὺς lingua communi dicatur, maluerunt tamen Aeoles imitantes, qui Οὐδύσσεια dicunt, *Ulyſſem* traducere, quam *Olyſſem.* Quod nomen cur cum duplici *SS.* non ſcribatur potius, quam cum *x.* non video. Regius.

Quem Οὐδύσσεια, &c.] Forte melius ſcriberetur ὠδύσσεια, cum praeſertim ſoleant Aeoles mutare *o* in *υ*, & Latini *υ* in *u*: atque ita ſervaretur eadem quantitas. Turneb. Conſuevere Aeolenſes pro *o*, *υ* ponere, ipſumque *υ*, ut plenius ſonaret, *ο μικρῷ* quaſi explere, ut θυγατέρ. Non quidem longa prima, ſicut ſi Dipththongus eſſet *υ*, quod verſu Callimachi probavit Priſcianus libro primo; ſed a ſcriptione τῷ *o*, ſono Aeolico expreſſo. ita οὐδυσσία Aeoles dicere, ſcriptum à Quinctiliano accipio, quos Latini imitati, ut in aliis plerisque *Ulyſſem* fecerunt. Camerar. Scribe οὐδυσσία, ex Joanne Grammatico & Corintho. Philander.

Ad Ulyſſem.] *Ulixem.* V. C. Alm. ita emendatiſſimi codices apud Ovidium & alios. de quo ad Ovidii Epiſtolam primam agemus.

Quid? E quoque.] *Non* particula videtur adſcribenda, ut legatur. *Quid? non E quoque I loco fuit?* Regius.

Menerva, leber, mageſter.] Sic in vetuſto lapide ſcriptum de Duellio priſca ratione: *Rem navebous marid Conſol primus geſſit.* Quod ſumptum eſt à ruſticis, qui, ut ait M. Varro, de re Ruſt. lib. 1. c. 2. & 48. dicebant; *Veham*, pro, *via. vellam & ſpecam*, pro, villa, & ſpica. Adeundus Paulus Merula ad Ennium. pag. 58. Ludovicus Creſollius, Vacat. Autumn. libr. 3. cap. 13. pag. 530. Pareus.

Et Divove, victore.] *Pro dijovi victori.* corrupte ſic legitur, ſed legendum, *dijove & dijovi.* *Non* praeterea loco illius *pro* praepoſitionis in antiquo legitur exemplari. Verum ne ſic quidem omnes corruptiones ex hoc loco ſublatae videntur: validio enim ducor argumento, ut exiſtimem pro *victore verove* eſſe legendum. *Et Dijove & Vejove; non Dijovi & Vejovi:* Nam ut Gellius in v. Noct. c. 12. refert, in antiquis inſcriptionibus nomina haec deorum, *Dijovis & Vejovis* ineſſe animadvertebantur. Fabius vero & ipſe de hujusmodi urbis inſcriptionibus priſcis verba facit. Regius. alias *dejove veiove non dejovi vejovi.* Philan. *dii jove victore, non dijovi.* MS. Bodl. Joan. *die jove victore non dijovi.* Andr. *die jove victore pro di jovi.* Venet. *dijove victore non dijovi.* V. C. Alm. Sich. Aldus & Colineus. permutationes autem illas harum vocalium frequentes fuiſſe docent exempla apud Gruterum. Sic pag. MLXV. 9. *Maceſteri* pro *Magiſteri.* & CCCXV. 2. *Meneſtrator* pro *Miniſtrator.* vide indicem eorum, quae ad rem Grammaticam pertinent; & quae notat Munkerus ad Hygin. ſab.

Sed mihi locum ſignare ſatis eſt. Non enim doceo, ſed admoneo docturos. Inde in ſyllabas cura tranſibit, de quibus in orthographia pauca annotabo. Tum videbit ad quem hoc pertinet, quot & quae ſint partes orationis: quamquam de numero parum convenit. Veteres enim, quorum fuerunt Ariſtoteles atque Theodectes, verba modo & nomina & convinctiones tradiderunt: videlicet quod in verbis vim ſermonis, in nominibus materiam, (quia alterum eſt quod loquimur, alterum de quo loquimur) in convinctionibus autem complexum eorum eſſe judicaverunt, quas *conjunctiones*, à pleriſque dici ſcio, ſed haec videtur ex συνδέσμῳ magis propria tranſlatio. Paullatim, à philoſophis, ac maxime Stoicis, auctus eſt numerus: ac primum convinctionibus articuli adjecti, poſt praepoſitiones; nominibus appellatio, deinde pronomen, deinde mixtum verbo participium, ipſis verbis adverbia. Noſter ſermo articulos non deſiderat, ideoque in alias partes orationis ſparguntur. Sed accedit ſuperioribus interjectio. Alii tamen ex idoneis duntaxat auctoribus octo partes ſecuti ſunt, ut Ariſtarchus, & aetate noſtra Palaemon, qui vocabulum

fab. CCXXIII. & recte viros doctos hic correxiſſe *dijove* pro *dijovi*, patet, quia in dativis haec & ablativis permutatio frequens erat; vide Giſan. Ind. Lucret. in *civi*, *colli* & *mare*. & Torrent. ad Horat. Epod. XVII. 67. & Paſſeratium de Literar. inter ſe cognatione. BURM.

Et quae ſint partes.] τὸ *ſint*, non eſt in V. C. Alm. nec in Locatelli, aut Aldi.

Veteres enim, quorum, &c.] Dialectici (ut ait Priſcianus) partes orationis ponunt *nomen*, & *verbum*, quod illa duo juncta integram faciant orationem. caetera appellant *ſyncategoremata*, id eſt, conſignificantia. TURNEB. Vide Dionyſ. Hal. περὶ συνθέσεως ὀνομάτων. PHILANDER.

Fuerunt Ariſtoteles quoque.] *Quoque* non eſt in. V. C. Alm. Bodl. nec in Venet. Sich. Locatelli, Aldi, Stephani, Gryphii, Colinei, nec aliorum editionibus.

Theodectes.] Hic Platonis & Iſocratis auditor primum fuit, ex oppido Pamphiliae, Phaſelo a Stephano nominato, qui exſtitit unus ex illis, qui ad Mauſoleum dicendis epitaphiis, & tragoediis certarunt, atque auctore Gellio libr. x. c. 18. victor abiit. Scripſit cum alias multas comoedias, tum praecepta artis Rhetoricae per verſus. MOSELLANUS. Theodectis nullum opus, quod ſciam, exſtat. Hic adeo gratus Ariſtoteli fuit, ut dono ab eo Rhetoricae artis opus acceperit, ut ſub nomine ſuo ederet, ſibique inſcriberet. quod quidem jam ſub nomine Theodectis emiſſum Ariſtoteles in Rhetoricis ad Alexandrum, non ſine ſua & Theodectis diſcipuli nota, revocavit, ſibique arrogavit: dicens *ut ſcripſimus in Theodectis rhetoricis.* REGIUS. Suidas duos facit, Patrem & filium, & hunc Rhetoricam ſcripſiſſe ait, vide quae ibi annotavit Kuſterus. & Theodectem patrem majorem Ariſtotele fuiſſe, nec ejus diſcipulum probavit Voſſius de Poetis Graecis cap. VII. Ita ut confuderint hos duos viri docti. non comoedias vero, ut Moſellanus, ſed Tragoedias ſcripſiſſe tradunt veteres. BURM.

Convinctiones.] *Conjunctiones.* Locatelli editio. & mox *in conjunctionibus.*

Quod & in verbis.] *Et* copula, ut ſenſui moleſta, eradenda videtur. REGIUS. *videlicet & in verbis.* V. C. Almel.

Conjunctiones.] *Convinctiones.* Locatelli editio, & ita Regius legit, quia σύνδεσμος ad verbum transfertur *convinctio*, ſive *colligatio.*

A pleriſque.] A Palaemone ſcilicet, qui Fabii aetate vixit. MOSELL.

Paullatim à philoſophis.] Dionyſius Halicarnaſſeus dicit quatuor partes poſitas eſſe à Stoicis, *nomen*, *verbum*, *conjunctionem*, *articulum*: Priſcianus vero quinque, & addit *appellationem*. TURNEB.

Maxime Stoicis.] Ut a Diogene & Chryſippo, qui apud Laertium quinque orationis partes numerant. *Nomen*, *Appellationem*, *Verbum*, *Conjunctionem* & *Articulum*. MOSELLANUS. Sed *ac* non eſt in Locatelli, Stephani, Colinei nec Vidovaei. *ac vel maxime*. MS. Joan.

Articuli adjecti.] imo verius disjuncti. Nam Halicar. dicit χωρίζαντες ἀπὸ τῶν συνδέσμων τὰ ἄρθρα. PHILAND.

Partes orationis.] *Orationum.* V. C. Alm. *Alii tamen ex idoneis auctoribus octo duntaxat partes.* Sich.

Palaemo.] *Palaemon.* MS. Bodl. & editiones priſcae fere omnes, & ita id nomen apud Virgilium

vocabulum, ſive appellationem, nomini ſubjecerunt, tamquam ſpecies ejus. At ii, qui aliud *nomen*, aliud *vocabulum* faciunt, novem. Nihilominus fuerunt, qui ipſum adhuc vocabulum ab *appellatione* diducerent, ut eſſet *vocabulum*, corpus viſu tactuque manifeſtum, *domus*, *lectus*: *Appellatio*, cui vel alterum deeſt, vel utrumque, *ventus*, *coelum*, *deus*, *virtus*. Adjiciebant & aſſeverationem, ut *heu*: & attrectationem, ut *faſceatim*. quae mihi non approbantur. Vocabulum, an appellatio dicenda ſit προσηγορία, & ſubjicienda nomini, necne, quia parvi refert, liberum opinaturis relinquo. Nomina declinare & verba in VII.
primis pueri ſciant: neque enim aliter pervenire ad intellectum ſequentium poſſunt, quod etiam monere ſupervacuum fuerat, niſi ambitioſa feſtinatione plerique à poſterioribus inciperent: & dum oſtentare diſcipulos circa ſpecioſiora malunt, compendio morarentur. At ſi quis & didicerit ſatis, & (quod non minus deeſſe interim ſolet) voluerit docere quae didicit, non erit contentus tradere in nominibus tria genera, & quae ſint duobus omnibuſve communia. Nec ſtatim diligentem putabo, qui promiſcua, quae & *epicoena* dicuntur, oſtenderit, in quibus ſexus uterque per alterum apparet: aut quae feminina poſitione *mares*, neutrali *feminas* ſignificant, qualia ſunt, *Muraena*, & *Glycerium*. Scrutabitur mille

lium Ecl. III. 50. ſcribitur. eodem modo & variant ſcripti in *Almo & Almon*. v. Heinſ. ad Ovid. II. Faſt. 601. *Lado & Ladon*. v. Faſt. 69. *Jaſo & Jaſon*. II. Amor. XIV. 33. ubi Heinſ. & ita cap. ſequenti, *ut Palaemo, ſic Thelamo, & Plato*. Burm.

Ab appellatione diducerent.] Vide Iſidor. lib. I. cap. 6. & de appellationibus videri poteſt doctiſſimus Caſaubonus ad Sueton. Caeſ. c. 78. Almel. *Appellatione deducerent*. V. C. Alm.

Vocabulum.] *Vocabolum*. V. C. Alm.

Alterum deeſt.] *Deeſſet*. V. C. Alm. *Qui vel alterum dixiſſet*. Andr.

Ut heu.] *Eheu*. V. C. Alm.

Attrectationem.] Id eſt contractionem; *Faſceatim*, per ſingulos faſces, ut *viritim*, per ſingulos viros. Regius. *Tractationem*. V. C. Bodl. & Alm. Andr. Aldus, Sich. *Attractionem*. Locatellus, Gryphius, Stephanus, Colineus, Vaſcoſanus, Vidovaeus & alii.

Appellatio dicenda ſit.] *Dicenda*, non habet Stephanus, niſi in margine, nec Roignii editio.

Προσηγορία.] Certe, quod ad vocis originem pertinet, *προσηγορία appellatio* eſt dicenda: nam *προσαγορεύω appello* ſignificat, unde derivatur *προσηγορία*. ſed & nomen, quod Donatus noſter *appellativum* vocat, Graecis dicitur *προσηγορικόν*. Mosellanus.

Admonere ſupervacuum fuerat.] *Monere S. erat*. V. C. Alm. *erat*, quoque Colineus & Obrecht.

Circa ſpecioſa.] Edit. Lugd. *ſpecioſa*. facili errore librarii; *ſpecioſiora* autem eſſe lectionem genuinam oſtendit, non ſolum magnus Codicum conſenſus (MS. enim Bodl. Edit. Andr. Venet. aliique ita legunt) ſed etiam ipſius orationis ductus, quem vocabulum *ſpecioſiora* plenum facere, & quaſi ſuſtinere videtur. Gibson.

Morarentur.] *Morantur*. Aldus, Colineus & Vidovaeus.

At ſi quis.] *Atqui*, editiones priſcae, praeter Locatelli & Colinei.

Deeſſe.] *Prodeſſe*. Pithoeus.

Et voluerit.] Ita V. C. Alm. ſed Regius & Philander jam expungendam alterutram particulam viderunt. ego ante parentheſin delendam puto & legendum, *At ſi quis & didicerit ſatis (quod non minus deeſſe interim ſolet) & voluerit &c.* ut non ſatis didiciſſe Magiſtros ſaepe indicet, quae alios docere velint. Burm.

Diligentem putabo.] In vetuſto exemplari minus quidem recte legitur *computabo*; ſed facile emendatur: illa enim *com* propoſitio in *eum* pronomen refingenda eſt. hoc modo, *nec ſtatim eum diligentem putabo*. Regius. V. C. Alm. etiam *computabo*.

Quae & Epicoena] *Et*, deeſt in V. C. Alm. & editionibus Locatelli, Aldi, Gryphii, Colinei & aliorum.

Sexus uterque.] *Secus*. V. C. Alm.

Mille praeceptor.] Malim *ille praeceptor*: nam *mille*

Digitized by Google

le praeceptor acer atque ſubtilis origines nominum: ut quae ex habitu corporis *Cicerones*, *Rufos Longoſque* fecerunt: (niſi erit aliud ſecretius, ut *Sullae*, *Burrhi*, *Galbae*, *Planci*, *Panſae*, *Scauri*, taliaque) & ex caſu

mille origines; mihi non placent, *ille* autem oſtendit egregium, qualem vult Quinctilianus acrem & ſubtilem, ut centies hoc pronomen occurrit. Burm.

Utque ex habitu corporis ut Ruſſos Longoſque fecerunt.] Legendam *ut quae ex habitu c. Ruſſos &c.* Regius. *Ut* deeſt primo loco, Venet. Ald. Sich. *Cicerones*, vero non agnoſcunt MS. Bodl. & Pal. Andr. Ald. Col. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. & aliae. *Allobros Cicerones* margo Vaſcoſani. *Allobrox*, quia ita ſcriptum erat in veteri codice, non putavit eſſe, cur expungere vellet, Camerarius, & Fabium Allobrogem intelligit. *ruſſos* vero Venet. & Colon. habent.

Ut quae.] Hac de re lege Plutarch. in vita Coriolani Turneb. Et Iſidor. lib. xviii. cap. 2. de Scipione, qui forte ſua habet ex Macrob. 1.6. Almel.

Cicerones, *Rufos*, *&c.*] Quis hic *Cicerones* intruſerit, neſcio: & profecto deliravit ille nimio prodigus infarctor. Quippe *Cicerones* non habitu corporis, ſed à ſtudio ſerendi ciceris: ſicut *Lentulos*, à lentium ſerendarum amore, nomen indeptos eſſe notum. Illud non eſt magnum, quod MSS. & Aldus pro *Planci*, *Plauti* legant; ambos à latitudine pedum ſic appellatos didici πλατύποδας. Feſtus: *Plancae dicebantur tabulae planae, ob quam cauſſam & Planci appellantur, qui ſupra modum pedibus planis ſunt. Plautus* ergo, ſive *Plotus*, γαυσόποδας; cujus pedum convexum (Graeci πέδιον vocant) velut tonſa ſeu palmula latius eſt. Porro quod quiſpiam *Serranos* huc intulit, nimio acutiori ille homo naſo erat, qui non videre poterat; nullum ſic inde ſenſum patere. Vult Quinctilianus, rationem Originis non tantum ex obviis, ut fere ſunt nomina ex habitu, imponi ſolita; ſed etiam ubi ſecretior eſt, & abſtruſior nominum cauſſa. Dixit autem, eas procedere vel ex caſu naſcentium; vel poſt ortus dari; vel ſerius; ubi aliquo actu factove traxiſſent perpetuam appellationem. Si tamen haec mea emendatio diſplicuerit, facile me duorum MSS. conſpirata auctoritate ab imperitae ac procacis linguae plagis vindicabo. Gebhard. lib. 1. Crep. 14. *Cicerones* vino additos, & *ubi aliud ſecretius*, invenit in ſcriptis Gebhardus: ut & priſcae habent editiones. Sed ne ſic quidem ſanus locus. Quid enim eſt, *quae Rufos Longoſque fecerunt?* utrum *quae* nomina, an *quae* origines? ex quo ſenſu utrumvis? Caetera non libet exagitare. Satis ipſa quemvis offendunt attente legentem. Τὸ *Vopiſcus* tamen qui eſt petitum ex illis, quae poſt natos eveniunt? Numquis alius igitur Vopiſcus, quam *qui in utero matris geminus conceptus, altero abortu ejecto, incolumis editur?* ut Valerius & Plinius tradunt. Sin, hiccine naſcenti caſus, an poſtquam jam natus eſt, evenit? Prorſus peſſime hunc habitum locum, nec niſi magno facinore reſtitui poſſe cenſeo. Videbatur autem: *ut quae ex habitu corporis Rufis Longiſque fecerunt: ubi erit aliquod ſecretius Sullae, Burrhi, Galbae, Planci*, (vel *Plauti*: & forſan utrumque ponendum) *Panſae, Scauri taliaque & ex caſu naſcentium, Agrippa & Opiter & Cordus & Poſtumus & Vopiſcus: & ex iis, quae poſt natus eveniunt, unde jam Cottae, Scipiones, Laenates, Serrani ſunt, & ex variis cauſis. Quae*, inquit, *ex habitu corporis Rufis Longiſque fecerunt.* intellige, nomina majores vel Romani homines. *Ubi*, quo in genere nomen *erit aliquod ſecretius*, non ita obviae originis. *Sullae* autem, non *Sillae*, neque *Syllae* ſcribendum: ſed neque *Sili* cum Sigonio corrigendum. Nam ab habitu corporis *Sullam* dictum, qui princeps hoc cognomen tulit (quippe ὑποκοριστικὸν à *Sura*, quod etiam Corneliae gentis) primi, quod ſciam, obſervavimus: qui id occupavit publicare ſub nomine Aliorum, à nobis per familiares literas accepit. Pergit Fabius: *taliaque*, id eſt, juxta ſecretiora *& ex caſu naſcentium*, ſunt *Agrippa & Opiter.* Nam *τὰ hinc erunt*, alienae manus putamus. Denique legimus, *quae poſt natus eveniunt*, id eſt, nativitates. quae non imponuntur ſtatim ex caſu, qui nativitatibus intervenit, ſed poſtea per varia vitae tempora. *Natus*, ut *magno natu*, *majores natu.* Gronovius. Vide Salmaſ. ad Vopiſc. Carin. c. 20. Almelov.

Niſi erit aliud.] *Ubi erit.* Andr. Venet. Ald. Sich. Steph. Gryph. Colin. & alii.

Syllae.] *Unde Syllae.* Steph. Colin. Vidov. & ita jam Regius correxit.

Syllae Burrhi.] Videatur Coelius Rhodig. lib. xxiv. cap. 5.

Burrhi.] *Bruti.* Steph. & Roignii. Venet. Ald. Gryph. Colin. & Vidovaci.

Galbae.] Vel à *Galba*, vel galbula avi, vel à *galbano*, vel *galbeo*, quod medicamentum eſt lanis involutum: vel quia *galba* lingua Gallica ſignificat praepinguem. vel à vermiculis aeſculi, qui *galbae* appellantur. Turneb.

Planci.] A pedum planicie nomen habent: nam *plancae* ſunt tabulae planae. Alii tamen *Plauti* legunt, qui nomen quoque ſortiuntur à planicie pedum. vel à Graeco nomine πλατὺς, id eſt, *latus. Idem. Plauti.* MS. Joan. Andr. Ald. Steph. Roignii.

Scauri.] *Scauli.* V. C. Almel.

Taliaque.] *Aliaque.* Obrecht.

Hinc Agrippa.] *Hic.* V. C. Alm.

Et

caſu naſcentium: hinc *Agrippa*, & *Opiter*, & *Poſthumus* erunt. & ex iis, quae poſt natos eveniunt, unde *Vopiſcus*. Jam *Cottae*, *Scipiones*, *Laenates*, *Serani* ſunt: & ex variis cauſſis. Gentes quoque ac loca, & alia multa reperias inter nominum cauſſas. In ſervis jam intercidit illud genus, quod ducebatur à domino, unde *Marcipores*, *Publiporeſque*. Quaerat etiam, ſitne apud Graecos vis quaedam ſexti caſus, & apud nos quoque ſeptimi. Nam cum dico, *haſta percuſſi*, non utor ablativi natura: nec, ſi idem Graece dicam, dativi, τῷ δόρι.
Sed in verbis quoque quis eſt adeo imperitus, ut ignoret genera, & VIII.
qualitates, & perſonas, & numeros? Literarii pene iſta ſunt ludi & trivialis ſcientiae. Jam quoſdam illa turbabunt, quae declinationibus non tenentur. Nam & quaedam, *participia*, an verbi appellationes ſint, dubitari poteſt, quia aliud alio loco valent, ut *lectus*, & *ſapiens*. Quaedam appellationibus ſimilia, ut *fraudator*, *nutritor*. Jam, *Itur in antiquam ſylvam*, nonne propriae cujuſdam rationis eſt? nam quod initium ejus invenias? cui ſimile *Fletur* accipimus: aliter ut, *Panditur*

Et Cordus.] *Codrus*. Andr. & Sich. in Marg.

Et ex iis.] *Ex*, deeſt MS. Joan. And. Ald. Colon. Gryph. Colin. *Et his*. V. C. Alm.

Jam Cottae.] *Cotta*. Locat. Venet. Ald.

Sera ſunt & ex.] Hic eſt diſtinguendum, ne ſenſus confundantur, atque & copula eſt eradenda, ac *Serani*, pro *ſera* ſcribendum. *Serani* autem a *ferendo* ſunt dicti, primuſque omnium Quintus Cincinnatus, de quo Virg. *Et te ſulcum Serane ſerentem*. Regius. *Sera ſunt*. MSS. Bodl. & Joan. Locatel. *Serani: ſunt & ex variis cauſis*. Steph. Vidov. *Serani, ſunt ex variis cauſis*. Gryph. Colin. Obrecht. *Laenates ſera ſunt. & ex* V. C. Gebhard.

In ſervis.] Antiqui Romani unum duntaxat habebant ſervum, qui ex nomine heri appellabatur. ſed cum poſtea luxuria creviſſet, pluresque habere coepiſſent ſervos, hujuſcemodi appellationes exoleverunt. Turneb.

Marcipores.] Id eſt, pueri & ſervi Marci. notat Priſcian. in his ultimam eſſe brevem. *Idem. Marcipores, Publiporeſque.*] Videatur Phil. Beroald. Annotat. in Quintil. p. 240. in Lamp. Crit. 1. Jac. Spiegelius interpret. in Prudent. p. 192. edit. Weitzianae. Ger. Voſſius Inſtit. Orat. lib. 4. cap. 12. pag. 245. Priſcian. lib. 6. Plin. lib. 31. cap. 1. Pareus.

Publiporeſque.] *Publipores*. Locatelli, Ald. Colin. Vidov.

Quaerat etiam.] *Quaerant*. MS. Joan. Andr.

Nam cum dico.] Ajunt Grammatici ſeptimum eſſe caſum, quando terminatione ablativi utuntur, ita tamen, ut nec nomen ablativum regat, nec verbum, nec etiam praepoſitio addatur, quae illum caſum exigat. Turneb.

Haſta.] *Aſta*, V. C. Alm. in quo & τῷ δορὶ, deeſt.

Si idem Graece dicam] Priſcianus multis verbis refutavit, propter conſtructionis diverſitatem non oportere nomina caſuum mutari; ſed incogitanter: numquam enim nimis diſerte & proprie in artibus praecipi quidquam poteſt. Camerarius.

Tenentur.] *Teruntur*. MS. Joan. & Alm. *Terentur*. MS. Palat. ut teſtatur Gebhard. 1. c. cap. 14.

Nam & quaedam.] Videtur appellare appellationes verbi, nomina à verbis deducta: nam *lectus & ſapiens* interdum participia ſunt, quando habent caſum verbi ſui: interdum nomina, quando alium à verbo caſum habent. Poſſet etiam fortaſſe hoc praeceptum intelligi de verbo. nam *lectus eſt*, etiam verbum eſt: & *nutritor olivam*, apud Verg. Ita verbum erit ſimile appellationi. Turneb.

An verbi.] Si de verbis intelligas, lege, *an verba ſint, dubitari poteſt*. Turneb.

Aliud alio loco valet.] *Valent* caſtigate in priſco exemplari, ut ad participia & verbi appellationes referatur. *Appellationes verbi* autem quid vocet, quaeri poteſt. An nomina, quae nunc verbalia vocantur, intelligamus? Regius.

Lectus.] *Lectam*. MSS. Bodl. & Joan. & Alm. Andr.

Quaedam appellationibus.] *Verba appellationibus ſimilia*. V. C. Alm. Bodl. & Joan. Sich.

Fraudator.] Alii *frondator*, *vinitor*.

Itur in.] Virg. VI. Aeneid. 179.

Nam quod initium.] *Eor* & *Fleor* non dicitur. illud autem, *Panditur domus*, non admodum diſſi-

Panditur interea domus omnipotentis olympi.

Aliter ut,

- - - Totis Uſque adeò turbatur agris - - -

Eſt etiam quidam tertius modus, ut *urbs habitatur:* unde & *campus curritur*, *mare navigatur*. *Pranſus* quoque atque *potus* diverſum valent, quam indicant. Quid? quod multa verba non totum declinationis ordinem ferunt? Quaedam etiam mutantur, ut *fero* in praeterito. Quaedam tertiae demum perſonae figura dicuntur, ut *licet*, *piget*. Quaedam ſimile quiddam patiuntur vocabulis in adverbium tranſeuntibus. Nam ut *noctu* & *diu*, ita *dictu* & *factu*. Sunt enim haec quoque verba participialia quidem, non tamen qualia *dicto*, *factoque*.

mile eſt tertii modi exemplis, niſi fortaſſe hoc generalius dictum accipiatur. *Turbatur* vero per ſe dictum inperſonaliter vides, ut ibidem, *Bellatur comminus arvis*. CAMERAR.

Fletur.] Terent. Andr. I. I.

Fletur accipimus.] alii aliter diſtinguunt. *Fletur. Accipimus aliter, ut ea.* Locatell. Steph. Gryph. Colin. *fletur accipimus aliter, ut.* Ald. & Obrecht.

Panditur.] Virg. X. Aeneid. I.

Totis.] Virg. Eclog. I. 31.

Etiam quidam tertius.] *Eſt* verbum mihi huic ſenſui deeſſe; atque adſcribendum videtur, ut legatur *eſt etiam*. REGIUS. deeſt in V.C. Alm.

Eſt etiam quidam tertius.] Primus modus verbum habet imperſonale, cujus thema non extat, cum ſit neutrum. Alter verbum habet imperſonale, cujus thema paſſivum eſt in uſu. Tertius verba habet neutralia, quae perſonaliter tamen interdum uſurpantur in paſſivo. TURNEB.

Mare navigatur.] *Et mare.* MS. Bodl. & Alm. Venet. Ald.

Pranſus.] Significat enim alterum eum, qui prandit: alterum, qui potavit. CAMERAR.

Figura.] *Figurae.* Venet. Ald.

Dictu.] *Ita & dictu.* Venet. Ald. Gryph. Steph. Colin. & alii.

Noctu.] Ridicule Quinctilianus *noctu* & *dictu* adverbiis adnumerat. Reperiuntur enim cum praepoſitionibus ablativum regentibus, & cum adjectivis. Plautus Milit. II. IV. 28. *hac noctu ſomniavi.* Ennius apud Macrob. lib. I. cap. 9. *Hac noctu pendebat Etruria tota.* Terent. Adelph. V. III. 35. *cras cum prima lucu.* Scioppius Grammat. GALLAEUS.

CAPUT V.

De virtutibus & vitiis orationis.

IX. Jam cum omnis oratio tres habeat virtutes, ut *emendata*, ut *dilucida*, ut *ornata* ſit (quia dicere apte, quod eſt praecipuum, plerique ornatui ſubjiciunt) totidem vitia, quae ſunt ſupradictis contraria, emendate loquendi regula, quae grammatices prior pars eſt, examinet. Haec exigitur verbis, aut ſingulis, aut pluribus. Verba nunc generaliter accipi volo: nam duplex eorum intellectus eſt: alter, qui omnia, per quae ſermo nectitur, ſignificat, ut apud Horatium: *Verbaque*

Nunc Fabius de oratione tradit: cujus cum ſint tres virtutes, de prima tamen emendata locutione hoc loco duntaxat aget. nam haec pars ad grammaticum ſpectat: caeterae autem duae ad rhetorem. itaque de illis Fabius lib. 8. aget. Addit & hoc capite orationis emendatae vitia, *barbariſmum* & *ſoloeciſmum*, ac utriuſque ſpecies perſequitur. TURNEB.

Regulam.] *Regula*, legendum eſt. ne verbum *examinet* nominativo ſuo fraudetur. REGIUS. *Regulam* Andr. Venet. Ald. MS. Almel.

Haec exigitur.] *Haec igitur ex verbis.* MS. Joan.

Verba nunc.] Prodioriſmum addit, ne homonymia lectorem deciperet. TURNEB.

Necti-

Verbaque proviſam rem non invita ſequentur.

Alter, in quo eſt una pars orationis, *lego, ſcribo*. Quam vitantes ambiguitatem quidam dicere maluerunt, *voces, dictiones, locutiones*. Singula ſunt aut noſtra, aut peregrina: aut ſimplicia, aut compoſita: aut propria, aut tranſlata: aut uſitata, aut ficta. Uni verbo vitium ſaepius, quam virtus, ineſt. Licet enim dicamus aliquid proprium, ſpecioſum, ſublime, nihil tamen horum, niſi in complexu loquendi ſerieque, contingit. Laudamus enim verba bene rebus accommodata: ſola eſt quae notari poſſit velut *vocalitas*, quae εὐφωνία dicitur: cujus in eo delectus eſt, ut inter duo, quae idem ſignificant, ac tantumdem valent, quod melius ſonat, malis. Prima *barbariſmi* ac *ſoloeciſmi* foeditas abſit. Sed quia interim excuſantur haec vitia aut conſuetudine, aut auctoritate, aut vetuſtate, aut denique vicinitate virtutum (nam ſaepe à figuris ea ſeparare difficile eſt) ne quem tam lubrica obſervatio fallat, acriter ſe in illud tenue diſcrimen grammaticus intendat, de quo nos latius ibi loquemur, ubi de figuris orationis tractandum erit. Interim vitium, quod ſit in ſingulis verbis, ſit *barbariſmus*. Occurrat mihi forſan aliquis, quid hic promiſſor

Nectitur.] *Vertitur.* MSS. Bodl. Andr.

Verbaque.] Art. Poët. 311.

Sequentur.] *Sequuntur.* MS. Bodl.

Dictiones, locutiones.] *Locutiones, dictiones.* V. C. Alm.

Uni verbo.] Verba ſimplicia, ſi per ſe conſideres, unam hanc habebunt virtutem, quam appellat *Euphoniam*. Plurima tamen vitia ſeorſum habere poſſunt. nam quaedam ſunt obſcoena, quaedam ſordida, quaedam humilia, quaedam barbara. TURNEB.

Vitium ſaepius.] non *ſaepius*; ſed *potius* legendum videtur. REGIUS. & ita Colon. & Steph. in margine.

Rebus accommodata] *accommoda.* MS. Bodl.

Vocalitas.] Elegantius a Fabio Εὐφωνία *vocalitas* transfertur, quam a Priſciano *bona ſonoritas*. REGIUS. Gellius autem jam *ſimplicem ſonum*, jam *vocaliorem ſonum* vertit, de quo apud Eumdem. MOSELLANUS. *Vocalitatem* appellat Fab. ſuavem quandam plenamque ex ore pronunciantis auribus noſtris inſidentem nominis appellationem. TURNEBUS.

Quod melius.] *Quid.* V. C. Almel.

Prima barbariſmi.] *Barbariſmus* eſt in vitioſa dictione: *Soloeciſmus* in collocatione inemendata. TURNEB. *Barbariſmi foeditas.* Videatur Iſidorus Orig. lib. 1. cap. 31. p. 842. Joh. Lud. Strebaeus Remenſis, de Elect. & Colloc. Verb. lib. 1. c. 12. p. 59. Lud. Creſollius Vacat. Autumnal. lib. 2. p. 347. PAREUS.

Soloeciſmi.] Agell. lib. 5. cap. 20. Epiſt. ad Clodium Tuſcum. *Soloeciſmus eſt*, inquit, *impar & inconveniens compoſitura partium orationis.* Veteres Latini *Stribliginem* appellarunt, Aſinius *imparilitatem* dicere ſolitus. Dicebatur etiam *Soloeciſmus*, omnis inconveniens actio. Videatur Iſidorus Orig. lib. 1. cap. 32. p. 842. And. Schotti Tuſc. Quaeſt. lib. 5. p. 64. & ſeqq. IDEM. Vide de his vitiis ex profeſſo agentem Donatum pag. 1767. Vet. Gramm. *Soloeciſmi* autem appellationem contra Aſinii Capitonis, negantis apud antiquiores & idoneos ſcriptores illud vocabulum reperiri, ſententiam, vindicantem vide Franc. Douz. ad Lucil. Satyr. p. 106. ALMELOV.

Sed quia.] *Barbariſmus* & *ſoloeciſmus* apud poëtas excuſantur, ac certe pene pro virtutibus habentur, ac tum nomina mutant, appellanturque *metaplaſmi* & *ſchematiſmi*. TURNEB.

Ne quem.] *Ne qua tam.* MS. Bodl. Joan. Alm. & Obrechti editio; & probat. Gebh. ex MS. Pal. *neque tam* Par. ſi *ne qua* recipiendum ſit, ablativi caſus erit, ut *aliquà*, *alià*, *eàdem* & ſimilia veteres uſurparunt. de quibus v. Gron. ad Plaut. Bacch. 1. 1. 15. & Heinſ. ad Ovid. III. Triſt. IV. 75. BURM.

Fallat.] *Fallere* eſt λανθάνω hic, elegantia priſca ac Romana. Fab. lib. 8. cap. 2. & l. 6. c. 4. Tum lib. 9. cap. 10. *Longius fortaſſe progredior, fallente tranſitu.* GEBHARD. Crepund. lib. 1. cap. 14. quem vide.

Vitium quod ſit,] *Vitium quid ſit.* V. C. Alm.

promiſſor tanti operis dignum? aut quis hoc neſcit, alios barbariſmos *ſcribendo* fieri, alios *loquendo*? quia, quod male ſcribitur, male etiam dici neceſſe eſt: qui vitioſe dixerit, non utique & ſcripto peccat: illud prius *adjectione*, *detractione*, *immutatione*, *tranſmutatione*: hoc ſecundum, *diviſione*, *complexione*, *aſpiratione*, *ſono* contineri? Sed ut parva ſint haec, pueri docentur adhuc: & grammaticos officii ſui commonemus. Ex quibus ſi quis erit plane impolitus, & veſtibulum modo artis hujus ingreſſus, intra haec, quae profitentium commentariolis vulgata ſunt, conſiſtet: doctiores multa adjicient: vel hoc primum, quod *barbariſmum* pluribus modis accipimus. Unum, in *gente*, quale ſit, ſi quis *Afrum* vel *Hiſpanum* Latinae orationi nomen inſerat: ut ferrum, quo rotae vinciuntur, dici ſolet *canthus*, quamquam

Quid hic promiſſo tanti operis dignum.] Sic quidem recte legi mihi videtur; quamvis in antiquo exemplari *promiſſor*, litera *r* adſcripta, legatur. Regius. ita & editiones Locatelli, Aldi, Stephani, Vaſcoſ. Sich. Roignii & aliae. Sed *Promiſſor* recte vindicavit Gebhard. lib. I. Crep. 14. & omitti eleganter verbum docet, & de vi verbi *promittere* plura addit. *Dignum antiquis* etiam MS. Bodl. Andr. quae omnes depravationes evenerunt, quia τὸ *dignum* genitivum caſum adjungi nolebant. nam *tanti operis*, non cum *promiſſor*, ſed cum *dignum* conjungendum puto. vide Heinſ. ad Ovid. IV. Triſt. III. 57. recte vero alludi ad Horatianum illud ex Art. 138.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu,

jam Moſellanus & Philander notarunt. ut ibi *hiatu dignum*, ita hic *operis*: cui ſimile illud Propertii lib. III. eleg. 2.

Reges, Alba, tuos, & regum facta tuorum,
Tantum operis nervis hiſcere poſſe meis.

Ubi vide Paſſerat. Burm.

Scribendo fieri.] *Fere*. V. C. Alm.

Qui vitioſe dixerit, non utique & ſcripto peccat.] Lectionem hanc noſtram praeter MS. Bodl. ac Editorum pars maxima. Nonnulli (ut Edit. Lugd.) legunt, *Quae vitioſe dixeris, non utique & ſcripto peccant*. Sed etſi abeſſet Codicum auctoritas, haec tamen lectio ab iis, quae immediate praecedunt, damnaretur; *quod male ſcribitur, male etiam dici neceſſe eſt*; quibus reſpondent, *qui vitioſe dixerit, non utique & ſcripto peccat*. Gibson. *Quae vitioſe dixeris, n. u. e. ſ. peccat*. V. C. Alm. cum Gibſone facit Obrechtus:

Illud prius.] Hoc eſt vitium ſcriptionis, ut ſi quis ſcribat, *leggo*, *bebo*, pro *lego*, *bibo*. *aedepol*, *michi*, pro *aedepol*, *mihi*: item *muſae*, *conia*, pro *muſae*, *ciconia* &c. Lectionis vitia ſunt, ut *praebeſtat*, *cere comminuit brum*, cum ſit verum, *praeſtat*, *comminuit cerebrum*. &c. Camerar.

Adjectione.] *Additione*. Locatel. Ald. Colin. Colon. Vidov. Steph. vero & Sich. in margine.

Sono.] Per ſonum intelligit *tonos* & *accentus*; quanquam etiam ea intelligit vitia, quae fiunt per iotaciſmum, lambdaciſmum. Turneb.

Veſtibulum artis.] *Artis*, deerat in V. C. Alm.

Intra haec.] *Intra*, non *infra*, legendum eſſe facile dijudicabit; qui ſciet *infra* oppoſitum habere *ſupra*, *intra* vero & *extra* eſſe contraria. *Intra haec* igitur legatur, hoc eſt in iis conſiſtet, neque extra ea egredietur, quae profeſſorum commentariolis vulgata ſunt. Regius.

Pluribus modis.] *Multis*. MS. Joan.

Unum in gente.] Donatus quoque *barbariſmum* ſeparat a barbaraleξi. eſt enim *barbaralexis*, quando peregrino verbo utimur, ut Hiſpano aut Gallico. *Barbariſmus* autem Latina quidem eſt dictio, ſed tamen vitioſa. Turnebus. Omittit *in* Editio Lugd. Et fateor quidem ſine vocula illa integrum eſſe Fabii ſenſum. Sed cum rhetorem elegantiſſimum ad Codicum vetuſtorum fidem eo conſilio exegimus, ut mendis maculiſque purgaretur, cumque defectum hunc Librarii oſcitantiae deberi oſtendit Codicum conſenſus, nobis vox ea, quamlibet exigua videatur, praetereunda non fuit. Gibson.

Canthus.] Hiſpanum quidem vocabulum eſſe aperte aſſerit Fabius; ſed Graeci id ſibi vindicant, apud quos idem ferrum κάνθος appellatur. Perſius vero in Satyra V. verſ. 71. eo utitur

Nam quamvis prope te, quamvis temone ſub uno
Vertentem ſeſe, fruſtra ſectabere canthum.

Regius. Videtur innuere Fab. *Canthum* eſſe dictionem *Hiſpanicam*. Hac tamen Homerus in Iliade eſt uſus. Turneb. Caſaubonus ad d. l. Perſii Graecis, niſi grammaticis, uſurpatum negat; & Scheffer. I. de re vehicul. c. 6. fruſtra ſe in Homero quaeſiſſe dicit. quem vide: mihi vero nullum dubium eſt, vocem eſſe Celticam, & ita ferrum illud dictum, quia marginem rotae ambit, unde & noſtra lingua *Kant*, margo dicitur. in MSS. vero.

quam eo, tamquam recepto, utitur Perſius. ſicut Catullus *ploxenum* circa Padum invenit: & in oratione Labieni (ſive illa Cornelii Galli eſt) in Pollionem *caſnar*, aſſectator, è Gallia ductum eſt. nam *maſtrucam*, quod Sardum eſt, illudens Cicero ex induſtria dixit. Alterum *genus barbariſmi* accipimus, quod fit animi natura, ut is, à quo inſolenter quid aut minaciter aut crudeliter dictum ſit, barbare locutus exiſtimetur. Tertium eſt illud vitium *barbariſmi*, cujus exempla vulgo ſunt plurima, ſibi etiam quiſque fingere poteſt, ut verbo, cui libebit, adjiciat literam ſyllabamve, vel detrahat, aut aliam pro alia,

vero Bodl. Joan. & Ald. & Sich. *cantus.* BURM.

Sicut Catullus.] In Epigrammate de Aemilio hoc verſu;

Gingivas vero Ploxeni habet veteris.

Exponit partim incitionem capſarum, partim etiam capſam ipſam. PETR. MOSELLANUS. Alii *Ploxemum* ſcribunt, atque ita reperitur in codicibus Catulli. Feſtus vero Pomp. appellat *ploximum*, & capſam interpretatur. TURNEB. Salmaſius ad Capitol. Anton. Pium cap. XII. *vix eripi mihi poteſt, quin vox ploxemum mire Graeca ſit. πλέξις, πλέξιμον*, ut *τρίψις τρίψιμον, ἄροσις ἀρόσιμον, πλέξιμον ploximum: Graeci enim πλέγματα ciſiorum & carrorum capſa vocant:* COLOMES. Voſſius ad Catull. p. 324 celticam exiſtimat vocem, a *plegum*, & contracte *ploum*, quod eſt noſtratium *ploeg*, aratrum.

Caſnar aſſectator.] *Aſſectator* quidem in illo veteri codice legitur, & recte quidem, ut id quoque verbum in oratione Labieni eſſe intelligamus. videtur enim Labienus de quodam ſene puellae aſſectatore verba facere. Nam *Caſnar* Gallorum lingua *ſenex* dicitur. quamvis apud Pompejum *Oſcorum* legatur. Quod vero *aſſectatum* fere ab omnibus legatur, mihi non probatur, cum manifeſte redundet ac ſuperfluum ſit: omnia namque verba peregrina affectari dicuntur. REGIUS. *Appellat* puellam, inquit Ulpianus (l. XV. ff. de injuriis) qui blanda oratione illius pudicitiam attentat. *Aſſectatur* vero, qui tacitus eam aſſidue inſequitur, ut tandem potiatur. inde *aſſectator* dicitur. TURNEBUS. Hinc factum putat Gallicum noſtrum, *chaſſer*, clariſſimus Iſ. Pontanus, in Addendis ad Gloſſarium Celticum; en ejus verba: *Eſt & illud operae pretium ſuperioribus Gloſſarii noſtri vocubis, quae a C litera incipiunt, aſtruere quod ait Quinctilianus Inſtit. l. 1. cap. 5.* In Oratione Labieni, ſive illa Cornelii Galli eſt, in Pollionem, Caſnar aſſectator è Gallia ductum eſt: *Nam etiam iſta tempeſtate Gallis id vocabuli haud penitus antiquatum comperio: eſt enim illis* chaſſeur, *et annuum is, qui quidpiam vel aſſectatur, vel venatur. Quinctiliani vero illa formula* Caſnar, *videtur terminationem adumbrare hodieque Batavis Belgiſque nobis pervulgatam, qua* Wagenaer, *id eſt* auriga, hovenaer, *id eſt*, hortulanus, *& alia talia pronunciamus.* Caſnar, de quo Varro *Sexageſimo* apud Nonium, & lib. 6. de LL. aliud eſt. COLOMESIUS. *Caſena.* V. C. Alm. *Caſno aſſectatum.* Andr. *Caſni aſſectator.* Ven. *Caſnar aſſectator.* Locatelli. Pontanum vero reprehendit Menagius in Origin. Ling. Gal. voce *chaſſer*; Aſſectator autem recte exponitur a Turnebo. vide & Paſſer. ad Propert. 1. 20. p. 237. & Torrent. ad Horat. 1. Sat. II. 78. quamquam & hanc vocem Celticam forte ſtatuere liceret, ut intelligatur ridiculus, paraſitus, qualis & hodie a noſtris *Nar*, & *Hoikar* &c. dicitur. & ita *aſſectator* poſſet dici, ut Cicero a noſtro lib. VI. c. 3. *nimius aſſectator riſus* dicitur. quamvis & *aſſectator*, pro cliente, ſcurra, vel paraſito poſſet ſumi. BURM.

Ductum eſt.] *Dictum.* MSS. Bodl. Alm. Andr. male. v. Heinſ. ad Ovid. III. Faſt. 387.

Nam maſtrugam.] *Maſtruga* veſtis eſt Sardorum peculiaris, ut ex his Ciceronis verbis pro Scauro colligere poſſumus, *Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum maſtruca mutavit.* Et de provinciis conſularibus cap. 7. *Maſtrucatos latrunculos* dicit. REGIUS. Iſidorus lib. XIX. c. 23. a *monſtruoſa* derivat. utitur & Plaut. Poen. act. V. ſc. V. verſ. 34. ALMEL. *Maſtrugam.* MS. Bodl. Ven. Al. Par. alii *maſtrucam.* e pellibus vero fuiſſe maſtrugas, docet Barth. ad Claudian. IV. Conſ. Honor. 467. vide & Abram. ad Cicer. d. l. ſed *maſtrucam* a Belgica voce *Motzrocken*, deducit Slgtenhorſtius lib. 1. Hiſtor. Gelricae. p. 7. quia *motz* veſtem, tegmen notat, unde & *een warme motz*, & *motz-kozel* vulgo dicitur. BURM.

Illudens Cicero.] Nempe in oratione pro. M. Aemilio Scauro, cujus locum nobis ſervavit Iſidorus Orig. lib. 19. c. 23. Quod fugit Dominicum de Caldariis, qui in Theſ. Crit. tom. 1. p. 316. Laurentium Vallam immerito reprehendit. COLOMES.

Alterum genus.] Hominem crudelem Graeci ſolent & Latini *barbarum* appellare: unde *barbariſmus* pro crudelitate dicitur, ut *Phalariſmus.* TURNEB.

Adjicias litteram.] Quoniam Poëtae aliquoties, nolint, velint neceſſitate cogente, id genus vitia in verſibus ex induſtria committunt. quod alias

alia, aut eamdem alio, quam rectum eſt, loco ponat. Sed quidam fere in jactationem eruditionis ſumere illa ex poëtis ſolent: & auctores, quos praelegunt, criminantur. Scire autem debet puer, haec apud ſcriptores carminum aut venia digna, aut etiam laude duci: potiuſque illa docendi erunt minus vulgata. nam duos in uno nomine faciebat barbariſmos Tinca Placentinus (ſi reprehendenti Hortenſio credimus) *preculam* pro *pergulam* dicens: & immutatione, cum *c* pro *g* uteretur: & tranſmutatione, cum *r* praeponeret *e* antecedenti. At in eadem vitii geminatione *Metieo Suffetieo* dicens Ennius, poëtico jure defenditur. Sed in proſa quoque eſt quaedam jam recepta immutatio, Nam Cicero *Canopitarum* exercitum dicit, ipſi *Canobon* vocant. & *Tharſomenum* pro *Thraſumeno* multi auctores, etiam ſi eſt in eo

verba forſan in arctam metri legem non coïrent. Sic Virgilius *Relligione* dixit appoſita L. littera, neceſſitate ductus. alioqui, cum *re* praepoſitio brevem faciat Syllabam, in verſum non quadraſſet haec dictio. Mosellanus.

Et auctores, quos praelegunt, criminantur.] Obrechtus edidit. *us auctores, q. pr. criminentur.* quod ex ejus conjectura eſſe ſuſpicor, cum in nullo codice invenerim.

Docendi.] *Docenda.* Colinaeus.

Tinca.] *Tinga.* MS. Bodl. Alm. Venet. Locat. alii *Tinca*, ut & apud Ciceronem ſcribitur.

Tinca Placentinus.] Meminit hujus Tincae Placentini Cicero in Catalogo Clarorum Oratorum, ubi facetiſſimum hominem dicit fuiſſe, ut qui cum praecone Granio dicacitate ſolitus fuerit certare. Mosellanus. Nomen ſortitur a tinca piſce. Turneb.

Pergula.] Locus eſt columnis ſuſtentatus ante aedes, vel omnibus, vel pluribus lateribus liberae aurae expoſitus, in quo deambulare veteres ſolebant, h. e. pergere, unde & nomen factum. Utitur eo Plinius lib. 38. Mosellanus.

Cum c pro g uteretur.] Auſon. *Gammae vice functa prius* C. Feſtus in *Orcum*, & in *Prodigiae* Pithoeus.

Metieo Suffetieo.] Si Ennii carmina exſtarent, facile vitia ea duplicata deprehenderentur. Regius. Conjectura aſſequi poſſem, apud veteres *Metius* in prima ſyllaba ſcribi ſolitum per *ae* diphtongum, & *Suffetius* inde per *ae* in ſecunda; itaque hac ratione in dativo dicendum fuiſſet Ennio: *Maetio, Suffaetio.* Sed quoniam in verſum Heroïcum ſyllaba inter duas longas poſita non ingreditur, coactus eſt Ennius & mutationem literarum, & tranſmutationem facere: Nam *ae* mutavit, poſuitque *E.* Et *E* quod ex diphthongo reliquum erat, tranſtulit in penultimum locum. Mosellanus. *Maetius* & *Suffaetius* apud antiquos per diphthongum ſcribebantur, quam Ennius mutavit in monophthongum *è*, & ipſam diphthongum rejecit in penultimam. *Cic. in Brut.* Turneb. Antiqui *Fuffecieo* per F ſcribebant, non per S. Philander. vide decertantes de hujus nominis vera orthographia Robortel. 11. Emend. c. 52. & Sigon. 11. Emend. 52. qui & *Mettium* ſcribi poſſe docet. ut apud Livium lib. 1. c. 23. & ſeqq. ſemper codices optimi habent. quod & docuit. Salmaſ. ad Flor. 1. 3. & ita apud Cicer. x. ad At. 27. emendati codices *de Herode & Mettio meminero.* apud Plin. lib. 1. Ep. v. Aldi editio *Mettius Carus*, & apud Suet. Dom. 10. *Mettius Pompoſianus* ex Cod. Salmaſii. multi tamen etiam *Metii* in antiquis lapidibus memorantur. Burm.

Quoque jam eſt recepta quaedam.] *Eſt quaedam jam recepta.* Ald. Sich. Par. Vaſ. Steph. Gryph. Colon.

Canopitarum.] *Canobos*, auctore Strabone lib. 17. ſolebat ſcribi. At Plinius *Canopum* vocat. Eſt autem civitas centum viginti ſtadiis ab Alexandria diſtans, ſortita nomen à *Canopo* quodam, qui illic ſit mortuus: cives *Canopitae* dicti ſunt: Mosellanus. vide Serv. ad Virg. iv. Georg. 287.

Thraſumenum pro Thraſomeno.] Sic quidem ſcribitur. Sed niſi aliter legatur, nulla in hoc nomine tranſmutatio deprehenditur. niſi quis tranſmutationem pro immutatione accipiat, quod ſane abſurdum eſſet. quod ſi *Tharſumenum* legerimus, nihil mentitus eſſe Fabius videbitur. ſic enim apta eſt tranſmutatio. Quare mea quidem ſententia ſic eſt legendum, *& Thraſumenum pro Tharſumeno.* Huic autem lectioni etiam vetuſtum illud exemplar, ſaepius mihi allegandum, adſtipulatur. *Thraſymenus* autem lacus eſt Umbriae, ſic dictus a Thraſymeno puero, quem Aegyla Nympha rapuiſſe dicitur. Regius. *Thraſimenum* legendum opinor. ut ſit & litterae V mutatio in I; & adſit quoque tranſmutatio, ſive litterarum tranſpoſitio: alioqui non eſſet, quod Fabius dicit, exemplum huic loco

eo tranſmutatio, vindicaverunt: ſimiliter alia. nam ſive eſt falſum, *aſſentior*, Siſenna dixit *aſſentio*, multique & hunc, & analogiam ſecuti; ſive illud verum eſt, haec quoque pars conſenſu defenditur. At ille pexus pinguiſque doctor, aut illic detractionem, aut hîc adjectionem putabit. Quid? quod quaedam, quae ſingula procul dubio vitioſa ſunt, juncta ſine reprehenſione dicuntur? Nam & *dua* & *tre* & *pondo* diverſorum generum ſunt barbariſmi: at *duapondo* & *trepondo* uſque ad noſtram aetatem ab omnibus dictum eſt, & recte dici Meſſala confirmat. Abſurdum forſan videatur dicere, barbariſmum, quod eſt unius verbi vitium, fieri per numeros, aut genera, ſicut ſoloeciſmum: *ſcala* tamen & *ſcopa*, contraque *hordea* & *mulſa*, licet literarum

co accommodandum. Porro loci eſt hoc nomen in Umbria, Apuliae regione, ubi Romani quondam infeliciter pugnarunt. MOSELLANUS. Scribe *Tharſomenum pro Thraſumeno.* PHILAND. Valla legendum putat hoc loco *Thraſumenum*: quae lectio verior etiam videtur, cum duntaxat ſit tranſmutatio, ut ait Fab. TURNEB. Tarſimeni meminit Plinius lib. II. c. 73. & 107. qui nec ſcribit per *Th.* ut hic in Quinctiliano legimus. Quod etiam Salmaſius ad Flor. II. c. 6. taxat. ſed *Tarſumenum pro Traſumeno.* legendum eſſe cenſet, quia Traſimenum lacum intelligit. ALMEL. *Traſumennum pro Tarſumennum.* MS. Joan. *Tranſumenon pro Traſimeno.* Andr. *Thraſimenum pro Thraſumeno.* Ven. *Thraſumenum pro Thraſomeno.* Ald. *Thraſimenum pro Tharſimeno.* Sich. *Traſunnenum pro Traſunneno.* V. C. Alm. *Tharſimenum pro Thraſimeno.* Colin.

In eo tranſmutatio.] *Intranſmutatio.* V. C. Alm.

Vendicaverunt.] Ita antiquae editiones fere omnes. *Vindicaverunt.* MS. Joan. *Indicaverunt.* MS. Bodl.

Nam ſive eſt falſum &c.] Ita confuſus eſt hic orationis contextus, ut mihi liquido non percipiatur. *Aſſentior* quidem & *aſſentio* in eadem uſurpatur ſignificatione, idque innuit Fabius; verum obſcurius, quam ut perſpicuitati ejus conveniat. forſitan autem ſic emendari poſſet. *Nam ſive eſt falſum* aſſentior, *ſive illud verum eſt*, *Siſenna dixit* aſſentio, *multique & hunc*, *& Analogiam ſecuti. haec quoque pars conſenſu defenditur.* REHIUS.

Falſum.] Deeſt MS. Bodl. Joan. Almel. Andr.

Siſenna.] Gellius lib. II. 25. ex Varrone locum hac de re citat. CAMERARIUS.

Aſſentio.] Vide Varron. de L. L. lib. VIII. de Siſenna v. Cicer. in Bruto 64. MOSELLAN. vide & cap. 74. ubi eum *emendatorem uſitati ſermonis* dicit.

Analogia.] Analogia eſt ſimilis ſimilium declinatio, quam quidam Latine *proportionem* vocant. Agellius lib. 2. cap. 25. MOSELLANUS.

Illud verum eſt.] Cum ratione Grammatica quadrat: nam Cicero in oratore perfecto illud verum appellare ſolet, quod regula & ratio artis praeſcribit: falſum autem, quod huic eſt contrarium. MOSELLANUS.

Haec quoque pars &c.] Olim duntaxat *aſſentior* dicebant. Primus Siſenna hiſtoricus, & idem orator, in ſenatu dixit *aſſentio*, ac poſt Siſennam Cic. aliique optimi auctores *aſſentio* etiam uſurparunt. Innuit itaque Fab. utrumque eſſe in uſu. TURNEB. vide Fabrit. ad Cicer. I. de off. 6.

Pexuſque pinguiſque.] Gallaeus hic Quinctiliani amicum intelligit quemdam; ſed contumelioſam hanc eſſe irriſionem puto; qua comtum & mollem paedagogum nobis deſcribit; ut *pexum* a cura capillorum (ſicut Perſ. Sat. I. 15. *pexuſque togaque recenti*) *pinguem* bene curata cute dicat, & ſimul *ingenium pingue* indicet, ut Ovid. XI. Met. 149. loquitur. Quamquam & vox *pinguis* ad comam unguento delibutam referre poſſumus, ut apud Graecos λιπαρὸς; de quo vide Spanh. ad Callim. Hym. Pall. 32. qui tamen, non recte *pinguem capillum* reddi, putat; cum & Suetonius Neron. 20. *puerum pinguiſſima coma* dixerit; quod recte Caſaubonus λιπαροπλόκαμον interpretatur. BURM.

Nam dua.] *Nam & dua.* V. G. Almel. Gryph. Vaſcon. Obrecht. Gibſ.

Generum ſunt barbariſmi.] *Sunt*, deeſt V. C. Alm.

Trepondo.] His quoque dictionibus utitur Scribonius Largus frequenter in lib. de compoſitionibus medicamentorum. TURNEB. *At duapondo & trepondo.* Horum rationem inveſtigavimus lib. I. de pecun. vet. cap. 7. GRONOVIUS.

Scala tamen & ſcopa.] Servius annotat, nomina ea, quae pluribus rebus conſtant, ſingulari carere. Annotat Donatus, ea nomina, quae pertinent ad numerum, pondus, menſuram, plurali carere. TURNEB. *Scala tamen, &c.* Romanus Aquila, *malo aſcenſum, quam ſcalam aut gradiculos, ut quidam* dixere. Varro 2. de analog. Diomedis. Servius in Donat. PITHOEUS. an *ſcala*

terarum mutationem, detractionem, adjectionem non habeant, non alio vitioſa ſunt, quam quod pluralia ſingulariter, & ſingularia pluraliter efferuntur: & *gladia* qui dixerunt, genere exciderunt. Sed hoc quoque notare contentus ſum, ne arti, culpa quorumdam pervicacium perplexae, videar & ipſe quaeſtionem addidiſſe. Plus exigunt ſubtilitatis, quae accidunt *in dicendo*, vitia, quia exempla eorum tradi ſcripto non poſſunt, niſi cum in verſus inciderunt, ut *διαίρεσις Europaï*: & ei contrarium vitium, quod *συναίρεσιν* & *συναλοιφὴν* Graeci vocant, nos *complexionem* dicimus: qualis eſt apud P. Varronem:

Cum te flagranti dejectum fulmine Phaeton.

Nam ſi eſſet proſa oratio, eaſdem literas enuntiare veris ſyllabis licebat. Praeterea quae fiunt ſpatio, ſive cum ſyllaba correpta producitur, ut,

Italiam fato profugus - - -

Seu longa corripitur: ut, *Unius ob noxam & furias*, extra carmen non deprehendas. ſed nec in carmine vitia ducenda ſunt. Illa vero non niſi aure exiguntur, quae fiunt per ſonos: quamquam per aſpirationem, ſive adjicitur vitioſe, ſive detrahitur, apud nos poteſt quaeri, an in ſcripto ſit vitium, ſi H litera eſt, non nota? cujus quidem ratio mutata cum temporibus eſt ſaepius. Parciſſime ea veteres uſi etiam in

la & ſimilia dicantur ſingulari numero, vide Barth. ad Stat. x. Theb. 835.

Hordea.] Quae ponderi vel menſurae ſubjecta ſunt, pluraliter non declinantur, ut triticum, frumentum, oleum, aurum, argentum, plumbum: in hujuſmodi enim, quae ſub menſuram ac pondera potius, quam ſub numerum ſuccedunt, cum incrementum acceſſit, per multum enuntiatur. Dicimus enim, multum oleum, & multum plumbum, non multa olea, plumba &c. Quandoque tamen pluralem numerum ſibi vindicant. Nam dicimus *vina*, *mella*, Ciceronis exemplo. *Ordea* Virg. dixit. *Muſta* Ovid. & hoc libro Fabius: *muſta auſtera*. PITHOEUS.

Muſta.] malo *mulſa* legere. MOSELLANUS. Quidam mutarunt in *mulſa*, offenſi, credo, quod Ovidius dixerit *nova muſta* & Martialis lib. I. Epig. 19.

In Vaticanis condita muſta cadis.

& Fabius libr. primo *muſta auſtera*. CAMERARIUS. *mulſa*. V. C. Alm. Ald. Gryph. Obrecht. ſed alii rectius *muſta*, de qua voce ad Ovidii lib. I. Amor. xv. 11. latius agemus.

Adjectionem non habent.] *Non*, deſideratur in MSS. Joan. & Bal. Almel. Andr.

Gladia.] Valla tamen ex Varrone annotat *gladium* neutro genere dici. TURNEB. Miratur hoc Quinctiliano in mentem veniſſe, & Lucilium, Plautum & Varronem *gladium* neutro genere dixiſſe notat Fr. Douz. ad Lucil. p. 103. quem locum & Almelovenius adnotaverat.

Pervicacium perplexae.] *Pervicacium*, *perplexe videar*. Locat. Ald. Sich.

Διαίρεσις.] *Diviſio*. Locat. *Diviſio Europae & Aſiae*. V. C. Alm. *Diviſio*, *διαίρεσις*. Ald. Gryph. Sich.

Cum te.] *Tum te*. V. C. Alm.

Flagranti.] *Inflagranti*. MSS. Bal. Andr.

Phaeton.] *Phoeton*. V. C. Alm. ut & Tortellium ſentiſſe dicit Regius, quem & Quinctiliani auctoritate, & Graeca ratione redargui ſcribit. ſed in MSS. Ovidii diſſyllabum paſſim occurrere notavit Heinſius ad lib. I. Metam. 751. & non ſimplici *e*, *Pheton*. ſed *Phaeton*, ſcripſiſſe probat Voſſius. de Art. Gr. lib. II. c. 14. BURM.

Enuntiare.] *Enumerare*, Sichardus in margine.

Ut Italiam.] *Ut*, deeſt in V. C. Almel. ed verо ex lib. v. 6. & alterum ex v. 40.

Inſcriptio.] Scribe *an in ſcripto*. PHILANDR.

Ducenda.] *Dicenda*. MSS. Joan.

Si H. litera eſt.] Litera H. cujus inventio Simonidi tribuitur, & litera & aſpiratio a Gellio lib. II. c. 3. dicitur. quam pro E longo uſurpaſſe, eaque delectatos Atticos ex Athenaeo. lib. IX. c. 19. adſtrui poteſt. notat & Servius ad Virg. Aeneid. VIII. 330. veteres ut plurimum, ubi aſpiratio eſſet,

Digitized by Google

in vocalibus, cum *oedos*, *ircoſque* dicebant. Diu deinde ſervatum, ne conſonantibus aſpiraretur, ut in *Graccis*, & *triumpis*. Erupit brevi tempore nimius uſus, ut *choronae*, *chenturiones*, *praechones* adhuc quibuſdam inſcriptionibus maneant. qua de re Catulli nobile epigramma eſt. Inde durat ad nos uſque *vehementer*, & *comprehendere*, & *mihi*: nam *mehe* quoque pro *me* apud antiquos, tragoediarum praecipue ſcriptores, in veteribus libris invenimus. Adhuc difficilior obſervatio eſt per *tenores*, (quos quidem ab antiquis dictos *tonores* comperi, ut videlicet declinato à Graecis verbo, qui τόνους dicunt) vel accentus, quas Graeci προσῳδίας vocant, cum acuta & gravis alia pro alia ponitur, ut in hoc *Camillus*, ſi acuitur prima. Aut gravis pro flexa, ut *Cethegus*, & hìc prima acuta: nam ſic media mutatur. Aut flexa

ſet, ☉ praepoſuiſſe. Almelov.

Parciſſime.] *Vid.* Angel. Politian. obſervat. cap. 19.

Oedos ircoſque.] Ita in inſcriptione apud Gruter. pag. xiii. n. 17. VIVS pro HVIVS. Almel.

• *Diu reſervatum.*] *Obſervatum* puto legendum. Regius. & ita Colon. Gryph. Steph. Roign. Vidov. *reſervatum*. MSS. Bodl. Joan. & Alm. Locatel. Venet. Ald. Sich. *Servatum*. Vaſcoſ. & Obrecht.

Aſpiraretur.] *Aſpirarent*. MSS. Joan. Bodl. Andr.

Triumpi.] Angel. Politianus Miſcel. c. 19. narrat a ſe ſpectatum aureolum numiſma, cui inſculptum fuerit ad hunc modum: Triumpi, citra aſpirationem. Inſerebant aſpirationem veteres noſtri pleriſque vocibus verborum firmandis roborandiſque; ut ſonus earum eſſet vividior, vegetiorque; Qua de re nonnihil & Cicero in Oratore perſtringit, ex quo loco Fabius ferme haec tranſſcripſit. Mosellanus. Uſque adeo refugit aſpirationem conſonantium lingua Latina, ut Graecis etiam dictionibus veteres detraxerint. *Arcitectum* enim maluerunt, quam per *ch*. Cicero in Oratore cap. xlviii. *Quin & ego ipſe cum ſcirem ita majores locutos eſſe, ut nuſquam niſi in vocali aſpiratione uterentur, loquebar ſic, ut* pulcros, Cetegos, triumpos, Cartaginem *dicerem*: *aliquando, idque ſero, convitio aurium, cum mihi extorta veritas eſſet, uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſervavi.* Et ſane nullum eſt nomen Latinum, in cujus natura aſpiratio ineſſe poſſit, oſtendi. Gellius, cur aſpirationem inſeruerint aliquibus dictionibus Latini, docens; videri id vult linguae Graecae ſimilitudine factum. In Probi Catholicis legimus nullum Latinum nomen aſpirationem habere poſt C, praeter tria, *pulcher*, *orchus*, *Lurcho*. Sed & haec tamen, ſi quis debere putat aſpirationem habere, ſciat uſu, non ratione, habere. Camerarius.

Qua de re Catulli nobile Epigramma.] Politianus putat Epigramma citari hoc potiſſimum.

Chommoda dicebat, ſi quando commoda vellet
Dicere, & hinſidias Arrius, inſidias.
Et tum mirifice ſperabat ſe eſſe loquutum,
Cum quantum poterat, dixerat hinſidias.
Credo ſic mater, ſic liber avunculus ejus,
Sic maternus avus dixerat, atque avia.
Hoc miſſo in Syriam requierant omnibus aures,
Audibant eadem haec, leniter, & leviter.
Nec ſibi poſt illa metuebant talia verba,
Cum ſubito affertur nuncius horribilis;
Ionios fluctus, poſtquam illuc Arrius iſſet,
Jam non Ionios eſſe, ſed Hionios. Pareus.

vide Voſſ. de Art. Gram. ii. cap. ii. Colomesius.

Vehementer.] Quod quidam codices habeant *frequenter*, non facit ad rem, cum nulla in eo ſit aſpiratio. Philand. *frequenter* Sich. margine.

Mehe pro me.] *Mee pro me* V. C. Alm. *mehe* pro *mee*. editio Roignii.

Adhuc difficilior.] *Proſodia* proprie ſignificat, notam quandam dictionis & pronunciationis moderationem: dividiturque *in tonum*, *ſpiritum*, *tempus*, *paſſionem*. Hic tamen à Quinctiliano uſurpatur pro tono. Turneb.

Tenores.] Quaſi tenſiones a Graeco verbo τείνω, quod *tendo* ſignificat. Mosell.

Pro alia ponitur.] *Ponuntur*. MSS. Bodl. Joan. Alm. *ponantur*. MS. Bal.

Camillus.] Syllaba, quae accentum non habet acutum aut circumflexum, habet gravem. Penultima autem ſi longa eſt, ſemper habet acutum aut circumflexum: acutum quidem, ſi longa eſt poſitione, aut ſi longa eſt natura, & ultima etiam longa: circumflexum vero, ſi natura longa eſt, & ultima brevis. Turneb.

Cethegus.] *Chetegus* Edit. Lugd. vitio Librarii; quod manifeſtum faciunt Codices MSS. Joannenſis, Baliolenſis, & editorum pars maxima, noſtram lectionem praeferentes. Gibson.

flexa pro gravi, ut apice circumducta ſequente, quam ex duabus ſyllabis in unam cogentes, & deinde flectentes, dupliciter peccant. Sed id ſaepius in Graecis nominibus accidit: ut *Atr*εὺς. quem nobis juvenibus doctiſſimi ſenes acuta prima dicere ſolebant, ut neceſſario ſecunda gravis eſſet. Item Terεῖ, Nerεῖque. Haec de accentibus tradita. Ceterum jam ſcio, quoſdam eruditos, nonnullos etiam grammaticos, ſic docere ac loqui, ut propter quaedam vocum diſcrimina, verbum interim acuto ſono finiant, ut in illis,

Qua circum litora, circum Piſcoſos ſcopulos - - -

Ne ſi gravem poſuerint ſecundam, *circus* dici videatur, non *circuitus*. Item *quantum*, *quale*, interrogantes, gravi: comparantes, acuto tenore concludunt: quod tamen in adverbiis fere ſolis ac pronominibus vindicant, in ceteris veterem legem ſequuntur. Mihi videtur conditionem mutare, quod his locis verba conjungimus. Nam cum dico, *circum litora*, tamquam unum enuncio, diſſimulata diſtinctione: itaque tamquam in una voce, una eſt acuta: quod idem accidit in illo,

Trojae qui primus ab oris,

Evenit, ut metri quoque conditio mutet accentum: ut

Pecudes pictaeque volucres.

Nam *volucres* media acuta legam: quia etſi natura brevis, tamen poſitione longa eſt, ne faciat jambum, quem non recipit verſus heröicus. Separata vero haec à praecepto noſtro non recedent: aut ſi conſuetudo vicerit, vetus lex ſermonis abolebitur: cujus difficilior apud

Sic media.] *Si.* Locatel. Ald. Gryph. Colin. Sich.

Aut flexa pro gravi.] Quidam eam ſyllabam, quae gravari deberet, circumflectunt, ac inſuper *ſynaereſin* faciunt: ut ſi quis hoc nomen *Balteus*, ut diſſyllabum pronuntiaret, & ultimam ſyllabam circumflecteret, dupliciter peccaret, tum quod duas ſyllabas in unam miſceret, tum quod male accineret. Hoc tamen vitium potius fieri ſolet in Graecis dictionibus. TURNEB.

Ut apici.] *Aut gravis pro apice circumductus ſequetur.* Ald. Sich. *aut* pro *ut*. MSS. Bodl. Bal. Almel. *apice* etiam. MS. Bodl. Steph. Vaſcoſ. Gryph. Colin. & alii. *Apici*, deeſt. MS. Joan. *ſequenti.* MS. Bal. Sich. in margine.

Atreus.] Hae dictiones Graecae apud Graecos acuunt ultimam, apud Latinos penultimam. igitur in obliquis ſi quis *Atrei* ultimo loco circumflecteret, & duas ſyllabas in unam conflaret, peccaret. TURNEB. *Atreus*, & mox *Terei Nereique.* Ald. Steph. Gryph. & alii.

Gravis eſſet.] *Brevis eſſet.* Andr.

Jam ſcio.] *Scio jam.* Vaſcoſ. Steph.

Ceterum.] Hodie quoque differentiae cauſa, ſolent adverbia, praepoſitiones, pronomina acuere ultimo loco. TURNEB.

Quae circum.] Virg. IV. Aeneïd. 254.

Circuitus.] An *circuitu* legendum, pro in circuitu, id eſt *circum*. GALLAEUS.

Item Quantum.] *Item cum.* MS. Bal. *Itemque* MS. Alm. Andr.

Vindicant.] *Vendicant.* Venet. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Col. Roign.

Tamquam unum.] Ut *ſemper lenitas*, *ſemper deus*, *primus ab*: nam per ſe poſitum *ab* acueretur. CAMERARIUS.

Trojae.] Virg. Aneid. I. 5.

Pecudes.] III. Georg. 243.

Jambum.] Alioqui enim eſſet verſus miulus. TURNEB.

Separata.] Hóc eſt diviſim, ac ſingillatim pronuntiata. REGIUS. Gallaeo ſuſpecta vox fuit.

Praecepto noſtro.] *Noſtro* non agnoſcunt MSS. Bodl. Bal. Almel. nec Baſil. editio.

Am-

apud Graecos obſervatio eſt, (quia plura illis loquendi genera, quas Διαλέκτους vocant: & quod alias vitioſum, interim alias rectum eſt) apud nos vero breviſſima ratio. Namque in omni voce, *acuta* intra numerum trium ſyllabarum continetur, ſive hae ſint in verbo ſolae, ſive ultimae: & in his aut proxima extremae, aut ab ea tertia. Trium porro, de quibus loquor, media longa, aut acuta, aut flexa erit: eodem loco brevis, utique gravem habebit ſonum: ideoque poſitam ante ſe, id eſt ab ultima tertiam, acuet. Eſt autem in omni voce utique acuta, ſed numquam plus una: nec ultima umquam: ideoque in diſſyllabis prior. Praeterea numquam in eadem, flexa & acuta, quoniam eadem flexa ex acuta. itaque neutra claudet vocem Latinam. Ea vero, quae ſunt ſyllabae unius, erunt acuta, aut flexa, ne ſit aliqua vox ſine acuta. Et illa per ſonos accidunt, quae demonſtrari ſcripto non poſſunt, vitia oris & linguae: ἰωτακισμοὺς & λαμβδακισμοὺς,

Διαλέκτους.] *Dialectus* idioma eſt & linguae proprietas, quae peculiarem quamdam habet phraſim & pronunciationem. itaque cum apud Graecos accentuum ratio ſit difficilis, difficultatem tamen addit idiomatum varietas. nam cum *Peleus* & ſimilia nomina lingua communi & Attica ultimam acuant, tamen lingua Aeolica penultimam acuunt. Turneb. Nemo fere eſt, qui ignoret Graecae linguae omnibus communem nationis illius hominibus uſum, quatuor differentiis fuiſſe variatum, quas διαλέκτους dixerunt: *Attica*, *Jonica*, *Dorica & Aeolica*. Sed ſub his ipſis quaſi generibus, multae diverſitates inveniuntur, quatenus non modo per gentes, ſed civitates etiam, & oppida & vicos non eodem modo locuti fuere. Camerar.

Apud nos vero.] *Apud nos vero breviſſima ratio.* MSS. Joan. Alm. Andr. Venet. Ald. Vaſc. Par. Steph. Gryph. Colin. Sich. Obrecht. ſed Vaſcoſani editio in fol. & Lugd. *rectiſſima ratio ac etiam breviſſima.*

Namque.] *Namque* legendum eſſe profeſſus ſum, *quia* particula errata: exponit enim Fabius, quomodo breviſſima apud nos ſit accentuum ratio. in omni namque voce acutus accentus intra Numerum trium ſyllabarum continetur. eſt enim aut in antepenultima, quae eſt tertia a fine, ut *advena*, aut in penultima, ut *Poetâ* ablativi caſus. circumflexus vero intra numerum duarum ſyllabarum conſiſtit. in penultima namque longa locatur, ſi ultima eſt brevis, ut *Poeta* nominativi caſus. Regius. *Nam quod.* Aldus. Sich. marg.

Hae ſint.] *Eae.* Ald. Colin. Gryph. Baſil. & alii.

Trium porro.] Dictio, quae habet penultimam longam, ſi naturaliter longam habet, ultima brevi circumflectetur, alioqui acuetur. Turneb.

Eodem loco.] Dictio, quae tres ſaltem habet ſyllabas, ſi penultimam brevem habebit, eam gravabit, & antepenultimam acuet: ſin autem ſit diſſyllaba, acuet penultimam. Turneb.

Eſt autem.] Hoc minus videtur eſſe verum; Cum enim dictiones omnes, aut acuto, aut circumflexo notentur accentu, quomodo acutus in ea eſſe poteſt, in quo eſt circumflexus? An, quia ex acuto & gravi componitur circumflexus, acui quoque ea videntur, quae circumflectuntur? Regius. Hoc praeceptum intelligi debet de dictionibus diſſyllabis aut polyſyllabis. illae enim nunquam terminantur accentu acuto aut circumflexo. Quod autem ait Fabius, omnem dictionem habere accentum acutum, ita intelligendum eſt, quia cum omnis dictio aut acuatur aut circumflectatur, circumflexus tamen accentus fit ex acuto, & ut acutus ſyllabam quoque elevat. Turneb.

Numquam in eadem.] Lege *numquam eadem flexa & acuta; itaque neutra.* Philander. *In* deeſt in And. Venet. Al. Sich.

Quoniam.] *Quia utique neutra cluderet vocem Latinam.* MS. Bal. *Quoniam eadem flexa ex acuta* deſunt Sich. *qui in eadem*. V. C. Alm.

Et acuta.] Unius particulae depravatione in hoc brevi ſenſu, ſibi contrarius eſſe Fabius videtur. *Et* itaque copula in *ex* praepoſitionem commutetur, ut legamus quia *eadem flexa ex acuta.* Circumflexus enim, ut dixi, ex acuto conſtat & gravi. Regius. *Et.* MS. Bodl. Par.

Itaque.] *Utique.* Colin. Obrecht.

Claudet.] *Cludet.* Andr. Ven. Vaſc. Steph. Colin.

Erunt acuta aut.] Dictio monoſyllaba, ſi eſt natura longa, circumflectitur, ut *cos*, *ros*: alioqui acuitur, ut *grex*. Turneb.

Et illa per.] Cum quid plus aequo aut minus ſonat, colliſiones & hiatus ἰσχνότητας, & πλατειασμὸν dixit. Camerar.

Ἰωτακισμούς.] *Iotaciſmus* eſt, quando *i* nimium pro-

λαβδακισμὸς, ἰσχνότητας & πλατειασμὸς, feliciores fingendis nominibus Graeci vocant: ſicut κοιλοστομίαν, cum vox quaſi in receſſu oris auditur. Sunt etiam proprii quidam & inevitabiles ſoni, quibus nonnumquam nationes reprehendimus. Remotis igitur omnibus, quae ſupra diximus, vitiis, erit illa, quae vocatur ὀρθοέπεια, id eſt emendata cum ſuavitate vocum explanatio. nam ſic accipi poteſt *recta.* Cetera vitia omnia ex pluribus vocibus ſunt, quorum eſt *ſoloeciſmus:* quamquam circa hoc quoque diſputatum eſt. nam etiam qui complexu orationis accidere eum confitentur, quia tamen unius emendatione verbi corrigi poſſit, in verbo eſſe vitium, non in ſermone contendunt: cum ſive *amarae corticis*, ſeu *medio cortice*, per genus facit ſoloeciſmum. quorum neutrum quidem reprehendo, cum ſit utriuſque Virgilius auctor. Sed fingamus utrumlibet non recte dictum: mutatio vocis alterius, in qua vitium erat, rectam loquendi rationem ſic reddit, ut *amari corticis*

pronunciatur, & indecore: quod vitium ut vitarent Latini, interdum duplex *ii* pro uno pronunciarunt. TURN. Vide Iſidor. lib. I. cap. II. ALMEL. Haec vocabula latinis literis exhibet. V. C. Alm. & Locatel.

Fingendis nominibus.] *Vocibus.* Andr.

Κοιλοστομίαν.] Hoc vitium videtur appellare Quintil. κατάπεπλασμένον in capite de pronunciatione, cum vox ſcilicet in intimis faucibus auditur, & in oris inanitate reſonat. TURNEB. Χειλοστομίαν. And. Χειλοστομίαν. Al. & Sich.

Auditur.] *Dividitur.* MS. Joan. Sich. in margine. & Vaſcon. margo.

Et inevitabiles ſoni.] *Inenarrabiles.* MSS. Bodl. Bal. & Alm. Andr. Sich. Gryph. Obrecht. *innumerabiles.* MS. Joan. Venet. Ald. Colon. Steph. in margine.

Nationes.] Ut nos ſibilationem illam Gallicam cum *Scarolum* dicunt, & *Scampaniam*, quae ſcripto tamen exprimi non poteſt. in nobis reprehenditur idem, cum his verbis, quorum initium eſt litera *ſ.* cum alia conſonante inſibilamus, & *u.* pro conſonante per F. enunciamus. CAMERARIUS.

Reprehendimus.] Puto legendum *deprehendimus.* hoc eſt cognoſcimus cujus nationis ſint, qui ita pronuntiant. ſic Senec. Oed. 915.

Praedicta poſtquam fata, & infandum genus
Deprendit.

Stat. I. Theb. 510.

Deprendi, fortuna, deos

ubi nihil mutandum. Idem lib. VIII. 103.

Verumque poteſt deprendere Minos.

Ovid. II. Met. 94.

Patrias intus deprendere curas.

ubi quidam codices *cognoſcere*, quod a Gloſſatore eſt. ita mox, *Pollio deprehendit in Livio Patavinitatem* & cap. VI. *comparatio in nominibus aut genus deprehendit, aut declarationem.* BURM.

Quae ſupra diximus.] *De quibus.* MSS. Bodl. Alm. Venet. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich.

Sic accipi.] *Si.* V. C. Alm.

Ex pluribus vocibus.] *Vocabulis.* MS. Bodl.

Soloeciſmus.] *Soloeciſmus* vitium eſt in contextu orationis contra grammatices regulam, in poëmate tamen excuſatur, & appellatur *Schema.* additur & *ſoloecophanes*, quod ſoloeciſmum prae ſe ferre videtur, cum tamen non ſit ſoloeciſmus. ut, *in Eunuchum ſuam*, apud Terentium. TURNEB.

Qui contextu vel complexu orationis accidere eum confitentur.] Gloſſa foeda heic obſedit, quae conjectura elui potuiſſet, niſi Atticus ille naſus Criticorum ſtertuiſſet. MSS. biga legere jubet, miſſo illo pravo gloſſematis ſanguine; *Nam etiam qui Complexu Orationis.* *Complexus Orationis* eſt contextus. Sic ejuſdem Capitis principio: *Licet enim dicamus aliquid proprium, ſpecioſum, ſublime, nihil tamen horum niſi in complexu loquendi ſerieque contingit.* Sic infra: *Soloeciſmi porro vitium non eſt in ſenſu, ſed in complexu.* GEBHARD. Crepund. lib. 2. cap. I. *contextu orationis.* Sichard. aliae fere omnes *contextu* vel *complexu.* Gebhardum ſecutus Obrechtus. & ita MS. Almel.

Amarae corticis.] Donatus & Diomedes *ſoloeciſmum* eſſe putant, ſi quis *corticem* in foeminino uſurpet: cujus tamen eſt auctor Verg. TURNEBUS. In Ovidii quoque MSS. ita ſaepe invenit Heinſius. Vid. ad lib. IV. Met. 375. & lib. X. 512. & alibi.

Corticis.] *Cortices.* MS. Joan. eſt ex Eclog. I. 62.

Medio.] *Mediae corticis.* MS. Ball. *Seu medio.* MS. Alm. Gryph. reliqui *ſive.* eſt ex II. Georg. 74.

Ut amari.] *Aut.* Ald.

Quod.

corticis fiat, vel *media cortice.* quod manifeſtae calumniae eſt: neutrum enim vitioſum ſeparatum eſt, ſed compoſitione peccatur, quae jam ſermonis eſt. Illud eruditius quaeritur, an in ſingulis quoque verbis poſſit fieri ſoloeciſmus: ut ſi unum quis ad ſe vocans, dicat: *venite.* aut ſi plures à ſe dimittens, ita loquatur, *Abi*, aut, *Diſcede.* Necnon cum reſponſum ab interrogatione diſſentit: ut ſi dicenti, *Quem video?* ita occurras, *Ego.* In geſtu etiam nonnulli putant idem vitium ineſſe, quum aliud voce, aliud nutu vel manu demonſtratur. Huic opinioni neque omnino accedo, neque plane diſſentio. nam id fateor poſſe accidere voce una, non tamen aliter, quam ſi ſit aliquid, quod vim alterius vocis obtineat, ad quod vox illa referatur: ut *ſoloeciſmus* ex complexu fiat eorum, quibus res ſignificantur, & voluntas oſtenditur. Atque ut omnem effugiam cavillationem, fit aliquando in uno verbo, numquam in ſolo verbo. Per quod autem, & quas accidat ſpecies, non ſatis convenit. Qui pleniſſime, quadripertitam volunt eſſe rationem, nec aliam, quam barbariſmi: ut fiat adjectione:

Quod manifeſtae calumniae eſt.] Videlicet in verbo eſſe ſoloeciſmum, non in ſermone. Nam neque per ſe *amarae*, nec *amaro*: neque *corticis*, neque *cortice* reprehendi poteſt; ſed conſtructio fuerit vitioſa, cum ſit peccatum in genere, nam ita facit eſſe Quinctilianus, ut unum ex his rectum ſit, alterum non ſit, etſi ipſe ſentit neutrum eſſe vitioſum; verum, ut dixi, facit ita eſſe alterum utrumlibet verbi gratia. Camerarius. *Manifeſte.* Ven. Colon. Ald. *manifeſto calumnia eſt.* Obrecht.

Illud eruditius.] Quaedam ſunt, quae cum verbis ſimplicia ſint, tamen intellectu ſunt compoſita: ut *ſalutationes*, *demonſtrationes*, *interrogationes*, & alia pleraque. Itaque in illis tametſi verbum unum ponitur, vicem tamen multorum ſupplet. *Soloeciſmus* igitur illic fit, non *barbariſmus.* Turneb.

Interrogatione.] *Interroganti.* MS. Joan. Andr. Locatel. Ald. Colin. Vidov. Sich.

Occurras.] Id eſt reſpondeat, ut hoc ſeculo locutos eſſe apparet. Sueton. Aug. 15. *Orare veniam vel excuſare ſe conantibus una voce occurrens, moriendum eſſe*, Stat. 11. Achil. 138.

Occurrit Genitor

infr. noſter lib. 11. 14. *altercationibus occurrere.* & ſaepius alibi. Burm.

Idem vitium.] *Illud idem vitium.* Ven. Locat. Ald. Steph. Colin.

Nutu.] *Vultu.* MS. Joan. Sich.

Quum aliud voce.] Ut ſi illud Terentianum: *O coelum, ó terra*; ita pronuntiatum ſit, ut manus in priore dejiceretur, in altero ſuſtolleretur. aut illud *Soſia adeſdum*, cum abnutatione. Philoſtratus Polemonem ſcribit praeſidentem Olympiis, cum Tragaediae actor, *o Jupiter*, in terram demiſſa manu: & *o tellus* in coelum ſublata, exclamaſſet, ſtatim illum a praemiis rejeciſſe, quod diceret manu eum ſoloeciſmum feciſſe, quod Graece magis belle ſonat. ἄτος ἴσως, τῇ χειρὶ ἐσολοίκισε. de qua re epigramma Graecum adſcriptum Lucilio Libr. 11. cap. 46. ſic vertimus

Flacce ſoloeciſmos tacitus quoque nuper, & ipſo
Feciſti os pandens flamine barbariem.
Deinde ſoloeciſmos dextra dum ſpecto moventem,
Neſcio quid cupiens dicere, mutus eram

Camerarius. Ad quod Epigramma Brodaeus haec eadem fere adnotavit, & hinc explicat Martialis jocum lib. xi. Ep. 20. vide & Cael. Rhodig. lib. xx. cap. 25. & Creſol. Vacat. Autum. lib. 11. pag. 347.

Poſſe accidere.] *Poſſe* non agnoſcunt MSS. Bodl. Bal. Almel.

Atqui ut omnem] *Atque* legendum eſt, non *atqui. Atqui* enim adverſativa particula eſt, qua fere in refellendis, quae contra dici poſſent, utimur; *atque* vero dictiones ſolum ſenſuſque conjungit, *non* praeterea negatio eſt eradenda, ne cum *umquam* conjuncta affirmationem efficiat, quae ſenſui repugnat. Regius. *Atque* Obrecht. & alii.

Numquam in ſolo verbo.] Quamquam *ſoloeciſmus* in una dictione fieri videtur, ut in interrogationibus: nunquam tamen illa dictio eſt ſola, quia aliae ſubintelliguntur. atque ita Fabius propoſitam quaeſtionem ſolvit, ut evitet ſophiſtarum cavillationes. Turneb.

Pleniſſime.] *Planiſſime.* Venet. Ald. Sich.

Suſis.]

adjectione: ut, *Veni de Suſis in Alexandriam.* Detractione, *Ambulo viam*, *Aegypto venio*, *Ne hoc fecit.* Tranſmutatione, qua ordo turbatur, *Quoque ego*, *Enim hoc voluit*, *Autem non habuit.* Ex quo genere an ſit *igitur*, in initio ſermonis poſitum, dubitari poteſt, quia maximos auctores in diverſa fuiſſe opinione video, cum apud alios ſit etiam frequens, apud alios numquam reperiatur. Haec tria genera quidam diducunt à ſoloeciſmo, & *adjectionis vitium*, πλεονασμὸν: *detractionis*, ἔλλειψιν: *inverſionis*, ἀναστροφὴν vocant: quae ſi in ſpeciem ſoloeciſmi cadant, ὑπερβατὸν quoque appellari eodem modo poſſe. *Immutatio* ſine controverſia eſt, cum aliud pro alio ponitur. Id per omnes orationis partes deprehendimus, frequentiſſime in verbo, quia plurima huic accidunt, ideoque in eo fiunt *ſoloeciſmi* per genera, tempora, perſonas, modos, ſive cui *ſtatus* eos dici, ſeu *qualitates* placet, vel ſex, vel (ut alii volunt) octo: nam totidem vitiorum erunt formae, in quot ſpecies eorum quidque, de quibus ſupra dictum eſt, diviſeris. Praeterea numeros, in quibus nos ſingularem ac pluralem habemus, Graeci & δυϊκὸν. Quamquam fuerunt, qui nobis quoque adjice-

Suſis.] *Suſa* in plurali ſignificat oppidum Perſidis, in quo erat regia regum Perſarum. TURNEB. *Nam enim de ſuſum.* V. C. Alm. vide Sanctii Minerv. lib. II. cap. 5.

Ambulo viam.] Dixit tamen M. Tullius lib. II. de fin. *ambulare maria*, ut contra Fabium notat Muſarum Favus. Nic. Heinſius ad Naſonis I Faſt. 122. COLOMESIUS. Vide Sanctii Minerv. lib. III. cap. 3. ALMEL.

Aegypto venio.] Non ea mens Tacito Fabii Aequali, qui Annal. lib. II. dixit. *Germanicus Aegypto remeans.* COLOMES. Sed non tam ſuam, quam aliorum hic ſententias Fabius recenſet, & mox dicit quoſdam haec genera a ſoloeciſmo diducere: ut etiam ad Sanctium obſervavit vir celeberrimus Perizonius.

Ne hoc fecit.] Ut intelligatur deeſſe particula *quidem.* Ut ſit, *ne hoc quidem fecit.* MOSELL. *Nec.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Ald. Sich. Non video tamen quinam hic ſoloeciſmus poſſit ſtatui, aut quae detractio. nam in *ne* pro *nec* nullam talem, de qua hic agit, video: nec Moſellani conjectura placet, cum ſoloeciſmum in ellipſi tali ſtatuere neminem puto. quare legendum puto *me hoc fecit.* ita enim locuti. Terent. Andr. V. 3. *quae quid me faciam ſcio.* & *quid me fiet, futurum eſt.* & ſimilia. vid. Manut. ad Cicer. I. Verr. 16. ſed de hoc pluribus ad Ovid. II. Metam. 525. agemus. eſt autem pro *de me.* BURM.

Voluit.] *Volui* & *habui.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Vidov.

Ex quo genere.] Apud Ciceronem *Igitur* modo praeponitur, modo poſtponitur. quidam tamen poſtponendum ſemper eſſe ajunt, atque ita ſemper utuntur. *Horum igitur judicio, igitur* ſi praeponatur, ſoloeciſmus erit. TURNEB.

In initio ſermonis.] *In vitio.* MS. Joan. Sich. margo. *ſit initio ſermonis.* V. C. Alm.

Haec tria genera.] Donatus *ſoloeciſmum* in duas partes dividit, in partium mutationem, & accidentium immutationem. *adjectionem* vero, *detractionem*, & *inverſionem* tropis & ſchematibus annumerat. cujus opinionem ſequitur etiam Diomedes. TURNEB.

Diducunt.] *Deducunt.* MSS. Bodl. Alm. Venet. Ald. Sich. *dividunt.* MS. Joan. *ducunt.* MS. Bal.

Cadant.] *Cadunt.* MS. Alm.

Ὑπέρβατον.] *Anaſtrophe ab hyperbato* differt, quia in paucis eſt dictionibus; quarum ordo invertitur: *Hyperbaton* autem tranſgreſſionem verborum habet prolixiorem. TURNEB.

Eodem modo poſſe.] *Poſſet.* Obrecht.

Deprehendimus.] *Deprehenditur.* Stephanus.

Sive cui ſtatus.] *Quia ſtatus.* MSS. Joan. Alm. Gryph. Sich.

Volunt.] *Dicunt.* Venet. Ald. Par. Colin. Sich. margo.

Vel ſex, vel, ut alii volunt, octo.] Diomedes: *Modos quinque eſſe, omnes fere Grammatici conſentiunt.* CAMERARIUS.

Octo.] Nam ponunt *indicativum*, *imperativum*, *interrogativum*, *permiſſivum*, *optativum*, *promiſſivum*, *conjunctivum*, *infinitivum.* TURNEB.

Quidque.] *Quodque.* Ven. Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich.

Praeterea.] *Praetereo.* Argent. Obrechti.

Scri-

adjicerent dualem, *ſcripſére: legére:* quod evitandae aſperitatis gratia mollitum eſt, ut apud veteres pro *male mereris*, *male merere*. ideoque, quod vocant *duale*, in illo ſolo genere conſiſtit, cum apud Graecos & in verbi tota fere ratione, & in nominibus deprehendatur, & ſic quoque rariſſimus ejus ſit uſus, apud noſtrorum vero neminem haec obſervatio reperiatur: quin è contrario,

Devenére locos: & Conticuére omnes: &, *Conſedére duces*, aperte nos doceant, nihil horum ad duos pertinere: *Dixere* quoque, quamquam id Antonius Rufus ex diverſo ponit exemplum, de pluribus patronis praeco pronunciet. Quid? non Livius circa initia ſtatim primi libri, *Tenuere*, inquit, *arcem Sabini?* & mox, *In adverſum Romani ſubiere?* Sed quem potius ego, quam M. Tullium, ſequar? qui in Oratore, *Non reprehendo*, inquit *ſcripſere: ſcripſérunt eſſe verius ſentio.* Similiter in vocabulis & nominibus fit *ſoloeciſmus* genere, numero, proprie autem caſibus. Quidquid eorum alteri ſuccedet, huic parti ſubjungatur licet, per comparationes & ſuperlationes: itemque in quibus *patrium* pro *poſſeſſivo* dicitur, vel contra. Nam vitium quod

Scripſere.] Veteres Latini (ut ſcribit Diomedes) *numerum dualem* contemſerunt: quo etiam olim Graecia caruit. Poſtea tamen à Graecis inventus eſt, cum alioqui non eſſet neceſſarius. TURNEBUS.

Evitandae.] *Devitandae.* MS. Bodl. Venet. Locat. Ald. Sich. Par. Colin. Obrecht.

Ideoque.] *Ideo.* Obrecht.

Quod vocant duale.] Neque Aeolica, neque communis apud Graecos lingua dualem habet. PITHOEUS. *dualem.* V. C. Alm. & ita Obrechtus edidit.

Rariſſimus.] Nam interdum *plurali* pro *duali* utuntur Graeci. TURNEB.

Ejus ſit uſus.] *Ei.* V. C. Alm.

Devenere.] Virgil. Aeneïd. 1. v. 369.

Conticuére.] Aenïd. 2. v. 1.

Conſedère.] Ovid. Metam. 13. v. 1.

Nihil horum.] *Nil.* Ald. Gryph. Sich.

Dixere quoque.] Olim in foro perorata utrinque cauſa, pronuntiabat praeco, *dixere.* quod etiam de pluribus advocatis, qui perſaepe unam cauſam defendebant, dicebatur, cum tamen interdum eſſent duo tantum patroni, ac praeco pronuntiaret, *dixere.* Antonius Rufus, cujus Macrob. in Satur. meminit, ex hoc ipſo probare nitebatur dualem numerum. TURNEB. Antonium hunc Rufum apud Macrobium invenire non potui. meminit Antonii Gniphonis, cujus ſcholam Cicero poſt laborem fori frequentabat, lib. III. cap. 12. de quo vide Glandorpii Onomaſt: qui & Antonii Rufi meminit, eumque teſte Acrone Homerum & Pindarum vertiſſe narrat. BURM.

Quamquam id.] *Quod Antonius.* MSS. Bodl. Almel.

Quid non Livius.] *Quid vero non.* MS. Bal. *Quid non Ti. Livius.* Gryph. Sich. *Quid vero Livius.* Andr.

Scripſere] paullo diverſius hodie apud Ciceronem legitur. ad hunc modum. *nec vero reprehenderim* ſcripſere; ſcripſerunt, *eſſe verius ſentio.* ex quibus conſtat Fabium non tam verba, quam ſententias Ciceronis citaſſe; legendum in Fabio pro *etiam*, *eſſe.* MOSELLANUS. *Etiam verius.* Venet. Locar. Ald. Colon. Steph. in marg. hodie in Cicerone, ut recte Regius citat, Orat. c. 47. legitur *nec vero reprehenderim.*

——— *ſcripſere alii rem.*

Et ſcripſerunt, eſſe verius ſentio. & ex Ennii lib. 1. Annal. ſumptum eſt.

Similiter.] *Similiterne.* MSS. Bodl. Joan. Almel. Ald. Sich.

Similiter in vocabulis.] *Soloeciſmus* in nomine committitur, cum accidentia ejus immutantur: ut *numerus pro numero*, *caſus pro caſu*, itaque quodcunque accidens pro alio ponetur, *ſoloeciſmus* erit. TURNEB.

Succedit.] Id eſt, quicquid eorum unum pro altero ponitur. CAMERAR. *accedet.* Sich. Gallaeus totum locum ſic conſtituebat. *Quidquid eorum alteri ſuccedet, huic parti ſubjungatur licet. Inſuper comparationes & ſuperlationes itemque* &c. Non male. neque enim aliter ſenſum capio, qui ne ſic quidem ſatis manifeſtus eſt.

Sub-

quod ſit per quantitatem, ut *magnum peculiolum*, erunt qui *ſoloeciſmum* putent; quia pro nomine integro poſitum ſit diminutum. Ego dubito, an id *improprium* potius appellem: ſignificatione enim deerrat. *Soloeciſmi* porro vitium non eſt in ſenſu, ſed in complexu. In participio, per genus, & caſum, ut in vocabulo: per tempora, ut in verbo: per numerum, ut in utroque, peccatur. Pronomen quoque genus, numerum, caſus habet, quae omnia recipiunt hujuſmodi errorem. Fiunt *ſoloeciſmi;* & quidem plurimi, per partes orationis: ſed id tradere ſatis non eſt: ne ita demum vitium eſſe credat puer, ſi pro alia ponatur alia: ut *verbum*, ubi *nomen* eſſe debuerit: vel *adverbium*, ubi *pronomen*, & ſimilia. Nam ſunt quaedam cognata, ut dicunt, id eſt ejuſdem generis, in quibus, qui alia ſpecie, quam oportet, utetur, non minus, quam ipſo genere permutato, deliquerit. Nam & *an*, & *aut*, conjunctiones ſunt: male tamen interroges, *hic, aut ille ſit*. Et *ne* ac *non*, adverbia: qui tamen dicat pro illo, *Ne feceris, Non feceris*, in idem incidat vitium: quia alterum negandi eſt, alterum vetandi. Hoc amplius *intro & intus*, loci adverbia: *Eo tamen intus, & Intro ſum*, ſoloeciſmi ſunt. Eadem in diverſitate pronominum, interjectionum, praepoſitionum, accidunt.

Eſt

Suljungatur.] *Subjungantur.* MSS. Joan. Alm. Ald.

Patrium.] *Patrium* vocat Priſcianus nomen patriae. Hic tamen latius accipitur pro nomine primitivo, à quo derivatur poſſeſſivum: ut *Dardanus* apud Verg. pro *Dardanius*. TURNEB. Venit in mentem *primitivum* rectius legi poſſe, & in proclivi fuiſſe hanc mutationem: ſed contra omnium codicum conſenſum nolui meam opinionem ſequi. *Patrium* autem nomen Grammatici vocant, in quo patriae ſignificatio ineſt: ſicut *gentile*, in quo gentis, ut Romanus, Athenienſis. CAMERAR *primitivum*. Steph. margo.

Nam vitium quod.] Quando parvum pro magno, aut diminutum pro integro ponitur, eſt ſpecies *acyrologiae*, non ſoloeciſmi. non enim eſt *ſoloeciſmus* in ſententia, ſed in verbis. TURNEB.

Diminutum.] *Diminutivum.* Venet. Colin.

Ego dubito.] *At ego.* Ald. Sich.

Deerrat] *Deerat.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Roign.

In vocabulo.] *In vocabulum.* V. C. Alm.

Fiunt ſoloeciſmi.] Fiunt etiam *ſoloeciſmi* partium mutatione, non ſolum diverſarum, verum etiam cognatarum & vicinarum. quanquam interim mutatio venuſtum efficit ſchema, quod appellant *enallagen* & *heteroſin*. TURNEB.

Pro alia ponatur alia] *Si alia ponatur ut alia.* MS. Bodl.

Vel adverbium.] *Jam cras heſternum conſumſimus, ecce aliud cras.* Perſ.

Intro & intus loci.] *Intro loci adverbia.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. *intro & intus unius loci adverbia.* Steph. quod verum puto.

Eo tamen intus.] Videtur tamen Plautus ita locutus Caſin. V. II. 7. *ubi intus hanc novam nuptam deduxi*, ubi Salmaſius *intro* legit. ſed ego Plautum ſumma ratione ita locutum puto. plus enim eſt *intus deducere*, quam *intro*. hoc modo ad veſtibulum vel limen domus notat, illud in interiorem partem, in thalamum, ita & Ovidius x. Met. 457.

Jamque fores aperit, jam ducitur intus.

Ubi de Myrrha agit, quae jam antea in eadem, qua Pater, domo erat, ſed nunc in cubiculum ejus ducitur. & ita apud eumdem Plaut. Moſt. II. I. 59. *Jube efferri intus.* Perſ. II. IV. 30. *Intus evocare.* Mil. IV. IV. 60. *exire intus*, pro ex illa domi parte, in qua verſari ſolebant. BURM.

Accidunt.] *Accident.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Al. Gryph. Colin. Sich. Par. *Accidet.* MS. Bal.

Eſt etiam.] Quamvis in omnibus, quae mihi videre contigit, exemplaribus *etiam* legatur; tamen cum haec ſit definitio ſoloeciſmi ad omnia, quae ſuperiora, referatur, non *etiam*, ſed *enim* contenderim eſſe legendum. REGIUS. *Etiam.* MSS. Joan. Bal. Alm. Ald. Locat. Sich.

Eſt enim.] Hic Fabius notare videtur vitium quod

Eſt enim *ſoloeciſmus* in oratione comprehenſionis unius, ſequentium ac priorum inter ſe inconveniens poſitio. Quaedam tamen & faciem *ſoloeciſmi* habent, & dici vitioſa non poſſunt: ut *tragoedia Thyeſtes*, & *ludi Floralia* ac *Megaleſia:* quamquam haec ſequenti tempore interciderunt, numquam aliter a veteribus dicta. *Schemata* igitur nominabuntur, frequentiora quidem apud poëtas, ſed oratoribus quoque permiſſa. Verum *ſchema* fere habebit aliquam rationem, ut docebimus eo, quem paullo ante promiſimus, loco. Sed hoc quoque, quod *ſchema* vocatur, ſi ab aliquo per imprudentiam factum erit, *ſoloeciſmi* vitio non carebit. In eadem ſpecie ſunt, ſed ſchemate carent, ut ſupra dixi nomina feminina, quibus mares utuntur, & neutralia, quibus feminae. Hactenus de *ſoloeciſmo.* Neque enim artem grammaticam componere aggreſſi ſumus: ſed cum in ordinem incurreret, inhonoratam tranſire noluimus. Hoc amplius, ut inſtitutum ordinem ſequar, verba aut Latina, aut peregrina ſunt. *Peregrina* porro ex omnibus prope dixerim gentibus, ut homines, ut inſtituta etiam multa, venerunt. Taceo de *Tuſcis* & *Sabinis*, & *Praeneſtinis* quoque:

quod appellant ἀνακόλουθον, quod fit, quando in eadem periodo protaſi male redditur apodoſis: ut *omnia prius experiri quam armis ſapientem decet.* dicendum erat, *quam arma.* Turneb.

In oratione.] Haec deſunt. MS. Bal.

Comprehenſionis.] *Compoſitionis.* MS. Bal.

Inconveniens.] *Conveniens.* MS. Bal.

Poſitio.] *Diſpoſitio.* Sich. margo.

Quaedam tamen.] Intelligit figuram *appoſitionem*, cujus creber fuit apud antiquos uſus, ut ſpecialibus generalia adderentur, quae tamen phraſis poſtea intercidit. videtur autem eſſe *ſoloecophanes.* Turneb.

Ludi Floralia.] Floralia ludi votivi perſoluti à Poſthumio & Laenate coſſ. Ovid. Faſtor. lib. 5. Valde erraverunt, qui *Laren.alia* pro his accepere, quae celebrabantur in Decembri, cum *Floralia* fierent pridie Calendarum Maii. *Megalenſia* ludi magnae Matris, quibus P. Africanus iterum conſul ille major primum locum ante conſeſſum populi Senatui dedit, ut Cic. (de Haruſ. reſp. c. 12.) ait. Vide & Ovid. l. iv. Faſtor. Camerar.

Megaleſia.] *Megalenſia.* MSS. Bodl. Joan.

Sequenti.] *Sequentiae.* V. C. Alm.

Interciderunt.] *Interciderint.* MS. Bodl. vide ad Praefat. *Inciderint.* MS. Bal.

Numquam aliter.] Ita certe Livius. vide xxix. 14. xxxiv. 53. xxxvi. 36. Ovid. iv. Faſt. 357.

Inſtiteram, quare primi Megaleſia ludi
Urbe forent noſtra.

Ludos florales tamen dixit Valer. Max. iii. c. x. §. 8. at Varro ex uſu priſco lib. 1. de R. R. cap. 1. *Florae ludi floralia inſtituti.* Burm.

Docebimus.] Lib. 9. cap. 1.

Sed hoc quoque.] *Hic.* MS. Alm. Locatel. Ald. Sich.

In eadem ſpecie ſunt.]. Nomina poſitione foeminina, quae maſculorum ſunt, *ſoloeciſmum* efficere videntur. ut *Murena*, *Aurata.* Itidem quoque nomina foeminarum, quae poſitione ſunt neutra. Turneb.

Supra dixi.] Cap. iv.

Quibus mares utuntur.] Sic quidem legitur; ſed mihi non *utuntur*, ſed *vocantur* legendum eſſe videtur: promiſcue namque, & mares & feminae, nominibus cujuſcunque generis utuntur. Regius. ut propius ad veſtigia vulgatae lectionis accedamus, legi poſſet *notantur.* Burm.

Hactenus.] Cum Fabius de nominum diviſione ageret, nominumque virtutibus ac vitiis, excurrit in *ſoloeciſmum* & *barbariſmum:* denuo igitur inſtitutam repetit diviſionem. Turneb.

Componere.] *Ut componeremus.* Sich. margo.

Inhonoratam.] *Inornatam.* MS. Bodl.

Ut homines.] Non agnoſcit MS. Bodl. in V. C. Alm. deerat *ut.*

Taceo de Tuſcis, &c.] Curius Fortunatianus lib. 3. Rhet. Scholic. Gentilia verba ſunt, quae propria quarundam gentium: ſicut Hiſpani non cubitum vocant, ſed Graecorum Ancona: & Galli facundos pro facetis, & Romani vernacula plurima & neutra maſculino genere potius enunciant, ut hunc theatrum, & hunc prodigium. Priſcian. lib. 1. *O* aliquot civitates Italiae, teſte Plinio, non habebant, ſed loco ejus ponebant *u*, & maxime Umbri & Tuſci. Soſipater lib. 2. Pithoeus. *Thuſcis.*

quoque: nam, ut eorum ſermone utentem, Vectium Lucillius inſectatur: quemadmodum Pollio deprehendit in Livio *Patavinitatem:* licet omnia Italica pro Romanis habeam. Plurima Gallica valuerunt; ut *rheda* ac *petoritum:* quorum altero Cicero tamen, altero Horatius utitur. Et *mappam* quoque, uſitatum Circo nomen, Poeni ſibi vindicant: & *Gurdos*, quos pro ſtolidis accipit vulgus, ex Hiſpania duxiſſe

Andr. Venet. Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich.

Sermone.] *Sermonem.* MS. Alm. *Vettium* quoque idem codex.

Vectium.] *Vectius orator* fuit mediocris, natione Marſus. hic, cum uteretur verbis municipalibus, à Lucillio in ſatyris eſt exagitatus. TURNEBUS. Vectius Vectianus è Marſis inter externos Oratores à Cicerone nominatur in Bruto cap. 46. CAMERAR.

Patavinitatem.] Id eſt vitium quoddam patrii ſermonis. fuit hic Pollio aemulus Livii & Salluſtii, cujus aemulationis vitia multa ſunt in noctibus Gellii, cui plerique adſcribunt immodicas illas verborum periodos & circumlocutiones. MOSELL. Eam conſiſtere puto in frequentiore uſu figurarum ſermonis Patavini. id quod in lib. VIII. cap. 1. his verbis Fabius ipſe declarat. *Sed ea, quae de ratione Latine atque emendate loquendi fuerunt dicenda, in libro primo, cum de Grammatice loqueremur, executi ſumus. hic non alienum eſt admonere, ut ſint quam minime peregrina & externa; multos enim, quibus loquendi ratio non deſit, invenias, quos curioſe potius loqui dixeris, quam Latine.* &c. REGIUS. Per *patavinitatem* intelligit *affectationem quandam municipalem*, quae quamquam barbara non eſt, tamen à genuina ſermonis Romani elegantia deſciſcere videtur. TURNEB. Adi Ptol. Flavium Anconit. Conjectan. c. 45. p. 972. In Lamp. Crit. part. 1. Franc. Floridi Sabini Lect. ſubciſiv. libro 1. cap. 2. p. 1063. PAREUS. Sidon. Apoll. Paneg. Anth. *vel quidquid in aevum Mittunt Euganei Patavina volumina martis.* ALMEL. ſed in primis videndus eruditus Morhofii libellus, *de patavinitate Livii.*

Gallica.] *Gallice.* MS. Joan. Andr. Venet. Locat. Ald. Sich.

Rheda.] *Reda.* MS. Joan.

Petoritum.] De *Petorrito* (ita enim lego cum Schol. Horatii) vide Menag. amoen. jur. c. 3. & de *Rheda* Voſſ. de vitiis Sermon. lib. 1. cap. 2. Feſt. in *petorritum*, ALMELOV. *Petonitum.* MS. Bal. *petorritum.* MS. Alm. Andr. vide Gell. lib. XV. 30. ubi *petorritum*, ut etiam in Horatianis codicibus, legi teſtatur Gronovius.

Cicero.] Pro Milone c. 10.

Horatius.] Lib. II. Sat. VI. verſ. 193.

Mappam.] *Mappa* velum erat, quod à magiſtratu mittebatur in ſignum curriculi ludis Circenſibus. TURNEB. Leg. *Et mappam circo quoque uſitat. nomen, &c* Vide Dom. Calder. Obſerv. lib. 3. p. 317. Martial. lib. 12. PAREUS. de voce *Mappa* adeundus Samuel Bochartus vir Punicae linguae ad miraculum doctus (ſed proh dolor! maximo reipubl. literariae damno nuper ereptus.) Geogr. Sacrae parte II. lib. II. c. 8. COLOMESIUS. vide & Voſſ. de vitiis Serm. lib. 1. c. 4. & Merul. ad Enn. p. 208. & quae Turnebus hic adnotavit legi poſſunt apud Caſſiodor. lib. III. Epiſt. 51. ALMELOV. *Mappalia.* MS. Joan. *mapalia.* Steph. & Sich. marg.

Gurdos pro ſtolidis.] Laberius in Cacomemnone apud A Gell. lib. XVI. c. 7.

Hic eſt ille gurdus, quem ego
Me abhinc duos menſes ex Africa
Venientem excepiſſe, tibi narravi.

Abbo, quem alii Cernuum imperite vocant, lib. 1. de Obſidione Lutetiae.

Abſtibus accingunt carpentum arentibus arcis
Ante fores gurdi miſerandae gramine plenum.

Ad quem locum Scholiaſtes. *Gurdi, id eſt, ſtulti, & hic Normanni intelliguntur.* a *Gurdo* fit *gurdonicus*, qua voce uſus eſt Severus Dialog. 1. c. 27. *Sed dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat veſtras nimium urbanas aures ſermo ruſticus. Audietis me tamen ut Gurdonicum hominem.* COLOMESIUS. Vide Du Cange in Gloſſario mediae Latinitatis. & Vorſt. ad Sulpicii d. l. Ramirez. ad Mart. lib. II. Ep. 77. *Gordos*, legendum eſſe cenſet, & ita hodie Gotholanos *Gort* vocare ſtultum, ut adnotaverat Cl. Almelovenius. deduceret & hinc aliquis noſtrum *Jan Gort*, quo fatuum & effeminatum noſtrates deſignare ſolent.

Sermo Romanus ex Graeco converſus eſt.] Aſtipulantur huic ſententiae ex veteribus Dionyſius Halicarnaſſenſis Antiquit. Rom. lib. 1. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὔτ' ἄκρως βάρβαρον, οὔτ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται· μικτὴν δέ τινα ἐξ ἀμφοῖν, ἧς ἐστιν ἡ πλείων Αἰολίς. Suidas in Νάβα, Φαίνεται δὲ ἐν πολλοῖς μὴ διεστῶσα τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ἡ Ῥωμαϊκή. Varro lib. 9. de LL. *Adventitia pleraque habemus Graeca.* Verrius an Feſtus; *Olim lingua Graeciae fuit eadem cum Latina, parum pro prolatione mutatae.* E recentioribus, Joſephus Scaliger ad Feſtum; *Verum eſt eandem pene cum veteri Graeca veterem Latinam linguam fuiſſe.* Hugo Grotius lib. de Satisfactione Chriſti contra Socinum, cap. 8. *Eſt veterum Latinorum lingua tota, Graecae depravatio.*

Digitized by Google

duxiſſe originem audivi. Sed haec diviſio mea, ad Graecum ſermonem praecipue pertinet: nam & maxima ex parte Romanus inde converſus eſt, & confeſſis quoque Graecis utimur verbis, ubi noſtra deſunt, ſicut illi à nobis nonnumquam mutuantur. Inde illa quaeſtio exoritur, an eadem ratione per caſus duci externa, qua noſtra, conveniat. Ac ſi reperias grammaticum veterum amatorem, neget quidquam ex Latina ratione mutandum: quia, cum ſit apud nos caſus ablativus, quem illi non habent, parum conveniat, uno caſu noſtro, quinque Graecis uti. Quinetiam laudet virtutem eorum, qui potentiorem facere linguam Latinam ſtudebant, nec alienis egere inſtitutis fatebantur: inde *Caſtórem*, media ſyllaba producta, pronuntiarunt, quia hoc omnibus noſtris nominibus accidebat, quorum prima poſitio in eaſdem, quas *Caſtor*, literas exit: & ut *Palaemo*, ſic *Thelamo*, & *Plato*, (nam ſic eum Cicero quoque appellat) dicerentur, retinuerunt: quia Latinum, quod *o* & *n* literis fineretur, non reperiebant. Ne in *a* quidem atque *s* literas exire temere maſculina Graeca nomina recto caſu patiebantur: ideoque & apud Caelium legimus, *Pelia Cincinnatus:* & apud Meſſalam, *Benefecit Euthia:* & apud Ciceronem, *Hermagora*: ne miremur, quod ab antiquorum pleriſque *Aenea* &

pravatio. Quod variis exemplis probat in Epiſtolis ad Gallos p. 146. & ſeq. edit. ſecundae. Voſſius Praefat. ad Opus de vitiis ſermonis; *Lingua Latina, tota pene fluxit ex Graeca, ſi exceperis ea, quae vel ex primigenia lingua retinuit, vel a vicinis Celtis accepit.* COLOMESIUS.

Maxima ex parte.] *Maxima parte.* MS. Joan.

Confeſſis quoque Graece.] *Graecis*, non *Graece*, legendum eſſe conſtat. REGIUS.

Inde illa quaeſtio.] Quaeſtionem hanc, an oporteat graeca nomina latine flectere, primum grammaticorum veterum opinione decidit, qui putabant latine eſſe inflectenda: deinde recentium, qui graece declinanda judicabant: poſtremo ſua ipſius, putatque in nonnullis retinendam eſſe inflexionem graecam, in nonnullis latinam, ubi patietur linguae decor. TURNEB.

At ſi.] T litera mutata in C. legendum eſt *ac.* REGIUS. *at.* Ald. Gryph. Colin. Sich. Vidov.

Ratione.] *Oratione.* MS. Joan.

Uno caſu.] *Cum uno caſu noſtro.* Stephan. Vaſc. Sich.

Inde Caſtórem.] Antiqui, cum Graecis nominibus utebantur, ea in conſuetudinem latinam transformabant. itaque cum latina nomina in *or* terminata, *o* longum habeant in obliquis, Graeca quoque nomina per *o* longum enunciabant. Inde apud Lucillium Actius exagitatur, quod *Hectorem* media longa dixiſſet. TURNEB.

Quia hoc.] Hoc eſt, omnia Latina declinabantur per *o* longum, quae quidem deſinerent in nominativo *or.* CAMERAR.

Accedebat.] *Accidebat* legendum eſſe neminem puto latere. REGIUS.

Et ut Palaemo.] Hunc locum fuſe tractavit Hen. Stephanus de abuſu linguae Graecae cap. IV. ALMEL.

Ac Thelamo.] *Sic Thelamo.* Steph. Gryph. Colin. *Telamo.* MSS. Bodl. Joan.

Dicerentur.] Hoc ut Gloſſema rejiciendum Gallaeus putat.

Latini.] Loco *Latini*, videtur *Latinum* eſſe ſcribendum. REGIUS.

Ne in a.] *Nec.* Ald. Locat. Gryph. Colin. Sich.

Ne in a quidem.] Hoc intelligendum eſt de nominibus primae declinationis Graecorum, quae in linguam latinam antiqui vertebant detracto *s.* TURNEB.

Cincinnatus.] *Cicinnatus.* Steph.

Ciceronem.] Rhetor. I. c. 6. 9. 11. 51. & in Bruto. c. 78. in recentioribus tamen editionibus Ciceronis *Hermagoras* hodie legitur. unde H. Steph. c. IV. de abuſu Ling. Graec. putat Quinctilianum Ciceronis, vel nos Quinctiliani minus probum exemplar habuiſſe. ALMEL. Sed ego apud Ciceronem olim *Hermagora* lectum fuiſſe Quinctiliano credo. Nam non tantum, quae in *a* & *s* exirent nomina; ſed & in *e* & *s* ita primo caſu efferebant.

& *Anchiſa* ſit dictus. Nam ſi ut *Maecenas*, *Suffenas*, *Aſprenas* dicerentur, genitivo caſu non *e* litera, ſed *tis* ſyllaba terminarentur. Inde *olympo* & *tyranno* acutam mediam ſyllabam dederunt, quia duabus longis ſequentibus primam brevem acui noſter ſermo non patitur. Sic genitivus *Achilli* & *Ulixi* fecit, ſic alia plurima. Nunc recentiores inſti-

bant. Ut *Atrida* pro *Atrides*. ut egregie oſtendit, amicorum meorum olim princeps, Broukhuſius. ad Prop. lib. II. eleg. XI. verſ. I. Poëtae vero uſi utraque terminatione, pro ratione metri; unde *Hylas* Virgil. III. Geor. 6. & *Idas* dixit. X. Aeneid. 351. non *Hyla* & *Ida*. BURM.

Et Anchiſa.] *Ut*. Andr.

Nam ſi.] Innuit omnia nomina latina terminata in *as*, facere genitivum in *atis*. TURNEB.

Si ut.] *Sicut*. V. C. Alm.

Suffenas.] *Sufenas*. MS. Bodl. *Subſenas*. MS. Bal.

Aſprenas.] Nonius Aſprenas cauſſam dixit veneficii, cum accuſaretur à Caſſio Severo, quod unius patinae veneno necaſſet cxxx. convivas. Plin. lib. 35. cap. 12. ſcripſit & Pollio in hanc accuſationem, teſte Fabio libro X. *Suffenates* Populi Italiae, uſitata ac patria formatione Latinis. CAMERAR. de Aſprenate vid. & Sueton. Aug. XLIII. & LVI. & ibi Torrent.

Non e ſed es Syllaba.] *non es*, *ſed* tis *ſyllaba* legendum eſſe, quis non videt? REGIUS. *non s litera* And. *ſed es ſyllaba*. MS. Bal. *Sed is ſyllaba*. Ven. *non es litera*, *ſed ſyllaba*. V. C. Alm. *non* AE *litera*, *ſed* tis *ſyll*. Ald. Gryph. Sich.

In Olympo.] Loco illius *in* praepoſitionis in antiquo exemplari legitur *inde*, & recte quidem, ut intelligamus ex eorum obſervatione, qui nihil putant a latina ratione recedendum. Hinc vero manifeſte colligitur, quoſdam, qui aliis doctiores videri volunt, male ſentire, cum eos reprehendunt, qui *Mariam*, *Sophiam* & ſimilia acuta a fine ſecunda proferunt, quique *Jacobum*, *Hyſopum paraclitum*, *Simonem*, & hujuſmodi tertia a fine acuta enuntiant. cum ipſi majore digni caſtigatione, ut qui veterem ſinceramque pronuntiandi nomina graeca rationem corrumpant. Nam Graecis nominibus ex Fabii ſententia graeci accentus ſunt attribuendi. Tametſi autem puto pro terminatione caſuum longa vel brevi ſecundum Graecorum rationem tonos attribui debere, me tamen ea Quinctiliani verba non parum turbant. *quia duabus longis ſequentibus primam brevem acui noſter ſermo non patitur*. ut *Olympo*: cum vero ultima eſt brevis, tertia a fine a Graecis acuitur; ut Ὄλυμπος *Olympus*: Quinctilianus autem velle videtur, (niſi aliqua inſit verborum contextui menda.) etiam cum ultima eſt longa, in hujuſmodi nominibus tertiam a fine eſſe acuendam; quod ſane accentuum ratio non recipit. REGIUS. Non hoc mirum, quando nec Graecus quidem ſermo patitur antepenultimam acui, ultimâ ſaltem longâ. Propterea, niſi fallit codex depravatus, Fabius noſter hoc loco memoria Graecae rationis lapſus eſt, qua *Olympo* & *Tyranno* plane eodem accentu efferuntur. niſi forte quiſpiam malit a Fabio ſpectari Atticam accentus rationem, qua tertia a fine acui poteſt, etiam ultimâ longâ. Quod ſi verum eſt, aſpexit Fabius ad nomina haec Attice ſcripta, hoc eſt per ω in fine nominativi, quemadmodum dicitur eadem proprietate Μενέλεως, & in dativo Μενέλεῳ, ſic genitivus *Achillis* & *Ulyſſis*, pro *Achilleos* & *Ulyſſeos*. & inde veteres Latini, ut innuere videtur Fabius, nominativum *Achillus* & *Ulyſſus* formarunt Latina terminatione. Unde fiunt Latini genitivi *Ulyſſi* & *Achilli*, uſurpati a Virgilio: quamquam Grammatici Latini apud Virgilium in his annotent apocopen, id eſt abciſionem ultimae literae, ut pro *Achillis*, *Achilli* dicamus. MOSELLANUS. Antiqui in nominibus Graecis accentu utebantur Latino, non Graeco. itaque dictiones Graecas, quae penultimam longam haberent, ſolebant media ſyllaba acuere, cum Graeci acuerent in antepenultima. TURNEB. hunc locum, qui in codicibus diverſe legebatur, etſi confidebam me veritati reſtituiſſe, tamen volui lectori notam eſſe noſtram caſtigationem, itaque ſignum curavi apponi. ſententia autem haec eſt. cum Graeci dicant ὄλυμπος & τύραννος, maluiſſe illos Latinos veteres Graeca nomina, ſuo, quam Graecorum more enuntiare: itaque mediam acuiſſe, quae cum longa ſit poſitione, Latina ratione non potuerit gravari. Quod autem dixit, *dederunt olympo*, non ita accipiendum, quaſi dativum ſolum notarit: nam id fecit ſuo more, ut paulo ante *Aenea & Anchiſa* ſit dictus. Solet enim exempla fere Fabius ad conſtructionem orationis accommodare. de duabus enim ſyllabis longis ſequentibus, nihil ad Graecos, qui & ipſi ὀλύμπῳ & τυράννῳ proferunt. CAMERAR.

Quia duabus longis.] Lege *una aut duabus*. TURNEBUS. & ita Gryph. *una longa aut duabus longis*. Colin. Vidov.

Achillis & Ulyſſi.] Ego *Achillis* & *Ulyſſis* legendum eſſe puto. adhuc enim eorum refert opiniones, qui in omnibus a Latina declinatione diſcedere nolunt. *Achilles* autem *Achillis* facit ſecundum rectam declinationem. Interdum tamen & *Achillei* & *Ulyſſei* dicitur per ſynaereſin, ab aliis nominativis. REGIUS. Hi genitivi ſunt antiqui, ac

inſtituerunt Graecis nominibus Graecas declinationes potius dare: quod tamen ipſum non ſemper fieri poteſt. Mihi autem placet Latinam rationem ſequi, quouſque patitur decor. Neque enim jam *Calypſonem* dixerim, ut *Junonem:* quamquam ſecutus antiquos C. Caeſar utitur hac ratione declinandi. Sed auctoritatem conſuetudo ſuperavit. In ceteris, quae poterunt utroque modo non indecenter efferri, qui Graecam figuram ſequi malit, non Latine quidem, ſed citra reprehenſionem loquetur. Simplices voces, prima poſitione, id eſt natura ſua conſtant: compoſitae, aut praepoſitionibus ſubjunguntur, ut *innocens*: interdum repugnantibus inter ſe duabus, quale eſt *imperterritus:* alioqui poſſunt aliquando continuari duae, ut *incompoſitus, reconditus*, & quo Cicero utitur, *ſubabſurdum.* Aut è duobus quaſi corporibus coaleſcunt, ut *maleficus.* Nam ex tribus noſtrae utique linguae non conceſſerim: quamvis *capſis* Cicero dicat compoſitum eſſe ex *cape ſi vis:* & inveniantur, qui *Lupercalia* aeque tres partes orationis

ac deducuntur à nominibus terminatis in *eus*, per ſynaereſin, ut *Achilleus:* falliturque Servius, qui putat in his caſibus eſſe *antiptóſin.* Turneb. *Achillis & Ulyſſis.* Colon. Colin. *Ulixi.* V. C. Alm.

Nunc recentiores inſtituerunt.] Libenter emendem, *inſtiterunt.* Ut & infra lib. 3. cap. 2. *Nec video quare curam dicendi putent quidam inde coepiſſe, quod ii qui in diſcrimen aliquod vocabantur, accuratius loqui defendendi ſui gratia inſtituerunt.* Lege: *inſtiterunt.* Gebh. Lib. 11. Crep. 1. perpetua fere verborum horum permutatio eſt apud veteres, ut apparet ex iis, quae viri docti ad Nepot. Hann. cap. 2. & Liv. lib. xxviii. cap. ult. adnotarunt. Clar. Graevius ad Suet. Vitel. cap. 2. & ad Cicer. x. ad fam. 16. *inſtitit* videtur praeferre. ego non ſemper contra codices *inſtitit* eſſe intrudendum, & ſaepe rectius eſſe *inſtituit*, quam *inſtitit* puto. certe Terentius Eunuch. prol. 19.

—— *ſi perget laedere*
Ita ut facere inſtituit & Phor. iv. ii. 14. *Petam hinc, unde a primo inſtitui.* ubi eſt pro *incepi.* ut manifeſte Cicero. lib. vii. ad fam. 3. *Quae cum vidiſſem, deſperans victoriam, primum caepi ſuadere pacem. deinde cum ab ea ſententia Pompejus valde abhorreret, ſuadere inſtitui, ut bellum duceret.* Nepos Alcib. v. *Itaque tempus ejus interficiendi quaerere inſtituerunt*, & infinitis in locis. Audacius, ſed eleganter, dixit Horatius lib. iii. ii.

Amphorae fumum bibere inſtitutae
Conſule Tullo.

pro, quae incepit bibere fumum. Burm.

Neque enim jam.] Priſcianus tamen ait, nomina graeca in *o* longum terminata, latine vel per *us* flecti, vel per *onis.* quod tamen non placet Fabio. Turneb. *Neque enim tam.* Ald. Sich. cujus margo. *Neque jam.*

C. Caeſar.] In libris, quos de Analogia conſcripſit. Regius.

In ceteris.] *Certis.* MS. Bal.

Utroque modo.] *In utroque.* V. C. Alm.

Malit.] *Mallet.* MSS. Bodl. Alm. Ald. Sich. *mallet.* Colin. quod probat Regius.

Sed citra.] *Sed tamen reprehenſionem.* V. C. Alm.

Simplices voces.] Per ſimplices voces intelligit *nomina primitiva*, quae ab alio non componuntur, dicunturque ab aliis *nomina primae impoſitionis.* Cicero appellaſſe videtur *nomina nativa.* Turnebus.

Aut praepoſitionibus.] *Autem.* Sich. marg.

Interdum repugnantibus.] Ideo repugnantes dicuntur, quia *in* tollit ac negat. *per* vero auget ſignificationem verbi, cum quo copulatur. Regius. quae integre jungi nequeunt. Camerarius. Haec compoſitio Fabio videtur paulo eſſe durior, nec eam certe probat, quanquam ipſe quoque eadem eſt uſus. dixit enim, *inexpugnabilem.* Turnebus. *Dum ne pugnantibus.* Venet. Ald. Sich. marg.

Subabſurdum.] Lib. 1. de Orat. 67. & ad Att. xvi. 3. *Subadverſum.* Sich. margo.

Capſis.] Cicero in Orat. cap. 45. & Quinctil. Inſt. lib. vi. cap. 3. Feſt. *capſit, prehenderit.* Almelov.

Cape ſi vis.] *Cape & ſi vis.* Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Vaſc. Steph.

Lupercalia.] Sacrificia & ludi, qui fiebant Pani, deo Arcadiae, ne lupos fineret in oves ſaevire: Et eſt lupercal, ut Servius (ad viii. Aeneïd. 343.) refert, ſpelunca ſub monte Palatino, in qua caper luebatur, id eſt, ſacrificabatur, unde & *Lupercal* a luendo per caprum videtur eſſe dictum. Regius.

rationis eſſe contendant, quaſi *luere per caprum.* nam *Solitaurilia* jam perſuaſum eſt eſſe ex *ſue*, *ove*, & *tauro.* & ſane ita ſe habet ſacrum, quale apud Homerum quoque eſt. Sed haec non tam ex tribus, quam ex particulis trium coëunt. Ceterum etiam ex praepoſitione & duobus vocabulis dure videtur ſtruxiſſe Pacuvius:

. . . Nerëi
Repandiroſtrum, incurvicervicum, pecus.

Junguntur autem aut ex duobus Latinis integris, ut *ſuperfui*, *ſubterfugi:* (quamquam ex integris an compoſita ſint, quaeritur) aut ex integro & corrupto, ut *malevolus:* aut ex corrupto & integro, ut *noctivagus:* aut ex duobus corruptis, ut *pediſequus:* aut ex noſtro & peregrino, ut *biclinium:* aut contra, ut *epitogium*, & *Anticato:* aut ex duobus peregrinis, ut *epirhedium.* Nam cum ſit praepoſitio ἐπὶ Graeca, *rheda* Gallicum: nec Graecus tamen, nec Gallus utitur compoſito: Romani ſuum ex alieno utroque fecerunt. *Frequenter autem* praepoſitiones quoque copulatio iſta corrumpit: inde *abſtulit*, *aufugit*, *amiſit:* cum praepoſitio ſit *ab* ſola: *& coit*, cum ſit praepoſitio *con*; ſic *ignavi*, & *erepti*, & ſimilia. Sed res tota magis Graecos decet, nobis minus ſuccedit: nec id fieri natura puto, ſed alienis favemus: ideoque cum κυρταυχένα mirati ſumus, *incurvicervicum*
X. vix à riſu defendimus. *Propria* ſunt verba, cum id ſignificant, in quod

gius. Decimo quinto Calendas Martii currebant Luperci. Ovid lib. II. Faſtr. Camerar.

Solitaurilia.] Quod ſue ove & tauro ſacrificaretur. apud Homerum ſacrum tale facit Alcinous rex Phaeacum Odyſſ. Θ. cum locum ſic vertimus.

His bonus Alcinous bis ſenos immolat agnos,
Octo ſues, tauroſque duos, quos turba repente,
Tergore nudatos, parat aptae ad fercula coenae.

Camerar. *Solitaurilia* ſacrificium erat, quod à Cenſoribus quinto quoque anno luſtro condito fiebat ex ſue, ove, & tauro. Turneb. Tractat haec Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 10. Vide Joh. Brodaeum Miſcellan. lib. 6. cap. 33. p. 569. Pareus. *Suovetaurilia.* Steph.

Coëunt.] *Conſtant.* MS. Joan.

Pacuvius.] Vide Crinit. lib. 19. cap. 5. Philander.

Nerei.] Hic verſus intelligi videtur de *Phocis.* Sic enim appellantur vituli marini, ſuntque Nereo conſecrati, magiſtrumque habent Proteum, ſive cuſtodem. Turneb.

Malivolus.] Sic quidem vulgo nunc dicitur; ſed ex Fabii ſententia *e* litera *malevolus* enuntiari debet. Regius.

Pediſequus.] *Pediſecus.* V. C. Alm.

Biclinium.] *Biclinium* coenatio eſt, quae capit duos lectos, ut *triclinium* tres. eſt autem dictio compoſita ex latino & graeco. Turneb.

Ut epitogium.] *Epitegium* genus veſtis, quod togae ſuperinduebatur, ex ἐπὶ & *toga.* Vide Domit. Caldern. Obſerv. lib. 3. p. 316. Pareus.

Contra ut.] *Aut* particula adſcribenda, ut legatur, *aut contra.* Reg. Hae vero voces hybridae dictae, de quibus Bernec. ad Suet. Aug. xix.

Aut ex duobus.] *Et ex.* V. C. Alm.

Ut Epirhedium.] *Epirhedium* genus eſt vehiculi, quod non eſt abſimile rhedae. Turneb.

Rheda.] Cic. pro Milone c. x.

Nec Graecus.] *Neque Graecus, neque Gall.* V. C. Alm.

Utroque fecerunt.] *Recte fecerunt.* MS. Bal.

Frequenter autem.] Videtur innuere Fabius, ex praepoſitione *ab* compoſitionem fieri, non autem ex praepoſitione *abs* vel *à.* Turneb.

Et erepti.] In aliis codicibus ſcribitur, *è republica:* quae compoſitio tamen non placet Fabio. itaque alii conjectura ducti ſcripſerunt *erepti*, ut videatur eſſe mutata praepoſitio *ex.* Idem. *E republica.* MSS. Joan. Bal. Alm. Andr. Colin. *& e rep. & ſimilia.* Ald. Gryph. Sich. *e re. p.* Locat.

Κυρταυχένα.] *Cyrauchena.* MSS. Joan. Bal. *Coelauchena.* Andr.

Incurvicervicum.] Varro lib. 2. de L. L.

Propria.] Methodo reſolutiva ea perſequitur, quibus conſtat oratio emendata. Fabius autem libro

quod primum denominata ſunt. *Tranſlata*, cum alium natura intellectum, alium loco praebent. Uſitatis tutius utimur: nova non ſine quodam periculo fingimus. Nam ſi recepta ſunt, modicam laudem afferunt orationi: repudiata, etiam in jocos exeunt. Audendum tamen: namque, ut *Cicero* ait, etiam quae primo dura viſa ſunt, uſu molliuntur. Sed minime nobis conceſſa eſt ὀνοματοποιΐα. quis enim ferat ſiquid ſimile illis merito laudatis, λίγξε βιὸς, & σίζει ὀφθαλμὸς, fingere audeamus? Jam ne *balare* quidem aut *hinnire* fortiter diceremus, niſi judicio vetuſtatis niterentur.

libro octavo ait, *verba aut propria eſſe, aut tranſlata, aut ficta. propria* ſunt certa rerum vocabula, cum ipſis rebus pene nata: *tranſlata*, tropo immutata: *ficta*, quae ab oratore novantur, & uſitatis opponuntur. TURNEB.

Orationi.] *Oratori.* Ven. Locat. Alm. Colon. Gryph. Colin. Sich. Vaſc.

Cicero.] I. de. Nat. Deor. c. 34.

Sed minime.] Fictio nominis vix eſt Latinis conceſſa, eam tamen Graeci uſurpant frequenter in effingendis ſonis, aliiſque affectibus, non alia libertate, quam primi homines, qui rebus appellationem impoſuerant. Huc ſpectare putat Eraſm. *paragogen*, id eſt nominum deductionem ex analogia ſumptam: ut ſi *ſyllaturire* dicamus, quemadmodum *eſurire*. TURNEB.

Λίγξε βιός.] Hom. verſ. 125. Iliad. 4. & Odyſſ. 1. 394. & hinc *Lituum* dictum quoſdam putaſſe ſcribit. Gell. v. 8.

Ὀφθαλμός.] Αἵμος. Venet. Locat. Ald. Vaſ. Sich. Gryph. Colin.

Fortiter.] *Forte diceremus.* MSS. Bal. & Argent. Obrecht. Ven. *aut forte tinnire.* MS. Bodl. Certa & evidens eſt emendatio membranarum Palatin. *Jam ne balare quidem, aut forte hinnire diceremus:* Nam quid illud *Fortiter* hic agat, comminiſci non poſſum, niſi quis *Fortiter* dicere putaret eſſe intrepide, ſine metu affectationis vocabuli durioris inſolentiorisve. Caeterum quod Aldus pro *Balare*, *Ballare* excudit, vitioſum eſt. Ego ſemper unica liquida apud antiquos ſcriptum reperio. Soſipater Inſtit. libr. 1. *Ὀνοματοποιΐα eſt dictio ad imitandum ſonum vocis conficta, ut cum dicimus; Hinnire equos, balare oves, ſtridere valvas, & caetera his ſimilia.* Gloſſarium optimum: *βληχμὸς Balatus.* Sic Lucretius, Virgilius, Ovidius, aliique. GEBHARD. lib. II. Crep. 1. ubi plura. de τῷ *fortiter* dicemus ad lib. V. c. 10.

CAPUT VI.

De verbis propriis ac tranſlatis, uſitatis & novis, & de quatuor, quibus ſermo conſtat. De vetuſtis verbis, & quibus verbis ſit utendum, & de auctoritate. De conſuetudine.

Eſt etiam ſua loquentibus obſervatio, ſua ſcribentibus. *Sermo* conſtat ratione, vetuſtate, auctoritate, conſuetudine. *Rationem* praeſtat praecipue *analogia*, nonnunquam & *etymologia*. *Vetera* majeſtas quaedam, & ut ſic dixerim, religio commendat. *Auctoritas* ab oratoribus, vel hiſtoricis peti ſolet. nam poëtas metri neceſſitas excuſat, niſi ſiquando, nihil impediente in utroque modulatione pedum, alterum

Etiam ſua loquentibus.] *Eſt* verbum quamvis ſaepe eleganter praeſupponatur, hic tamen adſcribendum putamus, ut legatur *eſt etiam ſua.* primum autem tractat de loquendi ratione; deinde de Orthographia, hoc eſt recte ſcribendi regula. REGIUS.

Vetuſtate, auctoritate.] *Ut auctoritate.* V. C. Alm.

Rationem praeſtat.] *Analogiam* nonnulli ſervandam putant in grammatica. ea autem eſt ſimilium ſimilis inflexio. alii contra *anomaliam*, quae eſt inaequalitas & diſſimilis declinatio. Artis tamen praeceptiones *analogia* potius conſtant, conſuetudinis ratio *anomalia.* TURNEB. Vide Gell. II. 25. Iſidor. 1. 17.

Religio.] *Religioſe.* V. C. Alm.

In utroque.] *Utraque.* MSS. Bodl. Bal. Ven. Locat.

Imo

alterum malunt, qualia ſunt, --- *Imo de ſtirpe reciſum.* & --- *Aëriae quo congeſſere palumbes.* & --- *Silice in nuda.* & ſimilia: cum ſummorum in eloquentia virorum judicium pro ratione, & vel error honeſtus eſt magnos duces ſequentibus. *Conſuetudo* vero, certiſſima loquendi magiſtra: utendumque plane ſermone, ut nummo, cui publica forma eſt. Omnia tamen haec exigunt acre judicium, *analogia* praecipue, quam proxime ex Graeco transferentes in Latinum, *proportionem* vocaverunt. Ejus haec vis eſt, ut id quod dubium eſt, ad aliquid ſimile, de quo non quaeritur, referat: ut incerta certis probet. Quod efficitur duplici via: *comparatione* ſimilium in extremis maxime ſyllabis, (propter quod ea, quae ſunt è ſingulis, negantur debere rationem) & *diminutione.* *Comparatio* in nominibus, aut genus deprehendit, aut declinationem: *Genus*, ut ſi quaeratur, *funis* maſculinum ſit, an femininum, ſimile illi ſit *panis.* Declinationem, ut ſi veniat in dubium, *hac domu* dicendum ſit, an *hac domo*, & *domuum*, an *domorum:* ſimilia ſint *domus*, *anus*, *manus.* *Diminutio* genus modo detegit: & ne ab eodem exemplo recedam, *funem* maſculinum eſſe *funiculus* oſtendit. Eadem in verbis quoque ratio comparationis: ut ſi quis, antiquos ſequutus, *fervere* brevi media ſyllaba dicat, deprehendatur

Imo de ſtirpe.] Aeneïd. XII. 208. ubi v. Serv. Pier. & Fabric. & Serv. ad I. Aeneid. 626. & III. v. 94. docet, cum de origine generis dicimus, eſſe feminini, cum de ligno, maſculini generis. vide & Pier. ad lib. XII. 781. in proſa etiam Plin. VIII. 26. *acutiſſimum ſtirpem* dixit. BURM.

Aeriae.] Eclog. III. 69.

Silice in nuda.] Ecl. I. 15. ita paſſim etiam apud Ovidium Heinſius ex MSS. hoc genere poſitam vocem oſtendit. vide ad IX. Met. 225. & IV. Triſt. VI. 14. & Bart. ad Stat. IV. Silv. III. 1.

Vel error.] *Velut.* V. C. Almel.

Conſuetudo vero.] *Conſuetudo* accipienda eſt pro conſenſu eruditorum, non pro locutione vulgi, quae plerunque vitioſa eſt. TURNEB.

Plane ſermone] *Plano.* Locat.

Publica forma.] Lucianus Lexiphan. *ὡς δὴ τι μέγα ὂν, εἴ τι ξενίζοι, καὶ τὸ καθεστηκὸς νόμισμα τῆς φωνῆς παρακόπτοι. Perinde ac ſi magnum quoddam foret, ſi peregrinis verbis utatur, & conſuetam atque receptam monetam ſermonis adulteret.* ita Ovid. III. art. 480.

Munda, ſed e medio, conſuetaque verba, puellae,
Scribite, ſermonis publica forma placet.

ALMELOV.

Acre judicium.] *Grave.* Sichard. margo.

Analogia praecipue.] Quia ſimilitudo plerunque imponit & fallit, à qua ducitur *analogia.* Porro M. Varro lib. 8. de lingua latina, multa contra *analogiam* diſputat, aitque nullam eſſe ſimilium obſervationem. eam tamen in libris *de lingua latina* tuetur. TURNEB.

Ad aliquid ſimile.] M. Varro ait eum *analogiae* eſſe imperitum, qui ſimilitudinem ſumere non poſſit, à qua pendet *analogia.* Idem.

Habere rationem.] Mutavimus ita, *debere*, ſed appoſito ſigno, ut ad mutata verba nobis contra exempla ubique, cum legiſſemus in illis Varronianis fragmentis in his, quae non declinantur, analogiam quaeri non debere, ut *mox*, *vix.* CAMERARIUS.

Diminutione.] *Diminutionem.* V. C. Alm.

Funis.] Lucilius auribus inſerviens, ut Gellius in XII. refert, uſus eſt in genere foeminino,

Aurea de coelo demiſit funis in arva.

REGIUS. Lucretii eſt lib. II. 1153. & Gell. XIII. 20. refert. in Ovidii quoque duobus codicibus I. Art. 764. repperi, *hos cava contentá retia fune trahunt.* BURM.

Declinationem.] *Declinatione.* Ald. Sich.

Diminutio genus.] Annotat ipſe Priſcianus nomina quaedam videri diminutiva, quae à ſuo primitivo genere differant, ut *aculeus*, *paxillum:* quae tamen potius ſunt *paronyma*, quam *diminutiva.* TURNEB.

Antiquos ſecutus.] Antiqui pene omnia verba ſecundae conjugationis per tertiam extulerunt, maxime tamen verba in *veo.* Idem.

Fatendi.]

hendatur vitioſe loqui, quod omnia, quae *e* & *o* literis fatendi modo terminantur, eadem, ſi in infinitis *e* literam media ſyllaba acceperunt, utique productam habent, *prandeo*, *pendeo*, *ſpondeo*, *prandere*, *pendere*, *ſpondere*. At quae *o* ſolam habent, dummodo per eamdem literam in infinito exeant, brevia fiunt, *lego*, *dico*, *curro*, *legere*, *dicere*, *currere:* etiamſi eſt apud Lucillium,

Fervit aqua & fervet: fervit nunc, fervet ad annum.

Sed pace dicere hominis eruditiſſimi liceat, ſi *fervit* putat illi ſimile *currit* & *legit*, *fervo* dicetur, ut *curro* & *lego:* quod nobis inauditum eſt. Sed non eſt haec vera comparatio: nam *fervit* illi eſt ſimile *ſervit:* quam proportionem ſequenti dicere neceſſe eſt *fervire*, ut *ſervire*. Prima quoque aliquando poſitio ex obliquis invenitur, ut memoria repeto convictos à me, qui reprehenderant, quod hoc verbo uſus eſſem, *pepigi*. Nam id quidem dixiſſe ſummos auctores confitebantur, rationem tamen negabant permittere: quia prima poſitio *paciſcor*, cum haberet naturam patiendi, faceret tempore praeterito *pactus ſum*. Nos, praeter auctoritatem oratorum atque hiſtoricorum, analogia quoque dictum tuebamur. Nam cum in XII. tabulis legeremus, *Ni ita pagunt:* inveniebamus ſimile huic, *cadunt*. inde prima poſitio, etiamſi vetuſtate exoleverat, apparebat, *pago*, ut *cado*: unde non erat dubium ſic *pepigi* nos dicere: ut *cecidi*. Sed meminerimus non per omnia duci *analogiae* poſſe rationem, cum ſibi ipſa plurimis in locis repugnet. Quaedam ſine dubio conantur eruditi

Fatendi.] id eſt indicandi.

Si infinitis.] *In* praepoſitio adſcribenda videtur, ut ſit *in infinitis*. REGIUS. deeſt. Ald. Locatel.

Prandeo.] *Ut prandeo.* V. C. Alm.

Etiam ſi eſt apud, &c.] Priſcianus tamen ait, Terentium hoc verbo uſum, cum ait, *Cum maxime fervit.* nam Verg. etſi dixit *fervere Leucatem*, nunquam tamen dixiſſet in praeſenti *fervo*. TURNEBUS.

Fervit aqua & fervet, &c.] Vide hac de re Gaſp. Barthium Adverſ. lib. 56. p. 9. p. 2645. PAREUS.

Dicetur.] *Dicet.* MS. Joan. Andr. *dicit.* MS. Almelov.

Fervire & ſervire.] *Ut* legendum eſſe, non *&*, facile eſt videre. REGIUS.

Prima quoque poſitio.] Servius tamen negat *pago* dici abſque *n*, Priſcianus vero putat *pepigi* deductum eſſe à verbo *pango*; contrarium tamen ſentit Fabius. TURNEB.

Pepigi.] Vult Fabius, non eſſe à *pango*, *pangis:* ſed à *pago*, *pagis.* Cicero ad Herennium hoc verbo uſus eſt, quod Quinctilianus exoleviſſe dicit: *Rem*, inquit, *ubi pagunt.* Adi ſodes Jac. Spiegelii Interpretat. ad Prudent. pag. 194. Edit. Weitzianae. Hadria. Turneb. Adverſar. lib. 29. cap. 15. pag. 1013. PAREUS.

Faceret tempore praeterito.] *Faceret praeterito perfecto.* MS. Bodl.

Quoque dictum.] *Hoc quoque dictum.* Ven. Locat. *quoque hoc dictum.* Ald. Par. Gryph. Steph. Colin. *quoque dictum hoc tuebamur.* V. C. Alm.

Ni ita pagunt.] *Pacunt.* MSS. Bodl. Alm. Andr.

Cadunt.] *Capunt.* Vet. Ter. Scaur. de Orth. 22. Priſc. Ita conſarcinator notarum in editione Leidenſi; ſed apud Scaurum. pag. 2253. legitur. *Item* XII. *Tabulae, ubi eſt* pagunt, *per hanc formam, quod male quidam per C enuntiant, eſt enim praepoſitum ejus pepigi a pango, ut tango tetigi, non paxi, ut a dico dixi.* quod exemplum aptius mihi videtur quam *cado*, *cecidi.* ratio vero, cur *pago*, *pepigi* faciat, peti poteſt ex ſimilibus apud Gellium lib. VII. c. 8. BURM.

Exoleverat.] *Exoluerat.* MS. Bodl. Andr.

Pago.] *Paco.* V. C. Alm. Andr.

Cum ſibi ipſa.] *Cum & ſibi ipſa.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Obrecht.

diti defendere, ut cum deprehenſum eſt, *lepus* & *lupus* ſimili poſitione, quantum caſibus numeriſque diſſentiant: ita reſpondent, non eſſe paria, quia *lepus* epicoenum ſit, *lupus* maſculinum: quamquam Varro in eo libro, quo initia urbis Romae enarrat, *lupum feminam* dicit, Ennium Pictoremque Fabium ſecutus. Illi autem iidem, cum interrogantur, cur *aper apri*, & *pater patris* faciat, illud nomen ſimpliciter poſitum, hoc ad aliquid eſſe contendunt. Praeterea quoniam utrumque à Graeco ductum ſit, ad eam rationem recurrunt, ut πατρὸς *patris*, κάπρου *capri* faciat. Illa tamen quomodo effugient, ut nomina, quamvis feminina, ſingulari nominativo, *u*, *s*, literis finita, numquam genitivo caſu in *ris* ſyllabam terminantur, faciat tamen *Venus Veneris*? Item cum *e*, *s*, literis finita, per varios exeant genitivos, numquam tamen eadem in *ris* ſyllaba terminatos, *Ceres* cogat dici *Cereris*? Quid vero? quae tota poſitionis ejuſdem, in diverſos flexus exeunt? cum *Alba* faciat *Albanos* & *Albenſes*, *Volo volui* & *volavi*. Nam praeterito quidem tempore varie formari verba prima perſona, litera *o* terminata, ipſa analogia confitetur. Siquidem facit *cado cecidi*, *ſpondeo ſpopondi*, *pingo pinxi*, *lego legi*, *pono poſui*, *frango*

Sed meminerimus.] Nunc Quinctilianus eſt contra *analogiam* diſputaturus, probabitque multis in locis *anomaliam* eſſe ſequendam, ſi conſuetudine nitatur. Eodem quoque modo apud Graecos Crates grammaticus *anomaliam* defendit, cum diceret Ariſtarchus ſequendam eſſe *analogiam*. Fabius tamen mediocritatem eſſe tenendam putat, ut *analogiam* ſequamur, ſi non repugnet conſuetudo. TURNEB.

Simili.] *Similia*. MSS. Bodl. Alm.

Quamquam Varro.] Haec animalium nomina olim erant omnia *epicoena*, & ad ſexus diſcretionem addebatur mas aut foemina. TURNEB. Serv. ad Virg. II. Aeneid. 355. ſane *apud veteres Lupus promiſcuum erat, ut Ennius, lupus foemina foeta repente.* ad quem Ennii locum lege, quae congeſſit eruditus Merula pag. 193. COLOMESIUS. ita Juſtinus lib. I. c. 4. dixit *canem feminam.* ſic quoque *Leo* de utroque ſexu olim dicebatur, & ignorabant *Leam* aut *Leaenam*. vid. Philarg. ad Virg. ecl. II. 63. & Serv. ad III. Georg. 245. BURMANNUS.

Urbis Romae.] *Romanae urbis*. MS. Bodl. Ald. Locat. Gryph. Colin. Sich.

Fabium.] *Favulum*. V. C. Alm.

Aper apri.] *Caper capri*. Ven.

Poſitum.] *Impoſitum*. MS. Bodl. *poſitivum* malebat Gallaeus.

Hoc ad aliquid.] Πρωτότυπον τῶν πρός τι. PITHOEUS.

A Graeco dictum.] *A Graecis ductum eſt*. Ven. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Sich. *Ductum ſit*. MSS. Bodl. Bal. *a Graeco dictum eſt*. V. C. Alm.

Κάπρου.] Varro tamen *aprum* dixit, quod loca aſpera incolat. TURNEB. Κάπρου *Apri*. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich. Obrecht.

Illa tamen.] *Illi*. V. C. Alm.

Ut nomina.] Videtur deſiderari τὸ *cum*, hoc modo, *ut cum nomina quamvis*. GALLAEUS.

Nominativo u, s.] *Nominativo os*. V. C. Alm.

In ris ſyllabam.] *In ris ſyllaba*. MS. Joan. Andr. *caſu ris ſyllaba*. V. C. Alm.

Terminantur.] *Terminentur*. MS. Bodl.

In ris.] Videtur legendum in *eris*: alioqui enim *tellus* quoque facit *telluris*: nullum tamen nomen foemin. in *us*, genitivum facit in *eris*, praeter *Venus*. TURNEB. *eadem ris ſyllaba*. MSS. Joan. Alm. Locat. Andr. Ald. Steph. Par. Vaſc. Gryph. Col. Sich.

Cogat dici.] *Cogit dicere*. V. C. Alm.

Qui vero.] *Quid* loco *qui* legendum eſt. de Varrone autem de L. L. haec ſumpta videntur: inquit enim, *duas eſſe Albas, unam in Latio, unde Albani, alteram ad Fucinum lacum, unde dicantur Albenſes*. REGIUS. *Quid vero qui*. V. C. Almel. *Quid vero quod*. Obrecht. *Quid, non quae*. Steph. Roign.

Exeunt.] *Eunt*. MSS. Bodl. Joan. Alm.

Confitetur.] *Confitentur*. V. C. Alm.

Non enim cum.] Idem teſtari videtur Diomedes. nam

Digitized by Google

go fregi, *laudo laudavi*. Non enim, cum primum fingerentur homines, *analogia* demiſſa coelo formam loquendi dedit: ſed inventa eſt, poſtquam loquebantur, & notatum in ſermone, quid quo modo caderet. itaque non ratione nititur, ſed exemplo: nec lex eſt loquendi, ſed obſervatio: ut ipſam *analogiam* nulla res alia fecerit, quam conſuetudo. Inhaerent tamen quidam moleſtiſſima diligentiae perverſitate, ut *audaciter* potius dicant, quam *audacter*, licet omnes oratores aliud ſequantur: & *emicavit*, *non emicuit*: & *conire*, non *coire*. His permittamus & *audiviſſe*, & *ſciviſſe*, & *tribunale*, & *faciliter*, dicere. *frugalis* quoque ſit apud illos, non *frugi*: nam quo alio

nam cum latinitatem diviſiſſet in *naturam*, *analogiam*, *conſuetudinem*, *auctoritatem*; *analogiam* finit, ſermonis à natura proditi ordinationem eſſe quandam & obſervationem, ſecundum technicos. TURNEB.

Analogia demiſſa coelo.] *Coelo venire*, & *demitti* dicuntur perfecta quaeque, & quorum opus aut inventio major humana dici vult. Juvenalis.

——— *coelo deſcendit* γνῶθι σεαυτόν.

Manilius de Caeſare lib. 4.

Ille etiam coelo genitus, coeloque receptus.

Sidonius Apoll. lib. 6. Epiſt. 10. *Per quem ſi me ſtylo ſolitae dignationis impartias, mihi fraternitatique iſtic ſitae pagina tua veluti polo lapſa reputabitur.* Ad quem locum bene multa, eaque venuſtiſſima comportavit Joh. Savaro. pag. 378. Calpurnius Ecloga 4.

Dii precor hunc juvenem, quem vos, niſi fallor, ab ipſo

Aethere miſiſtis, poſt longa reducite ſecla.

Juſtinus libr. 5. de Alcibiade, *In hunc oculos civitas univerſa, in hunc ſuſpenſa ora convertit, hunc quaſi de coelo miſſum, & ut ipſam victoriam contuentur.* Ammian. Marcellin. lib. 22. init. *Quo apud Conſtantinopolim mox comperto effundebatur aetas omnis & ſexus, tamquam demiſſum aliquem viſura de coelo.* Horatius eadem ſententia ad Auguſtum.

Serus in coelum redeas, diuque

Laetus interſis populo Quirini.

Papinius Statius I. Sylv. 1. de ſtatua: verſ. 2.

——— *coelone peractum*

Fluxit opus?

Ubi vide Interpretationes & emendationes Morelli, Bernartii, Gaſpar. Barthii Adverſar. libr. 31. cap. 4. pag. 1426. Plautus Perſ. 2. 3. verſ. 5. 6.

Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,

Eam fore mihi occaſionem: ea nunc quaſi decidit de coelo.

Tibullus lib. 1. El. 3. verſ. 89. 90.

Tunc veniam ſubito, nec quiſquam nuntiet ante:

Sed videar coelo miſſus adeſſe tibi.

Prioris hujus diſtichi partem, (ait M. Antonius Muretus, Variar. Lect. lib. 13. cap. 7. pag. 1105.) Interpretati ſunt alii ex Plutarcho in Rom. Quaeſt. Sed ad poſteriorem verſum nemo adhuc, quod ſciam, quicquam notavit, quo is illuſtrior fieret. Sciendum igitur, fuiſſe illud vulgare loquendi genus, ut *coelo miſſos* dicerent, quos inopinato viderent. Neque mihi hoc credi poſtulo, ſed gravi & erudito ſcriptori Minucio Felici, qui ita ſcribit in Octavio: *In hodiernum, inopinato viſos, coelo miſſos: ignobiles & ignotos, terrae filios nominamus.* Tertullian. in Apolog. *Ex conſuetudine humana, qua ignoti vel inopinato apparentes de coelo ſuperveniſſe dicuntur.* Lactant. lib. 1. cap. 2. Plin. lib. XVI. cap. ult. Caſſiodor. lib. 11. cap. 40. Artemid. lib. 1. cap. 7. in fine. PAREUS. *dimiſſa* Obrecht.

* *Quid quo modo.*] *Quid quoque modo* MSS. Bodl. Joan. Alm. Ven. Loc. Ald. Sich. Obrecht.

Ut ipſam analogiam.] Praecipit quoque Priſcianus homines *analogiam* tenere debere, ſed potius tamen auctorum uſum aemulari. TURNEB.

Audaciter.] Annotat tamen Priſcianus, Salluſtium * *audaciter* dixiſſe: quin & Cicero quoque in oratione pro Roſcio, *multa ſcelerate, multa audaciter, multa improbe feciſti.* Idem. *Audaciter, potius quam audacter, licet omnes oratores.*] Non omnes, ô Fabi: Apud Livium quidem, Marcumque ac Lucium Senecas, non veritos *audaciter* dicere, teſtes ſunt optimi & antiquiſſimi codices. GRONOVIUS. quem vide ad Liv. XXII. 25. & XL. 55. & Cicero pro Font. 1. *Audaciter hoc dico, judices, non temere confirmo.* ut ibi MSS. codices habere Faernus & Gruterus teſtantur. & apud Minuc. Fel. XIII. *deliberantibus temere & audaciter.* BURMANNUS.

Et emicavit.] *Ut.* Venet.

His permittamus.] Non damnat Fabius *audiviſſe* & *ſciviſſe*: ſed cum illi analogiae defenſores, *audiſſe* & *ſciſſe* barbara putarent, putat Fabius & plenum verbum & imminutum eſſe in uſu. TURN.

Frugalis quoque.] Haec vox *frugalis* Fabio diſplicet,

alio modo fiat *frugalitas?* Iidem *centum millia nummûm*, & *fidem Deûm*, oſtendant duplices ſoloeciſmos eſſe, quando & caſum mutant, & numerum. Neſciebamus enim, ac non conſuetudini & decori ſerviebamus: ſicut in plurimis, quae Tullius in Oratore divinè, ut omnia, exſequitur. Sed Auguſtus quoque in epiſtolis ad C. Caeſarem ſcriptis emendat, quod is *calidum* dicere, quam *caldum* malit: non quia illud non ſit Latinum, ſed quia ſit odioſum, &, ut ipſe Graeco verbo ſignificavit, περίεργον. Atqui hanc quidam ὀρθοέπειαν ſolam putant, quam ego minime excludo. Quid enim tam neceſſarium, quam recta locutio? Imo inhaerendum ei judico, quoad licet: diu etiam mutantibus repugnandum: ſed abolita atque abrogata retinere, inſolentiae cujuſdam eſt, & frivolae in parvis jactantiae. Multum enim literatus, qui ſine aſpiratione & producta ſecunda ſyllaba ſalutavit, *avete* (eſt enim) & *calefacere* dixerit potius, quam quod dicimus, & *conſervaviſſe:* his adjiciat *face*, & *dice*, & ſimilia. Recta eſt haec via:

cet, ac putat dicendum *frugi* pro abſtinente & modeſto. quamquam Juvenalis *frugalius* dixit. TURNEB. & Cicero ſaepe *frugaliſſimus.* Terentius. etiam *Frugalior.* & *frugalis* Varro & Columella, & alii dixerunt.

Fiat.] *Fiet.* V. C. Alm.

Iidem centum.] Nam ajunt, cum *nummûm* dicitur pro *nummorum*, poſitum eſſe accuſativum ſingularem pro genitivo plurali, cum *nummûm* in genitivo plurali numquam reperiri dicant. Cicero autem in Orator. ad Brutum c. 46. ait dicendum eſſe *trium virûm*, & *ſeſtertium nummûm*, non *ſeſtertiorum nummorum.* ita impetravimus à conſuetudine, ut peccaremus. TURNEB.

Duplices ſoloeciſmos.] *Duplices quoque ſoloeciſmos.* MSS. Bodl. Alm. Ald. Locat. Colin. Sich.

Neſciebamus enim.] Elegans eſt ironia, qua ſignificat ſe haec optime noſſe. REGIUS.

Sed Auguſtus quoque.] Cajum & Lucium nepotes ex Julia & Agrippa Auguſtus habuit, quorum Cajus in Lycia, Lucius Maſſiliae defunctus eſt. unius Epiſtolae exemplum ad Cajum exſtat apud Gell. lib. 15. cap. 7. CAMERAR.

Emendat, quod.] *Emendatius calidum dicere, quam caldum mavult.* MSS. Bodl. Argent. Alm. And *emendatur.* marg. Sich. & Philander: quia non vero ſimile Auguſtum emendaſſe Caeſarem.

Caldum.] Apparet ſeculo Auguſti *caldum* potius dictum, quam *calidum.* unde Vitruvius, qui illius tempore ſcripſit, ſemper appellat *vaſa caldaria.* TURNEB. *Caldum* pro *calido* dici ſatis eſt notum Varr. lib. III. de R. R. c. 3. *comitiis aedilibus cum ſole caldo ego & Q. Axius ſenator tributis ſuffragium tuliſſemus.* Hinc *caldarium* videas appellari a Vitruvio partem balnei, ubi ſe calda lavabant. ſicuti a frigida *frigidarium*, a tepida *tepidarium.* v. Robortel. Emend. lib. II. cap. 5. PAREUS.

Malit.] *Vult.* V. C. Alm.

Non quia illud.] *Id.* V. C. Alm.

Odioſum.] hoc loco (ſic opinatur Scipio Gentilis parerg. lib. I. c. 11.) *odioſum* dixit Auguſtus verbum *calidum*, quia proxime accedit ad *callidum.* περίεργον autem, quia *caldum* idem ſignificet & antiquius dicatur. de quo viderint alii. COLOMESIUS. neſcio an *odioſum* hic recte ſit, & reſpondeat τῷ περιέργῳ: forte *ſed, quia I ſit otioſum.* id eſt ſupervacuum & περίεργον. BURM.

Hanc quidem.] *Quidam*, ut nomen ſcribendum eſt, non *quidem.* REGIUS.

Atqui hanc ὀρθ.] Ὀρθοέπειαν antea uſurpavit pro ſuavi verborum explanatione & pronunciatione: nunc pro phraſi & locutione, quae recta ſit & emendata, quaſi tu dicas *rectiloquium.* TURNEB.

Recta locutio.] *Certa.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Locat. Venet. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich.

Ei judico.] *Judicio.* Ven.

Abrogata.] *Obrogata.* V. C. Alm.

Multum enim literatus.] *Eſt literatus.* Ald. Gryph. Sich.

Salutavit.] Apparet ex hoc loco, duabus brevibus ſyllabis Fabii ſaeculo dictum fuiſſe *Ave*, ſicut *calfacere* & *conſervaſſe.* CAMERAR.

Avete.] Qui *avete* dicit prò *ſalvete*, antiquitatem eſt ſecutus, alioqui *aveo* à Cicerone frequenter uſurpatur pro *cupio.* TURN. *avere.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Ven. Locat. Ald. *ſalutavit (avere eſt enim.)* Obrecht.

Calefacere.] *Calface.* V. C. Alm. Venet. Locat. Ald. Col. Gryph. Colin. Sich. Steph. Vaſ. Par.

His

via: quis negat? ſed adjacet & mollior, & magis trita. Ego tamen non alio magis angor, quam quod obliquis caſibus ducti etiam primas ſibi poſitiones non invenire, ſed mutare permittunt: ut cum *ebur* & *robur*, ita dicta ac ſcripta ſummis auctoribus, in *o* literam ſecundae ſyllabae transferunt, quia ſit *roboris* & *eboris*: *ſulfur* autem & *guttur*, *u*, literam in genitivo ſervent: ideoque etiam *jecur* & *femur* controverſiam fecerunt. quod non minus eſt licentioſum, quam ſi *ſulſuri* & *gutturi* ſubjicerent in genitivo literam *o* mediam, quia eſſet *eboris*: & *roboris*: ficut Antonius Gnipho, qui *robur* quidem & *ebur*, atque etiam *marmur* fatetur eſſe, verum fieri vult ex his *robura*, *ebura*, *marmura*. Quod ſi animadverterent literarum affinitatem, ſcirent ſic ab eo, quod eſt *robur*, *roboris* fieri: quomodo ab eo, quod eſt *miles*, *limes*, *militis*, *limitis*: *judex*, *vindex*: *judicis*, *vindicis*: & quae ſupra jam attigi. Quid? non ſimiles quoque (ut dicebam) poſitiones, in longe diverſas figuras per obliquos caſus exeunt? ut *virgo*, *Juno*, *fuſus*, *luſus*: *cuſpis*, *puppis*, & mille alia? cum illud etiam accidat, ut quaedam pluraliter non dicantur, quaedam contra ſingulari numero, quaedam caſibus careant: quaedam à primis ſtatim poſitionibus tota mutentur, ut *Jupiter*. Quod verbis etiam accidit, ut *fero*, *tuli*: cujus praeteritum perfectum, & ulterius non invenitur. Nec plurimum refert, nulla haec, an praedura ſint. Nam quid

progenies

His adjiciat face.] Dicebant antiqui, *face*, *dice*, *duce*, ut tradit Priſcian. TURNEB. Ovidio *face* reddidit ſaepe Heinſius. vid. ad Epiſt. II. 98.

Eſt haec via.] *Eſt via.* Obrecht.

Sed adjacet.] *Sed alia eſt mollior.* Venet. Locatel. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Roign. *ſed alia adjacet.* Par.

Magis trita.] *Magiſtra.* MS. Joan. *Magiſtri.* V. C. Alm. *Magiſtra* probat. Gebh. lib. II. Crep. cap. I. & multis illuſtrare conatur, idem eſſe, quod via publica. Sed fruſtra; natum hoc vitium ex compendioſa ſcriptione. *Trita* elegans: ut & apud Ovid. I. Amor. 565. legendum puto;

Trita frequenſque via eſt per amici fallere nomen,
Trita frequenſque licet ſit via, crimen habet.

BURM.

Ego tamen.] Reprehendit eos grammaticos, qui nomina quaedam neutra genitivum facientia per *eris*, terminarent in nominativo per *or.* ac dicerent *robor.* TURNEB.

Primas ſibi poſitiones.] *Primam ſibi poſitionem.* Venet. Locat. Ald. Colon. Par. Colin.

Non invenire.] Cum exemplaria conferrem, in quibuſdam, loco *invenire* ſcriptum *minuere*, deprehendi. quod ſane ſenſui non congruit. Si namque prima poſitio minuatur, neceſſario quoque mutatur: cum autem eſt inventa, facile mutari poteſt. quare *invenire* incorrupte legi certum eſt. REGIUS. *Minuere* etiam V. C. Alm. & Argent. Obr.

Scripta ſummis.] *In ſummis.* MS. Bodl. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich. *a ſummis.* And. *Summis in auctoribus.* Vaſc. *Summis ductoribus.* V. C. Alm.

In genitivo.] *Genitivo.* V. C. Alm.

Controverſiam fecerunt.] *Controverſum & fecerunt.* Locatel.

Antonius Gnipho.] Vide Macrob. III. Sat. c. 12. & Sueton. de Gramm. cap. 7.

Quid? non ſimiles.] *Quid vero ſimiles* (*ut dicebam*) *poſitiones.* MSS. Bal. Alm. *Quid vero, ſi ſimiles.* Andr.

Quaedam caſibus careant.] Intelligit ea, quae dicuntur à grammaticis *aptota* & *monoptota*, quae perpetuam & eandem ubique habent terminationem, ut *quatuor.* TURNEB.

Ut fero, tuli.] Nam *tuli* ab antiquo eſt praeterito verbi *tollo*: ita *fero* proprium praeteritum perfectum & pluſquamperfectum non habet. TURN.

Nec plurimum refert nulla haec, an praedura ſint.] Sic quidem legitur; ſed corrupte, ut mihi videtur. Nulla enim diſparitas ſubeſt, aut contrarietas, quam hoc verbum *refert* exigit, ut Juvenal.

progenies genitivo ſingulari, quid plurali *ſpes* faciet? Quomodo autem *quire* & *ruere*, vel in praeterita patiendi modo, vel in participia tranſibunt? Quid de aliis dicam, cum *ſenatus ſenatus ſenatui*, an *ſenatus ſenati ſenato* faciat, incertum ſit? Quare mihi non invenuſte dici videtur, aliud eſſe *Latine*, aliud *Grammatice* loqui, Ac de *analogia* vel nimium. *Etymologia*, quae verborum originem inquirit, à Cicerone dicta eſt *notatio*, quia nomen ejus apud Ariſtotelem invenitur σύμβολον, quod eſt *nota:* nam *verbum* è *verbo* ductum, id eſt *veriloquium*, ipſe Cicero, qui finxit, reformidat. Sunt, qui vim potius intuiti, *originationem* vocent. Haec habet aliquando uſum neceſſarium, quoties interpretatione res, de qua quaeritur, eget: ut cum M. Coelius ſe eſſe hominem frugi vult probare, non quia abſtinens ſit (nam id ne mentiri quidem poterat) ſed quia utilis multis, id eſt fructuoſus, unde ſit dicta *frugalitas.* Ideoque in definitionibus aſſignatur etymologiae locus. Nonnumquam etiam barbara ab emen-

Quid refert dictis ignoſcat Mutius, an non?

Inter nulla vero ac praedura, quae nam contrarietas eſſe poteſt, cum ne ſub eodem quidem genere collocentur? *mollia* igitur, etiamſi nullum aſtipuletur exemplar, hactenuſque ita a Profeſſoribus lectum ſit, legendum eſſe vel grandi pignore contenderim. nec ignoro in quibuſdam legi exemplaribus *nulla haec an plura ſint*, quod mihi ſenſui minime convenire videtur. REGIUS. Idem autem de illis judicium eſt, quae prorſum fieri nequeunt: ſicut à *volo*, non queat dici *volis*, neque à *Jupiter Jupitris*, & de hisquae ſunt dura dictu. Nam quid prohibeat *progeniei*, ſicut *rei* dicere, & *ſperum*, ut *rerum*. Item *quitum* & *rutum*, quorum alterum veteres dixere, alterum adhuc in compoſitis manet, ut Ovid. I. Epiſt.

Diruta ſunt aliis, ſoli mihi Pergama reſtant.

Terent. Hec. IV. I. 57. *forma in tenebris noſci non quita eſt.* & ita tamen durum utrumque eſt, ut dici laturus nemo videatur; hoc poſterius cur mutarint in *ire* non video. CAMERAR. Lege, *nulla*, id eſt, nulli ſint obliqui caſus. TURNEB. *Mollia.* Venet. Steph. in marg. & pro *praedura*, eſt *plura* in MSS. Bod. Bal. Andr.

Nam quid progenies.] Hunc genitivum *progeniei* Fabius damnat, quanquam nonnulli utantur. damnat quoque *ſperum* in genitivo. TURNEB.

Quire & ruere.] *Et ire.* Venet. Par. Vaſ. Steph. Gryph. Colin.

Pasiendi modo.] *Faciendi.* Steph. Sich.

Senatus.] Priſcianus annotat haec nomina, quae ſunt quartae declinationis, olim quoque fuiſſe ſecundae. TURNEB.

Aliud latine.] *Loqui latine* eſt ſequi doctorum & elegantium conſuetudinem & uſum; *grammatice* vero, eſt loqui ex praeceptionibus artis & ex artis analogia. *Idem.*

Ac de Analogia.] *Haec de Analogia nimium.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich. *Ac de analogia nimium.* MSS. Bal. Alm. Andr. Venet.

Etymologia, quae] *Etymologia* utitur grammaticus, ut vim nominis & originem eliciat: *Dialecticus* vero & *rhetor*, tum ut definiat, tum ut probet. quamquam alioqui, ut teſtatur Fabius, rarus eſt *etymologiae* uſus. TURNEB.

A Cicerone.] In Topicis c. 8. Iſidor. lib. I. c. 28.

Ariſtotelem.] In libro περὶ ἑρμηνείας. cap. 2. PHILANDER.

Haec habet.] Duplex eſt uſus, *etymologiae*, vel *ut probemus*, ut docet Fabius libro quinto, vel *ut definiamus*, ut docet libro ſeptimo. quamquam utrobique eſt quaſi quaedam definitio. TURNEB.

Ut cum M. Coelius ſe eſſe hominem frugi vult.] *Homo frugi* à Latinis dicitur *ſobrius* & temperatus, probus & conſummate officioſus: cui *nequam* opponitur.. Caelius autem, *cum eſſet ipſe profuſus & parum continens*, interpretatus eſt hominem frugi, hominem multis utilem. *Idem.*

Se eſſe.] *Seſe.* MS. Bal.

Id me mentiri.] *Ne* ſcribendum eſſe, non *me*, quis non videt? REGIUS.

Dicta frugalitas.] *Ducta.* MSS. Bodl. Alm. And.

Nonnunquam etiam barbara.] Senſus eſt, interdum *etymologia* veram nominis originem inveſtigat, & compoſitionem, quae tempore ipſo ſit immutata. itaque conatur appellationem illam uſitatam oſtendere barbaram, cum tamen conſuetudo vincat. TURNEB.

Barbara ab.] Hoc eſt, etymologia oſtendere vult, quae dictionum naturalis facies ſit, ſiquando illam

Digitized by Google

emendatis conatur diſcernere, ut cum *Triquetram* dici Siciliam, an *Triquedram: meridiem*, an *medidiem* oporteat, quaeritur, aliaque, quae conſuetudini ſerviunt. Continet autem in ſe multam eruditionem, ſive illa ex Graecis orta tractemus, quae ſunt plurima, praecipueque *Aeolica* ratione (cui eſt ſermo noſter ſimillimus) declinata: ſive ex hiſtoriarum veterum notitia, nominum, locorum, gentium, urbium requiramus, unde *Bruti*, *Publicolae*, *Pici*: cur *Latium*, *Italia*, *Beneventum*: quae *Capitolium*, collem *Quirinalem*, & *Argiletum* appellandi ratio. Jam illa minora, in quibus maxime ſtudioſi ejus rei fatigantur, qui verba paullum declinata, varie & multipliciter ad veritatem reducunt, aut correptis aut porrectis, aut adjectis aut detractis, aut permutatis literis ſyllabiſve. Inde pravis ingeniis ad foediſſima uſque ludibria dilabuntur: ſitne *Conſul* à conſulendo, an à judicando: nam & hoc *conſulere* veteres appellaverunt: unde adhuc remanet

illam uſus quaſi fucavit. Docet enim eſſe verum *medidiem*, cum ſit medius dies, etſi *meridiem* omnes dicimus. Camerar.

Triquetram dici Siciliam.] Coſmographi omnes ajunt triangularem eſſe Siciliae formam, ideoque *triquetram* appellari à dictione ἕδρα, id eſt, ſede & latere. Turneb.

An triquedram.] *Triquadram.* Obrecht.

Meridiem.] Vid. Cicer. Orat. c. 47. Philand.

Aliaque quae.] *aliaque ſunt, quae conſuetudini ſerviunt.* Andr. *aliaque quae cons: aliquando ſerviunt.* MS. Bal. *aliquando conſuetudini ſervit.* Venet. *aliquando conſuetudine ſervit, aliaque quae conſuetudini ſerviunt.* MSS. Bodl. Almel.

Aeolica ratione.] Romani ab Aeolibus oriundi ſunt, ideoque lingua Romana in plerisque Aeolicam imitatur. nam ab ea ſumpſit digamma Aeolicum, quo crebro utitur. Turneb. Ut mutatio *o* in breve *u*, & interpoſitio *v*, pro conſonante. ut *ovum*, *ovis*, *Davus*. Camerar. Henr. Steph. praefat. Theſaur. Ling. Graecae, magis Doricae convenire putat. Almel.

Bruti.] *Brutii.* Gryph. marg.

Pici.] Ajunt Picum regem Italiae ita appellatum fuiſſe, quod primus *Pico Martio* nomen impoſuerit, ut à Pico Martio dictus ſit. Turnebus. *Pythici.* MS. Bal. Locatel. *Pithici.* MSS. Bod. Ven. Ald. Colon. Gryph. Sich. Steph. marg. *Phytici.* Andr.

Beneventum.] *Beneventum* oppidum eſt in Samnio, quod cum antea *Maleventum* appellaretur, Romani, cum illuc coloniam deduxiſſent, per *euphoniſmum* poſtea *Beneventum* appellarunt. Turn.

Collem Quirinalem.] *Collis Quirinalis* appellatur à Sabinis illis, qui *Curites* dicebantur vel *Quirites*, Romamque cum Tatio venerant, & in illo colle caſtra poſuerant. Ita *Varro.* Idem. *Et collem.* V. C. Alm.

Jam illa minora.] Hic tacito nomine Fabius notat Varronem, qui hac de re libros tres ſcripſit *ad Ciceronem*, totidem *ad Septimium.* notat quoque alios, qui omnia pene verba ad etymologiam revocabant, quod quidem ortum videtur à Platone, qui in Cratylo nullum nomen eſſe impoſitum putavit abſque ratione & cauſa. Turneb.

Quae verba.] *Qui*, non *quae* legendum eſſe conſtat. Regius.

Ad veritatem.] *Ad Etymum.* Col. Par. Colin. *Etymon.* Gryph. ἔτυμον. Steph. marg.

Porrectis] *Productis.* Sichard. marg.

Pravis.] *Parvis.* MS. Bod. Colon. Steph. marg. Colin. *ut in parvis. s. a. ſ. u. l. labantur.* Argent. Obrecht.

Dilabuntur.] *Labuntur.* MS. Bal. Vaſc.

Sitne conſul.] Aliquando Romae iidem fuerunt *praetores*, *conſules*, *judices*, ut meminit Cicer. lib. tertio *de legibus:* tamen initio conſulatus (ut meminit Livius lib. tertio ab urbe) *praeſores* duntaxat appellabantur & *conſules*, ſequentibus deinde annis etiam *judices*; quod ſatis indicat non appellatos fuiſſe à judicando. Turneb. *Sit enim Conſul.* V. C. Alm.

An a judicando.] *Vel a.* V. C. Alm. Locat. Ald. Sich. *an judicando* Colin.

Appellaverunt.] *Vocaverunt.* Ald. Steph. Par. Vaſc. Gryph. Colin. Sichardus non habet *veteres*, niſi in margine.

Nam & hoc conſulere veteres vocaverunt.] Hinc Conſules aliquando dicti Judices. Cicero 3. de Legibus; *Regio imperio duo ſunto, iique praeeundo, judicando, conſulendo, praetores, judices, conſules appellentur.* Livius lib. 3. *Fuere, qui interpretarentur*

Digitized by Google

manet illud, *Rogat, boni conſulas:* id eſt bonum judices. *Senatui* nomen dederit aetas: nam iidem *Patres* ſunt: & *Rex*, *rector:* & alia plurima indubitata. Nec abnuerim *tegulae*, *regulaeque*, & ſimilium his, rationem. Jam ſit & *claſſis* à calando, & *lepus levipes*, & *vulpes volipes*. etiamne à contrariis aliqua ſinemus trahi? ut *lucus*, quia umbra opacus, parum luceat? & *ludus*, quia ſit longiſſime ab luſu? & *dis*, quia minime dives? Etiamne *hominem* appellari, quia ſit humo natus? (quaſi vero non omnibus animalibus eadem origo, aut illi primi mortales ante nomen impoſuerint terrae, quam ſibi) & *verba* ab aëre verberato? Pergamus: ſic perveniemus eouſque, ut *ſtella*, luminis

tur eadem hac Horatia lege, conſulibus quoque & praetoribus, quia iiſdem auſpiciis, quibus conſules crearentur, cautum eſſe: judicem enim conſulem appellari. Colom.

Rogat boni conſulas.] Varro lib. 6. de LL. *Igitur de originibus verborum qui multa dixerit commode, potius boni conſulendum, quam qui aliquid nequiverit, reprehendendum.* Colomesius. Vide. Menag. Amoenit. juris ad vocem *Conſules.* Almel.

Et rex, rector.] *Et rector.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Roign. *ut rex & rector.* Sich.

Claſſis à calando.] Videatur Juſtus Zinzerlingus Critic. Juvenil. Promulſ. c. 29. p. 93. Joh. Pontanus ad Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 15. p. 598. Lactant. ad Papin. Stat. Thebaid. lib. 3. p. 623. Iſidorus lib. 19. c. 1. & Parei index Lucretian. Pareus. *Jam ſit ut claſſis.* V. C. Alm.

Lepus levipes.] M. Varro apud Gell. lib. 1. 18. refutat hanc leporis rationem a praeceptore ſuo Aelio traditam; aſſerit enim vocabulum eſſe priſcum Graecum, quod recentiori Graeca lingua λαγὼς, id eſt *lepus* dicatur. Mosellanus. Hanc originationem ante Fabium improbavit Varro lib. xiv. Rer. Hum. referente Gellio. 1. 18. verum adſignat lib. iv. de L. L. *lepus*, inquit, *e Siculis, quidam Graeci dicunt* λεπόριν. & lib. iii. de R. R. c. 12. Aelius putabat dictum leporem a celeritate, quod levipes eſſet. Ego arbitror a Graeco vocabulo antiquo, quod eum Aeoles Boeotii λεπόριν appellabant. Colomesius.

Vulpes volipes.] Varro lib. iv. de L. L. *vulpes, ut Aelius dicebat, quod volat pedibus.* idem tradunt Caper de vocibus dubiis, Iſidorus Orig. lib. xii. c. 2. & alii, ſed falſo. Colomes. *Et vulpis volipes, & eam interpretationem rectam ſequendam, improbandam contrariam, a contrariis &c.* MS. Bodl. Andr. V. C. Alm. *eam interpretationem recte ſequendam, improbandam contrariam, a contraria ſinamus.* MS. Bal. *& etiam interpretationem rectam ſequendam. improbandam contrariam, ne a contrariis aliqua ſinamus.* Venet. Locat. Aldus, niſi quod *ne* non agnoſcat. *Et etiam interpretationem rectam ſequendam, improbandam contrariam.* Sich. charactere a reliquis diverſo. *etiam eam interpretationem. &c.* Obrecht.

Et etiam interpretationem.] Hic locus ita eſt depravatus, ut niſi emendetur, verus integerque ſenſus nullo pacto percipi poſſet. Ita vero mihi emendari poſſe videtur, ſi hoc totum ex contextu in marginem tranſſcribitur, *interpretationem rectam ſequendam, improbandam contrariam.* hoc namque puto ab aliquo eruditiorum in margine, ut fieri ſolet, annotatum, ab imperitis contextui ſenſuum fuiſſe inſertum, *Et* vero copula cum *ne* particula, ut ſenſui contraria prorſus eſt expungenda. Sic enim ſenſa & apte copulabuntur & facile percipientur: ita namque legetur *Etiam a contrariis aliqua ſinamus trahi?* Regius.

Etiamne à contrariis.] Fabius etymologiam reprehendit, quae fit per antiphraſin: quae ſane reprehendenda eſt, niſi fiat per εὐφημισμὸν, ut cum *Eumenides* dicuntur *Furiae.* Turneb.

Lucus quia.] Sic Servius ad 1. Aeneïd. Caſſiodorus non officio, ſed nomine, Senator ad Pſalm. 118. Chariſius lib. iv. & alii plures. melius tamen ii, quos damnat Servius, qui putarunt ſic dici, *quod ſint ibi lumina cauſa religionis.* Utrumque etymon conjungit Iſidorus lib. 14. cap. 8. Colomes. ridet hanc etymologiam Scopa collect. 1. c. 18. dicens nullum verbum per antiphraſin dici. Alm.

Ludus.] *Luſus* MS. Bal. & ita Paſſerat. ad Propert. lib. ii. Eleg. 32. p. 384.

A luſu.] *Ab uſu.* Steph.

Dis.] *Ditis.* MS. Joan. *dictis.* V. C. Alm.

Anne hominem.] Quaſi dicas *huminem.* Quam Etymologiam Lactantius in libro de opificio comprobat, & quamquam rideatur a Fabio, habuit tamen fundamentum etiam in Hebraea lingua. ſiquidem Hebraei duplici vocabulo hominem appellant. *Aenos* dicunt hominem, ea ratione, quia ex pulcherrima hujus mundi ſtructura non ceſſat Deum conditorem admirari, laudare, & amare, id quod veri hominis proprium eſt. alterum eſt ADAM. quod, auctore divo Hieronymo, hominem ſonat e terra ſurgentem. Mosell. Hanc ἐτυμολογίαν ridet Fabius. Quam vere à diligentiſſimo Voſſio diſces, in Etymolog. in *Homo.* Colom.

Verba

luminis ſtilla credatur: cujus etymologiae auctorem, clarum ſane in literis, nominari ea parte, qua a me reprehenditur, inhumanum eſt. Qui vero talia libris complexi ſunt, nomina ſua ipſi inſcripſerunt, ingenioſeque ſibi viſus eſt Cajus Granius *coelibes* dicere, veluti coelites, quod onere graviſſimo vacent, idque Graeco argumento. ἠϊθέους enim eadem de cauſa dici affirmat. Nec ei cedit Modeſtus inventione. nam quia Coelo Saturnus genitalia abſciderit, hoc nomine appellatos, qui uxore careant. At L. Aelius ***pituitam***, quia petat vitam. Sed cui non poſt Varronem ſit venia? qui ***agrum***, quod in eo agatur aliquid: & ***graculos***, quia gregatim volent, dictos, Ciceroni perſuadere voluit; cum alterum ex Graeco ſit manifeſtum duci, alterum ex

Verba ab aëre.] Iſidor. lib. I. c. 8. ALMEL.

Stella luminis ſtilla.] Imo potius à *ſtando.* Caſſiodorus Senator in Tractatu de Aſtronomia; *Nam & Varro libro, quem de Aſtrologia conſcripſit, ſtellam commemorat ab ſtando dictam.* Ex Varrone Servius ad I. Georgic. *Stellae cadere non poſſunt, quarum natura eſt ut ſtent ſemper, unde & ſtellae vocantur.* Ex quo Iſidorus lib. 3. cap. 70. *Stellae dictae à ſtando; quia ſemper fixae ſtant in coelo, nec cadunt.* COLOMESIUS.

Etymologiae auctorem.] Palaemon fortaſſe ſignificatur, Fabii aequalis. Vide cap. 6. lib. I.

Ea parte.] *In ea parte.* MSS. Bodl. Bal. V. C. Alm. Ald. Locatel. Steph. Gryph. Colin. Sich.

Reprehenditur.] Hinc Voſſius de Joh. Iſac. Pontano (hunc enim eſſe nos docet Freinshemius ad Curt. p. 30.) in opere de Hiſtor. p. 148. *Quarta eſt opinio viri praeclari nominis, ſed alibi potius, quam hac parte, qua ab eo cogimur diſſentire, nominandi nobis.* COLOMESIUS.

Ingenioſeque viſus.] *Sibi* dativum hic ſenſus exigere mihi videtur. ut legamus *ingenioſeque ſibi viſus eſt.* irridet enim hujuſmodi etymologias Fabius quas probare videtur, ſi *ſibi* non adſcribatur. REGIUS. *ſibi* tamen deeſt in. MSS. Bodl. Alm. Locat. Ald. Colon. ſed perperam, ut recte Regius. ſic & *ſibi placere* dicuntur. de quo ad Petron. XLIV. & XLVI.

Cajus Granius.] *Caninius.* legit Valla in dialecticis. *Cajus* deſideratur in. MS. Bal. Andr. & pro eo. *Gabinius.* MS. Bal. Colon. Colin. Gryph. & Sich. in marginibus. *Gavinius.* MS. Bodl. Andr. *Gabinius.* MS. Bal. Colon. Steph. in marg. ſed vocabulum *Granius* non agnoſcit Ald. Locat. Gryph. Sich. In margine edit. Roigni aliquis *C. Iginius* legendum putat. ſed cum *Granius* in multis deſit, in aliis *Cajus*, in quibuſdam pro *Cajo* legatur *Gavinius*, reponendum puto *Gavius* vel *Gabius*, & intelligi Gabium Baſſum, quem de origine verborum libros ſcripſiſſe patet ex Gellio lib. III. 19. v. 7. XI. 17. quo ultimo loco *Gavius* dicitur, & ubi veteres editiones etiam *Cajus* habent. *Gavius* etiam, ut in Macrobii codicibus notant viri docti ad Gell. II. 4. an idem ſit, vel ejus filius, qui a Plinio lib. X. Ep. 18. & 32. memoratur, neſcio. citatur & Gavius Baſſus in Satyris, a Fulgent. expoſ. Serm. Ant. in *vervina*, ubi vulgo *Galbus.* & eumdem facit Munkerus, qui a Gellio citatur lib. III. cap. 9. *Gavium* ſcribendum docet & lapis apud Gruter. CCCCXXXIX. 7. ubi *M. Gavius Baſſus* aedilis memoratur. BURM.

Coelibes dicere veluti coelites.] Jul. Caeſ. Scaliger de cauſſis. L. L. cap. 12. ad hanc naturam non potuit V aſpirare, ſed tranſiit in pleniorem, ſcilicet in B. *coelebs.* neque enim temere a coelo, & vita duxit Cajus, minime meritus hoc qui a Quinctiliano notetur. COLOMESIUS.

Affirmat.] *Affirmant.* MSS. Bodl. Bal.

Inventione.] *In inventione.* MSS. Bodl. Bal. Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich.

Coelo.] *Coelio* legendum ex Cicer. II. de Nat. Deor. PHILANDER. & ita Colon. marg. Steph. marg.

Qui uxore carent.] *Qui uxore careant ait.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Venet. *Qui uxore careant. Ait.* &c. Ald. Sich. marg.

At L. Aelius.] *L.* deeſt. MSS. Bal. Alm. Andr. Sich. *Laelius.* MS. Bodl. Ven. Colon. Steph. marg. Gryph.

Ait L. Aelius.] *At*, *i* vocali eraſa, mihi legendum videtur, ut ad verbum ſuperius referatur, *ingenioſeque ſibi viſus eſt dicere pituitam. Laelius* autem ſcribendum eſt. de hoc & Varro in tertio de origine Ling. Lat. meminit, & Cicero in Bruto, ut de homine literis latinis in primis exercitato. REGIUS. Sed rectius eſt *L. Aelius.* qui a Gellio ſaepe ad partes vocatus, & Varroni conjungitur lib. II. 21. v. 21. & eſſe L. Aelium Stilonem veroſimile eſt, qui toties a Feſto in explicandis vocibus & earum originibus advocatur. v. in *Maniae. Monſtrum.* & paſſim. BURM.

Quod in eo.] *Quia.* V. C. Alm.

Graculos.] Imo *graculi* dicuntur per onomatopoeiam

ex vocibus avium. Sed huic tanti fuit vertere, ut *merula*, quia ſola volat, quaſi *mera volans* nominaretur. Quidam non dubitaverunt etymologiae ſubjicere omnem nominis cauſſam: ut ex habitu, quemadmodum dixi, *longos* & *rufos:* ex ſono, *ſtrepere, murmurare:* etiam derivata, ut à *velocitate* dicitur *velox:* & compoſita pleraque his ſimilia, quae ſine dubio aliunde originem ducunt, ſed arte non egent,
XI. cujus in hoc opere non eſt uſus, niſi in dubiis. Verba à vetuſtate repetita, non ſolum magnos aſſertores habent, ſed etiam afferunt orationi majeſtatem aliquam, non ſine delectatione: nam & auctoritatem antiquitatis habent: & quia intermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo, ut neque crebra ſint haec, neque manifeſta, quia nihil eſt odioſius affectatione: nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetita temporibus, qualia ſunt *topper*, & *antigerio*,

poeiam, a vocis ſono *gra.* TURNEB.

Ciceroni.] Lib. IV. de L. L. PHILANDER.

Voluit.] *Voluit (ad eum enim ſcribit) cum.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Obrecht.

Sed huic.] *Hoc.* MSS. Joan. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Sich. Obrecht. Gallaeus conjiciebat *huic tanti fuit veritas*, id eſt ἔτυμον veriloquium.

Merula.] v. Varr. l. IV. de L. L. & Menag. Amoen. jur. c. 38. Iſidor. XII. 7. ALMEL.

Quidam.] Eorum e numero Plato eſſe videtur, qui in Cratylo omnia nomina rebus impoſita, ex aliqua ratione probare conatur per etymologiam. adhuc iis, quas enumeravit Fabius, ineptiores etymologias invexere quidam poſt aetatem Quinctiliani clari & Grammatici & Juriſconſulti: ut *oratio*, quaſi orci ratio. *ſepulchrum*, quaſi ſine pulchro. *teſtamentum*, quaſi teſtatio mentis, *poſſeſſio*, quaſi pedum poſitio &c. REGIUS. *quod quidam non.* V. C. Almel.

Longos & Rufos.] *Longus & Rufus.* Obrechti editio. vid. ſup. c. IV.

Strepere.] *Stertere.* MS. Bal. & Obrechti editio.

Derivata.] *Derivare.* MS. Bal. *ut a velocitate derivata dicitur velox.* MSS. Bal.

Verba a vetuſtate repetita.] Fabius lib. 8. verbis propriis annumerat vetuſta. his uti poterimus, ſi modice orationi inſpergamus, nec à vetuſtate ultima repetamus, ac praecalligationem addamus. TURNEB. Nihil ex veterum ſcriptis habens neque gratiae, neque dignitatis, inquit Agellius de Seneca, dum quorundam de ipſo judicium profert, cap. 2. lib. 11. PITHOEUS. Audi hac de re ſollertiſſimos Philologos: Et quidem Fabium ipſum infra lib. 8. cap. 3. Agellium lib. 11. cap. 7. Andream Schottum, in Senecae lib. 4. Controverſ. 25. pag. 181. Ludovicum Creſollium, Vacat. Autumn. libr. 3. pag. 576. & ſeqq. Joh. Savaronis Commentar. ad Sidon. lib. 1. Epiſt. 1. pagin. 3. Et libr. 4. Epiſt. 4. pag. 230. Joh. Ludovici Strebaci, Remenſis, De Elect. & Colloc. Orat. verb. lib. 1. cap. 11. pag. 54. & ſeqq. Davidis Parei, Avi mei meritiſſimi, Exercitat. Philoſoph. libr. 1. Exercit. 1. pag. 1. & ſeqq. Gerardi Voſſii Orat. Inſtitut lib. 4. cap. 1. pag. 1. & ſeqq. ubi copioſiſſime de *Elegantia* Latini ſermonis agit. M. Gaſparis Brulovii, Profeſſoris Argentinenſis Praefationem, Theſauro Ciceroniano, Antonii Schori, praefixam. Friderici Taubmanni Diſſertationem de lingua Latina. Joh. Savaron. ad Sidon. Apollin. lib. 8. Epiſt. 16. pag. 530. Fungus eſſem, ſi tot inter olores equidem heic anſer ſtreperem. PAREUS. Cicer. de Orat. lib. III. c. 38. ALMELOV. *verba & a vetuſtate.* Locatel. Ald. Sich. V. C. Alm.

Sed etiam.] *Sed* non habet. V. C. Alm.

Aſſertores.] Intelligit *Antiquarios:* qui duplices ſunt. Nam aut exoletas jam & reconditas voces aucupantur, cujuſmodi fuit Tiberius *Caeſar & M. Antonius:* aut antiquitatem nondum penitus exoletam in uſum reducunt, cujuſmodi fuit Salluſtius. TURNEB.

Neque crebras.] *Neque crebre ſint haec, neque manifeſte.* V. C. Alm.

Affectatione.] Hoc intelligendum eſt de *cacozelia*, quae vitium eſt elocutionis omne contra virtutem, quando judicium fallitur ſpecie boni. TURNEB. vide noſtrum lib. VIII. prooem. & lib. IX. 4. & X. 1. Demetr. Phal. de elocut. pag. 39. μικροπρεπὲς γὰρ ἡ ἀκρίβεια. ALMEL.

Et obliteratis.] *Etiam obliteratis.* Locat. Alm. & *jam obl.* Gryph. Colin. Sich. Obrecht.

Topper.] Cito. CAMERAR. v. Feſtum in hac voce. *topter.* MS. Bal. *Toper.* Gryph. Steph. Colon. Colin. Sich. *apter.* MS. Alm.

Antigerio.] Valde. CAMERAR. v. Feſtum.

Exan-

antigerio*, & *exanclare*, & *proſapia*, & *Saliorum carmina, vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta. Sed illa mutari vetat religio, & conſecratis utendum uſt, ***Oratio*** vero, cujus ſumma virtus eſt perſpicuitas, quam ſit vitioſa, ſi egeat interprete? Ergo, ut novorum optima erunt maxime vetera, ita veterum maxime nova. Similis circa auctoritatem ratio. Nam etiam ſi poteſt videri nihil peccare, qui utitur iis verbis, quae ſummi auctores tradiderunt, multum tamen refert non ſolum, quid dixerint, ſed etiam quid perſuaſerint. Neque enim ***tuburchinabundum*** & ***lurchabundum*** jam in nobis quiſquam ferat, licet Cato ſit auctor: nec ***hos lodices***, quamquam id Pollioni placeat: nec ***gladiola***, atqui Meſſala dixit: nec ***parricidatum***, quod in Caelio vix tolerabile videtur: nec ***collos*** mihi Calvus perſuaſerit: quae nec ipſi jam dicerent. Supereſt igitur conſuetudo: nam fuerit XII.
pene ridiculum malle ſermonem, quo locuti ſunt homines, quam quo loquantur. Et ſane quid eſt aliud ***vetus ſermo***, quam vetus loquendi conſuetudo? Sed huic ipſi neceſſarium eſt judicium, conſtituendumque in primis, id ipſum quid ſit, quod ***conſuetudinem*** vocemus.

Exanclare.] Cicero quoque dixit. (in Tuſc. I. 49. Acad. quaeſt. II. 34.) Pontanus *exanniculare.* & hujus verbi originem tradit, ludens, opinor. Cum ſit manifeſtum veteres dixiſſe & *anculare*, & *anclor.* CAMERAR. Cur verbum hoc inter rancida planeque obſoleta Fabius reponat, non video; uſus eſt enim Cicero non ſemel. loca collegit Voſſius in Etymologico. COLOMES. *Exantlare.* Vaſc. Steph. Gryph. Colin. veteres dixere *anclam* inſtrumentum, quo aqua de puteo hauritur, inde *exanclare* & *exantlare*, vide Salmaſ. ad Vopiſc. Bonoſ. cap. ult. BURM.

Saliorum.] Feſtus Pompejus ait, *verſus Saliares* appellari *axamenta.* decantabantur autem per urbem cum tripudiis à Saliis, ſed vix intelligebantur propter vocabulorum antiquitatem. TURNEB.

Conſecratis.] Hoc eſt, quia conſecratis uti oportet. REGIUS. *Congregatis.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. legerem. *& ut conſecratis utendum eſt.* BURM.

Orationis ſumma virtus perſpicuitas.] Eleganter Juſt. Lipſius Epiſtol. Inſtitut. cap. 8. p. 1067. Et vide Agellium lib. I. cap. 10. PAREUS.

Ergo ut.] Videtur hoc poſitum eſſe per *antimetabolen.* eſt autem ſenſus, ex verbis novis ea optima erunt, quae jam uſurpata fuerunt ab eruditis: ex veteribus vero, quae quandam novitatis gratiam habebunt, non tamen inſolentem auribus noſtri ſeculi. TURNEB.

Quae ſummi auctores.] Eraſmus tamen putat nullam eſſe fugiendam dictionem, quae apud idoneum auctorem reperiatur. *Idem.*

Tuburchinabundum.] *Tuburchinari* ſignificat raptim comedere, *Lurchari* vero, eſt cum magna aviditate cibum ſumere. *lurchabundum* autem puto legendum. Nam & *lurchones* dicuntur nepotes nimiumque guloſi. REGIUS. ſcribe *Tuburcinabundum* & *Lurcabundum* ex Nonio Marcello. PHILANDER. *Tuburcinari*, de ſuo, *Lurcinari* helluari. CAMERARIUS. *Tuburchinari* legitur apud Plautum Perſ. I. III. 42. *Lurcinari* non invenio, ſed *lurcari* occurrit in Lucilio, & Perſio. ALMELOV. *Tiburchiabundum.* MS. Joan. *Tuburchiabundum.* MS. Bodl. Gryph. *Tyburchiabundum.* MS. Andr. *Tiburchianbundum.* Venet. *Tiburchinabundum.* Ald. Vaſc. *Turburchiabundum.* Sich. *Tuburcinabundum.* Steph. deinde. *Lurciabundum.* Andr. Gryph. *Lurchianbundum.* Venet. & Ald. Sich. *Lurchianbundum.* Locatel. *Lurcabundum.* Vaſc. Steph. Colin.

Gladiola.] Varro annotat, veteres dixiſſe *gladius* & *gladium*, inde *gladiola* finxit Meſſala. TURNEBUS.

Parricidatum.] *Parrucidatim.* MS. Bal. *Paricidatim.* Sich.

Collos.] *Colles.* MS. Bodl. And. *Colos.* Ald.

Calvus.] *Calvius.* MS. Bal.

Supereſt igitur.] Cum oſtenderit Fabius nec ſemper *analogiam* nos ſequi debere, nec vetuſtatem aemulari, nec auctoritatem ſequi: hic docet loquendi formulam pendere à conſuetudine. ne quis tamen hoc nomine falleretur, aphoriſmo diſtinxit quid *conſuetudinem* appellet. TURNEB.

Conſuetudo.] De conſuetudine vide Gellium lib. I. cap. 10.

mus. Quae ſi ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculoſiſſimum dabit praeceptum, non orationi modo, ſed (quod majus eſt) vitae. Unde enim tantum boni, ut pluribus quae recta ſunt placeant? Igitur ut ***velli***, & ***comam in gradus frangere***, & ***in balneis perpotare***, quamlibet haec invaſerint civitatem, non erit conſuetudo, quia nihil horum caret reprehenſione: at ***lavamus***, & ***tondemus***, & ***convivimus*** ex conſuetudine: ſic in loquendo, non ſi quid vitioſe multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum erit. Nam ut tranſeam, quemadmodum vulgo imperiti loquuntur, tota ſaepe theatra, & omnem Circi turbam exclamaſſe barbare ſcimus. Ergo conſuetudinem ſermonis, vocabo conſenſum eruditorum: ſicut vivendi, conſenſum bonorum.

Sunt locuti.] *Sint.* V. C. Alm. Locatel. Ald. Gryph. Sich.

Quo loquantur.] *Qui.* V. C. Alm.

Et comam in gradus.] Videtur notare Quinctil. quoddam tonſurae genus, quod fiebat capillis gradatim ſectis: haec tonſura videtur appeliari à Martiale *epaphaereſis.* TURNEB. hoc in Nerone notavit Sueton. cap. 51. tales *deſcendentes capillos* vocat Petron. c. 12. ubi vide interpretes.

Haec invaſerint civitatem.] Vitia concipiunt ipſi, & ea infundunt in civitatem. Cicer. de legib. PITHOEUS.

Lavamur.] In vetuſtis codicibus legitur, *lavamus* & *tondemus*, quae loquendi ratio & elegantior eſt, & Fabio aptior. TURNEB. miror quid offenderit in his duobus verbis iſtos mutatores. Quis enim neſcit illud, *ventulum huic ſic facito, dum lavamus. ubi laverimus, ſi voles, lavato.* & *Tondenti barba cadebat.* CAMERARIUS. *Lavamur* & *tondemur.* MSS. Bodl. Bal. & editi complures. Qui *lavamur* ſuppoſuerunt auſcultandum Varroni crediderunt. quem vide de L. L. VIII. p. 123. ſed *Lavare* rectius & uſitatius. Ita praeter Plautum & Terentium, Livius XLIV. 6. *Lavanti regi nunciatur.* Suet. Cal. XXIV. *Juſtitium indixit, in quo riſiſſe, lavaſſe, coenaſſe capital fuit.* Virg. I. Geor. 388.

Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.

Petronius quidem cap. LXXIII. *nihil melius eſſe, quam ſine turba lavari.* ſed hunc ſermonem incomptum tribuit Trimalchioni, non ipſe ita locutus fuiſſet. *Tondere* vero & ita occurrit apud Liv. lib. XXVII. 34. ſi vera eſt vulgata. MS. enim *tonderi* habere notat Gronovius. BURM.

Ergo.] Conclusio eſt epiphonematica, quae quid conſuetudinis nomine intelligat oſtendit. TURNEBUS.

CAPUT VII.

De Orthographia.

XIII. Nunc quoniam diximus, quae ſit loquendi regula, dicendum, quae ſcribentibus cuſtodienda: quod Graeci ὀρθογραφίαν vocant, nos ***recte ſcribendi ſcientiam*** nominemus. Cujus ars non in hoc poſita eſt, ut noverimus, quibus quaeque ſyllaba literis conſtet (nam id quidem infra grammatici officium eſt) ſed totam, ut mea fert opinio, ſubtilitatem

Prior grammaticae pars, quae appellatur *methodice*, complectitur ὀρθοέπειαν, id eſt recte loquendi formulam, de qua dictum eſt: & *orthographiam*, id eſt recte ſcribendi ſcientiam, de qua nunc agit. TURNEB.

Orthographia.] Ad verbum transfertur *recta ſcriptura.* Suetonius in Auguſt. 88. interpretatur *formulam rationemque ſcribendi a Grammaticis inſtitutam.* REGIUS.

Quae ſcribentibus cuſtodienda.] *Cuſtodia.* MS. Bal.

Cujus ars.] *Orthographiae* ars non eſt poſita in

literis

litatem in dubiis habet: ut longis ſyllabis omnibus apponere apicem ineptiſſimum eſt, quia plurimae natura ipſa verbi, quod ſcribitur, patent: ſed interim neceſſarium, cum eadem litera alium atque alium intellectum, prout correpta, vel producta eſt, facit, ut ***malus:*** utrum arborem ſignificet, an hominem non bonum, apice diſtinguitur. ***Palus*** aliud priore ſyllaba longa, aliud ſequenti ſignificat: & cum eadem litera nominativo caſu brevis, ablativo longa eſt, utrum ſequamur, plerumque hac nota monendi ſumus. Similiter putaverunt illa quoque ſervanda diſcrimina, ut *ex* praepoſitionem, ſi verbum ſequeretur ***ſpecto***, adjecta ſecundae ſyllabae *ſ* litera, ***exſpecto:*** ſed ſi ***pecto***, remota *ſ* ſcriberemus. Illa quoque ſervata eſt a multis differentia, ut ***ad***, cum eſſet praepoſitio, ***d*** literam: cum autem conjunctio, ***t*** acciperet. Item ***cum***, ſi ***tempus*** ſignificaret, per ***q:*** ſi ***comitem***, per ***c:*** ſi vero ***cauſſam***, per ***q:*** ac duas ſequentes ***u u***, ſcriberetur. Frigidiora his alia, ut ***quicquid***, ***c*** quartam haberet, ne interrogare bis videremur. Et ***quotidie***, non ***cotidie***, ut ſit, quot diebus. Verum haec jam inter ipſas ineptias evanuerunt. Quaeri ſolet in

literis ſyllabarum, niſi cum docetur à literatore. nam grammaticus ſubtiliora quaedam perſequetur. TURNEB.

Ut longis ſyll. &c.] *Apicem* appellat Fab. *virgulam* extenſam, quam Graeci vocant *μακρὰν*, qua non ſemper utendum eſt in ſcribendo, niſi differentiae & diſtinctionis cauſa. *Idem.* Gebh. I. crep. 14. ex MS. Palat. *deponere apicem.* emendat.

Sed interim.] *Interdum.* MSS. Bodl. Bal. Andr.

Et cum eadem.] Non ſolum in diverſis dictionibus eſt *apex* notandus, verum etiam in eadem, cum ſub eadem terminatione ſyllabam modo longam, modo brevem habet, ut in nomine *Muſa.* TURNEB.

Similiter putaverunt &c.] Tres hic faciles deprehenſu errores ſunt. quorum primus tollitur, ſi *ſervandi* loco, *ſervanda* legamus. alter, ſi pro *abjecta*, ſcribatur, *adjecta*; tertius, ſi huic verbo *expecto s* litera adſcribatur. REGIUS. *Ex* praepoſitio (ut ſcribit Priſcianus) jungitur in compoſitione cum omnibus vocalibus, & quatuor conſonantibus, *c. p. t. s.* Fab. tamen hic innuit nunquam cum *s* jungi, niſi differentiae cauſa. TURNEB. Hinc colligi videtur apud veteres *expectere* fuiſſe in uſu, quo tamen neminem novi, qui uſus fuit.

Item.] *Itemque.* V. C. Alm. Ald. Locat. Colin.

Si vero quum per q. ac duas ſequentes u u. ſcriberetur.] Hic ſenſus mihi nullus eſſe videtur. Quis enim non videt, ſi *quum* ſcribatur, per *q.* ac duas ſequentes *uu.* ſcribi. Quare loco hujus particulae *quum*, *conjunctionem* legendum eſſe arbitror. ſignificationes enim varias hujus dictionis *cum* exponit. Nam *cum* interdum eſt praepoſitio, comitem ſignificans. & tunc per *c.* ſcribitur. Interdum adverbium temporis, quod per *q.* ſcribitur, & *u* ſimplex, ut quidam volunt, hoc modo *qum.* Interdum conjunctio; tuncque ſcribi per *q.* ac duas ſequentes *u u.* quidam putant. Rectius autem, ut Fabius quoque ſentire videtur, qui per *c.* hanc particulam ſemper ſcribunt. Facile eſt enim pro loco diſcernere hujus vocis ſignificationem. Non eſt tamen diſſimulandum, aliter in vetuſto illo codice legi. Sic enim ibi eſt ſcriptum. *Itemque* cum, *ſi tempus ſignificat per q. u. m. ſi comitem per q. ac duas ſequentes uu. ſcriberetur.* REGIUS. Valla tamen non putavit opus eſſe *u u*, geminata, quod apud Latinos non ſoleat ea litera geminari, & quotiens alia vocalis ponitur, ideo ponitur, quod aliquid facit, ut in *ſequeris*, *ſequitur*; aut ne differre videatur ab aliis ſui generis, perſonis & alio numero, ut *inſequor*, *loquer*, *ſequere*, *ſequitur*, *ſequimur.* PITHOEUS.

Tempus ſignificat per q.] *Per quom.* MS. Bal. *per quom: ſi comitem per cum.* Vaſc. Steph. *per quom: ſi comitem per c. ac duas ſequentes ſcriberetur* Sich.

Si vero cauſam per q. ac duas.] Deſunt. Andr. MS. Alm. *Si vero quum per q.* Venet. Ald.

Ne interrogare bis.] Ut Terentianum hoc Eun. III. II. 47. *Quid? quid aliud volui dicere?* & V. III. I. *Quid? quid venire in mentem nunc poſſet mihi?* CAMERAR. Sed ibi eſt deliberantis, vel haeſitantis; cui non ſuccurrebat ad ea, quae volebat dicere, oratio.

Quotidie.] Vide Vall. lib. VI. eleg. 60.

Digitized by Google

in ſcribendo praepoſitiones ſonum, quem junctae efficiunt, an quem ſeparatae, obſervare conveniat, ut cum dico, ***obtinuit***. ſecundam enim *b* literam ratio poſcit, aures magis audiunt ***p***. Et ***inmunis***, illud ***n***, quod veritas exigit, ſequentis ſyllabae ſono victum, ***m*** gemina commutatur. Eſt etiam in dividendis verbis obſervatio, conſonantem priori, an ſequenti ſyllabae adjungas. ***Aruſpex*** enim, quia pars ejus poſterior à *ſpectando* eſt, *ſ*, literam tertiae dabit: ***abſtemius***, quia ex abſtinentia temeti compoſita vox eſt, primae relinquetur. Nam *K*., quidem in nullis verbis utendum puto, niſi quae ſignificat, etiam ut ſola ponatur. Hoc eo non omiſi, quod quidam eam, quoties *a* ſequatur, neceſſariam credunt: cum ſit *c* litera, quae ad omnes vocales vim ſuam perferat. Verum orthographia quoque conſuetudini ſervit, ideoque ſaepe mutata eſt. Nam illa vetuſtiſſima tranſco tempora,

Verum haec.] Fab. non videtur approbare illas *orthographiae* ſuperſtitiones, ac ſentire videtur etiam *quotidie* optime ſcribi per *c*, &, *quicquid* per *d*, & *quum* per *c*. TURNEB. Gebhard. lib. 1. crepund. c. 3. legit ex MS. *verum & haec, etiam inter ipſas ineptias, evanuerunt. Verum haec jam etiam*. Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich. *Haec jam etiam*. V. C. Alm. ego puto illud *etiam* locum ſuum amiſiſſe, & ſequenti periodo inferendum. *Quaeri etiam ſolet in ſcribendo.*

Junctae efficiunt.] *Ob* in compoſitione, cum habet ſequentes quaſdam conſonantes, ut *t*, illic *b* ſonare videtur, ut *p*: itaque quaerit Fab. an ſcribere oporteat per *p*. TURNEB.

Sono victum.] *Junctum*. MS. Bal.

Eſt etiam in dividendis.] Suadet Fab. in ſcribendo, ut cum venerimus ad finem verſus, ſi verbum ſecare oporteat, ſpectemus ejus compoſitionem, & ad quam ſyllabam pertineant conſonantes. quod item intelligendum eſt in dictionibus ſimplicibus hoc modo, ut ſi conſonantes duas aut plures habeant, quae aliam dictionem inchoare poſſint, eas ſcribendo complectamur: ſin autem dictionem inchoare non poterunt, dividamus. appellaturque *diaſtaſis* & *ſyllepſis*. TURNEB.

Dabit.] *Dabimus*. Venet. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Abſtemius ex abſtinentia temeti compoſita vox.] *Qui de victu atque veſtitu PO. R. ſcripſerunt, mulieres Romae atque in Latio aetatem abſtemias egiſſe, hoc eſt vino ſemper, quod temetum priſca lingua appellatur, abſtinuiſſe dicunt.* Gell. lib. x. 23. male ergo Donatus in Terent. Andr. 1. 4. exponit dicens. *temulenta, hoc eſt ebrioſa, unde abſtemius ſobrius: dictum autem quo teneat mentem.* aliud namque *abſtemius*, aliud *ſobrius*. Nam *ſobrius* vino non abſtinet, ſed modice bibit, ne fiat ebrius. *Abſtemius* autem prorſus ſe a vino abſtinet, poteſtque fieri ebrius, utputa cereviſia aliave re. REGIUS. Videndus Gaſpar Barthius Adverſar. lib. 3. cap. 3. pag. 108. & Lexicon Philologicum Martinii. PAREUS. Fulgentius de priſco ſermone. *Abſtemius obſervans*; Rabirius in Satyra.

> *Abſtemium merulenta fugit Methomia nomen.*

ubi forte *Mecennia* legere eſt. vide & Plin. lib. XIV. 13. & Iſidor. lib. XII. ALMELOV. adde Voſſ. Etymolog. ſed non tantum de abſtinentia vini, ſed & aliorum dixiſſe veteres, patet ex Horat. lib. 1. Epiſt. XII. 7.

> *Si forte in medio poſitorum abſtemius herbis*
> *Vivis, & urticis.*

Relinquetur.] *Relinquet* haud dubie legendum. relinquet, nempe verbum *Abſtemius*, *s* literam primae Syllabae, ſi forte fuerit ſcribendo dividendum. peſſime, & nullo ſenſu vulgo ſcribitur *relinquetur*. Boxhornius in Apologia pro D. Heinſio adverſ. J. Croji calumnias. p. 287.

Niſi quae ſignificant.] Aut *ſignificat n*. litera eliſa, aut *ſignificantur* paſſiva voce legendum eſt. REGIUS. K Litera, ut teſtatur Priſc. eſt ſupervacua, tamen antiqui ſcribendi compendio utebantur, & hac litera ſola *Calendas* ſignificabant, & *caput*, ut ait Probus. TURNEB. Auſon. *Haec tribus in Latio tantum addita nominibus* K. Karthago, Kalendae, Kalumnia. PITH. *Significat* hic videtur notare, quae, tamquam nota & ſignum ſola poſita, integrum verbum ſignificat. ut K. id eſt, *Kalendae K. Karthago*. & reliqua, quae Probus in hac litera exhibet. Ita mox *Gajus C. litera ſignificatur.* ut MSS. habent. BURM.

Hoc eo non omiſi.] *Hoc & non omiſerim.* marg. Baſil.

Quoties a.] V. Fabrett. de aquaed. diſſert. 1. p. 20. Urſati monum. Patav. lib. 1. Sect. 1. p. 13. ALMELOV.

Nam illa vetuſtiſſima.] Haud dubium eſt, quin hic

Digitized by Google

tempora, quibus & pauciores literae, nec ſimiles his noſtris earum formae fuerunt, & vis quoque diverſa: ſicut apud Graecos *o* literae, quae interim longa ac brevis, ut apud nos interim pro ſyllaba, quam nomine ſuo exprimit, poſita eſt: ut Latinis veteribus *d* plurimis in verbis ultimam adjectam: quod manifeſtum eſt etiam ex columna roſtrata, quae eſt C. Duellio in foro poſita. Interim *g* quoque, ut in pulvinari Solis, qui colitur juxta aedem Quirini *veſperug*; quod *veſperuginem* accipimus. De mutatione etiam literarum, de qua ſupra dixi, nihil repetere hîc neceſſe. Fortaſſe enim ſicut ſcribebant, etiam ita loquebantur. Semivocales non

hic locus miſeris modis ſit depravatus. Attamen cum ſenſum Fabii adhuc velut e ruinis colligere liceat, non eſt animus quicquam immutare. porro ſenſus ſic habet, quod apud Graecos priſcis temporibus pauciores literae fuerint, quando apud nos una & eadem litera *o* jam longa, jam brevis eſt: ita quoque apud veteres Graecos fuerit unum tantum *o*, quod jam extenderetur, & contraheretur; quod in *e* quoque uſu veniſſe apud Graecos teſtatur Theodor. Gaza lib. III. adjectam ſcilicet ſignificans. MOSELLANUS. Antiqui Latini dumtaxat habuerunt ſedecim literas, quas à Graecis mutuati ſunt: ac certe Graecis literis figura non abſimiles erant. Depravatiſſimus eſt hic locus. TURNEB.

Similes noſtris.] Duabus formis literarum uſi Romani v. Allat. animad. in fragm. Antiq. Etruſc. c. 29. ALMEL.

Sicut apud Graecos.] Apud Graecos olim vocales omnes erant ancipites, poſtea Simonides adjecit *η* & *ω*. TURNEB.

D. plurimis in verbis.] Sic fortaſſe apud veteres *fortitud.* pro *fortitudo* ſcribebatur. ut *veſperug.* pro *veſperugo.* eſt autem *veſperugo*, quae, ut inquit Varro, veſperi oritur. REGIUS. C. Duellius primus Carthaginenſes bello navali ſuperavit. ideo in victoriae monumentum poſita eſt columna cum roſtris navium, cum hac inſcriptione, *Dicata columna Duellio fortitud. ergo.* nam antiqui ita verba ſcribendo corripiebant, ac forte in nonnullis ut ſcribebant pronunciabant. inde apud Ennium ſcribitur *volup.* TURNEB. Male puto viros doctos hanc literam *d* in vocabulis per compendium ſcripturae contractis quaerere, ut *Fortitud.* cum Fabius *adjectam* dicat. quae adjectio ponenda in ſimilibus ut *ſciliad*, *artiſſumad.* &c. pro *ſcilia*, *artiſſima*, ut legendum ex Ciacconii ſententia, quem vide. & fortaſſe olim non dixerunt *veſperugo*, ſed illa vox nata ex antiqua ſcriptione *veſperug* vel *veſperig*, ut pro *veſperi* forte ſcribebant, (ut I. & v. ſaepe permutabant) unde *veſperuginem* accepiſſe dicit Quinctilianus. quod verbum *accipere* notat, inde derivatam eſſe vocem. forte & pro *veſpere* vel *veſpero*, *veſperu* dixerunt veteres, unde adjecta *g.* litera *veſperug*; & inde *veſperugo.* ut dicebant, *noctu*, *lucu*, *diu.* unde *interdiu.* BURM.

Columna roſtrata.] C. Duilio, ſeu *Duellio*, ut apud Ciceronem legitur, qui primus navalem triumphum egit de Poenis, columna poſita eſt. Plin. lib. 34. cap. 5. quid autem Fabius indicare voluerit, locus corruptior eſt, quam ut poſſit animadverti. CAMERAR. vid. Juſt. Lipſ. Antiq. lect. II. 14. eadem columna paulo correctior conſpicitur in magno inſcriptionum volumine. p. 404. PAREUS. & Celeberrimus Graevius adjecit ſuae Flori editioni, ſimul cum Ciaconii notis.

C. Duellio in foro.] *Dullio in foro.* MSS. Bodl. Joan. Andr. *Dulio in foro* MS. Bal. *Julio in foro.* Locat. Ald. Baſil. Sich. (ad marg. *Tullio*) *Duilio in foro.* Vaſ. Steph. *D. Julio in foro* Gryph. (marg. *Duellio*) & Colin. *C. Duellio in foro.* Obrecht.

Veſperug.] *Veſprug.* MS. Joan. Sich. *Veſpurg.* Gryph. *veſperugo.* Ven. *Veſperi aeruginem.* Cod. Arg.

Accipimus.] *Accepimus.* MS. Bal.

Pulvinari ſolis.] Hoc fuiſſe, ubi horologium ſolare a L. Papirio Curſore factum, teſte Plinio lib. VII. cap. ult, addito forte aedificio cum pulvinari, id eſt loco, ubi pulvinum collocatur, aut nomine pulvinaris denotato, conjicit Nardinus de Roma veteri lib. IV. c. 6. antiquiſſimum etiam templum ſolis in Quirinali colle fuiſſe, colligi videtur ex Dionyſ. Hal. lib. II. cap. 50. ubi, cum dixiſſet Tatium occupaſſe Capitolium & Quirinalem collem, inter templa ab eo excitata etiam Solis & Lunae refert, quae excitaſſe in locis ſibi aſſignatis veroſimile eſt. BURM.

De mutatione.] Uno exemplo ſatis planum fieri poſſe arbitror, pronunciaſſe veteres compoſitas cum alia dictione praepoſitiones non integre; ſed eo quaſque ſono, quem ſequens litera deſideraret. Sic enim apud Plautum vocanti ſervus reſpondet: *Aſſum.* Tum ille; *At ego elixus ſis volo.* has mutationes Grammatici docent. CAMERAR.

De qua ſupra.] Cap. IV.

Hic neceſſe.] *Opus eſt.* MS. Bal. *neceſſe eſt.* MS. Bodl. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich.

Ita loquebantur.] *Ita* deeſt. MS. Bal. Andr. Obrecht.

Digitized by Google

non geminare, diu fuit uſitatiſſimi moris: atque è contrario uſque ad Accium & ultra, porrectas ſyllabas geminis, ut dixi, vocalibus ſcripſerunt. Diutius duravit ut, *e*, *i*, jungendis, eadem ratione qua Graeci ει, uterentur. ea caſibus numeriſque diſcreta ſunt, ut Lucillius praecipit,

> *Jam pueri venere, e poſtremum facito, atque i,*
> *Ut puerei plures fiant.* ac deinceps idem.
> *Mendaci furique addes e, cum dare furei Juſſeris.*

Quod quidem cum ſupervacuum eſt, quia *i*, tam longae quam brevis naturam habet: tum incommodum aliquando. Nam in iis, quae proximam ab ultima literam *e* habebunt, & *i* longa terminabuntur, illam rationem ſequentes, utemur *e* gemina, qualia ſunt haec, ***aureei***, ***argenteei***, & ſimilia. idque iis praecipue, qui ad lectionem inſtituentur, etiam impedimento erit: ſicut in Graecis accidit adjectione *i* literae: quam non ſolum dativis caſibus in parte ultima aſſcribunt, ſed

recht. *etiam ita.* Ald. Gryph. Colin. Baſil. *ſicut ſcribebant, loquebantur.* Sich.

Semivocales.] *Semivocales geminare diu non fuit uſitatiſſimi moris.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Steph. Sich.

Non geminare.] Contrarium velle videtur Feſtus, cum ait. *mutas literas & ſemivocales ſolebant antiqui duplicare ſcribendo aut legendo, & ita Ennium ſcripſiſſe in eo, quem de...a quo muta duplicata ſit primum.* cum poſt quaedam etiam oſtendat, prout noſter auctor, morem obſoletum fuiſſe. verba ejus ſunt. *Porigam dixiſſe antiqui videntur pro porrigam, propter morem non ingeminandarum literarum.* ALMELOV.

Diutius duravit.] Hoc eſt *ei* dipthongo uterentur, qua & Graeci etiam nunc utuntur, & priſcos uſos ex multis apparet inſcriptionibus. ut *ſibei poſtereisque ſueis.* REGIUS. In nominibus ſecundae declinationis antiqui genitivum ſcribebant per ι, nominativum pluralem per ει: in tertia vero declinatione dativum ſingularem per ει. nunc quoque pluralem nominativum & activum ſcribimus per ει. TURNEB. Gallaeus haec ex libro Vallae ad marginem habet. Legi multis in marmoribus *hic* adverbium ſcribi cum *e* & *i*. ad differentiam pronominis *hic*. Arimini in vetuſtiſſimo quodam arcu ita ſcriptum comperi, CELEBERRIMEIS ITALIAE MEEIS. & in quodam oppido non longe ab urbe SIBEI, POSTEREISQ. MEIS.

Diſcreta ſunt.] *Iſt.* Venet. Locat. Ald. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Sich.

Lucilius praecipit.] Sunt verſus Lucilii, qui carminibus grammaticae praecepta complexus eſt. REGIUS.

Jam puerei.] *Puere.* MSS. Bal. Alm. Ven. Locat. *pueri* MS. Joan. Obrecht.

Ut pueri.] *Puerei.* Ald. Steph. Sich. Gryph. Colin. Obrecht.

Mendacei fureique.] *Mendaci furique.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Vaſc. Obrecht.

Cum dare furi.] *Furei.* Vaſc. de his fragmentis vide Douz. ad Lucil. lib. IX. Sat. p. 44.

Cum ſupervacuum.] *Tum.* MS. Alm.

Quia I. tam longae.] *Quia I, cum tam l. q. b. n. habeat.* Andr.

Ab ultima.] *Ad ultimam.* Colon.

Et i longa.] *Et in i longa.* MS. Bal.

Utemur e gemina.] Antiquos omnes vocales geminaſſe auctor eſt Scaurus. Lipſ. dialog. de pronunt. ut & Angel. Politianus Miſc. c. 43. *ſic amaabam, eſſaari, viirtus.* &c. nec modo lectitaſſe, ſed etiam ſcriptitaſſe. forma duplicis *e* erat EƎ. unde & Graecum H. pro quo tamen nonnunquam E. uſi ſunt, ut in nummis Athenienſium ubi ΑΘΕ. pro ΑΘΗ. legiſſe ſe miratur Goltzius. ALMELOV.

Aureei, Argenteei.] *Aurei argentei.* MSS. Bal. Alm. Venet. *auree, argentee.* Ald. Sich.

Et ſimilia.] *Et his ſimilia.* MS. Bodl. Andr.

Idque iis praecipue.] Omnes dativi ſingulares quatuor priorum declinationum apud Graecos habent ι, & diphthongus quoque impropia interſeritur interdum dictioni, quae olim non habebat ſubſcriptum ι, ſed adſcriptum. ut ληιστής. TURNEB. *Id quod his.* MS. Bal. Sich.

Quam non ſolum.] *Quia.* MS. Bal. And.

Interponunt.] Id eſt inſerunt inter ultimam & penultimam literam, ita ut jota ſubſcriptum, quod ſub ectum eſt λῃστῇ, jam ponatur ante & legatur ληιστῇ. Hendr. Steph. in paralip. p. 9. inquit, literam jota in vetuſtis exemplaribus numquam α. η. ω.

(illis

ſed quibuſdam etiam interponunt, ut in ληιστῆ, quia etymologia ex diviſione, inter ſyllabas facta, deſideret eam literam. Αι ſyllabam, cujus ſecundam nunc *e* literam ponimus, varie per *a* & *i* efferebant, quidam ſemper ut Graeci: quidam ſingulariter tantum, cum in dativum vel genitivum caſum incidiſſent, unde *pictai veſtis*, & *aulai*, Virgilius amantiſſimus vetuſtatis, carminibus inſeruit. In iiſdem plurali numero *e* utebantur, *hi Syllae*, *Galbae*. Eſt in hac quoque parte Lucillii praeceptum: quod, quia pluribus explicatur verſibus, ſi quis parum credat, apud ipſum in nono requirat. Quid? quod Ciceronis temporibus, paullumque infra, fere quoties ſ litera media vocalium longarum, vel ſubjecta longis eſſet, geminabatur? *ut cauſſae, caſſus, diviſſiones*: quo modo & ipſum, & Virgilium quoque ſcripſiſſe, manus eorum docent. Atqui paullum ſuperiores, etiam illud, quod nos gemina ſ dicimus, *juſſi*, una dixerunt, *juſi*. Etiam *optimus*,

(illis enim tribus literis ſubſcribi ſolet) ſed lateri adjunctum inveniri. Alm.

Ut in ληιστῆ.] In dativo λῃστῇ. ſed veteres idque ſero adſcripſerunt *i*. quod ſubſcribimus nunc in diphthongis impropriis: λεία autem praedam ſignificat, unde eſt ληΐζομαι & ληϊστής. quod ſi triſyllabum fuit, efferenda erit litera ι quam η occulit. Iliad. ι. 408. ληϊστοὶ μὲν γάρ τε βόες. Camerar. Scribe ληϊστῆι, ut ſit dativus, ſoluta diphthongo propria ῃ. in ηι. Philand.

Inter ſyllabas.] *In triſyllabis.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Venet. Locat. Ald. Steph. Colon. Vaſc. Colin. *In triſyllabas.* V. C. Alm. & Arg. Obrecht. *in duas ſyllabas.* Gryph. Quod mihi maxime placet: unica enim ſyllaba in λῃστὴς, fit jam duplex ληϊστής. neque hoc ſolum in triſyllabis, ſed & in diſyllabis, ut hic ληΐς, & polyſyllabis poteſt evenire, ſi talis in voce occurrat ſyllaba, quae ι ſubſcriptum habens in duas dividatur. ut θρῇσσα, θρήισσα. quamquam & *in triſyllabis* poteſt retineri, ſi λῃστῇ triſyllabum faciamus quadriſyllabum ληϊστῇ.

Deſideret.] *Deſideraret.* MS. Bodl.

Αι ſyllabam.] Antiqui genitivos & dativos primae declinationis per diphthongum αι efferebant: unde cum genitivus ſolvitur per diaereſin, ſcribitur αϊ. alioqui veteres in nominativo plurali ſcribebant αι. Turneb. vide Marc. Capell. lib. iii. de junctura ſyllabar. pag. 60. Almelov. *ac ſyllabam.* Baſil. ſed in marg. forte αι.

Pictai veſtis, & aulai.] Pro *aulaï*, legit Edit. Lugd. *aquai*, cui ſuffragatur editio Stephani, aliorumque. Mirum ſane quo modo in Codices irrepſerit ejuſmodi error. Fabii enim ipſius eſſe noſtram lectionem (quam etiam oſtendunt Editiones Venetica, Aldina, Colonienſis, ac Sichardi) inde apertum eſt, quod nuſquam apud Virgilium vox ea (*aquai*) reperitur. Cum tamen in 3. Libro Aeneid. 354. invenimus, *Aulai in medio libabant pocula Bacchi.* Gibson. in antiquis inſcriptionibus ſaepe occurrit, ut IVNONI LVCINAI. Reineſ. Claſ. i. 30. vide Feſtum in *ai.* Almel. *Aquai* tamen olim lectum fuiſſe lib. vii. Aeneid. 464.

—— furit intus aquai
Fumidus, atque alte ſpumis exuberat amnis.

apparet ex Servio, ut & hodie editiones pleraeque exhibent, quamvis id repoſitum a Tucca & Varo velint; cum poeta ſcripſerit *aquae vis.* vide Pierium & Erythr. Ind. in *pictai*, quod occurrit lib. ix. 26. vide & Polit. Miſcel. c. xlii. & Voſſ. ii. de Analogia. c. iv. Burm.

Virgilius amantiſſimus vetuſtatis.] Sic Diomedi Gram. lib. i. p. 341. *antiquitatis amans*, & Macrob. i. 24. & vi. 9. & noſtro viii. 3. Almelov.

Plurali.] *Pluralia n. e. u. bis ſyllabis.* V. C. Alm.

Syllae.] *Sylle*, *Galbe.* Baſil.

Eſt in hac.] *& in hac.* V. C. Alm.

Si quis parum.] Forte, *ſi quis parum mihi credat.* Burm.

Quid? quod.] *Quidquid.* V. C. Alm.

Cauſſae.] Pontanus *cauſſam* a *cavis*, id eſt antris, in quibus veteres vitarint tempeſtates, & quidquid adverſi timerent, *caveo* factum, & inde *caviſſam* ſcribit; ludens amoeniſſimi ingenii fertilitate. Camerar.

Paullum ſuperiores.] *Paullulum.* Venet. Locat. Colon. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich.

Virgilium.] *Vergilium.* V. C. Alm.

Dixerunt.] *Dixerunt juſi.* Codices nonnulli. Colin. Gryph.

Etiam optimus.] Apud antiquos, ubi ſcribimus in media dictione *i* breve, *u* ſcribebatur, ita tamen

M men

optimus, *maximus*, ut mediam *i* literam, quae veteribus *u* fuerat, acciperent, C. primum Caeſaris inſcriptione traditur factum. *Here*, nunc *e* litera terminamus: at veterum Comicorum adhuc libris invenio, *Heri ad me venit.* Quod idem in epiſtolis Auguſti, quas ſua manu ſcripſit, aut emendavit, deprehenditur. Quid? non Cato Cenſorius, *dicam* & *faciam*, *dicem* & *faciem* ſcripſit? eumdemque in ceteris, quae ſimiliter cadunt, modum tenuit? quod & ex veteribus ejus libris manifeſtum eſt, & à Meſſala in libro de *S* litera poſitum. *Sibe* & *quaſe*, ſcriptum in multorum libris eſt: ſed an hoc voluerint auctores, neſcio: T. Livium ita his uſum, ex Pediano comperi, qui & ipſe eum ſequebatur. haec nos *i* litera finimus. Quid dicam *vortices*, & *vorſus*, ceteraque ad eumdem modum, quae primo Scipio Africanus in *e* literam ſecundam vertiſſe dicitur? Noſtri praeceptores *cervom ſervomque*, *u* & *o* literis ſcripſerunt, quia ſubjecta ſibi vocalis, in unum ſonum coaleſcere, & confundi nequiret: nunc *u* gemina ſcribuntur, ea ratione, quam reddidi: neutro ſane modo vox, quam ſentimus, efficitur. Nec inutiliter Claudius Aeolicam illam ad hos uſus Ⅎ literam adjecerat. Illud nunc melius, quod, *cui*, tribus, quas propoſui, literis enotamus: in quo pueris nobis, ad pinguem ſane ſonum, *qu* & *oi* utebantur, tantum ut ab illo *qui* diſtingueretur.

men ut in pronunciatione medius ſonus inter *i* & *u* audiretur. Turneb.

C. Caeſaris.] Intelligendus Caligula, qui hunc titulum *optimi maximi* primus ſumpſit. Sueton. cap. xxii. ſed Trajani tempore iterum *optimus maximus* ſcripſiſſe docent lapides apud Gruter. ccxlvii. & Reineſ. iii. 13. & 15. Burm.

Invenio.] *Invenitur.* Steph.

Heri ad me venit.] Terent. Phorm. i. i. 2.

In epiſtolis Auguſti.] Quae per ea tempora in eruditorum manibus adhuc verſabantur. Sueton. Auguſt. cap. 87. Jan Rutgerſius Var. lection. libro 2. p. 148. Pareus. vide Suet. c. 71. ubi ſcribit Tiberio *inter coenam luſimus γεροντικῶς & heri, & hodie*; ubi ſi *here* poſuiſſet, ingratus fuiſſet ſonus tot concurrentibus *e*. in Caligulae quoque vita c. 8. *heri conſtitui.* Burm.

Cato Cenſorius.] *Cenſorinus.* MS. Joan.

Dicem & faciem.] Vett. *dicae* & *faciae*. Sex. Pomp. *Recipie* apud Catonem, pro *recipiam*, ut alia ejuſmodi complura. Pithoeus. *dice* & *face.* MSS. Bodl. Bal. Sich. *dice* & *facie.* MS. Joan. *diſce* & *face.* Andr. *dicem* & *facem.* Baſil. *dice ut face.* V. C. Alm.

In lib. de s litera.] Meſſala Corvinus eximius orator etiam libros integros de ſingulis elementis ſcripſit. Turneb.

Sibe & quaſe.] *Sive & quare ſe.* V. C. Alm.

Noſtri praeceptores.] Antiqui frequenter *o* pro *u* utebantur; ac Fabii praeceptores, cum ſcirent accuſativum terminari in *um*, tamen cum praecedebat digamma Aeolicum, mutabant alterum *u* in *o*. Turneb.

Cervom ſervomque.] *Servum cervumque.* MS. Joan. *cervum cervumque.* Venet.

Subjecta ſibi vocalis.] Ratio plane nihil valet, quando prius illud *u* non eſt vocalis, ſed conſonantis loco ponitur, quoties ſe ipſam praecedit; unde conjectura eſt, in *ſervus* & *cervus*, eam vocem a Fabio ſentiri, quam haberent ſcripta, per F. quod ad ſonum *u* conſonantis non nihil flatus adjicit. Mosell.

Claudius.] Suetonius tradit trium literarum figuras excogitaſſe Claudium, ex quibus Aeolici digamma una, & ψ duplicis altera fuit, τὴν τρίτην ζητοῦμεν. Camerar.

Ad hos uſus F.] Legendum eſſe Ⅎ inverſâ formâ, recte Torrentius ad Suet. Claud. xli. obſervavit. Sed de digamma ſatis ſupr. cap. iv. Burmann.

Illud nunc melius.] Veteres *qui* ſcribebant in nominativo & dativo, ut ſcribit Terentianus: poſtea differentiae cauſa dativus per *c*. ſcriptus eſt. nonnulli tamen, cum retinere vellent antiquum dativum, adjiciebant differentiae cauſa *o*, ac dicebant *quoi*. Turneb.

Quoi

tur. Quid? quae ſcribuntur aliter, quam enuntiantur? Nam & Gajus *C* litera notatur, quae inverſa Ɔ mulierem declarat: quia tam *Cajas* eſſe vocitatas, quam *Cajos*, etiam ex nuptialibus ſacris apparet. Nec *Cneus* eam literam in praenominis nota accipit, qua ſonat: & *columa* exempta *n* litera, & *Conſules*, geminata *s* litera *Coss.* legimus: & *Subura*, quum tribus literis notatur, *c* tertiam oſtendit. Multa ſunt generis hujus: ſed haec quoque vereor ne modum tam parvae quaeſtionis exceſſerint. Judicium autem ſuum Grammaticus interponat his omnibus. Nam hoc valere plurimum debet. Ego (niſi quod conſuetudo obtinuerit) ſic ſcribendum quidque judico, quomodo ſonat. Hic enim uſus eſt literarum, ut cuſtodiant voces, & velut depoſitum reddant legentibus. itaque id exprimere debent, quod di-

cturi

Quoi.] In vetuſto exemplari *qu*, & *oi utebantur*, recte mihi legi videtur. REGIUS. *Quoi.* Venet. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Sich. Par. Vaſc. Colon. vide Polit. Miſcel. CLXXXIX.

Tantum ut ab.] *Ut* deeſt. V. C. Alm.

Nam & Gajus.] Pronuntiamus *Cajus* per G. quia G ſonat, & per C ſcribitur. cujus rationem reddit Diomed. lib. II. quod apud vetuſtiſſimos Latinos non fuerit uſus literae G. ſed C. tantum, quae tertium locum in ſerie literarum ita occupet, quemadmodum apud Graecos quoque Γ. MOSELLAN. Scribe *Cajus* quamquam Graece Γαῖος & apud Pompejum *Gaja*. PHILAND.

Gajus.] *Cajus.* Andr. Ven. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Notatur] *Significatur.* MSS. Bod. Bal. Obrecht. ſic ſupra hoc capite, *nam K. quidem in nullis verbis utendum puto, niſi quae ſignificat.*

Quae inverſa.] Alludit Fab. ad conſuetudinem antiquam, cujus meminit in problematibus Plutarchus. *Nova etenim nupta, cum ad aedes mariti venerat, dicebat, ubi tu Cajus?* ac veteres, ut Cic. notat in oratione pro Muraena, appellabant *Cajas mulieres illas, quae coëmptionem fecerant.* i.e. in mariti manum convenerant. quod ductum eſt à *Caia* Caecilia uxore Tarquinii Priſci, quae optima fuit lanifica, & optima materfamilias. TURNEBUS.

Cajas.] *Gajas eſſe vocitatas, quam Gajos.* MSS. Bodl. Joan. Bal. *Cajas e. v. q. Gajos.* V. C. Alm.

Cneus.] *Gneus* Sexto Pompejo ſcribitur a generando. PHILAND.

Qua ſonat.] *Quae.* Obrecht.

Et columa exempta n.] Vel antiqui integrum nomen *columnam* abſque *n* ſcribebant, unde dicitur *columella*: vel cum notis ſcriberent, notabant duntaxat colum, affixo puncto. TURNEB.

Et columa.] *Et clariſſimos & conſules geminata eadem litera.* MS. Bodl. V. C. Alm. *Et columani & Conſules exemta n litera legimus* MS. Joan. *Et columam & conſules exempta n litera legimus.* MS. Bal. *& columam exempta n. & Coſſules geminata eadem litera s legimus.* Andr. *& coluima exempta n, & coſſules geminata eadem litera s s leg.* Ven. Vaſ. atque etiam Ald. Sich. Gryph. Baſil. niſi quod pro *coſſules*, *conſules* legant. *Et columa, exempta n. litera, ſimiliter conſules, ſed geminata ſſ. Coſſ. legimus.* Colin. *& columa exempta n. litera & conſules geminata eadem* C. Vidov.

Geminata eadem litera] Vocem *eadem* omittunt nonnulli; ſed iis excidiſſe Librarii oſcitantiâ major pars Codicum teſtatur. Reperio enim in Bodlejano MS. Editionibus item Andreae, Veneticâ, Aldinâ, Pariſienſi, & Sichardina. GIBSON.

Et Suburra.] *Suburra* regio eſt urbis, quae dicitur à pago *Succuſano*, ut ait Varro: vel (ut alii volunt) à *ſuccurrendo*, quia illic ſemper erat ſtativum praeſidium. itaque antiqui, cum ſcriberent notis Suburram, etymologiam ſpectantes ſcribebant *Suc.* adpoſito puncto. Nam cum literarum compendio ſcribebatur, & tanquam notabatur, *Suc.* notatum *Suburam* ſignificabat. TURNEB. Adverſ. lib. 20. cap. 35. *Subura.* MSS. Bod. Joan. Bal. Alm. And. Locat. Ald. Antiquae inſcriptiones, ubi Tribus *ſuburana* ſemper fere SUC. notatur, firmant Quinctiliani dicta. v. Grut. LXXVII. 3. CIII. 6. & paſſim. unica etiam litera *r. Subura* ſcribendum docent eaedem. p. DCXXV. 10. & aliae. vide plura apud Floravantem Martinellum de Diaconia S. Agathae in Subura cap. 1. ubi & de Etymo. BURM.

C. tertiam.] *F. tertiam.* MS. Joan. Venet. Ald.

Plurimum debet.] *Plurimum dicitur.* MS. Bal.

Ego, niſi quod.] *Ego vero.* Venet. Locat. Ald. Colon. in marg.. Baſil.

Quicque.] *Quidque.* V. C. Alm.

Judico.] *Cenſeo.* MS. Bal.

Eſt uſus literarum] V. Iſidor. lib. 1. c. 3. & in-

venta

ćturi ſumus. Hae fere ſunt emendate loquendi ſcribendique partes: duas reliquas, ſignificanter ornateque dicendi, non equidem grammaticis auſero: ſed, cum mihi officia Rhetoris ſuperſint, majori operi reſervo. Redit autem illa cogitatio, quoſdam fore, qui haec, quae diximus, parva nimium, & impedimenta quoque majus aliquid agendi, putent. Nec ipſe ad extremam uſque anxietatem, & ineptas cavillationes deſcendendum, atque his ingenia concidi & comminui credo. Sed nihil ex grammatica nocuerit, niſi quod ſupervacuum eſt. An ideo minor eſt M. Tullius orator, quod idem artis hujus diligentiſſimus fuit, & in filio (ut in epiſtolis apparet) recte loquendi uſquequaque aſper quoque exactor? Aut vim C. Caeſaris fregerunt editi *de analogia* libri? Aut ideo minus Meſſala nitidus, quia quoſdam totos libellos non de verbis modo ſingulis, ſed etiam literis dedit? Non obſtant hae diſciplinae per illas euntibus, ſed circa illas haerentibus.

venta noſtra novantiqua. ALMELOV.

Depoſitum reddant.] Elegans eſt metaphora, ſumpta à depoſitariis, quorum fidei res noſtras committimus, ut eas poſtea recipiamus, quemadmodum & literis committimus voces & aſſervandas damus. TURNEB.

Redit.] *Sedet.* V. C. Alm. & Obrecht. neſcio an non bene ſit. ita Florus lib. II. 18. *noviſſime ſedit conſilium*, & ita alii locuti. ſed nihil muto: non enim nunc primum haec cogitatio animo Quinćtiliani ſedit, ſed jam olim concepta nunc redit, ut apud Minut. Fel. cap. I. *in praeterita redire* dicitur.

Agendi.] *Agentibus.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Steph.

Nec ipſe.] Scilicet *puto.* MOSELL. Gallaeo quoque aliquid deeſſe videbatur, & conjiciebat *deſcendendum volo*, ut eſſet pro *deſcendendum eſſe volo.* ego nihil muto. ſed τὸ *credo* huc quoque referendum puto. neque morari nos debet variatio illa temporum & modorum in una periodo. ſic apud Valer. Maxim. lib. II. cap. VI. ex II. *laudanda utrorumque populorum animi praeſtantia, quod & patriae incolumitatem fortiter tueri, & fidem amicitiae conſtanter praeſtandam arbitrabantur.* ubi & Barthius volebat *tuendam* reſtituere, ſed contra omnes codices. ſic & Terentius variat tempus & modum in Andr. Act. IV. Sc. I. *Neſcis quantis in malis verſer miſer, Quantasque hic ſuis conſiliis mihi confecit ſollicitudines.* ubi vide Donatum. & Munker. ad Hygin. fab CXLVIII. haec autem variatio, quae hoc loco & apud Valerium eſt, inde venit, quia illa verba *cenſeo*, *arbitror* & ſimilia, non tantum cum gerundiis, ut *cenſeo faciendum*, ſed & infinitivis, ut *cenſeo facere*, conſtruerent veteres. Juſt. lib. XIII. 2. *Perdicca cenſet Roxanis exſpectari partum.* ubi v. Vorſt. & Gronov. ad Liv. I. 5. Et ita *conſilium capere hominis propinqui fortunas evertere.* pro *evertendi.* Cicer. pro Quinct. XVI. ubi v. Hottom. neque inſolentior haec conſtructio videri debet, quam altera, qua verbo, duplicem caſum in conſtructione ferenti, uterque in una periodo datur. ut Virg. Ecl. V. v. 5.

Sive ſub incertas Zephyris motantis umbras,
Sive antro potius ſuccedimus.

ubi vide Servium. item lib. I. Georg. 3.

Quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori.

ubi idem Servius videndus. ſed haec pluribus illuſtrare notarum ratio non patitur. ſed caute in ſimilibus agendum; nec temere loca talia ſollicitanda, quia conſuetudo ſaepe, non ratio, eſt loquendi regula. BURM.

Uſque anxietatem.] *Quoque.* Sich. & Baſil.

Et comminui.] Ita mox. cap. XII. *nam nec ego comminui ſtudentem in his artibus volo*, ubi alii *conjungi.* ex quo loco etiam lectio MS. Joan. qui *in his concidi & comminui* habet, firmari poſſit. BURMANN.

Minor eſt.] *Eſt* deeſt in V. C. Alm. & mox *ut epiſtolis paret*, habet.

Uſquequaque.] Deeſt Andr. Steph. *exactore.* V. C. Alm. unde Francius, *exactor eſt.*

C. Caeſaris.] Hos libros accipio fuiſſe, quorum mentio fit in Bruto à Cicerone, ad ipſum ſcriptorem de lingua latina. CAMERAR.

Non de verbis.] *Non verbis modo.* MSS. Bal. Alm. Edit. Andr.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VIII.

De lectione pueri.

Supereſt lectio, in qua puer ut ſciat, ubi ſuspendere ſpiritum debeat, XIV. quo loco verſum diſtinguere, ubi claudatur ſenſus, unde incipiat, quando attollenda vel ſummittenda ſit vox, quid quoque flexu, quid lentius, celerius, concitatius, lenius dicendum, demonſtrari, niſi in opere ipſo, non poteſt. Unum eſt igitur, quod in hac parte praecipiam, ut omnia iſta facere poſſit, intelligat. Sit autem in primis lectio virilis, & cum ſuavitate quadam gravis: & non quidem proſae ſimilis, quia carmen eſt, & ſe poëtae canere teſtantur: non tamen in canticum diſſoluta, nec plaſmate (ut nunc à pleriſque fit) effeminata.

Alteram Grammaticès partem *Exegeticen* pertractat. ea autem eſt poſita in poëtarum enarratione, ſed tamen enarrationem praecedit emendata lectio: quocirca ab hac incepit. Faciunt huc, quae tractantur à Quinctil. lib. XI. de *pronuntiatione*. TURNEB.

Supereſt, &c.] Artes lectionis Victorino & Diomedi. *Accentus*, id eſt, uniuscujusque ſyllabae pronunciandae in ſono qualitas. *Diſtinctio*, confuſarum ſignificationum perplana ſignificatio. *Pronuntiatio*, ſecundum perſonas accommodata ſimilitudo. *Modulatio*, concinnati ſermonis in jucundiorem dicendi ſermonem artificialis flexus in declinabilem auditus formam converſus, aſperitatis atque imperitiae vitandae cauſa. PITH.

Quando attollenda.] Nihil enim poteſt deterius eſſe in lectione, quam ὁμοτονία, quae eſt par & aequalis vocis & ſpiritus intentio. itaque vox interdum flectenda eſt, interdum erigenda per ἄρσιν, interdum ſubmittenda per θέσιν. TURNEB.

Quid quoque flexu.] ſaepius jam hujuſmodi deprehendimus depravationes. non enim *quoque*, ſed *quo*, eraſa *que* copula, eſt legendum, ut *quid quo flexu*. Nihil enim eſt; quod unoquoque flexu poſſit enuntiari. REGIUS. *quid quo*. Gryph. & Colineus. Sed ſup. c. 6. *quid quoque modo caderet*, ubi & *quo modo* alii.

Sit autem.] Etſi videbam cuivis facile apparere incuria librariorum, dictionem hanc *Poëtarum*, omiſſam: tamen nolui locum à nobis correctum, non ſuffragantibus exemplaribus ullis, ſignare. CAMER. *lectio Poëtarum virilis & cum ſuavitate.* Steph. & alii in margine. vide Coel. Rhodig. lib. V. c. 24.

Poëtae canere.] Cenſorinus ait *muſicae* conjunctam eſſe *metricam*. itaque debemus obſcuro quodam cantu carmina pronunciare, non tamen ut cantare videamur: nam & Cic. quoque rhetores Cariae & Phrygiae reprehendit, quod in epilogis cantare videantur. TURNEB. DIVUS Sever. Boethius. lib. VII. de Muſica cap. 12. *omnis vox aut συνεχὴς continua, aut διαστηματικὴ, quae dicitur cum intervallo ſuſpenſa.* &c. His, ut quidam autumant, additur tertia differentia, quae medias voces poſſet includere. quam Vitruvius *medianam* vocat lib. V. cap. 4. cum ſcilicet Heroum poëmata legimus, atque continuo curſu, ut proſam, neque ſuſpenſam ſegnioriſque modo vocis, ut canticum. MOSELLANUS.

Plaſmate.] *Plaſma* dicitur potio ex dulcioribus quibusdam rebus compoſita, ad commendandam vocem maxime accommodata; de qua & Perſius I. 17.

— *Liquido cum plaſmate guttur*
Mobile colluerit.

nequaquam autem *pſalmate*, hoc eſt cantico legendum eſt, ut quidam putant; cum praeſertim in vetuſto quoque exemplari *plaſmate* legatur. REGIUS. *plaſma* ſignificat vocis quaſi colliquationem. apud Perſium, ipſum collyrium accipiunt. CAMERAR. *Plaſma* interpretantur potionem quandam, quae faucium ſcabitiem tollat, & vocem liquidiorem reddat. Perſ. Sat. I. Alii pro vocis mollitudine accipiunt, quae dedita opera ſic effingatur. TURNEB. ſi legis *pſalmate*, ſupervacua eſt repetitio. cum *in canticum diſſolutum*, quod idem eſt, praepoſuerit. quare probatior eſt lectio *plaſmate*, quo nomine utitur Perſius pro potione ad vocem nutriendam. PHILAND. Hanc vocis mollitudinem, ut minime viro convenientem, acri etiam aceto diluit Perſius, in haec verba: — *vocem Eliquat & tenero ſupplantat verba palato.* Vide ibi commentatores. ut & Ludovic. Creſollium vacat. Autum. lib 3. p. 476. &c. quem conſule, & Coel. Rhodigin. Lect. Antiq. lib. 9. c. 4. & 5. p. 386. &c. PAREUS. *Pſalmate* in margine. Stephani. Colon. ſed Sich. & Gryph. in textu, &

Digitized by Google

feminata. de quo genere optime C. Caeſarem praetextatum adhuc accepimus dixiſſe: *Si cantas, male cantas: ſi legis, cantas.* Nec proſopopoeias, ut quibuſdam placet, ad comicum morem pronuntiari velim, eſſe tamen flexum quemdam, quo diſtinguantur ab iis, in quibus poëta perſona ſua utetur. Cetera admonitione magna egent: in primis, ut tenerae mentes, tracturaeque altius, quidquid rudibus & omnium ignaris inſederit, non modo, quae diſerta, ſed vel magis quae honeſta ſunt, diſcant: ideoque optime inſtitutum eſt, ut ab *Homero* atque *Virgilio* lectio inciperet: quamquam ad intelligendas eorum virtutes, firmiore judicio opus eſſet. ſed huic rei ſupereſt tempus: neque enim ſemel legentur. Interim & ſublimitate heröici carminis animus aſſurgat: & ex magnitudine rerum ſpiritum ducat, & optimis imbuatur. Utiles *tragoedi.* Alunt & *Lyrici:* ſi tamen in his non auctores modo, ſed etiam partes operis elegeris. Nam & Graeci licenter multa, & *Horatium* in quibuſdam nolim interpretari. *Elegia*

plaſmate in marg. *pſalmate.* Colin. vide Caſaub. ad Perſium. plaſmate autem fingebant vocem, ut liquida eſſet, quod ſi natura daret, laudi erat in oratore & Poeta. unde Horat. I. od. 24.

——— *cui liquidam pater*
Vocem cum cithara dedit.

Ovid. I. Am. XIII. 8.

Et liquidum tenui gutture cantat avis,

Silius lib. XI. 416.

——— *& carmina rurſus*
Pieria liquefacta lyra.

ita *liquidum carmen* pro molli recte explicat Barth. adv. lib. IX. cap. 9. BURM.

Accepimus.] *Accipimus.* MS. Joan.

Si cantas.] Id eſt, ſi legis poëma, ita legis, ut videaris magis ſolutam orationem pronuntiare. ſi ſolutam orationem legis, voce magis poëmati apta uteris. PHILAND.

Nec proſopopoeias.] *Proſopopoeias* hic appellat Fab. cum poëta perſonis aliis orationem accommodat, nec ex ſua perſona loquitur. hoc autem fieri ſolet in poëtico dramatico & mixto. TURNEBUS.

Ad comicum.] *Ad ſcenicum.* Sich. in marg.

Poëta.] *Poëtae perſona ſua utentur.* Locat. Colon. Gryph. *poëta perſona utatur.* MS. Joan.

Caetera admonitione.] Jam quinam ex poëtis legendi ſint docet, nec ſolum habet eloquentiae rationem, verum etiam probitatis morum. qua in re Platonem ſequitur, qui vel poëtas non legendos putat, vel eos duntaxat, qui honeſta ſcribant. TURNEBUS.

Quae honeſta.] Hoc eſt, ut decent homines bene natos, qui non utuntur ſermone plebeio: ne quis *honeſta* hic obſcoenis tantum opponi putet. ita Petronius quoque inter *diſertum* & *honeſtum* diſtinguit. cap. LV. *ego alterum puto diſertiorem fuiſſe, alterum honeſtiorem* ubi plura notavimus olim. ſic *honeſtus Orator*, in epigrammate apud Pithocum in Catalectis p. 100. Columbanus in avaritiam apud Fabrit. in corpore Poëtar. Chriſt. p. 779.

Quae licet ornatu careat ſermonis honeſti.

Ita Nonius p. 68. totum caput habet de *Honeſtis & nove veterum dictis*, ad quod vide notas Merceri. & Gell. lib. XVII. cap. 2. quaedam verba, quae a militibus & populo uſurpantur, & quae non *honeſta* ſunt, habet. inter quae *copiari* caſtrenſe eſſe dicit, nec facile reperiri apud oratores. Unde apparet apud Nonium in *Copiatur* male legi *honeſte poſitum*, & legendum *inhoneſte.* & ita idem Gellius lib. XII. 2. docet, quoſdam Senecae tribuere *vernaculam & plebejam eruditionem*, quae nihil gratiae aut dignitatis habet. BURM.

Ab Homero & Virgilio.] Vide ad Petron. cap. V.

Eſſet.] *Eſt.* MSS. Bodl. & Alm. vide ad praefat. hujus libri.

Neque enim.] *Nec* editiones pleraeque.

Interim & ſublimitate.] Fabius quoque aït à Poëtis duci in rebus *ſpiritum*, in verbis *ſublimitatem*, in affectibus *motus* omnes, in perſonis *decorum*: & his de cauſis potiſſimum pueris praelegendos putat. TURNEB.

Tragoediae.] *Tragoedi.* MSS. Bodl. Bal. Ven. Locat. Ald. Obr.

Si tamen in iis.] *Lyrici* novem ſunt apud Graecos, ſed cum illi multa laſciva & obſcoena ſcripſerint, totos poëtas non putat Fab. legendos, ſed locos eorum honeſtiores. TURNEB.

Nolim interpretari.] *Notis.* MSS. Joan. Bal. Andr.

Hen-

legia vero, utique quae amat, & hendecaſyllaba, quibus ſunt commata *Sotadeorum* (nam de Sotadeis ne praecipiendum quidem eſt) amoveantur, ſi fieri poteſt: ſi minus, certe ad firmius aetatis robur reſerventur. *Comoediae*, quae plurimum conferre ad eloquentiam poteſt, cum per omnes & perſonas & affectus eat, quem uſum in pueris putem, paullo poſt ſuo loco dicam. Nam cum mores in tuto fuerint, inter praecipua legenda erit. de *Menandro* loquor: nec tamen excluſerim alios. Nam Latini quoque auctores afferent utilitatis aliquid. Sed pueris, quae maxime ingenium alant, atque animum augeant, praelegenda: ceteris, quae ad eruditionem modo pertinent, longa aetas ſpatium dabit. Multum autem veteres etiam Latini conferunt, quamquam plerique plus ingenio, quam arte valuerunt. in primis

Hendecaſyllaba.] *Hendecaſyllaba* appellantur carmina, quae undecim ſyllabis conſtant: ſed hoc potiſſimum nomine complectimur verſus Phalecios, quales conſcripſit Catullus. TURNEB. *Hendecaſyllaba*, & *quibus*. Ven. Locat. Ald. Colin. Vidov. *a quibus*. Andr. *quae*. Obrecht.

Commata.] Sotadeorum caeſurae vocantur, quibus frequentiſſime utuntur, quale illud Philelphi in Pium Pontificem

Laus tua, non tua fraus, virtus, non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus eximium. &c.

REGIUS. *Verſus Sotadici* crebras habent caeſuras, & in ſua veſtigia retrorſum recurrunt, efficiuntque vel idem carminis genus vel diverſum, horum exempla ſunt apud Fabium libro nono. Sunt alii quoque verſus *Sotadici trochaici acatalectici.* hi porro omnes res obſcoenas tractant. TURNEBUS. *Sotades* ex eorum numero, qui, quod obſcoena ſcriberent, κιναιδολόγοι dicebantur, hoc in genere carminum facile vicit ſuperiores. Hunc, quod obſcoene exprobraſſet ſororis conjugium Ptolemaeo Philadelpho, conſecutus juxta Caunum Patroclus, unus ex Ptolemaei ducibus, incluſum arcae plumbeae in mare immerſit. fuit patria Maronita. uſus eſt jonica dialecto. *commata* autem vocat caeſuras. Sotadeas caeſuras in Trochaicis & Ionicis carminibus annotarunt Grammatici. & Heroicum, quod in Throchaicum trimetrum acatalecticum retro verſum legatur, *Sotadicum* dixerunt. retro enim lecta fuiſſe Martialis. VI. 86. ſignificat. *nec retro lego ſotadem Cinaedum.* & Auſon. σωταδικόν τε κιναίδου ἰωνικὸν ἀμφοτέροθεν ut ille apud Diomedem Jonici ἀπὸ μείζονος. *Panſa optime divos cole, ſi vis bonus eſſe.* retro lectus verſus Heroicus efficitur. quae quidem inverſiones carminum uſurpatae & in elegiis a Graecis inveniuntur: ut illud (Anth. lib. I. cap. 29.)

Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων, καὶ τοῦτο λαῶν
Ἔθνεα, καὶ νικῶν ἦν σωτὴρ ἐν αἴσῃ

verte & retro leges omnia, manentibus numeris & ſenſu ἐν αἴσῃ σωτὴρ ἦν. &c. exemplum Heroici, qui retro lectus ſotadeus fit, & Fabius adducit libro nono,

Aſtra tenet coelum, mare claſſes, area meſſem

& ſotadeum, qui retro trimeter Jambicus,

Caput exeruit nobile pinus repetita.

CAMERARIUS. de His verſibus Sotadicis, quos & *reciprocos* & *recurrentes* vocant, videantur Columna ad Enn. p. 183. edit. noviſſimae, & Sirmond. ad Sidon. Apol. lib. IX. cap. II. & IX. 13. Scaliger de Poët. lib. II. cap. 30. Auguſtinus vocat *retrogradum carmen* lib. XVII. de Civit. dei. ubi v. Vivem. & in hoc genere nugarum plurimi ſudarunt; ut apparet ex Anthol. lib. VI. cap. 4. qui continet ἀντιστρέφοντα; & inter Monachales ineptias immenſa & plena talium carminum horrea. *Scommata* vero eſt in Venet. & Steph. in marg. nondum vero liquet, utrum ſit praeferendum, nam in *commatibus* nihil video obſcoeni, aut turpis, propter quae ab Hendecaſyllaborum lectione deterreri debeat Tyro, cum & plurima Sotadea ſint, in quibus laudes hominum praedicantur, certe nihil ſit, quod moribus noceat. Sotadica L. Attii citat Gellius. lib. VII. 8. ſed de quibus nullum licet judicium ferre. BURM.

Nam Latini quoque.] Graecus ſermo praecedit, Latinus ſubſequitur. Primum itaque legendi ſunt pueris Graeci, deinde Latini, atque ex his illi, qui amplitudinem habebunt, ut *Epici* & *Tragici.* Fabius quoque poëtas in *novos* & *veteres* dividit: *in novis* plauſibiliorem eſſe fatetur eloquentiam, *in veteribus* caſtiorem, & majorem quoque diſpoſitionem. TURNEB.

Plus ingenio quam arte valuerunt.] Sic Ovidius de Ennio lib. II. Triſt.

Ennius ingenio maximus, arte rudis. REGIUS.

Eidem, Amorum I. Eleg. 15. dicitur *arte carens*. &

primis copiam verborum,* quorum in tragoediis gravitas, in comoediis elegantia, & quidam velut ἀττικισμὸς inveniri poteſt. *Oeconomia* quoque in his diligentior, quam in pleriſque novorum erit, qui omnium operum ſolam virtutem, ſententias putaverunt. Sanctitas certe, & ut ſic dicam, virilitas ab his petenda, quando nos in omnia delitiarum genera vitiaque, dicendi quoque ratione, defluxerimus. Denique credamus ſummis oratoribus, qui veterum poëmata, vel ad fidem cauſſarum, vel ad ornamentum eloquentiae aſſumunt. Nam praecipue quidem apud Ciceronem, frequenter tamen apud Aſinium etiam, & ceteros, qui ſunt proximi, vidimus *Ennii*, *Accii*, *Pacuvii*, *Lucillii*, *Terentii*, *Caecilii*, & aliorum inſeri verſus, ſumma non eruditionis modo gratia, ſed etiam jucunditatis: cum poëticis voluptatibus aures à forenſi aſperitate reſpirent. quibus accedit non mediocris utilitas, cum ſententiis eorum, velut quibuſdam teſtimoniis, quae propoſuere confirment. Verum priora illa ad pueros magis, haec ſequentia ad robuſtiores pertinebunt: cum grammatices amor, & uſus lectionis;

& Horatio in Arte Poëtica *cura carens*. Contrà de Callimacho Ovidius Amorum lib. 1. Eleg. 15.

Battiades ſemper toto cantabitur orbe;
Quamvis ingenio non valet, arte valet.

De Lucretio idem Tullius ad Quintum fratrem ſcribens, lib. 2. Epiſt. 10. COLOMESIUS. Horatius quoque in Latinis veteribus artem deſiderat & caſtigandi laborem. his verſibus.

Aut ignoratae premit artis crimine turpi,
Et data Romanis venia eſt indigna Poetis

MOSELLANUS.

Valuerunt.] *Valuerint*. MS. Bodl. Stephanus.

Tragoediis gravitas.] Lucian. in Lexiphane. πολλὰ καὶ τῇ καλῇ κωμῳδίᾳ, καὶ τῇ σεμνῇ τραγῳδίᾳ ἐγγυμνασάμενος. *Multum adeo & in eleganti comoedia, & in gravi tragoedia, ſe exercitando.* ALMEL.

Oeconomia.] *Oeconomia* hujuſmodi eſt rerum diſtributio, ut omnia inter ſe quadrent, nec pugnent priora cum poſterioribus. à Sulpitio Victore appellatur *diſpoſitio artificioſa*, quae à conſilio poëtae pendet. TURNEB. *Oeconomia*. Id eſt, ordo & diſpoſitio quaedam argumenti, ita etiam Cicero lib. VI. ad Att. *Nec οἰκονομίαν meam inſtituam, ſed ordinem conſervabo tuum.* CAMERARIUS.

Sanctitas.] Non mirum Auctorem ſanctitatem a poëtis deſumendam ſuadere: legerat enim illud Ovidii. lib. III. art. 407.

Sanctaque majeſtas, & erat venerabile nomen
Vatibus. ALMEL.

Petenda.] *Petenda eſt*. MSS. Bodl. Bal.

Delitiarum genera vitiaque.] *Delictarum vitia*. MS. Bodl. Andr. Locat. Par. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Defluximus.] *Defluxerimus*. MSS. Bod. Alm. & edit. Obrecht. *deflexerimus*. MS. Bal. *deflectimus*. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Steph. in marg. dubia certe Scriptura, & *deflectere* magis in hac re uſitatum non ignoro, ſed ipſa Quinctiliani auctoritas jubet me praeferre *defluxerimus*. ita enim noſter lib. x. cap. 1. de Seneca. *Amabant exulem eum magis, quam imitabantur, tantumque ab illo defluebant, quantum ille ab antiquis deſcenderat.* & Cicer. 1. Tuſc. 25. *a quibus manſuefacti & exculti, a neceſſariis artificiis ad elegantiora defluximus.* BURM.

Denique.] Probat veteres praeferendos novis auctoritate oratorum. TURNEB.

Ad fidem.] *Finem*. Locatel.

Ciceronem.] Pro Coelio, pro Cor. Balbo, in Antonium, in Piſonem. PHILAND.

Aſinium etiam.] *Etiam* deeſt in Stephan.

A forenſi aſperitate.] Petronius cap. 118. *Sic forenſibus miniſteriis exercitati frequenter ad carminis tranquillitatem tanquam ad portum refugiunt.* Vet. Comm. in Virg. Eclog. Alfenus Varus, licet Juriſconſultus & ſucceſſor Servii Sulpitii, etiam carmina aliqua compoſuiſſe dicitur. PITHOEUS. Vide ad Petronii cap. v. *pro aſperitate* autem quidam *auctoritate* legiſſe ex Regii commentario apparet. ut etiam pro *Reſpirent*, *reſpirant*. quod & in V.C. Alm.

Accidit.] *Accedit*, hoc eſt, adjicitur legendum eſt. REGIUS.

Velut.] *Vel ad*. V. C. Alm.

Quae propoſuerunt.] *Qui*. V. C. Alm.

Confirment.] Hac de re libro quinto cap. de exemplis. TURNEB.

Pedum

lectionis, non ſcholarum temporibus, ſed vitae ſpatio terminentur. In praelegendo grammaticus & illa quidem minora praeſtare debebit, ut partes orationis reddi ſibi ſoluto verſu deſideret, & pedum proprietates: quae adeo debent eſſe notae in carminibus, ut etiam in oratoria compoſitione deſiderentur: deprehendatque quae barbara, quae impropria, quae contra legem loquendi ſunt poſita: non ut ex his utique improbentur poëtae, (quibus, quia plerumque metro ſervire coguntur, adeo ignoſcitur, ut vitia ipſa aliis in carmine appellationibus nominentur: ***metaplaſmos*** enim, & *ſchematiſmos*, & *ſchemata*, ut dixi, vocamus, & laudem virtutis neceſſitati damus).ſed ut commoneat artificialium, & memoriam agitet. Id quoque inter prima rudimenta non inutile, demonſtrare quot quaeque verba modis intelligenda ſint. Circa *gloſſemata* etiam, id eſt voces minus uſitatas, non ultima ejus profeſſionis diligentia eſt. Enimvero jam majore cura doceat *tropos* omnes, quibus praecipue non poëma modo, ſed etiam oratio ornatur: *ſchemata* utraque, id eſt *figuras*, quaeque λέξεως, quaeque διανοίας vocantur: quorum ego, ſicut troporum tractatum, in eum locum differo, quo mihi de ornatu orationis dicendum erit. Praecipue vero illa infigat animis, quae in oeconomia virtus, quae in decoro rerum: quid perſonae cuique convenerit: quid in ſenſibus laudandum, quid in verbis: ubi copia probabilis, ubi modus. His accedat enarratio hiſtoriarum, diligens quidem illa, non tamen uſque ad ſupervacuum laborem occupata. Nam receptas, aut certe claris auctoribus memoratas, expoſuiſſe ſatis eſt. Perſequi quidem quod quiſque umquam vel contemptiſſimorum

Pedum proprietates.] Per pedum proprietates vel ſimpliciter intelligit ipſos pedes, vel (quod magis videtur) pedum naturam: nam ex his quidam ſunt graviores, ut *ſpondeus:* quidam celeriores, ut *tribrachus:* quidam humiliores, ut *jambus.* Hoc autem in poſterum puero conducet, cum pro horum pedum ratione orationem temperare debuerit. TURNEB.

Deſiderentur.] quid ſi legas *deſignentur*; non enim capio alias ſenſum explicitum eſſe. vult namque notas diſcipulis eſſe pedum proprietates, ut rogati poſſint eas demonſtrare, quae demonſtratio etiam in orationibus exigitur. ALMEL. forte, *non deſiderentur.*

Deprehendatque.] *Deprehendantque.* Venet. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Roignii. *deprehendat, quae barbara.* Obrecht.

Sunt poſita.] *compoſita.* MS. Joan. Steph. *ſunt compoſita.* Sich.

Quibus quia.] Non imputatur poëtis *barbariſmus* & *ſoloeciſmus*, ac in poëmate *barbariſmus* appellatur *metaplaſmus* id eſt, transformatio: *Soloeciſmus* vero *ſchematiſmus*, id eſt figuratio. TURN.

Ignoſcitur.] *Cognoſcitur.* V. C. Alm.

Laudem virtutis.] Vide ſupr. cap. v.

Commoneat.] *Commoveat.* MSS. Bodl. Joan. Ven.

Demonſtrare quod.] *Demonſtraret quo.* Baſil. marg.

Circa gloſſemata.] *Gloſſas* & *gloſſemata* appellant Graeci voces quaſdam reconditas, quae in communi conſuetudine non ſunt, egentque interpretatione. inde *gloſſematarii* dicuntur, & *gloſſularii.* TURNEB. Gloſſematicum quid ſit, copioſe docet Coelius Rhodigin. Antiq. lection. l. 13. cap. 4. pag. 752. PAREUS.

Profeſſionis.] *Poſſeſſionis.* Baſil.

Sed etiam oratio.] *Etiam* deeſt. Steph.

In decore.] Pro *decore*, legendum eſſe puto *decoro.* REGIUS. *Decorum* eſt apta omnium convenientia cum idonea moderatione. ponitur autem tum in rebus, tum in perſonis. hujus meminit Fabius lib. XI. cap. de apte dicendo. TURNEB. *decore.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Colon. Steph. marg.

Accedat.] *Accedet.* V. C. Alm. Ald. Locat. Baſil.

Auctoribus.] *Oratoribus.* Venet. Locat.

Digitized by Google

ptiſſimorum hominum dixerit, aut nimiae miſeriae, aut inanis jactantiae eſt: & detinet atque obruit ingenia, melius aliis vacatura. Nam qui omnes, etiam indignas lectione, ſchedas excutit, anilibus quoque fabulis accommodare operam poteſt. Atqui pleni ſunt ejuſmodi impedimentis grammaticorum commentarii, vix ipſis, qui compoſuerunt, ſatis noti. Nam *Didymo* quoque, quo nemo plura ſcripſit, accidiſſe compertum eſt, ut, cum hiſtoriae cuidam, tamquam vanae, repugnaret, ipſius proferretur liber, qui eam continebat. Quod evenit praecipue in fabuloſis uſque ad deridicula, quaedam etiam pudenda: unde improbiſſimo cuique pleraque fingendi licentia eſt, adeo ut de libris totis, & auctoribus, ut ſuccurrit, mentiatur tuto, quia inveniri, qui numquam fuere, non poſſunt. Nam in notioribus frequentiſſime deprehenduntur à curioſis. Ex quo mihi inter virtutes grammatici habebitur, *aliqua neſcire.*

Perſequi.] *Proſequi.* MS. Bodl.

Quae quiſque umquam.] *quisquis umquam.* MS. Bal. Steph. *quod quiſque nequam.* Gebh. MS. cui conſentit. Alm. & placet vehementer.

Fabulis.] *Fabulas.* V. C. Alm.

Atqui pleni &c.] *Antiqui pleni ſunt ejuſmodi impedimentis. Grammaticorum commentarii vix ipſis, qui compoſuerunt, ſatis noti.* MS. Bodl. *Atque pleni.* Obrecht.

Satis noti.] Quid hoc? an aliquis ſuos commentarios, quos ipſe compoſuit, ignoraret? non veroſimile. unica litera addita legerem *notis.* ſcilicet *impedimentis.* ignorant ſcilicet fabulas & hiſtorias illas, quibus impediunt & detinent ingenia, quos in commentarios retulerunt. ut ex exemplo Didymi apparet. Burm.

Nam Didymo.] *Didymus* illuſtris grammaticus, Alexandrinus, ſalſamentarii filius, ad Auguſti aetatem pervenit. Scripſiſſe traditur ter mille & quingentos libros. Turneb. Quia nimirum Didymus ſaepe nec eorum meminiſſet, quae ipſe ſcripſerat. Ideo narrat Athenaeus lib. 4. à Demetrio Troezenio βιβλιολάθαν fuiſſe vocatum, quaſi dicas oblivionem librorum. Colomesius.

Proferretur.] *Profitetur* quidem legitur in quibuſdam exemplaribus, ſed quia minus latina eſt oratio, *proferretur* mihi legendum videtur. Regius.

Ad deridicula.] *Ridicula.* Ven. Locat. Ald. Colin. *deridicula quaedam, quaedam etiam.* MSS. Joan. Almel.

Mentiatur.] *Mentiantur.* MS. Bal. Andr. Steph.

Ex quo.] Paradoxum hoc eſſe videtur, ſed tamen verum, ſi recte intelligatur. nam quamquam grammaticus doctiſſimus eſſe debet, tamen inanes hujuſmodi fabulas & hiſtorias eum ignorare ſatius eſt. Turneb.

Aliqua neſcire.] *Quaedam.* MS. Joan.

CAPUT IX.

De officio grammatici, & quae primordia ſint dicendi.

XV. Et finitae quidem ſunt partes duae, quas haec profeſſio pollicetur, id eſt *ratio loquendi, & enarratio auctorum:* quarum illam *methodicen*, hanc *hiſtoricen* vocant. Adjiciamus tamen eorum curae quaedam dicendi primordia, quibus aetates nondum rhetorem capientes inſti-

Brevis eſt epilogus ſuperiorum ad renovandam auditoris memoriam. Addit autem Fabius huic profeſſioni quatuor progymnaſmata, *fabulas*, *ſententias*, *chrias* (nam *ethologia* chriae ſpecies eſt) demum *narratiunculas* poëticas. nam, ut ſcribit Tranquillus, olim grammatici primas rhetoricae inſtitutiones pueris tradebant, ne illi ad rhetorem jejuni & aridi venirent. Turneb.

Igitur

Digitized by Google

inſtituant. Igitur *Aeſopi fabellas*, quae fabulis nutricularum proxime ſuccedunt, narrare ſermone puro, & nihil ſe ſupra modum extollente, deinde eamdem gracilitatem ſtylo exigere condiſcant: Verſus primo ſolvere, mox mutatis verbis interpretari: tum paraphraſi audacius vertere, qua & breviare quaedam, & exornare, ſalvo modo poëtae ſenſu, permittitur. Quod opus, etiam conſummatis profeſſoribus difficile, qui commode tractaverit, cuicumque diſcendo ſufficiet.

Igitur Aeſopi.] Fabulae, quae *apologi* appellantur, primum ab Heſiodo inventae ſunt, ut ſcribit Fabius libro quinto. Sed tamen, cum ab Aeſopo ſint celebratae, uſus obtinuit ut *Aeſopicae* appellentur. *Idem.* vide Scheffer. ad Phaedr. prolog. ex cujus ſententia hic *Aeſopias fabellas* legendum eſſet.

Exigere.] Id eſt expellere, dediſcere.

Verſus primo ſolvere.] *Scribere.* MS. Bodl.

Paraphraſi.] Ridiculos ſe praebent, qui *periphraſi* legunt, & ita legendum eſſe contendunt. cum & priſca conſuetudo, qua ſe exercebant ſtudioſi Poetarum dicta aliis verbis exprimentes, & ſenſus ipſe exigat, ut *Paraphraſi* legatur. eſt autem *Paraphraſis* non ſimplex interpretatio, ſed circa eoſdem ſenſus certamen ac aemulatio: ut Fabius ipſe in decimo exponit. Neque ego, inquit, Paraphraſin eſſe interpretationem tantum volo. ſed circa eoſdem ſenſus certamen atque aemulationem. REGIUS. *Paraphraſis* eſt rei alicujus expoſitio, cum circa eoſdem ſenſus, ut inquit Fabius libro decimo, aemulatur. Graeci auctores ajunt eſſe *paraphraſin*, narrationis alicujus expoſitionem neque ſublimiorem neque humiliorem: *Metaphraſin* vero expoſitionem uberiorem & copioſiorem, atque adeo ampliorem: *ecphraſin* autem dilucidam & illuſtrem enarrationem. TURNEB. *Periphraſi.* Andr. Venet. Ald.

Qua &c.] *Quia &c.* Sich.

Dicendo.] *Dicendo.* Ald. Baſil. marg.

Sententiae.] E quatuordecim progymnaſmatis quatuor duntaxat Grammatico tractanda permittit Fabius, Fabulam, ſententiam, chriam (nam Ethologia ſpecies eſt chriae) & narrationem. eſt autem ſententia, oratio ſumta de vita, quae, aut quid ſit, aut quid eſſe oporteat in vita breviter oſtendit: ut *liber is eſt aeſtimandus, qui nulli turpitudini ſervit.* *Chria* eſt commemoratio alicujus dicti vel facti, vel utriuſque ſimul celerem habens demonſtrationem, ut Iſocrates dicebat, *virtutum radices amaras, fructus vero dulces.* *Chria* autem idcirco dicta eſt haec exercitatio, quod maxime ſit utilis & neceſſaria: χρεία enim & uſum, & neceſſitatem ſignificat; χρειῶδες utile dicitur. *Ethologiae*, ſi ad verbum transferatur hoc nomen, ſonare videtur morum rationem. Nam ἦθος mos dicitur, λόγος ratio. Sed de *Ethologiis* me apud Graecos quicquam legiſſe non memini: Neque enim inter progymnaſmata a Graecis collocantur; niſi forte *Ethologiam* pro *Ethopoeia* accipiat Quinctilianus: Nam ἠθοποιία inter progymnaſmata nominatur. Sed de ea Fabius mihi loqui hic non videtur: Neque enim ἠθοποιία quicquam cum ſententia ſimile habet. Quare *Ethologiam* accipimus dictum mores alicujus exprimens. quale eſt Caeſaris illud, *ſi jusjurandum violandum eſt, propter regnum violandum eſt.* Neque ignoro a quibuſdam *Etiologiam* legi, quibus priſcum exemplar aſtipulatur. *Etiologia* vero cauſſam dicti ſermoniſve interpretari potes, ut ſit, quoties dicto ſubjicimus rationem, ut Socrates, interrogatus, an Perſarum Rex ſibi felix videretur, reſpondit ſe neſcire; neque enim mores ejus ſibi notos eſſe: verum Aphthonii expoſitor id chriae genus αἰτιῶδες, non *etiologiam* vocat. denique Graecos non memini me legiſſe, qui aut ethologiae aut etiologiae ullam faciant mentionem. Mimi etiam dicuntur ethologi, morum atque affectuum cujuſque perſonae effictores. REGIUS. *Sententiam* Latini, γνώμην Graeci dixerunt. *ut obſequium amicos, veritas odium parit.* *Chriam* ſatis explicavit Fabius, qui in ſermonem Latinum verterunt, vocant *uſum*, ἠθολογία perſonis continetur, ut cum deplorantem in fabulis calamitatem ſuam Hecubam, aut Andromachen, videmus. Apud Graecos etiam ſeorſim exempla invenias; ex fabulis autem eſſe poteſt tale. Cum Admetus, uxoris, quae pro ipſo ſeſe morti obtulerat, funus exequitur, ſic inquit apud Euripidem.

Quod maius queat eſſe malum homini,
Quam fida conjuge privari?

& in Hippolyto totus ille contra muliebre genus locus; & apud Catullum Ariadne,

Tum jam nulla viro juranti femina credat.

CAMER. Haec apud *grammaticos* aliter tractantur, aliter apud *rhetoras*. nam apud rhetoras ſua habent capita, ut apud Aphthonium: *Apud grammaticos* vero tractantur adjuncta ratione, & ſententia ipſa ac ejus ratione per omnes caſus & numeros variata, quemadmodum perſcribit lib. I. Diomedes. *Chria* eſt commemoratio vel dicti, vel facti, vel utriuſque, quae ad certam perſonam refertur. *Ethologia* autem ſpecies eſt chriae, quae mores perſonae alicujus indicat. TURNEB. Videatur Leopard.

ciet. *Sententiae* quoque, & *chriae*, & *ethologiae* ſubjectis dictorum rationibus apud grammaticos ſcribantur, quia initium ex lectione ducunt; quorum omnium ſimilis eſt ratio, forma diverſa: quia *ſententia* univerſalis eſt vox, *ethologia* perſonis continetur. • *Chriarum* plura genera traduntur. Unum ſimile ſententiae, quod eſt poſitum in voce ſimplici, *Dixit ille.* aut, *Dicere ſolebat.* Alterum, quod eſt in reſpondendo: *Interrogatus ille*, vel *Cum hoc ei dictum eſſet, reſpondit.* Tertium huic non diſſimile, *cum quis non dixiſſet, ſed aliquid feciſſet.* Etiam in ipſis factis eſſe chriam putant: ut *Crates, cum indoctum puerum vidiſſet, paedagogum ejus percuſſit.* Et aliud pene par ei, quod tamen eodem nomine appellare non audent, ſed dicunt χρειῶδες; ut, *Milo, quem vitulum aſſueverat ferre, taurum ferebat.* In his omnibus & declinatio per eoſdem ducitur caſus, & tam factorum, quam dictorum ratio eſt. Narratiunculas à poëtis celebratas, notitiae cauſſa, non eloquentiae tractandas puto. Cetera majoris operis ac ſpiritus, Latini rhetores relinquendo, neceſſaria grammaticis fecerunt: Graeci magis operum ſuorum & onera & modum norunt.

pard. Emend. l. 3. cap. 7. p. 49. Caſaub. lib. I. cap. I. Animadv. in Athenaeum. Voſſius Inſtit. Orat. lib. V. p. 426. Keckerman. Syſtem. Rhetor. lib. II. p. 242. &c. Dreſſerus Rhetor. lib. I. p. 60. &c. & III. p. 649. PAREUS. vide Priſc. de praeexerc. Rhet. & Fabium lib. VIII. c. 8.

Subjectis doctorum rationibus.] Loco *doctorum* legendum eſſe *dictorum*, aperte ei compertum erit, qui ſciet cauſam ac rationem dicti factive propoſiti in hujusmodi exercitationibus ſolere adferri. REGIUS. *Doctorum* MSS. Bodl. Alm. Locat.

Ex lectione ducunt.] *Ex ratione.* Locatel.

Chriarum plura genera.] Aphthonius chrias divîdit in *verbales*, *activas*, & *mixtas*: Fabius *in verbales*, (quae ſunt vel in ſimplici enunciatione, vel in reſponſione) & *in activas.* TURNEB.

Vel, cum hoc ei.] *Et cum ei dictum eſſet.* MS. Joan. *cum ei dictum eſſet.* Sich.

Cum quis non dixiſſet.] *Cum quis dixiſſet aliquid, vel feciſſet.* MS. Joan. Ald. Steph. Baſil. *cum quis dixiſſet aut aliquid feciſſet.* V. C. Alm. *cum q. n. d. ſed aliquid vel feciſſet.* Gryph.

In ipſis factis.] *Ipſorum.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ald. Sich. Gryph. Baſil.

Crates.] Crates philoſophus fuit Thebanus, diſcipulus Diogenis Cynici. Hoc autem factum Aphthonius attribuit Diogeni, non Crateti. TURNEBUS. Diogenes. tranſtulit ex Aphthonio Priſcianus. Porro χρειῶδες accipiendum eſt, *Chriae ſimile.* CAMERAR.

Χρειῶδες.] Χρειῶδες appellant, quod quamquam *chria* non eſt, tamen ſpeciem chriae prae ſe ferre videtur, ut exemplum, quod ſubjicit Fabius, videtur eſſe *chria activa.* TURNEB.

Milo.] Taurum hunc mortuum fuiſſe ſcribit Galenus in orat. ſuaſoria ad artes cap. 14. ubi & de ejus morte. Lege & de ejus fortitudine, Solin. Polyh. c. 4. Comment. Vet. Horat. ad lib. I. Ep. I. 30. qui manu occidiſſe & comediſſe ait. & Scholiaſt. Juven. X. Sat. 10. Val. Max. IX. 12. Plin. VII. 20. Gell. XV. 16. Pauſan. VI. 14. effigiem Milonis taurum geſtantis exhibet Gemma apud Beger. in Theſaur. Brandenb. tom. I. pag. 97. ALMELOV.

Quem vitulum.] Vide comm. ad Petron. cap. XXV.

Per eoſdem.] *Per omnes* lege: variantur enim & ſententiae per omnes caſus. PHILANDER. & ita margo Gryphii.

Tam factorum.] *Jam.* V. C. Alm.

Narratiunculas à poëtis celeb.] Nam narrationes hiſtoricas relinquit Fabius rhetori. TURNEB.

Notitiae cauſſa.] *Nociae.* V. C. Alm.

Latini Rhetores.] In vetuſto exemplari *Oratores* quidem legitur in contextu, in margine vero *praeceptores*; ſed neutrum mihi placet; *Rhetores* autem legendum videtur, Grammatici enim non minus, quam Rhetores, praeceptores ſunt. REGIUS. *praeceptores.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Locat. Steph. marg.

Neceſſaria grammaticis.] Fabius quoque conqueritur initio lib. 2. quod *rhetores* latini declamationes duntaxat judiciales & deliberativas ſibi reſervarint, ideoque grammatici caetera rhetorum officia occuparunt. TURNEB.

CAPUT

CAPUT X.

An oratori futuro neceſſaria ſit plurium artium ſcientia.

Haec de *Grammatica*, quam breviſſime potui: non ut omnia dicerem ſectatus, quod infinitum erat: ſed ut maxime neceſſaria: nunc ceteris artibus, quibus inſtituendos prius, quam tradantur rhetori, pueros exiſtimo, ſtrictim ſubjungam, ut efficiatur orbis ille doctrinae, quam ἐγκυκλοπαιδείαν vocant. Nam iiſdem fere annis aliarum quoque diſciplinarum ſtudia ingredienda ſunt: quae, quia & ipſae artes ſunt, & eſſe perfecta ſine his orandi ſcientia non poteſt, nec rurſus ad efficiendum oratorem ſatis valent ſolae, an ſint huic operi neceſſariae, quaeritur. Nam quid, inquiunt, ad agendam cauſam, dicendamve ſententiam pertinet, ſcire, quemadmodum in data linea conſtitui triangula aequis lateribus poſſint? Aut quo melius vel defendet reum, vel reget conſilia, qui citharae ſonos nominibus & ſpaciis diſtinxerit? Enumerent etiam fortaſſe multos, quamlibet utiles foro. XVI.

Concluſio eſt ſuperioris tractationis, & tranſitus ad eas artes docendas, quibus puer, antequam rhetori committatur, inſtitui debet. hic autem ſequitur Platonem Fabius: ille enim ſtatim poſt grammaticam, ut pueri muſica & geometria inſtituantur, praeſcribit. Turneb.

Strictim.] *Strictum.* Baſil. marg.

Quam Graeci.] *Quem.* MSS. Bodl. Joan. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Roignii.

Ἐγκυκλοπαιδεία.] Quae etiam dicitur ἐγκύκλιος, Id eſt *diſciplina orbiculata*, quae oſtendit inter omnes artes eſſe *conjunctionem* quandam & *communionem.* Turneb. Hoc nomine *artes liberales* comprehenduntur, ſive nexus ille capaciſſimus omnium diſciplinarum. Vide Schotti obſervat. poët. lib. 2. cap. 1. Lipſii manuduct. ad Stoïcam philoſoph. lib. 1. Diſſertat. 1. & 2. pag. 1. &c. & Joh. Wouweren Tractat. de Polymathia, cap. 3. & 24. p. 22. 208. &c. Pareus. ἐγκύκλιον παιδείαν. Steph. *encyclon pedian.* V. C. Almel.

Et perfectae ſine orandi ſcientia eſſe non poſſunt.] Hic quidem locus ſine ulla menda eſſe pleriſque videtur; mihi vero non ineptus modo, verum falſus quoque eſſe hic ſenſus, niſi corrigatur. Quid enim Geometrae Muſicove orandi ſcientia opus eſt? profecto hi ſine arte oratoria poſſunt eſſe perfecti. ſic igitur emendetur, ut *his* adſcribatur, & *perfecta* & *poteſt* ſingulari numero legantur, ut cum *ſcientia* congruant; hoc modo; *& eſſe perfecta ſine his orandi ſcientia non poteſt.* Ars enim oratoria, citra cognitionem aliarum diſciplinarum perfecta eſſe non poteſt. Regius. *& eſſe perfectae ſine orandi ſcientia non poſſunt.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Ald. Locat. *& eſſe perfectae ſine orandi ſcientia poſſunt.* Steph. marg.

In data linea.] *Data* recte, *ducta* vero corrupte in quibuſdam legitur: hoc autem ex Euclidis elementis videtur eſſe ſumptum, quamvis illic non linea ſolum ſubintelligatur, ſed recta finitaque legatur. Sed Fabius ea nihil curavit adſcribere, quae facile ab iis, qui Geometriae principiorum non omnino ignari forent, ſubaudiri poſſent. Regius. *Quemadmodum ducta* linea. MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. *quemadmodum data.* Pariſ. Obr. *Inducta.* Baſil marg. & ita Moſellanus, qui interpretatur, *ſcilicet duobus circulis.*

Defendet.] *Defendat.* V. C. Alm.

Qui citharae ſonos nominibus & ſpaciis diſtinxerit.] *Diſtinguere* ſcio hic locum habere poſſe, & aptum eſſe rei, de qua loquitur: ſed ideo genuinum quoque, dubitare me facit MS. Palat. auctoritas, qui ſignum clariſſimum mittit, ut reponam: *Qui citharae ſonos nominibus & ſpatiis diſfixerit.* *Diſfigere* autem, vel *Diffigere*, figendo diſtribuere eſt, & non tam διαστίζειν, quam certis quibuſdam ὑποδιαστολαῖς & ἀφορισμοῖς, figere. Simile loquitur Fabius ipſe libr. 5. cap. 10. *Nam ut cantus vocis plurimum juvat ſociata nervorum concordia, ſi tamen tardior manus, niſi inſpectis dimenſiſque ſingulis, quibus quaeque vox fidibus jungenda ſit, dubitet: potius fuerit eſſe contentum eo, quod ſimplex canendi natura tulerit.* Gebhard. lib. 11. crep. 3.

quem

foro, qui nec Geometrem audiverint, nec Muſicos, niſi hac communi voluptate aurium, intelligant. Quibus ego primum hoc reſpondeo, quod & M. Cicero ſcripto ad Brutum libro frequentius teſtatur, non eum a nobis inſtitui oratorem, qui ſit, aut fuerit: ſed imaginem quamdam concepiſſe nos animo perfecti illius, ex nulla parte ceſſantis. Nam & ſapientem formantes eum, qui ſit futurus conſummatus undique, & (ut dicunt) mortalis quidam deus, non modo cognitione coeleſtium vel mortalium putant inſtituendum; ſed per quaedam parva ſane, ſi ipſa demum aeſtimes, ducunt, ſicut exquiſitas interim ambiguitates: non quia *Ceratinae* aut *Crocodilinae* poſſint facere ſapientem, ſed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli. Similiter oratorem (qui debet eſſe ſapiens) non Geometres faciet, aut Muſicus, quaeque his alia ſubjungam, ſed hae quoque artes, ut ſit conſummatus, juvabunt. Niſi forte antidotum quidem, atque alia, quae

quem vide. *diſtinxerint.* V. C. Alm.

Geometrem.] *Geometren.* Locat. Steph. Gryph. Colin. Roignii. ſed & *Geometer* primo caſu recte dici videri poteſt, ut in MSS. Epitomes Aurelii Victoris, in Hadriano, Schottus inveniſſe ſe teſtatur. & ita etiam apud Juvenalem Sat. III. 76. legendum videri poſſet

Grammaticus, Rhetor, geometer, pictor, aliptes.

Ita certe citat Balbus in Catholico in voce *Aliptes.* Sed an hinc *Geometrum* in accuſativo caſu dicendum foret, ut Gudium voluiſſe olim in praefatione ad Phaedrum notavi, eodem modo ut *Phaedrum*, *Euandrum* & ſimilia nomina, quae in recto caſu *er* & *us* habent, (de quibus vide Pier. ad Virg. Aen. III. 108. & VIII. 10.) nondum mihi conſtat, cum neſciam Graecos dixiſſe γεώμετρος, unde *Geometer* deduci deberet, & ideo malo *geometrem* hic retinere cum plurimis codicibus, quod a *Geometer* tertiae declinationis, deduci poteſt; ut infra libr. I. cap. 12. *Geometri* in dativo caſu, pro *Geometrae*, plurimi codices habent. & ita *ſequeſtrem* & *ſequeſtrum* dicebant. BURM.

Audiverim.] *Audiverunt.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſ. *audierunt.* MS. Alm.

Quibus.] *Anthypophora* eſt, & ſolutio opinionum, quibus opponit ſententiam Cic. TURNEB.

Quod & M. Cicero.] *Et* deeſt MS. Alm.

Perfecti illius.] *Iſtius.* MS. Almel.

Nam ſapientem.] Tuetur ſuum dogma Fabius auctoritate Stoicorum, qui ſuum ſapientem omnium rerum cognitione inſtruunt, atque eum verum eſſe philoſophum volunt, ut habeat cognitionem rerum humanarum & divinarum. TURNEB. *ſapientes.* MS. Joan.

Inſtituendum.] *Inſtruendum.* MSS. Joan. Bal. Sich. Baſil. marg. ita ſupr. cap. I. *literis inſtruendos.*

Sane ſi ipſa.] *Sane ſint, ſi ipſa.* Obrecht.

Sicut exquiſitas.] *Sicut* non habet Obrecht.

Ceratinae.] Qui *ceraſtinae*, a ceraſte ſerpente, legunt, hi opinionis ſuae viderint rationem. mihi quidem & *ceratinae* ſenſui videntur convenire, & ita in antiquo legitur exemplari. REGIUS. Ceratinas & Crocodilinas captiones dixerunt ab exemplis; ut illud de cornibus apud Gellium l. 16. cap. 2. & de Crocodilo, quod memorat Chryſippus apud Lucianum ἐν βίων πράσει. CAMERAR. Stoici negant ſapientem falli debere: hoc enim eſt ſtulti. itaque eum volunt eſſe peritum ſolvendorum paralogiſmorum, quorum ſolutionem quoque Ariſt. in Sophiſticis Elenchis docet. *Ceratina*, *captio* eſt & ſyllogiſmus cornutus. nam Stoici ratiocinationes appellabant à materia, quae tractabatur. *Crocodilina* autem, eſt problema ambiguum & omnino inexplicabile. ut cum crocodilus pollicitus eſſet mulieri ſe filium redditurum, ſi illa verum dixiſſet, ait, non reddes filium. TURN. Sic arbitror appellatam à mater a ipſa, qua uterentur verborum: ſicut eſt apud Senecam lib. 5. Epiſtolar. ad Lucilium: *Sederem*, inquit, *otioſus & ejuſmodi quaeſtiunculas ponens: Quod non perdidiſti habes*, *Cornua non perdidiſti*, *cornua ergo habes. Cerata* autem Graece dici cornua quis neſcit? *Ang. Politian. Obſerv. & emend.* c. 54. p. 67.

Crocodilinae.] Sophiſmatis parum explicabilis ſpecies eſt, quo Dialectici veteres, potiſſimumque Stoici uterentur. Quod genus eleganter Quinctilianus exquiſitas ambiguitates appellat. Politian. libro obſervat. cap. 55. pag. 68. Et probat *Crocodoliten*, ſicuti & *Ceratinen*, ſophiſmatos eſſe parum explicabilis ſpeciem, quo Dialectici veteres, potiſſimumque Stoici uterentur. vide Cael. Rhod. XXX. cap. I.

Antidotum.] *Antidotus.* V. C. Almel.

Morbis

quae morbis aut vulneribus medentur, ex multis, atque interim contrariis quoque inter ſe effectibus, componi videmus, quorum ex diverſis fit illa mixtura una, quae nulli earum ſimilis eſt, quibus conſtat, ſed proprias vires ex omnibus ſumit: & muta animalia mellis illum inimitabilem humanae rationi ſaporem, vario florum ac ſuccorum genere perficiunt: nos mirabimur, ſi oratio, qua nihil praeſtantius homini dedit providentia, pluribus artibus eget: quae etiam, cum ſe non oſtendunt in dicendo, nec proferunt, vim tamen occultam ſuggerunt, & tacite quoque ſentiuntur. Fuit aliquis ſine his diſertus: at ego oratorem volo. Non multum adjiciunt: ſed aeque non erit totum, cui vel parva deerunt: & optimum quidem hoc eſſe conveniet: cujus etiam ſi in arduo ſpes eſt, nos tamen praecipiamus omnia, ut ſaltem plura fiant. Sed cur deficiat animus? Natura enim perfectum oratorem eſſe non prohibet: ***turpiterque deſperatur, quidquid fieri poteſt.*** Atque ego vel judicio veterum poteram eſſe con- XVII.
tentus. Nam quis ignorat Muſicen (ut de hac primum loquar) tantum jam illis antiquis temporibus non ſtudii modo, verumetiam venerationis habuiſſe, ut iidem Muſici, & vates & ſapientes judicarentur? mittam alios: *Orpheus* & *Linus*, quorum utrumque diis genitum, alterum vero, quod rudes quoque atque agreſtes animos admiratione mulceret, non feras modo, ſed ſaxa etiam ſilvaſque duxiſſe, poſte-

Morbis aut vulneribus.] *Oculis aut.* MSS. Bod. Joan. Bal. & margines Stephani & Baſil.

Effectibus.] *Affectibus.* Baſil. marg.

Interim.] *Interdum.* MS. Bodl.

Immutabilem.] *Inimitabilem*, in quibuſdam emendate legitur exemplaribus. REGIUS.

Humanae rationi.] *Humana ratione.* MSS. Bodl. Alm. & Obrecht.

Tacite.] *Tacitae.* Ald. V. C. Alm. Tacit.

At ego.] *Aſt.* Roignii. Obrecht

Sed aeque.] *Sed utique.* MSS. Bodl. Alm. Ven. Locat. Colon. Colin. Obr.

Hoc eſſe convenit.] *Iter eſſe convenit.* Obr.

Natura enim.] Cicer. III. de Orat.

Turpiterque deſperatur, &c.] Columell. lib. XII. Nec Oratoria diſciplina deſeritur, quia perfectus orator nuſquam repertus eſt. PITHOEUS.

Atque ego.] Hoc capite de *Muſica* tractat Fabius, quam primum generaliter laudat, & utilem probat, à veterum opinione: deinde etiam per relationem oratori neceſſariam oſtendit, qui quidem eſt ordo naturalis. TURNEB.

Nam quis ignorat.] *Muſices* nomine antiqui omnem diſciplinam complectebantur: & qui muſici erant, cum ſuavibus illis modis rerum omnium peritiam conjungebant: unde Didymus in Odyſſ. Homeri *cantorem* accipit pro *philoſopho*. Idem.

Iidem vates.] Hoc Strabo in primo de Geogr. libro multis colligit argumentis. REGIUS. Cicero III. de Orat. *Muſici qui erant quondam iidem Poëtae.* PHILAND. Antiquitus, ſi qui fidibus docti, pari cum Philoſophis in honore habebantur. Didymus ad Odyſſ. 3. *τὸ ἀρχαῖον οἱ ἀοιδοὶ φιλοσόφων τάξιν ἐπεῖχον.* Athenaeus Dipnoſoph. lib. I. *Σώφρον δέ τι ἦν τὸ τῶν ἀοιδῶν γένος, καὶ φιλοσόφων διάθεσιν ἐπεῖχον.* Et Terentius artem Poëticam *Muſicam* vocat, in Prologo Hecyrae. v. 38. Videatur Joh. Meurſii Commentar. ad Lycophron. pag. 134. 135. PAREUS. conjungit quoque ſapientes & Poëtas Clemens Alex. lib. I. Strom. vide quae Petrus Nannius Miſcel. lib. I. c. 5. adnotavit ad Terentii Hecyrae prolog. Lactant. lib. V. cap. 5. *Poëtae philoſophis priores multo fuere, & ante natum philoſophiae nomen pro ſapientibus habebantur.* haec & ratio, cur regibus fuere acceptiſſimi, ut de variis Poëtis narrat Pauſan. lib. I. & Columbus in notis ad Anonymum de erroribus Ulixis p. 61. animadvertit ex Strabonis lib. I. Poeſin philoſophiam quamdam primam fuiſſe. ALMEL.

Orpheus & Linus.] De His Virgil. Eclog. IV. & Horat. art. Poet. 391. REGIUS.

Et Timagenes.] *Itaque &.* MSS. Bal. Almelov. Magni fecit Timaginem Fabius. Scio. Sic enim lib. 10. cap. 1. *Longo poſt intervallo temporis natus Tima-*

Digitized by Google

poſteritatis memoriae traditum eſt. Et Timagenes auctor eſt, omnium in literis ſtudiorum antiquiſſimam Muſicen extitiſſe: & teſtimonio ſunt clariſſimi poëtae, apud quos inter regalia convivia laudes heröum ac deorum ad citharam canebantur. Iöpas vero ille Virgilii nonne canit

- - - errantem Lunam, Soliſque labores? &c.

Quibus certe palam confirmat auctor eminentiſſimus, muſicen cum divinarum etiam rerum cognitione eſſe conjunctam. Quod ſi datur, erit etiam oratori neceſſaria. Siquidem (ut diximus) haec quoque pars, quae ab oratoribus relicta, à philoſophis eſt occupata, noſtri operis fuit: ac ſine omnium talium ſcientia non poteſt eſſe perfecta eloquentia. Atque claros nomine ſapientiae viros, nemo dubitaverit ſtudioſos muſices fuiſſe, quum Pythagoras, atque eum ſecuti, acceptam ſine dubio antiquitus opinionem, vulgaverint, mundum ipſum ejus ratione eſſe compoſitum, quam poſtea ſit lyra imitata. Nec illa modo contenti diſſimilium concordia quam vocant ἁρμονίαν, ſonum quoque his motibus dederunt. Nam Plato, cum in aliis quibuſdam, tum praecipue in Timaeo, ne intelligi quidem, niſi ab iis, qui hanc quoquè partem diſciplinae diligenter perceperint, poteſt. Quid de philoſophis loquor, quorum fons ipſe Socrates jam ſenex inſtitui lyra

Timagenes, vel hoc eſt ipſo probabilis, quod intermiſſam hiſtorias ſcribendi induſtriam nova laude reparavit. Sed an ante Poëtas illos vetuſtiſſimos poſuerit, dubitarim, praeſertim cum hic teſtimoniis ἀψύχοις velitetur. MS. Pal. membranaceus: *Itaque & imagines auctores ſunt.* JAN. GEBHARDUS. lib. I. crep. cap. I.

Timagenes.] Suidas *Timagenem* quemdam ſcribit fuiſſe hiſtoricum & rhetorem Mileſium. ſcribit & alium Alexandrinum fuiſſe, qui Romae tempore Auguſti docuerit. TURNEB.

Antiquiſſimam Muſicen.] Idem teſtatur. Max. Tyr. diſſert. XXI. p. 204. Sext. Empir. lib. V. Adv. Math. & Athen. lib. IV. c. 15. ALMEL.

Canit errantem Lunam.] Hoc fecit Virgil. ad imitationem Homeri, apud quem in convivio Alcinoi inducitur *Phemius muſicus* eodem modo cantans. TURNEB. Virgil. I. Aeneïd 742.

Ut diximus.] In prooemio. PHILAND.

Noſtri operis fuit.] lib. V. cap. 14. *Dialogis enim & dialecticis erit ſimilior, quam noſtri operis actionibus.*

Atque claros.] *Atqui.* MS. Bal. Sich.

Pythagoras.] *Pythagoras* res omnes ad numeros & muſicam retulit, ac orbem quoque harmonia quadam compoſitum dixit. quod idem intelligebat etiam de ſphaeris coeleſtibus, quarum ſummam acutiſſimum ſonum efficere ſcripſit, ultimam graviſſimum. TURNEB. Vide Macrob. lib. 2. ſomnii Scipionis. PHILAND. Vide Sidon. Apollin. car. XV. Cicer. Acad. Quaeſt. II. 37. Martian. Capell. lib. IX. p. 313. Max. Tyr. diſſ. XXI. p. 203. & Suidam in voce γνώριμος. ALMEL.

Vulgaverunt.] Ut conjunctivi modi ſit, *vulgaverint* eſt legendum. REGIUS.

Ejus ratione.] *Ea ratione.* Par. Steph. Colin. *ipſum ratione.* V: C. Alm.

Quum poſtea ſit lyra imitata.] Circuli ſeptem planetarum *ſymphoniam* quandam efficiunt, quam poſtea eſt imitatus Mercurius in conſtructione lyrae, cui ſeptem chordas dedit: tametſi poſtea chordarum numerus eſt auctus. TURNEB.

His motibus.] *Aethereis motibus.* margines Steph. & Colon.

Nam Plato.] Plato Pythagorae diſciplina imbutus, pleraque retulit ad numeros & muſicam, animamque mundi muſica quadam compoſitam eſſe dixit. TURNEB.

Ne intelligi quidem.] Hoc idem Hieronymus in Eſaiam teſtatur. *Denique Timaeum de mundi harmonia, aſtrorumque curſu & numeris diſputantem, ipſe, qui interpretatus eſt, Tullius ſe non intelligere fatetur.* REGIUS.

Quid de philoſophis.] *Quid* non habet Ald.

De philoſophis loquor.] Hinc Plato ipſe in Academiae ſuae veſtibulo praeſcripſit, nemo huc introeat μαθη-

lyra non erubeſcebat? Duces maximos & fidibus & tibiis cecinisſe traditum, & exercitus Lacedaemoniorum muſicis accenſos modis. Quid autem aliud in noſtris legionibus cornua ac tubae faciunt? quorum concentus quanto eſt vehementior, tanto Romana in bellis gloria ceteris praeſtat. Non igitur fruſtra Plato civili viro, quem πολιτικὸν vocant, neceſſariam muſicen credidit. Et ejus ſectae, quae aliis ſeveriſſima, aliis aſperrima videtur, principes in hac fuere ſententia, ut exiſtimarent ſapientum aliquos nonnullam operam his ſtudiis accommodaturos. Et Lycurgus, duriſſimarum Lacedaemoniis legum auctor, muſices diſciplinam probavit. Atque eam natura ipſa videtur ad tolerandos facilius labores velut muneri nobis dediſſe. Siquidem & remigem cantus hortatur: nec ſolum in iis operibus, in quibus plurium conatus, praeunte aliqua jucunda voce, conſpirat, ſed etiam ſingulorum fatigatio quamlibet ſe rudi modulatione ſolatur. Laudem adhuc dicere artis pulcherrimae videor, nondum tamen eam oratori conjungere. Tranſeamus igitur id quoque, quod grammatice quondam ac muſice junctae fuerunt. Siquidem Architas atque Ariſtoxenus etiam

μαθημάτων imperitus, ut teſtatur Gellius lib. I. c. 9. Mosellan. Cic. in Catone. Valer. lib. 2. tit. de inſtit. antiqui. & Gell. lib. I. cap. II.

Fons Socrates.] Vide ad Petron. cap. v.

Jam ſenex.] *Socrates ſe jam ſenex inſtitui lyra non erubeſcebat.* MSS. Bod. Bal. Ald. Venet.

Traditum.] *Traditum eſt.* Ven. Locat. Ald. Sich.

Lacedaemoniorum.] Plutarchus in libro de muſica, dicit Caſtorem canticum a Lacedaemoniis, cum ad bellica pericula egrederentur, dictum, cum tibiis canebatur. Regius. Thucydides libro quinto, ubi deſcribit conflictum Lacedaemoniorum & Argivorum, ait *Lacedaemonios tibia uſos eſſe in committendis praeliis.* Cretenſes etiam tibiis utebantur, ut meminit Athenaeus. Turneb. Hoc Valer. lib. II. tit. de inſtitutis & Gell. lib. I. c. II. Philand. vide egregie Clem. Alex. lib. II. Paedag. c. 4. carmina vero, quae canebant Lacedaemonii ante pugnae initium, erant varia, inter quae vulgare *ἐμβατήριον*, teſte Maximo Tyrio diſſer. VII. vid. Meurſ. Miſcel. Lacon. II. Paeana ceciniſſe, & tragoedias exhibuiſſe videtur Chryſoſtomus indicare, ad Pſalm. 43. vide & Polyaen. Strateg. lib. I. c. 10. Almel.

Quantum.] *Quanto* ut legatur, ratio Grammatica exigit. Regius. Sed mox *tantum.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Locat. Ald. Par. Colin. Sich. vide Heinſ. ad Ovid. VIII. Met. 749. & alibi.

Non igitur.] Plato lib. 2. de legibus in primis praeſcribit, ut *juvenes muſica erudiantur*, quae animorum motus temperet, & ad virtutis ſtudium accendat. Turneb.

Lycurgus.] *Et Lycurgus.* Ald. Locatel. Gryph. Obrecht.

Muſices diſciplinam.] Non quamlibet *muſicam* Lacedaemoniis permiſit Lycurgus, ſed duntaxat *ſeveram:* ut melos *caſtorium*, quo Lacedaemonii utebantur in congreſſibus praeliorum. Turneb.

Tolerandos labores.] Vide quae Cerda collegit ad Virgil. Aeneid. VII. 12.

Siquidem & remiges.] Nam *celeuſma canebatur remigibus*, vel per *aſtam vocem*, id eſt, humanam, vel per pueros *ſymphoniacos.* Hoc etiam quidam referunt ad claſſicum, cujus erat uſus in navibus ad remiges adhortandos in *ναυμαχίᾳ.* Turnebus. *celeuſma* intellige, id eſt, carmen nauticum, quod qui canunt *κελευσταὶ* Longo Sophiſtae dicuntur lib. III. *Ποιμεν.* p. 47. & ſeq. Edit. Flor. ubi & *celeuſma* eleganter deſcribit, & Echo in proxima valle celeuſmati reſpondentem. Rutilius Numant. lib. I. Itiner. ad Rufium Venerium Voluſianum (ſic enim legendum eſſe monuit perſpicaciſſimus Sirmondus ad Sidonium pag. 103.)

His mecum pigri ſolabar taedia venti,
Dum reſonat variis vile celeuſma modis.

Colomesius. v. Hygin. ad fab. XV. & ad Sil. VI. 361. diligentiſſime Drakenburgium omnia conquirentem. *Remigem.* MSS. Joan. Almel. Andr. Venet. Locat. Ald. Colin. Obrecht.

Quamlibet.] *Qualibet.* Ven. Locat. Ald.

Solatur.] Auctor Moreti initio. *Agreſtique ſuum ſolatur voce laborem.* vide Sitzman: ad Rutil. Itin. v. 370. Almelov.

Id quoque quod.] *Id quoque* omiſit Obrecht.

iam ſubjectam grammaticen muſicae putaverunt, & eoſdem utriuſque rei praeceptores fuiſſe, cum Sophron oſtendit, mimorum quidem ſcriptor, ſed quem Plato adeo probavit, ut ſuppoſitos capiti libros ejus, cum moreretur, habuiſſe credatur: tum Eupolis, apud quem Prodamus & muſicen & literas docet. Et Maricas, qui eſt Hyperbolus, nihil ſe ex muſicis ſcire, niſi literas confitetur. Ariſtophanes quoque non uno libro ſic inſtitui pueros antiquitus ſolitos eſſe demonſtrat. Et apud Menandrum in *Hypobolimaeo*, ſenex repoſcenti filium patri velut rationem impendiorum, quae in educationem contulerat, opponens, pſaltis ſe & geometris multa dicit dediſſe. Unde etiam ille mos, ut in conviviis poſt coenam circumferretur lyra: cujus cum ſe imperitum Themiſtocles confeſſus eſſet, ut verbis Ciceronis utar, *habitus eſt indoctior.* Sed veterum quoque Romanorum epulis fides ac tibias adhibere moris fuit. Verſus quoque Saliorum habent carmen. Quae cum omnia ſint à Numa rege inſtituta, faciunt manifeſtum, ne illis quidem, qui rudes ac bellicoſi videntur, curam

Ariſtoxenus.] Ariſtoxenus optimus fuit muſicus, & omnia ad muſicam reducebat. TURNEB.

Subjectam Grammaticen.] *Subjectam Grammaticae Muſicen.* MS. Bal.

Sophron, Mimorum quidem ſcriptor, ſed quem Plato adeo probavit, ut ſuppoſitos capiti libros ejus, cum moreretur, habuiſſe credatur.] Idem paene ſcribit Diogenes Laertius, lib. 3. Sect. 18. *Videtur Plato Sophronis quoque mimographi libros, antea neglectos, primus Athenas invexiſſe, geſtumque ex eis duxiſſe, qui & ſub ejus capite fuerint reperti.* Valerius Maximus libr. VIII. cap. VII. de eodem Platone: *Altero etiam & octogeſimo anno decedens, ſub capite Sophronis Mimos habuiſſe fertur: ſic ne extrema quidem ejus hora agitatione ſtudii vacua fuit.* Meminit etiam Suidas. PAREUS. vide Menag. notas ad Laertii d. l. & Caſaub. ad Athen. lib. I. c. I. ubi aperte docet Appollodorum Athenienſem Grammaticum hujus Sophronis mimos libro commentario illuſtraiſſe. ſcripſerat etiam mimum, inſcriptum Nuncius, qui a Veſta incipiebat, ut Aratus a Jove, teſte antiquo interprete Germanici in Arat. & hunc preſſe ſequitur Theocritus notante Heinſio Lect. Theocr. c. 3. vid. Athen. lib. XI. cap. 8. & XII. pag. 504. ALMELOV.

Credatur.] *Tradatur.* Ven. Locat. Ald. Colon. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Maricas, qui eſt Hyperbolus.] De Hyperbolo Cicero in Bruto cap. 62. meminit, de Glaucia loquens. *Homo ſimillimus*, inquit, *Athenienſis Hyperbolus, cujus improbitatem veteres Atticorum comoediae notaverunt.* eſt ergo nomen proprium a loco derivatum, ut quidam putant. REGIUS. Maricae nomine exagitavit Hyperbolum Eupolis, ut ex Nebulis Ariſtophanis apparet. ſignificat autem mollem & effoeminatum vel, ὑποκόριςμα Βαρβαρικόν ἐςι, φάσι. CAMERAR. Hyperbolus peſſimus fuit & flagitioſiſſimus civis, qui ex infimo loco Athenis tandem eſt ſummos honores adeptus. ab Eupolide appellatur *Maricas*, tanquam mollis & nihili. TURNEB.

Hyperbolus.] *Hyperbolius.* V. C. Alm.

Nihil ſe ex muſicis, &c.] Apud Ariſtoph. in Equitib. ὐδὲ μυσικὴν ἐπίςαμαι πλὴν γραμμάτων. Et in Nubibus 553. PITHOEUS. haec autem verba Ariſtophanes tribuit Agoracrito in Equitibus verſ. 188. ut Philander notavit.

Hypobolimaeo.] Ita Menandri comoedia inſcribitur ab argumento. nam pater filium, qui alteri ſuppoſitus fuerat, repetit. TURNEB. vide infra lib. X. cap. I.

Senex repoſcenti.] *Qui repoſcenti.* MSS. Bodl. Alm. Venet. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Contulerat.] *Contulerit.* V. C. Alm.

Opponens.] *Exponens.* MSS. Bodl. Alm. And. Colon. Steph. Colin. Baſil. margo Gryph. Obrecht.

Pſaltis.] *Pſaltris.* MS. Bal. Sich. Ald. *Pſaltus.* Ven.

Unde etiam.] Graeci ſummam eruditionem putaverunt ſitam in fidium & tibiarum cantibus, unde Simon Athenienſis, cum apud quendam libenter decantaſſet, praelatus eſt Themiſtocli. TURNEBUS.

In conviviis.] vide Iſidor. lib. III. cap. II. ALMELOV.

Ciceronis.] Tuſcul. lib. I. c. 2.

Romanorum.] Nam veteres Romani, ut ſcribit Cato

curam muſices, quantam illa recipiebat aetas, defuiſſe. Denique in proverbium uſque Graecorum celebratum eſt, *Indoctos à Muſis atque Gratiis abeſſe.* Verum quid ex ea proprie petat futurus orator, diſſeramus, Numeros *muſice* duplices habet, in *vocibus*, & in *corpore*: utriuſque enim rei aptus quidam modus deſideratur. *Vocis rationem* Ariſtoxenus muſicus dividit in ῥυθμὸν, & μέλος ἔμμετρον: quorum alterum *modulatione*, alterum *canore* ac ſonis conſtat. Num igitur non haec omnia oratori neceſſaria? quorum unum ad geſtum, alterum ad collocationem verborum, tertium ad flexus vocis, qui ſunt in agendo quoque plurimi, pertinet. Niſi forte in carminibus tantum & in canticis exigitur ſtructura quaedam & inoffenſa copulatio vocum, in agendo ſupervacua eſt: aut non compoſitio & ſonus in oratione quoque varie, pro rerum modo, adhibetur, ſicut in muſice. Namque & voce & modulatione grandia elate, jucunda dulciter, moderata leniter canit: totaque arte conſentit cum eorum, quae dicuntur, affectibus. Atqui in orando quoque intentio vocis, remiſſio, flexus, pertinet ad movendos audientium affectus: aliaque & collocationis & vocis (ut eodem utar verbo) modulatione concitationem judicum, alia

Cato in Originibus, fortium virorum laudes ad tibiam decantabant. TURNEB.

A Numa.] v. Liv. lib. I. c. 20. Aur. Vict. de Ill. vir. c. 3. Cicer. III. de Orat. 19. 51. ALMEL.

Indoctos à muſis, &c.] Nomine *muſices* Graeci complectuntur omnem doctrinam, diſciplinam, elegantiam: & apud eos dicitur ἄμουσος, qui inelegans eſt & indoctus. TURNEB. Ἄμουσοι enim dicebantur, καὶ χαρίτων δίχα, ἢ οὐκ οἶδ' ὅτι. CAMERAR. vid. Eraſmi adag. in Ἄμουσοι.

Atque Gratiis.] *Atque a Graecis.* MSS. Bodl. Joan. Bal. *atque Graecis.* V. C. Alm. Andr.

Numeros.] *Numerus* hîc apta quaedam eſt convenientia & modulata, quae ſpectatur in vocis productione & proportione numeroſa, & per participationem in debita corporis conformatione. verbi cauſa, *ſi optimo geſtu orator movebitur, in ejus corpore dicetur eſſe numerus.* TURNEB.

Vocis rationem.] Ῥυθμὸς *numerus* latine dicitur, ut illud Horatii IV. od. 2. *numeriſque fertur, lege ſolutis.* Μέλος dicitur *modulatio.* Μέτρον *menſura* interpretatur. de his A Gell. lib. XVI. 18. & Boethius lib. I. de Muſica; hinc vero colligitur, eos errare, qui μέλος ἔμμετρον legunt; cum καὶ μέτρον legendum ſit. REGIUS. *Rhythmus*, id eſt, numerus, in vocis eſt productione: *Melos*, id eſt, modulus, in altitudine: *metrum* vero, certa ſyllabarum, longarum & brevium inter ſe connexio. duas vero has partes inter ſe conjunxit Fabius, propterea quod *carmina modulis* quibuſdam decantantur, & *moduli cum carminibus* junguntur. TURNEB. lege, *in ῥυθμὸν καὶ ἐμμελές.* PHILAND. Ῥυθμὸν καὶ μέλος καὶ μέτρον. Locat. Colon. Sich. Vaſ. Ῥυθμὸν καὶ μέλος ἔμμετρον. Ven. Gryph. Baſil. Obrecht. Ῥυθμὸν καὶ μέτρον. Steph. in marg. Ῥυθμὸν καὶ μέλος ἔμμετρον. Steph. Colin. ῥυθμὸν καὶ μέλος, omiſſo ἔμμετρον. MSS. Bod Alm. Andr. Gallaeus volebat ῥυθμὸν καὶ μέτρον καὶ μέλος ἔμμετρον, & illa, *quorum alterum modulatione &c.* additamentum credebat, auctoris menti repugnans. neque extra veri ſpeciem. praeterea his graecis vocibus ſubjungere mallem illa, *quorum unum ad Geſtum &c. pertinet.* & hinc illa, *Num igitur non haec omnia oratori neceſſaria? Niſi forte, &c.* ſubjicere. ita ſuus Fabio ſenſus conſtabit planiſſime. de rhythmo autem & metro aget iterum lib. IX. cap. 4. BURM.

Num igitur non.] *Non igitur h. o. o. neceſſaria?* Ven. Ald. Colin. Baſil. Regius ita quoque in antiquo exemplari eſſe adfirmat. *num igitur haec omnia.* Locatel.

Quorum unum.] Nempe in corpore numeri

Alterum.] Ῥυθμός.

Tertium.] Μέλος. CAMERAR.

Niſi forte in carminibus.] In vocum continuatione, inquit Cicero, debet eſſe collatio, quae efficiat inoffenſum orationis curſum, & aptam vocum juncturam; debet eſſe etiam numerus, id eſt, melodia quaedam & ſuavitas orationis, quibuſdam pedibus comprehenſa. TURNEB.

Supervacua eſt.] *Supervacuum eſt.* V. C. Alm.

Aliaque.] *Alia quoque &* Ald. Sich. Colon, Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Roig.

alia miſericordiam petimus: cum etiam organis, quibus ſermo exprimi non poteſt, aſſici animos in diverſum habitum ſentiamus. Corporis quoque decens & aptus motus, qui dicitur εὐρυθμία eſt neceſſarius: nec aliunde peti poteſt: in quo pars actionis non minima conſiſtit: qua de re ſepoſitus nobis eſt locus. Age, ſi habebit in primis curam vocis orator, quid tam Muſices proprium? Sed ne haec quidem praeſumenda pars eſt: ut uno interim contenti ſimus exemplo C. Gracchi, praecipui ſuorum temporum oratoris, cui concionanti conſiſtens poſt eum muſicus, fiſtula, quam τονάριον vocant, modos, quibus deberet intendi, miniſtrabat. Haec ei cura inter turbidiſſimas actiones, vel terrenti optimates, vel jam timenti fuit. Libet propter quoſdam imperitiores, etiam *craſſiore*, ut vocant, *muſa*, dubitationem hujus utilitatis eximere. Nam poëtas certe legendos oratori futuro conceſſerint: num igitur hi ſine muſice? At ſi quis tam caecus animi eſt, ut de aliis dubitet: illos certe, qui carmina ad lyram compoſuerunt. Haec

Collocationis.] *Collocutionis.* MS. Bodl. Andr.

In diverſum.] *adverſum.* MS. Bal.

Corporis quoque.] Εὐρυθμία dicitur in corpore, quando apto numero, convenienti geſtu & vultu orator decore pronunciat. Fabius tamen in oratione illud, quod eſt εὔρυθμον, quadantenus culpat. TURNEB.

Eſt neceſſarius.] *Et eſt.* V. C. Alm. Ald.

Locus.] Lib. XI. c. 3. PHIL.

Age ſi.] *Age ſi* non agnoſcit MS. Joan. *agedum.* Par. *age non.* V. C. Alm.

Curam vocis.] Antiqui magno ſtudio vocem exercuerunt, ac publice quoque magiſtri erant vocis exercendae, qui appellabantur *phonaſci*: quibus plerumque etiam Nero utebatur. TURNEB.

Praeſumenda.] Hoc eſt deguſtanda, ſed tota percipienda. REGIUS. perperam; id eſt, non hic, ſed poſtea, ſepoſito loco, plenius tractanda.

Τονάριον.] A *tono* eſt derivatum: hujus autem rei Valerius lib. VIII. c. 10. ex. 1. & Cicero meminit in tertio de Oratore. 61. REGIUS. Τονάριον eſt fiſtula, quae tonos, quibus uti debemus, incinit. Gellius 1. cap. 11. tamen falſum eſſe putat Gracchum habuiſſe fiſtulatorem, cujus modis intenderetur, cum praeſertim ejus ingenium, non intentione egeret, ſed remiſſione. TURNEB. Alii *phthongarium* etiam appellant, ut in pneumaticis Hero. Vide Turneb. Adverſar. lib. 17. cap. 20. p. 574. PAREUS. quare Τονάριον diceretur haec fiſtula oſtendit Plutarchus in libello περὶ ἀοργησίας p. 456. Ed. Wech. quod igitur διὰ τόνων vocem modo remitteret, modo intenderet, Τονάριον eſt appellatum συρίγγιον. diverſi tamen in ea de Graccho narratione Fabius & Plutarchus, niſi legas in Fabio, *modos quibus deberet retendi miniſtrabat.* qua voce (inquit Salmaſ. ad Hiſt. Aug. p. 503.) & alibi idem utitur in ea ſignificatione. COLOMES. vide Barth. de Tibiis veter. cap. XIV. Τονάριον vero vel *tonarion.* MSS. Bodl. Bal. Alm. & Obrecht. & major pars editorum.

Miniſtrabat.] *Monſtrabat.* MSS. Bodl. Alm. Andr. quae eadem diverſitas in Gellio lib. 1. c. 11. eſt. *tibia, quam C. Graccho cum populo agenti praeiſſe ac praemonſtraſſe ferunt*, ubi Carrio & Gronovius ex codicibus MSS. *praeminiſtraſſe.*

Haec ei cura.] *Haec etiam cura ei.* MS. Bal. And. Obr. *haec etiam ei cura.* Ald. Baſil. *nec etiam cura ei.* MS. Bodl. *haec ei & cura*, codex, quem Regius vidit.

Fuit.] *Profuit.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr.

Coecus animi.] *Incertus.* MS. Bodl.

Illos certe carmina ad Lyram &c.] Hic locus ita eſt depravatus, ut oratio non congrua videatur: nec me quidquam in hoc vetus exemplar juvit: non modo autem *qui* relativum eſt adſcribendum, verum alia quoque deeſſe videntur. ſignificat vero Lyricorum opera citra Muſicen recte concinneque non poſſe legi, quod quidem ita verum eſt, ut pauci admodum ſint, qui numeros Horatianis Pindariciſque carminibus congruentes accommodare ſciant. REGIUS. Gallaeus ſubintelligi vult *illos certe legendos conceſſerit.* Sed menti Fabii conveniet, ſi ſubintelligamus illos, certe non ſine muſice fuiſſe, aut compoſuiſſe carmina. forte ſcripſit *illos certe fatebitur, qui.* vel *illos certe credet*, vel ſimile quid.

Qui carmina ad lyram.] Boët. de Muſica: Tria genera ſunt quae circa Muſicam verſantur. Unum eſt, quod inſtrumentis agitur: aliud fingit carmina: tertium, quod inſtrumentorum opus carmenque

Haec diutius forent dicenda, ſi hoc ſtudium velut novum praeciperem. Cum vero antiquitus uſque à Chirone atque Achille ad noſtra tempora apud omnes, qui modo legitimam diſciplinam non ſint peroſi, duraverit, non eſt committendum, ut illa dubia faciam, defenſionis ſolicitudine. Quamvis autem ſatis jam ex ipſis, quibus ſum modo uſus, exemplis, credam eſſe manifeſtum, quae mihi, & quatenus muſice placeat: apertius tamen profitendum puto, non hanc à me praecipi, quae nunc in ſcenis effeminata, & impudicis modis fracta, non ex parte minima, ſi quid in nobis virilis roboris manebat, excidit: ſed qua laudes fortium canebantur, quaque & ipſi fortes canebant, nec *pſalteria* & *ſpadicas*, etiam virginibus probis recuſanda:

que dijudicat. Et infra. Secundum vero Muſicam agentium genus poëtarum, quod non potius ſpeculatione ac ratione quam naturali quodam inſtinctu fertur ad carmen. Pithoeus.

Forent dicenda.] *Fuiſſent.* Baſil. marg.

Cum vero.] Chiron Centaurus Achillis fuit nutritius, & eum cum caeteras diſciplinas, tum maxime *muſicam* docuit. Unde apud Homerum Achilles *citharam pulſat*, & ita animi aegritudinem levat. Turneb.

Uſque a Chirone.] Primum *uſque* eradendum videtur: ſenſui enim ſatis eſt ſecundum. Regius. nec habent Locat. Gryph. Obr. ſed reliqui habent. omittunt vero ſecundum *uſque* Steph. Colin. & Vidoveus, qui habent *ad noſtra tempora.*

Quamvis autem.] Poſt aſſertam muſicam, ne auditoris electio fallatur, amphibologiam diſcutit, & quam potiſſimum muſicam probet, oſtendit. quo quidem loco cum Platone ac Cicerone ſentit, qui antiquam muſicam probant, novam damnant & vituperant. Turneb.

Ex ipſis.] *Ex his.* MSS. Bodl. Bal. Alm.

Quatenus.] *Quatinus.* marg. Baſil.

Profitendum.] *Profeſſendum.* Gryph. margines Sich. & Steph.

Excidit.] Eripuit. penultima longa & apice notanda. eſt autem tranſlatio ſumpta ab iis, qui caſtrantur, qui *excidi* proprie dicuntur. Regius. ita utitur Martialis lib. iii. 91.

Exciduntque ſenem, ſpondae qui parte jacebat.

& noſter lib. v. 12. *mancipiorum negotiatores, formae puerorum, virilitate exciſa, lenocinantur.* Burmannus.

Sed qua laudes fortium canebantur, quaque & ipſi fortes canebant, nec pſalteria & ſpadicas, etiam virginibus probis recuſanda.] MSS. Palatini ita concinnant hunc complexum orationis genuine. Nam haec vulgata ab officina Correctorum etiamnum calet: & ipſa ſoloeca oratio ſtatim ejus rei argumentum, & odorem acutioribus naribus offundit. *Sed qua laudes fortium canebantur, quaſque & ipſi fortes canebant: nec pſalteria ipſa dicas etiam virginibus probis recuſanda.* notiſſimum eſt, fortes invicem fortium laudes in conviviis ceteriſque feſtioribus congreſſibus ceciniſſe: Cicer. iv. Tuſc. ii. Ovid. vii. Met. 451. Achilles apud Statium lib. i. v. 184 & ſeqq. deinde *ſpadicas* neuter Palat. agnoſcit. Jan. Gebhardus lib. ii. crep. 3.

Quaque & ipſi.] *Et* deeſt. MS. Alm.

Nam pſalteria.] Hic quoque locus ita mendis ſcatet, ut & caſtigatu difficillimus ſit, & quid velit ſibi Fabius, minime percipiatur: in vetuſto quidem exemplari *pſalteria* legitur emendate, cetera vero, ut in aliis, corrupte. fortaſſe autem ſic emendaretur. ſi loco *nam* legatur *haec*, & *ſambuca*, non *ſpadicas*, & *ſecundum* loco *ſed* particulae, *quae* relativo in locum ſuum tranſlato hoc modo. *Haec pſalteria & ſambuca etiam virginibus probis recuſanda, quae ſecundum cognitionem rationis ad movendos leniendoſque affectus plurimum valent.* Hinc quidem aliquis elicitur ſenſus, ſed qui mihi plene non ſatis facit. Nam *ſambuca*, ut *pſalterium*, inſtrumentum eſt muſicum. *Sambuca* enim ſpecies eſt cytharae triangularis, ad quam priſci jambos canebant. Ejus primus inventor Ibycus memoratur. *Sambyces* vero, ut inquit Polybius, machinae ſunt obſidionales. *ſpadicas* autem ſenſui prorſus repugnat. nam ſpadica in lib. ii. cap. 26. inquit Gellius, graeci vocant *avulſum e palma termitem, cum fructu*; & Phoeniceum colorem, ut, idem in tertio. c. 9. Regius. *ſpadices* recte legi hoc loco cum vetuſti codices, tum vero maxime Julius Pollux perſuadet. is enim cap. 9. §. 59. *ſpadicas* inter inſtrumenta κρουόμενα, id eſt quae manu pulſantur, connumerat. Mosellan. *nam.* MS. Joan. Ald. (*nam pſalteria & ſpadices etiam virginibus probis recuſanda.*) Steph. Vaſc. Roignii.

Pſalteria.] *Pſalterium* inſtrumentum eſt muſicum decachordum, quod etiam *nablum* appellatur & *nablium.* Paulus juriſconſul. hoc inſtrumentum quoque damnat. Turneb. Locum hunc ſic corrige. (*nam pſalteria & ſpadices etiam Virginibus* pro-

da: ſed cognitionem rationis, quae ad movendos leniendoſque affe-ctus plurimum valet. Nam & Pythagoram accepimus, concitatos ad vim pudicae domui afferendam juvenes, juſſa mutare in Spondeum modos tibicina, compoſuiſſe: & Chryſippus etiam nutricum, quae adhibentur infantibus allectationi, ſuum quoddam carmen aſſignat.

probis recuſanda) *ſed, cognitionem rationis, quae ad movendos.* &c. ut principium parentheſis ſit *nam*, finis *recuſanda*, & *quae* praenomen additum. Phil.

Spadicas.] Julius Pollux onomaſtici lib. 4. *Spadices* inter inſtrumenta, quae pulſantur numerat. Raphael cum hanc dictionem non intelligeret, ſubſtituit *ſambucam*, quae eſt ipſa quoque inſtrumentum muſicum. Turneb. *Spadicae.* Ald. *ſambucas.* Colon. *ſpadicas.* MS. Alm. Gryph. Colin. Vidov.

Nam & Pythagoram.] Boëthius ſcribit *Tauromitanum* quendam juvenem, concitatum Phrygio cantu, *ſpondeo* à Pythagora fuiſſe ſedatum. Eſt enim *ſpondeus* gravis, moderatus, ac modeſtus. Turneb. commentatores Graeci Hermogenis Περὶ ἰδεῶν. καὶ Πυθαγόρας δὲ, ὡς Ἰάμβλιχός φησιν, ἐν τῷ περὶ τῆς Πυθαγορικῆς αἱρέσεως, μέτῳ νυκτῶν ἀστρονομούμενος, νεανίαν τινὰ σὺν αὐλητῇ κωμάζοντα μετὰ λαμπάδος κατὰ αὐλητρίδος (ſcripti Codices καὶ αὐλ. ſed deeſſe aliquid patet.) τὸν τε οἶκον αὐτῆς ἐμπρῆσαι σπεύδοντα διὰ ζηλοτυπίαν, ἐπέσχε τῆς μανίας παρακελευόμενος τῇ αὐλητρίδι μεταβάλλεσθαι τὸν ῥυθμὸν ἐπί τι καταστηματικώτερον μέλος, τὸ καλούμενον σπονδεῖον. Haec non parum illuſtrant Fabii locum. Sed ad pleniorem lucem adi Jamblichum cap. 25. edit. Arcerianae. Colomesius. vide quae nos adduximus ad lib. 11. cap. 3. de Timotheo muſico. Baſilius Magnus in Homilia 24 dicit Pythagoram, in ebrios olim incidentem, juſſiſſe tibicinem convivio luxurioſo praeſidentem mutare harmoniam, ac Doricum ipſis canere, & ita eos ad ſobrietatem reduxiſſe, qui, dejectis de capite coronis, omnes erubuere. vid. Caſaub. ad Athen. iv. cap. 5. adde de Alexandro magno, Timotheo canente, apud Chryſoſt. Orat. 1. in initio. & Excrpt. Polyb. p. 781. Jambl. de Myſter. p. 61. edit. in 12. vide & exemplum Saulis, cantu Davidis deliniti. Et Chinenſes habere inſtrumentum *Zunga* vocitatum, quo vehementer animos movent, & perturbent narrat Nieuhovius Legat. Chinenſ. p. 46. Almelov.

Accipimus.] Scribe *accepimus.* hoc autem Boethius refert in prooemio primo de muſica ex libro Ciceronis, quem ſcripſit de conſiliis ſuis. Philan. *accipimus.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. eadem varietas ſupra cap. v. & viii. & alibi.

Chryſippus etiam nutricum, &c.] De nutricum naeniis, quae ab Athenaeo lib. xiv. eleganter nominantur καταβαυκαλήσεις. affatim dixit immortale illud literarum decus. Pareus. vide Athen. lib. iv. 1. qui autem primus naenias eas dixit, fuit Jovianus Pontanus, referente Scaligero Poetic. lib. 1. c. 50. legi poteſt Porph. & Acr. ad Horat. lib. iii. od. 28. ubi dicunt proprie eſſe carmen funebre, confirmante id Nonio Marcello, ut & noſtro Fabio lib. viii. cap. 2. Almel. vid. Iſ. Caſaub. ad Theophraſt. notationes morum, cap. περὶ λαλιᾶς.

Nutricum quae.] *Nutricum illi, quae.* V. C. Alm.

Allectationi.] MS. Pal. *Allactationi.* Alter: *Allectioni.* forte *Ablactationi.* h. e. ἀπογαλακτισμῷ. *Ablactatio* eſt γαλυχία. Duplex compeſcendi infantem ratio & ſopiendi: *Mamma*; & *Lallus*, ſive naenia nutricum. Illa ὑπομάζιοι, hoc depulſi oblectantur, ac ſomno Deo obducuntur. Alciphron. Ἄλλος μὲν γάρ ἐστι ὑπομάζιος, ἄλλος τῆς γαλυχίας ἐπαύσατο· ἕτεροι δὲ ἕρπουσι, μὴ τῆς ὀρθῆς βαδίσεως ἀρξάμενοι. Quinctilianus lib. 1. cap. 12. *Illa per manus & genua reptatio.* Lactens infans τιτθίον κυρίως, τὸ ἐπιτήδειον βρέφος. παρὰ τὸ τιτθὸν, ὃ σημαίνει τὸν μαζόν. Sic Scholiaſtes Theocriti. Sic Joſephus de muliere, quae peſſima fame impulſa rice ad infantem mactandum accingebatur: Καὶ τὸ τέκνον, ἦν δ' αὐτῇ παῖς ὑπομάζιος, ἁρπασαμένη, βρέφος, εἶπεν, ἄθλιον ἐν πολέμῳ καὶ λιμῷ καὶ στάσει τινὶ σε τηρῶ. Rufinus: *Erat ei ſub uberibus parvulus filius.* Latini *Sububeres* appellant. Gloſſae Iſidori: *ſububeres infantes, qui adhuc ſub ubere*, Statius lib. iii. Theb. v. 672.

——— *parvumque ſub ubere caro*
Theſſandrum portabat avo.

Parvus ſub ubere eſt ὑπομάζιος. Et ut Agni à Varrone *ſubrumi* appellantur, qui adhuc ſub *ruma*. h. e. mamma: ita Callimacho oves dicuntur ὕπαρνοι. Hymno in Apollinem, verſ. 53.

——— οὐδ' ἀγάλακτοι
Οἶες, οὐδ' ἄκυθοι, πᾶσαι δέ κεν εἶεν ὕπαρνοι.
Agnus quiſque ſuae pendebit ab ubere matris.

Euripides Andromacha verſ. 607. ὕπαρνος γάρ τις ὣς ἀπόλλυται. *Ablectare*, *Depellere*, μητέρων χωρίζειν. Gloſſ. Delactatus, ἀπογεγαλακτισμένος. *Depulſus* Virgilio: cui contrarium apud Theocritum: Ἄρνες σακῖται. h. e. γάλακτος δεόμενοι. Vide plura apud Scholiaſtem. Quod ſi vulgata placuerit: *Allectatio* erit ἐπαγωγὴ & cantandi illecebra, qua ſoporem alliciunt odis illis lactentibus pueris, & in cunis vagitantibus. Gebhardus. lib. 11. crep. c. 3. Si auctoritas adeſſet, reciperem lubenter illud *ablactationi*, modo *ablactatione* ſcriberetur, id eſt tempore ablactationis, quo maxime queruli & flentes ſunt infantes. vel *infantium ablactationi* ſcribendum

Digitized by Google

gnat. Eſt etiam non inerudite ad declamandum ficta materia, in qua ponitur tibicen, qui ſacrificanti Phrygium cecinerat, acto illo in inſaniam & per praecipitia delato, accuſari, quod cauſſa mortis extiterit. quae ſi dici debet ab oratore, nec dici citra ſcientiam muſices poteſt, quomodo non hanc quoque artem neceſſariam eſſe operi noſtro vel iniqui conſentiant? In *geometria* partem fatentur eſſe utilem XVIII.
teneris aetatibus. agitari namque animos, atque acui ingenia, & celeritatem percipiendi venire inde, concedunt: ſed prodeſſe eam, non ut caeteras arteis, cum perceptæ ſint, ſed cum diſcatur, exiſtimant. Ea vulgaris opinio eſt. Nec ſine cauſſa ſummi viri etiam impenſam huic ſcientiae operam dederunt. Nam quum ſit *geometria* diviſa in numeros atque formas: numerorum quidem notitia non oratori modo, ſed cuicumque primis ſaltem literis erudito, neceſſaria eſt. In cauſſis vero vel frequentiſſime verſari ſolet: in quibus actor, non dico, ſi circa ſummas trepidat, ſed ſi digitorum ſaltem incerto aut indecoro geſtu à computatione diſſentit, judicatur indoctus. Illa vero linearis

bendum eſſet.

Suum quoddam.] *Quondam.* V. C. Alm.

Tibicen.] *Tibicinem.* Ald.

Phrygium cecinerat.] *Phrygius modus* vehemens appellatur & violentus à Luciano, hominemque concitat, & in furorem accendit. Unde petitur haec materia declamationis. De modis Muſices vide Athenaeum lib. 14. TURNEB.

Dici.] *Diſci.* MS. Bodl. Andr.

Debet.] *Debent.* Ald. Gryph. Locat. Colin. & mox *poſſunt* iidem.

Operi noſtro.] *Uſui.* Sich. Gryph.

Iniqui.] *Iniquae.* V. C. Alm.

Conſentiant.] *Conſentient.* MS. Bodl. Ald. Gryph. Colin. Sich. Obr.

In Geometria.] Hoc capite quorundam refutat opinionem, qui *Geometriam* oratori neceſſariam negabant. Porro Fab. *Geometriae* nomine tres ſcientias complectitur, *Aſtrologiam* ſive *Sphaericam*, *Arithmeticam*, & proprie dictam *Geometriam*, quae verſatur circa formarum declinationes. TURNEB.

Et acui ingenia.] *Et acui, & ingenia ad celeritatem percipiendi venire.* Sichard. Steph.

Ea vulgaris.] *Id vulgaris.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Gryph. Vaſc. Sich. Colin.

Geometria diviſa in numeros, &c.] Videatur *Turnebus* Adverſ. lib. 26. c. 1. p. 958. Cic. in prooem. Tuſcul. PAREUS.

Jam cum.] Loco illius particulae *jam*, cum exponat Fabius ſummos viros non ſine cauſſa Geometriae operam dediſſe, *nam* videtur legendum. REGIUS. *jam.* Locatel.

Primis ſaltem.] *In primis.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr.

In cauſis vero.] Alludit ad rationem ſupputandi antiquorum, quae fiebat per articulos digitorum utriuſque manus, ita ut ſiniſtra manu ſupputarent ad nonaginta, dextra ſupputarent centum & reliquos numeros. TURNEB.

Circa ſummas trepidat] *Circa ſumma.* V. C. Alm.

Digitorum.] Nam digitorum geſtibus numeros repraeſentaſſe veteres conſtat, & oſtenditur in XI. Fabii, de qua re ex Beda aliquid vulgavit Eraſmus Roterdamus. Hoc ipſum reprehendit in Ruffino veteratore cauſidico Apulejus, in Apolog. quod fallaci & improbo geſtu digitorum, viginti annos ad ſummam addidiſſet. Sic enim diſputat: *O mendacium viginti annorum exilio puniendum! ſi triginta annos pro decem dixiſſes, poſſes videri pro computationis geſtu erraſſe: quos circulare debueris digitos aperuiſſe. Cum vero quadraginta, quae facilius ceteris porrecta palma ſignificantur, ea quadraginta tu dimidio auges, non potes digitorum geſtu erraſſe.* pluribus hac de re agit Lud. Creſollius vacat. Autum. lib. 11. p. 354. PAREUS. vide Gruter. 1. Suſp. 8. & Brod. ad Anth. 1. c. 84. p. 168. Wouwer. de Polymat. cap. VII.

Diſſentit.] *Diſſenſit.* V. C.ª Alm.

Illa vero linearis.] Jam de *Geometria* peculiariter appellata loquitur, quae circa formarum deſcriptiones verſatur, cujus pars quaedam appellatur *γεωδαισία*, quae docet terrarum menſurationem. TURNEB.

Sunt

linearis ratio, & ipſa quidem cadit frequenter in cauſſas. nâm de terminis menſuriſque ſunt lites: ſed habet majorem quamdam aliam cum arte oratoria cognationem. Jam primum ordo eſt *geometriae* neceſſarius: nonne & *eloquentiae*? Ex prioribus geometria probat inſequentia, & certis incerta: nonne id in dicendo facimus? Quid? illa propoſitarum quaeſtionum concluſio, non tota fere conſtat ſyllogiſmis? propter quod plures invenias, qui dialecticae ſimilem, quam qui rhetoricae fateantur hanc artem. Verum & orator, etiam ſi raro, non tamen numquam, probabit dialectice. Nam & ſyllogiſmis, ſi res poſcet, utetur: & certe *enthymemate*, qui rhetoricus eſt ſyllogiſmus. Denique probationum, quae ſunt potentiſſimae, γραμμικαὶ ἀποδείξεις vulgo dicuntur. Quid autem magis oratio, quam probationem petit? Falſa quoque veriſimilia, *geometria* ratione deprehendit. Fit hoc & in numeris per quaſdam, quas ψευδογραφίας vocant, quibus pueri ludere ſolebamus. Sed alia majora ſunt. Nam quis non ita proponenti credat: Quorum locorum extremae lineae eamdem menſuram colligunt, eorum ſpatium quoque, quod his lineis continetur, par ſit neceſſe eſt? At id falſum eſt. Nam plurimum refert, cujus

Sunt lites.] *Sint.* V. C. Alm.

Sed habet.] *Habent.* MSS. Bodl. Joan. Bal.

Ex prioribus.] *Geometrae* optimo utuntur ordine, nimirum *naturali* & *ſyſtematico.* Nam primum axiomata, hypotheſes, & poſtulata ponunt: ex quibus ſequentia probant, quae demum ut confeſſa ad aliorum probationem ſumuntur. atque ita deinceps. Turneb.

Et certis.] Malim *ex certis.*

Denique probationem.] *Apodixis* ſyllogiſmus eſt certiſſimus, qui neceſſariis conſtat. Eo plurimum utuntur *geometrae*, adhibitis interim deſcriptionibus linearum. Hinc factum eſt, ut probationes omnes certiſſimae, appellarentur ἀποδείξεις γραμμικαί. Turneb.

Graece ἀποδείξεις.] *Demonſtratio* eſt genus argumentationis philoſophorum proprium, ut plane in poſterioribus Analyticis probat Ariſtoteles. hic autem ſenſus integer hactenus fuit judicatus, ſed mihi ſine menda minime eſſe videtur. Quid enim ad propoſitum facit, ſi probationum potentiſſimae vulgo *apodixes* graece dicuntur? Profecto nihil, cum nos non hortetur hoc loco Fabius: ut graecis literis incumbamus. Quare non *graece*, ſed γραμμικαὶ, hoc eſt lineares legendum eſſe, vel repugnantibus exemplaribus, aſſerere non dubitarim. Atque eo magis; quod Fabius ipſe alibi huic noſtrae correctioni aſtipulatur. Nam in quinto hujus operis volumine cap. 10. ubi de argumentis tractat, ſic apodixin definit. *Apodixis eſt evidens probatio, ideoque apud geometras γραμμικαὶ ἀποδείξεις dicuntur.* ſi ergo potentiſſimae probationum dicuntur γραμμικαὶ ἀποδείξεις, hoc eſt lineares demonſtrationes, de quibus ſola geometria tractat, oratori danda eſt opera geometriae, cum oratio nihil aliud, quam probationem petat. *grammicae* autem ἀπὸ τῆς γραμμῆς, hoc eſt a linea dicuntur. lineae vero puncta, & ſuperficies geometriae elementa eſſe conſtat. Regius. *Grammaticae ἀποδείξεις.* V. C. Alm. Gryph. Baſil. *grammatice.* Ald. γραμματικαὶ ἀπ. Baſil. *graece apodixis.* Locat.

Veriſimilia] *Veris ſimilia.* V. C. Alm.

ψευδογραφίας.] Accipio ψευδογραφίας à Fabio dici fallacias in ſubductionibus rationum. Ex. g Duodecim diebus debentur ſingulis vini amphorae quatuor. quot amphorae debentur tribui? colliges de regula, unam deberi. at ſi ita propones, diebus quatuor conficient meſſem duodecim menſores, quot conficiunt diebus ſex? cum ſit veritas, deberi ſex dimidium temporis amplius, quam duodecim, regula calculationis uſitata dimidio minus dabit. Camerar. ψευδογραφίαι, deſcriptiones ſunt quaedam tum in *Geometria*, tum in *Arithmetica*, quae quamquam in ſpeciem verae videntur, falſae tamen ſunt. hinc videtur Ariſtoteles in elench. ſophiſticis hauſiſſe ſyllogiſmum pſeudographum, qui fit ex principiis male intellectis. Turneb.

Quorum locorum.] In planis geometriae figuris circulus eſt perfectiſſimus & capaciſſimus, in ſolidis globus & ſphaera. itaque reliquae figurae, prout magis aut minus ad has formas accedunt, magis aut minus ſunt capaces. non igitur ſolum ad am-

cujus ſit formae ille circuitus: reprehenſique à geometris ſunt hiſtorici, qui magnitudines inſularum ſatis ſignificari navigationis ambitu crediderunt. Nam ut quaeque forma perfectiſſima, ita capaciſſima eſt. Ideoque illa circumcurrens linea, ſi efficiat orbem, quae forma eſt in planis maxime perfecta, amplius ſpatium complectetur, quam ſi quadratum paribus oris efficiat. Rurſus quadrata triangulis, triangula ipſa plus aequis lateribus, quam inaequalibus. Sed alia forſitan obſcuriora: nos facillimum etiam imperitis ſequamur experimentum. Jugeri menſuram, ducentos & quadraginta longitudinis pedes eſſe, dimidioque in latitudinem patere, non fere quiſquam eſt, qui ignoret: & qui ſit circuitus, & quantum campi claudat, colligere expeditum. At centeni & octogeni in quamque partem pedes, idem ſpatium extremitatis, ſed multo amplius diviſae quatuor lineis areae faciunt. Id ſi computare quem piget, brevioribus numeris idem diſcat. nam deni in quadram pedes, quadraginta per oram, intra centum erunt. At ſi quinideni per latera, quini in fronte ſint: ex illo, quod amplectuntur, quartam deducent eodem circumductu. Si vero porrecti utrimque undeviceni ſingulis diſtent, non plures intus quadratos habebunt, quam per quot longitudo ducetur: quae circumibit autem linea, ejuſdem ſpatii erit, cujus ea, quae centum continet. Ita quidquid formae quadrati detraxeris, amplitudini quoque peribit. Ergo etiam id fieri poteſt, ut majore circuitu minor loci amplitudo claudatur. Hoc in planis. Nam in collibus vallibuſque etiam imperito

patet

ambitum reſpicere oportet, ſed etiam ad figurae rationem. Turneb.

Nam plurimum.] *Primum.* MSS. Bod. Bal. Alm. Locat. Colon. Sich. Baſil. marg.

Reprehenſique.] In hoc quoque vitium pluribus locis incidit Plinius. ut lib. iv. cum ſcribit *Ithacam patere circuitu viginti quinque millia paſſuum: Cephaleniam vero quadraginta quatuor millia.* nam magnitudinem ex ambitu colligere non poſſis, niſi figuram teneas. Turn. Ex Polyb. lib. 9. Thucyd. lib. vi. Proclus comment. in 1. Euclid. Element. lib. 3. comment. 8. & lib. 4. comment. 11. Pithoeus.

Qui magnitudines.] *Quia.* MSS. Bal. Alm. Andr.

Magnitudines.] *Magnitudinem.* MSS. Bal. Alm. And. Ven. Locat. Ald. Sich. Gryph. Colin.

Significari.] *Magnificari.* V. C. Almel.

Ideoque illa.] *Ideoque circumcurrens linea, ſi efficiet orbem.* MSS. Bodl. Bal. Ald. Vaſc. Sich.

Si efficiet.] *Efficiat.* V. C. Alm. Obr.

Circumcurrens linea.] Περιφερής.

Jugeri menſuram.] *Jugerum* complectitur duos actus quadratos, qui efficiunt ducentos quadraginta pedes longitudinis, centum viginti latitudinis. Turneb. v. Car. Steph. praedium ruſticum p. 416. Almel.

In latitudinem.] *In latitudine.* Ald. Baſil.

At centeni.] *Ac.* V. C. Alm.

Spatium extremitatis.] In quibuſdam exemplaribus *exterminant* recte legitur. hoc eſt determinant ac deſignant. Regius. *Exterminant.* MSS. Bodl. Bal. Andr. *Extra terminant.* Obrechti codex.

Magis diviſae.] Pro illo *magis* fortaſſe *maius* legendum eſt, ut ad *ſpatium* referri poſſit. Regius. *Amplius.* Ald. Steph. Gryph. Colin. Oxon. Obr. *clauſae* quoque MS. Bal. Andr. Venet. Ald. Sich. Vaſc. marg. Gryph. & Steph. *Cluſae.* MS. Joan. Obr. *Clauſi quatuor lineis faciunt.* Sich. marg.

Brevioribus numeris.] *Numeris* non habet Argent. Obr. codex.

Quartam deducent] *Quartam partem.* MS. Bod. And. Ven. Locat. Colon. Steph. Gryph. Colin.

Porrecti.] *Porrectis.* V. C. Almel.

Ducetur.] *Circumducetur.* MSS. Bod. Bal. Alm. Andr.

Ita quidquid.] *Itaque.* MSS. Bod. Bal. Alm. Andr. Ven. Ald. marg. Baſil.

Ergo etiam] *Ergo &.* Ald.

patet plus ſoli eſſe, quam coeli. Quid? quod ſe eadem geometria tollit ad rationem uſque mundi? in qua, cum ſiderum certos conſtitutoſque curſus numeris docet, diſcimus nihil eſſe inordinatum atque fortuitum: quod ipſum nonnumquam pertinere ad oratorem poteſt. An vero cum Pericles Athenienſes Solis obſcuratione territos, redditis ejus rei cauſſis, metu liberavit: aut cum Sulpitius ille Gallus in exercitu L. Paulli de Lunae defectione diſſeruit, ne velut prodigio divinitus facto militum animi terrerentur, non videtur eſſe uſus oratoris officio? Quod ſi Nicias in Sicilia ſciſſet, non eodem confuſus metu pulcherrimum Athenienſium exercitum perdidiſſet: ſicut Dion, cum ad deſtruendam Dionyſii tyrannidem venit, non eſt tali caſu deterritus. Sint exempla licet uſus bellici, tranſeamuſque, quod Archimedes unus obſidionem Syracuſarum in longius traxit: illud utique jam proprium eſt ad efficiendum quod intendimus, plurimas quaeſtiones, quarum difficilior alia ratione explicatio eſt, ut de ratione dividendi, de

Hoc in planis.] *Haec.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Andr.

Nam in collibus.] Collis, cum ſit conglobatus, tantum duntaxat coeli occupat, quantum complectitur diameter. ſi autem illa collis ſuperficies globoſa, & illa rotundatio extenderetur, longe plus occuparet. TURNEB.

Plus ſoli eſſe quam coeli.] Quoniam videtur duntaxat occupare quod eſt in dimetiente & latitudine rotunda. *Idem.*

Coeli.] Offuſum aërem video quoſdam hoc loco coelum accepiſſe; ſed ut mihi hoc non arridet, ita quod melius aſſeram non habeo. CAMERAR.

Quid? quod ſe.] *Aſtrologia* eſt *duplex.* nam altera verſatur circa aſtrorum curſus, de qua loquitur Fabius: altera circa judicia, quae ab aſtris petuntur, quae quidem legibus eſt interdicta. TURNER.

An vero.] Cum Pericles bello Peloponneſiaco ſolvere è portu Athenienſi pararet, facta eſt *ſolis eclipſis:* ſed reddita cauſa, Athenienſes, qui hoc in prodigium vertebant, metu liberavit. *Idem.* De Pericle Galloque Sulpitio exempla ſunt apud Valerium lib. 8. cap. 11: De Nicia, Thucydides lib. 7. CAMERAR. Plutarch. in vita Periclis. REGIUS.

Sulpitius.] De hoc Cicer. in Brut. c. 20. C. Sulpicius Gallus, qui maxime omnium nobilium Graecis literis ſtuduit, iſque & oratorum in numero eſt habitus, & fuit in reliquis rebus ornatus & elegans. v. Plin. 11. 12. *Idem.* Pridie quam P. Aemilius cum Perſe rege Macedoniae confligeret, facta eſt *lunae eclipſis.* Productus in concionem ab imperatore Sulpitius Gallus, defectus cauſas aperuit, & milites metu liberavit, poſtridieque ſuperatus fuit Perſes. TURNEB. In aſtrologia multum operae & curae poſuiſſe C. Sulpicium Cicer. 1. de offic. 6. ſcribit.

Non videtur eſſe uſus.] *Non videntur eſſe uſi.* MSS. Bal. Alm. Andr.

Perduxiſſet.] *Perdidiſſet*, ut legatur verus ſenſus exigit. hoc vero narrat Thucydid. lib. VII. & Plinius lib. II. REGIUS. *prodidiſſet.* MS. Bodl. Andr. ita ſaepe has voces confuſas patet ex notis Heinſ. ad Ovid. IV. Faſt. 715. & *prodere* idem ſaepe ſignificare quod perdere, docuerunt Bernec. & Vorſt. ad Juſt. XIX. 3. & Gronov. III. Obſ. 20. BURM.

Dion.] Vide Plutarch. vita Dionis. p. 538.

Extra licet.] Quid ſibi velit hoc loco Fabius mihi parum liquet, ſi *extra* legatur. neque enim aut ſenſui aut orationi congruit. Quod quidem a quoquam Profeſſorum hactenus eſſe animadverſum ſane quam miror. cum & flagitium grande ſit librariorum imperitia admiſſum, qui illud *extra* tribus literis ſcriptum, ita ut *a.* vocalis *x.* literae ſuperponeretur, experientes putaverunt *extra* ſignificare *exempla*, cum etiamnum a notariis ita ſcribatur: Quare non *extra*, ſed *exempla* integritas ſenſus expoſcit; itaque etiam refragantibus omnibus, quae ego viderim, exemplaribus legendum eſt. REGIUS. *Extra.* V. C. Alm. Locatel. Ald. & margo Gryphii.

Tranſeamuſque quod.] *Tranſeamus uſque ad.* V. C. Alm.

Archimedes unus.] Archimedes Syracuſanus, optimus mathematicus, atque idem mechanicus. hic ſuis machinis ſolus exercitui Marcelli reſtitit, ut ſcribit Plutarchus & Livius. TURNEB.

Quibus difficilior.] Pro *quibus*, niſi *quarum* legatur; & pro *explicatione*, *explicatio eſt*, ſenſus minus

Digitized by Google

de ſectione in infinitum, de celeritate augendi, linearibus illis probationibus ſolvi ſolere: ut ſi eſt oratori (quod proximus demonſtrabit liber) de omnibus rebus dicendum, nullo modo ſine geometria eſſe poſſit orator.

nus percipietur. Hujuſmodi autem quaeſtiones ab iis potiſſimum tractantur, qui nunc calculatores vocantur. REGIUS. *Quibus.* V. C. Alm. Locat. Ald. marg. Baſil.

Proprium eſt.] *Eſt* non habet V. C. Alm. & mox idem *plurimas quaeſtiones.*

Dividendi.] ita legendum, non *videndi*, ut quidam, ad opticen, quae perſpectiva dicitur, referentes. Lineares autem probationes Fabius vocat, quas paulo ante grammicas apodixes appellavit. REGIUS. *Videndi.* Ald. & margo Baſil.

Proximus liber.] Capite de materia Rhetorices PHILAND.

De ſectione in infinitum.] Numerus amplificatione eſt infinitus, continuum vero diviſione. nam quod continuum eſt, in aliud rurſus continuum dividitur, atque ita deinceps in infinitum. TURNEBUS.

CAPUT XI.

De prima pronuntiationis & geſtus inſtitutione.

Dandum aliquid comoedo quoque, dum eatenus, qua pronuntian- XIX.
di ſcientiam futurus orator deſiderat. Non enim puerum, quem in hoc inſtituimus, aut femineae vocis exilitate frangi volo, aut ſeniliter tremere. Nec vitia ebrietatis effingat, nec ſervili vernilitate imbuatur: nec amoris, avaritiae, metus diſcat affectum: quae neque oratori ſunt neceſſaria, & mentem, praecipue in aetate prima teneram adhuc & rudem, inficiunt. Nam frequens imitatio tranſit in mores. Ne geſtus quidem omnis ac motus à comoedis petendus eſt. Quamquam enim utrumque eorum ad quemdam modum praeſtare debet orator: plurimum tamen aberit à ſcenico, nec vultu, nec manu, nec excurſionibus nimius. Nam ſi qua in his ars eſt dicentium, ea prima eſt, ne ars eſſe videatur. Quod eſt igitur in his doctoris officium? In primis vitia, ſi qua ſunt, oris, emendet: ut

Dandum aliquid Comoedo.] *Comoedus* actorem Comoediae ſignificat. *Comoedi* porro peritiſſimi erant ponunciationis geſtus. itaque ut oratoris geſtus & vox ab illis formetur perſcribit, ita tamen ut mediocritatem orator ſervet, nec more *Comoedi* perſonarum mores & geſtus undique effingat. TURNEB.

Qua.] *Qui.* V. C. Alm.

In hoc inſtituimus.] *In hoc loco.* MS. Joan.

Seniliter tremere.] Hoc dicit propter *mimos ethologos*, qui perſonae, quam ſuſtinent, mores, verba, geſtum imitantur. quod in oratore vitioſum eſt. TURNEB. Idem lib. XI. 3. hoc culpat in comoedis. vide quae de tremula voce collegit accuratiſſimus Tibulli interpres lib. I. eleg. v. 49.

Nec ſervili vernilitate imbuatur.] Senec. lib. 2. de Benefic. cap. 11. *Et haec ipſa non verniliter; nec ea figura, &c.* Lipſius *verniliter* exponit blande & cum adulatione. quem vide & Obſopaeum. PAREUS.

Excurſionibus.] Per *excurſiones* intelligit quaſdam procurſiones, quas breves & raras debet efficere orator, ut diſcurrere non videatur. permittit quoque Fab. oratori, ut aliquando ambulet. TURNEB.

Nimius.] *Nimiis.* Locat. Steph.

Ne ars eſſe.] *Ne ars eſſe videatur. quod eſt. Igitur hujus doctoris officium eſt.* MS. Bodl. vide lib. IV. c. 2.

Quod eſt igitur in his.] *Quod eſt igitur hujus doctoris officium.* MSS. Joan. Bal. Alm. And. Locat. Gryph. Colin. marg. Baſil.

Vitia, ſi qua ſunt oris, emendet.] Duo ſunt in primis oris vitia, quorum altero peccantes, *iſchnotetas*

ut expreſſa ſint verba, ut ſuis quaeque literae ſonis enuntientur. Quarumdam enim vel exilitate vel pinguetudine nimia laboramus: quaſdam velut acriores parum efficimus, & aliis non diſſimilibus, ſed quaſi hebetioribus permutamus. Quippe P litterae, qua Demoſthenes quoque laboravit, Λ ſuccedit: quarum vis eſt apud nos quoque. Et cum *C* ac ſimiliter *T* non valuerunt, in *G* ac *D* molliuntur. Ne illas quidem circa *S* literam delicias hic magiſter feret: nec verba in faucibus patietur audiri, nec oris inanitate reſonare: nec, quod minime

tetas vocat alibi Fabius, quum gracilis eſt nimium, & tenuis literae enuntiatio: alterum vitium *plateaſmum* appellavit idem, à vocis pinguedine. Quomodo qui loquitur, & curioſius gutture utitur, λαρυγγίζειν Graece dicitur. Qua de re ſcitu digniſſima profert Caelius Rhodiginus, Antiquar. Lect. lib. 13. cap. 1. pag. 567, 568. Ciceron. lib. 1. de Orat. Dionyſ. Halicarnaſſ. in arte. PAREUS.

Exilitate.] Significat ἰσχνότατα, quae vocem exiliter pronuntiat: πλατειασμῷ, cum diducto rictu pinguius & vaſtius enuntiamus. TURNEB.

Velut acriores.] Hoc vitium eſt τραυλότης id eſt, *blaeſitas*, cum literam aliquam pronuntiare non poſſumus: huc referri debet Alcibiadis *lambdaciſmus*. TURNEB.

Parum efficimus.] MS. Palat. membranaceus: *Quaſdam velut acriores parum efflamus.* Probo: niſi quis malit, *effamur.* *Efficere* hic ſtare non poteſt: ſi tamen exponas *abſolvere*; vel abſolute, pro, *proferre atque pronunciare*, utcunque tolerabile erit. Sic *verba exigere* lib. XI. c. 3. *Dilucida vero erit pronuntiatio, primum ſi verba tota exegerit, quorum, pars devorari, pars deſtitui ſolet, pleriſque extremas ſyllabas non proferentibus, dum priorum ſono indulgent.* Hinc *praepinguis vox* lib. XI. cap. 1. Sic *exprobrans* ibidem: *Nam opus eſt omnibus, ſicut non oris modo ſuavitate, ſed narium quoque, per quas, quod ſupereſt, vocis egeritur* (MS. *egreditur*) *dulcis tamen eſſe debet, non exprobrans.* GEBHARD. lib. II. crep. 3. *Efferimus.* marg. Steph. & Gryph. ſed Baſil. in textu. Nihil vero mutandum docet Gronov. ad Senec. de ira I. 3. *Acriores* autem eleganter dicuntur, R enim canina litera, & canes proprie *acres* dicuntur, cum irritati latrant. vide ad Phaedr. III. 7.

P litera.] *Et rho.* V. C. Alm. & mox *Lambda.*

Quarum vis.] Id dicit propterea, quod Latini in quibuſdam verbis, *r* mutarunt in *l*, unde *Pellucidus* dicitur pro *Perlucidus*: vel quod etiam nonnulli qui blaeſi erant, *r* mutabant in *l.* TURNEB.

Et cum C ac ſimiliter T.] Vel ſignificat quoſdam vitioſe pronunciare, ut antea quoque: vel etiam innuit literas quaſdam nonnunquam emolliri. ut cum dicimus *Cneus*, vel cum Graeci τ pronunciant poſt ν, ut δ. *Idem.* ſcribe *& cum C ac ſimiliter T non valuerunt, in G & D molliuntur.* Ut ſit mutatio tenuium in medios, quae ſpiritus participes ſunt tametſi obſcurioris. litera autem, quo plus habet ſpiritus, eo eſt auditu pulchrior. ut dicit capite de ornatu. vide Halicarn. in art. PHILAND. vide Auſ. Popm. de uſu Antiq. locut. lib. 1. cap. III. ALMELOV. *& cum C ac ſimiliter G non valuerunt.* MSS. Joan. Bal. Alm. niſi quod ille *nonne. Et cum C ac ſimiliter GN non valuerunt, intra id demoliuntur.* And. *& cum C ac ſimiliter G non valuerunt.* Locat. Ven. Obr. Ald. Sich. *at ſimiliter* ante Regium legebatur, qui correxit *ac.*

In G ac D.] *In I ac D molliuntur.* Venet. Loc. Ald. Colon. Obr. *demolliuntur.* V. C. Al. forte *emolliuntur.*

Delicias.] Innuit vitium, quod appellatur *Polyſigma*, cum *s* productiore ſibilo enunciatur. TURNEB. Alludit ad metrum hoc Euripidis in Medea Act. 3.

Ἔσωσά σ᾽ ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι,

ubi Σ litera crebrius geminatur; quod à Platone & Eubulo Poetis Comicis irriſum tradunt veteres. Plura doctiſſime, ut ſolet Joannes Brodaeus Miſc. lib. III. cap. 14. Porro non minus ridendi veteres illi Spartiatae, qui, omnes orationis delicias averſati, Caninam literam P literae Σ anteponebant; ut arguit vetus ψήφισμα, quo urbe pulſus Timotheus. adfert id Boethius lib. I. de Muſica, ſed inquinatiſſimum: certatim emendarunt viri magni, Paulus Leopardus Emend. lib. VIII. cap. 14. Iſ. Caſaubonus ad Athen. lib. VIII. cap. II. Joſ. Scaliger ad Manil. pag. 426. edit. 2. Salmaſius de Ling. Hellen. p. 81. & in Epiſtolis. Iſmael Bullialdus ad Theonem Smyrnaeum. Quibus addendus Joh. Seldenus, qui lib. II. de Synedriis Hebraeorum teſtatur, ſe diſſertationem ſingularem ſcripſiſſe de hoc Laconum decreto. Sed haec, opinor, nunquam vulgata eſt. COLOMESIUS. haec fere Voſſio ſublegit Colomeſius ex Inſtit. Orat. lib. IV. cap. II. §. 3. ceterum *ne puerosillas quidem.* Locatel. Ald. Gryph. Colin. & Baſil.

Nec verba.] *Ne.* Ald.

In faucibus.] Appellatur hoc vitium *gargariſmus* & *laryngiſmus*, cum vox in ipſo gurgulione & gula

nime ſermoni puro conveniat, ſimplicem vocis naturam pleniore quodam ſono circumlinire, quod Graeci κατατεπλασμένον dicunt. ſic appellantur cantus tibiarum, quae praecluſis, quibus clareſcunt, foraminibus, recto modo exitu graviorem ſpiritum reddunt. Curabit etiam, ne extremae ſyllabae intercidant, ut par ſibi ſermo ſit: ut quoties exclamandum erit, lateris conatus ſit ille, non capitis: ut geſtus ad vocem, vultus ad geſtum accommodetur. Obſervandum erit etiam, ut recta ſit facies dicentis: ne labra diſtorqueantur: ne immodicus hiatus rictum diſtendat: ne ſupinus vultus, ne dejecti in terram oculi, ne inclinata utrolibet cervix. Nam frons pluribus generibus peccat. Vidi multos, quorum ſupercilia ad ſingulos vocis conatus allevarentur, aliorum conſtricta: aliorum etiam diſſidentia, cum altero in verticem tenderent, altero pene oculus ipſe premeretur. Infinitum autem, ut mox dicemus, in his quoque rebus momentum eſt. Et nihil poteſt placere, quod non decet. Debet etiam docere comoedus, quomodo narrandum, qua ſit auctoritate ſuadendum: qua concitatione conſurgat ira, qui flexus deceat miſerationem. Quod ita optime faciet, ſi certos ex comoediis elegerit locos, & ad hoc maxime idoneos, id eſt actionibus ſimiles. Iidem autem non ad pronuntiandum, modo utiliſſimi, verum ad augendam quoque eloquentiam maxime

gula auditur. *κοιλοστομία* à Fabio dicitur, cum verba ex oris concavitate audiuntur. Turneb.

Nec oris inanitatem ſonare.] *M* litera expuncta, *inanitate* videtur legendum. Regius. *inanitatem* Ven. Locat. Ald. *inconcinnitate.* MS. Bodl. *Intimitate.* V. C. Alm. legerem *oris in cavitate*, ſi vox ea auctoritatem haberet.

Καταπεπλασμένον.] Hujuſcemodi vox efficitur, quando ore pene praecluſo gravis & fuſca vox erumpit, ut fieri ſolet in tibiis, praecluſis foraminibus. Turneb.

Curabit etiam.] Reprehendit eos, qui appellantur *colobotae*, id eſt, decurtatores, qui extremas dictionum ſyllabas non patiuntur audiri, ſed eas devorant & deglutiunt. Turneb. *curabunt.* MSS. Bodl. Bal. Ven. Ald. marg. Baſil.

Ut quoties &c.] Poſteaquam de voce tractavit, alteram pronunciationis partem, quae poſita eſt in geſtu & motu, perſequitur ſigillatim per omnes corporis partes. qua de re plura ſcripta ſunt lib. xi. cap. 3. Turneb.

Laterum.] *Lateris.* MSS. Joan. Bal. Andr. Ald. Obrecht. *literis.* V. C. Alm.

Ut recta ſit facies dicentis &c.] Vide Lud. Creſollii Vacat. Autumn. lib. 2. ſect. 3. pag. 3. & ſeqq.

Diſtorqueantur.] *Detorqueantur.* MS. Joan. Ven. Locat. Gryph. Colin. Baſil. *torqueantur.* Andr. Male omnes Teren. Eun. iv. 4. *illud vide, os ut ſibi diſtorſit carnifex.* & *diſtortus vultus.* lib. vi. cap. 3. ſic *torquere faciem* ex Caſſio citat infra Fabius lib. v. cap. ii. Burm.

Rictum diſtendat.] *ſtrictum.* V. C. Alm.

Vidi multos quorum ſupercilia.] Vide Lud. Creſollii Vacat. Autumn. lib. 2. ſect. 3. & 4. pag. 191. &c. & Joh. Savaronis Comment. ad Sidon. Apoll. lib. 9. Epiſt. 9. p. 558. Salmaſii in Tertull. lib. de Pallio pag. 305. & 335. Pareus.

Pene oculus.] *Oculis* V. C. Alm. & ita ante Regium multi, quod ille correxit.

Ut mox dicemus.] lib. xi. cap. 3. de pronuntiatione. Philand.

Debet etiam.] Nunc quoque docet Fab. quomodo pronunciatio debeat aptari ſingulis orationis partibus, & qua vocis inclinatione ſit concitandus affectus aut ſedandus. Turneb. Apud veteres nobilium pueri ſtatim ad Comoedum accedebant, maturi conſilii virum & in agendo exercitatum; à quo infantiae primis annis pronunciandi rationem capiebant. Creſollius Vacat. Autumn. Praeluſ. Pareus.

Comoedus.] *Comoediis.* Ald.

Conſurgat.] Vide Cicer. iii. de Orat. 58. Almel.

Qui flexus.] *Quis.* MSS. Bal. Almel. And. Ven. Locat. Ald. Gryph. Colin. Sich. Baſil.

P 3 *Diſcere.*]

maxime accommodati erunt. Et haec, dum infirma aetas majora non capiet. Ceterum cum legere orationes oportebit, cum virtutes earum jam ſentiet, tum mihi diligens aliquis ac peritus aſſiſtat: neque ſolum lectione formet, verum etiam ediſcere electa ex his cogat, & ea dicere ſtantem clare, & quemadmodum agere oportebit: ut protinus pronunciatione vocem & memoriam exerceat. Ne illos quidem reprehendendos putem, qui paullum etiam palaeſtricis vacaverint. Non de his loquor, quibus pars vitae in oleo, pars in vino conſumitur, qui corporis cura mentem obruerunt (hos enim abeſſe ab eo, quem inſtituimus, quam longiſſime velim) ſed nomen eſt idem iis, à quibus geſtus motuſque formantur. ut recta ſint brachia, ne indoctae ruſticaeve manus, ne ſtatus indecorus, ne qua in proferendis pedibus inſcitia, ne caput oculique ab alia corporis inclinatione diſſideant. Nam nec hoc eſſe in parte pronuntiationis negaverit quiſquam, nec ipſam pronuntiationem ab oratore ſecernet. Et certe quod facere oporteat, non indignandum eſt diſcere, cum praeſertim haec *chironomia,*

Diſcere.] Melius *ediſcere.* PHILAND.

Ediſcere electa.] Fab. quoque lib. 2. cap. 7. de ediſcendo, praecipit, ut pueri electos ex oratoribus & hiſtoricis locos ediſcant, tum ad vocis formationem, tum ad memoriae confirmationem. TURNEB.

Pronunciatione.] *Pronunciationem, vocem, memoriam exerceat.* MSS. Bodl. Joan. Alm. *pronuntiationem, vocem & memoriam.* Ald.

Putem.] *Puto.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ald. Gryph. Baſil.

Palaeſtricis.] *Palaeſtra* nonnunquam Latinis ſignificat artem corpus exercendi, & luctandi. nonnunquam etiam ſignificat eam artem, quae corporis geſtum conformat, quam qui docent, appellantur *palaeſtrici.* hujus artis imperiti appellantur *apalaeſtri.* TURNEB. Vide Fabium lib. 9. cap. 4. *Quos palaeſtritas eſſe nolumus, peritos tamen palaeſtrae eſſe volumus, non ἀπαλαίστρους.* Vide Lud. Creſollium Praecluſ. Vacat. Autumn. PAREUS.

In oleo.] Alludit ad athletas, qui antequam luctarentur, *ceromate*, id eſt, oleo ungebantur, ac mox pulvere conſpergebantur. TURNEB.

Vino.] Significat *victum athleticum.* nam athletae cogebantur ſe ſaginare, ut major eſſet corporis moles. utebantur *coliphio.* Idem.

Corporis.] *Corporum.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ven. Locat. Ald.

Ut recta ſint brachia &c.] Vide Lud. Creſollium Vacat. Autumn. lib. 2. cap. 1. pag. 365. & ſeqq.

Ne indoctae ruſticaeve manus &c.] Gebhardus Crepund. lib. 2. cap. 3. Fallit haec lectio ſanitatis ſpecie. Alter. MS. *Ut recta ſint brachia, ne indoctae ruſticae manus.* Alter membranaceus & vetuſtiſſimus: *Ut recta ſint brachia, ne inductae ruſtice manus. Inducere* eſt Rhetorum, qui inter orandum manus inſerunt, & cum adverſario rixantes intendere incipiunt. Graeci ἀνταίρειν ſive ἀντιτείνειν χεῖρας dicunt Ovid. 6. Metam.

Nec flecti cervix, nec brachia reddere geſtus,
Nec pes ire poteſt.

Fabius lib. 4. cap. 2. *At nunc velut campum nacti expoſitionis, hic potiſſimum & vocem flectunt, & cervicem reponunt, & brachium in latus reponunt, totoque & rerum, & verborum, & compoſitionis genere laſciviunt.* PAREUS. Andreae editio etiam *ne inductae ruſtice manus*, quod nimis calide arripuit Gebhardus. vixque latinum puto. cum *indoctae manus* ſint, quae nihil ex arte habent, ſed ſtatim ruditatem & ruſticitatem ejus, qui orationem habet, oſtendunt, nec umquam eum in his exercitationibus operam poſuiſſe. ſic in unaquaque arte exercitatae manus, *doctae* dicuntur. ut de tonſore Ovid. 1. art. Am. 518.

Sit coma, ſit doctâ barba reſecta manu.

& 11. Amor. IV. de puella, lyram pulſante,

Tam doctas quis non poſſit amare manus?

ſic *pollicem doctum* Claud. Conſ. Prob. 177. laniſicae peritiſſimae tribuit. & Ovidius Citharoedo Apollini XI. Met. 169. & mille talia paſſim obvia. de quibus ad Val. Flacc. latius agemus. BURM.

Ne qua in proferendis pedib.] Vide infra lib. 2. cap. 3. Ludovic. Creſoll. Vacat. Autumn. lib. 2. cap. 12. ſect. 6. p. 391. PAREUS.

Non indignandum.] *Non indignum.* Vallae liber, quod probat Aſcenſius.

Chironomia.] *Chironomia*, geſtus eſt ſaltationis geſticulatricis. eſt etiam lex geſtus & motus, quae nomen

ronomia, quae eſt (ut nomine ipſo declaratur) ***lex geſtus***, & ab illis temporibus heroïcis orta ſit, & à ſummis Graeciae viris, & ab ipſo etiam Socrate probata, à Platone quoque in parte civilium poſita virtutum, & à Chryſippo in praeceptis de liberorum educatione compoſitis non omiſſa. Nam Lacedaemonios quidem etiam ſaltationem quamdam, tamquam ad bella quoque utilem, habuiſſe inter exercitationes accepimus. Neque id veteribus Romanis dedecori fuit: argumentum eſt, ſacerdotum nomine ac religione durans ad hoc tempus ſaltatio: & illa *in tertio Ciceronis de oratore libro* verba Craſſi, quibus praecepit, ut orator utatur laterum inclinatione forti ac virili, non à ſcena & hiſtrionibus, ſed ab armis, aut etiam à palaeſtra: cujus etiam diſciplinae uſus in noſtram uſque aetatem ſine reprehenſione deſcendit. A me tamen nec ultra pueriles annos retinebitur, nec in his ipſis diu. Neque enim geſtum oratoris componi ad ſimilitudinem ſaltationis volo, ſed ſubeſſe aliquid ex hac exercitatione puerili, unde nos non id agentes furtim decor ille diſcentibus traditus proſequatur.

nomen ſortitur *à manuum lege*, propterea quod illic maxima pars geſtus eſt poſita. Turneb.

Ut nomine ipſo.] *Quae eſt, in nomine ipſo declarata.* Gronov. ad Senec. I. de Ira. 3. *ita nomine ipſo declarata.* Codex Voſſii.

A ſummis.] Nam Epaminondas, optime ſaltavit, ut refert Aemilianus Probus. Turneb.

Viris.] Odyſſ. 3. & 8. Iliad. 17.

Socrate.] Socrates in Sympoſio Xenophontis etiam fatetur, ſe domi ſaltaſſe. Turneb. Socratem enim ſtudioſe σωμασκῆσαι traditur. Xenoph. Ἀπομνημ. I. τοῦ τε σώματος αὐτὸς οὐκ ἠμέλει, τούς τε ἀμελοῦντας οὐκ ἐπῄνει. de Gymnaſtica Plato lib. III. de legib. p. 3. Lacedaemoniorum ſaltationem Πυῤῥίχην accipio. Camerar.

A Platone.] Plato in lib. de Rep. & de legibus, multa de exercitatione corporis & ſaltatione ſcribit, & hac ut pueri inſtituantur praeſcribit. Turneb.

Saltationem quandam.] Vel intelligit *Pyrrhichen*, quae ſaltatio erat armata & bellica: vel *dipodiam*, quae (ut ſcribit Pollux) erat ſaltatio Laconica, fiebatque apto pedum motu & geſtu. *Idem.* Vide Coel. Rhodigin. lib. 5. cap. 4. p. 201. & ſeqq. Joh. Meurſ. Comment. in Lycophron. 159. Pareus. videatur & Meurſ. Lacon. lib. II. cap. 12. Alm.

Veteribus Romanis.] Nam tempore Ciceronis & Fabii probroſum erat *ſaltare*. Turneb.

Nomine.] *Nomen.* Ald.

Et illa in tertio.] *Et illa intentio in.* V. C. Alm.

Inclinatione.] *Inflexione* in Cicerone ſcriptum eſt. Philand.

Cujus etiam.] *Etiam*, deeſt in. V. C. Alm.

Ad ſimilitudinem ſaltationis.] noſter lib. I. cap. 12. *Non comoedum in pronuntiando, nec ſaltatorem in geſtu facio.* & lib. XI. 3. *abeſſe enim plurimum a ſaltatore debet orator, ut ſit geſtus ad ſenſus magis, quam ad verba accommodatus.* exemplum ſaltationis adducit Cicero in Bruto. cap. 62. de ſexto Titio, a quo ſaltatio quaedam naſcebatur, cui *Titius* nomen eſſet. Idem lib. I. de Orat. 59. *Tamen nemo ſuaſerit ſtudioſis dicendi adoleſcentibus in geſtu diſcendo hiſtrionum more laborare.* vide multa elegantia apud Athen. lib. I. c. 19. Almel.

Unde nos non id agentes.] Locus ex illo Tibulliano planiſſime adumbratus lib. 4. Carm. 2. verſ. 8.

Illam, quicquid agit, quoquo veſtigia flectit,
Componit furtim ſubſequiturque decor. Pareus.

Proſequatur.] *Perſequatur.* MSS. Bal. Alm. And. Ven. Locat. Ald. Steph. *perſequitur.* MS. Bodl.

CAPUT

CAPUT XII.

An plura eodem tempore doceri prima aetas poſſit.

XX. Quaeri ſolet, an etiam, ſi diſcenda ſint haec, eodem tempore tamen tradi omnia & percipi poſſint. Negant enim quidam, quia confundatur animus, ac fatigetur tot diſciplinis in diverſum tendentibus, ad quas nec mens, nec corpus, nec dies ipſe ſufficiat: & ſi maxime patiatur haec aetas robuſtior, tamen pueriles annos onerari non oporteat. Sed non ſatis perſpiciunt, quantum natura humani ingenii valeat: quae ita eſt agilis & velox, ſic in omnem partem, ut ita dixerim, ſpectat, ut ne poſſit quidem aliquid agere tantum unum: in plura vero, non eodem die modo, ſed eodem temporis momento vim ſuam impendat. An vero citharoedi non ſimul & memoriae, & ſono vocis & pluribus flexibus ſerviunt, cum interim alios nervos dextra percutiunt, alios laeva trahunt, continent, probant, ne pes quidem otioſus, certam legem temporum ſervat, & haec pariter omnia? Quid? nos agendi ſubita neceſſitate deprehenſi, nonne alia dicimus, alia providemus, cum pariter inventio rerum, electio verborum, compoſitio

Fabius optimo ordine & naturali, poſtea quam quaeſtionem, an ſit, ſimpliciter tractavit, tractat nunc eam ex relatione. Ac primum more ſuo aliorum contradictiones ponit, quas deinde multis rationibus, ſimilitudinibus, exemplis confutat: ac demum colligit, etiam uno tempore multa eſſe diſcenda. Turneb.

Si diſcenda.] *Diſcenda ſint haec, num eodem.* Vallae liber.

Tempore tamen.] *Tamen* non agnoſcunt MS. Bal. And. *non.* MS. Joan.

Confundatur.] Quia pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus, ut vulgare proverbium inquit. hoc idem animadvertiſſe Cyrus videbatur, *ſibi ſingulis illos melius effici praeſtantiſſimos, qui animum a ſtudio rerum plurium revocantes, multarum rerum occupationibus, uni ſe totos darent.* Xenoph. lib. II. Cyrop. p. 42. Alm.

Nec dies ipſe ſufficiat.] *Ipſe tempore ſufficiat.* Locat. Ald. *ipſo tempore.* marg. Baſil. *dies ſufficiat.* Colin.

Haec aetas.] *Hoc patiatur aetas.* MS. Joan. Ald. Baſil. *hoc aetas patiatur.* MS. Bod. *patiatur hoc aetas.* V. C. Alm. Obr.

Tamen pueriles.] *Tamen* deeſt in V. C. Alm.

Sed non ſatis.] Ἀντιπαράστασις eſt, id eſt, contraria propoſitio: ac primum illam partem ſolvit, quae objiciebat mentem humanam non ſufficere tot diſciplinis diſcendis. Turneb.

Quae ita eſt agilis.] *Epicherema* ab adjunctis. Idem.

Impendat.] Alii *intendat.*

An vero.] *Citharoedi* ſunt, qui & citharam pulſant & accinunt: *cithariſtae* autem, qui duntaxat pulſant, non etiam accinunt. ſolent autem *dextra* plectrum tenere, & eo nervos percutere, quod appellant *foris canere: ſiniſtra* autem chordas carpere, quod vocant *intus canere.* Turneb. haec ex Aſcon. ad Cicer. 3. Verr. 20. ſed illud *intus canere* nondum ſatis planum eſſe puto, etiam poſt illa, quae Ferrarius lib. I. Elect. 24. & Voſſius ad Catull. p. 144. protulerunt.

Percutiunt.] *Percurrunt.* MSS. Joan. Alm. Ald. Baſil. quae lectio ex ſimili locutione in textrina poſſet firmari. Virgil. I. Geor. 254.

Arguto conjux percurrit pectine telas.

quod Homer. Iliad. α. 31. ἱστὸν ἐποίχεσθαι dixit. Ovid. IV. Met. 275.

Quae radio ſtantis percurrens ſtamina telae.

Burm.

Probant.] *Praebent.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Ven. Ald.

Ne pes quidem otioſus.] De pedum ictu & percuſſione apud Veteres in pronuntiandis verſibus, quod & locum in citharoedis habuiſſe fuſe & erudite, ut ſolet, videatur Lud. Creſollius Vacat. Autumn. lib.

Digitized by Google

poſitio geſtus, pronuntiatio, vultus, motuſque deſiderentur? Quae ſi velut ſub uno conatu tam diverſa parent ſimul, cur non pluribus curis horas partiamur, cum praeſertim reficiat animos ac reparet varietas ipſa, contraque ſit aliquanto difficilius in labore uno perſeverare? ideoque & ſtylus lectione requieſcit, & ipſius lectionis taedium vicibus levatur. Quamlibet multa egerimus, quodam tamen modo recentes ſumus ad id, quod incipimus. Quis non obtundi poſſit, ſi per totum diem cujuſcumque artis unum magiſtrum ferat? Mutatione recreabitur. ſicut in cibis, quorum diverſitate reficitur ſtomachus, & pluribus minore faſtidio alitur. Aut dicant iſti mihi, quae ſit alia ratio diſcendi? Si *grammatico* ſoli deſerviamus, deinde *geometrae* tantum? omittamus interim quod didicimus, mox tranſeamus ad *muſicum*, excidant priora? & quum *Latinis* ſtudebimus literis, non reſpiciamus ad *Graecas?* & ut ſemel finiam, nihil faciamus, niſi noviſſimum? Cur non idem ſuademus agricolis, ne arva ſimul & vineta, & oleas, & arbuſtum colant? ne pratis & pecoribus, & hortis, & alvearibus accommodent curam? Cur ipſi aliquid forenſibus negotiis, aliquid deſideriis amicorum, aliquid rationibus domeſticis, aliquid curae corporis, nonnihil voluptatibus quotidie damus? quarum nos una res quaelibet nihil intermittentes fatigaret. Adeo facilius eſt multa facere, quam diu. Illud quidem minime verendum eſt, ne laborem

lib. 2. cap. 12. ſect. 5. pag. 388. &c. PAREUS.

Deſiderentur.] *Deſideretur.* Locat. Ald.

Sub conatu.] Lib. VI. cap. 4. *ſub conatu adverſarii.*

Parent.] Memorabile eſt in Quinctiliano verbum *parere*, quod eleganter uſurpat, cum actionem nulla difficultate molitam, ſed ſponte & haud refractarie ſequacem ad effectum intelligi vult. videtur mihi tranſlatio ſumpta a promtis militibus, qui ad nutum imperantis intenti mandata capeſſunt, antequam ultimam ſyllabam audierint pronuntiatam. ſimiliter Salluſtius *ſequi* verbum uſurpat. *Res cunctae ſtudiaque omnia noſtra, corporis alia, alia animi naturam ſequuntur.* Gebh. II. crep. 4. plura vide apud Broukh. ad Tibul. I. eleg. X. v. 9. *patent.* marg. Gryph. & Baſil.

Pluribus curis.] Editio Lugd. *Pluribus horis diverſa patiamur.* Lectio putida & inanis, ſi vim alterius perpendas, & cum contextu utramque conferas. Quod ſi admittatur, *patiamur* iſtud mendoſe ſcribi pro *partiamur*, nondum ſatis apte exprimitur Quinctiliani ſententia. Neque quidem verba reperiri facile poſſunt, quae apertius mentem Quinctiliani repraeſentent, quam ea, quae repoſuimus. GIBSON. *Pluribus curis horas partiamur.* MS. Alm. And. Ven. Ald. & ita Gebh. lib. I. crep. 19. ex MS. Palatino. ſic & MS. Bod. niſi quod *patiamur* habeat. *plurimis curis horas patiamur.* Colon. Sich. Colin. *pluribus horis diverſa patiamur.* MS. Palat. alter. & alii.

Sit aliquanto.] *Si.* V. C. Alm.

Sicut in cibis.] Parabolam addit ad comprobationem loci. TURNEB.

Reficitur.] *Et reficitur* malebat Francius.

Si Grammatico.] Argumentatur per hypotheſin, & colligit incommodum. TURNEB. *ſi* ignorat V. C. Alm.

Geometrae.] *Geometri.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ald. & Baſil. vide ſupr. ad cap. III.

Cur non.] Tres agriculturae partes ſimul eſt complexus, eam, quae circa terram verſatur, *pecuariam, & paſtiones villaticas.* TURNEB.

Ne pratis.] *Aut ne pratis.* Ald.

Alvearibus.] *Alvearibus avibuſque.* MSS. Bodl. Alm. Sich. Gryph. *Avibuſque* addita videtur à quodam: nuſquam enim in veris codicibus reperitur, licet vox ipſa à ſenſu minime abhorreat. SICHARD.

Nonnihil voluptatibus.] *Nonnihil & voluptatibus.* FRANCIUS.

Fatigaret.] *Fatiget* Editio Lugd. error ſive librarii ſive Typographi: quod ex conſenſu codicum (Bodlejanus enim & Baliolenus, cum editorum parte maxima legunt *fatigaret*) atque etiam ipſo

laborem ſtudiorum pueri difficilius tolerent. neque enim ulla aetas minus fatigatur. Mirum ſit forſitan, ſed experimentis deprehendas. Nam & dociliora ſunt ingenia, priuſquam obduruerunt. Id vel hoc argumento patet, quod intra biennium, quam verba recte formare potuerunt, quamvis nullo inſtante, omnia fere loquuntur: at novitiis noſtris, per quot annos ſermo Latinus repugnat? Magis ſcias, ſi quem jam robuſtum inſtituere literis coeperis, non ſine cauſa dici παιδομαθεῖς eos, qui in ſua quidque arte optime faciant. Et patientior eſt laboris natura pueris, quam juvenibus. Videlicet ut corpora infantium nec caſus, quo in terram toties deferuntur, tam graviter affligit: nec illa per manus & genua reptatio, nec poſt breve tempus continui luſus, & totius diei diſcurſus, quia pondus illis abeſt, nec ſe ipſi gravant: ſic animi quoque credo, quia minore conatu moventur, nec ſuo niſu ſtudiis inſiſtunt, ſed formandos ſe tantummodo praeſtant, non

orationis colore conſtat. Gibson.

Illud quidem minime verendum eſt.] Aliam refutationis partem aggreditur, quae dixerat, corpus puerorum & mentem laborem pati non poſſe. Turneb.

Dociliora ſunt ingenia priuſquam obduruerunt.] Gebhardus Crepund. lib. 2. cap. 4. pag. 66. mavult, *induruerunt. Indurare* enim ſive *indureſcere* elegantiſſime uſurpatur de aetate provectiore, & ad adoleſcentiae robur provergente. Sic ſupra c. 1. *Ut corpora ad quoſdam membrorum flexus formari niſi tenera non poſſunt; ſic animos quoque ad pleraque duriores robur ipſum facit.* Sic Claudiano *nova membra*, tenera, quae nondum induruerunt. *Et nova per duros inſtruxit membra labores.* Fabius lib. 1. c. 3. *Frangas enim citius, quam corrigas, quae in pravum induruerunt.* Ibidem: *Ad plagas durabitur.* Pareus.

Recta.] Codices haud pauci *verba recta formare.* Sed quid *verba recta* significent, mihi non ſatis conſtat. Proprie quidem dicimur *verba recte formare*, vel exprimere, non autem (quod ſcio) *recta*. Alteram tamen lectionem, quam certe multi codices ſequuntur, non meo ingenio immutaſſem, niſi hanc, quam repoſui, editiones Aldina, Pariſienſis & Vaſcoſani mihi ſuggeſſiſſent. Gibson. *recte* etiam Loc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Roign. Obrecht.

At novitiis.] *Novitii ſervi* ſunt recenter empti, qui veteratoribus opponuntur. hi enim diutius ſervierunt, & ſaepius divenditi ſunt. Turneb. Novitius quid ſit v. l. ult. §. 2. ff. de Aedilit. Edict. Philand.

Coeperis.] *Coeperimus.* & mox, *in ſua quiſque* V. C. Alm.

Παιδομαθεῖς.] Proverbio graeco probat, facilius artes diſcere pueros. qui enim in arte aliqua ſunt conſummati, παιδομαθεῖς appellantur, quaſi artem à pueritia didicerint, è diverſo Graeci appellant ὀψιμαθεῖς, eos qui ſero didicerunt, qui plerunque ſunt imperiti & rudes, nec temere ad artis perfectionem perveniunt. Turneb. Contra Horatio lib. 1. Sat. 10. verſ. 21. *Seri ſtudiorum* dicuntur indocti, qui ſero diſcunt, aut didicerunt, ſcilicet, neque ſunt παιδομαθεῖς, ſed ὀψιμαθεῖς. Hadrian. Turneb. Adverſar. lib. 14. c. 19. pag. 510. Lambinus: Agellius libr. 11. cap. 8. Doctiſſimus Laevinus Torrentius, *ſeros ſtudiorum*, vocari mallit, qui tardi in ſtudiis ſunt, qui nullos adhuc progreſſus fecerunt: nulla enim aetas ſera ad diſcendum: qui ſero didicit, didicit tamen. Atque ita Iſocrat. Helenae encomio: Νῦν δὲ τίς οὕτως ὀψιμαθής ἐστιν, ὅστις οὐκ οἶδε; pro, *ignarus* & *imperitus*. Pareus.

Graviter affligit.] *Affixit.* Obr.

Illa per manus & genua reptatio.] Romani hac in reptatione & ſublatione in genua natorum ſingulare gaudium poſuerunt. Vide Gaſpar. Barthii Adverſar. lib. 19. cap. 7. pag. 767. Papinius Statius, Sylv. libr. 5. Epicedio in Filium, verſ. 81. & ſeqq.

—— *cui verba, ſonoſque.*
Monſtravi, (queſtuſque, & vulnera caeca reſolvam)
Reptantemque ſolo demiſſus ad oſcula dextra
Erexi, blandoque ſinu, jam jamque natantes
Exercere genas, dulceſque arceſſere ſomnos.
Cui nomen vox prima meum, ludiſque tenello
Riſus, & è noſtro veniebant gaudia vultu.

Pareus. vide eumdem Barth. ad Stat. IX. Theb. 427. & X. 620. & ad alia Papinii loca paſſim. ſupra cap. 11. *in purpuris repere* dixit noſter. Burm.

Niſu.] *Nixu.* Loc. Steph. Colin. Roign. Vidov.

Formando ſe.] *Formandos* legendum eſſe nemo non videt. Regius. *formando.* Ald.

Docen-

Digitized by Google

non ſimiliter fatigantur. Praeterea ſecundum aliam aetatis illius facilitatem, velut ſimplicius docentes ſequuntur, nec quae jam egerint, metiuntur. Abeſt illis etiam adhuc laboris judicium. Porro, ut frequenter experti ſumus, minus afficit ſenſus fatigatio, quam cogitatio. Sed ne temporis quidem umquam plus erit: quia his aetatibus omnis in audiendo profectus eſt. Cum ad ſtylum ſecedet, cum generabit ipſe aliquid atque componet, tum inchoare haec ſtudia vel non vacabit, vel non libebit. Ergo cum grammaticus totum diem occupare non poſſit, nec debeat, ne diſcentis animum taedio avertat: quibus potius ſtudiis haec temporum velut ſubſidia donabimus? Nam nec ego conſumi ſtudentem in his artibus volo: nec moduletur, aut

Docentes.] *Dicentes.* MS. Bodl. *dicentis.* MSS. Joan. Bal.

Senſus afficit.] *Senſum.* V. C. Alm.

Sed ne temporis.] Ex abundanti praeter diſſolutas objectiones, etiam hoc tempus eſſe idoneum diſciplinis diſcendis oſtendit. TURNEB.

Velut ſubſidia.] *Subſidia* qui putarunt adſcribendum eſſe, atque *ſucciſiva* eradendum, ignoraſſe videntur, *ſucciſiva tempora* ea dici ab elegantiſſimis Latinae linguae auctoribus, quae a peragendis neceſſariis nobis ſuperſunt. Gellius libr. ult. *omnia ſucciſiva ac ſecundaria ad colligendas hujuſmodi memoriarum oblectatiunculas conferam.* Mihi vero *ſucciſiva* legendum eſſe affirmanti etiam vetuſtum exemplar accedit. REGIUS. Illud *ſubſidia.* MS. Palat. melior non agnoſcit, ſed aliud quid ſubobſcure occultat; quod vel *ſufficina*, vel alio modo legeris. Puto ſcriptum fuiſſe *ſubcidia*: quod uſitatius eſt *ſuccidia.* Vocat ita eleganter ſucciſivum illud tempus, quod à melioribus occupationibus ſupereſt, & vice lucri quaſi ſucciſum. Iſidorus libr. 15. cap. 13. *Succiſiva ſunt proprie, quae de materia praecidens ſutor quaſi ſupervacua abjicit.* Ipſe Fabius lib. I. cap. I. *Lucrum* vocat: *Aut cur hoc, quantulumcunque eſt, uſque ad ſeptem annos lucrum faſtidiamus?* Ibid. *Quantum in infantia praeſumtum eſt temporis, adoleſcentiae acquiritur.* Idem cum Cicerone eleganter *lucrativam operam* vocat lib. X. cap. 6. Nonius *ſuccidiam* ſucceſſionem vocat. Iſidor. lib. XX. & Varro IV. *Carnes ſuillas* interpretatur *ſucciduas*, ut & Onomaſticon *ſuccidia ταριχίον.* ſed *ſuccidia temporum* ſunt ſucciſiva. Nonius *ſubciſivum, ſecundum, ſequens* Lucilius lib. XXVIII. &c. Apulej. lib. III. Met. *una tantum ſubciſiva ſollicitudo nobis relicta eſt.* jam *donare* Quinctiliano noſtro ſignificat ἐπιμετρήσασθαι, ſive ἐξ ἐπιμέτρου προστίθεσθαι, προσδόματος & cumuli loco inſuper dare. Claudianus.

Hoc alterna fides, hoc ſimplex gratia donat.

GEBHARDUS lib. II. Crep. c. 4. Apage *ſuccidias* Gebhardi. Si quid corrigendum, *ſubſeciva* ſcribendum foret, non *ſucciſiva*, *ſubciſiva*, *ſucceſſiva.* Sed ſi ſcripti firmant, quod editum video, nihil mutari velim. Videtur enim petiſſe ſermonem ab exercitu praeliante, quem ſolebant antiqui dividere in *aciem*, vel *frontem*, vel *prima ſigna* & *ſubſidia*: quae etiam *principia* & *poſt principia* dicebantur. Vide Obſervat. IV. 10. Ex quibus priores ſtatim miſcebant manus, poſteriores quieti reſervabantur ad alterum caſum, ſi iſti pellere hoſtem non potuiſſent. Horum memor auctor conſiderat ordinaria ſtudiorum tempora & juſtas praeſentibus horas, quaſi quaedam *principia* hujus militiae puerorum; quae ſuperſunt (totum enim diem occupare, ſub quo nunc exercitus, Grammaticum non vult) quaſi *ſubſidia.* Quod quam ſuave atque elegans mihi ad aures accidat, ſentire magis, quam explicare poſſum. GRONOVIUS. *ſubciſiva.* MSS. Bal. Alm. Andr. *ſucciſiva.* Ald. Col. Gryph. Baſil. Colin. Marg. Steph. & Sich. & Obr. de *ſubceſivis* late agit Nicol. Loenſis Miſcel. lib. III. cap. 2. *ſubſidia* tamen tuetur Aſcenſius, tum quia ſi *ſubceſiva* dixiſſet, etiam *tempora*, non *temporum* debuiſſet dicere, cum quia notam improprietatis *velut* addit, *ſubſeciva* autem tempora proprie dici contendit, ſed *ſubſidia* improprie.

Nam ne ego.] Aut *nec* legendum, aut adſcribenda particula *quidem*, ut ſit, *nam ne ego quidem.* REGIUS. *nam non.* MS. Alm. reliqui omnes fere *nam nec.* ſed *ne* etiam pro *ne quidem* tolerari poſſe videbimus ad lib. VI. I. & tunc ex auctoritate MSS. mox *nec modulatur* legendum.

Conſumi.] *Comminui.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Obr. & ita ex MSS. Palat. Gebhard. lib. II. Crep. c. 3. vide ſupr. cap. VII.

In his artibus.] *Partibus.* MSS. Bodl. Alm.

Ut moduletur.] *Ut.* deeſt MSS. Bod. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Steph. Ven. Colin. Sich. Baſil. *nec moduletur ut muſicis.* Roignii.

aut muſicis modis cantica excipiat, nec utique ad minutiſſima geometriae opera deſcendat. Non comoedum in pronuntiando, nec ſaltatorem in geſtu facio: quae ſi omnia exigerem, ſuppeditabat tamen tempus. Longa eſt enim, quae diſcit, aetas, & ego non de tardis ingeniis loquor. Denique cur in his omnibus, quae diſcenda oratori futuro puto, eminuit Plato? qui non contentus diſciplinis, quas praeſtare poterant Athenae, non Pythagoreorum, ad quos in Italiam navigaverat, Aegypti quoque ſacerdotes adiit, atque eorum arcana perdidicit. Difficultatis patrocinia praeteximus ſegnitiae. Neque enim nobis operis amor eſt: nec, quia ſit honeſta, atque pulcherrima rerum eloquentia, petitur ipſa, ſed ad vilem uſum & ſordidum lucrum accingimur. Dicant ſine his in foro multi, & acquirant, dum ſit locupletior aliquis ſordidae mercis negotiator, & plus voci ſuae debeat praeco: ne velim quidem lectorem dari mihi, quid ſtudia referant, computaturum. Qui vero imaginem ipſam eloquentiae divina quadam mente conceperit, quique illam (ut ait non ignobilis tragicus) reginam rerum orationem ponet ante oculos, fructumque non ex ſtipe advo-

Muſicis modis.] *Notis* MSS. Bod. Bal. Almel. Obrecht. Andr. Sich. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Excipiat.] *Expediat*, Gebhardus ex MS. Palat. quod nec mihi diſciplet. ut agatur de puero, non qui diſcat notis muſicis excipere, id eſt celeriter ſcribere, cantica, quae alius cantat, ſed, qui ipſe expedite, & ut artiſex cantet, quae vis vocis *expedire* eſt, qua de omnibus utuntur, quae quis facile, & peritiſſime efficit. ita Horat. I. od. 8.

——— *ſaepe diſco,*
Saepe trans finem jaculo nobilis expedito.

& ita paſſim milites arma & tela *expedire* dicuntur. vel *expendat modis muſicis*, legi poſſet, id eſt exigat ad modos muſicos, ut artifices ſummi facere ſolent: eſt enim *expendere* exiſtimare, judicare ad modos muſicos, ut peritiſſimus muſices. BURMAN.

Ad minutiſſima Geometriae.] *Ad minutiſſima uſque*. MSS. Bod. Alm. Andr. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Colin. *ad utique minutiſſima*. Baſil. *nec uti ad minutiſſima uſque*. Gryph.

Saltatorem] Qua de re vide Gell. lib. I. cap. 5. MOSELL.

Suppeditabat.] *Suppeditabit*. Andr.

Plato.] Plato. Cic. 4. Tuſc. cap. 19. & 5. Finium. cap. 29. PHILANDER.

Pythagoreorum.] Plato, cum audiſſet Socratem, poſt ejus mortem ſe contulit in Italiam ad Archytam & caeteros Pythagoreos: mox in Aegyptum navigavit, & ab Aegyptiorum prophetis *aſtrologiam*, & *artem numerandi*, & *ſcientiam theologicam* didicit. TURNEBUS. Vide & Hieron. Epiſt. ſelect. lib. II. cap. I. & Apulej. de dogm. Platonis. binas etiam ob cauſſas peregrinationem ſubiiſſe Philoſophos ad Maxim. Tyrium praefatione docet Daniel Heinſius, vel ut alios docerent virtutem, vel ἱστορίας ἕνεκα. ad Aegyptios ſacerdotes Pythagoram & Platonem & alios adiiſſe docet Jamblichus de Myſteriis. vide & Theodoret ſerm. I. de fide pag. 5. & 6. Ed Sylb. ubi & Pythagoram habuiſſe circumciſionem dicitur. videatur & ſerm. II. p. 24. Auguſtin. lib. II. de doctrin. Chriſt. c. 28. Steph. Schediaſm. lib. III. c. 6. 7. Betulej. ad Lactant. lib. IV. cap. 2. Borremans. Var. lect. p. 129. Menag. ad Diog. Laert. p. 84. ALMELOV.

Sed ad vilem uſum.] Invehitur in quoſdam, qui eloquentiam venalem faciebant, & quaeſtus amore abſolutam illam eloquentiam contemnebant. TURNEB.

Et acquirant.] *Et rem acquirant*. FRANCIUS. Sed ita abſolute *quaerere* etiam Horat. I. Epiſt. VII. 57.

Et properare loco, & ceſſare, & quaerere, & uti.

Ovid. I. Faſt. 213.

Quaerere ut abſumant, abſumta requirere certant.

Ait Sophocles non ignobilis Tragicus.] Forte legendum *Euripides*; nam eſt in ejus Hecuba.

Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην.

eum verſum transſert apud Nonium Pacuvius. meminit & Cicero de Orat. lib. II. PHILANDER. *Sophocles*. Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Baſil. ſed *ut ait non ignobilis tragicus*. Steph. Roign. Obrecht.

Reginam.] Ita Auctor Dialog. de cauſ. corr. El. *detru-*

advocationum, ſed ex animo ſuo, & contemplatione ac ſcientia petet, perpetuum illum, nec fortunae ſubjectum, facile perſuadebit ſibi, ut tempora, quae ſpectaculis, campo, teſſeris, otioſis denique ſermonibus, ne dicam ſomno, & conviviorum mora conterunt, geometrae potius ac muſico impendat, quanto plus delectationis habiturus, quam ex illis ineruditis voluptatibus? Dedit enim hoc providentia hominibus munus, ut honeſta magis juvarent. Sed nos haec ipſa dulcedo longius duxit. Hactenus ergo de ſtudiis, quibus, antequam majora capiat, puer inſtituendus eſt: proximus liber velut novum ſumet exordium, & ad rhetoris officia tranſibit.

detrudant eloquentiam, velut expulſam regno ſuo, ut quae olim omnium artium domina &c. Petron. c. IV. *qua nihil eſſe majus confitentur.* ALMELOV.

Et contemplatione] *Ex contemplatione.* FRANCIUS.

Tempora, quae ſpectaculis, campo, teſſeris, otioſis denique ſermonibus, ne dicam, ſomno & conviviorum mora conterunt.] Sic infra libr. 6. cap. 4. *Nec cauſſae debita tempora conviciando conteremus.* Hinc dictum temporis *detrimentum.* Fabius lib. 10. cap. 1. *Qui ſi quis eſt, intra primos ſtatim verſus deprehendetur, & citius nos dimittet, quam ut ejus nobis magno temporis detrimento conſtet experimentum.* Idem dixit *trahere horas*, pro, inutiliter detinere. lib. 12. c. 11. *Alias horas vanus ſalutandi labor, alias datum fabulis ocium, alias ſpectacula, alias convivia trahunt. &c.* Sic idem Fabius noſter lib. 2. cap. 12. *Inquirendo ſcribendoque talia conſolemur ocium noſtrum.* Heliodorus lib. 9. eleganter χρονοτριβεῖν dixit. Sed de his pluribus brevi, ſi vivo, ad Criſpi Salluſtii Catilin. cap. 4. Vide tu mihi ſodes interim doctiſſimi Jani Gebhardi Crepund. libr. 1. cap. 9. pag. 26. Fr. Jureti Notas, ad Symmach. lib. 2. Epiſt. 32. pag. 71. Jan. Gaſp. Gevartii, ad Papin. Stat. libr. 3. Sylv. 5. v. 60. pag. 388. PAREUS.

Campo.] *Martio.* nam illic exercebantur juvenes Romani. TURNEB.

Geometriae.] Legendum *Geometrae.* REGIUS. *Geometriae potius ac muſicae.* Andr. *Geometriae* V. C. Alm. forte & hic ſcripſit *Geometri*, de quo ſupra.

Longius duxit.] *Vexit* MS. Bal. forte *provexit*, ut Plinius lib. 1. Ep. 5. quem locum adſcripſerat Cl. Alm. *longius me provexit dulcedo quaedam tecum loquendi.*

Q 3 M. FAB.

M. FAB. QUINCTILIANI DE INSTITUTIONE ORATORIA LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quando ſit rhetori tradendus puer.

I. Tenuit conſuetudo, quae quotidie magis invaleſcit, ut praeceptoribus eloquentiae, Latinis quidem ſemper, ſed etiam Graecis interim diſcipuli ſerius, quam ratio poſtulat, traderentur. Ejus rei duplex eſt cauſſa: quod & rhetores utique noſtri ſuas partes omiſerunt, & grammatici alienas occupaverunt. Nam & illi declamare modo, & ſcientiam declamandi ac facultatem tradere, officii ſui ducunt, idque intra deliberativas judicialeſque materias: nam cetera, ut profeſſione ſua minora, deſpiciunt: & hi non ſatis credunt excepiſſe, quae relicta erant (quo nomine gratia quoque his eſt habenda) ſed ad proſopopoeias uſque, & ad ſuaſorias, in quibus onus dicendi vel maximum eſt, irrumpunt. Hinc ergo accidit, ut quae alterius artis prima

Secundus liber complectitur prima apud rhetorem elementa, & ea, quae de ſubſtantia rhetorices quaeruntur. TURNEB.

Tenuit.] Hac praefatione quaerit, quo tempore ſit rhetori tradendus puer, quod dici non poteſt, niſi diſtinctis grammatices ac rhetorices finibus. Nam grammatici partes quaſdam rhetorum occupaverunt. eſt itaque principium ἐξεταστικὸν, quod ad eam conjecturam pertinet, quae exquirit rerum cauſas. *Idem.* *Tenuit* vero eleganter ita poni docuit Scioppius ad Petron. cap. 11. ubi vide. ſic & *fama tenet* Livius 1. cap. 4. BURMANN.

Alienas occupaverunt.] Nam grammatici occuparunt *progymnaſmata*, id eſt, prima rhetorices elementa, & materias demonſtrativas. TURNEB.

Nam illi.] *Et illi.* Cod. Almel & pleraeque editiones praeter Steph.

Relicta.] *Derelicta.* Ald. Colon.

Proſopopoeias.] *Proſopopoeia* proprie fictio perſonae dicitur. Hic autem accipimus orationes, alicui pro dignitate perſonae accommodatas. de quibus ipſe in tertio, cap. 8. ſic inquit. *Ideoque longe mihi videntur difficillimae proſopopoeiae, in quibus ad reliquum ſuaſoriae laborem accedit etiam perſonae difficultas: nam illud idem aliter Caeſar, aliter Cicero, aliter Cato ſuadere debebit. utiliſſima vero haec exercitatio, vel quod duplicis eſt operis, vel quod Poetis quoque ac hiſtoriarum quoque futuris ſcriptoribus plurimum confert; verum & oratoribus neceſſaria.* REGIUS. hujuſmodi ſunt ſuaſiones apud Livium & ceteros hiſtoricos. TURNEB.

Uſque & ad.] *Uſque ad ſuaſorias.* Cod. Almel.

Irrumpunt.] Proprie, quo non licebat illis olim penetrare; ut profanis interdictum erat in adyta & penetralia, *irrumpere*, Ovid. VI. Faſt. 453. de Metello, Veſtae templum intrante,

Dixit & irrupit.

II. Triſt. 305.

Quaecumque irrumpit, quo non ſinit ire ſacerdos.

Stat. III. Theb. 634. & IX. 312. quae loca non adſcribo, quia jam adduxit doctiſſimus Drakenburgius

ma erant opera, facta ſint alterius noviſſima: & aetas, altioribus jam diſciplinis debita, in ſchola minore ſubſideat, ac rhetoricen apud grammaticos exerceat. Ita, quod eſt maxime ridiculum, non ante ad declamandi magiſtrum mittendus videtur puer, quam declamare jam ſciat. Nos ſuum cuique profeſſioni modum demus. Et grammatice (quam in Latinum transferentes, *literaturam* vocaverunt) fines ſuos norit, praeſertim tantum ab hac appellationis ſuae paupertate, intra quam primi illi conſtitêre, provecta. Nam tenuis à fonte, aſſumptis poëtarum hiſtoricorumque viribus, pleno jam ſatis alveo fluit: cum praeter rationem recte loquendi, non parum alioqui copioſam, prope omnium maximarum artium ſcientiam amplexa ſit. Et *rhetorice*, cui nomen vis eloquendi dedit, officia ſua non detrectet, nec occupari

burgius ad Sil. II. 378. Burm.

Subſideat.] *Subſidat.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. & Andr. Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Obrecht. difficilem vero eſſe horum verborum, a *ſedeo* & *ſido* deductorum, diſtinctionem, & a librariis fere ſemper commutata docui jam ad Petron. cap. XCVI. hic tamen *ſubſideat* mallem, quod eſt maneat, ſubſiſtat, cum *ſubſidat* magis rei, quae ad fundum vel locum humilem tendat, conveniat. ſic apud Ovid. lib. I. Met. 344

Flumina ſubſidunt,

& II. Met. 277.

——— *paullum ſubſedit*, *&* *infra*,

Quam ſolet eſſe, fuit. ———

ubi admodum dubium eſt a *ſubſido*, an a *ſubſideo* derives; nam & *ſubſideo* etiam dictum, quia inclinato corpore ſedemus; ut apud Cicer. I. Catil. c. 7. ex MS. *ſimulatque ſubſediſti.* unde & ſimiliter *ſubſidère* dicuntur, qui in locis humilibus & ad inſidias natis ſe occultant: de quibus Scalig. ad Manil. v. 298. & Valeſ. ad Amm. Marc. XIV. 3. & iidem *ſubſidere*, a *ſubſido*, dicti, ut Paſſer. ad Prop. I. 8. pag. 180. probat. hic vero, ſi *ſubſidat* legatur, poſſet videri Fabius indicare, juvenes deprimi quaſi in ſcholis minoribus, & ne ad altiora adſcendant, impediri; ſed ipſe, cum gratiam habeat etiam eo nomine Grammaticis, ideo praefero, *ſubſideat*, id eſt maneat diutius & moretur. ſic Suet. Vitel. I. *quoſdam ex Vitelliis ſubſediſſe Nuceriae*, id eſt manſiſſe, certas poſuiſſe ſedes, dicit. Burm.

Ita quod eſt] *Itaque.* MSS. Bodl. Bal. Ven. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Obr.

Mittendus videtur.] *Videatur.* V. C. Almel.

Jam ſciat.] *Jam* non agnoſcunt MSS. Bod. Joan. Bal. Alm. Andr. Gryph. Sich.

Nos ſuum cuique.] Subjicit *diſtributionem* & *diſtinctionem* finium utriuſque artis, ut inde colligat ecquando rhetori ſit puer tradendus. Turneb.

Profeſſioni.] *Profeſſionis.* MS. Bal. & ex Palatinis Gebhardus. ſed de hoc quaedam ad Ovid. Epiſt. VII. v. 160. notabimus.

Literaturam.] unde & Grammatici *literatores* dicuntur, ut ſcribit Suetonius de Ill. Gram. cap. IV. Regius. *Grammatici* initio duntaxat primas litteras docuerunt, mox aſſumpſerunt bene loquendi & ſcribendi ſcientiam, deinum poëtarum & hiſtoricorum enarrationem occuparunt. Turneb. Vide Aſperi Junioris Artem p. 1724. Edit. Putſ. Senec. Ep. LXXXVIII. Cicer. I. de Orat. 3. Almelov.

Conſtitere.] *Conſtituere.* MS. Joan. legendum forte, *primi illam conſtituere.* Nam non video, quo aliter commode τὸ *illi* referri poſſit. ceterum *conſiſtere* habet V. C. Alm. Moſellanus per primos illos intelligit Craten Malloten &c.

A fonte.] *Fronte* marg. Baſil.

Poetarum.] *Criticorum.* V. C. Alm.

Pleno jam ſatis alveo.] Videtur Ovidium imitatus lib. I. Metam. 343. *plenus capit alveus amnes.*

Alioqui.] *In alio quidem copioſam.* MSS. Bodl. Bal. *in alio quidem copioſa.* Andr.

Maximarum artium.] Politianus quoque *in Lamia* annotat, grammaticum eſſe debere omnium artium peritum, ut ſit in eo *encyclopaedia.* Turnebus.

Cui nomen vis eloquentiae.] *Rhetorice* ἀπὸ τοῦ ῥέω, quod fluere atque eloqui ſignificat, derivatur. idem ait Cicer. in oratore. c. XIX. Regius. Obrechtus ex Argentoratenſi legit, *cui nomen virtus eloquendi dedit*, ſed *virtus* gloſſatoris videtur eſſe expoſitio: *vis* enim *eloquendi maxima* Ciceroni eo ipſo loco, quem Regius laudat, dicitur, & ita millies alibi Cicero, & ipſe Fabius: & tales Gloſſas fuiſſe frequentes apparet ex Servio, qui apud Virgil. I. Aeneid. 169. *magna vi*, explicat *virtute*: & Schol. Horat. III. od. 4. *vim temperatam*, id eſt, *virtutem moderatam.* Ita forte huic loco adſcripſerat quidam interpretationis cauſſa, *virtus.* ſed etiam *vis* ſaepe pro virtute ſumitur, praeſertim ubi de

Digitized by Google

pari gaudeat pertinentem ad ſe laborem: quae dum opere cedit, jam pene poſſeſſione depulſa eſt. Nec inficiabor, ex iis aliquem, qui *grammaticen* profitentur, couſque ſcientiae progredi poſſe, ut ad haec quoque tradenda ſufficiat: ſed cum id aget, rhetoris officio fungetur, non ſuo. Nos porro quaerimus, quando iis, quae *rhetorice* praecipit, percipiendis puer maturus eſſe videatur. In quo quidem non id eſt aeſtimandum, cujus quiſque ſit aetatis, ſed quantum in ſtudiis jam effecerit. `Et ne diutius differam, quando ſit rhetori tradendus, ſic optime finiri credo, cum poterit. Sed hoc ipſum ex ſuperiore pendet quaeſtione.` Nam ſi grammatices munus uſque ad *ſuaſorias* (quae ſunt apud rhetorem materiae inter rudimenta dicendi) prorogatur, tardius rhetore opus eſt. Si rhetor prima operis ſui officia non recuſat, à narrationibus ſtatim, & laudandi vituperandique opuſculis cura ejus deſideratur. An ignoramus antiquis hoc fuiſſe ad augendam eloquentiam genus exercitationis, ut theſes dicerent, & *communes locos*,

de viris fortibus & militaribus eſt ſermo: auctor Octaviae. 676.

Ubi Romani vis eſt populi.

Propert. III. XVI. 27.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

Livius utramque vocem conjungit lib. XXV. 38. *Cuius populi* (Romani) *vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade.* & Terent. Eun. IV. 7. *Imperatoris virtutem noveram, & vim militum.* MS. Bal. hic *jus* habet, ſolemni etiam permutatione. BURMANN.

Opere cedis.] Ita omnes codices & plerique editi, praeter Colinaei & Baſil. & Obrecht, qui ex Argentor. *operae* èdidit, ſed male. *opere cedere*, ut Gebh. I. crep. 3. recte legit, eſt laborem alteri tradere, ut *regno cedere*, & ſimilia apud Juſtinum lib. I. 10. ubi vide interpretes. & XXIX. 2. apud noſtrum lib. V. 13. *cauſſa cedere*; & paſſim apud alios. v. Gronov. ad Liv. XXIV. 6. *Idem.*

Nec inficiabor.] *neque.* V. C. Alm.

Ex iis.] *Ex his.* V. C. Alm.

Profitentur.] *Profiteatur.* Aldus. *profiteantur* Locatel. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Nos porro quaerimus.] Hoc caput eſt totius hujus quaeſtionis. Quando autem puer tradendus ſit rhetori, non aetate, ſed profectu metitur. TURNEB. *quaeremus.* V. C. Alm.

Praecepit.] *Praecipit.* MSS. Bodl. Alm. & Locat. Ald. Par. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. & Obr. & Regius jam ita legendum cenſuit.

Effecerit.] Francius malebat *profecerit*, non ego.

Finiri.] Pro *definiri* hic ponitur. Ita Livius lib. XXXI. 48. *potuiſſe ita finire ſenatuſconſultum, ne per praetorem, ſed per conſulem gereretur.* & ita *finire locum* idem dixit lib. XLII. 47. vide Heinſ. ad Ovid. VII. Metam. 695. in codice vero Alm. erat *finire.* ut ſaepe apud Columel. lib. I. cap. 3. *Porcius talem peſtem vitare cenſuis.* II. 2. *cenſet terram ſubigere.* & paſſim, quare nollem aliquid mutari apud Silium lib. VI. 613.

Uſque ad perſuaſorias.] Legendum *Suaſorias*, quae ſunt declamationes in deliberativo genere, cujus partes ſunt ſuaſio ac diſſuaſio. quod autem priſci Grammatici etiam Rhetoricam docerent, Suetonius quoque teſtis eſt de Ill. Gram. cap. IV. REGIUS.

Cum poterit.] More ſuo Fabius arguto noëmate ſententiam ſuam perſtringit. TURNEB.

Sunt, &c.] Haec parentheſis non eſt in vetuſtis codicis ſcriptis. nec habent MSS. Bodl. Joan. Bal.

Si rhetor.] *At ſi Rhetor.* Ald. Gryph. Colin. Sich. Baſil.

Recuſat.] *Recuſet.* Obrecht.

A narrationibus.] *Narrationes fabuloſas* Quinctilianus *grammaticis* reliquit libro primo: *hiſtoricas* autem & civiles hic *rhetori* reſervat. TURNEBUS.

Statim] *Standi.* V. C. Alm.

Theſes, & communes locos.] *Theſes* Fabius appellat quaeſtiones infinitas, quae in utranque partem probabiliter tractantur. hoc genere exercitationis utebantur Ciceronis aetate: ac tum appellabant *theſes*, ut inquit Seneca, quas nunc appellamus *declamationes*. *Communes* autem *loci* interdum generales ſunt tractatus de virtutibus & vitiis; interdum generales formulae, quae affirmative & negative diputantur: interdum quoque ita appellantur *loci inartificiales*. TURNEB.

Dicerent.] Alii *diſcerent*. alii *docerent*.

Circa

locos, & cetera citra complexum rerum perſonarumque, quibus verae fictaeque controverſiae continentur? Ex quo palam eſt, quam turpiter deſerat eam partem rhetorices inſtitutio, quam & primam habuit, & diu ſolam. Quid autem eſt ex iis, de quibus ſupra dixi, quod non tum in alia, quae ſunt rhetorum propria, tum certe in illud judiciale cauſſae genus incidat? An non in foro narrandum eſt? qua in parte neſcio an ſit vel plurimum. Non laus ac vituperatio certaminibus illis frequenter inſeritur? Non communes loci? ſive qui ſunt in vitia directi, quales legimus à Cicerone compoſitos: ſeu quibus quaeſtiones generaliter tractantur, quales ſunt editi à Quinto quoque Hortenſio: ut, ſitne parvis argumentis credendum, & pro teſtibus, & in teſtes, in mediis litium medullis verſantur. Arma ſunt haec quodammodo praeparanda ſemper, ut his, cum res poſcet, utaris. Quae qui pertinere ad oratorem non putabit, is ne ſtatuam quidem inchoari credet, cum ejus membra fundentur. Neque hanc (ut aliqui putabunt) feſtinationem meam ſic quiſquam calumnietur, tamquam eum, qui ſit rhetori tradendus, abducendum protinus à Grammaticis putem. Dabuntur illis tum quoque tempora ſua: neque erit verendum, ne binis praeceptoribus oneretur puer. Non enim creſcet, ſed dividetur, qui ſub uno miſcebatur, labor: & erit ſui quiſque operis magiſter utilior: quod adhuc obtinent Graeci, a Latinis omiſſum eſt, & fieri videtur excuſate, quia ſunt, qui labori iſti ſucceſſerunt.

Circa complexum.] *Citra.* MSS. Bodl. Alm. Argent. Andr. Locat. Ald. Steph. Colon. Par. Gryph. Sich. Baſil.

Quam & primam habuit, &c.] Suetonius enim tradit, antiquos rhetores duntaxat circa *progymnaſmata* eſſe verſatos. Turneb. *Quam & prima habuit & diu ſola.* Francius.

Diu ſolam.] *Sola.* Ald.

Tum in alia.] *Cum.* Ald. Colin. *cum alia.* Baſil.

Vel plurimum.] *Hoc plurimum.* MS. Joan. *hoc vel plurimum.* Steph.

A Cicerone.] Ut in paradoxis.

Verſantur.] *Verſentur.* Francius.

Ut his.] *Ut iis, cum res poſcat.* Ald. Locatel. Colin. *ut his, cum res poſcat;* Gryph. Baſil.

Ad Oratorem.] *Orationem.* MSS. Joan. Bal. Alm. Ven. Locat. Colon. Sich. Baſil. marg.

Inchoari credet.] *Credat.* Steph. *credit.* Baſil. quod probat Francius.

Fundentur.] Malebat Franc. *fingentur.* male. lib. VII. praef. *neque enim, quamquam fuſis omnibus membris, fit ſtatua, niſi collocetur.*

Tradendus.] *Traditus.* MS. Joan. Ald. Steph. Colin. Baſil. marg.

Binis.] *Binis* ita dictum eſt, ut dicimus binos conſules olim Romae creatos, id eſt ſingulis annis duos. Regius.

A Latinis.] *Et a Latinis.* Steph. Gryph. Colin. *& Latinis* Locatel.

Succeſſerunt.] *Succenſuerint.* MS. Bal.

R CAPUT

Digitized by Google

CAPUT II.

De moribus & officiis praeceptoris.

II. Ergo cum ad eas in ſtudiis vires pervenerit puer, ut quae prima eſſe praecepta rhetorum diximus, mente conſequi poſſit, tradendus ejus artis magiſtris erit. Quorum in primis inſpici mores oportebit. Quod ego non idcirco potiſſimum in hac parte tractare ſum aggreſſus, quia non in ceteris quoque doctoribus idem hoc examinandum quam diligentiſſime putem, ſicut teſtatus ſum libro priore: ſed quod magis neceſſariam ejus rei mentionem facit aetas ipſa diſcentium. Nam & adulti fere pueri ad hos praeceptores transferuntur, & apud eos juvenes etiam facti perſeverant, ideoque major adhibenda tum cura eſt: ut & teneriores annos ab injuria ſanctitas docentis cuſtodiat, & ferociores à licentia gravitas deterreat. Neque vero ſatis eſt ſummam praeſtare abſtinentiam, niſi diſciplinae ſeveritate convenientium quoque ad ſe mores adſtrinxerit. Sumat igitur ante omnia parentis erga diſcipulos ſuos animum, ac ſuccedere ſe in eorum locum, à quibus ſibi liberi traduntur, exiſtimet. Ipſe nec habeat vitia, nec ferat. Non auſteritas ejus triſtis, non diſſoluta ſit comitas: ne inde odium, hinc con-

Quemadmodum libro primo grammatici mores & officium eſt executus, ita nunc quoque qualem eſſe oporteat rhetorem docet: à quo primum morum probitatem exigit, docetque quo ſeſe pacto erga diſcipulos gerere debeat. eſt itaque hoc caput totum paraeneticum. TURNEBUS.

Inſpici mores.] Juſtinianus L. VII. Cod. de Profeſſor. & Medic. *Magiſtros*, inquit, *ſtudiorum doctoreſque excellere oportet, moribus primum, deinde facundia.* REGIUS. hoc nomine Socratis ſchola fuit infamata, quod obeſſe bonis moribus videretur. TURNEB. quam neceſſe in moribus aeque atque eruditione inſtitui diſcipulos, docet Nazianzenus in Tetraſticis.

'Η μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.

Vel ne doceto, vel doceto moribus. ALMELOV. verbum ipſum *inſpici* docet ſummam Patris curam & ſollicitudinem, quam adhibere debet in examinandis & excutiendis moribus magiſtrorum. eam enim vim hujus verbi eſſe vidimus ad Petron. c. XV. & LXXXIV. Unde & *diligentius inſpicere* idem cap. XIV. & CXXXV. ubi & vide interpretes. BURM.

Libro priore.] Cap. I. & 2. in illo de paedagogo, in hoc de praeceptore. PHILAND. *ſuperiore.* Ald. Colin. Sich. Baſil.

Magis neceſſariam ejus rei.] Nam jam grandiores committuntur rhetori, cum aetas eſt maxime in lubrico, & (ut ait Xenophon) eo tempore vel vitii vel virtutis iter capeſſere ſolent. TURNEB.

Major adhibenda tamen.] Loco *tamen*, ſenſus exigit *tum*, ſicque emendate in quibuſdam legitur exemplaribus. REGIUS.

Annos.] *Animos.* Ald. Gryph. Colin. Sich. Baſil. vide ſupr. lib. I. in proemio.

Ab injuria.] Et haec vox proprie de ſtupro intelligenda, ut apparet ex iis, quae ad Petron. cap. XXV. ſunt notata.

Diſciplinae ſeveritate.] Plin. III. Ep. 3. *jam ſtudia ejus extra limen proferenda ſunt, jam circumſpiciendus Rhetor Latinus, cujus ſcholae ſeveritas, pudor in primis, caſtitas conſtet.* Petron. cap. IV. *qui nolunt liberos ſuos ſevera lege proficere.* & mox, *ut ſtudioſi juvenes ſevera lectione mitigarentur.* BURM.

Adſtrinxerit.] *Attraxerit.* MS. Bodl.

Sumat igitur.] *Paraeneſes* ſunt, id eſt, *admonitiones*, quibus inſtructus eſſe debet praeceptor, ut recte doceat. eo autem animo fuit Ariſtoteles in diſcipulum Alexandrum: & Alexander quoque non minus debere ſe Ariſtoteli fatebatur, quam patri; cum ab hoc vitam, ab altero rectam vitam accepiſſet. TURNEB.

Traduntur.] *Tradantur.* V. C. Almel. Ald. Locat. Gryph. Baſil.

Non auſteritas.] *Enthymema* eſt ſecundo modo, id eſt, ſententia cum ratione. ſignificat autem prae-

Digitized by Google

contemptus oriatur. Plurimus ei de honeſto ac bono ſit ſermo. Nam quo ſaepius monuerit, hoc rarius caſtigabit. Minime iracundus: nec tamen eorum, quae emendanda erunt, diſſimulator, ſimplex in docendo, patiens laboris, aſſiduus potius, quam immodicus. Interrogantibus libenter reſpondeat, non interrogantes percontetur ultro. In laudandis diſcipulorum dictionibus nec malignus, nec effuſus: quia res altera taedium laboris, altera ſecuritatem parit. In emendando quae corrigenda erunt, non acerbus, minimeque contumelioſus. nam id quidem multos à propoſito ſtudendi fugat, quod quidam ſic objurgant, quaſi oderint. Ipſe aliquid, imo multa quotidie dicat, quae ſecum audita referant. Licet enim ſatis exemplorum ad imitandum ex lectione ſuppeditet, tamen ***viva illa***, ut dicitur, ***vox*** alit plenius, praecipueque ejus praeceptoris, quem diſcipuli, ſi modo recte ſunt inſtituti, & amant, & verentur. Vix autem dici poteſt, quanto libentius imitemur eos, quibus favemus. Minime vero permittenda pueris, ut fit apud pleroſque, aſſurgendi exultandique in laudando licentia: quinetiam juvenum modicum eſſe, cum audient, teſtimonium debet. Ita fiet, ut ex judicio praeceptoris diſcipulus pendeat, atque id ſe dixiſſe recte, quod ab eo probabitur, credat. Illa vero vitioſiſſima, quae jam ***humanitas*** vocatur, invicem qualiacumque laudandi, cum eſt indecora &

praeceptorem debere ſeveritatem quadam comitate temperare. TURNEB.

In emendando.] Hujuſmodi fuit *Orbilius Horatii* praeceptor, non ſolum acerbus in antiſophiſtas, verum in diſcipulos omnes, adeo ut vix eſſet tolerabilis. *Idem.*

Quidem ſic objurgant.] *Quidam* legendum, non *quidem*. REGIUS. Editio Lugd. *ſic objurgat quaſi oderit*. lectio palam vitioſa: nec enim quicquam eſt, quod nobis ſuadeat, Fabium hoc in loco unum aliquem praeceptorem reprehendere. verum praeter rei ipſius rationem, conſenſu codicum a crimine nimiae in emendando licentiae vindicamur. Codices enim MSS. Bodl. Bal. & Joan. editi item fere omnes noſtram lectionem agnoſcunt. GIBSON. &. V. C. Alm. *objurgant, quaſi oderint.*

Audita referant.] *Auditores.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Obrecht. *referunt* etiam V. C. Alm.

Suppeditet.] Sicut illud Terent. Eunuch. v. 9. *ut amori tuo ſuppeditare poſſit.* & Cicer. III. de Orat. 31. *facile ſuppeditat omnis apparatus ornatuſque dicendi.* CAMERAR. vide notas Cl. Graevii ad Cicer. v. Verr. 38.

Tamen viva illa.] *Viva vox*, dicitur vivida & efficax, & ab ore pronunciantis percepta, ad differentiam ſcripturae & librorum, qui appellantur *magiſtri muti.* unde Gellius, *quoniam*, inquit, *vivae* (ut dicitur) *vocis penuria erat, ex mutis* (quod ajunt) *magiſtris cognoſcerem.* TURNEB. *Ζῶσα φωνὴ μείζων ἐνέργεια*, ajunt Graeci, eſtque apud Cic. 2. Ep. ad Attic. CAMER. Sic Plin. l. 2. Epiſt. 3. *ſerio hortatur Nepotem ſuum, ut Iſaeum ſumma facultate, copia & ingenii ubertate praeditum, auditum veniat, quum viva vox magis afficiat.* D. Hieronym. in Epiſt. ad Paulinum: Habet, inquit, neſcio quid latentis energiae VIVA VOX. MOSELLAN. Plutarchus libello *περὶ ἀκροάσεως.* Keckerman. Praecognit. Philoſoph. p. 57. Seneca Epiſt. 6. ſimile quid habet Rufinus lib. XI. cap. 3. & XI. cap. 7. PAREUS. Senec. Ep. 33. hanc *magiſtram vocem* vocat Juſtinianus praefat. II. Digeſt. §. I. 3. ALMELOV.

Praecipueque praeceptoris.] *Praecipueque ejus praeceptoris.* MS. Bal. Andr. Gryph. Sich. Baſil. & Obrecht. rectius; ne ſonus duarum vocum, ab iiſdem ſyllabis incipientium offendat aures. & ita Gebh. ex. MSS. Palat. lib. II. Crepund. 9.

Exultandique laetitia.] Emendate in quibuſdam codicibus legitur *licentia*, quae in malam partem fere accipitur. Terent. Heaut. III. I. *deteriores omnes ſumus licentia.* REGIUS.

Vitioſiſſima.] *Otioſiſſima.* MS. Bodl. deinde *quae etiam.* MS. Bodl. Alm. And. *quae etiam jam.* Gryph. Sich. Baſil.

Humanitas.] *Humanitas* ſignificat dexteritatem quandam, qua erga homines afficimur. tempo-

& theatralis, & ſevere inſtitutis ſcholis aliena, tum ſtudiorum pernicioſiſſima hoſtis. Supervacua enim videntur cura, ac labor, paratâ, quidquid effuderint, laude. Vultum igitur praeceptoris intueri, tam qui audiunt, debent, quam ipſe, qui dicit. Ita enim probanda atque improbanda diſcernent: ſic ſtylo facultas continget, auditione judicium. At nunc proni atque ſuccincti ad omnem clauſulam non exſurgunt modo, verum etiam excurrunt, & cum indecora exultatione conclamant. Id mutuum eſt, & ibi declamationis fortuna. Hinc tumor & vana de ſe perſuaſio, uſque adeo, ut illo condiſcipulorum tumultu inflati, ſi parum à praeceptore laudentur, ipſi de illo male ſentiant. Sed ſe quoque praeceptores intente ac modeſte audiri velint. Non enim judicio diſcipulorum dicere debet magiſter, ſed diſcipuli magiſtri. Quin, ſi fieri poteſt, intendendus animus in hoc quoque, ut perſpiciat quae quiſque, & quomodo laudet: & placere, quae bene dicet, non ſuo magis, quam eorum nomine delectetur, qui recte judicabunt. Pueros adoleſcentibus ſedere permixtos, non placet mihi. Nam etiamſi vir talis, qualem eſſe oportet ſtudiis moribuſque praepoſitum, modeſtam habere poteſt etiam juventutem, tamen vel infirmitas à robuſtioribus ſeparanda eſt: & *carendum non ſolum crimine turpitudinis, verum etiam ſuſpicione.* Haec notanda breviter exiſtimavi. Nam ut abſit ab ultimis vitiis ipſe praeceptor, ac ſchola, ne praecipiendum quidem credo. Ac ſi quis eſt, qui flagitia manifeſta in deligendo filii praeceptore non vitet, jam hinc ſciat, cetera quoque, quae

re etiam Fabii in malam accipiebatur partem, ſignificabatque propenſiorem in laudando & approbando facilitatem, quae pene adulatoria erat. TURNEB.

Inſtitutis ſcholis.] *Inſtitutis in ſcholis.* MSS. Bal. Alm. Andr. Gryph. Sich. Baſil.

Videtur cura.] *Videntur.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Loc. Ald. Col. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Ac labore parata.] *Labor*, *e* vocali eraſa, ut nominativi ſit caſus, legendum. REGIUS.

Parata laude.] Id eſt facili, ut *parata victoria*, apud Petron. c. XVI. ubi vide adnotata.

Diſcernet. Diſcernent.] MSS. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colon. Colin. Baſil. Obrecht.

Sic ſtylo facultas continget.] Hinc fiet, ut & qui declamat, ſtylum ſuum formare poſſit, & facultatem dicendi adipiſci, & qui audiunt, non temere judicent & approbent. TURNEB.

Auditioni.] *Auditione.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Steph.

Ad omnem clauſulam.] Vel *clauſulam* accipere debemus pro ſententia arguta, quae in fine ſermonis adjicitur: vel etiam pro *concluſione.* TURNEB. Talis fuit illa *clauſula*, quam Auguſtus, morti proximus adjecit dicto ſuo. Sueton. Aug. 100. ubi vide Caſaubonum.

Illos diſcipulorum.] *Illo*, litera *s* eraſa, & *con* ſyllaba adſcripta *condiſcipulorum* legendum. REGIUS. *illo diſcipulorum.* Locat. Ald.

Praepoſitum.] *Praepoſitus.* Ald.

Poteſt etiam juventutem.] *Etiam* non habet Stephanus.

Carendum.] *Cavendum.* Baſil.

Et carendum non ſolum, &c.] Alludit ad Caeſaris apophthegma, qui, cum uxorem Pompejam repudiaret, quod ea à Clodio adulterata fuiſſet, neque rem certo ſciret, dixit *Caeſaris domum non ſolum crimine, ſed etiam criminis ſuſpicione carere debere.* TURNEB.

De ſchola.] *Hac.* Argent. Obrecht.

Diligendo.] *Eligendo.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ven. Ald. *diligendo.* marg. Baſil. de quo ſupra.

quae ad utilitatem juventutis componere conamur, eſſe ſibi, hac parte omiſſa, ſupervacua.

pra actum.
Vitet.] *Evitet.* Steph. Sich. Par. Vaſc.

Supervacua.] Francius melius & rotundius putabat, *ſupervacanea.*

CAPUT III.

An protinus praeceptore optimo ſit utendum.

Ne illorum quidem perſuaſio ſilentio tranſeunda eſt, qui, etiam III.
cum idoneos rhetori pueros putaverunt, non tamen continuo tradendos eminentiſſimo credunt, ſed apud minores aliquamdiu detinent: tamquam inſtituendis artibus magis ſit apta mediocritas praeceptoris, cum ad intellectum atque imitationem facilior, tum ad ſuſcipiendas elementorum moleſtias minus ſuperba. Qua in re mihi non arbitror diu laborandum, ut oſtendam, quanto ſit melius optimis imbui, quantaque in eluendis, quae ſemel inſederint, vitiis, difficultas conſequatur: cum geminatum onus ſuccedentes premat, & quidem dedocendi gravius, ac prius, quam docendi. Propter quod Timotheum clarum in arte tibiarum, ferunt ***duplices ab iis, quos alius inſtituiſſet, ſolitum exigere mercedes, quam ſi rudes traderentur.*** Error tamen eſt in re duplex. Unus, quod interim ſufficere illos minores exiſtimant: & bono ſane ſtomacho contenti

Poſtquam de moribus egit, nunc de eruditione diſputat, ac theſin qualitatis ex comparatione tractat: & refutatis aliorum opinionibus, colligit optimo rhetori ſtatim eſſe committendos pueros. Turneb.

Idoneos rhetori.] *Idoneos ad diſcendum putaverunt.* MSS. Bodl. Alm. Andr.

Cum ad intellectum.] *Intellectus* praeſtat cognitionem faciliorem theorematum artis: *imitatio* vero, quae habet adjunctam exercitationem, ſuppeditat praxin. Turneb.

Facilior.] *Faciliori.* MS. Alm.

Quantaque.] *Quanta.* Ald. Steph. Locat. Baſil.

Onus ſuccedentes premat, & quidem dedocendi gravius, ac prius, quam docendi.] MS. Palat. *Dedocendi gravius plus quam docendi.* *Succedere* vel eſt hic ἀναδέχεσθαι: Sic Agellius libr. 7. cap. 8. *Delphin* προσνηχόμενος ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων. Sic Latini *ſuccedere & ſubire onus.* Ariſtophanes Ranis.

Μὴ δ' ὅτι τοσοῦτον ἄχθος ἐπ' ἐμαυτῷ φέρω,
Εἰ μὴ καθαιρήσει τις, ἀποπαρδήσομαι.

Fabius lib. 4. Prooem. *Velut onus totius corporis veriti.* Lib. 6. cap. 1. *Quare metiatur ac diligenter aeſtimet vires ſuas actor, & quantum onus ſubiturus ſit, intelligat.* Lib. 12. Prooem. *Cujus equidem onus ſi tantum opinione prima concipere potuiſſem, quanto me premi ferens ſentio, maturius conſuluiſſem vires meas.* Sed *ſuccedere* hic eſt διαδέχεσθαι. Hinc *ſucceſſor*, διάδοχος. Ovidius: *Succeſſore novo tollitur omnis amor.* Gloſſ. ſive Onomaſt. *ſuccidaus* διάδοχος. Gebh. Crepund. lib. II. c. 9. pag. 82. *ac plus.* Obr.

Propter quod Timotheum.] *Timotheus Mileſius*, tempore Philippi & Alexandri, optimus fuit muſicus. Hic addidit lyrae decimam & undecimam chordam. Turneb. Stephanus in Theſaur. L. Graecae in voce κίθαρα, ſeptem chordas a Terpandro, octavam a Simonide, nonam a Timotheo additam dicit. ita vero verſatus erat in arte muſica, ut, ſi auſterum acrioremque harmoniam emiſiſſet, animum ad iracundiam excitaret, rurſus ſi dulciorem ac mitiorem, emolliret ac manſuefaceret. teſte Baſilio M. Homil. xxiv. vide Steph. de Urbib. in Μίλητος, & Pinedo in commentario. Almel.

Duplices ab iis, &c.] Sic Liv. l. vii. 8. *quidquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert, multiplex quam pro numero damnum eſt.* Pith. *Majores* Ald. Baſil.

Sufficere illos.] *Illis.* MSS. Bodl. Andr. Ven. Locat. Colon. Gryph. Colin. & Steph. marg.

tenti ſunt. Quae quamquam & ipſa reprehenſione digna ſecuritas, tamen eſſet utcumque tolerabilis, ſi ejuſmodi praeceptores minus docerent, non pejus. Alter, ille etiam frequentior, quod eos, qui ampliorem dicendi facultatem ſunt conſecuti, non putant ad minora deſcendere: idque interim fieri, quia faſtidiant praeſtare hanc inferioribus curam: interim, quia omnino non poſſint. Ego porro eum, qui nolit, in numero praecipientium non habeo: poſſe autem maxime, ſi velit, optimum quemque contendo. Primum, quod eum, qui eloquentia ceteris praeſtet, illa quoque, per quae ad eloquentiam pervenitur, diligentiſſime percepiſſe credibile eſt: Deinde, quia plurimum in praecipiendo valet ratio, quae doctiſſimo cuique planiſſima eſt. Poſtremo, quia nemo ſic in majoribus eminet, ut eum minora deficiant. Niſi forte Jovem quidem Phidias optime fecit, illa autem, quae

Bono ſane ſtomacho.] Metaphora eſt à cibis ducta. nam quemadmodum qui optimo ſunt ſtomacho, delectum ciborum non habent; contra qui malum, *euſtomacha* quaerunt & concoctu facilia: ita quoque parentes, filiorum ingenio freti delectum praeceptorum non habent. Turneb. alias *bono ſatis.* intelligi autem puto, quos nec faſtidiat labor, nec elementorum moleſtiae. Philand. *bono ſani ſtomacho.* Gryph. Colin. Sich. qui in marg. *bono ſatis ſtomacho.* Baſil in marg. *bono ſatis alibi ſani ſtomacho.* In menda cubare hunc locum mihi certum eſt; nullum enim ſenſum video, nec quem Turnebus elicuit, ego in verbis, ut ſe habent, reperire nequeo. Conſtat comparationem inſtituiſſe inter eos, qui bono ſtomacho ſunt, & ideo non faſtidiunt cibos mediocres & vulgares, ſed iis contenti ſunt, quia facile concoquunt, neque delicatas dapes quaerunt, ut renovent per damna famem; & inter parentes, qui vulgares neque doctiſſimos praeceptores ſine delectu arripiunt: quae ut ſit manifeſta, legendum foret ex veſtigiis marginis Baſileenſis editionis. *Unus, quod interim ſufficere illos minores exiſtimant, ut bono ſtomacho ſatiabili cibo contenti ſunt*, id eſt, vulgari cibo, ſi modo ſatiet, & famem ſedet: vel, quia vox illa *ſatiabilis* vix auctoritate defendi poſſet, *ut bono ſtomacho ſatis arido cibo contenti ſunt: aridus cibus*, autem eſt vulgaris. Lucretius lib. I. 809.

Et niſi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvet.

Cicer. pro Roſc. Amer. 27. *in ruſticis moribus, in victu arido, in hac horrida incultaque vita*, & ita Donatus dicit, *victum in parvis & aridis alimoniis eſſe conſtitutum*, ad Ter. Andr. I. I. 48. & ſic alii paſſim. poſſit & *ſatis parabili*, vel *ſatis facili cibo contento*, de quo egi ad Petron. c. XCIII. vel *vili cibo.* quae eodem redeunt; certe tale aliquid hic latere contenderim, ſed exſpectanda medicina certior a codice emendatiore, quam adhuc ſunt reperti. Eſt vero idem, quod Horatius dicit. II. Sat. II.

Jejunus raro ſtomachus vulgaria ſpernit. &c.

bono autem *ſtomacho* (ſcilicet homines) dicitur eleganter, qui omnes cibos jucundos & ſuaves habent. ſic lib. VI. 3. *Jucundiſſima ſunt autem ex his omnibus lenia, &, ut ſic dixerim, boni ſtomachi.* ut contra Caelius Ciceroni lib. VIII. ad famil. Ep. XIII. ſcribit, *ſtomacho eſt Magnus nunc ita languenti, ut vix, quod ſibi placeat, reperiat.* & Eumolpus ille apud Petronium cap. CXVII. fingere ſe jubebatur, *ſolutioris ſtomachi, ciboſque omnes palam damnare.* Burm.

Alter, ille.] *Alter error.* MS. Bodl. Andr. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Baſil. mallem *alter, & ille etiam frequentior.*

Sunt conſecuti.] *Sint.* Ald. Locatel. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Ego porro.] Refutat cauſas per *enſtaſin.* Turnebus.

Percepiſſe.] *Praecepiſſe.* ex MSS. Palat. legit Gebh. lib. I. crep. c. I.

Valet ratio.] Videtur Fabius nomine *rationis* intelligere methodum, quam Latini modo *rationem*, modo *viam artis* vertunt. Significat igitur doctum praeceptorem magis eſſe μεθοδικὸν, indoctum contra magis ἀμέθοδον. Turneb.

Planiſſima.] *Pleniſſima.* V. C. Alm. Locatel.

Niſi forte.] *Phidias Athenienſis* fuit, ſtatuarius excellentiſſimus. is Jovem Olympium ex ebore & auro fecit, quae ſtatua primatum tenet. Per ea autem, quae ad ornamentum adduntur, intelligit πάρεργα, quae adjiciuntur praeter opus: cujuſmodi ſunt *flores*, *opus topiarium*, *animalcula*, & caetera hujuſmodi. Turneb.

Phidias.] Magna fuit in admiratione hoc Phidiae

Digitized by Google

quae in ornamentum operis ejus accedunt, alius melius elaboraſſet: aut orator loqui neſciet: aut leviores morbos curare non poterit medicus praeſtantiſſimus. Quid ergo? non eſt quaedam eloquentia major, quam ut eam intellectu conſequi puerilis infirmitas poſſit? Ego vero confiteor: ſed hunc diſertum praeceptorem, prudentem quoque, & non ignarum docendi, eſſe oportebit, ſummittentem ſe ad menſuram diſcentis: ut velociſſimus quiſque, ſi forte iter cum parvulo faciat, det manum, & gradum ſuum minuat, nec procedat ultra, quam comes poſſit. Quid? ſi plerumque accidit, ut faciliora ſint ad intelligendum, & lucidiora multo, quae à doctiſſimo quoque dicuntur? Nam & prima eſt eloquentiae virtus, perſpicuitas, &, quo quis ingenio minus valet, hoc ſe magis attollere & dilatare conatur: ut ſtatura breves, in digitos eriguntur, & plura infirmi minantur. Nam tumidos, & corruptos, & tinnulos, & quocumque alio cacozeliae genere peccantes, certum habeo, non virium, ſed infirmitatis vitio laborare: ut corpora non robore, ſed valetudine inflantur: & recto itinere lapſi, plerumque devertunt. Erit ergo obſcurior etiam, quo

diae opus, quod & ipſi auctori valde placuiſſe apparet. Interrogatus enim, quo fuiſſet exemplo uſus in exprimenda divina illa majeſtate, pronuntiaſſe Homericos verſus dicitur, ex Iliados. A. 528. quos ita vertimus

Sic ait, atque ſupercilsis pater adnuit atris,
Ambroſiaeque alte divino a vertice regi
Defluxere comae, magnuſque tremiſcit Olympus.

ſed quod ad hunc Fabii locum attinet, videndus Pauſanias libro Eliacῶ libr. v. c. 10. ubi verboſe ſimulachrum Jovis Olympii deſcribitur. Camerar. vide Valer. Max. libr. iii. cap. 7. ex. 4. & Plin. xxxiv. 8.

Elaboraſſet.] *Laboraſſet.* MSS. Bod. Joan. Bal. Alm.

Quid ergo.] Ita ſaepe noſter: ut lib. ii. 10. *Quid ergo? numquam haec ſupra fidem.* & alibi Seneca. ut Ep. xiv. *Quid ergo? ubique erit tutus.* Epiſt. xv. *quid ergo? a clamore protinus incipit.* vide ad Petron. cap. iv. & ita Graeci τί ὦν ἐςι. vide Pricae ad Actor xxi. 22. aliquando addunt *eſt*. *Quid ergo eſt?* ut infra V. C. Alm. lib. iv. 1. *Quid ergo eſt? imminuendi quaedam.* Burm.

Sed hunc.] *Ego vero confiteor diſertum praeceptorem.* V. C. Alm.

Quid ſi plerumque.] *Quid quod plerumque.* Obrecht.

Perſpicuitas.] Vide Iſidor. Peluſ. lib. iii. Epiſt. 42. Almel.

Quo quiſque.] *Quo quis.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ald. Obrecht.

Tinnulos.] *Tinnuli* ſunt, qui exiliter & deducte ſonantes dictiones venantur. Sic Tacitus, (dial. de Orat. 26.) appellat *Gallionis tinnitus.* quanquam hoc etiam ad pronunciationem referri poteſt. Turneb. *Tremulos.* Baſil. margo.

Cacozeliae.] Pravae imitationis: ut ſi quis in oratione horrorem vetuſtatis Saluſtianae: in carmine ſimiliter aſperitatem Catullianam, aut Propertii incompoſitos verſus dicat ſe imitari; hoc enim ex virium exiſtere imbecillitate ſolet, ſicut contraria huic *facilitas* quoque, ut quibus nova iſta orationis levitas placet, qualis eorum eſt, qui in Latini ſermonis compoſitione Graecorum quorumdam, maxime recentium ſunt ſimillimi. Quod in verſuum etiam mollitudine reprehendi poſſit: & datum vitio Ovidio fuit. Camerar.

Recto itinere lapſi plerumque divertunt.] *Rectum iter*, eſt via illa tendens recta linea ac ducens ad propoſitum terminum ſine ambiguitate atque errore, ſic infra eod. lib. cap. 17. *Nec enim qui recta via depulſus eſt, reduci, ad eam, niſi alio flexu poteſt.* Sophocles Antigona:

Τί γάρ σε μαλθάσσοιμ' ἄν, ὧν ἐς ὕστερον
Ψεῦσται φανούμεθ᾽: ὀρθὸν ἡ ἀλήθει᾽ ἀεί.

Quia non flexibus, non diverticulis ſe decipit: ſed recto itinere, recto limite procedit. Hinc illuſtratur Fabius lib. viii. Prooem. *Sunt optima minime arceſſita, & ſimplicibus, atque ab ipſa veritate profectis ſimilia.* De recta via porro Fabius libr. 2. cap. 13. *Adjuvatur his quoque, ſi tamen rectam viam, non unam orbitam monſtrent: à qua declinare qui crediderit, nefas, patiatur neceſſe eſt illam per funes ingredientium tarditatem.* Id. lib. 3. cap.

quo quiſque deterior. Non excidit mihi, ſcripſiſſe me in libro priore, cum potiorem in ſcholis eruditionem eſſe, quam domi, dicerem, libentius ſe prima ſtudia teneroſque profectus ad imitationem condiſcipulorum, quae facilior eſſet, erigere. quod à quibuſdam ſic accipi poteſt, tamquam haec, quam nunc tueor, ſententia priori diverſa ſit. Id à me procul aberit. namque ea cauſſa vel maxima eſt, cur optimo cuique praeceptori ſit tradendus puer, quod apud eum diſcipuli quoque melius inſtituti, aut dicent, quod inutile non ſit imitari: aut ſi quid erraverint, ſtatim corrigentur: at indoctus ille etiam probabit fortaſſe vitioſa, & placere audientibus judicio ſuo coget. Sit ergo tam eloquentia, quam moribus praeſtantiſſimus, qui ad Phoenicis Homerici exemplum dicere, ac facere doceat.

3. cap. 6. *Sed inſinuentibus rudes non erit inutilis latius primo fuſa ratio, & ſi non ſtatim rectiſſima linea tenſa, facilior tamen & apertior via.* Lib. 4. cap. 2. *Ut vi quadam videamur affectus velut recto itinere depulſi.* Ibid. cap. 3. *Si aliquid in digreſſu ſit exponendum, cum tot modis à recto itinere decliniet oratio* Lib. 6. cap. 1. *Nihil eſt odioſius recta illa repetitione.* Lib. 7. Prooem. *Quod recte dici poteſt, circumimus amore verborum.* Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 1. pag. 58. Vide ſupra lib. 1. cap. 6. & infra eod. lib. 2. cap. 13. libr. 9. cap. 2. PAREUS. ita Petron. c. LXXXIV. *Sed qui vitiorum omnium inimicus rectum iter vitae coepit inſpicere. Devertere* vero ſcribendum eſſe, non *divertere*, ad Petronii cap. IX. jam oſtendimus.

Lapſi.] *Laſſi.* V. C. Almel. & Argent. & margo Steph.

Libro priore.] Cap. 2. PHILAND.

Accipi poteſt.] *Poſſet* malebat Francius.

Namque ea cauſſa] *Namque ea igitur cauſſa, quam vel maxima.* V. C. Alm.

Aut dicent.] *Diſcent.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. mox *ille & probabit.* Steph.

Sit ergo.] Generalis eſt concluſio utriuſque capitis. TURNEB.

Phoenicis Homerici.] Libro nono Iliados, in legatione ad Achillem Phoenix, Achillis paedagogus, ait ſe illi datum eſſe à Peleo, ut eum efficeret & verborum oratorem & rerum actorem. *Idem. Phoenicis Homerici.* Hoc Cic. de Oratore 3. c. 15. *Ut ille apud Homerum Phoenix, qui ſe a Peleo patre Achilli juveni comitem eſſe datum dicit ad bellum, ut illum efficeret oratorem verborum actoremque rerum.* CAMERAR.

CAPUT IV.

De primis apud rhetorem exercitationibus.

IV. Hinc jam, quas primas in docendo partes rhetorum putem, tradere incipiam: dilata parumper illa, quae ſola vulgo vocatur, *arte rhetorica*. Ac mihi opportunus maxime videtur ingreſſus ab eo, cujus aliquid ſimile apud grammaticos puer didicerit. Et quia narrationem

De *progymnaſmatis*, quae ſunt prima apud Rhetorem elementa, ante juſtum declamationis opus agit, primumque de narratione, non illa quidem civili, quae pars eſt inventionis, ſed hiſtorica. nam fabuloſas narrationes grammaticis libro primo dedit, atque ita rhetorum officia cum officiis grammatici conjungit. TURNEB.

Quae ſola.] Accipio de praeceptionibus Rhetoricis. Nam illas *artem* vocare ſolemus. CAMERAR.

Ac mihi.] *At* legendum eſſe, ex eo perſpici poteſt, quod *at* ſenſuum principiis eleganter apponitur. *At* vero non ita, niſi cum ſuperioribus adverſetur. REGIUS. *At.* Aldus & Baſil.

Et quia narrationem.] Fabius hoc loco ſequi videtur eum, qui ſcripſit *Rhetoricam ad Herennium.* nam cum ille diviſerit narrationem in civilem, digreſſoriam, & illam, quae remota eſt à cauſis civilibus, hanc poſtremam in tres has partes diduxit.

tionum, excepta qua in cauſſis utimur, tres accipimus ſpecies: ***fabulam***, quae verſatur in tragoediis atque carminibus, non à veritate modo, ſed etiam à forma veritatis remotam: ***argumentum***, quod falſum, ſed vero ſimile comoediae fingunt: ***hiſtoriam***, in qua eſt geſtae rei expoſitio: grammaticis autem poëticas dedimus: apud rhetorem initium ſit hiſtoria, tanto robuſtior, quanto verior. Sed narrandi quidem quae nobis optima ratio videatur, tum demonſtrabimus, cum de judiciali parte dicemus. Interim admonere illud ſatis eſt, ut ſit ea neque arida prorſus atque jejuna: (nam quid opus erat tantum ſtudiis laboris impendere, ſi res nudas atque inornatas indicare ſatis videretur?) neque rurſus ſinuoſa, & arceſſitis deſcriptionibus, in quas plerique imitatione poëticae licentiae ducuntur, laſciva. Vitium utrumque: pejus tamen illud, quod ex inopia, quam quod ex copia venit. Nam in pueris oratio perfecta, nec exigi, nec ſperari poteſt: melior autem eſt indoles laeta, generoſique conatus, & vel plura juſto concipiens interim ſpiritus. Nec umquam me in his diſcentis annis

duxit. Turneb.

Qua in cauſſa.] *Quia.* V. C. Alm.

Accipimus.] *Accepimus.* Andr. Ald. Sich. Gryph. & ita alibi ſaepe.

Fabulam.] Macrobius lib. I. de Somn. Scip. c. 2. diſtinguit fabulam a fabuloſa narratione. Fabulam eſſe dicit, quae nihil veri aut profert aut continet. Fabuloſam autem narrationem, quae externa ſolummodo ſpecie falſa eſt, veritatem tamen in receſſu habet. Almel.

Sed etiam à forma.] Ut fabula Atrei & Thyeſtis, Medeae, Iphigeniae, & totae narrationes μεταμορφώσεων. Cicero Rhetor. I. cap. 19. Camerarius.

Remotam.] *Remota.* V. C. Alm.

Dedimus.] Lib. I. c. 4.

Apud Rhetorem initium ſit hiſtoria.] Vide Caſauboni Commentar. ad Perſii Sat. I. pag. 113. Pareus.

Tum demonſtrabimus.] Lib. IV. cap. 2. *tum* vero non eſt in editione Stephani.

Interim admonere illud.] Aphthonius narrationem habere debere ait, *claritatem*, *brevitatem*, *perſuaſionem*, *& verborum electionem*: Fabius paullo locupletiorem eſſe vult, quoniam (ut ſcribit libro quarto) ſatius eſt narrationi aliquid ſupereſſe quam deeſſe, praeſertim in pueris, quos minime aridos eſſe convenit. Turneb.

Quod opus.] *Quid* legendum eſſe nemo non videt. Regius.

Tantum ſtudiis laboris.] Elegantius omnino, quam quod editio Lugdunenſis, exhibet, *tantum ſtudiis laborem impendere.* quam tamen lectionem ſuo loco non moviſſemus, niſi muniti auctoritate codicum MSS. Bodl. Joan. & duorum Palatinorum. editionum etiam Andreae, Veneticae, aliarumque. Nec enim audeo tueri mutationem hanc cujuſdam eruditi obſervatione in alium Quinctiliani locum lib. II. cap. 16. *circa quae omnia multis hominibus labor eſt:* legendum, inquit, ex MSS. (neſcio quibus) *multum hominibus laboris eſt.* Non, inquam, audeo hinc petere praeſidium, cum ex omnibus, quibus uſus ſum codicibus, ſive impreſſis ſive manuſcriptis, ne unus invenitur, qui ei lectioni ſuffragetur. Gibson. *laboris* etiam Gebh. II. Crep. 8. & omnes fere editi.

Sinuoſa.] Sinuum ac diverticulorum plena: *ſinuoſa* enim illa dicitur oratio, quae multas digreſſiones habet, quales fere ſunt Ovidii fabularum narrationes. Regius. vid. lib. VIII. principio. & ita *ſinuoſam quaeſtionem* Gell. XIV. 2. dixit: & in praefatione, *ſinum obſcurum & altum quaeſtionis.* Burm.

Accerſitis.] *Arceſſitis.* MSS. Bodl. Bal. Almel. & Palatini.

Laſciva.] *Laſciviat.* MSS. Bodl. Bal. Almel. Andr. Loc. Ald. Colon. Sich. Gryph. Colin. Baſil. *laſciviant* ante Regium quidem legerunt.

Vitium utrunque.] Utitur egreſſione Fabius, ac vitium jejunitatis & copiae inter ſe comparat, aitque in puero potiorem eſſe copiam, quam ariditatem. Turneb.

Plura juſto.] Scribe *plus juſto*; ut ſit plus ſpiritus, referaturque ad illud *generoſique conatus.* Philander.

Nec umquam.] *Stylus* hic eſt, quem Cicero Sophiſtis tribuit, qui acutis ſententiis & metaphoris floridis abundat: in quo eminet Iſocrates. Turneb.

nis offendat, ſi quid ſuperfuerit. Quin ipſis doctoribus hoc eſſe curae velim, ut teneras adhuc mentes more nutricum mollius alant, & ſatiari velut quodam jucundioris diſciplinae lacte patiantur. Erit illud plenius interim corpus, quod mox adulta aetas adſtringat. Hinc ſpes roboris. Maciem namque & infirmitatem in poſterum minari ſolet protinus omnibus membris expreſſus infans. Audeat haec aetas plura, & inveniat, & inventis gaudeat, ſint licet illa non ſatis interim ſicca & ſevera. ***Facile remedium eſt ubertatis, ſterilia nullo labore vincuntur.*** Illa mihi in pueris natura minimum ſpei dederit, in qua ingenium judicio praeſumitur. Materiam eſſe primum volo vel abundantiorem, atque ultra, quam oporteat, fuſam. Multum inde decoquent anni, multum ratio limabit, aliquid velut uſu ipſo deteretur, ſit modo unde excîdi poſſit, & quod exſculpi. erit autem, ſi non ab initio tenuem nimium laminam duxerimus, & quam caelatura altior rumpat. Quod me de his aetatibus ſentire minus mirabitur, qui apud Ciceronem legerit, ***Volo enim ſe efferat in adoleſcente fecunditas.*** Quapropter in primis evitandus, & in pueris praecipue, magiſter aridus, non minus, quam teneris adhuc plantis ſiccum & ſine humore ullo ſolum. Inde fiunt humiles ſtatim, & velut terram ſpectantes, qui nihil ſupra quotidianum ſermonem attollere audeant. Macies illis pro ſanitate

NEB. *nec umquam me diſcentis in his annis offendat.* MS. Bodl. *nec umquam me in his diſcentis annis offendat, ſi quid ſuperfuerit, qui in ipſis doctoribus hoc eſſe curae velim.* MSS. Bal. & Alm. *in his diſcentis animus.* Stephani & Gryphii marg. Gallaeus conjiciebat, *nec umquam ne in his animus diſcentis annis offendat, ſi quid ſuperfuerit.* id eſt, ſi quid in ſtylo ſuperfluum erit.

Diſciplinae lacte.] *Diſciplinae cibo lacteque.* Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Baſil.

Maciem namque.] Infantes eſſe ſolent vulgo humidiores & corpulentiores, ideoque membris minus expreſſis & formatis, ſed paulatim aetate adoleſcente incipiunt membra figurari. quod ſi initio bene figurata fuerint, cum creſcent, exilia reddentur & imbecilla. TURN. forte hic deeſt *non. non omnibus membris expreſſus.* ALMEL.

Facile remedium ubertatis.] Sic Seneca lib. 4. Controverſ. 25. quem vide. PAREUS.

Illa mihi.] *Nihil.* V. C. Alm.

Dabit.] *Dederit.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Baſil. Obr.

Judicio praeſumitur.] Quemadmodum Fabius libro primo *praecox ingenium* damnabat, ita nunc quoque praecox judicium, quod de ingenii fertilitate aliquid reſecet. Intelligi etiam hoc modo locus poterit, cum aliquis non ingenii dexteritate, ſed judicii praeſumptione & conceptione nititur. TURNEB. *Judicio praeſumitur* hoc eſt, ubi ingenium judicio conſtat ſeu concipitur. Ingenii enim naturalis eſt vis, judicium ſtudio paratur. CAMERAR. poſſumus capere eo ſenſu, ut minimum ſpei det puer, in quo ingenii ſigna ſumuntur ex judicio, cum debeant ea capi ex memoria, ut dixit lib. 1. 3. vide de voce *praeſumere.* ad lib. 1. cap. 10. ſed forte hic legi rectius poſſet, *praeconſumitur*: ut ingenium, quod poſtea vires debet exſerere, conſumatur ante tempus judicio nimis praecoci, cum in pueris primum memoria ſit exercenda. & ita poſtea vidi etiam Francium conjeciſſe.

Materiam, &c. fuſam.] Metaphora ducta eſt à fuſoribus & excuſoribus, qui per conflationem opera ex metallis conficiunt. TURNEB.

Multum inde decoquent anni, &c.] *Decoquere*, eſt minuere, detrahere. Ita & docti ſcripta ſua, ubi ſemel illa effuderunt, diligenter caſtigant, plurima detrahendo. Vide Caſaub. ad Perſ. pag. 159. &c. PAREUS.

Exculpi.] *Excalpi* Ald. Gryph. Baſil.

Minus mirabitur.] *Nemo.* MS. Joan. Steph. Roignii, qui in margine *minus.*

Ciceronem.] Lib. 11. de Orator. c. 21. CAMER.

Legerit.] *Legent.* V. C. Alm.

In adoleſcente.] *Adoleſcente.* V. C. Alm.

Macies illis.] Quia graciliter dicunt & humiliter, neque

ſanitate, & judicii loco infirmitas eſt: & dum ſatis putant vitio carere, in id ipſum incidunt vitium, quod virtutibus carent. Quare mihi ne maturitas quidem ipſa feſtinet, nec muſta in lacu ſtatim auſtera ſint: ſic & annos ferent, & vetuſtate proficient. Ne illud quidem quod admoneamus indignum eſt, *ingenia puerorum nimia interim emendationis ſeveritate deficere:* nam & deſperant, & dolent, & noviſſime oderunt: &, quod maxime nocet, dum omnia timent, nihil conantur. Quod etiam ruſticis notum eſt, qui frondibus teneris non putant adhibendam eſſe falcem, quia reformidare ferrum videntur, & cicatricem nondum pati poſſe. Jucundus ergo tum maxime debet eſſe praeceptor, ut remedia, quae alioqui natura ſunt aſpera, molli manu leniantur: laudare aliqua, ferre quaedam, mutare etiam, reddita cur id fiat ratione: illuminare, interponendo aliquid ſui. Nonnumquam hoc quoque erit utile, totas ipſum dictare materias, quas & imitetur puer, & interim tamquam ſuas amet. At ſi tam negligens ei ſtylus fuerit, ut emendationem non recipiat: expertus ſum prodeſſe, quoties eamdem materiam rurſus a me tractatam, ſcribere de integro juberem: poſſe enim eum adhuc melius. quatenus nullo magis ſtudia, quam ſpe gaudent. Aliter autem alia aetas emendanda eſt,

neque ſermonem attollere audent, hujuſmodi infirmitatem dicendi eſſe optimam putant, optimumque judicant vitio copiae carere. TURNEB.

Annos ferent.] Vinum dicitur *annos ferre*, quod inveteratum & diutius aſſervatum non degenerat. contrario modo dicitur *vinum fugere*, quod aetati cedit, & ſenſim vapeſcit. *Idem.* vide de hac locutione ad Petron. c. XLIII. & Heinſ. ad Ovid. Medic. faciei v. 50.

Ne illud.] Hoc paraeneticum eſt, admonetque ne praeceptor in emendando ſit ſeverior. TURNEB.

Nimia interim.] *Nimiae interim emendationis ſeveritate.* MS. Bal.

Quod etiam ruſticis.] Columella quoque praecipit, cum erunt tenerae plantae, vel teneri etiam turiones vitium, ſi quid auferendum ſit, *pampinetur manu, non etiam ferro.* TURNEB. ex Virgil. II. Georg. 365. Hoc etiam docet Plinius lib. XVII. falcis autem vinitoriae figuram habes apud Columellam lib. IV. cap. 25. PHILAND.

Pati poſſe.] *Poſſunt* Francius legebat.

Jucundus ergo tamen.] *Tum*, legendum eſt. REGIUS.

Ut remedia.] *Ut qui natura ſunt aſperi, molli manu leniantur.* MS. Bodl. Alm. Andr.

Molli manu.] *Molli & leni manu.* Ven. *molli manu & levi.* Ald. Gryph. Baſil. *molli & laevi manu.* Colon. *molli manu & laevi.* Colin. poteſt vero hoc duplex epitheton, eſſe ortum ex gloſſatore, qui unum per alterum explicuit. & dubium eſt, utrum ejicendum, nam notat *levis manus* eleganter agilem, artificem manum, & ad quodcumque adhibetur, dextre id peragentem: ut Ovid. in Nuce 85.

Vas quoque ſaepe cavum, ſpatio diſtante, locatur,
In quod miſſa levi nux cadat una manu.

levi vero *brachio* pro negligenter aliquid facere dixit Cicero IV. ad Att. 16. *Conſules, qui illud levi brachio egiſſent, rem ad ſenatum detulerunt.* & ita *molli brachio objurgare* dixerat lib. II. Epiſt. Att. I. BURM.

Totas ipſum dictare materias.] *Materias* appellat Fabius, quae Graeci appellant *themata*, nos etiam *argumenta* & *propoſita* dicimus. totas praeceptor materias dictat, cum argumentum ita fuſe explicat, ut nihil relinquat, quod ad rei tractationem pertineat. TURNEB.

Eandem materiam rurſus à me tractatam.] Vide Gebhard. Crepund. libro 2. cap. 9. qui ex MS. Palat. leg. *retractatam.* PAREUS. & ita V. C. Alm. Ald. Locatel. Gryph. Colin. Baſil. & Obr. nec dubito, quin recte, cum hic pleonaſmus ſit frequentiſſimus auctoribus. v. Caſaub. ad Sueton. Caeſ. II. Erh. ad Petron. XXIII. & Boſii indicem Nepotis in *rurſus*, & ita Graeci Act. X. 16. καὶ πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος. BURM.

Nullo magis ſtudia.] *Nullo magis ſtudio, quam ſpe gaudent.* editiones Venetae. Ald. Gryph. Baſil. (quae in margine *nullae adhuc ſtudio*) ſed omnes per-

eſt, & pro modo virium exigendum, & corrigendum opus. Solebam ego dicere pueris, aliquid auſis licentius aut laetius, laudare illud me adhuc, venturum tempus, quo idem non permitterem. ita & ingenio gaudebant, & judicio non fallebantur. Sed ut eo revertar, unde ſum egreſſus: Narrationes ſtylo componi quanta maxima poſſit adhibita diligentia volo. Nam ut primo, cum ſermo inſtituitur, dicere quae audierint, utile eſt pueris ad loquendi facultatem, ideoque & retro agere expoſitionem, & à media in utramque partem diſcurrere ſane merito cogantur, •ſed ad praeceptoris gremium, & dum aliud non poſſunt, & dum res ac verba connectere incipiunt, ut protinus memoriam firment: ita cum jam formam rectae atque emendatae orationis accipient, extemporalis garrulitas, nec exſpectata cogitatio & vix ſurgendi mora, circulatoriae vere jactationis eſt, Hinc parentum imperitorum inane gaudium, ipſis vero contemptus operis, & inverecunda frons, & conſuetudo peſſime dicendi, & malorum exercitatio, &, quae magnos quoque profectus frequenter perdidit, arrogans

perperam. Illud *nullo* eleganter poſitum, pro *nulla re*. Inf. II. 16. *Deus nullo magis hominem ſeparavit a ceteris, quam dicendi facultate.* lib. III. 8. *quia nullo alio ab his, quam perſona diſtant.* & lib. IV. 14. *Epicherema nullo differt a Syllogiſmo.* Juſtin. IV. 1. *Myſteria Cereris, nullo magis quam ſilentio ſolemnia.* Flor. III. 10. *qui calor in praeliando militum fuerit, nullo magis exprimi poteſt, quam quod.* &c. Sic & *nullo*, pro nullo loco dixit Livius lib. XXII. 51. ut ejecta gloſſa recte reſtituit Gronovius, & ita *alio* dixit Plinius lib. VI. Ep. 27. *a quibus hic optimus ſeparari non alio magis poterat, quam diverſitate cenſendi.* Ita vetus codex Mediceus, quem contulit Heinſius. vulgo *non alio modo* circumfertur. Sic & noſter lib. I. cap. 5. *Scala & ſcopa &c. non alio vitioſa ſunt, quam quod pluralia ſingulariter efferantur.* & cap. 6. *Ego tamen non alio angor, quam quod obliquis caſibus ducti, etiam primas poſitiones non invenire, ſed mutare permittunt.* BURM.•

Exigendum & corrigendum.] *Et exigendum & corrigendum.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. *& corrigendum* omiſit Obrechtus.

Sed ut eo revertar.] *Epanodos* eſt ad rem propoſitam. Porro diligentiam ſtyli in narrationibus exigit, quod cum hoc progymnaſma nos praepararet ad narrationes civiles, eas oporteat eſſe diligenter compoſitas, ut nihil judicem lateat. alioqui enim, ut ait Fabius, confirmationi hoc oberit. TURNEB.

Egreſſus.] *Digreſſus.* MS. Bodl. Alm. Andr. *Unde ingreſſus ſum.* Ald.

Ideoque & retro agere.] Gallaeus conjiciebat *indeque & retroagere.*

Ad gremium.] Gallaeus poſitum pro *in gremio* notabat, id eſt, privatim, non publice. ita mox capite ſeq. ad *gremium* revocati.

Dum aliud non poſſunt.] *Aliud* non eſt in V. C. Alm. nec in Ald. aut Colinei editionibus. *aliter* volebat Francius.

Ita cum jam.] Fabius ita praecipit, ut pueri primum loqui diſcant, & verba connectere: deinde recte & emendate loqui: poſtremo ex tempore dicere. TURNEB. *Cum jam formam recte loquendi, atque emendatae orationis accipient.* Venet. Locat. Par. Gryph. Colin.

• *Accipient.*] *Ceperint* conjiciebat Francius.

Circumlatoriae.] *m* litera expuncta *circulatoriae* legendum: *Circulatores* enim dicuntur, qui in corona multitudinis aliquam artem jactant. ut herbarii, atque hoc genus hominum ſolet. REGIUS. vide ad Petron. XLVII. & LXVIII.

Hinc parentum imperitorum inane gaudium.] Sic *vana gaudia* legimus apud Horatium, lib. 2. Epiſt. 1. & apud Stat. Papin. libr. 3. Sylu. *ſordida gaudia.* Sed ut *inania* quaedam gaudia; ſic etiam ſunt *vera & ſolida*: quemadmodum docet Seneca Epiſt. 59. libr. 8. Fr. Juretus, ad Symmachi lib. 1. Epiſt. 25. pag. 24. PAREUS. Albinovan. in mortem Druſi. 37.

Gaudia vana foves, ſpem pone, miſerrima, falſam.

Et malorum exercitatio.] Quae malorum poteſt eſſe exercitatio in illis umbris, illa garrulitate? Lectio MS. aliud ſuadet, prae ſe ferens, *Malorum exhortatio.* Quid velit Auctor, cuivis lucet. Gebhard. lib. II. crep. 9. Gallaeus *malorum exhortatio* etiam probabat, & exponebat indoctorum.

arrogans de ſe perſuaſio innaſcitur. Erit ſuum parandae facultati tempus, nec à nobis negligenter locus iſte tranſibitur. Interim ſatis eſt, ſi puer omni cura, & ſummo, quantum aetas illa capit, labore aliquid probabile ſcripſerit: in hoc aſſueſcat, hujus rei naturam ſibi faciat. Ille demum in id, quod quaerimus, aut ei proximum poterit evadere, qui ante diſcet recte dicere, quam cito. *Narrationibus* non inutiliter ſubjungitur opus deſtruendi confirmandique eas, quod ἀνασκευὴ & κατασκευὴ vocatur. Id porro non tantum in fabuloſis & carmine traditis fieri poteſt, verum etiam in ipſis annalium monumentis: ut, ſi quaeratur, an ſit credibile ſuper caput Valerii pugnantis ſediſſe corvum, qui os oculoſque hoſtis Galli roſtro atque alis everberaret: ſit in utramque partem ingens ad dicendum materia. ut, de ſerpente, quo Scipio traditur genitus, & lupa Romuli, & Aegeria Numae. Nam Graecis hiſtoriis plerumque poëticae ſimilis eſt licentia. Saepe etiam quaeri ſolet de tempore, de loco, quo geſta res dicitur. Nonnumquam de perſona quoque, ſicut Livius frequentiſſime dubitat, & alii ab aliis hiſtorici diſſentiunt. Inde paullatim ad majora tendere incipiet, laudare claros viros, & vituperare improbos: quod non ſimplicis utilitatis opus eſt. Namque & ingenium exercetur multiplici variaque materia, & animus contemplatione recti pravique formatur, & multa inde cognitio rerum venit: exemplisque, quae ſunt in omni genere

rum diſcipulorum qui, ut capite ſuperiore dixit, *proni & ſuccincti ad omnem clauſulam exurgunt*: praeterea conjiciebat legendum eſſe *mala exhortatio*.

Parandae facultati.] *Facultatem* appellat Fabins, extemporalem dicendi facilitatem, de qua aget libri decimi capite ſeptimo. TURNEB. *Facilitati.* MSS. Joan. Argent. Obrecht. Colon. Sich. *Parandae facilitatis.* MS. Bodl. Ven. Locat. Par. Steph. marg. Gryph. Colin. Baſil. *Parandae facultatis.* Andr. vide lib. x. cap. 7.

Neque a nobis.] In decimo, cap. 7. copioſe docet, qua ratione copia orationis facilitaſque ſit paranda. REGIUS.

Narrationibus non inutiliter.] De confirmatione & refutatione loquitur, ut ſunt. *progymnaſmata*, non inventionis partes. locum habent, inquit Aphthonius, non in rebus vel manifeſtiſſimis, vel falſiſſimis, ſed in ambiguis & dubiis. TURN.

Opus deſtruendi.] Satis ipſe explicat Fabius cujuſmodi ſit opus & ἀνασκευῆς, quae eſt refutatio, & κατασκευῆς, quae eſt aſſertio. ceterum de Corvino Livius libro. VII. apud Gellium quoque copioſe recitatur hiſtoria libro. IX. c. II. *Idem.* Et de Scipionis angue memorat lib. VII. cap. I. Lupa Romuli Livius lib. I. itemque de Egeria. CAMERAR. vide Iſidor. Orig. lib. II. cap. 12. ALMEL.

Hoſtis Galli.] Valerius tribunus in exercitu Camilli, perſequentis Gallos Senones, provocatorem Gallum ſingulari certamine ſuperavit, adjutus à Corvo. Unde *Corvinus* eſt appellatus. TURNEB.

Ut de ſerpente.] *At.* V. C. Alm.

Quo Scipio traditur genitus.] Ajunt matrem Africani diu ſterilem fuiſſe, & cum ea aliquando viſum ſerpentem, ex quo genitum Scipionem fama diſtulit. Idem ſcribitur de Olympiade matre Alexandri. idem de Accia matre Auguſti Caeſaris. TURNEB.

Nam Graecis hiſt.] De Latinis non diſſimiles quaeſtiones: ut de Romuli aſcenſione in coelum, apud Cic. lib. I. de legibus. Fl. Vopiſcus in Aureliano. *Neminem ſcriptorum quod ad hiſtoriam attinet non eſſe mentitum.* PITH.

Nonnunquam de perſona.] Sic ſtatim libro primo ab urb. dubitat Livius an *Aſcanius* ſit filius Aeneae ex Creuſa, an ex Lavinia. & an *Lucius Tarquinius* ſit Tarquinii Priſci filius, an nepos, dubitatur, quia diverſa ſcribunt Livius, & Dionyſius. TURNEB.

Inde paulatim.] Aliud eſt progymnaſma, *laus & vituperatio:* quod non ſolum in perſonis, ſed in aliis quoque rebus exerceri ſolet: in perſonis tamen frequentiſſime, idque bifariam, vel ſimpliciter, vel ex comparatione. TURNEB.

genere cauſſarum potentiſſima, jam tum inſtruitur, cum res poſcet, uſurus. Hinc illa quoque exercitatio ſubit *comparationis*, uter melior, uterve deterior: quae quamquam verſatur in ratione ſimili, tamen & duplicat materiam, & virtutum vitiorumque non tantum naturam, ſed etiam modum tractat. Verum de ordine laudis, contraque, quoniam tertia haec rhetorices pars eſt, praecipiemus ſuo tempore. Communes loci (de iis loquor, quibus citra perſonas in ipſa vitia moris eſt perorare, ut in *adulterum*, *aleatorem*, *petulantem*) ex mediis ſunt judiciis, &, ſi reum adjicias, accuſationes: quamquam hi quoque ab illo generali tractatu ad quaſdam deduci ſpecies ſolent, ut, ſi ponatur *adulter caecus*, *aleator pauper*, *petulans ſenex*. Habent autem nonnumquam etiam defenſionem. Nam & pro *luxuria*, & pro *amore* dicimus, & leno interim paraſituſque defenditur: ſic ut non homini patrocinemur, ſed crimini. Theſes autem, quae ſumuntur ex rerum comparatione, ut *ruſticane vita*, an *urbana* potior? *juriſperiti*, an *militaris viri laus major*? mire ſunt ad exercitationem dicendi ſpecioſae atque uberes: quae vel ad ſuadendi officium, vel etiam ad judiciorum diſceptationem juvant plurimum. Nam poſterior ex praedictis locus, in cauſſa Muraenae copioſiſſime à Cicerone tractatur.

Jam tum inſtruitur.] *Jam tum inſtruit, cum res poſcet, uſurum.* MS. Joan. *inſtituitur.* margo Vidovaci.

Hinc illa quoque.] *Comparationem* Aphthonius ſejungit à laudatione & vituperatione, ſub his tamen eam complectitur Fabius: ac nihil eſt omnino aliud quam laus aut vituperatio duplicata. TURNEBUS.

Suo tempore.] Lib. III. cap. 7.

Communes loci.] *Et communes loci.* Ald. Steph. Par. Vaſc. Gryph. Colin. Sich. Baſil. *Communes loci.* Communes formulae, quae dicuntur per amplificationem in virtutes aut vitia, aut ſeorſum tractantur, ut progymnaſmata, aut in orationum epilogis ponuntur, idque dupliciter, vel illo generali ambitu, vel addita circumſcriptione. quanquam ubique eſt theſis. TURNEB.

Petulantem.] *Peculatorem.* margo Baſileenſis Edit.

Et ſi reum adjicias.] Scribe *abjicias:* ut ſit ſenſus, accuſationes ex mediis eſſe judiciis, id eſt contineri his exercitationibus, ſi *abjicias reum*, id, eſt, ſi tollas perſonam, & communiter perores. PINTIANDER. *abjicias* eſt in margine Gryphianae editionis. Baſileenſis vero in textu.

Aleator pauper.] *Pauper* non eſt in V. C. Alm.

Nam & pro luxuria.] Sunt hae materiae, quas appellat Gellius *infames & inopinabiles*: quibus libenter ſe exercebat Phavorinus, quod crederet hujuſmodi materias ingenium expergefacere. TURNEB.

Theſes autem.] *Theſes* aut ſimplices ſunt aut comparatae. comparatae majorem quaerunt laborem, cum illic omnia duplicentur. *Idem.*

Ruſticane vita.] Hanc theſin tractat Varro libro ſecundo *de re ruſtica*, ac potiorem oſtendit ruſticam. *Idem.*

Juriſperiti an militaris.] Haec theſis tractatur à Cicerone in oratione pro Muraena adverſus Servium Sulpitium juriſconſultum. *Idem.*

Specioſae.] *Spatioſae.* Locatel. Colinaci. Gryph. marg. Steph. & Baſil. *ad exercitationes.* quoque V. C. Alm. Apud Ovidium etiam *ſpecioſus* & *ſpatioſus* ſaepe a librariis commutantur. vid. ad III. Met. 20. XIV. 661. hic vero *ſpecioſae* retineo, quia *uberes* idem exprimit, quod *ſpacioſae* facerent. infr. cap. 20. *haec* (Rhetorice) *quae ſpecioſior atque apertior eſt.* ubi tamen etiam *ſpacioſior* commode poſſet legi. Lib. V. cap. 14. *Locuples & ſpecioſa vult eſſe eloquentia.* ubi *locuples*, quod hic *uber.* BURM.

Ad judiciorum diſceptationumque.] Niſi loco *diſceptationum*, *diſceptationem* legamus, ac *que* copulam expungamus, ſenſus confunditur. REGIUS. ita tamen V. C. Alm. Venet. Loc. ſed *ad judiciorum diſceptationem.* Ald. Colin. & Baſil. & Obrecht. *judicium diſceptationemque.* Gryph. Roignii & margo Baſil. nos Aldum & Regium ſecuti: ita enim Cicero

tur. Sunt & illae pene totae ad deliberativum pertinentes genus, *ducendane uxor, petendine ſint magiſtratus?* Namque hae, perſonis modo adjectis, ſuaſoriae erunt. Solebant praeceptores mei, neque inutili, & nobis etiam jucundo genere exercitationis, praeparare nos conjecturalibus cauſſis, cum quaerere atque exſequi juberent, cur *armata apud Lacedaemonios Venus?* & ita, quid crederetur *Cupido puer*, ac

cero I. de off. 37. *contentio diſceptationibus tribuatur judiciorum, concionum, ſenatus.* & I. de Orat. 6. *eam partem, quae in forenſibus diſceptationibus judiciorum aut deliberationum verſaretur, reliquiſſe.* BURMAN.

Sunt & illae.] Quamquam plerumque in deliberatione tota theſis tractatur, tamen deliberandi principium non ſolet dare theſis, ſed hypotheſis, quae poſtea revocatur ad theſin. TURNEB.

Ad deliberativum pertinentes genus.] MS. elegantius: *Pertingentes.* Sic quoque loquitur Plautus. Nam vulgata lectio gloſſa eſt. GEBHARD. Crepund. lib. 2. cap. 9. pag. 82. Praeterquam quod haec correctio ſit contra morem loquendi Quinctiliano uſitatum (ut qui alibi paſſim ita loquitur, & mox etiam ad forenſes actiones *pertinere* dicit,) etiam *pertingere* Latinos non dicere hoc ſenſu docuit, melior elegantiae Romanae arbiter, Gronovius ad Plaut. Mil. II. v. 58. & ad Liv. XXV. 24. ubi ſimilem in Salluſtio horum verborum, permutationem notat. & ita Curtius, Pomponius Mela & alii paſſim loquuntur de regionibus, quae vicinas tangunt. citant ex Plinii lib. XI. 37. Lexicographi, *venae ab iis pertingere ad cerebrum*; ſed & ibi *pertinere* eſt in emendatis codicibus; & ita Plinius ſaepe alibi, ut eodem capite, *arteria ad pulmonem & cor pertinens.* & Lib. IX. 7. *fiſtulae quae ad pulmonem pertinent.* & Cicer. II. de Nat. 54. *aſpera arteria ad pulmones uſque pertinet.* BURM.

Namque hae.] *Namque & hae.* V. C. Alm.

Solebant praeceptores mei.] Hoc progymnaſma videtur omiſſum eſſe & ab Hermogene, & ab Aphthonio, niſi forte ſub chria complecti velis, uti quaeratur, *quare apud Lacedaemonios ſtatua Veneris erat armata.* TURNEB.

Quaerere atque exſequi.] Eleganter haec duo conjungit verba, quae ſummam curam in inveſtiganda re denotant. unde ſaepe, *quaerendo exſequi*, & ſimilia occurrunt. de quibus egregie Gronovius ad Livii lib. IX. c. 3.

Armata Venus.] Cur armata apud Lacedaemonios Venus Lactantius lib. I. Inſtit. cap. 20. copioſiſſime narrat. REGIUS. Extat Auſonii carmen de Venere armata ex Graeco Epigr. XLIII. Cupidinis autem picturae cauſas Propertius lib. II. 9. reddit. CAMERAR. In hanc Venerem Ang. Politianus epigramma reliquit longe venuſtiſſimum, quod exſtat lib. 5. Epiſt. pag. 185. MOSELLAN. epigramma Graecum, quod Auſonius vertit, eſt Leonidae, & legitur in Anthologia lib. I. cap. 38. n. 7. hanc Venerem armatam ſub habitu militaris viri in nummo Cypriorum, & nomine Eprii Marcelli inſigni credebat exhiberi Seguinus in numiſmat. p. 91. quod an verum ſit, ut neſcio, ita ſaltem non majori ſpecie, quam armatam aut galeatam Venerem in Amiſeno nummo, quem Goltzius in tab. II. Aſiae edidit, Begerus ſe inveniſſe jactat, Obſervat. ad Numiſm. pag. II. cum nulla mihi galea ibi appareat, ſed ornamentum capillare, quale in aliis Auguſtarum nummis videre licet. Saltem forma illa galeae ab illa, qua Minervae caput fere ſemper, & in ipſis Amiſenorum nummis munitur, plane eſt diverſa. Neque, ſi jam demus galeam in muliebri illo capite conſpici, ullum indicium eſt ad Venerem nummum pertinere, & ipſe Begerus diverſam Veneris *armatae*, ſive *victricis* (hanc enim eamdem facit) effigiem exhibet nobis in Theſauro Brandenb. tom. I. p. 41. ubi ea tantum in verboſis, & taedii pleniſſimis dialogis, ad illuſtrationem gemmae adfert, quae hic apud interpretes, & apud Meurſium in Miſc. Lacon. lib. II. cap. 15. leguntur. Quae ſpecies Veneris, an ad Lacedaemoniorum Venerem recte referatur, etiam vehementer dubito. Sed vulgarem fuiſſe & obviam, hinc apparet; quod ſimilis fere apud omnes, qui gemmis impreſſas imagines ediderunt, conſpiciatur. v. Leonard. Auguſt. Part. I. n. 117. Gorlae. tom. II. 93. & 219. & Wild. Gemmas. 54. paullum diverſa vero figura, & haſtam ſolam tenens, videtur apud Gorlae. tom. I. n. 112. Quid vero velit ſibi VENUS VICTOR, quam in numiſmate Juliae Domnae olim nobis oſtentare ſolebat, vir Ampliſſimus, & candore morum & eruditione non vulgari commendabilis Theod. Modeus, qui nuper nobis ingenti rei antiquariae damno ereptus eſt, non exputo: non enim, ut quidam voluit, VENUS VICTORIA in illis literis latere ſuſpicor, qui Venerem *Deum* fuiſſe, & a Cypriis etiam, ut marem olim cultam, didicerim ex Macrobio lib. III. c. 8. & Servio ad Virgil. II. Aeneid. 632. BURM.

Cupido puer.] Vide Iſidor. VIII. c. II. & Euſtath. lib. II. de amor. Iſmen. & lib. III. Joan. Bened. Sinibaldum Geanthrop. lib. I. tract. II. cap. 2. ALMELOV.

Volu-

ac *volucer*, & *ſagittis ac face armatus*? & ſimilia. in quibus ſcrutabamur voluntatem, cujus in controverſiis frequens quaeſtio eſt: quod genus chriae videri poteſt. Nam locos quidem, quales ſunt de teſtibus, *ſemperne his credendum*? & de argumentis, *an habenda etiam parvis fides?* adeo manifeſtum eſt ad forenſes actiones pertinere, ut quidam, nec ignobiles in officiis civilibus, ſcriptos eos, memoriaeque diligentiſſime mandatos, in promptu habuerint, ut, quoties eſſet occaſio, extemporales eorum dictiones his velut emblematis exornarentur. Quo quidem (nec enim ejus rei judicium differre ſuſtineo) ſummam videbantur mihi infirmitatem de ſe confiteri. Nam quid hi poſſint in cauſſis, quarum varia ac nova ſemper eſt facies, proprium invenire, quomodo propoſitis ex parte diverſa reſpondere, altercationibus velociter occurrere, teſtem rogare, qui etiam in iis, quae ſunt communia, & in plurimis cauſſis tractantur, vulgatiſſimos ſenſus verbis, niſi tanto ante praeparatis, proſequi nequeant? Neceſſe eſt his, cum eadem judiciis pluribus dicunt, aut faſtidium moveant, velut frigidi & repoſiti cibi: aut pudorem, deprehenſa toties audientium memoriâ, infelix ſupellex: quae, ſicut apud pauperes ambitioſos, pluribus & diverſis officiis conteratur: cum eo quidem, quod vix

Volucer.] Eleganter, ad hune locum de Amore, agit Socrates apud Xenoph. memor. p. 724. vide & Antholog. lib. I. cap. XXVII. n. 9. *Idem.*

Nam.] *Jam* mihi legendum videtur loco illius *nam*, cum nulla cauſſa aſſignetur: ſed ſenſus duntaxat connectantur. REGIUS. Sed ſaepiſſime *nam* in initiis periodorum poni, etſi nulla cauſſa aſſignatur, ſed ut inſerviat vel continuationi, vel affirmationi, docuit ſaepe ad Ciceronem Manutius. vide ad III. ad fam. II. & I. Verr. 51. & II. 29. & alibi. quare contra codices nihil mutamus. BURM.

Nam locos quidem.] Alios tractat locos communes, qui appellantur à Rhetoribus *inartificiales*, quorum inventio caret arte, tractatio artificioſa eſt. TURNEB.

Scriptos eos.] *Scripto.* Steph. quod non diſplicet. ita *ſcriptis actiones mandare* Cicer. I. de offic. I BURM.

Emblematis.] Immiſſuras dicamus. Lucili verſus apud Ciceronem Orat. 44. leguntur.

Quam lepide lexeis compoſtae, teſſerulae omnes
Arte pavimento, at emblemate vermiculato.

CAMERAR.

Differre ſuſtineo.] Id eſt ὐκ ἔχω, ὐκ δύναμαι, non poſſum ut lib. III. cap. 8. PHILAND.

Ex parte diverſa.] *Adverſa.* MSS. Bodl. Almel. Andr. eadem varietas in fine capitis V. *alterum quod huic diverſum*, & ſaepe alibi.

Altercationibus.] *Altercationes* appellat Fabius, cum non habetur oratio continua & perpetua, ſed utrinque interrogationibus & reſponſionibus iterrupta. TURNEB. vide lib. VI. cap. 4.

Qui etiam in his.] *Quin*, adſcripta litera *n*. mihi legendum videtur. REGIUS.

Neceſſe eſt his.] *nec vero his.* MSS. Joan. Bal. Andr. Sich. & Baſil. marg. *nec vero is.* V. C. Almelov.

Deprehenſa.] *Reprehenſa.* Locatel. ceterum deeſſe verbum aliquod, ad quod τὸ *pudorem* referas, mihi videtur. forte *aut pudorem afferat deprehenſa toties audientium memoriâ infelix ſuppellex.*

Suppellex.] Scribe *ſupellex*, habet enim primam brevem. PHILAND.

Pluribus & diverſit officiis conteratur.] Membranae Palat. *Pluribus & diviſis officiis.* Ipſe Fabius lib. I. Prooem. *Quando diviſae profeſſionum vices ſunt.* Hoc ipſum ex MS. exulat ab Ovidio, lib. III. Metam. 379. *Forte puer comitum diviſus ab agmine fido.* Vulg. *ſeductus.* Propertius. lib. I. 12.

Tam multa illa meo diviſa eſt millia lecto,
Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano.

Valer. Maximus, lib. 3. cap. 7. *Magno ſpatio diviſus eſt à ſenatu ad Poëtam Accium tranſitus.* Ovid. Metam. lib. IV. 241. *Dividit hunc radius Hyperione natus.* Ita MS. vulg. *Diſſipat.* GEBHARD. Crepund. lib. 2. cap. 9.

Cum eo quidem.] *Cum* particula, etſi in omnibus ſcripta ſit exemplaribus: tamen ut nihil ſenſui conferens, videtur expungenda, ac *magis* adverbium

Digitized by Google

vix ullus eſt tam communis locus, qui poſſit cohaerere cum cauſſa, niſi aliquo propriae quaeſtionis vinculo copulatus: appareatque, eum non tam inſertum, quam applicitum; vel quod diſſimilis eſt ceteris, vel quod plerumque aſſumi etiam parum apte ſolet, non quia deſideratur, ſed quia paratus eſt. ut quidam ſententiarum gratia verboſiſſimos locos arceſſunt, cum ex locis debeat naſci ſententia. Ita ſunt autem ſpecioſa haec & utilia, ſi oriuntur ex cauſſa. Ceterum quamlibet pulchra locutio, niſi ad victoriam tendit, utique ſupervacua, ſed interim etiam contraria eſt. Verum hactenus evagari ſatis fuerit. *Legum laus & vituperatio* jam majores, ac prope ſummis operibus ſuffecturas, vires deſiderant: quae quidem ſuaſoriis magis, an controverſiis accommodata ſit exercitatio, conſuetudine & jure civitatium differt. Apud Graecos enim lator earum ad judicem vocabatur: Romanis pro concione ſuadere ac diſſuadere moris fuit. Utroque autem modo pauca de his, & fere certa dicuntur. Nam & genera ſunt tria,

ſacri,

verbium adſcribendum. hoc modo. *Eo quidem magis.* Regius. etſi capite ſeq. etiam *eo quidem validius* occurrat. violentior tamen haec medicina videtur: forte *cum eo* jungi debet praecedenti *conteratur cum eo*, vel aliquis gloſſator haec *cum eo*, adſcripſit verbo *conteratur.* credens ſimul cum ſuppellectile ſua infelici conteri oratorem, quod neque abſurdum plane videri poteſt. Sed elegans & integer ſenſus his voculis abjectis erit, ſi legamus, *pluribus & diverſis officiis conteratur. Quid? quod vix ullus &c.* ut millies noſter illis verbis argumentari ſolet. *Quid? quod.* Ovid. xiii. Met. 223. *Quid? quod & ipſe fugis.* poſſet & videri ultima particula vocis *quidem* abſciſſa ab *eo.* & tunc legi *conteratur cum eodem. Quid? quod vix &c.* Burm.

Cum eo quidem.] Locus communis cum abſumitur cum proprio themate, apte debet conjungi, ut videatur illic immigraſſe ſponte, non accerſitus fuiſſe. Hi autem nihil habent penſi, quo modo inſeratur, dum aliquo modo applicetur. Turneb.

Tam communis.] *Continens.* Stephani & Baſil. marg.

Copulatus.] *Colligatus.* Andr.

Appareat.] Sic corrige. *niſi aliquo propriae quaeſtionis vinculo copulatus* (ſubaudi *ſit*) *appareatque eum non tam inſertum* &c. Philand.

Aſſumi.] An non *aſſui* praeſtaret? ut Horatio Art. Poet. 16. dicitur *pannus aſſui:* mihi certe melius parum apto loco communi convenire videtur. Burm.

Ut quidam.] Quoſdam reprehendit, qui allecti ſententiis quibuſdam plauſibilibus excurrunt in locos communes ſpacioſos, idque praepoſtere: nam ex locis debent oriri ſententiae; non ex ſententiis loci. Turneb.

Cum ex locis debeat naſci ſententia.] Duo MSS. Palat. *Innaſci:* συνεμπεφυκέναι. Nam antea dixerat paullo: *appareatque, eum non tam inſertum, quam applicitum.* Sic paullo ſuperius: *Arrogans de ſe opinio innaſcitur.* Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 9. ita quoque MS. Bal. & Andr. ſed, *cum in locis debeat innaſci.* MS. Bodl. *Enaſci.* Obr.

Pulchra locutio.] *Pulchrae locutioni.* MSS. Bodl. Joan. Bal. & Almel. codex, qui etiam pro *niſi*, *ſi:* forte *niſi ſi.* ut millies alibi.

Legum laus & vituperatio.] Progreſſus eſt Fabius à facilioribus ſenſim ad difficiliora, ac ultimo loco *progymnaſma maximum* poſuit, quod appellatur *nomothesia.* efficit autem apud Romanos *genus deliberativum*, quia lex ſuadetur vel diſſuadetur, ut in oratione contra Rullum. Apud Graecos vero *genus judiciale*, quia legiſlator accuſatur παρανόμων. id eſt, quod ſciverit aliquid contra leges: ut in oratione Aeſchinis contra Cteſiphontem. Turneb.

Civitatum.] *Civitatium.* V. C. Almel. & recte. vide ſupr. lib. 1. cap. 2. initio.

Apud Graecos.] Exempla poſſunt eſſe Demoſthenis orationes πρὸς Λεπτίνην, καὶ κατὰ Τιμοκράτους. Camerar.

Nam & genera.] Haec exercitatio tractatur in univerſum, citra perſonae complexum: alioqui enim jam eſſet cauſa, & non progymnaſma. Loci petuntur *a jure*, quod (ut ait Ulpianus) *privatum* eſt aut *publicum.* *Publicum* aut in ſacris & cerimoniis, quod *pontificium* appellatur: aut in caetero reipub. ſtatu, quod appellatur *civile.* Turneb.

ſacri, publici, privati juris. Quae diviſio ad laudem magis ſpectat, ſi quis eam per gradus augeat, quod *lex*, quod *publica*, quod *ad religionem deûm comparata ſit.* Ea quidem, de quibus quaeri ſolet, communia omnibus. Aut enim de jure dubitari poteſt ejus, qui rogat, ut *de P. Clodii*, qui non rite creatus tribunus arguebatur. Aut de ipſius rogationis, quod eſt varium, ſive non trino forte nundino promulgata, ſive non idoneo die, ſive contra interceſſiones, vel auſpicia, aliudve quid, quod legitimis obſtet, dicitur *lata eſſe, vel ferri*, ſive alicui manentium legum repugnare. Sed haec ad illas primas exercitationes non pertinent. Nam ſunt hae citra complexum perſonarum, temporum, cauſſarum. Reliqua eadem fere vero fictoque certamine hujuſmodi tractantur. Nam vitium aut *in verbis* eſt, aut *in rebus.* In verbis quaeritur, *an ſatis ſignificent, an ſit in his aliquid ambiguum?* In rebus, *an lex ſibi ipſa conſentiat*, an *in populum ferri debeat, an in ſingulos homines?* Maxime vero commune eſt quaerere, *an ſit honeſta, an utilis?* Nec ignoro, plures fieri à pleriſque partes: ſed nos juſtum, pium, religioſum, ceteraque his ſimilia, *honeſto* complectimur. *Juſti* tamen ſpecies. non ſimpliciter excuti ſolet. Aut enim de re ipſa quae-

Comperta ſit.] *comparata*, hoc eſt, conſtituta legendum videtur. REGIUS.

Aut enim de iure.] Hoc caput eſt *paragraphicum.* non cadit autem in progymnaſma, ſed in cauſam. TURNEB.

P. Clodii.] Suet. in Caeſar. cap. 20. ſcribit traduxiſſe Caeſarem ad populum Clodium, cum Ciceronis in Senatu querela fuiſſet offenſus. hic autem locus explicatur Ciceronis invectione in Clodium pro domo ſua. CAMERAR.

Non rite creatus Tribunus.] *Tribunus* eſſe nullus poteſt, niſi *plebeius*, cum autem tranſiret à Patriciis ad plebem Clodius, ſervatum eſt de coelo à Bibulo conſule, quae res legem irritam faciebat. TURNEB.

Sivenon trino.] Nundinis ait Macrobius I. 19. ſolitas ruſticas tribus in urbem venire, mercium cauſſa. Itaque leges & conſulta tertiis nundinis promulgabantur, quas dixere *trinundinum* & *trium nundinum.* Video accepiſſe quoſdam pro loco, quod tribus in locis promulgationes fieri ſolerent, pro quibus Fabius facere videri poſſit. CAMERAR. *Nundinae inſtitutae* fuerant, ut nono quoque die ruſtici in urbem ad mercatum & leges accipiendas venirent: quae idcirco trinis nundinis promulgabantur, ac deinde in aerario aſſervabantur, ac ratae habebantur. TURNEBUS.

Auſpicia.] Jove tonante aut fulgente omnia dirimebantur, ac obnunciatio auguris vel magiſtratus omnia tollebat. TURNEB.

Aliudve quid quod legitimis.] *Legitime* eſt legendum. REGIUS. *Aliudve quicquid legitimis obſtet.* MS. Bodl. Andr. *aliudve quid, quod legibus obſtet.* MSS. Bal. Sich. in margine. ego *legitimis* praetuli, ita enim ſollemnia dici, recte poſt Gebhardum docuit Boſius in indice Corn. Nepotis. BURM.

Nam ſunt hae.] *Haec* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr.

Nam vitium.] Hoc caput naſcitur ex ſtatibus legitimis, qui ſcripto continentur. TURNEB.

In populum.] Cum ſcriptum animadvertiſſemus *in praeteritum*, repoſuimus *in populum*; erratum enim ita in illa abbreviatione putabamus. CAMER. *in praeteritum ferri.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Ven. Obrecht. *in praeteritum referri.* Locat. Ald. Sich. Gryph. Colin. Baſil. Pariſ. *in populum referri.* Vaſc. Steph. Roignii. Vidov.

An inutilis.] *Utilis* legendum, *in* praepoſitione erata. REGIUS. *Inutilis.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Vaſc. Steph. marg.

Nec ignoro.] Quatuor efficit partes Aphthonius, *legitimum, juſtum, utile, poſſibile*: Fabius *honeſtum* & *utile*, quamquam poſtea etiam ager *de poſſibili*, quem eſſe locum putat generis deliberativi, libro tertio. TURNEB.

Juſti tamen.] Legis eſt virtus *imperare, permittere, vetare, punire*, adjectis interim poenis vel praemiis, quae ex juſtitia expenduntur. Ita Favorinus apud Gellium libro vigeſimo, quaſdam leges duodecim tabularum culpat, quod interim graviores, interim leviores inferant poenas. *Idem.*

Excuti ſolet.] *Solent.* V. C. Almel.

Dignane

quaeritur, ut *dignane poena, vel praemio ſit?* Aut de modo praemii, poenaeve, *qui* tam *major*, quam *minor* culpari poteſt. Utilitas quoque interim *natura* diſcernitur, interim *tempore.* Quaedam an obtineri poſſint, ambigi ſolet. Ne illud quidem ignorare oportet, leges aliquando totas, aliquando ex parte reprehendi ſolere, cum exemplum rei utriuſque nobis claris orationibus praebeatur. Nec me fallit eas quoque leges eſſe, quae non in perpetuum rogentur, ſed de honoribus aut imperiis, qualis *Manilia* fuit, de qua Ciceronis oratio eſt. Sed de his nihil hoc loco praecipi poteſt. Conſtant enim propria rerum, de quibus agitur, non communi qualitate. His fere veteres facultatem dicendi exercuerunt, aſſumpta tamen à dialecticis argumentandi ratione. Nam fictas ad imitationem fori conſiliorumque materias apud Graecos dicere, circa Demetrium Phalerea inſtitutum fere conſtat. An ab ipſo id genus exercitationis ſit inventum (ut alio quoque libro ſum confeſſus) parum comperi: ſed ne ii quidem, qui hoc fortiſſime affirmant, ullo ſatis idoneo auctore nituntur. Latinos vero dicendi praeceptores extremis L. Craſſi temporibus coepiſſe, Cicero auctor eſt: quorum inſignis maxime Plotius fuit.

Dignane.] *Digna nec.* V. C. Almel.

Qui tam major.] *Quia tam.* MS. Bodl. Obr.

Utilitas quoque.] Cicero oratione de lege agraria.

Quaedam an obtineri.] *Quaedam obtinere.* V. C. Alm.

Claris orationibus.] Demoſthenis atque Aeſchinis orationibus id probatur, qui modo totam, modo partem legis reprehendunt. Regius. *oratoribus* Almelovenius in margine notaverat.

Sed de honoribus.] Ut lex fuit, qua Scipio Africanus ante aetatem adeptus eſt conſulatum, legibus ſolutus. & Manilia, quae lata eſt à Manilio trib. pleb. de imperio Cn. Pompejo adverſus Mithridatem demandando. Turneb.

Conſtant enim.] *Conſtat.* Locat. Ald. Steph. Colin. Baſil.

Fictas ad imitationem fori materias, &c.] Videndus hac de re Nobiliſſimus & eruditiſſimus Joh. à Wouweren, Animadverſ. in Petronium, cap. 1. Pareus.

Circa Demetrium.] Hoc eſt, tempore Demetrii. quamvis Graeci tale genus locutionis aliter exponant. Nam οἱ περὶ Πλάτωνα dicunt ipſum Platonem, non tempus ſignificari. Sed Fabius manifeſte ad tempus refert. Reg. ita apud Vellej. 1. 17. legebatur, *in Accio, circaque eum, Romana tragoedia eſt*, Sed Nob. Heinſius *In Accio, circaque, Romana tragoedia eſt*, reſcribi voluit. infra noſter lib. 11. cap. 17. *doctores artis, ſero jam & circa Tiſiam & Coraca primum repertos.* Burm.

Alio quoque libro.] Quinctiliani liber, qui de cauſſis corruptae eloquentiae inſcribitur, non exſtat. Regius. ſcripſit librum de cauſſis corruptae eloquentiae, cujus meminit in prooemio ſexti libri. Philand. Credo de cauſis corruptae eloquentiae. Pith.

L. Craſſi.] Ciceronem hoc ſcribere ait Suetonius in Epiſtola ad Ticinium. Senec. declam. 2. *primus omnium Latinus Romae fuit Plotius, puero Cicerone.* Camer.

Cicero auctor eſt.] Lib. 3. de Oratore. cap. 24.

Maxime Plotius.] De Plotio Rhetore Hieronymus de viris illuſtribus ſic ſcribit. *Plotius Gallus primus Romae Latinam grammaticam docuit. de quo Cicero ſic refert: memoria teneo, primum Latine docere cepiſſe Plotium quendam* &c. eadem & Tranquillus refert de Claris Rhetor. c. 2. Regius. Varro *Moenio*, apud Nonium in *Bubulcitare*; *Vinicius meus, quod apud Plotium Rhetorem bubulcitaret, alteri in dolore non defuit.* Colomesius.

CAPUT

CAPUT V.

De lectione oratorum & hiſtoricorum apud rhetorem.

V. Sed de ratione declamandi poſt paullo: interim, quia prima rhetorices rudimenta tractamus, non omittendum videtur id quoque, ut moneam, quantum ſit collaturus ad profectum diſcentium rhetor, ſi, quemadmodum a grammaticis exigitur poëtarum enarratio, ita ipſe quoque hiſtoriae, atque etiam magis orationum lectione ſuſceptos à ſe diſcipulos inſtruxerit: quod nos in paucis, quorum id aetas exigebat, & parentes utile eſſe crediderant, ſervavimus. Ceterum ſentientibus jam tum optima, duae res impedimento fuerunt, quod & longa conſuetudo aliter docendi fecerat legem, & robuſti fere juvenes, nec hunc laborem deſiderantes, exemplum noſtrum ſequebantur. Nec tamen, ſi quid novi vel ſero inveniſſem, praecipere in poſterum puderet. Nunc vero ſcio id fieri apud Graecos, ſed magis per adjutores: quia non videntur tempora ſuffectura, ſi legentibus ſingulis praeire ſemper ipſi velint. Et hercle praelectio, quae in hoc adhibetur, ut facile atque diſtincte pueri ſcripta oculis ſequantur, etiam illa, quae vim cujuſque verbi, ſi quod minus uſitatum incidat, docet, multum infra rhetoris officium exiſtimanda eſt. At demonſtrare virtutes, vel, ſiquando ita incidat, vitia, id profeſſionis ejus atque

Praelegendos eſſe pueris hiſtoricos & oratores docet, obſervatis eorum virtutibus ac vitiis. has enim res magis conducere ad eloquentiam, quam ullam *technologiam*, aut artis praeceptionem, ſcribit. Turneb.

Paulo.] Cap. II. infra. Philand. *Poſt paulum.* V. C. Alm. Ald. Locatel Gryph. *poſt paululum* Colin. eadem varietas occurrit in MSS. apud Horat. lib. III. od. 20. & lib. I. Sat. II. 120. teſte Lambino: ſed *poſt paullo*, elegantius ad aures accidere docuit egregie Gronov. ad Liv. XXII. 60. Ubi hunc Quinctiliani quoque locum adducit. vide & Rivium ad Salluſt. Jug. c. 56. infra tamen. c. 17. *ut poſt paullum clarius oſtendemus.* nihil variantibus MSS. Burm.

A grammaticis.] *A* deeſt in V. C. Alm.

Hiſtoriae.] Quanquam hiſtoriam occupaverunt grammatici, tamen cum ſit hoc totum opus oratorium maxime, ejus lectionem ſuſcipere debet rhetor obſervatione virtutum, non annotatione verborum. Turneb.

Jam tum.] *Tamen.* marg. Baſil.

Noſtrum ſequebantur.] Si ſequebantur, quomodo tunc impedimento fuiſſe dicat, non video. quare corruptum locum puto, & vel *exemplum notum ſequebantur*, id eſt, conſuetudinem jam receptam, vel *exemplum noſtrum.* (quod in paucis ſervabamus) *non ſequebantur*, legendum. ſuſpecta etiam Gallaeo tota haec periodus fuit a *Ceterum ſentientibus*, uſque ad *in poſterum puderet.* ſed tamen adſcripſit, ἐπέχω. Burm.

Si quid.] *Etiamſi.* Obr.

Adjutores.] *Adjutores* vocat, quos Graeci ὑποδιδασκάλους, quaſi ſubpraeceptores dicas, qui labores didaſcali, id eſt, *praeceptoris* adjuvant. Turneb. deſumpta vox a ſcena, in qua adjutores, qui mimos adjuvabant. Phaedr. lib. V. fab. 5.

In ſcena vero poſtquam ſolus conſtitit,
Sine apparatu, nullis adjutoribus.

ubi vide quae Faber, & praecipue Gudius adnotarunt. Burman.

Et hercle praelectio.] Triplex eſt praelectio: quaedam, qua praelegimus verba, ut eadem apte pronuncient pueri: quaedam eſt in gloſſematum explicatione, quaedam in virtutum obſervatione. duae priores ſunt *grammatici*, poſterior *rhetoris.* Turneb.

Oculis ſequantur.] Aldus vitioſe *ſequentur.*

Si quod minus.] *Si quid.* Andr. Ald. Sich. Gryph. Baſil.

Promiſſi

atque promiſſi, qui ſe magiſtrum eloquentiae pollicetur, maxime proprium eſt: eo quidem validius, quod non utique hunc laborem docentium poſtulo, ut ad gremium revocatis, cujus quiſque eorum velit, libri lectioni deſerviant. Nam mihi cum facilius, tum etiam multo magis videtur utile, facto ſilentio unum aliquem (quod ipſum imperari per vices optimum eſt) conſtituere lectorem, ut protinus pronuntiationi quoque aſſueſcant: tum expoſita cauſſa, in quam ſcripta legetur oratio (nam ſic clarius, quae dicentur, intelligi poterunt) nihil otioſum pati, quodque in *inventione*, quodque in *elocutione* adnotandum erit: quae in prooemio conciliandi judicis ratio: quae narrandi lux, brevitas, fides: quod aliquando conſilium, & quam occulta calliditas. Namque ea ſola in hoc ars eſt, quae intelligi niſi ab artifice non poſſit. Quanta deinceps in dividendo prudentia, quam ſubtilis & crebra argumentatio: quibus viribus inſpiret, qua jucunditate permulceat: quanta in maledictis aſperitas, in jocis urbanitas. ut denique dominetur in affectibus, atque in pectora irrumpat, animumque judicum ſimilem iis, quae dicit, efficiat. Tum in ratione eloquendi, quod verbum proprium, ornatum, ſublime: ubi amplificatio

Promiſſi, qui ſe.] *Quo ſe.* V. C. Almel. Locatel. & Baſil.

Proprium eſt.] *Eſt* deeſt V. C. Alm.

Ut ad gremium] Metaphora eſt ducta à matribus, & nutriculis indulgentioribus, quae infantes in gremio molliter educant. hac autem ratione Fabius praelectionis moleſtiam detrahit, & expeditam rationem docet: quoque pacto expendendae ſint virtutes, tanquam exemplo ſubjicit. TURNEB.

Revocatis.] Id eſt, non jubeo ut magiſter praelegat ſingulis eos libros, quos attulerint. ut aſtruas *revocatis*, ad *deſerviant*. CAMERAR.

Cujuſque eorum velit libri lectioni.] Sic quidem in omnibus, quae vidi exemplaribus; ſed niſi corrigatur hic locus, nequaquam intelligi poteſt, ita vero emendari poſſe videtur, ſi loco *cujuſque*, *quibuſque* legatur, & *i* vocali in *u* converſa, *velut* pro illo verbo *velit*, & *liberis* pro *libris* ſcribatur. hoc modo, ut ad *gremium revocatis quibuſque eorum, velut liberis, lectione deſerviant.* eſt autem a matribus ſumta ſimilitudo, quae liberos, dum minores ſunt, ad gremium ſolent revocare, illiſque inſervire. REGIUS. *cujuſque eorum liberis lectione deſerviant.* MS. Bodl. Andr. *cujus quiſque eorum liberis lectione deſ.* V. C. Alm. *cujuſque eorum velut liberis lectione.* Locat. ego puto legendum *cujus quiſque velit libri lectione deſerviant.* hoc ſenſu; ut non cogatur Rhetor robuſtioribus, iterum ad gremium revocatis, quaſi pueri minores eſſent, quibus hoc Grammaticus praeſtare debet, deſervire lectione libri, cujus quiſque velit. Quod ſi non placet, Regii emendatio & explicatio mihi ſatis commoda videtur. BURM.

Cum facilius.] *Tum facilius.* V. C. Almel.

Videtur.] *Providetur.* V. C. Almel.

Quodque in inventione.] Quamquam quinque ſunt rhetorices partes, tamen in orationum explicatione *memoria* & *pronunciatio* excuti non poſſunt, utpote quae in ſola ſint actione dicentis. *inventio* autem & *diſpoſitio* & *elocutio* veniunt in diſpoſitionem, ſed ſub inventione *diſpoſitionem* eſt complexus Fabius. TURNEB.

Lux, brevitas, fides.] Hoc latius explicat lib. IV. cap. 2. *per totam actionem vitanda eſt obſcuritas, & modus utique cuſtodiendus, & credibilia eſſe oportet omnia, quae dicuntur.* ALMEL.

Quod aliquando conſilium.] Τὸ *aliquando* ſuſpectum Gallaeo, qui conjiciebat *quod obliquum conſilium.*

In eo ſola ars.] *Quae latere plerumque debet*, ut noſter dicit lib. II. cap. 10. & Cicer. II. Acad. Quaeſt. 7. *quam multa vident pictores in umbris & in eminentia, quae nos non videmus: quam multa, quae nos fugiunt, in cantu exaudiunt in eo genere exercitati.* ALMELOV.

Qua jucunditate permulceat.] Haec de affectibus ſunt intelligenda, qui duplices ſunt, *minores* & *majores.* quo ex genere eſt etiam δείνωσις. id eſt, oratio, quae gravitatem & dignitatem addit rebus

ficatio laudanda, quae virtus ei contraria. quid ſpecioſe tranſlatum, quae figura verborum, quae lenis & quadrata; ſed virilis tamen compoſitio. Ne id quidem inutile, etiam corruptas aliquando & vitioſas orationes, quas tamen plerique judiciorum pravitate mirantur, legi palam pueris, oſtendique in his, quam multa impropria, obſcura, tumida, humilia, ſordida, laſciva, effeminata ſint: quae non laudantur modo à pleriſque, ſed (quod pejus eſt) propter hoc ipſum, quod ſunt prava, laudantur. Nam ſermo rectus, & ſecundum naturam enuntiatus, nihil habere ex ingenio videtur: illa vero, quae utcumque deflexa ſunt, tamquam exquiſitiora miramur: non aliter quam diſtortis, & quocumque modo prodigioſis corporibus apud quoſdam majus eſt pretium, quam iis, quae nihil ex communis habitus bonis perdiderunt: atque etiam qui ſpecie capiuntur, vulſis, levatiſque, & inuſtas comas acu comentibus, & non ſuo colore nitidis, plus eſſe for-

amplificatione maxima. TURNEB.

Quod ſpecioſe.] *Quod.* margo Baſil.

Quae virtus ei contraria.] *Amplificatio*, quae αὔξησις dicitur, rem efficit majorem: *extenuatio*, quae μείωσις, efficit minorem. TURNEB.

Lenis & quadrata.] *Levis.* V. C. Almel. *Quadratam* appellat *compoſitionem*, lenem & aequabiliter profluentem. Solent etiam Latini *quadratum* uſurpare *pro perfecto*, *abſoluto*, & bene compoſito. atque inde dicitur *ſtatura quadrata*, corporis habitudo. TURNEB.

Sed virilis.] *Sed* non habet V. C. Alm. nec Steph. nec Roign.

Non aliter quam diſtortis.] Heliogabalus diſtortis corporibus gaudebat. unde gibboſis & caecis ſaepe ſolebat coenam apponere. vide Lampridium. TURNEBUS. Sic Quinctilianus declamat. CCXCVIII. *Habent hoc quoque deliciae divitum, malunt quaerere omnia contra naturam. Gratus eſt ille debilitate, ille ipſa infelicitate diſtorti corporis placet: alter emitur, quia alieni coloris eſt. Haec (ut res eſt) acceſſit nova elegantia, inter perverſas delitias habere ruſticum. Ridiculum hoc, quod durus, quod inhabilis.* Talis fiut ille puerulus, portentoſo parvoque capite, quem Domitianus coccinatum ſolitus ſecum circumducere: ut refert Tranquillus. Sed Auguſtum *Diſtortos* iſtiuſmodi, & *omnes generis ejuſdem ut ludibria naturae, malique ominis, abhorruiſſe*, teſtis eſt idem Suetonius, cap. 83. Adi Iſ. Caſauboni Animadverſ. in Sueton. pag. 166. PAREUS. Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης pag. 520. multos eſſe Romae, qui picturis, ſtatuis, pulchritudine puerorum venalium & mulierum ſpreta, in foro monſtrorum obverſari, & quaerere, ſi qui ſunt vitioſis tibiis, aut cruribus, tribus oculis, aut ſtruthionis capite praedili, narrat. ALMEL.

Qui ſpe capiuntur.] Legendum eſſe *ſpecie*, hoc eſt pulchritudine, facile eſt ex iis, quae ſequuntur, videre. REGIUS.

Levatiſque.] Id eſt levigatis: nam *leve*, producta prima Syllaba, molle ac ſine pilis ſignificat. REGIUS. *Levare*, prima producta, pro *levigare* dicitur. Statius 1. Theb. 519.

Pars teretes levare manu, & diſponere menſas.

PHILAND.

Inuſtas comas acu comentibus.] Ejuſmodi cultum jure improbat Auctor venuſtiſſimi hujus Epigrammatis,

Semper munditias, ſemper, Baſiliſſa, decores,
Semper compoſitas arte recente comas,
Et comptos ſemper cultus, unguentaque ſemper,
Omnia ſollicita compta videre manu,
Non amo. Neglectim mihi ſe quae comit, amica
Se det, & ornatus ſimplicitate valet.
Vincula ne curet capitis diſcuſſa ſoluti;
Nec ceram in faciem: mel habet illa ſuam.
Fingere ſe ſemper non eſt confidere amori,
Quid quod ſaepe decor, cum prohibetur, adeſt?

hi verſus ſic legendi ſunt, licet alio abeat ingenioſiſſimus Nicol. Heinſius ad Ovidii III. art. am. 216. COLOMES.

Non ſuo colore nitidi.] Id eſt non naturali colore, ut ſani & bene habiti, ſed fucato ſplendentes. Petron. cap. LXIII. *Baro ille longus, poſt hoc factum numquam ſui coloris fuit.* ubi vide notas. ſic vir *ſui nominis*, de quo Caſaub. & Salmaſ. ad Lamprid. Commod. c. 17. *nitidi* autem & nitere de pinguibus & ſanis dici notum eſt. vide ad Phaedr. lib. III. fab. 7. & ita huc egregie quadrant illa Petronii cap. 1. *ne carmen quidem ſani coloris enituit*, ubi & vide notas virorum doctorum. BURM.

Incor-

formae putant, quam poſſit tribuere incorrupta natura: ut pulchritudo corporis venire videatur ex malis moribus. Nec ſolum haec ipſe debebit docere praeceptor, ſed frequenter interrogare & judicium diſcipulorum experiri. Sic audientibus ſecuritas aberit, nec quae dicentur, perfluent aures: ſimulque ad id perducentur, quod ex hoc quaeritur, ut inveniant ipſi, & intelligant. Nam quid aliud agimus docendo eos, quam ne ſemper docendi ſint? Hoc diligentiae genus auſim dicere plus collaturum diſcentibus, quam omnes omnium artes, quae juvant ſine dubio multum: ſed latiore quadam comprehenſione, per omnes quidem ſpecies rerum quotidie pene naſcentium ire quî poſſunt? Sicut de re militari quamquam ſunt tradita quaedam praecepta communia, magis tamen proderit ſcire, qua ducum quiſque ratione, in quali loco, tempore, ſit uſus ſapienter, aut contra. Nam in omnibus fere minus valent praecepta, quam experimenta. At vero declamabit quidem praeceptor, ut ſit exemplo ſuis auditoribus: non plus contulerint lecti Cicero ac Demoſthenes? Corrigetur palam, ſiquid in declamando diſcipulus erraverit: non potentius erit emendare orationem? quinimo etiam jucundius. Aliena enim vitia quiſque reprehendi mavult, quam ſua. Nec deerant plura, quae dicerem: ſed neminem haec utilitas fugit: atque utinam tam non pigeat facere iſtud, quam non diſplicebit. Quod ſi potuerit obtineri, non VI
ita difficilis ſupererit quaeſtio, qui legendi ſit incipientibus. Nam quidam

Incorrupta natura.] Naturalis pulchritudo. Propert. lib. I. Eleg. 2. verſ. 5. vocat *Naturae decus*, ad Cynthiam. & Ariſtaenet. lib. I. Ep. XI. κάλλος ἀπηκριβωμένον τῇ φύσει. Pareus. Terent. Eun. II. 3. *bonam naturam*. & Curtius, licet de animo, lib. III. 2. *niſi bonam naturam plerumque fortuna corrumperet*. & ita Phaedrus lib. III. 8. *formam corrumpere nequitiae malis* dixit. Burm.

Ex malis moribus.] *Ex malis morum*. MS. Joan.

Perfluent.] *Superfluunt*. MS. Bodl. *Superfluent*. MSS. Joan. Bal. Almel. Andr. & Obrecht. & ita Gebhard. ex MSS. Palat. I. Crep. II. *praeterfluent* Gryph. & margines Steph. & Baſil. & hoc probabat Francius. Ego vero legendum puto *praefluent*. ita enim veteres pro *praeterfluent* dicebant, ut apud Horat. IV. od. 3.

Sed quae Tibur aquae fertile praefluunt.

ubi etiam *perfluunt* quidam codices: & ita in aliis verbis, *praevehi*, *praelabi* eſt. vide Munker. ad Hygin. fab. CXCIX. & Gron. ad Liv. XXIX. 33. in *ſuperfluent* metaphora illa eſſet deſumpta a *vaſis oris anguſti*, qua alibi utitur; ſed cui hic locum eſſe non puto. Burm.

Inveniant ipſi & intelligant.] *Ut inveniant, & ipſi intelligant*. Steph.

Sed latiore.] Conſtat *artes omnes acquiri ratione & experientia. rationem ſuppeditat ars, experientiam exercitatio.* altera generalia praecepta complectitur, nec ad ſingularia deſcendit: altera in ſingularibus occupatur, & veram praxin ſuppeditat. Turneb.

Experimenta.] Hoc maxime confirmat lib. III. cap. 8. Almel.

An vero.] Loco illius particulae *an*, conjunctio *at* reponenda videtur. Regius. recte ut puto; ut ſit objectio, in qua frequens hujus voculae uſus. & hoc requirere videtur altera objectio *corrigetur palam*. &c. & ita Philander cenſet.

In quali loco, tempore.] *Loco ac tempore*. Francius.

Declamabit.] *Declamabat*. V. C. Alm.

Ac Demoſthenes.] *Aut*. MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Sich. Gryph. Baſil. & Obr.

Corrigetur palam.] *Corrigitur*. V. C. Alm.

Sed neminem.] *Nec*. V. C. Alm.

Quod ſi.] Confecta quaeſtione *An ſit*, quaeſtionem *qualitatis* exequitur, atque optimos eſſe ſtatim hiſtoricos & oratores legendos. Turnebus.

Facilior eorum.] *Eorum* deeſt in V. C. Alm.

Floridius

Digitized by Google

quidam illos minores, quia facilior eorum intellectus videbatur, probaverunt: alii floridius genus, ut ad alenda primarum aetatum ingenia magis accommodatum. Ego optimos quidem, & ſtatim, & ſemper, ſed tamen eorum candidiſſimum quemque, & maxime expoſitum velim: ut Livium à pueris magis, quam Salluſtium: & hic hiſtoriae majoris eſt auctor: ad quem tamen intelligendum jam profectu opus ſit. Cicero, ut mihi quidem videtur, & jucundus incipientibus quoque, & apertus eſt ſatis: nec prodeſſe tantum, ſed etiam amari poteſt, tum (quemadmodum Livius praecipit) ut quiſque erit Ciceroni ſimillimus. Duo autem genera maxime cavenda pueris puto: Unum, ne quis eos, antiquitatis nimius admirator, in Gracchorum, Catoniſque, & aliorum ſimilium lectione dureſcere velit. Fient enim horridi atque jejuni. Nam neque vim eorum adhuc intellectu conſequentur: & elocutione, quae tum ſine dubio erat optima, ſed noſtris

Floridius genus.] *Floridum* appellat *genus*, ſententiis argutum, verbis elegans, & metaphoris crebrum. in hac autem videtur eſſe ſententia Cicero, qui quidem *Epidicticum* genus, quod floridum eſt & ſophiſticum, eloquentiam nutrire ſcribit. TURNEB.

Expoſitum] *Expolitum*. Venet. Ald. Colin. *compoſitum*. Locatel. Sich. & marg. Baſil. nos *expoſitum* credimus rectius legi; id eſt, non obſcurum, ſed facilem, ut Livius eſt prae Salluſtio. vide de hac voce Barth. ad Stat. II. Theb. 188. Lucan. V. 102.

Hoc tamen expoſitum cunctis, nullique negatum Numen.

ſi quis *compoſitum* mallet, interpretetur ornatum, cum cura & elegantia ſcriptum. ut Ciceroni ſaepe *compoſita* oratio, & noſtro lib. VII. 10. & *compoſite* ſcriptum Gel. XI. 8. BURM.

Livium a pueris.] *A* praepoſitio, ut ſupervacua, videtur expungenda. REGIUS.

Salluſtium.] Nam Salluſtius brevis eſt & antiquarius, ac verba priſca ex Originibus Catonis eſt ſuffuratus. TURNEB.

Et hic hiſtoriae majoris eſt author.] Ut hiſtoriae majoris auctor ſit Salluſtius, quam Livius? quo nemo unquam locupletius res Romanas ab Urbe condita commentatus eſt? Cum Salluſtii integra hiſtoria, ut docti exputant, non ſit annorum 25. Parva emendatione & diſtinctione opus erit, ut ſanae mentis ratio Quinctiliano reddatur, quamquam alioqui ejus de auctoribus judicia magni apud nos momenti non ſint. Nam ut è vulgo ſeorſim ſentiat, parum ſane Quinctilianus attente habet pondus judicii, quod, niſi ubique ſuſtinet auctoritatem ſuam, ſemper peccat. Lege: *Sit hic hiſtoriae. Major is eſt auctor.* Major auctor Livius, magis aeſtimandus ad omnem eloquentiam Salluſtio: etſi Salluſtius Hiſtoricas leges quodammodo potius impleverit. Salluſtio palmam Hiſtoriae Latinae dabat Antiquitas. Martialis lib. 14. epig. 191.

Hic erit, ut perhibent doctorum corda virorum, CRISPUS, Romana primus in hiſtoria.

De Quinctiliano etiam illud hic adjungam, non aude[illegible] me de univerſo illius opere pronunciare: hac tamen parte, qua de Poëtis loquitur, omnino mihi neſcio quomodo ſacris eorum minus initiatum videri, quam pro Cenſore. &c. BARTHIUS. Adverſ. XLVIII. cap. 19. *hic Hiſtoriae major eſt auctor.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Ven. Ald. *Hic hiſtoriae magis eſt auctor.* Locat. Gallaeus conjiciebat *hiſtoriae gravioris*, πολιτικώτερος. & deinde *tamen* additamentum putat. & legendum, *ad quem intelligendum.* Sed nihil opus. *hic* enim ad Livium referendum, ut ſaepe ſolent veteres, non modo ubi *hic* & *ille*, praecedentibus duobus, ſubſequitur inverſo ordine, ſed ubi ſolum *hic* ſequitur. qui dubitat, videat loca Salluſtii & Caeſaris a Celeberrimo Perizonio ad Sanctii Minerv. *lib.* II. cap. 9. laudata, quibus hunc Fabii locum adſcribat. BURMANN.

Cicero.] Livius hiſtoricus in epiſtola quadam ad filium ait, primos eſſe legendos *Ciceronem* & *Demoſthenem*, tum demum ut quiſque vel Ciceroni vel Demoſtheni eſſet ſimillimus. cujus judicium Fabius ſequitur. Qui ſint autem ſimillimi Ciceroni, docebit lib. XI. TURNEB.

Livius praecipit.] *Plinius*. Venet. Ald. marg. Sich. & Baſil. idem repetit noſter lib. X. cap. I.

Duo autem genera.] Ne labamur in *cacozeliam* veretur: quocirca nec antiquos eſſe pueris legendos putat, nec recentiores, ſed eos, qui circa Ciceronis aetatem vixerunt. TURNEB.

Ne quis eos.] *Ne quis eorum antiquitatis.* MSS. Bodl.

Digitized by Google

noſtris temporibus aliena, contenti, quod eſt peſſimum, ſimiles ſibi magnis viris videbuntur. Alterum, quod huic diverſum eſt, ne recentis hujus laſciviae floſculis capti, voluptate quadam prava delinianiantur, ut praedulce illud genus, & puerilibus ingeniis hoc gratius, quo propius eſt, adament. Firmis autem judiciis, jamque extra periculum poſitis, ſuaſerim & antiquos legere, ex quibus ſi aſſumatur ſolida ac virilis ingenii vis, deterſo rudis ſeculi ſqualore, tum noſter hic cultus clarius eniteſcet; & novos, quibus & ipſis multa virtus adeſt. Nec enim nos tarditatis natura damnavit: ſed dicendi mutavimus genus, & ultra nobis, quam oportebat, indulſimus. ita non tam ingenio illi nos ſuperarunt, quam propoſito. Multa ergo licebit eligere: ſed curandum erit, ne iis, quibus permixta ſunt, inquinentur. Quoſdam vero etiam, quos totos imitari oporteat, & fuiſſe nuper, & nunc eſſe quidni libenter non conceſſerim modo, verum etiam contenderim? Sed hi qui ſint, non cujuſque eſt pronuntiare. Tutius circa

Bodl. Bal. Andr. Sich. Baſil.

Conſequentur.] Francius malebat, *conſequuntur.*

Aliena.] *Aliena eſt.* MSS. Bodl. Joan. Almel. Andr.

Similes ſibi magnis.] Hac de re Fab. loquitur lib. x. ſcribitque antiquos juvare poſſe ſententiarum pondere & argumentorum, non tamen perinde phraſi. TURNEB.

Huic diverſum.] *Adverſum.* Andr. ſic & capite IV. ex parte *adverſa* quidam pro *diverſa.* ſed perperam.

Ut praedulce illud genus.] *Et* copula, loco illius *ut*, loco vero *a* praepoſitionis, *ac* copula eſt adſcribenda: hoc modo, *Et praedulce illud genus, ac puerilibus ingeniis.* laſcivum enim dicendi genus maxime pueris gratum. REGIUS. Fabius taxat ſui temporis *eloquentiam*, ut lib. quoque x. quae delicias quaſdam ad oblectationem confectabatur, & orationis quandam luxuriam. TURNEB.

Adament.] Meo judicio inſigne verbi margaritum excidit. Reponam ergo: *Ut praedulce illud genus, & puerilibus ingeniis hoc gratius, quo proprius eſt, adhament.* Onomaſticum: *Adhamo*, ἀγκιστρόω. Sic olim vindex Nonio Joſephus Scaliger venit, qui illud verbi ex Cicerone recte producit: quamquam in illo falſus, quod *adhamare* explicat *obligare*: cum ſit θηρᾶν, *captare*, *venari.* Cicero Academ. lib. 2. *Qui enim ſerius honores adhamaverunt, vix admittuntur ad eos, nec ſatis commendati multitudini poſſunt eſſe.* Sic eleganter ſanarunt Petronium. cap. v.

Artis ſeverae ſi quis hamat effectus.

Eſt vero tale verbum, quale *adaerat*, ἐξαργυρίζεται, ἀποχαλκίζει. Et *adaquat*, ποτίζει. Gloſſarium: Ἀγκιστρόω, *Uncino:* h. e. hamo, induo. *Uncus* enim Onomaſtico teſte, ἄγκιστρον. Hinc *uncinatum*, more hamorum in ſe connexum invicem. Cicero Academ. lib. 4. ut etiam citat Nonius: *Nec, ut ille, qui aſperis & levibus, & hamatis uncinatiſque corpuſculis concreta haec eſſe dicat.* Videatur etiam Cl. Jan. Rutgerſius, Var. Lect. lib. 3. cap. 3. GEBHARD. lib. II. Crep. 13.

Tum noſter.] Miſcet Fabius genus antiquum dicendi cum novo. nam illud ſententiis valebat, hoc dictionis elegantia. eſt autem *optimus character*, qui ſententiarum habet pondera & verborum ornamenta. TURNEB.

Ita non tam.] *Item.* marg. Baſil. Argent. Obr.

Oportebit.] *Licebit eligere.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Quoſdam vero.] Hoc intelligere videtur de Plinio majore, & Cornelio Tacito, qui tempore Fabii vixerunt. illorum enim permultae ſunt virtutes. TURNEB.

Et fuiſſe nuper.] Levibus voculis animam huic periodo reddideris ex duobus MSS. & Aldina editione reſcribendo. *Quoſdam vero etiam, quos totos imitari oporteat, & fuiſſe nuper, & nunc eſſe quidni libenter conceſſerim modo, verum etiam contenderim.* ſic cap. XIII. *quid enim ſi praecipias Imperatori, quoties aciem inſtruet, dirigat cornua;* fortius ex MSS. fiet, *quid? ſi enim praecipias.* GEBH. II. Crep. 13. *& fuiſſe ſemper.* Steph. Roignii.

Et nunc eſſe.] Forte Plinium juniorem intelligit. ALMELOV.

Quidem libenter.] *Quidni libenter non.* MSS. Bal. Argent. And. Ald. Locat. (qui *quid in* vitio typographi) Colin. & Marg. Baſil. Francius volebat,

circa priores vel erratur: ideoque hanc novorum diſtuli lectionem, ne imitatio judicium antecederet.

libenter quid non conceſſerim.
Tutius circa.] *Tutius circa priores imitatio eſt, vel* erratur. MSS. Bodl. Bal. Andr. Ven. Ald. Sich. Baſil. Stephani marg.

CAPUT VI.

De diviſione.

VII. Fuit etiam in hoc diverſum praecipientium propoſitum, quod eorum quidam materias, quas diſcipulis ad dicendum dabant, non contenti diviſione dirigere, latius dicendo proſequebantur: nec ſolum probationibus implebant, ſed etiam affectibus. Alii cum primas modo lineas duxiſſent, poſt declamationes, quid omiſiſſet quiſque tractabant; quoſdam vero locos non minore cura, quam cum ad dicendum ipſi ſurgerent, excolebant. Utile utrumque: & ideo neutrum ab altero ſeparo: ſed ſi facere tantum alterum neceſſe ſit, plus proderit demonſtraſſe rectam protinus viam, quam revocare ab errore jam lapſos. Primum, quia emendationem auribus modo accipiunt, diviſionem vero ad cogitationem etiam & ſtylum perferunt: deinde, quod libentius praecipientem audiunt, quam reprehendentem. Si qui vero

De diviſione.] *Diviſio*, de qua hoc loco Fabius verba facit, παρεγχείρησις vocatur a Graecis, non ſolum διαίρεσις. quod nomen, quid ſignificaret, imperiti quidam ignorantes, de indice huic capiti adſcripto deleverunt: ſic enim in vetuſtioribus legitur exemplaribus *De diviſione ſive Parenchireſi.* diviſione vero priſci Rhetores diſcipulis propoſita, materiam dirigentes, ac velut manibus tractandam explicantes, tanquam primas lineas ducebant. Eſt autem *diviſio* minor declamatio, utpote quae capita rerum ſolum, ſine probationibus, affectibus, figuris continet. nam *declamatio* perfecta eſt oratio. unde Seneca praefat. lib. III. Declamat. de Albutio loquens ſcribit, *Raro totam controverſiam implebat, non poſſes dicere diviſionem eſſe, non poſſes declamationem.* de hac autem diviſione & Seneca diligenter praecipit in libris, quos *diviſionum* inſcripſit, & Quinctilianus in ſeptimo. cap. I. Regius. *Diviſionem* appellat, *partitionem* thematis & materiae in ſua capita, quae eadem dicitur παρεγχείρησις, quod thema ſuis locis & partibus partiamur, & tanquam in articulos manus mittamus. hujuſmodi ſunt diviſiones Senecae, & partitiones quaeſtionum Sopatri. Turneb.

Ad dicendum.] *Diſcendum.* MS. Bodl.

Dirigere.] Francius conjiciebat *digerere.* ſed *dirigere* hic dictum eſt, ut fines *diriguntur*, intra quos agri terminantur. ita Liv. XXXIX. 27. *direxiſſe finem Philippo veterem viam regiam.* vide Goeſ. Indic. in rei agrariae ſcriptores. niſi quis capiat antiqua ſignificatione, *dirigere* pro *diſcindere* & διχοτομεῖν, de quo Scaliger. ad Catalecta. pag. 270. & Salmaſ. Exercit. Plin. p. 838. Burm.

Nec ſolum probationibus.] Sequentibus his capitibus quaedam Fabius complectitur, quae ante declamationem fieri debent, aut fiebant. hic porro duas inventionis eſt perſecutus partes, *fidem & motum*, ut nihil diſcipulorum inventioni relinqueretur. Turneb.

Primas modo lineas.] Metaphora eſt ducta à pictura, quae μονόγραμμος dicitur, quae primum lineis ducitur, deinde poſtea coloribus corporatur. *Idem.* Turnebus exponit hoc in loco primas lineas μονόγραμμον, non ſatis apte. Nam monogrammon de perfecta ſui generis uſurpari ſolet pictura, qualem edebant primi pictores, & Latini alii vocabant *linearem.* Scheffer. de arte pingendi. §. 2. Almel.

Quod omiſiſſet.] Niſi *quid* loco illius *quod* legatur, ſenſus difficilius percipietur. Regius. *quid.* V. C. Alm. Ald. Gryphius & fere omnes.

Revocare ab errore.] Vide ſupr. cap. III. de Timotheo. Almel.

Deinde

Digitized by Google

vero paullo ſunt vivaciores, in his praeſertim moribus, etiam iraſcuntur admonitioni, & taciti repugnant. Nec ideo tamen minus vitia aperte coarguenda ſunt. Habenda enim ratio ceterorum, qui recta eſſe, quae praeceptor non emendaverit, credent. Utraque autem ratio miſcenda eſt, & ita tractanda, ut ipſae res poſtulabunt. Namque incipientibus danda erit velut praeformata materia ſecundum cujuſque vires. At cum ſatis compoſuiſſe ſe ad exemplum videbuntur, brevia quaedam demonſtranda veſtigia: quae perſecuti, jam ſuis viribus ſine adminiculo progredi poſſint. Nonnumquam credi ſibi ipſos oportebit: ne mala conſuetudine ſemper alienum laborem ſequendi, nihil per ſe conari & quaerere ſciant. Quod ſi ſatis prudenter dicenda viderint, jam prope conſummata fuerit praecipientis opera. Si quid erraverint adhuc, erunt ad ducem reducendi. Cui rei ſimile quiddam facientes aves cernimus, quae teneris infirmiſque foetibus cibos ore ſuo collatos partiuntur: at cum viſi ſunt adulti, paullum egredi nidis, & circumvolare ſedem illam praecedentes ipſae docent: tum expertas vires libero coelo, ſuaeque ipſorum fiduciae permittunt.

Deinde etiam.] *Etiam* omittere multos notavit Sichardus.

Iraſcuntur admonitioni.] *Admoniti.* Andr. Colin.

Etiam ratio ceterorum.] *ratio & ceterorum.* MSS. Bodl. Bal. Andr.

Utraque autem ratio.] Putat Fabius hac in re profectus eſſe rationem habendam, ut ſi diſcipuli ſint rudiores, fuſius thema explicemus & diligentius dividamus: ſin literatiores, leviter tantum exponamus, & in quoſdam ſuos locos dividamus, interdum vero ſimpliciter exponamus ſine locis. Turneb.

Praeformata materia.] Metaphora eſt ducta ab architectis, qui vel *ſciographia*, *ichnographia*, vel *orthographia* opus praeformant. *Idem.*

Credi ſibi.] Id eſt ſuis ipſorum viribus permitti diſcentes oportebit, ut ſine doctore aliquid conari & cudere audeant. Regius.

Sibi cos.] *Ipſos.* V. C. Alm. Obr.

Sciant.] Forte *diſcant.* Francius.

Ipſae docent.] Matres ac dominae nidi. Idem Fab. lib. 2. cap. 2. Adi Jan. Gebhard. Crepund. lib. 1. c. 9. p. 28. Pareus. in hanc rem elegantes ſunt verſus Valer. Flacc. VII. 375.

Qualis adhuc teneros ſupremum pallida foetus
Mater ab excelſo produxit in aera nido;
Hortaturque ſequi, brevibuſque inſurgere pennis.

de Aquilarum hoc more plura habet Barthius ad Claudiani III. Conſ. Honor. praefat.

CAPUT VII.

De ediſcendo.

Illud ex conſuetudine mutandum prorſus exiſtimo in his, de quibus nunc differimus, aetatibus, ne omnia, quae ſcripſerint, ediſcant, & certa, ut moris eſt, die dicant: quod quidem maxime patres exigunt: atque ita demum ſtudere liberos ſuos, ſi quam frequentiſſime decla- VIII.

Eraſmus ſtudium ad verbum ediſcendi non probat, ut nimii laboris & nullius prope fructus. Fabius ediſcendos putat illuſtres locos ex orationibus vel hiſtoriis. ea res enim & memoriam firmabit & elocutionem augebit. Turneb.

Differimus.] *Differuimus.* MS. Joan. *differemus* Andr.

Patres exigunt.] vide Juvenal. Sat. VII. 166. Alm.

declamaverint, credunt: cum profectus praecipue diligentia conſtet. Nam ut ſcribere pueros, plurimumque eſſe in hoc opere plane velim: ſic ediſcere electos ex orationibus vel hiſtoriis, aliove quo genere dignorum ea cura voluminum, locos, multo magis ſuadeam. Nam & exercebitur acrius memoria, aliena complectendo, quam ſua: & qui erunt in difficiliore hujus generis labore verſati, ſine moleſtia, quae ipſi compoſuerunt, jam familiarius animo ſuo affigent, & aſſueſcent optimis, ſemperque habebunt intra ſe, quod imitentur: etiam non ſentientes, formam orationis illam, quam mente penitus acceperint, exprimunt. Abundabunt autem copia verborum optimorum, & compoſitione, ac figuris jam non quaeſitis, ſed ſponte, & ex repoſito velut theſauro ſe offerentibus. Accedit his & jucunda in ſermone bene à quoque dictorum relatio, & in cauſſis utilis. Nam & plus auctoritatis aſſerunt ea, quae non praeſentis gratia litis ſunt comparata, & laudem ſaepe majorem, quam ſi noſtra ſint, conciliant. Aliquando tamen permittendum, quae ipſi ſcripſerint, dicere, ut laboris ſui fructum etiam ex illa, quae maxime petitur, laude, plurimum capiant. Verum id quoque tum fieri oportebit, cum aliquid commodius elimaverint: ut eo velut praemio ſtudii ſui donentur, ac ſe meruiſſe, ut dicerent, gaudeant.

Diligentia conſtent.] Immo omnia, ut hoc ex Antiphonte

Τῆς ἐπιμελείας δῦλα πάντα γίγνεται.
Parere cuncta diligentiae ſolent.

ex Alexide

Ἅπαντα τὰ ζητῦμεν' ἐξευρίσκεται,
Ἂν μὴ προαποστῇς, μηδὲ τὸν πόνον φύγῃς.
Nihil eſt quod invenire tandem non queas,
Dummodo laboris non prius te taedeat.

ex Menandro

Ἁλωτὰ γίγνετ' ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα,
Labore quodvis ſedulo expugnabile.

vide Cicer. II. de Orat. 35. ALMELOV.

Nam ut ſcribere.] *jam* volebat Francius.

Aliove quo genere.] *Alioque genere.* V. C. Alm.

Nam & exercebitur.] *Nam etiam.* Locat. Ald. Gryph. Colin.

In difficiliore hujus generis.] *Hujus laboris genere.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. *in difficiliore laboris genere.* Obrecht.

Compoſuerunt.] *Compoſuerint.* Obrecht.

Jam familiarius.] *Familiari animo ſuo.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. *familiaria.* Arg. Obrecht. Francius malebat *animo ſuo infigent.*

Etiam non ſentientes.] *Et jam non.* MS. Bodl.

Abundabunt autem.] *Elocutio* aut in ſimplicibus eſt verbis, aut in compoſitis..*ſimplicia*, aut propria ſunt, aut tropo mutata, aut figura exornata: *compoſita*, collocata & numeroſa. his omnibus generibus abundabit ediſcendo locos electos. TURNEB.

Accedit his.] Fab. lib. 5. aliorum dicta auctoritatem exempli & teſtimonii habere dixit. huc etiam pertinent *Chriae.* Idem.

In ſermone bene a quoque.] *In ſermone idoneaque dictorum relatio.* MS. Bodl. *idonea quoque.* V. C. Alm. Ald.

In cauſſis utilis.] *In ipſis cauſſis.* Andr.

Plus auctoritatis.] *Utilitatis.* Sich. & marg. Baſil.

Scripſerint, dicere.] *Ediſcere.* margo Steph.

Plurimum capiant.] *Plurium.* V. C. Alm.

CAPUT

CAPUT VIII.

An ſecundum ſui quiſque ingenii docendus ſit naturam.

Virtus praeceptoris haberi ſolet, nec immerito, diligenter in iis, IX.
quos erudiendos ſuſceperit, notare diſcrimina ingeniorum, & quo quemque natura maxime ferat, ſcire. Nam eſt in hoc incredibilis quaedam varietas: nec pauciores animorum pene quam corporum formae. Quod intelligi etiam ex ipſis oratoribus poteſt, qui tantum inter ſe diſtant genere dicendi, ut nemo ſit alteri ſimilis: quamvis plurimi ſe ad eorum, quos probabant, imitationem compoſuerint. Utile deinde pleriſque viſum eſt ita quemque inſtituere, ut propria naturae bona doctrinâ foverent, & in id potiſſimum ingenia, quo tenderent, adjuvarentur: ut ſi quis palaeſtrae peritus, cum in aliquod plenum pueris gymnaſium venerit, expertus eorum omnimodo corpus animumque, diſcernat, cui quiſque certamini ſit praeparandus: ita praeceptorem eloquentiae, cum ſagaciter fuerit intuitus, cujus ingenium preſſo limatoque genere dicendi, cujus acri, gravi, dulci, aſpero, nitido, urbano maxime gaudeat; ita ſe commodaturum ſingulis, ut in eo, quo quiſque eminet, provehatur: quod & adjuta curâ natura magis evaleſcat: & ſi in diverſa ducatur, nec in iis, quibus minus aptus eſt, ſatis poſſit efficere: & ea, in quae natus videtur, deſerendo faciat infirmiora. Quod mihi (libera enim, vel contra receptas perſuaſiones rationem ſequenti, ſententia eſt) in parte verum videtur.

Hoc caput *de natura* eſt, in qua tanquam fundamento ars nititur, itaque Fab. docet optimam cujuſque naturam eſſe praeceptis & exercitatione augendam: ſi quid deſit naturae, ſtudio diligenti eſſe ſupplendum: ſi quid refragetur, eſſe emendandum. TURNEB.

Maxime ferat, ſcire.] *Scire* non habent Locat. Steph. Colin. Roignii. Vidov.

Nec potiores.] *Pauciores* proculdubio legendum eſt. REGIUS. *Potiores.* Locatel.

Quam corporum formae.] Plinius lib. 7. cap. I. ait, in tanta hominum multitudine vix duo reperiri corpora indiſcretae figurae. quanquam idem ſimilitudines corporum indiſcretas perſequitur. lib. VII. cap. 12. TURNEBUS.

Oratoribus.] Cicer. de opt. dicendi genere, & de clar. oratoribus. & Fabius in ultimo capite deſcribit. Alii namque expreſſi & limati, alii copioſi & graves, alii aliud genus amant. REGIUS.

Inter ſe diſtant genere dicendi.] Omittit vocabulum *dicendi* editio Lugdunenſis. Et fateor quidem ſine illo erui poſſe aliquatenus oratoris ſententiam. Sed nihil eſt, cur verbi defectu obſcuretur Fabius, cum illud αὐτόγραφον ſuum agnoviſſe indubium facit conſenſus codicum MSS. Bodl. Joan. Bal. omniumque pene editorum. GIBSON. & V. C. Alm. habet & Obr.

Commodaturum.] Hoc verbum illuſtrarunt certatim viri docti ad Petron. c. XXI. ubi fruſtra *commendare*, & neſcio quae, alii reponunt.

Quos probabant.] *Probant.* Locat. Ald. Colin. *plurimi ſe ad eorum imitationem compoſuerint.* Baſil.

Utile.] Cicer. in Bruto & I. de Offic. 31. REGIUS.

Doctrina foverent.] *Natura.* V. C. Alm.

Qui in diverſa.] *Si in diverſa.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Venet. Locatel. Colon. Gryph. Baſil. Obrecht.

Quod mihi.] Sententiam ſuam Fabius, ut inuſitatam, praemunitione tegit, ac ſuperiorum opinionem partim probat, partim improbat. TURNEB.

Nam proprietates ingeniorum diſpicere prorſus neceſſarium eſt. In his quoque certum ſtudiorum facere delectum nemo diſſuaſerit. Namque erit alius hiſtoriae magis idoneus, alius compoſitus ad carmen, alius utilis ſtudio juris, ut nonnulli rus fortaſſe mittendi. Sic diſcernet haec dicendi magiſter, quo modo palaeſtricus ille curſorem faciet, aut pugilem, aut luctatorem, aliudve quid ex iis, quae ſunt ſacrorum certaminum. Verum ei, qui foro deſtinabitur, non in unam partem aliquam, ſed in omnia, quae ſunt ejus operis, etiam ſi qua difficiliora diſcenti videbuntur, elaborandum eſt. Nam & omnino ſupervacua erat doctrina, ſi natura ſufficeret. An ſi quis ingenio corruptus ac tumidus, ut plerique ſunt, inciderit, in hoc eum ire patiemur? aridum atque jejunum non alemus, & quaſi veſtiemus? Nam ſi quaedam detrahere neceſſarium eſt, cur non ſit adjicere conceſſum? Neque ego contra naturam pugno. Non enim deterendum id bonum, ſi quod ingenitum eſt, exiſtimo, ſed augendum, addendumque quod ceſſat. An vero clariſſimus ille praeceptor Iſocrates, quem non magis libri bene dixiſſe, quam diſcipuli bene docuiſſe teſtantur, cum de Ephoro atque Theopompo ſic judicaret, ***ut alteri frenis, alteri calcaribus***

Deſpicere.] *Diſpicere* legendum eſt, ut ſit diligenter inſpicere atque intueri. *Deſpicere* namque eſt, deorſum aſpicere atque contemnere. REGIUS.

Namque erit alius.] Putat Fabius ex naturali ingenii propenſione ſtudia eſſe deligenda. ſic Iſocrates *Ephoro* & *Theopompo* ſuaſit, ut ſe ad hiſtoriam ſcribendam conferrent, quod à forenſibus cauſis abhorrentes illuc vergerent. TURNEB.

Compoſitus ad carmen.] Ut Ovidius, qui ſemper à cauſis agendis abhorruit. nam *quicquid tentabat dicere, verſus erat.* Idem. Ita Cicero. 1. act. in ver. 11. *perficiam, ut nemo umquam poſt hominum memoriam paratior, vigilantior, compoſitior ad judicium veniſſe videatur.* ubi vide Cl. Graevii notas. BURMAN.

Ut nonnulli.] *At.* Andr. & Steph. Roignii.

Sic.] De his Ariſtotel. lib. 1. Rhet. & Caelius lib. 7. cap. 51. Antiquit.

Palaeſtricus.] Id eſt, gymnaſtes. Nam *palaeſtram* gymnaſium dixere. Sunt autem gymnica agoniſmata, ſtadium, πένταθλοι, δίαυλος, δόλιχος. ὁπλίτης. CAMERAR.

Pugilem.] *Pugil* appellatur, qui caeſtibus aut pugnis decertat. TURNEB.

Sacrorum certaminum.] Quatuor ſunt *certamina* ſacra Graeciae, *Nemea*, *Olympia*, *Iſthmia*, *Pythia*: in quibus omne genus exercitationis fiebat. *Idem.*

Verum ei.] *Enſlaſi* poſteriorem partem inficiatur, aitque ſi quid naturae deeſt, illud addendum: ſiquid pravum ineſt, auferendum. *Idem.*

Diſcenti.] Non agnoſcunt hanc vocem Sich. Vaſcon. Steph. Gryph. Roignii.

An ſi quis.] Ante artis cognitionem ſubeſſe oportet *naturae foelicitatem*, & *ſtudii aſſiduitatem*: in quibus ſi quid peccabitur, arte erit emendandum. TURNEB.

Tumidus.] *Timidus.* marg. Baſil.

In hoc ire.] Francius ita diſtinguebat & legebat, *inciderit in hoc, ire eum patiemur? nudum atque jejunum non alemus & quaſi veſtiemus?*

Non alemus.] *Non alemus certe eum.* V. C. Alm.

Neque ego.] Hac occupatione reſpondet ultimae rationi eorum, qui fovendum duntaxat unumquemque putabant in eo ſtudio, cui aptus eſſet. TURNEBUS.

Deſerendum id bonum.] *Deterendum.* V. C. Alm. Argent. Obr. quod placet, quia optime reſpondet ſequenti *augendum*, & *addendum*. de quo verbo vide Lipſ. ad Tacit. 1. an. 1. ſupr. cap. IV. *aliquid velut uſu ipſo deteretur.* BURM.

Ingenitum.] *Ingenium.* V. C. Alm.

Quod ceſſat.] Forte *reſtat.* FRANCIUS.

An vero.] *An non.* Steph. Colon. Vaſc. Sich. Gryph. marg. Baſil.

Praeceptor.] *Praeceptorum.* V. C. Alm. & Obr.

Praeceptor Iſocrates.] Cic. 3. de Orator. 19. PHILAND.

Ut alteri frenis.] Exemplo ab Iſocratis dogmate ſumpto, dogma ſuum Fabius tuetur, quo ſignificavit Ephorum eſſe incitandum, Theopompum vero reprimendum. Quod idem judicium fuit Pla-

Digitized by Google

ribus opus eſſe diceret: aut in illo lentiore tarditatem, aut in illo pene praecipiti concitationem adjuvandam docendo exiſtimavit, cum alterum alterius naturâ miſcendum arbitraretur? Imbecillis tamen ingeniis ſane ſic obſequendum ſit, ut tantum in id, quo vocat natura, ducantur. Ita enim, quod ſolum poſſunt, melius efficient. Si vero liberalior natura contigerit, & in qua merito ad ſpem oratoris ſimus aggreſſi, nulla dicendi virtus omittenda eſt. Nam licet ſit aliquam in partem pronior, ut neceſſe eſt, ceteris tamen non repugnabit, atque ea curâ paria faciet iis, in quibus eminebat: ſicut ille (ne ab eodem exemplo recedamus) exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſten ſuſceperit, pugno ferire vel calce tantum, aut nexus modo, atque in his certos aliquos docebit, ſed omnia, quae ſunt ejus certaminis. Erit qui ex his aliqua non poſſit? In id maxime quod poterit incumbet. Nam ſunt haec duo vitanda prorſus: Unum, ne tentes quod effici non poſſit. Alterum, ne ab eo, quod quis optime facit, in aliud, cui minus eſt idoneus, transferas. At ſi fuerit qui docebitur, ille quem adoleſcentes ſenem vidimus, Nicoſtratus, omnibus

bus

Platonis de Ariſtotele & Xenocrate. TURNEB. Hoc apud Ciceronem de claris Oratoribus; copioſius. apud Suidam quoque ſic legitur, Ἔφορος Κυμαῖος καὶ Θεόπομπος Δαμασιστράτου Χῖος, ἄμφω Ἰσοκράτους μαθηταὶ, ἀπ' ἐναντίων, τό τε ἦθος καὶ τοὺς λόγους ὁρμώμενοι. ὁ μὲν γὰρ Ἔφορος ἦν τὸ ἦθος ἁπλοῦς. τὴν δὲ ἑρμηνείαν τῆς ἱστορίας ὕπτιος καὶ νωθρός. καὶ μηδεμίαν ἔχων ἐπίτασιν. ὁ δὲ Θεόπομπος τὸ ἦθος πικρὸς καὶ κακοήθης, τῇ δὲ φράσει πολὺς καὶ συνεχὴς, καὶ φορᾶς μεστὸς, φιλαλήθης ἐν οἷς ἔγραψεν. ὁ γοῦν Ἰσοκράτης, τὸν μὲν ἔφη χαλινοῦ δεῖσθαι, τὸν δὲ Ἔφορον κέντρου. SICHARD. Cicer. III. de orat. 9.

In hoc pene.] *In hoc plane.* Andr. *in illo pene.* MSS. Joan. Alm. Ald. Locatel. nec male. bis enim ſaepe illud pronomen recte poni, ad Ovidium Epiſt. II. v. ult. latius docebimus. BURM.

Imbecillis tamen.] *Imbecillibus*, MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Obr.

Ut tamen.] *Tantum* legendum. REGIUS.

Liberalior materia.] *Natura* mihi legendum videtur. *Natura* enim frequenter pro ingenio ponitur. de copioſo autem & foecundo ingenio Fabius verba facit. REGIUS. *Materia* MSS. Bodl. Bal. Alm. Argent. Obr. Andr. Ven. & margines Sichardi Baſil. & Sich.

Et in qua merito ad ſpem.] Hoc plane non intelligo, neque ſatis latina eſſe credo. quis enim dixit *in qua aggreſſi ſumus ad ſpem.* quae haec ſtribligo? Gallaeo etiam ſuſpecta haec periodus fuit, ſed ille ad ſolitam ſibi ſuſpicionem recurrit, additamentum eſſe adnotans in margine libri ſui. Francius *ad ſpem accenſi*, vel *ingreſſi* conjecerat. Sed forte praeſtaret, *ſi liberalior materia contigerit, & in quam merito ſpe oratoris ſimus ingreſſi. Ingredi in rem* enim Cicero & alii dixerunt, & *in ſpem ingredi* Cicer. XII. ad fam. 25. *In qua* autem ſcripſerunt librarii, quia ultima litera cum proximae vocis *merito* prima coaluerat. Sed quia *materia*, hic minus placet, quam *natura*, propter rationes a Regio adductas, & quia elegantius dici puto *naturam liberalem* (ut Terentio Adel. IV. 5. *ingenium liberale*) quam *materiam*, mallem; *ſi liberalior natura contigerit, & in qua merito ad ſpem oratoris ſimus arrecti. Arrectus ad ſpem*, ut *ſpe tollere.* Virg. VI. Aen. 877. ſi quis melius conjecerit, facile cedam, ſed ſanum eſſe locum numquam credam. in ſcriptis nulla variatio, niſi quod V.C. Alm. *oratori*, & mox *diſcenti virtus*, in quibus nullum praeſidium. BURM.

Eminebat.] *Eminebit.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. Locat. Gryph. Colin. Baſil.

Si docendum Pancratiaſten.] Eodem exemplo ſaepius utitur, ut facili & imperitis etiam cognito. appellatur porro *Pancratiaſtes*, qui omni nixu corporis & contentione adverſarium calce, pugnoque ferit & nexibus illigat: quod genus exercitationis appellatur *Pancratium*. Hermolaus tamen in Plinium *Pancratiaſten* putat eſſe *Pentathlum.* TURN. Athletam. luctatorem. vide Gell. XVII. 26. ALMEL.

Atque in his certos.] *Atque in his ictus aliquos docebit.* Andr. *atque in his caeteros.* marg. Baſil.

Nicoſtratus.] *Nicoſtratus*, ut meminit Pauſanias, (lib. V. cap. 20.) *Pancratiaſtes fuit fortiſſimus*, qui eodem ſacro certamine victoriam & luctae & pugilatus eſt adeptus. TURNEB. Nicoſtratus in Πευ-

μένου

bus in eo docendi partibus ſimiliter utetur: efficietque illum, qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quorum utroque certamine iiſdem diebus coronabatur) invictum. Et quanto id magis oratoris futuri magiſtro providendum erit? Non enim ſatis eſt dicere preſſe tantum, aut ſubtiliter, aut aſpere: non magis, quam phonaſco acutis tantum, aut mediis, aut gravibus ſonis, aut horum etiam particulis excellere. Nam ſicut cithara, ita oratio perfecta non eſt, niſi ab imo ad ſummum omnibus intenta nervis conſentiat.

μάτου τῆς Φρυγίας, Iſodoti filius, quem ſeptimum ponit Pauſanias in eorum numero, qui iiſdem diebus vicerint παγκράτιον κατὰ πάλην, Eliacôn primo. Hoc loco obſervabis interpretatum eſſe Fabium παγκράτιον *pugnam*. Quod certamen quale fuerit, paulo ante deſcripſit. omnibus enim viribus in eo utebantur, & quomodocunque poterant adverſarium impetebant. Ne igitur dixeris pugiles τοὺς παγκρατιάςας, qui ſunt πυκταί. Camerar. hunc Nicoſtratum redditum videbis catalogo Olympionicarum editionis Scaliger. p.44. a doctiſſimo Schurzfleiſchio, cujus adnotationes edidit frater Henricus Leonardus in notitia bibliothecae Vinarienſis pag. 67. Burm.

Phonaſco.] Phonaſcum autem vocat magiſtrum vocalitatis, in qua mirum in modum elaboraſſe Graecos, intelligi etiam ex Ciceronis lib. poteſt de Oratore primo. Camerar.

Ab imo ad ſummum. Sidon. Apoll. lib. IX. Ep. 13.

Quaeſo pollicitam ſervet ad extimum
Oratoris opus cura modeſtiam:
Quo nil deterius; ſi fuerit ſimul
In primis rigidus, mollis in ultimis.

Almel.

Oratio perfecta.] *Ratio.* V. C. Alm.

CAPUT IX.

De officio diſcipulorum.

X. Plura de officiis docentium locutus, diſcipulos id unum interim moneo: ut praeceptores ſuos non minus, quam ipſa ſtudia ament: & parentes eſſe non quidem corporum, ſed mentium credant. Multum

Plura.] Didaſcalicum opus docente conſtat & diſcente. cum igitur antea de officio praeceptoris ſit locutus, merito quod ſit etiam diſcipulorum officium ſubdit. Eſtque totum hoc caput paraeneticum. Turneb. Vide Rittersh. Sacrar. lect. lib. VI. c. 14. Almel.

Id unum.] *In unum.* V. C. Alm.

Studia amet.] Inſcriptio apud Grut. DCLXIX. 4. STVDIA AMAVI. OBSEQVENS MAGISTRIS FVI. &c. Almel.

Non quidem corporum.] Huc pertinet *apophthegma Alexandri*, qui Ariſtotelem ut parentem ſuſpiciebat, à quo accepiſſet bene vivere, cum à patre tantum vivere. Turneb. Unde eleganter diſcipulus apud Hebraeos *filius* ſaepe dicitur. Druſius Animadv. lib. II. c. 25. vide eruditiſſimi Pocockii notas ad Carmen Arab. Tograi verſ. 1. pag. 3. quo loco ex Maimonide docet, diſcipulos non minorem reverentiam debere praeceptoribus, immo majorem, quam parentibus. de officio quoque diſcipulorum videndus eſt Johan. Sariſber. lib. VII. c. 14. voluit etiam Pythagoras, ut diſcipuli ad Praeceptoris opinionem attenderent. Jamblich. de vit. Pyth. lib. I. cap. 31. & notandum quod affert Druſius in apophthegm. Hebr. lib. III. n. 170. *quatuor ſunt, cum quibus nunquam eſt litigandum, Deus, Rex, parentes & praeceptores.* cui adde quod ex Rabbinis adducit Alex. Morus ad Matth. cap. XI. v. 30. *qui contendit contra magiſtrum, eſt quaſi contendens contra ſpiritum ſanctum.* & imitandum exemplum Antiſthenis, Diogenis diſcipuli. de quo vid. Joh. Sariſb. lib. V. 17. Juvenal. Sat. VII. 207.

Dii majorum umbris tenuem & ſine pondere terram,
Spirantesque crocos & in urna perpetuum ver,
Qui praeceptorem ſancti voluere parentis
Eſſe loco

vide ſis Juſtum Lipſium Catholicum ab Arnoldo a Boecop conſcriptum pag. 140. addatur egregia, licet brevior, Iſidori Peluſiotae lib. II. epiſtola 27. &

Digitized by Google

tum haec pietas confert ſtudio. nam ita & libenter audient, & dictis credent, & eſſe ſimiles concupiſcent: in ipſos denique coetus ſcholarum laeti & alacres convenient, emendati non iraſcentur, laudati gaudebunt. ut ſint chariſſimi, ſtudio merebuntur. Nam ut illorum officium eſt docere, ſic horum praebere ſe dociles. alioqui neutrum ſine altero ſufficiet. Et ſicut hominis ortus ex utroque gignentium confertur, & fruſtra ſparſeris ſemina, niſi illa praemollitus foverit ſulcus: ita eloquentia coaleſcere nequit, niſi ſociata tradentis accipientiſque concordia.

& Petrarch. de remed. utr. fort. lib. II. dial. 41. & Philelp. de liber. Educat. lib. II. Almel.

Confert ſtudio.] Francius malebat *conferet.*

Dictis credet.] Rationem reddit Theodoretus ſerm: I. de fide, circa finem p. 16. *Numquam enim prima elementa perdiſcet, qui literatori fidem non habeat, ita eſſe primam, ita ſecundam literam eſſe appellandam, parique ratione de ceteris intelligendum.* vide & Euſeb. Praep. Euang. lib. I. cap. 5. Almelov.

In ipſos denique coetus.] *In ipſo denique coetu.* MS. Joan.

Scholarium.] *Scholarum* legatur, ne turbae barbara loquentium aſtipulari videatur Quinctilianus. Neque enim *ſcholaris* invenitur apud quemquam Latine loquentem: quamvis imperite nunc omnes, qui ſtudiis vacant, vulgo *ſcholares* appellentur. Sed Latine eleganterque loquentes eos *ſcholaſticos* juvenes adoleſcenteſve appellant. frequentiam ergo ſcholarum accipiamus, eam adoleſcentium multitudinem, qui in ſcholas convenire ſolent. Regius. *ſcholarium.* MS. Bal. *ſodalium.* MS. Bodl. Illud *ſodalium* non diſplicet, quia, licet ſciam *ſcholarum* pro *ſcholaſticorum* poſſe ſumi, tamen rectius *coetus ſodalium*, quam *ſcholarum* dici videtur. ita Livius lib. I. cap. 18. de Pythagora. *juvenum aemulantium ſtudia coetus habuiſſe conſtat.* ita Valer. Flac. I. 121.

Fervere cuncta virûm coetu.

& *coetus commilitonum* Cicero in Catilinaria dixit.

Laeti & alacres.] *Et* non habet. V. C. Alm.

Nam ut illorum officium.] *Nam ut in illorum officio eſt.* MS. Bodl. *ut illorum officio eſt.* V. C. Alm.

Sufficiet.] *Sufficit.* V. C. Alm. Obrecht.

Foverit.] *Verit.* V. C. Alm.

Niſi ſociata.] Duo tantum à diſcipulis officia exigit Fabius, *pietatem & obſervantiam erga praeceptorem, & docilitatem.* Ex his enim duobus caetera pendent. Turneb.

CAPUT X.

De utilitate & ratione declamandi.

In his primis operibus, quae non ipſa parva ſunt, ſed majorum quaſi XI.
membra atque partes, bene inſtituto, ac ſatis exercitato, jam fere tempus appetet aggrediendi ſuaſorias judicialeſque materias: quarum antequam viam ingredior, pauca mihi de ipſa declamandi ratione dicenda ſunt: quae quidem, ut ex omnibus noviſſime inventa, ita multo

Methodus eſt compoſitionis, ab elementis ad ea, quae ex his conficiuntur. hic autem utilitatem declamationis docet, ſi modo ſimilis erit cauſis forenſibus & deliberativis. & quoſdam rhetoras reprehendit, qui monſtroſa quaedam themata, à conſuetudine cauſarum abhorrentia, proponebant. Turneb.

Tempus appetit.] *Apparet*, non *appetet* legendum eſſe facile, ex ipſo ſenſu percipi poteſt. Regius. *apparet* margo Baſil. etiam, ſed perperam. ita enim Livium & alios locutos conſtat.

Ingrediar.] *Ingredior.* V. C. Alm. Obr.

Noviſſime inventa.] *Declamatio* inventa Cicerone puero. nam Seneca lib. primo declamationum, ait ante Ciceronem exercitationes rhetorum fuiſſe *theſes*, non declamationes. Cic. quoque in Bruto cap. 9. rem novam eſſe ita teſtatur, *Commentabar declamitans, ſic enim nunc loquuntur,*

 ſaepe

multo eſt utiliſſima. Nam & cuncta illa, de quibus diximus, in ſe fere continet, & veritati proximam imaginem reddit: ideoque ita eſt celebrata, ut pleriſque videretur ad formandam eloquentiam vel ſola ſufficere. Neque enim virtus ulla perpetuae duntaxat orationis reperiri poteſt, quae non ſit cum hac dicendi meditatione communis. Eo quidem res iſta culpâ docentium recidit, ut inter praecipuas, quae corrumperent eloquentiam, cauſſas, licentia atque inſcitia declamantium fuerit. Sed eo, quod natura bonum eſt, bene uti licet. Sint ergo & ipſae materiae, quae fingentur, quam ſimillimae veritati: & declamatio, in quantum maxime poteſt, imitetur eas actiones, in quarum exercitationem reperta eſt. Nam *magos*, & *peſtilentiam*, & *reſponſa*, & *ſaeviores tragicis novercas*, aliaque magis adhuc fabuloſa fruſtra inter ſponſiones & interdicta quaeremus. Quid ergo? Numquam haec ſupra fidem, & poëtica (ut vere dixerim) themata, juvenibus

ſaepe cum Marco Piſone & Q. Pompejo, vel cum alio quotidie. TURNEB.

Illa de quibus.] *Illa quae ſupra diximus.* MS. Joan.

Perpetuae duntaxat orationis.] *Perpetuam orationem* appellat continentem, neque ullo modo interruptam: ad differentiam altercationis, in qua vices ſunt interrogandi & reſpondendi. TURNEB. Livius lib. IV. 6. *res a perpetuis orationibus in altercationem veniſſet.* & lib. VIII. 33. *ibi non tam perpetuae orationes, quam altercatio audiebatur.* ſic *perpetuae Hiſtoriae.* Cicer. V. ad fam. 12. *perpetuum Carmen* Ovid. I. Met. princ. BURM.

Meditatione.] Quid ſi *velitatione?* FRANC.

Eo quidem.] Niſi *adeo* legatur, ſenſus integritas non ſervabitur. REGIUS.

Res iſta culpa docentium.] Juven. Sat. VII. 159.
——— *culpa docentis*
Scilicet arguitur. &c. ALMEL. *In culpam docentium.* Ald. Locatel. *res iſtam in culpam.* Baſil. *res iſta culpam docentium recedit.* MS. Alm.

In quantum.] Hanc locutionem illuſtrat. Vorſt. ad Juſtin. XLI. 1. & Barth. XXIV. adv. 3. male unam vocem, *intantum* vel *inquantum*, ſtatuentibus aliis, & ita hoc loco etiam edentibus.

Nam magos.] Tranſlatitia ſunt haec & vulgaria rhetorum themata, quae à conſuetudine communi cauſarum abhorrent, ideoque Fabio non probantur. TURNEB. Exemplum Magi declamatio X. earum, quae Quinctiliano adſcribuntur. Novercae prima. Reſponſ. quarta. Peſtilentiae videtur poſſe tale dari. Peſtilentia graſſante, miſſi ſunt qui oraculum conſulerent. Reſpondit Deus, Si immolata fuiſſet, quae nondum eſſet mater, ceſſaturum malum. Prius quam vates de reſponſo cognoviſſet, privatus filiam ſuam mactavit. Vates ſtatuère juvencam, id eſt, βοῦν ἀδμῆτα, immolandam. Ceſſavit peſtilentia: qui filiam occiderat, poſtulatur homicidii. CAMERAR. Mihi magis placet: *Nam magos, & in peſtilentiam reſponſa, &c.* Ita enim loqui amat. Petron. cap. I. *Ideo ego adoleſcentulos exiſtimo in ſcholis ſtultiſſimos fieri, quia nihil ex iis, quae in uſu habemus, aut audiunt, aut vident: ſed piratas cum catenis in litore ſtantes, & tyrannos edicta ſcribentes, quibus imperent filiis, ut patrum ſuorum capita praecidant; ſed reſponſa in peſtilentiam data, &c.* Ubi Scaliger male repoſuit *peſtilentia*: uti recte monuit Cl. Gaſpar. Barthius, Racemat. in Petron. qui & meliorem lectionem hiſce ex jure petitis exemplis corroborat. leg. 2. ſect. 31. de O. Jur. L. 9. de acquir. poſſeſſ. leg. 14. de Probat. leg. 35. de O. & A. L. XI. de Adopt. leg. 3. de Suis & leg. Videantur etiam Nobiliſſ. Joh. à Wouweren Animadverſ. in Petron. Et Melchioris Goldaſti, Mecaenatis mei indulgentiſſimi, ſymbola ad Petron. Curt. Pichen. Not. ad Tacit. de Orat. Num. 44. PAREUS. ego ad Petronii locum praetuli *in peſtilentia*, quod & hic mallem. ut inter declamationes. Calpur. Flacci XIX. una inſcribitur *in peſtilentia reſponſum eſt.* &c. hic tamen contra codices nihil auſus fui mutare. BURMAN.

Peſtilentiam.] Ut conſultum oraculum eſt, ut ſedaretur peſtis: reſpondit *caedendam eſſe virginem*, & privatus quidam pater filiam interficit, ac in jus vocatur. TURNEB.

Novercas.] Ut apud Fabium *in pariete palmato*, & *in caeco in limine.* Idem.

Sponſiones & interdicta.] *Sponſio* actio quaedam eſt, quae fit interpoſita ſtipulatione certae pecuniae, quam is perdat, qui judicio ſuperatus fuerit. *Interdictum* vero formula eſt & conceptio, qua praetor aliquid fieri vel jubet vel vetat: eſtque plerumque de poſſeſſione. *Idem.*

Per-

nibus pertractare permittemus, ut exſpatientur, & gaudeant materia, & quaſi in corpus eant? Erat optimum: ſed certe ſint grandia & tumida, non ſtulta etiam, & acrioribus oculis intuenti ridicula: ut ſi jam cedendum eſt, impleat ſe declamator aliquando, dum ſciat, ut quadrupedes, cum viridi pabulo diſtentae ſunt, ſanguinis detractione curantur, & ſic ad cibos viribus conſervandis idoneos redeunt, ita ſibi quoque tenuandas adipes, & quidquid humoris corrupti contraxerit, emittendum, ſi eſſe ſanus ac robuſtus volet. Alioqui tumor ille inanis primo cujuſque veri operis conatu deprehendetur. Totum autem declamandi opus qui diverſum omnino à forenſibus cauſſis exiſtimant, ii profecto ne rationem quidem, qua iſta exercitatio inventa ſit, pervident. Nam ſi foro non praeparat: aut ſcenicae oſtentationi, aut furioſae vociferationi ſimillimum eſt. Quid enim attinet judicem praeparare, qui nullus eſt? narrare quod omnes ſciant falſum? probationes adhibere cauſſae, de qua nemo ſit pronuntiaturus? Et haec quidem otioſa tantum: affici vero, & ira vel luctu permovere, cujus eſt ludibrii, niſi quibuſdam pugnae ſimulacris ad verum diſcrimen aciemque juſtam conſueſcimus? Nihil ergo inter forenſe genus dicendi, atque hoc declamatorium intererit? Si profectus gratia dicimus, nihil. Utinamque adjici ad conſuetudinem poſſet, ut nominibus uteremur,

Permittemus.] *Permittimus.* FRANCIUS.

In corpus eant.] Id eſt quaſi pingueſcant, nam in corpus ire dicuntur illi, quorum corpus efficitur pingue. eſt autem ſumpta ſimilitudo a pecudibus, qui latiori pabulo paſtae in corpus ire ac pingueſcere ſolent. REGIUS. Graeci dicunt σωματοῦσθαι, id eſt corpulentum fieri. PHILAND. locutio ſimilis eſt illi Flori lib. II. cap. 4. *in ſudorem ire. Ire in lacrymas.* Virg. IV. Aen. 413. Ovid. V. Met. 668. *ire in famem & peſtilentiam*, de qua elegantia videndus Barthius ad Nemeſ. Cyneg. v. 29. & ad Stat. VI. Theb. 234. de *corporis* autem ſignificatione hac videndi ad Phaedr. lib. III. 7. interpretes. BURMANN.

Erat optimum.] *Erit.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Par. Vaſc. Colin. Baſil. Obrecht. Sed Gryph. *in corpus eant? optimum. Sed.* Verum ego *erat* retineo. quo ſaepe utuntur veteres pro *eſſet*, & frequenter a librariis cum *erit* commutatum. de quo nos ad Petron. cap. XXVIII. & Ovid. I. Epiſt. 108. BURM.

Sint grandia & tumida.] *Non tumida.* FRANCIUS.

Ac ſi jam.] *Ut ſi jam.* MSS. Joan. Bal. Alm. And. Ald. Locat. marg. Baſil. Obrecht.

Sanguinis detractatione.] *detractione* legatur. REGIUS.

Emittendum.] Metaphoram duxit à veterinariis, qui equorum plethoram, nimio pabulo contractam, phlebotomia curant. TURNEB.

Primo cujuſque.] *Primo cuiuſcunque veri opus conatus deprimit.* MSS. Bodl. Alm. *primo cujuſque veri operis conatus deprimit.* Andr. *primos cujuſcunque veri operis conatus deprimit.* Argent. Obrecht.

Totum autem.] Quoſdam rhetores carpit, qui declamationem eſſe cauſis forenſibus diſſimilem putabant, ideoque abſurda & diverſa à conſuetudine proponebant themata, & quaſi voluptatem ſolam auditorum ſequebantur: quod taxat Fab. l. 5. TURNEB.

Omnino.] *Omni modo.* MSS. Bodl. Bal. Obr. & Palatini, quos vidit Gebhard. vid. ad lib. I. cap. 2.

Quid enim.] Abſurdum colligit ex horum opinione, qui declamationem diverſam à cauſis forenſibus putant. TURNEBUS.

Niſi quibuſdam.] Metaphora ducta eſt à *decurſionibus*, & *Troja*, quam vulgo ſolent ludere, ad ſimilitudinem & meditationem praeliorum. *Idem. pugnae cujuſdam.* Sich. & marg. Baſil.

Atque hoc declamatorum.] *Declamatorium* legendum. Eſt autem altera objectio, quae fieri poſſet: quam ita Fabius ſolvit. ut aſſerat nihil intereſſe, ſi profectus gratia declamatur. ſin ad oſtentationem: non nihil differre concedit. REGIUS.

Nominibus uteremur.] Poſſet alicui videri Fabius id optare, ſine quo ne declamare quidem ali-

mur, & perplexae magis, & longioris aliquando actus controverſiae fingerentur, & verba in uſu quotidiano poſita minus timeremus, & jocos inſerere moris eſſet: quae nos, quamlibet per alia in ſcholis exercitati ſumus, tyrones in foro inveniunt. Si vero in oſtentationem comparetur declamatio, ſane paullulum aliquid inclamare ad voluptatem audientium debemus. Nam & iis actionibus, quae in aliqua ſine dubio veritate verſantur, ſed ſunt ad popularem aptatae delectationem, quales legimus panegyricos, totumque hoc demonſtrativum genus, permittitur adhibere plus cultus, omnemque artem (quae latere plerumque in judiciis debet) non confiteri modo, ſed oſtentare etiam, hominibus in hoc advocatis. Quare declamatio, quoniam eſt judiciorum conſiliorumque imago, ſimilis eſſe debet veritati: quoniam autem aliquid in ſe habet ἐπιδεικτικὸν, nonnihil ſibi nitoris aſſumere. Quod faciunt actores comici: qui nec ita prorſus, ut nos vulgo loquimur, pronuntiant, quod eſſet ſine arte: nec procul tamen à natura recedunt, quo vitio periret imitatio: ſed morem communis hujus ſermonis decore quodam ſcenico exornant. Sic quoque aliqua nos incommoda ex his, quas finxerimus, materiis conſequentur, in eo prae-

aliquis poteſt. Quo namque modo declamatio ſine nominibus fiat? an propriis quidem nominibus, quae apud priſcos ſola *nomina* dicebantur, Declamatores non utuntur. ſed duntaxat *appellativis*, qualia ſunt *Ruſticus*, *Orator*, *Poëta*, *Medicus*, *Pater*, *Filius*, *Noverca*, & ſimilia. Regius. Valla annotat olim cautum fuiſſe, ne quis in poëmate aut ullo ſcripto nominatim infamaretur. quocirca declamatores propriis nominibus deſtituti, ad generalia recurrebant: ut *magos*, *adulteros*, *medicos*. Turneb.

Quae nos.] *Ob quae nos, qualibet propter alia.* Ald. *ob quae nos quamlibet propter alia.* marg. Baſil. *quae nos q. per alia in ſcholis exercitati ſimus t. i. f. invenimur.* V. C. Alm. non quidem male; ſi *ob quae* legeretur cum Argentor. Obrechti. ſed & vulgata recta & elegans. Ita Lucan. IV. 349.

—— nos denique bellum
Invenit civile duces..

& lib. III. 125.

—— certe violata poteſtas
Invenit iſta Deos. Burm.

Si vero.] Duplici ratione declamamus, vel ut omnino cauſas forenſes imitemur, quod genus eſt ſeverius: vel ad oſtentationem & delectationem, ubi major eſt libertas. Turneb.

Inclamàre.] *Inclinare* quidam legendum putant, ſed *inclamare* ſenſui magis mihique inclinare videtur. Is enim ad voluptatem auditorum inclamare dicitur, qui & Poëtica themata eligit, & in eloquendo maxime laſcivit, & in pronuntiando ita vocem tollit, ut vere *inclamare* videatur. Regius. *Inclinare* And. Ald. Vaſc. Steph. Colin. Roignii. Obrecht. *ad voluntatem.* MSS. Bodl. Joan. Bal. And. Ald. marg. Baſil.

Aptatae.] Francius malebat *aptae.*

Nam & iis.] *Nam & in iis actionibus.* V. C. Alm. Ald. Locatel. Gryph. Colin. Baſil.

In aliqua veritate.] *Neceſſitate.* Locatel. & ita quoſdam legere notat Regius, qui recte *veritate* repoſuit.

Panegyricos.] *Panegyrici, orationes ſunt laudatoriae*, aut etiam *ſuaſoriae*, quae olim in Graeciae conventibus ad ingenii oſtentationem habebantur. Turneb.

Demonſtrativum.] *Demonſtrantium.* MS. Bodl. *demonſtrationum.* Locatel. Colon. Par. Gryph. Sich. Baſil.

Quoniam eſt.] *Quomodo eſt.* MS. Bodl. *quo.* V. C. Alm.

Quoniam autem.] *Quo autem.* V. C. Alm.

Ἐπιδεικτικὸν.] Ἐπιδεικτικὸν appellatur genus, quod comparatum eſt ad oſtentationem ingenii, verſaturque potiſſimum *in cauſis demonſtrativis:* interdum etiam *deliberativis.* hoc genere ſunt uſi ſophiſtae. Turneb. an ἐπιδεικτικοῦ? Francius.

Actores comici.] *Auctores.* MS. Bodl.

Exornant.] Male Leidenſ. Ed. *exornat.*

Si quoque in aliqua.] *Sic* legendum, & propoſitio *in* eradenda, ut ſuperflua, videtur. Regius.

Relax-

praecipue, quod multa in his relinquuntur incerta, quae ſumimus, ut videntur ***aetates, facultates, liberi, parentes, urbium ipſarum vires, jura, mores***, aliaque his ſimilia. Quin aliquando etiam argumenta ex ipſis poſitionum vitiis ducimus. Sed haec ſuo quaeque loco. Quamvis enim omne propoſitum operis à nobis deſtinati eo ſpectet, ut orator inſtituatur: tamen, ne quid ſtudioſi requirant, etiam ſi quid erit, quod ad ſcholas pertineat proprie, in tranſitu non omittemus.

Relinquuntur incerta.] In veris cauſis certae ſunt circunſtantiae, quas pro voluntate non poſſit orator immutare: in declamationibus vero incertae. his itaque declamator ad utilitatem abutitur. TURNEB.

Quae ſumimus.] Id eſt, quae pro noſtro arbitrio ponimus. CAMERAR.

Ex his quas.] *Quae.* V. C. Alm.

Ut videtur.] *videntur.* V. C. Alm.

Liberi.] *Liberos.* V. C. Alm.

Aliaque his.] *Alia his.* V. C. Alm.

Si quid erit.] *Etiam ſi quid erit.* V. C. Alm. Locatel. Ald. Gryph. Coln. Baſil. *Etiamſi quid.* Obrecht.

In tranſitu.] In tranſcurſu, id quod alii *obiter* dicunt. Nam Fabius, quod meminerim, numquam *obiter* utitur. REGIUS.

CAPUT XI.

An artis hujus neceſſaria cognitio ſit.

Jam hinc ergo nobis inchoanda eſt ea pars artis, ex qua capere ini- XII.
tium ſolent, qui priora omiſerunt: quamquam video quoſdam in ipſo ſtatim limine obſtaturos mihi, qui nihil egere hujuſmodi praeceptis eloquentiam putent: ſed natura ſua & vulgari modo, & ſcholarum exercitatione contenti, rideant etiam diligentiam noſtram, exemplo magni quoque nominis profeſſorum, quorum aliquis, ut opinor, interrogatus quid eſſet σχῆμα & νόημα, neſcire ſe quidem, ſed, ſi ad rem pertineret, eſſe in ſua declamatione reſpondit. Alius percontanti, ***Theodoreus,***

Elementis traditis artem aggreditur, priuſque quaeſtionem tractat *conjecturalem*, an neceſſaria ſit *rhetorice*; nonnulli enim naturam ſolam & exercitationem, citra artis praeceptiones, oratorem efficere putabant. TURNEB.

Obſtaturos.] Ita veteres amaſſe loqui, non *obſtituros*, ut & *praeſtaturus*, *conſtaturus* &c. obſervat Voſſius lib. III. de Analog. c. 20. & Vavaſſ. de vi & uſu verbor. p. 59. Statius lib. VII. 241.

——— *ſpes ne obſtatura Pelaſgis*
Haec vexilla, pater?

Ita *exſtaturus*. l. 2. ff. de feriis. BURM.

Nihil egere.] *Legere.* V. C. Alm.

Sed natura ſua, &c.] In hac fere videtur eſſe opinione Antonius apud Ciceronem, qui *rhetoricam* eſſe putat *quandam exercitationem*. TURNEBUS.

Et vulgari modo.] Haec omiſit Obrechtus.

Νόημα.] *Schema*, figura, *noema* omnis dici poteſt ſententia. Noema vero quatenus accipiatur, ipſe Fabius aperte lib. VIII. 5. exponit. REGIUS. Νόημα generaliter *intellectum* ſignificat: ſed tamen potiſſimum ea intelligitur ſententia, quae hujuſmodi eſt, ut aliud intelligatur; quam verba prae ſe ferant. Significavit autem hic rhetor ignarum ſe eſſe praeceptorum, illis tamen ſe bene uti. TURNEB.

Theodoreus an Apollodoreus.] Theodorus Gadareus, qui Rhodius maluit appellari, & Apollodorus Byzantius clariſſimi Rhetores fuere, quorum ſectatores ad morem ſectae philoſophorum, Theodorei & Apollodorei ſunt vocati. REGIUS. Theodorus inſignis eloquentiae doctor fuit, quemadmodum indicat Fabius lib. III. cap. I. ubi & de Apollodoro. MOSELLAN. de Theodoro hoc, Tiberii magiſtro, vide Suidam in voce *Theodorus.* & Sueton. Tiber. 57. & ibi Comm. & Gangrae. ad Juven. VII. 177. ſed male dubitat Raderus,

Theodoreus, an *Apollodoreus* eſſet, Ego, inquit, *parmularius ſum.* Nec ſane potuit urbanius ex confeſſione inſcitiae ſuae elabi. Porro hi, quia & beneficio ingenii praeſtantes ſunt habiti, & multa etiam memoriâ digna exclamaverunt: plurimos habent ſimiles negligentiae ſuae, pauciſſimos naturae. Igitur impetu dicere ſe, & viribus uti gloriantur. Nec enim opus eſſe probatione aut diſpoſitione in rebus fictis: ſed (cujus rei gratia plenum ſit auditorium) ſententiis grandibus, quarum optima quaeque à periculo petatur. Quin etiam in cogitando nulla ratione adhibita, aut tectum intuentes, magnum aliquid, quod ultro ſe offerat, pluribus ſaepe diebus exſpectantes, aut murmure incerto, velut claſſico, inſtincti, concitatiſſimum corporis motum non enuntiandis, ſed quaerendis verbis accommodant. Nonnulli certa ſibi

an eum reſpiciat epigramma Martialis 94. lib. XI. qui alius certe fuit, tempore Martialis, neque ullum indicium eſt, eum fuiſſe Rhetorem, vel Grammaticum. Apollodorus vero non Byzantius, ut Regius, & Moſellanus, ſed Pergamenus dicitur a Fabio lib. III. cap. I. qui & ab Auctore dialogi de Orat. XIX. memoratur; & a Suida & Strabone. lib. XIII. p. 625. ubi & harum ſectarum mentionem facit. vide & Sueton. Aug. cap. LXXXIX. Burm.

Parmularius ſum.] *Theodorus* & *Apollodorus* eximii fuerunt rhetorices profeſſores, ab hiſque emanarunt ſectatores *Theodorei* & *Apollodorei.* Jocatus eſt autem rhetor, deflexo aliorſum reſponſo ad eludendum, ac ſe *parmularium* dixit. ita enim appellatur gladiator, qui parmula pugnat: quem etiam appellant *Thracem.* vide Feſtum. Turneb. Gladiatorem Turnebus explicat. parmarum confectorem Regius, Moſellanus & Aſcenſius; forte nemo illorum recte. ſed videtur eodem ſenſu capiendum, quo apud Sueton. Domit. X. *inique locutus parmularius.* ubi recte viri docti explicant fautorem Thracum; neque tamen capio hujus dicti urbanitatem, quo indicare certe voluit, ſe nulli ſectae eorum Rhetorum, qui artis praecepta tradiderant, addictum, ſed naturam & exercitationem ſequi. Aſcenſius explicat, ſe, licet nec Theodoreus nec Apollodoreus eſſet, habere tamen, quo ſe defenderet, quia parmulario non poterat ſcutum deeſſe. forte Thraces, ut erant inconditis moribus, magis viribus, quam diſciplina inſtructi in arenam deſcendebant, & impetu potius, quam arte pugnabant, cum adverſarii eorum ex artis Gladiatoriae praeceptis & dictatis Laniſtarum concurrerent. Ita de Thracibus (unde Gladiatores primi illi originem habent) Florus lib. II. cap. XII. *induſtriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum diſciplina Macedonum temperaverunt.* & ita capite ſequenti eos, qui naturam & ingenium ſine arte laudant, Gladiatoribus & lu- ctatoribus inter ſe componit. ſed haec nondum ſatis liquent: ceterum in margine Stephani & Baſil. erat *parvularius.* Burm.

Porro hi.] Accingit ſe ad hujus opinionis ἀνασκευὴν, quae nititur quorundam exemplo, qui diſerti quadantenus evaſerunt naturae beneficio, idcircoque plurimos habent imitatores. Turneb.

Exclamaverunt.] Gallaeus conjiciebat *declamaverunt*, & ita Francius in margine notaverat.

Igitur impetu.] *Igitur & impetu.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Sententiis grandibus.] *Sententias* hoc loco Fabius vocat lumina quaedam orationis, praecipue quae in clauſulis poſita, ut *nihil eſt tam populare, quam bonitas.* Regius.

A periculo petatur.] Notat genus dicendi ſui temporis, ut aliis in locis, quod effuſum erat in ſententias. dixit autem à periculo petitas, quae ex tempore dicuntur, cum ſcilicet periclitatur dicentis ingenium. Turn. *A populo.* margo Colin.

Tectum intuentes.] Haec vix intelligo. Aſcenſius interpretatur frontem velut coelo obvertentes. an *non rectum intuentes*, id eſt, negligentes rectam rationem dicendi? Burm.

Pluribus diebus.] Hac ut ὑπερβολικὰ & intoleranda, reſecanda judicabat Gallaeus.

Exſpectantes.] *Expetant.* MS. Bodl. Sich. *exſpectant.* MS. Alm. Andr. Locat. Ven. Ald. Gryph. Baſil. Obrecht.

Claſſico inſtinctu.] *Inſtincti*, hoc eſt concitati, legendum eſſe patet. Regius. Graphice depingit Fabius illorum rhetorum in rerum & verborum inventione ineptam rationem, quia arte deſtituuntur, ut inde colligat artem eſſe neceſſariam. Turneb.

Nonnulli certa, &c.] Fab. lib. 3. ait non eſſe eandem rationem cogitandi, & dicendi. nam in cogitando primum intueri oportet quaeſtionem, deinde quid confirmandum, quid refutandum, poſtea quo modo narrandum, demum quomodo

Digitized by Google

bi initia, priuſquam ſenſum invenerint, deſtinant, quibus aliquid diſerti ſubjungendum ſit: eaque, diu ſecum ipſi clareque meditati, deſperata connectendi facultate, deſerunt: & ad alia deinceps, atque inde alia, non minus communia atque nota, devertunt. Qui plurimum videntur habere rationis, non in cauſſas tantum laborem ſuum, ſed in locos intendunt: atque in his non corpori proſpiciunt, ſed abrupta quaedam, ut forte ad manum venêre, jaculantur. Unde fit, ut diſſoluta & ex diverſis congeſta oratio cohaerere non poſſit, ſimilisque commentariis puerorum ſit, in quos ea, quae aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt: magnas tamen ſententias, & res bonas (ita enim gloriari ſolent) elidunt, nam & barbari & ſervi: & ſi hoc ſat eſt, nulla eſt ratio dicendi.

do exordiendum, hi contra praepoſtere exordia prius excogitant, quam ſententiam invenerint. TURN. Talem nos putamus a Petronio cap. CXV. Eumolpum depingi, inſolito murmure (ut hic *clare meditantem*) verſus membranae ingerentem, ſed cujus carmen laborabat in fine. vide quae ibi notavimus. BURM.

Atque non.] *Ac* V. C. Alm. Ald. Obrecht.

In cauſſas tantum.] *In cauſis tām.* V. C. Alm. quod eſt *tamen.* ut Aldus & Colin.

Jaculantur.] Vide ad Petron. cap. CIX.

Ut diſſoluta] *Ex diſſoluta.* V. C. Alm.

Commentariis puerorum.] Solebant pueri, ut ſcribit Tacitus, cum ad ſcholas declamatorias venerant, ſententias venuſtiores & locos illuſtriores declamationis per colonias & provincias quaſdam in libellis ſuis ſcribere, & domum referre. TURN.

Ea quae aliis.] *Ea quae aliis laudantibus declamata ſunt.* Andr.

Regerunt.] *congerunt.* Ald. *redigunt.* marg. Steph. & Baſil. ego mallem *digerunt.* quod huic rei proprium, & *regerere*, unde *regeſta*, & *regiſtrum*, poſteriori demum ſeculo coepit invaleſcere, & huc a librario vel gloſſatore intruſum videtur. v. Cang. Gloſſ. in *regeſtum.* Jan. a Coſta in praefatione ad Decretales Gregorii IX. & Jac. Goth. ad l. XIV. Cod. Theod. de indulg. Debitor. ubi Quinctiliani loca laudat; & Menag. Origin. Ling. Franc. in *regiſtre.* quamquam Voſſ. lib. I. de Vit. ſerm. c. 18. pugnet pro hac voce ex loco ſimili infr. III. 6. *ſunt enim velut regeſtae in hos commentarios*: ſed de illo loco ibi videbimus. *regerere* vero proprie, eſt in locum alterius quid gerere; ut Juriſconſultus utitur l. 24. §. I. ff. Uſufr. quom. am. *ſi ſumma terra ex fundo meo ſublata, & alia regeſta eſſet.* ut & Ovid. lib. XI. Met. 188.

Indiciumque ſuae vocis tellure regeſta
Obruit.

quam nempe antea hauſerat, & mox regerit; ut apud Plinium quoque lib. XVII. cap. 4. eo ſenſu ponitur: de alia ſignificatione, qua *contrarium reſpondere* notat, omnia obvia. BURM.

Nam eſt barbari.] Legendum *& barbari* REGIUS. *& barbari idem faciunt & ſervi.* Steph. margo. *ut barbari & ſervi.* Locatel. *nam & barbari etſi hoc ſat eſt.* Baſil. Francius conjecerat *jam & barbari & ſervi. Quod ſi hoc ſat eſt.* Locus hic corruptiſſimus, neque ſatis intellectus, & de quo timide conjecturam meam proferam. forte enim legendum; *magnas tamen ſententias, & res bonas (ita enim gloriari ſolent) eligunt, non ut barbari & ſervi: ſed ſi hoc ſat eſt; nulla eſt ratio dicendi.* Quid enim ſit *elidere res bonas*, nemo facile dixerit, & ſi ſit, ut *ſonum elidere*, apud Plinium, & *ſibilum*, & *ignem* ut Gallaeus volebat, non video, in quo gloriandi ſit materia. ſed ex oratoribus & declamatoribus, & *ſententias* & *res bonas eligere* ſe jactant, idque ſe non facere ut barbari & ſervi ſolent, qui rudes & novitii ſine ullo delectu eligere ſolebant etiam res contemtiſſimas & communes, cum linguam Romanam addiſcere vellent; ſed ut exercitati jam & judicio acri utentes. Sed hoc ſi ſufficiat, addit Fabius, jam nulla erit certa ratio & methodus docendi, ſed omnia vaga, diſſoluta & non inter ſe cohaerentia erunt. *Eligere* vero dictum, ut de cibo, Petron. c. XXXVI. *res electiſſimas* dixit; nec dubito hic metaphoram a cibis delicatioribus eſſe ductam, quae proprie *res bonae* dictae. *& quas res exquiſitiſſimas ad epulandum* dixit Cicero II. de finib. 28. & de quibus vide ad Petron. XXXIV. & ita in Ageſilao, ex ſevero Lacedaemoniorum inſtituto vivente, arbitrabantur eum *ignorantia bonarum rerum* ſumſiſſe vulgares cibos. Nepos Ages. cap. ult. ut autem Barbaros & ſervos res bonas non eligere hic Fabius ſignificat, ita infr. c. XVII. etiam *indoctos*, *barbaros*, *& ſervos* conjungit, qui cum pro ſe loquuntur, ex ſententia Lyſiae tamen aliquid ſimile artis habent Rhetoricae. BURM.

Et ſi hoc ſat eſt.] Hoc dictum eſt *enthymematice*, & ex contrario colligit ſatis non eſſe, ideoque eſſe opus arte. TURNEB.

CAPUT

CAPUT XII.

Quare inerudití ingenioſiores vulgo habeantur.

XIII. Ne hoc quidem negaverim, ſequi plerumque hanc opinionem, ut fortius dicere videantur indocti. Primum vitio male judicantium, qui majorem habere vim credunt ea, quae non habent artem: ut effringere, quam aperire: rumpere, quam ſolvere: trahere, quam ducere, putant robuſtius. Nam & gladiator qui armorum inſcius in pugnam ruit, & luctator, qui totius corporis niſu in id, quod ſemel invaſit, incumbit, fortior ab his vocatur: cum interim & hic frequenter ſuis viribus ipſe proſternitur, & illum vehementis impetûs excipit adverſarii mollis articulus. ſed ſunt in hac parte, quae imperitos etiam naturaliter fallant. Nam & *diviſio*, cum plurimum valeat in cauſſis, ſpeciem virium minuit: & rudia politis majora, & ſparſa compoſitis numeroſiora creduntur. Eſt praeterea quaedam virtutum vitiorumque

Quadam conſecutione alteram tractat quaeſtionem, quare ingenioſior & virilior eſſe populo videatur imperiti oratio. Cujus rei varias affert Fabius rationes. hoc porro ſi verum eſſet, non ſolum ſupervacuus eſſet artis tractatus, verum etiam obeſſet. TURNEB.

Ne hoc quidem.] *Hoc*, non habet. Ald.

Sequi plerumque.] *Pleroſque & indoctos*, Francius conjiciebat.

Fortius dicere.] Id eſt vehementius, acrius, ut ita Cicer. II. de Orat. 43. *fortem orationem* opponit ſummiſſae & leni. Alio paullum ſenſu Socrates Lyſiae orationem ſibi non *fortem & virilem* videri ajebat apud eumdem lib. I. de Orat. 54. neque ſdem eſt apud Juſt. XXVIII. de Aetolis. *ne fortius locuti quam feciſſe viderentur, fines Epiri depopulantur.* poſſet & pro *confidentius* ſumi: vide ad lib. V. cap. 10. ubi *fortiter dicere*, illuſtramus. BURM.

Qui armorum inſcius in pugnam ruit.] Duo MSS. Pal. *In rixam.* Membran. etiam, *inruit.* Sic Cic. Act. I. in Verrem, cap. 12. *Qui quaſi de induſtria in odium offenſionemque P. R. irruere videantur.* GEBHARD. Crepund lib. I. cap. 16. qui in *noxam irruit* videtur maluiſſe. In *rixam* quoque MSS. Bodl. Alm. Ald. Locat. Colon. Sich Par. Gryph. Colin. Baſil. ſed mihi languidius videtur, neque *rixam* apte vocari, ubi ſanguinolentiſſimae caedes edebantur inter perditos & deſperatos gladiatores. Scio *ſanguineas* quoque *rixas* Horatio dici, ſed hic vehementer dubito, an non librarius indoctior pro in *ſicam ruit*, ſuppoſuerit *rixam.* Sica enim armatos Gladiatores, Thracas praecipue, docet Lipſ. II. Saturn. 9. & ita *in ferrum ruere* ad Virgilii exemplum dixit Juſtin. XI. 14. & *in tela, arma ruere* paſſim alii. BURM.

Niſu.] *Nixu.* Stephan. Gryph. Colin. Baſil. Roig. *Niſſu.* Ald. Locat. marg. Baſil. ſed hoc vitioſum. *Niſu, an nixu* legatur parum refert, judice Heinſio, ad Ovid. IV. Ep. 126. dubito tamen an non hic *totius corporis nexu* praeſtaret, quia agitur de Luctatore. ſic apud Ovidium lib. IX. Met. 5. Achelous, qui toto Herculis corpore, ut monte, preſſus erat, dicit,

Vix ſolvi duros a corpore nexus.

Noſter ipſe ſupr. c. 6. *ſicut ille exercendi corpora peritus, non ſi docendum pancratiaſten ſuſceperit, pugno ferire vel calce tantum, aut nexus modo docebit.* & ita alii paſſim in hac re. confundi vero has voces *nexus* & *nixus* apparet ex Lucan. III. 612.

Ille tamen nixu, quo prenderat, haeſit

ubi codex Thuaneus habebat *nexu.* alii *niſu.* BURMANN.

Incumbit.] *Incubuit.* MSS. Joan. Bal.

Hic frequenter.] *Sic.* margo Baſil.

Mollis articulus.] Eleganter *mollem articulum* appellavit lenem corporis inflexionem, qua armorum periti adverſariorum eludunt petitionem. nam articulis membra flectuntur. TURN. neſcio, an ita *articulum mollem* dicere liceat. Gallaeus explicabat manum lentam, flexilem, gladio armatam; & certe vox *excipiat* etiam convenire gladiatori videtur. ut *excipere pilo.* Flor. II. 17. unde & in venatu frequens ejus uſus, & venabula *excipiabula* dicta, teſte Servio ad Virg. IV. 131. vide Lamb. ad Horat. od. 12. Paſſer ad Prop. II. 19. & Vlit. ad Grat. Cyn. 109. *mollis* ergo articulus hic eſt debilis manus

rumque vicinia, qua maledicus pro libero, temerarius pro forti, efſuſus pro copioſo accipitur. Maledicit autem ineruditus apertius, & ſaepius vel cum periculo ſuſcepti litigatoris, frequenter etiam ſuo. Affert & iſta res opinionem, quia libentiſſime homines audiunt ea, quae dicere ipſi noluiſſent. Illud quoque alterum, quod eſt in elocutione ipſa periculum, minus vitat, conaturque perdite: unde evenit nonnumquam, ut aliquid grande inveniat, qui ſemper quaerit quod nimium eſt: verum & raro evenit, & cetera vitia non penſat. Propter hoc quoque interdum videntur indocti copiam habere majorem, quod dicunt omnia: doctis eſt & electio, & modus. His accedit, quod à cura docendi quod intenderint, recedunt. Itaque illud quaeſtionum & argumentorum apud corrupta judicia frigus evitant: nihilque aliud, quam quo vel pravis voluptatibus aures aſſiſtentium permulceant, quaerunt. Sententiae quoque ipſae, quas ſolas petunt, magis eminent, cum omnia circa illas ſordida & abjecta ſunt: ut *lumina non inter umbras* (quemadmodum Cicero dicit) *ſed plane in tenebris clariora ſunt*. Itaque ingenioſi vocentur, ut libet, dum tamen conſtet, contumelioſe ſic laudari diſertum. Nihilominus confitendum eſt etiam detrahere doctrinam aliquid, ut limam

nus, ſed docta, & arte tamen ad inferendos ictus formata. alio ſenſu *mollem manum* vidimus hoc libro. cap. IV. BURM.

Maledicit autem.] Quae longe lateque diſtant, nemini poſſunt imponere: at quae vicina ſunt, à prudentibus duntaxat & artificibus diſcerni poſſunt. quo fit ut populus *vicina vitia* plerunque *pro virtutibus* accipiat. TURNEB. *Maledicus*. marg. Baſil.

Vel cum periculo.] *Velut*. V. C. Alm.

Noluiſſent.] *Voluiſſent*. Andr. Ald. Colin. Stephani & Baſil. in marg. *valuiſſent*. Locat. hoc probat Regius.

Quod eſt in elocutione.] Non agnoſcit *eſt* editio Lugdunenſis contra fidem Codicum trium MSS. quibus uſi ſumus, & majoris partis editorum. Voculae autem iſtae conciſae plerumque ſcriptae, librariorum diligentiam facile fugiunt, praeſertim cum ſine illis ſenſus integer videtur. GIBSON. habet & V. C. Alm. Ald. Steph. Gryph. Colin. & alii.

Nonnumquam.] *Plerumque*. MS. Joan.

Et raro evenit.] Forte *id raro*. FRANCIUS.

Et cetera vitia.] *Certa ea vitia*. MS. Bodl. *Certa vitia*. Ald. marg. Baſil. ſed *cetera* praefert Regius, quia qui quaerit quod nimium eſt, nihil alia vitia curat.

Propter hoc quoque.] *Indocti* nihil ſupprimunt, *docti* vero habent verborum & rerum delectum, & in his quoque mediocritatem ſervant: quorum alterum eſt *qualitatis*, alterum *quantitatis*. TURN.

A cura docendi.] *Dicendi*. MS. Joan. Par. Steph. Vaſc. Sich. in marg. & Baſil.

Quod intenderint.] *Intende*. V. C. Alm. *intendunt* malebat Francius.

Itaque illud, &c.] A docendo, quod maxime proprium eſt oratoris, ad delectationem tranſeunt, egreſſioneſque faciunt in locos amoenos, ut populo placeant. nam quaeſtionum & argumentorum tractatio, ut difficilior & aſperior eſt, ita populo moleſtior. TURNEB.

Frigus.] Budacus in commentariis linguae graecae pag. 12. hunc locum citat, ac *frigus* interpretatur, quod ingratum eſt, & abſurdum videtur, minimeque plauſibile. *Idem.*

Quam quo.] *Quam quod*. V. C. Alm.

Cicero dicit.] Lib. III. de Orat. 26. exſtat ſimilis locus, verum ubi haec ipſa verba leguntur, nondum occurrit. ALMEL.

In tenebris.] *Inter tenebras*. MS. Joan. Ald. ſic *inter diem* Gell. IX. 4. quod non mutarim.

Ingenioſi vocentur.] Huc ſpectat ille jocus Martialis lib. VII. 8.

Cum ſexaginta numeret Caſſelius annos,
Ingenioſus homo eſt; quando diſertus erit?

ubi recte hunc Quinctiliani locum laudat Raderus. BURM.

Detrahere.] Ovidius II. ex Pont. 9.

mam rudibus, & cotes hebetibus, & vino vetuſtatem: ſed vitia detrahit: atque eo ſolo minus eſt, quod literae perpolierunt, quo melius. Verum hi pronuntiatione quoque famam dicendi fortius quaerunt. Nam & clamant ubique, & omnia *levata* (ut ipſi vocant) *manu*, emugiunt, multo diſcurſu, anhelitu, jactatione, geſtu, motu capitis furentes. Jam collidere manus, terrae pedem incutere, femur, pectus, frontem caedere, mire ad pullatum circulum facit: cum ille eruditus, ut in oratione multa ſummittere, variare, diſponere, ita etiam in pronuntiando ſuum cuique eorum, quae dicet, colori accommodare actum ſciat: & ſi quid ſit perpetua obſervatione dignum, modeſtus & eſſe, & videri malit. At illi hanc *vim* appellant, quae eſt potius *violentia:* cum interim non actores modo aliquos invenias, ſed (quod eſt turpius) praeceptores etiam, qui brevem dicendi exercitationem conſecuti, omiſſa ratione, ut tulit impetus, paſſim tumultuentur, eoſque, qui plus honoris literis tribuerunt, & ineptos, & jejunos, & trepidos, & infirmos, ut quodque verbum contumelioſiſſimum occurrit, appellent. Verum illis quidem gratulemur, ſine labore, ſine ratione, ſine diſciplina *diſertis*: nos quando & praecipiendi munus etiam pridem deprecati ſumus, & in foro quoque dicendi, quia honeſtiſſimum finem putabamus, deſinere

——— *didiciſſe fideliter artes*
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

COLOMES.

Atque eo ſolo.] Doctrina nimiam orationis copiam coërcet: quanquam tamen detrahit, illa diminutio eſt optima, atque oratio eo eſt melior, quam prius, quo minor eſt, quam antea fuerat. TURNEB.

Perpolierunt.] *Praepolierunt.* Ald. quod mire placet; antequam enim ad laudem diſerti & eloquentis oratoris quis aſpirare poteſt, praepoliendus eſt literis. & ut ſub onere labitur poeta, niſi plenus varia eruditione, & ingenti literarum flumine inundatus acceſſerit ad carmen, idem eveniet oratori. BURM.

Verum hi.] Alia etiam cauſa eſt, ſed multo potentiſſima, ab eorum actione tumultuoſa petita, quae populo placet, Fabio tamen libro undecimo diſplicet. TURNEB.

Et omnia levata, ut ipſi vocant, manu, emugiunt.] Membranae Palat. particulam addunt, quae elegantiorem reddit ſenſum: *Ad omnia levata (ut ipſi vocant) manu emugiunt.* Vide Jan. Gebh. Crep. lib. I. cap. 13. pag. 42. Joh. Livinej. Not. in Propert. pag. 77. Et qui hanc periodum incredibile quantum illuſtrat, Ludovic. Creſoll. Vacat. Autumn. lib. 2. cap. I. ſect. 4. pag. 117. cap. 3. ſect. 2. pag. 153. & ſeqq. cap. 9. ſect. 9. pag. 316. cap. 12. ſect. 2. pag. 378. cap. 13. ſect. I. pag. 396, 397. lib. 3. cap. 8. ſect. I. pag. 494. PAREUS. *Ad omnia* etiam V. C. Alm. ſed rectius *omnia emugiunt*, id eſt ſono maximo & bovino pronuntiant. ita *mugientem literam* M. vocat lib. XII. 10. de manibus vero levatis, cum admirarentur aliquid, vide ad Petron. cap. XL. BURM.

Emugiunt.] *Emungunt.* V. C. Alm.

Jactatione, geſtu.] *Jactatione geſtus.* MSS. Bodl. Joan. Alm.

Jam collidere manus.] Hoc geſtu utendum putat Fabius duntaxat in contentionibus. TURNEB.

Pullatum circulum.] *Circulus pullatus* appellatur turba populi & corona, veſtibus pullis utentis, nam his veſtibus plebs Romana utebatur, ut apparet ex Tranquillo in Auguſto. c. XI. & XLIV. TURNEB. id eſt, ad imperitiores & rudiores: qua ſignificatione dicitur a Suetonio in Aug. & a Plinio in Epiſt. VII. 17. PHILANDER. vide Ferr. de Re veſt. lib. I. cap. 35.

Colori.] *Colorem.* V. C. Alm.

Et ineptos.] *Et* deeſt. V. C. Alm. Ald. Locatel. Gryph. & Baſil.

Nos quando.] *Nos quando & praecipiendi munus, & jam pridem.* Ald. Sich. Baſil. *jam pridem deprecati ſumus.* MS. Bal. Colon. Colin. *& praecipiendi munus etiam pridem.* Steph. Roig. Obr. Gibſon.

Et in foro quoque.] Fabius libro duodecimo ait orato-

nere dum deſideraremur, inquirendo ſcribendoque talia conſolemur otium noſtrum, quae futura uſui bonae mentis juvenibus arbitramur, nobis certe ſunt voluptati.

oratorem quoque debere finem cauſarum agendarum mature facere, & ad otium ſe conferre. Turneb.

Inquirendo ſcribendoque, &c.] Fabius quoque lib. 12. ſuadet ut orator, cum finem agendi fecerit, cum alia ſtudia tractet, tum etiam aliquid componat. *Idem.*

Bonae mentis.] *Bene meritis.* MS. Bodl.

CAPUT XIII.

Quis modus ſit in arte.

Nemo autem à me exigat id praeceptorum genus, quod eſt à plè- XIV.
riſque ſcriptoribus artium traditum, ut quaſi quaſdam leges immutabili neceſſitate conſtrictas ſtudioſis dicendi feram: utique *prooemium*, & id quale: proxima huic *narratio*: quae lex deinde narrandi: *propoſitio* poſt hanc, vel, ut quibuſdam placuit, *excurſio:* tum *certus ordo quaeſtionum*, ceteraque, quae velut ſi aliter facere fas non ſit, quidam tamquam juſſi ſequuntur. Erât enim rhetorice res prorſus facilis ac parva, ſi uno & brevi praeſcripto contineretur: ſed mutantur pleraque cauſſis, temporibus, occaſione, neceſſitate. Atque ideo res in oratore praecipua conſilium eſt, quia varie, & ad rerum momenta convertitur. Quid ſi enim praecipias imperatori, quoties aciem inſtruet, dirigat frontem, cornua utrimque promoveat, equites pro cornibus locet? Erit haec quidem rectiſſima fortaſſe ratio, quoties licebit: ſed mutabitur natura loci, ſi mons occurret, ſi flumen obſtabit, ſi collibus, ſylvis, aſperitate alia prohibebitur. Mutabit

Generale caput ante artis ingreſſum tractat, docetque *rhetorices* praecepta non eſſe ſemper neceſſaria, ſed plerumque rei utilitate & oratoris conſilio immutari. reprehendit autem *technicos* quoſdam, qui praecepta conſcripſerant, ut leges quaſdam immutabiles. Turneb.

Conſtrictas.] *Conſcriptas*, Par. Steph. Locat. Colin. Baſil. Gryph. & Sich. marg. *conſtructas.* V. C. Alm.

Utique prooemium.] *Technici* certum partium numerum praeſcribunt & certum ordinem: Fabius non ſemper totidem partibus eſſe opus putat, & artificioſam diſpoſitionem plerumque mutari exiſtimat. Turneb. hanc periodum uſque ad *quae velut*, additamentum vult Gallaeus, & repetita ex ſequentibus; *Ita prooemium neceſſarium.* &c.

Huic narratio.] *Huic ratio.* V. C. Alm.

Excurſio.] Notat ſui temporis oratores, qui (ut ſcribit libro quarto) poſt narrationem egredi ſolebant in locum amoenum. Turneb.

Tanquam juſſi.] *Quidam tantum quantum juſſi ſic ſequuntur.* MSS. Bodl. & Alm. niſi quod habeat *ſubſequuntur.* *Quidam tantum, quantum juſſi ſequuntur.* Obr.

Atque ideo.] Fabius libro ſexto de *judicio* & *conſilio* verba facit, quibus orator utitur ad diſpoſitionem & inventionem rerum verborumque. ex horum praeſcripto immutari poſſe praecepta ſcribit. Turneb.

Quia varie.] Francius malebat *quo*, vel *qua*.

Quid ſi enim &c.] Vegetius ſcribit, plerumque ita aciem inſtrui, ut frons directa ſit, quam utrinque cornua muniant. haec tamen ratio non eſt perpetua. Turneb.

Dirigat frontem.] *Ut dirigat.* Ald. Steph. Colin. Baſil.

Si collibus.] *Si* deeſt. V. C. Alm.

Sed mutabitur.] *Mutabit.* Francius.

tabit hoſtium genus, mutabit praeſentis conditio diſcriminis. nunc acie directa, nunc cuneis, nunc auxiliis, nunc legione pugnabitur: nonnumquam terga etiam dediſſe ſimulata fuga proderit. Ita prooemium neceſſarium, an ſupervacuum: breve, an longius: ad judicem omni ſermone directo, an aliquando averſo per aliquam figuram, dicendum ſit: conſtricta an latius fuſa narratio, continua an diviſa, recta an ordine permutato, cauſſae docebunt. Itemque de quaeſtionum ordine, cum in eadem controverſia aliud alii parti prius quaeri frequenter expediat. Neque enim rogationibus plebiſve ſcitis ſancta ſunt iſta praecepta, ſed hoc quidquid eſt, utilitas excogitavit. Non negabo autem ſic utile eſſe plerumque, alioqui nec ſcriberem: verum ſi eadem illa nobis aliud ſuadebit utilitas, hanc, relictis magiſtrorum auctoritatibus, ſequemur. Equidem id maxime praecipiam, ac repetens iterumque iterumque monebo. Res duas in omni actu ſpectet orator, *quid deceat, quid expediat.* Expedit autem ſaepe mutare ex illo conſtituto traditoque ordine aliqua, & interim decet, ut in ſtatuis atque picturis videmus, variari habitus, vultus, ſtatus. Nam recti

Aſperitate alia.] *Aliave aſperitate aliqua.* Ald. Par. Colin. Baſil. *alia aſperitate aliqua.* Locat. *aliave aſperitate prohibebitur.* Gryph. *aſperitateve aliqua.* Steph. Roiguii.

Cuneis.] *Cuneus* eſt multitudo militum, ita digeſta, ut initio ſit anguſta, & paulatim dilatetur. *Cuneo* utuntur, cum perrumpere volunt hoſtium aciem. Turneb.

Simulata fuga.] Significat *ſtrategemata*, quae fiunt ab aſtuto & vafro ducis conſilio. Turnebus.

Ita prooemium.] Fabius libro quarto cap. 1. docet *prooemio* non eſſe utendum, ſi judex ſatis praeparatus eſt, aut cauſa praeparatione non eget. *Idem.*

Supervacuum.] *Supervacaneum.* Par. Colin.

Breve an longius.] Si cauſa ſimplex eſt, breviori eſt opus prooemio; ſin perplexa aut multiplex, productiore. Turneb.

An aliquando averſo.] Nonnulli praecipiunt, in exordio dirigendum ſemper eſſe ſermonem ad judicem: Fabius tamen libro quarto cap. 1. docet, illic optime fieri interdum *apoſtrophen.* Idem.

Conſtricta an.] Plin. lib. 1. ep. 20. *Sed non minus non ſervat modum, qui infra rem, quam qui ſupra, qui adſtrictius, quam qui effuſius dicit.* Almelov.

Fuſa oratio.] *Diffuſa.* MS. Joan. Colon. Locat.

Continua an diviſa.] Fabius libro quarto cap. 2. docet, interdum narrationem interrumpi poſſe: quod fecit Cicero in narratione pro Cluentio. Turneb.

Cum in eadem contr.] Hac de re Fabius tractabit copioſe lib. ſeptimo, cap. 2. *Idem.*

Prius quaeri.] *Proprius.* Marg. Baſil.

Neque enim.] Probat à fine, perpetua non eſſe praecepta. nam cum inventa ſint cauſa utilitatis, illi debent cedere. Turneb.

Non negabo autem.] Praecepta ſcribuntur aut de his, quae ſemper ita fiunt, aut de his, quae plurimum fiunt: ut in artibus opinabilibus & conjecturalibus, cujuſmodi eſt rhetorica. *Idem.*

Iterum iterumque.] *Iterumque iterumque.* Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. eſt vero ex Virgil. III. Aeneid. 456. qui habet *praedicam, repetenſque iterumque iterumque monebo.* geminat etiam has particulas lib. II. 770. *ingeminans iterumque iterumque vocavi.* Burm.

Res duas in omni actu, &c.] Ut pluribus *in locis* Cicero, ita quoque Fabius praecipit, ut videamus *quid deceat & quid expediat.* alterum ad decorum pertinet, *ut omnia rebus & perſonis debite aptentur:* alterum ad cauſae utilitatem. hos itaque duos ſcopos ſibi proponat orator in cauſa ſua diſponenda & agenda. Turnebus. vide noſtri auctoris lib. XI. cap. 1. princ. Cicer. III. de Orat. 36. & Orat. 21. Nazianzenus in Tetraſtichis duo etiam praeſcribit, modum & tempus, quae his duobus adjungi ſemper & poſſunt, & debent. Almel.

Quid expediat.] *Et quid.* MSS. Bal. Alm. Andr. *quod expediat.* Locat.

Et interim decet.] Forte *interim & decet.* Francius.

Gra-

Digitized by Google

recti quidem corporis vel minima gratia eſt. Neque enim adverſa ſit facies, & demiſſa brachia, & juncti pedes, & à ſummis ad ima rigens opus: flexus ille, & ut ſic dixerim, motus, dat actum quemdam effictis. Ideo nec ad unum modum formatae manus, & in vultu mille ſpecies. Curſum habent quaedam & impetum, ſedent alia, vel incumbunt. nuda haec, illa velata ſunt: quaedam mixta ex utroque. Quid tam diſtortum & elaboratum, quam eſt ille Diſcobolos Myronis? Si quis tamen, ut parum rectum, improbet opus, nonne ab intellectu artis abfuerit, in qua vel praecipue laudabilis eſt illa ipſa novitas, ac difficultas? Quam quidem gratiam & delectationem afferunt figurae, quaeque in ſenſibus, quaeque in verbis ſunt. Mutant enim aliquid à recto, atque hanc prae ſe virtutem ferunt, quod à conſuetudine vulgari receſſerunt. Habet in pictura ſpeciem tota facies: Apelles tamen imaginem Antigoni latere tantum altero oſtendit, ut amiſſi oculi deformitas lateret. Quid? non in oratione operienda ſunt quaedam, ſive oſtendi non debent, ſive exprimi pro dignitate non poſſunt? ut fecit Timanthes, ut opinor, Cythnius, in tabula,

Gratia.] De hac vide Jun. de pict. lib. III. c. 6.

Nempe enim.] Hic ſenſus difficulter percipitur, quia mendis carere non videtur, quae facile tollerentur, ſi quod integrum exemplar inveniretur. ſed loco illius *neque* forſitan legendum eſt *aeque*. videtur enim exponere Fabius, quo modo recti corporis vel minima gratia ſit. ſi enim aeque adverſa ſit facies, & aeque dimiſſa brachia ſtatuae alicujus, omni gratia carebit. Regius. *Neque enim* V. C. Alm. Locatel. Steph. Par. Vaſc. Colin. Baſil. marg. & videtur praeferendum τῷ *nempe*. adverſa enim facies, & quae ſequuntur, carent gratia, ſed in varios ſitus formata venuſtatem addunt; ita paullum inclinatam faciem in dextram vel ſiniſtram, vel leviter in humum ſpectantem fere ſemper pictores effingunt. *adverſa* vero facies eſt oppoſita videnti. ut *adverſa frons*; de qua vide Heinſ. ad Claud. III. rapt. proſ. 393. Burmann.

Adverſa ſit facies.] Appellat *faciem adverſam*, è directo oppoſitam, & in neutram partem inclinatam. Turneb.

Demiſſa brachia.] Quae ruſticitatis ſignum dabant, vide Caſaub. ad Theoph. περὶ ἀδολεσχίας. p. 132. Turneb. adv. XLI. 2. Victor. XXII. Var. lect. 2. Burm.

Rigens opus.] *Regens.* marg. Baſil.

Actum quemdam effictis.] *Actum quendam & factum.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Locatell. Ald. Steph. *& factis.* Colon. *Et fictis.* Baſil. marg.

Ad unum modum.] Lege *motum.* & vide Cl. Graev. ad Cicer. I. de off. 36. Almel.

In vultu.] *Vultus* V. C. Alm. unde Francius, *in vultu ſunt.*

Curſum habent quaedam.] *Quendam* Locat.

Myronis.] De hoc Myronis diſcobolo meminit Plinius lib. XXXIV. c. 8. Regius. Myro optimus ſtatuarius *diſcobolum* fecit, id eſt diſcum jacientem, qua in ſtatua mire expreſſit nixum & conatum hominis, diſcum jacere molientis. Turneb. *Diſcobolus.* V. C. Alm. & Obr.

Mutant enim.] *Etiam.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Locat. Sich. Gryph. Baſil. Obrechtus edidit & diſtinxit, hoc modo; *quaeque in verbis ſummutant etiam aliquid &c.*

Receſſerunt.] Malebat Francius *receſſerint.*

Antigoni] Plin. lib. 35. cap. 10. Philand.

Amiſſi oculi deformitas.] Antigonus, Philippo Perinthum obſidente, catapultae ſagitta oculum amiſit. hoc exemplum ſignificat artis praecepta immutari ex ratione decori. Turneb. *omiſſi.* marg. Baſil.

Ut fecit Timanthes.] Scribit Plinius in Timanthis operibus non ſolum ſpectandam fuiſſe artem, verumetiam ingenium. Porro quemadmodum olim in certaminibus publicis committebantur poëtae, ita quoque pictores, ut colligere licet ex multis locis Plinii. Turneb. *Timanthes.* Cicer. in Brut. 18. & Orat. 22. Plin. lib. 35. cap. 10. & Valerius lib. 8. cap. 11. Philand.

Ut opinor.] *Ut* deeſt. V. C. Alm.

Cythnius.] Euſtathius Sicyonium facit. vide Junii Catalog. Pictorum in *Timanthe*. Steph. in *Cythno* men-

tabula, qua Colotem Tejum vicit. Nam cum in Iphigeniae immolatione pinxiſſet triſtem Calchantem, triſtiorem Ulixem, addidiſſet Menelao, quem ſummum poterat ars efficere, moerorem: conſumptis affectibus, non reperiens, quo digne modo patris vultum poſſet exprimere, velavit ejus caput, & ſuo cuique animo dedit aeſtimandum. Nonne huic ſimile eſt illud Salluſtianum, *Nam de Carthagine tacere ſatius puto, quam parum dicere*? Propter quae mihi ſemper moris fuit, quam minime alligare me ad praecepta, quae καθολικὰ vocant, id eſt, (ut dicamus quomodo poſſumus) *univerſalia*, vel *perpetualia*. Raro enim reperitur hoc genus, ut non labefactari parte aliqua, aut ſubrui poſſit. Sed de his plenius ſuo quidque loco tractabimus. Interim nolo ſe juvenes ſatis inſtructos, ſi quem ex his, qui breves plerumque circunferuntur, artis libellum edidicerint, & velut decretis technicorum tutos putent. Multo labore, aſſiduo ſtudio, varia exercitatione, pluribus experimentis, altiſſima prudentia, praeſentiſſimo conſilio conſtat ars dicendi. Sed adjuvatur his quoque, ſi tamen rectam viam, non unam orbitam monſtrent: à qua declinare qui crediderit

mentionem facit Pictoris Cythnii; ſed ejus nomen non exprimit. eum vero Cudiam fuiſſe Berkelius ex Euſtath. ad Dionyſ. Perierg. 526. docet. ſed Junius in *Cythnius Pictor*, Timanthem intelligi vult: dubitaſſe videtur Fabius. Neſcio autem, unde didicerit Moſellanus Cythnon eſſe urbem Arcadiae; idque ex Plinio & Stephano, apud quos ego hoc invenire nullo modo potui. Burm.

Colotem Tejum.] *Colotenteum*. MSS. Joan. Bal. *Coloteium*. Locat. Ald. marg. Baſil. *Coloteno Tejum*. Sich. *Coloten Tejum*. Gryph. Colin. Obr.

In Iphigeniae.] *In* deeſt Ald.

Salluſtianum.] In Jugurtha. c. 19. Philand. ceterum in Salluſtio legitur hodie *ſilere melius puto*; unde apparet ſaepe veteres memoriae fiducia citaſſe ſcriptorum loca diverſis verbis. Ut aliis exemplis viri docti ſaepe oſtenderunt. vide Grot. ad Lucae Euang. 11. 12. & ex noſtro plurimis exemplis paſſim conſtat. Burm.

Propter quae.] Ex ſuperioribus demum colligit, univerſalia artis praecepta non eſſe ſemper obſervanda, ſed omnia referenda eſſe *ad decorum* & *utilitatem*. Turnebus.

Moris fuit.] *Fuerit*. V. C. Alm.

Quam minime.] *Minime*, cum ſit negandi adverbium, minus recte cum illa particula *quam* videtur copulari. fere enim cum ſuperlativo connecti eleganter ſolet. *Quam minimum* igitur mihi legendum videtur. eoque magis, quod etſi raro, nonnumquam tamen Fabius ſe praeceptis adſtringit. Regius. *Minimum*. Colin. & margo Stephani & Baſil. & probat Aſcenſius.

Καθολικὰ.] Catholicis praeceptis non ſemper inſiſtendum, & quibus praeter illa conſtet ars dicendi.

Aut ſubrui.] *Et* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Interim nolo.] Ad extremum utitur commonitione, ne quis ex praeceptis technicorum ſe ſatis putet inſtructum ad eloquentiam. *Technicos* autem appellat illos, qui precepta artis ſcripſerunt, & univerſales praeceptiones tradiderunt. Turneb.

Multo labore, aſſiduo ſtudio.] Vide Plin. III. Epiſt. 8. & Cornif. ad Herenn. lib. 1. c. 1. & Cicer. II. de Orat. 3. Almel.

Pluribus.] *Plurimis*. MSS. Bodl. Joan. Alm. Sich.

Altiſſima prudentia.] Hoc docet & Cicer. in Bruto. cap. 16. & deinde exemplo Themiſtoclis probat cap. 7. Almel.

Praeſentiſſimo.] *Praeſtantiſſimo*. MS. Bodl. Ald. Locatel. & margo. Baſil. rectius Vallae liber *praeſentiſſimo*. quod quidem ex illo Ciceronis pro Sext. XLI. *qui virtute & conſilio praeſtanti exſtiterunt*, poſſet defendi; ſed malo hic *praeſentiſſimo*. ita & lib. XII. cap. 1. legendum *morte quam praeſentiſſimo ſuſcepit animo*. ubi male *praeſtantiſſimo*, ut ibi docebimus. nam ſaepe hae voces fuerunt confuſae. Val. Max. III. 2. 9. *obſtinata animi praeſtantia extortam manibus hoſtium victoriam patriae reſtituit*. ubi alii codices *praeſentia*. & ita apud Virgilium, Ovidium & alios paſſim. Burm.

A qua declinare.] *Quae declinare*. V. C. Alm. *qua declinare*. Ald. Locat.

Per

diderit nefas, patiatur neceſſe eſt illam per funes ingredientium tarditatem. Itaque & ſtratum militari labore iter ſaepe deſerimus compendio ducti: & ſi rectum limitem rupti torrentibus pontes inciderint, circumire cogemur: & ſi janua tenebitur incendio, per parietem exibimus. Late fuſum opus eſt, & multiplex, & prope quotidie novum, & de quo numquam dicta erunt omnia. Quae ſunt tamen tradita, quid ex his optimum, & ſi quid mutari, adjici, detrahi melius videbitur, dicere experiar.

Per funes ingredientium.] Funambulos intelligere videtur. male enim Aſcemſium puto explicare.

Itaque.] Docet Fabius artis praecepta ampla eſſe debere, & quaſi libera, non (ut *technici* volunt) ſtricta & immutabilia. alioqui enim obeſſent eloquentiae, non prodeſſent. TURNEB. *Compendium*, ſive *compendiaria*, eſt via contractior, quam quis, ambagibus relictis, ſectans lucrum quaſi laſſitudinis, facit. Varro σκιομαχίᾳ, *Hoc dico, compendiaria ſine ulla ſollicitudine ac moleſtia dicundi ad eandem voluptatem poſſe perveniri.* Citat Nonius in voce *Compendium.* Gloſſar. *Compendium. Compendiaria*, συντομία. MS. tamen heic pro *ſtratum* legit *exſtractum. Exſtracta autem via* contraria eſt compendiariae. Ovid. l. 3. Metam.

Tardius exierant, ſed per compendia montis
Praecipitata via eſt ———

Plutarchus Erotico: Σύντονοι ὁμοῦ καὶ σύντομοι εὑρίσκεται πορείας ἐπ' ἀρετήν. Ergo *exſtrahere iter*, eſt μακρύνειν: Sicut συντέμνειν *compendio* duci. Sophocles Antigona.

——— Συντέμνουσι γὰρ
Θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι.

Fabius lib. 3. cap. 2. *Haec autem brevior, & vel ideo dilucidior multo via, neque diſcentem per ambages fatigabit.* Papin. Stat. lib. 2. Theb. v. 496.

Fert via per dumos proprior, qua calle latenti
Praecelerant, denſaeque legunt compendia ſylvae.

Quinctilianus infra lib. 4. cap. 2. *Nam & fallit voluptas, & minus longa, quae delectant, videntur: ut amoenum ac molle iter etiamſi eſt ſpatii amplioris, minus fatigat, quam durum arduumque compendium.* GEBHARD. Crepund. l. 2. c. 1. p. 59. vide ad Petron. cap. 11.

Si quid mutari.] *Si qua.* MS. Bal. Locat. Ald. Colon. Sich. Par. Gryph. Colin. Baſil. Obr.

CAPUT XIV.

Rhetorices etymon, & totius operis diviſio.

Rhetoricen in Latinum transferentes, tum *oratoriam*, tum *oratricem* nominaverunt. Quos equidem non fraudaverim debita laude, quod copiam Romani ſermonis augere tentaverint. Sed non omnia nos ducentes ex Graeco ſequuntur, ſicut ne illos quidem, quoties ſuis utique verbis ſignare noſtra voluerunt. Et haec interpretatio XV.

Quoſdam reprehendit, qui *rhetorices* appellationem in Latinum male verterunt, aitque nomine Graeco eſſe utendum, ut Latino. deinde *rhetoricen* partitur *in praecepta, oratorem, & orationem.* TURNEB. litem hanc, an recte vertatur *oratoria* ex Graeco *rhetorice*, quod à ῥέω, ita dirimere Feſtus velle videtur in *Oratores. Oratores dictos exiſtimant, quod ad reges & gentes, qui miſſi erant, pro republ. noſtra a Populo Romano, ii conceptis verbis ſolerent deos ἀρᾶσθαι, id eſt teſtari.* ALM.

Sequuntur.] Id eſt facilia ſunt formatu. metaphora a cera & mollibus materiis ducta, quae ſequuntur manum artificis, quae fingit eam & ducit in varias formas. vide Barth. ad Stat. 1. Achil. 333. Gronov. Diatr. Stat. c. XLV. & eadem proprietas in verbo *ducere*, quod de artificibus, qui ducunt ceram, lanam, aes & ferrum &c. dici docuit jam Parrhaſ. ad Claud. 1. de Rapt. 52. & III. 396. & ita *ducere formam* Ovid. 1. Met. 402. & IV. Pont. 10. & noſter lib. 11. cap. 17. *ducere ex luto vaſa.* & alibi. BURM.

Sicut ne illos quidem.] Nam quaedam propria ſunt

tio non minus dura eſt, quam illa Flavii *eſſentia* atque *entia:* ſed ne propria quidem. Nam *oratoria* ſic efferetur, ut *elocutoria: oratrix* ut *elocutrix*. Illa autem, de qua loquimur, *rhetorice*, talis eſt, qualis *eloquentia:* nec dubie apud Graecos quoque duplicem intellectum habet. Namque uno modo fit appoſitum, *ars rhetorica*, ut *navis piratica:* altero nomen rei, qualis eſt *philoſophia*, *amicitia*. Nos ipſam nunc volumus ſignificare ſubſtantiam, ut grammatice *literatura* eſt, non *literatrix*, quemadmodum *oratrix:* nec *literatoria*, quemadmodum *oratoria*. Verum in rhetorice non ſic. Ne pugnemus igitur, cum praeſertim plurimis alioqui Graecis ſit utendum. Nam certe ſi & *phyſicos*, & *muſicos*, & *geometras* dicam, nec vim afferam his nominibus indecora in Latinum ſermonem mutatione. Denique cum M. Tullius etiam ipſis librorum, quos hac de re primum ſcripſerat, titulis Graeco nomine utatur, profecto non eſt verendum, ne temere videamur oratori maximo de nomine artis ſuae crediſſe. Igitur *Rhetorice* (jam enim ſine metu cavillationis utemur hac appellatione) ſic, ut opinor, optime dividetur, ut *de arte*, de *artifice*, de *opere* dicamus.

ſunt linguae Romanae, quae quidem Graecis inaudita fuerant: idcirco apud illos carent appellatione, ut *dictator*, *emancipatio*. TURNEB.

Plauti.] Scribe *Flavii*, & hic & lib. III. cap. 6. Flavii enim artis Rhetoricae meminit lib. VII. c. 4. & lib. VIII. 3. dicit *ens & eſſentia formata a Sergio Flavio*. ſic enim legendum, non, ut ſcriptum eſt a *Servio Flavioque*. PHILAND. *Flavii* Steph. Par. Gryph. margines Baſil. & Colin. In Theſauro vero Fabri *eſſentiam* a Papirio Fabiano uſurpatam Quinctilianum docere traditur. quod unde ſit hauſtum ignoro. fuit quidem Papirius Fabianus nobilis Rhetor, & Senecae memoratur, ſed hunc *eſſentiam* atque *entiam* dixiſſe neſcio.

Ornatrix ut elocutrix.] *Et*. V. C. Alm.

Eſſentia atque entia.] Duo haec nomina *eſſentia* & *entia* ſignificant *ſubſtantiam*, quae dicitur Graecis *οὐσία*. TURNEB.

Altero nomen rei.] Nomina *ſubſtantiva* rem ſimpliciter ſignificant, *adjectiva* vero adjunctionem quandam & appoſitionem ,;& quaſi adhaeſionem. *Idem.*

Qualis eſt.] *Quae*. V. C. Alm.

Non ſic.] *Non ſit*. V. C. Alm. Andr. Ven. Locat. Ald. Colon. Sich. Gryph. Baſil.

Ne pugnemus.] *Nec*. V. C. Alm. *non* Steph. Gryph. Baſil. Obrecht. *nam* Locatel.

Certe ſi phyſicos.] Hic ſenſus confuſus mihi videtur, nec quid ſibi velit percipitur, quamvis incorruptus pleriſque videatur, qui hunc contextum mendis carere putantes, nunquam corrigere aggreſſi ſunt. Sed niſi ea particula *ſi* expungatur, ac loco illius *&* copula reponatur, numquam integer ſenſus elicietur. Ut omittam quod *& muſicos in* vetuſto exemplari legimus hoc modo. *Nam certe & phyſicos, & muſicos & Geometras dicam.* hoc autem dictum Fabii diligenter notent, qui nominibus Graecis uti reformidant, ac *naturales*, quam *Phyſicos* dicere malunt. REGIUS. *Si philoſophos.* MSS. Joan. Almel. Andr. Obrecht. *ſicut philoſophos.* Ald. *ſicut Philoſophus.* marg. Baſil. *nam certe & Phyſicos, Muſicos.* Sich. Par. Gryph. Baſ.

M. Tullius.] Duo ſolum exſtant Ciceronis libri de arte Rhetorica inſcripti, in quibus diffuſe de inventione tractat. de his hoc loco Quinctilianus intelligit. nam Rhetoricam ad Herennium falſo adſcribi, cum aliis argumentis, quae ſuperius in tranſcurſu attigimus, tum quod Fabius numquam de illa mentionem facit, minime taciturus, ſi Ciceronis id opus fuiſſe exiſtimaſſet. REGIUS. pluribus hic quoque Aſcenſius probare conatur, libros ad Herennium non eſſe Ciceronis, ſed Cornificii, ad quem Ciceronis Epiſtolae quaedam exſtant, & paullo poſt Ciceronis mortem editos.

Igitur Rhetorice.] Haec Fabii diviſio conſentit cum Ciceronis partitione, qua diſtribuit doctrinam dicendi, in *vim oratoris, orationem & quaeſtionem.* nam vis oratoris complectitur artem & artificem, oratio opus. operi porro & arti admixta eſt materia, quae appellatur quaeſtio. TURNEB.

Ut de arte.] Uberrime totam facultatem eſt complexus, cum de arte dicat, & de oratore, in quo eſt ars, & de oratione, quae ex artis praeceptis ab oratore efficitur: perinde ac ſi diceret de

quali-

dicamus. *Ars* erit, quae diſciplina percipi debet: ea eſt *bene dicendi ſcientia.* *Artifex* eſt, qui percipit hanc artem, id eſt orator, cujus eſt ſumma *bene dicere.* *Opus*, quod efficitur ab artifice, id eſt *bona oratio.* Haec omnia rurſus diducuntur in ſpecies. Sed illa ſequentia ſuo loco, nunc quae de prima parte tractanda ſunt, ordiar.

qualitate, de ſubjecto, & de effectu. Idem.

Diſciplina praecipi.] *Percipi* ſcribendum eſt, nam artes diſcendo percipimus atque conſequimur. REGIUS. *praecipi.* Ald. margo Baſil.

Percipit hanc artem.] *Praecipit.* Gryph. marg. Baſil.

Opus quod efficitur.] *Eſt* verbum videtur adſcribendum, ut legatur, *opus eſt, quod efficitur.* REGIUS. ita poſſumus illud, *artis ſeverae effectum*, capere apud Petron. cap. v.

Ordiar] *Exequar.* MS. Joan.

CAPUT XV.

Quid ſit rhetorice, & quis ejus finis.

Ante omnia, quid ſit *rhetorice:* quae finitur quidem varie, ſed quae- XVI.
ſtionem habet duplicem. aut enim *de qualitate ipſius rei*, aut *de comprehenſione verborum* diſſenſio eſt. Prima ac praecipua opinionum circa hoc differentia, quod alii malos quoque viros poſſe oratores dici putant: alii (quorum nos ſententiae accedimus) nomen hoc, artemque, de qua loquimur, bonis demum tribui volunt. Eorum autem, qui dicendi facultatem à majore ac magis expetenda vitae laude ſecernunt, quidam rhetoricen *vim* tantum, quidam *ſcientiam*, ſed non virtutem, quidam *uſum*, quidam *artem* quidem, ſed à ſcientia & virtute dijunctam, quidam etiam *pravitatem* quamdam *artis*, id eſt κακοτεχνίαν nominaverunt. Hi fere, aut *in perſuadendo*, aut *in dicendo appoſite* ad

Varias ponit rhetorices definitiones, varios quoque fines, quibus improbatis demum colligit rhetorices eſſe finitionem, *ſcientiam bene dicendi:* finem vero, *bene dicere.* TURNEB.

Finitur.] *Finire* ac *definire* idem interdum ſignificat, ut *finis* & *definitio:* quum finis ſummum & ultimum etiam ſignificat, quod Graece τέλος dicitur. quando vero pro definitione ponitur, ὅρος vocatur. REGIUS.

Aut enim de qualitate.] In definitionibus interdum quaeritur verumne hoc an falſum, quod ad qualitatem eſt referendum: ut an rhetorice bona eſt, an mala: interdum vero pluſne complectatur an minus, quod ad comprehenſionem verborum referri debet. TURNEB.

Quod alii malos.] Hunc locum Fabius exequitur fuſius cap. I. lib. 12. *Idem.*

Dici putant.] Ut Gorgias apud Platonem. MOSELLANUS.

Bonis demum tribui volunt.] Ut Cicero, & Socrates apud Platonem. *Idem.* Nota vero Fabium *demum* pro tantum ponere, ut mox hoc capite *circa civiles demum quaeſtiones verſari*, & lib. VII. praefat. & alibi.

Vim.] Mneſarchus apud Cicer. I. de Orat. 18. *unam quandam virtutem eſſe* ajebat. ALMEL.

Sejunctam.] *Disjunctam* Andr. Locat. Ald. Par. Colin. Baſil. *dijunctam.* MSS. Bal. Alm. & Obr. & ita apud Cicer. I. ad Fam. 9. *nam ab orationibus dijungo me fere, referoque ad manſuetiores Muſas.* & ita *dijunctionem* Gellio lib. II. 7. aſſeruit ὁ πάνυ Gronovius. BURM.

Κακοτεχνίαν.] Κακοτεχνίαν appellamus eam artem, quae non ad bonum, ſed ad malum eſt comparata: cujuſmodi eſt ars magica. Porro nonnulli *rhetorica* ad hominum perniciem abutuntur. TURNEB.

Hi fere.] *Hi autem fere in perſuadendo.* Sich.

Aut in dicendo.] *Docendo.* V. C. Alm.

Appoſite.] *Aperte.* MS. Joan. *Apte* MSS. Bodl. Bal.

ad perſuadendum, poſitum orandi munus ſunt arbitrati. Id enim fieri poteſt ab eo quoque, qui vir bonus non ſit. Eſt igitur frequentiſſimus finis rhetorices, *vis perſuadendi*. Quod ego *vim* appello, plerique *poteſtatem*, nonnulli *facultatem* vocant: quae res ne quid afferat ambiguitatis, vim dico τὴν δύναμιν. Haec opinio originem ab Iſocrate (ſi tamen re vera ars, quae circumfertur, ejus eſt) duxit. Qui, cùm longe ſit à voluntate infamantium oratoris officia, finem artis temere comprehendit, dicens eſſe rhetoricen *perſuadendi opificem*, id eſt πειθοῦς δημιουργόν. Neque enim mihi permiſerim eadem uti declinatione, qua Ennius M. Cethegum *Suadae medullam* vocat. Apud Platonem quoque Gorgias in libro, qui nomine ejus inſcriptus eſt, idem fere dicit: ſed hanc Plato illius opinionem vult accipi, non ſuam. Cicero pluribus locis ſcripſit, oratoris officium eſſe, *dicere appoſite ad perſuadendum*. In rhetoricis etiam, quos ſine dubio ipſe non probat, finem facit *perſuadere*. Verum & pecunia perſuadet, & gratia, & auctoritas dicentis, & dignitas, & poſtremo aſpectus etiam ipſe ſine voce, quo vel recordatio meritorum cujuſque, vel facies aliqua miſerabilis, vel formae pulchritudo ſententiam dictat. Nam & M. Aquilium

Bal. Andr. Obrecht.

Rhetorices vis.] *Rhetoricen eſſe vim perſuadendi.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Ald. Par. Locat. Baſil.

Vis perſuadendi.] vide Ariſtid. Orat. penult. pag. 702. tom. III. Ed. Steph. ALMEL.

Originem ab Iſocrate duxit.] Cicero negat ſe quicquam vidiſſe ſcriptum de rhetorica ab Iſocrate: cujus opinionem ſequi videtur Fabius. negat enim eum libellum, qui ejus nomine ferebatur, ab eo ſcriptum. TURNEB. *ab ipſo Socrate.* MS. Bodl.

Rhetoricen perſuadendi opificem.] Francius conjeceiat *Rhetorem*. non male mea ſententia, quia ſequenti exemplo Cethegi confirmari poteſt.

Declinatione.] *Declaratione.* Ald. Baſil. Gryph. Vidov. alii *declinationem* defendunt, quaſi Ennius dixiſſet *ſuadai* pro *ſuadae*. ſed de hac hic non agitur, verum de tota dictione, quae duriorem metaphoram habet, & ita declinat à vulgari nimium ſermone. ſic capit. 13. ab *Orbita declinare* dixit, & ita paſſim alii *declinare de via*. BURM.

Suadae medullam.] Ennii Annal. lib. IX. verſus eſt de Cethego,

Flos delibatus populi, Suadaeque medulla.

Nomen hoc autem, ut durum, reformidat Fabius. itaque non vertit, *opificem Suadae*, ſed perſuadendi. TURNEB.

Vocat.] Hos verſus Ennianos de Cethego citat Cicero in Bruto c. 15. & Gellius lib. XII. c. 2. MOSELLAN. vide & Cicer. libro de ſenectute cap. 14. PHILAND.

Apud Platonem quoque.] Apud Platonem Gorgias ait rhetorices eſſe finem, in quocunque coetu perſuadere auditori. TURNEB.

Cicero.] Vide Angel. Politian. Miſcel. cap. 91. MOSELL.

Pluribus locis.] De Orat. I. cap. 31. Academ. Quaeſt. lib. I. c. 8. de Invent. I. 5. & Cornif. ad Herenn. I. 2. ALMEL.

Non probat.] Nam in praefatione voluminum de Oratore libros illos ſibi rudes & impolitos excidiſſe ingenue fatetur. MOSELL.

Finem facit perſuadere.] Clemens Alex. Stromat. lib. I. p. II. dicit *principium eſſe probabile, officium vero argumentum, & finem perſuaſionem.* ALMEL.

Verum & pecunia.] Superiores finitiones & fines rhetorices improbat, cum ſint in communitate, non in proprietate. TURNEB.

Vel facies.] Tum etiam lachrymae. ut Ovidius de pont. lib. III. eleg. I.

Nec, tua ſi fletu ſundantur verba, nocebit;
Interdum lachrymae pondera vocis habent.

ALMEL.

Formae pulchritudo ſententiam dictat.] Non abſurde igitur hanc non minus, quam Eloquentiam cum Iſocrate, πειθοῦς δημιουργὸν appellaveris. Cujus rei documentum habemus in Hyperide, ſummo & omni elegantia inſtructo Oratore: qui cum pulcher & inſigni ſpecie ad formoſae mulieris defenſionem acceſſiſſet, quo plus momenti habitu-

ra

quilium defendens Antonius, quum ſciſſa veſte cicatrices, quas is pro patria pectore adverſo ſuſcepiſſet, oſtendit, non orationis habuit fiduciam, ſed oculis populi Romani vim attulit: quem illo ipſo aſpectu maxime motum in hoc, ut abſolveret reum, creditum eſt. Servium quidem Galbam miſeratione ſola, qua non ſuos modo liberos parvulos in concionem produxerat, ſed Galli etiam Sulpitii filium ſuis ipſe manibus circumtulerat, elapſum eſſe, cum aliorum monumentis, tum Catonis oratione teſtatum eſt. Et Phrynem non Hyperidis actione, quamquam admirabili, ſed conſpectu corporis, quod illa, ſpecioſiſſimum alioqui, diducta nudaverat tunica, putant periculo liberatam. Quae ſi omnia perſuadent, non eſt hic, de quo locuti ſumus, idoneus finis. Ideoque diligentiores viſi ſunt ſibi, qui, cum de rhetorice idem ſentirent, exiſtimaverunt eam *vim dicendo perſuadendi*. Quem finem Gorgias in eodem, de quo ſupra diximus, libro, velut coactus à Socrate facit. à quo non diſſentit Theodectes, ſive ipſius id opus eſt, quod de rhetorice nomine ejus inſcribitur: ſive, ut creditum eſt, Ariſtotelis: in quo eſt, finem eſſe rhetorices, ***ducere homines dicendo in id***,

ra eſſet ejus oratio: ipſam Phrynen omnium ſui temporis facie eximia, & ſingulari venuſtate pulcherrimam, in oculos Judicum, ut naturae divinum opus ,induxit: itaque ii motus in omnium animis conſecuti ſunt, ut rea unis omnium ſuffragiis abſolveretur. Adeundus Ludovicus Creſollius, Vacat. Autumn. lib. 3. cap. 29. ſect. 3. p. 647. Pareus. notum illud dictum Publii Syri,

Formoſa facies muta commendatio eſt.

& Lucan. x. 105.

Vultus adeſt precibus, facieſque inceſta perorat.

profuit certe Cleopatrae apud Julium Caeſarem *forma*, quae *aderat*, (id eſt, loco Patroni cujuſdam facundiſſimi, cauſſam ejus agebat) *puellae, & quae duplicaretur ex illo, quod talis paſſa videbatur injuriam.* Florus iv. 2. ſed eadem fruſtra *tentavit oculos* Auguſti; nam *pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.* ut idem ait. lib. iv. 11. Burm.

M. Aquilium.] M. Aquilius in Sicilia bellum ſervile confecit: is tamen poſtea repetundarum eſt accuſatus, quod ſocios expilaſſet. quem cum defenderet Antonius, nudavit *diloricata veſte.* Turneb. de *M. Aquilio* Cicero. ii. de Orat. cap. 47. & lib. v. in Verr. cap. 1. *Manium Aquilium.* V. C. Almel.

Sergium quidem Galbam.] Sergius Galba praetor in Hiſpania Luſitanorum manum fide publica interpoſita interemit. ideo accuſatus eſt à Libone trib. pl. ſubſcriptore etiam Catone. Turneb. *Servium.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Colon. Sich. Vaſc. Steph. Colin. Baſil. & recte. *Sergius* enim alterius Gentis nomen, ſed *Servius* Sulpitiorum praenomen. vide Glarean ad Sueton. Galb. 1. & Urſinum in gente Sulpicia, & Val. Max. lib. viii. cap. 1. §. 2. Burmannus.

In concionem.] *In concione.* MSS. Bod. Joan. Bal. Alm. Ald.

Phrynem.] Phrynen meretricem Theſpienſem, capitis ream factam ab Euthina, defendit Hyperides. Qui cum ſenſiſſet oratione ſua non permoveri Judices; productae in medium veſtem diſcidit, & pectus nudavit: tum omni oratione ad miſerationem converſa, extorſit Judicibus abſolutionem. unde lege cautum poſtea fuit, ne quis pro reo dicens, miſerationibus uteretur, neve reus in judicio adſpiceretur. Athenaeus lib. xiii. cap. 6. Camerar.

Sed aſpectu.] *Conſpectu.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Ald. Locat. Par. Colon. Sich. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil.

Diducta.] *Deducta.* Ald. ſed male; ut latius ad Ovidii 1. Amor. vii. 47. docebimus. Burm.

Vim dicendo perſuadendi.] Haec etiam fuit Ciceronis ſententia in rhetoricis, ut videatur Fabius cavillatorem egiſſe. Turneb. *vim in dicendo.* V. C. Almel.

Theodectes.] Diſcipulus Iſocratis, Rhetor nobilis, de quo plura Gellius x. 18. & qui quoque certavit ad Mauſoleum. Mosellan. Vide Valer. lib. 8. cap. 14. Exter. §. 3.

Sive Ariſtotelis.] Librum de rhetorice donavit diſcipulo *Theodecti* Ariſtoteles, qui ſub *Theodectis* etiam nomine eſt emiſſus: eum tamen ut ſuum Ariſtoteles poſtea aſſeruit. Turnebus. Vide ſupr. lib.

id, quod actor velit. Sed ne hîc quidem ſatis eſt comprehenſum: perſuadent enim dicendo, vel ducunt in id quod volunt, alii quoque, ut *meretrices, adulatores, corruptores.* At contra non perſuadet ſemper orator: ut interim non ſit proprius hic finis ejus: interim ſit communis cum iis, qui ab oratore procul abſunt. Atqui non multum ab hoc fine abeſt Apollodorus, dicens judicialis orationis primum & ſuper omnia eſſe, *perſuadere judici, & ſententiam ejus ducere in id, quod velit.* Nam & ipſe oratorem fortunae ſubjicit: ut ſi non perſuaſerit, nomen ſuum retinere non poſſit. Quidam receſſerunt ab eventu, ſicut Ariſtoteles, qui dicit, *rhetorice eſt vis inveniendi omnia in oratione perſuaſibilia.* Qui finis & illud vitium, de quo ſupra diximus, habet, & inſuper, quod nihil, niſi inventionem complectitur, quae ſine elocutione non eſt oratio. Hermagorae, qui finem ejus eſſe ait *perſuaſibiliter dicere*, & aliis, qui eamdem ſententiam non eiſdem tantum verbis explicant, ac finem eſſe demonſtrant, *dicere, quae oporteat, omnia ad perſuadendum:* ſatis reſponſum eſt, cum *perſuadere* non tantum oratoris eſſe convicimus. Addita ſunt his alia varie. Quidam enim *circa res omnes*, quidam *circa civiles* modo verſari *rhetoricen* putaverunt. quorum verius utrum ſit, in eo loco, qui hujus quaeſtionis proprius eſt, dicam. Omnia ſubjeciſſe oratori videtur Ariſtoteles, cum dixit, *vim eſſe dicendi, quid in quaque re poſſit eſſe perſuaſibile.* Et

lib. 1. cap. 4.

Actor velit.] *Auctor.* V. C. Alm.

Ne hic quidem.] *Ne hoc quidem.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Sich. Gryph. Colin.

Ducendo.] *Dicendo*, non *ducendo* eſt legendum: eadem autem ratione haec definitio confutatur, qua & ſuperior. quod videlicet aliis etiam, quam Rhetoricae, conveniat. REGIUS.

Corruptores.] Perductores. PITH. Cicer. III. Ver. 2. *Corruptorem, adulterum.* vide Paſſer. ad Prop 1. 8. p. 181.

Apollodorus.] Anguſtiorem praeſcripſit finem Apollodorus, judicialibus duntaxat cauſis comprehenſum. nam eas ſolas in arte tractavit, ut docet Fab. lib. 3. TURNEB.

Sententiam ſuam retinere in id.] Emendate in aliis exemplaribus legitur; *& ſententiam ejus ducere in id, quod velit:* illud enim eſt perſuadere. REGIUS. *ſuam retinere.* Locatel.

Nam & ipſe.] *Ipſum oratorem.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Venet. Locatel.

Ariſtoteles.] Lib. 1. Rhetoric. PHILAND.

Qui dicit.] *Qui* non habet V. C. Alm.

Vis inveniendi.] Ex Ariſtotele legendum eſſe *vis videndi* volebat Francius. ut etiam mox *vim eſſe videndi quid in quaque re poſſit eſſe perſuaſibile.* Ariſtotelis enim verba ſunt, ἔστω δὴ Ῥητορικὴ, δύναμις, περὶ ἕκαστον, τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. ad quae jam Victorius pag. 33. edit. Baſil. obſervavit *videndi* legendum, in ſecundo loco. & pluribus agit de hac Ariſtotelis definitione, & Quinctiliani criminatione. BURMAN.

Perſuaſibilia.] *Perſuadibilia.* Ald. & ita mox *perſuadibiliter*; & porro ſemper.

Hermagorae.] Scribit Fortunatianus Hermagoram non ſimpliciter pronunciaſſe finem rhetorices eſſe, *perſuaſibiliter dicere*, ſed, ut vitaret cavillationes, addidiſſe, *quoad pateretur rei natura & perſonae conditio:* ut hic videatur Fabius agere ſophiſtam. & alioqui ſuperiores fines, ſi recte intelligantur, nihil peccant. TURNEB.

Non iiſdem tamen verbis.] Quibuſdam quidem *tamen* particula ſenſui convenire videtur. Sed mihi certum eſt *tantum* eſſe legendum. REGIUS. *tantum.* V. C. Alm. & Locat. Baſil. & Obrecht. & Gibſ.

Quidam enim circa.] Hae de re Fabius tractabit in fine lib. 2. nam hoc non ad finem pertinet, ſed ad materiam. TURNEB.

Rhetoricen putaverunt.] Cap. 21. hujus lib. 2. de materia rhet.

Vim eſſe dicendi.] Apparet hic pro *dicendi*, legendum

Et Patrocles, qui non quidem adjicit, *in quaque re:* ſed nihil excipiendo, idem oſtendit. *Vim* enim vocat *inveniendi, quod ſit in oratione perſuaſibile.* qui fines & ipſi ſolam complectuntur inventionem. Quod vitium fugiens Theodorus, *vim putat inveniendi & eloquendi cum ornatu credibilia, in omni oratione.* Sed cum eodem modo credibilia, quo perſuaſibilia, etiam non orator inveniat: adjiciendo, *in omni oratione*, magis quam ſuperiores, concedit ſcelera quoque perſuadentibus, pulcherrimae rei nomen. Gorgias apud Platonem, perſuadendi ſe artificem in judiciis, & aliis coetibus eſſe ait: de juſtis quoque & injuſtis tractare: cui Socrates *perſuadendi*, non *docendi* concedit facultatem. Qui vero non omnia ſubjiciebant oratori, ſollicitius ac verboſius, ut neceſſe erat, adhibuerunt diſcrimina: quorum fuit Ariſton, Critolai Peripatetici diſcipulus, cujus hic finis eſt, *ſcientia videndi & agendi in quaeſtionibus civilibus per orationem popularis perſuaſionis.* Hic *ſcientiam*, quia Peripateticus eſt, non ut Stoici, virtutis loco ponit: *popularem* autem comprehendendo *perſuaſionem*, etiam contumelioſus eſt adverſus artem orandi, quam nihil putat doctis perſuaſuram. Illud de omnibus, qui circa civiles demum quaeſtiones oratorem judicant verſari, dictum ſit, excludi ab his plurima oratoris officia: illam certe *laudativam totam*, quae eſt rhetorices pars tertia. Cautius Theodorus Gadareus, ut jam ad eos veniamus, qui *artem* quidem eſſe eam, ſed *non virtutem*, putaverunt. Ita enim dicit (ut ipſis eorum verbis utar, qui hoc ex Graeco tranſtulerunt) *Ars inventrix, & judicatrix, & enuntiatrix decente ornatu ſecundum menſionem*

dum eſſe *inveniendi*, ut antea: & alioqui poſtea hunc finem dixit ſolam complecti inventionem. forte tamen *videndi* legi poſſit. legitur enim apud Ariſtotelem, τῶ θεωρῆσαι. TURNEB.

Quid in quaque re.] *Quidquid in quaque re.* Obrecht.

Vocat inveniendi quod ſit.] *Quid ſit.* FRANCIUS.

Complectuntur.] *Amplectuntur.* marg. Baſil.

Theodorus.] *Eudorus.* MS. Joan. Vidov. Steph. marg. *Eudoxus.* Andr.

Perſuadentibus.] *Suadentibus.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Gorgias apud Platonem.] Gorgias dicit oratorem perſuadere in foro judicibus, in ſenatu ſenatoribus, in concione auditoribus, & in caeteris quoque coetibus, quod illi concedit Socrates. TURNEB.

Perſuadendi ſe artificem.] *Suadendi.* V. C. Alm.

Socrates.] Ex Platone adducit verba Camerarius, quae quia longiora, ibi poſſunt legi.

Quaeſtionibus civilibus.] Hermogenes *quaeſtionem civilem* finit, controverſiam, quae vel a legibus vel à conſuetudinibus oriatur, in qua tractetur *de opinato vel juſto, vel honeſto, vel utili.* TURNEB.

Per orationem.] *Operationem.* marg. Baſil.

Non ut Stoici] *Peripateticis* ſcientia tam bona eſt, quam mala: *Stoicis* vero duntaxat bona, qui alioqui (ut ſcribit Cicero 2. de Orat.) rhetoricam virtutem ponunt ſapientiae partem. TURNEB.

Popularem autem comprehendendo.] *Tantum*, quod ſenſui deeſſe videtur, adſcribendum eſt, ut legatur *Popularem autem tantum.* REGIUS. *comprehendendo tantum.* Ald. Baſil.

Cautius Theodorus.] *Theodorus Gadareus* à Gadaris urbe Judaeae eſt appellatus, qui tamen ſe Rhodium dici maluit, quia diu Rhodi erat profeſſus. TURNEB. vide ſupr. cap. XI. & infr. III. I.

Virtutem putaverunt.] *Eſſe credunt vel putaverunt.* MS. Joan.

Dicit.] *Dicunt.* MSS. Bodl. Bal.

Qui hoc.] *Qui haec.* V. C. Alm.

Enuntiatrix.] *Nuntiatrix.* V. C. Alm.

• *Mentionem.*] *Menſionem.* MSS. Bodl. Almel. Steph. Gryph. Roignii. Obr. *inventionem.* Ald. Baſil.

nem ejus, quod in quoque poteſt ſumi perſuaſibile, in materia civili. Itemque Cornelius Celſus, qui finem rhetorices ait, *dicere perſuaſibiliter in dubia, & civili materia.* Quibus ſunt non diſſimiles, qui ab aliis traduntur, qualis eſt ille, *Vis dicendi & eloquendi de rebus civilibus ſubjectis ſibi, cum quadam perſuaſione, & quodam corporis habitu, & eorum, quae dicet, pronuntiatione.* Mille alia, ſed aut eadem, aut ex eiſdem compoſita: quibus item, cum de materia rhetorices dicendum erit, reſpondebimus. Quidam eam neque *vim*, neque *ſcientiam*, neque *artem* putaverunt: ſed Critolaus *uſum dicendi*: nam hoc τριβὴ ſignificat. Athenaeus *fallendi artem.* Plerique autem, dum pauca ex Gorgia Platonis, à prioribus imperite excerpta, legere contenti, neque hoc totum, neque alia ejus volumina evolvunt, in maximum errorem inciderunt: creduntque, eum in hac eſſe opinione: ut *rhetoricen non artem, ſed peritiam quamdam gratiae ac voluptatis* exiſtimet: & alio loco, *civilitatis particulae ſimulacrum*, & *quartam partem adulationis:* quod duas partes civilitatis corpori aſſignet, *medicinam*, &

In quoque.] *In quocunque.* V. C. Alm.

Itemque Cornelius.] Celſum reprehendit Fabius libro tertio cap. 5. quod ſcripſerit, oratorem duntaxat dicere de re dubia. orator quoque non ſolum in negotiis civilibus, ſed extra negotia verſatur. TURNEB.

Dubia & civili.] *Dubia civili.* V. C. Alm.

Qualis eſt ille.] *Eſt & ille.* V. C. Almel. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Vis dicendi & eloquendi.] Forte melius loco *Dicendi*, legitur *Videndi*, quod refertur ad inventionem. TURNEB. *videndi.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Sich. Ald. Colin. Obrecht. margines. Steph. Gryph. & Baſil. *docendi* ex illis, quae ſupra de Socrate dixit, malebat Gallaeus.

Quibus item cum.] *Quibus, cum.* Obr.

Quae dicet.] *Quae decet* alios legere notaverat Almelovenius. *dicit.* Obr.

Quibus item.] *Item* non habet Obr.

Neque ſcientiam neque artem.] *Scientia certiſſima* eſt, & acquiritur per ἀπόδειξιν, id eſt demonſtrationem: *ars* vero conſtat praeceptionum comprehenſione tendentium ad unum ſcopum. TURN.

Τριβὴ.] ἄτεχνος τριβὴ in Phaedro & Gorgia τριβὴν & ἐμπειρίαν vocat locorum artificium, οὐ τέχνην, & facit particulam τῆς κολακείας, ut Rhetoricam quoque. CAMERAR.

Athenaeus.] Athenaeus, ut inquit Strabo, philoſophus fuit Peripateticus, qui tempore Auguſti Caeſaris Romae aliquandiu vixit. TURNEB. Athenaeus nobilis ſcriptor Graecus, cujus opera adhuc exſtant, ad cujus imitationem Gellius & Macrobius ſcripſerunt, ſed is longe felicius. non multum ab hoc fine Athenaeus abeſt T. Caſtritii ſententia apud Gell. I. 6. ſed hunc una cum aliis ſatis refutat Fabius noſter. MOSELLAN. confundit Moſellanus Athenaeum Naucratitam, cum Athenaeo Rhetore, qui jam ante Varronem vixit, & cujus nihil exſtat. licet recte diſtinguat hos duos ipſe Moſellanus ad lib. III. cap. I. vide Fabric. Biblioth. Graec. lib. IV. cap. 20. §. 5. in notis. & infra lib. III. cap. I. BURM.

Plerique autem.] Auctoritatem Platonis, quae objiciebatur, ac majoris erat momenti, diligentius Fabius excutit, & adhibita diſtinctione oſtendit Platonem voluiſſe, ut *rhetor bene diceret, & juſtus eſſet.* TURNEB.

Neque hoc totum.] *Neque hunc totum.* ſcil. Gorgiam. FRANCIUS.

Ut Rhetoricen.] Sunt haec verba Socratis apud Platonem, quibus reſpondet Polo. TURNEB.

Civilitatis particulae.] *Civilitatem* appellat *politicen*, quae quidem eſt ars bene conſtituendae & gerendae Reip. Partes ejus ſunt legalis, & juſtitia. juſtitiam porro in ſpeciem aemulatur rhetorica. *Idem.*

Et quartam partem adulationis.] Appellat Plato *adulationem*, ſimulachrum quoddam fucatum rei verae & genuinae: quemadmodum *ſophiſtica ars* imitatur legalem, *ars mangonum* gymnaſticam. *Idem.* vide Amm. Marcel. lib. XXX. cap. 4.

Duas partes.] Paulo diverſius Plato. ait enim nos corpore animoque conſtare, ac utrique parti ſuam praeeſſe artem, *animo* civilem, *corpori* quandam quae nomine careat, duas tamen habeat ſpecies, *medicinam* & *gymnaſticen.* civilem autem dividit

& quam interpretantur *exercitationem*, duas animo, *legalem*, atque *juſtitiam*: *Adulationem* autem medicinae vocet, coquorum artificium: & exercitatricis, *mangonum*, qui colorem fuco, & verum robur inani ſagina mentiantur: *legalis*, cavillatricem: *juſtitiae*, rhetoricen. Quae omnia ſunt quidem ſcripta in hoc libro, dictaque à Socrate, cujus perſona videtur Plato ſignificare quid ſentiat: ſed alii ſunt ejus ſermones ad coarguendos, qui contra diſputant, compoſiti, quos ἐλεγκτικὸς vocant, alii ad praecipiendum, qui δογματικοὶ appellantur. Socrates autem, ſeu Plato, eam quidem, quae tum exercebatur, rhetoricen, talem putavit. nam & dicit his verbis τῦτον τὸν τρόπον, ὃν ὑμεῖς πολιτεύεσθε. Veram autem & honeſtam intelligit. Itaque diſputatio illa contra Gorgiam ita clauditur, ὐκῦν ἀνάγκη τὸν ῥητορικὸν δίκαιον εἶναι, τὸν δὲ δίκαιον βύλεσθαι δίκαια καὶ πράσσειν, Ad quod ille quidem conticeſcit, ſed ſermonem ſuſcipit Polus, juvenili calore inconſideratior: contra quem illa de ſimulacro & adulatione dicuntur. Tum Callicles adhuc concitatior, qui tamen ad hanc perducitur clauſulam, τὸν μέλλοντα ὀρθῶς ῥητορικὸν ἔσεσθαι, δίκαιον ἄρα δεῖ εἶναι, καὶ ἐπιςήμονα τῶν δικαίων. ut appareat Platoni non rhetoricen videri malum, ſed eam veram, niſi juſto ac bono, non contingere. Adhuc autem in Phaedro manifeſtius facit *hanc artem*

vidit in *nomotheticam* & *juſtitiam*. TURNEB.

Exercitatricen.] *Gymnaſtice* ars eſt, quae bonam habitudinem, quam appellat εὐεξίαν, corpori humano praeſtat idoneis cibis & exercitationibus. *Idem.*

Mangonum.] *Mangones*, qui & *venalitiarii* appellantur, ſunt qui mancipia vendunt, quorum corpora fucant, ut ſpecioſiora videantur. *Idem.*

Inani ſagina.] Id eſt corporis mole atque craſſitie. ita legimus apud Tacit. II. Ann. 88. de *ſagina Gladiatoria*. quem locum exponit Andr. Schottus lib. V. obſerv. c. 9. ALMEL.

Cavillatricem.] Nam quemadmodum partim ex Gellio lib. V. 3. partim ex Baſilii Magni epiſtolis ad Libanium Rhetorem conſtat, plerique erant eo ſeculo Rhetores, ut Protagoras, nominatim a Gellio citatus, qui profitebantur ejuſmodi artem, qua cauſſam inferiorem re ipſa, verborum lenociniis redderent ſuperiorem, & viciſſim ſuperiorem verbis adeo deprimerent, ut inferiorem facerent. MOSELLAN. *Cavillatricem Sophiſticen.* legit. Dan. Heinſ. ad Max. Tyr. pag. 27. ALMEL.

In hoc libro.] cujuſmodi eſt liber, de quo Fabius hic agit; quamquam hodie juxta Thraſilli Platonici ordinationem inſcriptionis verbum aliud eſt, etiam a Fabiano titulo non admodum diverſum. nam ἀνατρεπτικὸς praeſcribitur, id eſt *everſivus*. nimir. quod in eo libro falſa Rhetorum ſententia inevitabilibus argumentis evertatur, rejiciatur, refutetur. MOSELLAN.

Cujus perſona.] *In cujus per.* Par.

Sed alii ſunt, &c.] Reſpondet objectioni per diaſtolen. appellat autem *dialogos* quoſdam *confutatorios*, quibus ſententiam eorum, quibuſcum Socrates diſputat, refutat: ex quibus vera Platonis ſententia erui non poteſt: hujuſcemodi eſt *Gorgias*: Quoſdam rurſus *praeceptorios*, in quibus ſua dogmata & placita conſtituit Plato. TURNEB.

Socrates autem.] Veram rhetoricam non exagitat in *Gorgia* Plato, ſed fucatam & pravam, qualem exercebant ſophiſtae tempore Platonis. Polus ſophiſta fuit Agrigentinus, Gorgiae diſcipulus. *Idem.*

Talem putavit.] *Putant.* V. C. Alm.

Non veram.] *Non* deeſt. MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Locatel. & Obrecht.

Clauditur.] *Cluditur.* MS. Bodl.

Καὶ πράσσειν.] *Καὶ* deeſt in V. C. Alm. Ald.

Polus.] Deſcribit hujus vitam Philoſtratus libr. I. Vit. Soph. cap. 13. ALMELOV. *Populus.* V. C. Alm.

Perducitur.] *Producitur.* MS. Bodl. Ald. Locat. ante Regium lectum fuiſſe *producit* videtur, pro quo ille *perducitur* legebat.

Non Rhetoricen.] *Non* particula in ſuum locum transferenda videtur, ut ſit *Rhetoricen non videri malum.* REGIUS. *Malum* etiam, non *malam.* MS. Alm. Ald. Locat. Gryph. Colin. Baſil.

Adhuc

tem conſummari citra juſtitiae quoque ſcientiam non poſſe: cui opinioni nos quoque accedimus. An aliter defenſionem Socratis, & eorum, qui pro patria ceciderant, laudem ſcripſiſſet? quae certe ſunt oratoris opera. Sed in illud hominum genus, quod facultate dicendi male utebatur, invectus eſt. Nam & Socrates inhoneſtam ſibi credidit orationem, quam ei Lyſias reo compoſuerat: & tum maxime ſcribere litigatoribus, quae illi pro ſe ipſi dicerent, erat moris: atque ita juri, quo non licebat pro altero agere, fraus adhibebatur. Doctores quoque ejus artis parum idonei Platoni videbantur, qui *rhetoricen* à juſtitia ſepararent, & veris credibilia praeferrent: nam id quoque dicit in Phaedro. Conſenſiſſe autem illis ſuperioribus videri poteſt etiam Cornelius Celſus, cujus haec verba ſunt, *Orator ſimile tantum veri petit.* Deinde paullo poſt, *Non enim bona conſcientia, ſed victoria, litigantis eſt praemium.* Quae ſi vera eſſent, peſſimorum hominum foret, haec tam pernicioſa nocentiſſimis moribus dare inſtrumenta, & nequitiam praeceptis adjuvare. Sed illi rationem opinionis ſuae viderint. Nos autem ingreſſi formare perfectum *oratorem*, quem in primis eſſe *virum bonum* volumus, ad eos, qui de hoc opere melius ſentiunt, revertamur. *Rhetoricen* autem quidam eamdem *civilitatem* eſſe judicaverunt: Cicero *ſcientiae civilis partem* vocat. *Civilis* autem *ſcientia* idem quod *ſapientia* eſt. Quidam etiam philoſophiae, quorum eſt Iſocrates. Huic ejus ſubſtantiae maxime convenit finitio, *Rhetoricen*

Adhuc autem in Phaedro.] Opponit aliam Platonis auctoritatem, quae ſumpta eſt à dialogo dogmatico. illic autem Socrates inſectans ſophiſtas, *eloquentem* ſcribit eſſe debere *juſtum*, & rerum cognitione inſtructum. TURNEB.

Eorum qui pro patria ceciderant.] Scripſit epitaphium Plato Athenienſium quorundam, qui in bello perierant. quae oratio ita placuit (ut inquit Cicero) ut quotannis in concione certo die recitaretur. *Idem.*

Scripſiſſet.] *Scripſiſſent.* V. C. Alm. & ita ante Regium lectum fuiſſe ex notis apparet.

Facultate dicendi.] *Facilitate.* MSS. Bodl. Joan. Almel. Andr. Locatel. & ante Regium quidam.

Inhoneſtam ſibi.] Lege Cicer. de Orat. I. 54. Valer. Max. VI. cap. 4. & Laertium. PHILAND. τὸ *ſibi* deeſt Ald.

Scribere litigatoribus.] Lex erat Athenis, ne quis ſuae cauſae ergo patronum adhiberet: oratores tamen ſolebant litigatoribus orationes ſcribere, quas ediſcebant, & coram judice pronunciabant. TURNEB. Hi λογογράφοι dicti, & maxima infamia flagrarunt, quia ſtudio lucri omnibus orationes ſuppeditabant, quae deinde in ipſam artem redundavit. v. Creſoll. Theatr. Rhet. lib. III. cap. 2. BURM.

Fraus adhibebatur.] Nam ſalvis legis verbis, legis ſententia circunveniebatur, & fiebat contra legis voluntatem. TURNEB.

Doctores quoque ejus artis parum idonei, &c.] Excutit & inveſtigat Platonis voluntatem Fabius, ut ſuperiorum objectionem ſolvat. nam taxavit ſophiſtas, qui dicendi peritiam à bene faciendo ſejunxiſſent, ut docuit in praefatione libri primi. *Idem.* *Doctoreſque ejus artis.* Ald. Locatel.

Credibilia.] *Incredibilia.* Gryph. Baſil.

Perfectum.] *Optimum.* Ald.

Eamdem civilitatem.] Forte, *eamdem quam civilitatem.* ut mox *idem quod ſapientia.* BURM.

Scientiae civilis partem.] Cicero in rhetoricis lib. I. cap. 5. eos reprehendit, qui facultatem civilem ajunt eſſe poſſe citra rhetoricen. rurſus illos arguit, qui credunt in rhetorices artificio totam civilitatem eſſe poſitam. *Civilis facultas* interdum pro morali ſcientia uſurpatur, quae per excellentiam appellatur *ſapientia*: aliquando vero ars eſt conſtituendarum rerumpublicarum, quae pars eſt ſcientiae moralis, quo etiam modo *ſapientia* dicetur. TURNEB.

Iſocrates.] Quamvis *Socrates* fere legatur, tamen cum

Digitized by Google

ricen eſſe bene dicendi ſcientiam. Nam & orationis omnes virtutes ſemel complectitur, & protinus mores etiam oratoris, cum bene dicere non poſſit, niſi vir bonus. Idem valet Chryſippi finis ille ductus à Cleanthe, *ſcientia recte dicendi.* Sunt plures ejuſdem, ſed ad alias quaeſtiones magis pertinent. Idem ſentiret finis hoc modo comprehenſus, *Perſuadere quod oporteat* : niſi quod artem ad exitum alligat. Bene Areus, *Dicere ſecundum virtutem orationis.* Excludunt à rhetorice malos & illi, qui ſcientiam civilium officiorum eam putaverunt, ſi ſcientiam virtutem judicant: ſed anguſte, intraque civiles quaeſtiones, coërcent. Albutius, non obſcurus profeſſor atque auctor, *ſcientiam bene dicendi* eſſe conſentit: ſed exceptionibus peccat, adjiciendo, *circa civiles quaeſtiones*, & *credibiliter.* quarum jam utrique reſponſum eſt. Probabilis & illi voluntatis, qui *recte ſentire & dicere*, rhetorices putaverunt. Hi ſunt fere fines maxime illuſtres, & de quibus praecipue diſputatur. Nam omnes quidem perſequi, nec attinet, nec poſſum: cum pravum quoddam (ut arbitror) ſtudium circa ſcriptores artium extiterit, nihil eiſdem verbis, quae prior aliquis occupaſſet, finiendi: quae ambitio procul aberit à me. Dicam enim non utique quae invenero, ſed quae placebunt: ſicut hoc, *rhetoricen eſſe bene dicendi ſcientiam:* cum reperto quod eſt optimum, qui quaerit aliud, pejus velit. His approbatis, ſimul manifeſtum eſt illud quoque, quem finem, vel quid ſummum & ultimum habeat rhetorice, quod τέλος dicitur, ad quod omnis ars tendit: nam ſi eſt ipſa bene dicendi ſcientia, finis ejus & ſummum eſt bene dicere.

cum Socrates nihil reliquerit ſcripti, *Iſocrates* proculdubio, & refragantibus exemplaribus eſt legendum. REGIUS. In vetuſtis codicibus, *Socrates* legitur. nam & Socrates in Phaedro Platonis, ab oratore rerum cognitionem flagitat, quod eſt philoſophiae. & hoc alioqui repugnat cum ſuperiori Iſocratis opinione. TURNEB. *Philoſophia. ſed Iſocratis.* V. C. Alm. *Philoſophiae. ſed Iſocratis huic e. s. m. c. finitio.* Obrecht. *quorum eſt & Socrates.* volebat Francius.

Convenit.] *Conveniet.* Ald.

Oratoris.] *Orationis* mihi legendum videtur. REG.

Semel.] *Simul.* Ald. Gryph. Colin. Baſil. marg. & ita ſaepe hae voces confuſae.

Ille ductus.] Francius malebat *dictus.*

Sunt plures ejuſdem, ſed, &c.] Nam interdum ducuntur finitiones à materiali cauſa; vel ab accidentium & proprietatum enumeratione: ſed non pertinet ad hunc locum. TURNEB.

Bene Areus.] Areus rhetor fuit, cujus meminit Fabius initio lib. 3. *Idem. At bene Areus.* MSS. Bodl, Alm, Locatel. Colon. Par. Vaſcoſ. Gryph. Colin. *At bene artis dicere.* MS. Bal. Ald. Sich. *at bene dicere.* MS. Baſil.

Eam putaverunt, ſi ſcientiam virtutem judicant.] haec non ſunt in V. C. Alm.

Intraque civiles.] *Utraque viles.* V. C. Alm.

Conſentit.] *Conſenſit.* V. C. Alm.

Quarum jam utrique.] Francius conjiciebat *quorum.*

Rhetorices finem.] *Finem* non agnoſcunt MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Obrecht.

Pravum.] *Parvum* alios legiſſe notat Aſcenſius.

Finiendi.] *Finiendo.* MSS. Joan. Bal. Ald. Sich. Baſil.

Ambitio procul.] *Ambitio quoque procul.* Alm. Cod.

Vel quid ſummum & ultimum.] Hoc adjecit, ut diſtingueret ambiguitatem. nam & finis ſignificat finitionem & cauſam finalem, de qua nunc agit. TURNEB.

Et ſummum.] *Summa.* Gebh. lib. 1. crep. c. 3. & ita volebat Francius. ſed parum refert.

CAPUT XVI.

An utilis ſit rhetorice.

XVII. Sequitur quaeſtio, an utilis *rhetorice*. Nam quidam vehementer in eam invehi ſolent: &, quod ſit indigniſſimum, in accuſationem orationis utuntur orandi viribus: *Eloquentiam eſſe, quae poenis eripiat ſceleſtos, cujus fraude damnentur interim boni: conſilia ducantur in pejus: nec ſeditiones modo turbaeque populares, ſed bella etiam inexpiabilia excitentur: cujus denique tum maxime ſit uſus, cum pro falſis contra veritatem valet*. Nam & Socrati objiciunt comici, *docere eum, quomodo pejorem cauſſam meliorem faciat*: & contra Tiſiam & Gorgiam ſimilia dicit polliceri Plato. Et his adjiciunt exempla Graecorum Romanorumque, & enumerant, qui pernicioſâ, non ſingulis tantum, ſed rebus etiam publicis, uſi eloquentiâ, turbaverint civitatium ſtatus, vel everterint: eoque & Lacedaemoniorum civitate expulſam: & Athenis quoque, ubi actor movere affectus vetabatur, velut reciſam orandi poteſtatem. Quo quidem modo nec duces erunt utiles,

Quae rhetoricae inſunt tractat, quaeſtionemque qualitatis proponit: ac improbatis quorundam ſententiis, ſtatuit *nihil* eſſe *ſermone homini utilius à deo datum*. Turneb. An utilis ſit Rhetorice diſputat Joh. Sariſb. lib. 1. cap. 7. Almelov.

In accuſationem orationis utuntur orandi viribus.] Sic Cicero libro primo de Oratore ait, Platonem in Gorgia in orationibus irridendis ſeſe maximum oratorem praeſtitiſſe. haec quaeſtio tractatur à Cicerone libro primo de Oratore, & libro primo de Inventione. Turneb. Sic exercendi gratia Picus Mirandula juſto pene volumine Barbarum defendens eloquentiam inſectatur, idque potiſſimum efficit eloquentiae viribus. unde huic potiſſimum ab Hermolao Barbaro, & abunde reſponſum eſt, Apologia. Mosellan.

Inexpiabilia.] *Inexpugnabilia* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Argent. Obr. Andr. Locat. Sich. in marg. ut & Baſil. *inextinguibilia* Ald. Vaſc. ego *inexpiabilia* retinui, qua voce Cicero, Livius & alii utuntur. & ita *inexpiabilem invidiam* quoque Sueton. Caeſ. LXXVIII. dicit. Horat. II. od. I. *arma nondum expiatis uncta cruoribus*. Burm.

Maxime ſit uſus.] *Maximus*. MSS. Joan. Bal. Alm. Ald. Locat. Baſil.

Nam & Socrati.] Ariſtophanes in Nebulis objicit Socrati, quod inferiorem cauſam polliceretur ſe facere ſuperiorem: quae fuit arrogans etiam profeſſio ſophiſtarum, ut docet Cicero *in Bruto*. Turneb.

Contra Tiſiam.] Locus ſupra poſitus ex Phaedro. De Socrate notum eſt ex Nubibus Ariſtophanis. Graeci autem hoc ita dicunt, τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν. Camerar. *Lyſiam.* Ald. Gryph. Sich. & Baſ. marg. *Liſiam* Colin.

Et enumerant qui pernicioſa, &c.] Sic apud Ciceronem libro primo de Oratore Scaevola malos oratores permultos enumerat, ut pernicioſam doceat eloquentiam. Turneb.

Turbaverint.] *Turbaverunt & everterunt*. Locatel. Ald. Baſil.

Lacedaemoniorum civitate expulſam.] Praeſcripſit tamen Lycurgus, ut Spartani pueri honeſtam orationem docerentur, ſed tamen brevem. Turneb.

Et Athenis quoque.] Hoc fiebat potiſſimum in Areopago: quod inſtitutum eſt ob judicium *Phrynes meretricis*, quae miſeratione judicium evaſit. *Idem.* Confirmat hoc Philoſtratus lib. I. de vitis Sophiſtar. in Prooemio. cum Athenienſes magnam Sophiſtis dicendi calliditatem & argutiam ineſſe viderent, eos judiciis continuo prohibuerunt, quod jus iniqua oratione vindicarent, & juſtitiam ſaepe violarent. confer lib. VI. cap. I. noſtri auctoris. Almel.

Ubi actor movere.] Athenaeus 13. cap. 6. Abſoluta Phryna, ſcitum factum eſt, ne cui dicenti pro altero, miſeratione uti liceret, neve reum aut ream in judicio aſpici fas eſſet. Camerar.

Flami-

utiles, nec magiſtratus, nec medicina, nec ipſa denique ſapientia. Nam & dux Flaminius, & Gracchi, Saturnini, Glauciae magiſtratus, & in medicis venena, & in iis, qui philoſophorum nomine male utuntur, graviſſima nonnumquam flagitia deprehenſa ſunt. Cibos aſpernemur, attulerunt ſaepe valetudinis cauſſas. Numquam tecta ſubeamus, ſuper habitantes aliquando procumbunt. Non fabricetur militi gladius, poteſt uti eodem ferro latro. Quis neſcit ignes, aquas, ſine quibus nulla ſit vita, & (ne terrenis immorer) Solem Lunamque praecipua ſiderum, aliquando etiam nocere? Num igitur negabitur deformem Pyrrhi pacem caecus ille Appius dicendi viribus diremiſſe? Aut non divina M. Tullii eloquentia & contra leges Agrarias popularis fuit? & Catilinae fregit audaciam? & ſupplicationes, qui maximus honor victoribus bello ducibus datur, in toga meruit? Nonne perterritos militum animos frequenter à metu revocat oratio? & tot pugnandi pericula ineuntibus, laudem vita potiorem eſſe perſuadet? Neque vero me Lacedaemonii atque Athenienſes magis moverint, quam pop. Romanus, apud quem ſumma ſemper oratoribus dignitas fuit. Equidem nec urbium conditores reor aliter effecturos fuiſſe, ut vaga illa multitudo coiret in populos, niſi docta voce commota: nec legum repertores ſine ſumma vi

Flaminius.] Flaminius conſul ad Thraſimenum lacum victus ab Hannibale, inſignes pop. Rom. copias perdidit. Turneb. De Flaminio Livius lib. xxii. & de Gracchorum fratrum ſeditionibus itemque Saturnini & Glauciae notum ex Ciceronis Bruto. Camerar.

Glauciae.] Glaucia, ut inquit Cicero in Bruto, homo pernicioſus, ex infimis ſordibus ad praeturam pervenit, conſulque factus eſſet, niſi cum Saturnino interfectus fuiſſet. Turneb. *Glauciae gere magiſtratus.* V. C. Alm. forte *geſſere.*

In medicis.] *In medicinis.* Locatel. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Valetudinis.] Aſcenſius vult addi *adverſae.*

Solem lunamque.] Subindicat hoc loco Fabius noſter quorundam Platonicorum ſententiam, qui etiam animalia quaedam ſtatuebant immortalia, ut ſolem & lunam, & reliquas ſtellas. Verum hanc ſententiam, quanquam forſan parum intellectam, Ariſtoteles pariter & Theologi refutant, decernentes omnia animalia eſſe immortalia, nec ſtellis aut mundo etiam ipſi aliquid animae ineſſe. ſed haec altioris ſunt diſputationis. Mosellan.

Etiam nocere.] *Et nocere.* V. C. Alm.

Caecus ille Appius.] Pyrrhus rex Epirotarum, militaris diſciplinae peritiſſimus, in Italiam trajecit cum exercitu, multiſque detrimentis pop. Rom. affecit, conditioneſque pacis demum iniquas obtulit, quibus Patres aſſentiebantur: Appius tamen Claudius oratione ſua Patribus diſſuaſit. Turneb. Hiſtoriam annotavit Florus lib. 1. c. 18. ex 13. lib. Livii. Camerar. Et Sil. Ital. xiii. 725. Ovid. vi. Faſt. 203. Cicer. Brut. c. 14. Almelov.

Leges Agrarias.] Servilius Rullus trib. pleb. legem tulit de agris populo dividundis, coloniiſque deducendis. eam legem Cicero conſul diſſuaſit. Turneb.

Popularis fuit,] Id eſt populo grata. quod ſane mirandum eſt, cum in privatam cujuſque utilitatem diceret. de quo & Plinius libro. vii. cap. 30. *Te dicente legem Agrariam, hoc eſt alimenta ſua, abdicarunt Tribus.* Regius.

Nonne perterritos.] *Num.* Ald. *non.* Steph. Roignii.

Orator.] *Oratio.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Obrecht. marg. Steph.

Atque Athenienſes.] *Aut.* Locat. Gryph. Colin. Baſil. Steph.

Oratoribus dignitas fuit.] Cicero teſtatur, poſt imperatores maximam obtinuiſſe dignitatem oratores Romae, eorumque majorem fuiſſe gloriam quam juriſconſultorum. Turneb. L. tamen Craſſus cenſor magiſtros dicendi ſuſtulit. Cicero. 3. de Orat. & Suet. de claris rhetorib. Philand.

Equidem nec urbium conditores.] Hoc ſumptum eſt ex libro primo de inventione cap. 1. & 2. ubi Cicero *eloquentiae principium* urbium conditoribus tribuit. Turneb.

Affecturos.] *Effecturos* legendum eſt: hoc autem idem & Cicero tum in prologo Rhetoricorum, tum

vi orandi conſecutos, ut ſe ipſi homines ad ſervitutem juris adſtringerent. Quin ipſa vitae praecepta, etiam ſi natura ſunt honeſta, plus tamen ad formandas mentes valent, quoties pulchritudinem rerum claritas orationis illuminat. Quare etiam ſi in utramque partem valent arma facundiae, non tamen eſt aequum id haberi malum, quo bene uti licet. Verum haec apud eos fortaſſe quaerantur, qui ſummam rhetorices ad perſuadendi vim retulerunt. Si vero eſt *bene dicendi ſcientia*, quem nos finem ſequimur, ut ſit *orator* in primis *vir bonus*: utilem certe eam eſſe confitendum eſt. Et hercle deus ille princeps, parens rerum, fabricatorque mundi, nullo magis hominem ſeparavit à ceteris, quae quidem mortalia eſſent, animalibus, quam dicendi facultate. Nam corpora quidem magnitudine, viribus, firmitate, patientia, velocitate praeſtantiora in illis mutis videmus: eadem minus egerĕ acquiſitae extrinſecus opis. Nam & ingredi citius, & paſci, & tranare aquas, citra docentem, naturâ ipſâ ſciunt. Et pleraque

tum in libro I. de Orat. c. 9. ſcribit. Regius.

Ad ſervitutem.] *Severitatem.* MS. Bal. Andr. *ad ſe virtutem.* V. C. Alm.

Verum haec.] Ex conſtitutione ſuperioris dogmatis exceptionem ducit, quae ſummovet objectionem adverſariorum, & *eloquentiae* praeſtantiam laudat. Turneb.

Apud eos quaerantur.] Gallaeus & Francius *querantur*, a *queror* volebant. ut intelligat eos, quos in initio capitis dixit vehementer inveh in Rhetoricen. & recte, mea ſententia: quid enim *quaerantur* hic faciat non video. Ita *queri apud Populum.* Aurel. Victorem de Viris Ill. 15. dixiſſe notant viri docti. & *ad aliquem queri*, quod idem eſt atque *apud*, Virgilius Eclog. VIII. 19.

Dum queror ad Divos,

Ita enim in codice optimo invenit Heinſius. neque quem offendat, quod *querantur* abſolute ſit poſitum, ſic enim & apud Ovid. I. Met. 132. *vela dabant ventis.* ſcil. homines; ubi plura notabimus. Burm.

Et hercle.] Galenus quoque in protreptico ad bonas artes, ſcribit hominem ſermone magis à brutis differre, quam ratione, cum rationis quadantenus exſortia non ſint, quod dicere videtur Fabius. eſtque hic locus ex Cicerone ſumptus. Turneb.

Deus ille princeps parens.] Diſtinguendum *deus ille princeps, parens rerum.* id eſt ſummus, quem non nominat, quia certum erat Gentibus, nullum illum ex ſuis diis, quos colebant, fuiſſe; non ipſum etiam Jovem, ſed aliquem, quem multo antiquiorem, & ipſo mundo priorem ſentiebant; nam & ita Ovidius I. Met. 32.

Sic ubi diſpoſitam, quiſquis fuit ille deorum
Congeriem ſecuit.

ubi vide interpretes. Burm.

Nullo magis.] Vide ſupr. ad cap. IV.

Dicendi facultate.] Vid Apulej. Florid. III. circa finem, & de dogmat. Platon. Arnob. adv. Gent. lib. II. Minuc. Felix. p. 16. Lactant. lib. II. c. I. Cicer. de Invent. I. 4. & de Orat. I. 8. Auguſt. de Doctr. Chriſt. lib. I. cap. 22. Hieronym. Epiſt. XVI. & lib. I. ſelect. Galen. de uſu part. lib. I. cap. 2. & 4. Almel.

Nam corpora quidem, &c.] Ideo Epicurus dicebat *omnia fortuna facta eſſe, hominique naturam fuiſſe novercam, belluis benignam parentem:* quod refutat Lactantius in libello de opificio Dei. Turneb.

Eadem.] Gallaeus *Eademque*, quia in codice Valiae *videmuſque*, particula illa *que* trajecta.

Egere acquiſita.] *Acquiſitae.* V. C. Alm. Locatel. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Roignii. Obrecht, & credo in Lugdunenſi eſſe vitium operarum. elegans vero hujus verbi *acquirere* uſus, pro arceſſere, aſſumere. Juſtin. IV. 4. *legatos mittunt qui ſordida veſte, capillo barbaque promiſſis, & omni ſqualoris habitu ad miſericordiam movendam acquiſito, concionem deformes adeunt.* quod minime ſuſpectum eſſe Scheffero debebat, qui *adſcito*, vel *accito* malebat. Sic Ovid. VII. Met. 459.

Ante tamen bellum vires acquirit amicas.

Lucan. II. 646.

——— *Inde per arva*
Grajorum, Macetumque novas acquirite vires,

ſic *acquirere hoſtes* Juſt. III. 6. & *acquirere alicui periculum*, in quibus omnibus idem notat, quod ſimplex *quaerere, parare. ut* enim hic *acquiſitae opis egere*, ita Juſtin. II. I. *locorum vitia quaeſitis arte remediis mollita*, dixit. & Virgil. III. Georg. 549.

Quae-

pleraque contra frigus ex ſuo corpore veſtiuntur, & arma his ingenita quaedam, & ex obvio fere victus: circa quae omnia multus hominibus labor eſt. Rationem igitur nobis praecipuam dedit, ejuſque nos ſocios eſſe cum diis immortalibus voluit. Sed ipſa ratio neque tam nos juvaret, neque tam eſſet in nobis manifeſta, niſi, quae concepiſſemus mente, promere etiam loquendo poſſemus: quod magis deeſſe ceteris animalibus, quam intellectum & cogitationem quamdam videmus. Nam & moliri cubilia, & nidos texere, & educare foetus, & excludere, quinetiam reponere in hyemem alimenta, opera quaedam nobis inimitabilia, qualia ſunt cerarum & mellis, efficere, nonnullius fortaſſe rationis eſt: ſed quia carent ſermone quae id faciunt, ***muta*** atque ***irrationabilia*** vocantur. Denique homines, quibus negata vox eſt, quantulum adjuvat animus ille coeleſtis? Quare ſi nihil à diis oratione melius accepimus, quid tam dignum cultu ac labore ducamus, aut in quo malimus praeſtare hominibus, quam quo ipſi homines ceteris animalibus praeſtant? Eo quidem magis, quod nulla in parte plenius labor gratiam refert. Id adeo manifeſtum erit, ſi cogitaverimus, unde, & quouſque jam provecta ſit orandi facultas, & adhuc augeri poteſt. Nam ut omittam, defendere amicos, regere conſiliis

Quaeſitaeque nocent artes. & noſter ſupr. cap. 6. figuras *quaeſitas* opponit ſponte ſe offerentibus. vide ad Petron. cap. cxix. Burm.

Ex ſuo corpore.] *Et ſuo.* V. C. Alm.

Et arma his ingenita.] *Et armis ingenita quaedam.* MSS. Joan. Bal. *& arma vi.* Ald. Locat. Bal. Colin. ſic Ovid. x. Met. 3. 46.

Neve feras, quibus arma dedit natura, laceſſe.

ſed de his plenius ad Val. Flac. agemus. Burm.

Multis hominibus.] *Multus.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Ejuſque.] *Ejuſdem.* V. C. Alm.

Sed ipſa ratio.] Donavit nos Deus *ratione*, ideoque etiam *ſermone*, ne ratio noſtra incluſa torpeſceret. Turn.

Promere loquendo.] Interprete lingua; Horat. Art. Poët. v. 111. Almel.

Cogitationem.] *Cognitionem.* margo Stephani.

Moliri cubilia.] *Mollire.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm.

Immutabilia.] *Inimitabilia.* legendum eſt, quamvis exemplaria refragentur. hoc eſt, quae nos imitari non poſſemus. Regius.

Nonnullius.] *Non nullius.* V. C. Alm.

Muta atque irrationabilia.] Videtur alluſiſſe ad etymologiam verbi graeci. nam *ἄλογοι* non ſolum ſignificat *irrationale*, verumetiam *mutum.* aut ſenſus eſt, animalia non prorſus eſſe irrationabilia, ſed quia ſermone carent, idcirco & ***muta*** & ***irrationabilia*** vocari. Turneb.

Quantulum.] *Quantum* Ald.

Quare ſi nihil, &c.] Hanc ſententiam eſt mutuatus à Cicerone Fabius. ſic enim ille loquitur libro primo de Orat. c. 8. & de Inventione lib. 1. cap. 4. Turneb.

Oratione.] *Ratione.* V. C. Alm.

Dignum cultu.] *Dignum eſſe cultu.* Sich. Par. Gryph. Colin.

In quo malimus praeſtare hominibus, quam quo ipſi homines ceteris animalibus praeſtant.] Cic. libr. 1. offic. *Cum multis rebus humiliores & inferiores ſint, videntur hac re maxime beſtiis praeſtare, quod loqui poſſunt. Quare praeclarum mihi videtur adeptus is, qui, qua re homines beſtiis praeſtent, ea in re hominibus ipſis antecellat.* Tertullian. de Reſurrect. carnis: *Sed accepiſti homo os ad vorandum, atque potandum: cur non potius ad eloquendum, ut à caeteris animalibus diſtes, cur non potius ad praedicandum DEUM, ut etiam hominibus antiſtes?* Sidonius lib. 4. Epiſtol. 17. *Quapropter alternum ſalve rependens, granditer laetor, ſaltem in illuſtri pectore tuo vaneſcentium literarum remanſiſſe veſtigia: quae ſi frequenti lectione continuas, experiere per dies; quanto antecellunt belluis homines, tanto anteferri ruſticis inſtitutos.* Pareus.

Nulla in parte.] *In arte.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. *Nulla parte.* Colin.

Unde & quouſque.] *Et unde.* Locat. Steph. Gryph. Colin. *cogitaverimus & quouſque.* Ald.

Provecta.] *Profecta.* V. C. Alm.

 Pericli

conſiliis ſenatum, populum, exercitum in quae velit ducere, quam ſit utile, conveniatque bono viro: nonne pulchrum vel hoc ipſum eſt, ex communi intellectu, verbiſque, quibus utuntur omnes, tantum aſſequi laudis & gloriae, ut non loqui & orare, ſed quod Pericli contigit, fulgurare ac tonare videaris?

Pericli contigit.] Ariſtophanes Ἀχαρνεῦσι: ἐντεῦθεν ὀργῇ Περικλέης Οὐλύμπιος, ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα. Id eſt, Ibi tum furens Pericles ille Olympius, fulmine, tonitruque conturbabat Graeciam. CAMERAR. Vide Cicer. Orat. c. 9. ſic de Callidio *furere & bacchari* dixit in Brut. c. 80. Columel. lib. 1. de R. R. praef. *Ciceronis fulmina* dixit. Plin. lib. 1. Ep. 20. & de Pomp. Saturnino. Cicer. ad Att. xv. 1. *Sed ſi recordabere* Δημοσθένους *fulmina*. vide Plin. 1. Ep. 20. & Sid. Apoll. xi. 8. Philoſtratus lib. de vitis Sophiſt. dicit Periclem γλῶτταν fuiſſe vocatum. Hieronym. in praefat. in Geneſ. vocat *pertonare*. ALMEL. Vide infra lib. xii. 10.

Fulgurare.] *Fulgere*. MS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. forte ſcripſerat *Fulgerare*, ut in Antiquis Lapidibus JOVI FVLGERATORI Gruter. xxi. 3. & alibi. licet & *Fulgere* pro fulgurare dictum eſſe non ignorem. ita enim Pomp. Mel. 1. 19. de Lampſaco, *reſponſum erat, ubi primum fulſiſſet, ibi ſedem capeſſerent*. & ita Cicero dixit Orat. c. 9. Periclem *fulgere*. de fulmine autem & tonitru, quae eloquent. à praeſtantibus viris tribuuntur, vide ad Petron. cap. 11. BURM.

CAPUT XVII.

An rhetorice ſit ars.

XVIII. Finis non erit, ſi exſpatiari parte in hac, & indulgere voluptati velim. Transeamus igitur ad eam quaeſtionem, quae ſequitur, an ***rhetorice ars ſit.*** Quod quidem adeo ex iis, qui praecepta dicendi tradiderunt, nemo dubitavit, ut etiam ipſis librorum titulis teſtatum ſit, ſcriptos eos ***de arte rhetorica:*** Cicero vero etiam, quae ***rhetorice*** vocetur, eſſe ***artificioſam eloquentiam*** dicat. Quod non oratores tantum vindicarunt, ut ſtudiis aliquid ſuis praeſtitiſſe videantur: ſed cum his Philoſophi, & Stoïci, & Peripatetici plerique, conſentiunt. Ac me dubitaſſe confiteor, an hanc partem quaeſtionis tractandam putarem.

Hanc quaeſtionem appellant dialectici, *qualis ſit*, quae tractanda eſt poſt quaeſtionem, *An ſit*, & *Quid ſit*, ac ſi naturam eſſet ſecutus Fabius, non connectendi commoditatem, hoc caput ſuperiori praepoſuiſſet: quamquam hoc caput à ſuperiori imperite eſt divulſum. TURNEB.

An rhetorice ars ſit.] Hac de re diſputatur apud Ciceronem ab Antonio & Craſſo libro primo de Oratore. cap. 20. *Idem*.

Nemo dubitavit.] Cicero ipſe tamen dubitare videtur in Bruto. cap. 6. *Hoc vero ſine ulla dubitatione confirmaverim, ſive illa arte paratur aliqua; ſive exercitatione quadam, ſive natura, rem unam eſſe omnium difficillimam.* ALMEL.

Cicero vero.] Cicero libro primo de Inventione. cap. 5. ait civilis rationis partem eſſe *artificioſam eloquentiam, quam rhetoricen* vocant. TURNEB.

Vindicarunt.] *Indicaverunt*. Colon. *Judicaverunt*. Par. *Judicarunt*. MS. Bodl. *Indicaverunt*, vel *judicaverunt*. marg. Vaſc. & Steph.

Stoïci.] *Et Stoici* legendum. REGIUS. & ita MSS. & editiones pleraeque. *Stoici & Peripatetici.* Principes Stoïcorum de *rhetorica* ſcripſerunt, ut Zeno, Chryſippus, Cleanthes, Diogenes. principes item Peripateticorum, ut Ariſtoteles, Theophraſtus, Critolaus, qui teſtantur *rhetoricam eſſe artem*. TURNEB. miror Turnebum dicere omnes Stoicos, eorumque quidem principes Rhetoricen artem dixiſſe, cum Cicero lib. iii. de Orat. cap. 18. ait *Atque hanc ab iis* (Stoicis) *habeo gratiam, quod ſoli ex omnibus eloquentiam virtutem ac ſapientiam eſſe dixerunt.* vide & ſupr. ii. c. 10. ALMEL.

At me dubitaſſe.] *Ac* ſcribendum eſt; qua particula

Digitized by Google

rem. nam quis eſt adeo, non ab eruditione modo, ſed à ſenſu remotus hominis, ut fabricandi quidem, & texendi, & è luto vaſa ducendi *artem* putet, *rhetoricen* autem, maximum, ac pulcherrimum (ut ſupra diximus) opus, in tam ſublime faſtigium exiſtimet, *ſine arte* veniſſe? Equidem illos, qui contra diſputarunt, non tam ſenſiſſe, quod dicerent, quam exercere ingenia materiae difficultate credo voluiſſe: ſicut Polycratem, cum Buſirim laudaret, & Clytemneſtram: quamquam is, quod his diſſimile non eſſet, compoſuiſſe orationem, quae eſt habita contra Socratem, dicitur. Quidam naturalem eſſe rhetoricen volunt, & tamen adjuvari exercitatione non diffitentur: ut in libris Ciceronis de Oratore dicit Antonius *obſervationem* quamdam eſſe, *non artem*. Quod nod ideo, ut pro vero accipiamus, eſt poſitum; ſed ut Antonii perſona ſervetur, qui diſſimulator artis fuit. Hanc autem opinionem habuiſſe Lyſias videtur: cujus ſententiae talis defenſio eſt, quod indocti, & barbari, & ſervi, pro ſe cum loquuntur, aliquid dicant ſimile principio, *narrent*, *probent*, *refutent*, & (quod vim habeat epilogi) *deprecentur*. Deinde adjiciunt illas verborum cavillationes, *Nihil quod ex arte fiat, ante artem fuiſſe:* atqui dixiſſe homines pro ſe, & in alios ſemper: doctores artis, ſero jam, & circa Tiſiam & Coraca primum repertos. orationem igitur ante artem fuiſſe, eoque artem non eſſe. Nos porro quando coeperit hujus rei doctrina, non laboramus exquirere: quamquam apud Homerum, & praeceptorem Phoenicem tum agendi, tum etiam loquendi, & ora-

ticula quidem frequenter in ſenſuum copulationibus utimur, non modo dictionum. Regius. *At.* Ald.

An hanc partem.] *Ad hanc.* V. C. Alm.

Materiae difficultatem.] Solent docti ſibi proponere materias infames & inopinabiles, ut amplius exerceant ingenium illic, quam in re probabili. Turneb.

Sicut Polycratem.] Polycrates Athenienſis fuit, qui inopia coactus eſt in Cypro ſophiſtam agere. laudavit *Buſirim*: quam orationem Iſocrates in Buſiride damnat, ac Polycrati exemplum praeſcribit, quod in laudando Buſiride ſequi debeat. *Idem.*

Buſirim.] *Buſyridem.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Obrecht. puto *Buſirin*, ut Ovidius dixit, & mox noſter *Socraten.*

Diſſimile non eſſet. *Non eſt* conjiciebat Francius.

Orationem.] Infra lib. 3. c. 1. *Etiam Polycrates, à quo ſcriptam in Socratem diximus Orationem.* Aelianus Var. Hiſtor lib. 11. c. 10. ἦν δὲ ὁ Πολυκράτης καὶ τὴν κατηγορίαν ἔγραψε τὴν κατὰ Σωκράτους. Hinc Gyraldum corrige, qui Dialogo 2. Poëtarum hanc Orationem Zoilo tribuit. Colom.

Socratem.] *Socraten.* V. C. Alm.

Ut in libris.] Niſi *ut* particula eradatur, ac ejus loco *&* copula ponatur, ſenſus integritas violatur. Regius.

De Oratore.] Lib. 1 c. 20. & 11. 8.

Illas verborum cavillationes.] *Cavillationes* appellat argumenta ſophiſtica, quae fallunt & imponunt, cujuſcemodi eſt hoc. nam in oratione eſt homonymia, ſitne ſcilicet ea pro quacunque locutione accipienda, an vero pro artificioſa. quocirca diſtinguet Fabius. Turneb.

Sero jam.] *Jam* non habent Ald. Steph. Roignii.

Circa.] Graeci dicunt τοὺς περὶ Τισίαν καὶ Κόρακα, id eſt Tiſiam & Coraca. Philand. vide ſupr. c. 4.

Tiſiam.] *Thyſiam.* Ald. Sich. Gryph. *Thiſiam.* Baſil. *Tyſiam.* MS. Bal. *de Tiſia & Corace.* vide infr. lib. 111. c. 1. & Cicer. 1. de Orat. 20. Almel.

Laboramus exquirere.] *Exquirere* non agnoſcunt MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Ald. Sich. Obrecht.

Phoenicen.] Lib. 9. Iliados in trium ducum legatione ad Achillem, Phoenix ſe fatetur eſſe Achillis praeceptorem & eloquendi & agendi. Turneb. Oratores praecipuos Neſtorem, Menelaum & Ulixem invenimus, quorum orationis tribus

oratores plures, & omne in tribus ducibus orationis genus, & certamina quoque propoſita eloquentiae inter juvenes, invenimus: quin in caelatura clypei Achillis & lites ſunt, & actores. Illud admonere ſatis eſt, *omnia, quae ars conſummaverit, à natura initia duxiſſe*: aut tollatur *medicina*, quae ex obſervatione ſalubrium, atque his contrariorum, reperta eſt, & ut quibuſdam placet, tota conſtat experimentis. Nam & vulnus deligavit aliquis, antequam haec ars eſſet: & febrem quiete & abſtinentia, non quia rationem videbat, ſed quia id valetudo ipſa coëgerat, mitigavit. Nec *fabrica* ſit ars: caſas enim primi illi ſine arte fecerunt. Nec *muſica*: cantatur ac ſaltatur per omnes gentes aliquo modo. Ita, ſi *rhetorice* vocari debet ſermo quicumque, fuiſſe eam, antequam eſſet ars, confitebor. Si vero non quiſquis loquitur, orator eſt, & tum non tamquam oratores loquebantur: neceſſe eſt oratorem factum arte, nec ante artem fuiſſe fateantur. Quo illud quoque excluditur, quod dicunt, non eſſe artis id, quod faciat, qui non didicerit, dicere autem homines & qui non didicerunt. Ad cujus rei confirmationem afferunt Demadem remigem & Aeſchinem hypocriten oratores fuiſſe. falſo: nam neque orator eſſe, qui non didicit, poteſt: & hos ſero potius, quam numquam didiciſſe quis dixerit: quamquam Aeſchines ab initio ſit verſatus in literis, quas pater ejus etiam docebat: Demadem

bus generibus Fabius abſolvit eloquentiam, in lib. XII. c. 10. Sed & Trojanos oratores fecit idem Poëta, Iliad. γ. v. 146. & inter juvenes certantes de eloquentia Thoantem facit, excellere Iliad. ο. verſ. 281. CAMERAR.

Omne in tribus ducibus.] *Ducibus* non habet Obr.

Quin caelatura.] Sic quidem recte legitur; ſed cum in Clypeo Achillis non ſolum lites actoreſque fuiſſe ab Homero in lib. XVIII. Iliados ſcribantur, ſed coelum quoque & mare, multaque alia, fortaſſe loco illius particulae *quia*, & copula atque *in* praepoſitio recte adſcriberetur, hoc modo. *Et in caelatura clypei.* REGIUS. Et *in vindicatura clypei* conjicit Aſcenſius, ut ad certamen Ulixis & Ajacis referatur. *In* deeſt V. C. Alm.

Clypei Achillis.] Homerus lib. 18. Iliados Clypeum Achillis deſcribit, quem Vulcanus fecit: in cujus caelatura cum alia pleraque ſculpta fuiſſe dicit, tum actores de pecunia pro caede pendenda litigantes. TURNEB.

Illud admonere.] *Illud enim.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

A natura initia duxiſſe.] Haec res tractatur à Platone in Menone, & à Rodolpho Agr. cap. 5. lib. 2. TURNEB. Quid mirum? cum doceat ſaepe auctor artem & doctrinam ſine natura nihil valere, a qua parte ſtat Hippocrates de decenti ornatu. text. III. ALMEL.

Reperta eſt.] De inventione medicinae fuſius Hippocrates de veteri Medicina. text. VI. & VII. ALMEL.

Tota conſtat experimentis.] Serapion ſola putavit experientia medicinam conſtare citra rationem: quem multi ſecuti ſunt, qui vocati ſunt *Empirici*. TURNEB. Corn. Celſus, in praefat. lib. de med. REGIUS. Vide Galen. in Introduct. ALMEL.

Id quod faciat.] *Id quod faciant, qui non didicerint.* MSS. Bal. Alm. Locat. Ald. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Dicere autem homines, & qui non didicerunt.] Haec deſunt. V. C. Alm.

Demadem remigem.] Demades orator Athenienſis, nautae filius fuit; nec à patre ad rhetores eſt miſſus, ſed remex factus. TURNEB. Vid. Suidas in *Demades*. Sext. Emp. lib. 1. adv. Mathem. c. 13. p. 59. & lib. 11. p. 67. Athen. lib. 11. cap. 6. ALM.

Et Aeſchinem hypocritem.] Aeſchines filius Atrometi literatoris, primum *hypocrita* fuit, poſtea *ſcriba*, poſtremo *rhetor*. TURNEB. Fuit hic Tympaniſtriae filius, ſi fidem mereatur Lucianus in ſomnio. ALM.

Hypocritem.] *Hypocriten.* V. C. Alm. Ald. Steph. Gryph. & alii. *Hypocritam* Locatel.

Qui non didicit.] *Dicit*, alios legere notat Almel.

Patet

dem neque non didiciſſe certum ſit, & continua dicendi exercitatio potuerit tantum, quantuſcumque poſtea fuit, feciſſe. Nam id potentiſſimum diſcendi genus eſt. Sed & praeſtantiorem, ſi didiciſſet, futurum fuiſſe dicere licet. Neque enim orationes ſcribere eſt auſus, ut eum multum valuiſſe in dicendo ſciamus. Ariſtoteles, ut ſolet, quaerendi gratia, quaedam ſubtilitatis ſuae argumenta excogitavit in Gryllo: ſed idem & *de arte rhetorica* tres libros ſcripſit, & in eorum primo non artem ſolum eam fatetur, ſed ei particulam civilitatis, ſicut Dialecticis, aſſignat. Multa Critolaus contra, multa Rhodius Athenodorus. Agnon quidem detraxit ſibi inſcriptione ipſa fidem, qua rheto-

Pater ejus.] Atrometes. hoc exprobrat Aeſchini Demoſthenes περὶ στεφάνου. Ἅμα τῷ πατρὶ πρὸς τῷ διδασκαλείῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν τρίβων, καὶ τὰ βάθρα σπογγίζων, καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἰκέτου τάξιν οὐκ ἐλευθέρου παιδὸς ἔχων. Demades autem nautae filius fuit, & ipſe nauta primum, mox rhetor, quem negant orationem ullam ſcriptam emittere voluiſſe. Camerar.

Neque non.] Forte *aeque non didiciſſe certum ſit. at continua &c.*

Potentiſſimum.] *Potiſſimum.* margo Steph.

Diſcendi genus.] *Dicendi.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald.

Sed praeſtantiorem.] *Sed & praeſtantiorem.* Ald. Steph. Obr. & alii.

Neque enim orationes.] Demades extemporali facultate multum valuit, cum Demoſthenes nihil unquam diceret, niſi praemeditatus. Demadem tamen nihil ſcripſiſſe teſtatur Cicero. Turneb.

Ut eum multum invaluiſſe dicendo.] *In* praepoſitio ad ſuum locum reducenda videtur, ut *valuiſſe in dicendo* legatur. Regius. Ego mallem, *ut eum multum inde valuiſſe dicendo ſciamus. Inde*, eſt ex orationibus ſcriptis. ſic *valere dicendo* Nepos. Alcib. 1. Ovid. XIII. Met. 12.

Quantum acie valeo, tantum valet ille loquendo.

neque tamen damno alterum. nam & ita Cicer. Brut. 36. *Sp. Thorius ſatis valuit in populari genere dicendi.* ſic *valere in cauſſa* reſtituit Ovidio Heinſius. lib. VIII. Met. 59. Burm.

Ariſtoteles.] Ariſtoteles ſingularem librum *de rhetorica*, nomine *Gryllum*, ſcripſit, à Gryllo filio Xenophontis. illic conatur probare, *rhetoricam* non eſſe artem. Turneb. Vide Laert. lib. II. Sect. 54. & ſeq. & ibi Menagium.

Idem &c.] *Inde &c.* V. C. Alm.

Sed ei particulam civilitatis.] MS. Pal. *Particulam* voculam ὑποβολιμαῖον dictat, ac ſpuriam. Agnoſcit enim *portiunculam*. Apulejus: *Qui cum à me portiunculam poſceret.* Gloſſarium: *Partiuncula*, ποσημόριον. Lege, ut Vulcanius, *Portiuncula*, ποσημόριον. Seneca de Benefic. lib. 4. cap. 39. *Et appellare debitorem ad diem poſſum, & ſi foro ceſſerit, portionem feram.* Fabius infra lib. 6. cap. 1. *Tanto ſunt quadam ſua portione ad afficiendum potentiora, cum veluti ipſorum ore dicuntur.* MS. Pal. *ducuntur.* Id. lib. 10. c. 7. *Nec idem quidem dicendum eſt, quod eidem Ciceroni placet, nullum noſtrum uſquam negligentem eſſe ſermonem: quicquid loquimur, ubicunque ſit, pro ſua ſcilicet portione perfectum.* Sic Tertullianus Domitianum *portionem Neronis* appellat. Gebh. lib. II. crepund. c. 13. *Portiunculam.* MS. Bal. Locatel.

Sicut Dialecticis.] Legendum eſt, *ſicut Dialectices.* nam Ariſtoteles, cum ſcribat artificiales probationes aut morales eſſe, aut patheticas, aut rationales: & illas rhetoricam ait à civilitate mutuari, has vero à dialectica, atque ita rhetoricam eſſe particulam civilitatis & dialectices. Turn.

Critolaus.] Vide Sext. Empir. lib. II. adverſ. Mathem. p. 67. meminit & ejus Cicer. lib. 1. de Orat. II. Almel.

Athenodorus.] Suſpicor Athenodorum hunc philoſophum fuiſſe Stoïcum, qui tempore Auguſti Caeſaris floruit, & Romae aliquandiu vixit, ut ſcribit Suidas. Turn. Hujus Cicero meminit in lib. XVI. ad Att. II. & 14. & *Athenodorum calvum* vocat, & lib. III. ad Fam. 7. Sandonis filium dicit. ubi v. Victor. & Manut. qui duos Athenodoros Stoicos, & aequales ex Strabone diſtinguunt, vid. Voſſ. de Hiſt. Graec. II. 5. & Menag. ad Laert. III. 3. & Aldobr. ad v. 36. ſed hic Rhodius dicitur. quare forte hic alter fuerit, vel in nomine ſit vitium. Burm.

Rhodius Athenodorus.] *Athenodorus.* non habet V. C. Alm.

Agnon.] Scriptor, cujus Suidas meminit. Mosellan. Suidae Ἀγνώνιος & Ἀγνωνίδης eſt Agnonis filius. forte intelligit Theramenen, Agnonis filium, virum non infacundum, qui memoratur a Thucydide lib. VIII. c. 68. celebratur & *Agnon* Tejus inter Alexandri amicos & corruptores, Aelian. IX. 3. ubi vide Cl. Periz. *Agnonis* Academici meminit Athenae. lib. XIII. cap. 8. quem enumerat inter ſcriptores Meurſius in Biblioth. Graeca. ſed an hic Rhetor fuerit, non auſim de-

rhetorices accuſationem profeſſus eſt. Nam de Epicuro, qui diſciplinas omnes fugit, nihil miror. Hi complura dicunt, ſed ex paucis locis ducta. Itaque potentiſſimis eorum breviter occuram, ne in infinitum quaeſtio evadat. Prima his argumentatio *ex materia* eſt. Omnes enim artes ajunt habere *materiam*, quod eſt verum: rhetorices *nullam* eſſe *propriam:* quod eſſe falſum in ſequentibus probabo. Altera eſt calumnia, nullam artem falſis aſſentiri opinionibus; quia conſtitui ſine praeceptione non poſſit, quae ſemper vera ſit: *rhetoricen* aſſentiri falſis: non eſſe igitur artem. Ego *rhetoricen* nonnumquam dicere falſa pro veris confitebor, ſed non ideo in falſa quoque eſſe opinione concedam: quia longe diverſum eſt, ipſi quid videri, & ut alii videatur, efficere. nam & imperator falſis utitur ſaepe: ut Hannibal, cum incluſus à Fabio, ſarmentis circa cornua boum deligatis, incenſiſque, per noctem in adverſos montes agens armenta, ſpeciem hoſti abeuntis exercitus dedit: ſed illum fefellit, ipſe, quid verum eſſet, non ignoravit. Nec vero Theopompus Lacedaemonius, cum permutato cum uxore habitu è cuſtodia, ut mulier, evaſit, falſam de ſe opinionem habuit, ſed cuſtodibus praebuit. Item orator, cum falſo utitur pro vero, ſcit eſſe falſum, eoque ſe pro vero uti: non ergo falſam habet ipſe opinionem, ſed fallit alium. Nec Cicero, cum ſe tenebras offudiſſe judicibus in cauſſa Cluentii gloriatus eſt, nihil ipſe vidit. Et pictor, cum vi artis ſuae efficit, ut quaedam eminere in opere, quaedam receſſiſſe credamus, ipſe ea plana eſſe non neſcit.

Ajunt

cernere. Burm.

Ipſa fidem.] *Iſta*. MSS. Bodl. Alm.

De Epicuro.] Inf. lib. XII. 2. & Lactant. III. 25. Almel.

Nihil miror.] *Moror*. MS. Bal. & Aſcenſius quoſdam ita legere notavit. non male, ſi *Epicurum* legeretur: ſolemnis enim illa formula, ut notum. Liv. VIII. 35. *ſe nihil morari magiſtrum equitum.* Ter. Eun. I. II. 104. *aut nihil moror.* & ita forte infra lib. VI. cap. I. *Philoſophos minus moror, apud quos vitii loco eſt, affici.* & ita paſſim alii. Burm.

Nullam artem falſis aſſentiri, &c.] Artes comparatae ſunt ad verum inveniendum, ut item *rhetorice:* quae quanquam interdum fallit, nunquam tamen fallitur, ſed veritatem tenet. Turneb. *aſſentire*, omnes codices habere teſtatur Aſcenſius.

Rhetoricen aſſentiri falſis.] *Rhetorice aſſentiri falſis ſcit.* MS. Joan.

Quoque eſſe opinione.] *Eſſe* non habet Obr.

Ipſi quid videri.] *Sibi ipſi quid.* Locat. Ald. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Ut Hannibal.] Hannibal inter oppidum Caſilinum & Callieulam montem à Fabio Maximo incluſus, hoc ſtrategemate evaſit, & praeſidium Fabii fugavit.. Turneb. Liv. lib. XXII. 17..& Frontin. lib. I. cap. V. §. 38.

Circa cornua.] *Circum.* Ald. Loc. Colin. Baſil. Obr.

Theopompus.] De Minyis hoc ſcribit Herodot. in Melpomene. Et eſt exemplum apud Valer. lib. 4. cap. 6. Camerar.

Item orator.] *Itidem.* Par.

Uteretur.] *Utetur* legendum. Regius. *Utitur* Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Nec Cicero.] Hoc fit per ἀποπλάνησιν. id eſt, *aberrationem*, quae eſt hujuſmodi dicendi ratio, qua differendo, obſcurando, tergiverſando judicem in errorem trahimus. quod Cic. facit in cauſa Cluentii, qui reus erat veneficii. Turneb.

Efficit.] *Effecit.* Stephan.

Eminere in opere.] Hoc Horatius indicat Art. Poët. 362.

—— erit, quae, ſi propius ſtes,
Te capiet magis, & quaedam ſi longius abſtes.
Haec amet obſcurum, volet haec ſub luce videri.

Almel.

Ajunt etiam, &c.] Hoc argumentum diſſolutu eſt facile, praeſertim ſtatuenti *finem eſſe rhetorices, bene dicere.* nam orator ſemper bene dicit. Turneb.

Digitized by Google

Ajunt etiam, *omnes artes habere finem aliquem propoſitum*, ***ad quem tendant :*** hunc modo nullum eſſe in rhetorice, modo non praeſtari eum, qui promittatur. mentiuntur: nos enim eſſe finem jam oſtendimus, & quis eſſet, diximus. Praeſtabit hunc ſemper orator, ſemper enim bene dicet. Firmum autem hoc, quod opponitur, adverſus eos fortaſſe ſit, qui perſuadere finem putaverunt. Noſter orator, arſque à nobis finita, non ſunt poſita in eventu. Tendit quidem ad victoriam, qui dicit: ſed cum bene dixit, etiam ſi non vincat, id, quod arte continetur, effecit. Nam & gubernator vult ſalva nave in portum pervenire: ſi tamen tempeſtate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud, *Dum clavum rectum teneam.* Et medicus ſanitatem aegri petit: ſi tamen aut valetudinis vi, aut intemperantia aegri, aliove quo caſu ſumma non contingit, dum ipſe omnia ſecundum rationem fecerit, medicinae fine non excidit. Ita oratori bene dixiſſe finis eſt. Nam eſt ***ars*** ea, ut poſt paullum clarius oſtendemus, ***in actu*** poſita, ***non in effectu***. Ita falſum erit illud quoque, quod dicitur, *Artes ſcire, quando ſint finem conſecutae, rhetoricen neſcire.* Nam ſe quiſque bene dicere intelligit. Uti etiam vitiis rhetoricen, quod ars nulla faciat, criminantur: quia & falſum dicat, & affectus moveat. Quorum neutrum eſt turpe, cum ex bona ratione proficiſcitur: ideoque nec vitium. Nam & mendacium dicere, etiam ſapienti aliquando conceſſum eſt: & affectus, ſi aliter ad aequitatem perduci judex non poterit, neceſſario movebit orator. Imperiti enim judicant,

NEB. hoc Simplicius in Epicteti Enchiridion. cap. I. pag. 16. & Sext. Empir. adverſus Mathem. lib. II. p. 67. ALMEL.

Nos enim eſſe.] *Nos eſſe.* Obr.

Gubernator.] Ita cum medico quoque conjungitur a Sidonio Apoll. VIII. Ep. 10. *Medicus in deſperatione, Gubernator in tempeſtate cognoſcitur.* vide Platon. lib. I. de republ. tom. II. pag. 332. & 341. Edit. Serrani. & quae collegit Scheffer. de milit. Nav. lib. I. cap. 5. ALMEL.

Dum clavum rectum teneam.] Ajunt eſſe hemiſtichium verſus Enniani, *Dum clavum rectum teneam, navimque gubernem.* Significat autem paroemia, *neminem eſſe culpandum, modo officio ſuo fungatur*, & qui praeſtet quod ars promittit. TURNEB. Eleganter hic locus exponitur à Guilelmo Cantero lib. VII. nov. lect. cap. 26. ALM. *Ut clavum rectum teneam, navimque gubernem* citatur ab Iſidoro. vide Hier. Column. pag. 102. editionis noviſſimae.

Et medicus ſanitatem.] *Sanitas* ſimpliciter medicinae finis non eſt, ſed quatenus ars valet ſanitatem tueri, eſt finis medicinae. TURNEB. Dicerem non bene haec percepiſſe Turnebum. nam etiamſi ſanitatem tueri conatur, ars haec tamen ſanitatem intendit, ſive eam amiſſam reſtituendo, ſive praeſentem conſervando. ALMEL.

Summa non.] *Summam* ex MS. ſuo Gebhardus lib. I. Crepund. 3. vide ad lib. I. cap. I.

Excidit.] *Excidet.* MS. Joan. Ald. Locatel. *Excedit.* MS. Bodl.

Poſt paullum.] Capite ſequenti. MSS. Joan. *Paulo poſt.* vid. ad cap. V. initio.

In actu poſita.] Ars eſt poſita in actu, quae in actione conſiſtit, & poſt actionem opus non relinquit: in effectu vero, quae poſt actionem relinquit opus conſummatum. TURNEB.

Intelligit.] *Intelliget.* V. C. Alm.

Nam & mendacium.] Plato in Hippia ſive de mendacio, licere ait aliquando mentiri, dum res contra virtutem & honeſtatem non ſit. à qua opinione non abhorret Origenes & Hieronymus, *dum mendacium ſit officioſum*, & à pietate proficiſcatur. TURNEB. vid. Quinctilian. lib. XII. cap. 2. & Serv. ad Virg. IX. Aeneid. 136. ſed prorſus negat, ne maximo quidem propoſito lucro, Aelian. de animal. lib. III. cap. 23. ALMEL.

Imperiti.] Docet Fab. plerumque iura judices

 mittere

Digitized by Google

judicant, & qui frequenter in hoc ipſum fallendi ſunt, ne errent. Nam ſi mihi ſapientes judices dentur, ſapientum conciones, atque omne concilium, nihil invidia valeat, nihil gratia, nihil opinio praeſumpta, falſique teſtes, perquam ſit exiguus eloquentiae locus, & prope in ſola delectatione ponatur. Sin & audientium mobiles animi, & tot malis obnoxia veritas: arte pugnandum eſt: & adhibenda quae proſunt. Nec enim, qui recta via depulſus eſt, reduci ad eam, niſi alio flexu poteſt. Plurima vero ex eo contra *rhetoricen* cavillatio eſt, quod ex utraque cauſſae parte dicatur. Inde haec, *Nullam eſſe artem ſibi contrariam*, rhetoricen eſſe contrariam ſibi. *Nullam artem deſtruere quod effecerit:* accidere hoc rhetorices operi. Item, *Aut dicenda eam docere, aut non dicenda:* itaque vel per hoc non eſſe artem, quod non dicenda praecipiat: vel per hoc, quod, cum dicenda praeceperit, etiam contraria his doceat. Quae omnia apparet de ea rhetorice dici, quae ſit à bono viro atque ab ipſa virtute ſejuncta: alioqui ubi injuſta cauſſa eſt, ibi rhetorice non eſt: adeo ut vix ex admirabili quodam caſu poſſit accidere, ut ex utraque parte orator, id eſt vir bonus dicat. Tamen quoniam hoc quoque in rerum naturam cadit, ut duos ſapientes aliquando juſtae cauſſae in diverſum trahant, quando etiam

mittere in centurias. TURNEB.

Fallendi ſunt.] *Sint.* V. C. Alm.

Nam ſi mihi, &c.] Tacitus quoque in dialogo ait, ſi bene forent inſtitutae Reſp. tum eloquentiae locum in illis non futurum, ut apud Lacedaemonios & Cretenſes. TURNEB.

Sapientum.] *Sapientium.* V. C. Alm.

Concilium.] *Conſilium.* V. C. Alm.

Quia prope.] *Qui*, litera *a* expuncta, mihi legendum videtur, quamvis exemplaria refragentur. REGIUS. *Et prope.* MSS. Joan. Alm. Andr. Sich. Steph. Gryph. Baſil. Obrecht. *quia prope.* Locatel. Ald.

Tot malis.] *Tot magus.* V. C. Alm.

Plurima vero.] Plures ſimul contradictiones congerit Fabius, quod ab eodem principio manant. ita enim ars praeſcribit. porro quod *rhetoricam* ajunt eſſe ſibi contrariam, falſum eſt. nam quanquam contrariorum eſt eadem diſciplina & ars, non tamen ſequitur artem eſſe contrariam. Haec eadem argumenta valent adverſus dialecticam, ſi probare velis eam non eſſe artem, cum in ea ex utraque parte dicatur. TURNEB.

Ex eo contra.] *Ex eo hoc contra.* V. C. Alm. unde Francius *haec* faciebat.

Inde haec.] *Inde hoc.* Locat. Ald Steph. Gryph. & omnes fere, editi & ſcripti codices.

Artem contrariam.] *Sibi* dativus adſcribendus eſt, ut legatur *nullum artem contrariam ſibi.* REGIUS. Ita Aldus & alii fere omnes.

Artem deſtituere.] *Deſtruere* legendum eſſe apparet, quae enim ab accuſatore efficiuntur, ea a patronis deſtrui ſolent. REGIUS. *Deſtituere.* MS. Joan. *reſtituere.* V.C. Alm. Male: ita enim ſaepe utitur noſter hoc verbo. ut lib. v. 7. & *Singulos ut exornare, ita deſtruere contigit.* & lib. x. c. 2. *deſtructio & confirmatio ſententiarum.* ſed apud Ciceronem vix hoc ſenſu occurrit. Ovidius tamen ſimiliter fere II. Art. Amand. 311. uſus eſt.

Nec vultu deſtrue dicta tuo. BURM.

Non dicenda praecipiat.] *Praeceperit.* V. C. Alm.

Quae omnia, &c.] Ante juſtam argumentorum ſolutionem, utitur remotione, atque haec argumenta ad ſuum dogma nihil pertinere docet. nam ut malus orator utranque cauſam, tum juſtam, tum injuſtam ſuſcepturus ſit, non tamen bonum oratorem eſſe ſuſcepturum, niſi juſtam cauſam. TURN.

Appuret.] *Apparent.* Locatel. Ald. Steph. Baſil.

Adeo ut vix ex.] *Vix* deeſt. V. C. Alm. *Ex* vero non eſt in Locat. Ald. & Obrecht.

Ex admirabili quodam caſu.] Hoc duntaxat accidere poteſt in cauſis ambigui utrinque juris & controverſi ex aequo: alioqui ab altera tantum parte dicet orator, id eſt, *vir bonus.* TURNEB.

Ex utraque parte.] *Ut* particula adſcribenda videtur, ut legamus *ut ex utraque.* REGIUS. *Parte* non habet Ald.

In rerum naturam.] *Natura.* Ald.

Duo ſapientes &c. trahant.] Scribendum *duos ſapientes trahant.* REGIUS. niſi antiquo more *duo* pro

etiam pugnaturos eos inter ſe, ſi ratio ita duxerit, credunt, reſpondebo propoſitis. atque ita quidem, ut appareat, haec adverſus eos quoque fruſtra excogitata, qui malis moribus nomen oratoris indulgent. Nam *rhetorice non eſt contraria ſibi.* Cauſſa enim cum cauſſa, non illa ſecum ipſa componitur. Nec ſi pugnent inter ſe, qui idem didicerunt: idcirco ars, quae utrique tradita eſt, non erit. Alioqui nec armorum, quia ſaepe gladiatores, ſub eodem magiſtro eruditi, inter ſe componuntur. Nec gubernandi, quia navalibus praeliis gubernator eſt gubernatori adverſus. Nec imperatoria, quia imperator cum imperatore contendit, Item non evertit opus rhetorice, quod efficit. neque enim poſitum à ſe argumentum ſolvit orator, ſed ne rhetorice quidem: quia apud eos, qui in perſuadendo finem putant, aut ſi quis (ut dixi) caſus, duos inter ſe bonos viros compoſuerit, veriſimilia quaerentur. Non autem ſiquid eſt altero credibilius, id ei contrarium eſt, quod fuit credibile. Nam ut candido candidius, & dulci dulcius non eſt adverſum, ita nec probabili probabilius. Nec praecipit umquam non dicenda, nec dicendis contraria, ſed quae in quaque cauſſa dicenda ſunt. Non ſemper autem, etiamſi frequentiſſime, tuenda veritas erit, ſed aliquando exigit communis utilitas, ut etiam falſa defendantur. Ponuntur hac quoque in ſecundo Ciceronis de oratore libro contradictiones, *Artem earum rerum eſſe, quae ſciantur,* oratoris omnem actionem opinione, non ſcientia contineri: quia & apud

pro *duos* ſcripſit. vide Scalig. ad Manil. II. 661. Serv. & Cerdam ad Virgil. XI. Aeneid. 285. & ſaepe ita apud Ciceronem, vid. ad IV. famil. 6. VII. 25. IX. ad Att. II. Burm.

Quando etiam.] *Quandoque.* Ald. Gryph. Baſil.

Atque ita quidem.] Superiores objectiones Stoïcorum fere erant, quorum eſt etiam hoc dogma, ſapientes opinionibus inter ſe diſſidere: & ſi juſta utrinque cauſa fuerit, poſſe pugnare: quod multo magis eſt oratori concedendum. Turneb.

Non illa ſecum ipſa componitur.] Metaphora eſt ducta à compoſitionibus gladiatorum, quando gladiatorum paria inter ſe committuntur & comparantur, ut in arena decertent. *Idem.*

Didicerunt.] *Didicerint.* Locatel. Steph. Gryph. Baſil.

Nec armorum.] Ut noſter artem armorum, ita Hygin. fab. 194. *artem citharae*, & f. 101. *artem medicam* dixit. Almel.

Utrique.] *Utique.* V. C. Alm.

Quia apud.] non vacat flagitiis hic locus, ut mihi quidem videtur. ſenſus enim integritas, non *quia*, ſed *praeterquam* expoſcit. nam qui finem in perſuadendo ponunt, ii, quod in una cauſſa probarunt argumentum, illud in alia, ſi e re ſua fuerit, improbabunt, quod ſane a bono viro eſt perquam alienum. Regius. *Praeterquam apud.* Loc. Steph. & Baſil. marg. Gallaeus conjiciebat legendum *quam.* ut apud Livium *homo, non quam iſti, glorioſus.* ubi *tam* deſideratur. & Plinius, *triduo proximo quam ſit genitus*, id eſt poſtquam. Aſcenſius *praeterquam*, vel *niſi* probat.

Quaerentur.] *Quaeruntur.* Ald.

Non autem ſiquid, &c.] Contraria non ſunt in intentione, aut in eo, quod eſt magis aut minus, ſed in tota naturae diverſitate. itaque ſi actor veriſimiliter dixerit, defenſor veriſimilius, haec non ſunt contraria, nec ſe deſtruunt. Turnebus.

Nec probabili probabilius.] *Probabili* deeſt in V. C. Alm.

Non ſemper autem, &c.] Quoniam *dicenda* dupliciter accipi poſſunt, ut ad utilitatem cauſae referantur, aut ad honeſtatem, ſubjunxit etiam licere interdum falſa defendi. Turneb.

Exigit communis utilitas.] Lib. XII. I. *aſperiora quaedam adhuc dictu, ſi communis utilitas exegerit, facere conceditur.* Almel.

Defenduntur.] *Defendat.* V. C. Alm. Ald.

Secundo de Oratore libro.] Cap. VII.

Opinione, non ſcientia.] *Opinio* eſt aſſenſus formidoloſus

apud eos dicat, qui neſciant, & ipſe dicat aliquando, quod neſciat. Ex his alterum, id eſt, an ſciat judex, de quo dicatur, nihil ad oratoris artem: alteri reſpondendum, *Ars earum rerum eſt, quae ſciuntur.* Rhetorice ars eſt bene dicendi, bene autem dicere ſcit orator. Sed neſcit an verum ſit, quod dicit. Ne hi quidem, qui ignem aut aquam, aut quatuor elementa, aut corpora inſecabilia eſſe, ex quibus res omnes initium duxerunt, tradunt: nec qui intervalla ſiderum, & menſuras ſolis ac terrae colligunt: diſciplinam tamen ſuam, *artem* vocant. Quod ſi ratio efficit, ut haec non opinari, ſed propter vim probationum ſcire videantur; eadem ratio idem praeſtare oratori poteſt. Sed an cauſſa vera ſit, neſcit. Ne medicus quidem, an dolorem capitis habeat, qui hoc ſe pati dicet: curabit tamen tamquam id verum ſit, & erit ars medicina. Quid? quod rhetorice non utique propoſitum habet ſemper vera dicendi, ſed ſemper veriſimilia? ſcit autem eſſe veriſimilia, quae dicit. Adjiciunt his, qui contra ſentiunt, quod ſaepe quae in aliis litibus impugnarunt actores cauſſarum, eadem in aliis defendant. Quod non artis, ſed hominis eſt vitium. Haec ſunt praecipua, quae contra rhetoricen dicantur: alia & minora, & tamen ex his fontibus derivata. Confirmatur autem eam *eſſe artem,* breviter. Nam ſive (ut Cleanthes voluit) *ars eſt poteſtas viâ*, id eſt, *ordine efficiens:* eſſe certe viam atque ordinem in bene dicendo nemo dubitaverit: ſive ille ab omnibus fere probatus finis obſervatur, artem conſtare ex praeceptionibus conſentientibus & coëxercitatis ad finem vitae

midoloſus & dubius: *ſcientia* vero certa & indubitabilis, qualis eſſe debet in arte. TURNEB.

Quod neſciat.] *Quae neſciat.* Locat. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Ars earum rerum.] Quod idem affirmat Harpocrates in libro de arte text. 2. ALMEL.

Ne hi quidem qui ignem.] Heraclitus ignem rerum omnium eſſe principium poſuit, & aliquando mundum in ἐκπύρωσιν, id eſt, *conflagrationem* deſiturum. TURNEB.

Corpora inſecabilia.] Haec opinio fuit Leucippi & Democriti, quam poſtea arripuit Epicurus. *Idem.*

Menſuras ſolis.] *Rerum* margines Gryph. & Baſil. forte *caeli & Terrae.* in Horat. lib. 1. od. 28.

Te maris & terrae, numeroque carentis arenae,
Menſorem &c.

Ut haec non opinari.] Editio Lugdunenſis omittit voculam *non*, ſine qua evertitur plane loci interpretatio. Eam auctoritate Codicum. MSS. Bod. & Joan. omniumque editorum ſuo loco reſtituimus. GIBSON.

Eadem ratio.] *Oratio.* V. C. Alm.

* *Qui ſe pati.*] *Qui hoc ſe pati.* MSS. Bodl. Alm. Locatel. Ald. Sich. Par. Vaſ. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obr.

Quid quod Rhetorice, &c.] Videtur hoc pugnare cum ſuperioribus. nam Celſum reprehendebat Fabius, quod dicebat *oratorem ſimile tantum veri quaerere.* ſed ſolutu hoc eſt facile. nam vera pleraque ſunt etiam veriſimilia. TURNEB.

Actores cauſſarum.] *Auctores.* V. C. Alm.

Viam ad ordinem.] *Ac ordinem* legendum eſſe nemo non videt. REGIUS. ita Steph. *via, id eſt, ordine.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Sich. Gryph. Baſil. Obrecht. *Viam ad ordinem.* Venet. *Viam id eſt ordinem.* Andr. *Viam atque ordinem.* Ald. Colin.

Eſſe certe.] *Certam.* Locatel. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Obſervatur.] *Habeatur.* MS. Bodl.

Probatus finis.] Quod Graece ita dicitur, τέχνη ἐστὶ σύστημα ἐκ καταλήψεων ἐγγεγυμνασμένων, πρός τι τέλος εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ. CAMERAR.

Artem conſtare ex praeceptionibus, &c.] Haec definitio ex Graeco eſt tranſlata, ideoque durioribus verbis enunciata, quamquam non *praeceptionibus*; ſed *perceptionibus* legendum videtur, ut antea quoque. TURNEB. Editio Stephaniana, quae revera

vitae utilem: jam oſtendimus nihil non horum in rhetorice ineſſe. Quid? quod & inſpectione & exercitatione, ut artes ceterae, conſtat? Nec poteſt ars non eſſe, ſi ars eſt dialectice, quod fere conſtat: cum ab ea ſpecie magis quam genere differat. Sed nec illa omittenda ſunt, qua in re alius ſe inartificialiter, alius artificialiter gerat, in ea eſſe artem: & in eo, quod qui didicerit, melius faciat, quam qui non didicerit, eſſe artem. Atqui non ſolum doctus indoctum, ſed etiam doctior doctum in rhetorices opere ſuperabit, neque eſſent ejus aliter tam multa praecepta, tamque magni, qui docerent. Id quod cum omnibus confitendum eſt, tum nobis praecipue, qui rationem dicendi a bono viro non ſeparamus.

revera omnium emendatiſſima eſt, in margine habet *perceptionibus*; & ita legendum eſſe Henricus Stephanus in praefatione ad Orationes Gr. Lat. an. 1575. in folio excuſas docet. idque quia *praeceptionibus* non reſpondeat vox κατάληψιν. ubi dicitur ars eſſe σύστημα ἐκ καταλήψεων συγγεγυμνασμένων. probatque hanc lectionem Cicero. II. Acad. Quaeſt. 7. *Ars vero quae poſſit eſſe, niſi quae non ex una, aut ex duabus, ſed ex multis animi perceptionibus conſtat.* vide eumdem de Fato. & ita legendum eſſe docet Voſſius de natura Logices. cap. 2. ALMEL.

Oſtendimus.] *Oſtendemus.* V. C. Alm.

In rhetorice ineſſe.] *Eſſe* Locatel. Ald. male: amant enim elegantiae ſtudioſi ſcriptores geminare hanc praepoſitionem, quam expulerunt ſaepe imperiti librarii. noſter lib. VI. 3. *ſed ineſt proprius quibuſdam decor in habitu* & lib. VII. 4. *in facto tamen plurimum ineſt*, & alibi ſaepe. ſic apud Nepot. Alcib. I. ut *omnes admirarentur in uno homine tantam ineſſe diſſimilitudinem.* ubi male *eſſe* alii. Terent. Eun. I. I. *in amore haec inſunt.* Adel. V. 3. *multa in homine ſigna inſunt.* Minuc. Fel. cap. XV. *neſcientes ineſſe & in credibili verum, & in veriſimili mendacium.* & hoc obſervaſſe Auguſtum dicit Sueton. cap. 86. BURMANN.

Quid quod &c.] *Quid quod ut & inſpectione.* V. C. Alm.

Inſpectione & exercitatione.] Duae ſunt partes omnium artium: *inſpectio*, quae eſt rerum perpenſio & *contemplatio*: & exercitatio, quae eſt ipſa actio. TURNEB.

Conſtat.] *Conſtant.* V. C. Alm.

Cum ab ea.] Nam ſpecies ſunt *rhetorica* & *dialectica* logices, id eſt, artis ſermocinalis: quocirca genere ſunt eadem. & alioqui, ut docet Ariſtoteles, utriuſque eadem eſt materia, ut duntaxat peculiari quadam re differant. TURNEB.

Sed nec illa.] Hoc argumentum ſumptum eſt ex initio Rhetorices ad Theodecten. *Idem.*

Quod qui didicerit.] *Quod quid.* V. C. Alm.

Atqui non.] *Atque.* V. C. Alm.

Id quod.] *Idque cum.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locatel. Ald. Colin. *Qui docerent id, quod cum.* Baſil.

CAPUT XVIII.

Generalis artium diviſio, & ex quibus ſit rhetorica.

XIX. Cum ſint autem artium aliae poſitae in inſpectione, id eſt cognitione & aeſtimatione rerum, qualis eſt *Aſtrologia*, nullum exigens actum, ſed ipſo rei, cujus ſtudium habet, intellectu contenta, quae θεωρητική vocatur: Aliae in agendo, quarum in hoc finis eſt, & ipſo actu

Conſtituto genere, ex arte eſt genus in differentias partiri, ut ſcias ſub qua ſpecie ſit collocandum id, de quo quaeras. itaque colligit *rhetoricam* artem eſſe activam, nonnihil tamen ex reliquis artibus aſſumere. TURNEB.

Qualis eſt Aſtrologia.] Ita denominantur artes à majori parte: alioqui ſi propius inſpicias, in omnibus intelliges eſſe *ſpeculationem* & *actionem*. Idem. *aſtronomia* mallet Francius.

Aliae in agendo.] Rodolphus Agr. dividit artes in *theoreticas*, *practicas*, & *logicas*: ac ſub practica complectitur & ποιητικήν. Galenus vero quartam etiam

actu perficitur, nihilque poſt actum operis relinquit, quae πρακτικὴ dicitur, qualis eſt *ſaltatio:* Aliae in effectu, quae operis, quod oculis ſubjicitur, conſummatione finem accipiunt, quam ποιητικὴν appellamus, qualis eſt *pictura:* fere judicandum eſt *rhetoricen* in actu conſiſtere. Hoc enim, quod eſt officii ſui, perficit. atque ita ab omnibus dictum eſt. Mihi autem videtur etiam ex illis ceteris artibus multum aſſumere. Nam & poteſt aliquando ipſa res per ſe inſpectione eſſe contenta. Erit enim *rhetorice* in oratore etiam tacente: & ſi deſierit agere, vel propoſito vel aliquo caſu impeditus, non magis deſinet eſſe orator, quam Medicus, qui curandi fecerit finem. Nam eſt aliquis, ac neſcio an maximus etiam, ex ſecretis ſtudiis, fructus, ac tum pura voluptas literarum, cum ab actu, id eſt opere, receſſerunt, & contemplatione ſui fruuntur. Sed effective quoque aliquid ſimile ſcriptis orationibus, vel hiſtoriis (quod ipſum opus in parte oratoria merito ponimus) conſequetur. Si tamen una ex tribus artibus habenda ſit, quia maximus ejus uſus actu continetur, atque eſt in eo frequentiſſima, dicatur *activa*, vel *adminiſtrativa.* Nam & hoc ejuſdem rei nomen eſt.

etiam efficit artem, quam appellat κτητικὴν, quae non eſt in opere, ſed in rei alicujus adeptione, cujuſmodi eſt *venatoria.* TURNEB. Triplicem hanc diviſionem in theoreticam, practicam, & ποιητικὴν ſequitur & comprobat Baſilius M. Homil. 1. Cicero vero in duas dividit, *quae rem animo cernit*, & *quae aliquid molitur.* lib. 11. Acad. Quaeſt. 8. ALMEL.

In hoc finis.] *In hoc Theoreticae finis.* V. C. Alm.

Perficitur.] *Perficiuntur, & relinquunt.* Ald. Baſil.

Quae operis.] *Quoque operis.* V. C. Alm.

Conſummatione.] *Conſummationem non finem.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Andr. Ald. marg. Steph.

Ipſa res inſpectione.] *Ipſa res per ſe inſpectione* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locatel. Ald. Sich. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht. *per ſe in conſpectione.* marg. Baſil.

In oratore etiam tacente.] Nulla eſt ars, quantumvis in actu poſita, quae non aliquid habeat ſpeculationis. & certe cum artes ſint poſitae *in habitu*, potius quam actu, orator etiam *tacens* rhetoricen habebit. TURNEB.

Id eſt opera.] *Opere.* Locatel. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Et contemplatione ſui fruuntur.] Nam ipſe actus potius ad corpus refertur, contemplatio vero & commentatio ad animum: inde porro opus manat: quare maxima artis portio in contemplatione eſt. TURN. ita Pomponius Mela de Geographia in praefatione. *Aſpici cognoſcique digniſſimum, & quod ſine ope ingenii ornantis, ipſa ſui contemplatione pretium operae attendentium abſolvat.* BURM.

Effective.] *Effectivae.* Locat. Steph. Colin.

Quoque aliquid.] *Aliud.* marg. Baſil.

Quod ipſum opus, &c.] Cic. lib. 2. de orat. imprimis oratorium eſſe cenſet, eleganter hiſtoriam ſcribere. quod etiam tradit lib. primo de Legibus. TURNEB.

Quia maximus.] *Qua.* V. C. Alm.

CAPUT XIX.

Utra plus conferat eloquentiae, ars, an natura.

XX. Scio quaeri etiam, *naturane* plus ad eloquentiam conferat, *an doctrina.* Quod ad propoſitum quidem noſtri operis nihil pertinet: nec enim

Quaeſtio haec ex ſuperioribus pendet. nam cum refutarit eos, qui in natura ponebant, probavitque neceſſariam eſſe artis cognitionem, poſtquam rhetoricam eſſe artem probavit, merito

Digitized by Google

enim conſummatus orator, niſi ex utroque fieri poteſt: plurimum tamen referre arbitror, quam eſſe in hoc loco quaeſtionem velimus. Nam ſi parti utrilibet omnino alteram detrahas, natura etiam ſine doctrina multum valebit, doctrina nulla eſſe ſine natura poterit. Sin ex pari coëant, in mediocribus quidem utriſque majus adhuc naturae credam eſſe momentum, conſummatos autem plus doctrinae debere, quam naturae, putabo, ſicut terrae, nullam fertilitatem habenti, nihil optimus agricola profuerit: è terra uberi utile aliquid, etiam nullo colente, naſcetur. At in ſolo fecundo plus cultor, quam ipſa per ſe bonitas ſoli, efficiet. Et ſi Praxiteles ſignum aliquod ex molari lapide conatus eſſet exſculpere, Parium marmor mallem rude: at ſi illud idem artifex expoliſſet, plus in manibus fuiſſet, quam in marmore. Denique natura materiae, ars doctrinae eſt. haec fingit, illa fingitur. Nihil ars ſine materia: materiae etiam ſine arte pretium eſt. Ars ſumma, materia optima melior.

to hac de re quaerit. de qua ita ſtatuit, ut mediocres oratores plus naturae debeant, conſummati plus doctrinae. TURNEB.

Ex utraque.] *Utroque*. V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. & recte. nam ſolere ita veteres loqui pluribus ad Ovid. I. Metam. 50. docebimus. BURM.

Nam ſi parti.] Haec quaeſtio tractatur à Cicer. lib. primo de orat. & à Platone in Phaedro. hanc porro ſententiam Fab. duxit ex oratione Cic. pro Archia. TURNEB.

Doctrina eſſe ſine natura poterit.] Legendum *ſine doctrina non poterit*. REGIUS. & ita Locat. alii *doctrina nulla* &c.

Sine doctrina.] Cicero Acad. Quaeſt. II. 47. *ſi ego nunc tibi refero, artem ſine ſcientia eſſe non poſſe*. ALM.

Quidem utriuſque.] *Utriuſque* hic mihi otioſum eſſe videtur & ſuperfluum, atque idcirco tollendum. REGIUS. *Utriſque*. MSS. & editi.

E terra uberi.] *Ubera*. V. C. Alm.

Exſculpere.] *Excalpere*. Ald.

Parium marmor.] *Paros* inſula eſt in Aegaeo mari, quae candidiſſimum habet marmor, quod *lychnium* appellant, quia ad lucernam effoditur. TURNEB.

At ſi illud.] Forte, *at ei, ſi illud idem*. &c. GALLAEUS.

Denique natura.] *Naturam* cum materia comparamus, *doctrinam* cum forma, quae materiae addit expolitionem & materiâ eſt nobilior. TURN.

Illa fingitur.] *Illa vero fingitur*. Venet.

Melior.] *Melior eſt*. Ald.

CAPUT XX.

An virtus ſit rhetorice.

Illa quaeſtio eſt major, an ex mediis artibus, quae neque laudari per ſe, neque vituperari poſſunt, ſed utiles, aut ſecus ſecundum mores utentium fiunt, habenda ſit rhetorice: an ſit, ut compluribus XXI.

etiam

Haec etiam quaeſtio ex cap. decimo ſeptimo & decimo octavo pendet. nam plerique malam eſſe rhetoricam putarunt. colligit tamen Fabius ex Stoicorum opinione *rhetoricam eſſe virtutem*. TURNEB.

An ex.] *An* non habent Ald. Locatel. nec. V. C. Alm.

Virtus.] Duplices ſunt Ariſtoteli virtutes, *intellectivae*, quae in veri cognitione rerumque effectione verſantur, quo modo rhetorica virtus eſt, cum ſit ars: Aliae vero *morales*, quae ſunt in voluntate & appetitu probiſque actionibus, quo modo *virtutem eſſe rhetoricam* probat Fabius. TURNEB. vide Cicer. III. de Orat. c. 18. ALMEL.

Equi-

etiam philoſophorum placet, virtus. Equidem illud, quod in ſtudiis dicendi plerique exercuerunt & exercent, aut ***nullam artem***, quae ἀτεχνία nominatur, puto (multos enim video, ſine ratione, ſine literis, qua vel impudentia vel fames duxit, ruentes) aut ***malam*** quaſi ***artem***, quam κακοτεχνίαν dicimus. Nam & fuiſſe multos, & eſſe nonnullos exiſtimo, qui facultatem dicendi ad hominum perniciem converterunt. Ματαιοτεχνία quoque eſt quaedam, id eſt ſupervacua artis imitatio, quae nihil ſane nec boni nec mali habeat, ſed vanum laborem: qualis illius fuit, qui grana ciceris, ex ſpatio diſtante miſſa, in acum continuo & ſine fruſtratione inſerebat: quem cum ſpectaſſet Alexander, donaſſe dicitur ejuſdem leguminis modio. Quod quidem praemium fuit illo opere digniſſimum. His ego comparandos exiſtimo, qui in declamationibus, quas eſſe veritati diſſimillimas volunt,

aetatem

Equidem.] *Et quidem.* V. C. Alm.

Ἀτεχνία.] Ariſt. lib. 6. eth. ἀτεχνίαν arti contrariam eſſe ait, eſſeque habitum, qui falſa ratione aliquid hoc modo agendum ſuadeat: qualis fuit in quibuſdam rhetoribus, quorum Fab. meminit cap. 12. lib. 2. TURNEB.

Sine oratione.] *Ratione* legendum. REGIUS. *Oratione.* marg. Baſil. ſed omnes editi & ſcripti *ratione.*

Qua vel impudentia.] *Quo.* mihi ſenſus magis convenire videtur. REGIUS. *quo* marg. Steph. & Baſil. eadem varietas eſt apud Virgil. I. Aen. 401.

Perge modo, & qua te ducit via, dirige greſſum.

ubi *quo* alii codices. ſed Pierius caſtiorem lectionem *qua* cenſet. in Ecloga vero IX. I. ſine ulla varietate,

Quo te Moeri pedes? an quo via ducit, in urbem?

quamquam Emmeneſſius etiam alios *qua* legere adfirmet. Ceterum hic Graeculos intelligere Fabium mihi certum eſt. quo & ſpectant illa Juvenalis Sat. III. 76.

Grammaticus, Rhetor, Geometres, pictor, aliptes,
Augur, ſchoenobates, medicus, magus, omnia novit.
Graeculus eſuriens in coelum, juſſeris, ibit.

& tales hodie Gallulos quoſdam, (& in primis unum, notum ſatis Gorallum, literarum ſtudium, in perniciem ſi non dicendi, quo minime valet, certe ſcribendi convertere videmus.) qui cum nihil in juventute didicerint, nunc qua impudentia & fames duxit, ſine ratione, ſine literis, ruentes ridemus. BURM.

Quam κακοτεχνίαν dicimus.] Sunt haec tria vitia veris artibus oppoſita: quo circa ea Fabius removet à rhetorica. κακοτεχνία fuit, ſi Platoni credimus, in Sophiſtis. Eadem eſt in calumniatoribus, praevaricatoribus, quadruplatoribus, rabulis. TURNEBUS. κακοτεχνίαν vocabat Epicurus Rhetoricen. Amm. Marcel. XXX. 4.

Ματαιοτεχνία.] Cum prudentia ſit (ut inquit Cic.) in veri cognitione, eadem praeſcribit, ne in rebus obſcuris, nimium difficilibus, non neceſſariis, nos occupemus, quod eſt ματαιοτεχνίας. hoc vitio laborant, qui ſe in nugis ſophiſticis hodie exercent. *Idem.* Similes ματαιοτεχνίας commemorat damnatque ſimul divinus Galenus, Hortatorii ad artes cap. 6. ὧν τὸ τέλος οὐ βιωφελὲς, ut Iſidorus Peluſiota lib. 3. Epiſt. 185. ſed quae (uti ſapienter Aelianus Var. Hiſt. lib. I. cap. 17.) nihil aliud ſunt quam χρόνου παρανάλωμα. COLOMES.

Spatio diſtante.] *Diſtanti* Colineus. ſed alii rectius *diſtante*: imitari enim videtur Ovidium, qui ſic in ſimili luſu de Nuce, verſ. 85.

Vas quoque ſaepe cavum, ſpatio diſtante, locatur,
In quod miſſa levi nux cadat una manu.

BURM.

Continuo.] *Continue.* Ald. Steph. neſcio an non rectius, ut ita excepiſſe acu, & inſeruiſſe dicatur, ut continuam ſeriem facerent.

Quem cum ſpectaſſet Alexander.] Haec chria eſt, qua Alexander ſignificavit *vanam eſſe artem ex praemii vanitate.* TURNEB.

Donaſſe dicitur.] *Donaſſe eum dicitur.* MS. Bodl. Locatel. Par. Steph. Colin.

His ego.] Fabius hos declamatores reprehendit cap. undecimo, ubi ſtatuit declamationes veris cauſis debere eſſe quam ſimillimas. id ipſum etiam reprehenditur à Dionyſio Halicarnaſſeo in cap. *de vitiis declamationis.* TURNEB. vide lib. X. cap. 5. & paſſim hoc inculcat Fabius.

His ergo.] *Ego.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obr.

Verum

Digitized by Google

aetatem multo ſtudio ac labore conſumunt. Verum haec, quam inſtituere conamur, & cujus imaginem animo concepimus, quae bono viro convenit, quaeque eſt vera rhetorice, virtus erit. Quod philoſophi quidem multis & acutis concluſionibus colligunt: mihi vero etiam planiore hac, proprieque noſtra probatione videtur eſſe perſpicuum. Ab illis haec dicuntur, Si conſonare ſibi in faciendis ac non faciendis, virtutis eſt, quae pars ejus *prudentia* vocatur, eadem in dicendis ac non dicendis erit. Et ſi virtutes ſunt, ad quas nobis etiam, ante quam doceremur, initia quaedam ac ſemina ſunt conceſſa naturâ, ut ad juſtitiam, cujus ruſticis quoque ac barbaris apparet aliqua imago: nos certe ſic eſſe ab initio formatos, ut poſſimus orare pro bonis, etiam ſi non perfecte, tamen ut ineſſent quaedam (ut dixi) ſemina ejus facultatis, manifeſtum eſt. Non eadem autem his natura artibus eſt, quae à virtute ſunt remotae. Itaque cum duo ſint genera orationis, altera *perpetua*, quae *rhetorice* dicitur: altera *conciſa*, quae *Dialectice:* quas quidem Zeno adeo conjunxit, ut hanc compreſſae in pugnum manus, illam explicitae diceret ſimilem, etiam diſputatrix virtus erit: adeo de hac, quae ſpecioſior atque apertior tanto

Verum haec quam.] Henr. Stephanus Epiſtol. ad Dalecham. pag. 143. putat ſcribendum, *verum ad quam.* &c. Almel.

Multis & acutis concluſionibus.] Appellat Fabius *concluſiones*, argumentationes ſyllogiſticas, quae propoſitis duabus propoſitionibus inferunt complexionem: talia erant conſectaria Stoicorum, ut vocat Cicer. lib. 4. de finibus. Turneb.

Planiore ac proprie.] *Planiore hac proprieque noſtra.* MSS. Bodl. Bal. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Obr. *planiore proprieque noſtra.* Andr. *planiore hoc proprie quae.* V. C. Alm.

Ab illis haec.] *Ab his.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil.

Prudentia.] Eſt enim in delectu agendorum & non agendorum. Porro virtus omnis conſtantia quaedam eſt, ut probat Cic. in Tuſcul. Turneb.

In faciendis ac non.] *In faciendis haec, ac non faciendis vitiis.* V. C. Alm.

Quae pars ejus prudentia.] *Tò pars ejus* ejicienda cenſet Gallaeus.

Eadem in.] *Ejuſdem* mallet idem Gallaeus.

Et ſi virtutes ſunt.] Stoici & Academici dicebant nobis ſemina virtutum à natura innata eſſe, quae ſi pateremur adoleſcere, ipſa natura ad beatam vitam nos perduceret. Turneb.

Itaque cum duo ſint, &c.] Rodolphus Agricola aſſerit & perpetuam orationem & conciſam eſſe dialectici & rhetoris, cum etiam rhetores utantur altercationibus: differre tamen putat probabilitate & ornatu dialectici orationem ab oratione rhetoris. *Idem.*

Perpetua.] Id eſt ſine interpoſitionibus, reſponſionibus, ut in dialecticis; ubi ſingulis argumentis ſua interponuntur reſponſa. unde *conciſa* & confracta videtur. utitur & Cicero lib. II. de finib. c. 4. hac phraſi *perpetua oratione.* Almel. optime haec illuſtrant illa Nepotis in Epamin. cap. v. *fuit & diſertus, ut nemo Thebanus ei par eſſet eloquentia, neque minus concinnus in brevitate reſpondendi, quam in perpetua oratione ornatus.* Burm.

Conciſa.] *Adſtricta* & *contracta* dicitur etiam Ciceroni in Bruto cap. 90. reſpici poteſt idem in Acad. Quaeſt. II. 47. Almel.

Zeno.] *Zenon.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Vaſc. Steph. Sich. Baſil. vide ſupr. lib. I. c. 5.

Adeo conjunxit.] Hoc refert Cicero lib. II. de finib. c. 6. in Orator. c. 32. & Partition. Philand. nec male Zenon, nam hanc unam eandemque vim eſſe veteres putarunt, teſte Cicerone lib. I. Acad. Quaeſt. 2. Almel.

Diſputatrix virtus.] Fabius cap. 15. eos reprehendebat, qui *rhetoricam* verterent *oratricem:* in quod tamen vitium videtur incidiſſe, cum dialecticam vertat *diſputatricem.* ſed hoc obiter factum eſt, ut potius res exprimeretur latine, quam vera vis nominis redderetur. Turneb. ne Fabius reprehendi poſſet in hoc voce *diſputatrix*, Gallaeus cenſebat illa verba *etiam diſputatrix virtus erit, adeo* ejicienda.

Specioſior.] Quia comparatur Rhetorice explicitae

Digitized by Google

tanto eſt, nihil dubitabitur. Sed plenius hoc idem atque apertius intueri ex ipſis operibus volo. Nam quid orator *in laudando* faciet, niſi honeſtorum ac turpium peritus? aut *in ſuadendo*, niſi utilitate perſpecta? aut *in judiciis*, ſi juſtitiae ſit ignarus? Quid? non fortitudinem poſtulat res eadem, cum ſaepe contra turbulentas populi minas, ſaepe cum periculoſa potentium offenſa, nonnumquam, ut in judicio Miloniano, inter circumfuſa militum arma dicendum ſit: ut ſi virtus non eſt, ne perfecta quidem eſſe poſſit oratio. Quod ſi ea in quoque animalium eſt virtus, qua praeſtat cetera vel pleraque, ut in leone impetus, in equo velocitas: hominem porro ratione atque oratione excellere ceteris certum eſt: cur non tam in eloquentia, quam in ratione virtutem ejus eſſe credamus? Recteque hoc apud Ciceronem diſſerit Craſſus. Eſt enim *eloquentia una quaedam de ſummis virtutibus*. Et ipſe Cicero in ſua perſona, cum ad Brutum in epiſtolis, tum aliis etiam locis, virtutem eam appellat. At prooemium aliquando & narrationem dicit malus homo, & argumenta, ſic, ut nihil ſit in his requirendum. Nam & latro pugnabit acriter, virtus tamen erit fortitudo: & tormenta ſine gemitu feret malus ſervus, tolerantia tamen doloris laude ſua non carebit. *Multa fiunt eadem, ſed aliter.* Sufficiant igitur haec, quia de utilitate ſupra tractavimus.

citae manui, neſcio an non rectius *ſpatioſior* legatur. Vide ſupr. ad cap. IV. BURM.

Apertior eſt.] *Apertior tanto eſt.* MSS. Joan. Bal. Alm. Locatel. Andr. Ald. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Nam quid orator.] A locis finalibus trium cauſarum, *virtutem* probat *rhetoricam*. nam generis demonſtrativi finis eſt *honeſtas*, ſuaſorii *utilitas*, judicialis *aequitas*. TURNEB.

Niſi utilitate propoſita & perſpecta.] *Niſi utilitate perſpecta*. MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Venet. Par. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Poſtulat res eadem.] *Res eadem* obelo configit Gallaeus.

Ut in judicio Miloniano.] Judicio Miloniano Pompejus templa omnia praeſidiis munivit, & omnes fori aditus: atque inter arma Ciceroni dicendum fuit. TURNEB. *ut judicio Miloniano.* V. C. Alm.

Inter circumfuſa.] *Inter confuſa*. MS. Bodl. Andr. *inter circum coruſca*. marg. Baſil.

Quod ſi.] *Quod*, non *quid* ſenſus expoſcit. REGIUS.

Sica.] Hoc argumentum non eſt ſatis efficax: conſtat enim *homonymia*, nam virtus naturalis eſt potentia in animalibus, in homine vero habitus. TURNEB.

Eſt virtus.] *Eſt ratio virtus*. Ald. marg. Baſil.

Excellere ceteris.] Ariſtotel. Politic. lib. I. cap. 2. *ſermonem homo habet ſolus animalium*. PHILANDER. vide eamdem ſimilitudinem lib. I. cap. I. ALMEL.

Diſſerit.] *Dixerit*. V. C. Alm. Ald.

Craſſus.] Lib. III. de Orat. 14.

Cicero.] Lib. I. de Orat. 18.

In ſua perſona.] *Sua perſona*. Ald. Gryph. Baſil. *cum ſua perſona, tum ad Brutum*. Locatel.

Tum aliis etiam locis.] Ut *in Partitionibus*, ubi dicit comitem eſſe ſapientiae & miniſtram rhetoricam, neque eam haberi poſſe ſine ſcientia morali. TURNEB. Item Academ. Quaeſt. I. cap. 2. ALMEL.

At primum aliquando.] *Prooemium* ſine dubio eſt legendum: eſt autem objectio, quae ab iis, qui diſſentiunt, fieri poſſet. REGIUS.

Nam & latro.] Gallaeus legebat & diſtinguebat hoc modo; *Non & latro pugnabit acriter? virtus. &c.* & mox *non* ſubaudiri vult. *& tormenta*, pro *non & tormenta* capi.

CAPUT

CAPUT XXI.

Quae ſit materia rhetorices

Materiam rhetorices quidam dixerunt eſſe *orationem*: qua in ſen- XXII.
tentia ponitur apud Platonem Gorgias. Quae ſi ita accipitur,
ut ſermo quacumque de re compoſitus, dicatur *oratio*, non materia,
ſed opus eſt: ut ſtatuarii, *ſtatua*. nam & oratio efficitur arte, ſicut
ſtatua. Sin hac appellatione verba ipſa ſignificari putamus, nihil haec
ſine rerum ſubſtantia faciunt. Quidam *argumenta perſuaſibilia:* quae
& ipſa in parte ſunt operis, & arte fiunt, & materia egent. Quidam
civiles quaeſtiones: quorum opinio non qualitate, ſed modo erravit.
Eſt enim haec materia rhetorices, ſed non ſola. Quidam, quia vir-
tus ſit rhetorice, *materiam ejus totam vitam* vocant. Alii, quia non
omnium virtutum materia ſit tota vita, ſed pleraeque earum verſen-
tur in partibus, ſicut *juſtitia, fortitudo, continentia*, propriis officiis
& ſuo fine intelliguntur: rhetoricen quoque dicunt in una aliqua par-
te ponendam: eique locum in ethice *negotialem* aſſignant, id eſt,
πραγματικόν. Ego (neque id ſine auctoribus) materiam eſſe rhetorices
judico, *omnes res, quaecumque ei ad dicendum ſubjectae erunt*. Nam
Socrates apud Platonem dicere Gorgiae videtur, *non in verbis eſſe*
mate-

Materia dupliciter dicitur. aut enim eſt id, circa quod cura eſt & conſideratio artium, ut ſi diceres *orationem rhetorices eſſe materiam*: eſt etiam id, in quod ars opus ſuum explicat: quo ſignificatu hic accipi debet. ac certe Fab. colligit materiam rhetorices eſſe, res omnes ei ad dicendum ſubjectas. Turneb.

Quam ſententiam ponit.] MS. Pal. *qua in ſententia ponitur apud Platonem Gorgias.* Plautus aliter Epid. III. 4.

> *Quid nunc? qui in tantis poſitus ſum ſententiis,*
> *Eumne ego ſinam impune.*

Quem locum interpretatur Jan. Gebh. lib. II. crep. 13. Editio Lugdunenſis. *quam ſententiam ponis apud Platonem Gorgias.* Lectio, fateor, non multum improbanda, neque codicum auctoritate prorſus deſtituta. ſed ea, quam ad fidem MSS. Bodl. & Joan. editorum etiam Andreae & Sichardi repoſuimus, elegantior videtur, & ad hoc propoſitum accommodatior. In dialogis enim & ejus modi ſcriptis, interlocutores non tam ſua ſponte loquuntur, adeoque *ſuam ſententiam ponunt*, quam ab aliis, qua etiam ire nollent, quaſi trahuntur, & praecipitantur. Gibson. cum Gibſone faciunt etiam codex Alm. & Obrecht. Plautina illa vero rectius explicantem videbis Gronovium ad Plautum ipſum. & mihi quoque haec lectio arridet, quia *ponitur*, hic pro fingitur, inducitur a Fabio ſumitur. pro quo nunc *ſupponitur* vulgo dicunt. vide ad Petron. cap. 11. & ita non eſſet phraſis haec *ponitur in ſententia*, ſed *ponitur eſſe in hac ſententia*. ut infr. hoc capite. *ſolet a quibuſdam & illud poni.* & ſaepe alibi. vulgatum Gallaeus retinebat. ex ſimili loco infra. *Non tamen poſt tot ac tantos auctores pigebit meam quibuſdam locis poſuiſſe ſententiam.* Burm.

Sin hac appellatione.] Diſtinguit *Fabius* vocem graecam ambiguam. nam λόγος *orationem* ſignificat & *verbum*. utroque tamen modo falſa eſt opinio Gorgiae. Turneb. *Si vero hac.* Ald. Par. Baſil. *ſi non.* V. C. Almel.

Alii, quia non, &c.] Variae ſunt vitae rationes, quae proprias quaſdam habent virtutes & peculiares; ut alia virtus eſt religioſi, alia ſecularis. dividamus igitur *vitam in monaſticam, oeconomicam, & politicam*: in parte politices negotiali rhetoricam, cum virtus ſit, collocabimus. Turn.

Negotialem.] Partem *negotialem* vocat, quae circa lites, cauſas forenſes & civiles verſatur. *Idem.*

materiam, ſed in rebus. Et in Phaedro palam, non in judiciis modo & concionibus, ſed in rebus etiam privatis ac domeſticis rhetoricen eſſe demonſtrat. Quo manifeſtum eſt hanc opinionem ipſius Platonis fuiſſe. Et Cicero quodam loco materiam rhetorices vocat *res, quae ſubjectae ſunt ei*, ſed certas demum putat eſſe ſubjectas. Alio vero, de omnibus rebus oratori dicendum arbitratur, his quidem verbis, *Quamquam vis oratoris, profeſſioque ipſa bene dicendi, hoc ſuſcipere ac polliceri videatur, ut omni de re, quaecumque ſit propoſita, ornate ab eo copioſeque dicatur.* Atque adhuc alibi, *Verum enim oratori, quae ſunt in hominum vita (quandoquidem in ea verſatur orator, atque ea eſt ei ſubjecta materia) omnia quaeſita, audita, lecta, diſputata, tractata, agitata eſſe debent.* Hanc autem, quam nos *materiam* vocamus, id eſt, res ſubjectas, quidam modo infinitam, modo non propriam rhetorices eſſe dixerunt: eamque artem *circumcurrentem* vocaverunt, quod in omni materia diceret. Cum quibus mihi minima pugna eſt. Nam de omni materia dicere eam fatentur: propriam habere materiam, quia multiplicem habeat, negant. Sed neque infinita eſt, etiam ſi eſt multiplex: & aliae quoque artes minores habent multiplicem materiam, velut *architectonice*. Namque ea in omnibus, quae ſunt aedificio utilia, verſatur. Et *caelatura*, quae auro, argento, aere, ferro opera efficit. Nam *ſculptura* etiam lignum, ebur, marmor, vitrum, gemmas, praeter ea quae ſupra dixi, complectitur. Neque protinus non eſt materia rhetorices, ſi in eadem verſatur & alius. Nam ſi quaeram, quae ſit materia ſtatuarii, dicetur *aes*: ſi quaeram quae ſit excuſoris, id eſt, ejus fabricae, quam Graeci χαλκευτικὴν vocant, ſimiliter *aes* eſſe reſpondeant. Atqui plurimum à ſtatuis differunt vaſa. Nec medicina ideo non erit ars,

Cicero.] De Orat. c. 16. & de Invent. I. cap. 5.

Subjectae ſunt.] *Sint.* V. C. Almel. Ald.

Alio vero.] Lib. I. de Orat. 6. & II. & lib. II. cap. 27. ALMEL.

Quaecumque propoſita.] *Sit propoſita.* legendum. REGIUS.

Alibi.] Lib. III. de orat. 14.

Verum enim oratori.] *Vero enim oratori.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. *Enim vero Oratori.* Locat. Colon. Par. Gryph. & marg. Baſil.

Materia.] *Materies.* V. C. Alm. & ita apud Ciceronem editur.

Hanc autem.] Quoſdam obiter refutat, qui materiam hujuſmodi propriam eſſe rhetorices negabant. appellat autem *rhetoricam circuncurrentem*, quia ambitu illius materiae *Encyclopaediam* complecti videtur, per quam omnes artes irent. TURNEB.

Artes minores.] *Majores.* marg. Steph.

Et caelatura.] *Caelatura* ars, quae vaſa aut ſuppellectilem ex metallis conflatam per caelum inſculpit. TURNEB. De hac nominum differentia videndus Joh. Brodaeus Miſcell. lib. 6. cap. 30. pag. 568. Lamp. Critic. part. 2. PAREUS. Vide Salmaſ. Exercit. Plin. p. 774. & Frigel. de Statuis cap. I.

Sculptura.] *Scalptura.* V. C. Almel. Ald. marg. Baſil. & ita Frigelius.

Praeterea.] *Praeter ea.* Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Excuſoris.] Quis ſit *excuſor.* vide apud Pompon. Gauricum lib. de Statuaria. PHILAND.

Χαλκευτικὴν vocat.] Χαλκευτικὴ Graecis plerunque ſignificat *artem ferrariam*: nam aeris nomine ferrum quoque appellant. Eſt etiam *excuſoria*, quae ex aere, vel per conflationem, vel per fabricam

ars, quia unctio & exercitatio cum palaeſtrica, ciborum vero qualitas etiam cum coquorum ei ſit arte communis. Quod vero de bono, utili, juſto diſſerere, philoſophiae officium eſſe dicunt, non obſtat. Nam cum philoſophum dicunt, hoc accipi volunt, virum bonum. Cur igitur oratorem, quem à bono viro non ſeparo, in eadem materia verſari mirer? cum praeſertim primo libro jam oſtenderim, philoſophos omiſſam hanc ab oratoribus partem occupaſſe, quae rhetorices propria ſemper fuiſſet, ut illi potius in noſtra materia verſentur. Denique cum ſit *dialectices materia* de rebus ſubjectis diſputare, ſit autem dialectices oratio conciſa, cur non eadem perpetuae quoque materia videatur? Solet à quibuſdam & illud poni, *Omnium igitur artium peritus erit orator, ſi de omnibus ei dicendum eſt.* Poſſem hîc Ciceronis reſpondere verbis, apud quem hoc invenio, *Mea quidem ſententia nemo eſſe poterit omni laude cumulatus orator, niſi erit omnium rerum magnarum atque artium ſcientiam conſecutus:* ſed mihi ſatis eſt ejus eſſe oratorem rei, de qua dicet, non inſcium. Neque enim omnes cauſſas novit, & debet poſſe de omnibus dicere. De quibus ergo dicet? de quibus didicit. Similiter de artibus quoque, de quibus dicendum erit, interim diſcet: & de quibus didicerit, dicet. Quid ergo? non aut faber de fabrica melius, aut de muſice muſicus? Si neſciat orator, quid ſit, de quo quaeritur, plane melius. Nam & litigator ruſticus illiteratuſque de cauſſa ſua melius, quam orator, qui neſcit quid in lite ſit, dicet: ſed accepta à muſico, à fabro, ſicut à litigatore, melius orator, quam ipſe qui docuerit. Verum & *faber*, cum *de fabrica*, & *muſicus*, cum *de muſica*, ſi quid confirmationem deſideraverit, dicet, non erit quidem orator, ſed faciet illud quaſi orator: ſicut cum vulnus imperitus deligabit, non erit medicus, ſed faciet ut medicus. An hujuſmodi res nec in laudem,

nec

cam vaſa conficit. Turneb.

Differunt vaſa.] *Differant.* V. C. Alm.

Cur igitur.] *Quare igitur.* V. C. Alm.

Primo libro.] In prooemio.

Dialectices materia.] Videtur melius *officium* poſſe reponi. nam *Dialecticam inventam eſſe* dicunt, *veri & falſi quaſi diſceptatricem & judicem.* Cicer. II. Acad. Quaeſt. 28. Almel.

Sit autem.] *Sit tam.* V. C. Alm.

Dialectices oratio.] *Dialectice.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Andr.

Quoque materiae.] Legatur *materia*, ita ſenſu exigente: perpetuae enim orationis eadem materia, quae conciſae eſſe probatur. Regius. *Materiae.* V. C. Alm.

Poſſem hic Ciceronis, &c.] Nonnihil ex ſuperioris materiae ambitu conſtringit, quod Ciceronis imitatione facit: qui cum res omnes oratori ſubjeciſſet, permiſit ut, ſiquis vellet, aliquid circuncideret & amputaret ex infinita materia. Turneb. De orat. I. cap. 16.

Non aut faber.] *Non faber.* Locat. Ald. Steph. Baſil.

Quaeritur.] *Quaeratur.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

In lite ſit, dicet.] *Dicet* non eſt in V. C. Alm.

Accepta a muſico.] Plato de Republ. lib. x. p. 598. & 601. Edit. Steph. Tom. II. Almel.

Sed faciet illud quaſi orator.] Hanc clauſulam non eſſe in veteri exemplari notatur in margin. Baſil.

Deligabit.] *Deligavit.* V. C. Alm.

Nec

Digitized by Google

nec in deliberationem, nec in judicium veniunt? Ergo cum de faciendo portu Oſtienſi deliberatum eſt, non debuit dicere ſententiam orator? Atqui opus erat ratione architectorum. Livores & tumores in corpore, cruditatis an veneni ſigna ſint, non tractat orator? At eſt id ex ratione medicinae. Circa menſuras & numeros non verſabitur? Dicamus has Geometriae eſſe partes. Equidem omnia fere poſſe credo caſu aliquo venire in officium oratoris: quod ſi non accidet, non erunt ei ſubjecta. Ita ſic quoque recte diximus, ***materiam rhetorices eſſe omnes res ad dicendum ei ſubjectas***, quod quidem probat etiam ſermo communis. Nam cum aliquid, de quo dicamus, accepimus, poſitam nobis eſſe materiam frequenter etiam praefatione teſtamur. Gorgias quidem adeo rhetori de omnibus putavit eſſe dicendum, ut ſe in auditoriis interrogari pateretur, qua quiſque de re vellet. Hermagoras quoque, dicendo materiam eſſe in cauſſa & in quaeſtionibus, omnes res ſubjectas erat complexus. Sed quaeſtiones ſi negat ad rhetoricen pertinere, diſſentit à nobis, ſi autem ad rhetoricen pertinent, ab hoc quoque adjuvamur. Nihil eſt enim, quod non in cauſſam aut in quaeſtionem cadat. Ariſtoteles tres faciendo partes orationis, ***judicialem, deliberativam, demonſtrativam***, pene & ipſe oratori ſubjecit omnia. nihil enim non in haec cadit. Quaeſitum à pauciſſimis etiam de inſtrumento eſt. ***Inſtrumentum voco, ſine quo formari materia, & in id, quod velimus, effici opus***

Nec in deliberationem.] *Vituperationem.* MS. Bodl.

Portu Hoſtienſi.] Julius Caeſar de conſtruendo Hoſtiae portu ſaepe deliberavit, ſed magnitudine operis eſt deterritus. Claudius demum Caeſar jactis magnis molibus, & ſubmerſa maxima navi ad fundamenta jacienda, illic pulcherrimum portum extruxit. TURNEB. *Oſtienſi.* V. C. Alm. vide Sueton. Claud. cap. 20. male vero Horatium de hoc portu agere in Art. Poet. 63. veteres commentatores adnotant, cum ibi de Julio portu ab Auguſto conſtructo agatur. de quo Dion. lib. XLVIII. & Virg. II. Georg. 165.

Atqui opus.] Forte *at ibi opus.* GALLAEUS.

Cruditatis an veneni ſigna.] Cic. in oratione pro Cluentio hunc locum tractavit. eſt autem *cruditas, concoquendi debilitas.* TURNEB. *Crudelitatis*, editio Lugdunenſis. Lectio quidem ſatis ſpecioſa; ſed tamen eam errore Librarii contigiſſe, manifeſtum facit non ſolum Codicum omnium conſenſus (qui *cruditatis* legunt) ſed ipſum hoc vocabulum, in eundem uſum infra ſaepius memoratum. Vid. lib. V. c. 9. VII. 2. GIBSON.

Circa menſuras.] Socrates in Gorgia ſe irriſum fuiſſe dicit, quod ſuffragiorum calculos numerare non potuerit. hac de re egit Fab. in cap. de geometria. TURNEB.

Gorgias.] Cic. I. 22. & III. de Orator. 32. item de finibus. lib. II. c. I. PHILAND. & de invent. I. cap. 5. ALM.

Qua quiſque.] *Quas.* V. C. Alm. *qua quiſque audire de re vellet.* Ald. Colin.

Hermagoras.] Cujus ſententiam citat lib. primo de Invent. cap. 5. Cic. & tamen arguit. TURNEBUS.

Ab hoc.] *Ab hac* malebat Francius. ſed reſpicit Hermagoran, cujus ſententia, ut & Gorgiae ſe adjuvari ait.

Aut quaeſtionem.] *Aut in quaeſtionem.* Ald. Gryph. Baſil. Steph. *In quaeſtiones.* Locatel. Colin. certe geminare & repetere praepoſitiones noſter ſolet lib. I. cap. 10. *in carminibus & in cantibus exigitur.* vide quae infra notamus ad lib. VI. cap. 3.

Ariſtoteles.] In rhetoricis ad Alexandrum & ad Theodecten: adeoque ferunt eum hujus diviſionis eſſe inventorem. TURNEB.

Etiam de inſtrumento.] *Et de inſtrumento & inſtr. voco.* V. C. Alm.

Et in id.] *Et id.* Ald. marg. Steph. *materia in id, quod*

Digitized by Google

opus non poſſit. Verum hoc ego non artem credo egere, ſed artificem. Neque enim ſcientia deſiderat inſtrumentum, quae poteſt eſſe conſummata, etiam ſi nihil faciat: ſed ille opifex, ut caelator caelum, & pictor penicilla. Itaque haec in eum locum, quo *de oratore* dicturi ſumus, differamus.

quod. Locat. Gryph. Colin. *materia, & in quod velimus.* Baſil.

Credo egere] *Agere.* edit. Gibſ.

Ille opifex.] *Artifex.* MS. Bodl. And. Obr.

Penicilla.] *Penicillum* mallet Francius.

Itaque haec.] Inſtrumenta ſunt oratoris, *lingua expedita, apta pronunciatio, optima latera:* de quibus aget Fab. libro undecimo & duodecimo. TURNER.

M. FAB. QUINCTILIANI DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

De ſcriptoribus artis rhetoricae.

1 Quoniam in libro ſecundo quaeſitum eſt, quid eſſet *Rhetorice*, & quis *finis* ejus: *artem* quoque eam eſſe, & *utilem*, & *virtutem*, ut vires noſtrae tulerunt, oſtendimus: *materiamque* ei res omnes, de quibus dicere oporteret, ſubjecimus: jam hinc, unde coeperit, quibus conſtet, quo quaeque in ea modo invenienda atque tractanda ſint, exſequar: intra quem modum plerique ſcriptores artium conſtiterunt, adeo ut Apollodorus contentus ſolis judicialibus fuerit. Nec ſum ignarus, hoc à me praecipue, quod hic liber inchoat, opus ſtudioſos ejus deſideraſſe, ut inquiſitione opinionum, quae diverſiſſimae, longè

Deinceps veram artem aggreditur, & quemadmodum praecipiunt, primum de *origine* agit, & poſt notionem finis (quem poſuit l. 2.) artem in partes tribuit: deinde *materiam*, quam delinearat verius, quam expreſſerat lib. 2. hic fuſius explicat: mox à generali tractatu ad ſpecialem deſcendit, ac *genus demonſtrativum* deſcribit, *deliberativum*, & *judiciale*, cui ſequentes quatuor libri ſubſerviunt. Turneb.

Quoniam in libro ſecundo.] Huc pertinet haec anacephalaeoſis, ut auditorum & lectorum memoria renovetur, & ſequentia prioribus adnectantur, more tranſitionis. *Idem.*

Oporteret.] *Oportet.* Ald.

Jam hinc, unde coeperit, &c.] Reſpexit ad generalem praeſationis primi libri diviſionem. ſe enim quinque his libris pollicitus eſt dicturum de *inventione*, in cujus partes veniret *diſpoſitio:* quatuor ſequentibus *de elocutione*, cui ſubjicitur *memoria* & *pronunciatio*. Turneb.

Intra quem modum.] Commendat inſtitutum ſuum, quod uberius *de rhetorica* tractarit, quam caeteri: qui cum artem ſcriberent, *inventione diſpoſitionis* atque *elocutionis* partibus contenti fuerunt. Anguſtius vero etiam tractavit Apollodorus, quam caeteri, qui partes eas in *judicialibus* duntaxat cauſis ſit executus, omiſſo *demonſtrativo* genere & *deliberativo*. Idem. Gallaeo tota haec periodus, uſque ad *nec ſum*, additia videbatur, ut quae cum praecedentibus nullo modo cohaereat. ſed violentum hoc; & ſatis cohaeret; dicit enim pleroſque intra hunc modum conſtitiſſe, ſed & Apollodorum arctiori adhuc circulo incluſiſſe Rhetoricen, utpote qui contentus fuerit ſolis judicialibus; poſſet tamen & legi, *adeo ut & Apollodorus*. Burm.

Nec ſum ignarus.] *Procataſceve* eſt ad ſequentium praemunitionem: quae quanquam utilitatem ſunt habitura, tamen voluptati non ſunt futura: nos autem plerunque ſtudiorum voluptatem ſequimur,

gè difficillimum, ita neſcio an minime legentibus futurum voluptati: quippe quod prope nudam praeceptorum traditionem deſideret. In ceteris enim admiſcere tentavimus aliquid nitoris, non jactandi ingenii gratia (namque in id eligi materia poterat uberior) ſed ut hoc ipſo alliceremus magis juventutem ad cognitionem eorum, quae neceſſaria ſtudiis arbitramur, ſi ducti jucunditate aliqua lectionis, libentius diſcerent ea, quorum ne jejuna atque arida traditio averteret animos, & aures praeſertim tam delicatas raderet, verebamur. qua ratione ſe Lucretius dicit praecepta philoſophiae carmine eſſe complexum: namque hac, ut eſt notum, ſimilitudine utitur:

Ac veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flavoque liquore.

& quae ſequuntur. Sed nos veremur, ne parum hic liber mellis, & abſinthii multum habere videatur, ſitque ſalubrior ſtudiis, quam dulcior. Quin etiam hoc timeo, ne ex eo minorem gratiam ineat, quod pleraque non inventa per me, ſed ab aliis tradita, continebit: habeat etiam quoſdam, qui contra ſentiant & adverſentur, propterea quod plurimi auctores, quamvis eodem tenderent, diverſas tamen vias munierunt, atque

mur. TURNEB.

Minimae.] *Minime*, ſine diphthongo, non ſuperlativum, ſed negandi eſt adverbium. REGIUS. *Minimae.* Locatel.

Poterat uberior.] *Poterit.* V. C. Alm.

Arbitramur.] *Arbitrabamur.* Venet. Locat. Ald. Colon. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Averteret.] *Everteret.* V. C. Alm.

Et aures praeſertim tam delic. raderet.] Imitatus videtur illud ex Satyr. I. Perſii: *teneras mordaci radere vero Auriculas.* PITH.

Qua ſe ratione Lucretius.] Authoritas Lucretii non tam ad *confirmationem*, quam ad *exornationem* additur. Scribit porro Lucretius ſe philoſophiae praecepta, Romanis incognita & ſubamara, ſuavitate carminis condire. *Abſinthium* herba eſt inſigni amaritie praedita, ſed eadem tamen eſt ſalubris. Foliis eſt incanis, multipliciter fiſſis: vulgo *aluinam* dicimus ejus ſpeciem, quam appellant, *abſinthium ponticum.* TURNEB.

Ac veluti.] Pro *ac* in Lucretio eſt *ſed*; pro verbo *aſpirant*, *contingunt.* quae ideo non muto, quia ſaepe fit, ut in citandis alienis ſcriptis vacillante memoria, unum loco alterius verbum irrepat. PINUS. Verſus hi Lucretiani exſtant libr. I. verſ. 934. & ſeqq. & libr. 4. verſ. II. & ſeqq. Et eſt admodum nobile doli boni exemplum. Qua de re conſulendus ἱστορίης ὅλος ὅρμος, Nobiliſſimus Melior Goldaſtus, in Notis ſuis ad Columbanum; pag. 155. & Cl. Cunradus Rittershuſius Comment. ad LXXIII. de Reg. Jur. pag. 18. 19. Et Index noſter Lucretianus, ſi prodierit: uti confido. PAREUS. *Nam veluti.* Steph. & Roignii. & ita apud Lucret. lib. IV. II.

Abſinthia.] *Apſinthia.* Vallae liber.

Aſpirant.] *Contingunt.* Vaſc. marg. Steph. ſed Roign. in textu.

Flavoque] *favoque.* V. C. Almel.

Et quae ſequuntur.] Ita ego, inquit Lucretius, philoſophiae auſteritatem volui carminis lepore condire, ne tu, ô Memmi, ab ea abhorreres. TURNEB.

Sed nos veremur, &c.] Opportunè capta occaſione ex verſibus Lucretianis, verborum intellectum in allegoriam detorſit. per *abſinthium* autem ſignificavit *moleſtiam*, ſed tamen ſalubrem. nam haec herba ſaluberrima eſt, ejuſque ſuccum victor Latinis feriis bibebat ſanitatis argumento. *Idem.* *Sed nos nunc.* Locatel. Ald. *ſed nunc veremur.* Steph. Roignii.

Salubrior quam dulcior.] Hoc ornatum dicendi genus eſſe recte notat Aſcenſius, de quo plura vide apud Lambin. ad Horat. I. Sat. X. 65.

Diverſas tamen vias munierunt.] Non aliter quam in philoſophia diverſae ſunt ſectae, ita quoque diverſae fuerunt in rhetorica. hinc nonnulli *Apollodorei* appellati ſunt, nonnulli *Theodorei.* TURNEB. *vias invenerunt.* Ven. Ald. & margines Sich. Steph. Vaſc.

atque in ſuam quiſque induxit ſequentes. Illi autem probant qualecumque ingreſſi ſunt iter: nec facile inculcatas pueris perſuaſiones mutaveris, quia nemo non didiciſſe mavult, quam diſcere. Eſt autem, ut procedente libro patebit, infinita diſſenſio auctorum, primo ad ea, quae rudia atque imperfecta adhuc erant, adjicientibus quod inveniſſent ſcriptoribus: mox, ut aliquid ſui viderentur afferre, etiam recta mutantibus. Nam primus poſt eos, quos poëtae tradiderunt, moviſſe aliqua circa rhetoricen Empedocles dicitur. Artium autem ſcriptores antiquiſſimi, Corax & Tiſias Siculi: quos inſecutus eſt vir ejuſdem inſulae Gorgias Leontinus, Empedoclis (ut traditur) diſcipulus. Is beneficio longiſſimae aetatis (nam centum & novem vixit annos) cum multis ſimul floruit: ideoque & illorum, de quibus ſupra dixi, fuit aemulus, & ultra Socratem uſque duravit. Thraſymachus Chalcedonius

Vaſc. Gryph. Baſil. licet vero *munire viam* recte & eleganter dici, ut & *invenire*, ſciam, hic tamen malim, cum Francio, quod propius ad *munierunt* accedit, *inierunt*. id eſt inſtituerunt. ita Ovid. Remed. 578.

Ignotas cogor inire vias.

& ita mox *ingreſſi ſunt iter*, & ſic alii paſſim. vide ad Cicer. pro Muraen. cap. 12. BURM.

Ut aliquid ſui viderentur afferre.] Eraſmus lib. 2. Eccleſiaſtae, maximam ait doctrinarum eſſe labem, cum pleraque ſcribuntur ad ingenii magis oſtentationem, quam ad uſum accommoda, potiſſimum hac in parte, & rhetorices traditione. TURNEB.

Nam primus poſt.] Auctorum tum Graecorum, tum Latinorum elenchus docet, quo pacto ſenſim *rhetorica* in artem ſit redacta. hic quoque oſtendit Fabius mirum ingenii ſui candorem, qui eos nominet, per quos profecerit: ac indicat quoque, ſe poſt eos *de rhetorica* ſcribere poſſe. *Idem.*

Quos poëtae tradiderunt.] Mercurium ſcribunt Poëtae orationis fuiſſe auctorem. REGIUS. Ut erant *Neſtor*, *Ulyſſes*, *Phoenix*, qui Achillis praeceptor erat & agendi & loquendi optimus: & quos facit in caelatura clypei Achillis de eloquentia certantes Homerus. TURNEB.

Empedocles.] Hunc primum de Rhetorica diſſeruiſſe Ariſtoteles in fine elenchorum ſcribit. REGIUS. Agrigentinus, Parmenidis auditor: & qui (ut ait Ariſtotel.) πρῶτος εὗρε τὴν ῥητορικήν. TURNEBUS.

Corax & Tiſias.] Primus *Corax*, & ejus diſcipulus *Tiſias*, praecepta ſcripſerunt de exordio, narratione, caeteriſque partibus: quae tamen erant aliquanto impolitiora. Vide Cicer. in lib. de clar. orat. *Idem.* Hac occaſione, quod dejectis Tyrannis propter licentiam populorum variae lites exiſterent. callide ergo excogitantium eſt artificium, quo ſecundum illos, quibus adeſſent, pronuntiaretur. Inſtitutus deinde ludus, in quem multi ex nobilibus ventitabant. Martian. Capella de Corace intellexit, cum dicit fuiſſe corvum roſtro aureo, cujus diſcipulus Tiſias viſus eſt, quaſi cornici oculos configere, unde abierit in proverbium, κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. PINUS. vide Menag. ad Laert. IX. 5. 6.

Gorgias Leontinus.] hic, teſte Suida, primus praeceptis rhetorices adjuvit tranſlationes, Allegorias, Apoſtrophas & id genus alia. de aetate ejus in idem conſentiunt M. Tullius in Catone Majore, & D. Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum. MOSELLANUS. A *Leontio* Siciliae oppido. Hunc Philoſtratus de vit. Sophiſt. lib. 1. cap. 9. ait veteris ſophiſticae inventorem fuiſſe, primumque extemporali facultate eſſe uſum, cum fama *Prodici* moveretur. de hoc fuſius vide apud Cic. Brut. c. 12. TURNEB. Fuit & alter Gorgias, qui de figuris ſcripſit, quem eſt ſecutus Rutilius. Hujus frequens eſt in dialogis Platonis mentio, praecipue in Gorgia. fuit vero diſcipulus Empedoclis, ut ſignificat Laertius. lib. VIII. ſect. 58. tradi vero ait, quod non deſint, qui Tiſiae auditorem faciant Gorgiam. quia vero diutius vixit, cum multis vixit. quos in Bruto enumerat Cicero. PINUS. De Gorgia vide Cicer. de Orat. I. 22. III. 16. & Brut. 8. & 12. & de invent I. 5. & de Gorgia & Protagora Aelian. lib. I. cap. 23. ALMELOV.

Cum multis.] Quos Plato in Gorgia enumerat. TURNEB.

Thraſymachus.] Philoſtratus (lib. 1. de vit. ſoph. cap. 14.) *Thraſymachum* negat annumerandum eſſe ſophiſtis: quod ex Platone probat. fuit autem ex Chalcedone Aſiae urbe, oppoſita Conſtantinopoli. hujus fuſiſſime meminit *Plato* in Phaedro, Gorgia, & alibi. *Idem.* Hunc & alios etiam Laertius

cedonius cum hoc, & Prodicus Cejus, & Abderites Protagoras, à quo decem millibus denariorum didiciſſe artem, quam edidit, Euathlus dicitur: & Hippias Eleus, &, quem Palamedem Plato appellat, Alcidamus Eleates. Antiphon quoque &, orationem primus omnium ſcripſit, & nihilominus artem & ipſe compoſuit, & pro ſe dixiſſe

tius memorat lib. III. ſect. 52. male autem & vitio librariorum *καρχηδόνιος Carthaginienſis* pro *χαλκηδόνιος* a Philoſtrato & aliis dicitur, ut notavit Jonſius de ſcript. Hiſt. Phil. I. cap. 10. & Creſollius, ut docuit doctiſſimus Olearius, qui nuper Philoſtratorum opera edidit. Burm.

Prodicus Cejus.] Hujus meminerunt *Plato, Cicero, Philoſtratus, Suidas*, ab inſula Jovis, quae *κίος*, à qua gentile κεῖος. diſcipulus hic fuit Protagorae, & ob corruptam inſtitutionem Athenis cicutam bibere coactus eſt. Turneb. *Chius.* MSS. Bodl. Joan. Bal. & editorum pars maxima. *Cius* Ald. vide Menag. ad Laert. IX. ſect. 50. qui *Cius* legit. a Philoſtrato lib. I. cap. 12. κεῖος dicitur, quod probat Olearius.

Protagoras Abderites.] Ab *Abdera* Thraciae urbe, cujus copioſe meminit Plato, & Cic. de Orat. Turneb. De hoc Protagora & Euathlo copioſe agit Agellius lib. 5. cap. 3. & 10. Cui loco magna ex Fabio lux inferri poteſt. Contenditur enim iſthic ſuper mercede pacta, verum quae fuerit, non exprimitur. Sed & Apulejus Florid. lib. 2. floriulentius idem tradit Petr. Moſellan. ad h. l. Videndus etiam Joh. Baptiſta Pius, Annotat. cap. 83. pag. 482. Lamp. Crit. part. I. Pareus. vide Suidam. & Cicer. Brut. c. 8. & 12. de Orat. lib. III. cap. 32. & Apulei. Florid. initio. Almel. vide Laert. lib. IX. Sect. 50. & ibi Menagium. & Philoſtr. lib. I. de vitis Sophiſt. cap. 10. & ibi Olear.

Decem millibus denariorum.] Philoſtratus refert *Protagoram* primum mercede artem docere coepiſſe. Porro *denarius* valet quaternos caroleos & binos turonicos. haec igitur ſumma efficit mille aureos coronatos. Vide Gellium lib. 2. c. 17. & Apulejum Floridorum 2. Turneb.

Euathlus.] *Euathius.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Almel. Ven. Ald. Sich. marg. vide Joh. Bapt. Pi. adnot. poſter. cap. 73.

Hippias Eleus.] Ab Elide. primum enim, auctore Stephano, ab *Elis* gentile nomen *Elidius*, poſtea eliſo *d Elios*, & per contractionem Ἐλεῖος. ſed nos Latini frequenter *ει* diphthongum in *e* longum vertimus. Moſell. Ab *Elide* Peloponneſi urbe, cujus gentile *Eleus*. Hic, ut ait Philoſtratus (lib. I. cap. 11.) rhetor fuit & philoſophus, ſermonibuſque ſuis admiſcuit *geometriam, muſicam, aſtrologiam*, caeteraſque artes. hujus meminit Plato in Phaedro & Protagora. Turneb. vide Cicer. de Orat. lib. III. 32. & Brut. 8. & Hieron. lib. II. Epiſt. 22. Almel. *Helius.* MS. Bal. *Aelius.* Ven. *Aeleus.* Ald. *Aelaeus.* Colin. Sich. *Elaeus.* Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Alcidamas Eleates.] Ab *Elea* urbe Aſiae, quem Plato vocat *Palamedem* in Phaedro. Turnebus. Dioclis filius, diſcipulus Gorgiae, ut habet Suidas. hunc Plato vocat *Palameda*: de quo loco eſt quod addubites. an dicat hunc Alcidamantem Palamedem eſſe dictum. Certe Suidas Palamedis etiam meminit Elei, qui Poëta fuerit Tragicus & Pindari enarrator. adde quod malim legi, *quem Παλαμήδη vocat Plato.* Pinus. *Palameda.* Venet. Ald. Colon. Sich. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. *Palameden.* V. C. Alm. vide Voſſ. de Hiſtor. Graecis libr. III. in *Palamedes.*

Eleates.] *Eleites.* MSS. Bodl Bal Alm. Andr.

Antiphon.] *Rhamnuſius* nobilis & doctus, Periclis & Socratis Thucydidiſque praeceptor, ut ait *Plato in Menexemo.* Meminit hujus & *Cicero* in Bruto. 12. hunc primum ſcribit orationem ſcripſiſſe, vel quod ſuperiores ſophiſtae locos duntaxat illuſtres de virtutibus & vitiis erant complexi, vel quod hic primus orationem *judicialem* ſcripſit, cum Gorgias verſatus eſſet *in demonſtrativo* duntaxat genere. Turneb. Suidas patria Rhamnuſium, Sophili filium ait: primus judicialis generis praecepta attigit poſt Gorgiam. quod autem primus dicitur orationem compoſuiſſe, an accipiendum eſt, quod priores partes tractarint, hic primus ad integrae orationis aſſurrexit ſtructuram? an, quod primus conſcripſerit, & pro ſe dixerit? Artem compoſuit, quo forenſe genus illuſtravit, pro ſe oravit cauſſam capitis. Collapſo ſtatu quadringentorum cum Populus eorum acta reſcinderet, vocatus eſt in jus quaſi Tyrannis ſtuduiſſet, alioqui propter dicendi facultatem jamdudum ſuſpectus. Eſt autem creditus, Thucydide id affirmante lib. VIII. c. 68. dixiſſe optime. Pinus. Quod Fabius hic ipſum artem inveniſſe ſcribat confirmat Philoſtratus in ejus vita, cujus compendium eſt apud Photium biblioth. can. 259. vide & Clement. Alex. Strom. lib. I. pag. 22. Almel. *Antipho* vero legendum putat Stephan. de abuſu Ling. Graecae, ſed, quia exemplarium fides eſt dubia, retinet *Antiphon*; ſed quid Ciceroni faciet, qui *Antiphontem* dixit. Brut. cap. 12.?

Primus omnium Orationem.] Forenſem ſcilicet, de quo videndus Plutarchus in Antiphonte. Colom.

Ipſe compoſuit.] *Et ipſe.* V. C. Alm. Andr. Ven.

dixiſſe optime eſt creditus: etiam Polycrates, à quo ſcriptam in Socratem diximus orationem: & Theodorus Byzantius, ex iis & ipſe, quos Plato appellat λογοδαιδάλους. Horum, primi communes locos tractaſſe dicuntur, Protagoras, Gorgias, Prodicus, & Thraſymachus. Cicero in Bruto negat ante Periclem ſcriptum quidquam, quod ornatum oratorium habeat: ejus aliqua ferri. Equidem non reperio quidquam tanta eloquentiae fama dignum: ideoque minus miror eſſe, qui nihil ab eo ſcriptum putent: haec autem, quae feruntur, ab aliis eſſe compoſita. His ſucceſſere multi, ſed clariſſimus Gorgiae auditorum, Iſocrates, quamquam de praeceptore ejus inter auctores non convenit. nos autem Ariſtoteli credimus. Hinc velut diverſae ſecari coeperunt viae. Nam Iſocratis praeſtantiſſimi diſcipuli fuerunt in omni ſtudiorum genere: eoque jam ſeniore (octavum enim & nonageſimum implevit annum) pomeridianis ſcholis Ariſtoteles praecipere artem oratoriam

Locatel. Ald. Colon. Par. Sich. Gryph. Baſil. Obrecht.

Polycrates.] *Polyerates Athenienſis* ob paupertatem coactus eſt ſophiſticam exercere in Cypro ſcripſit, ut lib. 2. c. 17. ait Fab. laudem *Buſiridis*, *Clytemneſtrae*, & in Socratem delatoriam orationem. Quem *in laude Buſiridis* reprehendit Iſocrates. Turneb. *Pylocrates.* Obrecht. edit. ſed ſecundis curis correxit *Polycrates.*

Theodorus Byzantius.] Hic artem ſcripſit, quam ut jejunam & aridam exagitat *Plato* in Phaedro. Turneb. vide Cicer. Orat. 12. & ſupr. ad II. cap. 11.

Plato.] in Phaedro, & Cicero Orat. c. 12. Philander.

Λογοδαιδάλους.] Plato in Phaedro ita *ſophiſtas* appellat, quod orationem nimis picturarent & expolirent, & quaedam verſiculis ſimilia ſcriberent. ductum eſt à *Daedalo*, à quo quicquid eſt elaboratum & affabre factum, Daedalaeum appellatur. Turneb.

Communes locos.] Id eſt, illuſtres *de vitiis* & *virtutibus* diſputationes: ut teſtatur Cic. in Bruto cap. 12. & Ariſt. in fine elenchorum: quod eis vitio dat. *Idem.* locos frequenter hujuſmodi communes diſputationes vocari, habetur apud Fabium lib. IV. dicuntur *communes*, quod velut in propoſitum rem evocent, & in toto genere tractent. aliter vocantur *loci communes* apud Rhetores, quibus & accuſator uti poteſt & defenſor; ſed de his nihil ad hunc ſenſum. Pinus.

Cic. in Bruto.] Cap. 11. Item & ad *Q. fratrem* ait antiquiſſimos eſſe, quorum extent opera, *Periclem* & *Alcibiadem.* Quamquam Fab. à Cicerone diſſentiat, hac potiſſimum ratione, quod non habeant ea fulmina, quae illi, etiam cum reprehendunt tribuunt, priſcae Comoediae auctores *Eupolis* & *Ariſtophanes*, quorum ille impreſſos aculeos reliquiſſe dicit, hic, totam Graeciam miſcuiſſe fulminando. Turneb.

Periclem.] *Periclea.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr.

Tanta eloquentiae.] *Tantae.* MS. Bodl. Ven. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Baſil.

Gorgiae auditorum.] *Gorgiae auditor.* Andr. Locat. Venet. Ald. Colon. Steph. Vaſc. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Iſocrates.] De quo ſic Dionyſius, *Ἐγένετο δ' ἀκουστὴς Προδίκου τοῦ Κείου καὶ Γοργίου τοῦ Λεοντίνου, καὶ Τεισίου Συρακουσίου, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι καὶ Θηραμένους τοῦ ῥήτορος.* Unde colligas non omnes de praeceptore ejus conſentire, eademque tradere. *Ariſtoteles*, qui cum hoc vixit, Gorgiae diſcipulum facit, ideoque tutius in ejus ire ſententiam. annos vixit 98. ſecundum Dionyſium, & Philoſtratum. Cic. in dubium relinquit, prope centum vixiſſe ſcribens in Bruto. Turneb.

De praeceptore.] Suidas in Protagora eum Iſocratis magiſtrum fuiſſe dicit. Pater Iſocratis autem fuit Theodorus, tibiarum Athenis artifex, teſte Philoſtrato; tam anguſta vero res fuit ei, & Theodecti, ut pretio orationes ſcripſerint. Phot. Biblioth. p. 203. Almel.

Hinc velut diverſae, &c.] Nam alii ſecuti ſunt haereſin *Iſocratis*, alii haereſin *Ariſtotelis*, qui de rhetorica etiam ſcripſit. Id quod elegantiſſime Cic. 3. de orat. enarrat. Turneb.

Secari.] An hinc explicanda illa Virgilii VI. 900.

Ille viam ſecat ad naves.

ubi Servius notat inde *ſectas* eſſe dictas. & ad III. Georg. 278.

Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.

Burm.

Pom[illegible]idianis ſcholis.] Ariſtotel. *ἀκροαματικὰ*, id

ratoriam coepit, noto quidem illo (ut traditur) verſu ex Philoctecta frequenter uſus,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν μὲν, καὶ Ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν.

Turpe eſſe tacere, & Iſocratem pati dicere.

Ars eſt utriuſque, ſed pluribus eam libris Ariſtoteles complexus eſt. Eodem tempore Theodectes fuit, de cujus opere ſupra dictum eſt. Theophraſtus quoque Ariſtotelis diſcipulus de *rhetorice* diligenter ſcripſit: atque hinc vel ſtudioſius philoſophi, quam rhetores, praecipueque Stoïcorum ac Peripateticorum principes. Fecit deinde velut propriam

id eſt *auſcultatoria* mane docebat: ἐξωτερικὰ vero, id eſt *externa*, pomeridiano tempore. hoc eleganter Cicero tertio de Oratore fuſius enarrat. *Scholas* autem dicit diſſertationes, diſputationes, & praeceptiones. *ſcholas* enim Graeci proprie dicunt, non tam ludum literarium, quam diſputationes, praelectioneſque, & id genus alia, ut ex 1. Tuſcul. Cicer. c. 4. manifeſtum eſt. TURNEB. *poſtmeridianis.* MS. Bodl. Andr. Venet. Ald. Obrecht.

Ex Philoctleta.] Annotant hunc verſum *in Philoctleta* eſſe Sophoclis, cum illic nuſquam reperiatur. Porro in illa tragoedia ait Philoctetes *ſibi turpe eſſe tacere, cum barbari loquantur.* Qui verſus παρῳδικῶς, & ex alio ſenſu in hunc deflexus eſt, paucis immutatis: *αἰσχρὸν σιωπᾶν μὲν, καὶ Ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν*, Quem vertiſſe Fabium non putarim. TURNEB. varie legitur. ego ſic recte puto legi, ut

Αἰσχρὸν σιωπᾶν μὲν, καὶ Ἰσοκράτην ἐᾶν λέγειν

non auſim tamen, affirmare interpretationem a Fabio adſcriptam. quia res tamen levior eſt non magnopere utrumvis ſentias refert. PINUS. reſpexit Ariſtoteles verſum illum Euripidis in Philoctete.

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, βαρβάρους δ' ἐᾶν λέγειν.

Cicer. III. de Orat. 35. *Itaque ipſe Ariſtoteles, cum florere Iſocratem nobilitate diſcipulorum videret, quod ipſe ſuas diſputationes a cauſſis forenſibus & civilibus ad inanem ſermonis elegantiam tranſtuliſſet, mutavit repente totam formam prope diſciplinae ſuae, verſumque quemdam de Philoctlete paullo ſecus dixit, ille enim, tacere ſibi, ait, eſſe turpe; cum barbaris: hic autem, cum Iſocratem pateretur dicere.* alluſit etiam Plutarchus adverſus Colocen Epicureum, cum dixit οὐ μόνον αἰσχρὸν σιωπᾶν, ἀλλ' οὐδὲ ὄναρ. & Cicero ad Att. VI. ep. 8. verbis illis. *Ego, niſi Bibulus, qui dum unus hoſtis in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo ſua, adniteretur de triumpho, aequo animo eſſem. nunc vero* αἰσχρὸν σιωπᾶν. Amat enim Cicero, in Epiſtolis ad Atticum praeſertim, prima duntaxat dicti alicujus, è Graecis maxime, verba delibare. Paulo aliter hunc verſum effert Ariſtoteles apud Laërtium lib. 5. hoc nempe modo,

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ξενοκράτην ἐᾶν λέγειν. COLOM.

Menagius ad Laert. lib. V. ſect. 3. legendum cenſet hoc modo.

Αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ἰσοκράτην δ' ἐᾶν λέγειν.

non ut vulgo, καὶ Ἰσοκράτην. ſequitur *turpe eſſe tacere, & Iſocratem pati dicere.* quod eſſe additamentum quis non videt? ALMEL. Ἰσοκράτη. Ald.

Ariſtoteles.] Tres libros ſcripſit *de Rhetorica*, item ad Alexandrum, & Gryllum. TURNEB.

Theodectes.] Fuit hic Tragoediarum ſcriptor, & nonnulla è ſacris voluminibus ad fabulam tranſtulit, & in ſcena vulgavit, unde oculis captus eſt. Brodae. ad Anthol. p. 207. ALMEL. vide ſupr. ad lib. I. cap. 4.

Supra dictum.] Lib. II. cap. 15.

Theophraſtus.] Qui auctore Laërt. περὶ τῆς ῥητορικῆς α, καὶ περὶ τῶν τεχνῶν ῥητορικῶν εἴδη ια, ſcripſit. hunc nonnunquam etiam in rhetoricis praeceptis citat Dionyſius Halicarnaſſeus. TURNEB. Cicero de divinatione libro ſecundo: *Ariſtoteles, itemque Theophraſtus, cum Philoſophia dicendi etiam praecepta conjunxerunt.* Et in Oratore; *Unum aderit, quod quartum numerat Theophraſtus in Orationis laudibus.* Scholiaſtes Hermogenis in Prolegom. Θεοφράστῳ δὲ γέγραπται τέχνη ῥητορική. nec aliunde petita ſunt (ut recte conjicit Meurſius in Theophraſto p. 66.) quae tradit auctor de elocutione (ſive is Dionyſius Halicarnaſſenſis, ut ex Ariſtophanis ſcholis a Marco Muſuro compilatis adſtruit eruditiſſimus Henricus Valeſius ad Polybii & aliorum excerpta pag. 65. ſive Demetrius quidam, non Phalereus, ut ex Ammonii loco probat Voſſius Inſtit. Orat. lib. VI. cap. 2.) Διότι Θεόφραστος παράδειγμα ἐκτίθεται μεγαλοπρεπείας τὸ τοιοῦτον κῶλον. COLOMES.

Philoſophi.] *Philoſophiae.* V. C. Alm.

Stoicorum.] Ut Chryſippus, Cleanthes, Zeno, Diogenes. TURNEB.

Peripateticorum.] Ariſtoteles, Theophraſtus, Demetrius Phalereus, cujus nomine circumfertur hodie libellus *de interpretatione oratoria*, ſed neſcio an-

priam Hermagoras viam, quam plurimi ſunt ſecuti: cui maxime par atque aemulus videtur Athenaeus fuiſſe. Multa poſt Apollonius Molon, multa Areus, multa Caecilius & Halicarnaſſeus Dionyſius. Praecipue tamen in ſe converterunt ſtudia Apollodorus Pergamenus, qui praeceptor Apolloniae Caeſaris Auguſti fuit: & Theodorus Gadareus, qui ſe dici maluit Rhodium: quem ſtudioſe audiſſe, cum in eam inſulam ſeceſſiſſet, dicitur Tiberius Caeſar. Hi diverſas opiniones tradiderunt, appellatique inde *Apollodorei* & *Theodorei*, ad morem certas

an tanto viro dignus. *Idem.*

Hermagoras.] Fuiſſe duos Hermagoras ex Suida & Fabio conjicio, ſeniorem hunc, & alterum juniorem, qui ſcriptos libros reliquerit, περὶ ἐξεργασίας, περὶ σχημάτων, περὶ φράσεως καὶ πρέποντος, quique ſub Auguſto docuerit, & multum aetate proceſſerit, quem ſuae memoriae quoſdam vidiſſe teſtatur paulo infra Fabius. Ille vero ſenior mihi videtur, quem & mirabiliter compoſuiſſe multa ait poſtea, & in Rhetoricis ſubinde imitatur Cicero. Pinus. Hic *Hermagoras* eſt ſenior, cujus praecepta imitatus eſt Cicero in libro *de Inventione.* Turneb. Ejus *diſciplinam inopem ad ornandum, ſed ad inveniendum expeditam, quae dat certas rationes & praecepta dicendi*, vocat Cicer. Brut. cap. 76. & 78. Almel. Et Auctor Dialogi de Oratoribus *aridiſſimos* Hermagorae & Apollodori libros vocat. cap. xix.

Aemulus videtur.] *Videretur.* V. C. Alm.

Athenaeus.] Hic Athenaeus Peripateticus fuit philoſophus, qui Romae tempore Auguſti vixit, & *cum Muraena in Auguſtum conjuravit:* poſtea collapſu aedium interfectus eſt. vide Strabonem libro 14. Turneb.

Apollonius Molon.] Cui ſe Cicero recoquendum dedit (inf. lib. xii. 6.) Meminit hujus Cic. multis locis. *Idem.* Sueton. in Caeſarib. lib. xii. cap. 6. At Strabo lib. xiv. pag. 655. duos *Apollonios* facere videtur, *Mollem* & *Molonem.* Et *Mollem* quidem ſive μαλακὸν Alabandenſem: unde Cicero ipſe doctorem ſuum oriundum fuiſſe teſtatur, non *Molonem.* Pithoeus. fuſe Cicero in Bruto. cap. 91. & de Orat. i. 27. Almel. vide de hoc Apollonio viros doctos ad Sueton. Caeſ. cap. iv. ubi de duobus Apolloniis Caſaubonus. Salmaſ. ad Inſcript. Herodis pag. 90. Val. Max. ii. ii. 3.

Areus.] Cujus diligentiam laudat libro ii. cap. 15. Pinus. Areus, Attici libertus, ut viri docti notant, memoratur a Cicerone v. ad Att. 9. ſed ille nihil huc facit, ut puto. quamquam tempora non abhorrent. ſed forte rectius crederem fuiſſe *Areum*, vel *Arium* Alexandrinum Philoſophum, Amiciſſimum Auguſti, de quo vide ex Plutarcho & Suetonio agentem Schottum. lib. v. obſerv. cap. 14. & Maecenati fuiſſe familiarem ex Aeliano lib. xii. cap. 25. oſtendit Meibom. in vita Maecen. cap. 18. ubi plura de Areo; & de Variis Areis Jonſ. de ſcriptor. Hiſtor. Philoſoph. lib. iii. cap. 1. Burman.

Caecilius.] *Caecilius* ex Calantide fuit urbe, vixit tempore Auguſti Caeſaris, Romaeque rhetoricam profeſſus eſt. eum citat aliquoties *Dionyſius Halicarnaſſeus.* prius Ἀρχάγαθος dictus, ſed nomen Romanum aſſumpſit. Turneb. Hic eſt Caecilius Rhetor Siculus, qui Romae floruit aequalis & amicus Dionyſio Halicarnaſſeo. Meminere hujus Caecilii praeter Fabium noſtrum, etiam Longinus, aliique veteres. Iſaacus Caſaubonus Animadverſion. in Athenaeum, lib. 6. cap. 21. pag. 294. Pareus. Multa de hoc Caecilio eruditiſſimus Jonſius de ſcript. Hiſt. Phil. lib. iii. cap. 1.

Apollodorus Pergamenus.] *A Pergamis* Phrygiae. Turneb. Vide Strabonem lib. 17. Philand.

Theodorus Gadareus.] *A Gadara* Syriae urbe. Turneb. Docuit hic *Theodorus* praecepta Rhetorices Rhodi per id tempus, quo *Tyberius* in eam inſulam ſeceſſit, ubi circa ſcholas & auditoria profeſſorum aſſiduus fuit, & inprimis audivit *Theodorum*, manſitque illic annos octo: de quo *Tyberii* ſeceſſu multa ſcribit luculenter Tranquillus. Dictus eſt autem *Gadareus Theodorus*, à *Gadaribus*, civitate Syriae; quam Judaei ſibi vendicarunt. Unde ait Strabo libr. 17. cum de *Gadaribus* loqueretur: *Hinc fuit Theodorus Orator, qui aetate noſtra viguit.* Strabonem autem aetate *Tyberii* ſcripſiſſe, clarum eſt ipſius teſtimonio, qui in ſexto memorat, ſe *Tyberii* tempore floruiſſe. Qui ergo apud Fabium legit: *Titus Caeſar:* is prorſus & hiſtoriae, & temporum ignarus eſt. De hoc *Theodoro Gadareo* intellexit Juvenalis illo verſu: *Artem ſcindens Theodori.* Philipp. Beroald. Annotat. pag. 240. Lamp. Crit. Part. 1. Sed Petrus Moſellanus, & Stephanus, *Gadarenus* legendum cenſent, à *Gadara*, civitate Palaeſtinae. Pareus. vide ſupr. lib. ii. cap. 11.

Tiberius Caeſar.] *Tit.* V. C. Alm. ita & confuderant hos librarii apud Plinium in Indice lib. ii. & cap. 22. ubi v. Harduin.

Hi diverſas.] Apollodorus pauca ſcripſit *de rhetorica*,

tas in philoſophia ſectas ſequendi. Sed Apollodori praecepta magis ex diſcipulis cognoſcas: quorum diligentiſſimus in tradendo Latine fuit C. Valgius, Graece Atticus. Nam ipſius ſola videtur ars edita ad Matium, quia ceteras miſſa ad Domitium epiſtola non agnoſcit. Plura ſcripſit Theodorus, cujus auditorem Hermagoram ſunt qui viderint. Romanorum primus (quantum ego quidem ſciam) condidit aliqua in hac materia M. Cato ille Cenſorius, poſt M. Antonius inchoavit.

torica, quanquam ſub e'us nomine nonnulli ferebantur libri. ejus igitur placita, diſcipuli literis mandarunt. Hujus Valgii meminit *Macrobius* in Satur. & Fabius 5. cap. lib. 3. Male *Evalgius* legit Sabellicus. TURNEB.

C. Valgius.] Seu *Eualgius*, utrumque apud Auctores. alterum tamen frequentius invenitur, *Valgius* ſcilicet apud Macrobium. MOSELLAN. Sabellicus *Eualgium* legit; falſo. PINUS. hujus vitam ſe ſcripſiſſe ait Crinitus (in T. Valgio Poeta) in libris de Oratoribus, quod opus hodie non exſtat: forte eſt inter inedita, quae Ferrariae apud Eſtenſes Principes aſſervari ſcribit Geſnerus. COLOMES. dubito an non ſit ille, cujus liber citatur a Chariſio Gramm. Inſt. lib. I. p. 109. de quaeſitis per Epiſtolam, & de Tralation. Diomed. Gram. pag. 382. ſcripſit volumen de herbis, quod Auguſto dicavit, verum imperfectum remanſit. Plinius lib. XXV. 2. ALMEL. dictus fuit C. Valgius Saturninus Rufus, quem cum Poeta Valgio confuſum ſaepe docet Broukhuſius ad Tibul. IV. I. 180. C. Valgium etiam reſtituit Plinio in indice lib. XX. & XXI. Harduin. *Evalgius* etiam MS. Bal. Ald. & marg. Colin. & Baſil. *Valgius* ſine praenomine *C.* Locatel.

Atticus.] Attici meminit Suidas, cum Rhetorem eum dicit. MOSELLAN. neſcio ubi hôc apud Suidam legerit Moſellanus. Ipſe certe nuſquam repperi, cum ſtudioſe inquirerem. In quem locum quia incidi, mirum eſt, quam ſaepe negligentibus imponat, qui ſaepe citet eos, quos an viderit dubito, cum eorum nequicquam toties imploret fidem. PINUS. an fuerit hic Atticus pater Herodis Attici, celeberrimi Oratoris diſpiciendum; qui ita non multum a Quinctiliani aetate abfuiſſet, cum Herodes vixerit ſub Trajano & ſequentibus imperatoribus. & ita mox Virginium, qui ſub Trajano adhuc vixit, memorat. celebrat quemdam Atticum ab eloquentia & Graecis ſtudiis Martial. lib. VII. 31. & lib. IX. 101. ſed quem Quinctium Atticum virum conſularem credit vir Cl. Ryckius ad Tacit. III. Hiſt. cap. 73. ſed verius puto intelligi M. Vipſanium Atticum Agrippam, filium Pomponii Attici. vide Schot. Catal. Rhetorum apud Senecam in Vipſanio Attico. qui tamen deinde pro Attico, *Attejum* legit, & intelligit Dionyſium Attejum, Apollodori diſcipulum. BURM.

Ad Matium.] Eam artem ad Matium Latine interpretatus eſt *Valgius*. TURNEB. eſſe hunc C. Matium, Auguſti amicum, qui a Plinio lib. XII. 2. laudatur, puto. quem diverſum a C. Matio, Julii Caeſaris Amico, & forte ejus filium credo. v. Torrent. ad Suet. Caeſ. 52. hunc Scaliger eumdem cenſet, qui Poëta, & Iliada vertit, & mimiambos ſcripſit. vide Conjectan. ad Varron. p. 149. BURM.

Hermagoram.] Hic alter eſt *Hermagoras* junior, qui ſub Auguſto floruit, cum Caecilio rhetore, diuque poſtea (ut dicit *Suidas*) vixit. quocirca nonnulli ſenes tempore Fabii ſuperſtites eum videre potuerant. TURN. Aper in *Dialogo de Oratorib.* Hermagorae & Apollodori libros aridiſſimos vocat. Videtur Fabius hoc loco duos *Hermagoras* facere: priorem, qui velut propriam ſibi viam in arte fecit, cui poſtponit *Apollonium*: & alterum Theodori Gadaraei diſcipulum, de quo Suidae locus accipiendus; qui eum ſub Auguſto vixiſſe ſcribit. Sane eum, cujus in Oratore Cic. meminit, antiquiorem fuiſſe veroſimilius eſt. Vide infra lib. 7. cap. 5. Strabon. lib. XIII. PITHOEUS.

Sunt qui viderint.] Forte, *ferunt, qui viderunt.* ALMEL.

In hac materia.] *In hanc materiam.* MSS. Joan. Alm. Locatel. Ald. Steph. Baſil. Obrechtus vero edidit *tradidit aliqua in hac materia.* neſcio an ex MSS. ſed videtur ex conjectura nimis temeraria: eleganter enim *condidit*, quia primus fuit, ut paſſim hac voce utuntur de iis etiam, qui ſcripto aliquid produnt. de quo nos pluribus ad Albinovani elegiam in Druſum v. 343. videtur vero Obrechtus hoc feciſſe, quia mox Antonius *inchoaſſe* dicitur; ſed hoc non debet capi, ac ſi primus hoc incepiſſet, ſed de ejus opere, quod inchoavit, non perfecit. BURMANN.

M. Cato.] Quia temere facit, qui rem tam veterem pro certa affirmet, *quantum*, inquit, *ego ſciam.* Iſtuc confirmat Capella in Rhetorica ſua. Teſtimonium inde aliquando petit Fabius lib. ult. cap. I. cum in mores artificis inquireret. PINUS. Seneca Rhetor. Contr. 2. Melae filio ſcribens primum Romae Rhetorem Plotium facit. ALMEL.

M. Cato poſt M. Antonius ille Cenſorius.] Perverſe legitur; eſt autem hoc ordine legendum;

vit. Nam hoc ſolum opus ejus, atque id ipſum imperfectum, manet. Secuti minus celebres, quorum memoriam, ſi quo loco res poſceret, non omittam. Praecipuum vero lumen, ſicut eloquentiae, ita praeceptis quoque ejus dedit unicum apud nos ſpecimen orandi, docendique oratorias artes, M. Tullius: poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi & rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret, & in oratoriis haec minora, quae plerique deſiderant, ſciens omiſiſſet. Scripſit de eadem materia non pauca Cornificius, aliqua Stertinius, nonnihil Pater Gallio: accuratius vero priores Gallione Celſus & Lenas,

M. Cato ille Cenſorius, poſt M. Antonius inchoavit. Regius. *M. Cato M. Antonius ille Cenſorius* MSS. Bodl. Joan. Bal. *M. Cato poſt M. Ant. ille Cenſ.* Ald. *Cato ille Cenſorius, M. Antonius.* V. C. Alm.

M. Antonius.] Antonius orator exilem, ut *Cicero* (lib. I. de Orat. 21. & 47.) inquit, libellum de arte dicendi ſcripſit: quem librum Antonius ſibi excidiſſe dicit. Turneb.

Minus celebres.] *Minus celebres dederit.* V. C. Alm. unde Francius conjiciebat *minus celebres deinde.*

Sibi elapſes diceret.] Cicero libro primo *de Oratore* cap. 2. ſuos rhetoricos appellat rudes & impolitos commentarios. veniſſe autem dicit, *eos ſibi elapſos*, ducta metaphora ab his, quae nobis imprudentibus excidunt, & ad manus hominum veniunt. Turneb.

Haec minora.] Cicero in epiſtola ad Lentulum lib. I. 9. ait, in libro de Oratore ſe abhorruiſſe à communi praeceptorum ratione, & Ariſtotelica ac Iſocratica ſe complexum eſſe. *Idem.*

Plerique deſiderant.] *Plerumque deſiderantur.* MSS. Bodl. Alm. Andr.

Cornificius.] Cui multi tribuunt libros ad Herennium ſcriptos. qua de re nolim in utramvis partem controverſiam ſuſcipere. Pinus. Cornificii oratoris meminit *Cicero lib. 12. epiſt. famil.* 17. Hic eſt, qui ſcripſit *rhetoricam ad Herennium*, ut apparet ex Fabio, ubi agit *de traductione, gradatione, & licentia*, & aliis quoque locis. Turneb. hanc controverſiam diligenter excuſſerunt Nicolaus Angelius Bucinenſis, & Marinus Becichemius Scodrenſus, quorum diſſertationes leguntur in Oratoriorum Ciceronis editione Baſileenſi a. 1541.

Stertinius.] Dubito an ſit ille, de quo Horatius lib. I. Epiſt. 12. an vero ille Medicus, cujus meminit Plin. lib. XXIX. cap. I. Almel. quis hic ſit ignoro, neque interpretes, praeter Cl. Almelovenium, aliquid de hoc adnotant. poſſet videri Stoicus ille Philoſophus, de quo Horatius lib. III. Sat. III. & lib. I. Ep. 12. & cujus mentionem fieri in fragmento Caelii apud Feſt. in *Orea* ſuſpicatur Lambinus. ubi *L. Stertinius.* quamquam ibi melius miles intelligatur, quam Philoſophus. L. Stertinium ſub Germanico militantem memorat Tacit. I. annal. 60. ſed Stertinium Maximum fuiſſe, a Seneca Rhetore lib. II. controv. 9. memoratum, cenſent Schottus & Faber. Burmannus.

Pater Gallio.] Cornelius Tacitus (dial. de Orat. 26.) *Gallionem oratorem* numerat, cujus tinnitum taxat. idem *de rhetorica* ſcripſit. fuit & ejus filius orator. Turneb. hunc Gallionem, fratrem Senecae, dicunt, qui ante adoptionem Annaeus Novatus dictus fuit; ad quem Seneca libros ſuos de Ira ſcripſit. Junium ipſum Gallionem intelligit Lipſius in vita Senecae cap. 2. vide Ryck. ad Tacit. XV. ann. 73. & Schottum in catalogo Rhetorum apud Senecam; qui mire fluctuat. nec video qua ratione Delrio ibi duos diſtingeat, & utrumque tamen Senecae Rhetoris filios, & Philoſophi fratres faciat. ſed ſi Junius Gallio, qui adoptavit Novatum, ſit intelligendus, non video, quomodo poſſit Celſus prior Gallione dici, cum ille ſub Tiberio vixerit, & Ovidius jam extremis Auguſti temporibus ad Gallionem hunc ſcripſerit Eleg. XI. lib. IV. ex Ponto; in qua nihil occurrit, unde Rhetorem eum Gallionem fuiſſe colligimus, cum minime ſoleat Naſo, ſi ea parte commendandi ſunt, amicorum ſtudia & eloquentiam tacitus praeterire: quare forte Novatus intelligendus, qui per adoptionem Gallio dictus, etiam filium habuit ejuſdem ſtudii heredem. ſed nihil affirmo. Burm.

Accuratius vero priores Gallione Celſus & Lenas.] Ita editio noſtra, ſecundum fidem Codicum MSS. Bodleiani, Baliolenſis; editorumque pene omnium. *Accurate*, editio Lugdunenſ. mendoſe omnino, ſi quidem Fabius Celſum, alioſque nuperos, cum ſuperioris ſeculi oratoribus comparat. Gibson. *Celſus*, qui de medicina eleganter ſcripſit, & *Laenas* docuerunt artem, quorum uterque anteceſſit aetatem Gallionis, floruerunt enim ambo ſub finem Auguſti. Pinus. Celſi ſaepe auctoritate utitur Fabius. vide lib. X. c. I. & XII. II. vitam ejus conſcripſit Rhodius, & diſſertationi de Acia ſubjunxit. de agricultura etiam ſcripſit, unde fragmentum

Digitized by Google

Lenas, & aetatis noſtrae Virginius, Plinius, Rutilius. Sunt & hodie clari ejuſdem operis auctores: qui, ſi omnia complexi forent, conſuluiſſent labori meo: ſed parco nominibus viventium, veniet eorum laudi ſuum tempus: ad poſteros enim virtus durabit, non perveniet invidia. Non tamen poſt tot ac tantos ſcriptores pigebit meam quibuſdam locis poſuiſſe ſententiam. Neque enim me cujuſquam ſectae, velut quadam ſuperſtitione imbutus, addixi: & electuris quae volent facienda copia fuit, ſicut ipſe plurium in unum confero inventa, ubicumque ingenio non erit locus, curae teſtimonium meruiſſe contentus.

gmentum laudat Philarg. ad Virg. IV. Georg. I. & Nonius in *raſtros.* qui ejus auctoritatem non magni facit in voce *Cyma.* ſed vindicat ejus famam Barth. ad Stat. II. Theb. 677. BURMANN.

Laenas.] Hic quis fuerit, plane ignoro. *Vipſanium Laenatem* memorat Tacit. lib. XIII. Annal. 30. ſed de ejus ſtudiis nihil mihi conſtat.

Virginius.] Hic ſub Trajano eſt vita functus, quo adhuc tempore vivebat Fabius. ex hoc loco infert Cataneus, hoc opus inſtitutionum fuiſſe inchoatum ſub Domitiano, ſed ſub Trajano vulgatum: nam hic memoriam facit Virginii, ut mortui; obiiſſe autem Trajano imperante locupletiſſimus teſtis eſt Plinius lib. II. Epiſtol. I. Exſtat tamen libro quarto praefatio ad Domitianum, quaſi adhuc in vita agentem. PINUS. Almelovenius etiam Virginium illum intelligit, ſed hunc Verginium diverſum ab illo ter conſule, recte mihi cenſere videtur Lipſius ad Tacit. XV. annal. 71. *Verginium* vero, ut apud Tacitum legitur, hic quoque habebat V. C. Alm. meminit & hujus inſr. cap. 6.

Plinius.] Qui reliquit 36. libros, in ſex libros diviſos & contractos propter amplitudinem, in quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perfecit. TURNEB.

Rutilius.] Hunc ſaepe in figuris citat *Fabius*, ejuſque ad nos *de ſchematibus* libellus pervenit. *Idem.* Fuit is Rutilius Lupus, cujus extant Fragmenta inter Rhetores antiquos ex Bibliotheca Franciſci Pithoei. COLOMES. *Tutilius* V. C. Alm. Andr. Ven. Locatel. Ald. marg. Sich. & Baſil. quae lectio non eſt extra veri ſpeciem; ſiquidem Tutilius fuit ſocer Quinctiliani, teſte Plinio lib. VI. cap. 32. ubi Cataneus illum eſſe, quem Fabius libro tertio memorat, notavit. quem refutat Dodwel. Annal. Quinctil. §. 29. qui mallet apud Plinium *Rutilii neptem* legere. an ſit vero idem Rutilius Lupus, ſive ejus filius, ad quem Divi fratres reſcripſerunt in l. 6. ff. de muner. & honor. non diſquiro; alius etiam in lapide apud Gruter. DCCCCXCIII. II. occurrit. vide infra ad lib. VI. praefat. BURM.

Clari auctores.] Ut Suetonius, Tacitus, junior Plinius, & alii, quos enumerat Tacitus in dialogo Oratorum. PINUS. Valla hoc *de Aquila Romano* intelligendum eſſe putat. Alii *de Plinio* juniore haec intelligunt, aut *de Tacito*, qui dialogum de Oratore compoſuit. TURNEB.

Veniet eorum laudi ſuum tempus.] *Poſt cineres gloria venit*, ait poëta, *gloria certa venit*: &, *Majus ab extincto nomen in ora venit.* Idem.

Tantos auctores.] *Scriptores.* Ven. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Baſil. Marg. Stephani. & recte: praeceſſerat enim paullo ante *auctores.*

Cujuſquam.] *Cuidam*, ut legatur, verbum illud *addixi* expoſcit. REGIUS. *cuiquam* Ald.

Sectae addixi] Cicero docet nihil tam contrarium eſſe & adverſum veritati inveniendae, quam certam opinionem & ſectam ſectari. quocirca commendat Academicos, qui hac ſuperſtitione liberati, de rebus libere judicabant & diſceptabant. TURNEB.

Meruiſſe.] *Promeruiſſe.* MS. Joan. Ven. Locat. Ald. Colon. Par. Vaſc. Steph. Colin.

CAPUT II.

Quod initium Rhetorices.

Nec diu nos moretur quaeſtio, quae *rhetorices* origo ſit. Nam cui II.
dubium eſt, quin ſermonem ab ipſa rerum natura geniti protinus
homines

Ea, quae ſolet ars conſummare, initium ducunt *à natura*, ut rhetorice *à ſermone naturali*, cujus facultas à ſermone fluxit, deinde *cura* & *ſtudio* amplificata eſt. ars vero ex obſerva-
tione

homines acceperint, (quod certe principium eſt ejus rei) huic ſtudium & incrementum dederit *utilitas*, ſummam *ratio* & *exercitatio*? Nec video quare curam dicendi putent quidam inde coepiſſe, quod ii, qui in diſcrimen aliquod vocabantur, accuratius loqui defendendi ſui gratia inſtituerint. Haec enim, ut honeſtior cauſſa, ita non utique prior eſt: cum praeſertim *accuſatio* praecedat *defenſionem*: niſi quis dicit, etiam gladium fabricatum ab eo prius, qui ferrum in tutelam ſui, quam qui in perniciem alterius compararit. Initium ergo dicendi dedit natura: initium artis, obſervatio. Homines enim, ſicut in medicina, cum viderent alia ſalubria, alia inſalubria, ex obſervatione eorum effecerunt artem: ita, cum in dicendo alia utilia, alia inutilia deprehenderent, notarunt ea ad imitandum vitandumque, & quaedam ſecundum rationem eorum adjecerunt ipſi quoque: haec confirmata ſunt uſu: tum quae ſciebat quiſque, docuit. Cicero quidem initium orandi

tione (quam *rationem* Fabius vocat) & *experientia*: demum *exercitatione* eſt amplificata & conſummata. Aliam aſſert originem Ariſtides in defenſione eloquentiae contra Platonem, ſed noſtro propoſito non convenientem, à Jove per Mercurium rhetoricam hominibus eſſe datam. TURNEB.

Acceperint.] *Acceperunt.* V. C. Almel.

Incrementum dederit utilitas.] *Utilitas*, quae comparatur ex cauſarum actione, fecit ut homines ſtudioſius loquerentur. jam ſtudium peperit *rationem* & *obſervationem*, à qua manat ars, cui addita *exercitatio* omnia conſummavit, quae ab aliis *uſus* dicitur, optimuſque loquendi artifex, dicendique magiſter. TURNEB.

Summa ratio.] *Summam* legendum, ut ſit accuſativi caſus; hoc eſt finem & cumulum. REGIUS. *ſumma* Ald. marg. Baſil.

Nec video.] Confutat eorum opinionem, qui exiſtimarunt *dicendi curam* & *eloquentiam* ab iis prius ſumpſiſſe initium, qui accuſati ſui tutandi gratia accuratius loquerentur. quod ſimilitudine ſubjecta probat. TURNEB. ſuppreſſo, ut ferme ſolet, cum Ciceronem arguit, nomine, negat veram eſſe opinionem Ciceronis, qui aſſerit vocatis in periculum hominibus reos contendiſſe, ut faces verborum admoverent animis judicum, & luculenta dictione evaderent ex periculo. & hinc natam eſſe ſcribendi eloquenterque dicendi curam. PINUS. qui deinde multis verbis a Fabio diſſentit, & Ciceronis ſententiam defendit.

Inſtituerint.] *Inſtiterint.* Gebh. lib. II. crep. I. vide ad lib. I. cap. 5.

Comparavit.] *Compararit.* V. C. Alm. Locatel. Ald. Gryph. Baſil. Obr.

Initium artis obſervatio.] Hoc eſt diligens & accurata eorum, quae fierent, animadverſio, quae ſine admiratione eſſe non potuit; ut optime docuit Ariſtoteles primae philoſophiae initio. PINUS. Galenus in libr. Hippocr. de vict. rat. *nempe artis omnis conſtitutio ex propriorum a communibus diſtinctione oritur.* ALMEL.

Alia ſalubria.] Quod optime indicat Galenus in libro de ſectis in arte medicinali. *medicina ſalubrium inſalubriumque ſcientia ab antiquis dicta eſt.* vide & Hippocr. περὶ Εὐσχημοσύνης. text. VIII. 6. 7. & ſeq. ubi noſcere medicamentorum vires, medicinae principium medium & finem conſtituit. nec abs re eſt, quod Celſus in praefat. dicit. *ſiquidem etiam imperitiſſimae gentes herbas aliaque prompta in auxilium vulnerum morborumque noverunt.* ALMEL.

Secundum rationem.] Κατὰ τὴν ἀναλογίαν.

Adjecerunt ipſi quoque.] Cicero quoque teſtatur, non *eloquentiam* ex artificio, ſed *artificium* ex eloquentia ortum eſſe, cum ea quidam obſervarent, quae diſerti homines in cauſis facerent. TURNEB.

Confirmata ſunt uſu.] *Confirmata ſunt cura, uſu.* MS. Joan. *cura & uſu* margines Steph. Sich. & Baſil.

Cicero quidem.] Hic Cicero non tam anxie tribuit legum & urbium conditoribus *eloquentiae* originem, quam per eam leges urbeſque conditas eſſe vult. quod ad eloquentiae laudem non parum videbat pertinere. TURNEB. id habes in primo libro ad Q. Fratr. de Orator. c. 8. quo loco non id agit Cicero, ut tam ſubtiliter artis hujus principium rimetur. Inter ceteras duntaxat eloquentiae laudes infert, *Quae vis*, inquit, *alia homines congregavit & moenibus ſepſit, quae vis alia leges dedit?* Unde collegit Fabius Ciceronem principium eloquentiae tribuiſſe conditoribus urbium ac legumlatoribus: Quod cum Fabius negare non poſſit, carpit tamen, nec intelligit quomodo hanc Cicero originem primam voluerit. & certe non id agit Cicero. argumentum, quo utitur eſt, multas.

di conditoribus urbium ac legum latoribus dedit: in quibus fuiſſe vim dicendi neceſſe eſt: cur tamen hanc primam originem putet, non video, cum ſint adhuc quaedam vagae & ſine urbibus ac ſine legibus gentes, & tamen qui ſunt in his nati, & legationibus fungantur, & accuſent aliqua ac defendant, & denique alium alio melius loqui credant.

tas adhuc eſſe gentes, nec moenibus cinctas, nec obſtrictas legibus, apud quas tamen eloquentiae ſint quaedam veſtigia, unde elicit potuiſſe fieri, ut etiam ante urbium conditores, legumque auctores eloquentes fuerint. neque neget Cicero naturalem quamdam eloquentiam in aliis fuiſſe, ſed primam dicendi curam illis conditoribus neceſſariam fuiſſe. PINUS.

Putent.] *Putet* Locatel. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *putem.* V. C. Alm. & Obrecht.

In his nati.] *In iis* Ald. Locat.

CAPUT III.

Quinque eſſe partes Rhetoricae.

Omnis autem *orandi ratio*, ut plurimi maximique auctores tradide- III.
runt, quinque partibus conſtat, *inventione*, *diſpoſitione*, *elocutione*, *memoria*, *pronuntiatione ſive actione*: utroque enim modo dicitur: Omnis vero ſermo, quo quidem voluntas aliqua enuntiatur, habeat neceſſe eſt & *rem*, & *verba*. Ac ſi eſt brevis, & una concluſione finitus, nihil fortaſſe ultra deſideret: at oratio longior plura exigit. Non enim tantum refert, quid, & quomodo dicamus, ſed etiam quo loco: opus ergo eſt & *diſpoſitione*. Sed neque omnia, quae

Hoc capite ſecundam propoſitionis partem exequitur, ac numerum partium aſſerit, quibus conſtet omnis ratio dicendi. eos, qui plures aut pauciores, quam quinque ponunt, reprehendit: eos item arguit, *qui rhetorices* opera, & opera *oratorum*, elementaque eloquentiae eſſe dicebant. vide Eraſm. l. 2. Eccleſiaſtae. TURNEB.

Quinque partibus.] In Ciceronem digitum veluti intendit, qui mille locis in haec quinque partitus Rhetoricam. licet in nomine quorumdam tenuis ſit diverſitas. Cicero enim *collocationem* appellat, quam vocamus *diſpoſitionem*, eſt ubi *elocutionem* vocet *dictionem*. ſed unum hic notabo, ut nomen *Rhetorices*, & doctrinam ſignificat praeceptorum, & dicendi facultatem praeceptis collectam, quam in uſum exſerat, ita has quinque partes, & artis dici poſſe, ut praecepta ſignificent, & facultatis, ut facultatem excogitandi, collocandi &c. jam partam & ad uſum promptam indicent. PINUS.

Utroque enim modo.] *Actio*, à motu corporis: *pronunciatio*, à voce. TURNEB.

Omnis vero ſermo.] *Confirmatio* eſt partium per methodum compoſitivam, quae ab elementis proficiſcitur, & tandem omnes componit partes. *Idem.*

Voluntas aliqua enunciatur.] Hoc dicit propter orationes imperfectas, quae voluntatem & ſenſum non aperiunt, ut, *Socrates cum Platone.* Perfectae vero voluntatem enunciant: ut, *Socrates ambulat.* TURNEB.

Et rem & verba.] *Rem & verba.* V. C. Alm. Obr. *verbum* Locat. Ald. Baſil.

At ſi.] *Ac.* ſcribendum videtur. REGIUS. *At.* Ald.

Si eſt brevis.] Quemadmodum apud dialecticos eſt enunciatio, quae nomine & verbo conſtat: ut, *Socrates currit*, *Voluptas non eſt ſummum bonum.* TURNEB.

Opus ergo eſt & diſpoſitione.] Particulam *&* ejecit Editio Lugdunenſis, nec ſine conſenſu quorundam Codicum. Mihi autem videtur ſenſum hoc in loco non mediocrem habere. Cum enim Fabius ea enumerat, quae ſunt orationi neceſſaria; dicitque non ſolum referre *quid* dictum ſit, & *quo loco*, ſed etiam *quomodo*; addit *Opus ergo eſt & diſpoſitione*; ubi vocula iſta hoc exprimit, *praeter ea* quae

quae res poſtulat, dicere, neque ſuo quaeque loco poterimus, niſi adjuvante *memoria*. quapropter ea quoque pars quarta erit. Verum haec cuncta corrumpit ac propemodum perdit indecora, vel voce, vel geſtu, *pronuntiatio*. Huic quoque igitur tribuendus eſt neceſſario quintus locus. Nec audiendi quidam, quorum eſt Albutius, qui tres modo primas eſſe partes volunt, quia *memoria* atque *actio* natura, non arte, contingant: quarum nos praecepta ſuo loco dabimus: licet Thraſymachus quoque idem *de actione* crediderit. His adjecerunt quidam ſextam partem, ita ut inventioni *judicium* ſubnecterent, quia primum eſſet *invenire*, deinde *judicare*. Ego porro ne inveniſſe quidem credo eum, qui non judicavit. nec enim contraria, communia, ſtulta, inveniſſe dicitur quiſquam, ſed non vitaſſe. Et Cicero quidem in Rhetoricis

quae ſupra poſita ſunt, & quaſi firmat conjungitque orationem. Ut autem non eſt temere omittenda, ita nec tanti eſt momenti, ut eam meo ingenio inſeruiſſem; ſed hoc à me poſtularunt Codices MSS. Bodleianus ac Baliolenſis; editiones item Venetica, Aldina, & Colonienſis. GIBSON. & etiam eſt in Locatel. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. & Obrecht.

Albutius.] *Albutius Novarienſis* imperante Auguſto Romam venit, ac in contubernium Planci eſt receptus, ſcholamque Romae aperuit, & *rhetoricam* illic eſt profeſſus. meminit hujus Seneca in declamationibus & controverſiis. TURNEB.

Memoria atque actio natura.] Cic. de Orat. *Memoriam* & *actionem* maxime naturales eſſe putat, *artem* tamen adhiberi. Itaque *duplex* eſt *memoria*, *naturalis*, & *artificialis*, quam Simonides reperit, conſtatque locis & imaginibus. Itidem *duplex* eſt *pronunciatio*, naturalis, & ea quae artificio comoedi, palaeſtrici, phonaſci nobis accedit. *Idem.*

Contingat.] *Contingant.* V. C. Alm. Venet. Locat. Ald. Colon. Steph. Gryph. Colin. Sich. Baſil. Obr.

Crediderit.] *Tradiderit.* Marg. Báſil. & editio Colin.

Quia primum.] *Ut primum.* Aldus.

Qui non judicavit:] Fabius nomine judicis non tam ſubtiliter utitur, ut dialectici, ſed judicium intelligit aeſtimationem quamdam eruditam naturae artique admixtam, ut ſub judicio conſilium quoque complectatur, etſi utrumque paulo aliter diſtinguit lib. VI. cap. ult. eſt ergo ſumma hujus loci, judicium hoc loco nomine inventionis praecipue intelligi. PINUS.

Non vitaſſe.] *Judicaſſe.* Ald. margines Vaſc. Steph. Gryph. & Baſil.

Cicero in Rhetoricis.] Cum hoc in duobus Rhetorices libris Ciceronis de inventione non legatur, non poſſum non adduci ut exiſtimem, libros de diſpoſitione & reliquis partibus Orationis fuiſſe amiſſos, cum non exſtent. Neque enim credendum eſt illud opus a Cicerone imperfectum fuiſſe relictum. REGIUS. Recte Aldus pro Rhetoricis *Topicis* legit. Nam in Ciceronis Rhetoricis ne verbum quidem ſit ullum. Quod autem Fabius hic citat, legitur in Topicis fere in principio, his verbis. *Omnis ratio diligens diſſerendi duas habet partes, unam inveniendi, alteram judicandi: inveniendi ratio prior.* MOSEL. Hic locus vulgo difficultatis habet plurimum. Ubi non auſim aſſerere acutius me ſentire ceteris. tota loci enodatio eſt in verbo *ſubjicere*, quod Raphael, cum non intelligeret (id quod in eo non eſt novum) fecit ambiguam lectionem, quae prius erat conſtans. ea in tantam venit auctoritatem, ut adnotetur ad marginem: aut illam immeritam poſſeſſione exturbaverit, quam tum diuturnitate, tum omnium voluntate obtinuerat. Et ne multis agam, *ſubjicere alicui*, eſt ſub illo complecti, non illi poſtponere, etſi ſaepe legi utroque ſignificatu uſurpari: hic ſine dubio ſic accipitur, ut hoc intelligi velit. Ciceronem, cum nullam in Rhetoricis mentionem fecerit judicis, videri ex communi uſu loquendi *judicium* ſubjeciſſe *inventioni*. hoc eſt, ſub illa comprehendiſſe. quo ſenſu quid aut ſimplicius dictu, aut intellectu facilius? aut quid attinet inanes ſuſpiciones ſpargere, quaſi perierint Rhetoricorum libri aliquot? aut lectionem depravare, cum in Topicis de numero partium non diſputet. PINUS. *ſubjecit*, eſt ſub illo complectitur, ut in *lib.* I. *de Oratore:* Nam & *invenire* & *judicare* quid dicas, magna illa quidem ſunt, tanquam animi inſtar de corpore: ſed propria magis *prudentiae* quam *eloquentiae*. Et paulo poſt, *Judicium* ergo adhibebit: nec inveniet ſolum quid dicat: ſed etiam expendet. Ex quibus apparet *inventionem* & *judicium* tanquam ſibi invicem eſſe ſubjecta, aut potius in unum corpus coaluiſſe: ut male ſentiant qui hic, *Topicis*, reponant, quod ibi dicat Cicero, omnis ratio diligens diſſerendi duas habet partes,

toricis judicium ſubjecit inventioni: mihi autem adeo tribus primis partibus videtur eſſe permixtum, (nam neque *diſpoſitio* ſine eo, neque *elocutio* fuerit) ut *pronuntiationem* quoque vel plurimum ex eo mutuari putem. Quod hoc audacius dixerim, quod in partitionibus oratoriis ad eaſdem, de quibus ſupra dictum eſt, quinque pervenit partes. Nam cum dupliciter primum diviſiſſet, in inventionem atque elocutionem: res ac diſpoſitionem inventioni, verba & pronuntiationem elocutioni dedit: quintamque conſtituit communem, ac velut cuſtodem omnium, *memoriam*. Idem *in Oratore*, quinque rebus conſtare eloquentiam dicit: in quibus poſtea ſcriptis certior ejus ſententia eſt. Non minus mihi cupidi novitatis alicujus videntur fuiſſe, qui adjecerunt *ordinem*, cum diſpoſitionem dixiſſent: quaſi aliud ſit diſpoſitio, quam rerum ordine quam optimo collocatio. Dion inventionem modo & diſpoſitionem tradidit, ſed utramque duplicem, rerum, ac verborum, ut ſit elocutio inventionis, pronuntiatio diſpoſitionis: his quinta pars *memoria* accedat. Theodorei fere inventionem duplicem, *rerum*, atque *elocutionis*, deinde tres ceteras partes. Hermagoras, judicium, partitionem, ordinem, quaeque elocutionis ſunt, ſubjicit *oeconomiae*, quae Graece appellata ex cura rerum domeſticarum, & hîc

tes, unam *inveniendi*, alteram *judicandi*, &c. cum hic non de numero partium diſputet, ſed longe aliud agat. Nomine autem *judicii* quid intelligamus, fuſe Rodolphus Agricola exponit. TURN. recte, ut puto, Pinus. ita Cicero lib. I. de off. 27. *Generale quoddam decorum intelligimus, quod in omni honeſtate verſatur, & aliud huic ſubjectum, quod pertinet ad ſingulas partes honeſtatis.* mox, *ſubjecit oeconomiae.* &, *quae autem pars ſubjecta generi eſt.* & ita saepius. noſter mox cap. V. *imitatio, quam nos arti ſubjicimus.* & cap. VI. *huic ſubjicitur ille in Peſtilentia comiſſator.* & ibidem; *nam ſubjiciant eam juridiciali.* & millies alibi; praecipue lib. I. cap. 3. BURM.

Nam nec diſpoſitio ſine eo.] Quod & Cicero teſtatur libro primo *de Orat.* de his quinque partibus loquens, ut deberet reperire primum quid diceret, deinde inventa non ſolum ordine, ſed etiam momento quodam atque judicio diſpenſare atque diſponere. TURNEB.

Ex eo.] *Ab eo.* Ven. Locat. Ald. Colon. Vaſc. Steph. Par. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Quintamque conſtituit.] *Quintam quoque conſtituit.* MSS. Bodl. Alm. Ven. Locatel. Ald. Colon. Steph. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Ordine.] *In ordinem.* MS. Bodl. Gryph. Baſil. *ordinem.* V. C. Alm.

Quam optimo.] *Quam optima.* MS. Bodl. Andr. Ven. Locat. Ald. Colin. *optima.* Sich. Par. Gryph. Baſil. *optime.* (in Marg. *optima*) Colon.

Collocatio.] *Collatio.* Vaſc. in marg.

Dion.] *Dion hic eſt Pruſiaeus*, qui à divina eloquentia *Chryſoſtomus* eſt appellatus, idem philoſophus & rhetor inſignis. vixit fere aetate Fabii, & jam ſenior à Trajano honoratus eſt, ut videatur hoc opus editum eſſe Trajano imperante, non Domitiano. TURNEB.

Subjecit.] *Subicit* V. C. Alm. *ſubjicit oeconomiae.* videtur Hermagoras hanc diſtribuendi ordinem ſecutus. Fundamentum bene inveniendi eſt de rebus bene judicare, & ſenſu communi valere. unde prima pars ejus judicium, totum ſitum in artificis prudentia, qua inſtructus ſententias ex ſuis locis depromit, & ad partes ſingulas apta inquiret. haec eſt partitio & deductio totius rei (Graecis παρεγχείρησιν vocant) haec ita confuſa, dividenda ſunt ordine, & ſuo quaeque loco ponenda. hic eſt ordo. poſtea verborum amictu veſtienda & ita conſtituenda omnia, ut cum ſumma conveniant, haec eſt oeconomia, quod nomen prudentem rei familiaris diſpenſationem ſignificat, & per abuſionem, quae nomen ex vicino mutuatur, conſultum operis progreſſum, quo & media imis, & ſumma mediis conſentiunt: quo nomine & enarratores utuntur omnes, & Donatus creberrime, cum Terentii oeconomiam indicat. PINUS. *oeconomia* domus ſignificat diſpenſationem, ſed per catachreſin in oratione & poëmate ſignificat aptam quandam diſpoſitionem & conſonam, quae efficit, ut priora cum

hîc per abuſionem poſita, nomine Latino caret. Eſt & circa hoc quaeſtio, quod memoriam in ordine partium quidam *inventioni*, quidam *diſpoſitioni* ſubjunxerunt: nobis quartus ejus locus maxime placet. Non enim inventa tantum tenere, ut diſponamus, nec diſpoſita ut eloquamur, ſed etiam verbis formata memoriae mandare debemus. Hac enim omnia, quaecumque in orationem collata ſunt, continentur. Fuerunt etiam in hac opinione non pauci, ut has non *Rhetorices* partes eſſe exiſtimarent, ſed opera oratoris: ejus enim eſſe invenire, diſponere, eloqui, & cetera. Quod ſi accipimus, nihil arti relinquemus. Nam *bene dicere eſt oratoris:* Rhetorice tamen eſt bene dicendi ſcientia: vel, ut alii putant, artificis eſt perſuadere: vis autem perſuadendi, artis. Ita *invenire* quidem & *diſponere*, oratoris: *inventio* autem & *diſpoſitio*, Rhetorices propria videri poteſt. In eo plures diſſenſerunt, utrumne hae *partes* eſſent Rhetorices, an ejuſdem *opera*, an (ut Athenaeus credit) *elementa*, quae vocant ϛοιχεῖα. Sed neque *elementa* recte quis dixerit: alioqui tantum initia erunt, ut mundi vel humor, vel ignis, vel materia, vel corpora inſecabilia: nec *operum* recte

cum poſterioribus quadrent. Sulpitius tamen Victor *oeconomiam* appellat, diſpoſitionem artificialem, *ordinem* vero diſpoſitionem naturalem. TURNEB.

Per abuſionem.] Κατὰ τὴν κατάχρησιν.

Latino caret.] Martianus vocat *diſpenſationem*: ſed vide Sulpitium Victorem Rhet. ac M. Silonem, qui oeconomiam artificialem dicit, diſpoſitionem autem naturalem. REGIUS.

Caret. eſt & circa.] *Caret; nam nunc non abuſive diſpenſatio; eſt etiam.* Aldus; quae recte Moſellanus ab aliquo ſuperioris Seculi docto homine adnotata, deinde contextui inſerta ab Aldo, forſan plus aequo curioſo, cenſet. nec, adverbium *abuſive* dignum putiſſima Fabii eloquentia.

Eſt etiam circa.] Pars eſt altera totius capitis, qua breviter monet, quo ordine partes hae ſibi ſuccedant. Cicero *in Part.* quintam facit *memoriam*: atque hanc videtur ſecutus rationem, quod etiam meditemur, quo modo decora pronunciatione utamur: ſin autem ultimum oratoris officium reſpiciamus, poſtrema actio erit *pronunciatio.* atque hanc ſequitur rationem *Fabius*, quae naturalis eſt. Cicero in aliis libris variat: in *primo de Oratore* nunc quartam, nunc ultimam conſtituit. Et certe ſi *pronunciatio* eſt ultima actio, jure poſtrema erit. Si vero eſt id, quod ad actiouem decoram excogitaveris & memoriae mandaveris, merito praecedet. Itaque mihi videtur aliquid habere, quod memoriae committas, & rurſus aliquid in ore & membris, quod ſit memoria poſterius. Sic *Jacobus Lodoicus* hunc locum, ut nos, diſcuſſit. TURNEB. haec fere ad verbum ex Pino deſcripta ſunt, ut plura alia.

Nobis quartus.] *Nobis ut quartus ſit ei locus.* Steph. Colin. Roignii. *nobis quartus ejus locus placet.* Gryph. Vidov.

Fuerit etiam.] Accedit ad partem tertiam, quae erat de nomine partium rhetorices, *opera artis*, an *officia*, an *elementa* recte vocentur. hic occurrit Fabius prius illato incommodo, deinde ambiguum diſtinguit, colligit alio & alio intellectu partes & officia dici poſſe. In hac etiam ſententia eſt *Fortunatianus*, qui partes appellat officii oratoris. poſſunt autem dupliciter accipi, vel ut rationes ſunt, quae *inveniendi* & *diſponendi*, &c. praeceptiones docent, ac tum artis Partes ſunt: vel ut in quodam ſunt actu, ac tum ſunt *officia oratoris.* TURNEB.

Accipimus.] *Accipiamus.* Locatel. Ald.

Relinquimus.] Futuri temporis ut ſit, *relinquemus* mihi legendum videtur. REGIUS. *relinquimus* Locat.

Tamen eſt bene.] *Tamen erit bene dicendi: velut alii.* V. C. Alm.

Rhetorices prima.] *Propria*, legendum eſſe cuique patet. REGIUS. *prima* Locatel. *proprie.* Ald. Vidov. forte ſcripſit *priva*, pro qua voce ſaepe *prima* & *propria*, fuiſſe a librariis ſuppoſita, latius ad Ovidii lib. IX. 20. docebimus. ita & lib. III. cap. 9. *quod eſt primum partitionis* in codice Almel. legitur; vulgo *proprium.* BURM.

Plures diſceſſerunt.] *Diſſenſerunt*, hoc eſt diſcordes fuerunt, legendum eſſe conſtat. REGIUS.

Elementa.] *Elementum* rem tantum inchoat, non etiam

recte nomen accipient, quae non ab aliis perficiuntur, ſed aliud ipſa perficiunt. *Partes* igitur. Nam cum ſit ex his rhetorice, fieri non poteſt, ut cum totum ex partibus conſtet, non ſint partes totius, ex quibus conſtet. Videntur autem mihi, qui haec *opera* dixerunt, eo quoque moti, quod in alia rurſus diviſione nollent in idem nomen incidere. Partes enim rhetorices eſſe dicebant ***laudativam***, ***deliberativam***, ***judicialem***. Quae ſi partes ſunt, materiae ſunt potius, quam artis. Namque in his ſingulis rhetorice tota eſt, quia & inventionem, & diſpoſitionem, & elocutionem, & memoriam, & pronuntiationem quaecumque earum deſiderat. Itaque quidam genera ea tria rhetorices dicere maluerunt: optimi autem ii, quos ſecutus eſt Cicero, qui genera cauſſarum.

etiam abſolvit, & conſummat, cum praeſertim ſit tanquam quaedam materia: at *inventio* & *diſpoſitio* totam conficiunt artem & abſolvunt. TURNEBUS.

Sed aliud ipſa.] *Sed ut aliud.* Venet. Ald. *ſed & aliud*, Baſil. Vidov.

Ut totum ex partibus.] *Ut cum totum ex partibus conſtet, non ſint partes totius.* MSS. Bodl. Alm. Venet. Locatel. Ald. Gryph. Vidov. Obrecht.

Eo quoque moti.] *Eo quidem.* Ald.

Quae ſi partes ſunt.] Cum ſit rhetoricae materia, *res* de qua dicere poteſt, quae continetur *laudationibus*, *deliberationibus*, *judiciis*, merito ſunt hae partes materiae, non artis, & circa ſingulas artem explicat orator, quemadmodum circa materiam ſtatuarius. Nam tota rhetorica & ejus quinque partes ſunt in quaque earum, nec ulla ſine his tractari poteſt. TURNEB.

Nota eſt.] *Tota* legatur, ac *nota* eradatur. REGIUS.

Genera tria rhetorices.] Haec eſt opinio Ariſt. libro primo ad Theod. ubi ait, tria eſſe τῆς ῥητορικῆς εἴδη, hoc eſt *ſpecies* ſeu *formas*, ut vulgo dicimus Abſinthii tria eſſe genera. ibidem & alibi γένη quoque dicit. quanquam in rhetorica ad Alexandrum *tria genera orationum* appellat, non ut Philelphus tranſtulit, tria genera civilium cauſarum. TURNEB.

Secutus eſt Cicero.] In Top. c. 24. Partit. & lib. 1. de Orator. cujus tandem auctoritate hanc comprobatam inſcriptionem relinquit. *Idem.*

CAPUT IV.

Tria eſſe genera cauſſarum.

Sed tria an plura ſint, ambigitur. Nec dubie prope omnes, utique IV.
ſummae apud antiquos auctoritatis, ſcriptores Ariſtotelem ſecuti, qui nomine tantum alio ***concionalem*** pro deliberativa appellat, hac partitione

Materiam definit lib. 2. quam nunc partitur: poſitiſque variis opinionibus demum concludit tria eſſe cauſarum genera. Itaque initium ſumit ab explicatione quaeſtionis, quaſi poſt nominis diſſectionem ſola numeri reſtaret contentio. TURNEB.

Tria eſſe genera.] *Quae genera cauſſarum.* Ald. *Quot genera* Locat.

Ariſtotelem ſecuti.] Ariſtoteles hujus diviſionis primus fuit auctor. in rhet. ad Alexandrum, τρία, inquit, ἐστὶ γένη τῶν πολιτικῶν λόγων, τὸ μὲν δημηγορικόν, τὸ δ᾽ ἐπιδεικτικόν, τὸ δὲ δικανικόν: quae eadem eſt diviſio in primo rhet. niſi quòd pro δημηγορικῷ συμβουλευτικὸν ponit. appellat porro genus concionale, *deliberativum*, quia cum eſſet apud Athenienſes *democratia*, id eſt, populi poteſtas & dominatio, deliberationes fiebant in concionibus populi: quanquam interim in ſenatu quoque, ac tum appellatur συμβουλευτικόν, id eſt, *conſultatorium*. TURNEB.

Concionalem.] Δημηγορικόν; hoc eſt genus cauſſarum, quod in concionibus deliberantium verſatur. Quanquam idem Ariſtoteles lib. 1. ad Theodect. c. 3. ex trium eruditorum generibus ἐκκλη-

titione contenti fuerunt. Verum & tum leviter eſt tentatum, cum apud Graecos quoſdam, tum apud Ciceronem in libris de oratore, & nunc maximo temporum noſtrorum auctore prope impulſum, ut non modo plura haec genera, ſed etiam pene innumerabilia videantur. Nam ſi *laudandi* ac *vituperandi* officium in parte tertia ponimus: in quo genere verſari videbimur, cum *querimur, conſolamur, mitigamus, concitamus, terremus, confirmamus, praecipimus, obſcure dicta interpretamur, narramus, deprecamur, gratias agimus, gratulamur, objurgamus, maledicimus, deſcribimus, mandamus, renuntiamus, optamus, opinamur*, & plurima alia? ut mihi in illa vetere perſuaſione permanenti, velut petenda ſit venia: quaerendumque, quo moti priores, rem tam late fuſam, tam breviter adſtrinxerint. Quos qui erraſſe putant, hoc ſecutos arbitrantur, quod in his fere verſari tum oratores videbant. Nam & *laudes* ac *vituperationes* ſcribebantur, & ἐπιταφίους dicere erat moris, & plurimum in conſiliis ac judiciis inſumebatur operae, ut ſcriptores artium pro ſolis comprehenderint frequentiſſima.

Qui

σιαςῦ, hoc eſt *concionalis*, δικαςῦ, id eſt, *judicis* & θεατῦ, id eſt, *ſpectatoris*, tria genera Rhetorices quoque ſtatuit; *deliberativum, demonſtrativum, & judiciale*, nihil plane in verbis diſſidens. Quam diviſionem ex Platonis Gorgia ingratus diſcipulus furatus eſt. ubi Gorgias ſic ad Socratem; *Officium Rhetoris eſt poſſe perſuadere, & in judicio judices, & in conſilio conſultores, & in concione concionales auditores.* MOSELLAN.

Apud Ciceronem.] Cicero *libro ſecundo de Orat.* Antonium inducit contendentem, duo eſſe debere ſolum genera cauſarum, *deliberativum* & *judiciale.* genus *demonſtrativum* tollit, propterea quod raro per ſe tractatur in cauſis civilibus. TURNEB.

Maximo temporum noſtrorum auctore.] *Plinium* opinor intelligit, qui, ut ait Plinius junior epiſtola quadam, ſex libros ſtudioſorum ſcripſit, in quibus oratorem informabat. *Idem.*

Impulſum.] *Perſuaſum.* Ald. marg. Baſil.

Nam ſi laudandi.] Eraſmus in lib. de componendis epiſtolis, apte has ſpecies in tria cauſarum genera reducit. & alioqui, cum non ſint in tota oratione, ſed in parte duntaxat, ad genus orationis, in qua erunt, reducentur. TURNEB.

Cum querimur, conſol.] Haec omnia ideo *cauſarum genera* non ſunt, quod ſuos fines intra fines cauſarum incluſos habeant, neque ſtent per ſe, ſed cum aliis immiſceantur. *Idem.*

Deſcribimus.] Capiendum ut illud Horat. II. Ep. I. 152.

—— quin etiam lex,
Poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam
Deſcribi. ALMEL.

Et plurima alia.] & non habet V. C. Alm. Ald. *& plura.* Locatel. Colin.

Videbant.] *Videbantur.* MS. Joan.

Ἐπιταφίους.] Sic appellantur *orationes funebres*, quod ad ſepulchra & monumenta dicantur. Harum praecepta tradit Halicarnaſſaeus in arte. Menander rhetor porro ſcribit conſuetudinem fuiſſe Athenis, ut quotannis oratio funebris in laudem mortuorum diceretur. quod abunde teſtatur Menexemus Platonis ſive ἐπιτάφιος, in quo Periclem excelluiſſe ait, & Aſpaſiam rhetoricae magiſtrum. Et Ariſtotel. I. *rhetor.* Periclem ſummum Graecorum principem inducit ἐπιτάφιον dicentem. & apud Mauſoleum Cariae regis Mauſoli ſepulcrum, epitaphiis dicendis certarunt nobiliſſimi rhetores, Theodectes, Theopompus, ac junior Iſocrates, auctore Gellio *libro decimo cap.* 18. quanquam Gellius quod dicat majorem Iſocratem in hoc certamen deſcendiſſe, error eſt ex amphibolia nominis, ut conſtat Suidam legenti. TURNEB. haec fere ex Moſellano deſcripta ſunt, cujus notam, ne bis eadem legantur, omiſimus. vide Thucydidem lib. II. cap. 34. ſeq. & ibi Periclis orationem funebrem, qua laudavit in bello Peloponneſio occiſos. & Suidam in Lyſia. ἔγραψε ἐγκώμια καὶ ἐπιταφίους. Encomia vero primus Iſocrates dicitur compoſuiſſe teſte Scholiaſte Hermogenis pag. 413. quod & ipſe in prooemio Encomii Euagorae, quem mortuum laudat, oſtendit, difficultatem rei nobis exaggerans, & ante ſe neminem id ſcribendi genus ſuſcepiſſe ait: vide Cicer. II. de Orat. 84. ubi oſtendit differentiam inter Graecorum & Romanorum laudationes. de Encomiis vero, quae tam ſoluta, quam ligata ora-

Qui vero defendunt, tria faciunt genera auditorum: unum, quod ad delectationem conveniat, alterum, quod conſilium accipiat, tertium, quod de cauſſis judicet. Mihi cuncta rimanti, talis quaedam ratio ſuccurrit, quod omne oratoris officium, aut *in judiciis* eſt, aut *extra judicia.* Eorum, de quibus judicio quaeritur, manifeſtum genus eſt: ea, quae ad judicem non veniunt, aut praeteritum habent tempus, aut futurum. Praeterita laudamus aut vituperamus, de futuris deliberamus. Item omnia de quibus dicendum eſt, aut certa ſint neceſſe eſt, aut dubia. Certa, ut cuique eſt animus, laudat aut culpat: ex dubiis partim nobis ipſis ad electionem ſunt libera, de his deliberatur: partim aliorum ſententiae commiſſa, de his lite contenditur. Anaximenes *judicialem* & *concionalem* generales partes eſſe voluit, ſeptem autem ſpecies, *hortandi*, *dehortandi: laudandi*, *vituperandi: accuſandi*,

oratione peragebantur, quaedam etiam adnotavit Vir Illuſtris Spanhem. ad Juliani Orat. I. pag. 5. BURM.

Comprehenderint.] *Comprehenderunt.* V. C. Alm.

Qui vero defendunt.] Hactenus oppugnavit eam opinionem, quae tribus cauſſarum generibus univerſam materiam concluſit: nunc quibus ea confirmari poſſit argumentis edocet, quae valentiora ſunt, & partim ſua, partim aliena. TURN.

Tria genera auditorum.] Haec diviſio prima ex Ariſtotele eſt I. *Rhetor.* ἔστι δὲ τῆς ῥητορικῆς εἴδη τρία τὸν ἀριθμόν. τοσοῦτοι γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τῶν λόγων ὑπάρχουσιν ὄντες, &c. Quam Cicero *in Part. cap.* 3. ſequitur, *Auditorum*, inquit, *cauſam genere diſtingui:* nam aut auſcultator eſt modo qui audit, aut diſceptator, id eſt rei ſententiaeque moderator, ut aut delectetur, aut ſtatuat aliquid. ſtatuit autem aut de praeteritis, ut judex: aut de futuris, ut ſenatus. Sic tria genera ſunt, *judicii*, *deliberationis*, *exornationis.* Quae quia in laudationes maxime confertur, proprium habet jam ex eo nomen, &c. Totidem itaque erunt cauſarum genera, quot auditorum: at tria ſunt auditorum, ſit ex Cicerone manifeſtum eſt & Ariſtotele. *Idem.*

Mihi cuncta rimanti.] Fabius ſuam ſententiam nunc proponit, quam à diligentia commendat, quaque Ciceronem *in Partit.* imitatus eſt. ſed uterque alio modo, &, primo intuitu, contrario. Cicero enim cauſarum controverſarum formam duplicem facit: quarum altera delectationem ſectatur aurium, quam *exornationem* vocat: alterius, ut obtineat, probet, efficiat quod agit, omnis eſt ſuſcepta contentio, quod in proviſione poſteri temporis, aut in praeteriti diſceptatione verſatur: quorum alterum *deliberationis* eſt, alterum *judicii*, &c. Itaque haec Fabii ratio, etſi aſſumat recte, & *judiciale genus* ſatis probet, tamen ad caetera eſſe infirmior videri poſſit. Neque enim ſolum praeteritum aut futurum tempus habent, quae extra judicia ſunt, ſed praeſens etiam: ſiquidem laudamus nonnunquam praeſentia. & de praeteritis frequentior eſt judicatio, ut ex Cicerone patuit, & ex ipſo poſt manifeſtum erit. Item Ariſtotel. demonſtrativi generis κυριώτατον τὸ παρόν, & maxime praeſentium laudationem putat adhiberi, tamen fatetur praeterita, ut ad praeſens tamen referantur, nonnunquam & futura ex his conjici. Sed praeſentes exiſtimavit laudari Ariſtoteles perſonas à praeſentibus bonis aut aliis ad praeſentia relatis, ideoque praeſens tempus huic generi dedit: Fabius vero *ex factis*, & *ex laude factorum.* quae ſi laudata fuerint, laudis faciunt praeſenti perſonae acceſſionem. Ita alter ea quae colligimus, alter ea per quae colligimus, videtur reſpexiſſe. TURNEB. cuncta *timenti* Regium habere notat Aſcenſius.

Talis quaedam.] *Et talis.* Locat. Ald. Vidov. *talis quidem.* marg. Baſil.

Oratoris officium.] *Orationis.* V. C. Alm.

Certa.] De quibus nemo dubitare poſſit, & nulla controverſia eſt, & nemo negat, ſed audire paratus diſcere vult, & dicentem cum voluptate ſequitur prona fide, extraque omne negotium ſunt. TURNEB.

Ad electionem.] Vallae librum a prima manu habere *ad delectionem*, a ſecunda *ad deliberationem*, notat Gallaeus.

Anaximenes.] Anaximenes rhetor fuit Lampſacenus, diſcipulus Diogenis Cynici & Zoili grammatici, idem Alexandri magni praeceptor in rhetoricis. hic in duas partes ſecuit oratoris officium, *judicialem*, & *concionalem*, ſed ſub concionali parte complectitur *genus deliberativum*, & *demonſtrativum.* De hoc plura Suidas in collectaneis. TURNEB. & haec fere Morellano debentur. vide Strabon. XIII. p. 589.

Digitized by Google

accuſandi, defendendi, exquirendi, quod ἐξεταστικὸν dicunt: quarum duae primae *deliberativi*, duae ſequentes *demonſtrativi:* tres ultimae *judicialis* generis ſunt partes. Protagoram tranſeo, qui *interrogandi, reſpondendi, mandandi, precandi*, quod εὐχωλὴν dixit, partes ſolas putat. Plato in Sophiſta, *judiciali & concionali* tertiam adjecit προσομιλητικὴν, quam ſane permittamus nobis dicere *ſermocinatricem:* quae à forenſi ratione disjungitur, & eſt accommodata privatis diſputationibus: cujus vis eadem profecto eſt, quae dialecticae. Iſocrates in omni genere ineſſe *laudem* ac *vituperationem* exiſtimavit. Nobis & tutiſſimum eſt auctores plures ſequi, & ita videtur ratio dictare. Eſt igitur, ut dixi, unum genus, quo laus ac vituperatio continetur, ſed eſt appellatum a parte meliore *laudativum.* idem alii *demonſtrativum* vocant. utrumque nomen ex Graeco creditur fluxiſſe. Nam & ἐγκωμιαστικὸν & ἐπιδεικτικὸν dicunt. Sed mihi ἐπιδεικτικὸν non tam demonſtrationis vim habere, quam oſtentationis videtur, & multum ab illo ἐγκωμιαστικῷ differre. nam ut continet laudativum in ſe genus, ita non intra hoc ſolum

Quod ἐξεταστικὸν.] *Quod & ἐξ.* V. C. Alm. Steph. Gryph. Vidov. *quod etiam* Ald. Baſil.

Ἐξεταστικὸν dicunt.] Ἐξέτασιν finit Ariſtoteles ad Alexandrum, eſſe voluntatum, actionum, orationum inter ſe aut cum reliqua vita diſſidentium demonſtrationem. Genus hoc Athenis exercebatur, cum ratio magiſtratus geſti repoſcebatur: quod fiebat plerunque apud *nomophylacas* aut *theſmothetas:* vel cum in Areopagum judicium ſanctiſſimum aſcribi contenderent. TURNEB.

Dicunt.] *Dicit.* MS. Bal. Ald. Vidov. *dicitur.* Sich. Baſil.

Quarum duae primae deliberativi, duae ſequentes demonſtrativi.] Omittit *primae* Editio Lugdunenſis; cujus tamen vocabuli neceſſitatem oſtendit illud *ſequentes*, cui reſpondet. Eſſe etiam genuinum ſummus Codicum tum MSS. tum editorum conſenſus teſtatur. GIBSON.

Protagoram tranſeo.] Qui, ut ajunt Laertius & Suidas, διεῖλε τὸν λόγον πρῶτος εἰς τέσσαρα, εὐχωλὴν, ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολὴν (Volaterranus hic ἐκβολὴν legit, vertitque *ejectionem*, neſcio quid ſequutus.) hujus opinionem velut ineptam praeterit, quod eas generum partes ſolas putet, quae intra aliarum partium fines includuntur. *interrogare* enim & *reſpondere*, & *mandare*, & *precari*, in laude ſunt aut vituperio, ſuaſione aut diſſuaſione, accuſatione, defenſione, aut inquiſitione. TURN.

Protagoram.] In dialogo de ente. Laertium conſule in Protagorae vita, lib. 9. COLOMES.

Precandi.] *Praedicandi.* Ald. marg. Baſil.

Εὐχωλὴν.] Εὐκαλὴν. Ald.

Plato in Sophiſt.] Τὸ μὲν, inquit, προσομιλοῦν διὰ χάριτος καὶ παντάπασι δι᾽ ἡδονῆς τὸ λέγεσθαι, καὶ τὸν μισθὸν πραττόμενον τροφὴν ἑαυτῷ μόνον. TURNEB.

Προσομιλητικὴν.] Προσομιλητικὴν. Ald. & alii.

Vis eadem, quae dialecticae.] Dialecticen *lib. primo Topicorum* Ariſtot. ait prodeſſe ad exercitationes, ad colloquia, ad diſciplinas, quae ſecundum philoſophiam ſiunt: quo ſignificat utilem eſſe privatis diſputationibus. differt à *ſermocinatrice*, quod argumentoſior eſt & contentioſior, ſermocinatrix vero ſophiſtica magis & oratoria. TURNEBUS.

Iſocrates.] In ea arte, cujus ſupra meminit. hic eam ob rem *demonſtrativum genus* ab aliis non diſtinxit, quod exiſtimaret in omni genere eſſe *laudem* aut *vituperationem*: qua in re ideo decipitur, quod & hoc demonſtrativum genus frequenter per ſe tractatur, & caetera non raro ſint ſine illo. *Idem.*

Ineſſe laudem.] *Ineſſe* non habet Ald.

Nobis autem.] Concluſio, qua ſuam demum opinionem & argumento & auctoritate confirmat. TURNEB.

Nobis & tutiſſimus.] *Nobis autem &.* Locatel. Ald. Steph. & omnes fere alii.

Plures ſequi.] *Plurimos.* MSS. Bodl. Joan. & Alm.

A parte meliore.] Κατὰ τὴν εὐφημισμόν.

Ἐπιδεικτικὸν.] Ἐπιδεικτικὸν genus illud eſt, quo ſophiſtae utebantur ad facultatis ſuae oſtentationem complectitur autem ſub ſe genus *demonſtrativum*, & aliquid quoque generis deliberativi, ideoque generalius eſt. TURNEB.

Quam oſtentationis videtur.] Vide Voſſium Inſtit. Orat. lib. 1. cap. 5. p. 43.

Et nihil ab illo.] Ne contraria dicere Fabius videatur, *non* adſcribendum videtur, ut legatur *nonnihil.*

lum conſiſtit. An quiſquam negaverit Panegyricos ἐπιδεικτικοὺς eſſe? Atqui formam ſuadendi habent: & plerumque de utilitatibus Graeciae loquuntur: ut cauſſarum quidem genera tria ſint: ſed ea tum in negotiis, tum in oſtentatione poſita. Niſi forte non ex Graeco mutantes *demonſtrativum* vocant, verum id ſequuntur, quod laus ac vituperatio quale ſit quidque demonſtrat. Alterum eſt *deliberativum*: tertium *judiciale*. Ceterae ſpecies in haec tria incidunt genera: nec invenietur ex his ulla, in qua non *laudare* aut *vituperare*, aut *ſuadere* aut *diſſuadere*, *intendere* quid, vel *depellere* debeamus. Illa quoque ſunt communia, *conciliare*, *narrare*, *docere*, *augere*, *minuere*, concitandis componendiſve affectibus animos audientium fingere. Ne his quidem acceſſerim, qui laudativam materiam *honeſtorum*, deliberativam *utilium*, judicialem *juſtorum* quaeſtione contineri putant, celeri magis ac rotunda uſi diſtributione, quam vera. Stant enim quodammodo mutuis auxiliis omnia. Nam & in laude *juſtitia utilitaſque* tractantur, & in conſiliis *honeſtas*: & raro judicialem inveneris cauſſam, in cujus non parte aliquid eorum, quae ſupra diximus, reperiatur.

nihil. Regius. *multum ab illo* omnes editi, praeter Locatel. qui *nihil* habet.

Ut cauſarum quidem genera tria ſint.] Editio Lugdunenſis non agnoſcit *tria*: ſed nos illud ſuo loco reſtituimus, auctoritate Codicum MSS. & editorum omnium. Gibson.

Tum in negotiis.] Quaſi dividat Fabius cauſas *in pragmaticas* & *epidicticas*, ut ſint epidicticae remotae à rebus civilibus, & ad ingenii oſtentationem comparatae. Turneb.

Mutantes.] *Mutuantes.* Ald. Colon. Vaſc. Steph. Par. Sich. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Quid ſit quidque demonſtrat.] Malebat Francius *demonſtrant.*

Incidunt.] *Incident.* Locatel. Ald.

Nec invenitur.] *Invenietur.* MS. Bal. Andr. Ven. Locat. Ald. Colon. Gryph. Baſil. Vidov. Obr.

Minuere.] *Diminuere.* Ven. Locat. Ald. Colon. Par. Colin. Baſil.

Componendiſve.] *Componendiſque.* Locatel. Steph. Colin.

Ne his quidem.] Haec opinio eſt Ariſt. 1. *rhetoric.* quem ſequitur Cic. 1. *rhet.* in *Partit.* & *Topicis*: quanquam Ariſt. quoque in laudatione utilia tractari poſſe putat, ut tamen referantur ad honeſtatem, ac in caeteris generibus eodem modo. Turneb.

Ne his.] *Ne is.* V. C. Alm. *ne iis.* Locatel. Ald. Gryph.

Utilitaſque tractantur.] *Tractatur.* V. C. Alm.

Honeſtas.] *Honeſta.* V. C. Alm.

Parte aliqua.] *Parte aliquid eorum, quae ſupra.* MSS. Bal. Alm. Ven. Locat. Ald. Colon. Gryph. Colin. Sich. Baſil. Vidov. Obrecht.

CAPUT V.

Quibus contineatur omnis ratio dicendi.

Omnis autem oratio conſtat, aut ex his, quae ſignificantur, aut V.
ex his, quae ſignificant, id eſt, *rebus*, & *verbis*. Facultas orandi

Iterum ab elementis incipit: ſed quia tractaturus eſt *inventionem*, verba, quae ſunt *elocutionis*, omittit: res, quae ſunt *inventionis*, tractat. à rebus autem oriuntur *quaeſtiones*, à quaeſtionibus *ſtatus*, quem ſequitur ordinem Fabius: admiſcet tamen quaedam officia, & ea quibus rhetoricen adipiſcimur. Turneb.

Omnis autem.] Cicero *in Oratore* cap. 24. dicit oratoris ſuppellectilem eſſe, aliam *rerum*, *verborum* aliam. Plura diximus cap. 3. hujus libri, ubi eadem

randi conſummatur *natura*, *arte*, *exercitatione:* cui quartam partem adjiciunt quidam *imitationis*, quam nos arti ſubjicimus. Tria ſunt item, quae praeſtare debet orator, *ut doceat*, *moveat*, *delectet*. Haec enim clarior diviſio, quam eorum, qui totum opus in *res* & in *affectus* partiuntur. Non ſemper autem omnia in eam, quae tractabitur, materiam cadent. Erunt enim quaedam remotae ab affectibus: qui, ut non ubique habent locum, ita quocumque irruperint, plurimum valent. Praeſtantiſſimis auctoribus placet, alia in rhetorica eſſe, quae probationem deſiderent, alia, quae non deſiderent: cum quibus ipſe conſentio. Quidam vero, ut Celſus, de nulla re dicturum oratorem, niſi

eadem docuiſſe videri poſſit, ſed ibi explicabat quomodo innata fuiſſet prima orandi ratio, & aucta & perfecta: nunc autem quibus ex cauſis eloquentiam aſſequi licebit: quae etſi non magnopere diſtant, rationis vi ſejungi poſſunt. *Idem.*

Facultas orandi.] Haec verba an ex Cicerone non deſumta, vel ſaltem plane convenientia ſint, unicuique judicandum relinquo. exſtant in Bruto cap. 6. *Hoc vero ſine ulla dubitatione confirmaverim, ſive illa arte paratur aliqua, ſive exercitatione quadam, ſive natura, rem eſſe omnium difficillimam.* ALMEL.

Cui quartam partem.] Hoc quidem in Rhetoricis ad Herennium (lib. 1. cap. 2.) legitur, ſed quia illius opuſculi Cicero non eſt auctor, ſcriptoris nomen ſupprimitur. de imitatione vero, utpote quae ſubjicitur arti, praecepta tradit Fabius. REGIUS. Cornificius naturam non addit, ſed *imitationem* numerat, quam Fabius *arti* hac de cauſa ſubjicit, quia cum *ars* certa methodo & certis praeceptionibus conſtet, rationem bene imitandi dictabit. Neque enim poteſt ſimilis alterius eſſe, qui vim non intelligit, artem illius non ſentit, conſilia non aſſequitur, & potius ſub exercitatione comprehendi poſſit. TURNEB.

Tria ſunt item.] *Tria ſunt autem.* Andr. Ven. Locat. Ald. Steph. Colin. Baſil. Vidov.

Quae praeſtare debet orator.] Hoc Cicero in Bruto. ſed in Oratore *probare* dicitur *neceſſitatis eſſe*, *delectare ſuavitatis*, *flectere victoriae.* & in libro de optimo genere Orat. cap. 1. *docere debitum eſſe*, *delectare honorarium*, *permovere neceſſarium.* PHILAND. Quamquam noſter & Cicero pluribus locis haec tria tamquam artis Oratoriae ſumma capita enumerat, tamen in haec verba in Bruto cap. 23. erumpit, *Ex hac Rutiliana narratione ſuſpicari licet, cum duae ſummae ſint in oratore laudes, una ſubtiliter diſputandi, ad docendum, altera graviter agendi, ad animos audientium permovendos, multoque plus proficiat is, qui inflammet judicem, quam ille, qui doceat.* ALMEL.

Tria ſunt.] Ut ſciamus, ſimus ne perfectam adepti eloquentiam, ſubjungit officia oratoris. idem Cicero 2. *de Orat. in orat. de opt. genere oratorum*, & fere omnibus *in lib. rhetor.* tradidit. Rodolphus Agricola unum vult eſſe oratoris officium, nempe *docere.* alia duo acceſſiones eſſe vult, lib. 2. contra quem Antonius Pinus multis diſputat. TURNEB.

In res & affectus.] Hanc diviſionem non improbat Fabius, ſed obſcuram eſſe dicit, cum ſuperiore tamen conſentit: nam res ea complectuntur, quae *ad docendum* faciunt: affectus, quae *ad motum & delectationem.* Idem.

Remotae ab affectibus.] Cauſae exiles potiſſimum *docent*, graves *movent*, mediocres *delectant*, ut Cicero ſcribit. non igitur ſemper affectus in cauſam cadunt, ſemper tamen fides. Unde cum Demetrius Phalereus diceret eloquentiam tantum valere in civitate, quam gladius in bello, intelligebat de ea, quae affectus non moveret. *Idem.*

Irruperint.] *Irrumpunt.* Locat. Ald. *irruperunt.* V. C. Alm.

Praeſtantiſſ. auctoribus.] Altera pars hujus capitis, qua diverſitatem quaeſtionum explicat, antequam de ſtatus ratione loquatur, ut alia ſint *certa*, alia *dubia.* Porro quae certa ſunt, ſimplicem deſiderant *probationem* ſeu *expoſitionem*, aut etiam amplificationem: quae incerta, *probationem* & *fidem.* Ciceronis diviſioni Fab. aſſentitur, repugnat Cornelius Celſus, qui dicebat oratoris eſſe dicere perſuaſibiliter in materia dubia & civili, quem hoc loco Fab. tum *cap. de demonſtrativo genere* reprehendit, idque bifariam, ab auctorum conſenſu, & ipſa in tria cauſarum genera facta diviſione. Nam ut lib. 2. dixit, illud de omnibus, qui circa civiles quaeſtiones oratorem verſari judicant, dictum ſit, excludi ab iis plurima oratoris officia; illam certe laudativam totam, quae eſt rhetorices pars tertia, &c. TURNEB.

In Rhetorica.] *In Rhetorice.* V. C. Alm.

Deſiderent.] *Deſiderarent.* V. C. Alm.

De qua quaeratur.] *Quaeritur.* Locatel. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Repu-

niſi de qua quaeratur, exiſtimant: cui cum maxima pars ſcriptorum repugnat, tum etiam ipſa partitio: niſi forte laudare, quae conſtet eſſe honeſta, & vituperare, quae ex confeſſo ſint turpia, non eſt oratoris officium. Illud jam omnes fatentur, eſſe quaeſtiones aut *in ſcripto*, aut in *non ſcripto*. In ſcripto ſunt *de jure*, in non ſcripto *de re*. Illud *legale*, hoc *rationale* genus: Hermagoras atque eum ſecuti vocant νομικὸν & λογικόν. Idem ſentiunt, qui omnem quaeſtionem ponunt in *rebus*, & in *verbis*. Item convenit, quaeſtiones eſſe aut *infinitas*, aut *finitas*. *Infinitae* ſunt, quae remotis perſonis & temporibus & locis, ceteriſque ſimilibus, in utramque partem tractantur: quod Graeci θέσιν dicunt, Cicero *propoſitum*, alii *quaeſtiones univerſales civiles*, alii *quaeſtiones philoſopho convenientes*, Athenaeus *partem cauſſae* appellat. Hoc genus Cicero *ſcientia* & *actione* diſtinguit: ut ſit *ſcientiae*, an providentia mundus regatur: *actionis*, an accedendum ad

Repugnat.] *Repugnet* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Conſtet.] *Conſtent* Locat. Ald. Vidov.

Illud etiam omnes.] Quaeſtionum diviſio huc pertinet, ut ab his gradum faciat Fabius ad ſtatum. nam in quaeſtionibus *conjectura*, *qualitas*, *finitio* continetur. TURNEB.

Legale.] Quoniam in legum contrarietate & ſcripti & voluntatis dubitatione verſatur. *Idem. illud ratione*, *hoc legale genus* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr.

Rationale.] Quia in re poſitum eſt, ac *rationibus* eſt probandum, non etiam *ſcriptis*. Hermogenes tamen legale & rationale genus ſub *qualitate* ponit. TURNEB.

Vocant νομικὸν.] *Rationale genus Hermagoras, atque eum ſecuti vocant; id eſt νομικόν.* Aldus. Vidov.

Idem ſentiunt.] Quaeſtio ſive controverſia conſtat aut ex verbis, quod *ſummum jus* appellatur: aut ex rebus, id eſt aequitate & ratione legiſlatoris, ac legum. cui negotio diſcutiendo Cic. juriſconſultos praeeſſe dicit. Cic. 3. *rhet.* Aut ex rebus ratione colligendis: aut ex verbis ſcripto examinandis. TURNEB.

In rebus & in verbis.] *Et verbis.* V. C. Alm.

Item convenit.] Ut ſuperiores duae diviſiones civili quaeſtioni conveniunt: ita quae ſequuntur, vim quaeſtionis in univerſum diſpertiunt. De quo latius *Cic. in Top.* TURNEB.

Infinitas.] *Quaeſtio infinita* appellatur, quia cum de re tota quaerat, habet quandam infinitionem, quae in quaeſtione finita circunſtantiis circumſcribitur & definitur. θέσεις Graeci vocant, quod in utramque partem à philoſophis tractentur, & credibiliter poſitae utrinque agitentur. Cujus exercitationis meminerunt Graeci, Ariſtoteles, Philoponus, & alii ex Ariſt. familia: Latini, Cicero, Seneca, & Gellius. Cicero *propoſita* vocat, in Top. eadem ratione, quod in diſputatione proponi ſoleant. Alii *quaeſtiones univerſales civiles*, quo modo hypotheſin, quaeſtionem finitam civilem ad finem capitis appellat Fab. Itaque non expungenda eſt dictio *Civilis*, ſed citra ſubdiſtinctionem ita legere debemus. Ita autem appellantur, quia à ſcientia morali, quae civilis facultas appellatur, ducuntur, atque adeo facultas ipſa civilis, ut docuit Fab. *lib.* 2. eſt *ſapientia* & *philoſophia*, ideoque philoſopho *quaeſtiones convenientes* vocant, quod haec diſputandi his de rebus conſuetudo apud philoſophos valeret, praeſertim Ariſtotelem & Platonem. Alii *partem cauſae.* Nam ut theſis conſtituat *hypotheſin*, in hypoteſi continebitur tanquam pars quaedam. Ita Cic. *in Top.* cap. 21. dixit in cauſſa eſſe *propoſitum*, & contineri ſub controverſia *conſultationem*. &, ut inquit Fortunatianus, ſignificatio declaratur ex ipſo compoſito nomine, eſſe aliquid, quod eſt ὑπὸ τὴν θέσιν, ſub illo genere quaſi ſpecies: quod manifeſte deprehendes remotis circumſtantiis, *An Clodius inſidiator jure occiſus ſit à Milone*. Cicero item *conſultationem* vocavit, quod ita quiſque de re propoſita dicat, ut ſenatores de relata re à conſule dicunt ſententiam. *Idem.*

Hoc genus Cic.] In Topicis, Quaeſtionum, inquit, quacunque de re ſint, duo ſunt genera: unum *cognitionis*, alterum *actionis*. Cognitionis ſunt hae, quarum finis eſt *ſcientia*, ut ſi quaeratur, à naturane jus profectum ſit, an ab aliqua quaſi conditione hominum & pactione. *Actionis* autem hujuſmodi exempla ſunt, *ſitne ſapientis ad remp. accedere.* Idem refert in Partit. Non placet tamen Rodolpho Agricolae haec partitio. TURNEB.

An accedendum.] *An accedendum ſit.* Stephan.

Prius

ad remp. adminiſtrandam. Prius, trium generum, *an ſit*, *quid ſit*, *quale ſit*. omnia enim haec ignorari poſſunt. Sequens, duorum, *quomodo adipiſcamur*, *quomodo utamur*. *Finitae* autem ſunt ex complexu *rerum*, *perſonarum*, *temporum*, ceterorumque. hae ὑποθέσεις à Graecis dicuntur, *cauſſae* à noſtris. In his omnis quaeſtio videtur circa res perſonaſque conſiſtere. Amplior eſt ſemper *infinita:* inde enim *finita* deſcendit. Quod ut exemplo pateat, infinita eſt, *An uxor ducenda:* finita, *an Catoni ducenda:* ideoque eſſe *ſuaſoria* poteſt. Sed etiam remotae à perſonis propriis, ad aliquid referri ſolent. Eſt enim ſimplex, *an reſpublica adminiſtranda:* refertur ad aliquid, an *in tyrannide adminiſtranda*. Sed hic quoque ſubeſt velut latens perſona. tyrannus enim geminat quaeſtionem, ſubeſtque & temporis & qualitatis tacita vis: nondum tamen hoc proprie dixeris *cauſſam*. Hae autem, quas *infinitas* voco, & *generales* appellantur. quod ſi eſt verum, *finitae ſpeciales* erunt. In omni autem ſpeciali utique ineſt generalis, ut quae ſit prior. Ac neſcio, an in cauſſis quoque, quidquid in quaeſtionem venit

Prius trium generum.] Haec diviſio ab Ariſt. eſt ducta. is enim 2. *lib. Analyticorum* ait totidem eſſe quaeſtiones, quot ſunt res quas ſcire poſſumus. quatuor autem ponit, *an ſit*, *quid ſit*, *an hoc illi inſit*, *quamobrem inſit:* ſed *quamobrem* ad finitionem refertur, quae plerunque cauſam complectitur. Idem Cic. Cognitionis quaeſtiones tripertitae ſunt, cum *an ſit*, aut *quid ſit*, aut *quale ſit* quaeritur. horum primum *conjectura*, ſecundum *definitione*, tertium *juris & injuriae diſtinctione* explicatur. Turneb.

An ſit, quid ſit.] *An, quid eſt, quale ſit.* V. C. Alm.

Sequens duorum generum.] Actionis, inquit Cicero, duo ſunt genera, unum ad *officium*, alterum *ad motum animi*, in 1. *de orat.* per adhortationem, *motum:* per objurgationem *officium* intellexit. Turneb.

Finitae autem ſunt.] Quae circunſtantiis; velut quibuſdam rerum finibus, adſtringuntur in anguſtam diſputationem, naſcunturque ex complexu *perſonarum*, *temporum*, *locorum*, & reliquarum circunſtantiarum. Cauſſa *in Top.* à Cicer. dicitur, quae aut omnibus ſit aut maximis circunſtantiis incluſa. Controverſia in Partit. Definitas ſeu certas, 2. *de orat.* quaeſtiones ſpeciales alii, Iſocrates quaeſtionem civilem finitam vocat. Graeci hypotheſin, Rodolph. conditionalem quaeſtionem, quod in his quaeſtionibus tacita ſit conditio, etſi nomen *hypotheſeos* non conditionem modo ſignificat, ſed & fictionem, ut interpretatur Fab. lib. 5. Sunt autem qui *finitas* vocari velint, quod cautum apud veteres eſſet, ne quis actionem intenderet, niſi certis perſonis & rebus. neque enim quenquam accuſare licebat, niſi oppoſito crimine: neque de crimine dicere, niſi indicato reo. *Idem.*

Rerum, perſonarum.] Malebat Francius *locorum, perſonarum*, nam praeceſſerat, *infinitae*, *quae remotis perſonis & temporibus, & locis.*

In his omnis.] *In his omnibus.* Stephan.

Amplior eſt ſemper infinita.] Quia haec univerſalis, & ex univerſalibus circunſtantiarum appoſitione ſpeciales, id eſt, *finitae* fiunt. Turneb.

Ideoque eſſe ſuaſoria.] *Theſes*, ut docuit Fabius, pleraeque ad deliberativum pertinent genus, & adjectis modo perſonis, ſuaſoriae fiunt. nam deliberationis initium ducitur *ab hypotheſi*, ſed poſtea revocatur *ad theſin:* atque ita interdum de toto genere diſceptamus, cum tamen cauſa pendeat ab *hypotheſi*. Idem.

Sed etiam remotae.] Medium quoddam genus inter *theſin* & *hypotheſin* ponere videtur, nulla ſingulari definitaque perſona concluſum, ad aliquid tamen referri, id eſt latentis temporis vel perſonae anguſtiis contineri, ut, *an reſp. adminiſtranda in tyrannide:* quae particula quaeſtionem alioqui ſimplicem geminat, an *ſub tyranno*, an *in tyrannide*. ſed quia circunſtantiae latent verius quam ſunt, nec ſeſe exerunt & explicant, ideo ut plane *theſin* dixeris, ita prorſum *hypotheſin* minime vocaveris. Turneb.

Tamen hoc proprie.] *Tamen proprie.* Locat. Ald.

Ac neſcio.] In *hypotheſi* continetur *theſis*, ac fere cauſarum deciſio & tractatio à generali capite pendet, ut *in qualitate*. quanquam origo controverſiae à re ſingulari proficiſcitur, tamen qualitate communi tractatur. itidem in reliquis quoque

venit qualitatis, generale ſit. *Milo Clodium occidit: jure occidit inſidiatorem.* nonne hoc quaeritur, an ſit jus inſidiatorem occidendi? Quid in conjecturis? non illa generalia, *an cauſſa ſceleris odium? cupiditas? an tormentis credendum? teſtibus an argumentis major fides habenda?* Nam finitione quidem comprehendi nihil non in univerſum certum erit. Quidam putant etiam eas poſſe theſes aliquando nominari, quae perſonis cauſſiſque contineantur, aliter tantummodo poſitas: ut Cauſſa ſit, *cum Oreſtes accuſatur:* Theſis, *an Oreſtes recte ſit abſolutus.* cujus generis eſt, *an Cato recte Martiam Hortenſio tradiderit.* Hi theſin à cauſſa ſic diſtinguunt, ut illa ſit *ſpectativae* partis, haec *activae.* Illic enim veritatis tantum gratia diſputari, hic negotium agi. Quamquam inutiles quidam oratori putant univerſales quaeſtiones,

que ſtatibus. Itaque contendit hic Fab. nullam eſſe quaeſtionem in cauſſis, hoc eſt particularibus, cujuſcunque ea ſtatus ſit, in qua non quaeratur univerſale. Eſt autem id adnotandum, in his non univerſale per ſe, ſed quatenus conducit ad cognitionem particularis, ab oratoribus tractari. TURNEB.

In quaeſtionem venit.] *In quaeſtionem velut.* V. C. Alm.

Milo Clodium occidit.] Hic perſona *Clodii Miloniſque* facit, ut quatenus liceat hominem occidere diſputetur, & auget quaeſtionem: praeterquam enim quod quaeritur, *an hominem liceat interficere*, quia Clodius inſidiator fuiſſe dicitur, quaeritur, *an omnis inſidiator interfici poſſit?* Ita ex perſonis cauſſa quaeſtioque oritur, ex theſi emanat univerſa diſputatio. TURNEB.

Occidit.] *Interfecit.* Andr.

Jure occidit.] *Occiderit.* Locat. Ald. Gryph. Francius ita diſtinguebat, *jure occidit. Inſidiatorem; nonne hoc quaeritur, an ſit jus inſidiatorem occidendi.*

An hoc ſit jus inſidiatorem occidendi.] *Hoc*, ut redundans, videtur expungendum, ut legatur *an ſit jus.* REGIUS. *an hoc ſit jus, inſidiatorem occidendi.* Locat. *an hoc ſit jus in. occidi.* Ald. *an ſit jus i. occidi.* Gryph. Colin. Vidov.

Odium? cupiditas?] Praecipuum caput & praecipuus ſtatus in conjectura vix quicquam habere generale poſſit. capita vero, quae ad ejus probationem afferuntur, plerunque θετικῶς tractantur, ut *impulſio*, & loci communes. TURNEB. adde particulam *an*, ut ſit *an cupiditas.* PHILAND.

Nam finitione.] Quoniam, cum de nomine alicujus rei quaerimus, nullas apponimus perſonas aut circunſtantias, quibus finita fiat quaeſtio: imo ipſa ſtatim definitio cauſam ponit. Cum enim *de facto* conveniat, uterque, ut nomen, quod facto tribuit, confirmet, ſuam definitionem adducit, in qua conſtituenda opus eſt univerſum, & unus utriuſque partis labor. TURNEB.

Nihil in univerſum.] Niſi corrigatur hic locus, verus ſenſus elici nullo modo poteſt. Definitio enim ſemper in univerſum comprehendit id, quod definit. ſic igitur breviſſime emendari poteſt, ut particula *non* adſcribatur, hoc modo: *nihil non in univerſum*, hoc eſt omne, quod definitur in univerſum ad omnia, quae ſub eo continentur, extenditur. REGIUS. *nihil in univerſum.* Locatel. *nihil non univerſum.* Steph.

Quidam putant.] Quae hactenus ſcripſit, ex Ciceronis fere ſententia dicta ſunt: nunc quoſdam ait alio intellectu his nominibus uti, qui non diſtare haec complexu circunſtantiarum volunt, ſed fine diſputationis, ſeu penes cognitionem & actionem. Eandem ſiquidem quaeſtionem, & *theſin* fatentur eſſe, dum excutienda philoſophorum more ponitur: & *hypotheſin*, dum propter negotium aliquod tractatur, ut ea de re judicio agatur. Neque omnino male, ſi nomen aeſtimes, rem ad inquiſitionem poſitam vocamus *theſin*, cui non videntur obeſſe circunſtantiae. Proinde cognitiva eſt apud illos, ut *hypotheſis* activa. Haec opinio eſt Fortunatiani & Sulpitii Victoris, quae videtur originem duxiſſe à Zenone. illis enim *theſis* eſt, res rationalem diſceptationem admittens, cujus ſit finis *inſpectio: hypotheſis* vero, res rationalem diſceptationem accipiens, cujus ſit finis *judicatio* atque *actio*, ſive erit, ſive minus definita perſonis. iidem ſuperiores definitiones calumniantur. TURNEB.

An Cato recte.] Nota eſt hiſtoria ex Plutarcho in Cicerone. *Idem.*

Hi theſim.] *Hic.* Steph.

Quamquam inutiles.] Commode explicata quaeſtionum varietate, de illarum uſu agit. refellit igitur falſam quorundam opinionem, qui *univerſales quaeſtiones* ab oratore removerunt. In qua eſt opinione Cic. *lib. primo de Inventione.* ubi Hermagoram carpit, qui quaeſtionem & cauſam oratori

Digitized by Google

ſtiones, quia nihil proſit, quod conſtet, *ducendam eſſe uxorem, vel adminiſtrandam rempublicam*; ſi quis vel aetate vel valetudine impediatur. Sed non omnibus ejuſmodi quaeſtionibus ſic occurri poteſt, ut illis, *Sitne virtus finis? Regaturne providentia mundus?* Quinetiam in iis, quae ad perſonam referuntur; ut non eſt ſatis generalem tractaſſe quaeſtionem, ita perveniri ad ſpeciem, niſi illa prius excuſſa, non poteſt. Nam quo modo, *an ſibi uxor ducenda ſit*, deliberabit Cato, niſi conſtiterit *uxores eſſe ducendas?* Et quo modo, an *ducere Martiam debeat* quaeretur, niſi Catoni *ducenda uxor eſt?* Sunt tamen inſcripti nomine Hermagorae libri, qui confirment illam opinionem, ſive falſus eſt titulus, ſive alius hic Hermagoras fuit. Nam ejuſdem eſſe quomodo poſſunt, qui de hac arte mirabiliter multa compoſuit, cum, ſicut ex Ciceronis quoque rhetorico primo manifeſtum eſt, materiam rhetorices in *theſes* & *cauſſas* diviſerit? Quod reprehendit Cicero: ac theſin nihil ad oratorem pertinere contendit, totumque hoc genus quaeſtionis ad philoſophos refert. Sed me liberavit reprehendendi verecundia, & quod ipſe hos libros improbat, & quod in oratore, atque iis, quos de oratore ſcripſit, libris, & Topicis, praecipit, ut à propriis perſonis atque temporibus avocemus controverſiam: quia latius dicere liceat de genere, quam de ſpecie, & quod in univerſo

ratori tribuit. *Idem.*

Orationi.] *Oratori* potius, quam *orationi* mihi legendum videtur. Regius. *orationi.* MSS. Joan. Bal. Alm. Andr. Ven. Locatel.

Si quis.] *Niſi quis* Francius conjiciebat.

Sed non in omnibus.] Ut clarius hanc opinionem refutet Fab. *univerſales quaeſtiones* duplices eſſe dicit: quaſdam quae ex perſona non pendeant, & illae tractatae ſufficiunt. In illis igitur non ſic poteſt occurri, id eſt, nullum ex perſona poteſt impedimentum afferri, ut non ſufficere videantur, *An virtus ſit bonorum finis, &c.* Quaſdam vero, quae ex perſona ſunt aeſtimandae ad quam referuntur. in illis non ſatis fuerit in genere rem docuiſſe: neceſſe eſt tamen hanc praeceſſiſſe diſputationem. nam niſi excuſſo genere, cui ſimilis eſt theſis, ad ſpeciem quaeſtionemque ſpecialem non poteſt perveniri. Erit itaque duplex quaeſtio *univerſalis*, quaedam, quae ſimpliciter in ſua conſideratur natura citra ullum reſpectum, quaedam, quae etſi in ſua conſideratur natura, tamen quadantenus ad res ſingulares & perſonas refertur, cui exceptione poteſt occurri. Erit autem in ea duplex tractatio: res enim petetur à theſi, perſonarum circumſtantiae ab hypotheſi. Turneb. *ſed non in omnibus.* Venet. Locat. Sich. Par. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *ſed non in omnibus eiſdem.* Ald. *ſed non in omnibus eidem quaeſtio ſic occurri poteſt utilis.* V. C. Alm.

Perveniri ad ſpeciem.] *Ad ſpecialem* volebat Francius.

Niſi Catoni ducenda uxor eſt.] Forte, *niſi an Catoni ducenda uxor ſit.* Francius.

Sive alius.] *Sive hic Hermagoras alius fuit.* Loc. Ald. Colin.

Hermagoras.] Ex Collectaneis Suidae colligitur quidem duos Hermagoras fuiſſe, priorem Philoſophum, qui nihilominus περὶ σοφιστείας adverſus Academicos ſcripſerit. Hic titulus an ad Rhetorem referri queat, nondum apud me ſtatui, cum σοφιστείας vocabulum, ut plurimum, in malam partem apud Graecos accipiatur, pro falſa ſpecie ſapientiae. Horum autem quendam nominat celebriorem, cujus ſex libros Rhetorices citat. Mosellan. vide ad cap. I. hujus libri.

Rhetorico primum.] *Primo.* Locatel. Ald. Andr. Ven. Col. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht. ita cap. VI. *in primo Ciceronis Rhetorico.*

Cicero.] De inventione.

Reprehendendi.] *Reſpondendi.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Colin. Obr.

De Oratore.] Lib. III.

Et quod in univerſo probatum ſit.] Hoc intelligendum eſt de rei & negotii tractatione. id enim ſi probatum ſit in genere, probatum quoque erit in parte. hypotheſis tamen praeter theſin perſonarum

Digitized by Google

verſo probatum ſit, in parte probatum eſſe neceſſe ſit. Status autem in hoc omne genus materiae iidem, qui in cauſſas cadunt. Ad hoc adjicitur, alias eſſe quaeſtiones in rebus ipſis, alias, quae ad aliud referantur. Illud, *an uxor ducenda:* hoc, *an ſeni ducenda.* Illud, *an fortis:* hoc, *an fortior*, & ſimilia. Cauſſam finit Apollodorus, ut interpretatione Valgii diſcipuli ejus utar, ita, *Cauſſa eſt negotium omnibus ſuis partibus ſpectans ad quaeſtionem:* aut, *Cauſſa eſt negotium, cujus finis eſt controverſia.* Ipſum deinde negotium ſic finit, *Negotium eſt congregatio perſonarum, locorum, temporum, cauſſarum, modorum, caſuum, factorum, inſtrumentorum, ſermonum, ſcriptorum, & non ſcriptorum.* Cauſſam nunc intelligimus ὑπόθεσιν, negotium περίστασιν. Sed ipſam cauſſam quidam ſimiliter finierunt, ut Apollodorus negotium. Iſocrates cauſſam eſſe ait quaeſtionem finitam civilem, aut rem controverſam in perſonarum finitarum complexu. Cicero his verbis, *Cauſſa certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus, aut in pleriſque eorum.*

narum habet circumſtantias, quae proprium deſiderant tractatum. TURNEB.

Probatum ſit.] *Eſt.* Steph. Locat. Colin. Gryph. Vidov.

Status autem.] Breviter indicato uſu, *ſtatuum* deſcribit *rationes*, quos vult eoſdem eſſe qui & in hypotheſi. Eſt autem *ſtatus*, forma illa vel conjecturae, vel finitionis, vel qualitatis, quae in quaeſtionibus apparet. Eſt vero *ſtatus* in theſi generalior, in hypotheſi magis particularis. TURNEB.

Ad hoc.] *Adhuc.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Vidov. Baſil. *ad haec.* Colin. parum refert. vide quae notamus ad Ovid. VI. Metam. 458.

Quaeſtiones in rebus ipſis.] Has quaeſtiones antea tractaſſe videtur. eadem porro diviſio in cauſas cadere poteſt, ut ſimplex eſt, *an accuſare Cicero Verrem debeat*, quae ſtatui decidique debet nulla ratione circumſtantiarum habita, ſed ſola rei propoſitae contemplatione: ad aliud refertur, *uter potius accuſare debeat, Cicero an Caecilius:* & hujus veritas circumſtantiis aeſtimatur. qua de re Fab. aget in fine tertii. TURNEB.

Ad aliud referantur.] *Ad aliquid.* MS. Joan. Andr. Ven. Locat. Ald. Colon. Baſil.

Cauſam.] Poſt cauſae diviſionem, ejus definitiones multas colligit, partim ut propoſito ſatisfaciat: partim ut ex collatione multarum ejus vim melius intelligamus. TURNEB.

Valgii.] *Valgi.* Ald.

Eſt negotium omnibus &c.] Haec, *omnibus ſuis partibus ſpectans ad quaeſtionem, aut cauſſa eſt negotium.* non haberi in veteri exemplari, notatur in marg. Baſil.

Intelligimus.] *Intelligamus.* V. C. Alm. Locatel. Andr. Ven. Ald.

Ὑπόθεσιν.] Non habet Locat.

Rem controverſam.] *Rerum controverſiam.* Ven. Locat. Ald. Colon. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Cicero.] In Topicis cap. 21. PHILAND.

CAPUT VI.

Quid ſit ſtatus: unde ducatur: reus an actor eum faciat: quot & qui ſint.

Ergo cum omnis cauſſa contineatur aliquo ſtatu, prius quam dicere VI.
aggredior, quo modo genus quodque cauſae ſit tractandum, id quod

Proponit ea, quae *de ſtatu* eſt tractaturus, ejus diverſas appellationes tradit, definitionem conſtituit, duas definitiones malas reprehendit. TURNEB.

Aggredior.] *Aggrediar.* Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

quod commune eſt omnibus, quid ſit *ſtatus*, & unde ducatur, & quot, & qui ſint, intuendum puto: quamquam id nonnulli ad judiciales tantum pertinere materias putaverunt. Quorum inſcitiam, cum omnia tria genera fuero executus, res ipſa deprehendet. Quod nos *ſtatum*, id quidam *conſtitutionem* vocant, alii *quaeſtionem*, alii *quod ex quaeſtione appareat*. Theodorus *generale caput*, id eſt, κεφάλαιον γενικώτατον, ad quod referantur omnia. Quorum diverſa appellatio, vis eadem eſt: nec intereſt diſcentium, quibus quidque nominibus appelletur, dum res ipſa manifeſta ſit. *Statum* Graeci στάσιν vocant: quod nomen non primum ab Hermagora traditum putant, ſed alii ab Naucrate Iſocratis diſcipulo, alii à Zopyro Clazomenio: quamquam videtur

Ducatur.] *Dicatur.* MSS. Bodl. Joan. Ald.

Quamquam id nonnulli ad judiciales.] Cornificius, Celſus, & Cic. in *lib. de Inventione*, ſtatum duntaxat tractant *in judiciali* materia, propterea quod illic major eſt controverſia & dubitatio, ideoque magis ſtatus apparet. docebit tamen Fabius in cap. *generis demonſtrativi & deliberativi*, in alia genera cadere *ſtatum*: quod fatetur etiam Cic. in Topicis. TURNEB.

Quod nos ſtatum.] Priuſquam definit, nominis diverſitatem attingit: quae interdum obeſt, quo minus res bene percipiatur. *Conſtitutionem* vocavit Cornificius & Cic. de Invent. Fabius vero *ſtatum*, in quo ſtet nitaturque cauſſa, quaſi cardine aliquo. *Quaeſtionem* Cicero in *Partit. & Top.* Alii non quaeſtionem ipſam, ſed quod ex illa appareat. Secundum hos eſt *ſtatus*, quaerendi quaedam forma, quae in quaeſtione conſpicitur: ut ſit quaeſtio, *an fecerit*, in qua continetur conjectura, quae ſtatus erit. Theodorus κεφάλαιον γενικώτατον, id eſt, *generale caput*. Is enim duo genera capitum ponit: *generale*, in quo vertitur tota cauſa, eſtque ſumma quaeſtio & ſtatus cauſae: eſt caput *ſpeciale*, id eſt, minor quaeſtio, quae judicium non conſtituit, ſed ad ſummam confert. *Idem.*

Theodorus caput.] *Generale* hoc loco mihi deeſſe videtur, id quod duae dictiones Graecae, quae inſeruntur, aperte oſtendunt. & Fabius ipſe paulo poſt ſic ſcribens: *Theodorus, ut dixi, capita generalia*, id eſt, κεφάλαιον γενικώτατον, hoc eſt, *caput generaliſſimum.* REGIUS. *Theodorus caput.* Locat. Ald.

Γενικώτατον.] Τεχνικώτερον. Ald. marg. Gryph. Vidov. & ita Juſtus Rycquius in Epiſtol. XXIV. ubi de ſtatu agit, notante Cl. Almelovenio.

Quorum diverſa appellatio.] Voce quidem diſcrepans, re tamen conſentiens. Sed cum intelligitur quid ſignificetur, minus laborandum eſt de verbis, quorum diverſitas plerunque & memoriam confundit, & fructum nullum affert. TURN.

Statum Graeci στάσιν.] Sic Cic. *in Top. Refutatio* autem accuſationis, in qua eſt depulſio criminis, Graece στάσις dicitur, Latine appelletur *ſtatus.* Eadem prorſus verbi deflexione: quanquam apud Graecos latius pateat, pro *ſeditione*, *ſtatione*, & *chori parte.* Idem.

Putant.] *Putatur.* Locatel. Steph. & Roignii.

Eucrate Socratis.] Scribe *Naucrate* ex 2. & 3. de orat. meminit etiam Dionyſ. Halic. in arte. PHILAND. Plerique hic legunt, *à Naucrate Iſocratis diſcipulo.* Nam *lib.* 3. *de orat.* 44. & *in oratore* 51 Naucrates Iſocratis auditor citatur à Cicerone. Cum tamen in vetuſtis codicibus legatur, *ab Eucrate Socratis diſcipulo*, nihil fortaſſe ſit immutandum. de hoc tamen Eucrate nihil alibi ſcribitur, quanquam Suidas Εὐκράτην ponat philoſophum & rhetorem clariſſimum inter Iſocratis diſcipulos, fortaſſe mendoſe. TURNEB. *Eucrate.* MSS. Joan. Bal. Alm. Ven. Loc. Sich. Par. Steph. Colin. *ab Heucrate.* Ald. Moſellanus a Gellio etiam *Naucratem* memorari adnotavit; reſpiciens, credo, ad lib. X. c. 18. ubi inter viros ingenio nobiles & lingua praeſtabili, qui venerant ad laudes Mauſoli decantandas, *Naucrites* (ita enim editur) recenſetur, ſed ubi Valeſius *Naucrates* corrigendum eſſe docuiſſe legitur. apud Dionyſ. Halicar. in arte Rhetor. cap. VI. etiam corrupte ſcribebatur Ναυκράτης ὁ Σωκράτους ἑταῖρος. ſed emendavit jam Meurſ. lib. IV. Attic. Lect. I. Ἰσοκράτους. qui & lib. V. cap. 14. ſimilem in his nominibus errorem in Ariſtotelis Rhetorice ſuſtulit. idem tamen Meurſius male Iſocratis collegam vocat. cum ἑταῖρος diſcipulus ſit, ut ad Aeliani lib. III. cap. 2. & XIII. 31. notarunt viri docti. ejuſdem Naucratis cum aliis, qui Iſocratis tempore vixerunt, meminit & Dionyſ. in judicio de Iſaeo cap. XIX. ſed eum minime ad Iſocratis eloquentiam acceſſiſſe dicit. BURM.

Iſocratis.] *Socratis* MSS. Joan. Alm. Colon. Colin.

Zopyro Clazomenio.] A Clazomenis Aſiae oppido. hic ſophiſta fuit excellentiſſimus, temporeque

Digitized by Google

detur Aeſchines quoque in oratione contra Cteſiphontem uti hoc verbo, cum à judicibus petit, ne Demoſtheni permittant evagari, ſed eum dicere de ipſo cauſſae ſtatu cogant. Quae appellatio dicitur ducta, vel ex eo, quod ibi ſit primus cauſſae congreſſus, vel quod in hoc cauſſa conſiſtat. Et nominis quidem haec origo. Nunc quid ſit: ***Statum*** quidam dixerunt ***primam cauſſarum conflictionem:*** quos recte ſenſiſſe, parum elocutos puto. Non eſt enim ſtatus prima conflictio. *Feciſti, non feci:* ſed quod ex prima conflictione naſcitur, id eſt genus quaeſtionis. *Feciſti, non feci, an fecerit. Hoc feciſti, non hoc feci, quid fecerit.* quia ex his apparet illud conjectura, hoc finitione quaerendum, atque in eo pars utraque inſiſtit: erit quaeſtio conjecturalis, vel finitivi ſtatus. Quid ſi enim dicat quis, *Sonus eſt duorum inter ſe corporum conflictio?* Erret, ut opinor: non enim ſonus eſt conflictio, ſed ex conflictione. Et hoc levius. intelligitur enim ut-

cumque

que Demoſthenis floruit. TURNEB. Menag. ad Diog. Laer. lib. IX. 114. illum, qui ibi a Diogene citatur, eumdem eſſe credit, quia Ῥήτωρ dicitur. alius Colophonius a Diogene lib. VI. 101. laudatur. alios producit Voſſius de Hiſt. Graecis lib. III. in fine. in Zopyrum medicum eſt Nicarchi Epigramma in Anth. Graeca lib. II. cap. 22. BURM.

Quanquam videtur Aeſchines.] Videtur Fab. apud Aeſchinem hoc loco, quem citat, περὶ στάσεως legiſſe, cum nunc ibi περὶ τάξεως legatur, niſi forte corruptus eſt codex Graecus. quamvis paulo ante ea voce utatur, ſed pro loco & ſtatione pugilum. Verba Graeca ſic habent (pag. 461. Edit. 1604.) ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν ὁρᾶτε τοὺς πύκτας περὶ τῆς στάσεως διαγωνιζομένους, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὅλην τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ περὶ τῆς τάξεως αὐτῷ λόγῳ μάχεσθε, καὶ μὴ ἐᾶτε αὐτὸν ἔξω τοῦ παρανόμου λόγου περιίστασθαι. Niſi hoc velit Aeſchines, ad ſimilitudinem pugilum, de ſtatu, id eſt de loco accuſationis potiſſimo dicere Demoſthenem. Et Hermogenes στάσιν, ἀπὸ τοῦ στασιάζειν τοὺς ἀγωνιζομένους, ab eo quod contendant actor & reus & diſſideant, deducit. TURNEB. in oratione Aeſchinis eſt ſcriptum περὶ τῆς τάξεως τοῦ λόγου. id eſt, *de ordine*, quamquam paullo ante dicit pugiles περὶ τῆς στάσεως, id eſt, *de ſtatu & loco inter ſe certare*, ut Quinctil. videatur contra legiſſe, quam nunc ſcriptum habemus, permutato dictionum τάξεως & στάσεως ordine. PHILAND.

Demoſthenem.] *Demoſtheni.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Sich. Roign. Obrecht. & ita Cicer. v. in Ver. 9. *ut jam ipſis judicibus ſine mea argumentatione conjecturam facere permittam.* Sueton. Caeſ. 75. *cunctis in Italiam redire permiſit.* alia tamen conſtructione Virgilius Ecl. 1. 9.

Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum
Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti.

BURM.

Nunc quid ſit.] Legendum forte, *nunc quid ſit videndum*, vel ſimile quid. FRANCIUS.

Primam cauſarum conflictionem.] In hac videtur eſſe ſententia Cic. *lib. primo de Invent.* cap. 13. hic autem *cauſas* intelligere par eſt intentiones & depulſiones primarias, quae cauſam & judicium conſtituunt. nam hic de ſtatu cauſae loquimur, non de ſtatu quaeſtionum. *Accuſator* enim litem intendit, *defenſor* depellit: unde naſcitur utriuſque litis conflictio. *Conflictionem* autem dicit per metaph. à primo congreſſu militum. TURNEB. Ciceronis partes tuetur J. Jov. Pontanus in Antonio. pag. 136. Ed. Baſ.

Parum elocutos.] *Sed parum.* Ald. Gryph. Colin. Vidov. *par elocutos.* V. C. Alm.

Quid fecerit.] *Quis quid fecerit.* Ald. marg. Baſil. ſed jam Regius *quis* expungendum docuit.

Atque in eo pars.] *Atque in quo.* Ven. Locat. Ald. Colon. Steph. Sich. Gryph. Baſil. *atque in eo pars utraque inſtiterit.* V. C. Alm.

Quid enim ſi quis.] Probat à ſimili, non eſſe veram ſtatus definitionem, primam cauſarum conflictionem, ex non ſatis accurata ſoni definitione, qua materiam ſoni potius, quam ipſam qualitatem, explicat. De qua fuſe Laur. Valla lib. 1. *Dialect. cap.* 14. hunc locum exponens. Sed etiam haec ſtatus definitio & ſoni, ſi utraque recte intelligatur, nihil peccabit. ſolent enim plerunque etiam philoſophi definire à cauſa. utraque igitur definitio αἰτιολογικῶς eſt intelligenda id eſt, *cauſaliter.* TURNEB. *quid enim? ſi quis dicat.* Colon. Vaſc. *Quid enim? ſi dicat quis.* Locat. Gryph. Colin. Baſil. & ita Regius. *Quid ſi enim dicat quis.* Ald. Vidov. Steph. Obr.

Ex conflictione.] *Ex conflictu.* MS. Joan.

Et hoc levius.] Excuſat quodammodo ſuperio-

ris.

cumque dictum. Inde vero ingens male interpretantibus innatus eſt error, qui, quia primam conflictionem legerant, credidere ſtatum ſemper ex prima quaeſtione dicendum: quod eſt vitioſiſſimum. Nam quaeſtio nulla non habet utique ſtatum: conſtat enim ex intentione, & depulſione: ſed aliae ſunt propriae cauſſarum, de quibus ferenda ſententia eſt: aliae adductae extrinſecus, aliquid tamen ad ſummam cauſſae conferentes, velut auxilia quaedam: quo fit, ut in controverſia una plures quaeſtiones eſſe dicantur. Harum porro plerumque leviſſima quaeque primo loco fungitur. Namque & illud frequens eſt, ut ea, quibus minus confidimus, cum tractata ſint, omittamus: interim ſponte noſtra velut donantes, interim ad ea, quae ſunt potentiora, gradum ex his feciſſe contenti. Simplex autem cauſſa etiamſi varie defenditur, non poteſt habere plus uno, de quo pronuntietur: atque inde erit *ſtatus cauſſae*, quod & orator praecipue ſibi obtinendum, & judex

ris definitionis auctores, ut eos acerbius reprehendat, qui exiſtimarunt ex prima quaeſtione ducendum ſemper eſſe ſtatum, & non potius ex praecipua cauſarum ſeu quaeſtionum conflictione. Itaque ſtatus dupliciter intelligitur, aut propria cauſae conſtitutio, ut hic accipimus: aut caput, quod ex minoribus quaeſtionibus apparet, diciturque *quaeſtionum ſtatus*. hi igitur peccaverunt, quod in ſtatu quaeſtionum minorum putarint eſſe ſitum cauſae ſtatum. Turneb. *ſed hoc levius*. V. C. Alm. Obrecht. *at hoc* volebat Francius.

Error, qui quia.] *Error, quia primam conflictionem legerant, crediderunt ſtatum ſemper ex prima quaeſtione deducendum*. Argent. Obrecht. & Alm. niſi quod ille codex, *qui quia*. Almelovenius notaverat quoſdam legere, *credere*.

Ex prima quaeſtione.] *Conflictione*. MS. Joan. Vaſc. Steph.

Dicendum.] *Ducendum*. Andr. Locat. Ald. Col. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. *deducendum*. MSS. Bodl. Bal. Obr.

Nam quaeſtio.] Omnis quaeſtio *ſtatum* habet: ſed cum ſit duplex quaeſtio, erit quoque duplex ſtatus ratio. quaedam enim quaeſtio cauſarum propria eſt, *ſummaque* appellatur. ea eſt (inquit Budaeus) principale controverſiae punctum, de qua ferenda judicatio eſt: illic ſtatus eſt cauſae. quaedam vero quaeſtio eſt minor, id eſt acceſſorium punctum vel incidens, & extrinſecus adducta, & veluti propria auxiliaria & ſubſidiaria quaeſtio. illic ſtatus eſt minorum quaeſtionum, non cauſae. Turneb.

Quaeſtio nulla.] Ita a manu prima in V. C. Alm. ſed correctum *nuda*.

Conſtat enim ex intentione & depulſione.] *Intentio* eſt ejus facti objectio, quod in judicium venit. *Depulſio* eſt intentioni reſiſtens oratio. Ex his duabus inter ſe concurrentibus vocibus *ſtatus* naſcitur, qui ex depulſionis ad intentionem repugnantia illico emergit. Turneb.

Aliquid tamen.] Hic lacuna erat in V. C. Alm.

Una plures.] *In controverſia, una, pluresve quaeſtiones*. Ald.

Harum porro.] *Porro harum*. Locat. Ald. Colin.

Leviſſima quaeque.] *Leviſſima neque primo loco funguntur*. V. C. Alm.

Fungitur.] Non placebat haec vox Gallaeo, qui conjiciebat *funditur*.

Namque & illud.] *Namque illud*. V. C. Alm.

Tractata ſunt.] *Sint*. Ald. Locat. Steph. & omnes fere alii.

Simplex autem.] *Simplex* eſt cauſa illa, quae unius duntaxat rei habet controverſiam: conjuncta, quae plurium. in illa ſtatus duntaxat eſt unus, in hac plures: quanquam in illa quoque ſtatus eſſe plures poſſunt minorum quaeſtionum, ut pro Cluentio & in Verrem tot ſtatus quidem minus principales, quot crimina. Turneb.

Quod & orator praecipue.] Status enim cognitio ad hoc valet, ut circunſpecto argumento. de quo dicturus eſt, ad caput velut ad ſcopum omnia conferat, nec ſupervacaneis ambagibus à re digrediatur, aut deliranti ſimilis oratione vagetur, vel aliena, vel etiam pugnantia dicens. Hujus enim ſola conſideratio praeſtabit, ut oratio noſtra ſibi conſtet, & ne quid extra rem dicamus, & (quod nonnunquam incogitantibus uſuvenit) nobis ipſis contradicamus: ut cordatus auditor illud Flacci merito ſecum commurmuret, *Amphora coepit Inſtitui, currente rota cur urceus exit?* Alioqui puerile eſt abſque ſcopo jaculari, & (ut ait Perſius) *paſſim corvos ſequi teſtaque lutoque*. Idem.

Obtinendum.] *Opponendum*. MS. Joan. Ald. Vaſc. &

judex ſpectandum maxime intelligit. in hoc enim cauſſa conſiſtet. Ceterum quaeſtionum poſſunt eſſe diverſi. Quod ut breviſſimo pateat exemplo: cum dicit reus, *Etiamſi feci*, *recte feci*: qualitatis utitur ſtatu. cum dicit, *Non feci:* conjecturam movet. Semper autem firmius eſt *non feciſſe:* ideoque in eo ſtatum eſſe judicabo, quod dicerem, ſi mihi plus, quam unum, dicere non liceret. Recte igitur eſt appellata *cauſſarum prima conflictio*, non *quaeſtionum*. Nam & pro Rabirio Poſtumo Cicero prima parte orationis in hoc intendit, ut actionem competere in equitem Romanum neget: ſecunda, nullam ad eum pecuniam perveniſſe confirmat. ſtatum tamen in eo dicam fuiſſe, quod eſt potentius. Nec in cauſſa Milonis circa primas quaeſtiones, quae ſunt ante prooemium poſitae, judicabo conflixiſſe cauſſam: ſed ubi totis viribus *inſidiator Clodius*, *ideoque jure interfectus*, oſtenditur. Et hoc eſt, quod ante omnia conſtituere in animo ſuo debeat orator, etiam ſi pro cauſſa plura dicturus eſt, quid maxime liquere judici velit. Quod tamen ut primum cogitandum, ita non utique primum dicendum erit. Alii ſtatum crediderunt primam ejus, cum quo agetur, deprecationem. Quam ſententiam his verbis Cicero complectitur, VII.

& Steph. in marg. *proponendum*. Vallae lib.

Etiamſi feci.] Haec defenſio laudatur à Fabio, *cap. de partitione*. fit autem *per antiparaſtaſin*, cum ex conditione aliquid tuemur: & *per enſtaſin*, cum ſimpliciter inficiamur, ut, *non feci*. TURNEBUS.

Cum dicit non feci.] *Cum adjicit.* Andr. Sich. *cum a. dicit ſi non feci.* V. C. Alm. hoc eſt *cum autem dicit. Cum adjicit, ſed non feci.* Gryph. Colin. Obrecht. *Sed cum dicit.* Vidov.

Prima parte.] *Primam partem o. in hoc intendit.* MS. Bal. Ven. Locat. *primam partem o. in hoc tendit*. V. C. Alm. Obr. *prima parte o. hoc intendit* Ald.

In equitem Romanum.] In cauſa enim Rabirii Poſthumi prima eſt tranſlationis quaeſtio: repellit enim actionem à ſua perſona, & in equitem Rom. ex lege competere negat, ſi quidem ea lege non teneantur omnes. Ac tum fit ſtatus tranſlationis, quem Fabius appellat *actionis ſtatum*, cum aliquo juris adjumento rectum judicium declinamus. TURNEB.

Circa primas quaeſtiones.] Circa praejudicia, quod ſenatus ſtatuerit, *caedem in via Appia factam*, *eſſe contra rempublicam*: quod Pompejus lata nova quaeſtione contra Milonem judicarit. de quibus Quintil. lib. 4. fuſius. In quibus nulla cauſae conflictio, neque cauſae ſtatus collocandus: ſed ubi *jure caeſum Clodium*, ut qui inſidias fecerit, oſtenditur. *Idem.*

Ante prooemium.] Cur ante prooemium quaeſtiones eas Fabius poſitas eſſe dicat, non video. ſunt quidem ante narrationem, ſed certe poſt prooemium. Atque ita etiam refragantibus exemplaribus mihi videtur eſſe legendum, aut *juxta prooemium*, aut certe *poſt prooemium*. eas autem quaeſtiones ante narrationem fuiſſe tractatas Fabius ipſe in ſequenti volumine, ubi de narratione praecipit, cap. 11. aperte reſpondit, his verbis; *niſi forte M. Tullius in oratione pulcherrima, quam pro Milone ſcriptam reliquit, male diſtuliſſe narrationem videtur, tribus praepoſitis quaeſtionibus.* REGIUS. *poſt prooemium.* Ald. Colon. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Roignii. Baſil. *ante in prooemium* Colin. marg. Steph.

Conflixiſſe cauſſam.] Forte *conſtitiſſe*. FRANCIUS.

Sed ubi totis viribus.] Non diſtinguit Fabius ſtatum à *judicatione*, quod nonnulli tamen faciunt, qui artem obſcurant: ideoque c. 13. dicet, idem eſſe *ſtatum*, *continens*, & *judicationem*. TURNEBUS.

Quid maxime.] *Quod.* Ald. Vaſc. Gryph. Colin. Steph. Roignii.

Alii ſtatum.] Hoc capite docet ſtatum ex *depulſione* & *intentione* naſci, non (ut quidam voluerunt) ex *intentione*. nam probabilius eſt à reſpondente oriri: quod tamen non eſt uſquequaque verum. adjicit ea, circa quae omnis quaeſtio & omnis ſtatus verſatur. TURNEB.

Deprecationem.] Ut Cornificius, primam deprecationem defenſoris cum accuſatoris inſimulatione

ctitur, *In quo primum inſiſtit quaſi ad repugnandum congreſſa defenſio.* Unde rurſus alia quaeſtio, an cum ſemper is faciat, qui reſpondet. Cui rei praecipue repugnat Cornelius Celſus, dicens *non à depulſione ſumi, ſed ab eo, qui propoſitionem ſuam confirmet:* ut ſi hominem occiſum reus negat, ſtatus ab accuſatore naſcatur, quia is velit probare: ſi jure occiſum reus dicit, tranſlata probationis neceſſitate idem à reo fiat, & ſit ejus intentio. Cui non accedo equidem. nam eſt vero propius quod contra dicitur, nullam eſſe litem, ſi is, cum quo agitur, nihil reſpondeat: ideoque fieri ſtatum à reſpondente. Mea tamen ſententia varium id eſt, & accidit pro conditione cauſſarum: quia & videri poteſt propoſitio aliquando ſtatum facere, ut in conjecturalibus cauſſis. utitur enim conjectura magis qui agit. Quo moti quidam, eumdem à reo *inficialem* eſſe dixerunt: & in ſyllogiſmo tota ratiocinatio ab eo eſt, qui intendit. Sed quia videtur illis quoque neceſſitatem hos ſtatus exſequendi facere, qui negat (is enim ſi dicat, *Non feci*,

tione conjunctam. quam definitionem in Topica ſua retulit Cicero. ex qua & alia ſuborta quaeſtio, unde ſtatus oriretur. *Idem.* In recentioribus codicibus additur, vel *depulſionem*, quod tamen non puto in antiquis reperiri. SICHARD. *depulſionem* MSS. Bodl. Bal. Argent. Obrecht. & margines Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. ego *deprecationem* veram lectionem puto, & ab inſcito librario alteram vocem, ut notiorem, ſuppoſitam. *deprecari* enim pro *depellere* veteres dixiſſe conſtat: ita Cicer. pro C. Rabirio. 9. *huic quidem adferet aliquam deprecationem periculi aetas illa, qua tum fuit.* ubi per *depulſionem* Turnebus interpretatur. 1. Catil. 11. *nunc ut me, P. C. quamdam prope iuſtam patriae querimoniam deteſter ac deprecer.* pro Balbo 7. *quiddam de communi conditione omnium noſtrorum deprecandae malivolentiae cauſſa breviter commemorandum videtur.* vide Gell. VI. 16. haec, etſi eruditis jam notiora, adnotare placuit, quia Celeberrimum Graevium olim narrare memini, ſe ab imperito quodam Cenſore, qui tamen ſibi admodum placebat, reprehenſum, quod in oratione publica dixiſſet magnum reipubl. imminere periculum, *niſi Deus deprecaretur & averteret.* Ita tamen Cicero, Livius, Nepos & optimi quique locuti fuerunt. BURM.

Cicero.] In Topicis cap. 25.

Inſiſtit.] *Conſiſtit* MS. Joan. Ven. Locat. Ald. Colon. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. ſed apud Ciceronem *inſiſtit* legitur; abſque quo eſſet, probarem illud *conſiſtit*, quod proprie exprimit ſtatum, quem ad repugnandum componit defenſor. de quo nos plura ad Petron. cap. XIV. BURMANNUS.

Unde rurſus alia quaeſtio.] Hic vero initium alterius foret capitis, ubi de origine ſtatus diſputatur, nec ambigo, quin Fabius continenter ſcripſerit. ſuperiori memoria factum eſt, ut notarentur ſpatia, & Autorum perpetuus alioqui ſermo diſtraheretur intervallis, & inepta diſtinctione conturbetur. porro ſi quid imperite ſectum eſt, certe haec de ſtatu diſputatio uſque adeo luxata & loco mota, ut utroſne magis mirer, Profeſſores an Chalcographos, ſaepe dubitem. PINUS.

Praecipue repugnat.] *Maxime.* Steph.

Qui propoſitionem ſuam confirmet.] Secundum Celſum, ille qui intendit, ſtatum facit, cum ſit illius probare. intendit autem actor in ſtatu *conjecturali:* intendit reus, in ſtatu *judiciali.* Ut ſi accuſator dicat, *Occidiſti*, reus neget, accuſatoris erit probare, ab eoque ſtatus orietur: ſi reus dicat, *Occidi*, ſed jure, ejus erit probare, viciſſimque ab eo ſtatus naſcetur. TURNEB.

Hominem occiſum.] *Occidiſſe.* MS. Joan. Vaſc. Steph. Roignii.

A re fiat.] *Fiet.* Ald. Locat.

Propius.] *Proprius.* V. C. Alm.

Cum quo agitur.] *Agatur.* Locat. Ald. V. C. Alm.

Fieri ſtatum à reſpondente.] Haec non eſt Fabii ſententia: nam dicet ex intentione & depulſione naſci ſtatum: ſed ut veriſimilior, praefertur opinioni Celſi. Per *reſpondentem* autem hic *actorem* & reum intelligit, ſed diverſis rationibus. TURNEBUS.

Quia & videri.] *Et quia.* Locat. Ald. *quia videri.* Gryph. Colin. Baſil. & ita legendum Regius eſſe cenſet.

Syllogiſmo.] *Syllogiſmus* ſtatus eſt legalis, quo rem non ſcriptam legi & ſcripto quadam ſimilitudine

Digitized by Google

feci, coget adverſarium conjectura uti: & ſi dicat, *Non habet legem*, ſyllogiſmo) concedamus ex depulſione naſci ſtatum. Nihilo minus enim res eo revertetur, ut modo is qui agit, modo is cum quo agitur, ſtatum faciat. Sit enim accuſatoris intentio, *Hominem occidiſti*: ſi neget reus, faciet ſtatum qui negat. Quod ſi confutetur, ſed *jure à ſe adulterum dicit occiſum* (nempe legem eſſe certum eſt, quae permittat) niſi aliquid accuſator reſpondeat, nulla lis eſt. *Non fuit* (inquit) *adulter*. Ergo depulſio incipit eſſe actoris: ille ſtatum faciet. Ita erit quidem ſtatus ex prima depulſione, ſed ea fiet ab accuſatore, non à reo. Quid? quod eadem quaeſtio poteſt eumdem vel accuſatorem facere vel reum: *Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim primis ordinibus ne ſedeat*. qui ſe praetori in hortis oſtenderat, neque erat productus, ſedit in quatuordecim ordinibus. Nempe intentio eſt, *Artem ludicram exercuiſti*. depulſio, *Non exercui artem ludicram*. quaeſtio, *Quid ſit artem ludicram exercere*. Si accuſabitur theatrali lege, depulſio erit rei. ſi excitatus fuerit de ſpectaculis, & aget injuriarum: depulſio erit accuſatoris. Frequentius tamen illud accidet, quod eſt à pluribus traditum. Effugerunt has quaeſtiones qui dixerunt ſtatum eſſe id, quod appareat ex intentione & depulſione, ut *feciſti*, *non*

tudine accommodamus. ita appellatur, quia argumentatio fit, & in majore propoſitione lex ponitur, in minore facti accommodatio ad legem. verbi gratia, ſi is, quem adulterium commiſiſſe accuſamus, dicat actorem legem non habere, coget actorem ejuſmodi uti ſyllogiſmo, *Jus eſt, in adulterio necare deprehenſum: tu es in adulterio deprehenſus, ergo jure necandus es*, & ex conſequenti tecum jure agere licet. Vel *ſyllogiſmo*, ſtatu ratiocinativo. TURNEB.

Quia videtur illis.] Pro illis mihi *illic* legendum eſſe videtur, hoc eſt conjectura & ſyllogiſmo. REGIUS.

Nihilo minus enim.] Si dicamus ſtatum à depulſione fieri, cum depulſio in ſtatu conjecturali fiat à reo, reus illic ſtatum faciet: at in ſtatu judiciali cum depulſio fiat ab actore, actor ſtatum illic conſtituet. TURNEB.

Quod ſi confutetur.] *Confitetur* MS. Joan. And. Baſil. *Quid ſi confitetur.* V. C. Alm. Ven. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *quod ſi confutetur*. Obr.

Accuſator reſpondeat.] *Reſpondet*. V. C. Alm.

Qui artem ludicram.] Ottho Roſcius legem tulit, *ne quis in quatuordecim primis ordinibus ſederet, niſi qui cenſum equeſtrem haberet*: exceperat etiam eos, qui infames ſunt. porro qui artem ludicram exercent, ex Praetoris edicto, de his qui notantur infamia, infames habentur. TURNEB.

In quatuordecim primis ordinibus.] Vide Pet. Pithaeum Adverſ. lib. 2. c. 17. pag. 799. Lamp. Critic. Part. II.

In hortis.] Pithoeus, *Populo Romano in orcheſtra oſtenderat*. ſed huic repugnare puto verbum *productus*, quod de eo, qui in orcheſtra artem ludicram exercuit, recte dicitur, non qui in hortis egit hiſtrionem. ut recte Petrus Faber. lib. I. ſemeſtr. cap. 20. ubi Pithoeum, quocum inter ſermones familiares de hoc loco egerat, refutat, & egregie docet privatos ludos in hortis editos. & hinc domeſticos habebant hiſtriones luxurioſi; de quibus Forner. rer. Quotid. v. 29. & Domitianus, cum interdixiſſet ſcenam hiſtrionibus, conceſſit intra domum jus exercendi. Sueton. Domit. VII. honeſtius tamen fuiſſe ſcenae operam locare, quam gladiatoriis ſpectaculis, colligi poteſt ex leg. I. §. 6. ff. de poſtul. & leg. 3. ff. de his qui not. infam. quia, qui modo locavit operam, ut cum beſtiis depugnaret, infamia notatur; non vero qui ſcenae locavit, ſi modo non *prodierit*, ſive ut hic dicitur, *productus* fuerit. in hoc conſilium non punitur, in illo vero infamiae poena eſt, ſive depugnaverit, ſive non. BURM.

Depulſio non exercui.] *Depulſio erit rei* MS. Bodl. Andr.

Aget injuriarum.] *Injuriam*. Ald.

Accidet.] *Accidit*. Steph.

A pluribus.] *A plurimis*. V. C. Alm.

non feci: aut *recte feci.* Viderimus tamen, utrum id ſit ſtatus, an in eo ſtatus. Hermagoras *ſtatum* vocat, per quem ſubjecta res intelligatur, & ad quem probationes etiam partium referantur. Noſtra opinio ſemper haec fuit, quum eſſent frequenter in cauſſa diverſi quaeſtionum ſtatus, in eo credere *ſtatum cauſſae, quod eſſet in ea potentiſſimum, & in quo maxime res verteretur.* Id ſi quis *generalem quaeſtionem*, vel *caput generale* dicere malit, cum hoc mihi non erit pugna: non magis, quam ſi aliud adhuc, quo idem intelligatur, ejus rei nomen invenerit, quamquam tota volumina in hanc diſputationem impendiſſe multos ſciam, nobis *ſtatum* dici placet. Sed cum in aliis omnibus inter ſcriptores ſumma diſſenſio eſt, tum in hoc praecipue videtur mihi ſtudium quoque diverſa tradendi fuiſſe: adeo nec qui ſit numerus, nec quae nomina, nec qui generales, quive ſpeciales ſint ſtatus, convenit. Ac primum Ariſtoteles elementa decem conſtituit, circa quae verſari videatur omnis quaeſtio. Οὐσίαν, quam Flavius *eſſentiam* vocat: neque ſane aliud eſt ejus nomen Latinum: ſed ea quaeritur an ſit.

Et depulſione.] Haec non agnoſcunt MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr.

Viderimus tamen.] Hanc opinionem Fabius non improbat, ſed exactius expendit, quaſi non ſit ſtatus, quaeſtio quae apparet ex intentione & depulſione, ſed in illa quaeſtione ſit ſtatus. ut in hac quaeſtione, *an fecerit*, eſt conjectura: *an recte fecerit*, additis firmamentis & rationibus, ſtatus apparet. TURNEB.

Quum eſſent.] *Ut cum eſſent &c. in eo crederem.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

In quo maxime res verteretur.] Hoc intelligendum eſt de cauſa ſimplici. nam alioqui cauſa conjuncta plures habere cauſae ſtatus poteſt aeque principales, ut *repetundarum cauſa.* TURNEB. *verſaretur.* Andr.

Dicere malit.] *Mallet.* V. C. Alm.

Sed cum.] Hinc novum caput orditur Pinus.

Sed cum in aliis.] Nunc ad poſtremum membrum accedit, *Quot ſint ſtatus:* in quo minor, quam in duobus prioribus, eſt auctorum diverſitas TURNEB.

Praecipue] *Videtur mihi praecipuum.* Venet. Loc. Col. Par. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Steph.

Nec qui generales.] Generales ſunt ſtatus, ſtatus rationales, *an ſit, quid ſit, quale ſit:* ſpeciales vero legales, quia ſunt tanquam rationalium quaedam ſpecies. TURNEB.

Ac primum Ariſt.] Uſum praedicamentorum, quae κατηγορίας vocat Ariſtoteles, poſitum ajunt dialectici in vocum certis ordinibus, ex quibus propoſitiones demum fiant, & quo pacto ſimplices res rationeſque ad ſua genera poſſint perduci, & immenſa vocum rerumque turba in illos ordines deſcripta non amplius tumultuaretur. Fabius vero altius cernens retulit ad quatuor quaeſtiones, quas tractat *Ariſt. primo capite l. 2. poſt. & lib. primo Top.* Haec autem *elementa*, inquit *Valla lib. 1. cap. 1. Dial.* Quintilianus vocat, quod ſenſus caeterorum vocabulorum ad iſta, tanquam ad elementa & principia, referantur: ob eamque rem dicuntur *genera*, quod ex his caetera ſignificata gignantur, &c. quae ſequuntur. Fortunatianus lib. 3. περιστάσεις partes, ſine quibus nulla controverſia fieri poſſit, ſimiliter & Hermagoras μόρια περιστάσεως. Theodorus στοιχεῖα, id eſt, *elementa*, quod ex eorum conjunctione quaeſtiones fiant, perinde atque ex literis ſyllabae & verba connectuntur. Eſſe autem ſeptem ait, quas Graeci ἀφορμὰς vocant. Haec ille. TURNEB. Στοιχεῖα initia, ut mundi, vel humor vel ignis, vel materia, vel corpora inſecabilia. Vide Boëth. l. 2. Arithm. Porphyrii fragment. de x. praedic. PITHOEUS.

Conſtituit.] *Inſtituit.* V. C. Alm.

Οὐσίαν, quam Flavius eſſentiam.] Videndus M. Ant. Muretus Var. lect. libro 15. cap. 20. pag. 1153. Lamp. Crit. Part. 2. Seneca Epiſt. 59. Sidon. Apoll. Epiſtola ad Polemium. PAREUS.

Flavius.] *Plautus.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ald. Colon. Sich. Colin. Baſil. marg. Vaſcoſ. *Plato.* Locat. vid. lib. 11. cap. 14.

Nec ſane eſt aliud ejus nomen Latinum.] De hoc vide *lib. 2. cap. 14. & l. 8. c. 3.* Seneca item epiſtola quadam τὸ ὂν καὶ τὴν οὐσίαν latine exprimi poſſe negat. Flavius *eſſentiam* ſeu *entiam*, dura quidem, ſed pene ſola appellatione uſus eſt. Namque ſubſtantia οὐσίαν non exprimit, cum aliud eſſe intel-

ſit. *Qualitatem*, cujus apertus intellectus eſt. *Quantitatem*, quae dupliciter à poſterioribus diviſa eſt, quam magnum, & quam multum ſit. *Ad aliquid*, unde ductae *tranſlatio* & *comparatio*. Poſt haec **ubi**, & **quando**: deinde *facere*, *pati*, *habere*, quod eſt quaſi armatum eſſe, & veſtitum eſſe. Noviſſime, κεῖσθαι, quod eſt compoſitum eſſe quodammodo, ut *ſedere*, *ſtare*, *jacere*. Sed ex his omnibus prima quatuor ad ſtatus pertinere, cetera ad quoſdam locos argumentorum videntur. Alii novem elementa poſuerunt. *Perſonam*, qua de animo, corpore, extra

intelligamus εἶναι, aliud *ſubſtare* & *ſubſiſtere*, quod Graecis ὑπάρχειν. Certe neque *eſſentia* neque *ſubſtantia* Cicero unquam eſt uſus, ſed antiquo verbo *natura* locis pene infinitis, ut *lib. Tuſc. quaeſt.* 1. Quod enim omnes dicunt, Ariſtotelem inveniſſe *quintam eſſentiam*, ille *naturam* appellat his verbis: Ariſtoteles his omnibus (Platonem ſemper excipio) praeſtans & ingenio & diligentia, cum quatuor nota illa genera principiorum eſſet complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam cenſet eſſe, è qua ſit *mens*. Ubi vocabulum hoc uſurpat pro οὐσίᾳ, non pro φύσει. Quod & divus Auguſtinus non ignoravit, qui principio 2. *libri de moribus Manichaeorum* ait, nam & ipſa natura nihil aliud eſt, quam id quod intelligitur in ſuo genere aliquid eſſe. Itaque ut nos jam novo nomine ab eo, quod eſt, *eſſe* vocamus *eſſentiam*, quam plerunque *ſubſtantiam* etiam nominamus: ita veteres, qui haec nomina non habebant, pro *eſſentia* & *ſubſtantia naturam* vocabant. TURNEB.

Sed ea quaeritur an ſit.] *Subſtantiam* latius accipit Fab. quam Ariſtoteles, ut ad ea omnia pertineat, in quibus quaeritur de rei (ut ita dicam) exiſtentia: ac ſecutus eſt etymologiam nominis, & quaeſtionis rationem. *Idem.*

Qualitatem] *Qualitatem*, & *qualia* Cic. etiam vocat, 1. quaeſt. Acad. quas Graeci ποιότητας: quod ipſum non eſt apud Graecos vulgi verbum, ſed philoſophorum. Ea eſt autem, per quam dicimus *quales*, id eſt, certa quadam affectione praediti. TURNEB.

Quam magnum, & quam multum.] *Magnitudo* quantitas eſt continua, quae copulatas aliquo termino habet partes: *multitudo* vero quantitas eſt diſcreta, cujus partes non aliquo vinculo copulantur. *Idem.*

Ad aliquid.] Πρός τι, quod Cic. in Top. vertit, id quod cum aliquo confertur, ut *duplum ſimplum*, *multa pauca*, *longum breve*, *majus minus*. Ex quo duplex emanat quaeſtio: comparativa, *Uter dux melior*, *Scipio an Annibal*; Tranſlativa, an huic in hunc ſit agendi jus. TURNEBUS.

Armatum eſſe & veſtitum.] *Armatum eſſe*, *veſtitum eſſe*. V. C. Alm.

Κεῖσθαι.] Συγκεῖσθαι. Andr. Ven. Colon. Steph. Gryph. Colin. Baſil. συγχεῖσθαι Locat.

Compoſitum eſſe] Hoc praedicamentum ſignificat quandam corporis poſitionem, & quendam ſitum: *ut rectum eſſe*. TURNEB. Francius malebat *quod eſt compoſitum quodammodo*.

Calefacere, ſtare, jacere.] Conjecturis aliquot in ſuſpicionem venio, locum hunc ab oſcitante aliquo ſcriptore confuſum, quod exempla adducta in elemento ipſius ſitus, parum cum Ariſtotelis mente cohaereant; qui certe *calefacere* exemplum ponit elementi *facere*, & *iraſci* quoque. cum nulla ratione ad ſententiam quadret, & commodius referatur ad *paſſionis* genus. eſt autem, auctoribus Philoſophis, *ira* paſſio. neque dubito, quin docti, qui vel per tranſennam Ariſtotelem inſpexerint, nobis ſint ſuffragaturi. MOSELLAN. duo *calefacere* & *iraſci* ſitum non videntur ullum habere, ut *ſtare*, *ſedere*, proinde expungunt eruditi & alia ſubſtituunt. Moveor exemplarium conſenſu. Quid ergo? ſi qua excuſandi ratio fuerit, nimirum illa, *calefacere* accipi poſſe calefaciendi ſitum, aut certe conjiciemus eſſe mixta exempla actionis & ſitus. Quae ita diſputo, ut non omnino diſpliceant, qui eo loco movent haec velut ſpuria & adulterina. PINUS. *Calere*, *facere*, *ſtare*, *iraſci* MSS. Joan. Bal. Alm. Andr. *calefacere*, *ſtare*, *iraſci*. Ven. Loc. Ald. Sich. Gryph. Colin. Vidov. marg. Steph. *Calere*, *ſtare*, *iraſci*. MS. Bodl.

Alii novem elementa.] Videtur haec opinio eſſe Theodori. ille enim *circumſtantias* appellat elementa. auctor *Fortunatianus*. TURNEB.

Perſonam.] Cujus tripartitam eſſe volunt controverſiam ex triplici bonorum genere, *corporis*, *animi*, & *extra poſitorum* ſive fortuitorum. quae ad conjecturae probationes pertinent, quod rei factae aut fidem adferant aut detrahant: *ad qualitatem* vero, quod animus ſaepe excuſat injuriam, & tam corporis, quam fortunae praeſidia & adjumenta in utramque partem qualitatis valent plurimum. Sed de hoc fuſe lib. 5. *Idem.*

Qua de animo.] *In qua.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Ven. Locat. Ald. Steph. Baſil. Obr.

Extra poſitis.] *Et extra poſitis.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Valc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *ex propoſitis.*

extra poſitis, quaeratur: quod pertinere ad conjecturae & qualitatis inſtrumenta video. **Tempus**, quod χρόνον vocant, ex quo quaeſtio, An is quem, dum addicta eſt, mater peperit, ſervus ſit natus. **Locum**, unde controverſia videtur, An fas fuerit Tyrannum in templo occidere: an exulaverit, qui domi latuit. **Tempus** iterum, quod καιρὸν appellant. Hanc autem videri volunt ſpeciem illius temporis, ut aeſtatem,

poſitis. Locat. quod jam emendavit Regius. Ita mox capit. ſeq. *quaeſtionem aut in rebus extra poſitis, aut in noſtris opinionibus exiſtimat poſitam.*

Tempus.] Intelligitur autem *tempus generale*, quod nullam habet circumfinitionem: dividiturque *in praeteritum, praeſens, & futurum.* Vide hac de re Fabium libro quinto. TURNEB.

Nondum addicta eſt mater.] *Non* particula, ne ſenſum confundat, videtur eradenda, ut legatur, *an is, quem, dum addicta eſt, mater.* addicti autem dicuntur, qui ad tempus ſe creditoribus vendunt, unde eſt titulus apud JCtos *de in diem addictione*, quem, ut pleraque alia vulgus legulejorum corrupte legunt, *de in diem adjectione*, quod quidem grande flagitium eſt. REGIUS. *Addicti* vocantur, qui obſtricti aere alieno, cum ſolvendo non ſint, addicuntur à Praetore ad corporis ſervitutem, donec opera paria faciat cum accepta pecunia. TURNEB. haec controverſia diſtinctione dirimitur, cum addicti proprie non ſint *ſervi*, ſed *eſſe in ſervitute*, vel *pro ſervis*, vel *ſervire ſervitutem* dicebantur. ſic noſter lib. VII. 3. cum quaeritur an *addictus, quem lex ſervire, donec ſolveretur, jubet, ſervus ſit, altera pars finit ita. ſervus eſt, qui eſt jure in ſervitute. altera, qui in ſervitute eſt eo jure quo ſervus, aut ut antiqui dixerunt, qui ſervitutem ſervit:* &c. lib. V. cap. 10. *aliud eſt ſervum eſſe, aliud ſervire, qualis eſſe in addictis quaeſtio ſolet.* talem addictum pro libero fuiſſe permiſit Auguſtus apud Sueton. 24. *Equitem Romanum liberto ſuo addixit, ut relegatum in agros pro libero eſſe ſineret.* ubi intelligere debemus equitem illum opera facere ſervilia coactum fuiſſe in agro, ſed caput & ſtatum non mutaſſe, & libertatem & civitatem retinuiſſe, quo alludit Senec. de vita Beata XVI. *hic, qui ad ſuperiora progreſſus eſt, & ſe altius extulit, laxam catenam trahit, nondum liber, jam tamen pro libero.* & eodem modo capiendum eſt in l. 2. ff. de off. Praetor. Barbarium Philippum non fuiſſe Praetorem, ſed *praetura* tantum *functum*, vel fuiſſe pro Praetore, ut egregie explicat J. a Coſta ad Decretales. pag. 54. BURMAN.

Locum.] Locus, ut in conjectura probationum, ſic in qualitate materiam praebet quaeſtionum, authore *Fab. l.* 5. TURNEB. *Locus.* V. C. Alm. Ald.

Tempus iterum, quod καιρόν.] Speciale quoddam *tempus*, id eſt occaſionem opportune an ſecus agendi. quaedam enim alio alioque tempore melius geruntur. TURN. in Aldina editione vitio operarum legitur, *Tempus iterum, quod πράξιν*; & mox *Actum, id eſt καιρόν.* quod tamen in margine Baſil. ut varia lectio notatur. recte autem diſtinguit χρόνον & καιρόν. Ita Actor. 1. 7. οὐχ ὑμῶν ἐςὶ γνῶναι χρόνους, ἢ καιρούς. & Sophocl. Electra 1293. dixit καιρὸν χρόνου. & ita ἐν καιρῷ Lucas XII. 42. & XX. 10. & Aeſchyl. Prometh. 380. & ἐς καιρὸν Eurip. Hipp. 899. pro tempore, opportune: & καιρὸν ſimpliciter. Ajac. 34. & 1325. Hoc Latini, qui utramque ſignificationem voci *Temporis* tribuunt, cum volunt diſtingere, dicunt *tempus & diem*: ut Nepos in Pelop. 2. ubi Lambinus male aeſtuat. vel dicunt. *hora & tempus* ut Sil. XI. 194.

Nunc hora, viri, nunc tempus, adeſte.

quare nihil temere mutarem apud eundem lib. V. 8. 6.

——— *dabunt idem tempuſque diemque*
Pugnandi.

ubi vide quae adduxit egregius Drakenburgius. ſic & *tempus & hora.* Ovid. in Ibi. 138.

Leniat aut odium tempus & hora meum.

& ita Mattheus Euang. XXIV. 36. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν. & ita ἐν ὥρᾳ ἔλθεν dixit Pindarus VI. Olymp. 47. quod Terentius dixit *in tempore venire*, & quod noſter dicit καιρὸν ſpeciem temporis, ut aeſtatem vel hyemem, notare, ita in illo Lucae loco. XX. 10. ἐν καιρῷ vindemia notatur. & ita forte apud Euripid. Hecub. 592.

——— οὐκοῦν δεινὸν, εἰ γῆ μὲν κακὴ
Τυχοῦσα καιροῦ θεόθεν, εὖ στάχυν φέρει.

non igitur mirum ſi terra quidem mala nacta bonum tempus devinitus, bonam ſegetem ferat. ubi vertunt *bonum coelum*, & Scholiaſtes τυχοῦσα εὐκρασίας. ſed bonum tempus, ibi notat anni tempus, ut aeſtatem, vel autumnum fertilem, & aptum frugibus producendis. & ita ὥρα etiam praecipue de aeſtate, unde ὡραῖοι fructus, de quibus egregie ſummus Graevius Lect. Heſiod. c. 11. & de verno tempore ſumi docuit vir Illuſtris Spanhem. ad Callim. Hym. in Apoll. 81. & de trimeſtri ſpatio, quo quatuor anni tempeſtates definiuntur, ſumi Anthol. lib. III. cap. 5. pag. 301. adnotavit Obſopaeus. BURM.

Huic ſubjicitur.] *Fortuita* eſt haec *occaſio*, unde trahitur illud declamationis argumentum, de eo, qui

Digitized by Google

ſtatem, vel hyemem. Huic ſubjicitur ille in peſtilentia comesſator. *Actum*, id eſt πρᾶξιν, quod eo referunt, ſciens commiſerit, an inſciens: neceſſitate, an caſu, & talia. *Numerum*, qui cadit in ſpeciem quantitatis, An Thraſybulo triginta praemia debeantur, qui tot tyrannos ſuſtulerit. *Cauſſam*, cui plurimae ſubjacent lites, quoties factum non negatur, ſed quia juſta ratione ſit factum, defenditur. Τρόπον, cum id, quod alio modo fieri licet, alio dicitur factum: hinc eſt adulter loris caeſus, vel fame necatus. *Occaſionem factorum*, quod eſt apertius, quam ut vel interpretandum, vel exemplo ſit demonſtrandum: tamen ἀφορμὰς ἔργων vocant. Hi quoque nullam quaeſtionem extra haec putant. Quidam detrahunt duas partes, *numerum & occaſionem:* & pro illo, quem dixi actu, ſubjiciunt res, id eſt πράγματα. Quae ne praeteriſſe viderer, ſatis habui attingere. Ceterum his nec ſtatus ſatis oſtendi, nec omnes contineri locos credo: quod apparebit diligentius legentibus, quae de utraque re dicam. Erunt enim plura multo, quam quae his elementis comprehenduntur. Apud plures auctores legi placuiſſe quibuſdam, unum omnino *ſtatum* eſſe *conjecturalem*. Sed quibus placuerit, neque illi tradiderunt, neque ego uſquam reperire potui. Rationem tamen hanc ſecuti dicuntur, quod res omnis ſignis colligeretur. quo modo licet qualitatis quoque ſolum ſtatum faciant: quia ubique qualis ſit cujuſque rei natura, quaeri poteſt. Sed utrocumque modo ſequetur ſumma confuſio. Neque intereſt,

qui invaleſcente peſte epulas celebrabat, & paſſim ſe vino ciboque explebat, ut crimen totum illi ex eo confletur, quod per occaſionem alienae calamitatis ipſe luxu difflueret, itaque peſtem invexiſſe & auxiſſe crederetur. *Vide lib. 5. de locis argumentorum.* TURNEB.

Actum.] *Actor.* V. C. Alm.

An Thraſybulo.] Lacedaemonii Athenienſibus ſuperatis, triginta praetores impoſuerunt, qui tyrannidem occuparunt, & à Traſybulo ſublati ſunt: is tamen duntaxat corona oleagina donatus eſt. vide Juſtinum. TURNEBUS. *Thraſymacho.* Marg. Baſil.

Praemia debeantur.] *Praemio.* MS. Bal.

Qui tot Tyrannos.] *Quia.* V. C. Alm. & Obrechtus.

Cauſſam.] Huc pertinent omnes quaeſtiones cauſarum, in quibus jure factum defendimus. ſed de his omnibus fuſius *Fabius lib.* 5. de locis argumentorum. TURNEB. *Cauſſa.* V. C. Alm.

Dixi actu.] *Actum.* V. C. Alm.

Caeterum his.] Communi utitur reprehenſione, eamque breviter concludit. TURNEB.

Apud plures.] Nunc enumerat varias opiniones de ſtatuum numero: quibus expoſitis, quid ipſe ſentiat explicabit. *Idem.*

Signis colligeretur.] *Signum locus eſt conjecturalis.* eſt enim nota quaedam, quae ſub ſenſum cadit, & ex ſe aliquid indicat. hi autem ſigna accipiunt pro quacunque veriſimili probatione, aut etiam neceſſaria, quae in omnibus ſtatibus reperitur. TURNEB. de *ſignis* vide Cornific. ad Herenn. lib. II. cap. 4. & noſtrum lib. v. cap. 9. ALMEL.

Quo modo libet.] L. Vallae codex habet, *Quo modo licet qualitatis, &c.* quae lectio communior eſt. Reprehendit autem opinionem ſuperiorem ab abſurdo. TURNEB. *quo modo libet.* Ven. Locat. Ald. Colon. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Qualitatis quoque.] Locus hic integer non eſt: eum ſic emendabis, *ſunt, qui qualitatis quoque ſolum ſtatum facerent.* PHILAND.

Utrocumque.] *Utroque.* Steph.

Sequetur.] *Sequeretur.* V. C. Alm.

Confuſio.] Sive enim conjecturam, ſive qualitatem ſolam, magna quaedam orietur obſcuritas, quia diſtingui in tot ſpecies quaeſtionum non poſſunt. TURNEB.

Neque intereſt.] Quemadmodum, ſi nullus eſſet ſtatus definitus, labi nemo poſſet eo eligendo, cum fortuito obtigiſſet: ita ſi unum eſſe dicis, omnes

Digitized by Google

tereſt, unum quis ſtatum faciat, an nullum, ſi omnes cauſſae ſint conditionis ejuſdem. *Conjectura* dicta eſt à conjectu, id eſt directione quadam rationis ad veritatem: unde etiam ſomniorum atque ominum interpretes *conjectores* vocantur. Appellatum tamen eſt hoc genus varie, ſicut in ſequentibus apparebit.
VIII. Fuerunt qui duos ſtatus facerent: Archidemus *conjecturalem*, & *finitivum*, excluſa *qualitate*, quia ſic de ea quaeri exiſtimabat, quid eſſet iniquum, quid injuſtum, quid dicto audientem non eſſe: quod vocat, de eodem & alio. Hinc diverſa ſententia eorum fuit, qui duos quidem ſtatus eſſe voluerunt, ſed unum *inficialem*, alterum *juridicialem*. *Inficialis*, quem nos dicimus *conjecturalem*, cui ab inficiando nomen alii in totum dederunt, alii in partem, quia accuſatorem conjectura, reum inficiatione uti putaverunt. *Juridicialis* eſt qui δικαιολογικὸς Graece dicitur. Sed quemadmodum ab Archidemo qualitas excluſa eſt, ſic ab his repudiata finitio. nam ſubjiciunt eam juridiciali: quaerendumque arbitrantur, juſtumne ſit, ſacrilegium appellari quod objiciatur, vel furtum vel amentiam. Qua in opinione Pamphilus fuit: ſed *qualitatem* in plura par-

titus

omnes ſimiles facis cauſas, neque proinde errare poteris. naturam enim ducem ſequereris. *Idem.*

Unum quis.] *Utrum quiſque.* MSS. Bodl. Alm. *Utrum quiſque ſtatum unum faciat.* Andr. *utrum qui.* Ald. ut & ante Regium legebatur.

Conjectura.] Quia ſtatus princeps eſt *conjectura*, unde ejus nomen trahatur, exponit: nempe à *conjectu*, qui eſt agitatio mentis ſolers ad veritatem ſignis eliciendam. De hoc vero fuſe paulo poſt. TURNEB.

Ad veritatem.] *Juxta.* Baſil. margo.

Somniorum.] Eos Graeci ὀνειροκρίτας & ὀνειροπόλους vocant, unde & Artemidori libri quinque de inrerpretatione ſomniorum ὀνειροκριτικοὶ inſcribuntur. PHILAND.

Atque ominum.] *Hominum.* V.C. Alm. *omnium* Ald. Steph.

Vocantur.] *Vocamus.* Stephan. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

In ſequentibus.] *Sicut ſequentibus.* V. C. Alm.

Fuerunt qui, &c.] Pergit enumerare varias de numero ſtatuum ſententias. TURNEB.

Archidemus.] Scriptor Graecus, cujus tamen Suidas non meminit. MOSELLAN. meminit ejus Demetrius Phalereus de interpretatione ſect. 34. BURM.

De eodem & alio.] De eodem & alio appellamus, quando quid differentiae ſit inter res aliquas aut ſimilitudinis, adjectis proprietatibus explicamus. TURNEB. *de eodem & alia.* V. C. Alm.

Hinc diverſa.] *Huic diverſa.* MSS. Joan. Alm. Ven. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Voluerunt ſed unum.] *Sed* non habet Stephanus.

Inficialis quem nos.] *Inficialis eſt, quem dicimus.* V. C. Alm.

Δικαιολογικός.] Quia, qui illo ſtatu contendit, jura ſua allegat. ita enim appellatur δικαιολογία. TURNEB.

Sed quemadmodum ab Archidemo.] *Sed ab Archidemo.* Ald.

Nam ſubjiciunt.] Non putant ſimpliciter quaeri de facti appellatione oportere, ſed annectendam *qualitatem*, ut fiat juridicialis mixtus. TURNEB.

Pamphilus.] *Pamphidos*, Πάμφιλος Ἀπολλωνιάτης, ῥήτωρ δὲ ἄσημος. ut in fragmento Herodiani de nominibus propriis. SICHARD. Aut hic pictor fuit, ſed idem (ut docet *Plinius*) doctiſſimus: aut pictoris Pamphili gentilis, unde à *Cicer. de Oratore* irridetur, quod in inſulis artem rhetoricam ſcripſerit. TURNEB. quem & vide ad Cicer. 1. Agrar. cap. 2. ſed an hic Pictor Pamphilus Apellis praeceptor Plin. XXXV. 10. & Praxitelis diſcipulus eidem lib. XXXVI. 5. ſit ille, qui de Rhetorica ſcripſerit, admodum incertum puto. Fuit & *Pamphilus* Auditor Platonis, quem Epicurus Sami audivit, Cicer. I. de Nat. Deor. 26. quem obſcurum hominem fuiſſe indicat Cicero, *Pamphilum quemdam* vocando, ut & alterum illum lib. III. de Orat. 21. appellaverat *Pamphilum neſcio quem.* ab his diverſus *Pamphilus* videtur Grammaticus, qui ſcripſit hiſtoriam herbarum, in qua multas aniles & poeticas fabulas & ſuperſtitioſas praeſtigias addidit teſte Galeno, de quo Lambecius in Biblioth. Caeſar. lib. II. cap. 7. operoſe agit, & cujus ima-

go

titus eſt: plurimi deinceps, mutatis tantum nominibus, in rem, de qua non conſtet, & in rem, de qua conſtet. Nam eſt verum, nec aliter fieri poteſt, quam ut aut certum ſit factum eſſe quid, aut non ſit. Si non eſt certum, conjectura ſit: ſi certum eſt, reliqui ſtatus. Nam idem dicit Apollodorus, quum quaeſtionem aut in rebus extra poſitis, quibus conjectura explicatur, aut in noſtris opinionibus exiſtimat poſitam: quorum illud πραγματικὸν, hoc περὶ ἐννοίας vocat. Idem, qui ἄπορον & προληπτικὸν dicunt, quo dubium & praeſumptum ſignificatur, de quo liquet. Idem Theodorus: qui de eo an ſit, & de accidentibus ei, quod eſſe conſtat, id eſt περὶ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων exiſtimat quaeri. Nam in his omnibus prius genus conjecturam habet, ſequens reliqua. Sed haec reliqua Apollodorus duo vult eſſe, *qualitatem*, & *de nomine*, id eſt finitivam: Theodorus, *quid*, *quale*, *quantum*, *ad aliquid*. Sunt & qui de eodem, & de alio, modo *qualitatem* eſſe, modo *finitionem* velint. In

go conſpicitur in codice illo celeberrimo Dioſcoridis, de quo & vide eruditiſſimum Montfaucon. Palaeogr. Grae. lib. III. cap. 2. Lambecius vero Suidam ex duobus Pamphilis tres feciſſe cenſet, quem refutat Kuſterus ad Suidam: quem tamen male credo hunc herbarum ſcriptorem eumdem ſtatuere, qui Epicuri praeceptor fuit, & praeterea εἰκόνας, *imagines*, quas Pamphilus primus ſcripſiſſe dicitur, ſimilis fuiſſe argumenti, ac Philoſtrati; cum herbarum figuras, ordine alphabetico diſpoſitarum, intelligere, omnis ratio ſuadeat. Quiſnam vero Pamphilus hic Rhetor ſit non definire audeo, nec an idem ſit Quinctiliano & Ciceroni memoratus; ſuſpicio tamen mihi eſt, Ciceronem in dicto loco forte alludere ad Pictorem Pamphilum, qui cum ſupplices Heraclidas Athenienſibus in porticu pinxiſſet (de quo vide Ariſtoph. Plut. Act. II. ſc. 3. & quae ibi Scholiaſtes & alii adnotant) recte in *inſulis pinxiſſe artem Rhetoricam* (male *inſulis* videtur legiſſe Pinus ad hunc locum) dici poſſet, quia forte tanta arte ſupplicantium figuras expreſſerat, ut quaſi artis Rhetoricae praecepta ex pictura & eorum vultibus & inſulis poſſint deprehendi. noſter & Pamphili meminit Pictoris lib. XII. 10. Ubi dicit eum *ratione*, fuiſſe judicatum, *praeſtitiſſe caeteris*; praeterea Obrechtus & Gibſon hic *Pamphilius* ediderunt, nec monuerunt, an auctoribus MSS. certe ego in nulla editione illud deprehendi; neque Pamphilium aliquem novi. *Pamphilum* quoque Juriſconſultum, video ab Africano laudari in leg. 5. ff. de aur. & arg. ſed quem etiam ignoro, neque a vitarum JCtorum ſcriptoribus memorari novi. BURM.

In rebus extra poſitis.] Res extra poſitas vocat, *circumſtantias*, *ſigna*, *tabulas*, *teſtimonia*, quae primas habent in omni conjectura, quaeque extrinſecus aſſumuntur ad conjecturae probationem. Res poſitas in noſtris opinionibus, dicit, quia in opinione judicum eſt poſitum, debeatne hoc ſic appellari, aut juſtum exiſtimari. TURNEB.

Idem, qui.] *Idemque ἄπορον*. Venet. Locat. Ald. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. *Idem ἄπορον*. Colon. *Idem quia*. V. C. Alm.

Quo dubium & praeſumtum.] *Idem dubium & praeſumtum quid ſign.* V. C. Alm. *Id eſt dubium & praeſumtum, quo ſignificatur de quo liquet*. Arg. Obr.

Quo dubium.] Litera hujus loci varia eſt, & uno aut altero verbo defraudata videri poteſt. Illud enim, *dicunt*, facit ut alios eſſe intelligamus, qui in haec duo capita omnem deſcripſerunt quaeſtionem, ut plena dictio in hunc modum videatur fuiſſe, *qui dubium & praeſumtum, id eſt de quo conſtat Graeco ἄπορον & προληπτικὸν faciunt quaeſtionum capita, quibus dubium praeſumptumque ſignificatur.* Mihi ſenſum aperire ſatis eſt viſum. Reſtituere germanae lectioni fortunae erit magis, ſi quis in vetuſtum codicem inciderit, quam conjecturae, qua uti poſſum, ſi repetas ordinem. Inde plurimi deinceps, mutatis tantum nominibus, in rem dubiam & de qua conſtat. Idem Apollodorus, *dicit* ſubaudis, ſic *idem* accipe extrinſecus, *ſentiunt qui.* &c. PINUS. ſcribe *quibus dubium*. PHILAND.

Idem Theodorus.] *Item Theo.* MSS. Bal. Alm. Venet. Locat. Ald. Colon. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Sunt qui de eodem,] Cicero quoque hac in re eſt varius. nam *in Part.* idem & aliud ſubjicit finitioni: *in Topicis* vero, qualitati: ac ſi propriis notis & tanquam definitione differentiam aut ſimilitudinem colligas, merito ad definitionem redigetur:

In duo & Poſidonius dividit, *vocem*, & *res*. In voce quaeri putat, an ſignificet *quid*, *quam multa*, *quomodo:* in rebus *conjecturam*, quod κατ' αἴσθησιν vocat: & *qualitatem*: & *finitionem*, cui nomen dat κατ' ἔννοιαν: & *ad aliquid*. Unde & illa diviſio eſt, alia eſſe ſcripta, alia inſcripta. Celſus Cornelius duos & ipſe fecit ſtatus generales, *an ſit*, *quale ſit*. Priori ſubjecit finitionem, quia aeque quaeratur, an ſit ſacrilegus, qui nihil ſe ſuſtuliſſe de templo dicit, & qui privatam pecuniam confitetur ſuſtuliſſe. *Qualitatem*, in *rem* & *ſcriptum* dividit. Scripto, quatuor partes legales, excluſa tranſlatione: *quantitatem* & mentis quaeſtionem, conjecturae ſubjecit. Eſt etiam alia in duos dividendi ſtatus ratio, quae docet aut de ſubſtantia controverſiam eſſe, aut de qualitate: ipſam porro qualitatem aut in ſummo genere conſiſtere, aut in ſuccedentibus. De ſubſtantia eſt conjectura. Quaeſtio enim tractatur rei, an facta ſit, an fiat, an futura ſit. Interdum etiam mentis: idque melius, quam quod iis placuit, qui ſtatum eumdem facti nominaverunt, tamquam de praeterito tantum, & tantum de facto quaereretur. Pars qualitatis, quae eſt de ſummo genere, raro in judicium venit: quale eſt, *id ne ſit honeſtum*,

tur: ſin autem accidentibus, ad qualitatem. de hoc autem fuſius *lib.* 7. *Fab.* TURNEB.

Quid, quam multa, quomodo.] Sub voce quaerendi, *formam*, quae ab Ariſtotele in Poſterioribus, quid eſt, vocatur, comprehendit. Primum autem efficit *ſcriptum & voluntatem*. nam quae voluntas ſit legis & ſignificatio, quaeritur: ſecundum efficit *ambiguitatem*, quando verba in plures intellectus poſſunt trahi: tertium *ratiocinationem*. nam illic quaeritur, quomodo quod ſcripto comprehenſum non videtur, à ſcripto ſignificetur. *Idem. quicquam multa* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Ante Regium legebatur *qui*, *quia multum*, ſed ille correxit jam, *quid? quam multa?*

In rebus.] *In* non habet V. C. Alm.

Κατ' αἴσθησιν.] Forte, quod facti probatio ſignis in ſenſum venientibus peragatur. unde ſecundum ſenſum *ſtatus* dicetur *conjecturalis*. TURNEB. Κατάστασιν. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Κατ' ἔννοιαν.] Quod rationis vi & cogitationis probetur. *Idem.*

Unde & illa diviſio.] Scripti, *legales* dicuntur: non ſcripti, *conjectura*, qualitate & finitione terminantur. TURNEB.

Alia inſcripta.] *Non ſcripta* malebat Francius. male; nam & ita *inſcriptas pecudes* a Varrone dici, quae non in tabulas publicanorum erant relatae, docui cap. IV. de Vectigal. Populi R.

Quia aeque.] Quia utrobique negatio: perfecta quidem in conjectura, in definitione quadantenus, nempe quoad facti illud nomen eſſe inficiamur. Celſus item finitionem conjecturae ſubjicit, quod videret nonnullas finitiones ad conjecturam accedere, eamdemque in omnibus rationem eſſe exiſtimaret. Eſt autem duplex quaerendi per finitionem forma ſeu ratio: una, cum quid ſit res quaeritur, ut, *quid eſt homo?* Altera cum finitionem ipſam quaerimus, ut, *an homo ſit animal rationale, mortale*: & hoc conjectura tractatur, prius vero numquam ad eam accedit. TURNEB.

Confitetur ſuſtuliſſe.] *Confitetur ſe ſuſtuliſſe*. Ven. Locat. Ald. Colon. Sich. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Et mentis quaeſtionem.] Fabius quoque libro ſeptimo duplicem facit conjecturam: alteram *rei*, alteram *mentis*, cum quaeritur quo animo fecerit. TURNEB.

Qualitatem aut in ſummo genere, &c.] *Qualitas de ſummo genere*, ſive infinita, eſt quando in univerſum qualis ſit cujuſque rei natura & forma, quaeritur. quaeſtiones autem hae vix in judicium veniunt, interdum tamen in deliberationem: certe à philoſophis fere ſolis tractantur. *Qualitas* autem *de ſuccedente genere* ſeu finita eſt, cum de rebus ſuperiori ſubjectis particularius quaeritur, ut de utili, juſto, honeſto. hae quaeſtiones cadunt in deliberationem & judicia frequenter. De hac autem diviſione *Fabius lib.* 7. Idem.

Interdum etiam mentis.] *Etiam intentionis & voluntatis.* Ald. & Baſil. marg. *intentionis.*

Id ne ſit honeſtum.] Qua in re Stoïci diligenter differunt

ſtum, quod vulgo laudatur. Succedentium autem aliae de communi appellatione, ut *ſitne ſacrilegus, qui pecuniam privatam ex templo furatus eſt*. Aut de re denominata, ubi & factum eſſe certum eſt. Cui ſubjacent omnes de *honeſtis, juſtis, utilibus*, quaeſtiones. His etiam ceteri ſtatus contineri dicuntur, quia & quantitas modo ad conjecturam referatur, ut *majorne Sol, quam terra*: modo ad qualitatem, *quanta poena quempiam, quantove praemio, ſit affici juſtum*: & tranſlatio verſetur circa qualitatem, & definitio pars ſit tranſlationis. quin & contrariae leges, & ratiocinativus ſtatus, id eſt ſyllogiſmus, & plerumque ſcripti & voluntatis, aequo nitantur: niſi quod hic tertius aliquando conjecturam accipit, quid ſenſerit legis conſtitutor: ambiguitatem vero ſemper conjectura explicari neceſſe ſit: quia, cum ſit manifeſtum verborum intellectum eſſe duplicem, de ſola quaeritur voluntate. A plurimis tres ſunt facti generales ſtatus, quibus & Cicero in oratore utitur, & omnia, quae aut in controverſiam, aut in contentionem veniant, contineri putat, *Sitne, quid ſit, quale ſit*: quorum nomina apertiora ſunt, quam ut dicenda ſint. Idem Patrocles ſentit. Tres fecit & M. Antonius, his quidem verbis, *Paucae res ſunt, quibus ex rebus omnes orationes naſcuntur, factum, non factum: jus, injuria: bonum, malum*. Sed quoniam, quod jure dicimur feciſſe, non hunc ſolum intellectum habet, ut lege, ſed illum quoque, ut juſte feciſſe videamur: ſecuti Antonium apertius voluerunt eoſdem ſtatus diſtinguere. Itaque dixerunt *conjecturalem, legalem, juridicialem*: qui & Virginio placent. Horum deinde fecerunt ſpecies, ita ut le-

diſſerunt contra Cyrenaicos. TURNEB.

Ex templo furatus eſt.] *De templo ſurripuit*. Andr.

Quia & quantitas modo, &c.] De his vide fuſius apud *Fab. lib.* 7. TURNEB.

Majorne ſol, &c.] Nam mathematici ajunt undeviginti partibus majorem eſſe terra ſolem: *Epicurus* vero tantum eſſe, quantum nobis videretur. *Anaximander* apud Plutarchum, ſolem aequalem facit terrae, circuitum vero ejus, quo vehitur, ſepties & vicies eſſe majorem. conjecturalis itaque erit quaeſtio. *Idem*.

Tranſlatio verſetur, &c] Quia quaeritur juſtumne ſit hac de cauſa rectam litis intentionem eludi. *Idem*.

Quin & contrariae.] *Quin etiam*. Ald. Locat.

Syllogiſmus.] Francius malebat *Syllogiſticus*.

Cicero in Oratore.] Etiam in *lib. de Oratore ad Q. fratrem*. TURNEB.

Sitne, quid ſit, quale ſit.] Cicero libro 2. de Orat. cap. 24.

Ut dicenda ſint.] *Docenda*. Colon. Sich. Gryph. Vidov. Baſil. marg. Steph.

M. Antonius.] Eo opinor libro, quem imperfectum inchoatumque reliquit. TURNEB.

Sed quoniam.] Quia enim cum dico, *jure feci*, non tamen lege licere dico, ideo Antonium ſecuti, inter jus & injuriam, bonum & malum ut diſcrimen ſtatuerent, primum ſtatum *conjecturalem*: alterum, quo lege nitimur, *legalem*: tertium, quo rationis vi bonum eſſe contendimus, *juridicialem* nominarunt. *Idem*.

Virginio.] Virginius hic auctor fuiſſe putatur Rhetoricorum ad Herennium, qui falſo Ciceroni adſcribuntur. ibi enim haec eadem eſt ſtatuum diviſio, quae ſi Ciceronis eſſet, ei certe a Fabio adſcriberetur, mihi autem ne Virginii quidem illud opus eſſe videtur, tametſi his Fabii verbis motus id olim aſſeruerim. Quae enim Virginii ſententia alibi à Fabio allegatur, in Rhetoricis ad Herennium non invenitur κατὰ ῥητὸν. REGIUS. ego amplio judicium. nec enim ſtatim, ſi hoc ibi reperitur, illi tribuendum illud opus conſtat. duas praeſertim in partes diſcerpſerunt, legalem & juridicialem. Legali ſubjiciunt definitionem, quod verba in lege poſita definiamus. in illo errore eſt is, qui ſcripſit ad Herennium Senecionem, non autem, ut interpretes ejus libri comminiſcuntur, Ciceronis neceſſarium. Unde vero ſit propius a Virgi-

nio

legali ſubjicerent finitionem, & alios, qui ex ſcripto dicuntur: legum contrariarum, quae ἀντινομία dicitur: & ſcripti, & ſententiae vel voluntatis, id eſt κατὰ ῥητὸν, καὶ διάνοιαν: & μετάληψιν. quam nos varie *tranſlativam*, *tranſſumptivam*, *tranſpoſitivam* vocamus: συλλογισμὸν, quem accipimus *ratiocinativum*, vel collectivum: ambiguitatis, quae ἀμφιβολία nominatur: quos poſui, quia & ipſi à plerìſque ſtatus appellantur, quibuſdam legales potius quaeſtiones eas dici placuit. Quatuor fecit Athenaeus. προτρεπτικὴν ςάσιν, vel παραινετικὴν, id eſt *exhortativum*, qui ſuaſoriae eſt proprius. συντελικὴν, qua *conjecturam* ſignificari, magis ex his, quae ſequuntur, quam ex ipſo nomine apparet. ὑπαλλακτικήν. ea *finitio* eſt, mutatione enim nominis conſtat. Juridicialem, eadem appellatione Graeca, qua ceteri, uſus. Nam eſt (ut dixi) multa in nominibus differentia. Sunt qui ὑπαλλακτικὴν *tranſlationem* eſſe exiſtiment, ſecuti hanc mutationis ſignificationem. Fecerunt alii totidem ſtatus, ſed alios, *an ſit, quid ſit, quale ſit, quantum ſit:* ut Caecilius & Theon. Ariſtoteles in rhetoricis etiam ſic omne opus dividit, in veritatem, & petenda ac fugienda, quod eſt ſuaſoriae: & eodem atque alio partiendo

nio ſcriptum opus, qui Herennium Senecionem uſque adeo coluerit. vide Plinium. Pinus. Item Cornificio in rhetor. ad Herennium. *Virginii* autem crebra eſt mentio apud Quinctilianum & Plinium juniorem. Turneb. Herennii meminit Plinius lib. I. Ep. 5. & IV. II. & VII. 19. de Virginio vide ſupra ad cap. I. hujus libri.

Legali ſubjicerent fin.] Quia in definitione vocabula ſcripti ſunt explicanda. Turnebus.

Dicuntur.] *Ducuntur.* MS. Joan. Andr.

Ipſi à pleriſque ſtatus appellantur.] Nam ſtatus ſcripti à rationalibus oriuntur, & ad rationales reducuntur: peculiarem tamen habent tractatum, ut videantur potius eſſe quaeſtiones ſpeciales à ſtatibus ortae, quam ſtatus: quo nomine Fortunatianus libro tertio eas appellat, ab inventore νομικὰς, à nobis *legales* dici aſſerens. Turneb.

Quibuſdam legales.] *Cum quibuſdam l. p. q. e. d. placuerit.* V. C. Alm. Obr.

Quatuor fecit.] *Dicit Athenaeus.* marg. Baſil.

Παραινετικὴν.] Παρορμητικὴν eſt legendum, id eſt concitativa, ἀπὸ τοῦ Παρορμᾷν hoc eſt ab impellendo vel concitando. Regius.

Suaſoriae.] Quemadmodum ex Hermogene colligit Trapezuntius, ſtatum negotialem proprium fecit ſuaſoriae cauſae. Turneb.

Συντελικὴν.] Sic fortaſſe, quia contracta & coëuntia argumenta ſive ſigna, ex quibus conjectura petitur, proſunt, ut docebit *lib. 5. cap. 9.* & quod per ſe non ſufficit, caeteris adjunctum teſtimonii loco dicetur. συντελεῖν enim *proficere* & *ad ſummam conferre* ſignificat. Turneb.

Apparet.] *Appareat.* Locat. Ald.

Mutatione enim nominis conſtat.] Quia nomen, quod intenditur ab actore, à reo mutatur, & ejus loco aliud ſubſtituitur, ut, *concedo furtum eſſe, ſacrilegium nego.* Turneb.

Qua caeteri, uſus.] *Caeteri uſi.* MS. Bod. And. Ald. Colon.

Mutationis ſignificationem.] Quia in tranſlatione aut judicem, aut actorem, aut tempus, aut actionem mutamus. ὑπαλλάττειν autem *mutare* eſt. Turneb.

Caecilius & Theon.] De *Caecilio* dictum eſt ante: *Theon* vero hic eſt, cujus adhuc circunferuntur progymnaſmata rhetorica. *Idem.* Theonis non ita frequens apud Fabium eſt mentio. hujus nominis plures facit Suidas. Ego Alexandrinum exiſtimo, qui & de progymnaſmatis ſcripſit, & Rhetorica tractavit argumenta. Pinus.

Ariſtotel. in Rhet.] *Lib. 1. cap.* 3. ſub oratoris materia ſtatus intelligens, tria ſubdit omnibus cauſarum generibus, *veritatem*, quam exiſtimat eſſe in propoſitionibus de poſſibili, contingenti & neceſſario, in quibus per conjecturam quaerimus, ſit ne res vera quae facta dicitur. Deinde *juſta & injuſta*, quae ille petenda & fugienda vocat pro facti conditione: in quibus qualitas eſt. Quaeſtiones deinde *de eodem & alio* (περὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου) in quibus quam multum & quam magnum quaeritur, quae quantitatis ſunt ſpecies. Alio deinde loco *definitionem* enumerat, ita ut cum Caecilio,

Digitized by Google

tiendo tamen ad hoc pervenit, ut, *an ſit*, *quid*, *quale*, *quantum*, & *quam multum ſit*, quaerendum putet. Quodam tamen loco finitionis quoque vim intelligit, quo dicit quaedam ſic defendi. *Suſtuli*, *ſed non furtum feci: Percuſſi*, *ſed non injuriam feci.* Poſuerat & Cicero in libris rhetoricis, *facti*, *nominis*, *generis*, *actionis:* ut in facto conjectura, in nomine finitio, in genere qualitas: in actione jus intelligeretur. Juri ſubjecerat tranſlationem. Verum hic legales quoque quaeſtiones alio loco tractat ut ſpecies actionis. Fuerunt qui facerent quinque, *conjecturam*, *finitionem*, *qualitatem*, *quantitatem*, *ad aliquid.* Theodorus quoque (ut dixi) iiſdem generalibus capitibus utitur, *an ſit*, *quid ſit*, *quale ſit*, *quantum ſit*, *ad aliquid.* Hoc ultimum maxime in comparativo genere verſari putat: quoniam melius ac pejus, majus & minus, niſi alio relata non intelliguntur. Sed in illas quoque tranſlativas, ut ſupra ſignificavi, quaeſtiones incidunt, an huic jus agendi ſit, vel facere aliquid conveniat, an contra hunc, an hoc tempore, an ſic. Omnia enim iſta referri ad aliquid neceſſe eſt. Alii ſex ſtatus putant: *conjecturam*, quam γένεσιν vocant, & *qualitatem: & proprietatem*, id eſt ἰδιότητα, quo verbo finitio oſtenditur: & *quantitatem*,

lio & Theone conſentire videatur. TURNEB.

Et eodem atque alio partiendo ad hoc pervenit.] *Et de eodem atque alio partiendo.* MS. Bodl. Andr. Venet. Locat. Ald. Colon. Gryph. *de eodem atque alio partiendo tamen adhaec.* Andr. Ald. Ven. Locat. Ald. Colon. Par. Steph. niſi quod pro *haec* legant quidam *hoc.* & Baſil. *tandem ad hoc pervenit.* *De eodem atque alio. Partiendo tamen ad hoc.* Colin. Argent. Obrecht.

An ſit, quid ſit.] *Quid ſit* non eſt in V. C. Alm. *an ſit*, *quid*, *quale.* Ald. Locat. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr.

Putet.] *Putat.* V. C. Alm. Ald.

Quo dicit.] *Quod dicit.* V. C. Alm.

Suſtuli, ſed non.] Οἷον λαβεῖν μὲν, ἀλλ' οὐ κλέψαι. καὶ πατάξαι πρότερον, ἀλλ' οὐχ ὑβρίσαι, & quae ſequuntur. TURNEB.

Poſuerat & Cicero.] *Cicero lib. de Inventione* quatuor videtur ſtatus poſuiſſe, ob idque hic inter eos à Fabio numerari, qui quatuor fecêre. differt tamen à ſuperioribus, quod *quantitatis* aut exhortativi loco, nunc *tranſlationem*, nunc *actionem* ponit, & ſub ea quaeſtiones omnes legales, ut *in Partitionibus.* IDEM. vide Pinum, qui cum nullo loco plus moleſtiae habuerit, hic ſibi minus placere ſe adfirmat.

Intelligeretur.] *Intelligatur.* Ald.

Tractat at ſpecies.] *Ut*, loco *at* legendum eſſe conſtat, hoc autem in partitionibus Oratoriis legitur. REGIUS.

Species actionis.] *Actionem* paulo latius accipimus, ut jus agendi ſignificet, & legis actionem. actum legis & juris adjumento petitionem ſummovebimus, *tranſlatio* erit: cum vero ex praeſcripto legum & juris actionem intendemus, & apud judicem rem petemus, *ſtatus legales* orientur. TURNEBUS.

Fuerunt qui facerent quinque.] Hi tribus illis vulgaribus, *an ſit*, *quid ſit*, *quale ſit*, adjungunt quantitatem, & ad aliquid: ignorantes haec poſſe ad qualitatem referri. *Idem.*

Quinque.] In partition.

Theodorus.] Theodorum ante inter eos recenſuit, qui duos ſtatus facerent, qui quaeſtiones omnes in his verſari ait, *an ſit*, & *accidentibus ejus:* nunc inter eos, qui quinque ponunt ſtatus, quoniam accidentia in quatuor generales quaeſtiones dividebat, *quid ſit*, *quale*, *quantum*, *ad aliquid.* TURNEB.

Verſari putat.] *Putant.* V. C. Alm.

Supra ſignificavi.] *Signavi.* Locat. Steph. Gryph. Colin.

Jus agendi.] *Vis agendi.* Locatel. Ald. marg. Baſil.

Alii ſex.] Hi ad quinque ſuperiores tranſlationem conſtituunt generale caput, quam Theodorus partem fecit quaeſtionum *ad aliquid.* TURNEBUS.

Γένεσιν.] Qua quaeritur de origine ſeu effectu, *factumne ſit*, *& à quo.* Idem.

Ἰδιότητα.] Fortunatianus, Altera rationalis eſt quaeſtio, quam Hermagoras *finem* vocat,

Theo-

tem, quam ἀξίαν dicunt: & *comparationem*: & *tranſlationem*, cujus ad hoc novum nomen inventum eſt μετάστασις. novum inquam in ſtatu, alioqui ab Hermagora inter ſpecies juridiciales uſitatum. Aliis ſeptem eſſe placuit: à quibus nec tranſlatio, nec quantitas, nec comparatio recepta eſt: ſed in horum trium locum ſubditae quatuor legales, adjectaeque tribus illis rationalibus. Alii pervenerunt uſque ad octo, tranſlatione ad ſeptem ſuperiores adjecta. A quibuſdam deinde diviſa ratio eſt, ut ſtatus rationales appellarent, quaeſtiones (quemadmodum ſupra dixi) legales. In illis de re, in his de ſcripto quaereretur. Quidam in diverſum hos ſtatus eſſe, illas quaeſtiones maluerunt. Sed alii rationales tres putavêrunt, *an ſit*, *quid ſit*, *quale ſit*: Hermagoras ſolus quatuor, *conjecturam*, *proprietatem*, *tranſlationem*, *qualitatem*,

Theodorus τῆς ἰδιότητος, id eſt *de proprietate*: quidam *quid ſit*, nonnulli de eodem & altero, περὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου. haec enim definitioni attribuitur, quod nimirum definitio ita rem exaequare debet, ut nec ſe latius effundat, nec anguſtius contrahatur. *Idem.*

Ἀξίαν.] Quia cum quantitate eſt, ut oſtendatur *rei dignitas* vel *indignitas*, & ſimilia, quo fere omnes quantitatis quaeſtiones in civili diſputatione ſuſceptae referuntur. *Idem.*

Comparationem.] *Ad aliquid.* Idem.

Cujus ab hoc novum nomen.] Hic locus ita ſcatet erroribus, ut niſi emendetur intelligi non ſit. hoc autem modo videtur poſſe emendari, ſi non *ab hoc*, ſed *adhuc*, & loco *tanquam*, legatur *inquam*, & ſi *hoc* & *in* adſcribatur hoc modo. *Cujus adhuc nomen novum inventum eſt μετάστασις: novum, inquam, in hoc ſtatu. In alio, qui ab Hermagora inter ſpecies juridiciales ponitur, uſitatum.* Metaſtaſis namque, ſi ponatur pro tranſlatione, novum eſt nomen, ut Fabius ſentit: nam *tranſlatio* a Graecis fere dicitur μετάληψις. hic pro *remotione criminis*, quae eſt ſpecies juridicialis aſſumtionis nomen eſt uſitatum. Regius. quid hoc? a quo? Ego ſic accipio, cujus tranſlationis, *ab hoc*, nempe quod inter ſtatus poneretur, nomen novum factum eſt. Certe Hermagoras, auctore Cicerone, primus in numerum conſtitutionum retulit *tranſlationem*: & illam μετάστασιν vocavit: iſti μετάληψιν vocant: quo nomine ſpecies una qualitatis aſſumtivae dicitur, quae relatio criminis ab Hermogene vocatur, qui, ſi quis alius, Hermagoram nobis expreſſit. Unde caſtigationi Raphaelis ſubſcribo, qui μετάληψιν legendam contendit; etiamſi non ambigam μετάστασιν ab aliis defendi. Mihi, cur ſequar, ratio videtur conſtare: nam cum antea praeceſſerit, *vocant*, *ab his* dicendum fuit, ſi perſonam voluiſſet ſignificare: at vero, ne ſibi pugnare videatur Fabius, qui relatam inter ſtatus dicit tranſlationem ab Hermagora, ita diluemus, ut hi inter primos ſtatus collocarint; Hermagoras inter ſpeciales numeraverit primus, cum antea nemo animadvertiſſet. Pinus. Praeter hoc, quod prius ab aliis vocaretur μετάληψις, eſſetque non ſtatus, ſed pars juridicialis ſtatus, & aſſumptivae qualitatis ſpecies una, & relatio criminis ab Hermogene vocatur: primum novo nomine μετάστασις dicta eſt, ut inter ſtatus poneretur. Alii tamen hic μετάληψις legi malunt, quod ſic ab Hermogene vocetur, qui Hermagoram nobis proxime expreſſerit. Turneb. *ab hoc.* MS. Bal. Locat. Ald. Colon. Gryph. *ob hoc.* Vaſc. & ita volebat Aſcenſius. *ab hac.* V. C. Alm. *cujus novum nomen ad hoc.* Colin. *cujus adhuc.* Baſil. *cujus ad hoc.* Vidov. Obrecht. deinde *novum tanquam.* MSS. Joan. Bal. Alm. Ald. Gryph. Colin. Baſil. in marg. *inquam alioqui.* etiam omnes editi & ſcripti. *inter s. jur. ponitur.* Locat. Ald.

Aliis ſeptem eſſe placuit.] Tres conſuetos, qui *rationales* appellantur, quod eorum quaeſtiones extra ſcriptionem poſitae, in rationis uſum veniunt: & quatuor legales. Qui octo faciunt, his ſeptem *tranſlationem* addunt. Turneb.

Nec quantitas.] *Nec qualitas.* V. C. Alm.

Appellarent.] *Appellarentur.* Steph. Colin.

Hos ſtatus, illas.] Aſcenſius legit *has*, ſcil. quaeſtiones, *ſtatus*: *illos*, ſc. ſtatus, *quaeſtiones.*

Sed alii rationales.] Rationales ſtatus nonnulli faciunt duos, *an ſit*, & *quale*: alii três, *quid ſit* addentes. Hermagoras quatuor, tribus his *qualitatem* ſubjungens. Quam dividit in *rem* & *perſonam*. in *negotialem* & *judicialem*: has quatuor ſpeciales facit, & quatuor primis generalibus ſubjectas. In eadem eſt opinione Fortunatianus, ac quatuor rationales facit, ut libenter ſolet imitari Hermagoram. Turneb.

Solus quatuor.] *Solum.* Ven. Locat. Ald. *Solus Hermagoras.* Obr.

κατὰ

Digitized by Google

tem, quam per accidentia, id eſt κατὰ συμβεβηκότα vocat, hac interpretatione, an illi accidat viro bono eſſe, vel malo. Hanc ita dividit, de appetendis & fugiendis, quae eſt pars deliberativa. De perſona, ea oſtenditur laudativa. Negotialem, quam πραγματικὴν vocat, in qua de rebus ipſis quaeritur, remoto perſonarum complexu, ut, *Sitne liber, qui eſt in aſſertione: an divitiae ſuperbiam pariant: an juſtum ſit quid, an bonum ſit?* Juridicialem, in qua fere eadem, ſed certis deſtinatiſque perſonis quaerantur: *an ille juſte hoc fecerit, vel bene?* Nec me fallit, in primo Ciceronis rhetorico aliam eſſe loci negotialis interpretationem, cum ita ſcriptum ſit, *Negotialis eſt, in qua quid juris ex civili more & aequitate ſit, conſideratur: cui diligentiae praeeſſe apud nos juriſconſulti exiſtimantur.* Sed quod ipſius de his libris judicium fuerit, ſupra dixi. Sunt enim velut regeſtae in hos commentarios, quas adoleſcens deduxerat, ſcholae: & ſi qua eſt in his culpa, tradentis

Κατὰ συμβεβηκότα.] *Κατὰ συμβεβηκὸς* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov. Baſil. Colon. Par.

De appetendis.] Aptius dici *expetendis* ex Vall. lib. v. de Eleg. c. 7. docet Aſcenſius.

Negotialem.] *Negotialis ſtatus* ſecundum Hermagoram eſt, cum de negotio quaeritur, quale tandem ſit, remotis perſonarum circunſtantiis: ſecundum Hermogenem, ſtatus eſt qualitatis de futuro, ut, *agendumne aliquid, an non?* TURN.

Qui eſt in aſſertione.] De qua eſt lex Marci Philoſophi, ut Lampridius cap. 9. eſt auctor. PINUS. *Aſſertio* eſt judicium de alicujus libertate conſtitutum: ut ſi quis ſtatu liber in jus vocaretur, ut in ſervitutem aſſereretur. *cauſa* vero *liberalis* vocatur. TURNEB.

An divitiae ſuperbiam pariant.] Solet enim opulentiae comes eſſe inſolentia & faſtus. quod & philoſophi tradiderunt. *Idem.*

An juſtum ſit quid.] *An juſtum quid, an.* Andr. Locat. Ven. Ald. Par. Gryph. Baſil. Vidov. Obr.

Sed certis.] *De certis.* Andr.

Quaerantur.] *Quaeratur.* Locat. Ald. Baſil.

Scriptum ſit.] *Eſt.* V. C. Alm.

Loci negotialis.] Ubi genitivus *loci*, quem habet in contextu, expungendus videtur, & pro eo *cauſſae*, aut ſimile quid reponendum, aut certe nullo praefixo *negotialis* legendum. locus autem Ciceronis eſt in 1. de invent. cap. 11. PINUS.

Interpretationem.] *Explicationem.* Marg. Baſil.

Praeeſſe apud nos, &c.] Nam Romae juriſconſulti de jure reſponſa dabant, ac ſi aliquis civis quidpiam eſſet acturus, illos conſulebat an fieri poſſet ex more civili & aequitate. TURNEB.

Supra dixi.] Cap. v.

Velut res geſtae.] *Res regeſtae.* Steph. Baſil. Vidov. Roignii.

Scholae.] Video quidem hunc locum eſſe corruptum. ſed quonam pacto emendari poſſit, mihi non liquet. niſi forte *regeſtae* & *ſcholae*, ut eſt in vetuſto, legatur a *regerendo*, hoc eſt a reponendo. quomodo ut legamus adducor ipſius Fabii auctoritate, qui in lib. 11. cap. 11. ſic ait. *Unde fit ut diſſoluta & ex diverſis congeſta oratio cohaerere non poſſit, ſimiliſque ſit commentariis puerorum, in quos ea, quae aliis declamantibus laudata ſunt, regerunt. Regeſtae* igitur res ſunt, quas vel legendo, vel audiendo colligimus atque in commentarios digerimus, quos quidem non multum habere auctoritatis, ſatis conſtat. talia ſunt quae nunc vulgus barbare *regiſtras* appellat. REGIUS. Scholae hic, ut Cic. Tuſc. quaeſt. lib. 1. 14. *pro diſputationibus* accipe: itaque digere, *ſunt e.v. ſcholae regeſtae in h. com. quas* ſ. ſcholas, *adoleſc. deduxerat.* ita editor Leidenſis. *quos adoleſcens deduxerat ſchola.* MSS. Joan. Bal. Locat. Baſil. *Quos ad. d. ſcholae.* V. C. Alm. Ald. Colon. Gryph. Vidov. locum hunc corruptum eſſe certum eſt. neque enim *ſcholae regeſtae in commentarios hos* de inventione dici recte videntur eodem ſenſu, ut lib. 1. Tuſcul. 4. dicit ſe dierum quinque Scholas in totidem libros contuliſſe. ibi enim in dialogi modum graecorum more diſputat, at in libris de inventione perpetua oratione utitur: quod ſi ſit verum, non video, quo vox *regeſtae* referri poſſit, nam mihi certum eſt legendum eſſe, *quas adoleſcens deduxerat ſchola*, id eſt ex ſchola. quare etſi nondum plane mihi ſatisfacio, puto tamen vocem *res*, quae in veteribus codicibus ante Regii emendationem legebatur, recte ſe habere. ut enim in commentarios ſolebant veteres referre res, quae quotidie gerebantur; ut ex Caeſaris commentariis & aliorum conſtat, ita Cicero puer, quae quotidie in ſchola audierat, in libros illos de inventione contulerat,

tis eſt: ſive cum movit, quod Hermagoras prima in hoc loco poſuit exempla ex quaeſtionibus juris, ſive, quod Graeci πραγματικὰς vocant juris interpretes. Sed Cicero quidem his pulcherrimos illos de oratore ſubſtituit, ideoque culpari, tamquam falſa praecipiat, non poteſt. Nos ad Hermagoram. *Tranſlationem* hic primus omnium tradidit, quamquam ſemina ejus quaedam citra nomen ipſum apud Ariſtotelem reperiuntur. Legales autem quaeſtiones has fecit, *ſcripti* & *voluntatis* (quam ipſe vocat κατὰ ῥητὸν, καὶ ὑπεξαίρεσιν, id eſt dictum, & exceptionem: quorum prius ei cum omnibus commune eſt, exceptionis nomen minus uſitatum) *ratiocinativum*, *ambiguitatis*, *legum contrariarum*. Albutius eadem diviſione uſus, detrahit tranſlationem, ſubjiciens eam juridiciali. In legalibus quoque quaeſtionibus nullum putat eſſe, qui dicatur *ratiocinativus*. Scio plura inventuros adhuc, qui legere antiquos ſtudioſius volent: ſed ne haec quoque exceſſerint modum, vereor. Ipſe me paullum in alia, quam prius habuerim, opinione nunc eſſe confiteor. Et fortaſſe tutiſſimum erat famae modo ſtudenti, nihil ex eo mutare, quod multis annis non ſenſiſſem modo, verumetiam approbaſſem. Sed non ſuſtineo eſſe conſcius mihi diſſimulanti,

tulerat; quare ſi liceret, mallem: *ſunt enim velut res digeſtae in hos commentarios, quas adoleſcens deduxerat ſchola.* Ut non ſint tam praecepta, quae ipſe Cicero tradidit, ſed quae accepit a magiſtris, & ut res, actas ſe puero in ſchola, unde deduxerat, deſcripſerat in commentarios diurnos. de voce *regerere* egimus ſupr. ad lib. II. cap. II. BURM.

Πραγματικὰς vocant.] *Pragmatici* ſunt apud Graecos, ut *juriſconſulti* apud Latinos, qui advocatis juris rationem olim ſuppeditabant, formulas & actiones illis explicabant. De his vide *lib.* 12. *Fab.* & Budaeum *in Poſt. annotationibus in Pandectas.* TURNEB. quid ſint πραγματικοὶ, & quotuplicem habeat id verbum ſignificationem, vide prolixe apud Iſ. Caſaubon. in comment. ad Polybii librum tertium. ALMELOV.

Tranſlationem hic primus.] *Cicero* idem *lib.* I. *de Invent. cap.* II. teſtatur: *Hujus*, inquit, *conſtitutionis Hermagoras inventor exiſtimatur eſſe, non quia non ſint uſi ea veteres oratores ſaepe multi, ſed quia non animadverterint artis ſcriptores ſuperiores, neque retulerint in numerum conſtitutionum, &c.* TURNEB. confer Cornificium ad Herenn. lib. II. cap. 15. ALMEL.

Apud Ariſtotelem.] *In rhetoricis ad Theodecten.* TURNEB.

Legales.] Item Fortunatianus lib. I. *ex Hermagora* tradit 4. legales ſtatus. *Idem.*

* *Id eſt dictum.*] *Id eſt ſecundum dictum.* Par. Steph. Vaſc. Coln.

Exceptionem.] *Exceptionem* poſuit *pro voluntate*, quia quando contra ſcriptum dicimus, ex factis plerisque & exemplis colligimus exceptiones adverſus ſcriptum. TURNEB.

Quorum prius.] Ῥητὸν *pro ſcripto* dicere, commune eſt omnibus: *pro voluntate*, quae aliis διάνοια dicitur, ὑπεξαίρεσις vox eſt Hermagorae peculiaris. *Idem.*

Prius ei.] *Prius & commune.* V. C. Alm.

Albutius.] Hic diſtat ab Hermagora, quod *tranſlationem* ex rationalibus quaeſtionibus ſemovet, & ſubjungit legalibus, ſub qualitate complexus: à legalibus vero *ratiocinationem* tanquam ſupervacuam removet. Quod & *Cic.* 2. *de Orat. & in Partitionibus* quoque facere videtur. TURNEB.

Scio plura inventuros.] Poſt longam enumerationem opinionum, quid ipſe ſentiat exponit: ſed cum ab ea opinione, quam per viginti annos defenderat, nunc deſciſcat, utitur procataſceve, & merito ſe palinodiam canere poſſe indicat. *Idem.*

In alia quam.] Gebh. I. Crep. 5. ex MSS. *in aliam, quam prius habuerim, opinionem nunc eſſe confiteor.* forte in *aliam q. p. h. o. n. iſſe confiteor.*

Approbaſſem.] *Probaſſem.* Vallae liber. v. Budae. p. 21. edit. Steph.

Sed non ſuſtineo, &c.] Helleniſmus eſt, cujus meminit *Budaeus* duobus locis commentariorum Graecorum. TURNEB.

Diſſimulanti.] *Diſſimulati.* MS. Bal. & Alm. Arg. Obrecht.

Hippo-

Digitized by Google

mulati, in eo praeſertim opere, quod ad bonorum juvenum aliquam utilitatem componimus, in ulla parte judicii mei. Nam & Hippocrates clarus arte medicinae, videtur honeſtiſſime feciſſe, qui quoſdam errores ſuos, ne poſteri errarent, confeſſus eſt. Et M. Tullius non dubitavit aliquos jam editos libros aliis poſtea ſcriptis ipſe damnare, ſicut Catulum atque Lucullum, & hos ipſos, de quibus modo ſum locutus, artis Rhetoricae. Etenim ſupervacuus foret in ſtudiis longior labor, ſi nihil liceret melius invenire praeteritis. Neque tamen quidquam ex his, quae tum praecepi, ſupervacuum fuit: ad eaſdem enim particulas haec quoque, quae nunc praecipiam, revertentur. Ita neminem didiciſſe poeniteat. Colligere tantum eadem, ac diſponere paullo ſignificantius conor. Omnibus autem ſatisfactum volo, non me haec ſerius demonſtrare aliis, quam mihi ipſe, perſuaſerim. Secundum plurimos auctores ſervabam tres rationales ſtatus, *conjecturam*, *qualitatem*, *finitionem*, unum *legalem*. Hi mihi ſtatus generales erant. Legalem in quinque ſpecies partiebar, *ſcripti & voluntatis*, *legum contrariarum*, *collectivum*, *ambiguitatis*; *tranſlationis*: nunc quartum ex generalibus intelligo poſſe removeri. Sufficit enim prima

Hippocrates.] *Hippocrates*, ut eſt *lib.* ἐπιδημιῶν ϛ text. 24. in cujuſdam curatione, qui lapide percuſſus fuerat in ſyncipite, ſe deceptum fuiſſe ſcribit ex ratione futurarum capitis. Quod etiam meminit *Celſus lib.* 8. *cap.* 4. *A futuris ſe deceptum eſſe*, Hippocrates *memoriae prodidit, more magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium. Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil ſibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro convenit etiam veri erroris ſimplex confeſſio, praecipue in eo miniſterio, quod utilitatis cauſa poſteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis deceptus eſt.* TURNEB.

Quod quoſdam errores ſuos, ne poſteri errarent, confeſſus eſt.] *Qui quoſdam*, &c. habet editio Lugdunenſis, aliaeque nonnullae. Quae quidem lectio ſedem ſuam poterat retinere, niſi eam MS. Baliolenſis, majorque pars editorum ejeciſſet. Quid, quod noſtra lectio accuratius etiam exprimit Rhetoris ſententiam. Nec enim tantum laudatur is, *qui errores ſuos confeſſus eſt*, ſed ideo dicit eum Fabius laudari, *quod confeſſus eſt.* GIBSON. quod idem Auguſtinus, qui retractationum libros ſcripſit. vide plura exempla a nobis collecta paragrapho x. pag. 97. 78. Inventorum Novantiquorum. ALMEL.

M. Tullius.] Duos libros Academicarum quaeſtionum, in quibus partes erant Luculli & Catuli, nobilium civium, quos in quatuor auctos deduxit, & Varroni, Attico, ſibique nomen fecit. de quibus vide lib. XIII. ad Att. epiſt. 12. 13. 16. & 19. PINUS. ex quo ſua Turnebus deſcripſit.

Aliquos jam editos.] *Aliquos ſuos jam editos.* Ven. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin.

Artis Rhetoricae.] *Artis Rhetorices.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Supervacuus foret.] *Fuerit:* margo Baſil.

Diſponere.] Ἀνατάξασθαι.

Satisfactum volo.] *Patefactum.* Pariſ. Vaſc. Steph. Colin. & margo Gryphii. forte, *omnibus autem ſatisfactum volo, ſi non me* &c.

Haec ſerius.] *Hoc.* V. C. Alm.

Mihi ipſe.] *Mihi ipſe demonſtraverim ac perſuaſerim.* Sich. Baſil. Gryph. *mihi ipſi perſuaſerim.* Locat. Ald. Colin. Vidov.

Secundum plurimos.] Haec eſt antiqua Fabii ſententia. TURNEB.

In quinque ſpecies.] *In has ſpecies.* V. C. Alm.

Nunc quartum ex, &c.] Cum Fabius *conjecturam, finitionem, & qualitatem* dixiſſet, non debuit addere *ſtatum legalem* ut generalem, quia ſtatus legales ad conjecturam, finitionem, & qualitatem reducuntur: quia tamen ſpecialem quendam habent tractatum & proprium, idcirco ſtatus ſpeciales ſunt & quaeſtiones. TURNEB.

Sufficit enim prima diviſio.] Ita dividere oportet, ut dicamus *ſtatum* omnem *eſſe in ſcripto aut re*, quae tamen referantur *ad conjecturam, finitionem, & qualitatem:* ita cum conjecturam, finitionem & qualitatem dixeris, ſi legalem ſtatum addas, peccaveris, quia conjectura modo ſtatus eſt rationalis, modo legalis. *Idem.*

Alios

prima diviſio, qua diximus alios rationales, alios legales eſſe: ita non erit ſtatus, ſed quaeſtionum genus: alioqui & rationalis ſtatus eſſet. Ex his etiam, quos ſpeciales vocabam, removi *tranſlationem:* frequenter quidem (ſicut omnes, qui me ſecuti ſunt, meminiſſe poſſunt) teſtatus, & in ipſis etiam illis ſermonibus, me nolente vulgatis, hoc tamen complexus, vix in ulla controverſia tranſlationis ſtatum poſſe reperiri, ut non & alius in eadem recte dici videretur: ideoque à quibuſdam eum excluſum. Neque ignoro multa transferri, cum in omnibus fere cauſſis, in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hae ſint quaeſtiones, *an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore liceat agere,* & ſi qua ſunt talia: ſed perſonae, tempora, actiones, ceteraque propter aliquam cauſſam transferuntur, ita non eſt in tranſlatione quaeſtio, ſed in eo, propter quod transferuntur. *Non debes apud Praetorem petere fideicommiſſum, ſed apud conſules:*

Alios rationis.] *Alios legales, alios rationales eſſe.* Ald. Locat. Gryph. Colin. Baſil. Steph. Roignii Vidov.

Ita non erit ſtatus.] Ne in hoc loco haereas, lege *ita non ſtatus hoc nomen*; id eſt, legale non ſignificabat unum certum ſtatum, alioqui & *rationalis*, haec inquam dictio, ſtatus eſſet, hoc eſt, unum quemdam ſtatum auribus daret. Pinus. Itaque cum quaeſtiones omnes recte diviſae ſint *in rationales:* rationale quaeſtionis genus non facimus ſtatum, ergo legale etiam potius quaeſtionis genus, quam ſtatus debet exiſtimari. Turnebus.

Removi tranſlationem.] *Tranſlationis ſtatum* eſſe ſupervacaneum Fabius docet. nam *ſtatum* appellat, quod totam controverſiam explicat. itaque non eſt in prima quaeſtione conſiſtendum, ſi rem totam ſatis non explicat ſine rationibus. illic enim ſtatus eſt in judicatione. Contra ſentit Hermagoras referente Fortunatiano *lib.* 3. item Trapezuntius *lib.* 1. & 2. Cicero certe inter praecurſorias quaeſtiones numerat: nec tamen diſſimulat in tractatu praecipue qualitatis includi, quia jus agendi etiam ſit qualitas. At Cicero primam reſpiciebat quaeſtionem: Fabius, quod ante dixi, ulterius pergendum putat, nec in illa prima & lata quaeſtione pedem eſſe figendum. *Idem.*

Sermonibus illis.] Duobus rhetoricae libris, de quibus in praefatione totius operis meminit. Turnebus.

Vix in ulla.] *Dixi in ulla.* V. C. Alm.

Cecidiſſe formula.] Hujuſmodi erat ratio juris apud Romanos, ut ſi quis male actionem intenderet, aut plus peteret quam deceret, cauſam perderet, quod Latine dicitur *formula cadere*, & *cauſa cadere.* ideoque in his ad tranſlationem confugere cogebantur. Turneb. vide Torrent. ad Suet. Claud. 24.

Hae ſint quaeſtiones.] *Cicero* 1. *de Inventione:* At cum cauſa ex eo pendet, quod non aut is agere videtur quem oportet, aut non cum eo quicum oportet, aut non apud quos, quo tempore, qua lege, quo crimine, qua poena oportet, *tranſlatitia* dicitur *conſtitutio*, quia actio tranſlationis & commutationis indigere videtur. Turneb.

Sed perſonae.] Nam actionem in perſonam aliam transferimus, aut in tempus aliud dilationem petimus, aut alia formula judicium à Praetore dictari volumus: non id temere poſtulantes, ſed ob certam aliquam interpoſitam cauſam: ad quam niſi petitor aliquid opponit, litem non habet. quamobrem non erit diſceptandum *de tranſlatione*, id eſt de mutanda actione, quod initio tantum ponitur, ſed de ea quaeſtione, quae cauſam continet, propter quam mutari genus actionis poſtulamus. *Idem.* Francius legebat, *ſed ut perſonae.*

Non eſt in tranſlatione.] *In tranſlatio.* V. C. Alm. unde Francius conjiciebat *in tranſlato.*

Non debes apud Praetorem.] Tranſlatio. *Major enim praetoria, &c.* Ratio propter quam transfertur. *Facti controverſia eſt.* Id eſt, ſtatus conjectura. Cum ſi in tranſlatione quaeſtio eſſet, juris fuerit controverſia futura. *Non licet.* Tranſlatio. *Cognitor enim &c.* Rogatio. *An potuerit.* Status finitio. *Non debuiſti interd.* Tranſlatio. *An recte interdictum.* Non enim poſſides. an poſſideat ambigitur. *Ambigitur.* ſtatus qualitas. Pithoeus. vide Ulpian. Fragm. tit. 25. §. 12. Almel.

Fidei commiſſum.] Exemplum ponit. Fidei autem commiſſum haereditas eſt & pecunia, quae cum non poſſit ex jure civili alicui relinqui, fidei haeredi committitur, ut cum haereditatem adierit, eam rem illi reſtituat, cui dari voluit teſtator. Turneb.

Major

Digitized by Google

conſules: major enim praetoria cognitione ſumma eſt. quaeritur *an major ſumma ſit:* facti controverſia eſt. *Non licet tibi agere mecum: cognitor enim fieri non potuiſti.* judicatio eſt, *an potuerit.* *Non debuiſti interdicere, ſed petere:* an recte interdictum ſit, ambigitur. Quae omnia ſuccedunt legitimis quaeſtionibus. An non praeſcriptiones, etiam in quibus maxime videtur manifeſta tranſlatio, eaſdem omnes ſpecies habent, quas eae leges, quibus agitur, ut aut de nomine, aut ſcripto & ſententia vel ratiocinatione quaeratur, deinde ſtatus ex quaeſtione oriatur? tranſlatio non habet quaeſtionem, de qua contendit orator, ſed propter quam contendit? Hoc apertius: *Occidiſti hominem, non occidi:* quaeſtio, *an occiderit:* ſtatus, conjectura. Non eſt tale, *Habeo jus actionis, non habes:* ut ſit quaeſtio, *an habeat*, & inde ſtatus. Accipiat enim actionem, necne, ad eventum pertinet, non ad cauſſam:

Major enim praetoria, &c.] Valla hunc locum ita interpretatur, ut exiſtimet, Praetorem de cauſis cognoviſſe ad certam uſque ſummam, ultra quam adeundus erat conſul. *Budaeus* tamen ſummam non ad pecuniam & magnitudinem cauſae refert, ſed ad conſularem cognitionem, quae ſumma erat. nam olim conſules de fideicommiſſis judicabant, ut apparet ex Inſtitutionibus. Poſtea tamen creatus eſt *Praetor fideicommiſſarius.* Idem.

Cognitor enim fieri.] Nemo, ut Cicero ait, alterius nomine agere poteſt, niſi ſit factus cognitor. Eſt autem *cognitor*, qui cauſam abſentis ita tuetur ut ſuam, inquit Aſconius, quem vulgo *procuratorem* & *ſolicitatorem* appellamus. *Idem.*

Judicatio eſt.] *Eſt* deeſt in V. C. Alm.

An potuerit.] *Fieri an potuerit.* MS. Bal.

Interdicere.] Interdictum jus eſt Praetoris ad recuperandum aut locum aut rem aliquam, unde per vim ejectus fueris. inde *interdicere* pro interdictum ferre. Et quia eſt rei communis proprie, & cujus uſus omnibus debeat competere, non debet tali re interdicere, niſi qui ſumma fungatur poteſtate: & ideo minor magiſtratus non debet interdicere, ſed petere à majore, ut interdicat. Turn.

An non praeſcriptiones.] Duplex eſt tranſlatio Fabio, altera quae intentioni è diverſo repugnat, quae aliquanto eſt obſcurior: altera quae totam intentionem non oppugnat, ſed eam reſtringit & limitat aliquo caſu & aliquo ſcripto. quae *praeſcriptio* vocatur, à praeſcribendo dicta, quod eleganter *transferre* ſignificat, quae etiam *exceptio* dicitur, à Graecis *παραγραφὴ*, quaſi actionem ſummovens, & quaedam excluſio, quae interponi cuique rei ſolet, ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum eſt. De his autem fuſiſſ. *Bud. in Pand. & comment. Graecanicis, & Fab. lib. 7. cap.* 6. Idem.

Ut aut de nomine.] Περὶ τῆς ἀμφιβολίας, quae conjectura continetur. Pithoeus.

Ex quaeſtione oriatur.] *Oritur.* V. C. Alm.

Tranſlatio non habeat, &c.] *In tranſlatione* non ſubſiſtendum eſt in ea quaeſtione, de qua contendimus, ſed ad eam veniendum, propter quam judicium transferimus. alii hoc modo explicant, ut quaeſtionem, de qua contendamus, exiſtiment ipſam judicationem, quae propter judicii tranſlationem tractetur. Turneb. *non habet.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Colon. Baſil. Obrecht.

De qua contendit.] *Non de qua.* Gryph. Vidov.

Sed propter quam contendit.] Etſi ab omnibus *propter* legitur, mihi tamen minus ſenſui convenire videtur. Si enim tranſlatio haberet quaeſtionem, propter quam contendit orator, nimirum ipſa per ſe eſſet ſtatus, quod quidem aperte negat Quinctilianus. Quare *per* loco *propter*, vel omnibus, quae quidem ego viderim, refragantibus exemplaribus, mihi legendum videtur. habet enim quaeſtionem tranſlatio, per quam contendit orator de principali quaeſtione, quod quidem aperte, quae ſequuntur, exempla indicant. Regius. loco *propter*, *per* legit Raphael, quia ſenſum non aſſecutus, corruptum eſſe ſuſpicatus eſt. in aliis geminatur negatio, hoc modo *tranſlatio non habeat quaeſtionem, non de qua contendit orator.* ego illam lectionem ſecutus ſum, quam putavi antiquiſſimam; utraque enim vitiata eſt ab his, qui; quod non intelligunt, mutant. Pithoeus. quem vide uberius de hoc loco agentem. *per quam.* Baſil. quod & Aſcenſius probat.

Non eſt tale, Habeo jus.] Si qua eruenda eſſet quaeſtio, ea eſſet hujuſmodi, an habeat actionem: quae cum ſtatus non poſſit dici, nullus utique fuerit tranſlativus ſtatus. Id enim, quod cauſam non aperit, ſed ab exitu cauſae pendet, ſtatus cauſae eſſe non poteſt. Turneb. *Habeo jus actionis.*

ſum: & ad id, quod pronuntiat judex, non id, propter quod pronuntiat. Hoc illi ſimile eſt; *Puniendus es, non ſum:* videbit judex *an puniendus ſit:* ſed non hîc erit quaeſtio, nec hîc ſtatus. Ubi ergo? *Puniendus es, hominem occidiſti: non occidi:* an occiderit. *Honorandus ſum, non es.* num ſtatum habet? non, ut puto. *Honorandus ſum, quia tyrannum occidi: non occidiſti*: quaeſtio, & ſtatus. Similiter *non recte agis; recte ago,* non habet ſtatum. ubi eſt ergo? *non recte agis, ignominioſus.* quaeritur *an ignominioſus ſit*, aut *an agere ignominioſo liceat:* & quaeſtio eſt, & ſtatus. Ergo tranſlativum genus cauſſae eſt, ut comparativum, & mutuae accuſationis. At enim ſimile eſt illi, *habeo jus, non habes: occidiſti, recte occidi.* Non nego: ſed nec res haec ſtatum facit. non enim ſunt hae propoſitiones, alioqui cauſſa non explicabitur; ſed cum ſuis rationibus: *Scelus commiſit Horatius*,

ſtionis. Recte ago, ut infra dicetur. Et eſt Praeſcriptionis exemplum. PITHOEUS.

Non id, propter quod.] Si enim pronunciat non habere illum actionem, non ob hoc ipſum pronunciat, ſed propter eam rationem, quae ſubjecta erat praeſcriptioni. TURNEB.

Honorandus quia.] *Honorandus ſum, non es: non ſtatum habet? aut puto honorandus ſum, quia Tyrannum occidi, non occidiſti.* MS. Joan. *honorandus ſum, non es. num ſtatum habes? non, ut puto honorandus ſum, qui tyrannum occidi: non occidiſti* MSS. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Colon. Sich Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. & MSS. Bodl. niſi quod, pro *ut puto.* legat, *non puto.* ut & Obr. ſed Parif. *non id puto.*

Non occidi.] *Non occidiſti* Locat. Ald. Steph. Gryph. & reliqui.

Similiter non recte ago.] Intentio accuſatoris praetermiſſa mihi videtur adſcribenda, hoc modo. *non recte agis*, quam excipit depulſio, *recte ago.* REGIUS. *non recte agis, recte ago. non habet ſtatum. ubi eſt ergo? non recte agis ignominioſus.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Andr. Ald. Sich. Par. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht. ita & V. C. Alm. niſi quod. *ubi ergo?*

Et quaeſtio eſt.] *Et quaeſtiones &c.* MSS. Joan. Bal. Alm. Ald. Locat. Obrecht.

Ergo tranſlativum genus cauſſae eſt.] Hic ſenſus, ut mihi quidem videtur, eſt corruptus, atque iis, quae colliguntur a Fabio, contrarius: ſi enim tranſlativum cauſſae genus eſt, ut comparativum & mutuae accuſationis, quae relatio criminis dicitur, nonne, ut illa, per ſe ſtatus erit? quare ſic emendandum puto; ut *non* particula negativa adſcribatur: ac *eſt* loco *&c* copulae legatur, hoc modo: *Ergo tranſlativum cauſſae genus non eſt, ut comparativum* &c. REGIUS. *Ergo tranſlativum genus cauſae eſt, ut.* Haec eſt vera lectio, & antiqua, quam Raphaël corrumpit hoc ſenſu, Tranſlatio ſtatus non eſt, ſed ſpecies cauſae judicialis, in quam diverſi cadunt ſtatus: eadem ratione, qua dicuntur quaedam cauſae, cauſae comparativae, in quibus non ſimpliciter de re contenditur, ſed ex comparatione: & ut dicuntur ἀντικατηγορίαι, id eſt *recriminationes*, quando utraque pars alteram inſectatur & accuſat. TURNEB. vide Pinum, ex quo haec fere deſcripta. *genus cauſſae eſſe.* & in margine *non &c.* Baſil. *genus cauſae, ut.* Gryph. *non eſt.* Vidov.

Etenim ſimile illi eſt, &c.] *Propoſitiones* appellat, quibus tota cauſa volvitur. Earum autem duplex eſt ratio: aliae enim intentione & depulſione ſine rationibus ſatis explicant cauſam, ut conjecturales, *occidi, non occidi.* Aliae autem, niſi rationes habeant adjunctas, non ſatis rem explicant. ut *occidi jure, injuria occidiſti:* niſi rationes adjungas, cauſa non ſatis explicabitur. Igitur ſtatus in prioribus erit ſtatim ex intentione & depulſione: in his vero non antea erit intentio aut depulſio integra, quam adjunctae ſint rationes. *Jure interfeci Clodium, quoniam inſidiator erat: injuria tu interfeciſti, quoniam non licuit indemnatum interficere.* TURNEB. Editio Lugdunenſis. *Etenim ſimile eſt illi*, contra auctoritatem MSS. Bodleiani, Baliolenſis, & Joannenſis; editorum item fere omnium; qui noſtram lectionem praeferunt. Quis etiam non videt, hunc loquendi modum iſti objectioni accommodari, quam hoc loco Fabius ad ea, quae dixerat, facit? GIBSON.

Habeo jus, non habes.] *Jus habeo, jus non habes.* Locat. Ald. Steph. *jus habeo, non habes.* Gryph. Baſil. Vidov.

Rationibus.] *Orationibus.* V. C. Alm.

Scelus commiſit Horatius.] Horatius interfectis tribus Curiatiis cum eorum paludamentis victor in urbem revertens, ſororem obviam, quae agnito

ſponſi

ratius, ſororem enim occidit: non commiſit; debuit enim occidere eam, quae hoſtis morte moerebat. quaeſtio, an haec juſta cauſſa. ita qualitas. Ac ſimiliter in tranſlatione, non habes jus abdicandi, quia ignominioſo non eſt actio. habeo jus, quia abdicatio non eſt. quaeritur *quid ſit actio.* finiemus; *non licet abdicare:* ſyllogiſmus. Item cetera per omnes & rationales, & legales ſtatus. Nec ignoro fuiſſe quoſdam, qui tranſlationem in rationali quoque genere ponerent hoc modo, *Hominem occidi juſſus ab imperatore. dona templi cogenti tyranno dedi. deſerui, tempeſtatibus, fluminibus, valetudine impeditus*, id eſt, non per me ſtetit, ſed per illa. A quibus etiam liberius diſſentio. Non enim actio transfertur, ſed cauſſa facti: quod accidit pene in omni defenſione. Deinde is, qui tali utitur patrocinio, non recedit à forma qualitatis. dicit enim ſe culpa vacare, ut magis qualitatis duplex ratio facienda ſit, altera, qua & factum defenditur: altera, qua tantum reus. Credendum eſt igitur iis, quorum auctoritatem ſecutus eſt Cicero, tria eſſe, quae in omni diſputatione

ſponſi Curiatii paludamento lugebat, gladio transfixit. hiſtoria nota eſt ex primo libro Livii ab urbe condita. vide *Dionyſium lib.* 3. & *Auguſtinum lib.* 3. *cap.* 14. *de civitate Dei.* TURNEB.

Morte moerebat.] *Mortem.* V. C. Alm. recte, ut puto. abſorpta fuit ultima litera a prima vocis ſequentis. ita Cicero pro Sextio XVII. *domeſticorum hoſtium mortem moereret.* Ovid. v. Met. 425.

At Cyane raptamque deam, contemptaque fontis
Jura ſui moerens.

& I. Met. 664.

Talia moerenti.

dubia lectio eſt apud Cicer. Philip. IX. 5. *Ut nemo umquam unici filii mortem magis doluerit, quam ille moeret patris.* ubi Fulv. Urſinus ex Vaticano *morte* praefert. ſed & lib. I. Tuſc. 48. dixit, *cum graviter filii mortem moereret.* Silius IX. 512.

Ignavam mortem compreſſo moeret hiatu.

ubi male *marcet* Barthius. & ita paſſim Cicero & alii verba illa *moerere* & *dolere* ponunt cum accuſativo. Virg. tamen III. Georg. 518. dixit,

Moerentem abjungens fraterna morte juvencum.

& Ovid. I. Triſt.

Femina virque meo, pueri quoque, funere moerent.

BURM.

Quaeritur, quid ſit actio.] *Actionem* appellarunt veteres Praetores libellum, per quem liceret juſtum perſequi: unde eſt illud apud Ciceronem, *Dare actionem*, quod agendi poteſtatem facere ſignificat. Eſt autem in hujuſmodi controverſiis reo atque accuſatori *finitione* & *ſyllogiſmo* utendum: at accuſatori finitione, reo vero ſyllogiſmo. TURNEBUS.

Non licet abdicare.] *Abdicare filium.* MSS. Bodl. Almel. Andr. Obr. *filios.* Ald. Sich. Gryph. Baſil. Vidov.

Nec ignoro fuiſſe, &c.] Quidam tranſlationem ſpeciem faciunt qualitatis aſſumptivae, quae remotio criminis appellatur & *metaſtaſis*, cum a nobis culpam removemus, & in hominem aut rem transferimus. TURNEB. *Nec ignoro fuiſſe quoſdam, qui tranſlationem, &c.* Hic quoſdam tranſlationem non actionis ſolum intellexiſſe ait, ſed cum facti cauſa in alium transfertur. Ita tranſlationi locum fuiſſe etiam in ſtatibus rationalibus, quorum opinionem improbat: tranſlationis appellationem ad actiones, quae transferuntur, ſolum pertinere ſcribens. Cum cauſa facti transfertur, non tranſlationem, ſed qualitatis ſtatum eſſe. PITHOEUS.

Deſerui.] *Deſerere* dicitur (ut ait Modeſtinus) miles, qui diu vagatus ad caſtra revertitur: *emanere* vero, qui diu vagatus ad caſtra reducitur. TURNEB.

Per illa.] *Illud* V. C. Alm.

Liberius diſſentio.] *Libens.* Margines Stephani & Vaſcoſani.

Qualitatis duplex ratio.] Duplex eſt qualitas: *abſoluta*, qua factum eſſe juſtum & rectum contendimus: *aſſumptiva*, qua, quod per ſe rectum probare non poſſumus, aſſumptis adjumentis ita defendimus, ut reum non eſſe culpandum oſtendamus. TURNEB.

Altera, qua tantum reus.] Cum non factum defendit, ſed cauſam facti transfert in majorem vim, juſſum Imperatoris, metum, flumen, valetudinem. PITHOEUS.

Cicero.] In Oratore. PHILAND.

Tria eſſe quae, &c.] Ciceronem ſequutus Fabius fuſius ſententiam ſuam explicat de numero ſtatuum,

tione quaerantur, *an ſit*, *quid ſit*, *quale ſit:* quod ipſa nobis etiam natura praeſcribit. nam primum oportet ſubeſſe aliquid, de quo ambigitur: quod, quid ſit, & quale ſit, certe non poteſt aeſtimari, niſi prius eſſe conſtiterit: ideoque ea prima quaeſtio: ſed non ſtatim, quod eſſe manifeſtum eſt, etiam, quid ſit, apparet. Hoc quoque conſtituto, noviſſima qualitas ſupereſt: nec his exploratis aliud eſt ultra. His infinitae quaeſtiones, his finitae continentur. Horum aliqua in demonſtrativa, deliberativa, judiciali materia utique tractantur. Haec rurſus judiciales cauſſas & rationali parte & legali continet. Nec enim ulla juris diſceptatio, niſi finitione, qualitate, conjectura poteſt explicari. Sed inſtituentibus rudes, non erit inutilis latius primo fuſa ratio, etſi non ſtatim rectiſſima linea tenſa, facilior tamen & apertior via. Diſcant igitur ante omnia quadripertitam in omnibus cauſſis eſſe rationem, quam primam intueri debeat, qui acturus eſt. Nam, ut à defenſore potiſſimum incipiam, longe fortiſſima tuendi ſe ratio eſt, *ſi, quod objicitur, negari poteſt.* Proxima, *ſi non id, quod objicitur*,

ſtatuum, omnemque ait pendere quaeſtionem à *conjectura, finitione & qualitate*, ita tamen ut quaedam inde veluti ſimulachra naſcantur, quae propriam tamen faciem oſtendant: igitur *ſpeciales ſtatus* appellabuntur, ut *ſcriptum* & *voluntas*, *contrariae leges*, *&c.* Tria haec quaeſtionum ſeu ſtatuum genera Cicero poſuit multis in locis, & qui poſt eum de rhetoricis ſcripſerunt. Ariſtoteles autem tribus his quartum addidit genus *lib. 2. Analyticôn*, quod vocavit *propter quid*, ſeu *rectene ſit factum*, ut Cicero ait. quam quaeſtionem, ſi Ciceronem auctorem *lib. 2. de Oratore* ſequimur; ad *qualitatem*, non *ad finitionem* referemus. Idem Cic. & alii eum ſequuti, tria haec quaeſtionum genera rebus civilibus ſubjecerunt: quod Rodolphus Agricola non aeque probat, aſſerens, quicquid orator quaerit, ad qualitatem pertinere: nec enim *an ſit* & *quid ſit*, in forum venire poſſe: verbis certe magis, quam re ab iis diſſidens. Cujus rei ampliorem ſententiam ſi quis requirat, ipſum legat *lib. 2. cap. 6. & 7.* TURNEB.

Ambigitur.] *Ambigatur.* Steph.

Et quale ſit.] *Aut quale.* V. C. Alm.

Exiſtimari.] *Aeſtimari.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil.

Sed non ſtatim.] Ut privatam pecuniam in templo eſſe captam manifeſtum eſt, nondum tamen apparet, furtumne an ſacrilegium ſit. TURNEB.

His finitae, &c.] Per analogiam & proportionem, inquam, quia non eſt eadem conjecturae reliquorumque ſtatuum ratio in *theſi* & *hypotheſi*, ſed è ſimili ſibi reſpondet, & in genus convenit. finitas & civiles in tria genera cauſarum partitur, & in unoquoque hos tres ſtatus verſari, & ad haec communes eſſe vult. *Idem.*

Tractantur.] *Tractatur.* V. C. Alm.

Haec rurſus.] Judiciale cauſarum genus, quod praecipue multiplex eſt, biſariam partitur. Aliae enim *rationales*, aliae *legales* ſunt: quae quoquo modo ſint, illis tamen tribus, *an ſit*, *quid ſit*, *& quale ſit*, continentur. Itaque diſtat haec opinio Fabii à ſuperiori, quod illic ſtatus dividerentur in *rationales* & *legales:* hic vero cum ſtatus iidem ſint, cauſae tamen judiciales dividuntur. TURN.

Juridiciales.] *Judiciales* legendum eſſe facile patet. REGIUS. *juridiciales.* Locat.

Et rationali.] *Et rationalis.* V. C. Alm. *ex rationali.* Obrecht.

Rectiſſima linea.] Tranſlatio ducta a fabris, qui linea minio tincta rectitudinem explorant & longitudinem materiae. PINUS. Ducta eſt metaphora à viis. nam rectae breviores ſunt, anfractuoſae prolixiores. & alioqui mathematicis recta linea eſt omnium breviſſima. Breviſſimam hanc viarum rationem quantum licet ſectamur, ſed ſi montes interponantur, paludes, aut flumen, aliquoties compendio neglecto commoditatem inſpicimus. Ad hunc modum Fabius, tametſi breviſſimo praecepto ſtatuum doctrinam abſolvere queat, mavult tamen commodiorum rationem, & rudiorem viam ſequi. TURNEB.

Nam ut à defenſore potiſſ.] Quia is inſignius ſtatum facit, & periculo propior prius eſt inſtruendus: poſtremo in hac ratione ſtatuum priores ipſe quodammodo in repugnando agit partes. *Idem.*

Negari poteſt.] Quia ſic effugit omne judicium, & ſecundum illud, ſupplicium. *Idem.*

Proxima, ſi non.] Si totum crimen inficiari non licet,

Digitized by Google

tur, factum eſſe dicitur. Tertia honeſtiſſima, *qua recte factum defenditur.* Quibus ſi deficiamur, ultima quidem, ſed jam ſola ſupereſt ſalus, aliquo juris adjutorio elaber[illegible] ex crimine, quod neque negari, neque defendi poteſt, ut non videatur jure actio intendi. Hinc illae quaeſtiones, ſive actionis, ſive tranſlationis. Sunt enim quaedam non laudabilia natura, ſed jure conceſſa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividi licuit: quam legem mos publicus repudiavit. Et aliquid aequum, ſed prohibitum jure: ut libertas teſtamentorum. Accuſatori nihilo plura intuenda ſunt, quam ut probet factum eſſe, hoc eſſe factum, non recte factum, jure ſe intendere. Ita circa ſpecies eaſdem lis omnis verſabitur, tranſlatis tantum aliquando partibus: ut in cauſſis, in quibus de praemio agitur, recte factum petitor probat. Haec quatuor velut propoſita formaeque actionis, quae tum generales ſtatus vocabam, in duo (ut oſtendi) genera diſcedunt, *rationale, & legale.* Rationale ſimplicius eſt, quia ipſius tantum naturae contemplatione

licet, admittamus, factum eſt quidem aliquid, non tamen id, quod adverſarius objicit. *Idem.*

Eſſe dicitur.] *Docetur.* margo Stephani, *dicatur.* Obrecht.

Tertia honeſtiſſ.] Ut, *furatus es Damonis caprum:* non, meus ille fuit. *homicidii reus es:* non ſum, quia is tyrannus fuit, aut in adulterio deprehenſus, aut vim prior intulerat. Et haec tertia qualitas eſt. TURNEB.

Juris adjutorio.] Qualia habet *Julian. ad leg. Aquil. l. 9.* Multa, inquit, in jure civili contra rationem diſputandi pro utilitate communi praecepta eſſe, innumerabilibus rebus probari poteſt. *Idem.*

Hinc illae quaeſt.] Non hoc ait Fabius, quod in tranſlatione ſtatum eſſe putet, ſed quod eam quaeſtionem tranſlationis movemus, quae poſtea ſtatum excitat additis firmamentis. quod idem fecit *lib.* 7. Hoc etiam egit, ut facilius rudes inſtitueret. *Idem.*

Actionis, ſive tranſlationis.] *Actiones ſive tranſlationes.* MSS. Bodl. Alm.

Natura.] *Non natura.* V. C. Alm. ante Regium legebatur *quaedam laudabilia.*

Debitoris corpus.] Qui aeris confeſſi erant, & judicati à Praetore, creditoribus addicebantur *in nexum:* ac ſi plures eſſent creditores, permittebatur, ut inter ſe corpus debitoris dividerent. De qua re vide *Gell. lib. 20. cap.* 1. TURNEB. Saevitiam hanc a Romanorum legibus removere, & verba legum XII. Tab. de ſectione debitoris, de venditione debitoris, & dividendo pretio inter creditores, explicare egregie conatus eſt vir Ampliſſimus Corn. Bynkershoekius in Obſervationum Juris Romani lib. 1. cap. 1.

Et aliquid aequum.] *Etiam aliquid.* Ald. *eſt aliquid.* Gryph. Colin. Steph. Vidov. *Et etiam aliquid.* Baſil. Francius volebat *& eſt aliquid.*

Libertas teſtamentorum.] *Lege duodecim tabularum* libertas erat maxima teſtamentorum. nam quantum & quibus quiſque legare voluiſſet, licebat: quod emendatum eſt *lege Falcidia*, quae vetat, ne ultra dodrantem quis legare poſſit. TURNEBUS.

Quam ut probet.] *Quam* non habet, V. C. Alm.

Ita circa eaſdem ſpecies.] Semper erit haec quadruplex ratio intendendi & depellendi, circaque eaſdam quaeſtiones ſeu ſtatus, *facti, nominis, & qualitatis:* ſed mutatis interdum accuſatoris defenſoriſque officiis. ut in accuſationibus, ſi qualitas eſt, non recte factum probat actor: in petitionibus vero praemiorum, petitor qui cum actore ſimilitudinem habet, contra recte factum probat, & ita ſtatus in petitorem transfertur. TURNEBUS.

Tranſlatis tantum.] *Tamen.* MSS. Joan. Alm. Vaſc. Steph. in margine.

In quibus de praemio.] *Quibus de praemio.* V. C. Alm. Locat. Steph. Gryph. Baſil.

Propoſita formaeque.] Capita quaeſtionum & cauſarum. TURNEB. *formae, quae[illegible]ionis.* Ald.

Diſcedunt.] *Deſcendunt.* Vall[illegible] liber. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. margo Steph. *diſcedunt* praefert Regius etiam, id eſt dividuntur.

Rationale.] Quod extra ſcriptum poſitum: *legale*, cum in ſcripto inhaereret *controverſia*, & ex eo tota orta eſt. *Rationale* ſimplicius eſt, ideoque tractatu facilius, quod in eo ipſius rei natura

templatione conſtat. Iraque in eo ſatis eſt oſtendiſſe conjecturam, finitionem, qualitatem. Legalium plures ſint ſpecies neceſſe eſt, propterea quod multae ſunt leges, & varias habent formas. Alia eſt cujus verbis nitimur, alia cujus voluntate: alias nobis, cum ipſi nullam habemus, adjungimus: alias inter ſe comparamus: alias in diverſum interpretamur. Sic naſcuntur haec velut ſimulacra ex illis tribus, interim ſimplicia, interim & mixta, propriam tamen faciem oſtendentia, ut ſcripti & voluntatis, quae ſine dubio aut qualitate aut conjectura continentur: & ſyllogiſmus, qui eſt maxime qualitatis: & leges contrariae, quae iiſdem, quibus ſcriptum & voluntas, conſtant: & ἀμφιβολία, quae ſemper conjectura explicatur. Finitio quoque utrique generi, quodque rerum, quodque ſcripti contemplatione conſtat, communis eſt. Haec omnia, etiam ſi in illos tres ſtatus veniunt, tamen, quia (ut dixi) habent aliquid velut proprium, videntur demonſtranda diſcentibus: & permittendum ea dicere vel ſtatus legales, vel quaeſtiones, vel capita quaedam minora: dum ſciant, nihil ne in his quidem praeter tria, quae praediximus, quaeri. At *quantum*, & *quam multum*, & *ad aliquid*, & (ut nonnulli putaverunt) *comparativus*, non eamdem rationem habent. Sunt enim haec non ad varietatem juris, ſed ad ſolam rationem referenda: ideoque ſemper in parte aut conjecturae aut qualitatis ponenda ſunt, ut *qua mente*, & *quo tempore*, & *quo loco*. Sed de ſingulis dicemus quaeſtionibus, cum tractare praecepta *Diviſionis* coeperimus. Hoc inter omnes convenit, in cauſſis ſimplicibus ſingulos ſtatus eſſe cauſſarum, quaeſtionum autem, quae velut ſubjacentes ad illud, quo judicium continetur, referuntur,

ra conditioque, non legis cautio inſpicienda venit. *Legale* genus magis eſt varium, quam rationale, propterea quod non ſolum ſcriptum, ſed etiam rem tractamus: & leges quoque variae ſunt, à quibus oriuntur. nam quaedam tribuit, quaedam adimit: alia punit, alia jubet: alia vetat, alia quoque permittit. TURNEB.

Verbis nitimur.] *Utimur* Locat. Andr. Colon. marg. Steph.

Interim ſimplicia, &c.] Quia in una aliquando controverſia unus eſt aliquando ſtatus ſcripti & voluntatis: aliquando plura ſcripta, & plures voluntates: aut ſcriptum & voluntas cum legibus contrariis & ambiguitate, atque ita in caeteris, commiſcentur. TURNEB.

Ut ſcripti.] *Aut*. V. C. Alm.

Aut conjectura.] Cum inveſtigamus, quae fuerit legiſlatoris voluntas, *conjectura* eſt *de animo:* cum autem interpretationem legis aſſerimus, & eam eſſe aequam oſtendimus, *qualitas* eſt. TURNEB.

Et ſyllogiſmus, qui eſt maxime, &c.] Quia cum rem inſcriptam ad ſcriptum applicamus, contendimus juſtum eſſe, ut de ea ſtatuatur, quemadmodum eſt in ſcripto. *Idem.*

Voluntas, conſtant.] *Conſtat*. V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Baſil. Vidov. Obr. Gibſon.

Finitio quoque.] Probavit *conjecturam* & *qualitatem* rationalem eſſe & legalem: quod idem in finitione oſtendit. nam aut factum defenditur, aut verba ſcripti definitione illuſtrantur. ſed de his omnibus fuſius Fab. lib. 7. TURNEB.

At quantum.] Refutat eos, qui *quantitatem*, ad aliquid, & *comparationem* ſeu quaeſtiones de eodem & alio, inter ſtatus numerarunt, & rationalium ſpecies dici poſſe putaverunt, ideoque ſeparatim tractari ut legales. *Idem. at tantum.* V. C. Alm.

Comparativus.] *Comparativos*. Locat. Ald. Baſil.

Non ad varietatem juris.] *Veritatem*. MS. Bodl. Andr. *proprietatem*. Margines Colon. Urſ. & Steph. Baſil.

feruntur, ſaepe in unam cadere plures poſſe. Etiam credo aliquando dubitari, quo ſtatu ſit utendum, cum adverſus unam intentionem plura opponuntur: & ſicut in colore dicitur narrationis, eum eſſe optimum, quem actor optime tueatur: ita hic quoque poſſe dici, cum ſtatum eſſe faciendum, in quo tuendo plurimum adhibere virium poſſit orator. Ideoque pro Milone, aliud Ciceroni agenti placuit, aliud Bruto, cum exercitationis gratia componeret orationem: *cum ille jure tamquam inſidiatorem occiſum*, & tamen non Milonis conſilio, dixerit: *hic etiam gloriatus ſit occiſo malo cive*. In conjunctis vero poſſe duos vel tres inveniri, vel diverſos: ut ſi quis aliud ſe non feciſſe, aliud recte feciſſe defendat: vel generis ejuſdem, ut ſi quis duo crimina vel omnia neget. Quod accidit, etiamſi de una re quaeratur aliqua, ſed eam plures petant, vel eodem jure, ut proximitatis: vel diverſo, ut cum hic teſtamento, ille proximitate nitatur. Quoties autem aliud alii petitori opponitur, diſſimiles eſſe ſtatus neceſſe eſt: ut in illa controverſia. *Teſtamenta legibus facta rata ſint. Inteſtatorum parentum liberi haeredes ſint. Abdicatus, ne quid de bonis patris capiat. Nothus, ante legitimum natus, legitimus filius ſit: poſt legitimum natus, tantum civis. In adoptionem dare liceat. In adoptionem dato redire in familiam liceat, ſi pater naturalis ſine liberis deceſſerit.* Qui ex duobus legitimis alterum in adoptionem dederat, alterum abdicaverat, ſuſtulit nothum: inſtituto haerede abdicato deceſſit. Omnes tres de bonis contendunt. Νόθον, qui non ſit legitimus, Graeci vocant: Latinum rei nomen, ut Cato quoque in oratione quadam teſtatus

Baſil. & Vidov.

In colore.] *Color* à rhetoribus appellatur probabilis alicujus rei cauſa, qua, quod falſum aut turpe eſt, velamus. vide *Fabium lib. 4. cap. de narratione.* TURNEB.

Hic etiam gloriatus.] *Ille etiam.* V. C. Alm.

Duos vel tres.] *Duos & tres.* Ald. Steph. *poſſet vos & tres.* V. C. Alm.

Ut proximitatis.] Nam bona inteſtatorum ab agnatis & illis, qui in poteſtate mortui erant, uſurpantur. TURNEB.

Nitatur.] *Nitetur.* V. C. Alm.

Inteſtatorum parentum.] *Inteſtati* ſunt, aut qui teſtamentum non fecerunt, aut quorum teſtamentum irritum factum eſt, aut ex quorum teſtamento nullus fuit haeres. tum autem haereditas defertur liberis. TURNEB.

Sine liberis deceſſerit.] *Deceſſit.* Locat. Ald.

Deceſſerit.] *Diſceſſit.* Locat.

Omnes tres.] Aut *tres*, aut *omnes* ocioſi videntur, eoque alteri expungendi. REGIUS.

Νόθον, qui non ſit legitimus, Graeci vocant: Latinum rei nomen, ut Cato quoque in Oratione quadam teſtatus eſt, non habemus.] De hoc vocabulo ſic Feſtus: *Nothum Graeci natum ex uxore non legitima vocant, qui apud nos ſpurio patre natus dicitur, quod Servius Tullus ex concubina natus ſpurius Tulli tributus dicitur.* ex quibus verbis poſtremis nil ſenſus boni elicitur. PINUS. Iſidorus Orig. libr. 9. cap. 5. pag. 1055. *NOTHUS dicitur, qui de patre nobili, & matre ignobili gignitur: ſicut ex concubina. Eſt autem hoc nomen Graecum, & in Latinitate deficit. Huic contrarius eſt SPURIUS, qui de matre nobili, & patre ignobili naſcitur. Item SPURIUS patre incerto, matre vidua genitus, velut tantum ſpurii filius, quia muliebrem naturam veteres SPURIUM vocabant, velut ἀπὸ τοῦ σπόρου, h. e. ſeminis, non patris nomine. Eoſdem & FAVONIOS appellabant, quia quaedam animalia Favonio ſpiritu hauſto concipere exiſtimantur. Unde & ii, qui non ſunt de legitimo matrimonio, matrem potius, quam patrem ſequuntur. Latine autem SPURII, quaſi extra puritatem, id eſt, quaſi immundi.* Haec Iſidorus. Adi etiam, ſi operae, Cl. Joh. Meurſii Commentar. ad

Digitized by Google

teſtatus eſt, non habemus, ideoque utimur peregrino. Sed ad propoſitum. Haeredi ſcripto opponitur lex, ***Abdicatus ne quid de bonis patris capiat:*** fit ſtatus ſcripti & voluntatis, ***an ullo modo capere poſſit, an ex voluntate patris, an haeres ſcriptus.*** Notho duplex fit quaeſtio, quod poſt legitimos natus ſit, & quod non ſit ante legitimum natus. Prior ſyllogiſmum habet, ***an pro non natis ſint habendi, qui à familia ſunt alienati.*** Altera ſcripti & voluntatis. Non enim eſſe hunc natum ante legitimum convenit: ſed voluntate legis ſe tuebitur, quam dicet talem fuiſſe, ut legitimus eſſet nothus tum natus, cum alius legitimus in domo non eſſet. Scriptum quoque legis excludet, dicens, ***non utique, ſi poſtea legitimus natus non ſit, notho nocere:*** uterturque hoc argumento, ***finge ſolum natum nothum, cujus conditionis erit? tantum civis? atqui non erit poſt legitimum natus. filius? atqui non erit ante legitimos natus. quare ſi verbis legis ſtari non poteſt, voluntate ſtandum eſt.*** Nec quemquam turbet, quod ex una lege duo ſtatus fiant. duplex eſt, ita vim duarum habet. Redire in familiam volenti, dicitur ab altero, Primum, ***ut tibi redire liceat, haeres ſum.*** idem ſtatus, qui in petitione abdicati. quaeritur enim, an poſſit eſſe haeres abdicatus. Adjicitur communiter à duobus, ***redire tibi in familiam non licet, non enim pater ſine liberis deceſſit.*** Sed in hoc propria quiſque eorum quaeſtione nitetur. Alter enim dicet abdicatum quoque inter liberos eſſe: & argumentum ducet ex ipſa, qua repellitur, lege. Supervacuum

ad Lycophron. pag. 206. 207. Poſtrema quoque aetas ſpurios & inhoneſte prognatos CANIS nomine proſcidit: uti notat ingenioſiſſimus Gaſp. Barthius, in incomparabili ſuo Adverſariorum Opere, lib. VIII. cap. 14. pag. 293. Jacobus de Vitriaco, Hiſtoriae Orientalis lib. I. cap. 71. *Diſfluentes autem luxu multiplici, & otio turpi marcentes, non ſolum de micis, quae cadebant de menſa Domini, ſed de panibus integris, & de cibis delicatis paſcebant catellos ſuos, quos de turpibus concubinis ipſi turpiores procrearant.* Scitu quoque digniſſima de ſpuriis, ſive filiis naturalibus, tradit doctiſſimus Gulielmus Budaeus, Annotat. Prior. in Pandectas: Ex leg. *vulgo concepti. De ſtatu hominum.* pagin. 134. 135. Et Plutarchus in Problem. Jacobus Cujacius, Obſervat. lib. 5. cap. 6. pag. 191. PAREUS.

Oratione teſtatus.] *Teſtatur*, potius mihi legendum eſſe videtur. REGIUS.

De bonis patris.] *Patriis.* Steph.

Ante legitimum.] *Legitimos.* V. C. Alm. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Qui a familia.] *Quia familia.* V. C. Alm.

Altera ſcripti.] *Altera & ſcripti.* V. C. Alm.

Legis ſe tuebitur.] *Legis tuebitur.* V. C. Alm.

Uteturque hoc argumento.] Colligit hoc argumento, nihil notho nocere, ſi, poſteaquam ipſe natus eſt, legitimus quis natus non ſit: nam per legem, ſi ſolus natus eſſet, neque civis eſſet natus, neque filius poſſet haberi, quia ante legitimum natus non eſſet. Itaque verbis legis ſtari non poſſet. videntur autem obſcuriores hujus argumentationis ſenſus propter male appoſitas incuria librariorum diſtinctiones. ſic igitur diſtinguantur, ut hi duo cum interrogatione legantur: *Cujus conditionis erit? tantum civis? Atqui non erit poſt legitimum natus.* hic eſt diſtinguendum. *Filius?* hic quoque diſtinguendum & cum interrogatione legendum. REGIUS.

Voluntate ſtandum.] *Voluntatis.* V. C. Alm.

Ita vim duarum.] *Itaque.* Obrecht.

Redire in familia.] Vitio credo librariorum ita in Lugdunenſi editione, cum omnes *in familiam* habeant.

In petitionem abdicati.] *In petitione.* MSS. Bodl. Bal. Alm. & editi fere omnes.

Quiſque eorum.] *Quiſque* pro *uterque* ponitur. Ovidius Epiſt. XIX. 169.

Atque ita quiſque ſuas iterum redeamus ad urbes.

Suet.

pervacuum enim fuiſſe prohiberi patris bonis abdicatum, ſi eſſet numero alienorum: nunc quia filii jure futurus fuerit inteſtati heres, oppoſitam eſſe legem, quae tamen non id efficiat, ne filius ſit, ſed ne heres ſit. Status finitivus, *quid ſit filius.* Rurſus nothus eiſdem colligit argumentis. non ſine liberis patrem deceſſiſſe, quibus in petitione uſus eſt, ut probaret eſſe ſe filium, niſi forte & hic finitionem movet, an liberi ſint etiam non legitimi. Cadent igitur in unam controverſiam, vel ſpecialiter duo legitimi ſtatus, *ſcripti* & *voluntatis*, & *ſyllogiſmus*, & praeterea *finitio:* vel tres illi, qui natura ſoli ſunt, *conjectura in ſcripto & voluntate*, *qualitas in ſyllogiſmo*, &, quae per ſe eſt aperta, *finitio.* Causſa quoque, & judicatio & continens eſt in omni genere causſarum. Nihil enim dicitur, cui non inſit ratio, & quo judicium referatur, & quod rem maxime contineat. Sed quia magis haec variantur in litibus, & fere tradita ſunt ab iis, qui de judicialibus cauſſis aliqua compoſuerunt, in illam partem differantur. Nunc quia in tria genera causſas diviſi, ordinem ſequar.

Suet. Aug. 26. *Ut Cajum & Lucium filios, ſuo quemque Tyrocinio deduceret in forum.* Burm.

Prohiberi patris bonis.] *Patriis.* Steph.

Futurus fuerit.] *Futurum fuerit inteſtati haeredis.* V. C. Alm.

In petitione uſus eſt.] *In petitionem.* Steph.

Finitionem movet.] *Finitione.* Stephan.

Cadent igitur.] *Ergo.* V. C. Alm. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Cauſa quoque.] Qui ſtatum ponunt in prima conflictione, ſtatibus omnibus pene praeter conjecturam addunt *judicationem:* Fabius tamen judicationem & ſtatum facit eadem, ut docebit in cauſis judicialibus. Turneb.

Nihil enim dicitur.] *Dicetur.* Ald.

In illam partem differantur.] Cap. hujus lib. 11.

Ordinem ſequatur.] Qui non videat *ſequar* eſſe legendum, ne ſtudeat Quinctiliano. Regius. *ſequatur.* Locat.

CAPUT VII.

De demonſtrativo, quod conſtat laude & vituperatione.

Ac potiſſimum incipiam ab ea, quae conſtat *laude* ac *vituperatione.* IX.
Quod genus videtur Ariſtoteles, atque eum ſecutus Theophraſtus, à parte negotiali, hoc eſt πραγματικῆς, removisſe, totamque ad ſolos auditores relegasſe: & id ejus nominis, quod ab oſtentatione ducitur, proprium eſt. Sed mos Romanus etiam negotiis hoc munus inſeruit. Nam & funebres laudationes pendent frequenter ex publico aliquo

Genus demonſtrativum in negotia civilia per ſe non cadit, ut putat *Ariſt. lib. 1. Rhet.* Eſt autem ſecutus id quod fieri videbat. nam illius aetate ſophiſtae *genus demonſtrativum* occuparant, quo utebantur duntaxat ad auditorum oblectationem & proprium quaeſtum. Turneb. in Aldina editione titulus erat *de Laude & vituperatione.*

Funebres laudationes.] Praeclari viri Romae poſt mortem laudabantur fere a propinquis, interdum etiam à magiſtratibus, ut à Publicola Brutus: quod ad negotia pertinet. Turneb. Dionyſ. Halicar. lib. IX. cap. 54. dicit Filium Appii Tribunos & Conſules adiiſſe atque petiiſſe, ut ſibi ad populum liceret concionem habere; ubi ratio apparet,

Digitized by Google

aliquo officio, atque ex ſenatuſconſulto magiſtratibus ſaepe mandantur: & laudare teſtem, vel contra, pertinet ad momentum judiciorum: & ipſis etiam reis dare laudatores licet: & editi in competitores, in *L. Piſonem*, in *Clodium* & *Curionem* libri, vituperationem continent, & tamen in Senatu loco ſunt habiti ſententiae. Neque inficias eo, quaſdam eſſe ex hoc genere materias, ad ſolam compoſitas oſtentationem, ut laudes deorum, virorumque, quos priora tempora tulerunt. Quo ſolvitur quaeſtio ſupra tractata: manifeſtumque eſt errare eos, qui numquam oratorem dicturum, niſi de re dubia, putaverunt. An laudes Capitolini Jovis, perpetua ſacri certaminis materia, vel dubiae ſunt, vel non oratorio genere tractantur? Ut deſiderat autem laus, quae negotiis adhibetur, probationem: ſic etiam illa, quae oſtentationi componitur, habet interim aliquam ſpeciem probationis: ut qui Romulum Martis filium, educatumque à lupa dicat, in argumentum coeleſtis ortus utatur his, quod abjectus in profluentem, non potuerit extingui: quod omnia ſic egerit, ut genitum praeſide bellorum deo, incredibile non eſſet: quod ipſum quoque coelo receptum temporis ejus homines non dubitaverint. Quaedam vero etiam in defenſionis ſpeciem cadent: ut ſi in laude Herculis, permutatum cum regina Lydiae habitum, & imperata (ut traditur) penſa orator excuſet.

Sed

paret, quare Senatuſconſulto opus erat, quia non licebat unicuique cum populo agere. Et Dion. lib. XLVI. p. 324. dicit, M. Juventio a Senatu decretam laudationem, ſtatuam & funus publicum. BURM.

Et ipſis etiam reis, &c.] Qui in publica cauſa reus erat, ſi aliquam provinciam recte adminiſtraſſet, ex ea decem legati mittebantur ad reum laudandum: ut à *Maſſilienſibus* & *Narbonenſibus* ad laudandum Fontejum. TURNEB. de his laudationibus ſaepe Cicero. vide Manut. ad lib. I. famil. Epiſt. 9. & Graev. ad v. Verrin. 22. & Sylvium pro Cluent. 20. & 40.

Hoc genere maſculinas.] *Materias*, non *maſculinas*, legendum eſſe nemo non videt. REGIUS.

Ut laudes deorum.] Laudes deorum *hymni* dicuntur: virorum vero *encomia*. TURNEB.

Priora tempora.] *Priorum.* V. C. Alm.

An laudes Capitolini Jovis.] Forte legendum *Olympii*, propter Olympia, quae quinto quoque anno celebrabantur, in honorem Jovis Olympii: nam nuſquam legi hujuſmodi ludos fieri in honorem Jovis Capitolini. PHILAND. Certamen quoddam ſacrum in honorem Jovis Capitolini fiebat, ut meminit Tranquillus. (in Domit. c. 13.) illic orationes de Jovis laudibus recitabantur. TURN. de Capitolino agone vide Scalig. I. Auſon. lect. c. 10. & Falcon. ad Inſcr. Athlet. p. 64.

Speciem probationis.] Pro apparentia, ut vulgus loquuntur, Tacitus ſaepe uſurpat. lib. I. 3. *Specie recuſantis flagrantiſſime cupiebat.* idem pro ſpecie *imaginem* dixit lib. I. 81. *quanto majoris libertatis imagine tegebantur.* Livius lib. IX. cap. 4. *nihil in ſpeciem fallacius eſt, quam prava religio.* ex quibus videas, non eſſe intelligendum vulgi more, ut *ſpeciem habeat probationis*, id eſt formam partemque. PINUS.

Abjectus in profluentem non potuerit exſtingui.] Iiſdem in hac hiſtoria verbis utitur Florus lib. I. cap. I. an ex Fabio, an vero uterque ex vetuſtiore quodam ſumſerit, ambigo. BURM.

Incredibile non eſſet.] *Sit*, ut legatur loco *eſſet*, ſenſus expoſcit. REGIUS.

Ipſum quoque coelo receptum.] Haec perſuaſio ortum habuit à Proculo, qui, ut plebis animos leniret, ſancte juravit ſe vidiſſe Romulum in coelum aſcendentem. quanquam revera à patribus diſcerptus fuit, dum concionaretur apud Capreas paludes. TURNEB.

Cadant.] *Cadent.* MSS. Bodl. Alm. Ald. Locat. Steph. Colon. Vaſc. Gryph. Colin. Sich. Baſil. Vidov. Obr. *cadunt* Francius corrigebat.

Permutatum cum Regina Lydiae habitum.] Nam Hercules exuvium Leonis cum Omphales monilibus muliebrique cultu permutavit. quod fecit, ut alii dicunt, quia ſervus erat ejus: ut alii, quia

nimio

Digitized by Google

Sed proprium laudis eſt, res *amplificare*, & *ornare*. Quae materia praecipue quidem in deos & homines cadit: eſt tamen & aliorum animalium, & carentium anima. Verum in deis generaliter primum majeſtatem ipſius eorum naturae venerabimur: deinde propriam vim cujuſque, & inventa, quae utile aliquid hominibus attulerint. Vis oſtenditur, ut in Jove, regendorum omnium: in Marte, belli: in Neptuno, maris. Inventa, ut artium, in Minerva: Mercurio, literarum: medicinae, Apolline: Cerere, frugum: Libero, vini. Tum ſi qua ab his acta vetuſtas tradidit, commemoranda. Addunt etiam diis honorem parentes, ut ſi quis ſit filius Jovis. Addit antiquitas, ut iis, qui ſunt ex Chao; progenies quoque, ut Apollo ac Diana Latonae. Laudandum in quibuſdam, quod geniti immortales: in quibuſdam, quod immortalitatem virtute ſunt conſecuti: quod pietas principis noſtri, praeſentium quoque temporum decus fecit. Magis eſt varia laus hominum. Nam primum dividitur *in tempora*, quodque ante eos fuit, quoque ipſi vixerunt. In iis autem, qui fato ſunt functi, etiam quod eſt inſecutum. Ante hominem, *patria* ac *parentes*, *majoreſque* erunt, quorum duplex tractatus eſt, aut enim reſpondiſſe nobilitati, pulchrum erit: aut humilius genus illuſtraſſe factis. Illa quoque

nimio amore vincebatur. Turneb. vide Epiſtolam Deianirae ad Herculem apud Ovidium. Philand.

Quae materia.] Partitur *materiam demonſtrativam* in ea, in quae cadit, deinde locos ſubjicit, quibus utendum in rei cujuſque laudatione aut vituperatione. porro ſi quis fuſiorem harum rerum tractatum deſiderat, legat *Menandrum* rhetorem. Turneb.

Et carentium.] *Etiam.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Obrecht.

Verum in deis.] Laudes deorum qui videre cupit, legat *Homeri hymnos*, & *Callimachi*. Turn.

Venerabimur.] *Venerabitur; deinde proprie.* V. C. Alm.

Regendorum omnium.] *Hominum.* MS. Joan. Sich. *regundorum hominum.* Locat. Steph. Baſil. Vidov. *rege omnium deorum.* marg. Gryph. Sich. & Baſil. forte ſcripſit, *regendorum hominum ac Deorum.*

Medicinae Apolline.] Sequi videtur noſter communem ſententiam, quae ſtatuit Apollinem; quamvis ſint, qui tribuant Aeſculapio, ut Martian. Capel. lib. II. quidam aliis, ut in noſtris inventis novantiquis latius deduximus, quae videnda ſunt. Almel.

Tum ſi qua ab his acta.] Ut ſcribunt Bacchum totum pene orbem domuiſſe, Jovem autem Titanas & Gigantes interfeciſſe. Turneb. *Item ſi qua ab iis.* V. C. Alm. *tum ſi qua ab iis.* Obr.

Ut iis qui ſunt ex Chao.] *Heſiodus in Theogonia*, rerum omnium atque adeo deorum originem à Chao repetit. ita autem appellatur immenſus hiatus, omnium rerum in ſe complectens ſemina. Turneb. *ut iis qui ex Chao.* V. C. Alm.

Laudandum in quibuſdam, &c.] Hoc adulatorium eſt. nam Domitianus ſe dominum & deum appellari volebat, ut ſcribit *Tranquillus*. Turneb. *in quibus.* & mox etiam *in quibus quod immort.* V. C. Alm.

Principis noſtri.] Adulatur Domitiano Fabius, qui ſe *Deum & dominum* dici voluit, ut patet ex Suetonio cap. 13. Regius. vide Plin. I. hiſt. natur. de Veſpaſiano. Pithoeus. neſcio an non vox *pietas* magis ſuadeat, reſpicere Fabium ad templum Flaviae gentis, quod Patri Veſpaſiano & Tito fratri, ut novis diis conſecravit Domitianus; de quo Sueton. Domitian. cap. I. XV. & XVII. & Statius lib. V. ſilv. I. 240. & ita hoc decus fecit praeſentium temporum. Burman.

Dividitur in tempora.] Laus hominum in tria tempora dividitur, *in praeteritum*, ubi patria, parentes, prodigia, caeteraque: *praeſens*, ubi animi bona & corporis, graduſque aetatis: *conſequens*, ubi quae poſt mortem, ut ſtatuae, funera. Turneb.

Aliquando hominem.] *Ante hominem*, citra omnem dubitationem legendum eſt. Regius.

Reſpondiſſe nobilitati.] *Nobilitate.* V. C. Alm.

 Clari-

quoque interim ex eo, quod ante ipſum fuit, tempore trahentur, quae reſponſis vel auguriis futuram claritatem promiſerint: ut eum, qui ex Thetide natus eſſet, majorem patre ſuo futurum ceciniſſe dicuntur oracula. Ipſius vero laus hominis, ex animo, & corpore & extra poſitis peti debet. Et corporis quidem fortuitorumque cum levior, tum non uno modo tractanda eſt. Nam & pulchritudinem interim roburque proſequimur honore verborum, ut Homerus in Agamemnone atque Achille. Interim confert admirationi multum etiam infirmitas, ut cum idem Tydea parvum, ſed bellatorem dicit fuiſſe. Fortuna vero, cum dignitatem affert, ut in regibus principibuſque (namque eſt haec materia oſtendendae virtutis uberior) tum quo minores opes fuerunt, eo majorem benefactis gloriam parit. Sed omnia, quae extra nos bona ſunt, quaeque hominibus forte obtigerunt, non ideo laudantur, quod habuerit quis ea, ſed quod his honeſte ſit uſus. Nam divitiae, & potentia, & gratia, cum plurimum virium dent, in utramque partem certiſſimum faciunt morum experimentum. aut enim meliores propter haec, aut pejores ſumus. Animi ſemper vera laus: ſed non una per hoc opus via ducitur. Namque alias aetatis gradus, geſtarumque rerum ordinem ſequi ſpecioſius fuit, ut in primis annis laudaretur indoles, tum diſciplinae, poſt hoc operum, id eſt factorum dictorumque contextus: alias in ſpecies virtutum dividere laudem, *fortitudinis*, *juſtitiae*, *continentiae*, ceterarumque, ac ſingulis aſſignare, quae ſecundum quamque earum geſta erunt. Utra ſit autem harum via utilior, cum materia deliberabimus: dum ſciamus gratiora eſſe audientibus, quae ſolus quis, aut primus, aut certe cum paucis feciſſe dicetur: ſi quid praeterea ſupra ſpem aut exſpectationem, praecipue quod aliena potius cauſſa, quam ſua. Tempus, quod finem hominis inſequitur, non ſemper tractare contingit: non ſolum, quod viventes aliquando laudamus, ſed quod rara haec occaſio eſt, ut referri

Claritatem.] Achillem intelligit ex Ovidii Metam.

Ut eum qui ex Thetide, &c.] Quocirca Prometheus Jovem monuit, ut Thetidis congreſſum vitaret, alioqui fore ut à filio regno expelleretur. TURNEB.

Agamemnone.] Iliad. 4.

Achille.] Iliad. 2.

Tydea.] Iliad. 5.

Eo majorem.] *Eo*, non habet. V. C. Alm.

Benefactis gloriam.] *Beneficiis.* Ald. Locat.

Bona ſunt.] *Dona.* MS. Joan. Vaſc. in margine.

In utramque partem.] Dubia eſt diſtinctio editionum, cum alii *plurimum virium dent in utramque partem*; alii, *in utramque partem certiſſimum faciant morum experimentum*, quam ultimam nos recepimus cum Aldo: quia melius ſequentibus convenire videtur.

Via ducitur.] Francius malebat *ducimur*.

Specioſius fuit.] *Fuerit* Francius; & mox *laudetur indoles*.

Ac ſingulis Aſſignare.] Omiſit tertium ordinem, cujus meminit *Cic. in Partit.* Nam aliquando ſolemus à majoribus ad minora deſcendere, aliquando à minoribus ad majora aſcendere, & haec inter ſe variare. ſed hic ordo confuſior eſt, & idcirco omiſſus à Fabio. TURNEB. vide latius Pinum.

Ut referri poſſent.] In Veteri codice Alm. erat *ut tupe referri*, quod quid velit, non exputo.

Divini

referri poſſint divini honores, & decreta, ut publice ſtatuae conſtitutae. Inter quae numeraverim ingeniorum monumenta, quae ſeculis probarentur. Nam quidam, ſicut Menander, juſtiora poſterorum, quam ſuae aetatis, judicia ſunt conſecuti. Afferunt laudem liberi parentibus, urbes conditoribus, leges latoribus, artes inventoribus, necnon inſtituta quoque auctoribus, ut à Numa traditum deos colere, & à Publicola faſces populo ſubmittere. Qui omnis etiam in vituperatione ordo conſtabit tantum in diverſum. Nam & turpitudo generis opprobrio multis fuit: & quoſdam claritas ipſa notiores circa vitia, & inviſos magis fecit: & in quibuſdam ut in Paride traditum eſt, praedicta pernicies: & corporis ac fortunae quibuſdam mala contemptum, ut Therſitae atque Iro: quibuſdam bona vitiis corrupta odium attulerunt: ut Nirea imbellem, Pliſtenem impudicum, à poëtis accepimus.

Et

Divini honores.] Horatius Auguſto: II. Ep. I. 15. *Praeſenti tibi maturos largimur honores, Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras* Pithoeus. Id fiebat more Romano. nam imperatores plerumque in numerum deorum referebantur, ut docet *Herodianus* in apotheoſi Severi imperatoris. Turnebus.

Publice ſtatuae conſtitutae.] Nam viris de rep. bene meritis plerumque ſenatuſconſulto ſtatuae decernebantur in celeberrimis urbis locis, ut in foro & Capitolio. *Idem.*

Sicut Menander.] Nam Menander, tametſi omnium Comicorum eſſet doctiſſimus, in certaminibus Comicis à Philemone longe ſe inferiore, qui gratia & factione valebat, ſaepenumero eſt victus, praepoſtero judicio. *Idem.* vide lib. x. cap. I. Philand.

A Numa.] Hic auctor fuit religionis & juris pontificii apud Romanos. Auctor *Dionyſius Halicarn. Plutar. & Livius.* Turneb. Vide ſupr. lib. I. cap. 10. & Lactant. lib. I. cap. 22. Almel.

Et a publicola.] Francius, *ut a.*

Faſces populo ſubmittere.] *Faſces ſubmittere*, eſt, vim & inſignia imperii alicujus reverentiae & majeſtati ſummittere: quod fiebat à conſulibus, cum in concionem prodibant, ut ſignificarent penes populum auctoritatem eſſe concionis. Turneb. Livius I. & 2.

Ordo conſtabit.] *Ordo conſtabit, tamen in diverſum.* Ald. Sich. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Opprobrio multis fuit.] Ita Ovidius II. Triſt. 445.

Nec fuit opprobrio, celebraſſe Lycorida, Gallo.

Ut in Paride traditum eſt.] Nam Hecuba, cum eſſet gravida, ſomniavit ſe parituram facem, qua conflagraret Ilium. conſulti conjectores, *Paridem* dixerunt pernicioſum fore urbi. Turneb. *traditur.* V. C. Alm.

Corporis ac fortunae.] *Corporis atque & formae.* V. C. Alm. unde Francius *aeque & formae.*

Ac fortunae.] *Ac formae.* Pariſ. Vaſc. Steph. Colin. margo Gryph. *& fortunae.* Ald. Gryph. Baſil. & alii.

Ut Therſitae.] *Ut Therſitae, atque Iro.* Arg. Obr. *ſicut Therſitae atqui fiere.* V. C. Alm. unde Francius *atqui fere.* ſed latent ibi veſtigia verae lectionis, quam Obrechti codex exhibuit.

Pliſtenem impudicum.] *Pliſtenem* hunc ajunt patrem fuiſſe Agamemnonis & Menelai. eumque impudicum ait, quod tamen Dictys Cretenſis, qui hanc rem ſcribit, non commemorat. Alii *Cliſthenem* legunt, qui notatur à Comicis ut impudicus. Turneb. lege *Cliſthenem*, fuit enim Cinaedus, cujus meminerunt Syneſius & Suidas ex Sophocle. Philand. ſunt qui *Cliſthenem* reponant, qui, ut Suidae verbis dicam, ἐπὶ κιναιδίᾳ διεβέβλητο καὶ ἐγυναικίζετο, & ut junior videretur, philtro ſibi vellebat pilos, aut abradebat. Sophocles, καὶ πῶς ἂν γένοιτ' εὔτακτος πόλις, ὅπου θεὸς γυνὴ γεγονυῖα, πανοπλίαν ἕστηκεν ἔχειν, Κλεισθένης δὲ κερκίδα. Ariſtophanes bis, quod ſciam, meminit in Ranis. 425. Κλεισθένης δ' ὁρῶ. & verſ. 57. ξυνεγίνου τῷ Κλεισθένει. Interpres eadem, quae Suidas, citat ex Cratini comoedia γέλοιος ἐςὶ Κλεισθένης. ergo ut impudicum a poetis accepimus. Pinus. ſaepius Ariſtophanes traducit, in Nubib. verſ. 354. ubi vide Schol. in Ranis, verſ. 48. ubi Scholiaſtes. & Suidas in ἐπιβάτινον. ſed verſ. 425. legitur τὸν Κλεισθένης δ' ἀκύω, non ὁρῶ, ut Pinus, vide Acharn. 118. & alibi ſaepe. fuit autem ille Sicyonius Tyrannus, avus alterius Cliſthenis Athenienſis, qui oſtraciſmum inſtituit. vide Clar. Periz. ad Aelian. XII. 24. *Cliſthenem* hic habent quoque margines Gryphii & Baſil. & ita legere Brodaeum ad lib. II. Anth. cap. 5. notaverat Almelovenius. & certe

Et animi totidem vitia, quot virtutes ſunt: nec minus quam in laudibus, duplici ratione tractantur. Et poſt mortem adjecta quibuſdam ignominia eſt: ut Melio, cujus domus ſolo aequata: Marcoque Manlio, cujus praenomen è familia in poſterum exemptum eſt. Et parentes malorum odimus. Et eſt conditoribus urbium infame, contraxiſſe aliquam pernicioſam ceteris gentem, qualis eſt primus Judaicae ſuperſtitionis auctor, & Gracchorum leges inviſae: & ſi quod eſt exemplum deforme poſteris traditum, quale libidinis vir Perſes in muliere Samia inſtituere auſus dicitur primus. Sed in viventibus quoque judicia hominum, velut argumenta ſunt morum, & honos aut ignominia veram eſſe laudem vel vituperationem probat. Intereſſe tamen Ariſtoteles putat, ubi quidque laudetur, aut vituperetur. Nam plurimum refert, qui ſint audientium mores, quae publice recepta perſuaſio: ut illa maxime, quae probant, eſſe in eo, qui laudabitur, credant: aut in eo, contra quem dicemus, ea, quae oderint. Ita non dubium erit judicium, quod orationem praeceſſerit. Ipſorum etiam judicum permiſcenda laus ſemper, nam id benevolos facit: quoties autem fieri poterit,

te de Pliſthenis impudicitia nihil mihi lectum. Burman.

Ut Melio.] *Spurius Melius*, cum frumenti largitionibus in ſuſpicionem regni affectati veniſſet, à Servilio Hala interfectus eſt. Turneb.

Marcoque Manlio.] Livius decad. 1. lib. 4. & lib. 6.

Cujus praenomen.] Plinius Secundus libr. de viris Illuſtribus, dicit cognomen exemptum, ne quis poſtea Capitolinus vocaretur. Philand. ſed refutavit Schottus ad Aur. Victor. de Vir. Illuſt. cap. 24. & hoc docet ſimile exemplum in gente Claudia, quae *Lucii* praenomen repudiavit, teſte Suetonio Tiber, 1. vide Illuſtr. Spanh. diſſert. ſextam de praeſtant. & uſu Numiſm. p. 518. prioris editionis. Burm.

Exemptum eſt.] *Exemplum.* V. C. Alm.

Infame.] *Infamiae.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Colon. Vaſc. margo. eodem modo ut paullo ante dixit *opprobrio multis fuit.*

Judaicae ſuperſtitionis auctor.] Hunc locum nonnulli *de Judaeis* intelligunt, quorum ſuperſtitionem Romani oderant. Alciatus tamen *de Chriſtianis* intelligit, quorum religionem Judaicam ſuperſtitionem appellabant Romani, quia à Judaeis manavit Chriſtianiſmus. Sic etiam appellare ſolent juriſconſulti. Porro Fabii tempore perſecutio in Chriſtianos à Domitiano eſt edita. Turneb.

Libidinis vir.] *Libidinoſus vir.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. *libidinis ut Perſes.* Locat.

In muliere Samia.] Quodnam genus flagitii hoc fuerit, nondum memini me legiſſe. Regius. Perſen hunc, vel regem Perſarum, a quo Perſae nominati ſunt, intelligo, vel aliquem nomine Perſen, qui auctor fuerit Perſis ejus legis, qua ſciebant matres & ſorores in connubium adducere, id quod Catullus Epigrammate 89. inſectatur. Porro quod Ludovicus Caelius hunc locum correctiorem fere in totum mutare conatur, non placet, etiamſi ſint doctiſſima, quae ad hunc locum congerit. Mosellanus. Caelius lib. XVIII. cap. 18. legit *in matre ſua*, vel *in matre & filia*, vel *in matre Samia*, ut *Samia* ſit nomen proprium. obſcurum vero hoc libidinis genus, nec de inceſtu Perſarum capiendum puto, quod toti genti, non uni viro adſcribendum eſſet. eleganter autem *vir Perſes*, dicitur pro Perſa. ita Flor. II. 18. *unus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur.* & ita Actor. XVI. 6. *ἀνήρ τις ἦν Μακεδὼν.* Burm.

Ariſtoteles.] Lib. 1. Rhet. ad Theodec.

Quidque laudetur.] *Quiſque.* Pariſ. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Recepta perſuaſio.] *Receptum.* V. C. Alm.

Etiam judicum.] *Ipſorum etiam permiſcenda laus.* Ald. Locat. Obr.

Judicum permiſcenda laus.] Ut dicam quod ſentio, ego totum hunc locum adſcriptum aliunde puto, & hic aut parum quadrare, aut nihil. etenim quae ſequuntur cum ſuperioribus cohaerent ab Ariſtotele citatis. Pinus. recte puto Pinum cenſere, nam quis hic locus judicibus in genere demonſtrativo, ubi nulli, niſi ipſi auditores, judices; ejicere tamen totam periodum non auſim,

poterit, cum materiae utilitate jungenda. Minus Lacedaemone ſtudia literarum, quam Athenis, honoris merebuntur: plus patientia, fortitudo. Rapto vivere quibuſdam honeſtum, aliis cura legum. Frugalitas apud Sybaritas forſitan odio foret, veteribus Romanis ſummum luxuria crimen. Eadem in ſingulis differentia. Maxime favet judex, qui ſibi dicentem aſſentiri putat. Idem praecipit illud quoque, (quod mox Cornelius Celſus prope ſupra modum invaſit) quia ſit quaedam virtutibus ac vitiis vicinitas; utendum proxima derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus: quae eadem etiam contra valent. Quod quidem orator, id eſt vir bonus, numquam faciet, niſi forte communi utilitate ducacatur. Laudantur autem urbes ſimiliter atque homines. Nam pro parente eſt conditor: & multum auctoritatis affert vetuſtas, ut iis, qui terra dicuntur orti: & virtutes ac vitia circa res geſtas: eademque in ſingulis, Illa propria, quae ex loci poſitione ac munitione ſunt. Cives illis, ut hominibus liberi, decori. Eſt laus & operum; in quibus *honor*, *utilitas*, *pulchritudo*, *auctor* ſpectari ſolet. *Honor*, ut in templis: *utilitas*, ut in muris: *pulchritudo* vel *auctor*, utrobique. Eſt & locorum, qualis Siciliae apud Ciceronem. in quibus ſimiliter *ſpeciem*

ſim, ſed vitium in voce *judicum* latere exiſtimo. forte *ipſorum* (ſcilicet *audientium*) *autem judicio permiſcenda laus ſemper.* nimirum laudare debet Orator quae publice ſunt recepta, & quae populus probat, probare & ampliſſima oratione aſſentiri, recte & ordine talia inſtituta eſſe & ſervari. niſi hic voce *judicum* ipſos audientes velit quis accipere. BURM.

Minus Lacedaemone, &c.] Bellicoſi enim erant *Lacedaemonii*, *Athenienſes* vero ſtudio literarum dediti: apud quos artes inventae ſunt, auctore Cic. ibique conſummatae. TURNEB.

Rapto vivere.] Lege Gell. lib. IX. cap. 18. & Xenoph. de repub. & legibus Laced. & lib. IV. de expeditione Cyri minoris. PHILAND.

Apud Sybaritas.] *Sybaritae* populi fuerunt Italiae, victu & cultu luxurioſi. hinc abierunt in proverbium *menſae Sybariticae.* TURNEB. Vide Politi. c. 15. Miſcel. & Eraſm. in prov. *Sybaritica menſa.*

Luxuria.] *Luxuriae.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *crimen luxuria.* Obrecht.

Eadem.] *Eademque in.* Steph. *eademque ſingulis.* V. C. Alm.

Aſſentiri.] *Aſſentari.* MSS. Joan. Alm. Locat. Ald. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Idem.] Ariſtot. I. Rhetor. ad Theodectem.

Praecipit.] *Praecepit.* Ald.

Ut iis qui terra, &c.] Videtur hoc propter Athenienſes dixiſſe, qui ſe *indigenas* dicebant, & in eodem loco natos. Poteſt etiam referri ad id, quod ajunt, homines primum natos in Aegypto ex Nili limo. TURNEB. hi *novi homines*, *fraterculi Gigantum*, & ut Cicer. in Epiſt. *Terrae filii* & multis aliis notabantur proverbiis. uti apud Eraſm. Chiliad. I. Cent. VIII. 86. videre eſt. vide & Tertull. Apolog. cap. 10. & Minuc. Felic. cap. 22. & Suidam in voce γηγενής. & Neptuni filii dicebantur, de quo vide Brodaeum ad Anthol. lib. I. cap. I. epigr. 2. ALMEL.

Poſitione ac munitione.] *Aut munitione.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. *aut mutatione.* Vidov.

Hominibus liberis.] Legendum eſt *liberi.* REGIUS. *liberis.* V. C. Alm. *cives illis, ut hominibus liberi. Decori eſt laus, & magnitudo operum.* Ald. *magnitudo etiam.* Locat.

Et magnitudo.] Quidam non percipientes quae dicerentur a Fabio, hunc ſenſum depravarunt. Putabant enim Fabium hoc dicere, magnitudinem operum urbibus laudi eſſe, quae ei ſunt quidem, ſed hoc, ut notum, praeterit Fabius. praecipitque quo modo opera ſoleant laudari; quod aperte ſequentia indicant. quare *magnitudo* mihi eradenda videtur, ut legamus. *Eſt laus & operum*, hoc eſt publicorum aedificiorum. REGIUS.

Spectari ſolet.] *Exſpectari.* V. C. Alm. Ald.

Ciceronem.] In IV. Verr. 48. vide & Orat. 62.

Dictorum

ciem & *utilitatem* intuemur: *ſpeciem*, maritimis, planis, amoenis: *utilitatem*, ſalubribus, fertilibus. Erit etiam dictorum factorumque laus generalis. Erit & rerum omnis modi. Nam & ſomni & mortis ſcriptae laudes, & quorumdam à medicis ciborum. Itaque ut non conſenſi hoc laudativum genus circa ſolam verſari honeſti quaeſtionem, ſic qualitate maxime contineri puto: quamquam omnes tres ſtatus cadere in hoc opus poſſint, hiſque uſum C. Caeſarem in vituperando Catone, notaverit Cicero. Totum autem habet aliquid ſimile ſuaſoriis: quia plerumque eadem illic ſuaderi, hîc laudari ſolent.

Dictorum factorumque.] *Dictorum honeſtorum factorumque.* MSS. Bodl. Alm. Ven. Locat. Ald. Sich. Colon. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *Erit & dictorum.* V. C. Alm.

Et mortis ſcriptae laudes.] Mortem laudavit *Hegeſias*, auctore Val. Maximo, cujus perlecta oratione multi mortem ſibi conſciverunt, perſuaſi videlicet mortem omnium rerum optimam eſſe. lege tamen poſtea cautum, ne quis hanc orationem legeret. TURNEB.

Et quorundam à medicis ciborum.] Scribit *Plinius* lib. xx. cap. 9. Catonem & Chryſippum integros dicaſſe libros laudibus braſſicae. *Idem.*

Qualitate.] *Qualitatem.* V. C. Alm.

Hiſque.] *His quoque.* Locat. Ald.

C. Caeſarem.] Hoc in Topicis Cicero notavit. REGIUS. Suetonius author eſt Julium Caeſarem adverſus Catonem Uticenſem libros duos ſcripſiſſe *Anticatones* inſcriptos; quos in antiqua Leodienſi Bibliotheca eſſe teſtatur Ludovicus Vives ad calcem Annotat. in cap. 23. lib. 1. Auguſtini de C. D. Verba hic apponemus; *Caeſaris Anticatones duos vir clariſſimus Cardinalis Leodienſis confirmavit ſe in antiqua quadam Bibliotheca Leodii vidiſſe, & curaturum ut ad me mitterentur. Quod ſi fecerit, non invidebo ſtudioſis hominibus lectionem eorum.* Caeſaris Anticatonis fragmentum adfert Gellius lib. IV. c. 16. COLOMES.

Hic laudari.] *Illic.* V. C. Alm.

CAPUT VIII.

De ſuaſoria ſeu deliberativa, & proſopopoeia.

X. Deliberativas quoque miror à quibuſdam ſola utilitate finitas. Ac, ſi quid in his unum ſequi oporteret, potior fuiſſet apud me Ciceronis ſententia, qui hoc materiae genus dignitate maxime contineri putat. Nec dubito, quin hi, qui ſunt in illa priore ſententia, ſecundum opinionem pulcherrimam, ne utile quidem, niſi quod honeſtum eſſet, exiſtimarint. Et eſt haec ratio veriſſima, ſi conſilium contingat ſemper bonorum atque ſapientum. Verum apud imperitos, apud quos frequenter dicenda ſententia eſt, populumque praecipue, qui ex pluribus conſtat indoctis, diſcernenda ſunt haec, & ſecundum communes

Finitas.] *Definitas.* Locat. Ald. Baſil.

Ac ſi quid.] *At ſi quid.* Ald. Colin.

Ciceronis.] Lib. II. de orator.

Nec dubito.] Alludit ad paradoxum Stoicorum. ſtatuerunt enim illi, *nihil eſſe utile, quod non ſit honeſtum*: quod à Socrate manaſſe videtur, qui eum peſſime feciſſe dixit, qui primus utilitatem ab honeſtate ſejunxerit, cum haec eſſent conjuncta natura. De quo fuſe *Cic. in offic. & paradoxis.* quodque Auſonius hoc phalecio eſt complexus:

Nunquam diſcrepat utile à decoro. TURNEB.

Quin hi qui ſunt.] *Quin uſi qui ſunt.* V. C. Alm. forte, *hi, qui uſi ſunt illa priore ſententia.*

Secundum communes magis, &c.] Cic. quoque ait, hominum quoddam genus eſſe agreſte & impe-

munes magis intellectus loquendum. Sunt enim multi, qui etiam, quae credunt *honeſta*, non tamen ſatis eadem *utilia* quoque exiſtiment: quae turpia eſſe dubitare non poſſunt, utilitatis ſpecie ducti probent, ut *foedus Numantinum*, *jugumque Caudinum.* Ne qualitatis quidem ſtatu, in quo & honeſtorum & utilium quaeſtio eſt, complecti eas ſatis eſt. Nam frequenter in his etiam conjecturae locus eſt, nonnumquam tractatur aliqua finitio: aliquando etiam legales poſſunt incidere tractatus, in privata maxime conſilia, ſiquando ambigitur, *an liceat*. De conjectura paullo poſt pluribus. Interim, eſtne finitio apud Demoſthenem, *det Halonneſum Philippus, an reddat?* apud Ciceronem in Philippicis, *quid ſit tumultus?* Quid? non illa ſimilis judicialium quaeſtio, *de ſtatua Servii Sulpitii*, an iis demum ponenda ſit, qui in legatione ferro ſunt interempti? Ergo pars deliberativa (quae eadem ſuaſoria dicitur) de tempore futuro conſultans, quaerit etiam de praeterito: officiis conſtat duobus, *ſuadendi*, ac *diſſuadendi*: Prooemio, quale eſt in judicialibus, non ubique eget, quia conciliatus eſt ei quiſque, quem conſulit. Initium tamen quodcumque debet habere aliquam prooemii ſpeciem. nec enim abrupte, nec unde libuit, incipiendum: quia eſt aliquid in omni materia naturaliter primum. In ſenatu, & utique in concionibus, eadem ratio, quae apud judices, acqui-

imperitum, quod ſola *utilitate* ducatur: quoddam peritum & eruditum, quod *honeſtate* trahatur. cujus rei habendam putat rationem, ut hic quoque *Fabius*. TURNEB. Francius malebat, *ſecundum communem magis intellectum.*

Satis eadem utilia.] *Satis utilia.* Stephanus, Roignii.

Quae turpia.] *Et quae turpia.* V. C. Alm.

Foedus Numantinum, jugumque Caudinum.] *Hoſtilius Mancinus*, à Numantinis ſuperatus, turpem cum illis pacem fecit, ut relictis armis & impedimentis omnibus, exercitum reduceret. *Veturius* autem & *Poſthumius*, ad furcas Caudinas ab Herennio Samnitum duce clauſi, pacem fecerunt his conditionibus, ut, relictis armis & impedimentis, militibuſque ſub jugum miſſis, diſcederent. Utrunque foedus, quod ſine auctoritate ſenatus factum eſſet, irritum fuit & improbatum, ejuſque auctores hoſtibus dediti ad ſupplicium. TURNEB. De foedere Numantino Cicer. lib. 3. offic. cap. 30. & Plutarch. in vita Tiberii & C. Gracch. De jugo Caudino Livius lib. IX. cap. I.

Ne qualitatis quidem.] Trapezuntius ex Hermogenis ſententia *cauſas deliberativas* ſtatu negotiali complectitur, qui qualitas eſt de futuro. TURNEBUS.

Nonnumquam tractatur.] *Nonnunquam etiam tractatur.* Locat. Ald. Sich. Par. Gryph. Baſil.

An liceat.] *An aliquid liceat.* Steph.

Eſtne finitio.] *Eſt definitio.* V. C. Alm. Locat. *eſt finitio.* Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Ut det.] *Ut* non habent V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. & alii.

Halonneſum.] *Halonneſus* inſula Athenienſium erat, quae, occupata à praedonibus, recepta eſt à Philippo. eam repetentibus Athenienſibus beneficii titulo dare volebat Philippus. Athenienſibus Demoſthenes ſuadet, ut eam a Philippo repetant, non ut munus, ſed ut propriam haereditatem. TURNEB. ὁ δὲ λόγος, inquit Libanius, *οὐ δοκεῖ μοι Δημοσθένους εἶναι, καὶ ἡ τῆς συνθέσεως ἁρμονία.* PINUS. vide Photii Biblioth. Canon. CCLXV. initio. eſt vero octava Philippica. vide Schotti vitam Demoſthenis Olymp. CIX. 2.

Ciceronem.] Philipp. VIII. cap. I.

De ſtatua Servii.] Philipp. IX. cap. I.

Futuro conſultans.] *Conſultat.* V. C. Alm.

Prooemio, quale eſt.] Si deliberatio eſt privata, *breviſſimo* utendum eſt prooemio: ſin publica, *prolixiori*, & judicialibus cauſis ſimili. TURNEB.

Non utique eget.] *Non ubique.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht.

Et utique in concionibus.] *Utique & in concionibus.* Locatel. & Obr. Gibſon vero in Steph. editione legi *& non utique* notaverat, quod ego minime ita eſſe deprehendi.

acquirendae ſibi plerumque eorum, apud quos dicendum ſit, benevolentiae. Nec mirum, cum etiam in Panegyricis petatur audientium favor, ubi emolumentum non in utilitate aliqua, ſed in ſola laude conſiſtit. Ariſtoteles quidem, nec ſine cauſſa, putat & à noſtra, & ab ejus, qui diſſentiet, perſona, duci frequenter in conſiliis exordium, quaſi mutuantibus hoc nobis à judiciali genere: nonnumquam etiam, ut minor res majorve videatur. In demonſtrativis vero prooemia eſſe maxime libera exiſtimat. Nam & longe à materia duci, ut in Helenes laude Iſocrates fecerit: & ex aliqua rei vicinia, ut idem in Panegyrico conqueritur, *plus honoris corporum, quam animorum virtutibus dari:* & Gorgias in Olympico laudans eos, qui primi tales inſtituerunt conventus. Quos ſecutus videlicet Criſpus Salluſtius, in bello Jugurthino & Catilinario nihil ad hiſtoriam pertinentibus principiis orſus eſt. Sed nunc ad ſuaſoriam, in qua etiam, quum prooemio utemur, breviore tamen, & velut quodam capite tantum & initio, debebimus eſſe contenti. Narrationem vero numquam exiget privata deliberatio, ejus duntaxat rei, de qua dicenda ſententia eſt: quia nemo ignorat id, de quo conſulit. Extrinſecus poſſunt pertinentia ad deliberationem multa narrari. In concionibus ſaepe eſt etiam illa, quae ordinem rei docet, neceſſaria. Affectus, ut quae maxime, poſtulat. Nam & concitanda & lenienda frequenter eſt ira, & ad metum, cupiditatem, odium, conciliationem, impellendi animi. Nonnumquam etiam movenda miſeratio eſt, ſive, ut auxilium obſeſſis feratur, ſuadere oportebit, ſive ſociae civitatis everſionem deflebimus.

Non in utilitate.] *Non utilitate.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Ald. Vidov.

Ariſtoteles.] Rhetoric. 3.

Majorve.] *Major nec.* V. C. Alm.

A materia duci.] *Duci hoc.* Locat. Ald. Gryph. Vidov. *duci haec.* Steph. Colin.

Ut in Helenes laude.] Nam exorditur Iſocrates à rhetorum & ſophiſtarum inſectatione, qui abſurdas materias nulliuſque momenti orationibus ſuis tractare ſolent. Turneb.

Conqueritur.] *Cum queritur.* Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Quos ſecutus ſcil. Criſpus Salluſtius, &c.] Vide Voſſium lib. 3. Inſtit. Orator. cap. xi. Pith. *Cajus Salluſtius.* Ald.

Et Catilinario.] *Et Catilinae.* V. C. Alm. Locat.

Nihil ad hiſtoriam pertin. principiis.] Nam in *bello Jugurthino* exorditur à fa[illegible]a conqueſtione fragilitatis humanae: *in bello Catilinario* à comparatione animi & corporis. Turneb.

Prooemio utemur.] *Utimur.* V. C. Alm.

Narrationem vero.] Duplex ſuaſio, *publica* & *privata:* duplex narratio quoque, *altera* rei, de qua dicenda ſententia eſt, *altera* rerum ad deliberationem pertinentium. igitur publica deliberatio utranque narrationem habere poteſt, privata duntaxat poſteriorem. Turneb.

Vero numquam.] *Vero numquid.* V. C. Alm.

Multa narrari.] *Variare.* margo Baſil.

Affectus, ut quae.] *Et affectus, ut quaeque maxime poſtulabit.* Ald. Colon. Vaſc. Gryph. *ad affectus ut quaeque m. p.* Locat. Vaſc. in marg. Colin. Baſil. *affectus ut quaeque m. p.* Par. Steph. *neceſſaria. Affectus, ut quae maxime, poſtulat.* V. C. Alm. Argent. Obr. quod verum puto, elegans enim illa & Tacito & Plinio familiaris formula. Cicero *quam qui* dixit lib. v. ad fam. 2. *tam enim ſum amicus reipb., quam qui maxime.* infra lib. iv. c. 2. *ut ſi. Narrationem, ut ſi ullam orationis partem, exornandam.* Francius correxerat, *affectus, ut quae maxime, implenda.* Burm.

Miſeratio eſt.] *Eſt* non habent V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Deflebimus.] Proprio uſus maxime verbo. Juſtin.

mus. Valet autem in conſiliis auctoritas plurimum. Nam & prudentiſſimus eſſe haberique, & optimus is debet, qui ſententiae ſuae de utilibus atque honeſtis credere omnes velit. In judiciis enim vulgo fas habetur indulgere aliquid ſtudio ſuo: Conſilia, nemo eſt, qui neget ſecundum mores dari. Graecorum quidem plurimi omne hoc officium concionale eſſe judicaverunt, & in ſola reipublicae adminiſtratione poſuerunt. Quin & Cicero in hac maxime parte verſatur. Ideoque ſuaſuris *de pace, bello, copiis, operibus, vectigalibus*, haec duo praecipue nota eſſe voluit, *vires civitatis*, & *mores:* ut ex natura cum ipſarum rerum, tum audientium, ratio ſuadendi duceretur. Nobis major in re videtur varietas. nam & *conſultantium* & *conſiliorum* plurima ſunt genera. Quare in ſuadendo & diſſuadendo tria primum ſpectanda erunt, *Quid ſit, de quo* deliberetur, *qui ſint, qui* deliberent, *qui ſit, qui ſuadeat.* Rem, de qua deliberatur, aut certum eſt poſſe fieri, aut incertum. Si incertum, haec erit quaeſtio ſola, aut potentiſſima. Saepe enim accidet, ut prius dicamus, ne ſi poſſit quidem fieri, eſſe faciendum: deinde fieri non poſſe. Cum autem de hoc quaeritur, conjectura eſt, *an Iſthmos intercidi, an ſiccari palus Pomptina, an portus fieri Hoſtiae poſſit, an Alexander terras ultra Oceanum ſit inventurus.* Sed in iis quoque, quae conſtabit poſſe fieri, conjectura aliquando erit: ut ſi quaeratur, an utique futurum ſit, *ut Carthaginem ſuperent Romani, ut redeat Hannibal, ſi Scipio exercitum in Africam tranſtulerit: ut ſervent fidem Samnites, ſi Romani arma depoſuerint.* Quaedam & fieri poſſe, & futura eſſe, credibile eſt. ſed aut *alio tempore,*

ſtin. v. 8. *ſic deſletae, ac prope perditae urbi hoſtes ſuperveniunt.* ubi vide Bernec. Burm.

Valet autem.] Locos ad confirmationem aptos nunc exequitur, primumque incipit à *probatione morali*, quae à moribus dicentis ſumitur. Turnebus.

Optimus is.] *Is* non habent V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Obrecht. *& is optimus.* Colin.

Graecorum quidem plurimi.] *Ariſtoteles lib.* 1. *cap.* 4. *rhet. ad Theod.* conſtanter *concionale* pro deliberativo vocat. Nunc porro de probationibus logicis agit, ante tamen Graecos reprehendit, qui deliberationem duntaxat publicam poſuerunt. excuſari tamen poſſunt, quod privatae deliberationes non tam oratorem poſtularent, quam prudentem, nec tantum eloquentiae admitterent. Turneb.

Cicero.] II. de Orat. cap. 16.

Suaſuris.] *Suaſoris.* V. C. Alm.

Operibus.] *Opibus.* Ven. Locat. Colon. Steph. Sich. Baſil.

Major in re.] *Rerum*, & ſubducta linea emendatum *jure.* V. C. Alm.

Tria primum.] *Primo.* V. C. Alm.

Si incertum.] Si res eſt incerta, *conjectura* eſt. itidem quoque *conjectura* eſt interdum, cum quaeritur an res ſit futura, tametſi fieri poſſe conſtet. interdum tamen, etſi conſtat, ex circumſtantia oritur conjectura. Turneb.

Ne ſi poſſit.] *Niſi.* V. C. Alm.

Iſthmos.] Sueton. Caeſ. 44. ubi & de Pomptinis Paludibus.

Pontina.] *Pomtina.* V. C. Alm.

Portus Hoſtiae.] Suet. Claud. 20.

Ultra Oceanum.] Nam Alexander, cum audiſſet Democritum dicere, *plures eſſe mundos*, parum fidei habuit magiſtro Ariſtoteli, unicum eſſe ſtatuenti: itaque navigare Oceanum voluit, ut alios orbes inveſtigaret. Turneb.

Ut redeat.] Livius lib. XXVIII. cap. 40.

Si Scipio exercitum, &c.] Cum Hannibal Italia non poſſet expelli, Scipio ſuaſit, uti trajiceret copias in Africam: ita enim futurum. ut Carthaginienſes, auxilio deſtituti, Hannibalem revocarent

pore, aut *alio loco*, aut *alio modo*. Ubi conjecturae non erit locus, alia ſunt intuenda. Et primum, aut propter ipſam rem, de qua ſententiae rogantur, conſultabitur: aut propter alias intervenientes extrinſecus cauſſas. Propter ipſam deliberant Patres conſcripti, *an ſtipendium militi conſtituant*. Haec materia ſimplex erit. Accedunt cauſſae aut faciendi, ut deliberant P. C. *an Fabios dedant Gallis bellum minitantibus*: aut non faciendi, ut *deliberat C. Caeſar, an perſeveret in Germaniam ire*, cum milites paſſim teſtamenta facerent. Hae ſuaſoriae duplices ſunt. Nam & illic cauſſa deliberandi eſt, quod bellum Galli minitentur: eſſe tamen quaeſtio poteſt, dedendine fuerint, etiam citra hanc denuntiationem, qui contra fas, cum legati miſſi eſſent, praelium inierint, regemque, ad quem mandata acceperant, trucidarint. Et hîc nihil Caeſar ſine dubio deliberet, niſi propter hanc militum perturbationem: eſt tamen locus quaerendi, *an citra hunc quoque caſum penetrandum in Germaniam fuerit*. Semper autem de eo prius loquemur, de quo deliberari, etiam detractis ſequentibus, poſſet. Partes ſuadendi quidam putaverunt *honeſtum*, *utile*, *neceſſarium*. Ego non invenio huic tertiae locum. Quantalibet enim vis ingruat, aliquid

in Africam. quod & accidit. TURNEB.

Sed aut alio tempore, &c.] *Tempus* enim, *locus* & *modus* res mutant. *Idem.*

Aut propter.] *Aut* non habet. V. C. Alm.

An ſtipendium militi conſtituant.] *Livius lib.* v. cap. 59. ſcribit, ſenatores de publico militibus ſtipendium conſtituiſſe, cum antea de ſuo militaſſent. quae res gratiſſima fuit populo. TURNEB.

Accedunt cauſae, &c.] Cum Cluſium à Gallis obſideretur, legati à Romanis miſſi ſunt tres Fabii, qui jurgio orto cum Cluſinis in Gallos manum conſeruerunt, & Gallorum regem obtruncarunt. *Idem.* vide Liv. lib. v. 36.

Ut deliberat C. Caeſar, &c.] Cum Caeſar eſſet in Arioviſtum Germanorum regem iturus, ejus milites, Germanorum immanitate deterriti, animum deſpondebant, & teſtamenta faciebant, tanquam morituri. TURNEB. *ut* non habent V. C. Alm. Locatel. Ald. Francius hic & ſuperius malebat, *ut cum deliberant*, & *cum deliberat C. Caeſar.*

Teſtamenta facerent.] Vide Caeſar. lib. I. Bell. Gall. 39.

Nam & illic.] *Illi cauſſa deliberandi eſto.* MSS. Bodl. Joan. Vaſc. *illi* etiam. V. C. Alm. Steph.

Dedendine.] *Delendine.* MS. Bodl. Gebhardus lib. I. crep. c. 3. quoſdam *dicendine* edidiſſe videtur innuere, ille enim ex ſuis Codicibus *dedendine* corrigit: ſed *dicendine* ego in nullo codice inveni.

Denuntiationem.] Scilicet belli, quod minitabantur Galli. Petron. 94. *confuſus hac denuntiatione Eumolpus.* & ita Cicero, Livius, Juſtinus & alii.

Qui contra.] *Quia.* Ald. Par. Locat. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Contra fas.] Ex jure gentium neque legati violari debent, nec ipſi quoque vim facere, aut praelium inire, nec quicquam praeter mandata exponere. TURNEB.

Et hic nihil Caeſar.] Gallaeus conjiciebat, *& hic etſi nihil Caeſar* &c.

Deliberet.] *Deliberaret.* V. C. Alm. Bodl. Andr.

Semper autem de eo.] In duplicibus his deliberationibus quaeſtio ſimplex priore loco tractanda, deinde ea, quae adjunctas habet cauſas *faciendi*, aut *non faciendi.* TURNEB.

Ego non invenio huic tertiae locum.] Duplex eſt neceſſarium: *alterum ſimplex*, quod aliter fieri nunquam poteſt, tollitque omnem deliberationis cauſam: quo modo fere à philoſophis accipi ſolet: *alterum ex conditione*, quod graviorum metu faciendum dicimus. hoc autem etſi cadit in deliberationem, refertur tamen *ad utilitatem*. Quo modo vulgo accipitur, atque etiam à *Cic.* qui *in Partit.* locum à neceſſario non rejicit, ſed loco ab utili comprehendit. Fab. autem Ariſtotelem ſequitur, qui de contingentibus tantum, & de his, quae ad nos referri nata ſunt, quorumque origo & cauſa in nobis ſita eſt, *conſultationem* eſſe dicit. *Idem.*

Nihil

aliquid fortaſſe pati neceſſe ſit, nihil facere: de faciendo autem deliberatur. Quod ſi hanc vocant *neceſſitatem*, in quam homines graviorum metu coguntur, *utilitatis* erit quaeſtio: ut *ſi obſeſſi, & impares, & aqua ciboque defecti, de facienda ad hoſtem deditione deliberent*, & dicatur, *neceſſe eſt:* nempe ſequitur, ut hoc ſubjiciatur, alioqui pereundum eſt. ita propter id ipſum non eſt neceſſe, quia perire potius licet. denique non fecerunt Saguntini, nec in rate Opitergina circumventi. Igitur in his quoque cauſſis aut de *ſola utilitate* ambigetur, aut quaeſtio inter *utile* atque *honeſtum* conſiſtet. At enim, ſi quis liberos procreare volet, neceſſe habeat uxorem ducere. quis dubitat? ſed ei, qui pater vult fieri, liqueat neceſſe eſt, uxorem eſſe ducendam. Itaque mihi ne conſilium quidem videtur, ubi neceſſitas eſt: non magis quam ubi conſtat, quid fieri omnino non poſſe. Omnis enim deliberatio de dubiis eſt. Melius igitur, qui tertiam partem dixerunt δυνατὸν, quod noſtri *poſſibile* nominant. quae ut dura videatur appellatio, tamen ſola eſt. Quas partes non omnes in omnem cadere ſuaſoriam manifeſtius eſt, quam ut docendum ſit. Tamen apud pleroſque earum numerus augetur, à quibus ponuntur ut partes, quae ſpecies ſunt partium. Nam *fas*, *juſtum*, *pium*, *aequum*, *manſuetum* quoque (ſic enim ſunt interpretati τὸ ἥμερον) & ſi qua adhuc adjicere quis ejuſdem generis velit, ſubjici poſſunt *honeſtati*. An ſit autem *facile*, *magnum*, *jucundum*, *ſine periculo*, ad quaeſtionem pertinet *utilitatis:* qui loci oriuntur ex contradictione. Eſt quidem utile, ſed difficile, parvum, injucundum, periculoſum. Tamen quibuſdam videtur

Nihil facere.] Procul dubio hic aliquid deeſt, citra quod integer ſenſus eſſe non poteſt. Ad quod enim referatur ille infinitus *facere?* quare mihi tres hae dictiones forſitan ſunt adſcribendae ut legamus, *nihil facere non ſit neceſſe.* hoc namque modo & clarus & integer erit ſenſus. ſemper enim aliquid facere poſſumus, ac ſi nihil aliud, ſaltem noſmet ipſos vita privare. Regius. *nihil facere non ſit neceſſe.* Colon. & margo Baſil.

Homines.] Ut Caſilinenſes Livius XXIII. 19.

Ut ſi obſeſſi.] *Ut enim ſi.* Stephan. Gryph. Colin. Vidov. Roignii.

Non fecerunt Saguntini.] Hannibal contra foedus trajecto Ibero Saguntum oppidum Pop. Rom. ſocium obſedit, & octavo demum menſe expugnavit. Turneb. Livius lib. XXI. 11.

Opitergina.] Florus lib. IV. 2.

Neceſſe eſt uxorem eſſe ducendam.] Legendum *neceſſe eſſe*, ſenſus expoſcit. Regius. Ariſt. 3. Ethic. & Rhetoric. 1.

Fieri non poſſe.] *Fieri omnino non poſſe.* Sich. Par. Steph. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Obr.

Melius igitur, qui, &c.] Tres ſunt loci ſuaſionis: duo finales, *utile* & *honeſtum:* tertius tanquam quoddam medium ad finem, ut proclivius rem adipiſcamur. Turneb.

Poſſibile.] Cicero mavult ἀδύνατον, quam *impoſſibile*, dicere. Ad Attic. lib. 1. Ep. 1. *ut non videatur* ἀδύνατον *Curium obducere.* Fabius neutrum docendi cauſſa reſpuit, nec *impoſſibile*, quo ſaepe utitur, nec *poſſibile*, quod hic habet. Pinus. uſus & Juſtinus lib. 11. 4. *impoſſibile.*

Tamen apud pleroſque.] Sic quidem legitur, ſed *a pleriſque* fortaſſis rectius legeretur. Regius.

Numerus augetur.] Ariſtot. 1. Rhet. ad Alexand.

Ut partes.] *Ut hae partes.* V. C. Alm.

Juſtum, pium.] *Per vim.* V. C. Alm.

Qui loci oriuntur ex contradictione.] Species hae, quae partibus ſubjiciuntur, ex adverſariorum contradictione naſcuntur: quanquam *contradictio* maxime apparet in utilitate. nam etſi utile dixeris, facilitati tamen opponetur difficultas. non item in honeſtate. Turneb. *ex contradictione ejus, quod eſt inutile, difficile.* Ald. Baſil.

detur eſſe nonnumquam de jucunditate ſola conſultatio, ut ſi de aedificando theatro, inſtituendis ludis, deliberetur. Sed neminem adeo ſolutum luxu puto, ut nihil in cauſſa ſuadendi ſequatur praeter voluptatem. Praecedat enim ſemper aliquid neceſſe eſt, ut in ludis honor Deorum, in theatro non inutilis laborum remiſſio, deformis & incommoda turbae, ſi id non ſit, conflictatio: & nihilominus eadem illa religio, cum theatrum veluti quoddam illius ſacri templum vocabimus. Saepe vero & utilitatem deſpiciendam eſſe dicimus, ut honeſta faciamus: ut cum illis Opiterginis damus conſilium, ne ſe hoſtibus dedant, quamquam perituri ſint, niſi fecerint. Et utilia honeſtis praeferimus: ut cum ſuademus, ut bello Punico ſervi armentur. Sed tamen neque hic plane concedendum eſt, eſſe id inhoneſtum: liberos enim natura omnes, & eiſdem conſtare elementis, & fortaſſe antiquis etiam nobilibus ortos, dici poteſt: & illic, ubi manifeſtum periculum eſt, opponenda alia: ut crudelius etiam perituros affirmemus, ſi ſe dediderint, ſive hoſtis non ſervaverit fidem, ſive Caeſar vicerit, quod eſt vero ſimilius. Haec autem, quae tantum inter ſe pugnant, plerumque nominibus deflecti ſolent. Nam & utilitas ipſa expugnatur ab iis, qui dicunt, non ſolum potiora eſſe honeſta, quam utilia, ſed ne utilia quidem eſſe, quae non ſint honeſta: & contra quod

Sed difficile.] *Et difficile.* V. C. Alm.

Parvum.] *Pravum.* Colon. Steph. marg.

Ut ſi de aedificando theatro.] Species hae utilitatis ſunt tanquam ſecundarii loci. nonnulli tamen exiſtimant, de ſola jucunditate interdum conſtitui deliberationem. quod ſenſiſſe videtur Ariſtotel. qui *jucundum* putavit eſſe locum praecipuum & generalem ſuaſionis. quod tamen falſum eſſe *Fabius* demonſtrat. TURNEB.

Inſtruendis ludis.] Legendum *inſtituendis.* REGIUS.

Ut nihil cauſſa.] *Nihil in cauſſa.* MS. Bodl. Locat. Ald. Colon. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *in cauſſis.* V. C. Alm.

Turbae conflictatio.] Ludi in theatro exhibebantur ſaepenumero: cumque *illic fori & cunei* diſtincti eſſent, unde populus, equites, ſenatores ſpectarent, nulla exoriebatur turba, quae alioqui in ludis eſſet futura. TURNEB.

Saepe vero & utilitatem.] Deliberationes duae ſunt ſimplices, *de utili & inutili*, *de honeſto & turpi:* tres duplices, de duobus utilibus, de duobus honeſtis, de honeſto & utili, idque vel in duorum comparatione, vel in plurium ſuperlatione. *Idem.*

Cum ſuademus ut bello Punico.] Florus lib. II. 6. Liv. lib. XXII. 57.

Servi armentur.] *Ex lege* ſervi militare non poterant, ut docent juriſconſulti: tamen ſecundo Punico bello, poſt cladem Cannenſem, ſervi armati ſunt, appellatique ſunt *volones.* TURNEB.

Id inhoneſtum.] *Id honeſtum.* V. C. Alm.

Et fortaſſe antiquis.] *Et fortaſſe aliquis etiam nobilibus ortus dici poteſt.* Argent. Obr. *& fortaſſe antiquis.* V. C. Alm. placet Argentoratenſis codicis lectio, ſi legatur, *& fortaſſe aliquos etiam nobilibus ortos dici poteſt.* nam ex vulgata lectione ſequeretur, omnes eſſe ex nobilibus ortos; quod incredibile; ſed, inter ſervos & ancillas Romanorum ſaepe nobiliſſimo genere ortos fuiſſe, docet mater Servii Regis. & ita ſaepe jactaſſe hoc in ſervitutem redactos ex Acte illa, Neroni ad inſaniam amata, conſtat, quam ut juſto matrimonio ſibi conjungeret, ſubmiſit conſulares, qui eam regio genere ortam pejerarent. Sueton. Neron. 28. vide, quae ad Petron. LVII Heinſius & ego olim adnotavimus. BURMAN.

Opponenda alia.] *Opponenda alia ſunt pericula.* Venet. Locat. Par.

Si ſe dederint.] *Dediderint* ſcribendum. REGIUS.

Sive hoſtis.] *Si vero hoſtis.* V. C. Alm. *Si vero hoſti non ſervaverint fidem, ſi Caeſar.* margo Baſil.

Sive Caeſar.] Hoc ad Opiterginos refert Pinus ex Epitome Livii lib. CX.

Ab iis.] Stoicis ſcilicet. GALLAEUS.

Non ſint honeſta.] *Non ſunt.* Locat. Ald. Steph. & reliqui.

Illi

quod nos honeſtum, illi vanum, ambitioſum, ſtolidum, verbis, quam re, probabilius vocant. Nec tantum inutilibus comparantur utilia, ſed inter ſe quoque ipſa: ut ſi ex duobus eligamus, in altero, quid ſit magis, in altero, quid ſit minus. Creſcit hoc adhuc. Nam interim triplices etiam ſuaſoriae incidunt: ut cum Pompejus deliberavit, Parthos, an Africam, an Aegyptum peteret. Ita non tantum utrum ſit melius, ſed quid ſit optimum, quaeritur. Itemque contra. Nec umquam incidet in hoc genere materiae dubitatio rei, quae undique ſecundum nos ſit. Nam ubi contradictioni locus non eſt, quae poteſt eſſe cauſſa dubitandi? Ita fere omnis ſuaſoria nihil eſt aliud, quam comparatio. Videndumque, quid conſecuturi ſimus, & per quid: ut aeſtimari poſſit, plus in eo, quod petimus, ſit commodi: an vero in eo, per quod petimus, incommodi. Eſt utilitatis & in tempore quaeſtio, *Expedit, ſed non nunc.* Et in loco, *Non hic.* Et in perſona, *Non nobis, non contra hos.* Et in genere agendi, *Non ſic.* Et in modo, *Non in tantum.* Sed perſonam ſaepius decoris gratia intuemur, quae & in nobis, & in iis, qui deliberant, ſpectanda eſt. Itaque quamvis exempla plurimum in conſiliis poſſunt, quia facillime ad

Illi vanum.] Epicurei. GALL.

Nec tantum inutilibus.] Interdum quaeſtio eſt de duobus aut pluribus utilibus: quod item valet in contrario. caeterum Fabius quintam deliberationem omiſit, quae eſt de duobus aut pluribus honeſtis, vel quod intelligeretur ex ſimilitudine plurium utilium, vel adeo ex ſimplici honeſto. TURNEB.

Ut ex duobus.] *Ut ſi ex*, vel *e duobus.* omnes ſcripti fere & editi. *ut ſi duobus.* V. C. Alm.

Ut cum Pompejus deliberavit, &c.] Pompejus, acie Pharſalica profligatus, Mitylenam venit, ilicque deliberavit, *deberetne proficiſci in Parthos*, an in Africam ad Jubam regem, an in Aegyptum ad Ptolemaeum, ut exercitum inſtauraret adverſus Caeſarem. ſed Theophanis ſuaſione Aegyptum petivit. TURNEB. Plutarch. in Pompejo.

Utrum ſit melius.] *Utrum melius.* V. C. Alm. Gryph. Baſil. Obrecht.

Dubitatio rei.] *Ei.* V. C. Alm.

Item fere omnis, &c.] Comparatio autem inter duos aut plures fit: ergo non à nobis tantum pendet. TURNEB.

Videndumque.] In deliberatione habenda eſt ratio *finis* & *medii*, & pro utriuſque commodo vel incommodo rem ſuadere aut diſſuadere debemus. *Idem.*

Plus in eo.] Forte *plusne.* GALLAEUS.

Et per quid.] Legitur quidem *propter quid*, ſed corrupte, ut mihi videtur: non enim, *propter quid* conſecuturi ſimus aliquid, videndum eſt in deliberando, ſed *per quid*, ut ſi per bellum, per multos labores, per magnam pecuniarum effuſionem, per caedes denique noſtrorum civium aliqua urbe ſimus potituri. Quare *per quid*, id quod ſequentia quoque indicant, legendum videtur. REGIUS. *propter.* Locat. Ald. Baſil. Sich.

Per quod petimus.] *Propter quod.* Sich. Gryph.

Eſt utilitatis.] Quemadmodum *honeſtas* ex natura rei demonſtratur, & illa eruitur ex honeſti fontibus: ita *utilitas* ſpargenda eſt in omnes circumſtantias: quoniam hae demonſtrant rem eſſe, utilem, aut contra. TURNEB.

Non contra hos.] *Et in adverſariis non contra hos.* V. C. Alm.

Sed perſonam.] Secundum eſt membrum diviſionis ſuperioris. Etenim in deliberatione dixerat, rem eſſe inſpiciendam, de qua egit: & perſonam, tum illorum, quibus ſuademus, tum noſtram. TURNEB.

Decoris.] *Decorum* intelligendum eſt illud, quod poſitum eſt in moderatione quadam & temperantia. eſt & *decorum poëticum*, quo accommodant ſcriptores perſonis & rebus orationem. *Idem.*

Decoris gratia.] *Cauſſa.* Locat. Sich. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Roign.

In iis, qui deliberant.] *In iis deliberant.* V. C. Alm.

Itaque quamvis exempla, &c.] *Exemplorum uſus*, cum ubique, tum in genere deliberativo plurimum valet, modo delectus adhibeatur, ut non quaecunque, ſed graviſſimorum hominum tantummodo

ad conſentiendum homines ducuntur experimentis: refert tamen, quorum auctoritas, & quibus adhibeatur. Diverſi ſunt enim deliberantium animi, duplex conditio. Nam conſultant aut plures, aut ſinguli: ſed in utriſque differentia: quia & in pluribus multum intereſt *Senatus ſit*, an *populus: Romani*, an *Fidenates: Graeci*, an *Barbari*: & in ſingulis, *Catoni petendos honores ſuadeamus*, an *C. Mario: de ratione belli Scipio prior*, an *Fabius deliberet*. Proinde intuenda, *ſexus, dignitas, aetas*. Sed mores praecipue diſcrimen dabunt. Et honeſta quidem honeſtis ſuadere facillimum eſt: ſi vero apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur exprobrare diverſam vitae ſectam, cavendum eſt. Et animus deliberantis, non ipſa honeſti natura, quam ille non reſpicit, permovendus: ſed laude, vulgi opinione, &, ſi parum proficiet haec vanitas, ſecutura ex his utilitate: aliquanto vero magis objiciendo aliquos, ſi diverſa fecerint, metus. Nam praeter id, quod his leviſſimi cujuſque animus facillime terretur, neſcio an etiam naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam ſpes bonorum: ſicut facilior eiſdem turpium, quam honeſtorum, intellectus eſt. Aliquando bonis quoque ſuadentur parum decora, dantur parum bonis conſilia, in quibus ipſorum, qui conſulunt, ſpectatur utilitas. Nec me fallit, quae ſtatim cogitatio ſubire poſſit legentem.

Hoc

tummodo & aptiſſima quaeque adducamus. TURN.

Plurimum poſſunt.] *Poſſint.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Sed in utriſque differentia.] *Sed non ſine utriuſque.* margo Baſil.

Honores ſuademus.] *Suadeamus.* omnes editi & ſcripti.

De ratione belli.] Apud *Livium lib.* XXVIII. 40. de ratione belli Carthaginienſis deliberatur à Scipione & Fabio. ſuadet Scipio, *ut bellum transferatur in Africam*, ſuadet Fabius, *ut in Italia geratur.* TURNEB.

Scipio prior.] Id eſt major. ut *Dionyſius prior.* Nepos Dion. cap. I. & Plin. XII. I. & ita *prior amor.* Ter. Hecyr. III. 3.

Fabius deliberet.] *Deliberent.* V. C. Alm.

Sed mores.] *Sed & mores.* Obr.

Vitae ſectam, cavendum eſt.] *Vitae ſectam, cavendus eſt animus deliberantis.* MSS. Bodl. Bal. *cavendum. Et animus.* V. C. Alm.

Et animus deliberantis.] *Haec ex Partition. Cicer.* cum ait, homines multo magis mala fugiunt, quam ſequuntur bona: nec honeſta tam expetunt, quam devitant turpia. Eſt enim genus hominum ad honeſtatem natum, malo cultu, praviſque opinionibus omne corruptum. nemo tamen eſt tam agreſtis, quem non, ſi ipſa honeſtas minus, contumelia tamen & dedecus magnopere moveat. TURNEB.

Non ipſa honeſta natura.] *Honeſti*, ut natura honeſtatis intelligatur, legendum. REGIUS.

Sed laude, vulgi opinione.] *Sed laude vulgi, opinione.* Obr.

Secutura ex his utilitatem.] *Utilitate* legendum. REGIUS.

Diverſa fecerint.] *Fecerit.* V. C. Alm. Ald. Colon. Sich. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Nam praeter id.] Animi improborum perturbationibus facile agitantur & impelluntur, non item proborum, ut docet *Cic. in Tuſc.* Itaque improbis ſpem utilitatis & metum incommodi proponere oportet. TURNEB. *nam quod praeter id.* V. C. Alm.

Neſcio an etiam.] Forte legendum, *an non etiam.*

Sicut facilior.] Unde Seneca, *Vitia ſine doctore diſcuntur: qui vero virtutes per ſe hauſerit, nemo inventus eſt.* TURNEB.

Aliquando bonis quoque.] Interdum parum honeſta ſuademus honeſtis, ubi utilitatem ſectamur. ſed videtur Fabius ab inſtituto ſuo recedere. nam cum inſtituat oratorem virum bonum, non videtur eſſe probitatis, inhoneſta & indecora honeſtis ſuadere: quanquam hoc defendere nititur. *Idem.*

Parum bonis.] *Parum quoque bonis.* ſed linea ſub *quoque* ducta. V. C. Alm.

Et

Hoc ergo praecipis? & hoc fas putas? Poterat me liberare M. Cicero, qui ita ſcribit ad Brutum, *Propoſitis plurimis, quae honeſte ſuaderi Caeſari poſſent, ſimne bonus vir, ſi haec ſuadeam? Minime.* Suaſoris enim finis eſt utilitas ejus, cui quiſque ſuadet. *At recta ſunt:* quis negat? ſed non eſt ſemper rectis in ſuadendo locus. Sed quia eſt altior quaeſtio, nec tantum ad ſuaſorias pertinet, deſtinatus eſt mihi hic locus duodecimo (qui ſummus futurus eſt) libro. Nec ego quidquam fieri turpiter velim, verum interim haec vel ad ſcholarum exercitationes pertinere credantur. nam & iniquorum ratio noſcenda eſt, ut melius aequa tueamur. Interim ſi quis bono inhoneſta ſuadebit, meminerit non ſuadere tamquam inhoneſta, ut quidam declamatores Sextum Pompejum ad piraticam, propter hoc ipſum, quod turpis & crudelis ſit, impellunt: ſed dandus illis deformibus color, idque etiam apud malos. *Nec enim eſt quiſquam tam malus, ut malus videri velit.* Sic Catilina apud Salluſtium loquitur, ut rem ſceleratiſſimam non malitia, ſed indignatione videatur audere. Sic Atreus apud Varium:

Jam fero (inquit) *infandiſſima, jam facere cogor.*

Quanto magis eis, quibus cura famae fuit, conſervandus eſt hic vel ambitus? Quare & cum Ciceroni dabimus conſilium, ut *Antonium roget*, vel etiam ut *Philippicas* (ita vitam pollicente eo) *exurat*, non cupiditatem lucis allegabimus, (haec enim ſi valet in animo ejus, tacentibus quoque nobis valet) ſed, ut ſe reipublicae ſervet, hortabimur. Hac illi opus eſt occaſione, ne eum talium precum pudeat. Et Cajo Caeſari

Et hoc fas putas.] *Et hoc fas pietas.* marg. Gryph. & Baſil.

Caeſari poſſent.] *Poſſint.* V. C. Alm.

Suaſoris enim.] *Suaſoriae enim.* Par. Steph. Colin.

At recta ſunt.] Objectio haec nulla eſt, niſi negatio adſcribatur hoc modo. *At recta non ſunt.* Regius.

Duodecimo libro.] Cap. I.

Sextum Pompejum, &c.] Sextus Pompejus, Pompeji Magni filius, ex ſervitiis undique contraxit copias, & mare Siculum pirata infeſtavit, victuſque eſt ab *Agrippa*. Turneb.

Ut malus videri.] *Ut videri velit.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Tertul. Apolog. cap. I. *mentis malae impetus vel fato, vel aſtris imputant; nolunt enim ſuum eſſe, quia malum agnoſcunt.* ubi Heraldus haec Quinctiliani verba adducit.

Apud Salluſtium loquitur.] *Loquitur* non habet. V. C. Alm.

Sed indignatione, &c.] Nam Catilina illic indignatur, quod videat remp. & urbis magiſtratus in paucorum eſſe poteſtate, cum reliqui ſint illis obnoxii. Turneb. v. Salluſt. cap. 20.

Sic Atreus apud Varum.] *Varium*, eſt legendum, cujus Thyeſtem *Fabius lib.* 10. commendat, aitque poſſe cum Graecis quibuslibet comparari. Turneb. *Varum.* Colon. Sich. Steph. Colin. Baſil. & ita ſaepius *Varum*, pro *Vario*, fuiſſe lectum docet J. Rutgerſ. Venuſ. lect. cap. III. ubi fragmenta ejus quaedam colligit. haec vero in verſum ita ordinanda docet,

—— *jam fero infandiſſima;*
Jam facere cogor ——

Quibus cura famae.] Recte in quibuſdam exemplaribus legitur hoc modo *quibus fuit aliqua cura famae.* Qui enim aliquam famae curam habent, hoc ambitu laborant, ut boni ſaltem videantur, quamvis non ſunt. *vel* autem pro ſaltem eleganter ponitur. Regius. *quibus fuit aliqua cura famae.* Ald. Sich. Gryph. Baſil. Vidov. *quibus curae famae fuit.* V. C. Alm. *curae fama.* Obrecht.

Hic vel ambitus.] *Velut* Francius reſcribebat.

Ut Philippicas exurat.] Thema eſt hoc declamatorium, habeturque apud Senecam in declamationibus. Turneb.

Se reipubl.], *Se Ro. populo.* marg. Gryph. & Baſil.

Caeſari ſuadentes regnum affirmabimus, ſtare jam rempublicam, niſi uno regente, non poſſe. Nam qui de re nefaria deliberat, id ſolum quaerit, quomodo quam minimum peccare videatur. Multum refert etiam, quae ſit perſona ſuadentis: quia anteacta vita, ſi illuſtris fuit, aut clarius genus, aut aetas, aut fortuna, affert exſpectationem. Providendum eſt, ne, quae dicuntur, ab eo, qui dicit, diſſentiant. At his contraria ſummiſſiorem quemdam modum poſtulant. Nam quae in aliis *libertas* eſt, in aliis *licentia* vocatur. Et quibuſdam ſufficit *auctoritas*, quoſdam *ratio* ipſa aegre tuetur. Ideoque longe mihi difficillimae videntur proſopopoeiae, in quibus ad reliquum ſuaſoriae laborem accedit etiam perſonae difficultas. Namque idem illud aliter *Caeſar*, aliter *Cicero*, aliter *Cato* ſuadere debebit. Utiliſſima vero haec exercitatio, vel quod duplicis eſt operis, vel quod poëtis quoque aut hiſtoriarum futuris ſcriptoribus plurimum confert, verum & oratoribus neceſſaria. Nam ſunt multae à Graecis Latiniſque compoſitae orationes, quibus alii uterentur, ad quorum conditionem vitamque aptanda, quae dicebantur, fuerunt. An eodem modo cogitavit, aut eamdem perſonam induit Cicero, cum ſcriberet Cn Pompejo, & cum C. Appio, ceteriſve, ac non uniuſcujuſque eorum fortunam, dignitatem,

Stare jam rempb.] *Stare etiam Rempb.* V. C. Alm.

Multum refert etiam.] Vita magis quam oratio perſuadet, inquit Gregorius. TURNEB.

Affert exſpectationem.] *Exiſtimationem.* marg. Baſil.

At his contraria.] *Aut.* V. C. Alm. *at iis.* Baſil.

In aliis libertas eſt, in aliis licentia.] Hinc aperte colligitur, *libertatem* in bonam, *licentiam* vero in malam accipi partem. Unde etiam Terentius Heaut. III. I. *deteriores omnes ſumus licentia.* aliquando tamen etiam in bonam accipi videmus, ut apud Salluſt. Jugur. *Romam legatos ire jubet, agendarum rerum & quocumque modo componendi licentiam illis permittit.* apud Juriſconſultos quoque hujuſmodi inveniuntur locutiones. *data eſt mihi licentia eundi ac redeundi.* REGIUS. *namque in aliis libertas.* V. C. Alm.

Ideoque longe mihi, &c.] Hic appellat *proſopopoeiam* Fabius orationem ſuaſoriam, aut etiam quamlibet. nam, ut poſtea oſtendet, etiam fiunt *proſopopoeiae* in controverſiis, quae non ſub noſtra, ſed alterius perſona dicuntur. ſolent alii appellare *Ethopoeiam.* Haec duplicis certe eſt operis. nam & laborandum eſt ut perſonae decorum ſervemus, & ut ſuadendi locos tractemus. Nam omnis *proſopopoeia* cadit fere in ſuaſoriam. Plura vide apud *Fab. lib. 2. cap. 4.* TURNEB.

Sufficit auctoritas.] *Sufficiat.* V. C. Alm.

Accedit.] *Accidit.* Baſil.

Namque idem illud.] *Unum quidem aliter illud.* MS. Bal. *namque unum & idem aliter Caeſar.* Par. Colin. *nam quaedam illud.* V. C. Alm.

Duplicis eſt operis.] *Operae*, mihi legendum videtur, hoc eſt laboris. non ſolum enim dicenda excogitare oratorem oportet, ſed inventa quoque fictae perſonae accommodare. REGIUS. *Operae.* Stephan.

Quod poëtis.] *Quod non poëtis*, & mox, *neceſſaria eſt.* FRANCIUS.

Oratoribus neceſſaria.] *Oratoribus imprimis neceſſaria.* Baſil.

An eodem modo.] Cicero aliquando nobilibus Romanis orationes ſcribebat, quas illi ediſcebant, & in ſenatu aut apud populum pronunciabant. TURNEB.

Inducit.] *Induit* mihi legendum videtur. REGIUS. *inducit.* V. C. Alm. quod ex Cicerone pro Caelio c. 15. poſſet forte probari. *Sed quid ego, judices, ita gravem perſonam induxi.* ſed ibi alia res eſt, quare *induit* retinui. BURM.

C. Appio ceteriſque.] *Domitio, Caeſarive.* MS. Bodl. Andr. Venet. *C. Domitio caeteriſve.* Ald. Colon. Steph. marg. *C. Domitio & Appio caeteriſve.* Sich. Baſil. *C. Appio Caeſari ſuo.* V. C. Alm. *& cum Domitio Caeſarive.* Arg. Obrecht. *Domitio* hic non eſſe ejiciendum puto, cum ipſi Cicero laudationem Porciae ſcripſerit, & illi miſerit, ut

tamquam

tem, res geſtas intuitus, omnium; quibus vocem dabat, etiam imaginem expreſſit? ut melius quidem, ſed tamen ipſi dicere viderentur. Neque enim minus vitioſa eſt oratio, ſi ab homine, quam ſi à re, cui accommodari debuit, diſſidet: ideoque Lyſias optime videtur in iis, quae ſcribebat indoctis, ſervaſſe veritatis fidem. Enimvero praecipue declamatoribus conſiderandum eſt, quid cuique perſonae conveniat: qui pauciſſimas controverſias ita dicunt, ut advocati: plerumque filii, patres, divites, ſenes, aſperi, lenes, avari, denique ſuperſtitioſi, timidi, deriſores fiunt: ut vix comoediarum actoribus plures habitus in pronuntiando concipiendi ſint, quam his in dicendo. Quae omnia videri poſſunt *proſopopoeiae*, quas ego ſuaſoriis ſubjeci, quia nullo alio ab his, quam perſona, diſtant. Quamquam haec aliquando etiam in controverſias ducitur, quae ex hiſtoriis compoſitae, certis agentium nominibus continentur. Neque enim ignoro, plerumque exercitationis gratia poni & poëticas & hiſtoricas, ut *Priami verba* apud Achillem, aut *Syllae dictaturam deponentis* in concione. Sed haec in partes cedunt trium generum, in quae cauſſas diviſimus. Nam & rogare, indicare, rationem reddere, & alia, de quibus ſupra dictum

tamquam ſuam recitaret. vide ad Attic. XIII. 37. & 48. ſic & Serrano ſcripſiſſe laudationem funebrem filii ſui, ſcribit Quinto fratri lib. III. Ep. 8. Caeſari vero aliquid ſcripſiſſe Ciceronem non puto, utpote qui ipſe omni-ſcientiarum & eruditionis genere egregie inſtructus dubiam potuiſſet Ciceroni eloquentiae palmam reddere, & Caeſar ipſe Metello ſcripſerit orationem, Sueton. Caeſar. cap. LV. & hoc ſolitum & frequens erat Romae. Sic P. Tuberoni Africanum avunculum laudanti ſcripſit C. Laelius, teſte Ciceron. II. de Orat. 84. quod Romae honeſtius fuiſſe, quam apud Graecos, videtur, ubi ſophiſtae mercenariam hanc operam praeſtabant ſaepe divitibus & indoctis, ut illis orationes conſcriberent, unde λογόγραφοι contemtim vocabantur. vide Creſoll. Theatr. Rhetor. lib. III. cap. 2. BURMAN.

Omnium quibus.] *Omnium etiam, quibus vocem dabat, imaginem expreſſit.* Locat. Ald. Colin.

Ideoque Lyſias.] Lex erat Athenis, ne quis patronum ſuae cauſae adhiberet, ſed unuſquiſque ſuam cauſam ageret. At legi fraus fiebat, & oratores aliis orationes componebant, quas illi ediſcebant, & apud judicem pronunciabant. TURNEBUS.

Enimvero praecipue declam.] Aliter *orator* controverſiam dicit, aliter *declamator*. nam *declamator* ſibi induit perſonam illius, quem defendit, *orator* non item. *Idem.*

Avari.] *Avari, aridi.* marg. Baſil.

Timidi.] *Tumidi.* MS. Joan.

Proſopopoeiae, quas.] *Quam.* V. C. Alm.

Nullo alio.] Vide ſupr. ad lib. II. cap. 4.

Quanquam haec aliquando.] *Proſopopoeia* non ſolum continetur ſuaſoriis cauſis, verum etiam in judicialibus aliquando apparet. nam *themata* ab hiſtoriis plerunque ducimus, & judiciales cauſas illis aptamus. TURNEB.

Quamquam hoc.] *Haec.* V. C. Alm. Gibſon. Obrecht. Lugdun.

Certis.] Ita legendum eſſe nemo non videt. REGIUS. *certis* Gryph. Colin. Baſil. ita in alia re *certis nominibus* erat locutio ſollemnis, quam illuſtravit Eruditiſſimus Bentlejus ad Horat. lib. II. Epiſt. I. 105.

Neque ignoro.] *Enim* particula mihi huic ſenſui deeſſe videtur: ſuperioris namque dicti rationem reddit Fabius, & ſimiliter copula eſt adſcribenda, ac *hiſtoricas*, *e* litera adſcripta, legendum hoc modo. *Neque enim ignoro, plerumque exercitationis gratia poni & poëticas & hiſtoricas.* ſic autem legendum eſſe facile, quae ſequuntur, exempla declarant. REGIUS. *Neque enim.* Stephan.

Priami verba.] Homer. Iliad. 24. REGIUS.

Syllae.] Vide Plutarch. in Sylla. *Idem.*

In partes cedunt.] *In partem.* MS. Bal. Andr. Locat. Ald. Sich. Par. Gryph. Baſil. Vidov. Obrecht.

Indicare.] *Judicare.* MSS. Joan. Alm.

ctum eſt, varie, atque ut res vult, in materia *judiciali, deliberativa, demonſtrativa*, ſubjicere ſolemus. Frequentiſſime vero in his utimur ficta perſonarum, quas ipſi ſubſtituimus, oratione, ut apud Ciceronem pro Coelio, Clodiam & caecus Appius, & Clodius frater, ille in caſtigationem, hic in rationem amorum compoſitus alloquitur. Solent in ſcholis fingi materiae ad deliberandum ſimiliores controverſiis, & ex utroque genere commixtae: ut cum apud C. Caeſarem conſultatio de poena Theodoti ponitur. Conſtat enim accuſatione & defenſione cauſſae, quod eſt judicialium proprium. Permixta autem eſt & utilitatis ratio, *an pro Caeſare fuerit occidi Pompejum: an timendum à rege bellum, ſi Theodotus ſit occiſus: an id minime opportunum hoc tempore, & periculoſum, & certe longum ſit futurum.* Quaeritur & de honeſto, *deceatne Caeſarem ultio Pompeji: an ſit verendum, ne pejorem faciat ſuarum partium cauſſam, ſi Pompejum indignum morte fateatur.* Quod genus accidere etiam veritati poteſt. Non ſimplex autem circa ſuaſorias error in pleriſque declamatoribus fuit, qui dicendi genus in his diverſum, atque in totum illi judiciali contrarium eſſe exiſtimarunt. Nam & principia abrupta, & concitatam ſemper orationem, & in verbis effuſiorem (ut ipſi vocant) cultum affectaverunt, & earum breviores utique commentarios, quam judicialis materiae, facere elaborarunt. Ego porro ut prooemio video non utique opus eſſe ſuaſoriis, propter quas dixi ſupra cauſſas, ita cur initio furioſo ſit exclamandum, non intelligo: cum propoſita conſultatione rogatus

Ut res vult in materiae.] *Ut res materiae.* V. C. Alm.

Subjicere ſolemus.] *Subjicere* non habet. V. C. Alm.

Frequentiſſime vero.] *Tamen.* Locatel. Gryph. Colin. Baſil. margo Steph. *frequentiſſime in his.* Vidov.

Ut apud Ciceronem.] Hoc vocatur *Idolopoeia*, cum perſona quaſi ab inferis excitatur, & illi oratio accommodatur. TURNEB. vide Oration. pro Caelio cap. XIV. & XV.

Clodiam.] *In Clodiam.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Hic in orationem morum.] Qui orationem Ciceronis pro Caelio legerit facile dijudicabit, & *rationem* & *amorum* eſſe legendum. REGIUS. Antea Fab. locutus eſt de *proſopopoeia*, quae tota eſt in oratione: hoc loco de ea agit, quae ut figura eſt in orationis parte. TURNEB. *in orationem amorum.* MS. Joan. *in orationem morum.* MSS. Bal. Almel. Andr. Ald. *In rationem morum.* Locat. Sich. Steph. margo. Gryph. Vidov. Baſil. *in hortationem amorum.* Steph. Colin.

Solent in ſcholis.] *Solemnus ſcholis.* V. C. Alm.

Ex utroque.] *Et ex utroque.* Locat. Ald. Gryph. Vidov. Obr.

Apud Caeſarem conſult.] Theodotus paedagogus erat Ptolemaei pupilli Alexandrinorum regis. Is ſuaſit Ptolemaeo, ut Pompejum interficeret, & illius caput ad Caeſarem ferret. TURNEB.

Periculoſum.] *Perniencioſum.* marg. Steph.

Non ſimplex autem.] Quaedam Fabius ſcribit hoc loco de elocutione generis ſuaſorii, nonnulloſque declamatores arguit, qui prava hoc in genere utebantur elocutione. TURNEB.

In totum illi judiciali.] *In totum* non habet. V. C. Alm.

Judicialis materiae.] *Legalis* quidem legitur, ſed cum de toto judiciali genere verba faciat, forſitan *judicialis* rectius legitur. huic autem correctioni Fabius ipſe paullo poſt accedere videtur. ſic enim ſcribit. *invenies enim, nec in conſiliis abrupta judicia, & concitatius ſaepe in judiciis dictum.* &c. REGIUS. *Legalis.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Venet. Locat. Ald. & margines Stephani. Sich. Gryph. Colin. Baſil.

Initio furioſo.] Ne hic quidem locus errore careret, quamvis ſic fere legatur. mihi vero pro *furioſo*

Digitized by Google

rogatus ſententiam, ſi modo eſt ſanus, non quiritet, ſed quam maxime poteſt civili & humano ingreſſu mereri aſſenſum deliberantis velit. Cur autem torrens, & utique aequaliter concitata ſit in ea dicentis oratio, cum vel praecipue moderationem rationemque conſilia deſiderent? Neque ego negaverim, ſaepius ſubſidere in controverſiis impetum dicendi prooemio, narratione, argumentis: quae ſi detrahas, id fere ſupererit, quo ſuaſoriae conſtant: verum id quoque aequalius erit, non tumultuoſius atque turbidius. Verborum autem magnificentia non validius eſt affectanda ſuaſorias declamantibus, ſed contingit magis. Nam & perſonae fere magnae fingentibus placent, *regum*, *principum*, *populi*, *ſenatus*, & res ampliores. ita cum verba rebus aptentur, ipſo materiae nitore clareſcunt. Alia veris conſiliis ratio eſt: ideoque Theophraſtus quam maxime remotum ab omni affectatione in deliberativo genere voluit eſſe ſermonem, ſecutus in hoc auctoritatem praeceptoris ſui, quamquam diſſentire ab eo non timide ſolet. Namque Ariſtoteles idoneam maxime ad ſcribendum *demonſtrativam*, proximamque ab ea *judicialem* putavit: videlicet quoniam prior illa tota eſſet oſtentationis, haec ſecunda egeret artis, vel ad fallendum, ſi ita

rioſo legendum videtur *furioſe*. REGIUS. *furioſe*. Gryph. Colin. Vidov. & marg Baſil.

Quiritet.] *Quiritare*, eſt querula voce populi Rom. atque Quiritum opem implorare. hinc tractum eſt, quod, qui laedebantur injuria, opem populi petebant. TURNEB. *quaeritet*. Locat. Ald. Gryph. Baſil.

Et utique aequaliter.] Mallem *ubique aequaliter*, nam hoc declamatores vitio laboraſſe paullo ante dixit, qui *concitatam ſemper orationem* affectabant. & hoc docet vox *torrens*, quae perpetuum impetum notat, Juvenal. III. 73.

—— ſermo
Promtus, & Iſaeo torrentior. BURM.

Dicentis ratio.] *Oratio.* MS. Joan. Alm. Locat. Ald. Par. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obrecht. quod praetuli, quia *rationem* ſequitur.

Subſidere.] Metaphora ab inſidiatoribus, id eſt, *latere*. TURNEB. male. manet enim in metaphora a fluminibus & torrentibus deſumpta, quae *ſubſidere* dicuntur, cum decreſcunt, & impetum minuunt. Ovid. I. Met. 344.

Flumina ſubſidunt.

I. Triſt. II. 73.

Ut mare conſidat, ventiſque ferentibus utar.

ubi alii codices *ſubſidat*. ut & Virgil. V. 820.

Subſidunt undae, tumidumque ſub axe tonanti
Sternitur aequor aquis. BURMAN.

Quem ſi detrahas.] *Quae ſi.* MSS. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Obr. margo. Baſil.

Aequalius erit.] *Aequalitatis*, margines Gryphii & Baſil.

Verborum autem magnificentia] Hactenus *de ſtylo*, nunc *de verbis* agit. *Magnificentiam* autem appellat, illuſtrem compoſitionem, quae rem extollit & dictione & ſententia. hujus meminit lib. 4. cap. de narratione. Demetrius quoque Phalereus *magnificentiae* praecepta praeſcribit in lib. de interpretatione. TURNEB.

Contingit magis.] *Magnis.* margo Steph.

Ita cum verba rebus aptentur.] Praeceptum hoc eſt de genere characteris in ſuaſoria materia, cujus ratio (ut ſervetur decorum) petitur & à rebus & à perſonis, ut in aliis quoque generibus. TURNEB.

Remotum ab omni affectatione.] Theophraſtus in deliberativo, orationis ſimplicitatem ab affectatione remotam probat. qua de re praecepta ſunt apud Ariſtidem rhetorem, & apud Demetrium Phalereum in *lib. de interpretatione*. Idem.

Affectione.] Pro *affectione*, mihi legendum videtur *affectatione*: aperte enim ſignificat Fabius ex ſententia Theophraſti atque Ariſtotelis verborum effuſiorem cultum in conſultationibus atque deliberationibus non eſſe affectandum. REGIUS. *affectione*. MSS. Joan. Alm. Ald. margo Steph.

Vel ad fallendum.] *Vel quod ad fallendum.* Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Steph. *egeret artis vel ad fallendum*. V. C. Alm. id eſt *artibus*. quod probo, Juſtin. IX. 8. *artibus bella tractabat. vel* hic autem eſt *etiam*. BURM.

Si ita popoſciſſet utilitas.] Hoc addit, quod id non

ita popoſciſſet utilitas, conſilia fide prudentiaque conſtarent. Quibus in demonſtrativa conſentio. Nam & omnes alii ſcriptores idem tradiderunt. In judiciis autem conſiliiſque ſecundum conditionem ipſius, quae tractabitur, rei accommodandam dicendi credo rationem. Nam & Philippicas Demoſthenis eiſdem, quibus habitas in judiciis orationes, video eminere virtutibus. Et Ciceronis ſententiae & conciones non minus clarum, quam eſt in accuſationibus ac defenſionibus, eloquentiae lumen oſtendunt. Dicit tamen idem de ſuaſoria, hoc modo, *Tota autem oratio, ſimplex & gravis, & ſententiis debet ornatior eſſe, quam verbis:* Uſum exemplorum nulli materiae magis convenire merito fere omnes conſentiunt, cum plerumque videantur reſpondere futura praeteritis, habeaturque experimentum velut quoddam rationis teſtimonium. Brevitas quoque aut copia non genere materiae, ſed modo, conſtant. Nam ut in conſiliis plerumque ſimplicior quaeſtio eſt, ita ſaepe in cauſſis minor. Quae omnia vera eſſe ſciet, ſi quis non orationes modo, ſed hiſtorias etiam (namque in his conciones atque ſententiae plerumque ſuadendi ac diſſuadendi funguntur officio) legere maluerit, quam in commentariis rhetorum conſeneſcere. Inveniet enim, nec in conſiliis abrupta initia, & concitatius ſaepe in judiciis dictum & verba aptata rebus in utroque genere, & breviores aliquanto cauſſarum orationes, quam ſententiarum. Ne illa quidem in his vitia deprehendet, quibus quidam declamatores laborant, quod & contra ſentientibus inhumane convitiantur, & ita plerumque dicunt, tamquam ab iis, qui deliberant, utique diſſentiant: ideoque objur-

non eſſe faciendum alio loco aſſerit. TURNEB.

Accommodandam.] *Accommodandum.* V. C. Alm.

Rationem.] *Orationem.* Ald. margo. Baſil.

Tota autem oratio.] Hoc praeceptum Cic. mutuatus eſt ex Ariſt. & Theophraſto, ut pleraque etiam alia in Partitionibus. ſi tamen recte intelligatur, nihil peccat: ſignificat enim ornatum orationis ſequi potius debere ſententiam, quam praeire, ut potior habeatur delectus ſententiarum, quam verborum, cum tamen verba ſententiis ſint aptanda. TURNEB. vide de Partition. cap. 28.

Nonnulli materiae.] Aut *non* particula eſt expungenda, aut *ulli* legendum, ut ſit nulli materiae, aut non ulli, quod in idem recidit. REGIUS.

Habeatur experimentum.] In exemplo conjungitur ſimilitudo conſilii, & ſimilitudo eventus: videre tamen oportet, ut antea monuit, quorum exemplorum auctoritatem afferamus, & quibus proponamus. TURNEB.

Conſtant.] *Conſtat.* Steph.

Ita ſaepe in cauſis minor.] Quoſdam reprehendit, qui praecipiebant, ut orationes *judiciales* eſſent prolixiores, *deliberativae* breviores, cum id non ex cauſis, ſed ex argumento ſit metiendum. itaque nonnunquam prolixiores ſunt deliberativae, quam judiciales. TURNEB.

Quae omnia.] Perfunctorie monet Fabius, *ſatius eſſe evolvere orationes, aut etiam conciones hiſtoricorum, atque ex illis artificium eruere, quam ex rhetorum praeceptionibus ſemper pendere. uſus ſiquidem, auctore Cicerone, omnium magiſtrorum praecepta exuperat. *Idem.*

Vera eſſe ſciet.] *Scies.* V. C. Alm.

Sed hiſtorias.] *Et hiſtorias.* V. C. Alm.

Namque in his conciones.] *Namque id conciones.* V. C. Alm.

Aliquando cauſſarum.] *Aliquando tam cauſſarum.* margo Baſil. *aliquanto.* Obr. ſed ſecundis curis *aliquando.*

Quam ſententiarum.] *Quam ſuaſoriarum* Francius conjiciebat.

Ideoque objurgantibus.] *Itaque.* Locat. Steph. Gryph.

Digitized by Google

objurgantibus ſimiliores ſunt, quam ſuadentibus. Haec adoleſcentes ſibi ſcripta ſciant, ne aliter quam dicturi ſint, exerceri velint, & in deſueſcendis morentur. Ceterum cum advocari coeperint in conſilia amicorum, dicere ſententiam in ſenatu, ſuadere, ſi quid conſulet princeps, quod praeceptis fortaſſe non credunt, uſu docebuntur.

Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Haec adoleſcentes.] Hoc pertinet ad praeceptum declamationis, quod & lib. 2. monuit, ut *declamationes* quam proxime veras cauſas imitarentur, alioqui pravam fore exercitationem. TURNEB.

Dicturi ſint.] *Sunt.* V. C. Alm.

Et in diſſuadendis.] Pro *diſſuadendis* mihi *deſueſcendis* legendum videtur. proinde ac ſi diceret dediſcendis. REGIUS.

Si quid conſulet Princeps.] *Si quid & conſulis principis.* V. C. Alm. *Si quid conſultet.* quoſdam legere Almelov. notaverat. *ſi quid conſulat* Francius.

CAPUT IX.

De partibus cauſſarum judicialium.

Nunc de judiciali genere, quod eſt praecipue multiplex, ſed officiis XI.
conſtat duobus, *intentionis* ac *depulſionis.* cujus partes, ut pluri-
mis auctoribus placuit, quinque ſunt, *prooemium*, *narratio*, *probatio*, *refutatio*, *peroratio.* His adjecerunt quidam *partitionem*, *propoſitionem*, *exceſſum:* quarum priores duae probationi ſuccedunt. Nam proponere quidem, quae ſis probaturus, neceſſe eſt: ſed & concludere. Cur igitur, ſi illa pars cauſſae eſt, non & haec ſit? *Partitio* vero diſpoſitionis eſt ſpecies, ipſa *diſpoſitio* pars rhetorices, & per omnes materias totumque earum corpus aequaliter fuſa, ſicut *inventio* & *elocutio.* Ideoque eam non orationis totius partem unam eſſe credendum eſt, ſed quaeſtionum etiam ſingularum. Quae namque eſt quaeſtio; in qua non promittere poſſit orator, quid primo, quid ſecundo, quid tertio ſit loco dicturus? quod eſt proprium *partitionis.* Quam ergo ridicu-

G*enus judiciale* quia eſt omnium difficillimum, majorem quoque poſtulat praeceptorum rationem. itaque huic generi 4. ſequentes libros deputat, ſequiturque harum partium rationem in librorum ordine. nam libro quarto de *exordio* & *narratione* agit, quinto *de confirmatione* & *confutatione*, ſexto *de concluſione*, ſeptimo materiam hujus generis explicat, quae *in ſtatibus* eſt poſita. TURNEB.

Intentionis ac dep.] Καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως. PITHOEUS.

Partitionem.] Quae rectius dicetur diſpoſitionis ſpecies. TURNEB.

Probationi ſuccedunt.] Gallaeus *praecedunt* volebat, ut apud Plaut. Aſin. III. III. 39. *ut veſtrae fortunae meis praecedunt.*

Si illa pars.] *Par*, Locat. Ald. ſed operarum eſſe commiſſum puto.

Partitio vero diſpoſ. eſt ſpecies.] *Diſpoſitio* eſt optima collocatio rerum inventarum: cujus cum aliae pleraeque ſunt ſpecies, tum ipſa quoque *partitio* eſt. nam cum in certa membra rem totam partiatur, indicat, quae futura ſit collocatio capitum in tota oratione. TURNEB.

Non orationis totius.] *Non orationis tantum partem.* Par. Vaſc. & Steph. in margine. Gryphius Baſil. Vidov.

Quae eſt quaeſtio.] Cum dicti ſuperioris aſſignet rationem, *namque* particula mihi adſcribenda videtur, ut legatur *quae namque eſt quaeſtio.* REGIUS. *Quae enim eſt.* Ald. Vidov. *quae eſt quaeſtio.* V. C. Alm.

Quod

Digitized by Google

ridiculum eſt, *quaeſtionem* quidem ſpeciem eſſe probationis: *partitionem* autem, quae ſit ſpecies quaeſtionis, partem totius orationis vocari? *Egreſſio* vero, vel (quod uſitatius eſſe coepit) *exceſſus*, ſive eſt extra cauſſam, non poteſt eſſe pars cauſſae: ſive eſt in cauſſa, adjutorium vel ornamentum partium eſt earum, ex quibus egreditur. Nam ſi quidquid in cauſſa eſt, pars cauſſae vocabitur: cur non *argumentum*, *ſimilitudo*, *locus communis*, *affectus*, *exempla*, partes vocentur? Tamen nec iis aſſentior, qui detrahunt *refutationem*, tamquam probationi ſubjectam, ut Ariſtoteles. haec enim eſt, quae conſtituat, illa, quae deſtruat. Hoc quoque idem aliquatenus novat, quod prooemio non *narrationem* ſubjungit, ſed *propoſitionem*. Verum id facit, quia *propoſitio* genus, *narratio* ſpecies videtur: & hac non ſemper, illa vero ſemper & ubique credit opus eſſe. Verum ex his, quas conſtitui, partibus, non ut quidque primum dicendum, ita primum cogitandum eſt: ſed ante omnia intueri oportet, *quod ſit genus cauſſae: quid in ea quaeratur: quae proſint, quae noceant:* deinde *quid confirmandum* ſit, ac *refellendum:* tum quomodo *narrandum*. *Expoſitio* enim probationum eſt praeparatio: nec eſſe utilis poteſt, niſi prius conſtiterit, quid debeat de probatione promittere. Poſtremo intuendum, quemadmodum judex ſit conciliandus. Neque enim, niſi totis cauſſae partibus diligenter

Quod eſt proprium partitionis.] Quod eſt *pimum.* V. C. Alm. forte & hic ſcripſerat *privum.* vide ad lib. III. cap 3.

Egreſſio vero.] *Egreſſio* eſt duplex, altera, quae fit *amoenitatis cauſa*, & in plauſibilem locum extra cauſam egreditur, quo genere frequenter Fabii tempore utebantur poſt narrationem: alia eſt, quae fit *commendationis*, *commiſerationis*, *invidiae* cauſa, eaque pertinet *ad cauſam*: ut Cicero ſaepenumero narratis Verris criminibus egreditur ad amplificandum. Neutram autem orationis partem propriam eſſe *à remotione* oſtendit. Nam ſi ad cauſam pertinet, *ornamentum* ejus eſt: ſi extra, jam *non eſt pars*. TURNEB.

Partium earum eſt.] *Eſt*, non habet. V. C. Alm.

Partes vocentur.] *Partes cauſſae vocentur.* Ald.

Nec iis aſſentior.] *Neque his.* V. C. Alm. Gryph. Vidov.

Ut Ariſtoteles.] Ariſtotelis *confirmationem* & *confutationem* uno probationis nomine eſt complexus, quoniam *probatio* ſuos numeros non habet, niſi ſuorum *aſtructione* & diverſorum *ſolutione*. Fabius, cum diverſa ſint *aſtruere* & *ſolvere*, diverſis quoque appellationibus donanda putat, non uno nomine confundenda. TURNEB.

Sed propoſitionem.] *Propoſitionem* Ariſtotel. appellat ejus rei comprehenſionem de qua dicendum eſt. eam in omni genere putat neceſſariam, *narrationem* non item, ſed eam duntaxat aut uſitatam in cauſis judicialibus. Porro *narratio* propoſitionis eſt ſpecies, quia, quod breviter comprehendit *propoſitio*, idem fuſius proponit *narratio*, adjectis omnibus circumſtantiis, quae ſunt in rei geſtione. *Idem.*

Praepoſitio genus.] *Praepoſitio eſt genus.* Ald.

Illa vero ſemper.] *Illa ſemper & ubique.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obrecht.

Verum ex his.] Ut in artibus & rebus inveniendis, *reſolutorius ordo* nominatur: ita quoque in cogitando. fit autem à fine per reſolutionem ad principium uſque. At *ordo compoſitorius* artibus docendis & tradendis eſt aptior: ita quoque orationibus condendis. TURNEB.

Quid ſit genus cauſſae.] *Quod*, non *quid*, legendum eſſe, facile eſt videre. non enim quid ſit cauſſae genus conſiderat orator, cum ſibi agenda cauſſa proponitur, ſed quod ſit cauſſae ipſius propoſitae genus, hoc eſt demonſtrativum, an deliberativum, an judiciale. REGIUS. *quid ſit.* Ald.

Quid proſint.] *Quid proſint, quid noceant.* V.C. Alm. *Quae proſint, quae noceant.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov. Obrecht. Gibſon.

Conſtiterit.] *Conſtituerit.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Ald. Baſil.

Nam

diligenter inſpectis, ſcire poſſumus, qualem nobis facere animum cognoſcentis expediat, ſeverum, an mitem, concitatum, an remiſſum, adverſum gratiae, an obnoxium. Neque ideo tamen eos probaverim, qui ſcribendum quoque prooemium noviſſime putant. Nam ut conferri materiam omnem oportet, &, quid quoque loco ſit opus, conſtare debet, antequam dicere aut ſcribere ordiamur: ita incipiendum ab iis, quae prima ſunt. Nam nec pingere quiſquam aut fingere coepit à pedibus: nec denique ars ulla conſummatur ibi, unde ordiendum eſt. Quid fiet alioqui, ſi ſpatium componendi orationem ſtylo non fuerit? nonne nos haec inverſa conſuetudo deceperit? Inſpicienda igitur materia eſt, quo praecipimus ordine; ſcribenda, quo dicimus.

Nam ut conferri, &c.] Hoc autem idem & Cicero in primo Rhetoricorum praecipit. in Rhetoricis autem ad Herennium perverſe de exordio, priusquam de ſtatibus, praecepta traduntur, quo vel ſolo facile intelligitur, opuſculum illud non eſſe Ciceronis. Regius. Per ſimilitudinem probat ab exordio incipiendum. Turneb.

Ut conferri.] *Ut quo ferri.* Ald.

Omnem oportet.] *Oportet* non habet. V. C. Alm.

Quid quoque loco.] *Loco* deeſt V. C. Alm. Ald. Locat.

Nam nec pingere.] *Namque pingere.* V. C. Alm.

Ars illa.] *Conſummatur ulla* legendum eſſe nemo dubitat. Regius.

Nonne nos.] *Nonne & nos.* Ald.

Quo praecipimus.] Francius *praecepimus*, & *diximus* malebat.

CAPUT X.

De generibus judicialium controverſiarum.

Ceterum cauſſa omnis, in qua pars altera *agentis* eſt, altera *recuſantis*, aut unius rei controverſia conſtat, aut plurium. Illa *ſimplex* dicitur, haec *conjuncta*. Una controverſia eſt per ſe *furti*, per ſe *adulterii*. Plures aut ejuſdem generis, ut *in pecuniis repetundis*: aut diverſi, ut *ſi quis ſacrilegii ſimul & homicidii* accuſetur. Quod nunc in publicis judiciis non accidit, quoniam praetor certa lege ſortitur: principum autem & ſenatus cognitionibus frequens eſt: & populi fuit. Privata quoque judicia ſaepe unum judicem habere multis & XII.

De generibus judicialium.] *De generibus* tantum habent Locatel. Ald. Baſil. Vidov.

Caeterum cauſa omnis in qua.] Q. d. non ſimplex omnis cauſa, ſed in qua, &c. Pithoeus.

Illa ſimplex dicitur.] *Cauſa ſimplex* non poteſt plus habere uno ſtatu principali, quanquam quaeſtionum plures habere ſtatus poteſt: *cauſa conjuncta* plures habet ſtatus cauſae, qui ſeorſum judicium ſubire poſſunt, & litem conſtituere. Turneb. *haec ſimplex dicitur, illa conjuncta.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Ven. Sich. Gryph.

Plures aut ejuſdem.] *Plures autem.* Ald. Baſil.

Aut diverſi.] *Diverſa.* V. C. Alm.

Quoniam praetor certa lege, &c.] Judiciis publicis praeſidebat Praetor, qui & *quaeſitor* dicebatur. ſolebat autem, ductis ex urna ſortibus, ordine cauſas cognoſcere. Judicia porro publica ſecundum leges inſtituuntur, ac de maleficiis certa lege cognoſcit Praetor, ut *lege Cornelia* de ſicariis, *lege Julia* de repetundis. cum igitur maleficia una lege non continebuntur, in cognitionem Praetoris ſimul

& diverſis formulis ſolent : nec aliae ſpecies erunt, etiam ſi unus à duobus duntaxat eamdem rem, atque ex eadem cauſſa petet, aut duo ab uno, aut plures à pluribus, quod accidere in hereditariis litibus interim ſcimus: quia, quamvis in multis perſonis, cauſſa tamen una eſt, niſi ſi conditio perſonarum quaeſtiones variaverit. Diverſum his tertium genus, quod dicitur *comparativum*, cujus rei tractatus in parte cauſſae frequens eſt: ut cum apud centumviros poſt alia quaeritur & hoc, *uter dignior hereditate ſit.* Rarum eſt autem, ut in foro judicia propter id ſolum conſtituantur, ſicut *divinationes*; quae fiunt de accuſatore conſtituendo, & nonnumquam inter delatores: *uter praemium meruerit.* Adjecerunt quidam numero *mutuam accuſationem*, quae ἀντικατηγορία vocatur: aliis videlicet ſuccedere hanc quoque comparativo generi exiſtimantibus: cui ſimilis erit petitionum invicem diverſarum: quod accidit vel frequentiſſime. Id ſi & ipſum vocari debet ἀντικατηγορία (nam proprio caret nomine) duo erunt genera ejus: alterum, quo litigatores idem crimen invicem intentant: alterum, quo aliud atque aliud. Cui & petitionum conditio par eſt. Cum apparuerit genus cauſſae, tum intuebimur, negeturne factum, quod intendirur, an defendatur, an alio nomine appelletur, an à genere actionis repellatur: unde ſunt ſtatus.

mul non venient. TURNEB. *certe lege.* V. C. Alm.

Privata quoque judicia.] *Judicia publica* legibus inſtituebantur, *privata* actionibus, quarum certa erat formula: à qua qui aberraret, cauſa cadebat. hinc *formularii* dicuntur à Cic. *pragmatici* & *leguleii.* TURNEB. vid. Cicer. I. de orat. 55. ALMEL.

Diverſis formulis.] Judex enim pecuniariae cauſae de actoris calumnia pronuntiare poteſt. PITH.

In haered.] Ubi eſt quaeſtio *de haereditate*, quanvis ſint plures perſonae, tamen una cauſa, niſi perſonae cauſam variaverint, ut in themate de duobus legitimis & notho uno: & tunc non quaeſtio erit conjuncta, ſed comparatio. TURNEB.

Niſi ſi conditio.] *Niſi conditio.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. ſed perperam. eleganter enim hae particulae junguntur. vide Heinſ. ad Ovid. IV. Heroid. III.

Cujus rei tractatus.] Quemadmodum enim nunquam ſolemus reum defendere per ſolam *deprecationem*, ſed poſt defenſionem veram tanquam ex abundanti utimur *deprecatione*, ut Cicero *pro Milone:* ſic nunquam contingit, ut cauſa judicialis ſeu privata tota ſit poſita in comparatione: tractamus tamen hanc in aliqua parte poſt alia multa. Jam in divinationibus nihil aliud eſſe videtur, quam *comparatio.* eſt enim ea, Aſconio auctore, in qua quaeritur, non de facto per conjecturam, ſed de futuro. ſic dicta *divinatio*, quia judices injurati ſine tabulis aut teſtibus, ſed ſolis argumentis, decernunt, uter accuſare debeat: ideoque oporteat illos divinare. TURNEB.

Apud centumviros.] *Centumviri* apud Romanos de cauſis minoribus judiciiſque privatis cognoſcebant, erantque diviſi in quatuor baſilicas. *Idem.*

Et nonnunquam inter delatores.] In quibuſdam criminibus publicis, ut *in crimine majeſtatis & perduellionis*, delatoribus & judicibus conſtituuntur praemia. TURNEB.

Adjecerunt quidam.] Praecepta ἀντικατηγορίας ſunt apud *Fab. lib. 7. cap. de conjectura:* ubi docet *anticategoriam* in forum cadere non poſſe, ſed tantum in cognitionem principis. *Idem.*

Id ſi ipſum.] Noſtri reconventionem appellant. PITH.

Duo ergo erunt genera.] *Ergo* particula, ut redundans, mihi videtur expungenda. REGIUS. nec habent Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Gibſ. Obr.

Conditio pars eſt.] *Par* legendum eſſe manifeſtius eſt, quam ut admoneatur. REGIUS.

A genere actionis, unde.] *Repellatur* adſcribendum, ut ſit, *a genere actionis repellatur.* Idem.

CAPUT

CAPUT XI.

Quid ſit quaeſtio, ratio, judicatio, continens, & quatenus neceſſaria.

His inventis, intuendum deinceps Hermagorae videtur, quid ſit *quae-* XIII.
ſtio, ratio, judicatio, continens, id eſt συνέχον, vel, ut alii vocant, *firmamentum. Quaeſtio* latius intelligitur omnis, de qua in utramque partem, vel in plures dici credibiliter poteſt. In judiciali autem materia dupliciter accipienda eſt: Altero modo, quo dicimus multas quaeſtiones habere controverſiam, quo etiam minores omnes complectimur: Altero, quo ſignificamus ſummam illam, in qua cauſſa vertitur. de hac nunc loquor, ex qua naſcitur ſtatus, *an factum* ſit, *quid factum* ſit, *an recte factum* ſit. Has Hermagoras, & Apollodorus, & alii plurimi ſcriptores proprie *quaeſtiones* vocant: Theodorus (ut dixi) *capita generalia*: ſicut illas minores, aut ex illis pendentes, *ſpecialia*. Nam & quaeſtionem ex quaeſtione naſci, & ſpeciem in ſpecies dividi convenit. Hanc igitur quaeſtionem veluti principalem vocant ζήτημα. *Ratio* autem eſt, qua id, quod factum eſſe conſtat, defenditur. Et cur non utamur eodem, quo ſunt uſi fere omnes, exemplo? *Oreſtes matrem occidit.* hoc conſtat. *dicit ſe juſte feciſſe:* ſtatus erit qualitatis. quaeſtio, *an juſte fecerit.* ratio, *quod Clytaemneſtra maritum ſuum, patrem Oreſtis, occidit*, hoc αἴτιον dicitur. κρινόμενον autem *judicatio*,

Quid ſit quaeſtio.] *Quid quaeſtio, & quae ratio.* Gryph. Colin. Bad. Vidov. *Quid & quae ſit ratio.* Loc. Ald. Congerit quaedam opiniones eorum, qui *ſtatum à judicatione* ſeparabant, ideoque in multas particulas praeceptiones praeſcindebant: demum ſuam apponit ſententiam, cenſetque *ſtatum, judicationem, continens*, eadem eſſe. nec enim (ut antea diximus) ſtatum in prima conflictione ponir Fabius, ſed in ea quaeſtione, quae complectitur totam controverſiam. TURNEBUS.

Quid ſit quaeſtio.] *Quae ſit quaeſtio* mihi legendum videtur, non enim definitionem quaeſtionis, rationis &c. inveſtigandam oratori, ut Hermagoras, ſed eſſe intuendum, quae in cauſſa propoſita ſit quaeſtio, ratio &c. Ut autem haec oratori conſideranda, ita Rhetori definienda. REGIUS.

Id eſt συνέχον.] Deſunt. V. C. Alm. vide ad Herenn. I. cap. 16. ALMEL.

Firmamentum.] *Fundamentum.* MS. Bal.

Quaeſtio latius intelligitur.] *Quaeſtio* generaliter accipitur & ſpecialiter. *generaliter*, ut quancunque probabilem complectitur dubitationem: *ſpecialiter*, ut in cauſa judiciali. Caeterum haec quoque duplex eſt, *ſumma*, quae controverſiam continet, & principale litis punctum: eſt *& minor* quaeſtio levior, quae tamen ad ſummae confirmationem pertinet. TURNEB.

Quo ſignificamus ſummam illam.] *Summa quaeſtio* re ipſa eadem eſt cum *ſtatu*, ſed ratione differt, quod in ſumma quaeſtione aliquid appareat quaerendum vel *conjecturaliter* vel *finitive*, quae facies *ſtatus* dicitur: quae ſententia non eſt Fabii, ſed Hermagorae. *Idem.*

Quid factum ſit, an recte factum ſit.] Non habet. V. C. Alm. *quid factum ſit* non habet. Ald.

Et ſpeciem in ſpecies dividi.] Dialectici quidem in individua ſpeciem dividunt, in alias vero ſpecies deduci non poſſe ajunt, niſi loco generis ponatur. ut animal, corporis animati ſpecies, in hominem, leonem, equum dividitur. Homo vero in alias ſpecies dividi non poteſt. Caeterum Fabius *ſpeciem* pro genere poſuiſſe videtur. REGIUS.

Ratio autem.] Hoc ait, quia in conjectura ratio non aſſertur, ſed eodem in loco eſt *ſtatus* & *judicatio*. Ratio autem ad reum pertinet, quia ſe ratione defendit. TURNEB.

Qua id quod factum.] *Quia quod.* V. C. Alm.

Maritum ſuum.] *Agamemnona maritum ſuum.* MS. Bodl.

judicatio, an oportuerit vel nocentem matrem a filio occidi. Quidam diviſerunt αἴτιον & αἰτίαν, ut eſſet altera, propter quam *judicium* conſtitutum eſt, *ut occiſa Clytaemneſtra;* altera, qua *factum* defenditur, *ut occiſus Agamemnon.* Sed tanta eſt circa verba diſſenſio, ut alii αἰτίαν cauſſam judicii, αἴτιον autem facti vocent, alii eadem in contrarium vertant. Latinorum quidam haec *initium* & *rationem* vocaverunt: quidam utrumque eodem nomine appellant. Cauſſa quoque ex cauſſa, id eſt αἴτιον ἐξ αἰτίας naſci videtur: quale eſt, *Occidit Agamemnonem Clytaemneſtra, quia ille filiam communem immolaverat, & captivam pellicem adducebat.* Iidem putant, & ſub una quaeſtione plures eſſe rationes: *ut ſi Oreſtes & alteram afferat matris necatae cauſſam, quod reſponſis ſit impulſus.* Quot autem cauſſas faciendi, totidem judicationes. Nam & haec erit judicatio, *an reſponſis parere debuerit.* Sed & una cauſſa plures habere quaeſtiones & judicationes (ut ego arbitror) poteſt: ut in eo, qui, cum adulteram deprehenſam occidisſet, adulterum, qui tum effugerat, poſtea in foro occidit. Cauſa enim eſt una, *adulter fuit:* quaeſtiones & judicationes, *an illo tempore, an illo loco licuerit occidere.* Sed ſicut, cum ſint plures quaeſtiones, omneſque ſuos ſtatus habeant, cauſae tamen ſtatus unus ſit, ad quem referuntur omnia: ita judicatio maxime propria, de qua pronuntiatur. Συνέχον autem (quod, ut dixi, *continens* alii, *firmamentum* alii putant, Cicero *firmiſſimam argumentationem defenſoris, & appoſitiſſimam ad judicationem*) quibuſdam id videtur eſſe, poſt quod nihil quaeritur: quibuſdam id, quod ad judicationem firmiſſimum affertur. Cauſſa facti non in omnes controverſias cadit. Nam quae fuerit cauſſa faciendi, ubi factum negatur? At ubi cauſſa tractatur, negant eodem loco eſſe judicationem, quo quaeſtionem. Idque & in Rhetoricis Cicero

Κρινόμενον autem.] *Κρινόμενον* Budaeus dicit, vulgo hoc, de quo quaeſtio eſt, à Cicerone appellatur *qua de re agitur.* eſt autem quaeſtio, quae oritur ex rationis & firmamenti conflictu. TURNEB. Cornific. ad Herenn. I. cap. 16. conſtituitur ex *intentione* & *inficiatione.* ſic noſter quaeſtionem ex intentione & depulſione conſtare dixit lib. III. cap. 6. ALMEL.

Et captivam pellicem adducebat.] Meminit quoque Euripides in Hecuba, aitque *Caſſandram concubinam fuiſſe Agamemnonis.* erat igitur pellex, cum Agamemnon uxorem haberet. TURNEB.

Plures eſſe rationes.] *Eſſe quaeſtiones.* V. C. Alm.

Quod reſponſis ſit impulſus.] Nam oraculum Pythii Apollinis Oreſtem impulit ad matrem interficiendam, ut meminit *Sophocles in Electra.* TURN.

Quot autem cauſas, &c.] Sed tamen illae judicationes non erunt aeque principales, ſed quibuſdam magis nitemur, aliae ut *ſtatus minores* erunt. TURNEB. in editione Gryphii manu viri docti erat ſcriptum, *quot autem cauſſas faciendi adſerimus, totidem judicationes. Nam & haec erit judicatio an reſponſis Agamennon, quibus ſe compulſum ait, parere debuerit.* quae an ex codice Paullainii ſint, neſcio, cum diverſa eſſet ſcriptura ab ea, quae in primo libro apparebat.

Cicero.] Rhetor. I. cap. 14. ubi legitur *aptiſſima ad judicationem.*

Ad judicationem firmiſſimam.] *Firmiſſimum* legendum eſſe conſtat. REGIUS. & ita omnes fere editi praeter Locatelli & Leidenſem.

Cauſa facti non in omnes contr.] *Cauſa facti* locum duntaxat habet in finitione & qualitate, in conjectura vero nunquam. TURNEB.

Fuerit cauſa faciendi.] *Cauſſa facti*, Francius malebat.

Quo

cero & in Partitionibus dicit. Nam in conjectura eſt quaeſtio ex illo, *factum, non factum, an factum ſit.* Ibi ergo judicatio, ubi quaeſtio: quia in eadem re prima quaeſtio, & extrema diſceptatio. At in qualitate, *Matrem Oreſtes occidit, recte, non recte:* an recte occiderit, quaeſtio, nec ſtatim judicatio. Quando ergo? *Illa patrem meum occiderat.* Sed non ideo tu matrem debuiſti occidere. *an debuerit*, hîc judicatio. Firmamentum autem verbis ipſius ponam. *Si velit Oreſtes dicere, ejuſmodi animum matris ſuae in patrem ſuum, in ſeipſum ac ſorores, in regnum, in famam generis ac familiae, ut merito ab ea poenas liberi ſui potiſſimum petere debuerint.* Utuntur alii & talibus exemplis, *Qui bona paterna conſumpſerit, ne concionetur.* in opera publica conſumpſit. quaeſtio, *an quiſquis conſumpſerit, prohibendus ſit:* judicatio, *an qui ſic.* Vel, ut in cauſſa militis Mariani, qui C. Luſium tribunum, vim ſibi inferentem, interfecit, quaeſtio, *an jure fecerit.* ratio, *quod is vim afferebat.* judicatio, *an indemnatum*, an Tribunum à milite occidi oportuerit. Alterius etiam ſtatus quaeſtionem, alterius judicationem putant. Quaeſtio qualitatis, *an recte Clodium Milo occiderit.* Judicatio conjecturalis, *an Clodius inſidias fecerit.* Ponunt & illud, ſaepe cauſſam in aliquam rem dimitti, quae non ſit propria quaeſtionis, & de ea judicari. A quibus multum diſſentio. Nam & illa quaeſtio, *an omnes, qui paterna bona conſumpſerint, concione ſint prohibendi*, habeat oportet ſuam judicationem. Ergo non alia quaeſtio, alia judicatio erit, ſed plures quaeſtiones, & plures judicationes. Quid? non in cauſſa Milonis ipſa conjectura refertur ad qualita-

Quo quaeſtionem.] Nam *quaeſtionem ſummam* in prima conflictione ponunt, *judicationem* vero in ſumma diſceptatione, quae ex ratione & firmamento naſcatur. Turneb.

Matris ſuae.] *Suae fuiſſe.* Cicero.

Ut merito ab ea.] *Merito* non eſt in Ciceronis editionibus, nec eſt in V. C. Alm.

Ne concionetur.] *Nec contionetur.* V. C. Alm.

Vel ut in.] *Velut in cauſſa.* Locat. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Vel ut in cauſa militis Mariani.] Bellis Cimbricis Trebonius propinquum Marii imperatoris, vim ſibi inferentem, interfecit, eſtque à Mario imperatore abſolutus. Hic Fabius appellat *Trebonium*, *Aruncum* militem, à patria. ſunt enim *Arunci* populi quidam in Latio. Turneb. *militis Arrunti qui Lyſiam.* MS. Bodl. *Aruntis qui Luſium.* Venet. *militis Arunci qui Luſium.* V. C. Alm. Ald. Locat. Colon. *Aruncis qui Luſium.* Sich. Baſil. *Arunci qui C. Lucium.* Steph. Vaſc. *Aruncis qui Lucium.* Gryph. *Arunci qui Lucium.* Colin. *Arunci qui Cuſium.* Vidov. & marg. Gryph. apud Valer. Max. lib. VI. cap. I. ex. 12. vocatur *C. Luſcius.* quod Colerus defendit. quamvis in Gryphiana editione ſit *CLuſius* id eſt *C. Luſius.* C. Luſcius Ocrea a Cicerone pro Roſ. Comoed. 14. memoratur. Trebonius miles vocatur a Plutarch. in Marco. *C. Plotius* a Valerio.

Vim afferebat.] *Inferebat.* Ald. ſed & *afferre vim* eleganter & frequenter dici docuit Heinſ. ad Ovid. Epiſt. XVII. 21.

Alterius etiam ſtatus, &c.] Praeceptum hoc perpetuum non eſt: nam ſaepenumero etiam contingit, ut idem ſit ſtatus in *judicatione* & *quaeſtione.* Turneb.

Ponunt & illud.] Omnis quaeſtio quae *cauſam facti* poſtulat, *judicationem* quoque exigit, à qua comprobetur. quod ſi verum eſt, *judicatio* nunquam erit in ea re, quae non ſit propria quaeſtionis. *Idem.*

Ergo non alia quaeſtio.] Significat *judicationem* non eſſe à quaeſtione alienam & remotam: ac ſi plures ſint quaeſtiones, plures quoque eſſe *judicationes*, à quibus comprobentur & confirmentur. Turn. *non aliud quaeſtio, aliud judicatio.* marg. Baſil.

qualitatem. Nam ſi eſt inſidiatus Clodius, ſequitur ut recte ſit occiſus. Cum vero in aliquam rem miſſa cauſſa eſt, & receſſum à quaeſtione, quae erat conſtituta: hîc quaeſtio, ubi judicatio eſt. Paullum in his ſecum etiam Cicero diſſentit. Nam in rhetoricis (quemadmodum ſupra dixi) Hermagoram eſt ſecutus: in topicis, ex ſtatu effectam contentionem κρινόμενον exiſtimat. Idque Trebatio, qui juris erat conſultus, alludens, *qua de re agitur* appellat: quibus id contineatur, *continentia*, quaſi firmamenta defenſionis: quibus ſublatis defenſio nulla ſit. At in Partitionibus oratoriis, *firmamentum*, quod opponitur defenſioni: quia continens, quod primum ſit, ab accuſatore dicatur: ratio, à reo: ex rationis & firmamenti quaeſtione, diſceptatio ſit judicationum. Verius igitur & brevius, qui ſtatum & continens & judicationem idem eſſe voluerunt: *continens* autem id eſſe, quo ſublato lis eſſe non poſſit. Hi mihi videntur utramque cauſſam complexi, & *quod Oreſtes matrem, & quod Clytaemneſtra Agamemnonem occiderit.* Iidem judicationem & ſtatum conſentire ſemper exiſtimarunt. Nec enim aliud eorum rationi conveniens fuiſſet. Verum haec affectata ſubtilitas circa nomina rerum ambitioſe laboret, à nobis in hoc aſſumpta ſolum, ne parum diligenter inquiſiſſe de opere, quod aggreſſi ſumus, videremur: ſimplicius autem inſtituenti non eſt neceſſe, per tam minutas rerum particulas rationem docendi concidere: quo vitio multi quidem laborarunt, praecipue tamen Hermagoras, vir alioqui ſubtilis, & in plurimis admirandus, tantum diligentiae nimium ſollicitae, ut ipſa ejus reprehenſio laude aliqua non indigna ſit. Haec autem

Conjectura refertur.] *Referatur.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Et receſſum.] *Et* non agnoſcunt. MSS. Joan. Alm. Andr. Locat. Ven. Ald. Sich. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Receſſum a quaeſtione.] *Receſſum eſt a.* MS. Joan. *eſt receſſum a.* Sich. Gryph. Steph. Colin. *eſt receſſum & a quaeſtione.* V. C. Alm. Ald. marg. Baſil.

Hic quaeſtio, ubi judicatio eſt.] Cum in rem extraneam cauſa mittitur, non in quaeſtione, quae illinc oritur, eſt *judicatio*, ſed in ea diſceptatione, quae ad quaeſtionem ſummam ita refertur, ut eam probet, & de ea ſit judicandum. TURNEB. *ibi judicatio* Francius corrigebat.

Ut ſupra dixi.] *Ut ſuperius.* V. C. Alm.

Quibus ſublatis defenſio nulla ſit.] *Cicero in Topicis cap.* 25. continens facere videtur defenſoris, ut ſit ejus forma, ratio, qua ſe tueatur. at *in Partit.* facit actoris, ut ſit id, quod opponitur rationi defenſoris. TURNEB.

Ratio a reo.] *Ratio. ideo ex rationis.* Ald. *ideo ex rationibus.* V. C. Alm.

Verius igitur.] His praeceptorum particulis non delectatur Fabius: quocirca meliorem putat hanc opinionem, quanquam poſtea etiam, quid ſentiat, magis ſit explicaturus. TURNEB.

Idem eſſe voluerunt.] *Idem* non habet. Ald. Locat. *voluerint.* V. C. Alm.

Continens autem.] Continens, quod utrumque αἴτιον complectitur. PITHOEUS.

Hi mihi videntur.] *Hoc mihi videtur.* Ven. Locat. Ald. Sich. Par. Gryph. Baſil. Vidov. *hoc mihi videntur.* V. C. Alm. Obrecht.

Exiſtimarunt.] *Exiſtimant.* Steph. Locat. Colin. Roignii.

Ambitioſe laborat.] *Ambitioſo labore.* Sich. Vaſc. Colin. Baſil.

Rationem docendi.] *Dicendi.* MS. Bodl. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Obrecht. & margines Vaſc. & Steph.

Laborarunt.] *Laboraverunt.* Locat. Ald. Steph. Colin.

Haec autem brevior.] Demum aſcribit ſententiam ſuam, ac *ſtatum* eundem cum *judicatione* facit, omiſſis

tem brevior, & vel ideo lucidior multo via, neque diſcentem per ambages fatigabit, nec corpus orationis in parva momenta diducendo conſumet. Nam qui viderit, quid ſit, quod in controverſiam veniat, quid in eo, & per quae velit efficere pars diverſa, quid noſtra, quod in primis eſt intuendum, nihil eorum ignorare, de quibus ſupra diximus, poterit. Nec eſt fere quiſquam, modo non ſtultus, atque ab omni prorſus uſu dicendi remotus, quin ſciat, & quid litem faciat, (quod ab illis *cauſſa* vel *continens* dicitur) & quae ſit inter litigantes quaeſtio, & de quo judicari oporteat: quae omnia idem ſunt. Nam & de eo quaeſtio eſt, quod in controverſiam venit: & de eo judicatur, de quo quaeſtio eſt. Sed non perpetuo intendimus in haec animum & cupiditate laudis utcumque acquirendae, vel dicendi voluptate evagamur, quando uberior ſemper extra cauſſam materia eſt, quia in controverſia pauca ſunt, extra omnia: & hîc ditur de iis, quae accepimus; illic, de quibus volumus. Nec tam hoc praecipiendum eſt, ut quaeſtionem, continens, judicationem inveniamus, (nam id quidem facile eſt) quam ut intueamur ſemper, aut certe, ſi digreſſi fuerimus, ſaltem reſpiciamus, ne plauſum affectantibus arma excidant. Theodori ſchola (ut dixi) omnia refert ad capita. His plura intelliguntur: Uno modo ſumma quaeſtio, item ut ſtatus: Altero ceterae, quae ad ſummam referuntur: Tertio, propoſitio cum affirmatione: ut dicimus, *Caput rei eſt apud Menandrum*, κεφάλαιόν ἐστιν. In univerſum autem, quidquid probandum eſt, erit *caput*, ſed id majus, aut minus. Et quoniam, quae de his erant à ſcriptoribus artium tradita, verboſius etiam, quam neceſſe erat, expoſuimus: praeterea, quae partes eſſent judicialium cauſſarum, ſupra dictum eſt: proximus liber prooemia, id eſt exordia, concipiet.

ſis tamen variis rerum appellationibus. TURNEB.

Deducendo.] *Diducendo* legendum eſt, ut intelligatur dividendo. REGIUS. *diducendo.* Locat. Steph. Gryph. Baſil. Vidov. *in parva momenta ducendo.* V. C. Alm. Obr.

Conſumet.] *Conſummet.* V. C. Alm.

Supra diximus.] Cap. IX.

Quid litem faciat.] *Conficiat.* marg. Baſil.

Et de quo judicari.] *Quaeſtio ex quo judicari.* V. C. Alm.

De eo judicatur.] *Ex qua.* MS. Bodl. And.

Sed non perpetuo.] Quoſdam reprehendit *declamatores* & *oratores*, qui, relicto themate & eo, quod in controverſiam venit, extra rem licentioſe evagantur ad plauſum auditoris captandum. TURN.

In controverſia pauca.] *In controverſiam.* V. C. Alm. *Intra controverſiam.* Obr.

Nec tamen hoc.] *Tam* legendum eſſe, *quam* particula, quae ſequitur, eique reſpondet, facile declarat. REGIUS.

Semper aut certe.] *Intueamur ſemper certa, aut ſi.* Ald.

Reſpiciamus.] *Recipiamus.* V. C. Alm.

Arma excidant.] Tibull. IV. 2. *Ne tibi miranti turpiter arma cadant.*

Apud Menandrum.] Intelligere poſſumus *rhetorem*, cujus rhetorica extat. TURNEB. An ſic diſtinguendum, *dicimus ut caput rei eſt. Apud Menandrum* κεφάλαιον ἐστί? Menander autem Poeta hic, non Rhetor, intelligendus, ut Turnebo videbatur. τὸ κεφάλαιον ἐστὶ initium ſenari eſſe videtur. GALLAEUS.

Et quoniam.] Tranſitio ad ſequentem librum. TURNEB.

A ſcriptoribus tradita.] *Scriptoribus tradita.* V. C. Alm.

Quae partes eſſent.] *Sint.* V. C. Alm.

Prooemia.] *Prima.* Ald. marg. Steph. *prima & exordia.* Locat. *principia id eſt exordia.* Colin.

Concipiet.] *Incipiet.* Ald. margo Baſil. Vidovoei. Gibſon notat *excipies* eſſe in Aldina, Colon. & Par. ſed nos *incipiet* invenimus.

M. FAB.

Digitized by Google

M. FAB. QUINCTILIANI
DE
INSTITUTIONE ORATORIA
LIBER QUARTUS.
PROOEMIUM.

Perfecto, Marcelle Victori, operis tibi dedicati tertio libro & jam quarta fere laboris parte tranſacta, novae inſuper mihi diligentiae cauſſa, & altior ſollicitudo, quale judicium hominum emererer, acceſſit. Adhuc enim velut ſtudia inter nos conferebamus: &, ſi parum noſtra inſtitutio probaretur à ceteris, contenti fore domeſtico uſu videbamur, ut tui meique filii formare diſciplinam ſatis putaremus. Cum vero mihi Domitianus Auguſtus ſororis ſuae nepotum delegaverit curam, non ſatis honorem judiciorum coeleſtium intelligam, niſi ex hoc quoque oneris magnitudinem metiar. Quis enim mihi aut mores excolendi ſit modus, ut eos non immerito probaverit ſanctiſſimus cenſor? aut ſtudia, ne feſelliſſe in his videar principem, ut in omnibus, ita in eloquentia quoque, eminentiſſimum? Quod ſi nemo miratur poëtas

Hac praefatione magnitudinem & difficultatem operis ſequentis teſtatur: addit etiam adulatoria ad Domitianum. TURNEB.

Formare.] *Formari.* Ald. Locat.

Sororis ſuae nepotum.] Nove dixit, pro *nepotes ex ſorore*: nam ſoror Domitiani liberos genuit, deinde brevi mortua eſt: quocirca tutor & curator filiorum ejus fuit Domitianus. TURNEB.

Delegaverit curam.] Falluntur hoc loco quidam, qui aſſerunt Quinctilianum a Domitiano Imperatore nepotibus ſororis ſuae curatorem datum, longamque de tutore ac curatote narrationem a Jureconſultis ſumunt. hoc enim Fabius non ait. ſed curam nepotum inſtituendorum ſibi ab imperatore fuiſſe demandatam ſcribit. hinc vero, ut alia omittam, aperte colligitur, expoſitiones eas, in quibus iſtiuſmodi ineptiae legantur, minime ad Laur. Vallam, acerrimo judicio virum, eſſe referendas. REGIUS.

Judiciorum coeleſtium.] Quia Domitianus cum in epiſtola quadam dictaſſet, hoc jubet fieri *dominus & deus noſter Domitianus*, hinc inſtitutum eſt ut *deus* appellaretur. TURNEB.

Sanctiſſimus Cenſor.] Sic Martialis lib. VI. Ep. 4. Domitianum vocat *Cenſorem maximum*. PHILANDER.

Ita in eloquentia quoque.] Opinor hanc laudem maxime pertinere ad prima tempora ſuſcepti imperii a Domitiano: quandoquidem, teſte Suetonio, in his modeſtiſſimum geſſit imperium, adeo ut, ſi perſeveraſſet in inſtituto, inter laudatiſſimos referri potuiſſet. porro, ut in ceteris, ita & in eloquentia utriuſque linguae inſignis deſcribitur a Suetonio, ut qui etiam commentaria Hiſtoriarum reliquerit. MOSELLANUS. Scribit enim Tranquillus, *Domitianum* res geſtas patris & fratris carmine conſcripſiſſe, & commentaria hiſtoriarum reliquiſſe. TURNEB.

Saepe

tas maximos ſaepe feciſſe, ut non ſolum initiis operum ſuorum Muſas invocarent, ſed provecti quoque longius, cum ad aliquem graviorem veniſſent locum, repeterent vota, & velut nova precatione uterentur: mihi quoque profecto poterit ignoſci, ſi, quod initio, quum primum hanc materiam inchoavi, non fecerim, nunc omnes in auxilium deos, ipſumque in primis, quo neque praeſentius aliud, neque ſtudiis magis propitium numen eſt, invocem: ut, quantum nobis exſpectationis adjecit, tantum ingenii adſpiret, dexterque ac volens adſit, & me, qualem eſſe credidit, faciat. Cujus mihi religionis non haec ſola ratio, quae maxima, eſt; ſed alia, qua ſic procedit ipſum opus, ut majora praeteritis ac magis ardua ſint, quae ingredior. Sequitur enim, *ut judicialium cauſſarum*, quae ſunt maxime variae ac multiplices, ordo explicetur: quod *prooemii* ſit officium: quae *ratio narrandi:* quae *probationum ſit fides*, ſeu *propoſita* confirmamus, ſeu *contra dicta* diſſolvimus: quanta vis in *perorando*, ſeu reficienda brevi repetitione rerum memoria eſt judicis, ſive affectus (quod eſt longe potentiſſimum) commovendi. De quibus partibus ſingulis quidam ſeparatim ſcribere maluerunt, velut onus totius corporis veriti, & ſic quoque complures de unaquaque earum libros ediderunt: quas ego omnes auſus contexere, prope infinitum mihi laborem proſpicio, & ipſa cogitatione ſuſcepti muneris fatigor. Sed durandum eſt, quia coepimus: &, ſi viribus deficiemur, animo tamen perſeverandum.

Saepe feciſſe, ut.] Hac elegantia ſaepe numero Latini Oratores utuntur, ut verbum *facio* cum alio verbo, quod per ſe foret ſenſui ſatis, conjungant, ut hoc loco *feciſſe ut invocarent*, ſatis eſſet, ſi diceret *invocaſſe*. ſic vero elegantius effertur. Cicero in Catone majore cap. 12. *Invitus feci, ut C. Flaminium ejicerem è ſenatu*, pro eo, quod eſt *invitus ejeci*. REGIUS. Terent. Hecyr. II. II. 3. *ego tamen patrio animo victus faciam, ut tibi concedam.* vide Manut. ad Cicer. II. in Verr. 4. BURM.

Provecti longius.] Ut Virgil. VII. 641.

Pandite nunc Helicona Deae.

Et lib. 9. & 10. PHILAN.

Si quod initio.] *In initio.* Locat. Ald. ut mox cap. I. *in initiis. ſi quod initium.* V. C. Alm.

Quum primum.] *Quo primum.* MSS. Joan. Bal. Andr. Ven. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Non fecerim.] *Feceram.* V. C. Alm. Locat. Ald. Colin. Vidov.

Omnes in auxilium deos.] Idem fecit Varro lib. I. de R. R. cap. I. ALMEL.

Propitium.] *Proprium.* V. C. Alm.

Dexter ac volens adſit.] Ex formula ſollemni precum, ut etiam *volens propitiuſque ſit*, quod ex Etruſcorum diſciplina eſſe notavit Servius ad Virg. I. Aeneid. 733. & de quo nos uberius ad Valerium Flaccum agemus. vide Briſſon. de Formulis lib. I. p. 68. & 69. BURM.

Alioqui ſic procedit.] *Sed* particulam adſcribendam eſſe, illud *non* adverbium negandi facile oſtendit, ut legatur, *ſed alioqui* hoc eſt, ſed etiam ac praeterea. REGIUS. *ſed alioqui ſic.* MSS. Bal. Alm. Colb. Ven. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Colin. *ſed alioquin ſic progreditur.* Andr. *ſed alia, qua.* Steph. Gibſon. *ſed alia, quia.* Obr.

Quod prooemii ſit officium.] Breviter complectitur argumenta *libri quarti, quinti & ſexti*, quos inſtituit ex partium ipſarum ordine. TURNEB.

Seu contra dicta.] *Sive.* V. C. Alm.

Ego omnes.] *Ergo.* V. C. Alm.

Infinitum.] *Finitimum.* V. C. Alm.

Mihi laborem.] To *mihi* non habet editio Obrecht.

Deficiemur.] *Deficiemus.* MS. Bodl. Ven. Ald. *defecerimus.* Andr.

CAPUT I.

DE EXORDIO.

Quod *principium* Latine vel *exordium* dicitur, majore quadam ratione Graeci videntur προοίμιον nominaſſe: quia à noſtris initium modo ſignificatur, illi ſatis clare partem hanc eſſe ante ingreſſum rei, de qua dicendum ſit, oſtendunt. Nam ſive propterea, quod οἴμη *cantus* eſt, & citharoedi pauca illa, quae, antequam legitimum certamen inchoent, emerendi favoris gratia canunt, *prooemium* cognominaverunt, oratores quoque ea, quae, prius quam cauſſam exordiantur, ad conciliandos ſibi judicum animos praeloquuntur, eadem appellatione ſignarunt: ſive quod οἶμον iidem Graeci *viam* appellant, id, quod ante ingreſſum rei ponitur, ſic vocare eſt inſtitutum: certe *prooemium* eſt, quod apud judicem, prius quam cauſſam cognoverit, proſit. Vitioſeque in ſcholis facimus, quod exordio ſemper ſic utimur, quaſi cauſſam judex jam noverit. Cujus rei licentia ex hoc eſt, quod ante declamationem

In tribus deinceps libris *methodum compoſitivam* ſequitur, quae eadem artis inſtitutione conſtat: itaque ab exordio incipit, primumque ab ejus etymologia. Turneb.

Quo a noſtris.] Scribe *quia.* nam per *exordium*, ſive *principium* dicit ſolummodo initium ſignificari. Philand. *quo a noſtris.* Andr. Sich. Baſil. *quod a noſtris.* Obrecht.

Nam ſive propterea quod, &c.] Haec ab Ariſtotele ſcribuntur *lib.* 3. *ad Theod.* Eadem ſcribit Sopater interpres Hermogenis, quanquam ille non *certamen*, ſed *carmen* ſcribit. erant tamen olim certamina de muſica inſtituta. Turneb.

Legitimum certamen.] *Carmen* legendum, vel ex commentariis in Hermogenem Graecis: ſicque emendandus Syneſii locus pro Calvitio. *Neque*, inquit, (de Prooemio ſuo loquens) *more canentium, qui favoris gratia emerendi ante legitimum certamen chordas percurrunt.* Nam quid certamini cum fidibus. Ariſtoteles Rhetor. 3. prooemium dicit principium orationis, ſicut in Poeſi prologum, ἐν αὐλήσει προαύλιον. Philand. *carmen* Colin. Baſil. Vidov. & margo Stephan. & ita legendum eſſe notavit Philander, qui emendat hunc Syneſii locum, adducens verba Latina, quaſi illa eſſent ipſius Syneſii: Graeca ſunt in elogio Calvitiei, ubi dicit, ſe non uſurum prooemio vehementiori more canentium, ὅτι προάγας, ὅπερ Δίων ἐποίησε, μέλος ἀναβεβλημένον καὶ λιγυρὸν, ὅτι κιθαρῳδικοῦ νόμου, τοῦ λόγου προανακρούσατο. ubi interpres reddit fere his Quinctiliani verbis, etiam *certamen* retinens, cum in graecis ſit μέλος. *legitimum* autem *carmen* eſt, quod ex legibus muſices modulatum eſt, ordinarium, & quod cani ſolet non chordarum tentandarum cauſſa, aut prooemii loco, ſed quod omnibus numeris eſt perfectum. ut ita *legitimi* gladiatores, & *legitimum* oleum, de quo vide ad Petron. cap. xxi. & ita *legitimum* flumen Ovidius torrenti opponit lib. iii. amor. vi. 89. ſic vero inducit Ovidius Calliopen lib. v. Met. 339.

Calliope querulas praetentat pollice chordas,
Atque haec percuſſis ſubjungit carmina nervis.

& lib. x. 145. Orphea,

Ut ſatis impulſas tentavit pollice chordas,
Et ſenſit varios, quamvis diverſa ſonarent,
Concordare modos: hoc vocem carmine movit.

Burm.

Cognominaverunt.] *Vocaverunt.* Locat. Ven. Ald. Colon. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Signarunt.] *Signaturi.* V. C. Alm.

Quod apud judicem.] *Quod apud judicem dici, prinſquam cauſſam cognoverit, poſſit.* Locat. Colon. Par. *quod apud judicem dici, priuſquam cauſam cognoverit, proſit.* Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Vitioſeque in ſcholis facimus.] Hoc mutuatus eſt Fabius a Dionyſio Halicarnaſſeo, qui idem ſcribit in cap. de ἀτεχνίας & *erroribus declamationum*: hoc fit, quia, antequam puer declamet, tota hypotheſis & argumentum explicatur, ex quo rem auditori ſatis notam eſſe putant. Turneбus.

Declama-

Digitized by Google

clamationem illa velut imago litis exponitur. Sed in foro quoque contingere iſtud principiorum genus ſecundis actionibus poteſt: primis quidem raro umquam, niſi forte apud eum, cui res aliunde jam nota ſit, dicimus. Cauſſa principii nulla eſt alia, quam ut auditorem, quo ſit nobis in ceteris partibus accommodatior, praeparemus. Id fieri tribus maxime rebus, inter auctores plurimos conſtat, ſi *benevolum*, *attentum*, *docilem* fecerimus: non quia iſta non per totam actionem ſint cuſtodienda, ſed quia initiis praecipue neceſſaria, per quae in animum judicis, ut procedere ultra poſſimus, admittimur. *Benevolentiam* aut à perſonis ducimus, aut à cauſſis accipimus: ſed *perſonarum* non eſt (ut plerique crediderunt) triplex tantum ratio, *ex litigatore*, & *adverſario*, & *judice*. Nam exordium duci nonnumquam etiam ab actore cauſſae ſolet. Quamquam enim pauciora de ſe ipſo dicit, & parcius, plurimum tamen ad omnia momenti eſt in hoc poſitum, ſi *vir bonus* creditur. Sic enim continget, ut non ſtudium advocati videatur afferre, ſed pene teſtis fidem. Quare in primis exiſtimetur veniſſe ad agendum, ductus officio vel cognationis, vel amicitiae, maximeque, ſi fieri poterit, reipublicae, aut alicujus certe non mediocris exempli.

Declamationem illa.] *Illam.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Imago litis.] Thema & argumentum declamationum *imaginem litis* Fabius vocat. Nam thema illud, quod nunc ante declamationes ſcribitur, ſolebat in ſcholis, antequam aliquis declamaret, praelegi atque exponi; indeque auditores cauſſam cognoſcebant. REGIUS.

Secundis actionibus.] Vel *ſecundas actiones* appellat δευτερολογίας, quae tum fiunt, cum plures patroni eandem cauſam tuentur: aut appellat eam actionem, quae ſecundo rem in judicium revocat. TURNEB.

Raro, numquam.] Sic diſtinguenda ſunt, ne copulentur: eſt enim correctio ejus, quod dixerat, *raro*. REGIUS. *raro imo nunquam.* Vaſcoſ. *raro vel numquam.* Ald. Colin. Baſil. *raro umquam.* V. C. Alm. Obrecht. forte *raro, inquam, niſi.*

Id fieri tribus maxime rebus.] Vide Voſſii Inſtitut. Orator. lib. 3. cap. 3. p. 334.

Tribus maxime rebus.] *Tribus maxime modis.* manus viri docti in margine Gryphianae editionis.

Non quia iſta non per totam actionem, &c.] Ex *ſecundo libro de Oratore* hoc ſumptum eſt. illic enim docet Cicero, has exordii partes aliarum quoque partium eſſe. TURNEB.

Non quia.] *Non quia iſta per totam.* Ven. *non quin iſta per totam actionem non ſint.* Locat.

Initiis.] *In initiis.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Steph. Vidov. vid. prooemium hujus libri.

Praecipue.] *Maxime.* MS. Colb. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Per quae.] *Per quem.* V. C. Alm.

Admittimur.] *Admittamur.* Locat. Ald. Baſil. *admittitur.* Vidov.

Benevolentiam, &c.] Servius Vet. Interpres Virgil. in v. c. Fuld. Benevolentia in principiis controverſiarum ſecundum praecepta rhetoricae quatuor modis conciliatur: à judicum perſona, a noſtra, ab adverſariorum, à re ipſa. PITHOEUS.

Benevolentiam aut a perſonis ducimus, aut à cauſis accipimus.] Codex MS. Bodl. & editorum pars major hanc lectionem noſtrae editioni inſeruerunt; alteram illam Editionis Lugdunenſis abjecerunt, *Benevolentiam aut à perſona aut à cauſis duci accipimus.* *Ducere* autem pulchre aptari videtur perſonis; illud quippe *vim* quandam ſignificat; perſonae autem, quae extra cauſam ſunt, non ſine quadam violentia in eam trahuntur. Cum vero, quicquid in *cauſa* eſt, totum eſt noſtrum, & quaſi ultro ſe offert, ex ea proprie dicimur nonnihil *accipere*. GIBSON. & ita V. C. Alm. niſi quod *accepimus* habeat.

Triplex tantum oratio.] Scribe, *triplex tantum ratio.* PHILAND.

Ex litigatore & adverſario.] *Et* non habent Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Nonnumquam etiam ab auctore.] Verba illa, *ab auctore cauſſae ſolet, quamquam enim*, deſunt in V. C. Alm.

Sic enim continget.] *Contingit.* V. C. Alm. Obrecht.

Ductus officio.] *Ducti.* V. C. Alm.

exempli. Quod ſine dubio multo magis ipſis litigatoribus faciendum eſt, ut ad agendum magna atque honeſta ratione, aut etiam neceſſitate acceſſiſſe videantur. Sed ut praecipua in hoc dicentis auctoritas, ſi omnis in ſubeundo negotio ſuſpicio ſordium, aut odiorum, aut ambitionis abſuerit: ita quaedam in his quoque commendatio tacita, ſi nos infirmos & impares ingeniis contra agentium dixerimus, qualia ſunt pleraque Meſſalae prooemia. Eſt enim naturalis favor pro laborantibus: & judex religioſus libentiſſime patronum audit, quem juſtitiae ſuae minime timet. Inde illa veterum circa occultandam eloquentiam ſimulatio, multum ab hac noſtrorum temporum jactatione diverſa. Vitandum etiam, ne *contumelioſi*, *maligni*, *ſuperbi*, *maledici* in quemquam hominem ordinemve *videamur*, praecipueque eorum, qui laedi, niſi averſa judicum voluntate, non poſſunt. Nam in judicem ne quid dicatur, non modo palam, ſed quod omnino intelligi poſſit, ſtultum erat monere, niſi fieret. Etiam partis adverſae patronus dabit exordio materiam: interim cum honore, ſi eloquentiam ejus ac gratiam nos timere fingendo, ut ea ſuſpecta ſint judici, fecerimus: interim per contumeliam, ſed hoc perquam raro, ut Aſinius pro Urbiniae haeredibus Labienum adverſarii patronum inter argumenta malae cauſſae poſuit. Negat haec eſſe prooemia Cornelius Celſus,

quia

Non mediocris exempli.] Sic Latini ſolent appellare *rem maximi momenti*, quam vulgo appellamus *rem conſequentiae* & *importantiae*. ſic Plinius dixit, *pertinere ad exemplum, & exempli referre*. TURNEBUS.

Sed ut praecipua in hoc dicentis auctoritas ſit.] *ut* adverbium cum indicandi modo copulari ſolet, non ita cum ſubjunctivo. Quare, loco illius *ſit*, mihi *eſt* legendum eſſe videtur. REGIUS. omnes fere ſcripti & editi omittunt illud *eſt* vel *ſit*, praeter Locatelli & Aldinam, quae *ſit* habent.

Sordium.] *Sordes* hic dicuntur avaritia; Graeci αἰσχροκερδίαν appellant. PHILAND.

Si nos infirmos] *Si nos infirmos, imparatos, & impares.* Ald. Colin. Baſil. *ſi nos infirmos & in partes agentium contra ingenies.* V. C. Alm.

E contra agentium.] *E contra* non dici grammatice, ne dicam latine, nemo eſt ex eruditioribus, qui ignoret. aut enim *e contrario*, aut *contra*, Latine loquentes dicunt. *contra* igitur *e* vocali eraſa legendum eſt. REGIUS. *e contra*. Locat.

Quem juſtitia ſua minime timet.] Sic quidem recte legi putatur, ut *juſtitia ſua* ad patronum referatur, ſed *juſtitiae ſuae* legendum eſſe contenderim. ut intelligatur judex eum patronum libentiſſime audire, quem juſtitiae ſuae minime inſidiari timet. ut cum dicimus *timeo amici ſanitati*. Juſtitia enim religioſo judici maxime cara eſſe ſolet. REGIUS. Nam ſi actor ſe fatebitur imparem, exiſtimabit judex, ſe ejus perſuaſione & oratione non poſſe à propoſito juſtitiae abduci, atque ita libentius audiet. TURNEB. *qua juſtitiae ſuae minime timet.* manus viri docti in margine Gryph. Edit.

Multum ab hac.] *Multo ab hac.* Aldus.

Averſa judicum] *Adverſa.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Vidov.

Poſſuns.] *Poſſint.* Ald.

Nam in judicem.] *Nam judicem.* V. C. Alm.

Sed quod omnino.] *Sed ne quod.* Ald. Colin.

Niſi fieret.] *Niſi* deeſt. V. C. Alm.

Etenim partis.] *Etiam*, pro illo *etenim*, legendum eſſe clare patet. REGIUS. *Etenim.* MS. Joan. margines Colon. Sich. Baſil. Steph.

Si eloquentiam ejus, &c.] Haec duo facit Cicero in prooemio *pro Quintio*, ubi fingit ſe timere gratiam Naevii & eloquentiam Hortenſii, itaque ea ſuſpecta facit judici. TURNEB.

Ac gratiam.] *Ad gratiam.* V. C. Alm.

Et ut ſuſpecta.] *Et* copula eſt expungenda. REGIUS. ita Vallenſis codex.

Aſinius.] *Aſinus.* V. C. Alm.

Inter argumenta malae cauſae.] Nam ex ſuperiori Labieni vita ejuſque patrociniis Aſinius oſtendit, *eum malarum fuiſſe cauſarum ſemper defenſorem*. TURN. *Cauſae male poſuit.* Steph. Gryph. Baſil. Vidov.

quia ſint extra litem. Sed ego cum auctoritate ſummorum oratorum magis ducor, tum pertinere ad cauſſam puto, quidquid ad dicentem pertinet: cum ſit naturale, ut judices iis, quos libentius audiunt, facilius etiam credant. Ipſius autem litigatoris perſona tractanda varie eſt. Nam tum dignitas ejus allegatur, tum commendatur infirmitas: nonnumquam contingit relatio meritorum: de quibus verecundius dicendum erit ſua, quam aliena, laudanti. Multum agit ſexus, aetas, conditio, in feminis, ſenibus, pupillis, liberos, parentes, conjuges allegantibus. Nam ſola rectum quoque judicem inclinat miſeratio. Deguſtanda tamen haec prooemio, non conſumenda. Adverſarii vero perſona prope iiſdem omnibus, ſed è contrario ductis, impugnari ſolet. Nam & potentes ſequitur invidia, & humiles abjectoſque contemptio, & turpes ac nocentes odium: quae tria ſunt ad alienandos judicum animos potentiſſima. Neque haec dicere ſatis eſt, quod datur etiam imperitis, pleraque augenda, aut minuenda, ut expediet. Hoc enim oratoris eſt, illud cauſſae. Judicem conciliabimus nobis, non tantum laudando eum (quod & fieri cum modo debet, & eſt tamen parti utrique commune) ſed ſi laudem ejus ad utilitatem noſtrae cauſſae conjunxerimus, ut allegemus *pro honeſtis* dignitatem illi ſuam, *pro humilibus* juſtitiam, *pro infelicibus* miſericordiam, *pro laeſis* ſeveritatem, & ſimiliter cetera. Mores quoque (ſi fieri poteſt) judicis velim noſſe. Nam prout *aſperi*, *lenes*, *jucundi*, *graves*, *duri*, *remiſſi* erunt, aut aſſumere in cauſſam naturas eorum, qua competent, aut mitigare, qua repugnabunt, oportebit. Accidit autem interim hoc quoque, ut aut nobis *inimicus*, aut adverſario ſit *amicus*,

Vidov. hujus litis etiam meminit. lib. VII. cap. 2.

Summorum oratorum.] *Auctorum.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Roignii.

Tum pertinere ad cauſſam.] *Aut cauſſam.* V. C. Alm.

Facilius etiam] *Fallicius etiam.* V. C. Alm. *etiam facilius.* Obrecht.

De quibus verecundius, &c.] Si à litigatoris perſona benevolentiam ducet actor, *haec fuſius commemorare poterit:* ſin ipſe litigator erit cauſae ſuae actor, *verecundius & parcius dicere debebit.* TURN.

Agit ſexus.] *Ait.* V. C. Alm.

In feminis.] *In* deeſt V. C. Alm. *ut in feminis.* Ald. Locat. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Roignii.

Prooemio conſummanda.] *Non* particula, a librariis praetermiſſa, adſcribenda eſt; ut legatur *non conſummanda.* In Epilogo namque omnibus viribus moventur affectus, qui in prooemio ſolum deguſtantur, atque attinguntur. REGIUS. Quamquam affectus & miſeratio nonnumquam pro utilitate cauſae in exordio moveri debent, tamen illic impleri non debent. nam potiſſimum *ad concluſionem* pertinent. TURN. *conſumenda.* Stephan. Colin. Obrecht. & recte meo judicio. *conſumere* enim & *deguſtare* ſibi reſpondent. de eleganti vero verbi *conſumere* ſignificatione egimus ad Petron. cap. XXXIII.

Sed e contrario ductis.] *Sed contrario.* V. C. Alm.

Neque haec dicere ſatis eſt.] *Amplificationem* quoque docet Cicero maxime propriam oratoris eſſe. nam ita rei ſimplicitatem magis exaggerat. idem de contrario quoque intelligendum eſt, cum ſit ejuſdem artificii. TURNEB.

Pleraque.] *Pluraque.* Ald. & margo Baſil.

Illud cauſſae.] *illa cauſſae.* V. C. Alm. Ald.

Dignitatem illi ſuam.] *Illaeſam.* margines Gryph. & Colin.

Velim noſſe] Francius malebat *noſci.*

Remiſſi erunt.] *Remiſerunt.* V. C. Alm.

Adverſario ſit amicus.] *Adverſarius.* V. C. Alm.

Digitized by Google

micus, qui judicat: quae res utrique parti tractanda eſt, ac neſcio, an ei magis, in quam videtur propenſior. Eſt enim nonnumquam pravis judicibus hic ambitus, adverſus amicos, aut pro his, quibuſcum ſimultates gerant, pronuntiandi, faciendique, injuſte ne feciſſe videantur. Fuerunt etiam quidam rerum ſuarum judices. Nam & in libris obſervationum, à Septimio editis, adfuiſſe Ciceronem tali cauſſae invenio: & ego pro Regina Berenice apud eam ipſam dixi. Similis hic quoque ſuperioribus ratio eſt. Adverſarius enim fiduciam partis ſuae jactat, patronus timet cognoſcentis verecundiam. Praeterea detrahenda vel confirmanda opinio, ſi quam praecipue domo videbitur judex attuliſſe. Metus etiam nonnumquam eſt amovendus: ut Cicero

pro

Neſcio an ei magis.] *Neſcio etiam ei.* V. C. Alm. *neſcio an & ei.* Ald. Gryph. Baſil.

In quam videtur.] Francius corrigebat *in quem.*

Pravis.] Scribe *pravis judicibus hic ambitus.* Accipit autem hic *ambitum* pro aucupatione famae. PHILAND. *Pravus.* Ald. *pravis hic ambitus.* Steph. Colin. Vidov.

Ambitus.] Tales ſunt *ambitioſae ſententiae* apud Sueton. Dom. 8. ubi v. interpretes.

Injuſte ne feciſſe.] Obrechtus ita diſtinguit, *faciendique injuſte, ne feciſſe videantur.*

A Septimio.] An hic ſit ille Septimius, Horatio & Auguſto familiariſſimus, ut apparet ex Horatii lib. II. od. 6. & lib. I. Ep. IX. & Suet. vita Horatii, non audeo adfirmare, ſed vero ſimile mihi videtur. Hunc Philoſophum, qui a Sueton. de Illuſtr. Gramm. c. 18. memoratur, ſuſpicatur Achil. Statius, & Glandorpius in Onomaſtico, qui & alterius meminit, cui Varro tres libros priores de L. L. inſcripſerat, & qui duos libros de Architectura ſcripſerat, teſte Vitruvio lib. VII. prooemio. an autem ille Septimius, Horatio amiciſſimus, fuerit *Titius Septimius* Poëta, vide Broukh. ad Tibul. I. IV. 67. & Maſſon. in vita Horatii An. DCCXXXII. §. ult. qui recte mihi diverſos Titium, & Septimium facere videtur, quia duo haec nomina, utpote diverſarum gentium, uni homini competere non poſſunt. Septimii Poëtae meminit Terent. Maur. de tertia tome Hendecaſyllabi,

Hoc de Septimii potes
Junctis noſcere verſibus.

C. Septimii ſaepe meminit Cicero in Orat. poſt red. in Senat. 9. & lib. XII. ad Att. 13. ubi Corradus notat, ejus Horatium & Catullum meminiſſe. Catullus nempe carm. XLVI. Septimii, qui Acmen amabat, meminit, qui tamen an idem ſit, dubito. BURM.

Affuiſſe Ciceronem tali cauſae.] Quemadmodum Marcellum, Dejotarum, Ligarium defendit apud Caeſarem judicem, cujus erat cauſa. TURN.

Berenice.] Multae fuere Berenicae, Aegytiorum regum fere uxores. haec vero, cujus cauſſam ſe egiſſe, judicante ipſa, Fabius ait, fuit filia Herodis, regis Judaeorum, & Agrippae, itidem Judaeorum regis, ſoror, quam Titus, ut narrat Suetonius, unice amavit. de hac etiam meminit Juvenalis Satyr. VI.

—— *deinde adamas notiſſimus, & Berenices*
In digito factus pretioſior. hunc dedit olim
Barbarus inceſtae, dedit hunc Agrippa ſorori.

Quaenam vero fuerit ea cauſſa, cui ſe Fabius affuiſſe dicit, non memini me legere. REGIUS. Berenice haec uxor fuit Ptolemaei, regis Aegypti, filia Herodis, regis Judaeae, & ſoror Agrippae, à Tito, fratre Domitiani, adamata. TURNEB. Turpis Turnebi error, nullus enim tunc Ptolemaeus rex Aegypti, quem etiam erravit Moſellanus, ſed dupliciter, quod & Berenicen uxorem Ptolemaei, & urbem Berenicen, quae Heſperis olim diceretur, ab hac dictam, Ciliciae tribuat, cum fuerit Cyrenaïcae. ſed haec Berenice ab Harduino in Hiſtoria Herodiadum Agrippae, qui ſub Claudio obiit, filia, & Agrippae, ſub quo Hieroſolyma capta, ſoror, non uxor, ut alii putant, ſtatuitur. Vide & Grotium ad Act. Apoſt. XXV. 13. ceterum *Beronice* hic habet Locat. Steph. Roignii. vide Caſaub. ad Suet. Tit. 7. BURM.

Apud eam ipſam dixi.] *Apud ipſam cauſſam dixi.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *apud eam cauſſam dixi.* Steph. Roignii. *apud eam dixi.* V. C. Alm.

Ratio eſt. adverſarius.] Deſunt haec in V.C.Alm.

Praeterea detrahenda.] Hoc autem prooemium ſit *per hypolepſin*, ut ſcribit Hermogenes libro primo. TURNEB.

Timet cognoſcentis.] *Rei ſui cognoſcentis.* marg. Baſil.

Detrahenda opinio.] Ciceroniana locutio. lib. V. Ep. 16. *Quare, ſi tibi unum hoc detrahi poteſt, ne quid iis, quos amaſti, mali contigiſſe putes.* Ovid. II. Met. 39.

- - *Hunc animis errorem detrahe noſtris.* BURM.

Metus

pro Milone, ne arma Pompeji contra ſe diſpoſita putaret, laboravit. Nonnumquam adhibendus, ut idem in Verrem facit: ſed adhibendi modus alter ille frequens eſt & favorabilis, *ne male ſentiat populus Romanus, ne judicia transferantur*; alter autem aſper & rarus, quo minatur corruptis accuſationem. & id quidem in concilio ampliore utcumque tutius. nam & mali inhibentur, & boni gaudent. Apud ſingulos vero numquam ſuaſerim, niſi defecerint omnia. Quod ſi neceſſitas exigit, non erit jam ex arte oratoria: non magis quam appellare, etiamſi id quoque ſaepe utile eſt, aut, antequam pronuntiet, reum facere. Nam & minari & deferre etiam non orator poteſt. Si cauſſa conciliandi nobis judicis materiam dabit, ex hac potiſſimum aliqua in uſum principii, quae maxime favorabilia videbuntur, decerpi oportebit. quo in loco Virginius fallitur, qui Theodoro placere tradit, ut ex ſingulis quaeſtionibus ſinguli ſenſus in prooemium conferantur. Nam ille non hoc dicit, ſed ad potentiſſimas quaeſtiones judicem praeparandum. In quo vitii nihil erat, niſi in univerſum id praeciperet: quod nec omnis actio patitur, nec omnis cauſſa deſiderat. Nam protinus à petitore primo loco, dum ignota judici lis eſt, quo modo ex quaeſtionibus ducemus ſententias? nimirum res erunt indicandae prius. Demus aliquas (nam id exigit ratio nonnumquam) etiamne potentiſſimas omnes, id eſt totam cauſſam? ſic erit in prooemio peracta narratio. Quid vero? ſi (ut frequenter accidit) paullo eſt durior cauſſa; non benevolentia judicis petenda ex aliis partibus

erit,

Metus etiam.] Vide lib. VI. cap. I. ALMEL.

Putaret.] *Putarent.* MS. Colb. & multi editi. *putarentur.* Obr.

In Verrem.] Act. II. cap. I.

Populus Rom.] *Praetor Romanus.* margo Steph. Gryph. Baſil.

Minatur corruptis.] in V. Verrin. 71.

Concilio.] *Conſilio.* V. C. Alm.

Appellare.] Hoc eſt ad ſuperiores judices provocare, quod quidem etiam ab iis, qui non ſunt oratores, optime fieri poteſt. *Appellare* autem accuſativum expoſcit ſine praepoſitione; *provocare* vero cum praepoſitione, ut *provoco ad ſenatum.* REGIUS.

Si cauſa, conciliandi, &c.] Non ſolum *decerpendo*, quod in noſtra cauſa favorabile eſt, verum etiam adverſarii cauſam *deprimendo.* TURNEB.

Virginius.] Hinc aperte colligimus, eos decipi, qui Rhetoricam ad Herennium Virginio putant adſcribendam; cum ea, quae a Virginio ipſo tradita Fabius ait, in eo opuſculo non legantur. Niſi quis forte dicat, alia quoque opera de arte dicendi compoſita fuiſſe. REGIUS.

Tradit.] *Traditur.* V. C. Alm.

In quo vitii nihil erat, &c.] Theodori probat praeceptum non eſſe uſquequaque verum. nec enim hoc fieri poteſt primis actionibus, ſed ſecundis & tertiis: & alioqui, cum cauſa eſt aſperior, nullo modo fieri poteſt. TURNEB. *nihil erant.* & deinde *nec omnis actio patitur.* deerant V. C. Alm.

Indicandae.] *Judicandae.* MSS. Bodl. Bal. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Vidov.

Prius.] *Primus.* V. C. Alm.

Id exigit ratio.] *Exigat.* V. C. Alm.

Sic erit in prooemio, &c.] Hoc per locum ab abſurdo probat. Etenim *narratio* nihil aliud eſt, quam quaeſtionum & propoſitionum fuſior explicatio. ſi igitur ab omnibus quaeſtionibus decerpantur ſententiae, res tota in exordio explicabitur & narrabitur. TURNEB.

Quid vero ſi.] *Quid vero ſi (ut frequenter accidit)* Locatel. Ald. & omnes fere. *accidit in prooemio.* marg. Baſil.

Eſt durior.] *Aſperior* Vallae liber, & margo Stephani. male. proprie enim *dura cauſſa* dicitur, quae non facile obtinetur. ſic Horat. I. Sat. 10.

Dura tibi peragenda rei ſit cauſſa Petilli.

de quo plura ad Ovid. Epiſt. XXI. 23. BURM.

Sed

erit, ſed non ante conciliato ejus animo nuda quaeſtionum committetur aſperitas? Quae ſi recte ſemper initio dicendi tractarentur, nihil prooemio opus eſſet. Aliqua ergo nonnumquam, quae erunt ad conciliandum nobis judicem potentiſſima, non inutiliter interim ex quaeſtionibus in exordio locabuntur. Quae ſint porro in cauſſis favorabilia, enumerare non eſt neceſſe, quoniam & manifeſta erunt, cognita cujuſque controverſiae conditione, & omnia colligi in tanta litium varietate non poſſunt. Ut autem haec *invenire* & *augere*, ita quod laedit, aut omnino *repellere*, aut certe *minuere*, ex cauſſa eſt. Miſeratio quoque aliquando ex eadem venit, ſive quid paſſi ſumus grave, ſive paſſuri. Nec enim ſum in hac opinione, qua quidam, ut eo diſtare prooemium ab epilogo credam, quod in hoc praeterita, in illo futura dicantur: ſed quod in ingreſſu parcius & modeſtius praetentanda eſt judicis miſericordia: in epilogo vero liceat totos effundere affectus, & fictam orationem induere perſonis, & defunctos excitare, & pignora eorum producere: quae minus exordiis ſunt uſitata. Sed haec, quae ſupra dixi, non movere tantum, verum ex diverſo amoliri quoque prooemio opus eſt. Ut autem noſtrum miſerabilem, ſi vincamur, exitum: ita adverſariorum ſuperbum, ſi vicecerint, utile eſt credi. Sed ex iis quoque, quae non ſunt perſonarum nec cauſſarum, verum adjuncta perſonis & cauſſis, duci prooemia

Sed non ante conciliato.] Sic quidem legitur, ſed mendoſe, ut mihi quidem videtur. Nullus enim integer ſenſus elici poteſt, niſi aut *non* adverbium negandi expungatur, aut *niſi* particula, quod mihi magis placet, adſcribatur hoc modo. *Sed non niſi ante conciliato ejus animo.* nam, niſi conciliato judicis animo, aſperitatem quaeſtionum non eſſe tractandam Fabius praecipit. REGIUS. *nonniſi ante.* Andr. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. poſſet & legi, *Sed non ante conciliatum ejus animum.*

Committetur.] Id eſt componetur, atque tractabitur. REGIUS. credam tamen melius exponi, tradetur diſcutienda judici. ASCENS. *Committere* eſt in concertationem & pugnam producere. ſic gladiatorum paria inter ſe committuntur, ut oppugnent. hinc dicuntur *commiſſiones ſcenicae.* TURNEB.

Nuda quaeſtionum.] *Nudam* appellat deſtitutam patrocinio favoris apud judicem non praeparatum. PITH.

Aliqua ergo nonnumquam.] *Aliqua ergo nunquam quaerunt ad.* V. C. Alm.

Locabantur.] Sic lego, non *vocabuntur.* ASCENS.

Quae ſint porro.] *Quod ſint.* V. C. Alm.

Ita quod laedit.] *Legit.* V. C. Alm.

Miſeratio quoque.] Ita nonnulli diſcernunt *prooemium* ab *epilogo*, quod *in prooemio* miſeratio movetur & affectus ſpectando futurum, quia nondum explicata cauſa eſt: *in epilogo* vero, ut de re praeterita, cietur affectus, cum nihil in cauſa dicendum ſuperſit. TURNEB.

Sive quod paſſi.] *Quid* legendum eſt, non *quod.* REGIUS. *quod.* Ald. Baſil. Vidov.

In illo futura.] *Illo futura.* V. C. Alm.

Praetentanda.] *Pertentanda.* V. C. Alm.

Et fictam orationem induere perſonis.] Cum res inanimis loquens inducitur in propoſitione, eſt *proſopopoeia:* cum perſona mortua, *idolopoeia.* haec tamen duo nomine *proſopopoeiae* plerumque appellamus. TURNEB.

Minus exordiis.] *In exordiis.* V. C. Alm.

Non movere tantum animum.] Superflue hic *animum* adſcriptum eſſe facile contenderim, cum verbum, ad quod referatur, non habeat. *Movere* praeterea hoc loco tentare atque tractare ſignificat, ut intelligamus prooemii opus eſſe, non ea ſolum tentare atque attingere, quibus animi commoventur, ſed e contraria quoque parte amoliri, ac diſcutere, atque depellere. REGIUS. *Movere tantum animum.* Locat. Ald. *tentare tantum, verum ex* Vallae liber. Par. margines Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Vidov.

Quae non ſunt perſonarum nec cauſſarum &c.] Sic Vall. & Aldus. videtur tamen aliquid deeſſe, ut legamus,

mia ſolent. Perſonis applicantur non *pignora* modo, de quibus ſupra dixi, ſed *propinquitates*, *amicitiae*, interim *regiones* etiam, *civitateſque*, & ſi quid aliud ejus, quem defendimus, cauſſa dici poteſt. Ad cauſſam extra pertinet *tempus*, unde principium pro Coelio. *Locus*, unde pro Dejotaro. *Habitus*, unde pro Milone. *Opinio*, unde in Verrem. deinceps, ne omnia enumerentur, *fama judiciorum*, *exſpectatio vulgi.* nihil enim horum in cauſſa eſt, ad cauſſam tamen pertinet. Adjicit Theophraſtus ab actione principium, quale videtur eſſe Demoſthenis pro Cteſiphonte, ut ſibi dicere ſuo potius arbitrio liceat rogantis, quam eo modo, quem accuſator actione praeſcripſerat. Fiducia ipſa ſolet opinione arrogantiae laborare. Faciunt favorem & illa pene communia, non tamen omittenda, vel ideo, ne occupentur, *optare*, *abominari*, *rogare*, *ſolicitum agere:* quia plerumque attentum quoque judicem facit, ſi res agi videtur nova, magna, atrox, pertinens ad exemplum: praecipue tamen, ſi judex, aut ſua vice, aut reipublicae commovetur: cujus animus ſpe, metu, admonitione, precibus, vanitate denique, ſi id profuturum credemus, agitandus eſt. Sunt & illa excitandis ad audiendum non inutilia, ſi nos neque diu moraturos, neque extra cauſſam dicturos exiſtiment. Docilem ſine dubio & haec

legamus, *quae non ſunt cauſarum propria*, aut *membra*, *verum adjuncta*. Nam dicere, quae non ſunt cauſarum, id eſt, quae non pertinent ad cauſſas, non placet.

Et ſi quid aliud ejus, quem defendimus, cauſa dici poteſt.] Ita legunt editiones Andreae, Venetica, (Locat. Gryph. Colin. Vidov. Obr.) Colonienſis, Pariſienſis, Vaſcoſani, Stephanique. Ejuſdem indicia deprehendo in Codice MS. Bodleiano, ubi ita legitur *cauſale dici*. Eſt autem lectio Fabii propoſito admodum congrua; adeoque nullo modo abjicienda gratiâ iſtius, ab editione Lugdunenſi exhibitae, *Et ſi quid aliud ejus, quem defendimus, caſu laedi poteſt*, quae quidem aegre cum latini ſermonis proprietate, nedum elegantia, conſiſtit. GIBS. *Si quod aliud e. q. d. cauſa indici poteſt.* V. C. Alm. *Caſu laedi poteſt.* Ald. Baſil. *cauſſa dici poſtulet.* Paſſerat. Philand. Roignii. ſorte *cauſſa induci poteſt.*

Unde pro Dejotaro.] Quod cauſam publicam ageret inter privatos parietes. nam id ſolebat in foro fieri. TURNEB.

Ne omnia enumerentur.] *Enumerem.* V. C. Alm. Obrecht. margines Steph. Baſil. Vidov.

Pertinet.] *Pertinent.* Steph. Colin. Vidov. Obrecht.

Ab actione.] *Ab oratione.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ven. Colon. marg. Baſil. Vidov. Aſcenſius autem *oratione* hic exponit deprecationem & obſecrationem veniae, abs qua exordium non raro ducitur, quod confirmat mox *rogantis*.

Quale videtur eſſe Demoſthenis, &c.] Aeſchines petierat à judicibus, ne *Demoſthenem* evagari ſinerent, ſed eodem ordine reſpondere cogerent. hinc *Demoſthenes* exordium ſumpſit. TURNEB.

Modo quem.] *Quae.* V. C. Alm.

Praeſcripſerat.] *Praeſcripſerit.* Locat. Ald. Roignii.

Quia plerumque.] *Qua plerumque attentum judicem facit, ſi res.* V. C. Alm. *quia pl. a. j. faciunt.* Baſil. *quae plerum. a. j. faciunt.* Ald. Steph. & alii. Regius quoque ita, ſed addito *τῷ quoque* legi vult.

Vanitate denique.] *Varietate* legendum, meum eſt judicium, quoniam *agitare vanitate* non dicimus, neque uſquam apud probatos, quod ſciam, auctores occurrit, niſi lato ſumere velis ſenſu, pro vanis & inutilibus verbis & argumentis. At contra variorum auctoritate probari poteſt veteres *n*, & *r*, confudiſſe, teſte Scioppio, nec ſenſum turbat, quin potius explicat. nam vult omni modo oratorem agitare ſuum judicem, tum metu, tum ſpe, precibus, aliaque varietate. ALMEL. *novitate.* MS. Joan. margin. Vaſc. Steph. Roignii.

Si id profuturum credemus.] Idcirco addidit hanc circumſcriptionem, quoniam orator, quem virum bonum inſtituit, nunquam vanus eſſe debet & mendax, niſi magna ducatur utilitate. TURNEB.

Docilem ſine dubio, &c.] Nam, quicunque attendit,

haec ipſa praeſtat attentio: ſed & illud, ſi breviter & dilucide ſummam rei, de qua cognoſcere debeat, indicaverimus: quod Homerus atque Virgilius operum ſuorum principiis faciunt. Nam iſtius rei modus eſt, ut propoſitioni ſimilior ſit, quam expoſitioni: nec quomodo quidque ſit actum, ſed de quibus dicturus ſit orator, oſtendat. Nec video, quod hujus rei poſſit apud oratores reperiri melius exemplum, quam Ciceronis pro A. Cluentio. *Animadverti, judices, omnem accuſatoris orationem in duas diviſam eſſe partes: quarum altera mihi niti & magnopere confidere videbatur invidia jam inveterata judicii Juniani: altera tantummodo conſuetudinis cauſſa timide & diffidenter attingere rationem veneficii criminum, qua de re lege eſt haec quaeſtio conſtituta.* Id tamen totum reſpondenti facilius eſt, quam proponenti: quia hic admonendus judex, illic docendus eſt. Nec me, quamquam magni auctores in hoc duxerint, ut non ſemper facere attentum ac docilem judicem velim: non quia neſciam id, quod ab illis dicitur, eſſe pro mala cauſſa: qualis ea ſit, non intelligi: verum quia iſtud non negligentia judicis contingit, ſed errore. Dixit enim adverſarius, & fortaſſe perſuaſit: nobis opus eſt ejus diverſa opinione: quae mutari non poteſt, niſi illum fecerimus ad ea, quae dicemus, docilem & attentum. Quid ergo? Imminuenda quaedam & elevanda, & quaſi contemnenda eſſe conſentio, ad remittendam intentionem judicis, quam adverſario praeſtat: ut fecit pro Ligario Cicero. Quid enim agebat

dit, doceri poteſt, non contra. *Idem.*

Si breviter.] Quaſi non tamen ex attentione, ſed ſi breviter nos & dilucide dicturos polliceamur de caeteris rebus. *Idem.*

Indicaverimus.] *Indicarimus.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Quod Homerus, &c.] Nam Homerus ac Virgilius brevi propoſitione rem totam, de qua dicturi ſunt, aperiunt: quod non facit Lucretius, nec Aratus. *Idem.*

Ut propoſitioni ſimilior ſit, quam expoſitioni.] Ut non male Ariſtoteles prooemio propoſitionem ſubjunxiſſe videatur. Nam eſt proprium *narrationis*, fuſius explicare addito modo: *propoſitionis* vero, breviter perſtringere. Eſtque *exponere*, praeterita commemorare: *proponere*, futura praedicere paucis. *Idem.*

Quomodo quidque.] *Quoque.* V. C. Alm.

Animadverti judices.] Nam Cluentius accuſabatur, quod in judicio Juniano corruptis judicibus effeciſſet, ut Oppianicus damnaretur, deinde quod veneficium dediſſet Oppianico. TURNEB.

Proponenti.] *Ponenti.* V. C. Alm.

Nec me quamquam, &c.] Contra quoſdam contendit probare Fabius, utique docilem attentumque judicem eſſe faciendum, etiam in mala cauſa, ad adverſarii deſtruendam opinionem, & novam illique contrariam afferendam. TURNEB. Male reprehendit Ariſtotelem, quod ſcripſerit, auditorem interdum non attentum reddi debere. Vide Voſſium Inſtit. Orator. lib. 3. cap. 2. ſect. 4.

Non intelligit.] *Non intelligi.* MS. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *non intelligo.* Ven.

Judicis contingit.] *Contigit.* V. C. Alm.

Et attentum.] *Intentum.* V. C. Alm.

Quid ergo.] *Quid ergo eſt.* V. C. Alm. vide ad lib. 11. cap. 3.

Elevanda.] *Levanda.* MS. Joan. Locatel. Ald. Sich. Gryph. Baſil. *lenienda & quaſi contemperanda.* margines Vaſc. & Steph. *levianda.* V. C. Alm. marg. Baſil.

Ad remittendam intentionem.] *Remittendum.* V. C. Alm.

Quid enim agebat aliud ironia illa.] Fabius in Ciceronis pro Ligario exordio ironiam eſſe exiſtimat: Johannes Brodaeus nullam putat. Miſcellan. lib. 6. cap. 12. pag. 556. 557. Lamp. Crit. Part. 2. At Quinctilianum erudite defendit Franciſcus Luiſinus, Utinenſis, Parerg. libr. 2. cap. 35. pag.

Digitized by Google

gebat aliud ironia illa, quam ut Caeſar minus ſe in rem, tamquam non novam, intenderet? Quid pro Coelio, quam ut res exſpectatione minor videretur? Verum ex iis, quae propoſui, aliud in alio genere cauſſae deſiderari palam eſt. Genera porro cauſſarum plurimi quinque fecerunt, *honeſtum*, *humile*, *dubium vel anceps*, *admirabile*, *obſcurum*: id eſt, ἔνδοξον, ἄδοξον, ἀμφίδοξον, παράδοξον, δυσπαρακολούθητον. Sunt quibus recte videatur adjici *turpe*, quod alii *humili*, alii *admirabili* ſubjiciunt. *Admirabile* autem vocant, quod eſt praeter opinionem hominum conſtitutum. In *ancipiti* maxime benevolum judicem, in *obſcuro* docilem, in *humili* attentum parare debemus. Nam *honeſtum* quidem ad conciliationem ſatis per ſe valet: in *admirabili* & *turpi*, remediis opus eſt. Et eo quidam exordium in duas dividunt partes, *principium*, & *inſinuationem*: ut ſit in principiis recta benevolentiae & attentionis poſtulatio: quae quia eſſe in turpi cauſſae genere non poſſit, inſinuatio ſurrepat animis, maxime ubi frons cauſſae non ſatis honeſta eſt, vel quia res ſit improba, vel quia hominibus parum probetur: aut ſi facie quoque ipſa premitur, vel invidia conſiſtentis ex diverſo patroni, aut patris, vel miſerabilis ſenis, caeci, infantis. Et quidem quibus adverſus haec modis ſit medendum, verboſius tradunt, mate-

pag. 504. 505. Lamp. Crit. Part. 3. PAREUS. Ironiam eſſe in his verbis, *novum crimen & ante hunc diem inauditum*, oſtendunt interpretes ad principium hujus orationis. ſimili modo Ovidius lib. II. amor. vet. 17.

Ecce, novum crimen, ſollers ornare Cypaſſis,
Objicitur Dominae contemeraſſe torum.

quae etiam per ironiam dicta accipe. BURM.

Minus ſe in rem.] *Minus in rem.* V.C. Alm. Obr.

Quae propoſui.] *Propoſuimus.* V. C. Alm.

Genera porro cauſſarum] Cum in tertio libro genera cauſſarum tria eſſe Fabius dixerit, parum ſcite hoc loco videtur eorum accedere opinioni, qui genera ipſa cauſſarum quinque eſſe ajunt: ſed materia Rhetorices ſuperius in tria genera cauſſarum diſtincta eſt. hoc loco autem qualitas cauſſarum in quinque genera ſeparatur. aliae namque cauſſae ſunt honeſtae, aliae humiles, aliae dubiae, aliae admirabiles, aliae obſcurae. REGIUS. Superior cauſarum diviſio, generis erat *in formas*, haec ſubjecti in *accidentia*. nam hae qualitates ipſi materiae accidunt, referunturque potiſſimum ad exordii rationem. Cornificius *libro primo* quatuor facit, *honeſtum*, *turpe*, *dubium*, & *humile*. Cicero *primo de Inventione*, & Fortunatianus cum Fabio conveniunt. TURNEB.

Sunt quibus.] *Sunt quibuſdam.* V. C. Alm.

In admirabili.] *In* deeſt V. C. Alm. Obr.

Et eo quidam exordium, &c.] Duo ſunt exordii genera, *principium manifeſtius*: & *inſinuatio obſcura, ſubdola, & artificioſa*, quae non recte, ſed ſubdole colligit judicis benevolentiam. ea tribus in rebus utimur, *cum cauſa eſt admirabilis & turpis*, cum *auditor perſuaſus*, cum auditor *defatigatus*. TURNEB. vide Cornif. ad Heren. lib. I. cap. 7. ALMEL. & *eo quidem*. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Ut ſit in principiis.] *Ut ſint in principiis.* V. C. Alm. *ut ſit principiis.* Steph. Roignii.

Quae quia eſſe.] *Quae eſt in.* V. C. Alm. *quae eſſe.* Gryph.

Ubi fors cauſae.] *Frons* ut legatur, ſenſus expoſcit. tunc enim frons cauſſae parum honeſta videtur, cum prae ſe fert quandam impudentiam ac turpitudinem. *frons* autem *cauſſae* eſt ingreſſus & principium cauſſae. REGIUS. *frons*, ingreſſus & principium, eleganter, ut quae honeſtatem turpitudinemque prae ſe ferre videatur. Eſt autem *frons*, qua ipſa primum cauſa apparet: *facies*, qua agnoſcitur, id eſt *ipſa qualitas*. TURNEB. *fors*. V. C. Alm. Locatel. *fors.* margo. Baſil.

Quia ab hominibus.] *Qui hominibus.* V. C. Alm. *quia hominibus.* Gryph. Baſil. Vidov. Obr. recte.

Invidia conſiſtentis.] *Invidioſa.* MSS. Bodl. Joan. Andr. Locat. Ald. *conſiſtent ex diverſo invidioſa.* V. C. Ald. *ex diverſa.* Locat.

Et quidem.] *Quidam*, non *quidem* legendum, & *morem*, non *mortem*, & *extrahenda*, non *extrahendae*:

Digitized by Google

materiaſque ipſi ſibi fingunt, & ad morem actionum proſequuntur: ſed hae, cum oriantur ex cauſſis, quarum ſpecies conſequi omnes non poſſumus, niſi generaliter comprehendantur, in infinitum ſunt extrahendae. Quare ſingulis conſilium ex propria ratione naſcetur. Illud in univerſum praeceptum ſit, ut ab iis, quae laedunt, ad ea quae proſunt, refugiamus. Si cauſsâ laborabimus, perſona ſubveniat: ſi perſonâ, cauſſa: ſi nihil, quod nos adjuvet, erit, quaeramus, quid adverſarium laedat. Nam ut optabile eſt, plus favoris mereri: ſic proximum, odii minus. In iis, quae negari non poterunt, elaborandum, ut aut minora, quam dictum eſt, aut alia mente facta, aut nihil ad praeſentem quaeſtionem pertinere, aut emendari poſſe poenitentia, aut ſatis jam punita videantur. Ideoque agere advocato, quam litigatori, facilius: quia & laudat ſine arrogantiae crimine, & aliquando utiliter etiam reprehendere poteſt. Nam ſe quoque moveri interim finget, ut pro Rabirio Poſtumo Cicero, dum aditum ſibi ad aures faciat, & auctoritatem induat vera ſentientis, quo magis credatur vel defendenti eadem, vel neganti. Ideoque hoc primum intuemur litigatoris, an advocati perſona ſit utendum, quoties utrumque fieri poteſt. Nam id in ſchola liberum eſt, in foro rarum, ut ſit idoneus rei ſuae quiſque defenſor. Declamaturus autem maxime poſitas in affectibus

trahendae: Eos autem reprehendit Fabius, qui ſibi materias fingunt, inſinuationesque componunt. cum enim cauſſae ſint infinitae: nihil, aut certe parum proderit, quo modo in duabus tribusve cauſis uti inſinuatione debeamus, niſi generalia praecepta didicerimus. Regius. Ut *Cic. 1. de Inventione*, & *Cornific. lib. 1. ad Herennium.* Porro nonnulli rhetores inſinuationis praecepta non tradunt univerſalia, ſed propoſitis variis thematibus, quomodo ſit illic exordiendum, docent: quae ratio peſſima eſt, quia per ſingularia docet, quae ſunt infinita. Turneb. *Et quidam.* Locat. Ald. Colon. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *& quidem.* V. C. Alm. Baſil. Obrecht.

Et ad morem.] *Et amorem.* V. C. Alm.

Proſequuntur.] *Perſequuntur.* Steph. Locat.

Sed hae cum.] *Haec, cum* vel *cum haec* & *extrahenda.* Locat. Ald. Steph. Gryph.

Praeceptum ſit.] *Praeceperim.* Aldus, Baſil. *praeceperimus.* V. C. Alm.

Si cauſa laborabimus] Hoc Fabius dicit pro *malam cauſam habere.* Turneb. *Si enim cauſſa.* Locat. Steph. Colin. Vidov.

Quid adverſarium.] *Quod.* margo Vidov. *qui.* V. C. Alm.

Non poterunt] *Non potuerunt.* V. C. Alm.

Quam dictum eſt.] *Dictum ſit.* Steph. Colin. Roign.

Aut emendari.] *Aut enim damnari.* V. C. Alm.

Ideoque agere advocato, &c.] *Advocatus*, cum de alio loquatur, non de ſe, facilius citra arrogantiam litigatorem ejuſque facta laudare poterit: at ſi *litigator* ſuam ageret cauſam, aut ſi ejus perſonam indueret advocatus, non tam facile poſſet. *Advocatus* autem is dicitur, qui in judicio praeſentiam ſuam commodat amico. hoc in loco pro *actore* poſuit Fabius. Turneb.

Nam ſe quoque.] *Nam quoque moveri.* V. C. Alm.

Ut pro Rabirio.] Illic enim & ipſe Cic. *facilitatem* & *imprudentiam* Rabirii litigatoris damnat, qui Ptolemaeo Alexandrinorum regi profugo pecuniam mutuarit, cujus nomine ſit repetundarum accuſatus. Turneb.

Aditum ſibi.] *Aditus ſibi.* V. C. Alm.

Vera ſententis.] *Sententes.* V. C. Alm.

Ideoque hoc primum.] *Patronus* ipſe, cum utrunque erit liberum, pro utilitate cauſae videre debebit, agerene debeat ex perſona ſua, an ſuſcepta litigatoris ſui perſona: quod tamen rarum eſt. Turneb. *intueamur.* Locatel. Ald. Steph. & fere omnes.

Nam illud in ſchola.] *Nam in ſchola.* V. C. Alm. Obrecht. Roign. *nam id in.* Gryph. Baſil. Vidov. Gibſon.

Declamaturus autem.] Quaedam à Graecis appellantur

Digitized by Google

ctibus cauſſas propriis perſonis debet inducere. Hi ſunt enim, qui mandari non poſſunt: nec eadem vi perferuntur alieni animi, qua ſui, motus. His etiam de cauſſis inſinuatione videtur opus eſſe, ſi adverſarii actio judicum animos occupaverit, vel ſi dicendum apud fatigatos eſt: quorum alterum promittendo noſtras probationes, & adverſas eludendo vitabimus: alterum & ſpe brevitatis, & iis, quibus attentum fieri judicem docuimus. Et urbanitas opportuna reficit animos, & undecumque petita judicis voluptas levat taedium. Non inutilis etiam eſt ratio occupandi, quae videntur obſtare: ut Cicero *dicit ſcire ſe mirari quoſdam, quod is, qui per tot annos defenderit multos, laeſerit neminem, ad accuſandum Verrem deſcenderit.* deinde oſtendit hanc ipſam ſociorum defenſionem, quod ſchema πρόληψις dicitur. Id cum ſit utile aliquando, nunc à declamatoribus quibuſdam pene ſemper aſſumitur, qui fas non putant, niſi à contrario incipere. Negant, Apollodorum ſecuti, tres eſſe (de quibus diximus) praeparandi judicis partes: ſed multas ſpecies enumerant, ut *ex moribus judicis*, *ex opinionibus ad cauſſam* extra pertinentibus, *ex opinione de ipſa cauſſa*, quae ſunt prope infinitae: tum iis, ex quibus omnes controverſiae conſtant, *perſonis*, *factis*, *dictis*, *cauſſis*, *temporibus*, *locis*, *occaſionibus ceteris*. Quas veras eſſe fateor, ſed in haec tria genera recidere. Nam ſi *judicem benevolum*, *attentum*, *docilem* habeo, quid amplius debeam optare, non reperio: cum metus ipſe, qui maxime videtur eſſe extra haec, & attentum judicem faciat, & ab adverſo favore deterreat. Verum quoniam non eſt ſatis demonſtrare diſcentibus, quae ſint in ratione prooemii, ſed dicendum etiam, quomodo perfici

pellantur *cauſae patheticae*, quas cum declamator tractabit, *proſopopoeia* uti debebit, ut ſuſcipiat perſonam litigatoris, quia tum ex propria perſona vehementior erit affectus, quam ex aliena. quia tales ſint, ut alteri perſonae mandari non poſſunt, perſona movetur magis, quam alia. TURNEB.

Perferuntur.] *Perfertuntur*. V. C. Alm. pro *pervertuntur*.

Si adverſarii actio.] *Adverſaria*. V. C. Alm.

Occupaverit vel.] *Occuperit*, *ſi dicendum*. V. C. Alm. *occupavit*, *vel*. Obr.

Eludendo.] *Eluendo*. V. C. Alm. Locat. Steph. Gryph. Coln. Baſil. Roign.

Et urbanitas.] Vide *Ciceronem* 1. *de Inventione*. Hoc & in Muraenae cauſa fecit Cicero, etſi non ſtatim initio. TURNEB.

Non inutilis etiam.] Hermogenes quatuor ponit ſpecies prooemiorum, unam, quam vocat *ex opinione ſeu ſuſpicione:* ea à latinis dicitur ex praeſumptione & prolepſi. *Idem.*

Scire ſe mirari, &c.] Vide ut Cic. verba mollit accuſativi mutatione in nominativum: alioqui ſoloeciſmum admiſiſſe videretur Cicero, ut Aſcon. notat. PITHOEUS. eſt prooemium divinationis.

Defenſionem.] *Defenſorem*. V. C. Alm.

Qui fas non putant, &c.] Cum per prolepſin exordimur, directe benevolentiam non captamus ab his, quae proſunt, ſed nobis contraria & adverſa ſtatim occupamus, & diluimus. TURNEB.

Ex opinione de ipſa cauſſa.] *Ad ipſam cauſam*. V. C. Alm.

In haec tria genera.] *In haec genera*. V. C. Alm. Gryph. Vidov.

Non reperio.] *Non reperiam*. V. C. Alm.

Verum quoniam non eſt, &c.] Per *analyſin* finem antea propoſuit, nunc ad ea media deſcendit, quibus *finis* acquiritur: nunc quoque ulterius progreditur *reſolvendo*, quibuſque modis media adipiſcamur docet. hoc autem praeceptum ſumptum eſt ex *ſecundo libro de Oratore*. TURNEB.

Perfici.] *Perſpici*. V. C. Alm. Ald. margo Colin.

Digitized by Google

perfici facillime poſſint: hoc adjicio, ut dicturus intueatur, *quid, apud quem, pro quo, contra quem, quo tempore, quo loco, quo rerum ſtatu, qua vulgi fama* dicendum ſit: *quid judicem ſentire credibile ſit*, antequam incipiamus: *tum quid aut deſideremus, aut deprecemur:* ipſa illum natura eo ducet, ut ſciat quid primum dicendum ſit. At nunc omne, quod coeperint, prooemium putant, &, ut quidque ſuccurrerit, utique ſi aliqua ſententia blandiatur, exordium. Multa autem ſine dubio ex aliis partibus ſunt, aut aliis partibus cauſſae communia: nihil tamen in quaque melius dicitur, quam quod aeque bene dici alibi non poſſit. Multum gratiae exordio eſt, quod ab actione diverſae partis materiam trahit, hoc ipſo, quod non compoſitum domi, ſed ibi atque è re natum, & facilitate famam ingenii auget, & facie ſimplicis ſumptique è proximo ſermonis fidem quoque acquirit: adeo ut, etiamſi reliqua ſcripta atque elaborata ſint, tamen plerumque videatur tota extemporalis oratio, cujus initium nihil praeparatum habuiſſe manifeſtum eſt. Frequentiſſime vero prooemium decebit & ſententiarum, & compoſitionis, & vocis, & vultus modeſtia: adeo ut in genere cauſſae, etiam indubitabili, fiducia ſe ipſa nimium exerere non debeat. Odit enim judex fere litigantis ſecuritatem: cumque jus ſuum intelligat,

Ut dicturus.] *Docturus.* V. C. Alm.

Quo tempore.] Pro Coelio, quod feſto die. TURNEBUS.

Quo loco.] Pro Dejotaro. *Idem.*

Quo rerum ſtatu.] Pro Milone. TURNEB.

Incipiamus.] *Incipimus.* V. C: Alm. Obr.

Aut deſideremus.] *Aut* deeſt V. C. Alm.

Quod coeperint.] *Quo.* Obrecht. repetit. lection.

Aut aliis partibus cauſae communia.] Haec tria verba priora videntur ſuperflua, ſicque legendum eſſe, *ex aliis partibus ſunt cauſae communia*, id eſt, quae commode ex aliis partibus tractari poſſunt. TURNEB.

In quaque.] Pro *quoque* legendum eſt *quoquam.* REGIUS *quoquam.* Loc. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *in quaque.* Aldus. Obrecht. Gibſon.

Multum gratiae.] *Cicero lib.* 2. *de Orator.* in exordiis vitandum ait, ne ſint *quaeſita*, nec *ex tempore ficta*, ſeu *domo allata:* quod haec ſuſpecta ſint judicibus, ſeque iis circumveniri putent. unde probat Fabius prooemia illa, quae petuntur ab actione adverſarii, quia extemporalitatem habere videntur: ut pro *Milone*, pro *Coelio*, pro *Cluentio.* TURNEB.

Exordio eſt.] *Exordium eſt.* V. C. Alm.

Compoſitum domi.] Ut Demetrii exordium in Perſea fratrem apud Philippum patrem, apud *Livium lib.* 10. *de bello Maced.* TURNEB.

Adeo ut etiam.] *Adeo etiam ſi.* Ald.

Atque elaborata.] *Atque aeque elaborata.* Almelovenius in ora codicis ſui: neſcio unde.

Tota extemporalis.] *Tota eſſe extemporalis.* MS. Bal. Andr.

Frequentiſſime vero.] Praeceptum hoc & ad compoſitionem pertinet, quae nimis elaborata eſſe non debet, unde *exordium apparatum* vituperatur: & ad actionem, quae *modeſta* eſſe debet & *tranquilla.* unde apud Cic. vituperatur Philippus, qui vehementer & acriter exordiri ſolebat. de quo vide *Cicer. lib.* I. *de Invent.* TURNEB.

Decebit.] Ita editiones Venetica. Ald. Sich. Par. Vaſc. & Steph. *docebit* editio Lugdunenſis: lectio merito rejicienda, ſive ad numerum codicum adverſantium ſpectamus, ſive etiam ad Fabii mentem. Hoc enim in loco praecipit, quibus modis auctoritas & gratia quaedam ſive decor orationi conciliari poſſit. GIBSON. eſt certe lapſus librariorum: nam nulla editio praeter Lugdunenſem *docebit* habet.

Exercere.] *Exerere*, id eſt, nudare, Gr. ἐξείρειν. PASSERAT. Scribe *exerere*, id eſt nudare, manifeſtare, quod etiam Graeci dicunt ἐξείρειν. PHILAND. *nimium exerere non debeat.* MS. Bodl. Sich. Vaſc. Gryph. Vidov. Obrecht. *ſe ipſa nimium exercere.* Locat. Ald. Steph. Colin. ſine dubio *exerere* vera lectio, pro quo verbo ſaepe Librarii *exercere* poſuere. vide ad Suet. Tib. XXXIII. & jam Regius

ita

gat, tacitus reverentiam poſtulat. Nec minus diligenter, ne ſuſpecti ſimus illa parte, vitandum: propter quod minime oſtentari debet in principiis cura, quia videtur ars omnis dicentis contra judicem adhiberi. Sed ipſum iſtud evitare, ſummae artis eſt. Nam id ſine dubio ab omnibus, & quidem optime praeceptum eſt, verum aliquatenus temporum conditione mutatur: quia quibuſdam in judiciis maximeque capitalibus, & apud centumviros, ipſi judices exigunt ſolicitas & accuratas actiones: contemnique ſe, niſi in dicendo etiam diligentia appareat, credunt: nec doceri tantum, ſed etiam delectari volunt. Et eſt difficilis hujus rei moderatio: quae tamen ita temperari poteſt, ut videamur accurate, non callide, dicere. Illud ex praeceptis veteribus manet, *ne quod inſolens verbum, ne audacius tranſlatum, ne aut ab obſoleta vetuſtate, aut à poëtica licentia ſumptum*, in principio deprehendatur.

ita emendavit.

Cumque jus ſuum int.] Cicer. pro Quintio cap.9. *Quam rem facile à pr. impetraſſent, niſi tu, quod eſſet tuum jus & efficium parteſque docuiſſes.* Pithoeus.

Simus in ulla parte] Pro *ulla* legendum eſt *illa*, ne Fabius inepte praecipere videatur; diligenter enim vitandum eſt, ne in illa parte, hoc eſt prooemio, ſuſpecti judici eſſe videamur. ne forte putet nos ſibi artificioſa oratione inſidiari. Regius. *in ulla*. Locat. Gryph. Steph. Vidov. *ſimus ulla*. V. C. Alm. Ald. Colin. Obr. Gibſ. *ſimus illa*. Baſil. ego Regii judicium ſecutus ſum, quod confirmant ſequentia, ubi nec in principiis curam oſtentari vult.

Vitandum.] *Vitandum eſt.* V. C. Alm.

Minime oſtentari debet.] Eſt enim, ut *Cic. ait* 2. *de Orat.* in prooemiis ſumma adhibenda cura, ut expectationi eorum, qui audiunt, quam celerrime ſuccurratur: cui ſi ab initio ſatisfactum non ſit, multo plus ſit reliqua cauſa laborandum. Sed in his *calliditas & curae oſtentatio nimia* penitus abeſſe debet. Turneb. & Cornif. ad Heren. lib. 1. cap. 7. *ut non apparata oratio eſſe videatur.* Almel.

Quia videtur.] *Quae videtur.* Ald. *qua videtur.* MSS. Bodl. Bal. ita Gibſon. ſed in utraque Aldina eſt *quia*, ſed compendio ſcripturae, *qua* excuſum.

Ars omnis.] *Ars omnino.* Locat. Colin.

Sed ipſum iſtud evitare.] *Artem enim ſummam eſſe dixit Lyſias, non videri artem.* Turneb.

Nam id ſine dubio.] Hoc quoque annumerat inter cauſas corruptae eloquentiae *Tacitus*: nam olim oratores in exordio *delectare nolebant*, ſed modeſte praefabantur. Fabii tempore judices ab oratoribus etiam *delectationem flagitabant*, non contenti didiciſſe, quae ad cauſam pertinebant: alias ſe contemni interpretantes, non ſine periculo cauſae. Quod autem *Centumviros* ait, ita intelligendum eſt, quod olim *Centumviri* de cauſis privatis cognoverint: tempore autem Fabii cum eſſent in quatuor baſilicas diſtributi, etiam de publicis & capitalibus. niſi forte *Triumviros* legendum putes, qui praeerant cauſis capitalibus. *Idem.*

Jam quibuſdam in judiciis.] Omittitur *jam*, in editione Lugdunenſi, & eo quidem abjecto, ipſe quaſi cardo ſententiae abjicitur. Hic enim Fabius innuit, ſui temporis judices actiones exegiſſe a conſuetudine ſuperiorum temporum diverſas: ſi autem abſit illud *jam*, omnis amittitur temporis differentia. Quapropter ſuae integritati ſententiam reſtituimus, ex Codice MS. Bodleiano, editis Andreae, Aldino, Sichardi, Pariſienſi, Stephanique. Gibson. *jam* habet & Locat. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obrecht. *quibuſdam judiciis.* V. C. Alm. τὸ *in* omittit etiam Obr.

Maximeque capitalibus, ut apud centumviros.] Scribe: *maximeque Capitalibus, & apud Centumviros.* Vide Franc. Polleti, Duacenſis JC. Hiſtoriam Fori Romani, libr. 3. cap. 13. pagin. 287. 288. Pareus. hic quoque vitioſa lectio Raevardum decepit, qui cap. xx. protribun: exiſtimavit, centumviralia judicia habuiſſe formam judicii publici. ſed eum refutavit Siccama de centumv. judic. lib. 1. cap. 7. qui legit *ut & apud centumviros.* Codex vero Almel. habet *aut apud centumviros.*

Et eſt difficilis.] Ita Andr. Locat. Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *difficilior.* Lugdun.

Illud ex praeceptis.] *Illud*, non habet. V.C. Alm. deinde, pro *manet*, habet *menet.*

* *Ne quod inſolens.*] Vide Ciceron. III. de Orat. c. 37. & 38. Almel.

Aut ab obſoleta vetuſtate.] *Ne aut obſoleta vetuſtate.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Aut a poëtica licentia ſumtum.] *Aut poëtica.* V. C. Alm.

hendatur. Nondum enim recepti ſumus, & cuſtodit nos recens audientium intentio: magis conciliatis animis, & jam calentibus, haec libertas feretur, maximeque cum in locos fuerimus ingreſſi, quorum naturalis ubertas licentiam verbi notari circumfuſo nitore non patitur. Nec argumentis autem, nec locis, nec narrationi ſimilis eſſe in prooemio debet oratio, neque tamen deducta ſemper, atque circumlata, ſed ſaepe ſimplici atque illaboratae ſimilis, nec verbis vultuque nimia promittens. Diſſimulata enim, &, ut Graeci dicunt, ἀνεπίφατος actio, melius ſaepe ſurrepit. Sed haec prout formari animos judicum expediet. Turbari memoria, vel continuandi verba facultate deſtitui, nuſquam turpius: cum vitioſum prooemium poſſit videri cicatricoſa facies: & peſſimus certe gubernator, qui navem, dum portum egreditur, impegit. Modus autem principii, pro cauſſa. Nam brevius ſimplices, longius perplexae, ſuſpectaeque & infames deſiderant. Ridendi vero, qui velut leges prooemiis omnibus dederunt, ut intra quatuor

C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obrecht. *ſumta* etiam. V. C. Alm.

In locos fuerimus ingreſſi.] Quos appellat hic Fabius locos? an locos communes proprioſque uniuſcujuſque cauſſae, quibus & magna vis judicum animis affertur, & factum unumquodque laudatur aut vituperatur, ac juſtum vel injuſtum, majus vel minus, aſperius aut mitius eſſe probatur, ac denique quibus judex movetur? hujuſmodi vero loci, ut Fabius ipſe in quinto praecipit, interdum ſingulis quaeſtionibus ſubjiciuntur. Nec ignoro etiam locos vocari propoſitionum ſedes, unde ad propoſitam cauſam conveniens trahitur propoſitio, ut in cauſſa conjecturali Petitionem teſtium, voluntatem, poteſtatem & ſimiles, qui etiam principales loci a quibuſdam vocantur, a quibus ſecundarii etiam loci dicuntur, unde argumenta ducuntur. Nam locus proprie eſt argumentorum ſedes. ſed de hujuſmodi locis Fabius hic non ſentit. Regius. Intelligit *locos communes*, qui dicuntur in virtutes & vitia *per amplificationem*, admittuntque liberiorem verborum ornatum. Turneb. *in loco fuerimus ingreſſi.* Steph.

Naturalis libertas.] *Libertas.* margo Stephani.

Neque tamen deducta ſemper.] *Deductam orationem* dixit exilem & tenuem. Sic Virgilius vocavit *carmen deductum.* niſi forte intelligere velis, *ſuis membris diviſam.* *Circumlatam* autem appellat *orationem periodicam*, quae certo verborum circuitu & numero comprehenditur. Turnebus. *Deducta* eſt, quae ordine & ſerie rem narrat, ut *deducere carmen*, de quo ad Ovidium latius agemus.

Circumlata.] *Circulata.* Passerat. Aſcenſius utrumque ferri poſſe cenſet, nam *circumferri* dicuntur res artificio multo pollentes, quae oſtentantur, & *circulatae*, quae a circulatoribus oſtentatae. forte *atque circulatoria*, quo verbo & uſus lib. II. cap. 4.

Atque illaboratae.] *Atque inelaboratae.* Ald. *ac inelaboratae.* Locat. *atque inlaboratae.* V. C. Alm.

Diſſimulata enim.] *Diſſimulatam* appellat actionem, *remiſſam & modeſtam*, abſque ulla oſtentationis ſuſpicione. Turneb.

Formari animos.] *Animum.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Turbari memoria.] Vitium eſt ex ratione potius eloquutionis atque actionis, quam ex ipſa exordiorum natura. Turneb.

Facultate.] *Facilitate.* margo Steph. & Gryph. Baſil. *difficultate.* Ald.

Videri cicatricoſa facies.] *Ut* ſimilitudinis adverbium mihi adſcribendum videtur, hoc modo. *ut cicatricoſa facies*, hoc eſt cicatricum plena. Regius. *ut* habet Stephan. Colin. Baſil. Vidov.

Navem impegit.] Graeci dicunt ἐν τῷ λιμένι προσκρούειν. affine eſt illi, *de limine offendere*, quo uſus eſt Septimius contra Valent. cap. 3. ſive *in limine primo deficere*, ut Virgilius extulit lib. VI. Aeneid. Colomes. haec ſublegit Colomeſius Gatakero de ſtylo novi teſtamenti cap. 18. qui ibi plura praeterea habet.

Modus autem.] Id breviter *Cic. 2. de Orat. ſed oportet ut aedibus ac templis veſtibula & aditus, ſic cauſis principia pro portione rerum praeponere. Itaque in parvis rebus atque frequentibus cauſis ab ipſa re eſt exordiri commodius*, &c. quae ſeq. Turneb. *autem* non habet V. C. Alm. Obr.

Ridendi vero, qui, &c.] Notare videtur Graecos, qui *exordium* componebant *ex propoſitione, ratione,*

quatuor ſenſus terminarentur. Nec minus evitanda eſt immodica ejus longitudo, ne in caput excreviſſe videatur, &, quo praeparare debet, fatiget. Sermonem à perſona judicis averſum, quae ἀποστροφὴ dicitur, quidam in totum à prooemio ſummovent; nonnulla quidem in hanc perſuaſionem ratione ducti. Nam prorſus eſſe hoc magis ſecundum naturam confitendum eſt, ut eos alloquamur potiſſimum, quos conciliare nobis ſtudemus. Interim tamen & eſt hic prooemio neceſſarius ſenſus aliquis, & is acrior fit atque vehementior ad perſonam directus alterius. Quod ſi accidat, quo jure, aut qua tanta ſuperſtitione prohibemur dare per hanc figuram ſententiae vires? Nec enim iſtud ſcriptores artium, quia non liceat, ſed quia non putent utile, vetant. Ita ſi vincet utilitas, propter eamdem cauſſam facere debebimus, propter quam vetamur. Et Demoſthenes ad Aeſchinem orationem in prooemio convertit, & Marcus Tullius, cum pro aliis quibuſdam, ad quos ei viſum eſt, tum pro Ligario ad Tuberonem. Nam erat multo futura languidior, ſi eſſet aliter figurata. quod facilius cognoſcet,

ratione, redditione, & concluſione: in qua eſt ſententia Hermogenes *lib. 1. de Inventione.* qui tamen defendi poteſt, vel quod exiſtimet haec etiam geminari poſſe, unde interpres Demoſthenis ponit *primum, ſecundum, tertium exordium* plerunque: vel quod haec etiam potiora ſint, reliqua vero veluti inſerantur. TURNEB.

Intra quatuor ſenſus.] Haec verba non habet V. C. Alm. *intra quatuor terminos cito terminarentur.* MSS. Bodl. Bal. Andr.

Nec minus.] Ex Dionyſ. hoc tranſcripſit περὶ ἀτεχνίας, qui haec στρογγύλα καὶ περιοχικὴ προοίμια vocat. TURNEB. *evitanda eſt in modo ejus.* V. C. Alm.

In caput excreviſſe] Metaphora eſt ſumpta à plantis, quarum radix eſt bulboſa: ſolent enim creſcere in caput. aut etiam à nanis, quorum caput proportione corporis eſt maximum. Igitur *oratio creſcit in caput*, cujus eſt exordium prolixius. TURNEB. id eſt, ipſum principium videatur majus reliqua oratione. Graeci dicunt κεφαλαιοῦσθαι, id eſt fieri capitoſum, ſive creſcere in caput, quod videmus fieri in caepis & alliis. ſicut σωματοῦσθαι id eſt corpulentum fieri, ſive in *corpus ire*, ut loquitur lib. 11. PHILAND. Ovid. de Aſcalapho lib. v. Met. 547. *inque caput creſcit.* PITHOEUS.

Fatiget.] *Fatigetur.* Ald. Colin. marg. Baſil.

Sermonem à perſona, &c.] Reprehendit illorum ſuperſtitionem, qui *apoſtrophen* gravioreſque hujuſmodi figuras nunquam eſſe apponendas in exordiis exiſtimarunt. quo loco annota praeceptum quidem eſſe, ne apponantur, ſed utilitate cauſae infringi aliquando praecepta. TURNEB.

Hic prooemio neceſſarius ſenſus.] *Hoc prooemio neceſſarium.* MSS. Bodl. Bal. And. Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. *hoc pr. neceſſarius.* V. C. Alm. Locat. *eſt & hic neceſſarius ſenſus.* Vallae lib. *hoc prooemium.* Editor Leidenſis. ego puto legendum, *Interim tamen eſt & hoc prooemio neceſſarium. Senſus hinc aliquis, & is acrior fit atque vehementior, ſi ad perſonam directus alterius.*

Senſus aliquis: & is, &c.] Alii leg. *ſi ſenſus aliquis erit acrior, fietque vehementior.* PITHOEUS.

Et is acrior fit, &c.] *Fabius* quoque docet *lib.* 9. ubi *de figuris* agit, *apoſtrophen* orationi addere acrimoniam, quae alioqui jaceret, ſi ſimplicitate naturali flueret. haec autem non in prooemio tantum, ſed in caeteris contingit partibus. TURN. *& iis acrior.* Locat.

Aut quanta.] *Qua*, pro *quanta*, *rectius legeretur.* REGIUS. *aut quanta.* Locat. *aut quatanta.* Aldus & reliqui. Aſcenſius videtur legiſſe *qua tacita.*

Dare per hanc.] *Eloqui per hanc.* marg. Baſil. *dare hanc figuram* ante Regium legebatur, qui *per* addi juſſit, vel legendum *dare hac figura* cenſuit.

Ita ſi vincet utilitas.] Haec abſunt a Cod. Almel.

Et Demoſthenes autem.] *Autem* non habet Stephan. nec Obrecht. nec video cui bono inſeratur. mallem *& Demoſthenes quidem.* Franeius *& Demoſthenes ſuam ad Aeſchinem orationem* &c.

Et Demoſthenes.] Demoſthenes *in oratione de corona* averſione eſt uſus ad Aeſchinem adverſarium, ſeque ejus impudentia uti nolle dixit. TURNEB.

Cum pro aliis.] *Tum pro aliis.* Ald.

Pro aliis quibuſdam.] Ut in Catilinam & Salluſtium. TURNEB.

Aliter figurata.] *Aliter figura.* V. C. Alm.

gnoſcet, ſi quis illam totam partem vehementiſſimam, cujus haec forma eſt, *Habes igitur Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum*, & cetera, convertat ad judicem: tum enim vere averſa videatur oratio, & langueſcat vis omnis dicentibus nobis, *Habet igitur Tubero, quod eſt accuſatori maxime optandum.* Illo enim modo preſſit atque inſtitit, hoc tantum indicaſſet. Quod idem in Demoſthene, ſi flexum illi mutaveris, accidet. Quid? non Salluſtius directo ad Ciceronem, in quem ipſum dicebat, uſus eſt principio, & quidem protinus? *Graviter & iniquo animo maledicta tua paterer, Marce Tulli.* ſicut & Cicero fecerat in Catilinam, *Quouſque tandem abutere patientia noſtra?* Ac, ne quis apoſtrophen miretur, idem Cicero pro Scauro ambitus reo, quae cauſſa eſt in commentariis (nam bis eumdem defendit) *proſopopoeia* loquentis pro reo utitur: pro Rabirio vero Poſtumo, eodemque Scauro reo repetundarum, etiam *exemplis*: pro Cluentio (ut modo oſtendi) *partitione.* Non tamen haec, quia poſſunt bene aliquando fieri, paſſim facienda ſunt, ſed quoties praeceptum vicerit ratio: quo modo & ſimilitudine, dum brevi, & tranſlatione, atque aliis tropis (quae omnia cauti illi ac diligentes prohibent) utemur interim: niſi ſi cui divina illa pro Ligario ironia, de qua paullo ante dixeram, diſplicet. Alia exordiorum vitia verius tradiderunt. Quod in plures cauſſas accommodari poteſt, *vulgare* dicitur. Id minus favorabile, aliquando tamen non inutiliter aſſumimus: magnis ſaepe oratoribus non evitatum.

Tum enim vere.] *Tum vero enim vere.* Locat.

Preſſit.] *Praeſtat.* V. C. Alm.

In Demoſthene.] *In Demoſthenem.* Ald.

Si flexum illi.] Non *illi*, ſed *illum* eſt legendum, hoc eſt, illam converſionem ſermonis. Regius. *illum.* Stephan. Vidov.

Salluſtius.] Infr. lib. IX. cap. 3. & *apud Salluſtium in Ciceronem.* hinc firmiter credimus, Orationem in Ciceronem Salluſtii eſſe, non vero alicujus declamatoris, forte Porcii Latronis, ut putat eximius Voſſius de Hiſtor. Latin. lib. I. cap. 15. Colom.

Sicut & Cicero.] *Sicut Cicero.* V. C. Alm.

Abutere patientia noſtra.] *Patientia noſtra*, non habet V. C. Alm.

Pro Scauro ambitus reo.] Accuſatus eſt Scaurus *ambitus*, quod in conſulatus petitione tribus & centurias pecunia corrupiſſet. Turneb. Orationem ſcripſiſſe ſe pro Scauro teſtatur Cicero in Epiſtolis. Philand.

Scauro reo repetundarum.] Scaurus *repetundarum* eſt accuſatus, quod Sardiniam provinciam, quam ex praetura obtinuerat, expilaſſet. Turneb.

Et tranſlatione.] *Ne latione.* V. C. Alm.

Cauti illi.] Ironia. Terent. Phorm. IV. 4.

Ut cautus eſt, ubi nihil opus eſt.

Niſi ſi cui divina illa, &c.] Vaticinatus eſſe Fabius videtur, quoſdam futuros, quibus illa *ironia divina* pro Ligario diſpliceret. Nam Georgio Cretenſi, qui ſe Trapezuntium dici maluit, ita diſplicet, ut Fabium ſugillare non ſit veritus, *ſus Minervam*, cum ait, non *ironiam* eſſe, ſed veri criminis confeſſionem, partim ut miſericordiam captet, partim ut, cum rei ejuſdem, quam poſtea majorem oſtendit, adverſarium reum, ac humanitate Caeſaris abſolutum oſtendat, ſummae crudelitatis arguat. de quo plura in ejus commentario in eam orationem. Quod autem ironia hic ſit, auctor eſt Aquila Romanus. quamquam de illo loco Quinctiliani inter figuras ita ait, *Non procul abeſt ab hac ſimulatione confeſſio nihil nocitura, qualis eſt haec, habes Tubero.* Plura contra Trapezuntium legere poteris apud Georgium Merulam in oratione pro *Ligario.* Turneb. qui hic Regii ſcrinia compilavit. Aldus vero edidit, *ſi cui divina &c. niſi cui.* Locat. Vidov.

Quod in plures cauſas.] Sic antiqui oratores exordio fere vulgari orationem incipiebant, *Deum optimum maximum precor:* & *Maxime vellem, judices.* Turneb.

Magnis ſaepe.] *A magnis.* Locat. Ald. Steph. Colin.

Digitized by Google

evitatum. Quo & adverſarius uti poteſt, *commune* appellatur. Quod adverſarius in ſuam utilitatem deflectere poteſt, *commutabile.* Quod cauſſae non cohaeret, *ſeparatum.* Quod aliunde trahitur, *tranſlatum.* Praeterea quod *longum*, quod *contra praecepta* eſt. Quorum pleraque non principii modo ſunt vitia, ſed totius orationis. Haec *de prooemio*, quoties erit ejus uſus. Non ſemper autem eſt. Nam & ſupervacuum aliquando eſt, ſi ſit praeparatus ſatis etiam ſine hoc judex, aut ſi res praeparatione non egeat. Ariſtoteles quidem in totum id neceſſarium apud bonos judices negat: aliquando tamen uti, nec ſi velimus, eo licet, *cum judex occupatus, cum anguſta ſunt tempora, cum major poteſtas ab ipſa re cogit incipere.* Contraque eſt interim prooemii vis etiam non exordio. Nam judices, & in narratione nonnumquam, & in argumentis, ut attendant, & ut faveant, rogamus: quo Prodicus velut dormitantes eos excitari putabat: quale eſt Ciceronis, *Tum C. Varenus, is qui à familia Anchariana occiſus eſt. Hoc, quaeſo,*

lin. Baſil. Vidov.

Quo & adverſarius.] *Quid &.* V. C. Alm.

Quod aliunde trahitur.] *Quod ad aliunde.* V. C. Alm.

Praeterea quod longum.] Additur etiam à Trapezuntio *exordium apparatum*, quod exquiſitius eſt compoſitum, quam deceat. TURNEB.

Ut ſit praeparatus.] *Si* particulam adſcribi ſenſus integritas poſtulat; ut ſit, *ut ſi ſit.* REGIUS. *ut* omittit Aldus & habet *ſi ſit praeparatus*, & ita V. C. Alm. & Obrecht.

Non egeat.] *Non egat.* V. C. Alm.

Ariſtoteles quidem.] Haec ſcribuntur ab Ariſtotele *lib.* 3. *ad Theod. cap.* 14. horum eſt cauſa, quia exordium comparatur ad affectum, quo judex bonus carere debet, & lege lata adhiberi vetabatur. TURNEB.

Eo licet.] Francius conjiciebat, *non licet.*

Non exordio.] *Non in exordio.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Colin. Baſil. Gryph. Vidov. Roign.

Nam judices & in.] Initio quoque diximus, *attentionem, benevolentiam*, & *docilitatem* non magis eſſe exordii, quam reliquarum partium. Quod autem ſequitur, ex Ariſtotele ſumptum eſt. ſcribit enim Prodicum dixiſſe, attentionis repetitionem perinde auditores excitare, ac ſi inter dormientes pecunia ſpargeretur. TURNEB.

Quale eſt Ciceronis.] *Quale eſt. Tum C. Varenus, qui a familia.* V. C. Alm. *quale eſt. Cum C. Varenus qui a.* Vallae liber, Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov. Regius particulam *cum* expungendam eſſe cenſet. Aſcenſius *quale eſt Ciceronis pro C. Vareno, qui &c.*

Anchariana.] Sic dicta ab Anchario vel Ancario (*Aſino*) quam vocem Bilbilitano vati feliciſſime reddidit Iſ. Voſſius ad Melam pag. 48. Utinam pari ſucceſſu Tertulliani locum ibidem emendaſſet! ſi modo quid in eo emendandum. Arridet enim (ut verum fatear) prae aliis omnibus lectio vulgata, *Ononychites*; utpote quae in picturam Tertullianicam apprime quadrat: *Deus noſter* (inquit Afer ille doctiſſimus) *erat auribus aſininis, altero pede ungulatus.* In quibus verbis ne γρῦ quidem de porco. Itaque fruſtra eſt clariſſimus Voſſius, *Onochoirites* legens. COLOMES. Admodum lubrica & incerta haec familiae Anchariae etymologia: nam aſinum *Ancarium*, vel *Ancharium*, dictum nondum liquet, & verba Lucilii apud Nonium in *Quiritare* diverſe leguntur. alii *arenarius*, alii *angarius*, legunt a Graeco ἄγγαρος, qua nuntius, bajulus, notatur; ſed aſinum notari, a Voſſio probatum eſſe debuiſſet. Magis dubia adhuc lectio Martialis libro XI. 95. *jura, verpe, per ancarium*; ut vult Voſſius, cum alii per *Anchialum.* varie vero aeſtuat Turnebus lib. XIII. cap. 14. in hac voce *Ancarius*, & *familiam* hanc *Ancariam*, ex urbe Italiae *Ancaria*, in qua patresf. quidam operoſi & quaeſtuoſi erant, quorum haec familia: vel denique *Ancarios* furioſos, a Dea *Ancaria* ſtimulatos, ut Bellonarii, a Bellona. ſed Urbs illa nulli, quod ſciam, memoratur, & Dea *Ancharia*, vel *Ancaria*, quae Aſculi colebatur, & a ſolo, ut puto, Tertull. Apolog. c. 24. memoratur, quaenam fuerit, mihi minime liquet; quamvis inde genti huic nomen fuiſſe, non ſit abſurdum credere. hanc vero Deam non Aſculi, ſed Faeſulis in Etruria, cultam credit Reneſius, ob inſcriptionem ibi repertam; ubi mentio fit hujus Deae Claſ. II. inſc. 23. unde apparet *Ancharium*, eſſe

quaeſo, judices, diligenter attendite. Utique ſi multiplex cauſſa eſt, ſua quibuſque partibus danda praefatio eſt: ut, *Audite nunc reliqua.* & *Tranſeo nunc illuc.* Sed in ipſis etiam probationibus multa funguntur prooemii vice, ut facit Cicero pro Cluentio, dicturus contra cenſores: pro Muraena, cum Servio ſe excuſat. Verum id frequentius eſt, quam ut exemplis confirmandum ſit. Quoties autem prooemio fuerimus uſi, tum ſive ad expoſitionem tranſibimus, ſive protinus ad probationem, id debebit in principio poſtremum eſſe, cui commodiſſime jungi initium conſequentium poterit. Illa vero frigida & puerilis eſt in ſcholis affectatio, ut ipſe tranſitus efficiat aliquam utique ſententiam, & hujus velut praeſtigiae plauſum petat: ut Ovidius laſcivire in Metamorphoſi ſolet, quem tamen excuſare neceſſitas poteſt, res diverſiſſimas in ſpeciem unius corporis colligentem. Oratori vero quid eſt neceſſe ſurripere hanc tranſgreſſionem, & judicem fallere, qui, ut ordini rerum animum intendat, etiam commonendus eſt? Peribit enim

eſſe dictam, non *Ancariam.* ego hic per familiam *Anchariaram* intelligo ſervos cujuſdam *Ancharii*, qui *C. Ancharius Rufus* ex municipio Fulginate fuit, teſte Priſciano. ſic caedes in ſilva Sila cum eſſet facta, noſique homines interfecti, inſimulabatur familia, teſte Cicer. Bruto cap. 22. pro *Anchariana* hic in margine Baſil. erat *Anchiram.* Vallae liber & Colbertinus habebant *Anchiriana.* hujus vero Orationis Ciceronis pro Vareno fragmenta aliquot ex Fabio & aliis collegerunt Editores Ciceronis, qui *L. Varenum* vocant, qui hunc *C. Varenum* occidit, & *Cn. Varenum* vulneravit, ut ex lib. VII. cap. I. apparet. quem Glandorpium male diverſum facere puto ab hoc *L. Vareno.* an autem ex eadem gente ſit *P. Varinus* Praetor, ut ibi legitur forte pro *Vareno*, quem Cicero pro Flacco cap. 19. laudat, neſcio. BURMAN.

Multiplex.] Multis quaeſtionibus conſtans. TURNEB.

Tranſeo nunc illuc.] *Illud.* V. C. Alm.

Sed in ipſis etiam probat.] Ex hoc loco colligere poſſumus, *refutationes* ante narrationem potius, quales ſunt pro *Milone*, *Muraena*, *Sylla*, *Cluentio*, multum affines eſſe cum prooemio, imo quodammodo partes eſſe illius, quod Fabius multis in locis indicat. hae enim praeparant judicem, quod erat exordii proprium. TURNEB.

Funguntur.] *Finguntur.* marg. Baſil.

Cicero pro Cluentio.] Cicero *pro Cluentio*, cum eſſet dicturus adverſus cenſores Gellium & Cn. Lentulum, qui *Cluentium* notarant, quod judicium, quo damnatus fuerat Oppianicus, corrupiſſet, praefatione utitur: qua primum aures placat, ac velut aditum ſibi praemunit ad aures judicum. TURNEB.

Pro Muraena] Cap. 3.

Id debebit.] Id ex Cicerone *lib.* 2. *de Orat.* Connexum autem ita ſit principium conſequenti orationi, ut non tanquam cytharoedi principium affictum aliquod, ſed cohaerens cum omni corpore membrum eſſe videatur. Nam nonnulli, cum illud meditati ediderunt, ſic ad reliqua tranſeunt, ut audientiam ſibi fieri velle videantur. Atque ejuſmodi illa *proluſio* debet eſſe, *non ut Samnitium, qui vibrant haſtas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur:* ſed ut ipſis ſententiis, quibus proluſerint, vel pugnare poſſint. TURNEB.

Initium conſequentium.] *Poſſit* verbum, librariorum incuria praetermiſſum, adſcribatur, ne imperfectus ſenſus relinquatur. REGIUS.

Illa vero frig.] Hoc loco Fabius conſuetudinem declamatorum notat, qui ita *ab exordio in narrationem* tranſibant, ut id lateret auditorem. debet enim tranſitus ille eſſe apertiſſimus. Hermogenes autem exordium putat cum narratione conjungendum per *procataſtaſin*, quam etiam appellant *προδιήγησιν*. TURNEB.

Affectatio.] *Affectio.* Ald. & margo Baſil. & ex Vallenſi libro probat Aſcenſius.

In Metamorphoſi.] Scribendum in plurali *Metamorphoſiſin*, Graeca enuntiatione. Lege Farnabium & Nic. Heinſium ad Ovidii Metamorph. in limine. COLOMESIUS. *in Metamorphoſibus* volebat Francius.

Surripere hanc tranſgreſſionem.] Expreſſiſſe hic Graecorum locutionem Fabium puto, qui ita *κλέπτειν τὴν ἀκρόασιν* dicunt. de quo v. Victor. var. lect. XXIII. cap. 6. & utitur Schol. ad Euripid. Hippol. 609. BURMAN.

Narrari

enim prima pars expoſitionis, ſi judex narrari nondum ſciet. Quapropter, ut non abrupte cadere in narrationem, ita non obſcure tranſcendere, eſt optimum. Si vero longior ſequitur ac perplexa magis expoſitio, ad eam ipſam praeparandus erit judex: ut Cicero ſaepius, ſed hoc praecipue loco fecit, *Paullo longius exordium rei demonſtrandae repetam, quod, quaeſo, judices, ne moleſte patiamini: principiis enim cognitis, multo facilius extrema intelligetis.* Haec fere ſunt mihi de exordio comperta.

Narrari nondum.] *Nondum narrari.* Locat. Ald Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Sequitur.] *Sequetur.* Locat. Ald. Steph. Colin. Gryph. Baſil. Vidov.

Ut Cicero ſaepius, ſed hoc loco fecit.] Aliquid mihi deeſſe huic ſenſui videtur; aut enim *potiſſimum*, aut quid tale recte forſitan adſcriberetur. Cicero vero pro Cluentio hoc fecit, inquit enim, *Paullo longius* &c. REGIUS.

Sed hoc loco praecipue.] Pro *Cluentio*, cap. 4. *Atque ut intelligatis*, &c. TURNEB. *ſed & hoc loco fecit.* V. C. Alm. *ſed hoc loco fecit.* Locat. Ald. Baſil. Vidov.

Rei demonſtrandae.] *demonſtrandae gratia repetam.* Locat. Ald. Sich. Par. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *rei demonſtrandae petam.* Stephan. Sed recte ſe. habet vulgata, ita enim & in Ciceronis exemplaribus, & vox *gratia* interjecta ab ineptis librariis, qui eam eleganter ſaepe omitti ignorabant. de qua ellipſi vide Riv. & Muret. ad Salluſt. Catil. 6. & nos ad Petron. XLIX. BURMAN.

CAPUT II.

De narratione.

Maxime naturale eſt, & fieri frequentiſſime ſolet, ac debet, ut, II.
praeparato per haec, quae ſupra dicta ſunt, judice, res, de qua pronuntiaturus eſt, indicetur. Ea eſt *narratio.* In qua ſciens tranſcurram ſubtiles nimium diviſiones quorumdam, plura ejus genera facientium. Non enim ſolam volunt eſſe illam *negotii*, de quo apud judices quaeritur, expoſitionem, ſed *perſonae*, ut, *Marcus Acilius Palicanus,*

Maxime naturale & freq.] Κατὰ φύσιν, & ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Inferius enim oſtenſurus eſt, non ſemper eſſe narrandum, neque protinus narrationem prooemio ſubjiciendam. PITHOEUS.

Frequentiſſime ſolet ac debet.] *Frequentiſſime debet.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Ald. Locat. Par. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obrecht. ſed mihi illud *ſolet* minime omittendum videtur, quia ex ſollemni & frequentiſſima eſt formula, de qua vide ad Petron. cap. XLIX. ita infr. VII. 9. *ut ſolet.* ubi male *ſolent* Obrechius. BURM.

In qua ſciens.] Tranſit per occupationem eorum opiniones, qui multa faciebant narrationum genera: vultque eam vere eſſe *narrationem*, quae ſit rei expoſitio, de qua judex eſt pronuntiaturus. TURNEB.

Sed perſonae.] Ea eſt narratio, quae *proſopographia* appellatur, qua perſonam propriis circumſtantiis, tanquam coloribus, depingimus ac deſcribimus. *Idem.*

Loci.] Dicitur *topographia*, ſi verus locus deſcribitur: aut *topothesia*, ſi locus fictus. *Idem.*

M. Acilius Palicanus.] Eſt ex Ciceronis pro Cluentio deſcriptum hoc exemplum. REGIUS. *Attelius.* Ald. Sich. Colon. marg. *Atilius.* Ven. Locat. *Attilius.* Baſil. marg. Steph. ſed *Marcus Acilius* non habet V. C. Alm. non potui autem hunc hominem in oratione pro Cluentio reperire; ſed ex Salluſtii Hiſtoriarum libris deſumptum eſſe ex Gell. I. c. 15. oſtendit Carrio ad. Fragm. Salluſti: *M. Atilii* in Verrinis mentionem fieri notavit margo Stephani, & ſit act. I. cap. 13. qui majeſtatis damnatus eſt. ſed hic huc minime pertinet. *Palicanus* vero cognomen fuit Lolliorum, ut ita M. Lollii ſatellitis & adjutoris Clodii, Cicero in Orat. pro domo c. 5. meminit. Hunc tamen Glandorpius

Palicanus, humili loco, Picens, loquax magis, quam facundus. *Loci*, ut, *Oppidum eſt in Helleſponto Lampſacum, judices.* *Temporis*, ut,

Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur.

Cauſſarum, quibus hiſtorici frequentiſſime utuntur, cum exponunt unde bellum, ſeditio, peſtilentia. Praeter haec, alias *perfectas*, alias *imperfectas* vocant: quod quis ignorat? Adjiciunt, expoſitionem & *praeteritorum* eſſe temporum, quae eſt frequentiſſima, & *praeſentium*, qualis eſt Ciceronis de diſcurſu amicorum, *Chryſogonus poſtquam eſt nominatus.* & *futurorum*, quae ſolis dari vaticinantibus poteſt. Nam ὑποτύπωσις non eſt habenda narratio. Sed nos potioribus vacemus. Plerique ſemper narrandum putaverunt: quod falſum eſſe pluribus coarguitur. Sunt enim ante omnia quaedam tam breves cauſſae, ut propoſitionem potius habeant, quam narrationem. Id accidit, aliquando utrique parti, cum vel nulla expoſitio eſt, vel de re conſtat, de jure quaeritur: ut apud centumviros, *filius an frater debeat eſſe inteſtato haeres:*

a M. Lollio Palicano diverſum facit. quem Tribunum plebis fuiſſe conſtat, & qui auctor fuit, ut Pompejus & Craſſus Coſſ. reſtituerent Tribunitiam poteſtatem. Aſc. ad divin. c. 3. & quem ſeditioſiſſimum hominem vocat Valer. Max. lib. III. cap. 8. §. 3. hic & *M. Palicanus* a Cicerone dicitur II. Verr. 21. ubi vide Urſin. & ad I. Att. I. & 18. unde humilitatem ejus intelligere licet. meminit & Palicani oratoris, *aptioris auribus imperitorum*, in Bruto 62. & ita hic legendum eſſet *M. Lollius Palicanus.* ut videtur legiſſe Vaillantius in Gente Lollia, qui nummo IV. a filio ejus Quaeſtore denarium in honorem patris percuſſum cenſet. in nummis vero *Palikanus* dicitur. Secutus autem Vaillantius Pighium, (licet non nominet, quod ſollemne ipſi eſſe recte notavit vir Celeber. Perizonius Epiſt. ad Morell. de nummis conſul. p. 275.) qui in annal. An. 674. hunc Fabii locum de hoc Lollio Palicano capit, & dicit eum eſſe, quem Cicero in Bruto memorat. & quem reſpicit Cicer. I. 47. teſte Aſconio. Burm.

Humili loco.] Vallae lib. *humillimo loco.*

Oppidum eſt.] De Ciceronis I. Verrin. 24. ſumptum. Regius. In V. C. Alm. erat pro *Lampſacum, ut jam paſſum.*

Temporis.] Quae χρονολογία dicitur: ut *Vere novo*, ex I. *Georg. Virg.* Turneb.

Cauſarum.] Ea dicitur αἰτιογραφία ſive αἰτιολογία, quando rei alicujus cauſas ſtudioſe ſcrutamur & explicamus. *Idem.*

Cicero de diſcurſu.] In oratione Ciceronis pro Roſcio Amerino (cap. 22.) ſenſus quidem hic habetur, verba vero ipſa alia leguntur. ſic enim Cicero *uſque eo animadverti.* &c. Regius.

Nam ὑποτύπωσις.] Ὑποτύπωσις figura eſt, cum ita apte & luculente rem explicamus, ut geri videatur. habet autem locum interdum *in narratione:* non tamen narratio eſt, ſed narrationis accidens. Turneb. Διατύπωσις deſcriptio. An *hypotypoſis*, narratio, quae verſatur in perſonis, in qua ſimul cum rebus ipſis perſonarum & ſermonum, & animi vultuſque perſpici poſſint, ut in illo: *Venit ad me ſaepe clamitans, Quid agis Mitio*, &c. de qua Cic. in Rhetor. L. Val. Pithoeus.

Plerique ſemper narrandum, &c.] Reprehendit eorum opinionem, qui putarunt ſemper eſſe narrandum: docetque quibus in cauſis ſupervacua ſit futura *narratio.* Haec autem omnia ex Halicarnaſſeo deſumpta ſunt, ἐν τῷ περὶ τῆς ἐν μελέταις ἀτεχνίας, loquente, περὶ διηγήσεως, ibi, ἁμάρτημα δὲ καὶ τὸ, πανταχοῦ διηγεῖσθαι, μὴ ἐπιστάμενον ὅτι ὅλη μὲν ἰδέα συμβουλευτικὴ διηγήσεως οὐ δεῖται. ἴσασι γὰρ οἱ βουλευόμενοι περὶ ὧν σκοποῦνται, καὶ δέονται μαθεῖν ὃ πρακτέον ἐστὶν, οὐχ ὅπερ βουλευτέον· εἰσὶ δὲ καὶ δίκαι διηγήσεις οὐκ ἔχουσαι. αὗται δέ εἰσι καὶ τοῖς δικάζουσι τὸ πρᾶγμα γνώριμον ἔχουσαι, καὶ τοῖς ἀντιδίκοις ὁμοίως ἀμφοτέροις ὁμολογούμενον. & caetera quae ſequuntur. Turnebus.

Eſſe coarguitur.] In quibuſdam exemplaribus recte mihi *pluribus* adſcriptum eſſe videtur hoc modo, *quod falſum eſſe pluribus coarguitur:* complures namque ſubjiciuntur rationes. Regius.

Ante omnia.] Haec delenda cenſebat verba Francius.

Ut apud Centumviros.] Hoc oritur ex lege duodecim tabularum, quae jubet, ut bona inteſtatorum ad agnatos & gentiles deferantur. Meminit Cornificius lib. I. Porro *inteſtatus* dicitur non ſolum

Digitized by Google

haeres: pubertas, annis, an habitu corporis aeſtimetur. Aut cum eſt quidem in re narrationi locus, ſed ante aut judici nota ſunt omnia, aut priore loco recte expoſita. Accidit aliquando alteri, & ſaepius actori, vel quia ſatis eſt proponere, vel quia ſic magis expedit. Satis eſt dixiſſe, *Certam creditam pecuniam peto ex ſtipulatione: legatum peto ex teſtamento.* Diverſae partis expoſitio eſt, cur ea nondum debeantur. Et ſatis eſt actori, & magis expedit ſic indicare, *Dico ab Horatio ſororem ſuam interfectam.* Namque & propoſitione judex crimen omne cognoſcit, & ordo & cauſſa facti pro adverſario magis eſt. Reus contra tunc narrationem ſubtrahit, cum id, quod objicitur, nec negari, nec excuſari poteſt, ſed in ſola juris quaeſtione conſiſtit: ut in eo, qui, cum pecuniam privatam ex aede ſacra ſurripuerit, ſacrilegii reus

lum is, *qui* non facit teſtamentum, ſed etiam, qui jus faciendi non habet, ut *puer*, & *carcere concluſus.* TURNEB.

Inteſtato heres.] *Inteſtatae.* Ald. *inteſtati.* Obr. *ab inteſtato.* Francius.

Pubertas annis, &c.] *Pubertas* eſt quando corpus pilis veſtitur: tunc enim pubertas incipit. ad quam aeſtimandam olim pudenda inſpiciebantur, quod Juſtinianus leg. 2. C. *quando tutores vel curatores eſſe deſinunt.* ſuſtulit, ut indecorum: ſed ut feminae poſt impletum duodecimum annum pubeſcere, ſic & mares poſt exceſſum quatuordecim annorum quoque exiſtimarentur. Idem Juſtin. Inſtit. *Tit. quibus modis tutela finitur.* TURNEB.

Aut cum eſt quidem jure narrationi locus.] Sic quidem legitur, ſed *jure* mihi otioſum ac ſuperfluum eſſe videtur, idcirco pro *jure*, *in re* legendum eſſe facile contenderim. REGIUS. *aut cum eſt quidem jure narrationi locus.* MSS. Bodl. Joan. Andr. Locat. *Aut enim eſt quidem jure narrationi locus.* Sich. Baſil. *aut cum eſt quidem in re narrationi locus.* MSS. Bal. Alm. marg. Steph. Gryphius, Colin. Vidov. Obr. ſimilis varietas, in codice Almel. eſt in lib. III. cap. 8. ubi pro *in re*, *jure* erat.

Priore loco.] Ab eo, qui ante oravit & cauſam egit. TURNEB.

Et ſaepius actori.] *Ab actore.* MSS. Bodl. Joan. Andr. *ab actore cauſae* legit Regius, & ita Colon. Sich. Baſil. *ad auctorem cauſſae.* Locat. *actori cauſſae.* Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *accidit aliquando alter, & ſaepius ab autore, vel quia ſatis eſt dixiſſe*, omiſſis reliquis. V. C. Alm.

Certam creditam pecuniam.] *Certam* dixit, quoniam apud Rom. non erat judicium, niſi de certa pecunia. *Stipulationes* autem, ut ait *Paul. lib.* I. *in ſententiis*, obligationum firmandarum cauſa inductae ſunt, quae quadam ſolennitate concipiuntur: ita appellatae, quod per eas firmitas obligationum obſtringatur. *ſtipulum* enim veteres *firmum* appellabant. TURNEB.

Diverſae partis.] Quod antea ſimpliciter propoſuit actor, illud exponere debet defenſor, additis cauſis. eſtque *genus* illud *narrationis*, quod appellatur ab Hermogene ἐγκατάσκευον, id eſt *confirmatum aut comprobatum* adjectis cauſis. *Idem.*

Cur ea non debeantur.] *Debeatur.* Locat. Ald. Colin.

Dico ab Horatio.] Hiſtoria nota ex Livii *lib.* I. *ab urb. cond.* TURNEB.

Namque & propoſitione.] Scribe *namque ex propoſitione.* PHILAND. *& cum propoſitione.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. (quae in margine *& cum ex propoſitione*) Vidov. *cum* ignorat Vallae liber & Obrecht. *nam cum & propoſitione.* V. C. Alm.

Et ordo & cum cauſa facti.] *Cum* praepoſitio, ut ſuperflua, eradenda; cauſa namque facti, ſi exponatur, pro Horatio eſt, idcirco enim ſororem occidit, quia eam in tanta Populi Romani victoria flere pro hoſtium caede vidit. REGIUS. *cum cauſa.* Locat.

Narrationem ſubtrahit.] *Subtrahet.* Argent. cod.

Cum id quod objicitur.] *Et cum id.* Ald. Locat. ſed jam Regius & delendum docuit.

Nec negari nec accuſari.] *Neque negari, neque excuſari.* Argentorat. Cod. Ald. & reliqui. *accuſari.* Gibſon.

Ut in eo qui, &c.] Divites pecunias ſuas templis olim committebant, eaſque aedituis ſervandas dabant: fuitque *aerarium publicum Romae* in aede Saturno ſacra. poſtea juriſconſulti ſtatuerunt harum pecuniarum fures non eſſe ſacrilegos, gravius tamen plectendos, quam ſimplices fures. TURNEB. *Ut in eum. in eo* ut legatur grammaticae ratio expoſcit. REGIUS. *in eum.* Vallae codex.

Aede ſacra.] *Sede ſacra ſurripuerit.* V. C. Alm. ſimiliter confuſas has voces *ſedes*, & *aedes* apud alios docuit egregius ille Broukhuſius ad Tibul. I. XI. 18. ſic & apud Claudian. I. rapt. 201.

Hic

reus eſt, confeſſio verecundior, quam expoſitio, *Non negamus, pecuniam de templo eſſe ſublatam, calumniatur tamen accuſator actione ſacrilegii, cum privata fuerit, non ſacra: vos autem de hoc cognoſcetis, an ſacrilegium ſit admiſſum.* Sed ut has aliquando non narrandi cauſſas puto, ſic ab illis diſſentio, qui non eſſe narrationem exiſtiment, cum reus, quod objicitur, tantum negat. in qua eſt opinione Cornelius Celſus, qui conditionis hujus eſſe arbitratur pleraſque caedis cauſſas, & omnes ambitus ac repetundarum. Non enim putat eſſe narrationem, niſi quae ſummam criminis, de quo judicium eſt, continet: ac deinde fatetur ipſe, pro Rabirio Poſtumo narraſſe Ciceronem: atque ille & negavit perveniſſe ad Rabirium pecuniam, qua de re erat quaeſtio conſtituta: & in hac narratione nihil de crimine expoſuit. Ego autem, magnos alioqui ſecutus auctores, duas eſſe in judiciis narrationum ſpecies exiſtimo: alteram ipſius cauſſae, alteram rerum ad cauſſam pertinentium expoſitionem. *Non occidi hominem*, nulla narratio eſt: convenit: ſed erit aliqua, & interim etiam longa, circa argumenta ejus criminis, de anteacta vita, de cauſſis, propter quas innocens

Hic aedes auguſta Deae.
ubi alii *ſedes*. vide Heinſium. BURM.

Calumniatur tamen actione.] *Nos teneri* ſubaudiatur, ſi non eſt adſcribendum. REGIUS.

De hoc cognoſcitis.] *Cognoſcetis.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. Sich. Colin. Gryph. Baſil. Vidov. Obr.

Non narrandi cauſas.] *Non narrandi, non mirandi cauſas.* V. C. Alm.

In qua eſt opinione.] *Cauſae* omnes, in quibus quaeritur aut de pecuniis repetundis, aut de ambitu, *conjecturales* ſunt, quia nulla ratione defendi poteſt, quod ſecundum leges non eſt factum. TURNEB.

Qui conditionis hujus eſſe, &c.] In ea cauſa eſſe. Poteſt enim jure aliquis caeſus eſſe: Itaque non ſemper negat reus. In crimine ambitus aut repetundarum non poteſt non eſſe turpis confeſſio. PITHOEUS.

Et omnes ambitus.] *Ut* malebat Francius.

Eſſe narrationem.] *Narrationis.* V. C. Alm. *eſſe narrandum.* MS. Colb. Ald. Locat. Colin. Baſil. Vidov.

Ac deinde.] *At deinde.* Steph. Gryph. Vidov. Obr. *aut.* V. C. Ald. ſed omittunt particulam *ac* vel *at* Locat. Ald. Colin. Baſil.

Atque ille.] *Atqui* legendum videtur, non *atque*: Opinionem enim Celſi reprobat Fabius: confutationibus autem *atqui* particula maxime convenit. REGIUS. *atqui ille.* Steph. Roignii. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Ego autem.] Duae ſunt *narrationes*: altera *generalis*, quae ſummam rei, de qua judicium eſt conſtitutum, complectitur: altera *ſpecialis*, quae appendiculas quaſdam, quae ad ſummam conferunt, exponit. TURNEB.

Rerum ad cauſſam.] *Rerum cauſſa pertinentium expoſitione.* V. C. Alm.

Nulla narratio eſt.] *Nulla ratio.* V. C. Alm.

Circa argumenta.] *Contra argumenta.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Ald. marg. Sich. & Baſil. Obrecht.

De cauſſis propter quas, &c.] Cum accuſator aliquod crimen objicit, ut illud probet, ſolet ab anteacta rei vita ſuſpiciones petere, eaque Cicero *maledicta* pro M. Coelio, & *legem accuſatoriam* pro Muraena videtur appellaſſe: *Atque harum trium partium*, inquit, *prima illa, quae graviſſima eſſe debebat, ita infirma fuit & levis, ut illos lex magis accuſatoria, quam vera maledicendi facultas de vita L. Muraenae coegerit.* Ita quoque defenſor anteactam vitam in narratione debet explicare. *Probi* enim *mores*, ut 7. libro ait Fabius, *& anteactae vitae integritas nonnunquam non plurimum profuerunt*: Ideoque plerumque primum purganda eſſe, ut id, de quo laturus eſt ſententiam judex, audire propitius incipiat. Itaque ſolet Cicero facere; ut prius maledicta, quam crimen, quod cauſae proprium eſt, refutet. ejuſmodi enim maledicta judicibus afferunt opinionem quandam improbitatis: quae tollitur, ſi refutata fuerint. quod fieri non poteſt ſine narratione, eaque interdum longiore, ut pro Muraena, *Objecta eſt enim Aſia, &c.* ſic & pro Coelio, ut poſt oſtendet Fabius. Quomodo autem haec tractanda

nocens in periculum deducatur, aliiſque, quibus incredibile id, quod objicitur, fiat. Nec enim accuſator hoc tantum dicit, *occidiſti*, ſed, quibus id probet, narrat: ut in tragoediis, cum Teucer Ulixem reum facit Ajacis occiſi, dicens, *inventum eum in ſolitudine, juxta exanime corpus inimici, cum gladio cruento:* non id modo Ulixes reſpondet, non eſſe à ſe id facinus admiſſum, ſed ſibi nullas cum Ajace inimicitias fuiſſe: de laude inter ipſos certatum. deinde ſubjungit, quomodo in eam ſolitudinem venerit, jacentem exanimem ſit conſpicatus, gladium e vulnere extraxerit. his ſubtexitur argumentatio. Sed ne illud quidem ſine narratione eſt, dicente accuſatore, *Fuiſti in eo loco, in quo tuus inimicus occiſus eſt: non fui.* dicendum enim, ubi fuerit. Quare ambitus quoque cauſſae & repetundarum hoc etiam plures ejuſmodi narrationes habere poterunt, quo plura crimina; in quibus ipſa quidem neganda ſunt, ſed argumentis expoſitione contraria reſiſtendum, interdum ſingulis, interdum univerſis. An reus ambitus male narrabit, quos parentes habuerit, quemadmodum ipſe vixerit, quibus meritis fretus ad petitionem deſcenderit? Aut qui repetundarum inſimulabitur, num & anteactam vitam, & quibus cauſſis vel provinciam univerſam

ctanda ſint, fuſius docebit *libro quinto & ſeptimo.* Turneb.

Aliis quibus] *Que* copula adſcribenda videtur, ut legatur *aliiſque*. Regius. non habet copulam. V. C. Alm. Locat. *aliis cauſſis quibus*. Ald. Aſcenſius conjiciebat *aliiſque, quibus non incredibile id, quod objicitur, fiat.* vel exponit ita *aliis*; ſcilicet adverſariis & defenſoribus erit aliqua narratio de cauſſis, quibus id, quod objicitur, ſcil reo, erit incredibile.

Tragoediis.] Sopoclis, Euripidis, & Senecae in Ajace. Turneb.

Eſſe a ſe id facinus.] *Eſſe id facinus.* V. C. Alm.

De laude.] *Gloria bellica*, propter arma ipſius Achillis: quo judicio victus Ajax, moerore in inſaniam verſus, ſibi mortem conſciviſſe ferebatur. ex quo thema hoc tragicis exercitum. Turnebus.

Inter ipſos certatum.] *Inter om̄s.* V. C. Alm.

Jacentem exanimem.] *Exanguem.* margo Baſil. eadem varietas apud Ovid. 1. art. 540.

Nullus in exanimi corpore ſanguis erat.

ubi male quidam codices *exſangui*. Burm.

His ſubtexitur argumentatio.] Ad hunc modum, *Non, ſi inventus ſum prope cadaver, occidi:* alioqui &, ſi tu, ejus frater, prior me prope cadaver inventus eſſes, ad te ſuſpicio pertinuiſſet. Turnebus.

Ubi fuerit.] *Ubi fueris* corrigebat Francius.

Quare ambitus.] *Cauſae ambitus & repetundarum* conjunctae ſunt & multiplices, ut oſtendit l. 3. habent enim permulta crimina, quibus reſiſtendum variis narrationibus. id quod & in prooemio faciendum praecedenti cap. monuit, ut, ſi cauſa multiplex fuerit, ſua quibuſque partibus danda & praefatio, quae prooemii vice fungatur. Turnebus.

Quo plura crimina.] *Quod* mihi legendum videtur, cauſam enim aſſignat, cur plures futurae ſint narrationes in cauſſis ambitus & repetundarum. Regius. *quam* volebat Gallaeus, ut habet margo Stephani.

In quibus ipſa.] Quomodo nunc ſingulis argumentis, nunc univerſis inſiſtendum, docet *l. 5. c. de refutatione.* Turneb.

Interdum ſingulis.] Singularia ſunt, quae uno genere continentur. Pith. *& interdum.* Locat. Ald. Gryph. Steph. Colin. Baſil. Vidov.

Aut qui.] *Aut ſi quis.* MSS. Bodl. Bal. Andr. Gryph. Baſil. Obrecht. Vidov.

Repetundarum inſimulabitur.] *Repetundarum crimine.* MSS. Bodl. Alm. Gryph. Baſil. Vidov. *repetundarum crimine incuſabitur.* MS. Bal. *accuſabitur.* marg. Baſil.

Num & anteactam.] *Non eſt.* V. C. Alm.

Per provinciam univerſam.] Licet *per* recte legi videatur pleriſque, ego tamen contenderim, *per* praepoſitionem eradendam, ac loco ejus *vel* conjunctionem reponendam. facile enim accidere poteſt, ut Praeſes Proconſulve acrius tributa exigendo aliudve faciendo totam offendat provinciam. Regius. *per provinciam.* Vallae liber V. C. Alm. Locat. *cauſſis provinciam.* Ald.

univerſam, vel accuſatorem aut teſtem offenderit, non utiliter exponet? Quae ſi narratio non eſt, ne illa quidem Ciceronis pro Cluentio prima, cujus eſt initium, *A. Cluentius Habitus.* Nihil enim hic de veneficio, ſed de cauſſis, quibus ei mater inimica ſit, dicit. Illae quoque ſunt pertinentes ad cauſſam, ſed non ipſius cauſſae narrationes, vel exempli gratia, ut in Verrem de L. Domitio, qui paſtorem, quod is aprum, quem ipſi muneri obtulerat, exceptum eſſe à ſe venabulo confeſſus eſſet, in crucem ſuſtulit. Vel excutiendi alicujus extrinſecus criminis: ut pro Rabirio Poſtumo, *Nam ut ventum Alexandriam eſt, judices, haec una ratio à rege propoſita Poſtumo eſt ſervandae pecuniae, ſi curationem & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepiſſet.* Vel augendi, ut deſcribitur *iter Verris.* Ficta interim narratio introduci ſolet, vel ad concitandos judices, ut *pro Roſcio contra Chryſogonum*, cujus paullo ante habui mentionem. Vel ad reſolvendos aliqua urbanitate, ut *pro Cluentio contra fratres Cepaſios.* Interdum per digreſſionem decoris gratia, qualis rurſus in Verrem de Proſerpina, *In his quondam locis mater filiam quaeſiſſe dicitur.* Quae omnia eo pertinent, ut appareat non utique non narrare eum, qui negat, ſed illud ipſum narrare, quod negat. Ne hoc quidem ſimpliciter accipiendum, quod eſt à me poſitum, ſupervacuam eſſe narrationem rei, quam judex noverit. Quod ſic intelligi volo, ſi non modo, factum quid ſit, ſciet: ſed ita factum etiam, ut nobis expedit, opinabitur. Neque

Non utiliter.] *Non inutiliter.* V.C. Alm. & Vallae. Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. marg. Steph.

De Veneficio.] *De venefica.* marg. Baſil. in V. C. Alm. erat *beneficio*, ut & alibi ita ſcriptum offendi.

Illac quoque ſunt.] *Illae duae quoque ſunt.* Ald.

Quem ipſi inveniri obtulerat.] *Muneri*, emendate legitur in aliis exemplaribus. hoc autem narrat Cicero in v. Verr. cap. 3. REGIUS. puto legendum *muneri obtulerant*; non enim ipſe paſtor iſti donaverat, ſed alii; a quibus requiſivit Domitius, quis tantam beſtiam percuſſiſſet. nec ipſa verba Ciceronis hic Fabius habet. BURM.

Vel excutiendi criminis.] *Diſcutiendi.* V. C. Alm. & Obrecht.

Poſtumo.] Cap. 10.

Ventum Alexandriam eſt.] *Alexandriam eſt ad Auletem.* Steph. & ita in Ciceronis exemplaribus legitur.

Iter Verris.] Lib. I. in Verr. 16.

Contra Chryſogonum.] *Circa.* MSS. Bodl. Bal. Argentor. Obrecht. Andr.

Ad ſolvendos.] *Ad reſolvendos.* MSS. Bodl. Alm. Argentor. Andr. Ald. Obr. quod verum putamus. vide infra ad lib. VIII. prooem.

Contra fratres.] *Circa.* V. C. Alm. Argentor. Obr.

Interdum per digreſſionem.] *Narrationes* ſunt quaedam *ipſius cauſae*, quaedam intercurrentes, quae fidei, criminationis, tranſitionis aut commendationis cauſa adhibentur: quod genus ſunt ſuperiores omnes narrationes. Sunt & *narrationes à negotiis remotae*, de quibus lib. I. & 2. egimus. TURNEBUS.

Proſerpina.] Lib. IV. in Verr. 48.

Quae omnia.] Concluſio hujus loci, *narrare* etiam reum in ſtatu conjecturae, hoc eſt, ubi factum negatur, ſed tamen non narrare crimen ipſum, quod negat. Quare exiſtimamus legendum eſſe, *ſed illud ipſum non narrare, quod negat.* TURN.

Narrare quod negat.] *Quod quae negat.* V. C. Alm.

Ne hoc quidem.] Ne praeberet errori occaſionem, praeceptum ſuperius explicat, aitque, etiam re cognita narrandum eſſe, ſi ita non cognoſcitur, ut nobis expedit, aut ſi afficiendus etiam narratione eſt auditor. TURNEB. *nec hoc.* Obrecht.

Simpliciter.] Ἁπλῶς & ſine diſtinctione. PITHOEUS.

Rei, quam judex.] *Rei, quia judex novit.* V. C. Alm.

Quod ſic intelligi.] *Quae ſic.* V. C. Alm.

Si non modo.] *Qui non.* V. C. Alm.

Reperta

Neque enim narratio in hoc reperta eſt, ut tantum cognoſcat judex, ſed aliquanto magis, ut conſentiat. Quare, etiam ſi non erit docendus, ſed aliquo modo afficiendus, narrabimus cum praeparatione quadam, *Scire quidem eum in ſumma, quid actum ſit, tamen rationem quoque facti cujuſque cognoſcere ne gravetur.* Interim propter aliquem in conſilium adhibitum nos repetere illa ſimulemus: interim ut rei, quae ex adverſo proponatur, iniquitatem omnes etiam circumſtantes intelligant. In quo genere plurimis figuris erit varianda expoſitio, ad effugiendum taedium nota audientis: ſicut, *Meminiſti.* &, *Fortaſſe ſupervacuum fuerit hic commorari. Sed quid ego diutius, cum tu optime noris? Illud quale ſit, tu ſcias.* & his ſimilia. Alioqui, ſi apud judicem, cui nota cauſſa eſt, narratio ſemper videtur ſupervacua, poteſt videri non ſemper eſſe etiam ipſa actio neceſſaria. Alterum eſt, de quo frequentius quaeritur, an ſit utique narratio prooemio ſubjicienda. Quod qui opinantur, non poſſunt videri nulla ratione ducti. Nam cum prooemium idcirco comparatum ſit, ut judex ad rem accipiendam fiat conciliatior, docilior, & intentior, & probatio, niſi cauſſa prius cognita, non poſſit adhiberi, protinus notitia rerum inſtruendus videtur. Sed hoc quoque interim mutat conditio cauſſarum: niſi forte Marcus Tullius in oratione pulcherrima, quam pro Milone ſcriptam reliquit,

Reperta eſt.] *Referta.* V. C. Alm.

Aliquando magis.] *Aliquanto*, legendum eſt. REGIUS.

Afficiendus.] *Compellandus.* marg. Baſil.

Cum praeparatione quadam.] *Praeparatio* eſt, cum alicujus rei factae aut faciendae rationem afferimus: ut orator hoc loco dicet, quamobrem narrare velit, cum negotium à judice intelligatur. TURNEB.

In ſumma.] *In ſummam quid acti ſit.* V. C. Alm. *quid acti* etiam Obrecht.

In quo genere plurimis.] *In quo plurimis.* V. C. Alm.

Ad effugiendum taedium.] *Fugere taedium* eſt facere, ne tu habeas: *effugere* vero, ne alius habeat. TURNEBUS. *ad effugiendum taedium audientis.* MSS. Colb. Alm. Steph. Sich. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Gibſon. *ad effugiendum taedium nota audientis.* Roign. Vaſcoſ. Leid. Obrecht. *taedium, cum ſint nota audienti.* Venet. Locat. Ald. marg. Sich. & Baſil.

Sicut, Meminiſti, &c.] Hae formulae referuntur ad ſimulationem, cujus vis eſt magna & in affectu augendo & in taedio auferendo. hujus meminit *Fab. lib.* 9. TURNEB.

Sed quid ego.] *Sed quia ego.* V. C. Alm.

Ipſa actio.] *Ipſa acti neceſſaria.* V. C. Alm.

Alterum eſt, de quo.] Inductio novae quaeſtionis, *An ſemper prooemio debeat ſubjici narratio.* Porro duplex eſt *ordo*, *naturalis*, *vel artificialis*, qui quidem exigit, ut exordio ſubjiciatur narratio, *Alter eſt contra artem*, qui neceſſitati forenſi ſubſervit, ac plerunque naturalem partium ordinem immutat. Licet enim ante narrationem ea refutare crimina, quae cauſae non ſunt, ſed praecurrunt cauſam: ne, ſi haec fuerint confutata, nullus ſit ad cauſam aditus. eoque fit, ut cauſae utilitate praecepta vincantur, & narratio exordio non ſtatim ſubjiciatur. TURNEB.

An ſit utique, &c.] Quod hic dicit *utique*, ſtatim dicet *protinus*: mox *ſemper*. PITHOEUS.

Nulla narratione.] Legendum eſſe *ratione* neminem dubitare puto. REGIUS.

Docilior & intentior.] *Docilior, intentior.* V. C. Alm. & Obr.

Protinus notitia.] *Protinus judex notitia.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Gryph. Colin. Vidov.

Interim.] *Interdum.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Quam pro Milone, &c.] Hoc ideo ait, quia Cicero illam orationem *pro Milone*, quam nunc habemus, non dixit, ſed tantum ſcripſit, ut notat Aſconius. Alteram enim habuit, quae tempore Aſconii extabat. TURNEB. vide & infra cap. III. in fine.

reliquit, male diſtuliſſe narrationem videtur tribus praepoſitis quaeſtionibus: aut profuiſſet exponere, *quomodo inſidias Miloni feciſſet Clodius*, ſi reum, qui à ſe hominem occiſum fateretur, defendi omnino fas non fuiſſet: *aut ſi jam praejudicio ſenatus damnatus eſſet Milo: aut ſi Cn. Pompejus, qui propter aliquam gratiam judicium militibus armatis clauſerat, tamquam adverſus exiſtimaretur.* Ergo hae quoque quaeſtiones vim prooemii obtinebunt, cum omnes judicem praeparaverint. Sed aliter pro L. Muraena poſtea quoque narravit, cum objecta diluit. Quod fiet utiliter, quoties crimen non repellendum tantum, ſed etiam transferendum erit, ut, prius his defenſis, velut initium ſit aliud culpandi narratio: ut *in armorum ratione antiquior cavendi, quam ictum inferendi, cura eſt.* Erunt quaedam cauſſae (neque id raro) crimini quidem, de quo cognitio eſt, faciles diluendo, ſed multis anteactae vitae flagitiis & gravibus criminibus oneratae: quae prius amolienda

Tribus propoſitis quaeſtionibus.] *Ii*, ſcilicet, *negant intueri lucem fas eſſe ei, qui a ſe hominem occiſum fateatur.* Caedem, qua P. Clodius occiſus eſt, Senatum judicaſſe contra remp. eſſe factam. Quod Cn. Pompejus rogatione ſua, & de re & de cauſa ſua judicavit. TURNEB.

Aut profuiſſet.] Haec omnia, uſque ad *exiſtimaretur*, Gallaeus ut ſuſpecta tolli volebat.

Fas non fuiſſet.] *Per fas non licuiſſet.* marg. Baſil.

Praejudicio.] *Praeiudicatione.* Steph. Roign.

Senatus] Omiſit hanc vocem. Obrecht.

Propter aliquam gratiam.] *Propter aliam.* V. C. Alm.

Judicium militibus.] *Judicium etiam militibus.* V. C. Alm.

Adverſus exiſtimaretur.] *Adverſus ei timeretur.* Ald. Colon. Colin. *adverſus timeretur.* Vidov. marg. Gryph.

Obtinebunt.] *Obtinebant, quum omnem judicem praepararent.* V. C. Alm.

Pro L. Muraena.] Defendit Muraenam accuſatum *ambitus* Cicero, ſed tamen ante narrationem multa dicit, quamobrem debeat Muraenam defendere: quod vitio ei dabant Cato & Sulpitius. quanquam in ea oratione narratio non eſt: ut multi merito *pro Vareno* legendum putent. In oratione enim pro Muraena non tam narratio eſt, quam propoſitio, qua dicit, *Intelligo, judices, tres totius accuſationis partes fuiſſe, & earum unam in reprehenſione vitae, alteram in contentione dignitatis, tertiam in crimine ambitus eſſe verſatam.* Ego puto quaeſtiones *de vita* & *dignitate* interpoſitas eſſe. narratio enim, ſi qua eſſe deberet, non de his, ſed de quaeſtione ambitus erat futura. Itaque eam ad tertium uſque locum diſtulit Cicero. TURNEB. An leg. *Sed reo quoque poſtea narrabit, cum objecta diluit, quod fiet utiliter quotiens non repetendum ut prius defenſi, velut initium ſit. ut in, &c.* PITHOEUS. *ſed pro L. Murena.* V. C. Alm. *ſed aliter pro Vareno reo.* Gryph. Baſil. marg. Steph. & Vaſc. Sich. *ſed pro Varenoquoque.* Vallae liber. MS. Bodl. Andr. *ſed aliter pro Vareno quoque.* MS. Bal.

Quotics non repellendum ut prius.] V. C. Alm. *quoties non repetendum, ut iis defenſis.* MS. Colb. omiſſis reliquis.

Sed etiam transferendum erit.] Ut in *anticategoria*, cum in adverſarium crimen rejicimus, quod objicit nobis: aut in tranſlatione criminis, qua utitur Cic. in oratione pro *Milone*, & pro *Sexto Roſcio.* TURNEB.

Aliud culpandi.] *Alium.* V. C. Alm.

Antiquior cura.] Id eſt prior, potior, & antevertenda, *πρεγγυτέρα καὶ πρεσβυτέρα φρόντις, καὶ πλείστης ἐπιμελείας ἄξια.* PHILAND.

Id raro.] *Hae rarae.* marg. Baſil.

Crimini quidem.] Emendatione indiget hic locus: non enim *crimini*, ſed *crimen*, non *cognitum*, ſed *cognitio* ut legatur, ſenſus expoſcit. hoc modo, *& erunt quaedam cauſae, nec id raro. crimen quidem, de quo cognitio eſt, faciles ad diluendum.* REGIUS. *crimen quidem de quo cognitio eſt.* Steph. *crimini quidem de quo cognitio eſt, cognitum eſt.* V. C. Alm.

Faciles diluendo.] *Ad diluendum.* MSS. Alm. Colbert. Locatel. Ald. Gryph. Colin. Steph. Vidov.

Sed multis.] *Sed & multis.* Steph. Roign.

Et gravibus criminibus.] *Et gravibus oneratae.* V. C. Alm.

Quae prius amovenda ſunt.] Sic quidem recte legi videtur, ſed forſitan *amolienda*, hoc eſt diluenda, rectius legeretur. REGIUS. Cum ejus, quem defendis, perſona turpitudine vitae ſuperioris laborat, idque crimen, de quo agitur, gravius reddit, ante-

molienda ſunt, ut propitius judex defenſionem ipſius negotii, cujus propria quaeſtio eſt, audiat: ut ſi defendendus eſt *M. Coelius*, nonne optime patronus occurrat prius *convitiis luxuriae*, *petulantiae*, *impudicitiae*, *quam veneficii*, in quibus ſolis omnis Ciceronis verſatur oratio: deinde tum narret *de bonis* Pallae, *totamque* de vi explicet *cauſſam*, quae eſt ipſius actione defenſa? Sed nos ducit ſcholarum conſuetudo, in quibus certa quaedam ponuntur, quae *themata* dicimus, praeter quae nihil eſt diluendum. Ideoque *narratio* prooemio ſemper ſubjungitur. Inde libertas declamatoribus, ut etiam ſecundo partis ſuae loco narrare videantur. Nam quum pro petitore dicunt, & expoſitione, tamquam prius agant, uti ſolent; & contradictione, tamquam reſpondeant: id quod fit non recte. Nam cum ſit *declamatio forenſium actionum meditatio*, cur non utrumque protinus locum exerceat? Cujus rationis ignari, ex more, cui aſſueverunt, nihil in foro putant eſſe mutandum. Sed in ſcholaſticis quoque nonnumquam evenit,

antequam id, de quo lis eſt, exponas & confirmes, crimina illa refutare debes; aut, ſi id fieri non poteſt, labefactare. TURNEB. *amovenda*. MSS. Alm. Colb. Ven. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Sich. Gryph. Colin. Baſil. (quae in marg. *dimovenda*) *Amolienda*. Obr. & Gibſon. & hoc placet. ut lib. v. 13. *Videndum etiam ſimul nobis plura aggredienda ſint, an amolienda ſingula*. BURM.

Propria quaeſtio eſt.] Francius mallet *proprie*.

Defendendus eſt.] *Sit*. V. C. Alm. Obr.

Nonne optime patronus.] *Nonne patronus*. Vallae liber. *nonne optimus patronus*. Ald. Colin.

Impudicitiae quam veneficii.] Nam Caelius accuſabatur, quod venenum adverſus Clodiam comparaſſet: parum tamen pudice vitam antea tranſegerat. TURNEB. alios *impudentiae* legere Aſcenſ. notat.

Quam veneficiis.] *Veneficii* eraſa litera *s* rectius legeretur. REGIUS. *veneficiis*. Locat.

In quibus ſolis omnis.] *Omnibus*. V. C. Alm.

Deinde cum narret.] Aut *cum* particula videtur expungenda, vel *tum* loco ejus adſcribenda. REGIUS. An *cum narret de bonis Pellae, totamque de vi explicet cauſſam*. editor Leidenſis. *deinde cum narret de bonis Pellae, totamque de vi explicet*. Vallae liber, ſed a ſecunda manu correctum *paullatim*. ut Obrecht. *De bonis Pallae*. V. C. Alm. latet ulcus. *de bonis Pallae* eſt apud Cicer. pro Caelio cap. 10. quam partem cum Craſſus peroraſſet, tranſit Cicero ad alteram de vi Dioni illatam. itaque legerem. *deinde cum narrarit de bonis Pallae, totam deinde de vi explicet cauſſam*. BURM.

Sed nos ducit.] Ex declamandi ratione factum eſt, ut *narratio* exordio ſemper ſubjiceretur. nam proponitur thema, quod breviter argumentum totum complectitur. nihil autem extrinſecus adhibetur de *perſonarum anteacta vita*, quae res ordinem immutare ſolet. TURNEB.

Certa quaedam.] *Certa idem*. V. C. Alm.

Ut etiam in ſecundo partis ſuae loco, &c.] Duplex eſſe poteſt intellectus, aut quod declamatores, cum antea res expoſita ſit, iterum eam narrent: aut quod etiam iterum narrare ſoleant loco partis adverſae. TURNEB.

Nam cum pro petitore.] *Dicunt*, librariorum negligentia praetermiſſum, eſt adſcribendum, ut legamus, *nam cum pro petitore dicunt*. REGIUS.

Et expoſitione.] *Ut*. V. C. Alm.

Tamquam prius agant.] *Tamquam priores agant*. MS. Colb.

Et contradictione.] De illis contradictionibus vide *Fab. l. 5. in c. de refutatione*. TURNEB.

Idque fit non recte.] Negativam particulam, ut quae ſenſum pervertit, expungendam eſſe ex ea ratione, quae ſubjicitur, facile perſpicitur. Cum enim, inquit, declamatio nos praeparet ad forenſes cauſſas agendas, merito in utrumque locum & accuſandi & defendendi exercemur. REGIUS. videtur expungendum *non*, aut legendum *non ab re fit*. ASCENS. *idque fit recte*. MSS. Bodl. Alm. Gryph. Colin. Vidov. *non ab re*. Vaſc. & Steph. Gryph. in marg. *idque fit non recte*. Baſil. *id quod fit non recte*. Leid. Obr. Gibſ.

Nam cum ſit declamatio.] Reprehendit *declamatores*, qui male confundant officia, quae alioqui erant ſejungenda: quemadmodum lib. 5. ineptas reprehendit contradictiones. TURNEB.

Utrumque potius.] *In utrumque*. V. C. Alm.

Exerceat.] *Exerceant*. Locat. Ald. Colin.

Aſſueverunt.] *Aſſuerunt*. V. C. Alm.

nit, ut pro narratione ſit propoſitio. Nam quid exponet, qui zelotypum malae tractationis accuſat? aut qui Cynicum apud cenſores reum de moribus facit? cum totum crimen uno verbo in qualibet actionis parte poſito ſatis indicetur. Sed haec hactenus. Nunc, quae ſit narrandi ratio, ſubjungam. *Narratio eſt rei factae aut non factae utilis ad perſuadendum expoſitio.* Vel (ut Apollodorus finit) *oratio docens auditorem, quid in controverſia ſit.* Eam plerique ſcriptores, maxime qui ſunt ab Iſocrate, volunt eſſe *lucidam, brevem, veriſimilem.* Nec enim refert, an pro *lucida* perſpicuam, pro *veriſimili* probabilem credibilemve dicamus. Eadem nobis placet diviſio: quamquam & Ariſtoteles ab Iſocrate parte in una diſſenſerit, praeceptum brevitatis irridens, tamquam neceſſe ſit, longam aut brevem eſſe expoſitionem, nec liceat ire per medium. Theodorei quoque ſolam relinquunt ultimam partem, quia nec breviter utique, nec dilucide ſemper ſit utile exponere. Quo diligentius diſtinguenda ſunt ſingula, ut, quid quoque loco proſit, oſtendam. Narratio eſt, aut tota pro nobis, aut tota pro adverſario, aut mixta ex utriſque. Si erit tota pro nobis, contenti ſimus iis tribus partibus, per quas efficitur, quo judex facilius intelligat, meminerit, credat. Nec quiſquam reprehenſione dignum putet, quod propoſuerim eam, quae ſit tota pro nobis, debere eſſe

Nam quid exponet, &c.] Utrinque narratur in *declamatione*, aliquando duntaxat proponitur. Hoc autem thema declamatorium eſt. Accuſat autem virum uxor malae tractationis, cum miſeris modis ab eo afficitur. TURNEB.

Poſito.] *Propoſito.* Ald. Locat. Colin. *propoſitio ſatis judicetur.* marg. Baſil.

Narratio eſt rei factae, &c.] Valla hoc loco legit, *vel ut factae:* quae videtur eſſe probabilior lectio, cum ita Cicero finiat in *lib. de Inventione.* (lib. I. c. 14.) qui tamen *non factae* legunt, id poſitum dicunt ob reum, qui in cauſis conjecturalibus rem ſe non feciſſe narrat. TURNEB. *vel ut factae.* Vaſc. Steph. *aut ut factae.* Argent. Obr.

Qui ſunt ab Iſocrate.] *Ii qui ſunt.* V. C. Alm. *ab Iſocrate* vero eleganter dictum, id eſt Iſocratici, ejus ſectam ſequentes: ut Cicero pro Muraen. 3. *Noſtri illi a Platone & Ariſtotele moderati homines & temperati ajunt.* & II. Tuſcul. 3. *quid enim dicant, & quid ſentiant ii, qui ſunt ab ea diſciplina, nemo mediocriter quidem doctus ignorat.* BURM.

Quanquam & Ariſtoteles.] Ariſtoteles *lib.* 3. *cap.* 16. *ad Theodecten*, eos irridet, qui *narrationem eſſe brevem* volunt. nam cum ſit officium oratoris bene dicere, id non poſitum eſt in longo aut brevi, ſed in mediocri. Attamen cum *brevitatem* dicimus, *pro mediocritate* hic uſurpamus. TURNEBUS.

Diſſenſerit.] *Diſſentit.* PITHOEUS. minime muta. noſter enim ſaepe ſubjunctivum ſubnectit τῷ *quamquam.* vide praefat. lib. I. & cap. 5. 6. & 8. & alibi paſſim.

Praeceptum brevitatis.] *Praeceptum veritatis irridens in ſereis tanquam*, &c. V. C. Alm.

Brevem eſſe.] *Eſſe* non habet. V. C. Alm.

Theodorei quoque ſolam.] *Theodorei quoque ſcholae ſolam relinquunt.* Vaſc. Steph. Sich. Baſil. *Theodori quoque ſolam.* V. C. Alm. Vidov.

Quo diligentius.] *Quod.* V. C. Alm.

Ut quid quoque.] Inſcitia quorumdam depravatus eſt hic locus, qui, dum emendare volunt, omnia pervertunt. *que* namque particula eraſa priſtinae reſtituitur integritati, ut legatur, *ut quid quo loco proſit.* fere autem in ſimili locutionis genere ubique exemplaria ſunt depravata. REGIUS. *quid quo.* margo Steph. *quid quoque*, pro *quid & quo* exponit Aſcenſius.

Narratio eſt aut tota, &c.] Huc pertinet iſta diviſio, ut oſtendat, quibus narrationis virtutibus ſit utendum. nam quaedam *narratio* magis veri ſimilitudinem deſiderat, alia omnes partes, atque ita deinceps. TURNEB.

Pro adverſario.] *Pro adverſariis.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Quo judex.] *Quod facilius judex.* V. C. Alm.

Quae

eſſe veriſimilem, cum vera ſit. Sunt enim plurima vera quidem, ſed parum credibilia, ſicut falſa quoque frequenter veriſimilia. Quare non minus laborandum eſt, ut judex, quae vera dicimus, quam quae fingimus, credat. Sunt quidem hae, quas ſupra retuli, virtutes aliarum quoque partium. Nam & per totam actionem vitanda eſt obſcuritas, & modus ubique cuſtodiendus, & credibilia eſſe oportet omnia, quae dicuntur. Maxime tamen haec in ea parte cuſtodienda ſunt, quae prima judicem docet: in qua ſi acciderit, ut aut non intelligat, aut non meminerit, aut non credat, fruſtra in reliquis laborabimus. Erit autem *aperta narratio* atque *dilucida*, ſi fuerit primum expoſita verbis propriis & ſignificantibus, & non ſordidis quidem, non tamen exquiſitis, & ab uſu remotis: tum diſtincta rebus, perſonis, temporibus, locis, cauſſis, ipſa etiam pronunciatione in hoc accommodata, ut judex, quae dicuntur, quam facillime accipiat. Quae quidem virtus negligitur à plurimis, qui, ad clamorem diſpoſitae, vel etiam forte circumfuſae, multitudinis compoſiti, non ferunt illud intentionis ſilentium: nec ſibi diſerti videntur, niſi omnia tumultu ac vociferatione concuſſerint: rem indicare, ſermonis quotidiani, & in quemcumque etiam indoctiorum cadentis, exiſtimant: cum interim, quod tamquam

Quae vera dicimus.] *Quae vere dicimus, quamquam fingimus.* V. C. Alm.

Sunt quidem hae, &c.] Hoc praeceptum ex *ſecundo de Oratore cap.* 80. eſt ſumptum. nam illic Cicero *narrationis virtutes* non magis eſſe docet ejus, quam argumentationis, quam exordii: quod antea dixit quoque Fabius *de virtutibus exordii.* TURNEB.

Nam & per totam, &c.] Hoc item ex 2. *de Orat. Cicer. Apertam enim narrationem tam eſſe oportet, quam caeteras, ſed hoc magis in hac elaborandum eſt, quod & difficilius eſt, non eſſe obſcurum in re narranda, quam aut in principio, aut in argumento, aut in purgando, aut in perorando; & majore periculo haec pars orationis obſcurior eſt, quam caeterae, vel quia ſi quo alio in loco eſt dictum quid obſcurius, tantum id perit, quod ita dictum eſt, narratio totam obcaecat orationem: vel quod alia poſſis, ſemel ſi obſcurius dixeris, dicere alio loco planius, narrationi unus in cauſa locus*, &c. quae ſeq. *Idem.*

Maximeque haec.] *Maxime tamen haec.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Gryph. Vidov. Obr. *maximeque tamen.* Colin.

Aut non intelligat.] Sit ergo *aperta* & *lucida.* TURNEB.

Aut non meminerit.] Sit *brevis*, ut eo magis memoria teneat. *Idem.*

Aut non credat.] Sit *veriſimilis* & credibilis. *Idem.*

Erit autem aperta.] Cicero loco ſupradicto, *Erit autem perſpicua narratio, ſi verbis uſitatis, ſi ordine temporum conſervato, ſi non interrupte narrabitur*, & caetera, quae ſequuntur. Sulpitius Victor *narrationem apertam* fieri ait, ſi *à recto caſu incipiat*, ut ferme ſunt *narrationes Tullianae.* Porro qua ratione perſpicua fiat oratio, abunde explicat *Fabius lib.* 8. cujus praeceptiones huc ſunt transferendae. *Idem.*

Laberabimus] *Laberavimus.* V. C. Alm.

Tum diſtincta rebus.] Tribus rebus perſpicua fit narratio, *verbis, rebus, & ipſa actione.* de his igitur tribus agit Fabius. TURNEB.

Quam facillime accipiat.] Fabius *libro undecimo capite de pronunciatione*, quam requirat narratio actionem docet. *Idem.*

Quae quidem virtus.] *Cic. in Orator.* & *Fabius* ipſe frequenter alias ſedatam & tranquillam eſſe debere actionem pronunciationemque in narrationibus exiſtimant. TURNEB.

Circumfuſae.] *Confuſae.* marg. Baſil.

Non fecerunt illud.] *Ferunt* ſine controverſia mihi legendum videtur. neque enim *fecerunt* ullo pacto ſenſui convenire poteſt. REGIUS. *fecerunt* eſt in Locatelli editione. eleganter autem intentionis ſilentium exprimit Plinius lib. 1. Ep. 10: *quo* (ſilentio) *ego, cum dico vel recito, non minus quam clamore delector; ſit modo ſilentium acre, & intentum & cupidum ulteriora audiendi.* BURM.

Indo-

Digitized by Google

quam facile contemnunt, neſcias, praeſtare minus velint, an poſſint. Neque enim aliud in eloquentia, cuncta experti, difficilius reperient, quam id, quod ſe dicturos fuiſſe omnes putant, poſtquam audierunt: quia non bona judicant eſſe illa, ſed vera. Tum autem optime dicit orator, cum videtur vera dicere. At nunc, velut campum nacti expoſitionis, hîc potiſſimum & vocem flectunt, & cervicem reponunt, & brachium in latus jactant, totoque & rerum & verborum & compoſitionis genere laſciviunt: deinde (quod ſit monſtro ſimile) placet actio, cauſſa non intelligitur. Verum haec omittamus, ne minus gratiae, praecipiendo recta, quam offenſae, reprehendendo prava, mereamur. *Brevis* erit *narratio* ante omnia, ſi inde coeperimus rem exponere, unde ad judicem pertinet: deinde, ſi nihil extra cauſſam dixerimus: tum etiam ſi reciderimus omnia, quibus ſublatis, nec cognitioni quidquam, nec utilitati detrahatur. Solet enim eſſe quaedam partium brevitas, quae longam tamen efficit ſummam. *In portum veni, navim proſpexi, quanti veheret interrogavi, de precio convenit, conſcendi, ſublatae ſunt ancorae, ſolvimus oram, provecti ſumus.* Nihil horum

Indoctiorum.] *Indoctorum.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov. deinde, *cadentis eſſe exiſtimant.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Colin. Vidov.

Neſcias praeſtare minus velint, &c.] Dubitare quis poterat, utrum minus velint proprie loqui, an minus poſſint. adimit autem Fabius hoc ſermone iſtis novatoribus & facultatem & voluntatem purae orationis, & ad hunc modum exponit Fabii verba Eraſmus in commentariis de verborum & rerum copia. MOSELLANUS. *Iſtis cacozelis* & voluntatem & facultatem detraxit Fabius perſpicue dicendi; nec enim dicunt aperte, quia illis hoc non placet: & ut dicere velint, non tamen poterunt. TURNEB.

An poſſint.] *Ac poſſint.* Locat.

Eloquentia cuncta experti.] *Concta.* Locat. *coacta.* margo Steph.

Difficilius reperient.] *Facilius reperitur.* marg. Baſil. *difficilius reperirent.* Ald.

Sed vera.] Adde negationem, ut ſit; *ſed nec vera.* PHILAND. *ſed nec vera.* Vaſc. Steph. Baſil.

Vera dicere.] *Vere dicere.* V. C. Alm.

At nunc.] *Ac.* Steph. Roign.

Cervicem reponunt.] *Reponere* hic pro reflectere poſitum videtur, ut apud Virgil. III. Georg. 76. de pullo equino.

Altius ingreditur & mollia crura reponit.

id eſt retro ponit, reflectit, recurvat. GALLAEUS.

Et brachium in latus jactant.] In narratione *actio* debet eſſe *lenior*, & ſermoni quotidiano propinquior. haec autem apta eſt contentionibus & majoribus affectibus. TURNEB.

Id quod ſit monſtri.] *Id* non habent. V. C. Alm. Locat. Ald. Colin. Gryph. Vidov. Obr.

Brevis erit narratio.] Vide *Cic. ſecundo de Orat.* ubi haec doctiſſime tradit. item *lib. 1. de Inven. cap.* 20. Libet huc adſcribere praeceptum Plinii junioris *lib. 5. epiſt. elegantiſſ. In ſumma ego officium ſcriptoris exiſtimo, titulum ſuum legat, atque identidem interroget ſe, quid coeperit ſcribere: ſciatque, ſi materiae immoratur, non eſſe longum, longiſſimum ſi aliquid accerſit atque attrahit,* & quae ſeq. Quod opportune ad brevitatem narrationis referri poteſt. TURNEB.

Solet enim eſſe.] Haec exponendi forma *epitrochaſmos* vocatur. quanquam autem breviter videtur rem percurrere, tamen multitudine membrorum in prolixitatem cadit. *Idem.*

Longam tamen efficit ſummam.] Infra dicit: *Quaedam in partibus blandiuntur, ſed in ſummam non conſentiunt.* PITHOEUS.

In portum veni.] *Venit.* V. C. Alm.

Navim proſpexi.] *Conſpexi.* marg. Baſil.

De precio convenit.] *Conveni.* MSS. Bodl. Joan. rectius & latinum magis.

Solvimus oram.] Hic manifeſte coarguitur error illius arrogantiſſimi nebulonis, quem nuper in media Academia Patavina convicimus aſſerentem, *oram* in epiſtola Fabii ipſius ad Tryphonem pro aura & vento eſſe accipiendam, atque ad illud verbum *precemur* referendam. Hic enim nullum eſt aliud verbum, quam *ſolvimus.* quare *oram* pro fune accipiamus oportet. REGIUS. *Ora* funis eſt, quo

horum dici celerius poteſt, ſed ſufficit dicere, *è portu navigavi.* Et, quoties exitus rei ſatis oſtendit priora, debemus hoc eſſe contenti, quo reliqua intelliguntur. Quare cum dicere liceat, *Eſt mihi filius juvenis*, omnia illa ſupervacua, *cupidus ego liberorum uxorem duxi, natum ſuſtuli, filium educavi, in adoleſcentiam perduxi.* Ideoque Graecorum aliqui aliud circumciſam expoſitionem, id eſt σύντομον, aliud brevem putaverunt: quod illa ſupervacuis careret, haec poſſet aliquid ex neceſſariis deſiderare. Nos autem brevitatem in hoc ponimus, non ut minus, ſed ne plus dicatur, quam oporteat. Nam iterationes quidem, & ταυτολογίας & περισσολογίας, quas in narratione vitandas quidam ſcriptores artium tradiderunt, tranſeo. Sunt enim haec vitia non tantum brevitatis gratia refugienda. Non minus autem cavenda erit, quae nimium corripientes omnia ſequitur, obſcuritas: ſatiuſque eſt aliquid narrationi ſupereſſe, quam deeſſe. Nam ſupervacua cum taedio dicuntur,

quo navis e puppi adligatur retinaculo alicui ipſius portus: ſic enim exponit hunc locum Sypontinus Pontifex, quemadmodum vides lib. I. Epiſtola ad Tryphonem, quo mavult legere *auram.* Neque deſunt, qui, diverſam lectionem ſecuti, *oram* legunt, ut ſit ſenſus ſolvere oram, a litore diſcedere. Ego tanto codicum conſenſui, qui *oram* habent, repugnare non audeo. Mosellan. ſcribe *ora* auferendi caſu, pro *ab ora*, ut in praefatione voluminis. Philand. & hic quidam *auram* legunt.

Provecti ſumus.] *Profecti* mihi rectius legi videtur, hoc eſt diſceſſimus. Regius. *profecti* codex Vall. & Almel. ſed perperam: nec Aſcenſio auſcultandum, qui ideo *profecti* praefert, quia ſoluta ora, ſemper proficiſcimur, non tamen provehimur, id eſt, procul avehimur. quod ſi jam demus aliquando fieri adverſante vento, (quo tamen non temere oram ſolvunt nautae) quis in hac narratione, certe ex aliquo auctore petita, id non contigiſſe ſtatuat, ut e portu navigantes, vento ſecundo uſi, provecti fuerint? praeterea *provehi* nihil aliud notat, niſi promovere iter, ut patet ex ipſo Virgilii loco, quem adducit ex lib. III. Aeneid. 72. *Provehimur portu*, & altero eodem lib. 506.

Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta.

ſic & apud Val. Flac. IV. 421.

Immiſſiſque ratem ſua per freta provehat Euris.

& Cicer. de inventione II. 52. *navis in portum provehitur.* qui etiam de lenta navigatione uſus hoc verbo in Verr. V. 32. *poſteaquam paullum provecta claſſis eſt, & Pachynum quinto die denique appulſa eſt.* & hoc indicat ipſe Fabius, qui omnia haec orationis ſuperfluae membra contrahit in unum, *e portu navigavi.* Burm.

Ideoque Graecorum aliqui.] Συντομία, id eſt, *conciſio*, expoſitio eſt apud Graecos, cui nihil deeſt, aut ſupereſt, opponiturque τῇ μακρολογίᾳ, quae aliquid ſupervacuum habet. At Graecis eſt *brevitas*, cum ita ſtrictim narratur, ut aliquid deſideretur: cui opinioni non aſſentitur Fabius, qui brevitatem in mediocritate ponit. Turneb.

Et ταυτολογίας & περισσολ.] Id eſt, ſuperfluas locutiones. per *iterationes* intelligo, quas Grammatici vocant ἐπαναλήψεις & ἐπαλλογίας, id eſt, *repetitiones & iterationes* ejuſdem ſententiae, idque per eadem verba. Mosell. haec autem ſunt vitia non ſolum narrationis, ſed totius orationis, ſoloeciſmo finitima. Regius. Ταυτολογία eſt *ejuſdem verbi aut ſermonis iteratio otioſa*: περισσολογία vero *ſermo eſt ſupervacuus.* Porro haec non ſolum vitanda ſunt, quia contra brevitatem ſiunt, ſed quia contra orationis ornatum, ut docet *Fabius libro octavo.* Turneb.

Quas in narrationes.] *Quaſi i. n. vitandas quidem.* V. C. Alm.

Fugienda.] Ita Venet. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *refugienda.* V. C. Alm. & Leidenſis editio.

Nimium corripientes.] Huc ſpectant illa Ciceronis in Bruto cap. 13. *Brevitas autem laus eſt interdum in aliqua parte dicendi, in univerſa eloquentia laudem non habet.* Almelov.

Satiuſque eſt aliquid.] Nam ut *libro* I. 12. ait Fab. *non tam obeſt audire ſupervacua, quam ignorare neceſſaria.* Cic. tamen *in Orat.* *In omnibus rebus videndum eſt quatenus. etſi enim ſuus cuique modus eſt, tamen magis offendit nimium, quam parum.* non de narratione hic loquitur, ſed de genere dicendi. Lege de hac re *Rodolphum libro tertio, capite quinto.* Turneb.

Narrationi ſupereſſe.] *Narrationis.* V. C. Alm.

Supervacua.] Horat. art. Poet. 337.

dicuntur, neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur. Quare vitanda etiam illa Salluſtiana (quamquam in ipſo virtutis locum obtinet) brevitas, & abruptum ſermonis genus: quod otioſum fortaſſe lectorem minus fallit, audientem tranſvolat, nec, dum repetatur, exſpectat: cum praeſertim lector non fere ſit, niſi eruditus; judicem rura plerumque in decurias mittant, de eo pronuntiaturum, quod intellexerit: ut fortaſſe ubique, in narratione tamen praecipue, media haec tenenda ſit via dicendi, *quantum opus eſt, quantum ſatis eſt.* *Quantum opus eſt* autem non ita ſolum accipi volo, quantum ad judicandum ſufficit: quia non inornata debet eſſe brevitas, alioqui ſit indocta. nam & fallit voluptas, & minus longa, quae delectant, videntur: ut amoenum ac molle iter, etiam ſi eſt ſpatii amplioris, minus fatigat, quam durum arduumque compendium. Nec enim mihi umquam tanta fuerit cura

Omne ſupervacuum pleno de pectore manat. Almel.

Salluſtiana.] Sidon. Apoll. carm. 23.
Et te, qui brevitate, Criſpe, polles. Almel.

Abruptum ſermonis genus.] Qui ſine ulla praeparatione fit, *abruptus ſermo* vocatur. Regius. quaſi utebantur Lacones dicendi genere; ut Symmach. lib. I. Epiſt. 45. *memini brevitatem Spartanam laudi quondam fuiſſe. Sed ego tecum Romanis legibus ago, &, ſi ita vis, Atticis, quibus tantum decus a facundia fuit, ut mihi videantur Lacones metu collocationis in diverſum ſtudia collocaſſe.* Ariſtoph. Acharn. verſ. 302. *σοῦ δ' ἐγὼ λόγους λέγοντος οὐκ ἀκούσομαι μακρούς, ὅτι ἐσπείσω Λάκωσιν. te non audiam, praeſertim ſi prolixa verba des, quoniam foedus iniſti cum Laconibus.* Cicer. lib. XI. Epiſt. fam. 25. *non imitor λακωνισμὸν tuum.* vide Plin. I. Epiſt. 20. Almel. *abruptus ſermo* eſt ſine ambagibus & circumitione verborum rem ipſam breviter indicans, ut ſolet eſſe hominibus fervidis; quam mox *ſimplicem & undique praeciſam narrationem* vocat. ita Themiſtocles apud Juſtin. II. 15. *non exiſtimabat abrupte agendum*; & noſter lib. III. 8. *abrupte incipere.* ſic *abruptum ingenium* Silio lib. VII. 219. eſt praeceps, ardens; ita & *abrupti* quoque *fontes* paſſim dicuntur, qui non leni tractu, ſed praecipiti curſu cadunt & labuntur, ut Flor. IV. cap. 6. *abruptos torrentes* dixit & alii. Burman.

In decurias mittant.] *Equites* cum ſenatoribus judicabant, erantque in decurias diviſi, id eſt, in portiones, ac per vices de cauſis cognoſcebant. ipſi porro *Equites* agriculturae ſaepenumero vacabant, homines plerunque *indocti*: quod ait Cic. pro Cluentio. Turneb. non hic de equitibus, ſed de decuriis judicum, quorum frequens mentio, poſt Auguſti praeſertim tempora, in quibus paucos fuiſſe Equites ex Plinii lib. XXXIII. I. apparet, qui pleroſque in ferreo annulo fuiſſe ait, neque *Equites*, ſed *Judices* dictos. & quatuor ab Auguſto inſtitutis decuriis, quintam a Caligula additam tradit Sueton. c. 16. ſextam a Galba negatam idem cap. 14. de his ergo decuriis agit Quinctilianus, non de antiquioribus temporibus, quibus Equites cum Senatoribus judicabunt, quod Gracchus inſtituerat. Burm.

Fortaſſe ubique.] *Ubicunque.* V. C. Alm. Obr.

Utique praecipue.] *Utique* omittunt MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Colin. Vidov. Obr.

Media haec tenenda ſit via.] Haec elegantiſſime apud *Rodolphum lib. 3. cap. 5.* traduntur. Turneb.

Tenenda ſit via.] *Sunt.* V. C. Alm.

Quantum opus eſt autem.] Cum breviter narrabimus, ornamenta tamen *narrationi* erunt adhibenda, idque eo magis erit faciendum, quanto narratio erit prolixior. nam voluptas ex prolixitate detrahit. Turneb.

Judicandum.] *Indicandum.* V. C. Alm. Ald. Vidov. Par. Steph.

Quia non inornata.] *Quia & non.* V. C. Alm.

Arduumque.] *Ariduumque.* MSS. Bodl. Alm.

Nec enim mihi umquam tanta fuerit cura brevitatis. &c.] Plinius libr. I. Epiſt. 20. *Brevitatem ego cuſtodiendam eſſe confiteor, ſi cauſa permittat: alioqui praevaricatio eſt tranſire dicenda: praevaricatio etiam, curſim & breviter attingere, quae ſint inculcanda, infigenda, repetenda. Nam pleriſque longiore tractatu vis quaedam & pondus accedit. Utque corpori ferrum: ſic oratio animo, non ictu magis, quam mora, imprimitur. Et hercule, ut aliae bonae res; ita bonus liber melior eſt quiſque, quo major.* Vide ibi plura. Ammianus Marcellinus lib. 15. cap. I. *Reſidua, quae ſecuturus aperiet textus, pro virium captu limatius abſolvemus, nihil obtrectatores longi, ut putant, operis formidantes. Tunc enim laudanda eſt brevitas, cum, moras rumpens intempeſtivas, nihil*

cura brevitatis, ut non ea, quae credibilem faciunt expoſitionem, inſeri velim. Simplex enim & undique praeciſa, non tam *narratio* vocari poteſt, quam *confuſio*. Sunt porro multae conditione ipſa rei longae narrationes, quibus extrema (ut praecepi) prooemii parte ad intentionem praeparandus eſt judex: deinde curandum, ut omni arte vel ex ſpatio ejus detrahamus aliquid, vel ex taedio. Ut minus longa ſit, efficiemus, quae poterimus, differendo, non tamen ſine mentione eorum, quae differemus. *Quas cauſſas occidendi habuerit, quos aſſumſerit conſcios, quemadmodum diſpoſuerit inſidias, probationis loco dicam.* Quaedam vero ex ordine praetermittenda, quale eſt apud Ciceronem, *Moritur Fulcinius: multa enim, quae ſunt in re, quia remota ſunt à cauſſa, praetermittam.* At partitio taedium levat. *Dicam, quae acta ſint ante ipſum rei contractum; dicam, quae in re ipſa; dicam, quae poſtea.* Ita tres potius modicae narrationes videbuntur, quam una longa. Interim expediet expoſitiones brevi interfatione diſtinguere. *Audiſtis, quae ante acta ſunt; accipite nunc, quae inſequuntur.* Reficietur enim judex priorum fine, & ſe velut ad novum rurſus initium praeparabit. Si tamem, adhibitis his quoque artibus, in longum exierit ordo rerum, erit non inutilis in extrema parte commonitio: quod Cicero etiam in brevi narratione facit. *Adhuc, Caeſar, Q. Ligarius omni culpa caret. domo eſt egreſſus non modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimam quidem belli ſuſpicionem, &c.* Credibilis autem erit

hil ſubtrahit cognitioni juſtorum. Martialis lib. 2. Epigram. 77. verſ. 7.

Non ſunt longa, quibus nihil eſt, quod demere poſſis.

Ubi conſule Matthaei Raderi Commentarium. PAREUS.

Ea quae credibilem.] *Eamque credibilem.* V. C. Alm.

Ut undique praeciſa.] *Et*, loco *ut* particulae, ſatis conſtat eſſe legendum. REGIUS. *ut.* Locat. *etiam undique praeciſa.* Ald.

Sunt porro multae.] Nonnullae ſunt ſnapte natura *longae* nimis *narrationes*, quare quatuor ſubjicit praeceptiones, quibus & taedium & prolixitas vitatur, cum aliquid *praetermittimus*, *differimus*, *partitione utimur*, *& interſatione*. TURNEB.

Ut omni arte.] *Omnia arte.* Ald.

Spatio.] Id eſt, longitudine.

Aſſumpſerit conſcios.] *Socios.* Ald. *quos ſibi conſcios aſſumpſerit.* Baſil.

Quale eſt.] *Qua eſt.* V. C. Alm.

Moritur Fulcinius.] Ex oratione *pro A. Caecinna.* cap. 4. TURNEB.

Multa enim.] *Etiam* in margine Gryphianae editionis manus quaedam viri docti notaverat.

Quae ſunt.] *Qui.* V. C. Alm. forte prô *quia.*

At partitio.] *Et.* Obr.

Quae in re ipſa.] *Quae in re facta.* V. C. Alm. Steph. Roign.

Expediet.] *E* vocali eraſa *expedit*, ut ſit tempus praeſens, legatur. REGIUS.

Interfatione diſtinguere.] *Interfationem* appellat Fabius propoſitionem, quae, commonitionis cauſa, aut levandi judicis gratia, inter narrationis partes inſeritur. TURNEB. *interſectione.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Obr.

Commonitio.] *Commonitionem* hic appellat Fabius repetitionem quandam, quae epilogi more breviter recolligat, quod in narratione poſitum eſt ad commonefaciendum judicem. TURNEB. *commotio.* Cod. Vall. ſed adſcriptum in margine *commonitio.*

Cicero.] Oratione pro Ligario cap. 2.

Culpa caret.] In Cicerone pro *caret* ſcriptum eſt *vacat.* PHILAND. eadem diverſitas apud Ovid. IV. Epiſt. 28.

Fama (velim quaeras) crimine noſtra vacat.

& II. Faſt. 10.

Dextraque non omni munere noſtra vacat.

& ſaepe alibi. BURM.

Digitized by Google

rit narratio ante omnia, ſi prius conſuluerimus noſtrum animum, ne quid naturae dicamus adverſum: deinde ſi cauſſas ac rationes factis praepoſuerimus, non omnibus, ſed de quibus quaeritur. : ſi perſonas convenientes iis, quae facta credi volemus, conſtituerimus: ut *furti reum, cupidum: adulterii, libidinoſum: homicidii, temerarium.* Vel contra, ſi defendemus. Praeterea loca, tempora, & ſimilia. Eſt autem quidam etiam ductus rei credibilis, qualis in comoediis, & in mimis. Aliqua enim naturaliter ſequuntur & cohaerent, ut, ſi bene priora narraveris, judex ipſe, quod poſtea ſis narraturus, exſpectet. Ne illud quidem fuerit inutile, ſemina quaedam probationum ſpargere: verum ſic, ut narrationem eſſe meminerimus, non probationem. Nonnumquam etiam argumento aliquo confirmabimus, quod propoſuerimus, ſed ſimplici & brevi, ut in veneficiis, *Sanus bibit, ſtatim concidit, livor ac tumor confeſtim eſt inſecutus.* Hoc faciunt & illae praeparationes, cum *reus dicitur robuſtus, armatus, ſollicitus, contra infirmos, inermes, ſecuros.* Omnia denique, quae probatione tractaturi ſumus, *perſonam, cauſſam, locum, tempus, inſtrumentum, occaſionem,*

Credibilis autem.] *Credibilis* erit *narratio*, ſi ſecundum naturam dicamus, ſi rationem praecipuis quaeſtionibus reddamus, ſi decorum ſervemus, praeterea ſi circumſtantias adjunxerimus, eaſque ſervaverimus. Turneb.

Naturae adverſum.] Ut hominem ſe, aut uxorem, aut parentem occidiſſe. eos enim quiſque natura diligit: ut *timidus* caedem faciat, *liberalis* furetur, *pudicus* virginem violet, *ſenex* pudicitiae inſidietur, nihilque recte conſuluerit; *vir fortis* timide ſupplicaverit, & hujuſmodi adverſa naturae. & ſi quid ex his advenerit, in eo elaborandum erit, ut id credibile oſtendamus. ut Cicero *pro Cluentio*, omne Cluentii periculum à matre eſſe, ideoque odii cauſam matris in filium & impudicam matris audaciam multis oſtendit. Videndum igitur, quae ſit *natura rerum & perſonarum*, quid conveniat, quid diſconveniat. *Idem.* hinc *naturae fidem appellat* Tertull. apolog. c. 8. ubi v. Heraldum.

Cupidum.] *Avarum*, vel ejus rei, quam furatur, appetentem. Turneb.

Temerarium.] *Audacem* Clodium Cic. ſemper deſcribit. *Idem.*

Vel contra.] Vel *his contraria.* V. C. Alm. Obr.

Eſt autem quidam etiam.] *Ductum* appellat Fabius aptam & convenientem rerum connexionem, quae ſponte jungi videantur: qualis eſt *in comoediis. Comici* enim, quoniam res, quam deſcribunt, ficta eſt, maxime laborant, ut eam credibilem faciant, ideoque quaſdam oeconomias obſervant, per quas ex eo, quod anteceſſit, indicant, quod futurum eſt, appellaturque ille *ductus rei credibilis.* Quod etiam obſervatur in mimis: quo nomine appellantur *fabulae* quaedam, quae poſitae ſunt in vilium perſonarum imitatione. Turnebus.

Quidam etiam.] *Quidam ductus rei credibilis, qualis in comoediis etiam &c.* V. C. Alm.

Semina probationum.] Ut pro Milone *Clodii minae*, Clodii Miloniſque *habitus*, & ſimilia. Nam cum totius confirmationis & refutationis fundamentum ſit *narratio*, non eſt dubium, quin ſemina probationum continere debeat. Fluunt autem *probationes* omnes à locis uniuſcujuſque conſtitutionis, maxime propriis, quos in aliqua circumſtantiarum fundari neceſſe eſt. Turneb.

Sic, ut narrationem.] *Sicut.* V. C. Alm. *verum ut.* Stephan.

Nonnumquam etiam.] *Nonnumquam etiam tamen.* V. C. Alm. Locat. Ald. *tamen etiam.* Obrecht.

Ut in veneficiis ſanus bibit.] Vide exemplum in oratione *pro Cluentio.* Turneb.

Robuſtus, armatus contra infirmos.] Deeſt ea dictio, quae reſpondet membro *ſecuros.* quare adde *praeparatus*, aut quippiam tale. nam lib. v. cap. 10. *praeparatis* opponet *nec opinantes*, id eſt, ſecuros. Philand.

Sollicitus.] Non agnoſcunt hanc vocem. MSS. Joan. Bal. Colb. Alm. Andr. Ven. Loc. Ald.

Delibabimus.] Gibſon edidit *deliberabimus*, niſi ſit error operarum.

Aliquando

ſionem, narratione delibabimus. Aliquando, ſi deſtituti fuerimus his, etiam fatebimur vix eſſe credibile, ſed verum, & hoc majus habendum ſcelus: *neſcire nos, quomodo factum ſit, aut quare: mirari, ſed probaturos*. Optimae vero praeparationes erunt, quae latuerint, ut à Cicerone ſunt quidem utiliſſime praedicta omnia, per quae *Miloni Clodius, non Clodio Milo inſidiatus* eſſe videatur: plurimum tamen facit illa calidiſſima ſimplicitatis imitatio: *Milo autem, cum in ſenatu fuiſſet eo die, quoad ſenatus eſt dimiſſus, domum venit: calceos & veſtimenta mutavit, paulliſper, dum ſe uxor, ut fit, comparat, commoratus eſt*. Quam nihil praeparato, nihil feſtinato feciſſe videtur Milo! Quod non ſolum rebus ipſis vir eloquentiſſimus, quibus moras & lentum profectionis ordinem ducit, ſed verbis etiam vulgaribus & quotidianis, & arte occulta conſecutus eſt: quae ſi aliter dicta eſſent, ſtrepitu ipſum judicem, ad cuſtodiendum patronum, excitaſſent. Frigida videntur iſta pleriſque: ſed hoc ipſum manifeſtum eſt, quomodo judicem fefellerit, quod vix à lectore deprehenditur. Haec ſunt, quae credibilem faciunt expoſitionem. Nam ne contraria aut ſibi repugnantia

Aliquando ſi deſtituti.] Aliquando *occupationibus* eſt utendum, cum argumenta circunſtantiarum nobis deſunt, dicendumque reum quaeſiſſe facinori ſuo latebras, ut impunitus peccaret, tamen nos eſſe probaturos. Turneb.

Praeparationes.] *Probationes.* MS. Joan. Andr. Sich. & in marg. Vaſc. & Steph. Gryph. & Baſil.

Quae latuerint.] Diſſimulatae, & quae judicem fallant, ſuaque ſimplicitate in judicum animos irrepant. Turneb.

Plurimum tamen.] *Simplex oratio* multum facit ad credibilitatem. nam cum ſubdola non ſit, ſed humilis, facile ſubit judicis animum. haec orationis formam Trapezuntius vocat *extenuationem*. Ut enim homines ſimplices in mendacii ſuſpicionem haud temere veniunt, ita quoque haec, morum ſimplicitatem imitata, aliquoties plus fidei meretur, quam arte contorta. Adeo verum eſt proverbium, *Veritatis ſimplicem eſſe orationem.* Idem.

Milo.] In oratione pro Milone cap. 10.

Quoad ſenatus eſt dimiſſus.] *Quo a ſenatu eſt.* MS. Bodl. Andr. *quoad ſenatu.* V. C. Alm.

Ordinem ducit.] *Dicit etiam vulgaribus*, omiſſis *ſed verbis.* V. C. Alml

Strepitu ipſum.] *Strepitu ipſum judicem ad cuſtodiendum. Patronum excitaſſent.* MSS. Bodl. Bal. Andr. *judicem dein patronum.* Obrecht. & V. C. Alm. niſi quod illi *excitaſſet* habent. *judicem ad cuſtodiendum, deinde patronum excitaſſet.* Ald. recepi ſcripturam codicum optimorum: ſuſpectum enim ſe feciſſet orator, ſi nimio ornatu rem hanc ſimplicem conſpiciendam nimis dediſſet. *cuſtodire* patronum, eſt obſervare, cavere ne fraus ipſi fiat ab oratore. Ovid. Epiſt. XVII. 165.

Sic meus hinc vir abeſt, ut me cuſtodiat abſens.

ita & *obſervare* Hygin. fab. 118. *matutino tempore ſecuta eum, ut obſervaret.* ubi plura, etiam ex Quinctiliano, exempla habet Munkerus, quibus *cuſtodire* ita poni docuit. & hoc eſt, quod capite primo hujus libri dixit, *judicem libentiſſime Patronum audire, quem juſtitiae ſuae minime timet.* hoc eſt, quem non cuſtodit. Burm.

Excitaſſent.] *Excitaſſet.* Locat. Obrecht.

Frigida videntur.] *Anthypophora*, qua objectioni quorundam occurrit, hanc tantam diligentiam vitio Fabio vertentium; ſi illa *orationis ſimplicitas* ita lectoris animum ſubit & fallit, qui tamen auditore (ut antea dixit) peritior eſt, dubium non eſt, quin etiam judicem fefellerit. Turneb.

Sed hoc ipſum.] *Sed hoc manifeſtum eſt.* V. C. Alm. *ſed hoc ipſo* malebat Gallaeus. & ita Obrecht.

Fefellerit.] *Fefellerint.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Haec ſunt.] *Hae ſunt.* Ald. & marg. Baſil.

Faciunt.] *Faciant.* MSS. Alm. & Colb.

Nam ne contraria.] Rapit quoſdam in invidiam, qui hoc, ut magnum quid, praecipere voluerunt, quod non ſolum in narratione, ſed tota oratione cavendum eſt: quod Cicero multis in locis adverſariis ſuis objicit, ſed praecipue *pro Sexto Roſcio, C. Erutio.* Turneb. *nam id, quod eſt neque contraria.* V. C. Alm.

Digitized by Google

gnantia in narratione dicamus, ſi cui praecipiendum eſt, is reliqua fruſtra docetur: etiamſi quidam ſcriptores artium hoc quoque, tamquam occultum & à ſe prudenter erutum, tradunt. His tribus narrandi virtutibus adjiciunt quidam *magnificentiam*, quam μεγαλοπρέπειαν vocant, quae neque in omnes cauſſas cadit, (nam quid in pleriſque judiciis privatis, de re certa credita, locato & conducto, interdictis, habere loci poteſt ſupra modum ſe tollens oratio?) nec ſemper eſt utilis, ut vel proximo exemplo Miloniano patet. Et meminerimus multas eſſe cauſſas, in quibus confitendum, excuſandum, ſummittendum ſit, quod exponimus: quibus omnibus aliena eſt illa magnificentiae virtus. Quare non magis proprium narrationis eſt *magnifice dicere*, quam *miſerabiliter*, *invidioſe*, *graviter*, *dulciter*, *urbane*: quae, cum ſuo quaeque loco ſint laudabilia, non ſunt huic parti proprie aſſignata, & velut dedita. Illa quoque ut narrationi apta, ita ceteris partibus communis eſt virtus, quam Theodectes huic uni proprie dedit; non enim magnificam modo vult eſſe, verum etiam jucundam expoſitionem. Sunt qui adjiciant his evidentiam, quae ἐνάργεια graece vocatur. Neque ego quemquam deceperim, ut diſſimulem, Ciceroni quoque

Si cui praecipiendum.] *Sicut praecipiendum*, editio Lugdunenſis vitio ſive librarii, ſive typographi, contra omnium Codicum fidem. GIBSON.

Reliqua fruſtra.] *Aeque fruſtra.* Locat. & alii ante Aldum, & margo Steph. Baſil. *is reque fruſtra.* V. C. Alm.

His tribus narrandi.] Virtus eſt ſuperiori contraria, appellaturque à Trapezuntio *amplificatio*, ut ſuperior *extenuatio.* ſolet autem & ſententiarum & verborum magnitudine rem attollere. TURNEB.

Adjiciunt quidem.] *Quidam.* V. C. Alm. Locat. Ald. Vaſc. & Stephan. Colin. Gryph. Baſil.

De re certa.] *Decerta credita.* V. C. Alm.

Ut vel proximo.] *Velut proximo.* V. C. Alm.

Suo quaeque loco.] *Suo loco.* V. C. Alm. Locat. Colin. Vidov. *ſua quoque loco.* Ald.

Veluti dedita.] *Debita.* Roign.

Ita caeteris.] *Ita cum ceteris partibus.* Locat. Venet. Ald. Vaſc. *illa quoque partibus communis.* V. C. Alm. omiſſis reliquis.

Proprie dedit.] Francius volebat *propriam.*

Jucundam expoſitionem.] Theodectes *magnificentiam & audentiam* partes narrationis eſſe dicit. Porro *Cicer. in Partit cap.* 9. & *ſecundo de Oratore jucundam* quoque eſſe voluit, ita tamen, ut ea virtus non eſſet neceſſaria narrationi, ſed aſſumpta potius ad ornandum. hanc Fab. toti orationi communem facit. TURNEB.

Sunt qui adjiciant.] Cicero *in Partitionibus* diſcrimen ponit inter *perſpicuitatem*, & *evidentiam*, quam ipſe *illuſtrationem* facit. nam *perſpicuitas* tantum rem explicat & aperit, *illuſtratio* vero ſeu evidentia rem ita repraeſentat & illuſtrat, ut geri videatur. ergo minor *perſpicuitas*, quam *evidentia.* recte tamen Fab. *perſpicuitati evidentiam* ſubjicit. huc pertinent illa, quae dicuntur à Graecis ἐκφράσεις, quae ſunt orationes & deſcriptiones evidentes, quales hodie feruntur Calliſtrati. *Idem.*

'Ενέργεια.] Vitioſe a pleriſque legitur ἐνέργεια, quae non *evidentia* interpretatur, ſed *actus* atque *efficacia*, ἐνάργεια igitur legatur, quae *evidentia* atque *illuſtratio* transfertur. REGIUS. ἐνάργεια velut lux quaedam orationis, partim in partitionibus, partim in de Oratore, partim in Topicis. Qui hanc virtutem ea parte conſiderant, qua reddit ſermonem efficacem, & velut plus operantem, ab opere ἐνέργειαν vocant, ἔργον enim Graecis opus ſignificat: & ſic utitur vocabulo hoc Divus Hieronymus in Epiſtola quadam ad Paullinam, ſic inquiens. *Habet neſcio quid latentis energiae viva vox, & in aurem ab ore Praeceptoris diffuſa fortius ſonat.* tametſi vulgares codices fere omnes ἐνάργειαν habent. porro qui lucem, quam rebus adfert, ſpectant, ἐνάργειαν vocant, quod ἀργὸς lucidum & clarum Graecis ſignificet. & ſecundum hunc modum accipiendum eſt hoc loco apud Fabium, quando ipſe *evidentiam* vertit, & perſpicuitati velut ſpeciem ſubjicit. MOSELL. ἐνέργεια. Ald. Baſil.

Ut diſſimulem Cic. &c.] Cicero *in Top.* tres putat virtutes narrationi neceſſarias, *probabilitatem*, *perſpicuitatem*, & *brevitatem:* tres vero ad ornatum perti-

que plures partes placere. Nam, praeterquam *planam*, & *brevem* & *credibilem*, vult eſſe *evidentem*, *moratam*, *cum dignitate*. Sed in oratione morata debent eſſe omnia cum dignitate, quae poterunt. *Evidentia* in narratione, quantum ego intelligo, eſt quidem magna virtus, cum quid veri non dicendum, ſed quodammodo etiam oſtendendum eſt: ſed ſubjici perſpicuitati poteſt: quam quidam etiam contrariam interim putaverunt, quia in quibuſdam cauſſis obſcuranda veritas eſt, quod eſt ridiculum. Nam, qui obſcurare vult, narrat falſa pro veris: in quo debet laborare, ut videantur quam evidentiſſima. Sed quatinus etiam forte quadam pervenimus ad difficilius narrationum genus, jam de his loquamur, in quibus res contra nos erit: quo loco nonnulli praetereundam narrationem putaverunt. Et ſane nihil eſt facilius, niſi prorſus totam cauſſam omnino non agere. Sed ſi aliqua juſta ratione hujuſmodi ſuſceperis litem, cujus artis eſt, malam eſſe cauſſam ſilentio confiteri? Niſi forte tam hebes futurus eſt judex, ut ſecundum id pronuntiet, quod ſciet narrare te noluiſſe. Neque inficias eo, in narratione ut aliqua neganda, aliqua adjicienda, aliqua mutanda, ſic aliqua etiam tacenda: ſed tacenda, quae tacere oportebit,

pertinentes, ut ſit *evidens*, *morata*, & *è dignitate*. in Partitionibus vero cap. 9. & 2. *de Oratore* c. 80. duas tantum poſuit neceſſarias, *probabilitatem* & *perſpicuitatem*, reliquitque *brevitatem*: unam tantum ad ornatum, *jucunditatem*. TURNEB. Cicero *ſuavitatem* habet.

Moratam, cum dignitate.] *Morata* dicitur *oratio*, quae mores aptos convenienteſque affectus perſonis tribuit. vocant Graeci ἠθοποιὸν λόγον, *moratam orationem*. ut Dionyſius ait, de Lyſia loquens, ἠθοποιεῖ καὶ παρασκευάζει πρόσωπα τῷ λόγῳ πιστὰ καὶ χρηστά, προαιρέσεις αὐτοῖς ἀστείας ὑποτιθεὶς, καὶ πάθη μέτρια περιάπτων. Quare in Top. interdum eſt, ubi *moderata*, pro *morata*, legitur. TURNEB. in Partitionibus bene *moratam*: nam in Topicis vitioſe ſcriptum eſt *moderatae*, pro *moratae*. hujuſmodi narrationem Graeci vocant ἠθοποιΐαν, id eſt, mores exprimentem. PHILAND. *moderatam*. Pariſ. & margo Stephani. *moratam, cum dignitate ornatam*. Ald. Baſil. Cicero, qui haec tradit in Topicis cap. ult. *moderata* habet.

Quae poterunt.] *Qua potuerint*. V. C. Alm. Obr.

Sed quodammodo etiam oſtendendum eſt.] *Sed quidem monendum eſt*. MSS. Bodl. Bal. *ſed quodammodum eſt*. V. C. Alm.

Quam quidam etiam.] Theodorei putant, in narrationibus, quae totae ſunt contra nos, *obſcuritatem* eſſe debere. quocirca, quo illic pacto ſit narrandum, docebit Fabius. TURNEB.

Veritas eſt.] *Eſſent*. V. C. Alm. *eſſet*. Obrecht.

Narrat falſa pro veris.] Ut *Simon Virgilianus* facit ſibi fidem, obſcurando veritatem, miſcendo falſis vera. TURNEB.

In quo debet laborare.] *Et in his, quae narrat, debet laborare.* MSS. Bodl. Bal. Almel. Argent. Obr. Andr. *& in iis, quae narrat, debet*. Cod. Vall. & Baſil. *& is, quae narrat, debet*. Ald. Gryph. *is, qui narrat, debet*. Steph. Colin. Vidov. & ita legendum cenſet Regius. *& is, qui narrat falſa pro veris, debet*. Vaſc.

Sed quatinus etiam.] Tranſitus ad ſecundum membrum *narrationis*, ſi contra nos erit, refellens eorum opinionem, qui tunc non eſſe narrandum volunt: quia ſic noſtram cauſam malam confitebimur, ideoque tunc etiam vel maxime narrandum erit. In hanc autem ſententiam inclinare videtur Cic. *lib. 2. de Oratore*, & *in Partit. cap. 5.* Ait enim, *quod in narrationibus eſt moleſtum, illud eſſe amputandum, aut totam narrationem relinquendam, ſi tota moleſta erit*. TURNEB. *& quatinus etiam ſorte*. V. C. Alm.

Sorte quadam.] *Forte*. Locat. Steph. Colin.

Nihil facilius niſi.] *Nihil & facilius hoc, prorſus*. Steph. Roign.

Hujuſmodi ſuſceperis litem.] *Suſceperis litem*. Locat. Steph. Gryph. Colin. Roign. Vidov.

Narrare te noluiſſe.] *Voluiſſe*. Vaſc. Steph.

Sicut aliqua.] *Ut* ſyllaba eraſa, *ſic* legendum, aperte praecedentia demonſtrant. REGIUS.

Sed tacenda, &c.] *In narrationibus* liberum eſt tacere, quae vel crimen, vel ſuſpicionem faciunt, omniaque ea, quae laedunt: dummodo non ſunt ex

Digitized by Google

bit, & liberum erit. Quod fit nonnumquam brevitatis quoque gratia, quale illud eſt, *Reſpondit, quod ei viſum eſt.* Diſtinguamus igitur genera cauſſarum. Namque, in quibus non *de culpa* quaeritur, ſed *de actione*, etiam ſi erunt contra nos themata, confiteri nobis licebit: *Pecuniam de templo ſuſtulit, ſed privatam: non ideo ſacrilegus eſt. Virginem rapuit, non tamen optio patri dabitur. Ingenuum ſtupravit, & ſtupratus ſe ſuſpendit: non tamen ideo ſtuprator capite, ut cauſſa mortis, punietur; ſed decem millia, quae poena ſtupratori conſtituta eſt, dabit.* Verum in his quoque confeſſionibus eſt aliquid, quod ex invidia, quam expoſitio adverſarii fecit, detrahi poſſit, cum etiam ſervi noſtri de peccatis ſuis mollius loquantur. Quaedam enim quaſi non narrantes mitigabimus: *Non quidem* (ut adverſarius dicit) *conſilium furti intemplum attulit, nec diu captavit ejus rei tempus: ſed occaſione & abſentia cuſtodum corruptus, & pecunia, quae nimium quam in animis hominum poteſt, victus eſt. Sed quid refert? peccavit, & fur eſt. nihil attinet id defendere, cujus poenam non recuſamus.* Interdum quaſi damnemus ipſi: *Vis te dicam vino impulſum?*

ex iis, quibus maxime cognitio judicis nititur. Turnebus.

Quod ei viſum eſt.] *Quae ei.* Locat. Ald. *quae viſum eſt.* Obr.

Namque in quibus.] *In cauſis tranſlativis*, quibus rectam criminationem aut petitionem eludimus, factum, quod etiam nobis nocet, confiteri poſſumus, quia tum de eo non pronunciat judex. *De culpa* autem quaeritur in tribus generibus cauſarum, quae naſcuntur ex his quaeſtionibus, *an ſit, quid ſit, & quale ſit.* De actione vero in his, quae *conſtitutiones* vocantur, in quibus de modo agendi. Turneb.

Privatam, non ideo ſacrilegus.] *Privatam: ideoque.* V. C. Alm. forte *ſed privatam. ideone ſacrilegus eſt?*

Virginem rapuit.] Nam lex erat, ut *puella rapta nuptias aut mortem raptoris eligeret.* Turneb.

Ingenuum ſtupravit.] Ad *legem Juliam de ſtupris*, ſtatuitur ſtuprum committi in muliere ingenua, libera, vel vidua, etiam in virgine & puero. Videtur autem ſignificare, *lege conſtitutum eſſe*, ut, ſi quis ingenuum ſtupraſſet, decem milia perſolveret. *Idem.* plura de ſtupratorum poena Gregor. ſyntagm. juris lib. xxxvi. c. 9. Almel. haec poena ex lege Scantinia videtur ſtatuta, quam Auguſtus lege ſua de pudicitia confirmaſſe videtur. vide & infr. lib. vii. cap. 4.

Mollius loquantur.] Vitia ſua mitigent, & leviora faciant & oſtendant. Subeſt autem hic argumentum à *minori ad majus*, ſi ſervi vitia ſua excuſant, multo magis & noſtra excuſabimus. Turneb.

Quaedam enim.] *Quaedam etiam* manus ducta in Gryphianae editionis margine.

In templo attulit.] Ut omittam, pro *templo* ſcribendum eſſe *templum*, *non* particula negativa mihi adſcribenda videtur. ut legatur *Conſilium furti in templum non attulit:* commemorat enim Fabius, quae pro ſacrilegii reo dici poſſent. Regius. *in templo* codex Vallae & Alm. Aſcenſius vero non opus eſſe negativa *non*, ſed ita diſtinguendum eſſe cenſet, *non quidem (ut adverſarius dicit) conſilium furti in templum attulit*, quod fere omnes ſecuti ſunt.

Abſentia cuſtodum corruptus.] *Cuſtodes* appellat *aedituos*, qui tuendis templis rebuſque ſacris praeficiuntur. Turneb.

Quae nimirum in animis.] *R* litera eraſa *nimium* niſi legatur, ſenſus integer non habetur. Regius. *nimirum.* Locat. Baſil. Gryph. Sich. *nimium in animis.* MSS. Bal. Colbert. Almel. Colin. *Quae nimirum nimis in animis.* Andr. alii *nimium quam. nimium quantum.* Vidov. & ita Vallae codicem habuiſſe teſtatur Aſcenſius: & ego rectam lectionem puto, & a viris doctis jam ſaepius hanc locutionem illuſtratam novi. vide modo Parei Lexicon Criticum in *nimium quantum.* qui tamen & *nimium quam* apud Plaut. Bacch. I. II. 13. obſervat. *nimium quam, o Lyde, es barbarus.* ſic & *ſane quam, nimis quam* veteres dixiſſe, docet Gronov. ad Gell. v. 14. Burm.

Sed quid refert.] *Quid refert.* V. C. Alm.

Peccavit, & fur eſt.] *Peccatum & furtum eſt.* Baſil.

Interdum quaſi.] *Interim.* V. C. Alm. Obrecht.

Ut ſic dicam vino.] *Si, c* litera eraſa, legendum. Regius. *ut dicam.* V. C. Alm. *ut ſi te dicam* alii, teſte Aſcenſio. *ut ſi dicam.* marg. Baſil.

Non-

ſum? errore lapſum? nocte deceptum? vera ſunt iſta fortaſſe: tu tamen ingenuum ſtupraſti, ſolve decem millia. Nonnumquam propoſitione praemuniri poteſt cauſſa, & deinde exponi. Contraria ſunt omnia tribus filiis, qui in mortem patris conjurarant; ſortiti nocte ſinguli per ordinem cum ferro cubiculum intrarunt, patre dormiente. cum occidere eum nemo potuiſſet, excitato omnia indicarunt. Si tamen pater, qui diviſit patrimonium, & reos parricidii defendit, ſic agat. *Quod contra legem ſufficit, parricidium objicitur juvenibus, quorum pater vivit, atque etiam liberis ſuis adeſt. ordinem rei narrare quidem nihil neceſſe eſt, cum ad legem nihil pertineat: ſed ſi confeſſionem meae culpae exigitis, ego fui pater durus, & patrimonii, quod jam melius ab his adminiſtrari poterat, tenax cuſtos.* Deinde ſubjicitur, *ſtimulatos ab iis, quorum indulgentiores parentes erant: ſemper tamen eum habuiſſe animum, qui ſit eventu deprehenſus, ut occidere patrem non poſſent. Nec enim jurejurando opus fuiſſe, ſi alioqui hoc mentis habuiſſent: nec ſorte, niſi quod ſe quiſque eximi voluerit.* Omnia haec qualiacumque placidioribus animis accipientur, illa brevi primae propoſitionis defenſione mollita. At cum quaeritur, *an factum ſit*, vel *quale factum ſit*, licet omnia contra nos ſint, quomodo tamen evitare expoſitionem ſalva cauſſae ratione poſſumus? Narravit accuſator, nec ita, ut, quae eſſent acta, tantum indicaret; ſed adjecit invidiam, rem verbis exaſperavit, acceſſerunt probationes, peroratio incendit, & plenos irae

Nonnumquam propoſitione.] Aliquando utimur *paraſceve*, qua judicis animum praeparamus & rei invidiam diminuimus. Tametſi fere ſemper *propoſitio* locum habeat, ubi *narratio*; interim tamen in eadem cauſa & propoſitione utimur & narratione. Verum *propoſitio* nihil aliud erit, niſi praeparatio ſeu praemunitio ad narrationem. TURNEBUS.

Propoſitione.] *Praepoſitione.* PITH. Et ita. V. C. Alm. Ald.

Praeparari] *Praemuniri.* MS. Baſ. Andr. Locat. Ald. Sich. Par. Vaſc. Baſil. Colin. Gryph. Vidov. Obr. & Gebh. lib. I. crep. II. ex Palatino MS.

Et deinde exponi.] *Et* non habet V. C. Alm.

Si tamen pater.] Intelligere opus eſt legem fuiſſe, ne filii, qui parricidium feciſſent, aliquid de bonis patris caperent. igitur in hoc themate gentiles & agnati petunt haereditatem, filioſque accuſant. TURNEB.

Qui diviſit.] *Qui non diviſit.* PITH.

Ordinem rei narrare.] Et *ordine rem narrare*, utrunque dicimus. TURNEB.

Quidem mihi neceſſe eſt.] *Quid*, loco *quidem* niſi legatur, ſenſus verus percipi non poterit. REGIUS. *quid neceſſe eſt.* V. C. Alm. Obrecht. *quid mihi neceſſe eſt.* Gryph. Colin. Vidov. *quidem nihil.* MS. Colbert. Ald. Steph. & alii.

Sed ſi confeſſionem.] *Sed qui confeſſionem.* V. C. Alm.

Opus fuiſſe.] *Fuiſſet.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Si alioqui.] *Aliqui.* V. C. Alm. *aliquando.* Baſil.

Omnia haec qualiacumque.] *Omnia haec quae alia.* V. C. Alm.

Propoſitionis.] *Praepoſitionis.* V. C. Alm.

At cum quaeritur.] Cum narratio tota eſt contra nos, quo pacto narrandum ſit in *actione & definitione*, quam actioni ſubjecit, dixit; nunc quo pacto in reliquis ſtatibus. neque enim in illis omittenda eſt narratio, ut putant *Theodorei.* TURNEBUS.

Quomodo tamen.] Sic quidem legitur, ſed illa particula *tamen*, cum ſit adverſativa, nihil ſenſui convenit. *Tum* vero ſi legatur, & ſenſus perficietur, & ad illud *cum* ſuperius referetur. Quare mihi ſic legendum videtur. *Quomodo tum evitare.* REGIUS. *quomodo tum.* marg. Vidov.

Ut quae eſſent acta.] *Ut quaeque.* Locat. Ald.

Tantum indicaret.] *Indicaverit.* editio Obrecht.

Exaſperavit.] *Exaggeravit.* marg. Baſil.

irae reliquit. Exſpectat naturaliter judex, quid narretur à nobis. Si nihil exponimus, illa eſſe, quae adverſarius dixit, & talia, qualia dixit, credat neceſſe eſt. Quid ergo? eadem exponemus? Si de qualitate agetur, cujus tum demum quaeſtio eſt, cum de re conſtat, eadem, ſed non eodem modo: alias cauſſas, aliam rationem dabo. Verbis elevare quaedam licebit: *luxuria hilaritatis, avaritia parſimoniae, negligentia ſimplicitatis nomine lenietur. Vultu denique, voce, habitu, vel favoris aliquid, vel miſerationis merebor.* Solet nonnumquam movere lacrymas ipſa confeſſio. Atque ego libenter interrogem, ſintne illa defenſuri, quae non narraverint, necne? Nam ſi neque defenderint, neque narraverint, tota cauſſa prodetur. At ſi defenſuri ſunt, proponere certe plerumque id, quod confirmaturi ſumus, oportet. Cur ergo non exponamus, quod & dilui poteſt? Et ut hoc contingat, utique indicandum eſt. Aut quid inter *probationem* & *narrationem* intereſt, niſi quod narratio eſt probationis continua propoſitio, rurſus probatio narrationi congruens confirmatio? Videamus ergo, num expoſitio haec longior demum eſſe debeat, & paullo verboſior praeparatione, & quibuſdam argumentis (argumentis dico, non

Plenos irae reliquit.] *Ire liquit.* V. C. Alm. *irae plenos.* Obrecht.

De qualitate agetur.] *Agitur.* V. C. Alm. Obr.

Sed non eodem modo.] *In qualitate* ſi omnia contra te erunt, tamen adhibitis convenientibus cauſis efficies, ut aut minus videatur iniqua, aut certe aequa. nam quod per ſe injuſtum videtur, aliquando juſtum efficitur ex cauſis & circumſtantiis. Turneb.

Aliam rationem dabo.] *Aliam, atque aliam rationem.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *aliam, aliam.* V. C. Alm.

Verbis elevare.] Quaedam vitia ſunt in virtutum vicinia, in quibus praecipit Ariſt. ut *derivatione* utamur & *deflectione.* hoc etiam praecipit Fab. *lib.* 2. *cap.* 13. & *lib.* 3. *cap. de deliberativo genere.* De quibus Cic. *in partition.* Exemplum eſt pro Muraena. Turneb.

Solet nonnumquam.] *Confeſſio* tum lachrymas movet, cum factum quidem miſerabile eſt, ſed affertur ejus juſta ratio & cauſa, alioqui nobis obeſſet *confeſſio*, ut apud *Cic. in Miloniana.* Idem.

Sintne illi defenſuri.] *Si ſint illa defenſuri.* MS. Bodl. Andr. Ald. Sich. Gryph. Vidov. *ſint illa defenſuri.* V. C. Alm. Locat. Baſil. *ſintne illa.* Colin. Obrecht.

Nec ne, nam ſi neque defenderint, neque narraverint.] Haec omnia deſunt. V. C. Almel.

At ſi defenſuri.] *Addita confirmationi propoſitio* plurimum conducit, quod per eam, quae confirmaturus ſis, judex facilius intelligat, reddaturque conciliatior & attentior. hujus exemplum comperias in multis Ciceronis orationibus, ut in Miloniana ſtatim perfecta narratione, priuſquam veniat ad confirmationem, propoſitione ſic utitur, *Haec, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, inſidiator ſuperatus, vi victa vis, vel potius virtute audacia.* Turneb.

Plerumque.] Pro neceſſario. Pithoeus.

Ut hoc contingat, utique indicandum eſt.] Haec omiſit codex vetus, quo uſus eſt Vaſcoſanus. *Et ut hoc contingat.* V. C. Alm. & Argent. Obr. Ald. Locat. Gryph. Baſil.

Indicandum.] *Judicandum.* marg. Baſil.

Niſi quod narratio.] *Narratio* differt *à propoſitione*, quod propoſitio *breviter*, narratio *prolixe* rem proponit. appellavit eam continuam propoſitionem Fabius, ad differentiam partitionis, quae rem proponit & explicat. Turneb.

Videamus ergo num.] *Videamus ergo unde.* marg. Gryph. & Baſil.

Et quibuſdam argumentis, &c.] Probationes & argumenta locum habent in narratione, non autem argumentationes, quae ſunt argumentorum explicationes, certa oratione certiſque partibus conſtantes. Et hoc eſt quod ante dixit, *Ne illud quidem inutile fuerit, ſemina quaedam probationum ſpargere:* & paulo poſt, *Argumentabimur in narratione nunquam, ut dixi; argumentum ponemus aliquando.* Haec itaque longior erit, ut praeparationem & argumenta, quae adhiberi ſolent ad judicem praemonendum, contineat, ne ſit praeceps in judicando, neve totam cauſam ex prima fronte aeſtimet,

non argumentatione, cui tamen plurimum confert frequens affirmatio) effecturos nos, quod dicimus: *non poſſe vim rerum oſtendi prima expoſitione: exſpectent, & opiniones ſuas differant, & bene ſperent.* Denique narrandum eſt utique, quidquid aliter, quam adverſarius expoſuit, narrari poteſt, aut eo etiam prooemia ſunt in his cauſſis ſupervacua: quae quid magis agunt, quam ut cognitioni rerum accommodatiorem judicem faciant? Atqui conſtat, nuſquam eorum eſſe majorem uſum, quam ubi animus judicis ab aliqua contra nos inſita opinione flectendus eſt. *Conjecturales* autem cauſſae, in quibus de facto quaeritur, non tam ſaepe rei, de qua judicium eſt, quam eorum, per quae res colligenda eſt, expoſitionem habent. Quae cum accuſator ſuſpicioſe narret, reus levare ſuſpicionem debeat: aliter ab hoc atque ab illo ad judicem perferri oportet. At enim quaedam argumenta turbâ valent, diducta leviora ſunt. Id quidem non eo pertinet, ut quaeratur, *an narrandum, ſed quomodo narrandum ſit.* Nam congerere plura expoſitione quid prohibet, ſi id utile eſt cauſſae? & promittere, ſed & dividere narrationem, & probationem ſubjungere partibus, atque ita tranſire ad ſequentia? Nam ne iis quidem accedo, qui ſemper

met; ſed differat judicium, donec ventum ſit ad probationem, ubi omnia melius & pro re noſtra commodius explicabuntur. TURNEB.

Argumentis, argumentis dico.] Non iterant *τὸ argumentis.* V. C. Alm. Locat. Baſil.

Non argumentatione.] *Non tamen argumentatione.* Ald.

Effecturos nos quidem dicimus.] *Dicemus*, ut ſit futuri temporis, mihi legendum videtur. pollicebimur, inquit, nos ea, quae propoſuimus, comprobaturos. *Efficere* namque interdum eſt argumentis probare. REGIUS. *quidem dicimus.* Locat. *quidem dicemus.* Steph. Colin. Roign. *quod dicimus.* Ald. Gryph. Baſil. Vidov. *quod didicimus.* V. C. Alm.

Suas differant.] *Opiniones differant, & ſperent.* V. C. Alm.

Quicquid aliter.] In omni genere cauſae & ſtatu hoc utile ſit, ſi fieri poſſit, ut narremus aliter, quam adverſarii narraverint. TURNEB.

Aut eo etiam.] *Aut etiam prooemia in his cauſſis.* V. C. Alm.

Quae quid magis agunt.] Ita Andr. Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *quae quidem magis.* MS. Bal. Colon. *quae quia magis* alii.

Conſtat.] *Atque & conſtat*, ut legatur, ſenſus expoſcit. REGIUS. *Conſtabit.* PITHOEUS. & ita. V. C. Alm. Ald. Locat. & Vallae codex.

Conjecturales autem cauſae.] Cum factum negatur, niſi in aliquem conferatur à reo, vix reus narrare factum poteſt, ſaepenumero tamen narrare ſolet ea, quae ad factum pertinent. quibus probemus, quod in cauſa eſt, verum non eſſe. TURNEB.

Suſpicioſe narret.] *Suſpicione narret.* V. C. Alm.

Ab hoc.] *Reo.* TURNEB.

Ab illo.] *Accuſatore.* Idem.

At enim quaedam.] Cicero, quum adverſariorum objectionem ſibi proponit, ut diluat, ſolet ponere, *At* vel *At enim.* hoc igitur Fabio objicere poſſent ii, qui cum tota eſt contra nos cauſa, narrandum non eſſe ajunt, niſi adjectis multis argumentis: hoc autem *confirmationis* eſt: atque illa colligi narrandum non eſſe. Id igitur proponit ſibi Quinctil. diluendum. De hac autem re vide Fab. *lib.* 5. *cap.* 12. *de uſu argumentorum.* Idem.

Turba valent.] *Turba valere.* V. C. Alm. *turba velut diducta livore ſunt.* Ald. *turba velut, diducta leviora ſunt.* marg. Baſil.

Congerere plura.] *Plurima.* V. C. Alm.

Quid prohibet.] *Qui prohibet.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. male: Vide Heinſ. ad Ovid. Epiſt. x. 88.

Et promittere, ſed & dividere narrationem.] Hanc figuram noſter hic ἀνταπόδοσιν; Lupus Rutilius, προαπόδοσιν appellant. PITHOEUS.

Probationem ſubjungere.] *Probationes.* V. C. Alm.

Nam neque iis quidem.] Ratio compoſitionis exigit, ut *ne* particula, eraſâ *que*, legatur, hoc modo; *nam ne*

ſemper eo putant ordine, quo quid actum ſit, eſſe narrandum: ſed eo modo, quo expedit. Quod fieri plurimis figuris licet. Nam & aliquando excidiſſe ſimulamus, cum quid utiliore loco reducimus: & interim nos reducturos reliquum ordinem teſtamur, quia ſic futura ſit cauſſa lucidior. Interim re expoſita, ſubjungimus cauſſas, quae anteceſſerunt. Nec enim eſt una lex defenſionis, certumque praeſcriptum: *pro re, pro tempore*, intuenda, quae proſint: atque ut erit vulnus, ita vel curandum protinus, vel, ſi curatio differri poteſt, interim deligandum. Nec ſaepius narrare duxerim nefas, quod Cicero pro Cluentio fecit: eſtque non conceſſum modo, ſed aliquando etiam neceſſarium, ut in cauſſis repetundarum, omnibuſque, quae ſimplices non ſunt. Amentis eſt enim, ſuperſtitione praeceptorum contra rationem cauſſae trahi. Narrationem ideo ante probationes ponere eſt inſtitutum, ne judex, qua de re quaeratur, ignoret. Cur igitur, ſi ſingula probanda aut refellenda erunt, non ſingula etiam narrentur? Me certe, quantacumque noſtris experimentis habenda eſt fides, feciſſe hoc in foro, quoties ipſa deſiderabat utilitas, probantibus & eruditis, & iis, qui judicabant, ſcio: & (quod non arroganter dixerim, quia ſunt plurimi, quibuſcum egi, qui me refellere poſſint, ſi mentiar) fere ponendae à me

ne iis quidem accedo. Regius. Non ſemper ordo negotii in narratione obſervatur, ſed nonnunquam utilitate cauſae immutatur. quanquam in quibuſdam, ſi ordinem immutes, non mediocriter pecces, ut *teſtamentum aperire, deinde ſignare dicas.* Turneb. *nam neque his quidem.* Baſil. *nam neque iis.* Locat. Ald.

Sed eo modo, quo expedit.] *Sed eo malo, quo.* Argent. Obr. *ſed eo modo narrare quod expedit, quod fieri plurimis figuris licet.* V. C. Alm. Ald. *plurimis* etiam Obrecht. *pluribus.* MS. Colbert. & plures editi.

Utiliore loco.] *Quam ſi ſuo loco & ordine dictum eſſet.* hic, ubi eo ventum erit, judices rogabimus, ne id audire graventur, quod oblitos nos eſſe fingemus. pollicebimurque, ubi nos id dixerimus, coeptum ordinem proſequuturos, qua ratione judices magis attentos habebimus, minuſque ſuſpicioſa noſtra erit oratio, quae extemporalis videbitur, & lucidior futura. Turneb.

Reducturos reliquum ordinem.] *Relictum ordinem.* Ald. forte *deducturos reliquum ordinem.*

Interim re expoſita.] Uniuſcujuſque rei cauſa rem ipſam praecedit, attamen nonnunquam *rem* prius, *cauſam* poſterius explicamus. Quod contra fit, ut docuit, ſi narratio tota pro nobis eſt, ut fiat credibilis. Turneb.

Nec enim eſt.] *Neque enim eſt una lex defenſionis, certum eſt quae praeſcriptum.* V. C. Alm. *neque enim eſt una lex defenſionis, certumque eſt praeſcriptum pro re &c.* Locat. Ald.

Nec eſt certum praeſcriptum.] Hoc praeceptum, quia utile eſt, ſaepius repetit Fabius, *Spectandam eſſe potius cauſae utilitatem, quam praeceptum, quod ad cauſae utilitatem ſolum comparatum eſt, & traditur.* quod elegantiſſima ſimilitudine probat. Turneb.

Nec ſaepius narrare, &c.] Cauſae omnes conjunctae, cum plura habeant crimina, plures quoque poſtulant narrationes, cum unumquodque crimen expoſitionem deſideret: ſic variae ſunt narrationes in Verrem. *Idem.*

Narrationem ideo.] Probat narrationes ſingularum quaeſtionum varias apponi frequenter ſolere. ſunt autem *quaeſtiones probandae*, aut *refellendae*, quod fieri non poteſt, niſi expoſita quaeſtione: ergo ſingularum quaeſtionum debent ſuae eſſe expoſitiones. *Idem.*

Ponere eſt.] *Ponere inſtitutum, ne judex, qua de re dicatur, ignoret.* V. C. Alm. *dicatur* etiam Obr.

Singula etiam narrentur.] *Singule etiam narrare.* V. C. Alm.

Quantacumque.] Francius malebat, *quantulacumque.*

Ipſa deſiderabat.] *Ipſa at tru deſiderabat.* V.C. Alm. quod quid velit neſcio. *quoties aliqua iſa deſiderabat.* Obr.

Quod non arroganter.] *Te non* ignorat Obr. editio.
Si mentiar.] *Mentior.* V. C. Alm.

Ponenda

me cauſſae officium exigebatur. Neque ideo tamen non ſaepius facere oportebit, ut rerum ordinem ſequamur. Quaedam vero etiam turpiter convertuntur: *ut ſi peperiſſe narres, deinde concepiſſe: apertum teſtamentum, deinde ſignatum:* in quibus ſi id, quod poſterius eſt, dixeris, de priore tacere optimum eſt. Sunt quaedam & falſae expoſitiones, quarum in foro duplex eſt genus. Alterum, quod inſtrumentis adjuvatur: *ut Publius Clodius fiducia teſtium, qua nocte inceſtum Romae commiſerat, Interamnae ſe fuiſſe dicebat.* Alterum, quod eſt tuendum dicentis ingenio. Id interim ad ſolam verecundiam pertinet, unde etiam mihi videtur dici *Color:* interim ad quaeſtionem. Sed utrumcumque erit, prima ſit curarum, *ut id, quod fingimus, fieri poſſit:* deinde, *ut & perſonae, & loco, & tempori congruat, & credibilem rationem & ordinem habeat, ſi continget etiam, verae alicui rei cohaereat: aut argumento, quod ſit in cauſſa, confirmetur.* Nam quae tota extra rem petita ſunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum praecipue

Ponendae à me cauſſae, &c.] Docet Aſconius olim unius cauſae plures fuiſſe patronos, quibus eae cauſae partes demandabantur, quas optime ſuſtinere ac tueri poſſent. unde Ciceroni plerumque committebatur *epilogus*, quod acerrimus eſſet affectibus movendis; ſic quoque Fabio demandabatur *narratio.* TURNEB.

Non ſaepius facere.] *Non ipſe pius facere, at re oportebit.* V. C. Alm. *non ſaepius facere alia re oportebit.* Baſil. latet ulcus.

Turpiter convertuntur.] Simili tamen genere videtur uſus quodammodo 4. *in Catil. oratione. cap.* 10. *Sit*, inquit, *Scipio clarus ille, cujus conſilio & virtute Hannibal in Africam redire, atque Italia decedere coactus eſt.* TURNEB.

Sunt quaedam falſae.] Cum tota expoſitio eſt contra nos, interdum opportuno elabimur mendacio. igitur quo pacto falſae ſint expoſitiones contexendae, docet Fabius, qua de re ſcribit elegantiſſime *Agricola lib.* 2. Idem.

Optimum eſt.] *Eſt* non habet V. C. Alm.

Quod inſtrumentis adjuvatur.] *Quo inſtrumentum adjuvatur.* MSS. Bodl. Bal. Andr. *quod inſtrumentum.* V. C. Alm.

Inſtrumentis.] *Probationibus inartificialibus*, de quibus aget *lib.* 5. TURNEB.

Fiducia teſtium.] Nam Clodius in opertum Bonae Deae habitu muliebri ingreſſus eſt, ut Caeſaris uxorem adulteraret: tamen Caſſinii teſtimonio probavit, ſe tum fuiſſe Interamnae. Res nota ex *Cic. Miloniana.* cap. 17. *Idem.*

Ad ſolam verecundiam, &c.] Mendacium quoddam aliquando affertur ad colorandum id ipſum, quod alioqui turpe videretur, aut iniquum, cum tamen id non pertineat ad litis quaeſtionem: alterum autem pertinet *ad quaeſtionem*, & ad id, de quo pronunciare debet judex. *Idem.* Ut in cauſis inofficioſi, in quibus filii furioſum parentem fuiſſe dicunt. PITHOEUS.

Color.] *Color* apud Rhetores dicitur facti probabilis cauſſa, qua res, alias turpis, honeſta monſtratur. Unde Fabius apud Juvenalem ab ea, quae in adulterio erat deprehenſa, rogatur, ut colorem dicat. Sat. VI. 280. *Dic, Quinctiliane, colorem.* REGIUS. unde recepto hoc apud Auctores nomine Lactantius lib. I. cap. II. dicit, *Poëticus color eſt.* ALMEL.

Utrumque erit.] Emendate in quibuſdam exemplaribus legitur *utrumcunque.* REGIUS. *Utrum utrum.* PITHOEUS.

Id, quod fingimus.] *Fingemus.* V. C. Alm. Obr.

Si continget etiam.] *Si contingat etiam, ut.* Steph. Gryph. Colin. Vidov. *ſi continget, gerit etiam verae alicui.* V. C. Alm. *ſic continget, etiam verae.* Codex Vallae. Baſil. Obr. *verae* autem habent fere omnes vetuſtiores editiones.

Verae alicui rei.] Ut Sinon *Virgil. lib.* 2. *Aeneid.* multa fingens de morte Palamedis vera dicit, Trojanis non ignota, ut verorum narratione falſorum ſibi fidem quaereret. TURNEB.

Aut argumento.] Ut ſi quis homini gladium extorſerit, eoque interfecerit, inque vulnere reliquerit, neget à ſe occiſum, ſed ipſummet ſibi mortem conſciviſſe. Similiter pro Milone, Clodius Milonem ſciebat eo die Lanuvium iturum, ideoque in fundo ſuo, prope quem Miloni tranſeundum erat, feciſſe inſidias dicatur; quum re vera contrarium erat. *Idem.*

Quod ſit in cauſa.] *Quod in cauſa.* V. C. Alm.

Licentiam produnt.] *Probant.* Marg. Baſil.

Accidit.]

praecipue (quod fingentibus frequenter accidit) *nequa inter ſe pugnent*. Quaedam enim partibus blandiuntur, ſed in ſummam non conſentiunt. Praeterea, ne iis, quae vera eſſe conſtabit, adverſa ſint. In ſchola etiam, ne *color* extra themata quaeratur. Utrobique autem orator meminiſſe debebit, actione tota quid finxerit, quoniam ſolent excidere, quae falſa ſunt: verumque eſt illud, quod vulgo dicitur, *Mendacem memorem eſſe oportere*. Sciamus autem, ſi de noſtro facto quaeratur, unum nobis aliquid eſſe dicendum: ſi de alieno, mittere in plurimas ſuſpiciones licere. Eſt tamen quibuſdam ſcholaſticis controverſiis, in quibus ponitur, aliquem non reſpondere, ad quae interrogatur, libertas omnia enumerandi, quae reſponderi potuisſent. Fingenda vero meminerimus ea, quae non cadent in teſtem. Sunt autem, quae noſtro dicuntur animo, cujus ipſi tantum conſcii ſumus. Item quod à defunctis: nec hoc enim eſt, qui neget. Itemque ab eo, cui idem expediet: is enim non negabit. Ab adverſario quoque: quia non eſt habiturus in negando fidem. Somniorum & ſuperſtitionum colores ipſa jam facilitate auctoritatem perdiderunt. Non eſt autem ſatis in narratione uti coloribus, niſi per totam actionem conſentiant: cum praeſertim quorumdam probatio ſola ſit in *aſſeveratione* & *perſeverantia*; ut ille paraſitus, qui ter abdicatum a divite juvenem, & abſolutum, tamquam ſuum filium asſerit, habebit quidem colorem, quo dicat,

&

Accidit.] *Excidit.* Stephan. Gryph. Sich. Baſil. Vaſc.

Quaedam enim.] Nonnulla ſunt figmenta, quae ſeorſum optime videantur excogitata, quae ſi conjungas, inter ſe manifeſtiſſime pugnabunt, atque ita commentum detegent. TURNEB. *quaedam partibus*, omiſſo τῷ *enim*. V. C. Alm. & Vallac.

Sciamus autem.] Cum agimus noſtram cauſam, ſi mentiri volumus, conſtantem oportet comparare colorem, eumque ſemper tueri. ſi enim multos quaereremus colores, ſuſpicio eſſet mendacii. Quod licebit in aliena cauſa & facto. TURNEB.

Si de noſtro facto.] *Si de noſtro facto aliquo.* MS. Joan. Vaſc. Steph.

Unum nobis aliquid.] *Aliquòd.* Ald. *aliquem.* V. C. Alm. & ita Vall. codex a prima manu.

In plures.] *In plurimas.* V.C. Alm. Leid. Gibſ. Obr.

Quibuſdam ſcholaſticis.] Τὸ *quibuſdam* non habet Obr.

Quae interrogatur.] *Ad quae interrogatur.* Locat. Ald. Steph. Colin. Obrecht.

Reſponderi potuiſſent.] *Potuiſſet.* V. C. Alm.

Fingenda meminerimus ea, &c.] Id eſt, cavendum ne ea fingamus, quae teſtibus refelli poſſunt: quae autem refelli non poſſunt, enumerat. PITHOEUS.

Non cadent.] *Non cadant.* V. C. Alm. Obr.

Noſtro dicuntur animo.] Mallem *ex noſtro ducuntur animo.* BURM.

A defunctis.] Ut ſi quis in inſtrumentis falſis mortuorum nominibus utatur, qui tum vivebant. TURNEB.

Nec hoc enim eſt.] Francius malebat, *nec hoc quidem eſt, qui neget.* in Colbert. erat, *nec enim hoc eſt, qui neget*, recte; niſi forte ſcribendum ſit, *nec enim eſt, qui hoc neget*, id eſt, non vivit; qui hoc, quod nos dicimus, negare poteſt. vel *neque enim hic eſt, qui neget.* BURM.

Somniorum.] Ut ſi *Sichei caedem* Pygmalion negaret, uteretur que accuſator Didonis ſomnio, ut rem probaret. Quale exemplum refert Cicero *lib. de Divinat.* I. de quodam, ab hoſpite ſuo interfecto, apparuiſſe ſocio, hoſpitemque indicaſſe, ut de eo ſupplicium ſumi curaret. TURNEBUS.

Superſtitionum.] *Superſtitiorum.* V. C. Alm.

Facilitate.] *Felicitate.* V. C. Alm.

Cum praeſertim.] *Aſſeverationem* appellat Fabius firmam quandam orationem, quae animi contentione & viribus conſtet, etiam circa probationem. TURNEB.

Et abſolutum.] *Valerius* ſcribit, ſi filius ter abdicatus fuerit, eum non poſſe invitum in patris familiam & poteſtatem reduci. *Idem.*

Cauſam

& paupertatem ſibi cauſſam exponendi fuiſſe: & ideo à ſe paraſiti perſonam eſſe ſuſceptam, quia in illa domo filium haberet: & ideo illum innocentem ter abdicatum, quia filius abdicantis non eſſet. Niſi tamen omnibus verbis & amorem patrium, atque hunc quidem ardentiſſimum oſtenderit, & odium divitis, & metum pro juvene, quem periculoſe manſurum in illa domo, in qua tam inviſus ſit, ſciat, ſuſpicione ſubjecti petitoris non carebit. Evenit aliquando in ſcholaſticis controverſiis, quod in foro an poſſit accidere, dubito, ut eodem colore utraque pars utatur, deinde eum pro ſe quiſque defendat: ut in illa controverſia: *Uxor marito dixit, appellatam ſe de ſtupro à privigno, & ſibi conſtitutum tempus, & locum: eadem contra filius detulit de noverca, edito tantum alio tempore, ac loco: pater in eo, quem uxor praedixerat, filium invenit: in eo, quem filius, uxorem: illam repudiavit: qua tacente, filium abdicat.* Nihil dici poteſt pro juvene, quod non idem ſit pro noverca. Ponentur tamen etiam communia, deinde ex perſonarum comparatione, & indicii ordine, & ſilentio repudiatae, argumenta ducentur. Ne illud quidem ignorare oportet, quaedam eſſe, quae *colorem* non recipiant, ſed tamen defendenda ſint: *qualis eſt ille dives, qui ſtatuam pauperis inimici flagellis cecidit, reus eſt injuriarum.* Nam factum ejus modeſtum eſſe nemo dixerit: fortaſſe, ut ſit tutum, obtinebit. Quod ſi pars expoſitionis pro nobis, pars contra nos erit, miſcenda ſit, an ſeparanda narratio, cum ipſa cauſſae conditione deliberandum eſt. Nam ſi plura ſunt, quae nocent;

quae

Cauſam exponendi.] Ut ſolent meretrices & lenones in pueris, & interdum foris objicere. *Idem.*

Subjecti petitoris.] *Subditiții* & *ſycephantae*, & malo dolo ſubornati ad intendendam litem. *Idem.*

Evenit aliquande.] Hermogenes inter ἀσύστατα quaeſtionum genera ponit *exaequatum*, cum eaedem utrinque & pares afferuntur rationes. quod genus in diſquiſitionem non veniet, niſi à perſonarum conditione argumenta peti poſſint. *Idem.*

Appellatam eſſe de ſtupro.] Ulpianus in titulo de injuriis ita ait. (l. 15. §. 20. & 22.) *Appellat, qui alterius pudicitiam blanda oratione attentat: aſſectatur vero, qui tacitus frequenter inſequitur.* inde *appellatores* & *aſſectatores* dicuntur. *Idem.* Cicer. II. Verrin. 54. *Inveſtigare, adire, appellare, corrumpere.*

Eadem contra.] *Ea de re contra.* Marg. Baſil.

Edito tamen.] *Tantum*, loco *tamen* particulae, mihi videtur eſſe legendum. Regius. *tamen.* Locat. Ald.

Pater in eo, quem.] *Quia pater.* Locat. Ald.

Invenit.] *Inventum.* V. C. Alm.

Quia tacente.] *Qua*, *i* vocali eraſa, legendum eſt. Regius. *quia.* Locat.

Ponentur tamen omnia communia.] *Ponentur tamen etiam omnia communia.* MS. Bodl. Andr. Sich. marg. Baſil. & Steph. *Ponentur tamen etiam communia.* MSS. Joan. Almel. Obr. *Ponentur tantum omnia communia.* MS. Bal.

Indicii ordine] *Judicii.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Steph. marg. Baſil.

Ne illud quidem.] Hermogenes tamen inter genera quaeſtionum inconſiſtentia ponit ἄχρωμον, id eſt, *colore carens*, quod tamen interdum conſiſtere putat Fabius. Turneb.

Sed tamen defendenda ſint.] *Sed tantum.* V. C. Alm. Gryph. Baſil. marg. Steph. Obr. *defendenda ſunt* etiam V. C. Alm.

Reus eſt injuriarum.] Paulus juriſconſultus ait (l. 27. ff. de injur.) *injuriarum actionem in eum competere, qui ſtatuam ſaxo petiverit, aut flagellarit, non autem ſepulcri violati actionem.* Turnebus.

Reus eſt.] *Et reus eſt.* V. C. Alm. Obr.

Quod ſi pars.] Tradit quo pacto tractanda ſit *tertia narrationis pars.* Cum pars narrationis nobis eſt utilis, pars inutilis, ex majori aut minori vel miſcendae erunt vel ſeparandae. Turneb. *Quaſi pars.* V. C. Alm.

Cauſſae conditione.] *Cognitione*, Marg. Baſil.

Si

quae proſunt, obruentur. Itaque tunc dividere optimum erit, & iis, quae partem noſtram adjuvabunt, expoſitis & confirmatis, adverſus reliqua uti remediis, de quibus ſupra dictum eſt. Si plura proderunt, etiam conjungere licebit: ut quae obſtant in medio, velut auxiliis noſtris, poſita minus habeant virium. quae tamen non erunt nuda ponenda, ſed ut & noſtra aliqua argumentatione firmemus, & diverſa, cur credibilia non ſint, adjiciamus: quia, niſi diſtinxerimus, verendum eſt, ne bona noſtra permixtis malis inquinentur. Illa quoque de narratione praecipi ſolent, nequa ex ea fiat excurſio, ne avertatur à judice ſermo, ne alienae perſonae vocem demus, ne argumentemur: adjiciunt quidam etiam, ne utamur affectibus. Quorum pleraque ſunt frequentiſſime cuſtodienda: immo numquam, niſi ratio coëgerit, mutanda: ut *ſit expoſitio perſpicua & brevis.* Nihil quidem tam raro poterit habere rationem, quam *excurſio*: nec umquam debebit eſſe, niſi brevis, & talis, ut vi quadam videamur affectûs velut recto itinere depulſi: qualis eſt Ciceronis circa nuptias Saſſiae, *O mulieris ſcelus incredibile, & praeter hanc unam in omni vita inauditum. O libidinem effrenatam, & indomitam! O audaciam ſingularem! non timuiſſe, ſi minus vim deorum, hominumque famam, at illam ipſam noctem, faceſque illas nuptiales? non limen cubiculi? non cubile filiae? non parietes denique ipſos, ſuperiorum teſtes nuptiarum?* Sermo averſus à judice & brevius

Si plura ſint.] *Sunt.* V. C. Alm. Obr.

Optimum erit.] *Opportunum.* Gryph. Baſil.

In medio velut.] Pro *medio*, legendum eſſe *mediis*, facile ex ipſo apparet ſenſu. REGIUS. *utque obſtant in mediis.* V. C. Alm. Vidov. *quae obſtant, ut in medio.* Steph. mihi hic locus valde ſuſpectus eſt, cum auxilia in medio poſita nuſquam legerim, ſed ſemper in cornibus, certe apud Romanos. Aſcenſius *auxiliis noſtris*, dativo caſu capit, ut ſit poſita ad noſtra auxilia, ut ſint nobis auxilio. Francius legebat *velut in auxiliis noſtris.* forte ſcripſerit Fabius, *ut quae obſtant, in medio, vel in auxiliis noſtris poſita, minus habeant virium*, vel verba illa *velut auxiliis noſtris* ab imperito quodam gloſſatore adſcripta fuerint. BURM.

Auxiliis noſtris.] *Metaphora* eſt, ducta ab inſtruenda acie. nam imperator ſolet auxiliares, quorum ſuſpectam habet fidem, in medio collocare, ne quid moliantur. De hoc autem fuſius Fabius *libro quinto cap. de uſu arg.* & Cicero 2. *de Oratore.* TURNEB.

Ut & noſtra. Francius conjiciebat *ſed ut ea noſtra.*

Adjiciamus.] *Abjiciamus* Aldus, errore, ut puto, operarum.

Illa quoque.] More ſuo poſteaquam *praeceptiones* eſt complexus, ea, quae cadere etiam in *narrationes* poſſunt, exequitur, quemadmodum antea fecit in exordio. TURNEB.

Ratio coëgerit.] *Raro.* V. C. Alm.

Nihil quidem tam.] Dionyſius quoque Halicarnaſſeus fugiendam ait in narratione *ecphraſin*, ut *tempeſtatis, peſtilentiae, famis*, caeterarumque rerum, quae a propoſito egrediantur, & varia ſint. TURNEB.

Ut vi quadam.] *Ut vi quadam videamur affecti, velut.* Andr. Colon. Sich. Gryph. Baſil. Vidov. marg. Steph. *ut vi quadam videantur affectus.* MSS. Bodl. Joan. Par. Sylvius ad Ciceronis locum videtur legiſſe *affecti, & velut recto itinere depulſi.*

Affectus.] Trapezuntius appellat *procurſum*, quando, re expoſita, in affectus gravitatem erumpimus & quaſi procurrimus. TURNEB.

Ciceronis.] Pro Cluent. cap. 6.

Saſſiae.] *Soſiae.* Andr. Loc. Ald. Colin. marg. Baſil. Vidov. *Soſſiae.* V. C. Alm.

Effrenatam.] Quinctilianum *infrenatam* legiſſe notat Sylvius ibidem, quod tamen in nullo codice repperi.

Non timuiſſe.] *Nonne.* V. C. Alm.

At illam ipſam.] *Ad.* V. C. Alm.

Non limen cubili] Pro *cubili* legendum eſſe *cubiculi*, nemo non videt. REGIUS.

Sermo averſus.] *Sermo vero averſus.* MSS. Bodl. Bal.

brevius indicat interim, & coarguit magis. Qua de re idem, quod de prooemio dixeram, ſentio, ſicut de proſopopoeia quoque: qua tamen non Servius modo Sulpitius utitur pro Aufidia, *Somnone te languidum, an gravi lethargo putem preſſum?* ſed M. quoque Tullius circa navarchos: Nam ea quoque rei expoſitio eſt, *ut adeas, tantum dabis*, & reliqua: Quid? pro Cluentio, Staleni Bulbique colloquium, nonne ad celeritatem plurimum & ad fidem confert? Quae ne feciſſe ſine obſervantia quadam videatur, quamquam hoc in illo credibile non eſt, in Partitionibus praecipit, ut habeat narratio *ſuavitatem, admirationes, exſpectationes, exitus inopinatos, colloquia perſonarum, omnes affectus.* Argumentabimur in narratione, ut dixi, numquam: argumentum ponemus aliquando, quod facit pro Ligario Cicero, cum dicit, ſic eum provinciae praefuiſſe, ut illi pacem eſſe expediret. Inſeremus expoſitioni & brevem, cum res poſcet, defenſionem, & rationem factorum. Nec enim narrandum eſt tamquam teſti, ſed tamquam patrono. Rei ordo per ſe talis eſt, *Quintus Ligarius legatus in Africam cum C. Con-*

Bal. Alm. Andr. Sich. Gryph. Baſil. Vidov. Obr. *ſermo verſus a judice.* Locat. Ald. & omnes olim, teſte Aſcenſio. Francius volebat *ſermo averſus a judice rem brevius indicat.*

Servius Sulpitius.] Glandorpius Sulpitium contra Aufidiam dixiſſe ſcribit in Onomaſtico; male intellectis verbis Fabii lib. x. cap. I. ut *Servii Sulpitii & Meſſalae* (contrariae actiones) *quorum alter pro Aufidia, contra dixit alter.* quae ita capienda eſſe, ut Sulpitius pro Aufidia dixerit, hic locus manifeſte docet. Burm.

Idem quod de prooemio.] *Idem quod itemque prooemia.* V. C. Alm. quae corrupta ſunt.

De proſopopoeia quoque.] *Quoque* non habet V. C. Alm.

Languidum.] *Languido.* Steph. Roign. marg. Vidov.

An gravi.] *Ne gravi.* Gryph.

Oppreſſum.] *Preſſum.* V. C. Alm. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. de quo verbo ad Ovidii VI. Epiſt. v. 96. agendum erit amplius.

Circa navarchos.] *Contra* corrupte legi aperte ex quinta Verrina percipitur: non enim Cicero contra Navarchos, ſed pro Navarchis verba facit: quare *circa* legendum eſſe puto. Sunt autem Navarchi navium principes, quales nunc quoque triremibus praeficiuntur. Regius. Navarchi ſunt, qui praeſunt ſingulis ex claſſe navibus: eos appellat Vegetius *navicularios.* Porro haec verba Seſtii ſunt, qui Verris erat lictor, pecuniamque petebat à matribus, quae liberos ſuos in carcerem conjectos videre volebant. *in Verrem* lib. v. c. 45. Turneb. *Contra Navarchos.* Loc. Gryph. Baſil. Vidov.

Ut ad eas.] Conjunge, & ſcribe, *ut adeas.* Phil.

Pro Cluentio.] Cap. 26.

Staleni.] *Stalenus* receperat, ſe recepturum ſexdecim judices. itaque cum Bulbo loquitur, ut eum corrumpat: quod facile fecit. Turneb.

Celeritatem.] Quid ſibi hoc loco *celeritas* velit, non video: quare *credulitatem* contenderim eſſe legendum. Regius. *celeritatem.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Ven. Locat. Ald. Obrecht. margines Steph. Gryph. Baſil.

Fidem confert.] *Ad fidem.* V. C. Alm. ut mox *omnis ad utilitatem potius, quam ad oſtentationem, componebatur oratio.* ubi male τὸ *ad* omittit idem codex. & lib. I. cap. 10. *ad Proſopopoeias & ad ſuaſorias irrumpunt.* lib. VII. 6. *hoc bis ad actorem & ad actionem.* ubi etiam omittunt quidam codices *ad.* Livius XXXIX. 10. *ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent.* ſic & τὸ *in* repeti docebimus ad lib. VI. 3. Burm.

Sine obſervantia.] Temere & ſine ulla praecepti ratione. Turneb. *feciſſe inobſervantia.* V. C. Alm. hanc vocem Suetonio quoque Aug. 76. reddiderunt viri docti. *ſine obſervatione.* Cod. Vallae & Vidov.

In partitionibus.] Cap. 9. ubi tamen verba aliquantum diverſa occurrunt. *praecepit* hic habet V. C. Alm.

Argumentabimur.] De hoc vide *Rodolphum Agricolam* doctiſſime diſſerentem. Turneb. *argumentavimus, ut dixi, nunquam.* V. C. Alm.

Pro Ligario.] Cap. 1.

Nec enim narrandum eſt.] *Teſtis* duntaxat debet explicare ea, de quibus rogatur, citra ullum argumentum. at *patronus* non ſimpliciter exponit, ut teſtis, ſed additis rationibus & argumentis. Turn.

Cum

C. Conſidio profectus eſt. Quid ergo Marcus Tullius? *Quintus enim*, inquit, *Ligarius, cum eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum C. Conſidio profectus eſt.* Alibi, *Non modo nullum ad bellum, ſed ne ad minimam quidem ſuſpicionem belli.* Et cum eſſet indicaturo ſatis, *Quintus Ligarius nullo ſe implicari negotio paſſus eſt*, adjecit, *Domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens.* Ita quod exponebat, & ratione fecit credibile, & affectus quoque implevit. Quo magis miror eos, qui non putant in narratione eſſe utendum affectibus. Qui ſi hoc dicunt, non diu, nec ut in epilogo, mecum ſentiunt. Effugiendae ſunt enim morae. Ceterum cur ego judicem nolim, dum eum doceo, etiam moveri? Cur, quod in ſumma parte ſum actionis petiturus, non in primo ſtatim rerum ingreſſu, ſi fieri poteſt, conſequar; cum praeſertim etiam in probationibus faciliore ſim animo ejus abuſurus, occupato vel ira; vel miſeratione? An non Marcus Tullius circa verbera civis Romani omnes breviſſime movet affectus, non ſolum conditione ipſius, loco injuriae, genere verberum, ſed animi quoque commendatione? Summum enim virum oſtendit, qui, cum virgis caederetur, non ingemuerit, non rogaverit; ſed tantum civem ſe Romanum eſſe, cum invidia caedentis, & fiducia juris clamaverit. Quid? Philodami caſum nonne cum per totam expoſitionem incendit invidia,

Cum C. Conſidio.] Scribe, *cum Conſule Conſidio*. PHIL.

Quintus igitur inquit.] *Quintus enim.* V. C. Alm. & ita optimi codices apud Ciceronem ipſum & hic Gryph. Vidov.

Cum eſſet adhuc.] *Adhuc* delevit Cl. Graevius ex MSS. nec habet V. C. Alm.

Cum C. Conſidio.] *Cum Coſ. C. Conſidio.* Steph. & hic & ſupra.

Alibi.] *Et alibi, non modo ad bellum, & ad.* V. C. Alm.

Indicaturo ſatis.] *Indicanti.* Locat. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Baſil.

Adjecerit.] *Adjecit.* Locat. *adjecit.* Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

Quo magis miror.] Contendit Fab. etiam in narratione *affectus eſſe movendos*, primo per locum *à ſimili*, ſeu *pari*: deinde *ab utili*. Porro affectus *leviores* ſemper fere in narratione debent eſſe: eam ſiquidem ſuavitate quadam condiunt: at *graviores*, ſi quando in narratione locum habebunt, brevius tamen tractandi erunt. De his fuſe apud *Cic.* 2. *de Oratore.* TURNEB.

Putant in narratione eſſe utendum.] *Putant utendum in narratione.* Loc. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Cum ego doceo.] *Ego* pronomen iterum poſitum videtur expungendum, ac *eum* adſcribendum, ut ſit, *cum eum doceo, etiam moveri.* REGIUS. *ego doceo.* Locat. Ald. *dum eum doceo.* V. C. Alm. Obr. qui & *movere* habet.

Doceo.] Narrando. TURNEB.

Summa.] Poſtrema, in peroratione. *Idem.* Vallae liber non habet *parte*, ſed ſupraſcriptum fuit, teſte Aſcenſio.

Ingreſſu.] Initio narrationis. Nam cauſae prima pars eſt *narratio*, *exordium* enim orationis quamvis eſt prima pars, non tamen cauſae ſeu actionis videtur, ſed veluti *praeludium.* TURNEB.

Animo abuſurus.] *Animum.* V. C. Alm. in quo & notatur, alios pro *abuſurus*, *abitur* legere & mox *occupatum.* Francius corrigebat, *facilius ſum animo ejus abuſurus.*

Conditione.] Quod liber, quod civis Rom. & municeps *Coſſanus.* TURNEB.

Loco injuriae.] Quod ei crux in littore parabatur, ut is, qui ſe civem Rom. eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum ſuam proſpicere poſſet, &c. *ex Act.* 3. Idem.

Genere verborum.] Loco *verborum*, *verberum* eſſe legendum dijudicabit, qui tertiam in Verrem, unde haec ſumpta ſunt, diligentius leget. REGIUS. Hoc autem fiebat contra *legem Portiam*, quae prohibet, ne corpus civis Romani virgis caedatur. TURNEB. *verborum.* Gryph.

Animi commendatione.] Quod forti & patienti animo tulerit, ut nullus gemitus, nulla vox doloris index audita ſit. TURNEB.

Fiducia juris.] Romani. haec autem fuſius apud Cic.

Digitized by Google

dia, tum in ſupplicio ipſo lacrymis implevit, cum flentes non tam narraret, quam oſtenderet, patrem de morte filii, filium de patris? Quid ulli epilogi poſſunt habere miſerabile magis? Serum eſt enim advocare iis rebus affectum in peroratione, quas ſecurus narraveris. Aſſuevit illis judex, jamque eas ſine motu mentis accipit, quibus commotus novis non eſt: & difficile eſt mutare habitum animi ſemel conſtitutum. Ego vero (neque enim diſſimulabo judicium meum: quamquam id, quod ſum dicturus, exemplis magis, quam praeceptis ullis, continetur) narrationem, ut ſi ullam partem orationis, omni, qua poteſt, gratia & venere exornandam puto. Sed plurimum refert, quae ſit natura ejus rei, quam exponimus. In parvis ergo, quales ſunt fere privatae, ſit ille preſſus, & velut applicitus rei cultus: in verbis ſumma diligentia, quae in locis impetu feruntur, & circumjectae orationis copia latent: hîc expreſſa, &, ut vult Zeno, *ſenſu tincta eſſe debebunt:* compoſitio diſſimulata quidem, ſed tamen quam jucundiſſima:

Cic. lib. V. *in Verrem. cap.* 62. TURNEB.

Quid? Philodami caſum.] Si res gravis eſt, uti poſſumus in narratione; idque multo magis eſt faciendum, ſi plures ſunt expoſitiones, quia re narrata ſero revocaretur affectus, cum jam oblitus eſſet judex. ſic fecit *Cic. in Verrem.* I. *cap.* 30. Idem.

Supplici: ipſo.] Tò *ipſo* non eſt in editione Obr.

Flentes non tam &c.] Juven. Sat. VII.

Quando licet flentem Baſilo producere matrem.

Cydonius in oratione de contemnenda morte. *Ne igitur nos velut in judiciis voluptariorum lamentationibus moveamur, qui ſuas appetitiones ceu uxores & liberos producunt, ut aliter de ſe, quam de aliis, judicetur.* vide Aurel. Victor. de viris Illuſtrib. cap. IV. XXXI. & LXIII. & Cicer. I. 53. ALMEL.

Ulli Epilogi] *Illi.* marg. Baſil.

Advocare] *Advocari h. r. a. in perorationem.* V. C. Alm. *advocari.* etiam Locat. Ald.

Narraveris.] Sic quidem legitur, ſed *narraveris* legendum eſſe contenderim. REGIUS. *narraverit.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Aſſuevit illis.] *Aſſentit.* MS. Bodl. Andr.

Commotuŝ novus.] *Novis* legendum eſſe ex ſenſu aperte percipitur. REGIUS. *novis* Steph. Vaſc. Obr. *a nobis non eſt.* MS. Bodl. Andr. *a novis non eſt.* MS. Bal. legendum puto, *jam eas ſine motu mentis accipiet, quibus commotus novis non eſt.* ſcil. in peroratione audiet ſine motu repetitas, quibus novis, cum primum dicerentur, non eſt commotus. BURM.

Difficile eſt mutare.] *Difficile eſt nobis.* MSS. Bodl. B. Alm. Andr. Loc. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vıdov.

Ego vero.] Praecepta ſunt nonnulla de narrationis elocutione. debet autem narratio gratiam compoſitionis habere, latentem tamen & diſſimulatam, ut ſentiatur à judice potius, quam percipiatur. Id quod & *Cicero in Partitionibus* probat fuſe. TURN.

Ut ſi ullam.] *Ut* particula, tanquam ocioſa & ſupervacua, mihi videtur expungenda. REGIUS. minime abjicienda. nam ſimilis locutio *ut qui*; de qua vide ad lib. III. 8. BURM.

Et venere.] *Et vere.* V. C. Alm.

Sed plurimum refert.] *Elocutionis rationem*, quae varia atque in ſingulis fere partibus peculiaris, metimur à rei conditione. Ut enim ſervorum & dominorum cultus diverſus eſt, ita & orationis, quum parvam rem & magnam narramus, diſſimilis eſſe debet. *Orationem* enim *debere rei accommodari* Ageſilaus ſignificat, qui, quodam laudante oratorem, quod parva amplificaret, Ego, inquit, ne ſutorem quidem puto eſſe bonum, qui magnos parvo pedi calceos inducit. *Plutarch. in Apophtheg. Preſſum* autem & *applicitum cultum* per metaphoram dixit, ducta tranſlatione à veſtimentis non laxis, ſed membra conſtringentibus & prementibus. TURNEB.

Preſſus.] *Praeſus.* V. C. Alm.

Locis impetu feruntur.] *Locum impetu fecerunter.* V. C. Alm.

Circumjectae orationis copia, &c.] Audaciora verba in locis communibus & amplificationibus facile latitant ob circumfuſum orationis nitorem, in narratione vero latitare non poſſunt. quocirca adhibenda cautio, ut propria ſint, & rem ſignificantia. TURNEB.

Ut vult Zeno.] Zeno *de arte rhetorica* ſcripſit aride & exiliter, ut meminit *Cic. lib.* 4. *de Finibus.* hunc imitatur Sulpitius Victor. *Idem.*

Senſu tincta.] Iſidorus lib. II. 27. *cum Ariſtoteles*

Digitized by Google

ma: figurae, non illc poëticae, & contra finem loquendi auctoritate veterum receptae, (nam debet eſſe quam puriſſimus ſermo) ſed quae varietate taedium effugiant, & mutationibus animum levent: ne in eumdem caſum, ſimilem compoſitionem, pares elocutionum tractus incidamus. Caret enim ceteris lenociniis expoſitio, &, niſi commendetur hac venuſtate, jaceat neceſſe eſt. Nec in ulla parte intentior eſt judex: eoque nihil recte dictum perit. Praeterea, neſcio quomodo, etiam credit facilius, quae audienti jucunda ſunt, & voluptate ad fidem ducitur. Ubi vero major res erit, & atrocia invidioſe, & triſtia miſerabiliter dicere decebit: non ut conſumantur affectus, ſed ut tamen velut primis lineis deſignentur: ut plane, qualis futura ſit imago rei, ſtatim appareat. Ne ſententia quidem, velut fatigatum intentione, ſtomachum judicis reficere diſſuaſerim, maxime quidem brevi interjecta, qualis eſt illa, *Fecerunt ſervi Milonis, quod ſuos quiſque ſervos*

les librum de interpretatione ſcribebat, calamum in mente tingebat. Gallaeus. *ſenſu ancta.* V. C. Alm.

Contra rationem loquendi.] *Contra fidem loquendi.* MS. Joan. Andr. *finem.* MSS. Bal. Alm. & Arg. Obr.

Et qui a varietate.] Depravatus hic locus ſic emendari poteſt, ſi *&* copula cum *a* praepoſitione, ac *qui* relativo eradantur, ac locis ipſorum *ſed quae* reponantur, ac *effugiant*, ut ſit numeri pluralis legantur, hoc modo, *ſed quae varietate taedium effugiant.* Regius. ita habet & V. C. Alm. & Arg. Obr. qui *nam debet eſſe quam puriſſimus ſermo* parentheſi includit. & deinde *levent.* V. C. Alm. & Arg. *& qui a varietate.* Locat. Ald. marg. Baſil.

In eundem caſum, ſimilem expoſitionem.] Senſus *poſitionem* expoſcit, non *expoſitionem*: ut intelligamus, in narratione vitanda eſſe ſimiliter deſinentia, ſimiliterque cadentia. Regius. Forte melius legeretur, *ſimilem poſitionem*, id eſt, terminationem, ut ſimiliter deſinens ſive cadens intelligatur. addit fugiendum eſſe πάρισον & ἰσόκωλον. Quanquam Cic. in Oratore longè aliter ſentire videtur. De hac exornatione *Cornific. ad Herennium l. 4. cap. 20. & Fab. lib. 8.* Turneb. Ὁμοιόπτωτον, ἰσόκωλον, ὁμοιοτέλευτον. Pith. *poſitionem.* Steph. *expoſitionem.* MS. Colbert. Locat. *compoſitionem.* reliqui.

Pares elocutionum, &c.] *Compar* grave appellat eodem l. Cornific. quod habet clauſulas, quae ex pari fere numero ſyllabarum conſtant, quod puerile eſt: ut, *In praedio mortem pater oppetebat, domi filius nuptias comparabat.* Turneb.

Ceteris lenociniis.] *Ceteris cujus expoſitio.* V. C. Alm.

Nec in ulla.] *Illa.* V. C. Alm.

Nihil recte dictum.] *Nihil rectum perit.* Vallae codex.

Ad finem ducitur.] *Fidem* ſenſus expoſcit, non *finem*: nam voluptate judex ad credendum facile deducitur. Regius.

Et atrocia, invidioſa & triſtia miſerabiliter dicere licebit.] Ne hic quidem locus mendis eſt vacuus. ſic autem corrigi poteſt. *Et atrocia invidioſe, & triſtia miſerabiliter dicere decebit.* Regius. *atrocior invidioſa.* marg. Steph. *triſtitia.* V. C. Alm. *dicere decebit* etiam. V. C. Alm. Obr.

Sed ut velut.] *Ut tamen velut.* V. C. Alm. *ſed ut tamen velut.* Ald. Leid. Gibſ. Obrecht. *ſed ut tamen primis.* Locat. *ſed tamen ut velut.* Colin. *ſed ut tantum velut* Regius ſenſui convenire putat, & ita Gryph. Vidov. *ſed tantum velut.* Baſil.

Velut primis lineis.] Metaphora eſt ducta ab ea pictura, quae dicitur μονόγραμμος, quae primum lineis deſignatur, deinde propriis coloribus veſtitur & expolitur. Turneb.

Ne ſententia quidem.] *Sententiam* appellat Fabius ſenſum argutiorem, qui fere in clauſulis poni ſolet. *Idem.*

Stomachum.] Francius malebat *ſpiritum*, non ego. judex enim audiendo, quae faſtidit, & quorum taedet, ſtomachum onerat, qui refici & excitari ſententia aliqua acuta, tamquam novo & acriori cibo, debet. Patronus vero, dicendo fatigatus, rectius diceretur quieſcendo aliquantulum ſpiritum reficere, vel *recipere* potius. Burm.

Brevi injectione.] *Ter* ſyllaba adſcripta, *interjectione* mihi videtur eſſe legendum. Regius. ita MSS. Bodl. Alm. Andr. Sich. Baſil. *breviter injecta.* Ald. *breviter interjecta.* Gryph. Vidov. *brevi interjecta.* Steph. Obr. *breviter injecta.* Colin. *brevi injecta.* Pithoeus.

Fecerunt ſervi.] *Fecerunt id.* Cicero.

Milonis.] Pro Milone cap. 10.

Nubit genero.] Ex oratione *Cic. pro Cluentio cap.* 5. Tur-

ſervos in re tali facere voluiſſet. Interim paullo liberiore, qualis eſt illa, *Nubit genero ſocrus nullis auſpiciis, nullis auctoribus, funeſtis ominibus omnium.* Quod cum ſit factum iis quoque temporibus, quibus omnis ad utilitatem potius, quam ad oſtentationem, componebatûr oratio, & erant adhuc ſeveriora judicia: quanto nunc faciendum magis, cum in ipſa capitis aut fortunarum pericula irrupit voluptas? Cui hominum deſiderio quantum dari debeat alio loco dicam. Interim aliquid indulgendum eſſe confiteor. Multum confert adjecta veris credibilis rerum imago, quae velut in rem praeſentem perducere audientes videtur: qualis eſt illa M. Coelii in Antonium deſcriptio, *Namque ipſum offendunt temulento ſopore profligatum, totis praecordiis ſtertentem,*

5. TURNEB.

Nullis auſpiciis.] *Auſpicibus.* V. C. Alm. & ita apud Ciceronem legendum docuit Sylvius.

Funeſtis omnibus omnium.] *Ominibus* legendum eſſe facile cenſebit, qui pro Cluentio orationem diligentius leget. REGIUS. *omnium* delevit Cl. Graevius auctoritate MSS. & primarum editionum.

Quod cum ſit factum.] Ciceronis tempore ſeveriora erant judicia: tempore Fabii in centumviralia judicia, quae etiam interdum capitis erant, voluptas irruperat, judexque contemni ſe putabat, niſi ab oratore delectaretur. quod & ante dixit Fabius. TURNEB.

Credibilis rerum imago.] *Hypotypoſis*, quae eſt evidens deſcriptio, multum facit & ad perſpicuitatem & ad credibilitatem narrationis. venuſte autem dixit Fab. *in rem praeſentem perducere*, ducta metaphora à juris conſuetudine. nam litigatores in eum fundum aut agrum, de quo litigabant, venire ſolebant. quod *ventam facere ajunt.* TURNEB. Budaeus *evidentiam* interpretatur. AIMEL.

Ad oſtentationem.] *Ad* omitiit V. C. Alm. male, ut modo diximus.

M. Coelii.] Hic eſt M. Coelius Orator, cujus meminit *Cic. de clar. orat. cap.* 79. TURNEB.

In M. Antonium.] Triumvirum puto. ſimilis eſt & Ciceronis pro Gallio de convivio, apud Aquilam Rom. de qua *lib.* 8. *Fabius* ubi *de evidentia.* Idem.

Namque ipſum offendunt.] Admodum bonum exemplar Quintiliani Inſtitutionum, charactere vetuſtiſſimo exaratum, Baſileae utendum nacti, quantum fuit, erat enim abſque capite & calce, compoſuimus. Mirum vero dictu, quam penitus in multis abeat antiqua ſcriptura ab ea, qua pro vera nunc utimur omnes. Exemplum det M. Caelii locus, temulentum ſtertentemque ex crapula M. Antonium nobis velut ſpectandum praebens. lib. 4. cap. 2. Irruperant Centuriones triclinium in caſtris, aut urbe aliqua, in expeditione certe Imperatoris: quem cum tam ornate hoſteſque cubantem reperirent, excitare primo, mox vi auferre de ſtrato inſiſtebant: Hoc eſt, quod initio dixit Caelius: *Namque ipſum offendunt:* adventu nimirum hoſtium turbati Centuriones, qui circum Praetorium excubabant: deinde jactatum inter concubinas meticuloſas, & viros armatos, ſui impotem, quod mirum in modum rei indignitatem auget. Nunc MS. opem flagitabimus: qui quidem illam fere omnem periodum longe aliter concipit. Legit: *namque ipſum offendunt temulento ſopore profligatum. totis praecordiis ſtertentem, ructuoſos* * *ſpiritus geminare, praeclaraſque contubernales ab omnibus ſpondis verſas tranſverſas incubare, & reliquias temulentiae circumjacere paſſim. Hae tamen exanimatae terrore, hoſtium adventu percepto, excitare hominem conabantur, haec nomen inclamabat, haec fruſtra cervicibus tollebat: blandius alia ad aurem invocabat, vehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum cum omnium vocem tactumque dignoſcitaret, proximae cujuſque collum amplexu appetebat; neque dormire excitatus, neque vigilare ebrius poterat. Sed ſemiſomno ſopore, inter manus Centurionum, concubinarumque jactabatur.* Illis verbis, *ructuoſos ſpiritus*, interfuit mediis vox quaepiam, cujus locus diſerte vacuus in MS. libro apparet. Qualis vero illa, conjectando tempus perdere noſtrum non eſt. Etſi ſuſpicari facile ſubeat, de *ore* & *naribus*, propter *ſpiritum* & *ructum*, aliquid latere poſſe. *Verſas tranſverſas* κοινοκοίτιον ſonat, Plauto dignius. Strepitu tamen ſuo rem reddens ſpectabiliorem. *Reliquiae temulentiae*, ſunt patinae, paterae, ſcyphi, menſae inverſae, cupediae pedibus projectae, elapſi manibus crateres, ut apud Rutilium Lupum ebrioſus inducitur: non prius poculum ex manibus emittens, quam libentem ſomnus oppreſſerit, ac diſſolutis artubus ipſum poculum ſuapte natura dormienti exciderit. Hanc elegantiſſimam ſcripturam non debebant ſane librarii mutare. Nam quod addit *hae*, natura aliter conſtitutum eſt, quam ut ad *reliquias* transferri poſſit: ne quis argutetur, *reli-*

ſtertentem, ructuoſos ſpiritus geminare, praeclaraſque contubernales ab omnibus ſpondis tranſverſas incubare, & reliquas circumjacere paſſim: quae tamen exanimatae terrore, hoſtium adventu percepto, excitare Antonium conabantur: nomen inclamabant: fruſtra cervicibus tollebant: blandius alia ad aurem invocabat, vehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum cum omnium vocem tactumque noſcitaret, proximae cujuſque collum amplexu petebat: neque dormire excitatus, neque vigilare ebrius poterat: ſed ſemiſomno ſopore inter manus centurionum concubinarumque

quias capiendas eſſe hac lectione, non temulento pares mulierculas. Nam quae contra communes ſenſus faciunt, ea jure non attenduntur. Caeterum, *haec nomen*, &c. *haec fruſtra*, nemo non confitebitur genuina eſſe, qui ordinem ſaltim, vulgo minus attente habitum, curare voluerit. Nam illa, *blandius alia*, ſuggerunt, fuiſſe numero ſingulari in reliquis etiam uſum M. Coelium; quibus conſentit & τὸ *nonnulla*, eadem ratione prolatum. *Dignoſcitaret*, quotidianam conſuetudinem cum illis praeclari Imperatoris arguit, vel *ſemiſomnis* ex vocibus tactuquè dignoſcere contubernales conſueti. Barde etiam hanc lectionem mutarunt cacographi Chalcographi. Vox etiam *ſopore* nobis ſuſpecta eſt ultimo loco; citra MS. tamen auctoritatem non mutanda. Sane *ſopor ſemiſomnis* ταυτολογίαν olet, nec belle cadit. BARTHIUS. lib. XIV. adv. 18.

Temulento ſopore profligatum.] Vide Jan. Gebh. crepund. lib. III. cap. 19. & ad Tibul. I. eleg. II. 2.

Geminare.] *Geminantem* volebat Gallaeus. nihil neceſſe.

Reliquas circumjacere.] Lectio codicis Baſileenſis *reliquias temulentiae circumjacere* minime mihi negligenda videtur, ſed non cum Barthio de patinis ſcyphis &c. caperem, ſed de fruſtis eſculentis turpi vomitu ejectis, cujus reliquiae conſpiciebantur. ita enim & Cicero II. Philip. cap. 25. Antonium in conſpectu Populi vomentem deſcribit. BURM.

Quae tamen.] *Quae tum*. Stephan.

Inclamavit.] Quaſi increpabat clamando. TURNEBUS.

Invocabat.] *Invocabant*. V. C. Alm.

Quarum cum omnium vocem, tactumque noſcitaret.] Franciſcus Robortellus Emendat. lib. 2. cap. 49. pag. 116. Lamp. Crit. Part. 2. Ego (inquit) puto legi debere: *Quarum cum omnium voce, cantuque excitaretur*. Nam quadrabit belle, quod poſtea ſequitur: *nec dormire excitatus*. Quod ſi quis repugnet, & dicat, cantu concubinarum temulentum excitari non potuiſſe, cum cantus ſomnum adducat potius, poſſit dici, cantum inconditum ſignificari, non ſuavem. Nam illa dictio, *tactu*, eo loco non placet. Librarius vero facile labi potuit, cum eſſet ſcribendum, *excitaretur*, ut ſcriberet, *oſcitaret*. Nam pro X, interdum CS. veteres ſcribebant. Sic *ecſcitaretur*: unde poſtea ſcriptio haec manavit *Noſcitaret*: & illae voces ad id accommodatae poſtea. Nam ex *voce*, & *tactu*; *vocem* & *tactum* ſcribi coepit. Haec Robortellus: cujus tamen Conjecturam verniliter admodum flagellat Carolus Sigonius, Emendat. cap. 44. pagin. 239. Lamp. Crit. part. 2. Carneades igitur heic ab Orco revocandus. PAREUS. *quarum omnium cum voce tactuque oſcitaret*. Andr. Obrecht. *Oſcitaret*. etiam MS. Bodl. *dignoſcitaret* Gallaeus. *quarum cum omnium voce tactuque oſcitaret* corrigit etiam Victor. lib. XXII. Var. Lect. cap. 5. ut infra libr. VIII. cap. 3. ex Cicerone *quoſdam heſtena potatione oſcitantes*.

Amplexu petebat.] *Appetebat* malebat Gallaeus: male. hinc enim firmatur conjectura Heinſii apud Ovidii Ep. XIV. 69. legentis *Dum petit amplexu*. vide &, quae nos ad Petron. cap. LXXXVI. notavimus. BURM.

Inter manus Centurionum.] Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 15. MS. Pal. inſolentis monetae vocabulum arcana incude tractat, refingendo; *Centuriorum*. Quaſi *Centurio* eſſet διωνιτὴς ſive ἐγγαστριζέτης. Et revera hic tale quid excidiſſe, probabile eſt, immo tota rei ſeries reflagitat. Nam qualis Imperator, talem ſibi cohortem, comiteſque adoptat. Fortis fortes, luxurioſus perditos. Claudianus lib. 2. in Eutrop. v. 325.

Tandem conſilium belli conſeſſus agendi
Ad ſua tecta vocat; juvenes venere protervi,
Laſcivique ſenes: quibus eſt inſignis edendi
Gloria, corruptaſque dapes variaſſe decorum:
Qui ventrem invitant precio, traduntque palato
Sidereas Junonis aves: & ſi qua loquendi
Gnara coloratis viridis defertur ab Indis;
Quaeſitus trans regna cibus: quorumque profundam
Ingluviem non Aegeus, non alta Propontis,
Non freta longinquis Maeotida piſcibus explent.

Aptiſſime ad hanc rem Papinius Statius lib. 4. Theb. v. 661.

Nec comitatus iners, ſunt illic ira furorque,

Et

Digitized by Google

narumque jactabatur. Nihil his neque credibilius fingi, neque vehementius exprobrari, neque manifeſtius oſtendi poteſt. Ne illud quidem praeteribo, quantam afferat fidem expoſitioni narrantis auctoritas: quam mereri debemus ante omnia quidem vita, ſed & ipſo genere orationis. quod quo fuerit gravius, ſanctius, hoc plus habeat neceſſe eſt in affirmando quoque ponderis. Effugienda igitur in hac praecipue parte omnis calliditatis ſuſpicio: (neque enim ſe uſquam cuſtodit magis judex) nihil videatur fictum, nihil ſollicitum. omnia potius à cauſſa, quam ab oratore profecta credantur. Sed hoc pati non poſſumus, & perire artem putamus, niſi appareat: cum deſinat ars eſſe, ſi apparet. Pendemus ex laude, atque hanc laboris noſtri ducimus

Et metus, & virtus, & nunquam ſobrius ardor,
Succiduique gradus, & caſtra ſimillima Regi.

Qualem Ducem Caelius vult, dat nobis quoque Cicero Miloniana: *Adde inſcitiam pranſi poti oſcitantis Ducis.* Non male etiam reponeretur, *Coenaturionum.* Eſſet enim *Coenaturio* menſarum aſſecla, & Antonii Convictor quotidianus. Onomaſticon verbum agnoſcit. *Coenaturio* δειπνητιῶ. ſed nomen formatum ad faciem Plautinam *Saturionis, Eſurionis.* nam Caelius verborum antiquorum auceps & architectus audit. *Coenaturio* ergo erit Antonii σύνδειπνος & συμπότης. Onomaſt. *Coenaticus,* συμποτικός. Varro *Fratres Cibarios* vocat, qui nobis non alio jure, niſi menſae apparatae & inſtructae, volunt & intimi ſunt. *Tuus autem* (ait Varro) *ipſe frater cibarius fuit Ariſtoxenus.* Ubi alludit ad notum Graecorum dicterium, ζῇ χύτρα, ζῇ φιλία. Noſtro Idiotiſmo *Fratrem Cibarium* vocamus, Freßbruder / Zechbruder / Tiſchbruder. Theognis elegantiſſime: v. 115. 116.

Πολλοί τοι πόσιος καὶ βρώσιος εἰσὶν ἑταῖροι,
Ἐν δὲ σπουδαίῳ πράγματι παυρότεροι.

Vertit Gaſp. Barthius:

Multi equidem ad menſas & Bacchum ſtrenue amabunt;
At cum res crepera eſt, unus & alter erunt.

Et Menander. πολλοὺς τράπεζα, οὐκ ἀλήθεια, φίλους. *Pleroſque amicos menſa habet, non veritas.* Herodianus lib. I. cap. 12. τραπέζης κόλακας, ὅσοι τὸ εὐδαίμον γαστρὶ, καὶ τοῖς αἰσχίστοις μετροῦσιν: *Menſarii adulatores, qui ventre atque obſcoenis voluptatibus felicitatem metiuntur.* Tales videtur Claudianus lib. 2. in Eutropium, 586. *Ajaces epularum* indigetaſſe.

Tunc Ajax erat Eutropii, lateque fremebat,
Non ſeptem vaſto quatiens umbone juvencos,
Sed quam perpetuis dapibus, pigroque ſedili
Inter anus, interque colos oneraverat alvum.

Tales Heſiodus δειπνολόχους appellat. Latini *Coenipetas,* ſicut *Haeredipetas.* Martialis *Captatores Coenarum,* qui indagine quadam lautitias coenarum capiunt. Tales Latini etiam *Convivas* appellarunt, qui domicoenio nuncium remiſerunt, &, ut Juvenalis ait, *quibus ſumma boni eſt aliena vivere quadra.* Et venuſte luſit de Scaevola Poeta lepidiſſimus: *Scaevola tu coenas apud omnes: nullus apud te: Alterius ſiccas pocula, nemo tua.* Petronius: Ovidius lib. 2. Triſt.

——— hic, ut audivi, veterem convivam.
Accius eſſet atrox, conviva Terentius eſſet.

Onomaſticum: *Convictor,* ὁμοδίαιτος. Idem: *Convivones,* συμπόται: ubi tamen Cl. Gebhardus malit, *Combibones.* PAREUS.

Ne illud quidem.] Non ſolum auctoritas narrationi prodeſt, ſed reliquis etiam partibus. certe Fabius *in genere deliberativo* putat multum ad fidem faciendam poſſe auctoritatem. Idem ante *& de procemio* dixit. Quae non tantum vita acquiritur, ſed & genere orationis, hoc eſt, ſi narratio morata eſt cum dignitate. TURNEB. *neque illud.* V. C. Alm.

Sed & ipſo genere.] *Sed ipſo genere.* V. C. Alm.

Effugienda igitur.] Praecipua fuit oratoribus antiquis cura, ut *artificium* & *calliditatem* tegerent, quod tamen Fabii tempore non obſervabant. TURNEB.

Fictum, nihil ſollicitum.] Plinius lib. III. Ep. 13. *nec vero affectanda ſunt ſemper elata & excelſa.* Senec. contr. lib. III. praefat. ad filios: *nihil eſt tam inimicum, quam manifeſta praeparatio.* ALMEL.

Sed hoc pati.] *Ad hoc pati.* V. C. Alm.

Niſi appareat.] *Niſi apparet.* V. C. Alm. & Vallae.

Cum deſinat ars eſſe.] Ovid. II. art. 313.

Si latet, ars prodeſt; affert deprenſa pudorem.

& lib. I. de art. 463.

Sed lateant vires, nec ſis in fronte diſertus.

ALMEL.

Atque hanc laboris.] Horat. art. Poët. 323.

Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo
Muſa loqui, praeter laudem nullius avaris.

ALMEL.

ducimus ſummam. Ita quae circumſtantibus oſtentare volumus, judicibus prodimus. Eſt & quaedam *repetita narratio*, quae ἐπιδιήγησις dicitur, ſane res *declamatoria* magis, quam *forenſis*; ideo autem reperta, ut, quia narratio brevis eſſe debet, fuſius & ornatius res poſſet exponi: quod fit vel invidiae gratia, vel miſerationis. Id raro faciendum judico, neque ſic umquam, ut totus ordo repetatur. licet enim per partes idem conſequi. Ceterum qui uti ἐπιδιηγήσει volet, narrationis rem loco ſtringat, &, contentus indicare, *quid factum ſit, quo ſit modo factum*, plenius ſe loco ſuo expoſiturum eſſe promittat. Initium narrationis quidam utique faciendum à perſona putant: eamque, ſi noſtra ſit, ornandam: ſi aliena, infamandam ſtatim. Hoc ſane frequentiſſimum eſt, quia perſonae ſunt, inter quas litigatur. Sed hae quoque interim cum ſuis accidentibus ponendae, cum id profuturum eſt: ut, *A. Cluentius Habitus fuit pater hujuſce, Judices, homo non ſolum municipii Larinatis, ex quo erat, ſed etiam regionis illius & vicinitatis, virtute, exiſtimatione, nobilitate facile princeps.* Interim ſine his: ut *Q. Ligarius cum eſſet.* Frequenter vero & à re; ſicut pro Tullio Cicero, *Fundum habet in agro Thurino M. Tullius paternum.* Demoſthenes pro Cteſiphonte, ȣ γὰρ Φωκαϊκȣ̃ συςάντος πολέμȣ. De fine

ALMEL.

Ducimus ſummam.] *Dicimus.* V. C. Alm.

Itaque.] *Que* copulae *a* vocalis adſcribatur, ut nomen efficiatur; ita enim eſt legendum, etiamſi exemplaria refragentur. REGIUS. *Itaque cum circumſtantibus.* Ald. *Itaque circumſtantibus.* V. C. Alm.

Judicibus predimus.] Quiſquis enim credit eum ex arte dicere, quoniam ſibi putat ſtrui inſidias ab artifice, cavet ab aſſentiendo: & huc potius intendit animum, ut obſervet, quam ingenioſe aut callide dicat, non quam ſalubriter. TURNEB.

Eſt & quaedam.] *Repetita narratio eſt*, cum in ipſa expoſitione rem breviter perſtringimus, quam poſtea in probatione amplificationis cauſa aut fidei faciendae latius explicamus. raro in veris cauſis contingere ſolet, interdum tamen fit in *declamationibus.* TURNEB. *eſt quaedam.* V. C. Alm.

'Επιδιήγησις.] 'Επίθεσις. V. C. Alm.

Ideo reperta.] *Ideo autem reperta.* MSS. Joan. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Gryph. Sich. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

Res poſſet.] *Poſſit.* V. C. Alm. Obrecht.

Id raro faciendum judico.] *Judico*, non habet Vallae liber. *idem raro.* Ald. Baſil. *id eſt raro faciendum judicio.* V. C. Alm. *id tamen raro faciendum judico.* Colin.

Volet.] *Nolet.* PITHOEUS.

Narrationis rem loco.] Francius conjiciebat *narrationis loco rem ſtringat.* nec improbo: eſt enim intelligendum, ut pro narratione rem breviter tangat, nam id *ſtringere*, & *perſtringere.* & *ſtrictim dicere* Ciceroni & aliis. BURM.

Quid factum ſit.] *Quod facti ſit.* V. C. Alm. Obr.

Initium narrationis.] Sulpitius quoque Victor ita inchoandam narrationem putat, ut tamen ponamus initio ὀρθὴν πτῶσιν. id eſt, *rectum caſum.* ſic enim Cicero perſaepe narrat. TURNEB.

Noſtra ſit ornandam.] *Ordinandam.* V. C. Alm.

Accidentibus.] *Qualitatibus, circunſtantiis*, hoc eſt *vitiis* & *virtutibus*, &, ut vulgo loquuntur, *titulis.* TURNEB.

A. Cluentius.] Simile pro Roſcio Amerino, *Sex. Roſcius pater hujuſce, municeps Amerinus, &c.* Idem. Cicer. pro Cluentio. cap. 5.

Habitus fuit.] *Habitus*, non eſt in V. C. Alm. *A. Cluentius Avitus fuit* edidit Cl. Graevius.

Regionis illius & vicinitatis.] *Et illius vicinitatis.* Ald.

Nobilitate princeps.] *Facile* adſcribatur, ut in Ciceronis pro Cluentio oratione legitur. REGIUS.

Q. Ligarius.] Similiter pro Milone, *P. Clodius cum ſtatuiſſet omni ſcelere in praetura vexare remp.* TURNEB. Pro Ligario. cap. 1.

In agro Tigurino.] *In agro Turino.* V. C. Alm. Loc. Ald. Baſil. Vidov. *Thurino.* Colin. Obrecht. quod verum puto, & ita *Thurinum agrum & pagum*, & *Thurinam regionem*, dixit Sueton. Aug. 2. 3. & 7.

Τȣ̃ γὰρ Φωκαϊκȣ̃.] Quod ſic Romanus Aquila vertit,

ſine narrationis cum his contentio eſt, qui perduci expoſitionem volunt eo, unde quaeſtio oritur. *His rebus ita geſtis, P. Dolabella praetor interdixit, ut eſt conſuetudo, de vi, hominibus armatis, ſine ulla exceptione: tantum ut, unde dejeciſſet, reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit, ſponſio facta eſt. hac de ſponſione vobis judicandum eſt.* Id à petitore ſemper fieri poteſt, à defenſore non ſemper.

vertit, ubi *de metaſtaſi* agit, *Cum bellum Phocenſe conſtatum eſſet, & non per me: nondum enim ego ad Remp. acceſſeram.* TURNEB.

De fine.] Eſt utile *narrationem* eo perducere, unde oritur *controverſia*, ut intelligant judices, qua de re pronunciare debeant. tamen non debet ſemper fieri. & tum admonendi judices, quid ſit in controverſia, de quo judicaturi ſint. hac enim ratione oratio ſit lucidior, & judices attendunt diligentius ad id, de quo pronunciaturi ſint. Quod ſi quid factum eſt poſt id, de quo quaeſtio eſt, id inter argumenta tractari debet. Ne tamen hanc narrationis legem exiſtimes, ut narrandum non ſit ultra id, de quo quaeſtio eſt, narratio pro *Sex. Roſcio* te docebit. *Idem.*

Cum his contentio eſt, qui.] *Cum iis contentio, qui.* V. C. Alm.

His rebus ita.] Ex oratione *Cic. pro Caecinna. cap.* 8. TURNEB.

Reſtituiſſe ſe dixit.] *Deinde reſtituiſſe dixit.* Andr. Locat. Venet. Colon. Gryph. Baſil. Vidov. *deinde reſtituiſſe ſe dixit.* V. C. Alm.

Sponſio facta eſt.] Sponſio illa eſt controverſia, quae movetur interjecta ſtipulatione pecuniae, quam perdat ille, qui judicio vincetur. TURNEB.

CAPUT III.

De egreſſione.

Ordine ipſo narrationem ſequitur *confirmatio.* Probanda ſunt enim III.
quae propter hoc expoſuimus. Sed priuſquam ingrediar hanc partem, pauca mihi de quorumdam opinione dicenda ſunt. Pleriſque moris eſt, prolato rerum ordine, protinus utique in aliquem laetum ac plauſibilem locum, quàm maxime poſſint, favorabiliter excurrere. Quod quidem, natum ab oſtentatione declamatoria, jam in forum venit, poſtquam agere cauſſas non ad utilitatem litigatorum, ſed ad patronorum jactationem repertum eſt. Ne ſi preſſae illi (qualis ſaepius deſideratur) narrationis gracilitati conjuncta argumentorum pugnacitas fuerit,

Hujus capitis propoſitio in reprehenſione eorum verſatur, qui ſubjungendas perpetuo *narrationi egreſſiones* ſunt arbitrati. Hac autem de cauſa *egreſſionem narrationi* ſubjecit, quia ejuſ aetate oratores poſt *narrationem*, *egreſſionem* factitare ſolebant. agit autem *de propoſitione ac partitione ante confirmationem*, quia à nonnullis inter orationis partes numerabantur, quorum opinionem refutavit *lib.* 3. TURNEB.

Pleriſque moris eſt.] Vide Caſauboni Commentar. ad Perſii Sat. I. p. 122. &c. PAREUS.

Prolato rerum.] *Plato.* V. C. Alm.

Quod quidem.] *Narratio* minime delectat, *confirmatio* nimia contentione & nimio argumentorum acumine judicem fatigat, qui in medio reficiendus videtur aliqua voluptate egreſſionis. TURNEB.

Natum ab oſtentatione ad utilitatem litigatorum.] Verſus, hoc loco librariorum incuria omiſſus, totum obſcurat ſenſum, atque confundit, qui ſane in exemplaribus aliis emendate ſic legitur. *quod quidem, natum ab oſtentatione declamatoria, jam in foro venit, poſtquam agere cauſſas, non ad utilitatem litigatorum* &c. *venit* autem pro *venditur* eſt accipiendum, aut certe *in forum* legendum. REGIUS. *in foro venit.* Locat.

Ne ſi preſſae.] *Niſi preſſae.* Vallae liber.

Narrationis gracilitati.] *Narratione.* V. C. Alm.

fuerit, dilatis diutius dicendi voluptatibus oratio refrigeſcat. In quo vitium illud eſt, quod ſine diſcrimine cauſſarum atque utilitatis, hoc, tamquam ſemper expediat, aut etiam neceſſe ſit, faciunt: eo quod deſumptas ex his partibus, quarum alius erat locus, ſententias in hanc congerunt, ut plurima aut iterum dicenda ſint, aut, quia alieno loco dicta ſunt, dici ſuo non poſſint. Ego autem confiteor, hoc exſpatiandi genus non modo narrationi quidem, ſed etiam quaeſtionibus vel univerſis, vel interim ſingulis, opportune poſſe ſubjungi, cum res poſtulat, aut certe permittit: atque eo vel maxime illuſtrari ornarique orationem, ſed ſi cohaeret & ſequitur, non ſi per vim cuneatur, &, quae naturâ juncta erant, diſtrahit. Nihil enim tam eſt conſequens, quam narrationi probatio: niſi ſi excurſus ille, vel quaſi finis narrationis, vel quaſi initium probationis eſt. Erit ergo illi nonnumquam locus: ut, ſi expoſitio circa finem atrox fuerit, proſequamur eam, velut

Eo quod deſumptas ex his.] *Eoque ſumtas.* V. C. Alm. Obrecht. *eoque deſumtas.* MS. Colb. Locat. Ald.

Aut quia alia alieno modo.] Niſi *alia* tollatur, & pro *modo* legatur *loco*, ſenſus minus percipi poteſt: hoc modo, *aut quia alieno loco dicta ſunt.* Regius. *aut quia alia alieno modo.* Locat. *aut quia alia alieno loc.* MSS. Bal. Alm. Sich. Gryph.

Dici non poſſunt.] *Poſſint.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

Ego autem.] Reprehenſa ſuperiorum opinione, *egreſſionis* praecepta aggreditur, quae non ſolum narrationi ſubjicitur, ut illi putabant, ſed interdum etiam omnibus quaeſtionibus ſimul, interdum ſingulis ſeorſum, ut plures ſint etiam *egreſſiones.* Cic. in oratore luminoſam & *actuoſam* appellat *egreſſionem.* cujus ſententiam in hac ſua opinione ſecutus videtur Fab. Nam ſi ea loco apto opponatur in oratione, quando res poſtulat, ſummum adferet nitorem. Turneb. *Ego* non habet V. C. Alm. *Et confiteor.* Obr.

Non modo narrationis quidem.] *Non modo narrationis, ſed etiam quaeſtionibus univerſa.* V. C. Alm. *non modo narrationi, ſed etiam.* Obr.

Non ſi per vim cuneatur.] Elegans eſt metaphora, quae *ſignificat vim interpoſitionis*, quando egreſſio non ſponte ſequitur, ſed per vim erumpit. Ut enim cuneus res alioqui contiguas aut etiam continuas diſtrahit aut dividit, ita digreſſio, ſi non in loco adhibita, res optime convenientes & quaſi conſequentes diſterminat. Turneb.

Per vim conetur.] *Conatur* legendum eſt, ne diſſimiles modi copulentur. Regius. *conetur.* MSS. Bodl. Bal. Ven. Locat. Sich. Baſil. *Conatur.* Andr. Colon. Vidov. marg. Steph. *uneatur.* V. C. Alm. *continetur.* Ald. *euneatur.* Obr.

Narrationi probatio.] *Narrationi probationis vis.* MSS. Joan. Alm.

Niſi ſi excurſus.] *Etſi excurſus ille.* Locat. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Vidov. marg. Steph. *ſi excurſus.* V. C. Alm. quod verum puto; ſi totus locus ita ex MSS. legatur: *nihil enim tam eſt conſequens, quam narrationi vis probationis, ſi excurſus ille vel quaſi finis narrationis, vel quaſi initium probationis eſt.* ut illa particula *niſi* nata ſit ex ultima Syllaba *τῦ probationis.* Burm.

Vel quaſi finis narrationis.] Deſunt haec in V. C. Alm.

Erit ergo illi nonnunquam.] Concludit ſuperiorem locum. optima autem eſt illa egreſſio, quae à *narrationis fine* exoritur, atque ita procedit, ut confirmationis efficiat principium. nam ita praeter ornamentum vinculum eſſe videtur duarum partium. Hujuſmodi nullum exemplum accommodatius eſt, quam illud, quod antea citavit Fab. ex orat. *Cic. pro Cluentio*, quando in fine narrationis digreditur per exclamationem inſectando Saſſiae libidinem. Turneb.

Proſequamur.] *Perſequamur.* Cod. Colb. Steph. *proſequamur eam ſpin erumpente.* V. C. Alm. *proſequamur eam velut ſpiritu erumpente.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. certe vocula *velut* aliquid deſiderare videtur proverbialis dictionis. forte *velut uno ſpiritu erumpente.* qua locutione ſaepe Cicero utitur, ut de Orat. 63. ubi *una continuatione verborum, & uno ſpiritu, pronuntiare,* dixit. & *continuo ſpiritu ſonum in longum trahi*, dixit Plin. lib. x. 29. & alter Plinius lib. v. Ep. 20. *Mos eſt plerumque Graecorum, ut illis ſit pro copia volubilitas, tam longas tamque rigidas periodos uno ſpiritu, quaſi torrente, contorquent.* dicuntur & *uno ſpiritu contineri*, quae ſunt conjuncta & cohaerentia, nec disjuncta. ut Cicer. II. de Nat. Deor. 7. *omnia uno divino ac continuato ſpiritu contineri.* quam locutionem

Digitized by Google

velut ſpiritu erumpente protinus indignatione. Quod tamen ita fieri oportebit, ſi res dubitationem non habebit: alioqui prius eſt, quod objicias, verum efficere, quam magnum: quia criminis invidia pro reo eſt, priuſquam probatur. Difficillima eſt enim graviſſimi cujuſque ſceleris fides. Idem fieri non inutiliter poteſt, ut, ſi merita in adverſarium aliqua expoſueris, in ingratum inveharis: aut, ſi varietatem criminum narratione demonſtraveris, quantum ab ea periculum intentetur, oſtendas. Verum haec breviter omnia. Judex enim, ordine audito, feſtinat ad probationem, & quamprimum certus eſſe ſententiae cupit. Praeterea cavendum eſt, ne ipſa expoſitio vaneſcat, averſis in aliud animis, & inani mora fatigatis. Sed ut non ſemper eſt neceſſaria poſt narrationem illa procurſio, ita frequenter utilis ante quaeſtionem praeparatio, utique ſi prima ſpecie minus erit favorabilis, ſi legem aſperam tuebimur, aut poenarias actiones inferemus. Eſt hic locus velut ſequentis exordii, ad conciliandum probationibus noſtris judicem. Quod quo liberius, hoc & vehementius fieri poteſt, quia judici nota jam cauſſa eſt. His igitur velut fomentis, ſi quid erit aſperum, praemolliemus, quo facilius aures judicum, quae poſt dicturi erimus, admittant, ne jus noſtrum oderint. Nihil enim facile perſuadetur invitis. Quo loco tamen judicis quoque noſcenda natura

cutionem non ineleganter etiam Paulus JCtus l. 23. §. 5. de R. V. tranſtulit ad ſtatuam, *quae uno ſpiritu continetur*, id eſt, una ſpecie conſtat. vide & l. 30. ff. de uſurp. & uſuc. & ad Senecae Epiſt. 102. commentatores. Burm.

Quod objicias, verum.] Contra artem eſt, antequam probaris, *amplificare*, praeſertim ab actoris parte. nam reus, antequam ſe non feciſſe probaverit, factum augere poteſt. Sic enim videbitur incredibile. ut fecit *Cic. pro Roſcio.* Turneb.

Quia criminis.] *qua criminum invidia pro ore eſt uſquam probatur.* V. C. Alm.

Difficillime.] Difficillime credimus graviſſimum crimen in quopiam eſſe. Turneb.

Ut ſi merita.] *Uti ſi.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *ut ſit. ſi.* V. C. Alm.

Ab ea periculum.] *Ob ea.* V. C. Alm. Obrecht.

Verum haec.] *De egreſſionis prolixitate* ita eſt habendum: ſi in medio alicujus partis eſt, breviſſime debet perſtringi: ſi inter partes aliquas collocatur, aliquanto prolixior eſſe poteſt, ut poſt docebit. Turneb.

Feſtinat.] *Feſtinet.* V. C. Alm.

Expoſitio.] Leg. *poſitio.* editor Leidenſis.

Sed ut non ſemper.] *Et ut.* V. C. Alm.

Ita frequenter.] Rufinianus *procataſceuen* appellat, qua colorem rei turpi, aut favorem rei aſperae praeparamus. *Quaeſtionem* autem hic videtur vocare *confutationem*, in qua accuſatoris & defenſoris argumenta confligunt. Turneb.

Utique ſi prima] *Utique primam ſpeciem juſſerit erit favorabilis.* V. C. Alm.

Aſperam.] Ut de corpore debitoris dividendo inter creditores. Turneb.

Aut poenarias.] Juriſconſulti quoque ponunt *actiones pecuniarias*, quae mulctam certae pecuniae inferunt: & *poenales*, quae ſupplicium corpori irrogant. *Idem.*

Inferemus.] *Tuebimur.* V. C. Alm.

Sequentis exordium.] *Sequens exordium.* MS. Bodl. Andr. *ſequentis exordium.* Steph. Obrecht. *ſequentis exordia.* V. C. Alm.

Ad conciliandum.] *Ad conciliandum probationibus noſtris judicem, mitigandum, concitandum.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Colb. Andr. Locat. Ald. Colon. Sich. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Quod liberius.] *Quod quo liberius, hoc vehementius fieri poteſt.* MS. Bodl. Obr. *quod liberius hoc & vehementius.* V. C. Alm. Andr. *quod liberius hic &.* Colbert.

Fomentis.] Quibus ut medici vulneris dolorem levant. Turneb.

Quae poſt dicturi.] *Quae propoſituri ſumus.* V. C. Alm.

Jus noſtrum.] Ne nobis ſint adverſi propter juris rigorem. Turneb. *ne juſtum oderint.* V. C. Alm.

Digitized by Google

tura eſt, juri magis, an aequo ſit appoſitus. Proinde enim magis aut minus erit hoc neceſſarium. Ceterum res eadem & poſt quaeſtionem perorationis vice fungitur. Hanc partem παρέκβασιν Graeci vocant, Latini *egreſſum*, vel *egreſſionem*. Sed hae ſunt plures, ut dixi, quae per totam cauſſam varios habent excurſus: ut *laus hominum locorumque*, ut *deſcriptio regionum*, *expoſitio quarumdam rerum*, non ſolum geſtarum, ſed etiam fabuloſarum. Quo ex genere eſt in orationibus contra Verrem compoſitis *Siciliae laus*, *Proſerpinae raptus*; pro L. Cornelio *popularis illa virtutum Cn. Pompeji commemoratio:* in quam ille divinus orator, velut nomine ipſo ducis curſus dicendi teneretur, abrupto, quem inchoaverat, ſermone, devertit actutum. Παρέκβασις eſt (ut mea quidem fert opinio) *alienae rei*, *ſed ad utilitatem cauſſae pertinentis*, *extra ordinem excurrens tractatio.* Quapropter non video, cur hunc ei potiſſimum locum aſſignent, qui rerum ordinem ſequitur, non magis quam illud, cur hoc ita demum proprium putent, ſi aliquid in digreſſu ſit exponendum, cum tot modis à recto itinere declinet oratio. Nam quidquid dicitur praeter illas quinque, quas fecimus, partes egreſſio eſt, *indignatio*, *miſeratio*, *invidia*, *convicium*, *excuſatio*,

Perſuadetur invitis.] *Inviens.* V. C. Alm.

An aequo ſit appoſitus.] Appoſitus eſt juri, qui verba legis mordicus retinet, & ſecundum ea judicat. *quod ſummum jus & rigor juris dicitur, quae eſt ſumma injuria interdum.* Appoſitus eſt aequo, qui naturali interpretatione ac prudentia legis auſteritatem mitigat, & legiſlatoris ſententiam ſequitur. TURNEB.

Vice fungitur.] *Vicem.* Obr.

Quarumdam rerum geſtarum.] *Non ſolum* integritas ſenſus expoſcit: ut legatur, *non ſolum geſtarum, ſed & fabuloſarum.* REGIUS. *rerum geſtarum.* Locat. *rerum geſtarum, ut lutcia fabuloſarum.* V. C. Alm.

Contra Verrem compoſitis.] Nam Cicero duas duntaxat orationes *in Verrem* dixit, reliquas vero ſcripſit, cum reſpondere non eſſet auſus Verres, ſed exulatum iviſſet. TURNEB.

Pro L. Cornelio.] *Pro C. Cornelio.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Gryph Colin. Vidov. *C. Cornelius* in omnibus Ciceronis editionibus vocatur, niſi quod in argumento Aſconii ſemel *L. Cornelius* dicitur.

Ille divinus.] *Diu immoratur orator.* Ald. *divinus morator.* V. C. Alm.

Divertit actutum.] *Acturum.* Locat. *ac tantum.* V. C. Alm. *ac totum.* codex Vallae & marg. Vidov. *revertit.* *Ac tamen mag.* Ald. Gryph. Baſil. Vidov. *divertit.* *Attamen.* Colin. forte *devertit aſtute.* Francius haec conjungebat hoc modo; *actutum. Eſt autem mag.*

Alicujus rei, ſed ad utilitatem.] Aut illa particula *ſed* redundat, & ſupervacua eſt, aut certe aliquid deeſt. Quare aut loco *alicujus* mihi *alienae* legendum videtur, vel ſaltem adſcribendum. aut certe illa adverſativa *ſed* eſt eradenda, ut legatur, vel *alicujus alienae rei ad utilitatem cauſſae pertinentis*, vel *alicujus rei ad utilitatem cauſſae pertinentis*; utroque enim modo ſenſus procedet. REGIUS. Significat *digreſſionem* eſſe quidem extra rem, ad rem tamen accommodari. TURNEB. *alicujus.* V. C. Alm. Locat.

Excurrens tractatio.] *Procurrens.* V. C. Alm. Steph. Roign. quam veram puto lectionem. Ita modo dixit, *non ſemper eſt neceſſaria poſt narrationem illa procurſio.* & uſus hujus verbi a re militari venit, ubi *procurrere* dicuntur milites, equi &c. qui extra ordines currunt. Florus lib. I. cap. 18. *Actum erat, niſi Elephanti, converſo in ſpectaculum bello, procurriſſent.* Juſtin. XIV. 2. *pugnant* (Parthi) *procurrentibus equis*, id eſt non turmatim, aut ſervatis ordinibus. Valer. Flac. VI. 697.

Nunc levis infeſto procurrit in agmina curru;
Nunc fuga converſus ſpargit mentita ſagittas.

ubi plura aliquando dicemus. BURM.

Quapropter non video.] Revertitur ad *reprehenſionem.* nec enim magis proprius eſt egreſſionis locus, qui eſt poſt narrationem, quam ullus alius: nec in expoſitione ſolum fit digrediendo, ſed multis aliis modis. TURNEB.

Cur hoc ita demum.] *Cur hoc nomen ita.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Indignatio,

excuſatio, *conciliatio*, *maledictorum refutatio*: ſimilia his, quae non ſunt in quaeſtione, omnis *amplificatio*, *minutio*, *omne affectus genus*: atque ea maxime jucundam, & ornatam faciunt orationem, *de luxuria*, *de avaritia*, *de religione*, *de officiis*; quae, cum ſunt argumentis ſubjecta ſimilium rerum, quia cohaerent, egredi non videntur. Sed plurima ſunt, quae rebus nihil ſecum cohaerentibus inſeruntur, quibus judex reficitur, admonetur, placatur, rogatur, laudatur. Innumerabilia ſunt haec, quorum alia ſic praeparata afferimus: quaedam ex occaſione vel neceſſitate dicimus, ſi quid nobis agentibus novi accidit, interpellatio, interventus alicujus tumultus. Unde Ciceroni quoque in prooemio, cum diceret pro Milone, digredi fuit neceſſe, ut ipſa oratiuncula, qua uſus eſt, patet. Poterit autem paullo longius exire, qui praeparat aliquid ante quaeſtionem, & qui finitae probationi velut commendationem adjicit. At, qui ex media erumpit, cito ad id redire debet, unde devertit.

Indignatio, miſeratio, &c.] Congeriem facit ex his, quae ſubjiciuntur digreſſioni. TURNEB.

Minutio.] Deeſt V. C. Alm.

Atque ea.] Significat etiam locos communes, qui *de virtutibus ac vitiis* dicuntur, orationemque maxime illuſtrant, in *egreſſionis* nomen cadere. TURNEB.

De officiis.] *De*, non eſt in V. C. Alm.

Quae cum ſunt.] *Sint.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin.

Cohaerentibus miſerantur.] *Inſerantur*, legendum eſſe nemo non videt. REGIUS. *miſerantur.* Locat. *miſcentur.* codex Vallae & Alm. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr. *miſerantur*, pro *miſcentur* forte ſcriptum conjicit Aſcenſius.

Alia ſic praeparata.] *Sicut praeparata.* Locat. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *ſic ut.* Baſil. *ſit praeparata.* V. C. Alm.

Interpellatio intervenientis alicujus.] Ita quidem legitur, ſed loco illius *intervenientis* fortaſſe *interventus* recte legeretur. REGIUS. *intervenientis.* Locat. *interpellatio*, *interventus alicujus*, *tumultus.* Ald. Baſil.

Interventus alicujus tumultus.] Ut *Cic. pro Rabirio* perduellionis reo fecit, concitato in concione tumultu. TURNEB. An legendum *intervenientis?* PITHOEUS.

Unde quoque Ciceroni.] *Quoque* particula in tertium locum videtur transferenda, ut legatur, *unde Ciceroni quoque.* de Pediano autem hoc eſt acceptum, qui in orationem pro Milone refert. REGIUS.

Diceret pro Milone.] Nam cum Clodiani ſuſtuliſſent clamorem, Ciceroni fuit neceſſe digredi. Hoc autem intelligendum eſt de ea oratione, quam habuit, non quam ſcripſit. TURNEB.

Digredi fuit.] *Degredi.* V. C. Alm.

Poterit autem.] *Poteſt autem.* V. C. Alm. Obr.

Ante quaeſtionem.] *Ante quaeſtione.* V. C. Alm.

Commendatio adjicit.] *Commendationem* legendum eſſe conſtat. REGIUS. *vel commendationi adjicit.* Vallae liber.

At qui ex media.] *Atque ex mediae rumpit.* V. C. Alm. *atque ex medio.* Ald. Colin.

CAPUT IV.

De propoſitione.

Sunt qui narrationi *propoſitionem* ſubjungant, tamquam partem judi- IV.
cialis materiae: cui opinioni reſpondimus. Mihi autem *propoſitio*

Duplex eſt *propoſitio*, altera *generalis* & totius cauſae, quae breviter complectitur id, quod in controverſiam venit, & mox narrationem ſequitur, & ſaepiſſime loco etiam narrationis ponitur: altera *ſpecialis*, quae ſingulis argumentationibus ſolet praeponi, ut *ſyllogiſmis* & *epicheremati-*

bus.

tio videtur omnis confirmationis initium : quod non modo in oſtendenda quaeſtione principali, ſed nonnumquam etiam in ſingulis argumentis poni ſolet, maximeque in his, quae ἐπιχειρήματα vocantur. Sed nunc de priore loquimur. Ea non ſemper uti neceſſe eſt. Aliquando enim ſine propoſitione quoque aliqua ſatis manifeſtum eſt, quid in quaeſtione verſetur : utique ſi narratio ibi finem habet, ubi initium quaeſtio; adeo ut aliquando ſubjungatur expoſitioni, quae ſolet in argumentis eſſe ſumma collectio. *Haec, ſicut expoſui, ita geſta ſunt, judices: inſidiator ſuperatus, vi victa vis, vel potius oppreſſa virtute audacia eſt.* Sed nonnumquam valde utilis eſt, praecipue ubi res defendi non poteſt, de jure quaeritur: ut pro eo, qui pecuniam privatam de templo ſuſtulit, *ſacrilegii agitur. De ſacrilegio cognoſcitis:* ut judex intelligat id unum eſſe officii ſui, quaerere, an id, quod objicitur, ſacrilegium ſit. Item in cauſſis obſcuris, aut multiplicibus. Nec ſemper propter hoc ſolum, ut ſit cauſſa lucidior, ſed aliquando etiam

bus. TURNEB.

Omnis confirmationis initium.] Quod negat Voſſius, quem vide lib. 3. Inſtitut. Orator. cap. 11.

Praeponi ſolet.] Etſi quibuſdam recte *praeponi* legi videri poteſt, mihi tamen *proponi*, hoc eſt propoſitionem ſolere fieri, legendum eſſe Fabii elegantia perſuadet. REGIUS. *praeponi.* Locat. *proponi.* MSS. Joan. Colbert. Ald. Gryph. & reliqui fere omnes. *poni ſolet.* V. C. Alm. Steph. Roign.

Ἐπιχειρήματα.] Epicherema varie quidem interpretatur. ſed, ut ex ſequenti volumine colligitur, pro argumentatione, quae ex tribus partibus conſtet, propoſitione, aſſumpto & concluſione, a Fabio accipitur. ſemper ergo in Epicheremate proponi oportet. REGIUS. *Epicherêma*, quod *aggreſſionem* vertit Celſus, Cicero *ratiocinationem*, argumentatio eſt ſyllogiſtica, quae majore, minore, & concluſione conſtat. quanquam Cic. plures ejus facit pártes. TURNEB. vide Cornific. ad Heren. lib. 11. cap. 2.

Ea non ſemper neceſſaria eſt.] Fabius ſuperius docuit, nonnunquam eo perduci *expoſitionem*, unde oritur quaeſtio. quod cum ſit, propoſitione non eſt opus. TURNEB. *ea non ſemper uti neceſſe eſt.* Ven. Locat. Ald. Colon. Sich. Steph. Vaſc. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr. *Ea ne ſemper uti neceſſe eſt.* V. C. Alm. *Ea ne ſemper quidem uti neceſſe eſt.* Andr.

Sine praepoſitione aliqua.] Non ſolum *propoſitione* eſt legendum, ſed illud *aliqua*, ex ratione compoſitionis videtur expungendum, ut legamus *aliquando enim ſine propoſitione quoque.* REGIUS.

Adeo ut.] Tantum abeſt ut propoſitione ſit ſemper utendum poſt narrationem, ut plerunque epilogis utamur, & quadam concluſione, quae propoſitioni contraria eſt. TURNEB.

Subjungatur expoſitioni.] Gallaeus volebat *expoſitio.*

Summa collectio.] Ἀνακεφαλαίωσις. PITHOEUS.

Haec ſicut.] Pro Milone. cap. 11.

Ita geſta.] *Ita* non habet V. C. Alm.

Superatus.] *Superatus eſt.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Sed nonnunquam.] Docuit antea Fabius, cum factum excuſari non poteſt aut negari, ſed in ſola juris quaeſtione conſiſtit, aut in finitione, narrandum non eſſe, ſed proponendum : quod & hoc loco aſſerit. TURNEB.

Sed nonnumquam valde utilis eſt.] *Sed nonnumquam deeſt utiliter.* V. C. Alm.

De fine quaeritur.] Quamvis *de fine* recte legi videatur, tamen cum in ea cauſſa, quam ſubjicit Fabius, non de fine, ſed de nomine quaeratur, per definitionem vero explicetur, pro *fine*, forſitan *nomine* eſt legendum, tametſi omnia exemplaria, quae viderim, refragentur. eſt autem Thema declamatorium maxime notum. REGIUS. *Et de fine quaeritur.* Locat. Par. Vaſc. Steph. *de fine quaeritur.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Gryph. Obrecht. *de nomine.* Colon. in marg. & Steph. & Vidov. *& de jure quaeritur.* Ald. Colon. Baſil. marg. Steph. *de fine* vero, pro de definitione vel finitione accipit Aſcenſius, utrum ſacrilegium an furtum finiri debeat.

Pecuniam privatam de templo.] *Pecuniam de templo.* Obr.

Aut multiplicibus.] *Ac.* Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Nec ſemper.] Duplex eſt uſus *propoſitionis:* aliquando enim duntaxat docet, de quo quaeritur, quae praecipua hujus cauſa eſt, ut cauſa ſit dilucidior

etiam ut magis moveat. Movet autem, ſi protinus ſubtexantur aliqua, quae proſint. *Lex aperte ſcripta eſt, ut peregrinus, qui murum aſcenderit, morte mulctetur. peregrinum te eſſe certum eſt: quin aſcenderis murum, non quaeritur: quid ſupereſt, niſi ut te puniri oporteat?* Haec enim propoſitio confeſſionem adverſarii premit: & quodammodo judicandi moram tollit: nec indicat quaeſtionem, ſed adjuvat. Sunt autem *propoſitiones & ſimplices*, & *duplices* vel *multiplices*. Quod accidit non uno modo. Nam & plura crimina junguntur: ut *cum Socrates accuſatus eſt, quod corrumperet juventutem, & novas ſuperſtitiones introduceret*. Et ſingula ex pluribus colliguntur: ut *cum legatio male geſta objicitur Aeſchini, quod mentitus ſit, quod nihil ex mandatis fecerit, quod moratus ſit, quod munera acceperit*. Recuſatio quoque plures interim propoſitiones habet: ut contra petitionem pecuniae, *Male petis: procuratori enim tibi eſſe non licuit: ſed neque illi, cujus nomine litigas, habere procuratorem: ſed neque es haeres ejus, à quo accepiſſe mutuam dicor: nec ipſi debui*. Multiplicari haec, in quantumlibet, poſſunt, ſed rem oſtendiſſe ſatis eſt. Hac ſi ponantur ſingulae ſubjectis probationibus, plures ſunt propoſitiones: ſi conjungantur, in partitionem cadunt. Eſt & nuda propoſitio, qualis fere in conje-

cidior, quo clarius cognoſcat judex, de quo pronunciaturus ſit. aliquando vero adhibitis argumentis aut affectibus non ſolum docet, ſed etiam impellit. TURNEB.

Movet autem] *Propoſitio cauſae* nunquam probat, ſed probatur ſemper, *argumentationis* autem *propoſitio* ſemper probat. Itaque hoc loco quod primum proponitur, argumentationis potius eſt *propoſitio*, quam *cauſa*. Sed tota haec argumentatio propoſitionis totius cauſae locum habet & probat, ideo, quoniam eſt *argumentatio*. Idem.

Lex aperte.] Haec eſt lex ult. ff. de rer. diviſ. hujus exemplum Plutarch. refert in Romulo. ALMELOV.

Quin adſcenderis.] *Qui ſi adſcenderis.* Locat. *q. ſi.* V. C. Alm.

Quaeſtionem, ſed adjuvat.] *Indicat quaeſtionem judici.* V. C. Alm.

Propoſitiones ſimplices.] Pro numero criminum, quae in cauſa tractantur. TURNEB. *ſimplices, ſunt plerumque & duplices.* V. C. Alm. Andr. Obr. *ſimplices plerumque & duplices.* Ald.

Et duplices vel multiplices.] *Et* loco *vel* legendum. multiplices autem ſunt propoſitiones, quae res plures duabus continent. REGIUS.

Socrates.] Socrates ab *Anyto* & *Melito* accuſatus eſt, quod mala inſtitutione juvenes legibus repugnantes efficeret, quodque novas religiones induceret, cum daemonium ſe habere ferret, ac per canem & per anſerem juraret. TURNEB.

Introduceret.] *Induceret.* Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Ut cum legatio.] *Ut legatio.* V. C. Alm.

Aeſchini.] Miſſus eſt legatus Aeſchines ad Philippum regem Macedoniae de foedere percutiendo: poſtea autem accuſatus eſt à Demoſthene. Eſt autem haec diviſio orationis Demoſthenis, quam habuit *de male obita legatione.* TURNEB.

Recuſatio.] Depulſio *criminis* & *actionis.* Idem. *refutatio.* margines Steph. & Gryphii.

Contra petitionem.] *Petitorem.* Steph. Roign.

Male petis.] *Petitis.* V. C. Alm.

Procuratori.] *Procurator eſt*, qui alterius negotia gerit, cauſaſque tuetur. caeterum *procurator* eſſe non poteſt ille, qui infamia notatus eſt. TURNEBUS.

Accepiſſe mutuam.] *Mutuum.* Locat. Ald. Gryph. Steph. Baſil. Colin. Vidov. Roign.

Multiplicari.] Quanquam multiplicare poſſumus propoſitionum numerum, tamen illas duntaxat *propoſitiones* ponere debemus, quae *neceſſariae ſunt* vel ad rei judicationem, vel ad defenſionem. TURNEB.

Haec.] *Hae.* Steph. Roign.

Plures ſunt.] *Plures erunt.* Locat. Ald. Steph. Sich. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Roign.

In partitionem cadunt.] Ex hoc loco atque aliis permultis colligere poſſumus, *propoſitionem non differre*

conjecturalibus: *Caedis ago*, *furtum objicio.* Eſt ratione ſubjecta: ut, *Majeſtatem minuit Cajus Cornelius: nam codicem tribunus plebis ipſe pro concione legit.* Praeter haec utimur propoſitione, aut noſtra, *ut*, *Adulterium objicio*; aut adverſarii, *ut*, *Adulterii mecum agitur;* aut communi, ut, *Inter me & adverſarium quaeſtio eſt*, *uter ſit inteſtato propior.* Nonnumquam diverſas quoque conjungimus, *Ego hoc dico*, *adverſarius hoc.* Habet interim vim propoſitionis, etiam ſi per ſe non eſt propoſitio, ut cum, expoſito rerum ordine, ſubjicimus, *De his cognoſcitis.* ut ſit haec commonitio judicis, quo ſe ad quaeſtionem acrius intendat, & quodam velut jactu excitatus finem eſſe narrationis, & initium probationis intelligat: &, nobis confirmationem ingredientibus, ipſe quoque novum quodammodo audiendi ſumat exordium.

ferre à diviſione: niſi quia *propoſitio* ſimplex eſt, *diviſio* autem conjuncta ſeu multiplex. Turneb.

Et eſt nuda.] *Eſt* verbum in primum locum eſt transferendum, ut legatur. *Eſt & nuda.* Regius. *Status conjecturalis* (ut lib. 3. oſtendimus) cauſam non deſiderat: hinc fit ut ſaepenumero illic nuda ſit expoſitio: at *ſtatus juridicialis* cauſam admittit, eoque fit, ut perſaepe ejus propoſitio cum ratione ponatur. Turneb.

Caedis ago.] *Caedis ego.* V. C. Alm.

Codicem.] Nam conſuetudo erat, ut lex recitaretur à praecone praeeunte ſcriba. Cornelius autem ipſe pro concione legem recitavit. Ideoque perduellionis reum factum Cicero defendit. quae oratio non extat, ſed quoddam Aſconii in eandem extat fragmentum, ex quo hic locus illuſtratur. Turneb.

Praeter haec.] *Hoc.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Aut adverſarii, ut, adulterii mecum agitur.] Haec deſunt in V. C. Alm.

Inteſtato] Nam ex gentilibus & agnatis ille, qui propinquior erat, ex lege 12. tabularum inteſtati haereditatem obtinebat. Turneb. *ut ſit inteſtato proprior.* V. C. Alm.

Jungimus.]. *Conjungimus.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Steph. Vidov. Roign. Obr.

Ego hoc.] Francius volebat, *ut*, *ego hoc dico.*

Non eſt propoſitio cum.] *Non eſt*, *propoſitionem cum exp.* V. C. Alm.

Commonitio judicis.] *Judicis*, non habet. V. C. Alm.

Quodam velut jactu.] *Tactu excitatus*, eleganter dictum de ea parte orationis, quae judicis intentionem acuit. *Quodam velut jactu* editio Lugdunenſis, refragantibus omnibus codicibus. Gibson. *tactu.* Andr. Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Colin. Roign. Obr. & vera haec eſt lectio. licet multae editiones *jactu* praeferant. ita ſupra cap. 2. in verbis Caelii. *Quarum cum omnium voce tactuque oſcitaret.*

CAPUT V.

De Partitione.

v. *Partitio* eſt noſtrarum, aut adverſarii propoſitionum, aut utrarumque ordine collata enumeratio. Hac quidam utendum ſemper putant,

Partitio.] *Partitio* & *ſpecialius* accipitur *&* *generalius.* *ſpecialius*, cum cauſae capita, de quibus dicturi ſumus, ſimul proponit: *generalius*, quando ſignificat diſpoſitionem quandam & ordinem per totam orationem ſparſum: de qua partitione aget libro 7. Turneb.

Aut utrarumque.] *Aut rarumque.* V. C. Alm.

nimirum repetendae literae *ut* ex voce *aut* praecedenti.

Collata.] Nam ſi propoſitiones illae non congregarentur, ſed ſeorſum adhibitis probationibus ponerentur, non efficerent partitionem, ut dixit antea Fabius, ſed propoſitionem. Turneb.

Hac quidam.] *Hac quidem.* V. C. Alm.

Quod

putant, quod ea & fiat cauſſa lucidior, & judex intentior ac docilior, ſi ſcierit, & de quo dicimus, & de quo dicturi poſtea ſumus. Rurſus quidam periculoſum id oratori arbitrantur duabus ex cauſſis, quod nonnumquam & excidere ſoleant, quae promiſimus, &, ſi qua in partiendo praeterierimus, occurrere. Quod quidem nemini accidet, niſi qui plane vel nullo fuerit ingenio, vel ad agendum nihil cogitati praemeditatique detulerit. Alioqui quae tam manifeſta & lucida eſt ratio, quam rectae partitionis? Sequitur enim naturam ducem, adeo ut memoriae id maximum ſit auxilium, via dicendi non decedere. Quapropter ne illos quidem probaverim, qui partitionem vetant ultra tres propoſitiones extendere. Quae ſine dubio, ſi nimium ſit multiplex, fugiet memoriam judicis, & turbabit intentionem. Hoc tamen numero velut lege non eſt alliganda, cum poſſit cauſſa plures deſiderare. Alia ſunt magis, propter quae partitione non ſemper ſit utendum. Primum, quia pleraque gratiora ſunt, ſi inventa ſubito, nec domo allata, ſed inter dicendum ex re ipſa nata videantur. Unde illa non injucunda ſchemata, *Pene excidit mihi:* &, *Fugerat me:* &, *Recte admones.* Propoſitis enim probationibus, omnis in reliquum gratia novitatis praecerpitur. Interim vero etiam fallendus eſt judex, & variis

Quod de ea fiat cauſſa.] Et loco *de* praepropoſitionis eſſe legendum, facile quae ſubjiciuntur oſtendunt. REGIUS. *de ea.* V. C. Alm. Locat. Ald. *quod & ea fiat.* Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Si ſcierit.] *Suſcitetur.* V. C. Alm.

Poſtea ſumus.] *Simus.* V. C. Alm.

Rurſus quidam.] Nonnulli ſunt tam exigua memoria, ut pollicitorum obliviſcantur, quod Cicero notat *in Curione* oratore, qui perſaepe tribus promiſſis quartum addebat, aut tertii obliviſcebatur. his hominibus periculoſa eſt *partitio.* TURNEBUS.

Duabus ex cauſis.] *Duabus de cauſis.* MS. Joan.

Praeterierimus.] *Praeterimus.* V. C. Alm.

Accidet.] *Accidit.* Locat. Ald. Steph. Baſil. Colin. Roign. Vidov.

Detulerit.] *Attulerit*, tanquam varia lectio, in editione Lugdunenſi adſcriptum, quod ego in nullo codice reperi.

Lucida eſt ratio.] *Lucida ut oratio.* V. C. Alm.

Quam rectae partitionis.] *Lucida eſt ut oratio, quam recta ſequatur partitione.* Obr. ſed in ſecundis curis, *quum recta ſecatur partitione.*

Adeo ut memoriae.] *Adeo quoque ut.* V. C. Alm.

Non decedere.] *Non decere.* V. C. Alm.

Quapropter ne illos.] In hac opinione eſt Cornificius, nec ab ea Cicero abhorret, qui *tripertita* eſt uſus *diviſione* pro Cluentio, pro Muraena, prò Roſcio. hanc illi ſequuntur rationem, quod major partium multitudo judicis memoriam conturbet. TURNEB.

Vetant ultra tres.] Hoc quidem in Rhetoricis ad Herennium praecipitur, ſed auctorem Fabius non nominat, non taciturus, ſi Ciceronis illud opus putaſſet. REGIUS.

Ultra tres.] *Tris.* Locat.

Hoc tamen numero.] *Hoc nat tamen.* V.C. Alm. forte *hoc natura tamen numero non eſt alliganda.* Obrechtus edidit *hoc aut alia tamen numero*, an ex conjectura, an ex codice ſcripto non indicans. ſed deeſt tamen ſubſtantivum, quod τῷ *alliganda* conjungatur, neque *cauſſa* recte eo referri poteſt: forte tamen *partitio* ſubintelligitur.

Non ſemper ſit.] *Non eſt ſemper utendum.* Locat. Ald. Colin. *non ſemper eſt.* Gryph. Baſil.

Primum.] *Partitio* praemeditationem oratoris judicibus indicat. nec enim fieri poteſt, niſi cauſae partes diligenter conſideraverimus. igitur ea nonnumquam eſt abſtinendum. TURNEB.

Gratiora ſunt.] *Gratioſa ſunt, ſubito, nec domo.* V. C. Alm.

Eſt re ipſa.] *E* propoſitio loco *eſt* verbi reponendum videtur, ut fit *e re ipſa.* REGIUS. *ex re ipſa.* Gryph. Steph. Baſil. & alii. *ex ipſa re.* Obr.

Non injucunda.] *Non jucunda.* V. C. Alm.

Recte admones.] *Admonet.* V. C. Alm.

Praecerpitur.] *p̄cepitur.* V. C. Alm. *p̄cipitur* in MS. Palatino eſſe notavit Gebh. I. crep. I. quem vide, & Heinſ. ad Ovid. Ep. XVII. 107. & Val. Flac. IV. 341.

riis artibus ſubeundus: ut aliud agi, quam quod petimus, putet. Nam eſt nonnumquam dura propoſitio, quam judex, ſi providet, non aliter reformidat, quam qui ferrum medici, prius quam curetur, aſpexit. At, ſi, re non ante propoſita, ſecurum, ac nulla denuntiatione in ſe converſum, intrarit oratio, efficiet, quod promittenti non crederetur. Interim refugienda non modo diſtinctio quaeſtionum eſt, ſed omnino tractatio: affectibus perturbandus, & ab intentione auferendus auditor. Non enim ſolum oratoris eſt docere; ſed plus eloquentia circa movendum valet. Cui rei contraria eſt maxime tenuis illa & ſcrupuloſe in partes ſectae diviſionis diligentia eo tempore, quo cognoſcenti judicium conamur auferre. Quid? quod interim, quae per ſe levia ſunt & infirma, turba valent? Ideoque congerenda ſunt potius, & velut eruptione pugnandum: quod tamen rarum eſſe debet, & ex neceſſitate demum, cum hoc ipſum, quod diſſimile rationi eſt, coëgerit ratio. Praeter haec in omni partitione eſt utique aliquid potentiſſimum, quod cum audivit judex, cetera tamquam ſupervacua gravari ſolet. Itaque ſi plura vel objicienda ſunt, vel diluenda, & utilis

lis

Interim vero.] Cum judex eſt fallendus, *partitio* eſt *periculoſa*. huc pertinent ea, quae ſcribuntur à Graecis rhetoribus de cauſis figuratis. TURNEBUS.

Fallendus.] *Fallentes eſt judex variis artibus s.* V. C. Alm.

Quam quod petimus.] *Quam quod nos petimus.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin.

Quam judex.] *Quod judex.* V. C. Alm.

Providet.] *Praevidet.* Ald. Gryph. Colin.

Non aliter reformidat.] *Praeformidat.* Andr. Locat. Ald. Sich. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. *Performidat.* MSS. Bodl. Alm.

Qui ferrum medici.] Hic Fabius *medicum* chirurgum nominat, tametſi negant medici, chirurgorum artem medicinam. contra, Cicerone, Celſo, caeteriſque bonae notae auctoribus aſſerentibus. Porro ex Galeno ferunt, veteres aut ſolo ferro aut victus ratione curare ſolitos fuiſſe. TURNEB. de ferro medicorum vide Gebh. lib. I. Crepund. cap. 15.

At ſi re.] *At ſcire.* V. C. Alm.

Interim.] Huc pertinet illa, quae dicitur ἀποπλάνησις, qua rem ita involvimus & implicamus, ut, offuſis tenebris deceptoque judice, alio tranſeamus. hac ratione eſt uſus Cicero *pro Cluentio.* TURNEB.

Diſtinctio.] Partitio. *Idem.*

Affectibus turbationibus & ab intentione.] *Eſt* loco & copulae nemo non videt eſſe legendum. REGIUS. *affectibus turbationibus & ab.* Locat. *affectibus perturbationibus & ab.* V. C. Alm. *affectibus perturbatioribus, & ab.* Vidov. Gryph. *affectibus perturbandus & ab.* Ald. Baſil. Steph. Colin. *affectibus turbandus.* Obrecht. tota haec locutio tranſlata ex pugna & bello, in quo *turbatur* adverſarius, qui de ſtatu dejicitur, ut & noſter lib. V. 7. *turbantur enim & a patronis diverſae partis inducuntur in laqueum.* & lib. VI. 4. *contra turbantes audendum.* ſic Val. Flac. IV. 293.

Illum inſperata turbatum fraude, furentemque
Oebolides refugit.

ad quem locum plura dicemus. *auferre* vero eleganter dicitur, pro de ſtatu mentis dejicere, ut non ſit compos animi & conſilii; quo verbo & mox iterum noſter utitur, & de quo plura Gronov. ad Liv. XXXV. 11. & Heinſ. ad Ovid. Epiſt. XV. 139. BURM.

Non enim ſolum oratoris.] Cicero item cenſet *eloquentiam* in affectibus regnare: *partitionem* vero ad docendum plurimum, ad dicendum minime valere. TURNEB.

Cui rei.] *Cur ei.* V. C. Alm.

In partes ſectae.] *Secta.* Locat. Ald. Vidov.

Cognoſcendi.] *Cognoſcenti*, loco *cognoſcendi*, legendum eſt. REGIUS. *cognoſcendi.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Vidov. marg. Steph.

Et velut eruptione.] *Et* non habet V. C. Alm.

Velut eruptione.] *Metaphora* eſt *ab obſeſſis ducta*, qui, cum oppugnantur ab hoſtibus, interdum collecta manu & facta impreſſione hoſtes adoriuntur. TURNEB.

Itaque ſi plura.] Cum *partitio* eſt facienda, ut exiſtimat Eraſmus, intueri oportet quaſi cauſae

columnas

lis & jucunda partitio eſt : ut, quid quaque de re dicturi ſumus, ordine appareat. At ſi unum crimen varie defendemus, ſupervacua : ut ſi ita partiamur, *Dicam non talem eſſe hunc, quem tueor, ut in eo credibile videri poſſit homicidium: dicam occidendi cauſſam huic non fuiſſe: dicam hunc eo tempore, quo homo occiſus eſt, trans mare fuiſſe.* Omnia, quae ante id, quod ultimum eſt, exſequeris, inania videri neceſſe eſt. Feſtinat enim judex ad id, quod potentiſſimum eſt, & velut obligatum promiſſo patronum, ſi eſt patientior, tacitus appellat : ſi vel occupatus, vel in aliqua poteſtate, vel etiam, ſi moribus incompoſitus, cum convicio efflagitat. Itaque non defuerunt, qui Ciceronis illam pro Cluentio partitionem improbarent, qua ſe dicturum eſſe promiſit primum, *neminem majoribus criminibus, gravioribus teſtibus in judicium vocatum, quam Oppianicum:* deinde, *praejudicia eſſe facta ab iis ipſis judicibus, à quibus condemnatus ſit:* poſtremo, *judicium pecunia tentatum non à Cluentio, ſed contra Cluentium:* quia, ſi probari poſſet, quod eſt tertium, nihil neceſſe fuerit dicere priora. Rurſus nemo tam erit aut injuſtus, aut ſtultus, quin cum fateatur optime pro Muraena eſſe partitum, *Intelligo, judices, tres totius accuſationis par-*
tes

columnas & praecipua capita, illaque praeponere, reliqua vero omittere : alioqui peccabit *partitio.* igitur cum eſt rerum varietas, illa ſemper uti poſſumus: cum res una, non item. *Idem.*

Ut quid quaque.] *Quod quaque.* V. C. Alm. Locat. Baſil.

Et ſi unum.] *At* legendum eſſe loco illius copulae *&* manifeſte ſenſus oſtendit. REGIUS. *Et ſi.* Locat. *aut ſi unum.* V. C. Alm.

At ſi unum crimen.] Fabius exiſtimat, illas omnes *vitioſas* eſſe *partitiones*, in quibus membrum aliquod ponitur, quod efficit, ut alia ſint ſupervacua. TURNEB.

Defendemus.] *Defenderimus.* Locat. Ald. Gryph. Steph. Baſil. Colin. *defendimus.* Vidov. Obrecht.

Ut ſi illa partiamur.] *Ita* legendum eſt, non *illa.* REGIUS. *ut ſi illa partiamur.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Quem tueor.] *Quem tueor reum.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Ald. Colin. Obrecht. margo Baſil.

Antequam id.] *Ante id.* V. C. Alm. Obr.

Exſequeris.] *Exequaris.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Potentiſſimum eſt.] *Eſt* non habet V. C. Alm.

Obligatum promiſſo.] *Metaphora* eſt ducta *à creditoribus*, qui ſaepius debitores obligatos interpellant, ab eiſque pecuniam exigunt. TURNEB.

Si eſt patientior.] *Si enim.* V. C. Alm.

Etiam ſic moribus.] *Etiam ſi moribus incompoſitus.* MSS. Bodl. Alm. Gryph. Vidov. Obr. *etiam ſi ſit moribus incompoſitus.* Locat. Ald. Baſil. Colin. *etiam ſic moribus incompoſitus.* MS. Bal. nos recepimus priorum codicum ſcripturam. nam quam Lugdunenſis editio habet *ſic moribus compoſitus*, vix latinam credimus, pro ita mores ejus ferant. ſed *incompoſitus moribus* eſt ferocior, ut ita *componere mores.* Ovid. III. am. 370. BURM.

Itaque non defuerunt.] Nonnulli dupliciter reprehendunt hanc *Ciceronis diviſionem*, & quia ultimum membrum ſuperiora efficit ſupervacua, & quod initio non tam quaeſtionum, quam argumentorum capita, enumeret. *Partitio* enim, quae enumerat capita argumentorum, *vitioſa* eſt : idonea vero, quae enumerat capita quaeſtionum. Plinius tamen omnia in dicendo tentanda putat, quia alius alio movetur, quo genere excuſari Cicero poterit. TURNEB.

Ab iis ipſis.] *Ab ipſis.* V. C. Alm. *ab his ipſis.* Steph. Colin. Vidov.

Judicium pecuniae.] *Pecunia*, legendum eſſe ne admonitione quidem dignum eſſe videtur. REGIUS.

Non a Cluentio.] *Non pro Cluentio.* V. C. Vall. Alm. Colb. marg. Baſil. & Vidov. *non tantum a Cluentio.* Baſil.

Probari poſſet.] *Poteſt.* marg. Vidov.

Tam erit aut injuſtus.] *Erit injuſtus.* V. C. Alm. *erit tam aut injuſtus.* Loc. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Pro Muraena.] Cap. 5.

 Super-

tes fuiſſe, & earum unam in reprehenſione vitae, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam. Nam ſic & oſtendit lucidiſſime cauſſam, & nihil fecit altero ſupervacuum. De illo quoque genere defenſionis plerique dubitant: *Si occidi, recte feci: ſed non occidi:* quo enim prius pertinere, ſi ſequens firmum ſit? haec invicem obſtare, & utroque utentibus, in neutro haberi fidem. Quod ſane in parte verum eſt, & illo ſequenti (ſi modo indubitabile ſit) ſolo utendum. At ſi quid in eo, quod eſt fortius, timebimus, utraque probatione nitemur. Alius enim alio moveri ſolet: &, qui factum putavit, juſtum credere poteſt: qui tamquam juſto non movebitur, factum fortaſſe non credet. Ut certa manus uno telo poſſit eſſe contenta, incertae plura ſpargenda ſunt, ut ſit & fortunae locus. Egregie vero Cicero pro Milone *inſidiatorem primo Clodium oſtendit:* tum addit ex abundanti, *etiam ſi id non fuiſſet, talem tamen civem cum ſumma virtute interfectoris & gloria necari potuiſſe.* Neque illum tamen ordinem, de quo prius dixi, damnaverim: quia quaedam, etiamſi ipſa ſunt dura, in id tamen valent, ut ea molliant, quae ſequuntur. Nec omnino ſine ratione eſt, quod vulgo dicitur, *Iniquum petendum, ut aequum feras.* Quod tamen nemo ſic accipiat, ut omnia credat audenda. Recte enim Graeci praecipiunt, *Non tentanda, quae effici omnino*

Supervacuam.] *Supervacuum.* Locat. Ald. Gryph. Steph. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

De illo quoque genere.] Hujuſmodi genus defenſionis κατ' ἔνστασιν καὶ ἀντιπαράστασιν Graeci vocant. Apud nos, quod ſciam, nomen non habet; *per inficiationem* & *obſiſtentiam* quidam appellant. Interdum autem ἔνστασις, interdum praeponitur ἀντιπαράστασις. REGIUS. Genus hoc defenſionis κατ' ἔνστασιν & ἀντιπαράστασιν vocatur, conjunctaque defenſio videtur eſſe, duorumque ſtatuum, *qualitatis* & *conjecturae*, atque ideo improbari, quod altera alteri officiat, quae admodum Graecis placet, fitque per *inficiationem* & *obſiſtentiam*: tamen hac in re, quo ſit ordine utendum, intueri oportet, priorne *obſiſtentia*, an poſterior collocari debeat. TURNEB.

Genere plerique.] *Genere, prius ſi ſequens firmum*; omiſſis reliquis. V. C. Alm.

Quo enim prius.] *Quo prius enim.* Loc. Ald.

In neutro haberi fidem.] *Fidem* deeſt. V. C. Alm.

Indubitabile ſit, ſolo.] *Indubitabile ſit, eſt ſolo.* Locat. *indubitabile eſt, ſit ſolo.* Ald. Colin.

At ſi quid.] *Ac ſi quid.* V. C. Alm.

Quid eo, quod eſt fortius.] *In* praepoſitio adſcribenda videtur, ut *in eo*, legatur. REGIUS. *ſi quid eo.* Locat.

Ut certa manus.] *A ſimilitudine* probat, ducta *à jaculatoribus*, qui, ſi periti ſunt, uno ſtatim telo collineant: ſi imperiti, quamquam non uno, ſaltem pluribus. *Certa* autem *manus*, quae nunquam aberrat à ſcopo: contra *incerta*. TURNEB.

Incertae plura.] *Incerta.* V. C. Alm. & Vall. de voce *certus* in hac re vide Heinſ. ad Claudian. Conſ. Prob. 187. & ad Ovid. Remed. 112.

Egregie vero.] Ordo eſt alius, quam in ſuperiori partitione. illic enim prior erat *obſiſtentia*, poſterior *inficiatio*: hic vice verſa. TURNEB.

Primo Clodium.] *Primum.* V. C. Alm.

Tum addit ex abundanti.] Infra lib. 5. cap. 6. *Adjicit ex abundanti.* ſic loquuntur Seneca, Cyprianus & alii, quorum teſtimonia congeſſit V. C. Deſiderius Heraldus ad Tertull. Apolog. pag. 89. & ſeq. Graeci dicunt ἐκ περιουσίας. COLOMES.

Etiamſi ipſa.] *Et ſi.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. *ſi ipſa ſint dura.* V. C. Alm.

In id tamen valent.] Nam qualitas ipſa, quae praecedit, aliquanto eſt aſperior, quia rarum eſt, ut facta etiam ipſa tueri poſſimus. aſtruit tamen caput ſequens. TURNEB.

Sine ratione eſt, id quod.] *Sine ratione eſt, quod vulgo.* V. C. Alm. Obrecht.

Iniquum petendum.] Eraſmus putat ductum eſſe *à mercatoribus*, qui pluris merces ſuas indicant, ut juſtum tandem precium ferant. TURNEB.

Ut omnia credat audenda.] V. C. Alm. & Obr. *audendum*,

Digitized by Google

omnino non poſſunt. Sed quoties hac, de qua loquor, duplici defenſione utemur, id laborandum eſt, ut in illam partem ſequentem fides ex priore ducatur. Poteſt enim videri, qui tuto etiam confeſſurus fuit, mentiendi cauſſam in negando non habere. Et illud utique faciendum eſt, ut, quoties ſuſpicabimur à judice aliam probationem deſiderari, quam de qua loquimur, promittamus nos plene & ſtatim de eo ſatis eſſe facturos: praecipueque ſi de pudore agitur. Frequenter autem accidit, ut cauſſa parum verecunda jure tuta ſit: de quo ne inviti judices audiant & averſi, frequentius ſunt admonendi, ſecuturam defenſionem probitatis ac dignitatis: exſpectent paullum, & agi ordine ſinant. Quaedam interim nos & invitis litigatoribus ſimulandum eſt dicere: quod Cicero pro Cluentio facit circa judiciariam legem. Nonnumquam, quaſi interpellemur ab his, ſubſiſtere. Saepe avertenda ad ipſos oratio. Hortandi, ut ſinant nos uti noſtro conſilio. Ita ſurrepetur animo judicis, &, dum ſperat probationem pudoris, aſperioribus illis minus repugnabit. Quae cum receperit, etiam verecundiae defenſioni facilior erit. Sic utraque res invicem juvabit, eritque judex circa jus noſtrum ſpe modeſtiae attentior, circa modeſtiam juris probatione proclivior. Sed ut non ſemper neceſſaria, aut etiam ſupervacua partitio eſt, ita opportune adhibita plurimum orationi lucis & gratiae confert. Neque enim id ſolum efficit, ut clariora fiant, quae dicuntur, rebus velut ex turba extractis, & in conſpectu judicum poſitis: ſed reficit quoque audientem certo ſingularum partium fine: non aliter quam facientibus iter multum detrahunt fatigationis

audendum, quod minime rejiciendum. vide praeter reliquos Gronov. 1. obſ. 7.

Non poſſunt.] *Non poſſint*, V. C. Alm.

Ut in illam partem.] Quando duplici utimur defenſione, & primo movemus *qualitatem*, deinde *conjecturam*, ea cautio adhibenda eſt, ut ex qualitate ducatur fides in conjecturam, hoc eſt, ut confeſſio, qua utimur in qualitate, det fidem negationi, qua utimur in conjectura. TURNEB.

A judice aliam.] *Judici aliam*. V. C. Alm.

De qua loquimur.] *De quo*. Locat. Ald. Vidov. Colin.

Frequenter autem.] Juſta interdum videtur cauſa, quae tamen turpis eſt: ut *ſi quis in fornice aggreſſorem interfecerit*. TURNEB.

Et averſi.] *Et adverſi*. Loc. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. & non habet V. C. Alm.

Cicero pro Cluentio.] Cicero pro Cluentio aſſerit Cluentium ipſum, corrupti judicii accuſatum, beneficio legis nolle defendi; his verbis cap. 52. *Quid ergo eſt?* &c. REGIUS. Ex *Sempronia lege de judiciis*, ſolum accuſari poterant illi judiciorum corruptores, qui ex ſenatorio eſſent ordine, cum ea lege equites non tenerentur. illa lege defendere volebat Cluentium Cicero, Cluentius tamen nolebat: quamquam ea quoque eſt uſus Cicero contra Cluentii voluntatem. TURNEB.

Ab his ſubſiſtere.] *Suſtinere*. marg. Gryph. & Baſil. *ab iis*. Obrecht.

Saepe avertenda.] *Convertenda*: MS. Bodl. Andr. Obrecht. *Advertenda*. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. *ſaepe aconvertenda*. V. C. Alm. forte *ſaepe ab his vertenda* vel *convertenda*, ut exciderint quaedam.

Spe modeſtiae.] *Spe modeſtior ac attentior*. Baſil.

Aut etiam ſupervacua.] *Aut utilis etiam*. V. C. Alm. & Argent. Obr.

Non aliter quam.] Miliaria olim lapidibus notabant: unde apud hiſtoricos legimus, *ad primum ab urbe lapidem, ſecundum, tertium*. illic quoque ponebantur Mercurii ſtatuae, quae ſpatia diſcriminabant, & vias indicabant. TURNEB. ex Fabio, forte, Rutilius Numatianus Itinerarii lib. II.

Intervalla viae feſſis praeſtare videtur,

tigationis notata inſcriptis lapidibus ſpatia. Nam & exhauſti laboris noſſe menſuram voluptati eſt, & hortatur ad reliqua fortius exſequenda, ſcire quantum ſuperſit. Nihil enim longum videri neceſſe eſt, in quo, quid ultimum ſit, certum eſt. Nec immerito multum ex diligentia partiendi tulit laudis Quintus Hortenſius: cujus tamen diviſionem, in digitos diductam, nonnumquam Cicero leviter eludit. Nam eſt ſuus & in geſtu modus, & evitanda maxime conciſa nimium & velut articuloſa partitio. Nam & auctoritati plurimum detrahunt minuta illa, nec jam membra, ſed fruſta: & hujus gloriae cupidi, quo ſubtilius & copioſius diviſiſſe videantur, & ſupervacua aſſumunt, &, quae natura ſingularia ſunt, ſecant: nec tam plura faciunt, quam minora: deinde cum fecerunt mille particulas, in eamdem incidunt obſcuritatem, contra quam partitio inventa eſt. Diviſa & ſimplex propoſitio

Qui notat inſcriptus millia crebra lapis. Colomes.

Notata inſcriptis.] *In ſcriptis.* Steph. Roign.

Exhauſti laboris.] *Exhauſtis laboribus.* MS. Bodl. Locat. Ald. Sich. Baſil. margo Vidov. *exhauſti labori.* V. C. Alm.

Q. Hortenſius.] Hujus diligentiam in partiendo eludit *Cic. Act. 1. in Verrem.* item in oratione *pro Quintio.* Turneb.

Nam eſt certus ſuus modus.] Sic quidem plerisque recte legi videtur, ſed forſan non *ſuus*, ſed *ejus* emendate legeretur. Regius. *nam eſt certus ſuus modus.* Locat. Ald. *nam eſt certus ſui modus.* Baſil. *nam eſt ſuus & in geſtu modus.* codex Vallae. Alm. & Argent. Obrechti, qui ita edi curavit, & Aſcenſius male rejecit, quia ſcil. hic non de geſtu agitur: cum certe diviſio illa in digitos diducta geſtum indecorum videbatur facere. Gebh. 1. crep. 12. ex MSS. Pal. *nam eſt ſuus certus modus.*

Et evitanda.] *Vitanda.* V. C. Alm. Arg. Obr.

Maxime.] *Ut quae maxime.* editio Obr.

Nam & autoritati plurimum detrahunt multa, illa non membra, ſed fruſta.] MS. Palat. in textu: *Munita.* Superſcriptum: *minuta illa non m.* rectiſſime. Λεπτομερῶς Graeci dicunt. Fabius libr. 3. cap. 2. *Simplicius autem inſtituenti non eſt neceſſe per tam minutas rerum particulas rationem docendi concidere.* Ibid. *Nec corpus orationis in parva momenta diducendo conſumet.* Ibid. lib. 4. cap. 5. *Tenuis illa & ſcrupuloſe in partes ſectae diviſionis diligentia.* Ibid. *Cujus* (Hortenſii) *tamen diviſionem in digitos diductam nonnumquam Cicero leviter eludit. Nam eſt ſuus certus modus, & evitanda ut quam maxime conciſa nimium & velut articuloſa partitio.* lib. 5. cap. 2. *Scio quoſdam inani diligentia per minutiſſimas iſtas partes ſecuiſſe.* Sic Cicero Tuſcul. 4. cap. 5. *Spinae partiendi.* Iterum Fabius libr. 8. cap. 5. *Unde ſoluta fere oratio, & e ſingulis non membris, ſed fruſtis collata ſtructura caret, cum illa rotunda & undique circumciſa inſiſtere invicem nequeant.* lib. 9. cap. 4. *Ubicunque acriter erit, & inſtanter pugnaciterque dicendum, membratim caeſimque dicemus.* Idem libr. 11. cap. 1. *Argumenta diducet in digitos.* Ibid. cap. 3. *In digitos argumenta digerimus.* lib. 12. c. 2. de Dialectica: *Si totum ſibi vindicaverit in foro certamen, obſtabit melioribus, & ſectas ad tenuitatem ſuam vires ipſa ſubtilitate conſumet.* Gebhard. Crepund. lib. 2. cap. 3. pag. 65. *minuta illa nec jam membra.* V. C. Alm. Loc. Ald. Gryph. Baſil. Steph. Colin. Vidov. Obr. *multa illa non membra.* Lugdun. Editio.

Nec tamen plura.] *Tam* legendum eſſe, particula *quam* aperte declarat. Regius.

In eandem.] *Intandam.* V. C. Alm.

Diviſa & ſimplex.] Cum de partitione & diviſione Fabius hoc loco praecipiat, *diviſio* fortaſſis pro illo participio *diviſa*, ac *ut*, loco illius & copulae, recte legeretur hoc modo, *diviſio ut ſimplex propoſitio.* praecipit enim Fabius diviſionem, ut ſimplicem propoſitionem, apertam dilucidamque eſſe debere. duas autem diviſionis partes Fabius exponit, quas artium ſcriptores *ſejunctionem* vocant, & *diſtributionem. ſejunctio* eſt enim, per quam exponimus, quid nobis cum adverſariis conveniat, quid in controverſia relinquatur, ut in cauſa Oreſtis accuſator ita partitur, interfectam eſſe matrem ab Oreſte, convenit mihi cum adverſariis, jurene interfecerit, & licueritne facere, id in controverſia eſt. *diſtributio* vero eſt, qua exponimus, quibus de rebus dicturi ſumus. Hanc in duas partes dividunt, *expoſitionem* & *enumerationem*, ut ſit *expoſitio* ſine numero, *enumeratio* vero, qua numero exponimus, quot de rebus dicturi ſumus. *diſtributio* autem omnis res habere tres debet, *brevitatem*, *abſolutionem*, *paucitatem.* *Brevitas* eſt, quae facit, ut nullum niſi neceſſarium verbum

poſitio quoties utiliter haberi poteſt; primum eſſe debet aperta atque lucida, (nam quid ſit turpius, quam id eſſe obſcurum ipſum, quod in eum ſolum adhibetur uſum, ne ſint cetera obſcura?) tum brevis nec ullo ſupervacuo onerata verbo. Non enim, de quo dicamus, ſed de quo dicturi ſimus, oſtendimus. Obtinendum etiam, nequid in ea deſit, nequid ſuperſit. Supereſt autem ſic fere, cum aut in ſpecies partimur, quod in genera partiri ſit ſatis: aut, genere poſito, ſubjicitur ſpecies: ut, *Dicam de virtute, juſtitia, continentia*: cum juſtitia atque continentia virtutis ſint ſpecies. Partitio prima eſt, quid ſit, de quo conveniat, quid, de quo ambigatur. In eo, quod convenit, quid adverſarius fateatur, quid nos. in eo, de quo ambigitur, quae dicturi ſimus, quae noſtrae propoſitiones, quae partis adverſae. Turpiſſimum vero eſt, non eo ordine exſequi, quo quidque propoſueris.

verbum aſſumatur. *Abſolutio* eſt, quae facit, ut omnia, quae in cauſam incidunt, genera comprehendantur. *Paucitas* eſt, quae facit, ut genera ſola rerum, de quibus dicturi ſumus, complectamur. Nec video, quodnam commodius exemplum ad haec omnia poſſit afferri, quam Ciceronis pro Lege Manilia. *Primum*, inquit, *mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo eſſe dicendum.* REGIUS. *Partitio debet* eſſe *brevis*, *abſoluta*, paucas habere debet partes: addit Fabius *perſpicuitatem.* TURNEB. *diviſio & ſimplex propoſitio.* Ald. Sich. Gryph. Baſil. Vidov. Vaſc. & Steph. in marg. *& diviſa & ſimplex.* V. C. Alm. marg. Gryph. Baſil.

Haberi poteſt.] *Adhiberi poteſt* editio Obrecht.

De quo dicamus.] *Quid dicamus*, emendate in quibuſdam legitur exemplaribus. REGIUS. *quid dicamus.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Colin. *de quo dicimus.* Locat. marg. Vidov.

Dicturi ſimus.] *Dicturi ſumus.* V. C. Alm. Obr.

Quod in genere.] *In genera* ut legatur, Grammatices ratio expoſcit, ut enim *in ſpecies*, ita *in genera* recte quid partiri dicimus. nam Cicero, quae pro Lege Manilia dicturus erat, in genera diviſit, ut paullo ante dixi. ea vero genera in ſpecies deinde partitus eſt. REGIUS.

Ut ſi dicam.] *Si* particula, ut redundans ſenſumque perturbans, videtur eradenda. REGIUS. *ut ſi dicam.* V. C. Alm. Locat. Ald. Obr.

Partitio prima eſt.] Depravatus mihi quidem videtur hic ſenſus, cur enim illa ſit prima partitio, cum neque ſecunda ſit, neque tertia. Quare pro *prima* forſitan *proponit*, vel *promit* recte legeretur. REGIUS. Finis hujuſce capitis deſumptus eſt ex libro primo Ciceronis *de Inventione*, eſt autem haec altera ſpecies partitionis. TURNEB. *partitio proponit, quid ſit.* Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Vidov. *partitio prima eſt, quid ſit, de quo ambigatur.* Gibſ. Edit.

Quid adverſarius.] *Que adverſarius.* V. C. Alm.

Quae dicturi ſimus.] *Sumus.* V. C. Alm. Obr.

Turpiſſimum vero eſt, non eo ordine exequi, &c.] Vide Voſſium Inſtitut. Orator. l. 3. c. 4. *To eſt.* non habet Obr.

Eo ordine.] *Eodem ordine.* Obrecht.

Propoſueris.] *Propoſuerimus.* Locat.

M. FAB.

M. FAB. QUINCTILIANI
DE
INSTITUTIONE ORATORIA
LIBER QUINTUS.
PROOEMIUM.

Fuerunt & clari quidem auctores, quibus ſolum videretur oratoris officium *docere.* Namque & *affectus* duplici ratione excludendos putabant: primum, quia vitium eſſet omnis animi perturbatio: deinde, quia judicem à veritate depelli miſericordia, vel ira, ſimilibuſque, non oporteret; & voluptatem audientium petere, cum vincendi tantum gratia diceretur, non modo agenti ſupervacuum, ſed vix etiam viro dignum arbitrabantur. Plures vero, qui nec ab illis ſine

Initio docet perneceſſariam eſſe oratoribus *probationem:* quae in duas diducitur partes, *confirmationem* & *refutationem*, demum ex Ariſtotelis ſententia probationes dividit in *artificiales* & *inartificiales* TURNEB.

Fuerunt & clari.] Inter quos potiſſimum eſt Ariſt. 1. rhetoric. cum ait, διαβολὴ γὰρ καὶ ἔλεος, καὶ ὀργὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάθη τῆς ψυχῆς, οὐ περὶ τοῦ πράγματός ἐστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν δικαστὴν, & caetera quae ſeq. de his plura *lib.* 6. *cap.* 1. Idem.

Clari quidem.] *Clari quidam.* V.C. Alm. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

Quibus ſolum.] Ex Ciceronis ſententia, quam & Fabius in tertio ſequitur, tria debet praeſtare orator, ut *doceat, moveat, delectet. docere* namque neceſſitatis eſt, *delectare* voluptatis, *movere* victoriae. Eorum autem auctorum unum fuiſſe etiam Ariſtotelem facile ex ejus rhetoricorum prologo perſpici poteſt; in eo namque demonſtrat, maxime proprium eſſe oratoris *docere.* REGIUS.

Primum quia vitium.] Permulti principes Stoïcorum de *rhetorica* ſcripſerunt, ut Zeno & Chryſippus. porro Stoici *affectus animi*, *morbos* exiſtimant, ideoque illos excludunt. TURNEB. quare elegans eſt carmen Palladae, quod exſtat lib. 1. Anthol. cap. 43. carm. 1.

> Εἶναι νομίζω φιλόσοφον καὶ τὸν θεὸν,
> Βλασφημίαις τοῖς ἰθὺς οὐ θυμούμενον.

quod Laberius ita vertit.

> *Eſſe cenſeo Philoſophumque & Deum,*
> *Calumniis ſtatim qui non iraſcitur.*

ALMEL.

Quia judicem.] *Judicem* non habet. Obr.

A veritate depelli.] *Pelli.* V. C. Alm. Andr.

Miſericordia, vel ira.] *Miſericordia, gratia vel ira.* Andr. *miſericordia, gratia ſimilibuſque rebus.* MS. Bodl.

Nec voluptatem.] Sic quidem legitur in omnibus, quae mihi videre contigit, exemplaribus; ſed, niſi corrigatur, videbitur Fabius id negare, quod affirmare intendit: delectare enim audientes dicendo non modo ſuperfluum eſſe quidam ajunt, ſed vix etiam viro dignum. quare *nec* particula negativa, ab aliquo ſemidoctorum aſcripta, mihi videtur eradenda, ac ejus loco *&* copula reponenda hoc modo. *Et voluptatem audientium petere.* REGIUS. *nec voluptatem petere.* Locat.

Sed vix etiam viro dignum.] Haec deſunt in V. C. Alm.

Plures vero.] Alii tria quidem ponunt *officia*, ſed praecipuum exiſtimant *docere.* cui pene opinioni aſſipulatur Agricola, cum ait, orationis eſſe munus

ſine dubio partibus rationem orandi ſummoverent, hoc tamen proprium atque praecipuum crederent opus, ſua confirmare, &, quae ex adverſo proponerentur, refutare. Utrumcumque eſt, (nec enim hoc loco meam interpono ſententiam) hic erit liber illorum opinione maxime neceſſarius, quo toto haec ſola tractantur: quibus ſane & ea, quae de judicialibus cauſſis jam dicta ſunt, ſerviunt. Nam neque *prooemii*, neque *narrationis* eſt alius uſus, quam ut judicem praeparent: & ſtatus noſſe, atque ea, de quibus ſupra ſcripſimus, intueri, ſupervacuum foret, niſi ad hanc perveniremus. Denique ex quinque, quas judicialis materiae fecimus, partibus quaecumque alia poteſt aliquando neceſſaria cauſſae non eſſe: lis nulla eſt, cui probatione opus non ſit. Ejus praecepta ſic optime diviſuri videmur, ut prius in commune, quae ad omnes quaeſtiones pertinent, oſtendamus: deinde, quae in quoque cauſſae genere propria ſunt, exſequamur.

munus proprium docere, acceſſiones vero eſſe *delectare* & *movere*. TURNEB.

Quae adverſo.] *Ex* praepoſitio adſcribenda videtur, ut *ex adverſo* legatur. eorum autem, qui putaverunt proprium ac praecipuum opus oratoris ſua confirmare, & quae ex adverſo dicerentur refutare, eſt & Ariſtoteles & auctor Rhetoricorum ad Herennium. ſic enim inquit. *Tota ſpes vincendi ratioque perſuadendi in confirmatione & confutatione poſita eſt. nam cum argumenta noſtra expoſuerimus contrariaque diſſolverimus, abſolute nimirum munus oratorium confecerimus.* REGIUS. *quae adverſo.* V. C. Alm. Loc. *ab adverſario.* Andr. *e diverſo.* cod. Vallae.

Quo toto.] *Quia toto.* V. C. Alm.

Haec ſola tractantur.] Confirmandi ſua, aliena refutandi ratio. PITH.

Neque prooemii.] *Prooemia.* V. C. Alm.

Narrationis eſt alius.] *Narrationis alius eſſet uſus.* V. C. Alm. *narrationis alius uſus.* Locat. Ald.

Praeparent.] *Praeparentis.* V. C. Alm.

Denique ex quinque.] *Ex* deeſt in V. C. Alm.

Neceſſaria cauſſae.] *Neceſſariae cauſae.* V. C. Alm.

Ejuſque praecepta.] Duplices ſunt loci: quidam enim *topici* appellantur, ac *communes* ſunt: ab iis enim in quancunque quaeſtionem probationes duci poſſunt: alii *proprii* ſunt cauſarum & quaeſtionum, ſuntque *particulares*, ac fluunt à ſuperioribus. ſic Fab. *lib.* 3. locos generis *deliberativi* & *demonſtrativi* eſt complexus: & *lib.* 7. locos *ſtatuum* exequitur. Eadem diviſio eſt apud *Cic. in Top. & Partit.* in locos *internos* ſeu *inſitos*, & *externos* ſive *aſſumptos*. TURNEB.

Videmur.] *Videamur.* V. C. Alm.

CAPUT I.

De probationum diviſione.

Ac prima quidem illa partitio, ab Ariſtotele tradita, conſenſum fere I.
omnium meruit, alias eſſe *probationes*, quas extra dicendi rationem

Ariſtotele.] Rhetoric. 1.

Probationes.] *Probationes* ſunt Ariſtoteli vel *artificiales*, vel *inartificiales*. inartificiales autem tractat omnes Fab. Caeterum cum Ariſt. diviſiſſet *artificiales in ethicas, logicas, & patheticas*, tantum de logicis hoc libro Fab. agit, reliquas autem perſequetur libro ſexto, cum aget de *concluſione*. Idem Cic. 2. *de Orat.* Ad probandum autem duplex eſt oratori ſubjecta materies: una rerum earum, quae non excogitantur ab oratore, ſed in re propoſita ratione tractantur, ut *tabulae, teſtimonia, pacta, conventa, quaeſtiones, leges, ſenatusconſulta, res judicatae, decreta, reſponſa*, & reliquae, ſi quae ſint, quae non ab oratore pariuntur, ſed ad oratorem à cauſa atque à reis deferuntur. Altera eſt, quae tota in *diſputatione* & *argu-*

nem acciperet orator: alias, quas ex cauſſa traheret ipſe, & quodammodo gigneret. Ideoque illas ἀτέχνους; id eſt, *inartificiales:* has ἐντέχνους, id eſt, *artificiales*, vocaverunt. Ex illo priore genere ſunt *praejudicia, rumores, tormenta, tabulae, jusjurandum, teſtes:* in quibus pars maxima contentionum forenſium conſiſtit. Sed ut ipſa per ſe carent arte, ita ſummis eloquentiae viribus allevanda ſunt plerumque, & refellenda. Quare mihi videntur magnopere damnandi, qui totum hoc genus à praeceptis removerunt. Nec tamen in animo eſt, omnia, quae aut pro his, aut contra dici ſolent, complecti. Non enim communes locos tradere deſtinamus, quod eſſet operis infiniti, ſed viam quamdam atque rationem. Quibus demonſtratis, non modo in exſequendo ſuas quiſque vires debet adhibere, ſed etiam inveniendo ſimilia, ut quaeque conditio litium poſcet. Neque enim de omnibus cauſſis dicere quiſquam poteſt, ſaltem praeteritis, ut taceam de futuris.

argumentatione oratoris collocata eſt, &c. quae ſeq. Idem & in *Top.* Sed ex his locis, in quibus argumenta incluſa ſunt, alii in eo ipſo, de quo agitur, haerent: alii aſſumuntur extrinſecus. TURNEB. *Propoſitiones.* MSS. Bodl. Bal. Andr.

Extra dicendi rationem.] Id eſt, extra artem vide initium cap. 8. quae non inveniuntur ab Oratore, ſed ad eum cum ipſa cauſa deferuntur. PITH.

Ideoque illas ἀτέχνους, id eſt, inartificiales vocaverunt.] Ita quidem legitur in omnibus, quae ego viderim exemplaribus, & recte legi clariſſimis quoque Profeſſoribus videtur. Sed ego vel grandi pignore depoſito contenderim, aliquid flagitii librariorum incuria hic fuiſſe admiſſum; quod nunc mihi demum fuit animadverſum. Aliquid enim deeſſe huic loco neceſſarium, facile ex iis, quae ſequuntur, acutius intuenti patet. Neque enim Fabius ex illo priore genere praejudicia & reliqua eſſe diceret: quod proximum eſſet. *Illud* namque pronomen non ad proxima, ſed ad remotiora referri ſolere, notius eſt, quam ut ſit admonendum. Quare mihi quinque haec verba ſimilitudine duarum dictionum a librariis praetermiſſa, hactenuſque a nullo Profeſſorum repoſita, videntur adſcribenda, *has ἐντέχνους, id eſt, artificiales.* ut legamus, *Ideoque illas ἀτέχνους, id eſt, inartificiales, has ἐντέχνους, id eſt, artificiales vocaverunt.* Sic enim & illaeſa conſervabitur Fabii elegantia, & integer ſenſus habebitur. Nam Ariſtoteles in primo de Arte Rhetorica libro ſic dividit probationes, ut earum alias ἐντέχνους, hoc eſt, ex arte conſtantes, alias ἀτέχνους, hoc eſt, artis expertes vocet. REGIUS. omittuntur illa, quae Regius ſupplevit, in editione Locatelli. in V. C. Alm. erat tantum, *ideoque illas ἀτέχνους vocaverunt.*

Artificiales.] *Artificialis probatio* & inventionem & tractationem habet artificialem, *inartificialis* vero inventionem quidem habet inartificialem, caeterum tractationem artificioſam. igitur haec diviſio ad *inventionem* referri debet. Has Graeci, ut Ariſtot. & Dionyſ. ἀτέχνους καὶ ἐντέχνους πίστεις vocant. Cic. in Top. *artis expertes.* alibi *artificioſas* & *inartificioſas.* Rodolphus *pronuntiata* videtur appellaſſe. TURNEB.

Pars maxima.] *Firmiores* ſunt *probationes inartificiales artificialibus*, ideoque in cauſas forenſes fere ſemper trahuntur, praeſertim *conjecturales*, quae maxime hac probatione fulciuntur. *Idem.*

Sed ut ipſa carent arte.] Id quod Ariſtotel. Cic. & Fabius tradiderunt, ab arte removentes: quod Rodolpho minus placet, in eoque mire ſe torquet, cum tamen, ſi diligenter animadvertamus eorum verba, eadem cum Rodolpho praecipiant. Ejus verba ſunt *lib. 1. cap.* 24. Idem.

Allevanda.] *Et allevanda.* Locat. Gryph. Steph. Baſil. *Et elevanda.* Ald. Colin. Vidov.

Nec tamen.] Rhetores appellare ſolent tractationem locorum inartificialium *locos communes*, ut ea, quae dicuntur pro teſtibus & contra teſtes. Porro ſigillatim perſequi illos *locos communes*, nullius eſſet methodi. duntaxat igitur univerſales horum praeceptiones tradit Fabius. TURNEB.

Contradici.] Nota hypodiaſtoles ita apponatur, ut *contra dici* duo eſſe verba videantur. REGIUS.

Viam ac rationem.] *Loci communes* nunc accipiuntur pro illis formulis, quae dicuntur de virtutibus & vitiis, nunc accipiuntur pro tractatione locorum inartificialium, ut hoc loco. TURNEB. *viam quandam.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Venet. Sich. Baſil. Vidov.

CAPUT.

Digitized by Google

CAPUT II.

De praejudiciis.

Jam *praejudiciorum* vis omnis tribus in generibus verſatur : *Rebus*, quae aliquando ex paribus cauſſis ſunt judicatae, quae *exempla* rectius dicuntur : ut *de reſciſſis patrum teſtamentis, vel contra filios confirmatis* : *Judiciis* ad ipſam cauſſam pertinentibus, unde etiam nomen ductum eſt, qualia *in Oppianicum* facta dicuntur, & à ſenatu *adverſus Milonem*: Aut cum de eadem cauſſa pronuntiatum eſt, ut *in reis deportatis*, & *aſſertione ſecunda*, & *partibus centumviralium*, quae in duas haſtas diviſae ſunt. Confirmantur praecipue duobus: *auctoritate* eorum, qui pronuntiaverunt, & *ſimilitudine* rerum, de quibus quaeritur. II.

Tamen praejudiciorum.] *Tamen* particula, ut ab initio omni aliena, videtur eradendas ac ejus loco *Nam*, qua particula ſenſus quoque copulantur, eſt adſcribenda. *Praejudicium* autem Aſconius Pedianus ſic definit. *Praejudicium dicitur res, quae, cum ſtatuta fuerit, affert judicaturis exemplum, quod ſequantur. Judicium eſt res, quae cauſſam litemque determinat.* REG. *nam praejudiciorum.* Loc. Ald.

Praejudiciorum.] *Praejudicium* eſt res, quae, cum ſtatuta fuerit, affert judicaturis exemplum, quod ſequi debeant. dicitur etiam *praejudicatio* & *praejudicatum.* Primum autem ejus ſignificationes enumerat, deinde locos confirmationis & confutationis ſubjicit. TURNEB.

Vis omnis.] *De his omnibus in generibus.* V. C. Alm.

In tribus generibus] Unde Eraſmus *lib.* 2. *Eccleſ.* *Praejudicia*, inquit, ſunt, ab aliis judicibus in ſimili cauſa, aut in pari, aut in eadem pronunciata, quibus continentur ſenatuſconſulta & principum decreta. TURNEB.

Quae exempla dicuntur.] Quae ſunt de re ſimili, *majore*, *minore* vel *aequali*, ut poſt videbimus. hic videmus ſummam affinitatem eſſe inter *praejudicia* & *exempla*. unum interim pro altero accipiatur, tametſi *praejudicium* ſit probatio inartificioſa, *exemplum* artificioſa. *Idem.* Vide Valer. lib. 7. cap. 7. 8. & pro Cluent.

Vel contra filios.] Hac de re duo ſunt tituli apud Valerium Maximum *lib.* 7. huc etiam pertinet, quod dicitur à Juriſconſultis de *teſtamento inofficioſo*, & *de teſtamento irrito*, quae Fabius hic *reſciſſa* vocat: quae Praetores ſaepe annihilabant, cum videbant, filios à patre injuſte exhaeredatos. TURNEB.

Nomen dictum eſt.] *Ductum* rectius forſitan, quam *dictum* legeretur, ut intelligatur deductum atque derivatum. REGIUS. *dictum.* Locat.

In Oppianicum.] Secunda haec vera eſt *praejudiciorum* acceptio, ut in cauſa *Oppianici*, antea veneficii condemnatus fuerat Scamander, poſtea Fabritius: ex quibus jure *Oppianicum* damnatum colligebatur. TURNEB.

A ſenatu adverſus.] Senatus enim judicaverat, caedem, quae facta eſſet in via Appia, contra Rempub. videri: hinc adverſarii condemnatum caedis Milonem cauſabantur. *Idem.* *Et ſenatu.* V. C. Alm.

In reis deportandis.] Relegatio eſt, cum certo loco interdicitur: *deportatis*, cum aliquis in certum locum relegatur, ut in inſulam. Porro, ut teſtatur Ulpianus, *de cauſa deportandorum* iterum apud judicem poteſt agi, ac, ſi reſtituantur, priſtinum adipiſcuntur honoris gradum. TURNEB.

Aſſertione ſecunda.] *Aſſertio* judicium eſt de alicujus libertate conſtitutum, appellaturque *cauſa liberalis*: ſi igitur de liberali cauſa jam pronunciatum ſit, &, facta provocatione, aut alia judicum ſubſortitione, iterum de cauſa diſceptetur, locus erit praejudicio: quanquam hunc locum aliter Caelius interpretatur. Meminit Fabius *lib.* 11. *Succurret, etiam ſi apud alios judices agetur: ut in ſecunda aſſertione, aut in centumviralibus judiciis duplicibus.* Idem.

Et partibus centumviralium, quae in duas haſtas diviſae ſunt.] Videatur Cornelius Witell. adverſ. Georgium Merulam. cap. 21. pag 619. Lamp. Crit. Part. 1. Petri Pithoei Adverſar. lib. 2. capit. 19. pag. 803. Lamp. Crit. part. 2. Franc. Polleti, Hiſtor. Fori Rom. lib. 3. cap. 14. pag. 292. PAREUS. *& de partibus.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr.

Haſtas.] *Centumviri poſitis duabus haſtis* de cauſis cognoſcebant, erantque in duas partes diviſi, poſtea

quaeritur. Refelluntur autem raro per contumeliam judicum, niſi forte manifeſta in his culpa erit. Vult enim cognoſcentium quiſque firmam eſſe alterius ſententiam: & ipſe pronuntiaturus exemplum non libenter, quod in ſe fortaſſe recidat, facit. Confugiendum ergo eſt in duobus ſuperioribus, ſi res feret, ad aliquam diſſimilitudinem cauſſae. Vix autem ulla eſt per omnia alteri ſimilis. Si id non continget, ac eadem cauſſa erit, aut actorum incuſanda negligentia, aut de infirmitate perſonarum querendum, contra quas erit judicatum: aut de gratia, quae teſtes corruperit, aut de invidia, aut de ignorantia: aut inveniendum, quod cauſſae poſtea acceſſerit. Quorum ſi nihil erit, licet tamen dicere, multas judiciorum cauſſas ad inique pronuntiandum valere: ideoque *damnatum Rutilium*, *abſolutos Clodium atque Catilinam*. Rogandi etiam judices, ut rem potius intueantur ipſam, quam jurijurando alieno ſuum donent. Adverſus conſulta autem ſenatus, & decreta principum vel magiſtratuum, remedium nullum eſt, niſi aut inventa quantulacumque cauſſae differentia, aut aliqua vel eorumdem, vel ejuſdem poteſtatis hominum poſterior conſtitutio, quae ſit priori contraria: quae ſi deerunt, lis non erit.

poſtea etiam in quatuor baſilicas. in his igitur judicia & provocationes erant & judicum ſubſortitiones. fuſius de his *Budaeus in Pandectas*. TURNEB.

Sententiam: & ipſe &c.] *Sententiam, & ipſe pronunciaturus: nec libenter exemplum quod in ſe fortaſſe recidat, facit.* ita legit & diſtinguit Obrecht.

Confugiendum eſt.] Cum *praejudicium* eſt in rebus ex paribus cauſis judicatis, aut in judiciis ad cauſam pertinentibus, locus à diſſimili valere poteſt: at cum de eadem cauſa eſt pronunciatum, locum non habet. *Idem.*

Diſſimilitudinem cauſae.] Ut quod Moſes cenſuerit mulierem adulteram lapidibus obruendam, de viro nihil tale ſtatuerit, *praejudicium* eſt, in divortio non eſſe par jus uxori ac viro. *Nihil enim tam ſimile eſt, quin aliqua ex parte ſit diſſimile*, aut videri poſſit. *Idem.*

Aut eadem cauſſa.] *Ac* copula videtur adſcribenda, *aut* vero in locum ſuum transferenda, ac loco *actionum*, *actorum* eſſe legendum, & pro *informitate*, *infirmitate* ſcribendum hoc modo. *Si id non continget, ac eadem cauſa erit, aut actorum incuſanda negligentia, aut de infirmitate perſonarum querendum.* REGIUS. *aut eadem.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Ven. Locat. Ald.

Aut actorum incuſanda.] *Erit actionum.* V. C. Alm.

Contra quos erit judicium.] *Judicatum* legendum eſſe ne dubitandum quidem eſt. REGIUS. *judicium.* Locat.

Quod cauſae.] *Quid.* Andr. Loc. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Obr.

Ad inique.] *Adinicum.* V. C. Alm.

Damnatum Rutilium.] *Rutilius* juſtiſſime Aſiam adminiſtravit: ſed cum publicanorum injurias illic coercuiſſet, inviſus eſt factus equitibus, penes quos erant judicia, ideoque in exilium miſſus. de Rutilii damnatione vide Florum lib. 3. TURNEBUS.

Catilinam.] Catilina praetor adminiſtravit Africam, poſtea accuſatus repetundarum fuit, ſed optimatum factione abſolutus eſt. *Idem.*

Rogandi judices.] Ut pro Cluentio Cic. refellendis & amoliendis praejudiciis, *Quamobrem à vobis, judices, antequam de ipſa dicere incipio*, & caetera, quae ſequuntur. *Idem.*

Alieno.] Eorum ſcilicet, qui ex praejudiciis & temere judicium conſtituerunt, non penitus re inſpecta. *Idem.*

Inventa quantulacumque.] *Inventae quantulumcunque.* Ald. marg. Baſil. *inventa quantulumcunque.* Locat. *inventa quantulamcunque.* V. C. Alm.

Ejuſdem poteſtatis.] Quemadmodum *lex poſterior derogat priori*, ita quoque poſterior conſtitutio aut poſterius ſenatuſconſultum derogat priori. TURNEB. *vel ejuſdem* non habet V. C. Alm.

Si deerunt.] *Si decrint.* Obrecht.

CAPUT

CAPUT III.

De rumore & fama.

Famam atque *rumores* pars altera conſenſum civitatis, & velut publicum teſtimonium vocat: altera ſermonem, ſine ullo certo auctore diſperſum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas: quod nulli non, etiam innocentiſſimo, poſſit accidere fraude inimicorum, falſa vulgantium. Exempla utrimque non deerunt. III.

Docet Cicero in Topicis, *famam eſſe quoddam civitatis teſtimonium*, itaque eſſe quaſi quaedam multitudinis praejudicia: igitur momentum habet ad confirmandum. quid autem dici poſſit pro ea & contra eam, docet hoc loco Fabius. Quae ſi contra pro nobis faciunt, dicemus vix unquam temere naſci, quin ſubſit aliquid veri, alioqui in ore omnium non poſſe verſari: aut, ſi quo caſu falſa nata ſint, evaneſcere protinus. Vera etiam nonnulla auctoritate comprobabimus. *Caeſar dimittit uxorem, non ob crimen, ſed quod ſuſpicione adulterii eſſet aſperſa.* Cic. Philip. 2. Plauſum trahit in conſenſum populi libertatem cupientis. Si vero contra nos faciant, dicemus, minime tutum eſſe credere famae populari, quae, ut nonnunquam vera diſpergat, ſaepiſſime tamen mentiatur. eamque primum ex loquutulei alicujus aut invidi fabula naſci, ei incrementum addere vulgi credulitatem: qua plurimos miſere circumactos fuiſſe conſtet innocentiſſimos. Igitur inſtabilitatem auctoritate non eſſe amplectendam confirmabimus, & optima paucis ſemper placuiſſe. Turneb.

Famam atque rumores.] Miror Mancinellum ex hoc capite differentiam inter *rumorem* & *famam* ratiocinari, cum tantum dicat Quinct. quid pro rumore ſive fama, quid item contra dici poſſit: neque etiam patiatur ipſa conſtructio: *Rumor* igitur Latinum eſt, *fama* plane Graecum. Qui pro rumore dicturus eſt, conſenſum civitatis &c. dicet eſſe; qui contra, ſermonem ſine certo auctore diſperſum. Philand. *rumorem.* Steph.

Falſa vulgarium.] Legendum eſſe *vulgantium*, facile eſt videre. Regius.

CAPUT IV.

De tormentis.

Sicut *in tormentis* quoque, qui eſt locus frequentiſſimus, cum pars altera quaeſtionem, vera fatendi neceſſitatem vocet, altera ſaepe etiam cauſſam falſa dicendi, quod aliis patientia facile mendacium faciat, aliis infirmitas neceſſarium. Quid attinet de his plura? Plenae ſunt orationes veterum ac novorum. Quaedam tamen in hac parte erunt propria cujuſque litis. Nam ſive de habenda quaeſtione agetur, IV.

Tormenta appellantur, quae adhibito corporis cruciatu veritatem exprimunt. dicuntur etiam *quaeſtiones*, quae doloris vehementia verum inquirant. Turneb. de quaeſtione ſive tormentis habes apud Ariſtotelem in Rhetor. ad Alexandrum, & apud Ciceron. in Partitionibus. vide etiam cap. 4. libr. viii. Valer. Maximi. Philand.

Altera ſaepe etiam.] *Altera quaeſtionem vel falſa dicendi.* V. C. Alm.

Quod aliis patientia.] Idem quoque teſtatur Ulpianus, titulo *de quaeſtionibus lib.* 48. Citatur & a Fabio periodus proverbialis in hanc ſententiam, *Mentietur in tormentis, qui dolorem feret; mentietur, qui non feret.* Turneb.

Mendacium faciat.] *Facili, aliis infirmitatis neceſſarium.* V. C. Alm.

De habenda quaeſtione.] *Habere quaeſtionem* eſt inqui-

tur, plurimum intererit, *quis*, & *quem poſtulet*, *aut offerat*, & *in quem*, & *ex qua cauſſa*: ſive jam erit habita, *quis ei praefuerit*, *quis* & *quomodo ſit tortus*, an credibilia dixerit, an inter ſe conſtantia: perſeveraverit in eo, quod coeperat, an aliquid dolore mutarit: prima parte quaeſtionis, an procedente cruciatu. Quae utrimque tam infinita ſunt, quam ipſa rerum varietas.

inquiſitionem per tormenta facere. olim autem ſervi poſtulabantur in quaeſtionem, & dabantur. Turneb.

An credibilia.] *An incredibile dixerit, an inter ſeſe conſt.* V. C. Alm.

Quod coeperat.] *Coeperit.* V. C. Alm.

Mutaverit.] *Mutavit.* V. C. Alm.

Quae utrimque.] *Utique.* marg. Baſil.

Ipſa rerum.] *Ipſarum rerum.* Locat. Ven. Ald.

CAPUT V.

De tabulis.

V. Contra *tabulas* quoque ſaepe dictum, ſaepe dicendum eſt, cum eas non ſolum refelli, ſed etiam accuſari, ſciamus eſſe uſitatum. Cum ſit autem in his, aut *ſcelus ſignatorum*, aut *ignorantia*: tutius ac facilius id, quod ſecundo loco diximus, tractatur, quod pauciores rei fiunt. Sed hoc ipſum argumenta ex cauſſa trahit, ſi forte aut incredibile eſt, id actum eſſe, quod tabulae continent: aut (ut frequentius evenit) aliis probationibus aeque inartificialibus ſolvitur: ſi aut is, in quem ſignatum eſt, aut aliquis ſignator dicitur abfuiſſe, vel prius eſſe defunctus: ſi tempora non congruunt: ſi vel antecedentia vel inſequentia tabulis repugnant. *Inſpectio* ipſa ſaepe etiam falſum deprehendit.

Tabularum nomine intelligimus quaecunque ſcripta & inſtrumenta, ſyngraphas, chirographa, & teſtamenta. habent autem tabulae maximam vim ad probandum, ſi legitimae ſunt. Turneb.

Saepe dictum, ſaepe dicendum.] *Saepe dicendum eſt.* omiſſis reliquis. V. C. Alm.

Cum eas.] *Quid cum.* V. C. Alm.

Sed etiam accuſari.] Nam cum malae proferuntur *tabulae*, competit accuſatio falſi, & eum, qui eas profert, ut *falſarium* accuſamus. Turneb.

Scelus ſignatorum.] *Scelus ſignatum.* marg. Baſil.

Pauciores rei fiunt.] *Tabulae* olim fiebant adhibitis teſtibus & ſignatoribus. itaque jurisconſulti praecipiunt, ut tabulae teſtamenti fiant adhibitis ſeptem ſignatoribus. Turneb. *quod ſcilicet pauciores rei fiunt.* Loc. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Si aut is, in quem.] *Si aut in his quid.* V. C. Alm.

Abfuerit.] *Adfuerit.* V. C. Alm.

Inſpectio ipſa.] Saepenumero *tabulas inſpicere* propius oportet, ut videamus, ſitne in illis aliqua litura, ſitne ſumma aliqua falſa, aut poſtremo aliquid ſubditivum. Turneb.

CAPUT

CAPUT VI.

De jurejurando.

Juſjurandum litigatores aut offerunt ſuum, aut non recipiunt oblatum: aut ab adverſario exigunt, aut recuſant, cum ab ipſis exigatur. Offerre ſuum ſine illa conditione, ut vel adverſarius juret, fere improbum eſt. Qui tamen id faciet, aut vita ſe tuebitur, ut cum non ſit credibile pejeraturum: aut ipſa vi religionis: in qua plus fidei conſequetur, ſi id egerit, ut non cupide ad hoc deſcendere, ſed ne hoc quidem recuſare videatur: aut ſi cauſſa modo patietur litis, propter quam devoturus ſe ipſe non fuerit: aut ſi praeter alia cauſſae inſtrumenta adjicit ex abundanti hanc quoque conſcientiae ſuae fiduciam.. Qui non recipiet, & iniquam conditionem & à multis contemni jurisjurandi metum dicet: cum etiam philoſophi quidam ſint reperti, *qui deos habere curam rerum humanarum negarent:* cum vero, qui nullo offerente VI.

Jurisjurandi magna eſt religio, ut ajunt juriſconſulti, utilisque ad decidendas cauſas, quarum alioqui prolixius foret judicium: ſed ita demum auctoritatem habet, ſi ab adverſario deferatur, aut a judice. Turneb. de jurejurando lege, quae ſunt apud Ariſtotelem in Rhet. ad Alexandrum. Philand.

Aut non recipiunt.] *Aut non reſpuunt.* Vallae codex. Locat. Andr. Ven. Ald. Par. Steph. & probat Aſcenſius.

Sine ulla conditione.] Quamvis ita legatur, ac ſenſus integer eſſe videatur, *illa* tamen, pro *ulla*, ſcribendum eſſe audacter contenderim. Quae namque alia conditio ferri poteſt? ſic autem eſſe legendum, ex illo Paulli quoque dicto colligi poteſt. leg. 38. ff. de jurejurando. *Manifeſtae*, inquit, *turpitudinis eſt & confeſſionis, nolle nec jurare, nec jusjurandum referre.* Regius. *ſine ulla.* Locat.

Aut vita ſe.] Alias, *vitae ſuae cavebit*, & in quodam codice erat ſcriptum *aut à vitiis ſe tuebitur.* Sichar. *aut ita ſe tuebitur.* MSS. Joan. Bal.

Pejeraturum.] *Pejerare.* V. C. Alm. Locat. Gryph.

Et plus fidei.] *Et* non habent V. C. Alm. Ald. Gryph. Obr.

Conſequetur.] *Conſequitur.* Locat. Ald.

Aut ſi cauſſa.] Poterit etiam ſuum offerre *jusjurandum*, ſi cauſſa erit exigua & vilis: non enim credibile videbitur, ipſum ſibi imprecaturum ob rem tam exiguam. Porro, qui jurabant, olim ſibi devotionem imprecabantur, ſi pejerarent, ut *in foederibus conjurabant Jovem lapidem.* Turneb.

Aut ſi praeter.] *Aut praeter alia cauſſae inſtrumentum.* V. C. Alm.

Qui non recipiet conditionem.] *Qui non recipiet, & iniquam conditionem, & a multis.* MSS. Bodl. Bal. Vaſc. Colin. Obr. *qui non recipiet & iniquam conditionem a multis.* Andr. *Qui non recipiet iniquam conditionem & a multis.* Loc. Ald. Gryph. Baſil. Vidov. *Qui non recipit & in. c. & a.* V. C. Alm. Steph. & codex Vallae.

Cum etiam Philoſophi quidem.] *Quidam* legendum eſt, non *quidem.* Philoſophi autem, qui deos eſſe negarunt, hi fere ſunt, ut inquit Plutarchus de placitis Philoſophorum, Diagoras Mileſius, & Theodorus Cyreneus, & Euemenus Tegeates. Epicurus vero deos quidem eſſe dixit, rerum vero humanarum curam gerere negavit. Regius. *cum & Philoſophi.* Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *Cum & Philoſophi*, haec ſententia eſt *Epicureorum, qui mundum providentia regi negant*, quae ſententia tollit jurisjurandi religionem, ſublato metu deorum. Turneb.

Deos habere curam.] Laborare foedo gloſſemate, nemo, niſi ſagaciſſima nare, deprehendat: at me ad cubile vitii hujus duxerunt membranae Palatinae, quarum ſcripturam longe praefero vulgatae. *Qui deos ac rerum humanarum curam negarent.* Gebhard. lib. I. crep. cap. 17. ubi pluribus haec illuſtrat. *ac rerum* etiam eſt in V. C. Alm. ſed ego illud *ac* pro *ag*, & hoc per compendium pro *agere* ſcriptum putem. *agere* enim *curam* latiniſſime & elegantius, quam *habere curam*, dicitur. vide Heinſium ad Ovid. Epiſt. xvi. 302. ubi & nos plura dicemus. eadem diverſitas in hac locutione,

Digitized by Google

offerente jurare ſit paratus, & ipſum velle de cauſſa ſua pronuntiare: &, quam id, quod offert, leve ac facile credat, oſtendere. At is, qui defert, agere modeſte videtur, cum litis adverſarium judicem faciat, & eum, cujus cognitio eſt, onere liberet, qui profecto alieno jurejurando ſtari, quam ſuo, malit. Quo difficilior recuſatio eſt, niſi forte res eſt ea, quam credibile ſit, notam ipſi non eſſe. Quae excuſatio ſi deerit, hoc unum relinquetur, ut invidiam ſibi quaeri ab adverſario dicat, atque id agi, ut in cauſſa, in qua vincere non poſſit, queri poſſit. Itaque hominem quidem malum occupaturum hanc conditionem fuiſſe, ſe autem probare malle, quae affirmet, quam dubium cuiquam relinquere, an pejerarit. Sed nobis adoleſcentibus ſeniores in agendo facti praecipere ſolebant, *ne umquam jusjurandum deferremus:* ſicut neque optio judicis adverſario eſſet permittenda: nec ex advocatis partis adverſae judex eligendus. Nam ſi dicere contraria turpe advocato videretur, certe turpius habendum, facere, quod noceat.

tione, *curas habere*, & *agere* eſt apud Ovidium Metam. IX. 107. qui ſaepius hac phraſi utitur. *Curas habere* eſt quidem apud Juſtin. lib. XLIII. 4. ſed viris doctis merito ſuſpectum. vide Salmaſ. ad Alex. Sever. cap. 64. ita vero legendum hic eſſe ſuadet Petronii locus cap. CVI. *proclamat: Deos immortales rerum humanarum agere curam, puto, intellexiſti.* qui & cap. CXXIX. dixit, *hujus quoque rei cura agetur.* Plinius lib. II. cap. 7. *Irridendum vero agere curam rerum humanarum illud, quidquid eſt ſummum.* & paullo poſt. *verum in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex uſu vitae eſt.* & hanc phraſim iterum Fabio reſtituemus lib. V. cap. 10. ſic & loquitur lib. VIII. praefat. *nec ideo tamen ſola eſt agenda cura rerum.* Cicero tamen lib. I. de Nat. Deor. 2. dixit *ſunt enim Philoſophi, & fuerunt, qui omnino nullam habere cenſerent rerum humanarum procurationem Deos*, quem locum noſter reſpexiſſe potuit, & Philander adduxit. niſi & ibi *agere* ſit reſcribendum. BURMAN.

Negarent.] *Negant.* V. C. Alm.

Nullo offerente.] *Nullo deferente.* Steph. & codex Vallae. etiam editio Obr.

Et ipſum.] *Se ipſum.* V. C. Alm. Obr. & *ſe ipſum.* Loc. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Qui defert agere.] *Qui defert alioquin agere*, vel *alioqui.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Modeſte.] *Moleſte.* marg. Baſil.

Judicem.] Nam *jusjurandum* litem decidit, niſi forte velis perjurium probare. TURNEB.

Onere liberet.] *Liberat.* V. C. Alm.

Jurejurando ſtari.] *Stare.* V. C. Alm. Loc. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Malit.] *Mavelit.* V. C. Alm. *mavult.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Hoc unum relinquetur.] *Unum relinquetur.* V. C. Alm.

Ut in cauſſa.] *Ut in ea cauſa.* Locat. Ald. Baſil. Colin. Vidov. *id aget in cauſa in qua.* V. C. Alm.

Non poſſit.] *Non poteſt.* editio Obrecht.

Quaeri.] *Queri.* Locat. Ald. & omnes fere editiones. Aſcenſius tamen *quaeri* praefert.

Itaque hominem quidem malum.] *Itaque haec in eam quidem mali mutaturam hanc conditionem.* V. C. Alm.

Probare malle.] *Probare alie.* V. C. Alm.

Dubium cuiquam.] *Cuique.* V. C. Alm.

An pejeraverit.] *An ſe pejeraverit.* V. C. Alm. Locat. Ald.

In agendo facti.] In exercitationibus exercitati. PITHOEUS.

Ne umquam jusjurandum deferre illius.] Genitivo *illius* craſo, *deferremus* eſt legendum. REGIUS. ita olim fuit in antiquis editionibus Locatelli & aliorum. *Neque u. j. deferre illius.* V. C. Alm.

Optio.] In judicum ſortitione adverſarii *voluntatem* & *optionem* ſequi non oportet, nec in arbitrio compromiſſario eligendo. TURNEB. *Optio judicis*, eligi ſcil. judex a litigatoribus ſolebat. PITHOEUS.

Eſſet permittenda.] *Eſt.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Advocatis partis adverſae.] *Advocatis adverſae.* V. C. Alm.

CAPUT

CAPUT VII.

De teſtibus.

Maximus tamen patronis circa *teſtimonia* ſudor eſt. Ea dicuntur VII.
aut *per tabulas*, aut *à praeſentibus*. Simplicior *contra tabulas* pugna. Nam & minus obſtitiſſe videtur pudor inter paucos ſignatores, & pro diffidentia premitur abſentia. Si reprehenſionem non capit ipſa perſona, infamare ſignatores licet. Tacita praeterea quadam ſignificatione refragatur his omnibus, quod nemo *per tabulas* dat teſtimonium, niſi ſua voluntate: quo ipſo non eſſe amicum ei ſe, contra quem dicit, fatetur. Neque tamen protinus ceſſerit orator, quo minus & amicus pro amico, & inimicus contra inimicum poſſit verum (ſi integra ſit ei fides) dicere. Sed late locus uterque tractatur. Cum praeſentibus vero ingens dimicatio eſt, ideoque velut duplici contra eos, proque his acie confligitur, *actionum*, & *interrogationum*. *In actionibus* primum generaliter *pro teſtibus*, atque *in teſtes* dici ſolet. Eſt hic communis locus, cum pars altera nullam firmiorem probationem eſſe contendit, quam quae ſit hominum ſcientia nixa: altera, ad detrahendam illis fidem, omnia, per quae fieri ſoleant falſa teſtimonia, enumerat. Sequens ratio eſt, cum ſpecialiter quidem, ſed tamen multos pariter invadere patroni ſolent. Nam & gentium ſimul univer-

Maximus.] *Maximis.* marg. Baſil.

Teſtimonia.] Multum proſunt in cauſis, quae fiunt vel *voce*, vel *ſcripto*. caeterum quae voce & à praeſentibus, magni ſunt momenti: quae per *tabulas* & *ſcripta* ab abſentibus, facilius ſolvuntur: juriſconſulti *teſtes* uſurpant de praeſentibus: *teſtimonia* de abſentibus. TURNEB. Et de Teſtibus vide item apud Ariſtotel. eodem libro & Cicer. in Partitionibus & Valer. Max. lib. VIII. cap. 5. PHIL. vide leg. 3. & 4. de Teſtibus. ALM.

Aut a praeſentibus.] *A praeſentibus teſtibus.* MS. Bodl. Andr. Ald. *aut praeſentibus.* V. C. Alm. *ducuntur per tabulas teſtimonia praeſentibus teſtibus.* marg. Baſil.

Minus obſtitiſſe videtur.] *Obſticiſſe.* V. C. Alm. *videtur obſtitiſſe.* Locatell.

Et pro diffidentia.] Qui abſens *teſtimonium* dicebat, tabulas conficiebat praeſentibus ſignatoribus, in quibus ſuum teſtimonium perſcribebat. TURN. *pro differentia premit abſentia*, *ſi reprehenſio non eſt*, *non capit.* V. C. Alm.

Praeterea quadam ſignificatione.] *Praeterea quaedam ſignificatio.* Locat. Ald. Vidov. marg. Baſil. *praeterea quaedam cogitatio:* V. C. Alm.

Sua voluntate.] Nam aliis teſtibus ſolet perſaepe *denuntiari teſtimonium* & *dies dici:* at qui teſtantur per tabulas, voluntarii ſunt teſtes. TURNEB.

Non eſſe amicum ei ſe.] *Non ſe eſſe amicum ei.* Loc.

Amicus pro amico.] Vide l. 3. & 9. de Teſtib. ubi & de Patre & Filio. ALMEL.

Cum praeſentibus.] *Praeſentes teſtes* difficilius oppugnantur, dupliciter tamen refutantur: aut enim adverſus eos utimur oratione perpetua, aut in altercatione eos interrogamus, diligenterque excutimus, quid ab illis dicatur. TURNEB.

Ideoque velut.] *Itaque.* Locat. marg. Vidovaci.

Acie confligitur.] *Quia ei conſl.* V. C. Alm.

In actionibus.] Cum utimur oratione perpetua, dupliciter *pro teſtibus & contra teſtes* dicimus, primum *generaliter* per quaeſtionem infinitam citra perſonarum circumſcriptionem, deinde *ſpecialiter* additis perſonarum circumſtantiis. TURNEB.

Hominum ſententia nixa.] Licet mihi exemplaria refragentur, meo tamen periculo *ſcientia*, pro *ſententia*, legendum eſſe affirmarim. REGIUS. *ſententia.* Locat.

Sequens ratio.] Sic Cic. *pro Fonteio* Gallorum elevat teſtimonia, *pro Flacco* Graecorum Aſianorumque, atque ita pariter multos invadit. TURN.

Nam & gentium.] *Teſtes* ſunt quidam, qui nego-

tio

univerſarum elevata teſtimonia ab oratoribus ſcimus, & tota genera teſtimoniorum; ut *de auditionibus*: non enim ipſos eſſe teſtes, ſed injuratorum aſſerre voces. ut in cauſſis repetundarum, qui ſe reo numeraſſe pecunias jurant, litigatorum, non teſtium, habendos loco. Interim adverſus ſingulos dirigitur actio: quod inſectationis genus & permixtum defenſioni legimus in orationibus plurimis, & ſeparatim editum, ſicut *in Vatinium teſtem.* Totum igitur excutiamus locum, quando univerſam inſtitutionem aggreſſi ſumus. Sufficiebant alioqui libri duo à Domitio Afro in hanc rem compoſiti, quem adoleſcentulus ſenem colui: ut non lecta mihi tantum ea, ſed pleraque ex ipſo ſint cognita. Is veriſſime praecepit, primum eſſe in hac parte officium oratoris, ut totam cauſſam familiariter norit: quod ſine dubio ad omnia pertinet. Id quomodo contingat explicabimus, quum ad deſtinatum huic parti locum venerimus. Ea res ſuggeret materiam interrogationi, & veluti tela ad manum ſubminiſtrabit. Eadem docebit, ad quae judicis animus actione ſit praeparandus. Debet enim vel fieri, vel detrahi teſtibus fides oratione perpetua: quia ſic quiſque dictis

tio interfuerunt gerendo: nonnulli ſunt, qui, quod ab aliis audiverunt, pro teſtimonio dicunt, quorum auctoritas eſt infirmior. unde vulgatum eſt illud, *Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.* Idem.

Simul univerſarum.] *Simul univerſa relevata teſtimonia, teſtimoniorum ut de auditionibus.* ita V. C. Alm. omiſſis reliquis.

De auditionibus.] Cicer. pro Flacco.

Sed injuriatorum.] Ita quidem legitur, ſed cum *injuriari* verbum apud quemquam auctorem Latinum, quod ſciam, non inveniatur, aliter, quam *injuriatorum*, legendum eſſe facile contenderim. Quid? quod *injuriatorum*, etiamſi Latinum eſſet verbum, ſenſui tamen minime conveniret; exponit namque Fabius, quo modo auditionum teſtimonia elevari poſſint. Quid vero ad hoc facit, ſi injuria affectorum voces a teſtibus afferuntur? Certe nihil, cum interim etiam referantur, nec idcirco tamen minus teſtibus fidei adhibetur. Quomodo igitur legendum dicemus? An *i* vocali de medio expuncta *injuratorum* eſt legendum? teſtibus namque juratis tantum creditur, cum, quae ipſi viderunt, quibuſque ipſi interfuerunt, exponunt. Qui vero audita referunt, quamvis jurati, fides iis non eſt habenda. non enim, quae ſciunt, reſpondent, ſed *injuratorum*, hoc eſt, eorum, qui non jurarunt, voces ſolum afferunt. Regius. *injuriatorum.* Locat.

Ut in cauſſis repetundarum.] *U* vocali in *e* converſa, & copula, loco illius particulae *ut*, videtur reponenda. Regius. *utque in cauſſis.* Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Et permiſtum.] *Permiſtim* quoſdam legere notat Aſcenſius.

Totum igitur excutiamus.] Turpe enim eſſet aliquid praetermiſiſſe. Pith.

Sufficiebat alioqui.] Domitius Afer celebris Orator, cujus meminit Fab. *lib.* 10. duos ſcripſerat libros *de confirmandis & refellendis teſtimoniis.* caeterum colligere licet ex hoc loco, deceptum fuiſſe divum Hieronymum, qui ſcribit, Quinctilianum ex Hiſpania adductum fuiſſe à Galba Romam, ut rhetoricam doceret. nam *Quinctilianus* Romanus fuit, teſtante etiam Martiale; at deceptus fuit appellatione: alius enim fuit *Quinctilianus* hujus pater. Turneb. haec fere ex Regio deſcripta ſunt.

Senem colui.] *Senem vidi, non lecta tamen.* V. C. Alm.

Praecepit.] *Praecipit.* Locat. Ald. Gryph. Baſil, Colin. Steph. Vidov.

Quomodo contingat.] *Id* pronomen ut adſcribatur, ſenſus integritas expoſcit, ut legamus, *Id quomodo contingat.* Regius. *quomodo contingat.* Locat. V.C. Alm. *& quomodo cont.* Ald.

Quomodo] Fab. lib. 12. cap. 9. fuſiſſime explicat, quomodo *orator cauſam noſſe debeat.* Turneb.

Explicabimus.] *Tum explicabimus.* Baſil.

Et veluti tela.] *Interrogationi velut tela.* V. C. Alm.

Tela ad manum.] Vide auctorem de cauſis corr. Eloq. cap. 5. Almel.

Debet enim.] Etiam antequam ad *interrogationem* veniamus, quaedam in oratione noſtra praeparare debebimus, quibus fides quadantenus detrahatur

ctis movetur, ut eſt ad credendum vel non credendum ante formatus. Et quoniam duo genera ſunt teſtium, aut *voluntariorum*, aut *eorum*, *quibus judex in publicis judiciis lege denuntiari ſolet*: quorum altero utraque pars utitur, alterum accuſatoribus tantum conceſſum eſt: ſeparemus officium dantis teſtes, & refellentis. Qui *voluntarium* producit, ſcire, quid is dicturus ſit, poteſt: ideoque faciliorem videtur in rogando habere rationem. Sed haec quoque pars acumen & vigilantiam poſcit: providendumque, ne *timidus*, ne *inconſtans*, ne *imprudens teſtis* ſit. Turbantur enim, & à patronis diverſae partis induuntur in laqueum: & plus deprehenſi nocent, quam firmi & interriti

trahatur teſtibus. ita enim facilius judici perſuadebitur. TURNEB.

Et quoniam duo.] *Denuntiare teſtimonium* eſt teſti diem dicere, qua compareat ad judicium, ut teſtimonium dicat. Fiebat autem *denuntiatio* duntaxat, ut innuit Fabius, in publicis judiciis, quo modo hominibus privatis cavebatur & re familiari occupatis, ne paſſim *denunciato teſtimonio* inquietarentur. TURNEB. alia profert Iſidor. origin. lib. XVIII. cap. 15. ALMEL.

Quibus judex.] *Quibus in judiciis publicis lege denuntiatur.* V. C. Alm. & Obr. *quibus judex publicus judiciis denuntiare ſolet.* Cod. Colb. *quibus judex publicis judiciis lege denunciare ſolet.* Locat.

Quorum altero.] *Et quorum altera.* V. C. Alm.

Utraque pars.] Plinius *Caecilius l. 6.* epiſtolarum ait, olim accuſatori poteſtatem fuiſſe in publicis judiciis quaerendi, teſtibuſque denunciandi, atque Licinium petendum cenſuiſſe à Coſſ. ut referrent, an placeret in futurum adjici, ut, ſicut accuſatoribus, ita reis quoque idem liceret. quod quidem facere videtur ad hujus loci interpretationem. TURNEB. *pars utraque.* editio Obr.

Alterum excuſatoribus.] *Accuſatoribus*, pro *excuſatoribus* legendum eſſe ut putem, adducor iis, quae paullo poſt de hoc teſtium genere dicuntur, quibus lege denuntiari ſolet. hujuſmodi namque teſtibus ſoli accuſatores uti videntur. REGIUS. *excuſatoribus.* Loc.

Qui voluntarium producit.] *Qui cum voluntarium producit.* V. C. Alm.

Scire quid his dicturus eſt.] *Is* citra aſpirationem, & *ſit* legendum eſt. tenere autem debemus interrogationem teſtium & accuſatoris & defenſoris eſſe; & ejus, qui producit, & ejus, contra quem producuntur, ut ait Pedianus: id quod facile ex ipſius quoque Quinctiliani verbis colligi poteſt. REGIUS. *dicturus eſt.* Ald. Colin.

Acumen & vigilantiam.] *Ac vigilantiam.* V. C. Alm. Ald.

Imprudens teſtis.] *Impudicus.* marg. Baſil.

Inducuntur in laqueum.] *Metaphora eſt ducta à feris*, quas ſenſim venatores ſolent in caſſes & retia inducere: quod idem facit patronus, cum interrogatiunculis & quibuſdam inductionibus tandem fallit teſtem. TURNEB. Quaſi hac lectione nihil elegantius, nihil melius potuiſſet eſſe, inculcarunt ſcioli. MS. Palat. longe meo palato ac pectori gratiorem admittit: *Turbantur enim, & à patronis diverſae partis induentur in latus. Sed & plus depreh.* Omnia ſana, niſi mavis, *Induuntur. Induere in latus*, qui neſcierunt militare, vel gladiatorium verbum eſſe, mutaverunt. Nam qui tecto ſunt latere, indui in illud gladio ferrove non temere poſſunt, ſed qui nudo & aperto. Nam ante etiam *timidum* nominat: omnia ex militia traloquitur. Ipſe firmat lib. 9. cap. 1. *Namque ut in armorum certamine adverſos ictus ac ſimplices manus cum videre, tum etiam cavere ac propulſare facile eſt: averſae tectaeque minus ſunt obſervabiles; & aliud oſtendiſſe, quam petas, artis eſt: ſic oratio, quae aſtu caret, pondere, mole & impulſu praeliatur: ſimulanti variantique conatus in latera atque in terga incurrere datur, & arma advocare, & velut nutu fallere.* Ubi MS. *arma avocare.* Reſtituendus quoque hoc verbo infra Quinctilianus; lib. 12. cap. 1. *Neque prudentiam iis,* (conceſſeris) *qui in graviſſimas frequenter legum, ſemper vero malae conſcientiae poenas à ſemetipſis improviſo rerum exitu induantur.* Sic omnino ex membran. Palat. leg. & editione Aldi. vulgo *inducantur* putida gloſſa. Hinc cape Ciceron. Verr. 3. *ſua confeſſione induatur, ac juguletur.* Ovid. Amor. lib. 2. Eleg. 10.

Induat adverſis contraria pectora telis
Miles, & aeternum ſanguine nomen emat.

Virgil. lib. 10. Aen. 681.

An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem?

Sic Caeſar, *ſe ſtimulis inopinantes induebant.* Lucret. libr. 4. verſ. 815.

At nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.

Gebh. III. crep. cap. 5. *Induere pectus telis*, ferro, *ſe induere in telum vel telo*, veteres dixiſſe ſine ullo dubio eſt. ſed *in latus indui* nihili eſſe, recte notavit ſummus Gronov. ad Senec. Herc. Fur. 1312. ubi Gebhardum refellit; & hic legit *induuntur*

territi profuiſſent. Multum igitur domi ante verſandi; ac variis percontationibus, quales haberi ab adverſario poſſunt, explorandi ſunt. Sic fit, ut aut conſtent ſibi, aut, ſiquid titubaverint, opportuna rurſus ejus, à quo producti ſunt, interrogatione velut in gradum reponantur. In his quoque adhuc, qui conſtiterint ſibi, vitandae ſunt inſidiae. nam frequenter ſubjici ab adverſario ſolent, &, omnia profutura polliciti, diverſa reſpondent, & auctoritatem habent non arguentium illa, ſed confitentium. Explorandum igitur, quas cauſſas laedendi adverſarium afferant: nec id ſat eſt, inimicos fuiſſe, ſed an deſierint, an per hoc ipſum reconciliari velint: ne corrupti ſint: ne poenitentia propoſitum mutaverint. Quod cum in iis quoque, qui ea, quae dicturi videntur, re vera ſciunt, neceſſarium eſt praecavere: tum multo magis in iis, qui ſe dicturos, quae falſa ſunt, pollicentur. Nam & frequentior eorum poenitentia eſt, & promiſſum ſuſpectius: &, ſi perſeveraverint, reprehenſio facilior. Eorum vero, quibus denuntiatur, pars teſtium eſt, quae reum laedere velit, pars quae nolit. Idque interim ſcit accuſator, interim neſcit. fingamus in praeſentia ſcire. in utroque enim genere ſummis artibus interrogantis opus eſt. Nam ſi ha-

tur in laqueum, quod verum puto. *inducuntur* enim in laqueos fallaciis & blanditiis, ſed *induuntur* incauti, qui turbantur, id eſt de ſtatu dejecti ſunt. ut explicuimus ſupra lib. IV. cap. 5. & hoc ſequentia verba *deprehenſi*, *firmi*, *interriti*, & *in gradum reponantur* flagitant, quae omnia a vera pugna transferuntur ad Forenſem concertationem, qua ſubito turbati in latentes laqueos induuntur. in V. C. Alm. *erat inducuntur in eatus*. Burm.

Plus deprehendi nocent.] *Deprehenſi* legendum eſſe, nemo non videt. Regius. *Sed & plus*. Locat.

At variis.] *Et*. Ald. ſed copulam omittit. V. C. Alm.

Haberi ab Adverſario.] *Haberi adverſario*. V.C.Alm.

Aut conſtent ſibi.] Sic de adverſario Cornificius ad Heren. lib. II. c. 5. Almel.

Titubaverint.] Sic pro Flacco Cic. *Si vero titubaverint, quo revertantur non habebunt, &c.* quae ſeq. Turneb.

In gradum.] *Metaphora* eſt ducta ab illis, qui ſupplantati ſunt, aut a colluctatore dejecti, qui opportuno alicujus auxilio eriguntur. *Eraſ. Chil.* Idem. vide ad Petron. cap. XXXVI. & LXXX.

In his quoque.] Vitandi ſunt etiam atque etiam ſubjecti teſtes & ſubornati, qui adverſarii fraude pollicentur, ſe dicturos teſtimonium pro te, cum tamen in ipſis judiciis contra te ſint dicturi. Turn.

Vitandae ſunt.] *Sunt* non eſt in V. C. Alm. Locat.

Arguentium illa.] *Illas*. V. C. Alm.

Quas cauſſas laedendi.] *Propter quas cauſas laedi adverſarium afferant*. MS. Bodl. *quas cauſas laedi adverſarium afferant*. V. C. Alm.

Nec id ſat eſt.] *Satis eſt*. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Steph.

Inimicos fuiſſe.] Inimico teſti olim creditum. Pithoeus.

Reconciliari.] *Conciliari*. Locat.

Corrupti ſint.] *Corruptelam* in teſte ſummopere *vitare decet*: & alioqui, qui corrupti ſunt, ex lege Julia à teſtimonio dicendo arcentur. Hunc locum quoque pro Flacco cap. 6. eleganter Cic. tractavit. *Ut eos, qui domo exire nolebant, teſtimonii denunciatione terreret; qui domi ſtare non poterant, largo & liberali viatico commoveret. ſic adoleſcens ingenii plenus, locupletes metu, tenues praemio, ſtultos errore permovit, &c.* quae ſeq. Turneb.

Ne poenitentia.] *Poenitentiae*. marg. Baſil.

Si perſeveraverint.] *Si perſeverarunt*. Vallae cod. *perſeverarint*. V. C. Alm.

Reprehenſio facilior.] Alii codices habent, *deprehenſio facilior*, quemadmodum antea dixit *teſtem deprehenſum*. Turneb. *reſponſio*. marg. Steph. & Baſil.

Idque interim.] Nam teſtibus illis denuntiatur à judice teſtimonium: atque inde fit, ut plerumque accuſator ignoret, qui pro reo dicturi ſint, aut contra reum. Turneb.

In utroque enim genere.] *In utroque tamen genere*. MSS. Joan. Alm. Andr. margines Steph. Vaſc. Sich. Baſil.

Del ea

ſi habet teſtem cupidum laedendi, cavere debet hoc ipſum, ne cupiditas ejus appareat: nec ſtatim de eo, quod in judicium venit, rogare, ſed aliquo circuitu ad id pervenire, ut illi, quod, maxime dicere voluit, videatur expreſſum. Nec nimium inſtare interrogationi, ne ad omnia reſpondendo teſtis fidem ſuam minuat: ſed in tantum evocare eum, quantum ſumere ex uno ſatis ſit. At in eo, qui verum invitus dicturus eſt, prima felicitas interrogantis eſt extorquere, quod is noluerit. Hoc non alio modo fieri poteſt, quam longius interrogatione repetita. Reſpondebit enim, quae nocere cauſſae non arbitrabitur: ex pluribus deinde, quae confeſſus erit, eo perducetur, ut, quod dicere non vult, negare non poſſit. Nam, ut in oratione, ſparſa plerumque colligimus argumenta, quae per ſe nihil reum aggravare videantur, congregatione deinde eorum factum convincimus: ita hujuſmodi teſtis multa *de ante actis*, multa de *inſecutis loco*, *tempore*, *perſona*, ceteriſque eſt interrogandus, ut in aliquod reſponſum incidat, poſt quod illi vel fateri, quae volumus, neceſſe ſit, vel iis, quae jam dixerit, repugnare. Id ſi non contingit, reliquum erit, ut eum nolle dicere manifeſtum ſit: protrahenduſque, ut in aliquo, quod vel extra cauſſam ſit, deprehendatur. Tenendus etiam diutius, ut omnia ac plura, quam res deſiderat, pro reo dicendo ſuſpectus judici fiat: quo non minus nocebit, quam ſi vera in reum dixiſſet. At ſi (quod ſecundo loco diximus) neſcit actor, quid propoſiti teſtis attulerit: paullatim, & (ut dicitur) pedetentim interrogando experietur animum ejus,

Debet hoc ipſum] *Hoc ipſe.* marg. Baſil.

Sed aliquo circuitu.] *Sed ab eo circuitu quodam ad id.* V. C. Alm.

Nec nimium inſtare.] Si teſtis cupidus erit laedendi, non tamen ab eo petemus omnia, quae poſita ſunt in controverſia; ſed, quod nobis utile erit, ab eo petemus, reliqua ab aliis teſtibus. Turneb.

Ne omnia reſpondendo.] *Ad omnia.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obrecht.

Ex uno ſatis ſit.] *Satis eſt.* Locat. Colin. *ſita idoneo qui verum.* V. C. Alm.

Interrogantis eſt.] *Eſt* non habet V. C. Alm.

Hoc non alio.] Opportuna eſt hoc loco *Socratica inductio*, de qua poſtea eſt acturus Fab. Fit autem quibuſdam interogatiunculis & conceſſionibus, quibus demum elicimus, quod abſurdum eſt, aut contrarium. ea utebatur Socrates adverſus Sophiſtas. Turneb. *hoc ratio modo.* V. C. Alm. forte *hoc raro alio modo fieri poteſt.*

Nocere cauſae.] *Nocere cauſa eſt.* V. C. Alm.

Oratione ſparſa] *Peroſa.* Cod. Vallae.

Aggravare.] Sic quoque praecipiunt rhetores in *argumentorum collocatione & diſpoſitione*, ut infirma argumenta multa ſimul congerantur. ita enim fiet, ut ea, quae momento non pugnant, multitudine valeant. Turneb.

Factum convincimus.] *Conjungimus.* V. C. Alm.

Multa de inſecutis.] *Multa dein ſecutis.* V. C. Alm. *de conſecutis.* marg. Baſil.

Caeteriſque.] *Caeteris.* V. C. Alm. Obr.

Quae jam dixerat.] *Quae jam dixerque pugnare.* V. C. Alm. *quae jam dixerit.* Gibſ.

Si non contingit.] *Si non contigit.* V. C. Alm.

Protrahendus.] Protrahitur teſtis, quando interrogationibus extra cauſam educitur, diutiuſque interrogatur: at tenetur, cum diutius interrogationi inſiſtimus, ut utroque modo illum circumveniamus. Turneb.

In aliquo.] *In aliquod.* V. C. Alm. Oxon. Lugdun. Mox *extra cauſſas.* Locat.

Tenendus.] *Tentandus.* marg. Baſil.

Pro reo dicendo.] *Pro eo*, aliquos legere ex Aſcenſii notis patet.

Neſcit actor.] *Neſciet actor.* Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Steph. *neſciret.* Loc. *neſciat.* Obrecht.

ejus, & ad id reſponſum, quod eliciendum erit, per gradus ducet. Sed quia nonnumquam ſunt hae quoque teſtium artes, ut primo ad voluntatem reſpondeant, quo majore fide diverſa poſtea dicant: eſt oratoris, ſuſpectum teſtem, dum prodeſt, dimittere. Patronorum in parte *expeditior*, in parte *difficilior* interrogatio eſt. *Difficilior* hoc, quod raro umquam poſſunt ante judicium ſcire, quid teſtis dicturus ſit. *Expeditior*, quod, cum interrogandus eſt, ſciunt, quid dixerit. Itaque in eo, quod incertum eſt, cura & inquiſitione opus eſt, quis reum premat, quas & quibus ex cauſſis inimicitias habeat: eaque in oratione praedicenda atque amolienda ſunt, ſive odio conflatos teſtes, ſive invidia, ſive gratia, ſive pecunia videri volumus. Et ſi deficietur numero pars diverſa, *paucitatem:* ſi abundabit, *conſpirationem:* ſi humiles producet, *vilitatem:* ſi potentes, *gratiam* oportebit inceſſere. Plus tamen proderit cauſſas, propter quas reum laedant, exponere: quae ſunt variae, & pro conditione cujuſque litis aut litigatoris. Nam contra illa, quae ſupra diximus, ſimili ratione reſpon-deri

Ejus & ad id.] *Eius, ad id reſpoſum quod eligendum erit.* V. C. Alm. *ejiciendum.* marg. Baſil.

Hae quoque.] *Haec quoque.* V. C. Alm. *hae quoque teſtium partes.* marg. Baſil.

Eſt oratoris] Sic quidem legitur; ſed, niſi corrigitur, parum convenient, quae ſtatim ſubjiciuntur, cum ſuperioribus. Cur enim patronorum in parte expeditior, in parte difficilior ſit interrogatio, quam oratoris, cum patroni utique ſint oratores? Quare mihi ſic emendari poſſe videtur, ut loco *oratoris* reponatur *Accuſatoris*, vel certe *actoris.* Actor namque frequentiſſime ponitur pro accuſatore. hactenus autem Fabius accuſatori praecepta tradidit, quae ſervet in iis rogandis teſtibus, quibus denuntiatur. Quae vero defenſoribus, qui & Patroni dicuntur, in iiſdem rogandis teſtibus ſervanda ſint, aperte ſubjicit. REGIUS. *Accuſatoris.* Ald. Colon. Vaſc. Steph. Roign. Gryph. Colin. Vidov.

Patronorum in parte] Officium patroni in teſtimoniis modo difficilius eſt, cum perpetua agit oratione, quia non ſcit adhuc, quid ſit dicturus teſtis: at in interrogatione eſt facilius, quia jam audivit, quid reſponderit accuſatori teſtis. TURNEBUS.

In parte difficilior interrogatio eſt.] Haec non ſunt in V. C. Alm.

Quod raro.] *Quod raro, aut fere nunquam.* marg. Baſil.

Quid teſtis dicturus.] *Quod.* Loc. Ald.

Itaque in eo.] Cum oratione perpetua utitur patronus, ſtudioſe debet exquirere, qui teſtes reum ſint preſſuri, ut illis oratione ſua fidem detrahat. TURNEB. *itaque quod in eo incertum eſt.* V. C. Alm. Locat. ſed Regius jam tranſpoſita eſſe verba notavit.

Quas & quibus.] *Qua & quibus.* V. C. Alm.

Inimicitias habeat.] *Alat.* marg. Baſil. *habuit.* Loc.

Amolienda ſunt.] *Admonenda ſunt.* Locat.

Et ſi deficietur numero.] Ajunt legitimum eſſe teſtium numerum, ſi decem producantur. ſi igitur vel plures vel pauciores habuerit accuſator, id exagitabimus. TURN. Haec facit Cicer. pro Flacco. EDITOR. LEID. Ad decem teſtes reſpicit Plaut. Trucul. act. II. ſc. 6. *pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.* videri plura poſſunt leg. 3. & 12. ff. de teſt. ſed Iſidorus lib. 18. orig. 15. tres tantum ſtatuere videtur. ita enim inquit, *in omni judicio ſex perſonae quaeruntur, judex, accuſator, reus, & tres teſtes.* ALMEL.

Si humiles producet, utilitatem.] *Vilitatem.* Loc. Ald. Steph. Colin. Obrecht. quae vera lectio eſt: *vilitas* enim reſpondet *humilitati*, & has voces, *utilitas* & *vilitas*, ſaepe confuderunt librarii. Sic apud Plin. XXXV. 6. *itaque ad denarios ſenos utilitas rediit.* ubi legendum *vilitas*, ex emendatis codicibus. ita & apud Curt. lib. V. 9. *ſaepe taedio laboris ad vilitatem ſui compellantur ignavi*, alii *utilitatem* exhibuerunt. vide Modii notas. eadem vox reſtituenda legi ult. §. ult. ff. ad Leg. Jul. de annon. *quia demonſtraturam te, quae ad vilitatem annonae pertinent, polliceris, praefectum annonae docere potes.* nunc *utilitatem* circumfertur. ſic *vilitas edulium* Macrob. II. 13. & ita Cujacius reddidit legi 3. Cod. de Murileg. & Noriſius diſſert. ad numm. Dioclet. cap. 5. legi 2. C. de Conſulib. & non ſpargend. vide & Heinſ. ad Vell. Pater. II. 46. & mox hoc ipſo capite MSS. has voces confundunt. BURM.

Nam contra illa.] Quid contra illas patroni rationes

deri locis communibus ſolet, quia & in paucis atque humilibus accuſator *ſimplicitate* gloriari poteſt, quod neminem praeter eos, qui poſſunt ſcire, quaeſierit: & multos atque honeſtos commendare aliquanto eſt facilius. Verum interim & ſingulos, ut exornare, ita deſtruere contingit, aut recitatis in actione, aut teſtibus nominatis. Quod iis temporibus, quibus teſtis non niſi poſt finitas actiones rogabatur, & facilius & frequentius fuit. Quid autem in quemque teſtium dicendum ſit, ſumi niſi ex ipſorum perſonis non poteſt. Reliquae interrogandi ſunt partes. Quarum in re primum eſt, *noſſe teſtem.* nam timidus terreri, ſtultus decipi, iracundus concitari, ambitioſus inflari, longus protrahi poteſt: prudens

tiones dici poſſit ab accuſatore, exponit. nam loco utetur communi, qui quidem hac in re ita appellatur, quod multarum ſit cauſarum communis, & alias ab *accuſatore*, alias à *defenſore* dicitur. TURNEB.

Reſponderi locis.] *Reſpondere.* V. C. Alm.

Quia ut in paucis.] *Et* copula loco illius *ut* particulae videtur reponenda, hoc modo, *quia & in paucis.* REGIUS. *ut in paucis.* V. C. Alm. Locat.

Qui putant ſcire.] Quidam loco illius verbi *putant* legunt *poſſunt.* mihi vero *quos*, &, *putarit*, videtur eſſe legendum. REGIUS. *qui putant.* Loc. *quos putarit.* Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *qui poſſunt.* V.C. Alm. Obr. ſic *putare* & *poſſe* confuſa infr. l. IX. cap. I. in f.

Aliquanto.] *Aliquando.* V. C. Alm. Locat. Baſil. Gryph. Steph.

Eſt facilius. Verum.] *Sit facilius interim &.* V.C. Alm.

Ita deſtruere.] *An deſtruere.* V. C. Alm.

Aut recitatis.] Pro *recitatis*, legendum putem *citatis:* ut ſit ſenſus, aliquando perpetua oratione refutari teſtem, aut cum eum coram vocamus in conſpectum judicum, aut cum duntaxat nominamus, non etiam coram advocamus. Quod ſi *recitatis teſtibus* legas, intelligemus recitando teſtimonia eorum: quod non perinde procedit. TURNEB.

Quibus teſtis non poteſt.] Ita depravatus eſt hic locus, ut ſenſus elici non poſſit. Facile autem emendatur, ſi pro illa particula *non* reponatur *niſi*, & *poſt* loco illius verbi *poteſt*, ac *in* praepoſitione expuncta *finitas* legatur hoc modo, *Quod iis temporibus, quibus teſtis niſi poſt finitas actiones rogabatur.* REGIUS. Alii codices habent, *quibus teſtis non poſt finitas actiones*, ut etiam teſtis rogaretur primis actionibus. Alii codices ita, *non modo poſt finitas actiones:* ut intelligamus olim etiam mediis actionibus interrogatos fuiſſe teſtes, cum Fabii tempore duntaxat actionibus finitis teſtes interrogarentur. TURNEB. *non poſt finitas.* V. C. Alm. Loc. Ald. *non niſi poſt.* reliquae fere omnes editiones.

Et facilius.] *Et* non habet V. C. Alm.

Reliquae.] Docuit quo pacto patronus teſtem refutare deberet *in actione* ſua, nunc quo pacto *interrogatione*, quae fieri ſolet poſt actionem, uti debeat, docet. TURNEB.

Reliquae interrogandae.] *Interrogandi* legendum eſſe, facile eſt videre. REGIUS. *interrogandae.* Locat.

Noſſe teſtem.] Plurima involvunt, nam conſiderantur conditione, natura, vita, vir ſit an femina, locuples an egens, decurio an plebejus &c. quae in l. 3. & ſeq. ff. de teſtib. Iſidor. XVIII. cap. 15. Servus an liber, &c. quare optime Terent. in Phorm. act. I. ſc. 5. *ſervum hominem cauſſam orare leges non ſinunt, neque teſtimonii dictio eſt.* Cornif. ad Heren. lib. II. cap. 7. Conſule Eccleſiae Africanae Canon. CXXIX. & CXXXI. qui, quod noſter omiſit, addit ante annum XIV. non licuiſſe. ALM.

Inflari, in longum protrahi poteſt.] Ut nihil ex iis, quae ſentio, praetermittam, aliquod epitheton huic membro mihi deeſſe videtur. Cum enim Fabius ſingulis verbis ſingula epitheta adjecerit, alienum ab ipſius elegantia foret, ſi ultimum membrum appoſito non exornaſſet. Quodnam vero ſit adſcribendum, non facile in tanta appoſitorum multitudine auſim affirmare. tametſi forſitan *curioſus* recte adſcriberetur. Nam curioſi facile in longum protrahuntur. REGIUS. *longus protrahi*, neſcio quo modo in editione Lugdunenſi aliiſque nonnullis deſiderantur. Illa nos merito ſuo loco reſtituimus, non ſolum quod in Codicibus. MSS. Bodl. Baliol. atque editorum quinque invenimus, ſed etiam quod exiſtimavimus ea inſtituto Fabii accurate congruere. Agit ille de argute tractando teſte, ejuſque mores & ingenium obſervando. Si igitur (inquit) *longiore* verborum apparatu utitur, paulatim diducito, ut, unde ſit profectus, & quo tendat, obliviſcatur. Quid? quod de *protrahendo* teſte ipſe etiam Fabius ſuperiore pagina nonnihil loquitur. GIBSON. *Longus protrahi poteſt.* Gryph. Steph. Baſil. Vidov. Obr. Oxon. Colineus recipit conjecturam Regii, Aldus totum hoc membrum omiſit. ut & Leid. mihi vero videtur quoque aliquod

Digitized by Google

prudens vero & conſtans vel, tamquam inimicus & pervicax, dimittendus ſtatim, vel non interrogatione, ſed brevi interlocutione patroni refutandus eſt: aut aliquo, ſi continget, urbane dicto refrigerandus: aut, ſiquid in ejus vitam dici poterit, infamia criminum deſtruendus. Probos quoſdam & verecundos non aſpere inceſſere profuit. nam ſaepe, qui adverſus inſectantem pugnaſſent, modeſtia mitigantur. Omnis autem interrogatio *aut in cauſſa* eſt, *aut extra cauſſam. In cauſſa*, ſicut accuſatori praecepimus, patronus quoque altius, & unde nihil ſuſpecti ſit, repetita percontatione, priora ſequentibus applicando, ſaepe eo perducit homines, ut invitis, quod proſit, extorqueat. Ejus rei ſine dubio nec diſciplina ulla in ſcholis, nec exercitatio traditur: & naturali magis acumine, aut uſu contingit haec virtus. Si quod tamen exemplum ad imitationem demonſtrandum ſit, ſolum eſt, quod *ex dialogis Socraticorum*, maximeque *Platonis*, duci poteſt: in quibus adeo ſcitae ſunt interrogationes, ut, cum pleriſque bene reſpondeatur, res tamen ad id, quod volunt efficere, perveniat. Illud fortuna interim praeſtat, ut aliquid, quod inter ſe parum conſentiat, à teſte dicatur: interim (quod ſaepius evenit) ut teſtis teſti diverſa dicat. Acuta autem interrogatio ad hoc, quod caſu fieri ſolet, etiam ratione perducet. *Extra cauſſam* quoque multa, quae proſint, rogari ſolent, de vita teſtium aliorum, de ſua quiſque, ſi turpitudo,

aliquod Epitheton deſiderari, quod prudenti & conſtanti, quem ſtatim dimittendum eſſe ſuadet, opponi poſſet. & ita poſſet legi *levis* vel *varius in longum protrahi poteſt*, qui vacillat, neque ſibi conſtat in teſtimonio. ſed ſine ope MSS. codicis verum conjicere difficile eſt. BURMAN.

Vel tanquam inimicus.] *Vel quaſi jam inimicus & ſi pervicax & dimittendus ſtatim, & non interrogatione.* V. C. Alm. *& non interrogatione.* etiam ed. Obr.

Urbano dicto.] *Urbane dicto.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Coln. Oxon. Obr.

Si quid in vitam.] *Si quis in vita.* V. C. Alm.

In vitam.] Cornific. ad Heren. lib. II. cap. 6. ALMELOV.

Infamiam criminum.] Ut pro A. Caecinna Cic. cap. 10. *Venio ad Phormionem, qui non minus niger eſt, quam Phormio Terentianus, qui erat ſceleratus.* TURNEB.

Pugnaſſet.] *Pugnat, medeſtia mitigatur.* V. C. Alm.

Ut invitis.] *Ut ab invitis.* Ald. Steph. Gryph. Coln. Vidov.

Ejus rei.] Hanc ait partem non eſſe petendam à rhetoribus, ſed à philoſophis, praeſertim Socraticis. caeterum retulit diſciplinam ad eas praeceptiones, quibus alicujus *rationem* complectimur; *exercitationem* autem ad uſum, qui ſecundum diſciplinam inſtituitur. TURNEB.

Si quod tamen exemplum.] *Socratici philoſophi*, ut Plato, Xenophon, Aeſchines, plurimum ſunt uſi ea inductione, quae fit per interrogationem, cui non eſt abſimilis *ſorites*, id eſt, acervalis ſyllogiſmus Stoicorum. TURNEB.

Scitae interrogationes.] Hic mos Socraticorum cum a poſterioribus non eſſet retentus, Arceſilaus eum revocavit, ut latius apud Ciceronem lib. II. de finib. cap. I. videri poteſt. ALMEL.

Ut cum pleriſque.] *Ut cum plures, quibus pleriſque bene reſpondeatur, res tamen ad ſi quod vel inſtere perveniat.* V. C. Alm. *ut, cum in pleriſque bene reſpondeatur, res tamen ad illud quod.* Locat.

Volunt efficere.] *Velint.* editio Obr.

Quod in ſe parum conſentiat.] *Inter ſe* legendum eſſe, non *in ſe*, facile patet. REGIUS. *inter ſe pars conſentiat an teſtes dicatur.* V. C. Alm.

Caſu fieri ſolet.] *Ea fieri ſolet.* V. C. Alm.

Rogari ſolent.] *Interrogari.* Locat.

Si humilitas.] Julius Paullus Recept. ſentent. lib. V. Tit. de teſtibus dicit, *in teſte & vitae qualitatem exſpectari debere* & dignitatem. ubi fortaſſe pro *exſpectari* legendum *ſpectari*. PHILAND.

Et

pitudo, ſi humilitas, ſi amicitia accuſatoris: ſi inimicitiae cum reo: in quibus aut dicant aliquid quod proſit, aut in mendacio vel cupiditate laedendi deprehendantur. Sed in primis *interrogatio debet eſſe circumſpecta*, quia multa contra patronos venuſte teſtis ſaepe reſpondet, eique praecipue vulgo favetur. Tum verbis quam maxime ex medio ſumptis: ut qui rogatur (is autem eſt ſaepius & imperitus) intelligat, aut ne intelligere ſe neget, quod interrogantis non leve frigus eſt. Illae vero peſſimae artes, teſtem ſubornatum in ſubſellia adverſarii mittere, ut inde excitatus plus noceat, vel dicendo contra reum, cum quo ſederit: vel cum adjuviſſe teſtimonio videbitur, faciendo ex induſtria multa immodeſte atque intemperanter, per quae non à ſe tantum dictis detrahat fidem, ſed ceteris quoque, qui profuerant, auferat auctoritatem. Quorum mentionem habui, non ut fierent, ſed ut vitarentur. Saepe inter ſe collidi ſolent, inde teſtatio, hinc teſtes, locus utrimque. Haec enim ſe pars jurejurando, illa conſenſu ſignantium tuetur. Saepe inter teſtes & argumenta quaeſitum eſt. Inde ſcientiam in teſtibus & religionem, ingenia eſſe in argumentis dicitur: hinc teſtem gratia, metu, pecunia, ira, odio, amicitia, ambitu fieri, argumenta ex natura duci: in his judicem ſibi,

Et amicitia.] Idem Paullus, *veritatis teſtimonium neceſſitudo perſonarum plerumque corrumpit.* Philand.

Ut in mendacio.] *Aut in mendacio*, legendum eſſe conſtat. Regius. *ut in.* Loc.

Deprehendantur.] *Perducantur.* V. C. Alm.

Eſt & ſaepe.] *Eſt ſaepe.* V. C. Alm.

Ne intelligere.] *Aut intelligere ſe neget, quod interrogatum non* &c. V. C. Alm.

Frigus.] Donatus interpretatur *parum adhaerens* in Terentio, aitque metaphoram eſſe ductam à picatione vaſorum, quibus pix, ſi frigida eſt, non adhaeret. Budaeus pro *ineptitudine* accipit, & *minime plauſibili ſpecie.* Turneb. frigus eſt ineptia & abſurditas, ut Graeci ψυχρότης, qua in ſignificatione utitur & lib. vi. & alibi. Philand. Donati illa interpretatio, qua illa ex Eun. iv. 5. fine *Cerere & libero friget venus*, exponit, huc convenire non videtur. ſed *frigus* hic eſt, cum neſciat quid reſpondeat, ſubita illa teſtis reſponſione turbatus; ita melius conveniet alter locus Terentii Phorm. v. 8. *Hiccine ut tibi reſpondeat, qui hercle ubi ſit neſcit, abi: tange, ſi non totus friget, me eneca.* & in Eunuch. iii. 3. *ubi friget, huc evaſit.* paullum diſſimili ratione Cicero vii. ad fam. 18. *an hoc ſignificas, nihil fieri, frigere te?* alter *frigus* & *frigida* de ineptis & inanibus, ubi non riſus, ſed merum frigus ſequitur, recte dici, oſtendit Cerda ad Virgil. iv. Georg. 104. vel poſſet *frigus* hic capi, quod interroganti non favetur, ut paullo ante dixit, faveri teſti. de qua ſignificatione ſatis multa Lipſius ad Vellej Paterc. ii. 83. Caſaub. ad Suet. Aug. 66. & poſt eos Rupert. Obſerv. ad Salluſt. Catil. cap. xiii. Burm.

In ſubſellia adverſarii] *Judices* ſedebant in tribunalibus, *patroni* in ſubſellis. rei quoque cum ſuis patronis & advocatis *dextrum* habebant ſubſellium, accuſatores *ſiniſtrum.* Turneb. *in ſubſellia adverſa remittere.* V. C. Alm.

Per quae non.] *Per* non habet V. C. Alm.

Caeteris quoque qui profuerant, auferat auctoritatem.] Notatum eſt ad oram impreſſionum, alias pro *auctoritatem* legi *utilitatem:* mendoſe! Nam qui ſic emendabant, reſpiciebant τὸ *profuerant.* Melius omnino Palatinus Codex: *vilitatem.* Unde legendum: *Caeteris quoque qui profuerant, adferat utilitatem:* ſenſu optimo. Gebhard. Crepund. lib. i. cap. 17. pag. 55. *utilitatem.* MSS. Bodl. Joan. Obrecht. *vilitatem.* V. C. Alm. ut & Gebhardi codices, quos male Pareus & Gibſon *utilitatem* habere, adfirmarunt. neque ego *adferat vilitatem* repudiarem temere.

Saepe inter ſe.] Hactenus ſimplicem *teſtium confirmationem & refutationem* docuit: nunc ex comparatione. caeterum appellat teſtationes, teſtimonia quae ab abſentibus injuratis per tabulas fiunt, cujuſcemodi ſunt, hodie quae *inquiſitiones* vocantur. Turnebus. Divus Hadrianus reſcripſit ſe teſtibus, non teſtimoniis crediturum,

bi, in illis alii credere. Communia haec pluribus cauſſis, multumque jactata ſunt, ſemperque jactabuntur. Aliquando utrimque ſunt teſtes, & quaeſtio ſequitur, ex ipſis, *utri meliores viri:* ex cauſſis, *utri magis credibilia dixerint:* ex litigatoribus, *utri gratia magis valuerint.* His adjicere ſiquis volet ea, quae divina teſtimonia vocantur, ex reſponſis, oraculis, ominibus, duplicem ſciat eorum eſſe tractatum: *generalem* alterum, in quo inter Stoicos & Epicuri ſectam ſecutos pugna perpetua eſt, regaturne providentia mundus: *ſpecialem* alterum, contra partes divinationis, ut quaeque in quaeſtionem cadit. Aliter enim *oraculorum*, aliter *aruſpicum*, *augurum*, *conjectorum*, & *mathematicorum* fides confirmari, aut refelli poteſt, cum ſit rerum earum ratio diverſa. Circa ejuſmodi quoque inſtrumenta firmanda, vel deſtruenda, multum habet operis oratio, ſi quae ſint voces per vinum, ſomnum, dementiam emiſſae, vel excepta parvulorum indicia, quos pars altera nihil fingere, altera nihil judicare dictura eſt. Nec tantum praeſtari hoc genus poteſt, ſed etiam ubi non eſt, deſiderari ſolet: *Pecuniam dediſti: quis numeravit? ubi? unde? Venenum arguis:*

rum, aliamque eſſe auctoritatem praeſentium teſtium, aliam teſtimoniorum, quae recitari ſolent. PITHOEUS.

Semperque jactabuntur.] *Semper tamen jactabuntur.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Andr. *ſemperque tamen jactabuntur.* Locat. Ald. Par. Baſil. Gryph. Vidov. *jactata ſunt ſemper, tum jactabuntur.* Obr.

Aliquando utrimque ſunt teſtes, & quaeſtio ſequitur.] Parum elegans, ac potius ruſtica mihi iſta locutio videtur, minimeque Fabii candore digna. Quare hunc quoque locum depravatum eſſe facile quidem affirmari, ſed difficulter eo correxerim, quod citra unius verbi adjectionem hic ſenſus mihi integer elegansſque effici non poteſt. forſitan vero loco illius copulae &, praepoſitio *ex* cum *quo* ablativo recte adſcriberetur, hoc modo. *Ex quo quaeſtio ſequitur.* REGIUS. Tertius eſt *locus communis*, cum utrinque producuntur *teſtes.* tum autem & à perſonis & à rebus argumenta ducere oportet ad *confirmationem* & *infirmationem.* TURNEB. *ſed quaeſtio.* Obr.

Ex his, utri meliores.] *Ex ipſis utrum meliores.* V. C. Alm. *ex ipſis utri.* Ald. Gryph. Baſil. Obr. Oxon.

His adjicere.] Dubitat Fabius, debeatne *teſtimonia divina* teſtimoniis adjicere, ut fecit Cic. *in Top. & part.* porro Fab. 11. cap. hujus libri *teſtimonia divina* exemplis annumerat. TURNEB.

Si quis volet.] *Si qui.* V. C. Alm.

Omnibus.] *Ominibus* eſt legendum. REGIUS.

Duplicem.] Biſariam tractantur *teſtimonia divina: communiter*, ut quum de toto genere quaerimus, an ſint ulla *teſtimonia divina*, an ſit ulla *divinatio:* aut *particulariter*, cum à genere deſcendimus ad ſpecies, *ut fierine poſſit divinatio per aruſpicinam, an non poſſit.* TURNEB.

Contra partes divinationem.] Sic quidem legitur, ſed mendoſe, ut mihi videtur. forſitan autem recte ſic legeretur; *contra partem divinationis*, id quod aperte quae ſequuntur oſtendunt. Nam ut diverſae ſunt ſpecies divinationis, ita varie ſolent & comprobari & confutari. REGIUS. *contra partem divinationis.* Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. *contra partis divinationem.* V. C. Alm. Locat.

Circa hujuſmodi.] Cic. quoque *in fine Topicorum* vinulentiam, furorem, ſomnium, pueritiam teſtimoniis annumerat. unde mutuatus videtur Fabius. TURNEB. *circa ipſa odii quoque inſtrumenta.* V. C. Alm.

Inſtrumenta firmanda.] Quid ſibi velint hoc loco *inſtrumenta* parum mihi liquet, certe improprie poſita ſunt, & fortaſſis *inventa* legendum eſt. REGIUS. *inventa.* Vidov.

Indicia.] *Indicta.* V. C. Alm.

Quos altera pars.] *Quorum pars altera nihil fingere, altera nihil judicare dicta eſt.* MSS. Bodl. Joan. *quod pars.* Baſil. *Indicare.* Andr. Ald. Par. Colin. *dicta eſt.* V. C. Alm.

Nec tantum praeſtari.] Huic ſenſui mihi omnino aliquid deeſſe videtur; depravatus certe eſt, nec bene percipi poteſt. fortaſſe autem ſic legi poſſet. *Nec tantum praeſens hoc genus tractari poteſt, ſed etiam ubi non eſt, ſolet deſiderari.* verum non auſim

Digitized by Google

arguis: ubi emi? à quo? quanti? per quem dedi? quo conſcio? Quae fere omnia pro Cluentio Cicero in crimine veneficii excutit. Haec *de inartificialibus* quam breviſſime potui.

auſim tam longe a ſcriptis diſcedere. Regius. Hermogenes in *lib. de ſtatibus* hunc locum appellat *probationum ex petitore*, propriumque eſſe dicit conjecturalium cauſarum, cum ſcilicet teſtes & certiora ab adverſario flagitamus indicia. Turneb. *praeſtare potent'.* V. C. Alm. *potenter.* Vallae codex. Aſcenſius legebat, *nec tantum pertractari hoc genus poteſt.*

Haec de inartificialibus.] *Haec inartificialibus.* V. C. Alm.

CAPUT VIII.

De probatione artificiali.

Pars altera probationum, quae eſt tota *in arte*, conſtatque rebus ad VIII.
faciendam fidem appoſitis, plerumque aut omnino negligitur, aut
leviſſime attingitur ab iis, qui argumenta, velut horrida & confragoſa, vitantes, amoenioribus locis deſident: neque aliter quam ii, qui
traduntur à poëtis guſtu cujuſdam apud Lotophagos graminis, & Sirenum

Initio quoſdam reprehendit, qui ſpretis argumentis, quibus veluti nervis *cauſae* continentur, in locos communes excurrunt, quod vitium erat tempore Fabii frequentiſſimum. ſubnectit generalem omnium *probationum diviſionem*, poſtmodum probationis ſpecies ſigillatim exequitur. Turneb.

Ad faciendam fidem appoſitis.] Ita MS. Bodl. & plerique omnes, quibus uſi ſumus, codices: cum igitur hic loquitur Fabius de rebus ejuſmodi, quae ſua natura aptae ſunt ad fidem faciendam, male omnino legitur in editione Lugdunenſi, *ad faciendam fidem poſitis.* Gibson.

Vel ut horrida.] *Velut* conjunctim eſt legendum, ne duae particulae, cum ſit una, eſſe credantur. Regius.

Locis amoenioribus.] *Argumenta* deſiderant dialecticum acumen, neque tam capacia ſunt eloquentiae. igitur illi locos communes ſectantur, qui & genere compoſitionis & figurarum varietate laſciviunt. Turneb.

Neque aliter quam ii, qui.] *Quam hi.* Steph. & Baſil. *neque aliter, quam qui argumenta.* V. C. Alm.

Lotophagos.] *Lotophagi* populi ſunt Africae, apud quos lotus arbor, quae *celtis* à Theophraſto dicitur, dulciſſimum gerit fructum, adeo ut ſi quis guſtarit, illic perpetuo manere velit. Eſt etiam *lotus* Theopraſto herba quaedam ſuaviſſima & eſculenta: de qua intellexiſſe videtur & Homerus *lib.* IX. *odyſſ.* & Fabius. Idem teſtatur & Plinius *lib.* 22. Turneb.

Graminis.] Quidam, qui falſo Laurentius Valla eſſe putatur, hoc demum loco dubitat, utrum *graminis*, an potius *germinis* ſit legendum, neque ullam ſuae dubitationis adfert rationem. *graminis* vero legendum eſſe vel Plinii auctoritate probatur. is enim lib. XXII. Hiſt. Nat. c. 21. loton herbam eſſe aperte ſcribit his verbis. *Loton, qui arborem putant tantum eſſe, vel Homero auctore coargui poſſunt. Is enim inter herbas ſubnaſcentes Deorum voluptati, Loton primam nominavit. Gramen* vero, quamvis proprium herbae cujuſdam nomen ſit, generaliter tamen quamcunque ſignificat herbam. Nec ignoro Loton Nympham fuiſſe, quam a Priapo amatam narrat Ovidius (lib. IX. Metam. 349.) miſeratione deorum in arborem ſui nominis fuiſſe converſam. Quae, ut idem refert Plinius (lib. XIII. c. 17.) frequens in Africa naſcitur apud Syrtes atque Naſamones, unde & *Lotophagi* ab arboris ejus fructu, quo veſcuntur, Populi fuere appellati. Ad eos cum vi tempeſtatis actus perveniſſet Ulixes, ut in Odyſſeae decimo duodecimoque narrat Homerus, multos ex ſociis illius fructum ſuavitate captos amiſit, neque illinc abducere potuit. Sive igitur *germinis*, ſive *graminis* legatur, parum diſcentium refert. Tantum miror, eum, qui hoc revocavit in dubium, hactenus de tot corruptis locis ſilentium egiſſe. Regius. Plinius lib. XIII. cap. 17. Lotum arborem facit, quae *celte* alio nomine dicatur, cujus baccae fabarum magnitudine tam ſunt dulces, ut genti etiam ab earum eſu nomen ſit inditum. Et hos certe ab arbore Homerum intellexiſſe apparet. alioqui & genus herbae eſt, de quo forſan memoria lapſus Fabius hic ſentit, niſi quod quibuſdam

renum cantu deliniti, voluptatem ſaluti praetuliſſe, dum laudis falſam imaginem ſequuntur, ipſa propter quam dicitur, victoria cedunt. Atqui cetera, quae continuo magis orationis tractu decurrunt, in auxilium

buſdam placere video, ut *germinis* legatur. Mihi ſi detur libera ſuſpicandi facultas, a ſemidocto aliquo & temerario caſtigatore putaverim *arborem* in *germen* commutatam, nimirum qui de herba Loto aliqua legerit, de arbore autem nihil. Moſellanus. Aſcenſius notat, Vallam, (nam ipſius manum eſſe credit) codici ſuo adſcripſiſſe, *neſcio an ſcribendum ſit germinis*, addita ratione, nam quidam volunt eſſe cannam Sacchari *γλυκοκάλαμον*. & in Regium invehitur. *Loton* vero fuiſſe *arborem*, cujus dulciſſimi fuere celebrati fructus, multis probat Salmaſius ad Solin. Polyh. exercitat. pag. 729. & ſeqq. & diverſam illam longe a *loto herba*, cujus flos toties in nummis conſpicitur, & de qua egregie Illuſtr. Spanh. diſſert. v. de uſu & praeſt. numiſm. §. 2. pag. 301. Edit. noviſſimae. Neque Homerus Odyſſea ix. ubi de Ulixis ad Lotophagos appulſu agit, herbam eſſe dicit, licet Euſtathius ita cenſere quoſdam dicat, ſed Iliade ξ. 348. alia de loto agens. Et arborem fuiſſe apparet ex Tibiis, quae ex Loti ligno fiebant, de quibus idem Salmaſ. exercit. Plin. p. 86. & Heinſ. ad Ovid. Remed. 753. praeterea ampliſſimam fuiſſe arborem docet & Ovid. Ep. xv.

Quam ſupra ramos expandit aquatica lotos,
Una nemus.

& x. 96.

Amnicolaſque ſimul ſalices & aquatica lotos.

quare, cum conſtanter veteres, ubi de Lotophagis loquuntur, arborem eſſe Loton dicant, ego hic quoque *germinis* legendum putem. ſi enim jam demus eſſe herbam, nemo, puto, prodidit, ex guſtato herbae ejus gramine voluptatem ortam, ſed ex fructu. *Germina* vero poni pro pomis & fructibus arborum docere poterunt Barth. & Heinſ. ad Claud. ii. de Laud. Stilich. 465. & ita cenſuiſſe vir doctus videtur, quiſquis is eſt, qui Homeri verba Latino carmine vertit, apud Eraſm. in adagio *lotum guſtavit.*

Verum imbi cum Lotophagis remanere volebant,
Obliti reditus, capturi germina loti.

Homerus *μελιηδέα καρπὸν* dixerat paullo ante. Si vero *graminis* legendum ſit, putem cum Moſellano memoria erraſſe Quinctilianum, & confudiſſe herbam loton Aegyptiacam cum arbore apud Lotophagos. vide plura apud Salmaſ. de Homon. Hyles Jatricae proleg. & cap. iv. Burm.

Sirenum.] Sirenum cantum ex Homero translatum habes apud Ciceronem libro iii. de finib. Philand. & *Sirenum* non habet V. C. Alm. ſed male. haec enim duo conjungunt veteres ſaepe, ut Ovidius Remed. 789.

Illo Lotophagos, illo Sirenas in antro
Eſſe puta.

deleniti etiam Steph. & Roignii editiones. & ita multi codices apud Horat. iii. od. i.

——— *nec purpurarum ſidere clarior*
Delenit uſus. Burm.

Sequuntur.] *Perſequuntur.* V. C. Alm. Loc. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Obr. Oxon.

Cedunt.] *Cadunt.* Steph. Vaſc. Roign. quod mihi verius videtur. *Cedit* enim quis victoria, qui manus dat, & ſponte quaſi ſe dedit. *cadit* etiam repugnans. ut ita *cauſſa*, *formula*, &c. *cadere* dicitur litigator victus. de quo lib. iii. cap. 6. actum. ſimilis diverſitas infra cap. xiii. Burm.

Atqui caetera.] *Atqui*, cum ſit una dictio, conjunctim, & *tractu*, litera *r* adſcripta, legendum eſt. ita ſenſu exigente: eſt enim a planitie terrae, quae tractus dicitur, metaphora ſumpta. hi vero ſunt loci communes, quibus & oratio valde ornatur, & auditores maxime delectantur. Regius. Non ſunt illi contenti *argumentorum* momentis, niſi etiam ex ipſis argumentis eruant aliquem locum communem ad argumentorum ornamentum, ut ſi quid dixerint *ira factum*, locum addant communem *de ira*. Turneb. Lugdunenſis editio hic *tractatu* habet, vitioſe. licet defendi poſſet ex lib. vii. 3. *ſed latiore varioque tractatu ut omnes Oratores plerumque fecerunt.* ſed praeſtat *tractu.* utitur hac locutione Lucanus de avida potatione militum ſiti enectorum, lib. iv. 368.

Continuus multis ſubitarum tractus aquarum
Arctavit clauſitque animam.

tractum orationis lenem & aequabilem dixit etiam Cicero ii. de Orat. 13. & Plinius lib. xi. cap. 51. dicit *Cicadas ſtridorem edere cum tractu.* metaphoram vero ego mallem ab aqua vel flumine deducere, quod fluit continuo tractu. ita Plin. lib. v. cap. 3. *Granicus diverſo tractu in Propontida fluit.* & de aquae ductu lib. xxxi. 6. *ſi longiore tractu veniat, ſubeat crebro deſcendatque.* licet enim & in his locis pro regione poſſet ſumi, falſum tamen, quod proprie de planitie terrae dici notat Regius, ſed quod nunc refellere non vacat. ab aqua autem melius duci metaphoram etiam verbum *decurrere* indicat, quod proprie de fluente aqua dici notum eſt. Stat. i. Silv. i. 127.

Huic Hermum, fulvoque Tagum decurrere limo.

Ovid. iii. Met. 568.

Sic ego torrentem, qua nil obſtabat eunti,
Lenius, & modico ſtrepitu decurrere vidi.

& ita Pindari vehementiorem eloquentiam torrenti comparans, Horatius, lib. iv. od. 2. eadem hac voce & metaphora utitur.

Monte decurrens velut amnis &c.

& Sta-

lium atque ornamentum argumentorum comparantur, nerviſque illis, quibus cauſſa continetur, adjiciunt ſuperinducti corporis ſpeciem: ut ſi forte quid factum *ira*, vel *metu*, vel *cupiditate* dicatur, latius quae cujuſque affectus natura ſit, proſequamur. Iiſdem *laudamus*, *incuſamus*, *augemus*, *minuimus*, *deſcribimus*, *deterremus*, *querimur*, *conſolamur*, *hortamur*. Sed horum eſſe opera in rebus aut certis, aut de quibus tamquam certis loquimur, poteſt. Nec abnuerim eſſe aliquid in *delectatione*, multum vero *in commovendis affectibus:* ſed haec ipſa plus valent, cum ſe didiciſſe judex putat: quod conſequi niſi argumentatione, aliaque omni fide rerum non poſſumus. Quorum priuſquam partior ſpecies, indicandum reor, eſſe quaedam in omni probationum genere communia. Nam nec ulla quaeſtio, quae non ſit aut *in re*, aut *in perſona:* nec eſſe argumentorum loci poſſunt, niſi in iis, quae *rebus* aut *perſonis* accidunt: eaque aut per ſe inſpici ſolent, aut ad aliud referri: nec ulla confirmatio, niſi aut *ex antecedentibus*, aut *ex conſequentibus*, aut *ex repugnantibus:* & haec neceſſe eſt aut *ex praeterito*

& Statius lib. 1. ſilv. 1. 114. de facili & facunda recitatione Glauciae,

— *ſeu Grajus amictu*
Attica facundi decurreret orſa Menandri.

& ita paſſim *fluere* etiam oratio dicitur. Burm.

Comparantur.] *Aſſumunt.* Steph. & Roign. Vallae codex *comperantur*; unde Gallaeus faciebat *comparentur.*

Nerviſque.] *Nervos* vocat *argumenta*, tanquam in illis ſit praecipuum auxilium. *Probationes inartificiales* habent cutem & carnem: *artificiales* autem nervos. ſicut caro & cutis veſtit *nervos*, in quibus eſt praecipua corporis fortitudo: ſic *probationes inartificiales*, ſeu loci communes, veſtiunt & ornant argumenta. Turneb. hinc firmari poſſet Heinſii emendatio apud Petronium cap. 2. qui *inuſculſam* orationem ibi legendum eſſe contendit. Burmannus.

Superinducti.] *Inducti ſuper.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil.

Latiusque cujuſque.] *Quae* cum *ae* Diphthongo ſcribatur: ne copula, cum ſit nomen, eſſe putetur; hoc modo, *latius quae cujuſque.* Regius. *latius quam.* margo Baſil.

Proſequamur.] *Perſequamur.* Steph. *proſequemur.* Ald. Gryph. Col. Baſil. *ſequamur.* V. C. Alm.

Cum ſe didiciſſe.] *Cum ſe dediſſe judex putatum.* V. C. Alm.

Aliaque omni fide.] *Aliaque fide.* V. C. Alm.

Priuſquam partior.] *Priuſquam partiamur ſpecies, indicandum, eſſe quaedam* &c. V. C. Alm. *primis quam partior.* Locat. quod jam Regius correxit in *priuſquam partiar. Priuſquam partior ſpecies. indicandum erit.* Baſil. marg. *partiar.* Steph. Gryph. Colin.

Nam nec ulla quaeſtio.] Omnis *probatio* in theſi ducitur *à re*, aut *a perſona communi:* in hypotheſi vero *tum à re*, *tum à perſona ſingulari.* Eadem videtur Ariſt. *diviſio*, cum dixit probationes aut *rationales* eſſe, quae & *negotiales* dicuntur, aut *morales*, aut *patheticas.* Cic. *attributa perſonarum & rerum* vocat. Turneb.

Non eſſe argumentorum.] Illud *non* negandi adverbium eſſe expungendum, ut ipſius loco *nec*, particula, itidem negativa, reponatur, notius eſt, quam ut ſit admonendum. Regius. *non eſſe.* Locat. *nec eſſe argumentorum loco.* V. C. Alm.

Aut ad aliud referri] Id ex Cic. topicis ſcire poſſumus. nam *argumenta*, quae dicuntur ex toto, ex partibus, per ſe inſpiciuntur: quae autem ex rebus affectis, ad aliud referuntur. Turneb.

Nec ulla confirmatio.] *Antecedentia*, *conſequentia*, & *repugnantia* apud Cic. in Topicis formulae ſunt argumentationis hypotheticae: Fabio vero in cap. de argumentis *antecedentia* & *conſequentia* pro adjunctis ſumuntur. Hoc loco generaliter accipit, pro *anteceſſione* & *conſecutione rei* & repugnantia: quo pacto Ariſt. quoque ſumpſit cap. 29. libri primi Priorum, cum agit *de inventione medii.* Turneb. *nec ulla confirmari.* V. C. Alm.

Niſi aut ex conſequentibus, aut ex repugnantibus.] Niſi menda in hac diviſione ineſt, videtur Fabius ab Ariſtotele diſſentire. Is enim in primo priorum Analyticorum non ſolum ex conſequentibus & repugnantibus, ſed & ex antecedentibus quoque probationes fieri vel pulcherrima deſcriptione demonſtrat. Quare aut primum diviſionis hujus membrum; hoc eſt, *aut ex antecedentibus*, incuria

praeterito tempore, aut *ex conjuncto*, aut ex *ſequenti* petere. Nec ulla res probari niſi ex alia poteſt: eaque ſit oportet aut ***major***, aut ***par***, aut ***minor***. Argumenta vero reperiuntur aut in quaeſtionibus, quae etiam ſeparatae à complexu rerum perſonarumque ſpectari per ſe poſſint: aut in ipſa cauſſa, cum invenitur aliquid in ea, non ex communi ratione ductum, ſed ejus judicii, de quo cognoſcitur, proprium. ***Probationum*** praeterea omnium aliae ſunt ***neceſſariae***, aliae ***credibiles***, aliae ***non repugnantes***. Adhuc, omnium probationum quadruplex ratio eſt, ut vel quia aliquid eſt, aliud non ſit: ut ***dies eſt***, ***nox non eſt***. vel quia eſt aliquid, aliud ſit: ut, ***Sol eſt ſuper terram***, ***dies eſt***. vel quia aliquid non eſt, aliud ſit: ut ***nox non eſt***, ***dies eſt***. vel quia aliquid non eſt, nec aliud ſit: ut, ***non eſt rationale***, ***nec homo eſt***. His in univerſum praedictis partes ſubjiciam.

ria librariorum praetermiſſum eſſe faciendum eſt, aut ſub conſequentibus antecedentia quoque a Fabio comprehendi aſſerendum &c. Regius. deſunt illa *aut ex antecedentibus*, in V. C. Alm. & Locatelli editioni, quae & *repugnantibus* habet, ut & Aldi Baſil. Oxon. & Obrechti.

Et haec neceſſe eſt.] *Et hoc*. Locat. Ald. Baſil.

Aut ex ſequenti.] *Aut ex conſequentibus*. V. C. Alm. *ex ſequentibus*. Baſil.

Niſi ex alia.] *Niſi ex illa*. V. C. Alm.

Aut major.] Hoc ſimpliciter non eſt intelligendum de loco comparationis, ſed generaliter de omni re. argumentamur itaque *à majori*, ut à genere ad ſpeciem: *à pari*, ut à ſpecie ad proprium: *à minori*, ut à ſpecie ad genus. Turnebus.

Vero reperiuntur.] *Vero repelluntur*, *aut etiam in quaeſtionibus*, *quae etiam aut ſeparatae* &c. V. C. Alm.

Per ſe poſſint.] *Poſſunt*. Locat.

Probationum praeterea.] Paulo diverſius Ariſtoteles. nam probationes aut neceſſarias ait, ex quibus fit *demonſtratio*: aut probabiles, ex quibus *ſyllogiſmus dialecticus*: aut apparentes, ex quibus *ſyllogiſmus ſophiſticus*. Fabius addit *non repugnantes*, quae adhuc infirmiores ſunt credibilibus, ut, *veriſimile eſt eum feciſſe furtum*, *qui in aedibus ſolus fuerit*. Turneb.

Adhuc omnium.] Haec diviſio pertinet ad *argumentationes hypotheticas*, quae ex quadruplicibus conſtant propoſitionibus, aut duabus affirmativis, aut duabus negativis, aut affirmativa & negativa, aut negativa & affirmativa. Porro ſolent rhetores multum argumentari *ex conditione*. Turneb. & *adhuc*. Ald. *ad hoc* volebat Francius.

Ut quia dies.] *Ut dies eſt*, *nox non eſt*, & *quia eſt aliquid* & *aliud ſit*, *ſol eſt* &c. V. C. Alm. *ut dies eſt nox non eſt*. Locat. Ald.

Super terram, *dies eſt.*] *Et dies eſt*. Locat. Ald.

Vel quia aliquid non eſt.] *Vel quia aliud non eſt*, *aliud ſit*, *nox non eſt*, *dies eſt*. V. C. Alm. *ut quia nox non eſt*, *dies eſt*. Steph. Colin. Gryph. Vidov. Obr. Oxon.

Ut non eſt rationale.] *Ut nox eſt rationalis*. V. C. Alm. *non eſt rationalis*. Locat. Ald. *ut*, *quia non eſt rationale*. Steph. Vidov. Obr. Oxon. *rationabile*. Vidov. margo.

CAPUT IX.

De ſignis.

IX. Omnis igitur probatio artificialis conſtat aut ***ſignis***, aut ***argumentis***, aut ***exemplis***. Nec ignoro pleriſque videri ***ſigna*** partem argumentorum:

Probationem artificialem dividit, *ſigna* ab argumentis diſtinguit, & eadem dividit: deinde eorum *praeceptiones* ſubjungit. *ſignum* autem appellant, quod ſub ſenſum aliquem cadit, & ex ſe aliquid demonſtrat. Turneb. de ſignis multa legi poſſunt apud Sextum Philoſophum Pyrrhoniarum Hypotheſeum lib. II. cap. 10. & II. Almel.

Nec ignoro.] Cic. in Topicis *ſigna* adjunctis ſubjecit,

mentorum: quae mihi ſeparandi ratio haec fuit prima, quod ſunt pene ex illis inartificialibus. *Cruenta* enim *veſtis*, & *clamor*, & *livor*, & talia, *ſunt inſtrumenta*, qualia *tabulae*, *rumores*, *teſtes*: nec inveniuntur ab oratore, ſed ad eum cum ipſa cauſſa deferuntur. Altera, quod *ſigna* ſive indubitata ſint, non ſunt argumenta: quia ubi illa ſunt, quaeſtio non eſt: argumento autem, niſi in re controverſa, locus eſſe non poteſt: ſive dubia; non ſunt argumenta, ſed ipſa argumentis egent. dividuntur autem in has primas duas ſpecies, quod eorum alia ſunt (ut dixi) quae *neceſſaria* ſunt, quae Graeci vocant τεκμήρια: alia *non neceſſaria*, quae σημεῖα. Priora illa ſunt, quae aliter habere ſe non poſſunt: quae mihi vix pertinere ad praecepta artis videntur. Nam ubi eſt ſignum inſolubile, ibi ne lis quidem eſt. Id autem

jecit: *adjuncta* autem ad argumenta referuntur. TURNEB.

Nec inveniuntur.] *Signa* minus habent artis inventione, *argumenta* majori conſtant artificio, proinde à ſignis ſeparantur. TURNEB.

Altera quod.] Multis diſplicet iſta Fabii ratio, & inprimis Rodolpho Agricolae. nam quanquam *ſigna indubitata* controverſiam tollunt, tamen antequam orator ea propoſuerit judici, de re dubitari poteſt. & alioqui *argumenta* ſunt quaedam etiam *neceſſaria*, ut ἀποδείξεις. id eſt, *demonſtrationes*, quae tollunt omnem quaeſtionem. TURNEB. Vide Ger. Voſſium Inſtit. Orator. lib. 1. cap. 3.

Sive indubitata ſint.] *Si indubitata ſunt.* V. C. Alm.

In re controverſia.] *Controverſa*, *i* litera expuncta, legendum, ut intelligatur dubia & contentioſa. REGIUS. *controverſia*. Locat.

Sive dubia, non ſint argumenta, ſed ipſa argumentis non egent.] *Sunt*, ut indicativi modi ſit, legendum, ac negatio iterum poſita eſt eradenda. ut legatur, *ſive dubia*; *non ſunt argumenta*, *ſed ipſa argumentis egent*. REGIUS.

Sed ipſa.] Haec quoque ratio Fabii non ſatis eſt firma: nam quemadmodum *ſigna veriſimilia* aliis egent argumentis ad confirmationem, ita nonnulla quoque *argumenta* ita per ſe ſunt *infirma*, ut aliorum egeant adjumentis. Vide Rodolphum lib. 1. Sed Fabium removere ab arte, ratione inventionis magis, quam tractationis intelligendum eſt, ut ſupra diximus. TURNEB.

Dividuntur autem.] Haec ſignorum diviſio ita confuſa atque corrupta eſt, ut non ſolum alteriſco, ſed Quinctiliani quoque ipſius auxilio indigere videatur. Quae namque vocet priora Fabius, cum alterum duntaxat diviſionis membrum expoſuerit? Aut quomodo, quae σημεῖα vocantur, vix pertinere ad artis praecepta videantur? cum credibilia, & multa de credibilibus praecipiantur. Sed errata facilius deprehenduntur, quam corrigi poſſint. Nos tamen, ut inſtitutum ſequamur, nonnihil lucis huic quoque loco adferre nitamur. Forſitan autem recte legeretur, ſi verborum contextus hoc modo diſponeretur. *Dividuntur autem in has primas duas ſpecies, quod eorum alia ſunt, ut dixi, quae neceſſaria ſunt, quae Graeci vocant τεκμήρια, alia non neceſſaria, quae σημεῖα. Priora illa ſunt, quae aliter ſe habere non poſſunt, quae mihi vix pertinere ad praecepta artis videntur.* Sic enim tota diviſio & abſoluta & perſpicua eſt. Neque inficior aliter fortaſſe a Fabio, quam ego diſpoſuerim, fuiſſe conſcriptum; ſed omnia, quae quidem ego viderim, exemplaria ſunt in hoc loco depravata. videtur autem Fabius nonnihil ab Ariſtotele in hac ſignorum diviſione diſſentire. Is enim in primo artis Rhetor. libro ſigna in neceſſaria quidem ac non neceſſaria, ut Fabius quoque, dividit. Sed non neceſſaria ἀνώνυμα, hoc eſt, ſine nomine eſſe ſcribit. REGIUS. *dividuntur. a. i. h. p. d. s. q. e. a. s. (u. d.) q. n. ſunt; priora illa ſunt, quae aliter habere ſe non poſſunt, quae Graeci vocant τεκμήρια, alia quae σημεῖα* (*alia ſimilia*. V. C. Alm.) *quae mihi vix pertinere ad praecepta artis videntur*. V. C. Alm. Locat. ſed Regii correctionem omnes deinde editiones ſecutae ſunt.

Dividuntur autem.] Haec diviſio ex 1. *lib. Rhetor. Ariſt.* eſt ſumpta: quanquam Ariſt. *ſigna non neceſſaria* proprio nomine carere dixit. nam σημεῖον Ariſtoteli generale eſt ad *omnia ſigna*. τούτων δὲ, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τεκμήριον. τὸ δὲ μὴ ἀναγκαῖον, ἀνώνυμόν ἐστι κατὰ τὴν διαφοράν. τεκμήριον vocat cum Fabio *ſignum neceſſarium*, Cic. *propriam rei notam*. Rodolph. *indicia*. TURNEB.

Aliter habere ſe.] *Se* omiſit Ald.

Nam ubi eſt, &c.] Vide cenſuram Agricolae de hoc loco lib. 1. cap. 22.

Signum inſolubile.] *Signum alias aliquod inviolabile.* MS. Bodl. *as inviolabile neceſſitas quaedam eſt.* V. C. Alm. *ſignum aliquid inviolabile.* Andr. *nec lis quidem eſt.* Baſil.

Aut

Digitized by Google

tem accidit, cum quid aut neceſſe eſt fieri, factumve eſſe, aut certe omnino non poteſt fieri, vel eſſe factum: quo in cauſſis poſito, lis non eſt niſi facti. Hoc genus per omnia tempora perpendi ſolet. Nam & *coiſſe eam cum viro, quae peperit*, quod eſt praeteriti: & *fluctus eſſe, cum magna vis venti in mare incubuit*, quod conjuncti: & *eum mori, cujus cor eſt vulneratum*, quod futuri, neceſſe eſt. Nec fieri poteſt, *ut ibi ſit meſſis, ubi ſatum non eſt:* ut *quis Romae ſit, cum eſt Athenis: ut ſit ferro vulneratus, qui ſine cicatrice eſt.* Sed quaedam & retrorſus idem valent, *ut vivere hominem, qui ſpirat: & ſpirare, qui vivit.* Quaedam in contrarium non recurrunt. Nec enim *quia movetur, qui ingreditur, idcirco etiam ingreditur, qui movetur.* Quare poteſt *& coiſſe cum viro, quae non peperit:* & *non eſſe ventus in mari, cum eſſet fluctus: nec utique cor ejus vulneratum eſſe, qui perit:* ac ſimiliter *ſatum fuiſſe* poteſt, *ubi non fuit meſſis: fuiſſe Romae, qui fuit Athenis: nec fuiſſe ferro vulneratum, qui habet cicatricem.* Alia ſunt ſigna non neceſſaria, quae εἰκότα Græci vocant: quae etiamſi ad tollendam dubitationem ſola non ſufficiunt, tamen adjuncta ceteris, plurimum

rimum

Aut certe omnino.] *Aut omnino.* V. C. Alm.

Quo in cauſis poſito.] Legendum videtur, *lis non eſt facti.* nam *ſignum indubitatum*, factum neceſſario probat, ut non ſuperſit conjecturae locus, cum tamen eſſe poſſit quaeſtio juris. quod ſi hanc ſequamur lectionem, ſenſus erit hujuſmodi, ut poſſit aliquando *ſtatus* eſſe *conjecturalis* vel de perſona, quanquam factum indicarit ſignum, vel *de facto*, quanquam ſignum indicarit perſonam. TURNEB. *quo in cauſis poſitum aliis non eſt niſi facti.* V. C. Alm.

Lis non eſt.] *Non eſt lis.* Obr.

In mare incubuit.] Francius malebat *mari.* forte illa Virgilii I. Aeneid. 89. reſpiciens. *ponto nox incubat atra.* & Val. Fl. II. 59.

Adde, quod in noctem venti veloque marique
Incumbant magis.

vide de hoc verbo Lamb. & Torr. ad Horat. lib. I. od. 3. nihil tamen temere mutem. potuit enim ſuo jure ita loqui Fabius; nam & *incumbere* cum praepoſitione centies Cicero poſuit. BURMAN.

Ubi ſatum.] Non ſolum haec referri poſſunt *ad ſigna*, verum etiam *ad argumenta tum à cauſis*, tum *ab effectu*, tum *à loco.* ponuntur autem exempla à Fabio *de impoſſibilibus*, ut antea *de neceſſariis.* TURNEB. *ut ubi ſit meſſis, ubi ſatum.* V. C. Alm.

Sed quaedam.] In quibuſdam argumentamur *à ſigno ad ſignatum*, & *à ſignato* viciſſim *ad ſignum*, ſed id in admodum paucis, quae *neceſſaria* ſunt, *inſeparabilia*, & *exaequata.* TURNEB.

Contrarium.] Ἀντιστρέφοντα.

Nec enim, quia.] Non videtur *argumentum* eſſe *à ſigno*, ſed à ſpecie ad genus. Porro *argumentatio* eſt mala, quae eſt *à genere ad ſpeciem* affirmative. TURNEB.

Idcirco etiam.] *Idcirco qui movetur, ingreditur.* V. C. Alm. *idcirco ingreditur, qui movetur.* Locat. Gryph. Vidov. *quia movetur qui ingreditur, etiam ingreditur, qui movetur.* Ald. Baſil.

Nec utique cor ejus.] *Nec utique eum vulneratum.* V. C. Alm.

Qui fuit Athenis.] *Qui non fuiſſet Athenis.* V. C. Alm.

Ferro vulneratum.] *Vulneratus.* V. C. Alm. Ald.

Quae εἰκότα.] Varie quidem legitur hoc diviſionis membrum. quidam enim εἰκαῖα, alii εἰκότα legunt. ſed εἰκαῖα ſolum, quae *vana* interpretari poſſunt, ſenſui conveniunt. Nam hujuſmodi ſigna vana ac levia videntur, quia ſola ad tollendam dubitationem non ſufficiunt. εἰκότα vero non eſſe legendum, ne dubitandum eſt quidem, cum εἰκότα inter argumenta, non inter ſigna numerentur. REGIUS. Quaedam ſigna appellantur εἰκαῖα, quaſi tu dicas *levia* & *vulgaria*, illa à Cic. vocantur *veriſimilia*, à Rodolpho *conſentanea.* ea ſunt hujuſmodi, uti veriſimiliter & credibiliter rem probent, non tamen neceſſario. quanquam hoc loco quidam εἰκότα legunt, quae *veriſimilia* dicuntur, de quibus Fabius agit capite ſequenti. TURNEB. εἰκαῖα. V. C. Alm. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Vallenſis & Colb. codices habebant ἴχνια, quod Aſcenſius non plane rejicit, quia ἴχνος veſtigium ſit.

Adjuncta ceteris.] *Adjuta.* Steph. & Baſil. marg.

Signum.]

rimum valent. *Signum* vocant (ut dixi) σημεῖον, quamquam id quidam *indicium*, quidam *veſtigium* nominaverunt, per quod alia res intelligitur; ut *per ſanguinem caedes*. At quia ſanguis vel ex hoſtia reſperſiſſe veſtem poteſt, vel è naribus profluxiſſe: non utique qui veſtem cruentam habuerit, homicidium fecerit. Sed ut per ſe non ſufficit, ita ceteris adjunctum, teſtimonii loco dicitur, *ſi inimicus*, *ſi minatus ante*, *ſi eodem loco fuit*: quibus ſignum cum acceſſit, efficit, ut quae ſuſpecta erant, certa videantur. Alioqui ſunt quaedam ſigna utrique parti communia, *ut livores*, *tumores*. Nam videri poſſunt & veneficii, & cruditatis. *Et vulnus in pectore*, ſua manu, & aliena periſſe dicentibus in aequo eſt. Haec perinde firma habentur, atque extrinſecus adjuvantur. Eorum autem, quae ſigna ſunt quidem, ſed non neceſſaria, genus Hermagoras putat, *non eſſe virginem Atalantam*, quia cum juvenibus per ſylvas vagetur. Quod ſi receperimus, vereor ne omnia, quae ex facto ducuntur, ſigna faciamus. Eadem tamen ratione, qua ſigna, tractantur. Nec mihi videntur Areopagitae, cum damnaverunt puerum coturnicum oculos eruentem, aliud judicaſſe, quam id ſignum eſſe pernicioſiſſimae mentis, multiſque malo futurae, ſi adoleviſſet. Unde Spurii Melii, Marcique Manlii popularitas,

Signum.] Quid Ciceroni ſit, poteris legere apud eumdem lib. 1. cap. 30. de Invent. Rhetor. ALMEL.

Vocant.] *Vocatum.* V. C. Alm.

Per quod alia res.] *Per quod res intelligitur.* Locat. Gryph.

At quia ſanguis.] *At ſanguis.* Locat. Ald. *ac ſanguis.* V. C. Alm.

Teſtimonii loco ducitur.] Lectio MSS. Bodl. & Baliol. cui ſuffragantur editorum optimi. *Dicitur*, id quod oſtendit editio Lugdunenſis, Quinctiliani ſententiam parum repreſentat. Aſſerit enim, ſigna quaedam, etſi per ſe ad probationem ſint infirma, conjuncta tamen habere teſtimonii ſpeciem. GIBSON.

Alioqui ſunt.] Nonnulla ſunt ſigna, quae ex ſe ipſis varias res indicant. illis igitur & *actor* & *defenſor* pro utilitate cauſae ſuae in eadem controverſia uti poteſt. TURNEB.

Cruditatis.] Editio Lugdunenſis *erudelitatis*. inepte.

Vulnus in pectore.] *Vulnus an ſpectere.* V. C. Alm.

Et aliena periſſe.] Francius conjiciebat *an aliena feciſſe.*

In aequo eſt.] *In quo eſt.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Haec proinde.] *Perinde* legendum eſſe, non *proinde*, aperte videt, qui, quae inter has particulas differentia ſit, non ignorat. *Perinde* enim ſi ſequatur *atque*, *tam* ſignificat quo modo *atque quam*. Niſi autem *atque* vel *ac* copula ſequatur idem eſt quod valde. *Proinde* vero *quare* ſive quapropter ſignificat. REGIUS. ita paſſim hae particulae & apud Fabium & alios confunduntur, quod inde accidit, quia *proinde* ſaepe idem notet quod *perinde*, ut docuerunt Manutius ad Cicer. x. ad fam. Ep. & Cl. Graevius ad x. Ep. 24. hic tamen *perinde*, quod omnes fere editi habent, praefero. BURM.

Quidem, ſed non neceſſaria.] *Quidem, non ſunt neceſſaria.* V. C. Alm.

Hermagoras.] Hermagoras attributa perſonae inter ſigna connumerari voluit. PITHOEUS.

Atalantae.] *Atalanta* virgo fuit praeſtantiſſima venatrix, à Meleagro adamata, & ab eo Calydonii apri capite donata. Hoc *ſignum* poteſt vocari *à conſuetudine*, quod tamen maxime dubium eſt, & vix meretur *ſigni* nomen. non enim ſequitur, *virum eſſe bonum*, *ſi cum bonis verſatur*. neque Atalantam virginem non eſſe, quia cum juvenibus vagetur. TURNEB.

Quae ex facto.] Nam ea ſola, quae ex facto ducta ſub aliquem ſenſum cadunt, *ſigna* vocantur. *Idem.*

Ratione quia ſigna.] *Qua*, *i* vocali expuncta, legendum eſt. REGIUS.

Cum damnaverunt.] *Cum damnaverint.* Loc. Ald.

Unde Spurii.] In annonae caritate *Spurius Melius*

 eques

Digitized by Google

pularitas, ſignum affectati regni eſt exiſtimatum. Sed vereor ne longe nimium nos ducat haec via. Nam ſi eſt ſignum adulterae, lavari cum viris, erit & convivere cum adoleſcentibus, deinde etiam familiariter alicujus amicitia uti: ut fortaſſe corpus vulſum, fractum inceſſum, veſtem muliebrem, dixerit mollis & parum viri ſigna, ſicui (cum ſignum id proprie ſit, quod ex eo, de quo quaeritur, natum ſub oculos venit) ut ſanguis è caede, ita illa ex impudicitia fluere videantur. Ea quoque, quae quia plerumque obſervata ſunt, vulgo ſigna creduntur, ut prognoſtica,

- - - vento rubet aurea Phoebe:

Et

Cornix plena pluviam vocat improba voce:

ſi cauſſas ex qualitate coeli trahunt, ſane ita appellentur. Nam ſi vento rubet Luna, ſignum venti eſt rubor. Et ſi, ut idem poëta colligit, denſatus & laxatus aër facit, ut ſit inde ille avium concentus, idem ſentiemus. Sunt autem ſigna etiam parva magnorum, ut vel haec ipſa cornix. Nam majora minorum eſſe, nemo miratur.

eques Pop. Romano frumentum eſt largitus. at *M. Manlius* nexos & obaeratos paſſim ſolvebat, & aere alieno liberabat. TURNEB.

Affectati regni.] *Affectati regnum eſt exiſtimatum.* V. C. Alm. forte pro *affectantis regnum. Sed fuit exiſtimatum.* Locat. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Francius quoque malebat *exiſtimata.*

Lavari.] Et hic *lavare* legendum eſſe forte aliquis contenderet, quia ſequitur *convivere*, eodem modo ut lib. I. cap. 6. in fine. ubi vide. BURM.

Amicitia uti.] *Uti* non habet V. C. Alm.

Aut fortaſſe corpus.] *Ut* loco illius *aut* mihi legendum videtur, & aliquis adſcribendum hoc modo, *ut aliquis fortaſſe.* niſi forte *dixerim*, ut ſit primae perſonae, legatur. REGIUS. *aut.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov. forte praeſtaret *& fortaſſe* legere, & ſubintelligere *quis* vel *aliquis*; *& fortaſſe quis dixerit corpus vulſum &c. mollis viri ſigna, ſi cui &c.*

Corpus vulſum.] qui delicatiores erant, utebantur pſiltro unguento depilatorio, aut volſella, forficula ad vellendos e corpore pilos apta; Graecis vocatur μαδιςήριον vel τριχολαβίς. PHILAND.

Veſtem muliebrem.] Vide Lud. Creſollium Vacat. Autumnal. lib. 3. cap. 29. ſect. 2. p. 644. PAREUS.

Mollis & parum.] *Et aut parum.* V. C. Alm.

Cum ſignum id.] Cum ſint ea proprie *ſigna*, quae ex aliquo orta ſub oculos cadunt, ſuperiora ſigna non erunt. cum tamen more *ſigni* ex ſe ipſis aliquid oſtendant, quandam *cum ſigno* habebunt ſimilitudinem, neque aliquis magnopere peccaverit, qui *ſigna* eſſe dixerit. TURNEB.

Sanguis ex caede] *Sanguis caedis.* V. C. Alm.

Vento.] Virg. I. Georg. 431.

Cornix.] Idem I. Georg. 388. ubi Servius *Rauca voce* legiſſe videtur. Sed & *plena voce*, Lucan. VI. 621. dixit. BURM.

Ita appellantur.] Quia ſenſui modus congruit permiſſivus, *appellentur* legendum eſt. REGIUS. *appellantur.* Locat.

Nam ſi vento.] Fabius exiſtimat *ſigna* illa *prognoſtica*, quorum certa eſt aliqua cauſa, pro ſignis habenda eſſe: nam pleraque ſunt, quae à ruſticis obſervantur, non ſtabilia, cum praeſertim non pendeant à qualitate aliqua coeli atque ratione: proinde illa pro *ſignis* non habenda. TURNEB.

Et ſi, ut idem.] *Et ſicut idem.* V. C. Alm.

Denſatus.] Vide Virgil. I. Georg. 419.

CAPUT

CAPUT X.

De argumentis.

Nunc *de argumentis*. Hoc enim nomine complectimur omnia, quae X.
Graeci ἐνθυμήματα, ἐπιχειρήματα, ἀποδείξεις vocant: quamquam apud illos eſt aliqua horum nominum differentia, etiamſi vis eodem fere tendit. Nam *enthymema* (quod nos *commentum* ſane, aut *commentationem* interpretamur, quia aliter non poſſumus, Graeco melius uſuri) unum intellectum habet, quo omnia mente concepta ſignificat, ſed nunc de eo non loquimur: alterum, quo ſententiam cum ratione: tertium, quo certam quamdam argumenti concluſionem, vel ex conſequentibus, vel ex repugnantibus: quamquam de hoc parum convenit. Sunt enim, qui illud prius *epicherema* dicant: pluresque invenias in ea opinione, ut id demum, quo pugna conſtat, *enthymema* accipi velint. Et ideo illud Cornificius *contrarium* appellat: hunc alii *rhetoricum ſyllogiſmum*, alii *imperfectum ſyllogiſmum* vocaverunt, quia nec

Argumentis.] *Argumenta* Fabius appellat rationes probationem praeſtantes, quibus aliud ex alio probatur. *Argumentis* ſubjicit *enthymema*, *epicherema*, *apodixin*: quamquam revera iſta non tam ſunt *argumenta*, quam *argumentationes*, in ſe ipſis argumenta continentes. TURNEB. vide Cornific. ad Heren. lib. II. cap. 5. ALMEL.

Commentationem interpretamur.] Ex ratione Graecae vocis, quae derivatur a verbo ἐνθυμέομαι, quod *cogito* & in animo *comminiſcor* ſignificat. MOSELLAN.

Melius uſuri.] *Melius & uti.* Vallae codex, & Vidov. marg.

Omnia mente concepta.] Idem quoque teſtatur Cic. *in Topicis*, qui ſcribit omnem ſententiam *enthymema* appellari. Hermogenes nomine enthymematis appellat *confirmationem ergaſiae*, quae fit à circumſtantijs per comparationem. TURNEB.

Alterum quo.] *Quod.* & ita mox *tertium quod.* V. C. Alm. Locat. ſed jam correxit Regius.

Sunt enim qui.] Ex triplici *enthymematis* ratione, ultima magis propoſito propria eſt. Cic. in hac opinione eſſe videtur *in topicis.* ait enim, illa, quae ex contrariis ſunt concluſa, per excellentiam ſola appellari *enthymemata*, ut Homerus propter excellentiam commune poëtarum nomen effecit apud Graecos ſuum. Idem Rodolphus ex horum ſententia tradit. caeterum Fabius exiſtimat concluſionem, quae eſt ex conſequentibus & repugnantibus, *enthymema* eſſe, ut docet cap. 14. TURNEB.

Qui illud prius.] *Qui illud quidem prius Epicherema adiciant.* V. C. Alm. *adjiciant.* MS. Bodl. *adjiciunt.* Andr. *qui id prius Ep. dicant.* Locat. Steph. Colin. Vidov.

Invenias.] *Invenies.* V. C. Alm.

Ut id demum.] *Ut demum.* V. C. Alm.

Et ideo illud.] *Et idem illud.* MSS. Bodl. Alm. Andr.

Cornificius contrarium.] Eſt contrarium, ut in Rhetoricis ad Herennium lib. IV. 18. legitur, *quod ex rebus diverſis duabus alteram facile & breviter confirmas hoc pacto. Nam qui ſuis rationibus inimicus ſemper fueris, eum quo modo alienis rebus amicum fore ſperes.* Hinc vero quidam conjectant Cornificium illius Rhetoricae ad Herennium auctorem fuiſſe. Sed Cornificio complura alia attribuuntur, quae in illo opuſculo non inveniuntur. REGIUS. Cornificius *lib.* 4 *ad Herennium* contrarium finit, quod duabus rebus diverſis propoſitis alteram facile concludit, ut, *Qui ſuis rationibus inimicus fueris ſemper, eum quomodo alienis rebus amicum fore ſperes?* Et item, *Nam quem in amicitia perfidioſum cognoveris, eum quare putes inimicitias cum fide habere poſſe?* Et illud. Sall. in Jugurtha, *Quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris?* Lucani item, *Quid ſatis eſt, ſi Roma parum?* Et iterum, *Audes fulcire ruinam, ſub qua Roma jacet?* Hic autem locus manifeſto comprobat illum librum Ciceronis non eſſe. TURNEB.

Rhetoricum ſyllogiſmum.] Ariſt. lib. primo ad Theodecten *enthymema* appellat rhetoricum ſyllogiſmum, quia ſaepius *enthymemate* utuntur oratores

Digitized by Google

nec diſtinctis, nec totidem partibus concluderetur: quod ſane non utique ab oratore deſideratur. *Epicherema* Valgius *aggreſſionem* vocat; Celſus autem judicat non noſtram adminiſtrationem, ſed ipſam rem, quam aggredimur, id eſt argumentum, quo aliquid probaturi ſumus, etiamſi nondum verbis explanatum, jam tamen mente conceptum, *epicherema* dici. Aliis videtur non deſtinatam, vel inchoatam, ſed perfectam probationem hoc nomen accipere, & ultimam ſpeciem. Ideoque propria ejus appellatio, & maxime in uſu poſita eſt, qua ſignificatur certa quaedam ſententiae comprehenſio, quae ex tribus minimum partibus conſtat. Quidam *epicherema rationem* appellarunt, Cicero melius, *ratiocinationem:* quamquam & ille nomen hoc duxiſſe magis à ſyllogiſmo videtur. Nam & ſtatum ſyllogiſticum, *ratiocinativum*

tores, quam *ſyllogiſmo* integro. Idem Ariſt. in prioribus analyticis *imperfectum* vocat *ſyllogiſmum.* nam illi pars aliqua deeſſe ſolet, quae tamen facile auditoris intellectu poteſt colligi. ἐνθύμημα, inquit, μὲν οὖν ἐστὶ συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων καὶ σημείων: Idem ipſe Fab. l. I. cap. de Geometria, *enthymema rhetoricum vocat ſyllogiſmum.* Idem.

Quia diſtinctis nec totidem.] Ut *nec* particula negativa iterato adſcribatur, ſenſus aperte exigit, hoc modo; *quia nec diſtinctis, nec totidem partibus concluderetur.* Regius. *nec* deeſt V. C. Alm. Locat. *quia non diſtinctis totidem partibus.* Ald.

Epicherema.] *Epicherema* Hermogeni ratio eſt, qua aliquid confirmatur, quae ducitur à circumſtantiis. Minutiano vero generaliter *omne argumentum.* Hic dupliciter accipitur *epicherema*, nunc pro eo invento, quo rem aliquam confirmamus, nunc pro argumentatione certa, quae tribus conſtat partibus, *majore, minore, & concluſione.* Idem. Epicherema & propoſitione & ratione conſtat: ut ſi dicas, *vivit, quia ſpirat.* Si vero, *Spirat, ergo vivit:* apodixis eſt, ineſt enim concluſio. Igitur in Epicheremate, ratio; in apodixi concluſio praecipue conſideratur. Pith.

Celſus autem.] *Verrius autem.* Baſil. *verius autem judico.* Steph. & Vaſc. in marg.

Quo aliquid.] *Quod aliquid probaturi ſimus.* V. C. Alm.

Non deſtinata.] *Non deſtinatam vel inchoatam, ſed perfectam orationem.* Locat. Ald. Sich. Par. Baſil. Colon. Colin. Gryph. Baſil. Vidov. *deſtinatam & inchoatam orationem.* MS. Bodl. Andr. *non deſtinatam vel inchoatam, ſed perfectam probationem.* V. C. Alm. & Obr. quam lectionem nos ſecuti ſumus.

Ultima ſpecie.] *Et ultimam ſpeciem.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. *accipere ultimam ſpeciem.* Sich. Par.

Sententiae compreſſio.] *Comprehenſio*, ut legatur, ſenſus expoſcit. videtur autem Fabius magis eorum ſententiae accedere, qui Epicherema argumentationem eſſe dicunt. Nam alii argumentum, alii argumentationem ſignificare putant. *argumentum* autem eſt, ut Cicero in Partitionibus cap. 2. inquit, *probabile inventum ad faciendam fidem: Argumentatio* (ibid. cap. 13.) vero argumenti explicatio, quam in Rhetoricis Cicero & *ratiocinationem* vocat, & modo tripartitam, modo quadripartitam, modo quinque partium eſſe poſſe, ait. Regius. *compreſſio.* V. C. Alm. Loc.

Ex tribus partibus.] *Ex tribus minime in partibus.* V. C. Alm. lege cum Obrechto *ex tribus minimum partibus.* quod confirmatur ex Cicer. de Invent. lib. I. c. 34. *nam partim quinque ejus partes eſſe dixerunt, partim non plus quam in tres partes poſſe diſtribui putarunt.* & quae ſeqq. quamvis Cicero in quinque partes diſtributam praeferat. elegans autem eſt uſus vocis *minimum.* ſic Pomp. Mela lib. III. cap. 6. *adeo agri fertiles, ut cum ſemel ſata frumenta ſint, ſubinde recidivis ſeminibus ſegetem novantibus, ſeptem minimum, interim plures etiam meſſes ferant.* Burm.

Quidam epicherema.] Trapezuntius quoque Hermogenis aemulus, quod Hermogenes appellavit *epicherema*, vertit *rationem:* ſed tamen *argumentum eſt*, non argumentatio. Turneb.

Cicero.] Quomodo eam definiverit legere poteris lib. 1. de inv. cap. 34. ita vero Alcinous in inſtit. ad Doctr. Plat. cap. 5. *Ratiocinatio* (ita ſonat Latine) *eſt oratio, in qua, quibuſdam poſitis, aliud ab iis, vi tamen eorum, quae poſita ſunt, neceſſario efficitur.* Almel.

Ratiocinativum.] Scribe *ratiocinationem.* Philand. *ratiocinativum.* V. C. Alm. Ald. Roign. & Steph. marg. ita quidem Cicer. 1. de Inv. 13. quartum genus controverſiae, quae ex ſcriptionis genere naſcitur, vocat: ſed hic *ratiocinationem* retinendum eſt. Burm.

Duxiſſe.]

vum appellat, exempliſque utitur philoſophorum. Et quoniam eſt quaedam inter *ſyllogiſmum* & *epicherema* vicinitas, poteſt videri hoc nomine recte abuſus. 'Απόδειξις eſt *evidens probatio*, ideoque apud Geometras γραμμικαὶ ἀποδείξεις dicuntur. Hanc & ab *epicheremate* differre Caecilius putat ſolo genere concluſionis, & eſſe *apodixin*, *imperfectum epicherema*, eadem cauſſa, qua diximus & *enthymema ſyllogiſmo* diſtare. Nam & *epicherema* ſyllogiſmi pars eſt. Quidam ineſſe epicheremati apodixin putant, & eſſe partem ejus confirmantem. Utrumque autem, quamquam diverſi auctores, eodem modo finiunt, ut ſit ratio per ea, quae certa ſunt, fidem dubiis afferens. quae natura eſt omnium argumentorum, neque enim certa incertis declarantur. Haec omnia generaliter πίστεις appellant: quod etſi propria interpretatione dicere

Duxiſſe.] *Dixiſſe.* V. C. Alm.

Et quoniam eſt.] Quod philoſophis eſt *ſyllogiſmus*, id eſt rhetoribus *epicherema*. quanquam Fab. aliam affert differentiam, quod *epicherema* conſtet credibilibus, *ſyllogiſmus* neceſſariis: quae differentia non eſt concluſionis, ſed materiae. & alioqui videtur illic *ſyllogiſmum* dixiſſe pro *apodixi*. TURNEB.

'Απόδειξις.] *Demonſtratio eſt ſyllogiſmus* certiſſimus, qui ex primis & immediatis & prioribus ac notioribus cauſis concluſionis argumentatur & *ſcientiam parit*. Hoc *ſyllogiſmo* crebro utuntur geometrae, adduntque ad evidentiam quaſdam linearum deſcriptiones. ſemper enim ex neceſſariis conſtruitur. De hoc vide Melanchthonem. TURNEB. ita Ciceroni lib. II. Acad. Quaeſt. c. 8. definitur *ratio*, *quae ex rebus perceptis*, *ad id*, *quod non percipitur*, *adducit*. ALMEL.

Γραμμικαὶ.] De his Fab. *l.* I. *c.* 10. *de Geomet.* TURNEB. γραμματικαὶ. V. C. Alm.

Imperfectum epicherema.] Caecilius videtur accepiſſe *epicherema* pro evidenti argumentatione, quae omnibus ſuis conſtaret partibus: *Apodixin* autem pro argumentatione evidenti, cui pars aliqua deeſſet. TURNEB.

Enthymema a ſyllogiſmo.] *Enthymema ſyllogiſmo diſtare.* V. C. Alm. Obr. Oxon. *&* *enthymema ſyllogiſmo.* Loc. Ald. Baſil. Vidov. & hanc ſcripturam recepimus, ſed *ſyllogiſmo* dativi caſus eſſe putamus. ut Horatius IV. od. 9. *paullum ſepultae diſtat inertiae Celata virtus.* & alibi. Et ita apud Lucanum lib. VIII.

—— *ſidera terrae*
Ut diſtant & flamma mari, ſic utile recto.

ita ex quatuor MSS. legendum. cum vulgo *terra*, circumferatur. BURM.

Nam & Epicherema.] *Enthymema.* Vaſc. Steph. Colin. Roign.

Quidam ineſſe epicheremati.] Alii exiſtimant *apodixin* non eſſe argumentationem, ſed duntaxat *argumentum*, id eſt, rationem illam certam & indubitatam, quae continetur in *epicheremate*. TURNEB.

Utrumque autem.] Hic quidem ſenſus parum acute intuenti nihil depravatus eſſe videtur: cum praeſertim in omnibus exemplaribus, quae mihi videre contigit, ſic legatur. Sed cum nequaquam eodem modo ἀπόδειξις, quo Epicherema definiatur, *r* liquida in *c* mutam converſa *utcumque*, pro illo *utrumque*, mihi legendum videtur. Quamvis enim de Epicheremate variae ſint ſcriptorum opiniones, ut aperte Fabius monſtravit, eodem tamen modo a diverſis finitur auctoribus. REGIUS. Tam *epicherema* quam *apodixin*. Cic. I. Acad. Itaque argumenti concluſio, quae eſt Graece ἀπόδειξις, ita definitur, *Ratio quae ex rebus perceptis adducit ad id*, *quod non percipiebatur.* Unde hic *ratio*, non *oratio* legatur. Idem Fab. de *Epicheremate* cap. ultimo hujus libri. Itaque *utrunque* hic legendum, non *utcunque*, ut emendat Raph. TURNEB. *utcunque*. Ald. Baſil. Gryph.

Ut ſit ratio.] *Ut ſit oratio per ea quae certa ſunt*, *incertis fidem non dubiam afferens.* Ald. *ut ſit oratio.* etiam Baſil. *ſcilicet rationem per ea quae certa ſunt*, *incertis fidem non dubiam afferentem.* V. C. Alm. Andr. *ut ſit ratio p. e. q. c. ſ. incertis fidem non dubiam afferentem.* MS. Bodl. & ita Obrecht. niſi quod *afferens*. ut & Colon. in marg.

Quae natura.] *Quae* deeſt. V. C. Alm.

Certa incertis.] *Incerta incunctis.* V. C. Alm. *incerta incertis.* Baſil. marg.

Πίστις.] Unde Halicarnaſſ. πίστεις ἐντέχνους. Vide Laurentium Vallam, Budaeum in *annot. in pandectas*, & *in Comment. Graecanicis*. TURNEB. Vide Voſſium Inſtit. Orat. lib. 3. cap. 5.

Quod etiam.] *Si* particula mihi adſcribenda videtur, ut legatur, *quod etiamſi*. REGIUS. *etiam ſit.* V. C. Alm.

cere *fidem* poſſumus, apertius tamen *probationem* interpretabimur. Sed *argumentum* quoque plura ſignificat. Nam & fabulae ad actus ſcenarum compoſitae, *argumenta* dicuntur: & orationum Ciceronis velut thema ipſe exponens Pedianus, *Argumentum*, inquit, *tale eſt.* & ipſe Cicero ad Brutum ita ſcribit, *Veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferamus illinc mali quid, etſi argumentum ſimile non erat.* Quo apparet, omnem ad ſcribendum deſtinatam materiam ita appellari. Nec mirum, cum id inter opifices quoque vulgatum ſit: unde Virgilius, *Argumentum ingens:* vulgoque paullo numeroſius opus dicitur *argumentoſum.* Sed nunc de eo dicendum argumento eſt, quod *probationem*, *indicium*, *fidem*, *aggreſſionem*, ejuſdem rei nomina, facit, parum diſtincte, ut arbitror. Nam *probatio* & *fides* efficitur non tantum per haec, quae ſunt rationis, ſed etiam per inartificialia. *Signum* autem, quod ille *indicium* vocat, ab argumentis jam ſeparavi. Ergo cum ſit argumentum, ratio probationem praeſtans, qua colligitur aliud per aliud, & quae quod eſt dubium, per id quod dubium non eſt, confirmat: neceſſe eſt eſſe aliquid in cauſſa, quod probatione non egeat. Alioqui nihil erit, quo probemus, niſi fuerit quod aut ſit

Dicere fidem.] *Dicere quidem.* V. C. Alm.

Apertius.] Forte *aptius.* quas voces jam confuſas vidimus lib. I. praefat. & cap. 2. & alibi.

Nam & fabulae.] Cornificius etiam lib. primo ad Herennium *argumentum* appellat *rem fictam*, ſed tamen veriſimilem, cujuſmodi eſſe ſolet in comoediis. meminit & Fabius quarto capite libri ſecundi. TURNEB. & ita utitur Terentius in prologo Andriae & Heautont.

Pedianus.] Hic eſt ille Aſconius Pedianus, cujus commentationes in Ciceronis Orationes exſtant. Floruit tempore Neronis, fuitque inſignis Grammaticus. meminit ejus Plinius lib. VII. Hiſt. Nat. c. 48. ALMELOV.

Transferamus illinc.] *Transferemus illi.* V. C. Alm. *transferamus illi.* Baſil. marg. *transferamus illinc mali quid eſt.* Baſil. Qui fragmenta Ciceronis collegerunt, edunt *transferamus illinc mali aliquid.*

Quo apparet.] *Quod apparet.* V. C. Alm.

Nec mirum.] Opifices non ſolum *materiam* appellant *argumentum*, verum etiam materiae elaborationem & digeſtionem. Unde Cic. ſeptima actione in Verrem ſcripſit, ex ebore diligentiſſime perfecta *argumenta* in valvis erant. id eſt, *ſimulachra deſcripta.* TURNEB. vide Cl. Graevii notas ad Cicer. IV. Verr. 56. & Cerdam ad Virgilii locum a Fabio citatum, & ita uſum Petronium cap. LXXXVIII. olim notavimus. BURM.

Vulgatum ſit.] *Sic* non habet V. C. Alm.

Virgilio.] *Virgilius.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Obr. *Vergilius.* Gryph. Colin. Baſil. eſt vero ſumptum ex lib. 7. verſ 791.

Argumentoſum.] *Argumentum.* V. C. Alm.

Sed nunc.] Quempiam hoc loco, ut aperte ſequentia indicant, reprehendit Fabius. Sed quiſnam ſit, cum ejus nomen in aliquo exemplarium, quae mihi videri contigit, aſcriptum non ſit, recte non percipitur, Celſum autem fortaſſe more ſuo notat. Quod ſi eſt, ita legi poſſet. *Quod Celſus probationem indicium & ejuſdem rei nomina faciat.* REGIUS. Deeſſe videtur hoc loco cujuſdam auctoris nomen, qui à Fabio reprehenditur: niſi forte id hac ratione factum eſt, quod auctor ille tempore Fabii notiſſimus eſſet. ſuſpicantur aliqui *Celſum* eſſe, aliqui *Plinium.* TURNEB. *Celſus*, receperunt ex Regii conjectura recentiores editores, ſed non agnoſcunt. MSS. Bodl. Alm. Andr. Ald. Colon. Sich. Par. Vaſc. Steph. Roign. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Obr. ideoque nos ſupponere non auſi ſumus.

Quae ſunt rationis.] *Sint.* V. C. Alm.

Indicium.] *Radicium.* V. C. Alm.

Fidem.] *Rationum fidem.* Obr.

Separavi.] *Separavit.* V. C. Alm.

Ergo cum ſit.] Addit demum veram argumenti definitionem. cui ſubjicit generalia quaedam praecepta & axiomata, antequam locos argumentorum ſigillatim perſequatur. TURNEB.

Qua colligitur aliud per aliud.] *Qua*, *i* vocali expuncta, legendum eſt. REGIUS. *aliquid per aliud.* Locat. Ald. Gryph. Baſil. Vidov.

Et quae quod eſt.] *Etiam quae.* Loc. Ald.

Nihil erit quod probemus.] Sic quidem recte plerique

Digitized by Google

ſit verum, aut videatur, ex quo dubiis fides fiat. Pro certis autem habemus primum, quae ſenſibus percipiuntur, ut quae videmus, audimus: qualia ſunt *ſigna*. Deinde ea, in quae communi opinione conſenſum eſt, *Deos eſſe, praeſtandam pietatem parentibus*. Praeterea quae legibus cauta ſunt, quae perſuaſione, etiamſi non omnium hominum, ejus tamen civitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta ſunt: ut pleraque in jure, non legibus, ſed moribus conſtant. Si quid inter utramque partem convenit, ſi quid probatum eſt: denique cuicumque adverſarius non contradicit. Sic enim fiet argumentum, *Cum providentia mundus regatur, adminiſtranda eſt reſpublica: ut adminiſtranda reſpublica ſit, ſi liquebit mundum providentia regi.* Debet etiam nota eſſe recte argumenta tractaturo, vis & natura omnium rerum, & quid quaeque earum plerumque efficiat. hinc enim ſunt, quae εἰκότα dicuntur. *Credibilium* autem genera ſunt tria. Unum firmiſſi-

riſque legi videtur. ſed litera *d* craſa, *quo* forſitan legendum eſt: Nam Fabius aperte praecipit aliquid oportere eſſe in cauſa, quod certum ſit, per quod dubia probari poſſint. *Quo* itaque legatur, ut intelligamus, per quod probare poſſimus. REGIUS. *quod*, id eſt propter quod probemus. ut in Bucolicis Maro

Si ad vitulam ſpectes, nihil eſt quod pocula laudes.

Aldus tamen *quo* impreſſit, parvique refert. ASCENSIUS. *quod*. Locat.

Senſibus praecipiuntur.] Ut vel minima quaeque annotemus, *percipiuntur* legendum eſt, non *praecipiuntur*. REGIUS.

Videmus, audimus.] *Vidimus, audivimus.* Locat. Ald. Gryph. Colin. *audivimus, vidimus.* Vidov.

Ea quae communi.] *In* praepoſitio, etiam refragantibus exemplaribus, adſcribenda videtur, ut legatur, *in quae communi opinione conſenſum eſt.* REGIUS. *deinde ea, quae communi opinione conſeſſum eſt.* V. C. Alm.

Quae perſuaſionem.] Hic quoque locus mendis non caret. quae ſic facile tolluntur, ſi *perſuaſione*, litera *m* expuncta, legatur. REGIUS. Hoc de conſuetudine eſt intelligendum. nam *conſuetudo recepta* (ut ait Juſtinianus) legis vim habet. hinc exiſtit jus illud, quod appellatur *moribus conſtitutum.* TURNEB. Sextus Empiricus Pyrrhon Hypotheſ. lib. I. cap. 14. Dion. Chryſoſt. in oratione de conſuetudine. ALMEL.

Pleraque in jure non legibus.] Senec. Quaedam jura non ſcripta, omnibus ſcriptis certiora ſunt. Jul. Inveterata conſuetudo pro lege non immerito cuſtoditur. Et hoc eſt jus, quod dicitur *moribus conſtitutum.* PITH. huc quadrant verba Tertulliani de Corona Milit. cap. IV. *Conſuetudo autem etiam in Civilibus rebus pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex.* ALMEL.

Moribus conſtant.] *Conſtituta ſunt.* Vaſc. & Steph. in margine.

Sic enim fiet.] Plato philoſophum ad remp. adminiſtrandam venire non debere dicebat, niſi cogeretur. idem tamen fatetur mundum providentia regi. igitur ex conceſſis argumentari poteris in Platonem. TURNEB.

Cum providentia mundus regatur, adminiſtranda reſp. ſit, ſi liquebit mundum providentia regi.] Confuſus ita eſt ſenſus, & ipſe verborum contextus, ut plene percipi non poſſit, niſi aliquid adjiciatur. Tametſi autem invitus facio, jam ſaepius dixi, ut verborum aliquid adjiciam detrahamve, aut immutem; quatuor tamen dictiones ſaltem contenderim adſcribendas, ut legatur, *cum providentia mundus regatur, adminiſtranda eſt reſp. ut adminiſtranda reſpublica ſit, ſi liquebit mundum providentia regi.* Sic enim & oratio congrua, & ſenſus erit perſpicuus. REGIUS. auſcultarunt Regio, qui poſt eum ediderunt Fabium, quamquam Aſcenſius mallet, *ut adminiſtranda reſpublica erit*, quia ſequitur *liquebit*, non *liqueat*.

Debent etiam.] *Debet*, *n* litera craſa, legatur. REGIUS. *debent.* V. C. Alm. Locat. Steph.

Quid quaeque earum plerumque efficiat.] *Quid quae earum efficis.* ALMEL.

Nihil enim ſunt quae εἰκότα.] Quonam pacto, quae εἰκότα dicuntur, ſunt nihil? An hic quoque ſenſus in omnibus, quae mihi videre licuit exemplaribus, & depravatus eſt, & a profeſſorum nullo, quod grande flagitium eſt, hactenus fuit emendatus? fieri certe non poteſt, ut εἰκότα ſint nihil, cum Ariſtoteles tum in Rhetoricis, tum in ſecundo priorum Analyticorum εἰκὸς dicat eſſe probabilem propoſitionem, ſic enim definit εἰκὸς ἐστὶ πρότασις ἔνδοξος. ὃ γὰρ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἴσασιν οὕτω γενόμενον ἢ ὄν, ἢ μὴ ὄν, τοῦτ' ἐστὶν εἰκός, οἷον τὸ μισεῖν φθονοῦντας, τὸ φιλεῖν τοὺς ἐρωμένους

firmiſſimum, quod fere accidit, ut *liberos à parentibus amari.* Alterum velut propenſius, *Eum qui recte valeat, in craſtinum perventurum.* Tertium tantum non repugnans, *In domo furtum factum ab eo, qui domi fuit.* Ideoque Ariſtoteles in ſecundo de arte Rhetorica libro diligentiſſime eſt exſecutus, quid cuique rei, & quid cuique homini ſoleat accidere: & quas res, quoſque homines, quibus rebus, aut hominibus, vel conciliaſſet, vel alienaſſet ipſa natura: ut *divitias quid ſequatur*, aut *ambitum*, *aut ſuperſtitionem: quid boni probent, quid mali petant, quid milites, quid ruſtici: quo quaeque modo res vitari vel appeti ſoleat.* Verum hoc exſequi mitto: non enim longum tantum, ſed etiam impoſſibile, ac potius infinitum eſt: praeterea poſitum in communi omnium intellectu. Si quis tamen deſideraverit, à quo peteret, oſtendi. Omnia autem credibilia, in quibus pars maxima conſiſtit argumentationis, ex hujuſmodi fontibus fluunt, *An credibile ſit, à filio patrem occiſum, inceſtum cum filia commiſſum:* & *contra veneficium in noverca, adulterium in luxurioſo.* Illa quoque, *An ſcelus palam factum, an falſum dixerit propter exiguam ſummam:* quia ſuos

μένος. Quid? Fabius nonne ſtatim credibilium, hoc eſt *εἰκότων* ſubjicit diviſionem? Quare *nihil* eradendum eſſe, ac ejus loco *hinc* adverbium reponendum, vel refragantibus exemplaribus audacter contenderim. ut legatur. *hinc enim ſunt, quae εἰκότα dicuntur.* Haec enim correctio ita ſenſui congruit, ut nihil magis. Probabilia namque argumenta facile ab eo excogitabuntur atque tractabuntur, cui vis & natura rerum omnium percepta fuerit. Si quidem *εἰκότα* ex vi & effectu rerum ducuntur. Fallitur vero quidam, qui eſſe Laurentius Valla falſo aſſeritur, qui putat *εἰκὸς* a Cicerone *complexionem* vocari; id vero aperte falſum eſt: Complexione enim neceſſaria argumenta explicantur, non autem credibilia, qualia ſunt *εἰκότα*. nam complexio eſt argumentatio, in qua utrum conceſſeris reprehenditur, hoc modo. *Si improbus es, cur uteris? Si probus, cur accuſas?* REGIUS. *nihil enim ſunt.* MSS. Bodl. Joan. Almel. Andr. Ven. Locat.

Quod fere accidit.] Non *quia.* ſed *quod* legendum eſſe, ne admonitione quidem dignum eſſet, niſi a pleriſque ita legeretur. REGIUS. *quia.* V. C. Alm. Locat.

Propenſius.] Uſus hac voce ut Cicero, qui tamen addit *ad veritatis ſimilitudinem propenſior.* l. III. de Natur. Deor. cap. ult. & *ad veritatem propenſior.* lib. I. de Divin. cap. 5. BURM.

Perventurum.] Dubitem an legendum ſit, *pervicturum.* ASCENSIUS.

Tertium tantum.] Tertium hoc omnium eſt infirmiſſimum, ideoque vix habet credibilis naturam, & ea de cauſa mihi videbatur Fabius cap. 8. illud *à credibili* ſeparare. TURNEB.

Ideoque Ariſtoteles.] Ariſt. lib. 2. *ad Theodecten* fuſiſſime agit *de probationibus patheticis* & *ethicis*, ideoque latiſſime explicat, quae ſit cujuſque *affectus* & cujuſque *hominis natura:* nam hoc multum prodeſt ad credibiliter argumentandum. Idem fere Horat. in arte poët. epiſt. & ſermonibus. *Idem.*

Solet accidere.] *Soleat* rectius, quam *ſolet*, legeretur. REGIUS.

Divitias qui ſequatur.] Hic quoque locus corrupte legitur, non enim *qui*, ſed *quid*, *d* litera adſcripta legendum mihi videtur. Superbia namque ac petulantia divitias, ambitum largitio, dedecus; ſuperſtitionem rerum humanarum contemtus ſequi ſolet. REGIUS. *qui.* Locat. Steph. Roign. Obr. Oxon.

Appeti ſoleat] *Solent.* V. C. Alm.

Omnia autem.] Exempla ponit duplicia hoc loco Fabius, propterea quod rhetores, qui *hypotheſin* tractant, *argumentis* utuntur duplicibus, tum *a re*, tum *à perſona* ductis. ſic igitur Fabius *exempla credibilium ſubjecit.* TURNEB.

Fontibus fiunt.] Quamvis *fiunt* quoque legi poſſe putetur, tamen ut in metaphora perſiſtat *fluunt* mihi legendum videtur. REGIUS. *fiunt.* V. C. Alm. Locat.

An ſcelus.] Alii codices ita legunt, *an ſcelus quia palam factum.* quanquam idem quoque eſt ſenſus in hac lectione. nam pleraque clandeſtina & doloſa ſcelus habent, quae ſi palam fiant, *ſcelere ſa*

Digitized by Google

ſuos quiſque horum velut mores habet, plerumque tamen, non ſemper: alioqui indubitata eſſent, non argumenta. Excutiamus nunc argumentorum locos: quamquam quibuſdam ii quoque, de quibus ſupra dixi, videntur. *Locos* appello, non ut vulgo nunc intelliguntur, ut *in luxuriem*, & *adulterium*, & ſimilia: ſed *ſedes argumentorum, in quibus latent, & ex quibus ſunt petenda*. Nam ut in terra non omni generantur omnia, nec avem aut feram reperias, ubi quaeque naſci aut morari ſoleat, ignarus: & piſcium quoque genera alia planis gaudent, alia ſaxoſis; regionibus etiam littoribuſque diſcreta ſunt, nec *helopem* noſtro mari,

aut

kro/a non videntur. TURNEB.

An falſum dixerit propter.] *An falſum propter exiguam.* V. C. Alm. Locat. *aut factum propter*. Cod. Vallae.

Quia ſuos.] *Qui.* V. C. Alm. *quidque* etiam quoſdam pro *quiſque* legere Aſcenſius notavit, & ita Francius volebat.

Alioquin indubitata eſſent, non argumenta.] Mendam huic quoque loco ineſſe fatendum eſt. Quo namque modo, quae indubitata ſunt, non ſunt argumenta? cum argumentorum alia probabilia, alia dicantur neceſſaria. An igitur illa particula *non*, ut verum ſenſum pervertens, forſitan eſt expungenda? Sic enim legetur, *alioqui indubitata eſſent argumenta*. Si enim natura ita comparatum eſſet, ut omnis noverca venefica foret, non minus hoc eſſet indubitatum argumentum, *Si noverca eſt, veneficium commiſit*, quam illud, *ſi peperit, cum viro concubuit*. Quare ſic, ut dixi, legatur, ut indubitata argumenta eſſe neceſſaria intelligantur. REGIUS. *Indubita.* V. C. Alm. reliquae editiones recte diſtinguunt, *alioqui indubitata eſſent; non argumenta.*

Alioqui indubitata]. *Cauſae forenſes*, de quarum argumentationibus loquitur, *ancipites* ſunt in utramque partem: nam alioqui lites non eſſent. Proinde fit, ut *argumenta* duntaxat admittant *probabilia*. nam ſi neceſſaria adhiberentur, protinus quaeſtio tolleretur, eſſetque genus *aſyſtaton*. TURNEB.

Ii quoque.] *Hi quoque.* Baſil.

Dixi videntur.] *Dixi ut videntur.* V. C. Alm.

Non ut vulgo.] De quibus tradidit *lib.* 2. *cap.* 4. & 1.

Ut luxuriam, & adulterium.] Etſi fortaſſe hic ſenſus menda carere videtur, tamen *in* praepoſitionem, loco *ut* particulae, adſcribendam facile affirmarim, ut legatur *in luxuriem in adulterium & ſimilia*. Neque enim aut luxuria, aut adulterium aut ſimilia ſunt loci, ſed ea, quae in hujuſmodi vitia dicuntur, loci communes appellantur. huic autem meae correctioni definitio loci communis ab Apthonio aſſignata adſtipulatur. ſic enim ſcribit κοινός ἐστι τόπος αὐξητικὸς τῶν προσόντων τινὶ κακῶν, ἢ καλῶν, id eſt, *locus communis eſt oratio amplificativa eorum, quae alicui inſunt bonorum vel malorum.* De his vero communibus locis hic non tractatur, ſed de locis, in quibus argumenta latere videntur, qui τόποι Graece dicuntur, unde τοπικὰ & Ariſtotelis & Ciceronis, in quibus, unde argumenta ducantur, traditur, appellata fuere. hujuſmodi autem locos oratori debere eſſe perceptos & Cicero teſtatur Topic. cap. 2. REGIUS. *ut luxuriem & adulterium.* Locat. *ut in luxuriem.* V. C. Alm. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Obr. Oxon.

Sedes argumentorum.] Sic enim appellatae ab Ariſtotele, è quibus argumenta promuntur, inquit Cicero *in Topicis.* τόποι graece, de quibus Ariſtot. 8. libris tradidit. TURNEB.

Ex quibus.] *Et ex quibus.* Obr.

Sunt petenda.] *Petendi.* V. C. Alm.

Ut in terra non omni generantur omnia.] Senſus integritas exigit, ut *non* negandi adverbium iterum adſcribatur, ut legatur, *nam ut in terra non omni, non generantur omnia.* Ut enim in omni terra omnia generantur, ita non in omni terra, id eſt, in aliqua terra omnia non generantur. REGIUS. ſed refellit Regium Aſcenſius, & conſenſus omnium codicum ſcriptorum & editorum. & imitatio eſt Virgilii, qui lib. II. Georg. 109.

Nec vero terrae ferre omnes omnia poſſunt.

Nam ut in terra.] Comparatio elegans & varia, qua Varro *lib.* 1. *cap.* 6. *de re ruſtica.* & Columella *lib.* 8. utuntur. TURNEBUS. Ovid. 1. Art. Am. 757. *Nec tellus eadem parit omnia* &c. Corn. Sever. Aetn. 260. ALMEL.

Ubi quaeque naſci] *Ubique naſci.* V. C. Alm. *ubiqui naſci aut morari.* MSS. Bodl. Joan. Andr. Francius quoque *ſoleant* volebat.

Alia ſaxoſis.] *Saxis.* V. C. Alm.

Noſtro mari.] Ovidius in *lib. de piſcibus*, ait *Helopem* ignotum eſſe littoribus Italicis: unde colligit Plinius, illos errare, qui *Helopem* exiſtiment eſſe *acipenſerem.* tamen Gaza Plutarchum ſecutus *Helopem* in Ariſt. tranſtulit *acipenſerem.* Plurimus eſt piſcis in Pamphylio freto. *Scarus* ſolus piſcium ruminat; reperitur *in mari Aſiatico* ad Siculum uſque, alibi non reperias. TURNEB. Vide Plin. lib. 9. capite 17. Columell. libro 8. cap. 16. Agellium

aut ſcarum ducas: ita non omne argumentum undique venit; ideoque non paſſim quaerendum eſt. Multus alioqui error eſt: & exhauſto labore, quod non ratione ſcrutabimur, non poterimus invenire, niſi caſu. At ſi ſcierimus ubi quidque naſcatur, cum ad locum ventum erit, facile quod in eo eſt, pervidebimus. In primis igitur argumenta ſaepe *à perſona* ducenda ſunt: cum ſit, ut dixi, diviſio, ut omnia in haec duo partiamur, *res* atque *perſonas*: ut *cauſſa*, *tempus*, *locus*, *occaſio*, *inſtrumentum*, *modus*, & cetera, rerum ſint accidentia. *Perſonis* autem non quidquid accidit, exſequendum mihi eſt, ut plerique fecerunt, ſed unde argumenta ſumi poſſunt. Ea porro ſunt, *Genus*: nam ſimiles parentibus ac majoribus ſuis filii plerumque creduntur: & nonnumquam ad honeſte turpiterque vivendum inde cauſſae fluunt. *natio*: nam & gentibus proprii mores ſunt: nec idem in

lib. 7. cap. 6. Pithoei Collectanea ad Petronium cap. 119. PAREUS. late haec exponuntur ab Ulyſſe Aldrov. lib. 1. de Piſcib. cap. 2. ALMEL. Fabium hic aliud egiſſe exiſtimat Scipio Gentil. ad Apulej. Apolog. num. 419.

Scarum ducas.] *Scaurum dicam*: ſed corr. *ſcaurum ducas*. MS. Voſſ. tert.

Et exhauſto labore.] *In exhauſto*. Ald. *error eſt exhauſto labore*. MSS. Alm. Voſſ. pr. & tert. *error & exhauſto*. Voſſ. ſec.

Quod non ratione.] *Quod nam*. Voſſ. Cod. pr.

Non poterimus.] *Non* deeſt MS. ſec: Voſſ.

Si ſcierimus.] *Si ſciemus*. Steph. & Vidov. margo. *ſciremus*. Locat. *aut ſciemus*. Cod. Voſſ. pr. & tert.

Ubi quique naſcatur.] *Ubi quodque*. V. C Alm. Ald. *ubi quaeque naſcantur*. MS. Bodl. Andr. *ubi unumquidque naſcatur*. MS. Joan. *ubi unumquodque*. Voſſ. Cod. pr. & tert. *ubi quidquid*. ſec. Voſſ. in quo ſcriptum etiam erat *coit*, ſed inducto eo *naſcatur* repoſitum.

Quod in eo eſt.] *In eo erit*. MSS. Voſſ. omnes. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

In primis igitur.] Nonnulli duplices faciunt *locos*: quoſdam *rhetoricos*, qui à circumſtantiis ducuntur, & pertinent ad hypotheſin: quoſdam rurſus *dialecticos*, qui *topici dicuntur*, magiſque pertinent ad theſeos confirmationem, nec perinde circumſtantias ſequuntur: quamquam re vera illi *rhetorici* ad dialecticos reduci poſſunt. TURN.

Haec in duo partiamur.] *Haec duo partiamur*. Ald.

Atque perſonas, ut cauſſa.] *Atque perſonas. Res ut cauſſa*. MS. Voſſ. ſec.

Et cetera rerum.] *Et ceterarum rerum*. V. C. Alm.

Perſonis autem.] Francius malebat *in Perſonis*. & mox, *argumenta ſumi poſſint*.

Exſequendum mihi eſt.] *Exequendum mihi videtur*. Cod. Voſſ. pr. & tert.

Mihi eſt ut plerique.] *Mihi eſt plerique fecerunt ſedae argumenta*. V. C. Alm.

Ea porro ſunt genus.] Triplicem intellectum apud Porphyrium habet vocabulum *genus*. primus eſt, quo omnes ejuſdem familiae collectos, univerſum *generis* appellatione comprehendimur. Alter non admodum a priori diſcrepat, ſic quidem familiae originem ac velut caput hoc modo *genus* dicitur. hae duae acceptiones hoc loco a Fabio deſignantur. Porro tertius Dialecticorum eſt, apud quos eſt *genus*, quod de pluribus ſpeciebus ſubjectis dicitur, ut *animal* de homine & equo. MOSELL. *Genus*, cujus exemplum apud Cic. *pro Muraena*, de Catone proavo M. Catonis. 2. *Philip. de Antonio*. TURNEBUS.

Ac majoribus.] *Ac moribus*. Voſſ. Cod. ſec.

Majoribus ſuis filii.] *Filii* non habent MSS. Almel. Voſſ. pr. & tert.

Cauſſae fluunt.] *Cauſſae ſunt*. V. C. Alm.

Natio.] *Natio* nomen generalius eſt, complectiturque eas regiones, quae communi utuntur nomine: *patria* vero ſpecialius, certamque ſignificat regionem aut civitatem. Unde Ulpianus l. 21. de Aedilitio edicto. *Praeſumptum etiam quoſdam ſervos bonos eſſe, quia natione ſint non infamata: quoſdam malos videri, quia natione ea ſunt, quae magis eſt infamis.* Et, ut inquit Livius lib. 5. Decad. 5. *Tam civitatum, quam ſingulorum hominum mores ſunt: gentes quoque aliae iracundae, aliae audaces, quaedam timidae, in vinum Veneremque proniores aliae ſunt*, & caetera quae ſequuntur. Exemplum eſt apud Cic. pro Cluentio 26. *Quid tu, inquit, Poete? hoc enim ſibi Stalenus cognomen ex imaginibus Aeliorum delegerat: ne ſi ſe Ligurem feciſſet, nationis magis ſuae, quam generis uti cognomine videretur.* Et Virgil. lib. Aeneid. undecimo, *Vane Ligur*,

in Barbaro, Romano, Graeco, probabile eſt. *Patria:* quia ſimiliter etiam civitatum leges, inſtituta, opiniones habent differentiam. *Sexus:* ut latrocinium facilius in viro, veneficium in femina credas. *Aetas:* quia aliud aliis annis magis convenit. *Educatio, & diſciplina:* quoniam refert à quibus, & quo quiſque modo ſit inſtitutus. *Habitus corporis:* ducitur enim frequenter in argumentum, ſpecies libidinis, robur petulantiae: his contraria in diverſum. *Fortuna:* nec enim tam idem credibile eſt in divite, ac paupere: propinquis, amicis, clientibus abundante, & his omnibus deſtituto. *Conditionis* etiam diſtantia eſt: nam clarus an obſcurus, magiſtratus an privatus, pater an filius, civis an peregrinus, liber an ſervus, maritus an coelebs, parens liberorum an orbus ſit, plurimum diſtat. *Animi natura:* etenim avaritia, iracundia, miſericordia, crudelitas, ſeveritas, aliaque his ſimilia afferunt fidem frequenter, aut detrahunt: ſicut victus, luxurioſus, an frugi, an ſordidus, quaeritur. *Studia* quoque: nam ruſticus,

Ligur, &c. quae ſeq. & ſimilia infinita. TURNEBUS.

Nec idem in Barbaro.] *Nec idem qui ſunt in Barbaro.* V. C. Alm. *nec idem barbaro. R. G. credibile eſt vel probabile.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Habet differentiam.] *Differentia.* V. C. Alm.

Aetas.] Quae non *annis* ſemper aeſtimatur, ſed *indole.* hunc locum juxta circumſtantias Paulus ad Titum elegantiſſime tractat, quid ſenibus, quid aniculis, quid puellis, quid juvenibus, quid nuptis, quid viduis conveniat. Vide *Eraſ. in Eccleſ.* TURNEB.

Aliud aliis amicis.] Pro *amicis*, legendum eſſe *annis*, latere puto neminem. REGIUS.

Educatio ac diſciplina.] Exemplum apud Cic. 5. in Verrem de filio Verris. & 2. Philippic. de Antonii educatione, ibi, *Quid tibi venit in mentem, &c.* TURNEB.

Quo quiſque modus.] *Modo* legendum eſſe, non *modus*, qui non videt, fruſtra Quinctiliani praeceptis dat operam. REGIUS. *quo quiſque ſit inſtitutus.* V. C. Alm.

Habitus] *Habitum corporis* appellat certam corporis conſtitutionem. *In formoſa* credibilius adulterii crimen, quam in deformi: *in robuſto* violentum facilius, quam in imbecilli. *Qui corpore valent*, ad induſtriam extimulandi: *qui minus*, ad ea quae animis praeſtantur. Eſt & *habitus animi*, quo ſignificatur quaedam animi affectio & diſpoſitio, qua de re poſterius aget. TURN. *habitus corpori.* Steph.

Fortuna, &c.] Cicero hos duos locos nomine *fortunae* complectitur, Fabius diſcernit, ac *fortunam* ponit in divitiis & opibus: *conditionem* in quodam perſonae ſtatu & quibuſdam accidentibus. De his fuſe Eraſmus *in Eccleſiaſte.* TURNEB.

Nec tamen idem.] *Tamen* particulae ultima ſyllaba eſt eradenda, ut *tam* legatur. REGIUS. *neque tam idem credibile.* Baſil. *neque enim tam idem.* Locat. Ald. Par. Gryph. Colin. Vidov. *nec enim credibile.* V. C. Alm.

Conditionis autem.] *Autem* particula eſt expungenda, ut ejus loco *etiam* reponi poſſit. Conditio autem fortunae ſubjicienda videtur, quod enim quis clarus ſit vel obſcurus, magiſtratus vel privatus, in manu fortunae eſſe cenſetur. REGIUS.

Liber an ſervus inceſtus, maritus.] *Inceſtus*, quia ſenſus non congruit, mihi expungendus videtur, neque enim inceſtus ad conditionem refertur. REGIUS. *Inceſtus maritus an caelebs.* Cod. Voſſ. pr. & tert. Ven. Loc. *inceſtus an caſtus maritus.* Ald. Colin. Baſil.

Plurimum diſtat.] *Sic plurimum diſtant.* V. C. Alm.

Animi natura.] *Animi naturam* vocat, naturalem quandam animi propenſionem ad aliquod vitium aut virtutem, multiplicemque habet in hominibus varietatem. Porro hae omnes *circumſtantiae perſonarum* aut ducuntur ab animo, aut corpore, aut rebus extraneis. Exemplum eſt pro L. Muraena, initio orationis, *ubi ſe excuſat Cicero Catoni, quod non ſit natura ſeverus.* TURNEB.

Avaritia iracundia.] *Avaritia, ira, iracundia.* Locat. Gryph. Colin. Vidov.

Sicut victus.] Cicero atque alii *victum* ſub educatione & diſciplina complectuntur, Fabius tamen iſta exactius diſtinguere voluit. Vide *Eraſm. in Eccleſ.* TURN. Francius legebat. *ſicut victus, cum luxurioſus a. f. a. s. quaeritur.*

Studia.] *Studium* appellamus aſſiduam ac diuturnam aliqua in re occupationem ac vacationem.

 Com-

Digitized by Google

ruſticus, forenſis, negotiator, miles, navigator, medicus; aliud atque aliud efficiunt. Intuendum etiam quid affectet quiſque, locuples videri an diſertus, juſtus an potens. Spectantur ante acta dictaque. Ex praeteritis enim aeſtimari ſolent praeſentia. His adjiciunt quidam *commotionem:* hanc accipi volunt temporarium animi motum, ſicut *iram*, *pavorem*. *Conſilia* autem, & praeſentis & praeteriti & futuri temporis: quae mihi, etiamſi perſonis accidunt, referenda tamen ad illam partem argumentorum videntur, quam *ex cauſſis* ducimus: ſicut *habitus* quidam animi, quo tractatur *amicus*, *an inimicus*. Ponunt in perſona & *nomen:* quod quidem ei accidere neceſſe eſt, ſed in argu-

mentum

Complectitur igitur *ſtudium* artes, quas exercere ſolemus, & vitae noſtrae inſtituta. Horum proprietates diligenter animadverſae, in omni hominum genere varios locos ſuppeditabunt. Vide *Eraſ. in Eccleſ.* TURNEB.

Nam ruſticus.] *Namque.* Loc. Ald. Vidov.

Intuendum & quid.] Addit Fabius *affectationem*, quae à reliquis eſt omiſſa. eſt autem in eo poſita, cum quidpiam affectamus. addit Cicero *affectionem*, ſed huic adverſam: eſt enim poſita in temporario animi affectu aliqua de cauſa, ut *in ira*, & ſimilibus, TURNEB. *Intuendum etiam.* V. C. Alm. Loe. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Obr. Oxon.

Quid affectet.] *Quis affectus.* V. C. Alm.

Exiſtimari.] Quamvis *exiſtimari*, poſſe recte legi videatur, fortaſſis tamen *aeſtimari* rectius legeretur. videtur autem Fabius nonnihil cum ab aliis Rhetoribus, tum a Cicerone diſſentire. Is enim facta, caſus & orationes tribus ex temporibus conſideranda eſſe ait. quid fecerit, quid ipſi acciderit, aut quid faciat, quid ipſi accidat, quid dicat. aut quid facturus ſit, quid ipſi caſurum ſit, qua ſit uſurus oratione. REGIUS. *exiſtimari.* Loeat. Aſcenſius tamen *exiſtimari*, pro judicari poſſe ſumi, non male cenſet. nam haec duo verba a librariis ſaepiſſime permutata eſſe, & *exiſtimare* idem eſſe quod judicare, docet egregie Gronov. ad Liv. XXXIV. 2. & *exiſtimationem* de ſenſu, judicio, & facultate mentis, per quam de re opinamur vel judicamus, *aeſtimationem* vero pro taxatione, indicatione pretii, & compoſitione rerum, ut intelligatur quid praeferendum, quid poſtponendum, dici egregie oſtendit, idem ad Gell. I. III. quare cum hic de judicio & opinione ex praeteritis de praeſentibus agatur, non an praeterita praeferenda ſint praeſentibus, ego *exiſtimari* praeferrem. ſic Cicero lib. I. ad fam. 7. dixit *ex eventu homines de tuo conſilio exiſtimaturos videremus.* & ita ſaepius uſus eſt Terentius, & alii. BURM.

Commotionem.] Cum *repentinus* eſt *affectus*, neque perdurat, *commotio* dicitur aut *affectio*, ut manifeſtum eſt ex Cic. in Partit. & I. *de Inventione.* caeterum cum animo quaſi peculiaris eſt, referri debet ad animi naturam: itaque ira & timor *commotiones* ſunt, timiditas & iracundia *vitia ſunt animi*, ac referuntur ad *naturam* ſive *habitum animi.* TURNEB.

Hanc accipi.] *Hanc* deeſt Voſſ. Cod. pr. & ſec.

Temporarium animi motum.] *Volunt temporale. conſilia.* MS. Voſſ. tert. ſed adſcriptum alia manu, *animi motum ſicut iram pavorem. Temporario animi motu.* Vidov. marg.

Conſilia.] Conſilia hic accipe quaſdam animi inductiones, & quaſi voluntates, ut cum dicimus *neſcio quo conſilio hoc factum ſit.* Et Graeci ſignificantius hoc oſtendunt, apud quos conſilium a voluntate nomen habet, ſiquidem βούλομαι, *volo*, & βουλὴ *conſilium.* MOSELL.

Autem.] Alii *item.*

Etiam ſi perſonis.] Cicero conſilium retulit inter *circumſtantias perſonarum*, tamen ad illam potius circumſtantiam pertinet, quae ducitur ex cauſa, quia propter aliquam cauſam de re ſolemus conſilium inire. TURNEB. *etiam ſi prius accidunt.* MS. Voſſ. ſec.

Referenda tamen] *Per ſe referenda tamen.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Andr.

Habitus quidam animi.] *Habitus animi*, animi quaedam eſt conſtitutio, quae ex deliberatione & conſilio orta eſt. TURNEB.

Quo cum tractus amicus inimicus.] Ne hic quidem ſenſus carere mendis videtur. illa enim *cum* praepoſitio, ut redundans, eſt expungenda, & *an* particula adſcribenda, ut legatur. *Quo tractatur amicus, an inimicus.* REGIUS. *amicus inimicus.* MS. Voſſ. ſec. & tert. *Quo tractatur animus amici.* V. C. Alm. Aſcenſius malebat *amicus ac inimicus.*

Nomen.] Eſt, quod cuique tamquam proprium, quo appellatur, *vocabulum* attribuitur, ut *Cato ſapiens*, *Pompejus magnus.* Raro tamen inde ducitur argumentum apud judices, niſi ex cauſa ſit datum. Ariſtides dictus eſt juſtus: Alexander *Mammea*, quod nimium obſecundaret matri. Aut ſi nomen occaſionem dederit facinoris aggrediendi,

ut

mentum raro cadit: niſi cum aut ex cauſſa datum eſt, ut *ſapiens, magnus, planus:* aut & ipſum alicujus cogitationis attulit cauſſam, ut *Lentulo conjurationis*, quod libris Sibyllinis aruſpicumque reſponſis dominatio dari tribus Corneliis dicebatur, ſeque eum tertium eſſe credebat poſt Syllam Cinnamque, quia & ipſe Cornelius erat. Nam & illud apud Euripidem frigidum ſane, quod nomen *Polynicis*, ut argumentum morum, frater inceſſit. Jocorum tamen ex eo frequens materia, qua Cicero in Verrem non ſemel uſus eſt. Haec fere circa perſonas ſunt, aut his ſimilia. Nec enim complecti omnia vel hac in parte, vel in ceteris poſſumus, contenti rationem plura quaeſituris oſtendere. Nunc ad res tranſeo, in quibus maxime ſunt perſonis juncta, quae agimus, ideoque prima tractanda. In omnibus porro quae fiunt, quaeritur aut *quare*, aut *ubi*, aut *quando*, aut *quomodo*, aut *per quae facta ſunt.* Ducuntur igitur argumenta *ex cauſſis factorum, vel futurorum:* quorum materiam, quam ὕλην alii, δύναμιν alii nominaverunt,

ut Lentulo. Cum enim incenſum eſſet Capitolium, ajunt reſpondiſſe aruſpices, *dominaturos eſſe tres Cornelios.* igitur cum viceſimo poſt anno cum Catilina Lentulus conjuraret, hac potiſſimum ducebatur ratione. TURNEB.

Quidem ei accidere.] *Quidem accidere.* V. C. Alm. Francius corrigebat, *quod quidem & accidere.*

Planus.] *Plenus.* MSS. Bodl. Joan. Voſſ. omnes Andr. Locat. Ald. Baſil. hoc agnomen corruptum eſſe puto, neque quemquam Romanorum, *planum* aut *plenum* agnomine dictum novi. forte *felix*, quod Sullae, vel *dives* quod Craſſi fuit agnomen, & quod gloſſator aliquis per *plenus* expoſuit, reſtituendum. Gallaeus conjiciebat *Plancus*, ut *Munatius Plancus.* Idem Obrechtus in ſecundis Curis probavit. ſed accuratius locum intuens, puto Fabium defunctum fuiſſe duobus exemplis *ſapiens, magnus*, illud autem *plenus*, quod corruptum eſt, pertinere ad ſequentia, & legendum; *aut genus ipſum alicujus cogitationis attulit cauſſam.* nam in Lentulo non cognomen *Lentuli*, in argumentum cadit, ſed ejus genus, quod eſſet ex Cornelia gente, ex qua cum tribus dominatio eſſet praedicta, ille cauſſam inde conjurationis arripuit, quia ſe tertium eſſe credebat. Qui melius conjecerit, vicerit. BURM.

Donatio.] *Dominatio* legendum eſſe facile ex Salluſtii Catilina colligitur, tum ex tertia Ciceronis in Catilinam actione. REGIUS.

Eſſe credebat.] *Eſſe dicebat.* V. C. Alm. Obr.

Nam & illud apud Euripidem.] *Nam & illud extat apud E.* Steph. Vidov. Colon. Par. Vaſc. Gryph. Colin. Baſil. *nam & illud eſt apud.* Ald. Colon. marg. *illud erat.* Voſſ. ſec. Loc. Francius volebat *nam eſt illud a. E.*

Euripidem.] *In Phoeniſſis.* v. 639. apud Euripidem Etheocles fratrem exagitat, in eaque contentione ait merito illum appellari *Polynicem*, quaſi multum contentioſum, recteque illi inditum eſſe à patre nomen, ἔξιθι χώρας, ἀληθῶς δ᾽ ὄνομα Πολυνείκην πατὴρ ἔθετό σοι, θείᾳ προνοίᾳ νεικέων ἐπώνυμον. TURNEB. Euripidem & alios ſaepius ad Etymon alluſiſſe multis docet Hier. Colum. ad Ennii Andromach. p. 240. edit. ultimae. & ita Aeſchylus vim quamdam nomini Helenae ineſſe innuit, Agamem. 690. ubi vide Stanl. BURM.

Jocorum.] Fabius putat ex nomine ſumi *materiam jocorum* potius; quam *argumentorum*, quemadmodum multa Cic. jocatur in Verrem. *quod omnia verreret*, id eſt, raperet, *quod porcus*, id eſt ſordidus eſſet. ſic in oratione pro Roſcio Amer. in Phormionis teſtes, & pro Cluentio in Chryſogoni nomine jocatur. ſed de his fuſius *lib. 6. de riſu.* Item Eraſm. *in ſuo Eccleſ.* hunc locum prolixe tradit & docte. TURNEB.

Jocorum tamen.] *Locorum enim* Locat. Gryph. *jocorum enim.* Steph. Colin. Baſil. Vidov. *locorum cum ex eo.* Cod. Voſſ. pr. *locorum tamen.* Voſſ. ſec. & tert.

Complecti omnia.] *Complectiorem vel hac in.* MS. Voſſ. pr. & tert. f. *complecti omnes* ſc. perſonas.

Contenti rationem plura.] *Contra rationem plura.* Baſil. marg. *contenti rationem quaeſituris.* V. C. Alm.

Nunc ad res tranſeo.] Cicero *negotiis attributa* in quatuor diviſit, in *continentia* cum ipſo negotio, in ea quae ſunt *in rei geſtione*, *in negotio adjuncta*, *& in conſecutione.* de quibus omnibus hic agit Fabius. TURNEB.

Prima tractanda.] *Primo* malebat Francius.

Aut quare.] *Aut qua de re.* V. C. Alm. Obr.

runt, in duo genera, ſed quaternas utriuſque dividunt ſpecies: Nam fere verſatur *ratio faciendi* circa bonorum adeptionem, incrementum: conſervationem, uſum: aut malorum evitationem, liberationem, imminutionem, converſionem: namque & haec in deliberando plurimum valent. Sed has cauſſas habent recta: prava contra ex falſis opinionibus veniunt. Nam eſt his initium ex iis, quae creduntur bona aut mala, inde errores exiſtunt, & peſſimi affectus: in quibus ſunt *ira, odium, invidia, cupiditas, ſpes, ambitus, audacia, metus*, ceteraque generis ejuſdem. Accedunt aliquando fortuita, *ebrietas, ignorantia.* Quae interim ad veniam valent, interim ad probationem criminis: ut *ſi quis, dum alii inſidiatur, alium dicatur interemiſſe. Cauſſae* porro non ad convincendum modo quod objicitur, ſed ad defendendum quoque excuti ſolent, cum quis ſe recte feciſſe, id eſt honeſta cauſſa contendit, qua de re latius in tertio libro dictum eſt. *Finitiones* ex cauſſis interim pendent. *An tyrannicida, qui tyrannum, à quo deprehenſus in*

Quorum materia.] Locus hic eſt finalis. nam propter has res aliquid agere ſolemus. appellat autem *materiam* Fab. res ipſas, quas vel expetimus vel fugimus. eſt autem hic *locus* maxime proprius *deliberationis*, ut docet Hermogenes *libro ſecundo de Inventione.* Turn.

Conſervationem.] *Converſationem.* MS. Voſſ. pr. & tert.

Malorum evitationem.] In ſcrip. codicib. legitur duntaxat, *aut malorum evitationem, & imminutionem. namque & haec*, &c. Editor Leidenſis. *malorum evitationem, liberationem, imminutionem, tolerantiam namque.* Arg. Obr. *imminutionem contulerat.* V. C. Alm. *evitationem & imminutionem; namque &* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Namque haec in deliberando.] Licet ſic fere legatur, mihi tamen *namque* particula, ut ſenſui ipſi minus congrua expungenda, & *quae* relativum ejus loco videtur adſcribendum. ut legatur, *quae & in deliberando.* nam in conſultationibus haec omnia tractari ſolent. Regius. *namque & in del.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat. *quae & in delib.* Ald. *namque haec in del.* Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Sed has cauſas.] *Cauſas* dividit Cicero *in ratiocinationem*, quae maturo conſtat conſilio, & boni expetitione aut mali fuga ducitur: & *in impulſionem*, quae ex animi motu & affectione impellit ad aliquid agendum. Turneb.

Nam eſt his.] *Nam eſſe initium.* V. C. Alm. *nam eſt in his initium ex iis.* Ald. *nam eſt ex his initium iis.* Gryph. Colin. *nam eſt ex iis initium quae.* Vidov.

Quae credunt.] *Creduntur* legendum eſſe patet. Regius. *quae credunt.* MSS. Alm. Voſſ. uterque. Locat.

Inde errores.] Id eſt falſae opiniones. Turneb. *unde* Francius malebat.

Invidia cupiditas.] *Invidia, duplicitas, cupiditas.* MS. Voſſ. pr.

Accedunt.] *Accidit ur.* V.C. Alm. *Accidunt.* MSS. Vall. Voſſ. ſec.

Fortuita.] *Homines* (ut ajunt juriſconſulti) *omnia agunt aut propoſito, aut impetu, aut fortuito.* quibus de rebus agit hoc loco Fabius. Turneb. v. l. xi. §. 2. ff. de poenis.

Fortuita.] *Fortuna.* Locat. Ald. Baſil. Vidov. marg.

Probationem criminis.] *Criminum.* MS. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Dicatur interemiſſe.] *Dicitur.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *dicetur.* Steph. Obr. Oxon.

Cauſae porro.] *In ſtatu qualitatis* cauſas afferre ſolemus, ut factum eſſe noſtrum juſtum probemus. qua de re Fabius egit ultimo cap. lib. 3. Turneb.

Finitiones.] Fabius, ut initio pollicitus erat, non ſolum ea quae ſunt communia perſequitur, verum etiam ipſis cauſis & ſtatibus locos accommodat. Turneb. *Finitionis quoque quaeſtiones ex cauſis interim pendent.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Obrecht. *quoque quaeſtiones finitionis &c.* MS. Bal.

Pendent.] Id eſt pendentes, infirmae & inſtabiles ſunt, propter cauſſas, ut ea quae in aëre pendere videntur. niſi enim cauſae eſſent, definitiones ipſae firmiſſimae viderentur, neque de illis quicquam dubitaretur; ſed propter cauſas hujuſmodi in quaeſtionem revocantur. Regius.

An tyrannicida.] *An tyrannicida ſit.* Ald. Colin. *In*

in adulterio fuerat, occidit. An ſacrilegus, qui ut hoſtes urbe expelleret, arma templo affixa detraxit. Ducuntur argumenta & *ex loco.* Spectatur enim ad fidem probationis, *montanus an planus, maritimus an mediterraneus, conſitus an incultus, frequens an deſertus, propinquus an remotus, opportunus conſiliis an adverſus.* quam partem videmus vehementiſſime pro Milone tractaſſe Ciceronem. Et haec quidem ac ſimilia ad conjecturam frequentius pertinent: ſed interim ad jus quoque, *privatus an publicus, ſacer an profanus, noſter an alienus:* ut in perſona, *magiſtratus, pater, peregrinus.* Hinc enim quaeſtiones oriuntur: *Privatam pecuniam ſuſtuliſti, verum quia de templo, non furtum, ſed ſacrilegium eſt. Occidiſti adulterum, quod lex permittit: ſed quia in lupanari, caedes eſt. Injuriam feciſti, ſed quia magiſtratui, majeſtatis actio eſt.* Vel contra, *Licuit, quia pater eram, quia magiſtratus.* Sed circa facti controverſiam argumenta praeſtant, circa juris lites, materiam quaeſtionum. Ad qualitatem quoque frequenter pertinet *locus. Neque enim ubique idem aut licet, aut decorum eſt,* quinetiam in qua quidque civitate quaeratur, intereſt. Moribus enim & legibus diſtant. Ad commendationem quoque & invidiam valet. Nam & Ajax apud Ovidium, *Ante rates,* inquit, *agimus*

In tyrannicidam, qui tyrannum, quo deprehenſus. V. C. Alm.

Urbe expelleret.] *Ex urbe expelleret.* MS. Voſſ. tert.

Arma templo affixa.] Nam emeriti milites arma ſua templi poſtibus affigebant, iidem etiam ſpolia & arma hoſtium in ornamentum illic ponebant. TURNEB. quod factum a Romanis bello Punico ſecundo. Flor. II. 6.

Ex loco.] Vide haec latius apud Cornificium ad Herenn. lib. II. cap 4. ALMELOV.

Spectatur enim.] *Expectatur.* MSS. Voſſ. pr. & tert.

Vehementiſſime.] *Frequentiſſime.* MS. Voſſ. pr.

Pro Milone.] Cum ait, *Videamus nunc, id quod caput eſt, locus ad inſidias ille ipſe ubi congreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior, &c.* quae ſequuntur. TURNEB.

Et haec quidem.] Locus valet & *ad probandum* & *ad quaeſtionem* conſtituendam. Probare ſolet *in conjectura:* in caeteris ſtatibus non tam probat, quam quaeſtionem conſtituit, quamquam in his quoque interdum valet ad augendam culpam aut minuendam. *Idem.*

Sed interim locus quoque privatus.] Mendoſe *locos* legunt. ſed ne ſi *locus* quidem legatur, corrigitur hic ſenſus. redundaret enim *locus.* Quare illa particula *interim* eraſa, *in* praepoſitio videtur adſcribenda, & *loco* fortaſſe litera *s* eraſa legendum eſt hoc modo, *ſed interim in loco quoque.* ut verbum illud *ſpectatur* hic quoque intelligitur. Sic autem legendum etiam quae ſequuntur oſtendunt, *ut in perſona, pater, magiſtratus* &c. REGIUS. *ſed interim locus quoque.* Locat. *ad locus.* V. C. Alm. *ſed interim aditus quoque privatus.* MS. Voſſ.

Publicus an privatus.] Ut pro eodem Mil. *Inſidiator erat in foro collocatus, atque in veſtibulo ipſo ſenatus, &c.* TURNEB.

Sacer an profanus.] Ut ibidem, *de violatis Bonae Deae ceremoniis.* & iterum ibidem, *Comprehenſus eſt in templo Caſtoris ſervus P. Clodii, quem ille ad Cn. Pompejum interficiendum collocarat.* hanc quoque circumſtantiam maxime theologi tractant, ut videre potes latius apud *Eraſm. in Eccleſ.* Idem.

Suſtuliſti.] *Suſtulit.* Locat.

Quia magiſtratui.] *Quia magiſtratus.* Locat.

Majeſtatis actio.] *Magiſtratus actio.* V. C. Alm. *majeſtatis accuſatio eſt.* MS. Voſſ. ſec.

Neque enim ubique.] *Neque ubique.* Voſſ. Cod. pr.

Quin etiam.] *Cum etiam.* MS. Voſſ. pr.

Moribus enim, &c.] Nam cum ſint *aliae leges Lacedaemoniorum,* aliae *Athenienſium,* aliae *Romanorum,* diverſum proinde exoritur jus. Licebat Athenis ſedentaria opificia exercere, & oratoriam facultatem: neutrum licebat Lacedaemone. TURNEB.

Ante rates, &c.] Nam Ajax antea naves Graecorum

Digitized by Google

mus cauſſam, & mecum confertur Ulixes. Et Miloni inter cetera objectum eſt, *quod Clodius in monumentis ab eo majorum ſuorum eſſet occiſus.* Ad ſuadendi momenta idem valet. ſicut *tempus*, cujus tractatum ſubjungam. Ejus autem (ut alio loco jam dixi) duplex ſignificatio eſt. *Generaliter* enim & *ſpecialiter* accipitur. Prius illud eſt, *nunc, olim, ſub Alexandro, cum apud Ilion pugnatum eſt.* denique *praeteritum, inſtans, futurum.* Hoc ſequens habet & conſtituta diſcrimina, *aeſtate, hyeme, noctu, interdiu*: & fortuita, *in peſtilentia, in bello, in convivio.* Latinorum quidam ſatis ſignificari putaverunt, ſi illud *generale tempus*, hoc *ſpeciale* vocarent. Quorum utrorumque ratio & in conſiliis quidem, & in illo demonſtrativo genere verſatur: ſed in judiciis frequentiſſima eſt. Nam & juris quaeſtiones facit, & qualitatem

eorum ab incendio ſolus defenderat, cum caeteri duces fugiſſent, aut vulnerati eſſent. hoc igitur ipſo & ſe commendavit, & adverſario conflavit invidiam. *Idem.*

Ulyſſes.] *Ulyxes.* V. C. Alm.

Et Miloni.] Quod Cicero eleganter elevat, *An eo mors atrocior erit P. Clodii, quod is in monumentis maiorum ſuorum ſit interfectus? hoc enim ſaepe ab ipſis dicitur. Perinde quaſi Appius ille Coecus, &c.* quae ſequuntur. TURNEB.

Ad ſuadendi momenta.] Hinc illa Macedonum interrogatio, *Ecquid Romani volare poſſent, aut quo pacto Macedoniae montes eſſent tranſituri.* hinc Hannibalis in Italiam tranſgreſſi exhortatio ad milites, ut acriter pugnarent: quippe qui à tergo Alpibus, à latere duobus maribus clauſi, nulla ſperarent aufugia: at contra Rom. timidis eſſe licere, qui in tuta fugam ſuam conferre poſſent. & ſimilia alia. TURNEB. *ad ſuadendum momenta idem valent.* Ald. *ad ſuadendi m. i. valent.* Baſil.

Valet ſicut tempus.] *Valet tempus.* V. C. Alm.

Tempus.] Vide Cornif. ad Herenn. II. cap. 4. ALMEL.

Cujus tractatum.] *Cujus tractum.* MS. Voſſ. ſec.

Ejus autem.] Duplex eſt tempus: *generale*, quod citra circumſcriptionem dicitur, refferturque ad praeſens, praeteritum, & futurum, & χρόνος graece dicitur: *ſpeciale*, quod rei agendae vel non agendae opportunitatem aut importunitatem indicat, graece καιρός. hoc poſterius à quibuſdam dicitur *occaſio.* De hoc fuſiſſ. *Eraſ. in Eccleſ.* & Rodolph. *lib. 1. cap. 19.* TURNEB.

Alio loco.] Lib. 3. cap. 6. *de ſtatib.* TURNEB. *ejus autem eo loco jam dixi.* V. C. Alm.

Accipitur. Prius.] *Accipitur. nam olim ſub Alexandro.* MS. Voſſ. ſec.

Olim ſub Alexandro.] *Olim, tunc, ſub Al.* Locat. Ald. Vaſc. Steph. Colin. *nam olim tunc.* Ald. Baſil. marg.

Apud Ilion.] *Apud Illum.* V. C. Alm. Ovid. Remed. 163.

Pugnabant alii tardis apud Ilion armis.

Et fortuna in peſtilentia.] Sic quidem legitur in omnibus, quae mihi videre contigit, exemplaribus. ſed quid ſibi hoc loco fortuna velit, non video, niſi quod & ſenſui, & verborum contextui ita repugnat, ut alter minus percipiatur, alter incongruus fiat: neque enim ullum eſt verbum, ad quod referri poſſit. Quonam igitur pacto emendabitur hic locus? Nempe *fortuna* eſt forſitan eradenda, ac ejus loco *fortuita* ſunt reponenda, oppoſita namque ſunt *fortuita*, & *conſtituta.* hoc vero tempus, quod ſpeciale a quibuſdam vocari Fabius ait, occaſionem Cicero appellat, & definit lib. 1. de Invent. cap. 27. REGIUS. *& fortuna.* Locat.

Si illud generale tempus.] In codice Laurentii Vallae aliter ſcribitur, & longe melius, *Si illud generale, tempus: hoc ſpeciale, tempora vocarent.* TURNEB. & ita Locat. & Aldus & Baſil. ediderunt. *hoc ſpeciali tempora.* V. C. Alm. *hoc vero ſpeciale tempora.* Baſil. *illud generale, hoc ſpeciale tempus.* Colin. Steph. *illud generale tempus, hoc ſpeciale vocarent.* Gryph. Vidov. Obr. Oxon. *ſi illud generale tempus, hoc ſpeciale tempora vocarent.* MSS. Voſſ. pr. & ſeq.

Quorum utrorumque ratio.] *In cauſis ſuaſoriis* ſaepenumero tractatur *praeteritum, praeſens,* & *futurum tempus*: praeterea ſaepenumero quaeritur *de occaſione rei* & *opportunitate*: at in *genere demonſtrativo* laus hominum in tria tempora dividitur, ut docuit Fabius libro tertio. TURNEB.

In illo demonſtrative genere.] *Genere* non eſt in c. Voſſ. pr.

Nam & juris quaeſtiones.] Legitimae nonnullae quaeſtiones à tempore oriuntur: ut *ſi quis adulterum, qui effugerit, poſtea repertum interfecerit.* Tempus quoque interdum facit qualitatem aſſumptivam, *ut cum accuſatur comeſſator in peſtilentia.* nam quam-

Digitized by Google

tatem diſtinguit, & ad conjecturam plurimum confert: ut cum interim probationes inexpugnabiles afferat, quales ſunt, ſi dicatur (ut ſupra poſui) *ſignator, qui ante diem tabularum deceſſit:* aut *commiſiſſe aliquid, vel cum infans eſſet, vel cum omnino natus non eſſet.* praeter id, quod omnia facile argumenta aut ex iis, quae ante rem facta ſunt, aut conjunctis rei, aut inſequentibus ducuntur. Ex antecedentibus, *Mortem minatus es, noctu exiſti, proficiſcentem anteceſſiſti.* Cauſſae quoque factorum praeteriti ſunt temporis. Secundum tempus ſubtilius quidam, quam neceſſe erat, diviſerunt, ut eſſet juncti, *ſonus auditus eſt:* adhaerentis, *clamor ſublatus eſt:* inſequentis illa, *latuiſti, profugiſti, livores & tumores apparuerunt.* Iiſdem temporum gradibus defenſor utetur ad detrahendam ei, quod objicitur, fidem. In his omnis factorum dictorumque ratio verſatur, ſed dupliciter. Nam fiunt quaedam, quia aliud futurum eſt: quaedam, quia aliud antea factum eſt: ut *cum objicitur reo*

quamquam comeſſari per ſe fortaſſis turpe non videatur, illo tempore tamen turpe erat. Haec fuſius apud *Eraſm. in Eccleſ.* Turneb.

Ut cum interim.] *Ut qui interim.* Ald.

Ut ſupra poſui.] Cap. 5. hujus libri.

An commiſiſſe aliquid.] Hic quoque locus accurata emendatione indigere videtur, quae ſic adhiberi poteſt, ſi, *an* particula expuncta, *aut* disjunctio reponatur, hoc modo: *deceſſit, aut commiſiſſe aliquid, vel cum infans eſſet.* Regius. *an.* Locat. *deceſſit, commiſiſſe aliquid.* Ald.

Cum omnino natus.] Ita ſe defendit agnus apud Phaedr. lib. 1. fab. 1. *equidem natus non eram.* vide Aicen. & Ciceron. pro Quinct. c. 29. Almel. *cum adhuc tactus non erat.* V. C. Alm. *vel cum adhuc omnino natus.* Ald. Obr.

Praeter id.] Docere nititur latiſſime patere temporis rationem. nam (ut docuit cap. 8.) *argumenta* omnia *ducuntur aut ex praeterito tempore, aut praeſenti, aut futuro.* Turneb.

Aut inſequentibus.] *Aut conſequentibus.* Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Mortem minatus es.] *Eſt.* Ald.

Cauſae quoque factorum.] *Tempus praeſens* hoc loco metimur ex ipſo facto, ac proinde non neceſſarium eſt, cum cauſae factum praecedant, ſint praeteriti temporis. Turneb.

Sed tempus.] *Secundum tempus.* MSS. Bodl. Joan. Voſſ. pr. & ſec. Andr. Obr. Sichardus & Baſil. marg. recte, ut puto, & confirmatur ex lib. VII. 2. *quaeſtio an fecerit incipit a ſecundo tempore,* &c. ubi vide quae notamus. error ex compendiaria ſcriptione *ſed* pro *ſecundum.* Burm.

Neceſſe erat, diviſerunt.] *Neceſſe erit,* omiſſo τῷ *diviſerunt.* V. C. Alm.

Ut eſſet juncti.] *Junctum* appellare videtur *tempus*, quod paulum antecedit, ſed tamen quaſi praeſens eſt, & cum facto jungitur: *adhaerens* vero, quod omnino praeſens eſt, & facto ipſi adhaeret. Alii tamen *junctum* pro praeſenti interpretantur, *adhaerens* vero pro annexo & quaſi praeſenti. Hoc autem nimis eſt affectatum, & alioqui ſupervacaneum. Turneb. *ut eſſet junctis.* V. C. Alm. & Voſſ.

Sonus auditus.] *Somnus & auditus.* MS. Voſſ. ſec.

Inſequentis illa.] *Inſequentis ſunt illa.* MS. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. *& inſequentis illa.* V. C. Alm.

Livores & tumores.] Haec omnia, quae hic tractantur, referri debent *ad locum ab adjunctis.* nam, ut ait Cicero, in eo loco tractatur *quid ante rem fuerit, quid cum re, quid poſt rem.* Turneb.

Quod objicitur.] *A quo objicitur.* MS. Bodl. Andr.

In his omnis.] *In iis.* Ald.

Nam fiunt quaedam.] Quaedam facta rationem habent *ad futurum*, quaedam *ad praeteritum:* atque ea de cauſa fiunt: quo fit, ut in ipſis factis trium temporum ratio concipiatur. Turneb.

Ut cum objicitur.] *Ut cum objicitur quidem reo lenocinium, qui ſpecioſam adulterio damnatam emerit, aut parricidium reo luxurioſo.* Andr. *ut cum objicitur quidem reo lenocinii, quod ſpecioſam adulterio damnatam* &c. MS. Bodl. *ut cum objicitur reo leocinii, quod ſpecioſam* &c. V. C. Alm. Obrecht. *ut c. ob. r. leocinii ſpecioſae marito, quod ſpecioſam adul.* Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Oxon. *ut cum objicitur reo lenocinii ſpecioſe marito.* Cod. Voſſ. pr. & tert. *ſpecioſaeque marito.* Voſſ. ſec. nos expreſſimus codicum veterum ſcripturam. niſi quod malle-

reo lenocinii, quod ſpecioſam adulterii damnatam quamdam emerit, aut parricidii reo luxurioſo, quod dixerit patri, *Non amplius me objurgabis:* Nam & ille, non quia emit, leno eſt: ſed, quia leno erat, emit. Nec hic, quia ſic erat locutus, occidit: ſed, quia erat occiſurus, ſic locutus eſt. *Caſus* autem, qui & ipſe praeſtat argumentis locum, ſine dubio eſt ex inſequentibus: ſed quadam proprietate diſtinguitur: ut ſi dicam, *Melior dux Scipio quam Annibal: vicit Annibalem. Bonus gubernator: numquam fecit naufragium. Bonus agricola: magnos ſuſtulit fructus.* Et contra, *Sumptuoſus fuit*, *patrimonium exhauſit*, *turpiter vixit.* vel, *omnibus inviſus eſt.* Intuendae ſunt, praecipueque in conjecturis, & *facultates.* Credibilius eſt enim occiſos à pluribus pauciores, à firmioribus imbecilliores, à vigilantibus dormientes, à praeparatis inopinantes. Quorum contraria in diverſum valent. Haec & in deliberando intuemur, & in judiciis ad duas res ſolemus referre, *an voluerit quis*, *an potuerit.* nam & voluntatem ſpes facit. Hinc illa apud Ciceronem conjectura: *Inſidiatus eſt Clodius Miloni, non Milo Clodio: Ille cum ſervis robuſtis, hic cum mulierum comitatu: ille in equo, hic in rheda: ille expeditus, hic penula irretitus.* Facultati autem licet inſtrumentum conjungere. Sunt enim in parte facultatis & copiae. Sed ex inſtrumento aliquando etiam ſigna naſcuntur, ut *ſpiculum in corpore inventum.* His adjicitur *modus,*

mallemus etiam, *adulterii quondam damnatam.*

Reo lenocinii.] *Lenocinium facit*, qui quaeſtuaria habet & meritoria corpora. eodem crimine tenetur, qui ſinit uxorem ſuam adulterari. TURNEBUS.

Reo luxurioſo.] **Reo luxurioſoque dixerit.* Voſſ. ſec.

Nec hic quia.] *Nec non* eſt in Cod. Voſſ. pr.

Caſus autem.] Subjicit Fab. quoque *caſum tempori futuro.* obſervatur autem in ipſo rei exitu & eventu: itaque de eo fuſius agetur in eventis. TURNEBUS. *Is autem qui.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Ex inſequentibus.] *Ex ſequentibus.* Cod. Voſſ. pr.

Vicit Annibalem.] *Vicit enim Ann.* Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr. Oxon.

Vel omnibus inviſus.] Vallae liber non habet *vel. quod vel omnibus.* Ald.

Intuendae ſunt.] *Facultatem* appellat opportunam & commodam rei gerendae poteſtatem, & quandam quaſi facilitatem. eſt autem hic locus magna ex parte conjecturalis, ut docebit Fabius lib. 7. cap. *de conjectura.* Exemplum eſt in oratione Cic. pro Sex. Roſcio Amerino, *Videamus nunc, & quae facultates ſuſcipiendi maleficii fuerint, &c.* quae ſequuntur. Vide fuſe *Eraſm. in Eccleſ.* TURNEB.

Praecipueque.] *Praecipue.* Ald.

Occiſos.] Non habet Cod. Voſſ. ſec.

Vigilantibus dormientes.] Exemplum eſt apud Cic. *in oratione pro Sext. Roſcio de duobus juvenibus:* & Valerium Maximum. TURNEB.

Inopinantes.] *Inopinatos.* Vallae liber. & Voſſ. pr. ſec. & tert.

In judiciis.] *In diviciis.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Apud Ciceronem.] Cap. xx. ubi tamen haec ad verbum non reperiuntur, ſed in ſummam ſunt a Fabio collecta.

Hic cum mulierum.] *Hic eſt mulierum comitacio.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Ille in equo.] *In equis.* V. C. Alm. unde Francius faciebat, *ille eques.* cui magis faverent Voſſ. pr. ſec. & tert. qui habebant, *ille equis*, *hic rheda.*

Facultati autem licet.] *Facultati autem inſtrumentum contingere.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Facultatis & copiae. Sed.] *Facultates & copia ex inſtrumento aliquando etiam ſic naſcuntur.* V. C. Alm.

Aliquando.] *Alia etiam ſigna.* Cod. Voſſ. pr.

Modus.] Hic locus inſtrumento tam vicinus eſt, ut

dus, quem τρόπον dicunt, quo quaeritur, quemadmodum quid ſit factum: id quod tum ad qualitatem ſcriptumque pertinet: ut, *ſi negemus, adulterum veneno licuiſſe occidere, ſed ferro oportuiſſe.* tum ad conjecturam quoque: ut, *ſi dicam bona mente factum, ideoque palam: mala, ideoque ex inſidiis, noctu, in ſolitudine.* In rebus autem omnibus, de quarum vi aut natura quaeritur, quaſque etiam citra complexum perſonarum, ceterorumque, ex quibus ſit cauſſa, per ſe intueri poſſumus, tria ſine dubio rurſus ſpectanda ſunt, *an ſit, quid ſit, quale ſit.* Sed quia ſunt quidam loci argumentorum his omnibus communes, dividi haec tria genera non poſſunt, ideoque locis potius, ut in quoſque incurrent, ſubjicienda ſunt. Ducuntur igitur argumenta *ex*

ut prope ſit idem. de quo item fuſe *Eraſm. in Eccleſ.* TURNEB.

Idque ad qualitatem.] Sic quidem legitur. ſed forſitan *is cum* recte legeretur, ut intelligamus, *modum*, cum ad qualitatem ſcriptumque, tum ad conjecturas quoque pertinere, ut mox addit. REGIUS. *idque ad qualitatem.* Cod. Voſſ. pr. & tert. Locat. Ald. *idque tum ad qualitatem ſcripti pertinet.* MSS. Bodl. Alm. Andr. *id quod tum ad q. ſcripti p.* MS. Bal. *id quod ad qualitatem ſcriptumque.* Baſil. *quantum ad qualitatem ſcriptumque pertinent.* Cod. Voſſ. ſec. *idque tum ad q. ſcriptumque.* Vidov. Colin. Obr.

Adulterum ferro occidiſſe, ſed veneno oportuiſſe.] Menda huic ſenſui ineſſe deprehenditur, quae mihi facile tolli poſſe videtur, ſi illi ablativi *ferro* & *veneno* ſibi invicem ceſſerint locis, & legatur, *ut ſi negetur adulterum veneno occidiſſe, cum ferro licuiſſet occidere.* Nam adulterum cum adultera deprehenſum ferro impune interficere licebat, non autem veneno. REGIUS. *adulterum veneno occidiſſe, cum ferro licuiſſet occidere, ſed vel opportuiſſet.* Ald. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *ſed vel oportuiſſe.* Cod. Voſſ. pr. tert. Sich. Baſil. *ſed ut oportuiſſe.* Voſſ. ſec. *adulterum ferro occidiſſe, cum veneno l. o. ſ. v. oportuiſſe.* Locat. *adulterio eum veneno licuiſſe occidere tum.* reliquis omiſſis V. C. Alm. *adulterum veneno licuiſſe occidere, ſed ferro oportuiſſe.* Obr. Oxon. forte *telo oportuiſſe*, quae vox in illa particula *vel* latet.

Tum ad conjecturam.] *Ad conjecturas.* V. C. Alm. Voſſ. ſec. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. *conjectura quoque.* Voſſ. pr. & tert. *tum vel ad conjecturas.* Locat. ſed *vel* deleri juſſit jam Regius.

Ideoque ex inſidiis.] *Ideo.* V. C. Alm. & Voſſ. pr. ſec. & tert.

Nocte.] *Noctu* omnes ferè ſcripti & editi. praeter Voſſ. tert. qui *nocte.*

In rebus autem.] Hactenus Fabius egit de locis illis, qui *rhetorici* appellantur, magiſque ad *hypotheſin* referuntur: nunc de illis, qui *dialectici* vocantur, magiſque ad *theſin* referuntur. quanquam (ut antea diximus) utrique loci & *hypotheſi* & *theſi* ſubſervire poſſunt. TURNEB.

De quarum.] *De earum.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Citra complexum.] *Circa.* V. C. Alm. & Voſſ. pr. & tert.

Sit cauſſa.] *Fit*, loco illius ſubjunctivi *ſit*, mihi legendum videtur. cauſſa enim fit ex circumſtantiarum complexu, citra quem non *cauſſa*, ſed *quaeſtio* dicitur. REGIUS.

Sed quia ſunt.] Aggreſſurus *locos topicos* objectioni ſtatim occurrit. nam cum ſint *tres quaeſtiones*, locos ſuppeditare debuit uniuſcujuſque proprios, atque ita dividere in quaeſtiones locos topicos: quod tamen fieri non potuit, quia, quanquam quidam proprii ſunt alicujus quaeſtionis, multi tamen ſunt omnium communes. TURNEB.

His omnibus.] *Omnibus.* Cod. Voſſ. pr. ſec. & tert.

Dividi haec tria.] Sic quidem recte legi videtur. ſed acutius intuenti *in* praepoſitionem a ſenſu deſiderari liquebit. ut legatur *dividi in haec tria genera non poſſunt.* Nam loci quidam argumentorum, quia ſtatibus omnibus ſunt communes, commodo in omnes ſtatus diſtribui non poſſunt. REGIUS. *dividi haec tria.* V. C. Alm. Loc. Obr. *dividi haec in tria genera.* Ald. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Aſcenſius retinet veterem lectionem, ut dividi, ſit ſeparari, haec tria genera, *an ſit, quid ſit, quale ſit.*

Ut in quoſque incurrent.] Editio Lugdunenſis aliaeque complures ejiciunt *in.* Quiſquis autem primus ſuſtulit, nimium certe ingenio ſuo indulſit, neque Latini ſermonis genium, ad quem conſervandum ea praepoſitio hic neceſſario requiritur, animadvertit. Sed nec prorſus ſine auctoritate voculam eam in textum retulimus, ſecuti editiones Aldi, Vaſcoſani, Stephani. GIBSON. deeſt *in.* V. C. Alm. Voſſ. M. ſec. & tert. edition. Locatelli. Gryph. Colin. *ut quouſque incurrent.* Baſil. male rejici praepoſitionem *in* apparet ex ſimili *loco*

Digitized by Google

ex finitione, ſeu *fine:* nam utroque modo traditur. Ejus duplex ratio eſt. Aut enim ſimpliciter quaeritur, *ſitne hoc virtus.* aut antecedente finitione, *quid ſit virtus.* Ita aut univerſam vim verbi complectimur, ut, *Rhetorice eſt bene dicendi ſcientia*, aut per partes, ut, *Rhetorice eſt recte inveniendi, & diſponendi, & eloquendi cum firma memoria, & cum dignitate actionis, ſcientia.* Praeterea finimus aut vi, ſicut ſuperiora. aut ἐτυμολογίᾳ, ut *aſſiduum* ab aere dando, & *locupletem* à locorum, *pecunioſum* à pecorum copia. Finitioni ſubjecta maxime videntur *genus*, *ſpecies*, *differens*, *proprium.* Ex his omnibus argumenta ducuntur. *Genus* ad probandam ſpeciem minimum valet, plurimum

loco lib. 1. cap. 5. *neque artem Grammaticam componere aggreſſi ſumus, ſed cum in ordinem incurreret, inhonoratam tranſire noluimus.*

Subjicienda.] *Objicienda.* Voſſ. tert. ſed correctum *ſubjicienda.*

Ducuntur igitur.] *Ducuntur ergo.* Cod. Voſ. ſec. Ald. Locat. Baſil. Gryph. Colin.

Ex finitione.] Quoniam autem nemo quaerit naturam eorum, quae non ſunt, ideo primum locum tenet ὅρος: quem quidam *finem* aut *finitionem*, alii *definitionem* appellare maluerunt. TURNEB. *ducuntur argumenta & finitione.* Voſ. pr.

Modo traditis] *Modo dicitur vel traditur.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Ejus duplex ratio eſt.] *Nam duplex ejus modus eſt.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Aut enim.] Primum quaerimus in definitione de tota rei eſſentia, poſtea nonnunquam quaerimus, an alicui ſingulari illa ſpeciei & formae definitio competat. Poteſt autem hoc loco etiam optime legi, *Aut enim ſimpliciter quaeritur quid ſit virtus, aut antecedente finitione, ſitne hoc virtus.* TURNEB..

Sitne hoc virtus.] *Sitne hoc dictum.* V. C. Alm. *ſitne haec virtus.* Voſſ. pr.

Aut antecedente.] *Aut praecedente.* V. C. Alm. Locat. Ald. *aut cedente.* Voſſ. pr. & tert.

Quid ſit virtus.] *Aut quid ſit virtus.* Ald.

Ita ut univerſam.] *Aut* legendum eſſe loco illius *ut* particulae, facile ex altera disjunctiva, quae ſubjicitur, apparet. Sed aliud quoque, & quidem majus, flagitium mihi in hoc ſenſu ineſſe videtur. Non enim *univerſam*, ſed *in univerſum* forſitan eſt legendum: ut *in univerſum*, & *per partes*, tamquam oppoſita disjungantur. REGIUS. In codice Veneto ſcribitur, *ita aut univerſam vim verbi complectimur:* ut haec efficiant ſuperiorum interpretationem, alio quam dicimus ſenſu. TURNEB. *ita aut univerſam vim verbi complectimur.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ven. Par. Obrecht. *ita aut in univerſum vim verbi com.* Ald. *Id aut univerſum complectimur.* MS. Joan. & Voſſ. pr. & tert. *Id aut in univerſum verbis com.* Steph. Baſil. Colin. *Id aut univerſum verbis complectimur.* Voſſ. ſec. & alii.

Ut Rhetorice eſt, &c.] *Duplex* eſt Cic. *definitio.* nam *altera* explicat notionem & proprietatem rei: altera formarum aut partium enumeratione rem complectitur. Vide Cic. in Partitionibus, & 2. *de Orat.* TURN. haec verba *Rhetorice eſt bene dicendi ſcientis, aut per partes, ut* deerant in V. C. Alm.

Ut Rhetorice.] *Aut.* Voſſ. ſec.

Aut ἐτυμολογίᾳ.] Solemus nonnunquam definire à vi ſeu interpretatione nominis ſeu vocabuli, quam appellant *etymologiam*, id eſt, *veriloquium*, Cic. *notationem:* propterea quod nominis interpretatio rei veritatem ſolet indicare. Vide Ciceronem in Top. cap. 8. & 2. de Orat. & Eraſmum *in Eccleſiaſte.* TURNEB.

Aſſiduum.] Vide Cic. *in Top.* & Gellium *lib.* 15. Fabium 7. cap. 4. Cic. item 2. *de Rep. Pecunioſos à* pecore, & *locupletes à* locorum poſſeſſione appellatos dicit. *Idem. ut ſi aſſiduum.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Ab aere dando.] Etymologiae magis convenit, ut *aſſe* legitur. Id quod ex Ciceronis Topicis facile comprobatur. REGIUS. *ab aſſe* lectio primo intuitu ſana, quamque exhibent Editiones Andreae Pariſienſis, Vaſcoſani, Stephani, (Gryphii.) Hac tamen rejecta in duriorem inciderunt alii, *aſſiduum ab aere dando.* GIBSON. *ab eſſe dando.* Colin. Vidov. *ab aere dando* tamen V. C. Alm. Ald. Baſil. & alii. & firmat. Cicer. in Topic. cap. 11. ſed Chariſ. lib. 1. Inſt. Gram. p. 58. *ditiores qui aſſes dabant aſſiduos dictos* vult. vid. Voſſii Etymolog. & de altera hujus vocis ſignificatione Gronov. de Pecun. Veter. IV. cap. 9. BURM.

Finitioni ſubjecta.] Haec idcirco *definitioni* ſubjecta videntur, propterea quod ad rem definiendam conducunt, & nonnunquam in eandem definitionem omnia concurrunt. Vid. Cic. in Top. 2. de Orat. Fab. lib. 7. cap. 4. TURNEB. *finitionis ſubjecta maxime dividentur genus &c.* V. C. Alm.

Genus ad probandam ſpeciem.] *Affirmative* non poſſumus argumentari *à genere ad ſpeciem*, ſed *negative*,

rimum ad refellendam. Itaque *non, quia eſt arbor, platanus eſt: at, quod non eſt arbor, utique platanus non eſt. Nec, quod non eſt virtus, utique poteſt eſſe juſtitia.* Itaque à genere perveniendum eſt ad ultimam ſpeciem: ut *homo eſt animal*, non eſt ſatis: id enim genus eſt: *mortale*, etiam ſi eſt ſpecies, cum aliis tamen communis finitio: *rationale*, nihil ſupererit ad demonſtrandum, quod velis. Contra ſpecies firmam probationem habet generis, infirmam refutationem. Nam, *quod juſtitia eſt, utique virtus eſt: quod non eſt juſtitia, poteſt eſſe virtus, ſi eſt fortitudo, conſtantia, continentia.* Numquam itaque tolletur à ſpecie genus, niſi omnes ſpecies, quae ſunt generi ſubjectae, removeantur: hoc modo, *Quod neque immortale eſt, neque mortale, animal non eſt.* His adjiciunt *propria*, & *differentia*. Propriis confirmatur finitio; differentibus ſolvitur: *Proprium* autem eſt, aut quod ſoli accidit, ut homini *ſermo, riſus*: aut quod utique accidit, ſed non ſoli, ut igni *calefacere*. Et ſunt ejuſdem rei plura propria, ut ipſius ignis *lucere, calere*. Itaque quodcumque proprium deerit, ſolvet finitionem:

gative, niſi omnes ſpecies ſubjiciamus, aut genus univerſaliter capiamus. TURNEB.

Non quia eſt arbor.] *Non quae.* V. C. Alm.

Utique.] Non habet Voſſ. pr. ſec.

Nec quod eſt virtus utique non poteſt.] Tametſi ita fere legitur, mihi tamen *non* particula e ſuo loco in alienum tranſlata videtur: nam, ut hoc quoque exemplo probetur, genus ad refellendam ſpeciem plurimum valere, legendum eſt hoc modo. *Nec quod non eſt virtus, utique poteſt eſſe juſtitia.* REGIUS. ita Cod. Voſſ. ſec. Stephan. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. *nec quod virtus eſt, utique non poteſt eſſe injuſtitia.* V. C. Alm. reliqui *nec quod non eſt virtus, utique non poteſt eſſe juſtitia.* ſed nos meliores ſecuti ſumus.

Itaque à genere.] *Definitionis* eſt *canon* ex Cicerone deſumptus. ſic enim ille praecipit, ut cum ſumpſerimus ea, quae ſunt rei, quam definire velimus, communia, tantiſper perſequamur, dum ad id, quod proprium eſt, perveniamus. Vide Cic. in Top. TURNEB. Argumentum à genere ad ſpeciem valet negative, affirmative non item. PITHOEUS. *Itaque genere.* Vallenſis & Alm. & Voſſ. pr. & tert. Ald. *ita genere.* Voſſ. ſec.

Quod velis.] *Quid velis.* Vall. liber.

Contra ſpecies.] Quia *genus* in ſpecies ſine ullius praetermiſſione dividitur, & *ſpecierum differentiae* ad caput generis quaſi fontem referuntur. TURNEB.

Quod non eſt juſtitia.] *Quod non juſtitia.* Voſſ. pr. & tert.

Si eſt fortitudo.] *Ut ſi eſt.* Locat. Ald. Baſil. Sich. Par. Gryph. Colin. *ut eſt.* Voſſ. tert. Steph. *ſi eſt.* V. C. Alm. Lugd. Obr. Oxon.

Nunquam itaque tolletur.] Id quod in Top. ait, *Forma enim à genere, quoad ſuum nomen retinet, nunquam ſejungetur.* TURNEB.

Niſi ut omnes ſpecies.] *Niſi omnes.* Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obrecht. Oxon.

Removeantur.] *p̄moveantur.* V. C. Alm.

Quod immortale eſt, neque mortale animal non eſt.] Mendoſe ſic legitur: emendate autem ſi *neque* particula iterum adſcribatur, hoc modo. *Quod neque immortale eſt.* REGIUS. Dictum eſt hoc ex opinione Platonis, *qui deos quoſdam animalia eſſe immortalia dicebat*, ut Lunam, Solem, & reliquos planetas. TURNEB. *animal eſt.* V. C. Alm.

Propriis.] *A propriis.* Cod. Voſſ. pr. ſec. & tert.

Solvitur.] Non habet. V. C. Alm.

Proprium autem.] Dialectici *quadruplex* agnoſcunt *proprium*; Fabius duntaxat *duplex*, quod convenit *ſoli*, & quod *omni*, ſed non ſoli. Vid. Eraſ. *in Ecc.* TURNEB.

Quod ſoli accidit.] *Quidquid ſoli.* V. C. Alm.

Itaque quodcunque proprium.] Si definitionem alicujus rei feceris, cui aliqua rei ipſius proprietas repugnet, *definitio* infirmabitur: nec tamen bona erit protinus *definitio*, quae proprietates quaſdam habebit. nam quaedam propria non conveniunt *ſoli*. Poteſt etiam intelligi primum membrum hoc modo, ut dicatur mala definitio, quae non perſecuta ſit ea, quae ſunt communia, ad ipſam uſque proprietatem. TURNEB.

Solvet finitionem.] *Solvit* & mox *confirmat.* V. C. Alm.

nem: non utique quodcumque erit, confirmabit. Saepiſſime autem, quid ſit proprium cujuſque, quaeritur: ut ſi per ἐτυμολογίας dicatur, *Tyrannicidae proprium eſt tyrannum occidere*, negemus. non enim, ſi traditum ſibi eum carnifex occiderit, tyrannicida vocetur: nec, ſi imprudens vel invitus. Quod autem proprium non erit, differens erit, ut, *aliud eſt ſervum eſſe, aliud ſervire:* qualis eſſe in addictis quaeſtio ſolet, *Qui ſervus eſt, ſi manumittatur, fit libertinus, non itidem addictus:* & plura, de quibus alio loco. Illud quoque *differens* vocant, quum, genere in ſpecies diducto, ſpecies ipſa diſcernitur. *Animal*, genus: *mortale*, ſpecies: *terrenum vel bipes*, differens. Nondum enim proprium eſt, ſed jam differt à marino vel quadrupede. Quod non tam ad argumentum pertinet, quam ad diligentem finitionis comprehenſionem. Cicero *genus & ſpeciem*, quam eamdem *formam* vocat, *à finitione* diducit, & iis, quae ad aliquid ſunt, ſubjicit: *ut ſi is, cui argentum omne legatum eſt, petat ſignatum quoque, utatur genere: at ſi quis, cum legatum ſit ei, quae viro materfamilias eſſet, neget debere ei, quae in manum non convenerit, ſpecie:* quoniam duae formae ſint matrimoniorum. Diviſione autem adjuvari finitionem docet, eamque

C. Alm.

Saepiſſime autem.] De hoc vide lib. 7. cap. 4. TURNEB.

Tyrannicida vocetur,] *Vocatur.* Cod. Voſſ. pr. & tert. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *dicatur.* Voſſ. ſec. Steph.

Quod autem proprium.] *Differens* duobus modis Fabio accipitur, pro eo, quod proprium non eſt, ſed diſſidet, ac diſcrepat: tum pro eo, quod genus dividit, & ſpeciem conſtituit, quo ſane modo uſurpatur à dialecticis. TURNEB.

Qualis eſſe in addictis.] Ut cum quaeritur an *addictus*, quem lex ſervire, donec ſolverit, jubet, *ſervus* ſit. *Idem. qua vel eſſe in additis.* Cod. Voſſ. pr. *qua vel eſſe in addictis.* Voſſ. tert. vide *de addictis* ſupr. lib. III. 6.

Qui ſervus eſt.] *Si ſervus eſt.* V. C. Alm.

Non idem addictus.] *Itidem*, hoc eſt ſimiliter, non *idem* legendum eſt. REGIUS. *Non idem.* V. C. Alm. Voſſ. pr. ſec. & tert. *non item* volebat Francius.

Diducto.] *Deducto.* Voſſ. pr. ſec. tert. *Diducto* legendum eſt, ut pro *diviſo* accipiatur.

Jam differt à marino.] *Differet.* V. C. Alm. Ald. *jam* omittit Locat.

Vel quadrupede.] Francius volebat *&* *quod.*

Ad diligentem finitionis comprehenſionem.] Superius *differens* maxime valet ad argumentandum, quoniam infirmat *definitionem*: poſterius non ad argumentandum, ſed ad definiendum. nam dialectici *definitionem* conſtituunt ex *genere* & *differentia*. TURNEB.

Comprehenſionem.] *Compreſſionem.* V. C. Alm. Voſſ. pr. & tert.

Cicero genus & ſpeciem.] Vide Cic. in Top. ex quo haec deſumpta ſunt. TURNEB.

Si cui argentum.] De hoc legato vide Ulpian. l. 19. ff. de aur. & arg. leg. & Cujac. Obſerv. VI. cap. 31. ALMEL.

Quae viro materf.] *Quaero materf.* V. C. Alm.

Specie.] *Species.* V. C. Alm.

Duae formae.] *Duae* ſunt *ſpecies nuptiarum*: aut enim fiunt *per coëmptionem*, quando mulier in viri manum convenit, ejuſque poteſtatem. erant autem hae nuptiae legitimae, ac illa, quae ita convenerat *in manum*, dicebatur materfamilias. erant aliae quoque nuptiae, *quae citra coëmptionem fiebant*, quibus uxores habebantur ſolo uſu, ut *concubinae*. De his latius Boëtius *in Top. Cic.* TURNEB. vide doctores juris in l. 195. §. 1. de V. S. & Gell. XVIII. 6. ALMEL.

Diviſione autem.] Quaedam ſunt etiam definitiones diviſionum & partitionum, ut docet Cicer. *in Top.* quae fiunt vel enumeratione *formarum*, vel enumeratione *partium*. Differunt autem partes à formis, quod illae ſunt tanquam quaedam membra, neque nomen totius uſurpant, hae autem notiones ſunt quaedam generis ſubjectae, quae generis nomen ſibi vendicant. Latius haec apud Cic. *in Topic.* & Eraſm. *in Eccleſ.* & Fab. *lib. 7. cap. 5.* TURNEB. *diviſione aut.* Cod. Voſſ. pr.

Illa

Digitized by Google

que differre à partitione: quod haec ſit totius in partes, illa generis in formas. Partes incertas eſſe, ut, *quibus conſtet reſpublica:* formas certas, ut, *quot ſint ſpecies rerumpublicarum*, quas tres accipimus, quae populi, quae paucorum, quae unius poteſtate regerentur. Et ille quidem non his exemplis utitur, quia, ſcribens ad Trebatium, ex jure ea ducere maluit: ego apertiora poſui. *Propria* vero ad conjecturae quoque pertinent partem: ut proprium eſt boni, *recte facere:* iracundi, *verbis excandeſcere.* At contra quaedam in quibuſdam utique non ſunt, & ratio, quamvis ex diverſo, eadem eſt. *Diviſio* & ad probandum ſimili via valet, & ad refellendum. Probanti interim ſatis eſt unum habere, hoc modo, *Ut ſit civis quis, aut natus ſit oportet, aut factus.* Neganti, utrumque tollendum eſt, *nec natus,*

nec

Illa generis.] *Illae.* Cod. Voſſ. pr.

Partes incertas.] Certus eſt ſemper *formarum* numerus: itaque aliquam in diviſione omittere, peccatum ſit: ſaepenumero vero ſolet infinitior eſſe partium numerus, ut, ſi quam omittas, non magnopere erres. TURNEB.

Ut quibus conſtet.] *In quibus.* V. C. Alm.

Quas tres accipimus.] *Democratia* dicitur reipub. ſpecies, cum poteſtas eſt omnis penes populum, ut olim Athenis: *Oligarchia*, cum paucorum dominatu reſp. gubernatur: *Monarchia*, cum unus imperat. Addunt alii *Ariſtocratiam*, cum optimates imperant, ſed referri poteſt ad *Oligarchiam.* TURNEB. *accepimus.* Obr.

Et ille quidem non his.] Ad Trebatium enim libro, huic uni rei deſtinato, copioſius omnia executus eſt. *Idem. & ille qui non.* Cod. Voſſ. pr.

Propria.] Non ſolum *proprio* utimur ad finitionis confirmationem, ut antea docuit Fabius, verum etiam ad conjecturae probationem: *ut ſi de alicujus probitate dubites*, eam colligere poſſis ex bonitatis proprietate. TURNEB.

Ut proprium eſt boni, recte facere, iracundi verbis excandeſcere.] Quam ob cauſſam haec lectio a nonnullis rejicerereretur neſcio. Ego certe eam, cum per ſe aptam, tum munitam auctoritate editionum Aldinae, Sichardi, Pariſienſis, Vaſcoſani, Stephani (Baſileenſis, Gryphii, Colinei, Vidovaei, Obrechti) amplectendam eſſe omnino exiſtimavi. Quam autem in ejus locum ſuffecerant (*ut quia proprium eſt boni, recte facere, iracundi verbis excandeſcant*) merito rejiciendam. GIBSON. *quia propria.* V. C. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert. Locat.

Eſſe credatur.] Emendate in quibuſdam exemplaribus *excandeſcere* ſcriptum eſſe loco illorum verborum *eſſe credatur*, animadverti. eſt enim iracundi proprium verbis excandeſcere, mihi tamen adhuc aut verborum aliquid deeſſe videtur, aut *quia* particula, ut ceſſans, expungenda. REGIUS. *eſſe credantur.* V. C. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert.

Aut contra.] *U* vocali expuncta, ne quid vel minimum praetermittam, *at*, ſenſus expoſcit. REGIUS. *ac contra.* Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *aut contra.* Voſſ. pr. ſec. tert. *At.* Obr. Oxon.

Quaedam in quibuſdam.] *Nam ut quidam.* V. C. Alm.

Ex diverſo.] Ut, clementis eſt hominis & miſericordis, injuriam non facere: quod ſi facias injuriam, colligam te miſericordem non eſſe. TURNEB. *Quamvis ita ex diverſo.* MSS. Alm. Voſſ. pr. & tert.

Ad refellendum.] *Ad repellendam probationem.* MS. Bodl. Andr. *repellendum probationi interim.* V. C. Alm. ſimilem varietatem in his verbis *refellere & repellere* obſervavimus apud Ovid. I. Met. 759. ubi plura dicemus.

Probanti interim.] Contrario modo argumentamur à *partitione.* nam ſi *probare* volumus, partes omnes ſunt conſtituendae: ſin autem *negamus*, una duntaxat eſt tollenda. TURNEB *probationi.* Cod. Voſſ. ſec. & tert. Locat. marg. Gryph. Baſil. Vidov.

Ut ſit civis.] *Ut ſit civis quis.* Steph. Baſil. Gryph. Colin. Obr. Oxon. *ut ſit quis.* V. C. Alm. *ut ſi civis.* Cod. Voſſ. ſec.

Aut factus, utrumque tollendum eſt.] Hic quoque aliquod flagitii, quod hactenus non fuit deprehenſum, ineſſe contenderim. Cur enim utrumque tollendum ſit, non apparet. Tametſi autem invitus facio, ut aliquid, quod in exemplaribus non inveniatur, cenſeam adſcribendum: tamen, ne ab inſtituto recedam, id, quod ſentio, promam, ac doctorum judicio ſubjiciam. *Neganti*, igitur dandi caſus participium ſenſus perſpicuitas exigere mihi videtur, ut legatur. *Neganti utrumque tollendum.* Qua ratione *probanti* quoque, non *probationi*, forſitan legendum eſt. REGIUS. *neganti* non agnoſcit MSS. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert. Locat.

Idque

nec factus eſt. Fit hoc & multiplex, idque eſt argumentorum genus ex remotione, quo modo efficitur totum falſum: modo id, quod relinquitur, verum. Totum falſum eſt hoc modo, *Pecuniam credidiſſe te dicis: aut habuiſti ipſe, aut ab aliquo accepiſti, aut inveniſti, aut ſurripuiſti. Si neque domi habuiſti, neque ab aliquo accepiſti* & cetera, *non credidiſti.* Reliquum fit verum ſic, *Hic ſervus, quem tibi vendicas, aut verna tuus eſt, aut emptus, aut donatus, aut teſtamento relictus, aut ex hoſte captus, aut alienus.* deinde remotis prioribus ſupererit *alienus.* Periculoſum, & cum cura intuendum genus: quia, ſi in proponendo unum quodlibet omiſerimus, cum riſu quoque tota res ſolvitur. Tutius, quod Cicero pro Cecinna facit, cum interrogat, *Si haec actio non ſit, quae ſit?* Simul enim removentur omnia. Vel cum duo ponentur inter ſe contraria, quorum tenuiſſe utrumlibet ſufficiat: quale Ciceronis eſt, *Unum quidem certe, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non concedat, ſi conſtet corruptum illud eſſe judicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico eſſe corruptum. ſi doceo non ab Habito, vinco ab Oppianico: ſi oſtendo ab Oppianico, purgo Habitum.*

Idque eſt argumentorum genus.] *Ideoque eſt contra argumentorum genus.* Cod. Voſſ. ſec.

Fit hoc &c.] *Sit hoc &c.* V. C. Alm. Francius volebat, *ſit hoc & multipliciter.*

Ex remotione.] Hoc argumentandi genus à Cic. in Top. vocatur *à partium enumeratione*, à Cornificio vero *expeditio.* Ideo autem *ex remotione* dicitur, quia ea, quae propoſuimus, negando removere poſtea ſolemus. TURNEB.

Quo modo efficitur.] *Quo efficitur.* Cod. Voſſ. pr. *qua modo efficitur.* Voſſ. ſec. quod non diſplicet.

Id quo relinquitur verum.] Pro *quo* legendum eſſe *quod* aperte patet. REGIUS. *id quod relinquitur, de hoc verum.* V. C. Alm.

Pecuniam te credidiſſe dicis, aut.] *Pecuniam credidiſſe enim, aut.* V. C. Alm.

Aut ab aliquo.] *Aut* deeſt Voſſ. ſec. *ut ab.* Voſſ. tert.

Aut ſurripuiſti. Si neque.] *Aut eripuiſti neque.* V. C. Alm.

Ab aliquo accepiſti.] *Ab alio.* Locat. Steph. Roign. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. in Voſſ. pr. omnia ab *accepiſti*, uſque ad *& caetera* deerant.

Et caetera.] *Nec caetera.* V. C. Alm. Locat. Steph. Sich. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Non credidiſti.] *Nec credidiſti.* Ald.

Reliquum fit verum ſic.] *Fit verum ſi hic ſervus.* MSS. Alm. Voſſ. pr. *fit verum ſi hic eſt ſervus.* Ald. *verum ſic, ſi hic eſt ſervus.* Baſil. *fit verum ſi hic.* Voſſ. tert. Francius volebat *reliquum ſic verum fit.*

Quia ſi in proponendo.] Francius conjiciebat *quia ſi in reponendo.* id eſt in recollectione.

Cum riſu tota ſolvitur.] Horat. II. Sat. I. 86.
Solventur riſu tabulae, tu miſſus abibis.

Tutius Cicero quod.] Perverſus eſt verborum ordo. ſic enim legendum eſt. *tutius, quod Cicero pro Cecinna facit.* REGIUS.

Cic. pro Caecinna.] Haec Ciceronis *argumentatio*, quanquam expreſſam non habet partium enumerationem, poteſtate tamen eam complectitur, & ex remotione argumentatur, cum interea periculum enumerationis evitarit. Sic autem pro Caecinna Piſonem Aebutii advocatum Cic. interrogat. (cap. 13.) *Age, nunc, ſi ne tuorum quidem quiſquam loco motus ſit.* & caetera quae ſequuntur. TURNEB.

Duo ponentur.] *Proponentur*, loco illius verbi *ponentur*, & *a* vocali in *e* mutata, *ſufficiat* emendate forſitan legeretur. REGIUS. *ponerentur.* V. C. Alm.

Quorum tenuiſſe.] *Quorum tenuiſſime utrumlibet ſufficiet, quale Ciceronis eſt utrum, quidem certe movent tam iniquus.* V. C. Alm. *ſufficiet* Cod. Voſſ. ſec. tert. Ald.

Ciceronis eſt.] Pro Cluentio cap. 23.

Tam iniquus.] *Inimicus.* MSS. Joan. Voſſ. ſec. tert. Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil. Gryph. & ita apud Ciceronem codex S. Victoris.

Corruptum illud eſt judicium.] In Cicerone eſt *corruptum eſſe.* PHILAND.

Ab Habito.] *Ab habitu.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Si doceo.] *Si* non habet V. C. Alm. *ſi doceo non habitu.* Cod. Voſſ. pr.

Fit etiam ex duobus.] Argumentamur etiam *ex remotione* per complexionem & *dilemma*, cum duo contraria

Digitized by Google

tum. Fit etiam ex duobus, quorum neceſſaria eſt alterutrum eligendi adverſario poteſtas, efficiturque, ut, utrum elegerit, noceat. Facit hoc Cicero pro Oppio, *Utrum, cum Cottam appetiſſet, aut cum ipſe ſeſe conaretur occidere, telum ei è manibus ereptum eſt?* Et pro Vareno, *Optio vobis datur, utrum velitis caſu illo itinere Varenum uſum eſſe, an hujus perſuaſu & inductu.* Deinde utraque facit accuſatori contraria. Interim duo ita proponuntur, ut utrumlibet electum idem efficiat. quale eſt, *Philoſophandum eſt, etiam ſi non eſt philoſophandum.* Et illud vulgatum, *Quo ſchema, ſi intelligitur? quo, ſi non intelligitur?* Et, *Mentietur in tormentis, qui dolorem pati poteſt: mentietur, qui non poteſt.* Ut ſunt autem tria tempora, ita ordo rerum tribus momentis conſertus eſt. habent enim omnia *initium, incrementum, ſummam:* ut *jurgium, deinde caedes, & ſtrages.* Eſt ergo hic quoque

contraria proponimus, ac eadem adverſario, utcumvis conceſſerit, contraria efficimus. TURNEB.

Neceſſe eſt alterum verum eligendi.] Sic quidem lectus percipi non poteſt hic ſenſus. Quis enim verum eligendi poteſtatem adverſario faceret? Quod ſi hoc modo corrigatur, ut *utrum*, *e* vocali in *t* mutam converſa, legatur, ac verbum *velit* adſcribatur, facile intelligetur. Sic autem eſſe legendum etiam exempla, quae ſubjiciuntur, aperte demonſtrant, quamvis *utrumlibet* quoque ſenſui convenire poſſit. REGIUS. *neceſſe eſt alterum verum eligendi.* Locat. Ald. *neceſſaria eſt alterum verum.* V. C. Alm. *neceſſe eſt alterum verum eligendi ab adverſario.* Cod. Voſſ. pr. tert. *neceſſe alterutrum.* Voſſ. ſec. (*quorum neceſſe eſt alterum verum*) in parentheſi Colin.

Efficiturque.] *Efficitur qui & utrum.* V. C. Alm.

Cum Cottam.] *Cum Coctam.* Cod. Voſſ. tert.

Aut cum ipſe.] *An cum* legitur inter Fragmenta Ciceronis, & ita Voſſ. ſec.

Telum ei è manibus ereptum eſt.] MS. Codex; *Telum ei è manibus erutum eſt.* Aptiſſimum verbum ad hanc feſtinationem trepidationemque cum violentia junctam exprimendam. JAN. GEBHARD. Crepund. lib. 1. cap. 4. pag. 11. *telum e manibus eruptum eſt.* V. C. Alm. *telum e manibus erutum eſt.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Optio vobis.] *Nobis.* Voſſ. tert.

An hujus perſuaſu.] *Alia ab hujus.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Interim duo.] Paedianus *in Divinat.* Cic. Gell. *lib.* 4. *cap.* 15. hujuſmodi dicta appellat *oxymora* & *affectata.* Caeterum haec ſententia ſignificat, operam eſſe philoſophiae impendendam, non tamen in ea conſeneſcendum. Neoptolemi ſententia è tragoedia quapiam. Sunt qui ita haec intelligi velint, *Nemo non philoſophandum non eſſe probaverit, niſi rationibus ex philoſophia ductis:* qui ergo id probaverit, philoſophandum ei fuerit: qui probare non potuerit, non fuerit audiendus: ergo philoſophandum eſt. *Studendum eſt eloquentiae, etiamſi non eſt ſtudendum eloquentiae:* quia id nemo convicerit, niſi viribus *eloquentiae.* TURNEBUS.

Philoſophandum eſt, etiam.] *Quale eſt Philoſophandum. Et illud vulgatum.* omiſſis reliquis. MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. *quare & Philoſophandum eſt etiamſi* &c. Voſſ. ſec.

Quo ſchema, &c.] *Quo ſchema*, ſi oratio intelligatur ſine eo, q. d. *fruſtra:* ſed adhuc magis, ſi non intelligatur per ipſum. haec enim etſi verbis contraria videntur, ſenſu tamen minime. ſed de his fuſius lib. 9. TURNEBUS.

Quaſi non intelligitur.] *Quaſi* corrupte legitur, *Quo ſi* vero emendate. REGIUS. *quaſi.* Locat. ſed Voſſ. pr. hoc ultimum membrum non habet. ſecundus *& quo ſi non.*

Ut ſunt autem tria.] Fabius *initium, incrementum,* & *ſummam* diviſioni ſubjicit, propterea quod ununiquodque negotium in *principium, progreſſum, & conſummationem* dividi poteſt. hic tamen locus Eraſmo videtur referendus *ad temporis rationem*, de quo jam dictum eſt: & *eventus*, de quo mox dicetur. ipſum lege in ſuo Eccleſiaſte. TURN.

Conſertus eſt.] *Conſecutus eſt.* Cod. Voſſ. ſec. *conſectus.* Voſſ. tert.

Omnia initium.] *Omnia exordium.* Locat. Ald. *omnia incrementum ſummum* omiſſo *initium.* V. C. Alm. & Voſſ. tert. niſi quod *ſummam. habent enim omnia incrementa.* MS. Voſſ. pr.

Deinde caedes, & ſtrages.] Vocabula *& ſtrages* non agnoſcit editio, quam ſumus ſecuti. Sed ea invenimus in MS. Bodlejano; editis Aldi, Venet. Colonienſ. Sichardi, & Stephani; adeoque non

quoque argumentorum locus invicem probantium. Nam & ex initiis ſumma colligitur: quale eſt, *Non poſſum togam praetextam ſperare, cum exordium pullum videam*: & contra, *Non dominationis cauſſa Syllam arma ſumpſiſſe*, argumentum eſt *dictatura depoſita*. Similiter & ex incremento in utramque partem ducitur ratio, cum in conjectura, tum etiam in tractatu aequitatis, an ad initium ſumma referenda ſit: id eſt, *an ei caedes imputanda ſit, à quo jurgium coepit*. Eſt argumentorum locus ex ſimilibus, *Si continentia virtus, utique & abſtinentia. Si fidem debet tutor, & procurator*. Hoc eſt ex eo genere, quod

dubitandum exiſtimavimus, quin tanquam genuina recipi deberent. GIBSON. & ita MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obrecht. *deinde caedes eſt. Ergo*. Cod. Voſſ. pr.

Eſt ergo hic quoque argumentum.] *Argumentorum* legendum eſſe qui non videt, Grammaticis reddatur erudiendus. REGIUS. *eſt* non habet Cod. Voſſ. ſec.

Nam ex initii.] *S* litera adſcripta *initiis* legendum eſt, ut intelligamus, finem ex initio probari. REGIUS. Si Fabii interpretationem ſequamur, hic locus *diviſioni* non ſubjicietur, ſed à *diviſione* erit alius. hoc autem exemplum eſt allegoricum. ſignificat enim ſperari magiſtratum non poſſe, cum tam ſit infoelix & infauſtum petitionis exordium. nam *praetexta* veſtis eſt magiſtratuum, quae purpureo limbo praetexitur. metaphora ducta eſt à texentibus. TURNEB.

Cum exordium pullum.] Recte quidem ſic legitur, quamvis quidam *exodium* putent eſſe legendum. Credo ut, quid *exodium* ſignificet, ſe non ignorare oſtentarent. Neque enim aut praecepto aut dicto illi, quo ipſum praeceptum illuſtratur *Exodium*, quod finem exitumque ſignificat, ullo pacto convenire poteſt. Quo namque modo ex initiis togam praetextam non eſſe futuram colligere poſſem, ſi *Exodium* legatur. *Exordium* vero ita ſenſui congruit, ut nihil magis. Et quoſdam omnia ſuis ineptiis confundentes, ejuſmodi nugas Laurentio Vallae, acerrimi judicii viro, adſcribere nihil pudet. REGIUS. *Exordiri* proprie ſignificat texturam incipere: hinc *exordium* textile illud primum filum proprie ſignificat. Unde per tranſlationem de quovis initio dicitur. non ergo recte ſperaveris ex ſordido exordio, umquam tibi fore togam auro gemmiſque intextam. atque haud ſcio, an non hoc exemplum proverbii loco olim jactatum ſit vulgo, quo ſignificetur ejus rei haudquaquam proſperum fore exitum, cujus initium fuerit parum fauſtum. MOSELLANUS. Eraſmus legit, *exordium nullum*. TURNEBUS. nos *exomium*, non *exordium* legimus. Graeci ἐξωμίδα vocant. Eſt autem ſubſtricta ac brevis tunica, citra humerum deſinens. BRODAEUS, lib. 6. cap. 12. vide Salmaſ. ad Tertul. de pallio p. 63. 213. 365. 372. PAREUS. *exodium*. Cod. Voſſ. ſec.

Non dominationis cauſa.] Hiſtoria nota ex Plutarch. in *Syllae vita*. TURNEB.

Arma ſumſiſſe.] *Arma tuliſſe*. Cod. Voſſ. pr. tert.

Dictatura depoſita.] *Poſita*. Ald.

Similiter incremento.] *Ex* praepoſitio eſt adſcribenda, ut *ex incremento* legatur. REGIUS. ita V. C. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert. alii *ſimiliter & ex incremento*.

Ducitur ratio.] *Ducitur rei ratio*. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *ducitur res ratio*. V. C. Alm.

Cum in conjectura.] *Cum conjecturarum etiam tractatu aequitatis*. Cod. Voſſ. pr. & tert. niſi quod *& in tractatu*.

An ad initium.] *Caedes* progreſſus eſt quidam medius inter jurgium & ſtragem. hoc igitur argumentum eſt ab incremento ad initium. Sic Eraſmus. TURNEB.

An ei caedes.] *An caedes*. V. C. Alm. *An rei caedes*. Ald. *an eis caedes*. Voſſ. ſec.

Eſt argumentorum locus.] Similia ſunt, quae in eadem qualitate inter ſe conferuntur. differunt à *comparatione*. eſt enim *comparatio* in quantitate, *ſimilitudo* in qualitate. De hoc vide *Cic. in Top.* & 2 *de Oratore*. TURNEB. Francius volebat, *Eſt & arg.*

Continentia virtus utique.] *Continentia utrinſque & abſtinentia*. V. C. Alm. *utique etiam abſt.* Cod. Voſſ. ſec.

Si fidem det.] Ita quidem legitur in omnibus, quae mihi videre contigit, exemplaribus, verum non *det*, ſed *debet*, legendum eſſe facile ex Ciceronis Topicis, (cap. 10.) unde haec ſumpta ſunt, perſpici poteſt. ſic enim ſcribit; *ſi tutor fidem praeſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator*. REGIUS. *Debet ille fidem*, qui ſatiſdare debet datis fidejuſſoribus, ne ſe male gerat in tuis negotiis. eſt autem hoc exemplum ex Cic. ductum, *in Top.* TURNEB. ex Cicerone patet legendum eſſe, *ſi fidem debet tutor, debet & procurator*. ita mox *ſi adulterum occidere*

quod ἐπαγωγὴν Graeci vocant, Cicero *inductionem*. Ex diſſimilibus, *Non, ſi laetitia bonum, & voluptas. Non, quod mulieri, idem pupillo.* Ex contrariis, *Frugalitas bonum, luxuria enim malum. Si malorum cauſſa bellum eſt, erit emendatio pax. Si veniam meretur, qui imprudens nocuit, non meretur praemium, qui imprudens profuit.* Ex pugnantibus, *Qui eſt ſapiens, ſtultus non eſt.* Ex conſequentibus, ſive adjunctis, *Si eſt bonum juſtitia, recte judicandum. Si malum perfidia, non eſt fallendum.* Idem retro. Nec ſunt his diſſimilia, ideoque huic loco ſubjicienda, cum & ipſa naturaliter congruant: *Quod quis non habuit, non perdidit. Quem quis amat, ſciens non laedit. Quem quis haeredem ſuum eſſe voluit, charum habuit, habet, habebit.* Sed, cum ſint indubitata, vim habent pene ſignorum immutabilium. Sed haec conſequentia dico ἀκόλουθα. eſt enim conſequens ſapientiae bonitas. illa ſequentia ἐπαγόμενα, quae poſtea facta ſunt, aut futura. Nec ſum de

cidere licet, licet & loris caedere. ubi *licet* repetere neglectum erat. Burm.

Quod ἐπαγωγὴν.] *Quod & ἐπ.* Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov.

Cic. inductionem.] *Inductio* à Cic. in *Top.* ſimilitudini ſubjicitur. nam multorum ſimilinm collectione eo pervenit, quo vult. Turneb. Vide Sextum Pyrrhonic. Hypot. lib. II. cap. 15. Almelov.

Ex diſſimilibus.] Haec à differentia in *Top.* vocat Cic. *in 2. de Oratore* à diſſimilitudine. Turneb.

Non quod mulieri.] Hoc exemplum ſumptum eſt ex Cic. in *Top.* cujus eſt ſenſus; non, ſi mulieri argentum ſolvere poſſis ſine tutoris auctoritate, idem facere poſſis pupillo. Porro olim mulieres erant in perpetua tutela: quae ratio eſt hujus exempli. *Idem. non quod mulieri, idem Popilio.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. & Baſil. marg. *idem populo.* Voſſ. ſec.

Ex contrariis.] *Contraria* dicuntur, quae, ſub eodem genere poſita, multum à ſeipſis diſtant. quanquam Fabius hoc loco *contraria* accepiſſe videtur pro his, quae vulgo *oppoſita* vocantur. Vide Cic. in *Topicis.* Turneb.

Luxuria enim malum.] *Luxuria malum.* Cod. Voſſ. pr.

Qui imprudens.] *Qui improvidens profuit.* Cod. Voſſ. pr.

Ex repugnantibus.] *Conſequentia, repugnantia,* & *antecedentia* apud Cic. *argumentationis ſunt hypotheticae,* apud Fab. *loci* ſunt *argumentorum,* qui ſignificant rei quandam connexionem & adjunctionem. Itaque *conſequentia* Fabii, ſunt *adjuncta* Ciceronis. Itaque Fabius multis hic non placet, quod, ut ajunt, *conſequentia* & *adjuncta* tam confuſe tradat, potiſſimum quod ea conjungat, quae natura ſunt diverſa. ſiquidem alius eſt locus *ab adjunctis,* alius *à conſequentibus. Adjuncta* enim à Cic. dicuntur, quae negotium antecedunt, ut apparatus, aut in ipſo ſunt negotio, aut poſt negotium: quem locum oratorum proprium eſſe dicit, & ſaepenumero tractari in cauſa conjecturali. Verum locus ex *conſequentibus* longe alius *ab adjunctis.* nam ſicut alter *rhetoricus* eſt, ita totus iſte *dialecticus.* Item hoc differunt inter ſe, quod ab *adjunctis* ſpectatur in tempore, à *conſequentibus* in natura. item quod Cic. locum ab *antecedentibus, conſequentibus* & *repugnantibus* eundem eſſe dicit, & in conditione conſiſtere. Turneb. *ex pugnantibus.* MSS. Alm. Voſſ. pr. Gryph. Vidov. Lugdun.

Idem retro.] *Item retro, quae ſunt his ſimilia.* Cod. Voſſ. ſec. Andr. *idemque retro. Nec ſunt illa his diſſimilia.* Baſil. *idemque retro nec ſunt his.* Gryph. *idem retro nec ſunt illa his.* Colin. Vidov. *idem recte, nec ſunt his ſimilia.* V. C. Alm. *idem retro, nec ſunt his ſimilia.* Cod. Voſſ. pr.

Carum habuit.] Ita Aldus; omiſſis *habet, habebit.*

Sed cum ſint.] *Conſequentia* & *adjuncta* magna ex parte adjunctionis neceſſitatem non habent: quae tamen neceſſitatem habent, illa non minus ſunt indubitabilia, quam ſigna neceſſaria. Turnebus.

Innumerabilium.] Quid ſibi velit hoc loco genitivus iſte *innumerabilium,* ingenue fateor, mihi non liquet. Quare depravatus eſſe hic quoque locus videtur. *inſolubilium* autem fortaſſe legendum eſt. Regius. *innumerabilium.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. ſec. tert. Andr. Ven. Locat. *immutabilium.* Aldus & reliquiæ.

Duo ἀκόλουθα.] *Duo ac conjuncta.* Cod. Voſſ. tert.

Sequentia parazomena.] Ἐπαγόμενα in quibuſdam exem-

Digitized by Google

de nominibus anxius. vocet enim, ut voluerit quiſque, dum vis rerum ipſa manifeſta ſit: appareatque, hoc temporis, illud eſſe naturae. Itaque non dubito haec quoque conſequentia, quamvis ex prioribus dent argumentum ad ea, quae ſequuntur. Quorum quidam duas ſpecies eſſe voluerunt: *actionis*, ut pro Oppio, *Quos educere invitos in provinciam non potuit, eos invitos retinere qui potuit? Temporis*, in Verrem, *Si finem Praetoris edicto afferunt Kalendae Januarii, cur non initium quoque edicti naſcatur à Kalendis Januarii?* Quod utrumque exemplum tale eſt, ut idem in diverſum, ſi retroagas, valeat. Conſequens enim eſt, eos, qui inviti duci non potuerint, invitos non potuiſſe retineri. Illa quoque, quae ex rebus mutuam confirmationem praeſtantibus ducuntur, quae proprii generis videri quidam volunt, & vocant ἐκ τῶν πρὸς ἄλληλα, Cicero *ex rebus ſub eamdem rationem venientibus*, fortiter conſequentibus junxerim: *Si portorium Rhodiis locare honeſtum eſt*,

exemplaribus rectius mihi legi videtur. Ad verbum enim ἐπαγόμενα *illata* transferuntur. παραγόμενα vero *derivata* dicuntur. ſignat autem differentiam Fabius inter ea, quae *conſequentia* vocantur, & quae *ſequentia*? *Conſequentia* enim adjuncta adhaerentiaque dicuntur, nullumque definitum reſpiciunt tempus. *Sequentia* vero dicuntur poſtea facta, aut futura, denique futurum tempus reſpiciunt. Ab utriſque autem argumenta ducuntur. Regius. *paragomena*. Locat. Steph. *paregomena*. Voſſ. pr. tert. *παρεγόμενα*. Voſſ. ſec. *ſequentis ἐπαγόμενα*. V. C. Alm.

Nec ſum de.] Videtur Fab. velle ſe excuſare, quod locos hos confuderit, hoc praetextu, quod non eſt ſolicitus admodum de nominibus, modo res ipſa percipi poſſit. Confundendo nomina, confundit & res ipſas. quanquam enim prior debet eſſe rerum cura, verborum tamen non eſt negligenda diligentia, per quae res intelliguntur. Turn.

Illud naturae.] *Naturae* non habet Voſſ. tert.

Haec quoque conſequentia.] Aut *adjungere*, aut certe ſimile verbum ſenſus expoſcere videtur. Regius. nihil opus: poteſt enim commode ſubintelligi verbum *eſſe*: non dubito haec quoque conſequentia eſſe. Francius corrigebat. *itaque non dubito, quin haec* &c.

Quae ſequuntur.] *Quae conſequuntur.* Cod. Voſſ. ſec.

Si finem Praetoris edicto, &c.] Olim *Praetoris edictum* annua duntaxat lex erat. cum igitur magiſtratum inirent Calendis Januariis, inde quoque vis edicti naſcebatur. Turneb. *Si finem edicto Praetoris*, & mox *naſcitur*, legitur apud Ciceron. lib. 1. in Verr. cap. 43. ubi v. Hottom.

Edicto.] *Edicta.* Voſſ. pr. tert.

Retroagas.] *Retro agas.* V. C. Alm. Ald. & reliqui.

Potuerint.] *Potuerunt.* Locat. Ald. Steph. & fere omnes.

Illa quoque quae.] Quae Cic. in *lib. de Inventione* appellat ex rebus ſub eandem rationem venientibus, videntur eſſe *relativa*, quae inter ſe mutuum habent reſpectum, ut alterum abſque altero eſſe non poſſit. & ſubjici poſſe loco *ab oppoſitis* ſive *contrariis* rectius videntur. Turneb. *illa quae ex rebus.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Ex rebus mutuam.] *In rebus.* Baſil. margo.

Ducuntur.] *Ducentur.* MS. Voſſ. pr. tert.

Sub eandem rationem venientibus.] Cicer. 1. de Inven. 30. qui dicit *res, quae ſub eamdem rationem cadunt.*

Forte conſequentibus junxerit.] Niſi aut *quis* nominativus, aut quid tale adſcribatur, aut certe *junxerim*, ut ſit primae perſonae, legatur, neque ſenſus, neque oratio integra videbitur. certe illud verbum *junxerit*, ad quem commode nominativum poſſit referri, non habet. Regius. *fortiter conſequentibus junxerim.* V. C. Alm. Ald. Gryph. Baſil. *Forte conſequentibus junxerim.* MS. Bodl. Andr. Colon. Par. Steph. Colin. Vidov. Obr. *fore conſequentibus.* Cod. Voſſ. pr. tert. *Fortiter, firmiter* Aſcenſius interpretatur: & neſcio an non & retinenda eſſet illa vox lib. 1. cap. v. in fine. *jam ne balare quidem aut hinnire fortiter diceremus.* ubi eadem varietas. lib. 11. cap. 12. *ut fortius dicere videantur indocti.* ubi vide quae notamus, & ubi pro vehementius vel confidentius dicere poſſe accipi oſtendimus. & ita hoc loco *fortiter* poteſt eſſe confidenter, ſine metu reprehenſionis. ita apud Terenti: Phor. 11. 2. Geta Phormionem *virum fortem* dicit, quem antea. 1. 11. *confidentem* vocaverat. vide Paſſerat. ad Propert. 1. eleg. 8. Burm.

Locare honeſtum.] *Locare homines honeſtum.* V. C. Alm.

Hermo-

eſt, *& Hermacreonti conducere*. &, *Quod diſcere honeſtum*, *& docere*. Unde illa, non hac ratione dicta, ſed efficiens idem Domitii Afri ſententia eſt pulchra, *Ego accuſavi*, *vos damnaſtis*. Eſt invicem conſequens &, quod ex diverſis idem oſtendit: ut *qui mundum naſci dicit*, *per hoc ipſum & deficere ſignificet*, *quia deficit omne*, *quod naſcitur*. Simillima eſt his argumentatio, qua colligi ſolent ex iis, quae faciunt, ea, quae efficiuntur, aut contra: quod genus *à cauſſis* vocant. Haec interim neceſſario fiunt, interim plerumque, ſed non neceſſario. Nam corpus in lumine utique umbram facit, & umbra ubicumque eſt, ibi eſſe corpus oſtendit. Alia ſunt, ut dixi, *non neceſſaria*, vel utrimque, vel ex altera parte. *Sol colorat: non utique qui eſt coloratus*, *à ſole eſt*. *Iter pulverulentum facit: ſed nec omne iter pulverem movet: nec quiſquis eſt pulverulentus*, *ex itinere eſt*. Quae utique fiunt, talia ſunt. *Si ſapientia bonum virum facit*, *bonus vir eſt utique ſapiens*. Ideoque boni eſt, honeſte facere: mali, turpiter: & qui honeſte faciunt, boni: qui turpiter, mali recte judicantur. Ad hoc, *exercitatio plerumque robuſtum corpus*

Hermacreonti.] *Hermocreonti*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Colb. Ald. Baſil. Gryph. ſpatium vacuum relictum erat in Voſſ. pr. quia ex nomine hoc proprio forte ſe expedire librarius non poterat.

Quod diſcere.] *Quod & diſcere*. Cod. Voſſ. pr. *& quod dicere*. Cod. Voſſ. ſec. deinde *ratione ducta*. idem codex.

Afri ſententia.] *Afri ſequentia*. Cod. Voſſ. pr.

Ego accuſavi.] Eadem dixiſſet ratione, ſi ita extuliſſet, *Si vobis honeſtum fuit damnare*, *& mihi accuſare*. nunc aliter extulit, ſed idem effecit. Videtur autem haec ſententia Domitii deſumpta *ex* 13. Ovidii *Metamorph.* 308. ubi Ulyſſes in hunc modum argumentatur per locum à relative oppoſitis,

An falſo Palamedem crimine turpe eſt
Accuſaſſe mihi, *vobis damnaſſe decorum?*

TURNEB.

Ut qui mundum naſci.] Eadem fere verba occurrunt apud Minucium Felic. cap. 34. *Quis enim ſapientium dubitat*, *qui ignorat*, *omnia*, *quae orta ſunt*, *occidere? quae facta ſunt*, *interire? Coelum quoque cum omnibus*, *quae coelo continentur*, *ita ut coepiſſe deſinere?* ALMEL.

Deficere ſignificet.] Ut ſit modi indicativi, *ſignificat* eſt legendum. REGIUS. *ſignificat*. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Quid deficit, *&c.*] Secundum Phyſicos, *quicquid natum eſt*, *interibit*, &, quicquid interibit, natum eſt. Haec igitur invicem ſe conſequuntur: & hac ratione Platonem oppugnat Ariſt. qui dixit *mundum eſſe quidem natum*, *nunquam tamen interiturum*. TURNEB.

Simillima eſt his.] Ex quatuor cauſis duae magis tractantur à rhetoribus & dialecticis, *finalis & efficiens*. nam reliquae magis ſunt *phyſici*, & alioqui magis ſunt cum cauſa, quam cauſae, ut adeo ſub duas priores reduci poſſint. De his vide Cic. in *Top.* & Rodolph. *lib.* 1. Idem.

Qua colligi.] *Quia*. V. C. Alm.

Ibi eſſe corpus.] *Ubi corpus eſſe*. Locat.

Alia ſunt, *ut dixi.*] *Cauſas* appellat *neceſſarias* Fab. in quibus neceſſaria eſt argumentatio, ut ab effectu ad cauſam, & à cauſa ad effectum: reliquas vero non *neceſſarias*, quanquam alii *neceſſarias* appellant cauſas, quae effectum neceſſarium gignunt, quanquam non ſit recurſus. TURNEB.

Vel utrinque.] *Vel utrunque*. V. C. Alm.

Quae utique talia fiunt, *talia ſunt.*] Hoc praeceptum obſcurius eſſe videtur, quam ut Quinctiliani candori conveniat. ſupervacuum deinde neque admonitione dignum judicari poteſt. Quis enim vel rudis dubitet ea, quae talia fiunt, talia eſſe? quare, tametſi invitus facio, ut aliquid verborum adſcribam, quae in nullis legerim exemplaribus, tamen, ne ab inſtituto recedam, tria haec verba ſentio apponenda *Qualia quae faciunt*. ut legatur *Quae utique talia fiunt*, *talia ſunt*, *qualia quae faciunt*. Meae vero emendationi etiam, quae ſubjiciuntur, exempla adſtipulantur. hunc autem locnm Cicero *ab effectu* vocat & exponit. Topic. c. 18. REGIUS. *Quae utique talia faciunt*, *talia ſunt*. Colon. Vaſc. Steph. Gryph. Vidov. *Quae utrinque fiunt*, *talia ſunt*. Baſil. Colin. *Quae utique talia fiunt*, *& talia ſunt*. V. C. Alm.

Si ſapientia.] *Sed ſapientia*. Cod. Voſſ. ſec.

Mali turpiter.] *Mali facere*, *turpiter eſt*. Cod. Voſſ. pr.

Mali recte judicantur.] *Recte* non habet Voſſ. ſec.

Ad hoc.] *At exercitatio*. V. C. Alm. Voſſ. pr. tert.

corpus facit : ſed non quiſquis eſt robuſtus, exercitatus: nec quiſquis exercitatus, robuſtus eſt. Nec quia fortitudo praeſtat, ne mortem timeamus, quiſquis mortem non timuerit, vir fortis erit exiſtimandus. Nec ſi capitis dolorem facit, inutilis hominibus Sol eſt. Et haec ad hortativum maxime genus pertinent. *Virtus facit laudem, ſequenda igitur: at voluptas infamiam, fugienda igitur.* Recte autem monemur, cauſſas non utique ab ultimo eſſe repetendas: ut Medea, *Utinam ne in nemore Pelio.* Quaſi vero id eam fecerit miſeram aut nocentem, quod illic *ceciderit abiegna ad terram trabes.* Et Philoctета Paridi, *Si imperaſſes tibi, ego nunc non eſſem miſer.* Quo modo pervenire quo libet, retro cauſſas legentibus licet. His illud adjicere ridiculum putarem,

Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Obr. *ac exercitatio.* Voſſ. ſec. Ego *ad hoc*, id eſt, *praeterea*, praetuli.

Non timuerit.] *Non metuerit.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Sol eſt.] *Eſt* non habet Cod. Voſſ. pr. & tert.

Et haec ad hortativum.] Nam cum duo ſint loci generis deliberativi, *an fieri poſſit, an expediat*, primum colligimus ab *efficientibus*, poſtremum *à finalibus cauſis.* loci igitur *cauſarum* maxime ad genus *deliberativum* ſpectant. TURNEB.

At voluptas.] *At* non habent Locat. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *Et voluptas.* Ald.

Recte autem monemur.] *Cauſa* haec eſt *materialis*, quae tamen (ut dixi) ſub efficientibus comprehenditur. non eſt autem cauſa ab ultimo repetenda; nam Cic. quoque remotum argumentandi genus vitioſum putat. Vide Cic. in *Top.* TURN.

Ab ultimo eſſe retinendas.] Senſus integritas *retinendas* aſpernatur, *repetendas* autem recte forſitan legeretur. Hoc autem Cicero quoque in 1. Rhetoricor cap. 49. admonet. REGIUS. *retinendas* MSS. Alm. Voſſ. pr. Locat.

Ut Medea.] Forte melius *ut in Medea.* nam haec verba in tragoedia Ennii & Euripidis non ſunt *Medeae*, ſed nutricis ejus. TURNEB.

Utinam ne in nemore Pelio.] Apud Eurip. initio Medeae. v. 3. Μὴ δ' ἐν νάπαισι Πηλίου. &c. PITH. Ennii verſus in Medea ex Graeco Euripidis tranſlata. adducit etiam Cicero libro de Fato, cap. cap. 15. & Auctor Rhetoricorum ad Herenn. lib. 2. c. 22. ut pridem notavit Politiſſimus Angelus Baſſus Miſcel. cap. 27. COLOMES.

Ceciderit.] *Ceciderint abiegnae.* Cod. Voſſ. pr. tert. Andr. Locat. Ald. Baſil. Sich. ſed alteram lectionem Cicero probat, qui *cecidiſſet abiegna trabes* locis citatis, & III. de nat. Deor. 30. refert. & Lactantius ad Stat. v. Theb. 344. & alii fere omnes. *trabes* enim pro *trabs* dicebatur. vide Colum. ad Enn. p. 199. Dixiſſe & *trabis* docet Scheffer. ad Jul. Obſeq. cap. CXXII. BURM.

Et Philoctеta.] Francius volebat. *Ut Philoctetes.*

Si par eſſes tibi.] Corrupte quidem ſic legitur. Emendate verò *ſi imperaſſes tibi.* REGIUS. *ſi imperaſſes* emendat Raphael veterem lectionem, quae eſt, *Si par eſſes tibi, ego nunc non eſſem miſer*, id eſt, tibi ſi moderari potuiſſes. TURNEB. verſum puto ex Accii Philoctеta. PHILAND. *ſi par eſſes tibi.* Par. Vaſc. Steph. Gryphii marg. *impar eſſes tibi.* V. C. Alm. *Philoctеta pari, pars eſſet.* Voſſ. pr. tert. Codices quos Latinus Latinius habuit, partim, *Pari diſpar eſſes tibi*, (ut & Cod. Voſſ. ſec.) partim *Paridis impar eſſes tibi*, & putat ille Poëtam luſiſſe in nomine Pari, quod cum Latinum nomen *par paris*, unde *diſpar*, & *impar* proficiſcuntur, literarum ſimilitudine referat, ſe commode ſciteque eſſe facturum. Sed librariorum inſcitia corruptum locum longiſſime a germana lectione paullatim abiiſſe. haec ille Epiſtola ad Andream Maſium. pag. 231. poſſet videri in illa Lectione *diſpar* latere illud Δύσπαρι, de quo ad Ovid. Epiſt. XIII. 43. agemus, & legi forte, *& Philoctеta:*

Pari, Duſpari, ſi imperaſſes tibi.

ſed nihil definio. *Imperaſſes* vero *tibi* rectum puto: ita Terent. Eun. II. 2. *poſtremo imperavi egomet mihi omnia aſſentari.* Valer. Max. lib. IV. II. 2. & *injuriae, quam graviſſimam acceperat, oblivisci ſibi imperavit.* & lib. VIII. I. princ. *eadem ubi malignitatis oblivisci ſibi imperavit.* Plin. XXVIII. 6. *Triennio Maecenatem Meſſium accepimus ſilentium ſibi imperaſſe.* Caelius ad Cicer. VIII. ep. 9. *amabo te, impera tibi.* & Ep. 12. *cum homo avarus ſibi imperare non poteſt.* BURM.

Retro cauſſas legentibus.] Pro *legentibus*, quidam *agentibus* legunt, ſed *legentibus* ſenſui magis convenire videtur, ut intelligamus colligentibus. REGIUS. *agentibus* Voſſ. Cod. pr. Andr. Ald. & in margine Vaſc. & Steph.

His illud.] Locum *à conjugatis*, quem interdum Cicero vocat *à conjunctis*, parum probare videtur Fabius. Cicero tamen non ſemel hoc loco uſus eſt etiam in cauſis graviſſimis, proinde non eſt negligendus. Ariſtoteles tamen & Themiſtius ſeparant

tarem, niſi eo Cicero uteretur, quod *conjugatum* vocant: ut, *Eos, qui rem juſtam faciant, juſte facere.* quod certe non eget probatione. *Quod compaſcuum eſt, compaſcere licere.* Quidam haec, quae vel ex cauſſis vel ex efficientibus diximus, alieno nomine vocant ἐκβάσεις, id eſt, *exitus.* Nam nec hîc aliud tractatur, quam quid ex quoque eveniat. *Appoſita* vel *comparativa* dicuntur, quae majora ex minoribus, minora ex majoribus, paria ex paribus probant. Confirmatur conjectura ex majore, *Si quis ſacrilegium facit, faciet & furtum.* Ex minore, *Qui facile ac palam mentitur, pejerabit.* Ex pari, *Qui ob rem judicandam pecuniam accepit, & ob dicendum falſum teſtimonium accipiet.* Juris confirmatio eſt ejuſmodi, Ex majore, *Si adulterum occi-*
dere

parant locum à *conjugatis*, à *loco* à *caſibus*, ut conjugata ſint, quae eodem fonte manant, qualia ſunt, *ſapio, ſapiens, ſapientia.* A caſibus vero putant duci à verbo aut nomine ad adverbium. Cicero tamen *à conjugatis* non ſeparat, & conjugatorum nomine complectitur. *Conjugata* Cicero in *Top.* συζυγίαν vocari ait: Ariſt. I. Top. σύστοιχα. Fabius autem ideo *conjugata* ſubjicit cauſis, quia conjugatum conjugatae eſt cauſae, ut *juſtitia hominem efficit juſtum.* alii tamen *à cauſa* ſeparant. TURNEB.

Cicero.] Topicor. cap. III.

Eos qui rem juſtam faciant, &c.] Deuteron. 16. 20. *Quod juſtum eſt, juſte perſequaris.* Ariſt. Pol. *Impoſſibile eſſe ait juſte agere non juſta agentibus.* PITHOEUS.

Quod compaſcuum eſt.] *Compaſcuus ager* dicitur publicus, in quo paſcere licet omnibus. Erat & *ager ſcriptuarius*, in quo paſcere licebat pecora omnibus, conſtituta tamen certa pecunia. TURNEB.

Licere.] *Licet.* Cod. Voſſ. tert.

Quidam haec.] Tamen haec appellatio potius ſignificat id, quod efficitur, & exit ex cauſis, id eſt, *eventa:* quae Fabius quoque cauſis ſubjecit. TURNEB.

Diximus.] Corrupte *duximus*, & *alieno* mihi legi videtur. Emendate vero *diximus* & *alio* legeretur. REGIUS. *duximus.* MS. Joan. *alio.* Colin.

Vocant.] *Vocat.* Voſſ. Cod. pr. *notat.* Voſſ. tertius.

'Εκβάσεις.] Ἔκβασεις. Ald.

Nam nec hic.] *Nam hic.* V. C. Alm. *nonne hic.* Voſſ. pr. & tert.

Appoſita vel.] Ultimum locum *ab effectis* Cicero vocat *comparationem*, qui locus à comparatione maxime eſt oratorius, valetque ad probandum, exornandum & amplificandum. differt à *ſimilitudine*, quia in *comparatione* duo in aliquo tertio conferuntur, *in ſimilitudine* utrumque in ſingulis comparatur. *Appoſita* vocat *comparata*, quia, quae comparantur, juxta ſe collocantur & apponuntur. alii legunt *appoſitiva.* De his vide Cic. *in Top.* & 2. *de Orat.* TURNEB.

Appoſita.] *Appoſitiva.* Locat. Ald.

Quae majora ex minoribus, minora ex majoribus, paria ex paribus probant. Confirmatur, &c.] Quod ordinem inverti, auctoritatem ſecutus editionum Aldinae, & Sichardinae, nunc minus placet; lectio enim edit. Lugdunenſis, *minora ex majoribus, majora ex minoribus* videtur melius illis, quae ſequuntur, convenire. Vocabulum autem *probant*, ex editionibus, Sichardina, Pariſienſi, ac Roberti Stephani petitum, ita eſt neceſſarium, ut non videam, quam ſine eo habeat ſententiam iſta periodus. Nec enim, quid ſibi vult lectio ea editionis Lugdunenſis, intelligo; *Appoſita vel comparativa dicuntur, quae minora ex majoribus, majora ex minoribus, paria ex paribus confirmantur*, &c. GIBSON. Sec. Voſſianus etiam rectam lectionem habet, niſi quod *probant* non habeat; ſed primus hoc modo: *quae minora & majoribus paria ex paribus confirmantur.* tert. *quae minora ex majoribus paria ex paribus confirmantur. quis majora* &c. Francius emendabat.

Paria ex paribus confirmatur.] Ut *confirmant* active legatur ſenſus integritas expoſcit. hunc autem locum Cicero *comparationem* vocat. REGIUS. *paribus probant. Confirmatur conjectura.* Vall. liber. V. C. Alm. Baſil. Gryph. Colin. Roig. Vidov. Obr. Oxon. *paribus confirmant. Conjectura.* Ald.

Si quis ſacrilegium.] Cum argumentamur à *majori* ad *minus*, valet argumentatio affirmâtive, non etiam negative. TURNEB.

Qui facile.] Cum argumentamur ex *minore*, valet argumentatio negative, non etiam affirmative: alioqui argumentum fiet duntaxat veriſimile, & longe infirmius. *Idem.*

Ex pari.] Argumentum *à pari* valet affirmative & negative. *Idem.*

Accepit.] *Accipit.* Locat. Steph. Roign. Oxon.

Eſt hujuſmodi.] *Eſt ejuſmodi.* V. C. Alm. Obr.
&

dere licet, & loris caedere. Ex minore, *Si furem nocturnum occidere licet, quid latronem?* Ex pari, *Quae poena adverſus interfectorem patris juſta eſt, eadem adverſus matris.* Quorum omnium tractatus verſatur in ſyllogiſmis. Illa magis finitionibus aut qualitatibus proſunt, *Si robur corporibus bonum non eſt, minus ſanitas. Si furtum ſcelus, magis ſacrilegium. Si abſtinentia virtus, & continentia. Si mundus providentia regitur, adminiſtranda eſt reſpublica. Si domus aedificari ſine ratione non poteſt, quid agendum in navalium cura, & armorum?* Ac mihi quidem ſufficeret hoc genus, ſed in ſpecies ſecatur. Nam & *ex pluribus ad unum*, & *ex uno ad plura* (unde eſt, *Quod ſemel, & ſaepius*) & *ex parte ad totum*, & *ex genere ad ſpeciem*, & *ex eo quod continet, ad id quod continetur*, & *ex difficilioribus ad faciliora*, & *ex longe*

& alii *eſt ex ma'ore huiuſmodi ſi.* Voſſ. tert.

Et loris caedere.] *Et latronem loris caedere.* Ald. ego puto τὸ *licet* repetendum. hoc modo. *ſi adulterum occidere licet; licet & loris caedere:* ut paullo ante notavimus τὸ *debet* eſſe iterandum, *ſi fidem debet tutor, debet & procurator.* Burm.

Si furem nocturnum.] Ulpianus *ad legem Aquiliam* ait permiſſum fuiſſe *lege* 12. *tabul.* ut fur *diurnus* impune interficeretur, ſi ſe defenderet: *nocturnus*, etiam ſi ſe non defenderet, dum tamen proclamaret interfector. Turneb. leg. 5. ff. de L. Aquil. quam egregie, decus Juriſconſultorum, Ger. Noodtius illuſtravit in libro ſingulari ad L. Aquil. cap. 5.

Quid latronem.] Forte *quidni latronem?*

Quorum omnium.] Cum ſyllogiſmus oriatur ex ea re, quae ſcripto cauta non eſt, cum ſcripto tamen habet ſimilitudinem, nullo certiore poteſt confirmari argumento, quam per comparationem. Turneb.

Verſatur in ſyllogiſmis.] *Verſatur ſyllogiſmis.* Cod. Voſſ. pr. ſec. & tert.

Magis finitionibus.] *In finitionibus.* Locat. Ald. Vidov. *magis finitionibus proſunt*, omiſſo *qualitatibus.* Cod. Voſſ. pr. *proſint.* Voſſ. ſec & tert.

Bonum non eſt.] *Bonum eſt.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Si abſtinentia.] Hoc exemplum antea poſuit in *ſimilitudine*, ut videatur confundere *ſimilitudinem* quadantenus cum *comparatione.* videtur autem magis eſſe exemplum *comparationis.* Turneb.

Si mundus.] Hoc exemplum pertinere videtur ad *proportionem* & *analogiam*, quae merito quoque ſubjicitur comparationi. *ut* enim *deus eſt in mundo regendo, ſic magiſtratus in regenda Republica.* Idem.

Si domus aedificari.] Alias *gubernari.* Philander.

Quid agendum ſi navilum cura.] Unius particulae depravatione totus ſaepenumero ſenſus confunditur, quod quidem hic facile perſpici poteſt. nam *ſi* particula, loco *in* praepoſitionis poſita, totum implicat ſenſum, qui alias perſpicuus eſt. legatur ergo hoc modo, *quid agendum in navalium cura & armorum.* Regius. *quid agendum ſi navalium.* Voſſ. ſec. *quid agenda ſi navalium.* tert. *quid agenda in navalium.* MSS. Alm. Voſſ. pr. ex quorum & Regii codicis veſtigiis forte vera hujus loci lectio ita eſſet conſtituenda, *quid? ſi agenda navalium cura & armorum?* corruperunt inſciti librarii elegantiſſimam phraſim *agere curam*, quam & conati ſumus Fabio reſtituere, lib. v. cap. 6. ubi vide. Burm.

Ac mihi quidem.] Tres illas ſpecies comparationis Cic. in 4. formas dividit, in *numerum*, *ſpeciem*, *vim*, & *affectionem* ad res aliquas. Ariſt. quoque *lib.* 3. *Top.* locos omnes comparationis ſubtiliſſime tractat, quem magna ex parte ſequutus eſt in *Top.* Cic. Turneb. *at mihi.* Voſſ. ſec.

Nam & ex pluribus.] *Nam ex pluribus.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin.

Unde eſt, quod ſemel.] Haec particula videtur eſſe proverbialis: ac certe latiſſimam poteſt habere ſignificationem, ut dicamus, verbi cauſa, *minus graviter eſſe plectendum, qui ſemel deliquerit, quam qui ſaepius:* aut *ut rara bona vulgaribus praeſtantiora dicamus*, ac ſic in reliquis. Turneb. *quod & ſemel.* Cod. Voſſ. tert.

Aut difficilioribus.] *Aut* disjunctiva particula inter tot copulas haud quaquam recte ponitur. Quare eſt expungenda, ac ejus loco *ex* praepoſitio reponenda, ut legatur, *ex difficilioribus ad faciliora.* Regius. *ut ex difficilioribus.* Vallae liber. Voſſ. pr. tert. Baſil. Gryph. *aut difficilioribus.* Locat. *Et aut diff.* V. C. Alm. *Aut ex dif.* Ald. Vidov.

Ad propiora.] *Ad propria.* Vidov. & margo Baſil. *ad propriora.* Voſſ. ſec.

Contra

Digitized by Google

longe poſitis ad propiora, & ad omnia, quae contra haec ſunt, eadem ratione argumenta ducuntur. Sunt enim & haec majora & minora, aut certe vim ſimilem obtinent: quae ſi perſequamur, nullus erit ea concidendi modus. Infinita eſt enim rerum comparatio, *jucundiora*, *gratiora*, *magis neceſſaria*, *honeſtiora*, *utiliora*. Sed mittamus plura, ne in eam ipſam, quam vito, loquacitatem incidam. Exemplorum quoque ad haec infinitus eſt numerus, ſed pauciſſima attingam. Ex majore, pro Cecinna, *Quod exercitus armatos movet, id advocationem togatorum non videbitur moviſſe?* Ex faciliore, in Clodium & Curionem, *Ac vide, an facile fieri tu potueris, cum is factus non ſit, cui tu conceſſiſti:* Ex difficiliore, *Vide quaeſo, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem, de Ligarii audeam confiteri.* Et ibi, *An ſperandi Ligario cauſſa non ſit, cum mihi apud te locus ſit etiam pro altero deprecandi?* Ex minore, pro Cecinna, *Itane vero ſcire eſſe armatos ſat eſt*,

Contra ſunt.] *Contra haec ſunt.* MSS. Alm. Voſſ. Cod. pr. ſec. tert. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obr. Oxon.

Eadem ratione.] *Eodem ordine.* MS. Joan.

Si proſequamur.] *Si perſequamur.* Cod. Voſſ. ſec.

Concedendi.] Loco *concedendi*, legatur *concidendi*, hoc eſt, in minutas partes dividendi. REGIUS. *concedendi.* MSS. Alm. Voſſ. pr. & tert.

Graviora.] *Gratiora* repoſui ad fidem editionum Veneticae, Aldinae, Vaſcoſani, ac Stephani, lectionis item marginalis edit. Colon. Melius enim iſti *jucundiora*, quod praecedit, reſpondet, quam *graviora*, editionis Lugdunenſis. GIBSON. *gratiora* etiam Locat. Gryph. Baſil. Obr. *graviora* qui repoſuerunt, credebant *jucunda* & *grata* idem notare. ſed differre haec jam dudum ex Cicerone & aliis docuerunt viri docti. vide praeter alios Manut. ad Cicer. IV. ad fam. 6. BURMANNUS.

Ex majore.] *Ex minore.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Pro Caecina.] Cap. 15.

Quod exercitus.] In Cicerone pro *qui* & *is*, ſcriptum eſt *quod* & *id*. PHILANDER. *Qui exercitus armatos movet, is advocationem* &c. Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil. Gryph. *Quod ex. a m. id ad advocationem.* marg. Baſil. *Quod ex. a. m. advocationem.* Vidov. *Q. ex. a. m. advocationem non v. m.* V. C. Alm. & Voſſ. pr. & ſec. niſi quod ille *qui* habet. *quod ex. a. m. id adv. n. v. m.* Voſſ. tert. *quod ex. a. m. is advocationem non v. m.* Cod. Colb.

Advocationem.] *Advocationem* appellat coetum advocatorum, id eſt, amicorum, qui cum Caecinna venerant in rem praeſentem, qui ab adverſario de fundo metu fuerunt dejecti: unde argumentatur Cicero in *oratione pro Caecinna.* TURNEBUS.

In Clodium & Curionem.] Exemplum eſt ex oratione edita in competitores Clodium & Curionem, quae fortaſſis eſt Ciceronis. Citatur autem à Fabio *in cap. de genere demonſtrativo.* TURN. Citant hoc ex Nonio, qui Fragmenta Ciceronis collegerunt. ſed neſcio, an ibi exſtet. agitur autem in eo de petitione magiſtratus alicujus. nam *fieri*, & *factus* eleganter pro creari magiſtratum poni ſolet. Cicer. pro Muraen. 21. *alium faciam, quoniam ſibi hic ipſe deſperat.* cap. 25. *ſi ille factus eſſet.* II. ad fam. 9. *quibus verbis tibi gratias agam, non reperio, quod ita factus ſis; ut dederis nobis* &c. ubi v. Manut. Salluſt. Jug. 85. *Gerere, quam fieri, tempore poſterius, re atque uſu prius eſt.* ubi male Victorius lib. VI. Var. cap. 15. *quam fieri Conſul* legendum cenſet. Nepos Ageſil. I. *Harum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat.* vide Munker. ad Hygin. fab. 73. & hinc nollem viros doctos Velleji locum lib. II. cap. 17. tentaſſe: *petenſque conſulatum fere omnium civium ſuffragiis factus eſt.* BURM.

Cui tu conceſſiſti.] *Cui conceſſiſti.* Cod. Voſſ. pr.

Vide quaeſo.] Difficilius enim erat Ciceroni, ſe *Pompejanum* fateri, quam hoc ipſum de Ligario concedere. TURNEBUS. eſt ex cap. 3.

Audeam confiteri.] *Audeam dicere tibi ſuperandi Ligario.* V. C. Alm. *audeam. Et ibi.* Cod. Voſſ. pr. & tert. forte etiam legendum *&* *ibidem* cum Francio.

An ſperandi.] Cap. 10.

Etiam pro altero.] *Non pro altero.* Cod. Voſſ. pr.

Itane vere.] Haec deſunt V. C. Alm. ſunt autem ex cap. 16 Orationis pro Caecina. *ita neſcire.* Cod. Voſſ. pr. & ſec. & tert. pro *in manus incidere*

Digitized by Google

eſt, ut vim factam probes; *in manus eorum incidere non eſt ſatis*? Ergo, ut breviter contraham ſummam, ducuntur argumenta à *perſonis*, *cauſſis*, *locis*, *tempore*, (cujus tres partes diximus, *conjunctum*, *praecedens*, *inſequens*) *facultatibus*, (quibus inſtrumentum ſubjecimus) *modo*, (id eſt, ut quidque ſit factum) *finitione*, *genere*, *ſpecie*, *differentibus*, *propriis*, *remotione*, *diviſione*, *initio*, *incrementis*, *ſumma*, *ſimilibus*, *diſſimilibus*, *pugnantibus*, *conſequentibus*, *efficientibus*, *effectis*, *eventis*, *jugatis*, *comparatione*, quae in plures diducitur ſpecies. Illud adjiciendum videtur, duci argumenta, non à confeſſis tantum, ſed etiam à fictione, quod Graeci καθ' ὑπόθεσιν vocant. Et quidem ex omnibus iiſdem locis, quibus ſuperiora, quia totidem ſpecies eſſe poſſunt fictae, quot verae. Nam *fingere* hoc loco eſt proponere aliquid, quod, ſi verum ſit, aut ſolvat quaeſtionem, aut adjuvet: deinde id, de quo quaeritur, facere illi ſimile. Id quo facilius accipiant juvenes nondum ſcholam egreſſi, primo familiaribus magiſque uſitatis exemplis oſten-

re, *ceciderre* habebat. V. C. Alm.

Ut vim.] *Ut inde.* Cod. Voſſ. pr.

Ergo.] *Epilogus* praedictorum locorum, à quibus argumenta fere duci ſolent. Turneeus. vide etiam haec apud Ciceronem lib. II. de Orat. cap. 40. Almel.

Perſonis, *cauſſis.*] *Cauſſis* non agnoſcebat V. C. Alm. *a perſonis*, *a cauſis*, *a locis*, *tempore*. Voſſ. tert. *cauſa*. Locat. Ald.

Conjunctum, *praecedens.*] *Praecedens*, *conjunctum*. MS. Alm. Voſſ. pr. ſec. & tert. Locat. Ald. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Ut quidque ſit factum.] *Ut quiſque re*. MSS. Voſſ. pr. *id eſt*, *quicque ſit factum*. Voſſ. ſec. *id eſt*, *ut quique re ſpecie differentibus*. tert.

Diſſimilibus] Non habet V. C. Alm.

Effectis.] *Effecta* proprie dicuntur cauſarum efficientium, *eventa* reliquorum: quanquam *eventa* quoque, quicquid ex cauſis evenit, ſignificant. Turneb.

Jugatis.] *Fugatis*. V. C. Alm. deeſt vero haec vox Cod. Voſſ. pr. & tert.

Diducitur.] *Deducitur*. V. C. Alm.

Illud adjiciendum.] Non ſolum argumentamur *aſſeveranter*, hoc eſt, ex confeſſis & veris, verum etiam *ex conditione* & propoſito, quod καθ' ὑπόθεσιν vocant Graeci. tamen Rodolph. *lib.* 2. *c.* 8. haec ait non tam eſſe *argumenta*, quam novas quaeſtiones. Cic. tamen in Topicis exempla quaedam ponit ficta, quae ad hunc locum reduci debent. Utrunque conferre poteris. Hermogenes quoque ponit *enthymemata* quaedam ficta. Argumentamur autem hoc modo, *cum poſito* (ut ajunt) *tali aliquid probamus*. Turneb.

Non a confeſſis.] *Non confeſſis*. MSS. Alm. Voſſ. pr. & tert.

Quod Graeci.] *Quam*. MSS. Alm. Colb. Locat. Ald. Steph. Baſil. Colin. Gryph. Vidov.

Et quidem.] *Quod quidem*. Voſſ. tert.

Quot verae.] *Quotquot verae*. Cod. Voſſ. pr.

Hoc loco eſt.] *Hoc loco*; *id eſt*, *proponere*. V. C. Alm. Locat. Ald.

Id, *de quo quaeritur.*] *Id* hic non habebat V. C. Alm.

Id quod facilius.] Duabus mendis hic implicatur ſenſus, quarum altera librariorum incuria videtur eſſe admiſſa, altera imperiti alicujus temeritate adjecta. Nam & *quo*, litera *d* craſa, legendum eſt, & *que* loco *quam* videtur eſſe reponendum, hoc modo *primo familiaribus magiſque uſitatis exemplis oſtendam*. Exempla enim, quae ſubjicit Fabius, ex declamationibus ſumpta ſunt, quae & familiares & uſitatae juvenibus ſcholaſticis erant. Regius. & ita omnes poſtea ediderunt. *familiaribus magis quam uſitatis*. Cod. Voſſ. ſed ſuſpicionem loci adhuc depravati praebet vetus codex Almelovenii, in quo *magis & aetati* inveni. quare legendum putem, *primo familiaribus magis ei aetati exemplis oſtendam*. & hanc veram lectionem arbitror, ſed corruperunt inſcitiſſimi homines, quia *ei aetati* non convenire τῷ *juvenes*, & *eorum aetati* dicendum fuiſſe, crederent. ſed hoc fit exemplo optimorum ſcriptorum. Juſtin. XVIII. 6. *Quippe homines ut victimas immolabant*, & *impuberes* (*quae aetas etiam hoſtium miſericordiam provocat*) *aris admovebant*. pro *quorum*. Livius XXIV. 26. *Puellis ut ſaltem parcerent*, *a qua aetate etiam hoſtes iratos abſtinere*. vide ſummum virum Gronovium ad Liv. XXIII. II. Burmannus.

Lex

oſtendam. Lex eſt, *Qui parentes non aluerit, vinciatur.* Non alit quis, & vincula nihilominus recuſat. Utitur fictione, *ſi miles, ſi infans ſit, ſi reipublicae cauſſa abſit.* Et illa contra optionem fortium, *Si tyrannidem petat, ſi templorum everſionem.* Plurimumque ea res virium habet contra ſcriptum. Utitur his Cicero pro Cecinna, *Unde tu, aut familia, aut procurator tuus. Si me villicus tuus ſolus dejeciſſet, non familia dejeciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia. Si vero ne habeas quidem ſervum praeter eum, qui me dejecerit,* & alia in eodem libro plurima, Verum eadem fictio valet & ad qualitates, *Si Catilina cum ſuo conſilio nefariorum hominum, quos ſecum eduxit, hac de re poſſet judicare, condemnaret L. Muraenam.* Et ad amplificationem, *ſi hoc tibi inter coenam in illis immanibus poculis tuis accidiſſet.* Sic &, *Si reſpub. vocem haberet.* Has fere ſedes accepimus probationum

Lex eſt qui.] *Lex, qui.* Cod. Voſſ. pr. ſec. & tert. Locat. Ald.

Qui parentes, &c.] Haec lex olim erat in Graecia, appellabaturque *Pelargica*, id eſt, Ciconialis, quia erat de parentum alimentis. eam tamen emendavit Solon Athenis, ut filius duntaxat hoc caſu parentes alere cogeretur, ſi ab illis optime eſſet literis inſtitutus. TURNEB. vide Meurſ. Solon. cap. XVII. Et Them. Att. III.

Non alit quis.] *Non alit aliquis.* V. C. Alm.

Simile ſi infans.] Sic quidem recte legi videtur, cum hactenus, quod ſciam, flagitium ineſſe non ſit animadverſum. Quod quidem eo magis eſt mirandum; quod illud *ſimile* nihil ad propoſitum facit. Nihil enim dictum eſt, cui ſimile aliquid poſſit inferri. Non igitur *ſimile*, ſed *s* litera duntaxat adſcripta, & diviſionis ſigno appoſito, *ſi miles*, vel refragantibus exemplaribus, legendum eſſe affirmarim. Nam ut infantes, qui non aluiſſent parentes, non vincirentur, ita nec milites, quippe qui reipubl. cauſa abſuiſſent. REGIUS. *ſimile ſi infans.* Locat.

Si miles.] His fictionibus adverſus ſcriptum nititur, ſuntque *enthymemata*, quae dicuntur *elenctica*. TURN.

Optionem fortium.] Fortem virum hic appellat *tyrannicidam*, cui lex permittebat optare, quicquid vellet. *Idem.*

Sit tyrannidem petat.] *Si*, litera *t* eraſa, legatur, indeque ſenſus inchoetur. REGIUS. *ſi tyr. petat.* Vallae liber & Almel. *ſit tyrannidem petat.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Si templorum everſionem.] *Si tempora &c.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Plurimumque ea res virium.] Ubi quaeſtio eſt *de lege* aut *ſcripto*, ambiguitatemque in ſe habent, nulla re magis reſelluntur, quam argumento per fictionem. TURNEBUS. *plurimum ea res.* V. C. Alm.

Unde tu] Verba ſunt edicti praetoris, quae hodie quoque habentur in titulo *de vi & vi armata. Idem.* Orat. pro Caecin. cap. 19.

Non familia dejeciſſet.] Locus integer non eſt. quare ſcribe. *Si me villicus tuus ſolus dejeciſſet, non familia dejeciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; ſi vero ne habeas.* PHILAND. Ulpianus titulo de *vi armata*, ait, ſervum unum non efficere familiam, ac ne duos quidem. TURNEB. haec verba, *non familia dejeciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia*, non habent MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert. Loe. Ven. Ald. Sich.

Si vero ne habeas.] *Et* copula, qua duo exempla de oratione Ciceronis pro Caecina ſumpta conjungantur, videtur adſcribenda hoc modo: *Et, ſi ne habeas quidem.* REGIUS.

Ne habeas quidem.] *Ne habeas quem ſervum.* Cod. Voſſ. pr.

Valet & ad.] *Valet ad.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Si Catilina.] Exemplum ex oratione Cic. *pro Muraena.* cap. 39. TURNEB. Scribe, *ſi L. Catilina* &c. PHILAND. *L.* praenomen non eſt in V. C. Alm.

Cum ſuo conſilio.] *Concilio.* Steph. Obr. & Oxon.

Nefariorum.] *Nefandorum.* MSS. Vallae, Voſſ. ſec. & Vidov. margo.

Condemnaret.] *Commode maneret.* V. C. Alm.

Et ad ampl.] *Et ampl.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert.

Si hoc tibi.] Ex Antonina II. 25. TURNEB. in Cicerone legitur, *ſi inter caenam, in ipſis tuis immanibus poculis hoc tibi accidiſſet. ſed ſi inter caenam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidiſſet.* V. C. Alm. Steph. Colin.

Sic & ſi reſp.] Illud *ſic* adverbium videtur eſſe, ut redundans, eradendum. nihil enim ſenſui eſt neceſſarium. REGIUS.

Digitized by Google

bationum in univerſum: quas neque generatim tradere ſat eſt, cum ex qualibet earum innumerabilis argumentorum copia oriatur: neque per ſingulas ſpecies exſequi patitur natura rerum: quod qui ſunt facere conati, duo pariter ſubierunt incommoda, ut & nimium dicerent, nec tamen totum. Unde plurimi, cum in hos inexplicabiles laqueos inciderunt, omnem etiam, quem ex ingenio ſuo potuerant habere, conatum, veſut aſtricti certis legum vinculis, perdiderunt: &, magiſtrum reſpicientes, naturam ducem ſequi deſierunt. Nam ut per ſe non ſufficit ſcire, omnes probationes *aut à perſonis, aut à rebus peti*, quia utrumque in plura dividitur: ita ex antecedentibus & junctis & inſequentibus trahenda eſſe argumenta qui acceperit, protinus in hoc ſit inſtructus, ut, quod in quaque cauſſa dicendum ſit, ex his ſciat: praeſertim cum plurimae probationes in ipſo cauſſarum complexu reperiantur, ita ut ſint cum alia lite nulla communes, eaeque ſint & potentiſſimae, & minime obviae, quia communia ex praeceptis accepimus, propria invenienda ſunt. Hoc genus argumentorum ſane dicamus

Si reſp. vocem haberet.] *Proſopopoeiam* Fab. huic loco ſubjicit, ut Cic. quoque in *Topicis.* ait enim permiſſum eſſe hoc loco oratoribus & philoſophis, ut muta inducant loquentia: res quoque ſupra fidem augeatur, quae dicitur *hyperbole.* Eſt autem exemplum ex oratione Cic. *pro Milone.* TURNEB.

Oriatur: neque.] *Oriatur natura rerum.* Cod. Voſſ. pr. tert. omiſſis reliquis.

Patitur.] *Patiatur.* Voſſ. Cod. ſec.

Quod qui ſunt facere conati.] Ut in *comparatione* reprehendebat eos, qui *comparationis* ſpecies perſequerentur, idem quoque facit adverſus eos, qui in ſingulis locis ſpecies ſectantur. cui vitio ſunt obnoxii, qui infinita ſingulorum locorum congerunt axiomata: ipſi *maximas* vocant. Ariſt. quoque in *Top.* hoc genere plerumque peccat. TURNEB.

Cum in hos inexplicabiles.] *Cum hos inexpl.* V. C. Alm. Voſſ. tert. *unde plerumque ad hos inexplicabiles.* Cod. Voſſ. pr.

Deſierunt.] *Deſcivint.* Cod. Voſſ. ſec.

Nam ut per ſe.] Fabii ſententia eſt, non omnia eſſe petenda ab illis *argumentorum ſedibus*, ſed permulta eſſe ducenda ex ipſius cauſae proprietate. non igitur loci ſatis inſtruunt oratorem ad probandum, niſi etiam *natura & experientia* valuerit, ut ipſum thema diligenter excutere poſſit. TURNEB.

Non ſufficit.] *Sufficiet.* V. C. Alm. Vidov.

Ex antecedentibus.] *Nec ex antec.* volebat Francius.

Trahenda eſſe.] *Trahenda ſunt.* Cod. Voſſ. pr.

Protinus in hoc.] *Unum protinus.* V. C. Alm. *num protinus.* Obrecht.

Quod in quaque.] *Quid.* Obrecht.

Dicendum ſit, ex his.] *Ducendum.* V. C. Alm. Obrecht. *ducenda ſit.* Cod. Voſſ. pr.

In ipſo cauſarum complexu.] *Initia cauſarum complexu.* V. C. Alm. *in ipſo cauſſarum amplexu.* Cod. Voſſ. ſec.

Ita ut ſint cum alia.] *Ita cum ſint alii aliae nulla communes eaque.* V. C. Alm. *ita ut ſint cum aliis nulla lite nulla communes.* Voſſ. tert.

Eaque ſunt & potentiſſimae & minimae, quia communibus ex praeceptis invenienda ſunt.] Non ſolum ſenſus hujus verba minus congrue ſunt juncta, ſed etiam ipſe ſibi contrarius eſſe videtur. Quo namque modo, ſi potentiſſimae ſint probationes, minimae eſſe poſſunt, aut contra. Emendari autem ſic mihi poſſe videtur: ſi non *ea*, ſed *eo* legatur, ac *minime* ſine diphthongo ſcribatur, & *obviae* nominativus adſcribatur, ac *inveniendae* legatur, hoc modo. *Eoque ſunt & potentiſſimae, & minime obviae, quia communibus ex praeceptis inveniendae ſunt.* REGIUS. *Eaeque ſunt & potentiſſimae & minime obviae, quia communia ex praeceptis accepimus, propria invenienda ſunt.* V. C. Alm. & Arg. Obr. *quia communibus ex praeceptis propria invenienda non ſunt.* Ald. *quia communibus praeceptis p. i. ſ.* Cod. Voſſ. pr. *haec ſunt & potentiſſimae & minime obviae, quia communibus ex praeceptis propria invenienda ſunt.* Voſſ. ſec. & tert. niſi quod, *haec ſint.*

Hoc genus arg.] *Argumenta* illa, quae ex peculiari thematis natura ducuntur, appellat Fab. *ex circumſtantia*, quia rem ipſam, de qua quaeſtio eſt, circumſtant. Fabius lib. 3. περίστασιν *negotium* vertit,

mus *ex circumſtantia*, quia περίστασιν dicere aliter non poſſumus: vel ex iis, quae cujuſque cauſſae propria ſunt: ut in illo adultero ſacerdote, qui lege, qua unius ſervandi poteſtatem habebat, ſe ipſe ſervare voluit, proprium eſt controverſiae dicere. *Non unum nocentem ſervabis, quia, te adultero dimiſſo, adulteram occidere non licebit.* Hoc enim argumentum lex facit, quae prohibet adulteram ſine adultero occidi. Et illa, in qua lata lex eſt, *ut argentarii dimidium ex eo, quod debebant, ſolverent: creditum ſuum totum exigerent.* Argentarius ab argentario ſolidum petit. Proprium ex materia eſt argumentum creditoris, idcirco adjectum eſſe in lege, *ut argentarius totum exigeret.* Adverſus alios enim non opus fuiſſe lege: cum omnes praeterquam ab argentariis totum exigendi jus haberent. Cum multa autem novantur in omni genere materiae, tum praecipue in iis quaeſtionibus, quae ſcripto conſtant, quia vocum eſt in ſingulis ambiguitas frequens, adhuc in conjunctis magis. Et haec ipſa plurium legum aliorumve ſcriptorum, vel congruentium, vel repugnantium complexu varien-

tit, non *circumſtantiam.* TURNEB.

Quae cujus cauſſae.] *Quae cujuſque cauſſae* legendum eſſe, aperte conſtat. REGIUS. *cujus.* Locat.

Habeat.] *b* litera adſcribatur, ut *habebat*, ita ſenſu exigente, legatur. eſt autem controverſia declamatoria. REGIUS.

Servare voluit.] *Noluit.* Cod. Voſſ. pr.

Servabis.] *Servabas.* Voſſ. Cod. pr. Ald. Baſil.

Quia ante adultero dimiſſo] Hoc idem & Paullus JCtus confirmat in ſententiis libro II. de Adulteriis. *Inventam*, inquit, *in adulterio uxorem maritus ita demum occidere poteſt, ſi adulterum domi ſuae deprehendat.* REGIUS.

Quia te dimiſſo, adulteram occidere non licebat.] Vocabulum *adultero*, ab editione Lugdunenſi aliiſque praetermiſſum, muniti auctoritate editionum, Pariſienſis, Vaſcoſani, ac Stephani, inſeruimus. Praeclare autem exemplum a Fabio propoſitum illuſtrat; ut ſuſpicarer omnino, niſi in optimis editionibus inveniretur, explicandi cauſa in margine poſitum, paulatim in corpus orationis irrepſiſſe. GIBSON. habent & *te adultero.* MSS. Alm. Colb. Voſſ. ſec. & Vallae. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *ante adultero dimiſſo.* Locat. *quia ante dimiſſo adulteram o. n. licebat.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Non licebit.] *Non licebat.* V.C. Alm. Locat. Ald Baſil.

Prohibet adulteram.] *Prohibet ſine adultero occidi.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

In qua lata lex eſt.] Vocem *lata* non agnoſcit editio Lugdunenſis, cui ſuffragantur & aliae. Sed ne una litera fraudaretur elegantiſſimus Rhetor, eam ſuo loco reſtituendam putavi ex Codice MS. Bodleiano; editiſque, Aldino, Colonienſi, & Vaſcoſani. GIBSON. *lata lex eſt* etiam V. C. Alm. Locat. Steph. Colin. Baſil. Roign. Vidov. Obrecht.

Ut argentarii.] *Argentarii*, qui & *trapezitae* dicuntur, ſunt, qui per menſam argentum credere ſolent ad uſuram. erant hujuſcemodi, quales nunc ſunt *majores campſores*, ut minores olim dicebantur *nummularii* & κολλυβισταί. TURNEB. *in qua argentarii.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Quod debebant.] *Quod debent.* V. C. Alm.

Solverent.] *Solvebant.* Cod. Voſſ. pr.

Creditum.] Debitam ſibi pecuniam. *Creditum* autem dicit, ut praeceptum, mandatum. *Creditum* autem & *creditam pecuniam* docti: *debitum* vel *debitam pecuniam* vulgus dicit. TURNEB.

Argentarius ab.] *Argentarius* non habet Cod. Voſſ. pr. ſec. tert.

Eſſe in lege ut.] *Eſſe ut in lege, ut.* V. C. Alm.

Non opus fuiſſe lege.] Quia unuſquiſque, etiam ſi *argentarius* non eſt, creditum totum exigere poteſt. eſt igitur adjectum in lege, ut *argentarius* totum exigeret non ſolum ab alio, verum etiam ab argentario. TURNEB.

Cum omnes.] Sic quidem recte legi videtur, ſed *in* praepoſitio forſitan eſt adſcribenda, ut legatur *cum in omnes.* REGIUS. Ita Stephanus Colin. Roign. & Vidovaei margo.

Vocum eſt ſingulis.] *Vocum & in ſin.* V. C. Alm.

In conjunctis magis.] Innuit Fab. in quaeſtionibus legitimis maxime verſari argumenta, quae *ex circumſtantia* ducuntur, propter earum cauſarum innovationem, frequentem *amphibologiam*, & *homonymiam.* TURNEB. *adhuc & in conjunctis.* Cod. Voſſ. pr.

Et haec ipſa.] *Et haec genera plurimum legum.* Cod.

varientur neceſſe eſt: cum res rei, aut jus juris quaſi ſignum eſt: *Non debui tibi pecuniam, numquam me appellaſti. Uſuram non accepiſti, ultro à me mutuatus es.* Lex eſt, *Qui patri proditionis reo non affuerit, exheres ſit.* Negat: *niſi ſi pater abſolutus ſit.* Quid ſigni? Lex altera, *Proditionis damnatus cum advocato exſulet.* Cicero pro Cluentio Publium Popilium & Tiberium Guttam dicit, *non judicii corrupti, ſed ambitus eſſe damnatos.* Quid ſigni? *quod accuſatores eorum, qui erant ipſi ambitus damnati, è lege ſint poſt hanc victoriam reſtituti.* Nec minus in hoc curae debet adhiberi, quid proponendum, quam quomodo ſit, quod propoſueris, probandum. Hic omnino vis inventionis, ſi non major, certe prior. Nam ut tela ſupervacua ſunt neſcienti, quid petat: ſic argumenta, niſi praevideris, cui rei adhibenda ſint. Hoc eſt, quod comprehendi arte non poſſit. Ideoque cum plures eadem didicerint: generibus quidem argumentorum ſimilibus utentur;

Cod. Voſſ. tert.

Uſuram accepiſti.] *Non* particula negativa, ſenſui neceſſaria, in aliis exemplaribus eſt recte adſcripta, ut legatur. *Uſuram non accepiſti.* REGIUS. *uſuram accepiſti.* Locat.

Lex eſt, Qui patri.] Ex lege altera, qua filius, ſi patri affuerit, *proditionis damnato*, mittitur in exilium, colligimus, ſi pater damnatus fuerit, eique filius non affuerit, filium nullo modo plectendum. lex igitur ſuperior de exhaeredatione hunc habet intellectum, ut filius, ſi patri reo proditionis non adfuerit, paterque abſolutus ſit, exhaeredetur, alias non exhaeredetur. TURNEB.

Negat, niſi ſi pater.] *Niſi pater.* Cod. Voſſ. ſec. Locat. Steph. Gryph. *negat ſit non ſi pater.* Cod. Voſſ. pr. & tert. *negat, ſit niſi ſi.* MSS. Bodl. Alm. Andr. forte *negabit niſi ſi.* de illis particulis *niſi ſi* plurima Heinſius ad Ovid. IV. Epiſt. III.

Quid ſigni? lex altera.] *Quid ſigni? quid lex altera.* Ald.

Cicero pro Cluentio.] *Popilius* & *Gutta* judices fuerunt, cum Oppianicus eſt damnatus, iidemque poſtea damnati ſunt. igitur accuſator Cluentii ait eos fuiſſe damnatos corrupti judicii: Cic. negat, ſed ait damnatos ambitus. TURNEB.

Tiberium Guttam.] Scribo *Titum Guttam.* PHILAND. *T. Guttam.* Steph. Roign. *Titum Guttam.* Gryph. Baſil. & ita apud Cicer. pro Cluent. c. 36. & 45. *T. Gutta.* dicitur, in editione Graevii.

Judicii corrupti.] *Judicis corrupti.* Ald.

Qui erant & ipſi.] *Qui erant ipſi.* V. C. Alm.

E lege ſint poſt hanc victoriam reſtitui.] Lex eſt apud juriſconſultos, ut qui ex aliqua lege condemnatus fuerit, ſi ejuſdem criminis reum aliquem peragere poſſit, in integrum & priſtinum ſtatum reſtituatur. TURNEB.

Poſt hac.] *Poſt hanc*, ut ad victoriam referatur, non *poſt hac*, legendum eſſe patet. REGIUS. *e lege ſint hanc victoriam.* V. C. Alm.

Nec minus.] Fabius docet, non ſolum pleraque *argumenta* duci à cauſae proprietate, verum etiam *propoſitiones* & *quaeſtiones.* itaque vis inveniendi, cum magna ex parte poſita ſit in argumentis & propoſitionibus, magna ex parte à proprietate cauſae ducitur. Itaque utrunque curandum diligenter, ut inveniamus, quid proponamus, & quo propoſita probemus: in quibus duobus fere omnis *inventionis* vis conſiſtit. De hoc vide Eraſ. lib. 2. *de Copia*, qui & ipſe tractat fuſiſſime thema ſequens *de Theſſalis*, quod in certas propoſitiones dividit, eaſque amplificat. TURNEB.

Si non major] *Etſi non major.* Ald. *inventionis major, certe prior.* Cod. Voſſ. pr. & tert. *hic ſi non vis inventionis major, certe prior.* Voſſ. ſec.

Nam ut tela.] Non aliter quam qui in tenebris digladiantur, quique neſciunt, in quos tela conjiciunt, *fruſtra* id *facere* dicuntur: ſic orator, niſi cognoverit, quo probationes ſuas ſit directurus, videbitur more *andabatarum* pugnare: quos ſcribunt auctores temere nullaque arte tela jaculari. TURNEB.

Niſi praevideris.] *Niſi videris.* V. C. Alm. *niſi provideris.* Cod. Voſſ. pr. ſec.

Comprehendi arte non poſſit.] Nam ars duntaxat comprehendit, quae *generalia* ſunt: quae autem oriuntur à proprietate litis, ſunt *ſingularia*, & in ſingulis cauſis evariant, ita non cadunt ſub artis comprehenſionem & praecepta. TURNEB.

Ideoque cum.] *Itaque cum.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Generibus argumentorum.] Quamvis hic integer ſit ſenſus, Fabii tamen elegantia, ut particula *quidam* adſcribatur, mihi expoſcere videtur. ut legatur hoc modo

tur: alius tamen alio plura, quibus utatur, inveniet. Sit exempli gratia propoſita controverſia, quae minime communes cum aliis quaeſtiones habet: *Cum Thebas evertiſſet Alexander, invenit tabulas, quibus centum talenta mutua Theſſalis dediſſe Thebanos continebatur. Has, quia erat uſus commilitio Theſſalorum, donavit his ultro. poſtea reſtituti à Caſſandro Thebani repoſcunt Theſſalos.* Apud Amphictyonas agitur. *Centum talenta & crediidiſſe eos conſtat, & non recepiſſe.* Lis omnis ex eo, quod Alexander ea Theſſalis donaſſe dicitur, pendet. Conſtat illud quoque, *non eſſe his ab Alexandro pecuniam datam.* quaeritur ergo, *an perinde ſit, quod datum eſt, ac ſi pecuniam dederit?* Quid proderunt argumentorum loci, niſi haec prius videro, *nihil eum egiſſe donando, non potuiſſe donare, non donaſſe?* Et prima quidem actio facilis ac favorabilis repetentium jure, quod vi ſit ablatum: ſed hinc aſpera & vehemens quaeſtio exoritur de jure belli, dicentibus Theſſalis, hoc regna, populos, fines gentium atque urbium contineri. Inveniendum contra eſt, quo diſtet haec cauſſa à ceteris, quae in poteſtatem victoris venirent: nec circa probationem res haeret, ſed circa propoſitionem. Dicamus in primis, in eo, quod in judicium deduci

modo *generibus quidem argumentorum.* Quod ut ſentiam, ea, quae infertur, exceptione maxime adducor. Frequenter enim ita utimur hac particula *quidem*, ut exceptio ſequatur. REGIUS. *generibus argumentorum ſimilibus.* MSS. Alm. Voſſ. pr. ſec. tert. Locat. Ald. Baſil.

Alius tamen alio plura.] *Alius alio plura.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert.

Sit exempli gratia.] Huc pertinent ea, quae à Rodolpho Agricola ſcribuntur *lib.* 2. *cap.* 11. de una quaeſtione in plures multiplicanda. nam ea res ſuppeditat multitudinem propoſitionum. huc etiam faciunt, quae ab Hermogene tractantur *de capitibus*, tum in libro *de ſtatibus*, tum in tertio *de inventione.* TURNEB.

Cum aliis quaeſtiones habet.] *Cum aliis habet.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Talenta mutua,] *Mutuo.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. ſed rectius aliae editiones & ſcripti codices *mutua.* alterum enim vix Latinum eſt, licet Juſtinus lib. XVII. 2. *Ab Antigono naves mutuo petit.* cum debuiſſet *mutuas* dicere. ut ad Plaut. Aſin. I. III. v. ult. & lib. III. cap. I. de Pecun. vet. oſtendit egregie Gronovius. BURM.

Reſtituti à Caſſandro.] Caſſander, unus ex Alexandri ducibus, Thebas, quas Alexander everterat, poſt ejus mortem reſtituit. eſt autem haec hiſtoria apud *Diodorum Siculum.* TURNEB.

Repoſcunt Theſſalos.] Ita conſtruit & Valer. Flacc. VII. 650.

Haud jam mendacem promiſſa repoſcere regem
Dignatur.

& ita Cicero & alii. BURM.

Apud Amphictyonas.] *Amphictyones* judices erant totius Graeciae, qui in *Thermopylis* de litibus diſceptabant. eo autem conventus fiebat ab omnibus Graeciae populis. TURNEB. *Theſſalos apud Amp. agere.* Cod. Voſſ. pr. *apud Amphictyonas igitur.* Voſſ. ſec.

Non recepiſſe.] *Non recepiſſe ea.* Ald.

Theſſalis donaſſe dicitur.] *Theſſalis ſe donaſſe dicit.* V. C. Alm.

An perinde ſit.] *An perderet, quod datum eſt.* V. C. Alm. *an ſit, quod.* relicto ſpatio vacuo inter *an* & *ſit.* Cod. Voſſ. pr.

Quid proderunt.] *Qui* Lugd. Edit.

Non potuiſſe.] Quae ſequuntur, *donare non donaſſe,* deſunt. Voſſ. tert.

Repetendum jure.] *Repetenti non jure.* Cod. Voſſ. pr.

Sed hinc.] *Quod hinc.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Haec regna populos.] *Hoc* legendum eſſe, non *haec*, facile eſt ex contextu videre, ut ad *jus* referatur. REGIUS. *hoc:* Cod. Voſſ. pr.

Quod diſtet.] *Quo.* Cod. Voſſ. tert. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Quae in poteſtatem victoris venirent.] Nam corpora omnia in poteſtatem victoris veniunt, non etiam jura, quae corpore carent. agitur autem de *jure crediti.* TURNEB. *in poteſtate.* Vall. liber. & Voſſ. ſec.

Dicamus in primis.] *Dicamus primum.* MSS. Alm. Voſſ.

duci poteſt, *nihil valere jus belli: nec armis erepta, niſi armis poſſe retineri.* Itaque, ubi illa valeant, *non eſſe judicem: ubi judex ſit, illa nihil valere.* Hoc inveniendum eſt, ut adhiberi poſſit argumentum. *Ideo captivos, ſi in patriam ſuam redierint, liberos eſſe, quia bello parta non niſi eadem vi poſſideantur.* Proprium eſt & illud cauſſae, quod Amphictyones judicant: ut alia apud centumviros, alia apud privatum judicem in iiſdem quaeſtionibus ratio ſit. Tum ſecundo gradu non potuiſſe donari à victore jus, *quia id demum ſit ejus, quod ipſe teneat: jus, quod ſit incorporale, apprehendi manu non poſſe.* Hoc reperire difficilius, quam, cum inveneris, argumentis adjuvare: ut *alia ſit conditio heredis: alia victoris:* quia ad illum jus, ad hunc res tranſeat. Proprium deinde materiae, jus publici crediti tranſire ad victorem non potuiſſe, quia, quod populus crediderit, omnibus debeatur: &, quamdiu quilibet unus ſuperfuerit, eſſe eum totius ſummae creditorem: Thebanos autem non omnes in Alexandri manu fuiſſe. Hoc non extrinſecus probatur, quae vis eſt argumenti, ſed ipſum per ſe valet. Tertii loci pars prior magis vulgaris, *non in tabulis eſſe jus:* itaque multis argumentis defendi poteſt. Mens quoque Alexandri duci debet in dubium, *honorarit eos, an deceperit.* Illud jam rurſus

Voſſ. ſec. Locat. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

In judicium.] *In judicio.* Cod. Voſſ. ſec.

Ubi judex ſit.] *Niſi judex ſit.* Cod. Voſſ. pr.

Ideo captivos.] *Juriſconſulti* ajunt, ea, quae capta ſunt ab hoſtibus, ſi denuo redeant, jure poſtliminii priſtina jura recuperare. Turnebus.

Ideo ſi captivos.] Praepoſtero ordine ſic legitur: legendum autem eſt hoc modo. *Ideo captivos, ſi in patriam ſuam redierint.* Regius. *ideo in captivos.* Locat.

Proprium eſt & illud.] *Proprium eſt id cauſſae.* Cod. Voſſ. pr.

Quod Amphictyones.] *Quod* deeſt Cod. Voſſ. tert.

Ut alia apud centumviros.] *Centumviri* tempore Cic. de litibus *privatis* cognoſcebant. apparet Fabii tempore immutatam fuiſſe horum cognitionem, ut etiam *de publicis* cauſis judicarent. ſic antea eos dixit cognoſcere de *cauſis capitalibus.* Turneb.

Ratio ſit. Tum ſecundo.] *Rationum ſecundo.* V. C. Alm. *ratio. tum.* Cod. Voſſ. pr. tert. *ratio ſit. ſecundo* &c. Obr.

A victore jus.] *Donari victorem quia id demum ſit ei.* V. C. Alm.

Quod ipſe teneat.] *Quod teneat.* Cod. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. *ſit ejus, qui id teneat* malebat Aſcenſius.

Jus, quod ſit incorporale.] Juriſconſulti *res* ajunt alias eſſe *corporales*, alias *incorporales:* illas tangi & videri poſſe, has non poſſe. *corporales* igitur ad victorem tranſeunt, *incorporales* non item. Turneb.

Apprehendi manu.] *Reprendi manu.* V. C. Alm.

Non poſſe.] *Non poſſit.* Cod. Voſſ. pr.

Alia victoris.] *Ab actoris.* Cod. Voſſ. pr. *ab avictoris.* tert.

Publici crediti.] *Publicum creditum* vocat, quod univerſa gens aut natio mutuo dedit: idque debetur, quamdiu unus ex gente illa aut natione ſuperſtes eſt. Turneb.

Jus publici crediti.] *Juris publici creditum.* MS. Bodl. Andr.

Quod populus crediderit.] *Quod populus non crediderit.* Cod. Voſſ. pr.

In Alexandri manus fuiſſe.] *In Alexandri manus veniſſe.* Ald. Baſil. marg. *manus fuiſſe.* V. C. Alm. Locat. Par.

Vis eſt argumenti.] *Argumentis & ipſum.* MSS. Alm. Voſſ. tert.

Itaque multis.] *Idque*, loco illius *itaque* particulae, mihi legendum videtur. Regius. *non in tabulis eſſe. jus itaque multis.* Ald.

Honorarit eos.] Alii codices habent, *oneraverit*, alia *exoneraverit*, id eſt, debitis abſolverit, quae lectio conſtare poteſt: qua voce utuntur juriſconſulti frequenter. Turneb. Vallam *honoraverit* pro *oneraverit*, ſcripſiſſe Aſcenſius docet. & convenit

ſus materiae proprium, & velut novae controverſiae, *quod reſtitutione recepiſſe jus, etiam ſi quod amiſerint, Thebani videntur.* Hic &, quid Caſſander velit, quaeritur: ſed vel potentiſſima apud Amphictyonas aequi tractatio eſt. Haec non idcirco dico, quod inutilem horum locorum, ex quibus argumenta ducuntur, cognitionem putem, alioqui nec tradidiſſem, ſed ne, ſi qui cognoverint iſta, ſi cetera negligant, perfectos ſe protinus atque conſummatos putent: &, niſi in ceteris, quae mox praecipienda ſunt, elaboraverint, mutam quamdam ſcientiam conſecutos intelligant. Nec enim artibus editis factum eſt, ut argumenta inveniremus: ſed dicta ſunt omnia, antequam praeciperentur: mox ea ſcriptores obſervata & collecta ediderunt. Cujus rei probatio eſt, quod exemplis eorum veteribus utuntur, & ab oratoribus illa repetunt: ipſi nullum novum, & quod dictum non ſit, inveniunt. Artifices ergo illi, qui dixerunt: ſed habenda iis quoque gratia eſt, per quos labor nobis detractus eſt. Nam quae priores beneficio ingenii ſingula invenerunt, nobis & non ſunt requirenda, & nota omnia. Sed non magis hoc ſat eſt, quam palaeſtram didiciſſe, niſi corpus exercitatione, continentia, cibis, ante omnia natura juvetur,

venit praecedentibus, *quia uſus commilitio Theſſalorum donavit his ultro. honorare* eſt enim dono, praemio ornare. ſic Flor. II. cap. 8. *Thoas Aetoliae princeps inhonoratam apud Romanos querens adverſus Macedones militiae ſuae ſocietatem.* & Livius lib. XXXV, 12. de eodem. *Thoas Aetolorum praetor conqueſtus, quod omnium Graeciae gentium civitatumque inhonoratiſſimi poſt eam victoriam eſſent.* de mente ergo Alexandri videndum, an bona fide crediderit ſibi jus fuiſſe, debitum illud donandi Theſſalis, & ita eos honoraverit, an vero ſcierit, nullum ſibi jus in illud fuiſſe, donaverit tamen eos decipiendi cauſſa, & ut vano & irrito hoc pro commilitio praemio defungeretur. Burm.

Materiae proprium.] *Proprium materiae.* Obr.

Quod reſtitutione.] *Quia* V. C. Alm.

Reſtitutione recepiſſe jus.] Significat non ſimul cum tabulis *jus* etiam tranſire, alias, ſi quis tabulas meas haberet, aut ſurriperet, *jus* etiam haberet, cum tamen ſit *jus incorporale.* Turneb.

Aequi tractatio eſt.] Quidam judices ſententiam ferunt ex legum praeſcripto, alii (ut *Amphictyones*, quorum libera eſt cognitio) aequitatem magis ſectantur. illic igitur proderit aequitatis tractatio. *Idem.*

Haec non.] *Artis loci* non ſatis inſtruunt hominem, niſi ſolertia quadam & experientia peculiares cauſae propoſitiones & argumenta poſſit eruere. *Idem.*

Alioqui nec tradidiſſem.] *Alioqui inter caetera non addidiſſem.* MS. Bodl. Andr. *alio num inter caetera non addidiſſem, ſed ne ſe qui cogn. i. ſi. c. n. perfectos protinus &c.* V. C. Alm.

Sed ne ſi quid cognoverint.] *Si qui*, litera *d* eraſa, legendum eſt. Regius.

Et niſi in.] *Niſi in.* Voſſ. ter.

Elaboraverint.] *Elaboraverunt.* Cod. Voſſ. pr.

Nec enim.] Ante artem ullam dicendi conſcriptam fuit *dicendi facultas.* nam ars ipſa initium habuit ab obſervatione. Turneb.

Invenerimus.] Senſus exigit, ut *inveniremus* legatur. Regius. *invenerimus.* Locat.

Veteribus utuntur.] *Utantur.* V. C. Alm.

Et quod dictum non ſit.] *Et quod edictum non ſit.* Ald.

Artifices quoque illi] In aliis exemplaribus *ergo* adſcriptum legitur, & recte quidem. Sed vitioſe *quoque* eſt praetermiſſum. Nam ea quoque particula ſenſui integro neceſſaria videtur, ut legatur, *Artifices ergo illi quoque.* Regius. *Artifices ergo illi.* V. C. Alm. Ald. Steph. & reliqui.

Sed habenda iis quoque.] *His quoque.* V. C. Alm. Loc. Ald. Baſil. & alii.

Labor nobis detractus.] *Labor non eſt detractus.* V. C. Alm.

Nam quae priores.] Μελέτη πάντα δύναται.

Et nota omnia.] *Et nota ſunt omnia.* Ald.

Sed non magis.] Significat, praeceptiones artis non prodeſſe ſine *ſtudio*, *exercitatione*, & *natura*, ut docuit lib. primo. Turneb.

Cibis.] Athletae certam victus formulam ſequebantur, ac valentiſſimis alimentis nutriebantur: unde dicitur Celio *victus athleticus*, & Juvenali athle-

vetur, ſicut contra ne illa quidem ſatis ſine arte profuerint. Illud quoque ſtudioſi eloquentiae cogitent, neque omnibus in cauſſis ea, quae demonſtravimus, cuncta poſſe reperiri: neque, cum propoſita fuerit materia dicendi, ſcrutanda ſingula, & velut oſtiatim pulſanda, ut ſciant, an ad probandum id, quod intendimus, forte reſpondeant: niſi cum diſcunt, & adhuc uſu carent. Infinitam enim faciet ipſa res dicendi tarditatem, ſi ſemper neceſſe ſit, ut, tentantes unumquodque eorum, quod ſit aptum atque conveniens, experiendo noſcamus: neſcio, an etiam impedimento futura ſint, niſi & animi quaedam ingenita natura, & ſtudio exercitata velocitas, recta nos ad ea, quae conveniunt cauſſae, ferant. Nam ut cantus vocis plurimum juvat ſociata nervorum concordia, ſi tamen tardior manus, niſi inſpectis dimenſiſque ſingulis, quibus quaeque vox fidibus jungenda ſit, dubitet, potius fuerit eſſe contentum eo, quod ſimplex canendi natura tulerit: ita hujuſmodi praeceptis debet quidem aptata eſſe, & citharae modo intenta ratio doctrinae: ſed hoc exercitatione multa conſequendum, ut, quemadmodum illorum artificum, etiam ſi alio ſpectent, manus tamen ipſa conſuetudine ad graves, acutos, medioſque horum ſonos fertur, ſic oratoris cogitationem nihil moretur haec varietas argumentorum

athletarum panis dicitur *coliphium.* Idem.

Natura juvetur.] *Juvatur.* MSS. Alm. & Voſſ. pr. & mox *profuerunt.*

Sic contra ne illa.] Emendatione indigere videtur hic ſenſus, quae quidem ita demum adhiberi poteſt, ſi *ut* ſyllaba adſcribatur, quo *ſicut* legatur, hoc modo, *ſicut contra.* REGIUS. *ſic contra.* Locat.

Illud quoque.] Non omnes loci (ut docet Cic.) cadunt in quamlibet diſputationem, ac quidam magis proprii ſunt conjecturae, ut *cauſae* & *adjuncta:* quidam finitionis, ut *proprium*, *differens*, *genus*, atque ita deinceps in reliquis. TURNEBUS.

Ea, quae.] *Cauſſis, quae demonſtravimus.* V. C Alm. *neque omnibus cauſſis ea.* Cod. Voſſ.

Reperiri.] *Reperire.* Voſſ. tert.

Neque quum propoſita.] *Si neque tum propoſita.* V. C. Alm.

Oſtiatim pulſanda.] Malebat Francius *pulſandum.*

Ut ſciant an probandum.] *Ad* praepoſitionem hujus ſenſus integritas adſcribi expoſcit, ut legatur, *ut ſciant, an ad probandum.* REGIUS *an probandum.* Loc.

Adhuc uſu carent.] *Adhoc.* Cod. Voſſ. ſec.

Enim faciet.] *Faciat.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. tert.

Diſcendi tarditatem.] *Dicendi*, *s* litera expuncta, legendum eſt. REGIUS. *dicendi facultatem.* Cod. Voſſ. pr.

Ingenita natura.] *Natura* non habet Cod. Voſſ. pr.

Quae conveniunt.] *Quae conveniant.* V. C. Alm. Ald. Baſil. Gryph. Vidov. *ita nos a. e. q. conveniant.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Nam ut cantus vocis.] Sic olim faciebant *citharoedi.* nam & citharam pulſabant & accinebant. at *cithariſtae* duntaxat citharam pulſant, non etiam accinunt. TURNEB.

Ut cantus.] Francius malebat *ut cantum.*

Concordia.] Vide quae nos olim ad Petron. cap. CXXVII. notavimus.

Niſi inſpectis.] *Non inſpectis.* Cod. Voſſ. pr.

• *Contentum eo.*] *Contentum in eo quo.* Cod. Voſſ. pr. tert.

Quod ſimplex.] *Quo.* V. C. Alm. Voſſ. pr. tert.

Quidem apta eſſe.] *Aptata eſſe.* V. C. Alm. Vallae liber. Vidov. Lugd. Oxon. Obr.

Citharae modo intenta.] *Citharae modo conſequendum* &c. omiſſis reliquis. Cod. Voſſ. ſec.

Et quemadmodum.] *Ut quemadmodum.* V. C. Alm. Loc. Ald. Steph. & reliquae.

Etiam ſi.] *Si alio.* Cod. Voſſ. pr. & tert.

Alio ſpectent.] *Alia.* Gryphii margo.

Sonos graves.] *Hypate* & *parhypate* gravem efficiunt ſonum in cithara & lyra, *nete* & *paranete* acutum, *meſe* & *parameſe* & *lichanos* medium. TURNEB.

• *Sic oratoris cogitatione.*] Pro *cogitatione*, legendum eſſe *cogitationem* ſupervacuum eſſet admonere, niſi ita legeretur. ſic autem eſt diſtinguendum, ut illi nominativi *varietas*, & *copia* ad verbum *moretur*,

rum & copia, ſed quaſi offerat ſe, & occurrat: &, ut literae ſyllabaeque ſcribentium cogitationem non exigunt, ſic rationes ſponte quadam ſequantur.

tur, referantur. REGIUS.

Quaſi offerat ſe.] *Sed* particula idcirco ab imperitis omiſſa eſt, quia male ſuperiora diſtinxerant. verum, niſi adſcribatur, ſenſus non percipitur. ſic ergo legatur, *ſed quaſi offerat ſe.* REGIUS. *quae ſe offerat.* V. C. Alm. *quaſi offerat ſe.* Locat. Gryph. Col. & Vidov. omiſſo *ſed.*

Scribentium cogitatione.] Pro *cogitatione*, Senſus integritas expoſcit *cogitationem*; pro *ratione* vero *rationes* legendum eſſe, vel refragantibus exemplaribus contenderim. *Rationes* autem pro argumentis accipiuntur. REGIUS. *rationem.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. tert.

CAPUT XI.

De exemplis.

Tertium genus ex iis, quae extrinſecus adducuntur in cauſſam, Graeci vocant παράδειγμα, quo nomine & generaliter uſi ſunt in omni ſimilium appoſitione, & ſpecialiter in iis, quae rerum geſtarum auctoritate nituntur. Noſtri fere *ſimilitudinem* vocare maluerunt, quod ab illis παραβολὴ dicitur: hoc alterum, *exemplum:* quamquam & hoc, ſimile eſt; & illud, exemplum. Nos, quo facilius propoſitum explicemus, utrumque παράδειγμα eſſe credamus, & ipſi appellemus *exemplum.* Nec vereor, ne videar repugnare Ciceroni, qui *collationem* ſeparat XI.

Exemplum *à Fabio latius accipitur. nam & *ſimilitudinem* complectitur, & id, quod ſpeciali nomine *exemplum* nuncupamus. porro *exempla* Fabius ſeparavit ab *argumentis*, quae non tam ſunt *argumenta*, quam *argumentationes*. unde Graeci argumentationem partiuntur in *ſyllogiſmum*, *enthymema*, *inductionem*, & *exemplum.* TURNEB.

Tertium eſt genus ex iis.] *Eſt* verbum, ut redundans, ex capitis hujus initio videtur eradendum. REGIUS. *tertium ex iis.* V. C. Alm. *tertium eſt genus ex iis.* Voſſ. pr. & tert. Ald. Steph. Gryph. Colin. Baſil. Vidov. Aſcenſius retinet *eſt*, & ſimile loquendi genus eſſe vult illi apud Virgil. I. Aen. 530. *Eſt locus, Heſperiam Graji cognomine dicunt.* quam figuram, *Epexegeſin* vocatam, amaſſe antiquos notat Servius ad I. Aeneid. 12. & ſaepe apud Virgilium occurrunt ſimilia, ubi deeſt pronomen *qui.* v. lib. II. 343. x. 705. & alibi. ſic apud Columellam lib. VI. 17. *Muſque araneus; Graeci μυγαλῆν appellant.* ita optimus Codex S. Germani. vulgo *quam Graeci.* BURMAN.

Adducuntur.] *Adducenda.* Voſſ. pr. & tert.

In omni.] Deſunt haec Voſſ. pr.

Specialiter.] Nam *exemplum ſpecies eſt ſimilitudinis*, ut teſtatur Cic. in *Top. cap.* 10. *Exempla* enim idem efficiunt, quod *ſimilia*: nec quicquam intereſt, niſi quod haec ſumuntur à factis cum auctoritate. Ut, quemadmodum equum ſi exerceas, paulatim redditur ad ferendos ſummos labores tolerabilior, ita corpus hominis, ſi per gradus aſſueſcat majoribus, tolerat, quae alius non auderet attingere: ſimile eſt. Exemplum erit, Milo Crotoniates, qui ſingulis diebus ad aliquot ſtadia geſtando vitulum, eundem poſt taurum factum ad tantundem ſpacii facile geſtavit. Vide Eraſm. in Eccleſ. & Rod. Agricolam. TURNEB.

Vocare maluerunt.] *Vocari valuerunt.* V. C. Alm. *vocari maluerunt.* Locat. Ald.

Παραβολὴ.] *Parabola* comparatio eſt, qualitati ſimilis. eſt etiam nonnunquam *ſermo aenigmaticus*, latentem habens utilitatem. primo modo Latinis dicitur *ſimilitudo*, eſtque prior ſpecies paradigmatis, dicta quod alteri παραβάλλεται, hoc eſt *aſſimilatur*, & quaſi umbra praevium veritatis eſt, inquit Hieronymus *ad Algaſiam quaeſt.* 6. TURNEB. vide Cicer. I. de invent. 30.

Hoc alterum.] *Hoc* non habet V. C. Alm. nec mox *&*, ſed, *illud exemplum.* *Hoc* etiam non habet Obr.

Quamquam & hoc.] *Quoque & hoc.* Voſſ. pr. tert.

Nos quo.] *Nos quoque.* V. C. Alm.

Credamus.] *Dicamus.* Obr.

Nec vereor.] Cicero in *lib. de Inventione* comparabilia ponit in collatione, exemplo, & imagine, atque ita *collationem* ab *exemplo* ſeparat: ſe tamen

Digitized by Google

parat ab *exemplo*. Nam idem omnem argumentationem dividit in duas partes, *inductionem* & *ratiocinationem*, ut plerique Graecorum in παραδείγματα & ἐπιχειρήματα: dixeruntque παράδειγμα ῥητορικὴν ἐπαγωγήν. Nam illa, qua plurimum Socrates eſt uſus, hanc habuit viam; cum plura interrogaſſet, quae fateri adverſario neceſſe eſſet, noviſſime id, de quo quaerebatur, inferebat, cui ſimile conceſſiſſet. Id eſt *inductio*. Hoc in oratione fieri non poteſt: ſed, quod illic interrogatur, hic fere ſumitur. Sit igitur illa interrogatio talis, *quod eſt pomum generoſiſſimum? nonne quod optimum?* concederetur. *Quid equus? qui generoſiſſimus: nonne qui optimus?* & plura in eumdem modum. Deinde, cujus rei gratia rogatum eſt, *quid homo? nonne is generoſiſſimus, qui optimus?* fatendum erit. Hoc in teſtium interrogatione valet plurimum, in oratione perpetua diſſimile eſt. etenim ſibi ipſe reſpondet orator.

men Ciceroni non refragari oſtendet Fabius. TURNEB.

Quamquam collationem ſeparet.] Sic quidem legitur: ſed mendoſe, ut ſentio. *quanquam* enim particula non otiari modo, verum ſenſus quoque confuſionem afferre, videtur. Eradenda eſt igitur, ac ejus loco *qui* relativum adſcribendum, ut legatur, *qui collationem ſeparet ab exemplo.* vide Cicer. I. Rhetor. cap. 30. REGIUS. *quamquam collationem ſeparet.* Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil. Colin. *quamquam col. ſeparat.* V. C. Alm. *qui ſeparat.* Voſſ. pr. & tert. Lugd. Oxon. & Obr. *ſeparet* etiam Voſſ. pr.

Nam idem.] Eodem *lib. de Inventione.* Ut enim dialectici *argumentationem* omnem dividere ſolent in *ſyllogiſmum* & *inductionem*, ita quoque rhetores in *epicherema* & *exemplum.* ac certe *epicherema* reſpondet ſyllogiſmo, *paradigma* autem inductioni, ut teſtatur Ariſtoteles primo cap. *poſteriorum analyticorum.* Fabius autem ſuperiori cap. *de epichorematibus* egit, nunc *de exemplis*: atque ita Ciceronis diviſionem ſequitur. TURNEB.

Et rationem.] *Et ratiocinationem.* Locat. Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. & hanc eſſe veram lectionem patet ex Cicer. I. de invent. c. 31.

Ἐπαγωγήν.] Ἐπαγωγή. V. C. Alm.

Nam illa, qua.] Tres ponuntur à Suida inductionis ſpecies: *dialectica*, quae ex enumeratione ſingularum colligit univerſale: *oratoria*, quae multarum ſimilitudinum appoſitione conficit, quod vult: *Socratica*, quae ſimilium interrogatione rei ſimilis tandem elicit confeſſionem. duae poſteriores pertinent ad *exemplum.* TURNEB.

Ut cum plura.] *Ut* non agnoſcunt MSS. Alm. Voſſ. omnes, Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Quae fateri.] *Quae confiteri.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. tert. Locat. Steph.

Inferret.] *Inferebat.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Ut ſimile conceſſiſſet.] Unius particulae defectu totus hic confunditur ſenſus, qui certe illuſtratur, ſi *cui* dativus adſcribatur; hoc modo *ut cui ſimile conceſſiſſet.* Frequentiſſime autem *ut* particula cum relativo, cum apud alios pleroſque, qui poſt Ciceronem floruerunt, tum apud Fabium junctum invenitur, pro *utpote*, quo fere non utitur Fabius. REGIUS. *ut ſimile conceſſiſſe.* MS. Alm. Voſſ. ſec. & tert. *ut ſimile conceſſiſſet.* Locat. Ald. Steph. *cui ſimile conceſſiſſet.* Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Lugd. Oxon. Obr. *ut ſimile confiteor ac conceſſiſſe.* Voſſ. pr.

Hoc in oratione fieri non poteſt.] Sunt qui impenſe laborarunt, ſed fruſtra, ut *inductionem* ad ſyllogiſmum redigerent: caeterum Fabius hoc in loco ſatis indicat, hoc fieri non poſſe: tum quia *inductio* progreditur à ſingularibus ad univerſalia, contra vero *ſyllogiſmus*: tum quia in *inductione* fere utimur interrogatione, quod in *ſyllogiſmo* non licet. TURNEB. *ratiocinatione.* Colon. Sich. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Vidov. reliquae *oratione. ratione.* V. C. Alm.

Sit igitur.] Non habet V. C. Alm. nec Obr.

Quod equus generoſiſſimus.] *Quid* legendum eſt, non *quod.* REGIUS. *Quis equus.* Colon. Par. Steph. Baſil. Colin. Vidov. *Quis equus, generoſiſſimus.* MS. Alm. *quid equus qui.* Voſſ. ſec. *quid equos generoſiſ.* Voſſ. pr. *quid equus generoſiſſimus.* Voſſ. tert. Obr.

Quid equus? qui generoſiſſimus.] Juvenal. *Quis generoſa putat, niſi fortia? nempe volucrem Sic laudamus equum.*

Aut enim ſibi ipſe.] *Aut* particula, quae in ſenſus principio eſt, ut iterum ſaltem apponatur, ratio expoſcit. Quod quia non fit, mendoſe legi puto. Emendatur autem, ſi *aut* particula eradatur,

rator. *Quod pomum generoſiſſimum? puto quod optimum: & quis equus? qui velociſſimus: ita hominum, non qui claritate naſcendi, ſed qui virtute maxime excellet.* Omnia igitur ex hoc genere ſumpta neceſſe eſt aut ſimilia eſſe, aut diſſimilia, aut contraria. Similitudo aſſumitur interim & ad orationis ornatum, ſed illa, cum res exiget: nunc ea, quae ad probationem pertinent, exſequar. Potentiſſimum autem eſt inter ea, quae ſunt hujus generis, quod proprie vocamus *exemplum*, id eſt, rei geſtae, aut ut geſtae, utilis ad perſuadendum id, quod intenderis, commemoratio. Intuendum igitur, totum ſimile ſit, an ex parte: ut aut omnia ex eo ſumamus, aut quae utilia erunt. Simile eſt, *Jure occiſus eſt Saturninus, ſicut Gracchi.* Diſſimile, *Brutus occidit liberos proditionem molientes. Manlius virtutem filii morte multavit.* Contrarium, *Marcellus ornamenta Syracuſanis hoſtibus reſtituit, Verres eadem ſociis abſtulit.* Et probandorum & culpandorum ex his confirmatio eoſdem gradus habet. Etiam in iis, quae futura

tur, ac ejus loco & copula reponatur, hoc modo. *Etenim ſibi ipſe.* REGIUS. *Aut enim* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat.

Et quis equus, qui velociſſimus.] Aliter editio Lugdunenſis: *Et equus, qui velociſſimus.* Nos autem, auctoritate editionum Pariſienſis, Vaſcoſani, ac Stephani fretos, nihil temere immutáſſe facile conceſſerit, qui hujus loci colorem contextumque diligentius obſervaverit. GIBSON. *& quis equus.* Gryph. Colin. Vidov. *Et equus.* reliqui. Francius conjiciebat, *ut pomum generoſiſſimum puto, quod optimum, ut equum, qui velociſſimum, ita hominem* &c.

Hominum.] *Homini.* Voſſ. tert.

Diſſimilitudo aſſumitur.] Sic quidem legitur, ſed corrupte, ut mihi videtur. non enim diſſimilitudo ad orationis ornatum adhibetur, ſed ſimilitudo, ut Fabius ipſe in octavo aperte praecipit. *Praeclare vero*, inquit, *ad inferendam rebus lucem repertae ſunt ſimilitudines, quarum aliae ſunt, quae probationis gratia inter argumenta ponuntur, aliae ad exprimendam rerum imaginem compoſitae, quod eſt hujus loci proprium*, &c. Quid? quod Fabius eo ordine ſingula exſequitur, quo etiam propoſuit. Quare *ſimilitudo*, vel refragantibus exemplaribus, mihi legendum videtur. Eſt autem *ſimilitudo* oratio, traducens ad rem quampiam aliquid ex re diſpari ſimile. Ea ſumitur, aut ornandi cauſſa, aut probandi, aut apertius dicendi, aut ante oculos ponendi. REGIUS. *Similitudo* legendum hoc loco videtur. nam. Fab. lib. 8. *duo* facit *ſimilitudinis genera*, *alterum* quod ad illuſtrationem orationiſque ornamentum pertineat: *alterum* quod ad probationem. Prior *ornatui* ſubjicitur, poſterior ad *confirmationem* ſpectat, de qua hoc loco agit. TURNEB. *diſſimilitudo.* MSS. Joan. Alm. Voſſ. pr. ſec. Andr. Locat. Sich. Steph. margo Vaſcoſ.

Interim &.] *Et interim.* Obrecht.

Proprie vocamus.] *Propriam.* Voſſ. tert.

Id eſt.] *Idem.* Voſſ. pr. & tert.

Aut ut geſtae.] Hanc addit particulam propter exempla fabuloſa & poëtica, quae per fictionem fiunt: de quibus egit cap. *de argumentis*, & poſt etiam aget. Vel ideo hoc addit, ut ſignificet non ſemper *exemplum* verum eſſe, ſed interdum veriſimile tantum. TURN. Haec verba deerant Voſſ. pr.

Perſuadendum id.] *Perſuadendum.* Voſſ. pr. & alii.

Ut aut omnia.] *Ut* non habent MSS. Alm. Voſſ. pr. & tert.

Occiſus.] *Ocioſus.* Voſſ. p.

Saturninus.] *Saturnius.* Voſſ. tert.

Molientes.] *Molientis.* Voſſ. pr. tert.

Manlius virtutem.] *Manlius Torquatus* conſul filium adoleſcentem fortiſſimum, quod extra ordinem abſque conſulis imperio cum hoſte manum conſeruiſſet, cum alioqui victoriam reportaſſet, ſecuri percuſſit. Bruti hiſtoria nota ex 2. lib. Livii *ab urb. cond.* TURNEB.

Marcellus.] Exemplum ſumptnm ex Verrina IV. cap. 55. *Pugna*, inquit Cicero, *erat Agathoclis regis in tabulis picta praeclare*, &c. quae ſeq. *Idem.*

Verres eadem.] *Verres eiſdem.* V. C. Alm.

Et probandorum.] Significat *exempla* locum habere in genere *demonſtrativo*, ſicque, ut in *judiciali*, duci a ſimili, diſſimili, & contrario. addit etiam locum habere in *deliberationibus*, quae de futuro ſunt. TURNEB.

Eoſdem gradus.] *Collem gradus.* V. C. Alm. quod, quid

tura dicemus, utilis ſimilium admonitio eſt: ut ſi quis dicens, *Dionyſium idcirco petere cuſtodes ſalutis ſuae, ut, eorum adjutus armis, tyrannidem occupet*, hoc referat exemplum. *eadem ratione Piſiſtratum ad dominationem perveniſſe.* Sed ut ſunt exempla interim tota ſimilia, ut hoc proximum: ſic interim ex majoribus ad minora, ex minoribus ad majora ducuntur. *Si propter matrimonia violata urbes everſae ſunt, quid fieri adultero par eſt? Tibicines, cum ab urbe diſceſſiſſent, publice revocati ſunt: quanto magis principes civitatis viri, & bene de republica meriti, cum invidiae ceſſerint, ab exilio reducendi?* Ad exhortationem vero praecipue valent imparia. *Admirabilior in femina, quam in viro, virtus.* Quare, ſi ad fortiter faciendum accendatur aliquis, non tantum afferent momenti Horatius & Torquatus, quantum illa mulier, cujus manu Pyrrhus eſt interfectus: & ad moriendum non tam Cato & Scipio, quam Lucretia: quod ipſum eſt ex minoribus ad majora. Singula igitur horum generum ex Cicerone (nam unde potius?) exempla ponamus. Simile eſt hoc pro Muraena; *Etenim mihi ipſi accidit*,

quid ſibi velit, non intelligo.

Si quid dicens.] *Si quis* legendum eſſe, ne admonitione quidem eſt dignum. REGIUS.

Dionyſium.] *Patrem* intelligi puto, qui perpetui imperii cupidiſſimus fuit uſque ad crudelitatem. TURN. Ariſt. I. Rhet. Juſtin. l. 20.

Piſiſtratum.] *Piſiſtratus*, multis vulneribus corpori illatis, lectica delatus eſt in forum, eonqueſtuſque eſt ſibi illata ab inimicis: impetratiſque à populo corporis cuſtodibus, tyrannidem occupavit. Simile refert de M. Antonio Cic. *in Philip.* TURNEBUS.

Sed ut ſunt.] *Ut ſint.* Voſſ. pr. tert.

Ex majoribus &c.] *Ex majoribus ad majora ducuntur*, omiſſis reliquis. Voſſ. pr. ſec. tert.

Si propter.] *Sed propter.* Voſſ. ſec. *Si* non habet Obr.

Everſae ſunt.] *Sint.* Voſſ. tert. *urbes everſae*, ut *Troja.* TURNEB.

Tibicines.] *Tibicines* certo die ſolebant epulari in Jovis templo. id cum eſſent vetiti facere, *Tybur* ſeceſſerunt, ex ſenatuſeonſulto tamen ſunt revocati, quod ſacra fieri non poſſent abſque muſica. *Idem.* vide Livium lib. IX. 30.

Principes civitatis.] Valer. lib. 2. tit. de inſtit. antiq. PHILAND.

Admirabilior.] *Laudabilior.* MSS. Bodl. Alm.

In viro.] *Viro.* Voſſ. pr. tert.

Virtus.] Fortitudo, quae vulgo *audacia* dicitur, quum *audacia* fere in malo eſt, ut *virtus* in bono. Qua ratione *fortiter* dicimus, pro *audaciter.* TURNEBUS.

Non tantum.] *Non tamen.* Voſſ. pr.

Quantum illa mulier.] *Pyrrhus, rex Epiretarum*, Argos irruperat. in conflictu à quodam ſauciatus, cum ulciſci vellet, mater illius, quem Pyrrhus inſequebatur, conſpicata filii periculum, de tecto tegulam in caput Pyrrhi devolvit, Pyrrhumque interfecit. TURN.

Cujus manu Pyrrhus interfectus.] Quamvis *eſt* verbum ſaepenumero eleganter praetermittatur, hic tamen *eſt* verbum mihi adſcribendum videtur. hoc modo *Pyrrhus eſt interfectus.* REGIUS. omiſit *eſt* Aldus.

Scipio.] Malo hoc loco eum intelligere, qui primus omnium ſuorum aliis detrectantibus, contempto mortis periculo, hoſtilem murum tranſcendit, cujus meminit L. Florus lib. 48. MOSELLAN.

Eſt ex majoribus ad minora.] Niſi corrigatur hic ſenſus, minus videtur eſſe verus. Neque enim major eſt feminae virtus, quam viri. ſed quia rarior, idcirco admirabilior. Quare ut pro *majoribus* legendum eſt *minoribus*, ita *minora* in *majora* videntur commutanda. REGIUS. *ex majoribus ad minora.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. omnes. Locat. Vidov. Obr. Colon. margo.

Ponamus.] Aſcenſius, ſi exemplaria arriderent, mallet *promamus*; ſed nihil opus eſt.

Simile eſt hoc pre Murena.] *Hoc* pronomen, ut ſupervacuum, mihi videtur expungendum. REGIUS.

Etenim mihi ipſi.] Servius Sulpitius *Muraenam* dicebat ad conſulatum ambitu perveniſſe: quia, cum ipſe patricius eſſet, à *Muraena* dignitate ſuperari non potuiſſet. quod ut refutet Cicero, exemplum ſuum confert, qui anno priore novus homo duobus patriciis in conſulatu praelatus fuerit. TURNEB. eſt ex oratione pro Muraen. c. 8.

Atque

Digitized by Google

cidit, ut eum duobus patritiis, altero improbiſſimo atque audaciſſimo, altero modeſtiſſimo atque optimo viro, peterem: ſuperavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Majus minoris, pro Milone; *Negant intueri lucem eſſe fas ei, qui à ſe hominem occiſum eſſe fateatur. In qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? nempe in ea, quae primum judicium de capite vidit M. Horatii fortiſſimi viri, qui, nondum libera civitate, tamen populi Romani comitiis liberatus eſt, cum ſua manu ſororem eſſe interfectam fateretur.* Minus majoris; *Occidi, non Spurium Melium, qui annona levanda, jacturaque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in ſuſpicionem incidit regni appetendi, &c.* deinde, *Sed eum (auderet enim dicere, cum patriam periculo liberaſſet) cujus nefarium adulterium in pulvinaribus.* & totus in Clodium locus. *Diſſimile* plures cauſſas habet. fit enim genere, modo, tempore, loco, ceteriſque, per quae fere omnia Cicero praejudicia, quae de Cluentio videbantur facta, ſubvertit. Contrario vero exemplo cenſoriam notam, laudando cenſorem Africanum, qui cum, quem pejeraſſe conceptis verbis palam dixiſſet, teſtimonium etiam pollicitus, ſi quis contradiceret, nullo accuſante, traducere equum paſſus eſt. quae, quia erant longiora, non ſuis verbis expoſui. Breve autem apud Virgilium contrarii exemplum eſt,

At

Atque audaciſſimo.] Non agnoſcunt MSS. Alm. Voſſ. omnes. Ald. Locat. *atque alteri audaciſſimo.* Vidov. corrupte.

Pro Milone.] Cap. 3.

Occiſum eſſe fateatur.] *Occiſum fateatur.* Ald. Colin.

Diſputant.] *Putant.* V. C. Alm.

Judicium de capite.] *Judicium capite.* V. C. Alm. *de in capite.* Voſſ. tert.

Occidi.] In Cicerone eſt *occidi, occidi.* PHILAND. ex eadem oratione cap. 27.

Jacturaque.] *Jacturiſque* eſt in Ciceronis codicibus. *quia mena levandu jacturiſque.* Voſſ. tert.

Plebem putabatur.] *Videbatur.* MSS. Joan. Colb. Voſſ. ſec. Andr. Locat. Ald. Colon. Sich. Baſil. Gryph. Vidov. *videatur.* Voſſ. pr. & tert.

Appetendi.] *Affectandi.* MSS. Bodl. Alm. Vide Gebh. I. Crep. cap. IV.

Periculo liberaſſet.] *Periculo ſuo.* Steph. Colin. & Ciceronis codices.

Nefarium adulterium.] *Nefandum.* MSS. Joan. Voſſ. omnes. Andr. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Vidov. Obrecht. & apud Ciceronem quidam etiam codices.

In pulvinaribus.] *Cum pulvinaribus.* Voſſ. pr. & tert.

Plures cauſſas habet.] *Plures ex ſe caſus habet.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. ſec. Andr. *plures caſus habet.* Voſſ. pr. Sich. Obr. *ex ſe plures cauſas habet.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Vidov. *pleriſque cauſas.* Voſſ. tert.

Ceteriſque.] *Caeteris.* Voſſ. pr.

Subvertit.] *Convertit.* Voſſ. pr.

E contrario vero exemplo.] *E* praepoſitio, ut ſupervacua, expungatur. contrario namque exemplo cenſoriam notam Cicero pro Cluentio evertit cap. 42. REGIUS. *E contrario.* Locat. Ald. *a contrario* Aſcenſius legit.

Cenſorem Africanum.] Valer. Max. lib. IV. cap. I. §. 10.

Qui eum quem.] *Qui eum qua eſt.* Voſſ. pr.

Pejeraſſe conceptis verbis.] Antiqui in jurejurando certam verborum formulam obſervabant, idque *conceptis verbis jurare* dicebant. quod ſi quis tum falſum dixiſſet, *conceptis verbis pejeraſſe* ferebatur. TURNEB. *quem petieras ſed.* V. C. Alm.

Traducere equum.] Hoc factum dicitur à Valerio in Cajum Licinium ſacerdotem, equitem Romanum. porro Romani equites Idibus Quintilibus recognoſcebantur, *equumque traducebant.* id autem *traductio* appellatur & *tranſvectio*, vulgo *monſtra.* TURNEB.

Paſſus eſt.] *Paſſus eſſet.* Voſſ. ſec. *paſſus eſt eſſent.* Voſſ. pr.

Quae quia.] *Et quae quia.* Voſſ. tert.

Virgilium.] Lib. II. Aeneid. 540.

Mentiris Achilles.] *Menſtraris Achille.* Voſſ. tert.

Pro

Digitized by Google

At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo.

Quaedam autem ex iis, quae geſta ſunt, tota narrabimus: ut Cicero pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu Caji Marii, propinquus ejus imperatoris interfectus ab eo eſt, cui vim afferebat. Facere enim probus adoleſcens periculoſe, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc ille ſummus vir ſcelere ſolutum, periculo liberavit.* Quaedam ſignificare ſatis erit, ut idem, ac pro eodem, *Neque enim poſſet aut Hala ille Servilius, aut P. Naſica, aut L. Opimius, aut, me conſule, Senatus non nefarius haberi, ſi ſceleratos interfici nefas eſſet.* Haec ita dicentur, prout nota erunt, vel utilitas cauſſae aut decor poſtulabit. Eadem ratio eſt eorum, quae ex poëticis fabulis ducuntur, niſi quod iis minus affirmationis adhibetur: cujus uſus qualis eſſe deberet, idem optimus auctor ac magiſter eloquentiae oſtendit. Nam hujus quoque generis eadem in oratione reperietur exemplum: *Itaque hoc, judices, non ſine cauſſa etiam fictis fabulis doctiſſimi homines memoriae prodiderunt, eum, qui patris ulciſcendi cauſſa matrem necaviſſet, variatis hominum ſententiis, non ſolum divina, ſed etiam ſapientiſſimae deae ſententia liberatum.* Illae quoque fabulae, quae etiam ſi originem non ab Aeſopo acceperunt (nam videtur

Pro Milone.] Cap. 4.

Perpeti.] *Pati.* Voſſ. tert. *peti.* Voſſ. pr.

Ut idem.] Cap. 3.

Aut Hala ille.] *Aut* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. *Ahala*, Cicero. *Ala.* Vidov. *ab alia.* Voſſ. tert.

Aut L. Opimius.] *Aut L. Opimius, aut C. Marius.* Cicero, & ita Ald. Baſil. Colin.

Si ſceleratos.] *Si ſceleratos cives.* Cicero, & ita Ald. Baſil. Colin. *ſic ſceleratos.* Voſſ. tert.

Vel utilitatis cauſſae.] Correcte in aliis exemplaribus legitur *utilitas.* Regius. *vel ut utilitas.* Voſſ. pr. tert. *vel utilitas eſſe aut.* Voſſ. tert.

Aut decor.] *Ut.* Voſſ. pr.

Eadem ratio eſt.] *Exempla fabuloſa* imbecilla ſunt, ideoque illis in oratione vix eſt utendum, niſi aliorum quoque exemplorum copia ſuppeditet. Turneb.

Fabulis dicuntur.] *I* vocali in *u* converſa, *ducuntur* eſſe legendum videtur. Regius. *dicuntur.* Locat.

Niſi quod.] *Non.* Voſſ. pr.

Affirmationis.] *Confirmationis.* Voſſ. tert.

Oſtendit.] *Oſtendet.* Voſſ. pr.

Oratione.] Cic. pro Milone. cap. 3.

Variatis hominum ſententiis.] Nam *Oreſtes*, ut Graeci ſcholiaſtae ſcribunt, cauſam dixit apud Areopagitas, illicque abſolutus eſt. Turneb.

Non ſolum humana.] *Non ſolum divina.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. omnes. Andr. Locat. Ald. Par. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. vide commentatores ad Ciceronis haec verba.

Sed etiam.] *Etiam* abeſt a Voſſ. pr.

Illae quoque fabulae.] Gellius certe lib. II. cap. 29. magna cum laude fabulas illas, quibus inter ſe muta animalia confabulantur, Aeſopo tribuit. At Quinctilianus noſter hoc loco tractationem quidem earum in ſoluto & ſimplicis orationis vel ſermonis genere Aeſopo permittit, ſed originem plane refert ad Heſiodum, hac nimirum uſus conjectura, quod in Heſiodi Georgicis ſubinde eaedem fabulae narrantur, atque etiam ad allegoriam trahuntur. jam conſtat multis ſeculis Heſiodum Aeſopo antiquiorem, adeo ut apud Plutarchum Hiſtoriae ſcriptor Ephoros vel Homero vetuſtiorem faciat. nec admodum a Fabii judicio diſſentit Calliſtratus, Graecus ſcriptor, in imaginum deſcriptionibus. Moſellan. vide Auguſtin. lib. I. de concordia. Philand. *Fabulae* variis nominibus appellantur, pro inventorum diverſitate. nam quaedam dicuntur *Cypriae*, quaedam *Ciliſſae*, quaedam *Sibariticae*: cum tamen hoc fabularum genus maxime ſit ab Aeſopo celebratum, factum eſt ut *Aeſopicae* dicerentur fabulae. Turneb.

tur earum primus auctor Heſiodus) nomine tamen Aeſopi maxime celebrantur, ducere animos ſolent, praecipue ruſticorum, & imperitorum: qui & ſimplicius, quae ficta ſunt, audiunt, & capti voluptate facile iis, quibus delectantur, conſentiunt. Siquidem & Menenius Agrippa plebem cum patribus in gratiam traditur reduxiſſe nota illa de membris humanis adverſus ventrem diſcordantibus fabula. Et Horatius ne in poëmate quidem humilem generis hujus uſum putavit, in illis verſibus,

Olim quod vulpes aegroto cauta leoni, &c.

Αἶνον Graeci vocant, & αἰσωποποίητον, ut dixi, λόγους μυθικούς. noſtrorum quidam, non ſane recepto in uſum nomine, *apologationem*. Cui confine eſt παροιμίας genus illud, quod eſt velut fabella brevior, & per allegoriam

NEB. *illaeque etiam ſi.* Voſſ. pr. & tert.

Auctor Heſiodus.] Suidas ait, Heſiodum primum omnium fabulas ſcripſiſſe, qui etiam 130. annis Aeſopo ſuperior fuit. Nota eſt illius fabula de accipitre & philomela. Sichard. Cum Fabio ſentit Theon Alexandrinus in Progymnaſmat. p. 22. edit. Baſileenſis; Αἰσώπειοι δὲ ὀνομάζονται ὡς ἐπίπαν, οὐχ ὅτι Αἴσωπος πρῶτος εὑρετὴς τῶν μύθων ἐγένετο. (Ὅμηρος γὰρ, καὶ Ἡσίοδος, καὶ Ἀρχίλοχος, καὶ ἄλλοι τινὲς πρεσβύτεροι γεγονότες αὐτοῦ, φαίνονται ἐπιστάμενοι, καὶ δὴ καὶ Κόννις ὁ Κίλιξ, ſic lege, καὶ Θοῦρος ὁ Συβαρίτης, καὶ Κιβύσσης ἐκ Λιβύης, μνημονεύονται ὑπό τινων ὡς μυθοποιοί) ἀλλ' ὅτι Αἴσωπος αὐτοῖς μᾶλλον κατακόρως καὶ δεξιῶς ἐχρήσατο. Et Priſcianus in art. Praeexercit. *Omnes autem communiter Aeſopiae nominantur, quoniam in conventibus frequenter ſolebat Aeſopus fabulis uti.* Lege diſertiſſimum Vavaſſorium in Diſſertatione de ludicra dictione, p. 14. & ſeq. Colomes. Agnoſcit tamen inventorem Aeſopum Conſtant. Porphyr. Themat. lib. I. Them. IV. ubi patriam ſimul indicat, Cotuaeum nempe. Hic Aeſopus adeo carus fuit deis, ut eum reſuſcitarint. Henr. Kornmannus de miraculis mortuorum part. II. cap. 22. decem vero Aeſopos enumerat, atque pauculis verbis deſcribit Axenius ad Phaedr. Prolog. quem vide; & de Aeſopo ex profeſſo ſcribentem Gisb. Cuperum Obſerv. IV. cap. 4. Almelov. vide Gataker. de Stylo N. T. c. 23. cui ſua debet Colomeſius.

Ruſticorum & imperitorum.] Immo puerorum. Serv. ad Virgil. Eclog. VI. verſ. 41. ait, *fabulis plenis admirationis puerorum corda mulceri; nam fabulae delectationis cauſſa inventae ſunt, ut ipſe Virgilius etiam in Georgicis docet, dicens,*

Cetera quae vacuas tenuiſſent carmina mentes.

Almel.

Quae ficta.] *Quae facta.* Voſſ. pr.

Menenius] Livius. lib. II. cap. 32.

Diſcordantibus fabula.] *Fabella.* Voſſ. tert.

Horatius ne.] *Horatius in poëmate.* Voſſ. tert.

In illis verſibus.] Haec abſunt a Voſſ. ſec.

Olim quod vulpes.] *Quod dixit vulpes aegroto cauta Leoni.* V. C. Alm. Locat. *Olim quod vulpes quae dixit cauta.* Voſſ. pr. eſt vero ex lib. I. Epiſt. I. 73.

Αἶνος Graeci vocant.] Αἶνος, ut ait Ammonius, explicatio quaedam eſt, ſumpta ab animalibus brutis, aut plantis, ad commonitionem: παροιμία autem eſt ipſius αἴνου caput & compendium, ut, *cantharus aquilam.* haec enim paroemia in ſe continet etiam *apologum.* hoc tamen non fit in omnibus proverbiis. Turneb. vide Cael. Rhodig. lib. XV. c. 26.

'Αἰσωποποίητον] Suſpicor plane librariorum incuria verbum omiſſum. neque enim Graeci hoc fabularum genus ſimpliciter αἰσωποποίητον nominant, ſed ab auctore ſic cognominant, ut Calliſtratus in deſcriptione imaginum. atque haud ſcio, an non ex eadem ſcripturae conſideratione ſumi poſſet hic legendum 'Αἰσώπειον, nomine poſſeſſivo. Mosellan. Quantum ex Ariſtophanis commentariis intelligi datur, veteres eas fabulas vocabant, quaecumque de irrationabilibus animalibus compoſitae erant. Sichard. *& Aeſopus, ut dixi, λόγους μ.* V. C. Alm. apud Calliſtratum, quem hic & paullo ante laudat Moſellanus, nihil de fabulis Aeſopi repperi, at forte memoriae vitio, pro Philoſtrato, Calliſtratum poſuit. apud illum enim in Iconibus cap. III. fabulae ad Aeſopum, & etiam ad Homerum & Heſiodum referuntur. Burm.

Ut dixi] *Et ut dixi.* Locat. Steph. Baſil. Gryph. Colin.

Apologationem.] Plaut. Sticho IV. I. 32. & 64. *Apologum* dixit.

Cui confine] *Cui fine.* Voſſ. pr.

Παροιμίας.] *Παροιμία.* Ald.

Fabula brevior.] *Fabella brevior.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. pr. & ſec. Andr. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

riam accipitur. *Non noſtrum, inquit, onus: bos clitellas.* Proximas exemplo vires habet *ſimilitudo*, praecipueque illa, quae ducitur citra ullam tranſlationum mixturam ex rebus pene paribus. *Ut qui accipere in Campo conſueverunt, iis candidatis, quorum nummos ſuppreſſos eſſe putant, inimiciſſimi ſolent eſſe:. ſic ejuſmodi judices infeſti tum reo venerant.* Nam παραβολὴ, quam Cicero *collationem* vocat, longius res, quae comparentur, repetere ſolet. Nec hominum modo inter ſe opera ſimilia ſpectantur, ut Cicero pro Muraena facit, *Quod ſi è portu ſolventibus ii, qui jam in portum ex alto invehuntur, praedicere ſummo ſtudio ſolent & tempeſtatum rationem, & praedonum, & locorum: quod natura fert, ut iis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti ſumus, ingrediantur: quo me tandem animo eſſe oportet, prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas reip. tempeſtates eſſe ſubeundas?* Sed & à mutis atque etiam inanimis interim

rim

Non noſtrum.] *Nos* loco negationis *non* videtur reponendum, hoc modo, *nos noſtrum, inquit, onus, vos clitellas.* ſignificatur autem hoc proverbio neutram partem ſine labore abituram. Regius. Dictum eſt hoc proverbium ex Epiſtolis Cic. *ad Attic.* quo ſignificamus injunctam alicui provinciam non idoneam, aut impoſitum onus non commodum. nam *bovi non imponuntur clitellae*, ſed mulis, èquis, caeteriſque dorſuariis animalibus. Turneb. *non noſtrum inquit onus, vos clitellas.* Voſſ. ſec. Locat. *nos n. i. o. vos clitellas.* Ald. Vidov. Voſſ. tert. *nos n. i. o. bos clitellas.* Voſſ. pr. Baſil. Gryph. Colin. *non noſtrum inquit domus, vos clitellas.* V. C. Alm. vide Cicer. ad Att. v. Ep. 15. *Clitellae bovi ſunt impoſitae, plane non eſt noſtrum onus.* unde apparet recte legi *non noſtrum, inquit, onus, bos clitellas*, ſcilicet *portabat*, quas aſinus deberet portare. ut recte Eraſmus expoſuit in Proverbiis titulo *munus aptum aut ineptum.* illa vero verba, *bos clitellas*, ſunt prima fabulae verba, de homine abſurdo ſtolidoque, qui clitellas bovi impoſuerat, ſuo atque bovis malo, ut recte Scheffer. lib. II. de re vehic. cap. 2. ubi plura de clitellis. Burm.

Proximas exempli vires.] Loco *exempli* legendum eſſe videtur *exemplo.* ſic autem eſt diſtinguendum, ne ſenſus natura diſtincti confundantur. Regius *exemplo.* Ald. Par. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Proximas exempli vires.] Vide Rodolph. *lib.* I. *cap.* 16. Turneb.

Praecipueque.] *Praecipue.* V. C. Alm. *praeſertim.* Voſſ. pr. tert.

Ut qui accipere.] In magiſtratuum comitiis *diviſores* quidam ac *ſequeſtres pecunias* diſtribuebant in tribus & centurias, quo ſuffragia emerent candidatis. Turnebus. eſt ex Oratione pro Cluentio. cap. 27.

Conſueverunt.] *Compoſuerunt.* Voſſ. pr. tert.

Iis candidatis.] *Iis* deeſt Voſſ. pr.

Nummos ſuppreſſos.] *Nummos* deeſt Voſſ. pr. tert.

Hujuſmodi judices.] *Ejuſmodi.* V. C. Alm. Oxon. Obrecht. & ita apud Ciceronem.

Venerant.] Abeſt a Voſſ. pr. tert.

Nam παραβολὴ.] *Similitudo à collatione* diſcrepat: nam e propinquo ducitur & rebus pene paribus, *collatio* vero longius repetitur, nec ſolum res hominum comparat, verum etiam brutorum & rerum inanimatarum. Turneb. vide inf. lib. VIII. cap. 3. convenit vero illa magis Poetis, teſte Macrobio IV. Satur. 16. Almel.

Quae parantur.] *Comparantur* ut legamus, ſenſus expoſcere videtur. Regius *quae parentur.* MSS. Alm. Voſſ. tert. Ald. Baſil. *quae comparantur.* Gryph. Colin. Vidov. Steph. *comparentur.* alii. *quae parantur.* Voſſ ſec.

Quod ſi è portu.] Hujuſmodi ſimilitudinis comparationem ſolent appellare *à proportione* plerique dialectici: de qua poſterius. Turneb. eſt cap. 2. ubi legitur *quod ſi portu ſolventibus.* ſed de hoc agemus ad Ovid. Epiſt. XVIII. 10.

Ii, qui] *Ii* non habent Voſſ. omnes. Steph. Baſil. Gryph.

Ex alto invehuntur.] *Inveniuntur.* V. C. Alm.

Praedicere.] *Praecipere.* MSS. Joan. Voſſ. omnes. Ald. & ita Cicero.

Quod natura fert.] *Affert.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. perperam; ut notavit ad Ciceronem Celeberrimus Graevius. & Regius jam damnavit.

Quo me tandem.] *Quod tandem me.* Voſſ. pr.

Maximas reipub. tempeſtates.] *Maximas tempeſtates.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat. Steph. Gryph. Vidov. Oxon. Obr.

Sed & a mutis.] *Sed παραβολὴ a mutis.* Locat. Ald.

rim hujuſmodi ducitur. Et quoniam ſimilium alia facies in tali ratione, admonendum eſt, rarius eſſe in oratione illud genus, quod εἰκόνα Graeci vocant (quo exprimitur rerum aut perſonarum imago: ut Caſſius: *Quis iſtam faciem planipedis ſenis torquens?*) quam id, quo probabilius fit, quod intendimus: ut ſi animum dicas excolendum, ſimilitudine utaris terrae, quae neglecta ſentes atque dumos, culta fructus creat: aut ſi ad curam reip. horteris, oſtendas apes etiam, formicaſque

Ald. Par. Baſil. Gryph. Colin. *ſed παραβολὴ & a multis.* Vidov. *ſed a mutis.* V. C. Alm.

Sed & à mutis atque etiam inanimis interim hujuſmodi ducitur.] Edit. Lugdunenſis, *interim hujuſmodi dicitur*; error per ſe manifeſtus, etiam ſi non proderetur à Codice MS. Joannenſi, maximaque parte editorum. Gibson. *ducitur* etiam Voſſiani omnes. Francius malebat, *hujuſmodi comparatio ducitur.*

Similium alia facies.] *Alia atque alia facies.* Ald. Baſil. Colin.

Similium alia facies in tali ratione.] Iſtud *in*, ab editionibus nonnullis praetermiſſum, à Codice MS. Joannenſi, editis Andreae, Aldi, Sichardi, Vaſcoſani, Stephanique admoniti inſeruimus, ne ulla ex parte mancus eſſet politiſſimus ſcriptor. Gibson. *in* etiam eſt in MSS. Alm Voſſ. omn. Locat. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Quod εἰκόνα Graeci vocant.] *Imago* formae eſt, cum *forma* expreſſa repraeſentatio & ſimilitudo. Ariſt. *imaginem* differre putat à *metaphora*, ſola quaſi enunciatione. nam ſi Achillem voces leonem, *metaphora* eſt: ſi illum ut leonem in hoſtes irruiſſe dicas, eſt εἰκὼν, id eſt, *imago*. Turneb. *imago ſit, cum aut forma corporis abſentis deſcribitur, aut omnino, quae nulla eſt, fingitur.* Macrob. IV. 6. Almel.

Faciem lanipedi.] Hoc quidem dictum menda non caret. ſed quia non exſtat opus, unde eſt ſumptum, ne corrigi quidem facile poteſt. niſi forte *Planipedis* legamus, perinde ac ſi diceret comici ſenis. *Planipes* namque genus eſt Poematis, comoediae ſimile, qui Mimus a Graecis vocatur. Regius. *Planipedes* dicitur comoedia admodum humilis, cujus actio ab hiſtrionibus citra ſoccum plano pede peragitur. Eodem quoque nomine appellatur *mimus*, qui eam comoediam agit. Turneb. Doctiſſimus Gebhardus, Crepund. lib. 2. cap. 15. pag. 95. ex MS. Cod. *Lanipedis* legit. *Lanipedem ſenem* feſtiviſſime vocat tardigradum, pulmoneos, ut Plautus loquitur, pedes lana obligatum, eoque lentius promoventem. Macrob. l. 1. Satur. c. 8. *Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, & ſolvi ad diem ſibi feſtum, id eſt, menſe Decembri, atque inde proverbium ductum: Deos laneos pedes habere.* Nam qui pedes ulceroſos habebant, laneis vinculis deligabant. Vide Plinium, lib. 29. cap. 2. Et ideo affectis pedibus minus celeres. Pertinet huc jocus Ciceronis apud Quinctilianum lib. 6. c. 3. *ſed elevandi genus eſt etiam cauſſarum relatio, qua Cicero eſt uſus in Vatinium, qui pedibus aeger cum vellet videri commodioris valetudinis, & diceret, ſe jam bina millia paſſuum ambulare. Dies enim, inquit, longiores ſunt.* Videtur autem Fabius *Conſeneſcere* pro tardum eſſe, ſenum more lentum gradum moliri, uſurpaſſe. lib. 9. cap. 4. *Totus vero locus hic non ideo tractatur à nobis, ut oratio, quae ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus ac perpendendis ſyllabis conſeneſcat.* Idem lib. 10. cap. 3. *Nam quomodo ſufficere civilibus officiis poſſit, qui ſingulis actionum partibus inſeneſcat.* Sic Euripid. Phoeniſſ. v. 310.

Γηρᾷ τρομερὰν ἕλκω ποδὸς βάσιν.

Alceſtide v. 611.

Καὶ μὴν ἐγὼ σὸν πατέρα γηραιῷ ποδὶ
Στείχοντα.

Sic Andromach. v. 544. 545.

Καὶ μὴν δέδορκα τόνδε Πηλέα πέλας,
Σπουδῇ τιθέντα δεῦρο γηραιὸν πόδα.

Vide plura apud Gebhardum citato loco. Pareus. *Lanipedi* MSS. Bodl. Alm. *Lanipendi.* MSS. Joan. Voſſ. pr. tert. *Lampeni.* MS. Bal. *Lanipedi.* Andr. *Lanipeni.* Voſſ. ſec. Caſſii Severi eſſe puto, quem Tragoedias ſcripſiſſe tradunt veteres, de quo vide Voſſ. de Poet. Latin. cap. 11. & de Hiſt. Lat. 1. 21. ex eo citat Chariſ. lib. 1. inſt. p. 89. *Gauſapo purpureo ſalutatus.* & alii Grammatici ex eo quaedam producunt. ſed, ut verſus conſtet, legi poſſet: *Quis iſte? faciem planipedis ſenis torquens?* quis iſte, qui os ſibi ita diſtorquet, ut ſenex planipes, mimus quidam, qui ore diſtorto ſpectabatur in mimo, quem agebat. ut apud Ter. Eun. IV. 4. *Illud, vide, os ut ſibi diſtorſit carnifex.* & ut ſupr. lib. 1. cap. 11. *ne labra diſtorqueantur* dixit, ubi *torqueantur* alii. Burm.

Quam id quod probabilius.] *Quo*, litera *d* eraſa, legendum eſt. Regius.

Atque dumos.] *Aut dumos.* Voſſ. tert. *& dumos.* Voſſ. ſec.

Culta fructus.] *Exculta.* Ven. Locat. Ald. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Oſtendes.] *Oſtendas* legendum, ut modi ſimiles copulentur. Regius. *oſtendes.* Locat.

Apes etiam formicaſque.] Ariſt. *primo cap. lib. primi*

micaſque non modo muta, ſed etiam parva animalia, in commune tamen laborare. Ex hoc genere dictum illud eſt Ciceronis, *Ut corpora noſtra ſine mente, ita civitas ſine lege, ſuis partibus, ut nervis ac ſanguine & membris, uti non poteſt.* Sed ut hac corporis humani pro Cluentio, ita pro Cornelio, *equorum:* pro Archia, *ſaxorum* quoque uſus eſt ſimilitudine. Illa (ut dixi) propiora, *ut remiges ſine gubernatore, ſic milites ſine imperatore nihil valere.* Solent tamen fallere ſimilitudinum ſpecies: ideoque adhibendum eſt his judicium. Neque enim *ut navis utilior nova, quam vetus, ſic amicitia:* vel, *ut laudanda, quae pecuniam ſuam pluribus largitur, ita quae formam.* Verba ſunt in his ſimilia, *vetuſtatis*, & *largitionis*: vis quidem longe diverſa, *pecuniae*, & *pudicitiae*. Itaque in hoc genere maxime quaeritur, an ſimile ſit, quod infertur. Etiam in illis interrogationibus Socraticis, quarum paullo ante feci mentionem, cavendum, ne incaute reſpondeas: ut apud Aeſchinem Socraticum male reſpondit Aſpaſiae Xenophontis uxor: quod Cicero his verbis transfert, *Dic mihi, quaeſo, Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum, quam tu habes,*

mi de hiſtoria animalium ait, *apes* monarchiam habere, *formicas* democratiam. TURNEB. vide Euſtath. comment. ad Hexaemer. p. 31. & ibi doctiſſimas & ampliſſimas notat Leonis Allatii. ALM.

Dictum eſt.] *Ductum eſt.* Ald. Sich. Baſil. Vidovaei margo. Ego *dictum* retinui, quod ſententiam gravem, & acutam & etiam facetam notat, ut *dictum Syllae* Suet. Caeſ 45. vide Graev. ad Cicer. XI. ad fam. 20. vide de dictis Cicer. II. or. 45. eſt autem hoc dictum ex Oratione pro Cluentio c. 54 ubi quidam codices *ſuis partibus & nervis.* BURM.

Hac corporis.] *Hoc.* Locat. Ald. Colin. *hic.* Gryph. Vidov.

Saxorum.] Pro Arch. cap. 8.

Propiora.] *Propriora.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. *propiori.* Voſſ. pr. tert.

Remi ſine gubernatore.] *Remiges* legendum eſſe ſatis ex ipſo patet ſenſu. REGIUS. *Remi.* Locat. *ſine gubernatione.* Voſſ. pr. tert.

Sic milites.] *Ita.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Solent tamen.] Ideo apud ruſticos ſaepius, quam doctos, uſurpari ſolet. TURNEB.

Similitudinum] *Similitudinem* Oxon. vitioſe.

Velut laudanda.] *Vel* & *ut* particulae diſtinguendae, ne una dictio, cum ſint duae, eſſe videatur. REGIUS.

Vetuſtatis & largitionis.] *Largitionem* referre debemus ad pecuniam, *vetuſtatem* ad amicitiam & navim. Alii legunt *venuſtatem*, ut de eodem dictum accipiamus, quemadmodum in redditione dixit Fabius. TURNEB.

Et pudicitiae] *Et amicitiae.* Ven. Locat. Pariſ. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Etiam ſi in illis.] *Si* particula, ut ſenſum perturbans, eradenda videtur. REGIUS. habet Locat

Etiam in illis interrog.] *Inductio Socratica*, quae per interrogationem fit, maxime ſolet reſpondentem illaqueare. cum enim res multas proponat, nec ſatis intelligat, qui reſpondet, quae ſit ſecutura concluſio, facile decipitur. hoc genere fallebat *ſophiſtas* Socrates. TURNEB.

Socraticis.] *Socratis.* MSS. Alm. Voſſ. omnes Locat. Ald. Andr. Sich. Par. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Quarum] *Quorum.* Voſſ. tert.

Aſpaſia]. Legendum videtur *Aſpaſiae*, ut ex Cic. *lib* I. *de Inventione* apparet. nec enim *Aſpaſia* vocatur Xenophontis uxor: & cum Xenophontis uxore diſputat *Aſpaſia* apud Aeſchinem. TURNEB. Falſus eſt Fabius, quique eum ſecutus Bruſonius in Apophthegm. fuit enim Aſpaſia haec, non Xenophontis uxor, ſed Sophiſtria, quae Rhetoricam docuit, & Periclem amavit; cumque eidem nupſiſſet, Samii ac Peloponneſiaci belli auctor fuit. teſte Plutarcho in Pericle. COLOMES vide Voſſ. lib. III. Inſtit Orat. c. IV. §. 6. unde haec Colomeſius tranſtulit. Sed *Aſpaſiae* legendum eſt ſine dubio, quod ex ſequentibus, *male enim reſponderat*, apparet. *Aſpaſia.* legit Obrecht. etiam.

Dic mihi.] Eſt in lib. I. de Invent. c. 31.

Quaeſo.] Non eſt in Voſſ. pr.

Utrum illius.] *Utrumne illud malis? in quid ſi veſtem.* V. C. Alm *utrumne tuum an illius.* Voſſ. pr tert.

Habeat quam tu habes.] *Habeat quam tu, tuumne an*

bes, utrum illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quid? ſi veſtem & ceterum ornatum muliebrem pretii majoris habeat, quam tu habes, tuum, an illius malis? Illius vero reſpondit. Age, inquit, ſi virum illa meliorem habeat, quam tu habes, virumne tuum, an illius malis? Hic mulier erubuit merito. male enim reſponderat, *ſe malle alienum aurum, quam ſuum:* nam eſt id improbum. At ſi reſpondiſſet, *malle ſe aurum ſuum tale eſſe, quale illud eſſet,* potuiſſet pudice reſpondere, *malle ſe virum ſuum talem eſſe, qualis melior eſſet.* Scio quoſdam inani diligentia per minutiſſimas iſta partes ſecuiſſe, & eſſe aliquid minus ſimile, ut *ſimia homini,* & ut marmora deformata prima manu: aliquid plus, ut illud, *Non ovum tam ſimile ovo.* Et diſſimilibus ineſſe ſimile, ut eſt *formicae & elephanto* genus, quia ſunt animalia. Et ſimilibus diſſimile: ut,

- - - *Canibus catulos, & matribus hoedos:*

differunt enim aetate. Contrariorum quoque aliter accipi oppoſita, ut *noctem luci*: aliter noxia, ut *frigidam febri*: aliter repugnantia, ut *verum*

an illius velis? accede ſi quid ſi virum. V. C. Alm. *habes, utrumne tuum an illius.* Voſſ. tert. *reſpondit* vero deeſt Voſſ. ſec. tert.

Age inquit.] *Age, ſit, inquit. Quid ſi virum.* codex Ciceron. Gronovii. *Age ſis.* Locat. Baſil. Gryph. quod probat Regius, pro *ſi vis.*

Virum illa meliorem.] *Ma orem.* Locat.

Virumne tuum.] *Utrumne tuum virum malis, an illius?* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. & ita Codex Ciceronis, quem Cl. Gronovius conſuluit. aliter Gruteri codices.

Hic mulier.] *Haec.* Vidov.

Erubuit merito.] *Erubuit. & merito.* Ald. Baſil. Colin. recte; male etiam alii diſtinguunt. eſt enim quaſi ex ſollemni formula. Propert. I. 17. 1.

Et merito; quoniam potui fugiſſe puellam.

ubi plura videbis apud elegantiſſimum Broukhuſium.

Eſt id improbum.] Locat. *eſt id hoc improbum.* MSS. Alm. Voſſ. tert.

Aurum ſuum.] *Suum* abeſt Voſſ. pr.

Simia homini.] *Similia.* V. C. Alm.

Et ut marmora.] *Ut* particula, ut ſenſum perturbans ac ſupervacua, mihi videtur expungenda. REGIUS. habent eam V. C. Alm. Locat. Lugd. Oxon. Obrecht.

Deformata prima manu.] *Primam manum* appellant primam ſcalpturam, quae opus exhibet adhuc impolitum & rude. at *ſummam manum* vocant, cum opus ad unguem expolitur. TURNEB. vide ad Profeſſium: & ita *certos ac deformates fructus* dixit lib. VI. Praefat.

Ut eſt formicae & elephanto genus.] Nam *genus* nihil aliud, quam collectio ſimilitudinis, quae in ſpeciebus reperitur. quanquam igitur *ſpecies* inter ſe diſcrepant genere; tamen conſentiunt, & ſimiles ſunt. TURNEB. *ut formicae.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Quia ſunt.] *Qui ſunt.* Steph.

Ut canibus.] Virgil. Eclog. I.

Aliter noxia.] *Aliter non, ut aquam frigidam.* V. C. Alm. *ut aquam* etiam Vallae liber. Voſſ. ſec. Locat. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Aquam frigidam.] Haud ſcio, an non rectius legatur *frigidam*, ut ſimpliciter intelligas hoc morbi genus, quod frigore concutit univerſa membra, genus plane oppoſitum febri: nam ut a fervendo ſebris dicitur, quia immodice calor vexat, ita contrarius morbus a frigore immodico, a Fabio *frigida* dici poteſt videri. Graeci certe utrumque genus ſuo vocabulo efferunt, etiam febrem calidam ab igne πυρετὸν vocunt, frigidam vero a maris & aquae rigore ἠπίαλος dicant. & ad hunc modum his vocabulis uſus eſt Lucianus. Porro veteres Latini frigidas febres ex Legibus XII. Tab. *querqueras* nuncuparunt. nihil autem vetat, quo minus ad majorem curioſitatem eorum, quos hic damnat Fabius, *frigidam aquam* legamus, ut quae noxia videatur potu febrientibus. MOSELLAN. Quis unquam *frigidam* ſimpliciter dixit pro *Querquera*, vel febri frigida, cum obvium & expoſitum ſit omnibus *frigidam* dici aquam, ut *calda* vel *calida*; & non tantum de aqua, quae potabatur, ſed & qua lavabantur, dixit Petron. c. 28. *ad frigidam eximus.*

Aliter diſparata.] *Diſparata* vocat Cic. quae negationis

Digitized by Google

verum falſo: aliter diſparata, ut *dura non duris*. Sed quid haec ad praeſens propoſitum magnopere pertineant, non reperio. Illud eſt annotandum, magis argumenta duci ex jure ſimili: ut Cicero in Topicis, *Ei, cui domus uſusfructus relictus ſit, non reſtituturum haeredem, ſi corruerit, quia non reſtituat ſervum, ſi is deceſſerit.* Ex contrario, *nihil obſtat, quo minus juſtum matrimonium ſit mente coëuntium, etiam ſi tabulae ſignatae non fuerint. Nihil enim proderit ſignaſſe tabulas, ſi mentem matrimonii non fuiſſe conſtabit.* Ex diſſimili, quale eſt Ciceronis pro Cecinna: *Ut ſi quis me exire domo coëgiſſet armis, haberem actionem: ſi quis intrare prohibuiſſet, non haberem.* Diſſimilia ſic deprehenduntur, *Non ſi qui argentum omne legavit, videri poteſt ſignatam quoque pecuniam reliquiſſe:* ideo etiam, quod eſt in nominibus, dari voluiſſe creditur. Ἀναλογίαν quidam à ſimili ſeparaverunt, nos eam ſubjectam huic generi putamus. Nam *ut unum ad decem*

gationis oppoſitione efferuntur: dialectici vero ea dicunt *diſparata*, quae, cum nec relativa ſint, nec privantia, nec contraria, nec contradicentia, tamen inter ſe diſcrepant: ut *lapis* & *homo*. TURNEB. *aliter ſeparata.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. ſec. tert. Andr. Ven. Locat.

Pertineant.] *Pertinent.* Ald.

Eum, cui domus uſusfr. legatus ſit, non reſtituturum haeredem.] Non librariorum culpa, ſed correctoris alicujus, ne dicam corruptoris, parum eruditi, prorſusque & judicio & diligentia carentis, hunc ſenſum perverſum eſſe manifeſte Ciceronis ipſius verba declarant: hoc enim eodem exemplo locum a ſimili exponit in Topic. cap. 3. *Si aedes eae corruerint, vitiumve fecerint, quarum uſusfructus legatus eſt, haeres reſtituere non debet, nec reficere.* &c. putavit autem iſte loci hujus corruptor, *reſtituere* verbum id demum ſignificare, quod reddere: cum pro eo, quod eſt inſtaurare atque reficere, frequentiſſime accipiatur. Quo errore ductus *ei* in *eum*, & *haeredem* in dativum *haeredi* pervertit. ſic igitur emendate legetur. *ei, cui domus uſusfructus legatus ſit, non reſtituturum haeredem, ſi corruerit.* REGIUS. *eum, cui uſusfructus relictus ſit, non reſtituturum haeredi.* Locat. *Eum, cui domus.* &c. MSS. Joan. Voſſ. ſec. tert. Andr. Venet. *Ei, cui domus uſus relictus ſit, non reſtituat haeredi.* V. C. Alm. *Et cui d. uſ. relictus ſit, non reſtituturum haeredem.* Baſil.

Uſusfructus] *Uſusfructus* eſt poteſtas alienis rebus utendi, fruendi, ſalvo rerum dominio. Conſtituitur autem in corporibus, quibus pereuntibus deperit etiam jus illud. TURN.

Ex contrario.] *E contrario.* Locat.

Nihil obſtat quo minus.] Ulpianus ſcribit conſenſu *matrimonium* fieri. Papinianus quoque ait tabulas conſignatas non *matrimonium* protinus contrahere. TURNEBUS. *nihilo inſtat.* Voſſ. tert.

Juſtum matrimonio ſit mente coëuntium & etiam ſi.] *Matrimonium*, pro *matrimonio*, legendum eſt. nec non & copula, ut ceſſans, videtur expungenda. REGIUS.

Mente coëuntium.] *Juſte coëuntium*, Baſil. marg.

Mentem matrimonii.] *Mente matrimonium.* Obr.

Pro Caecina.] Cap. 12. ubi legitur, *ſi qui me exire domo mea coegiſſent, & ſi qui introire prohibuiſſent. ſi quis me exire de domo.* Voſſ. pr. & mox *ſi quis introire.* quod poſtremum habet & Obr.

Non ſi quis argentum &c. noluiſſe creditur.] Depravatus hic quoque locus facile ex Ciceronis Topicis cap. 3. unde hoc exemplum ſumtum eſt, emendatur. ſic enim locum a differentia Cicero enarrat. *Non, ſi uxori vir legavit omne argentum, quod ſuum eſſet, idcirco, quae in nominibus fuerunt, legata ſunt: multum enim refert, in arcane poſitum ſit argentum, an in tabulis debeatur.* Quare hic quoque legendum eſt, *non ſi is, qui argentum omne legavit, videri poteſt ſignatam quoque pecuniam reliquiſſe, ideo etiam, quod eſt in nominibus, voluiſſe creditur.* Nullo autem pacto *ſi quis* & *noluiſſe*, ſenſui congruunt. REGIUS. *non ſi qui.* Locat. Ald. Steph. Obr. Oxon. Lugd. *non ſi quis.* Voſſ. ſec. Baſil. *nam ſi.* Voſſ. tert. *non niſi qui.* V. C. Alm. *non ſi is qui.* Colin. Gryph. Vidov. ſed illud *is* facile ſubaudiri poſſe recte Aſcenſius notat.

Ἀναλογίαν.] Boëtius ac plerique dialectici *proportionem à ſimilitudine* ſeparant, nam in *ſimilitudine* eſt qualitatis collatio, in *proportione* habitudinum & affectionum comparatio. TURNEB. Vide Voſſium Inſtit. Orator. lib. IV. cap. VI. §. 2. ubi hunc

Digitized by Google

cem, ſic decem ad centum, ſimile certe eſt: & *ut hoſtis, ſic malus civis*, quamquam haec ulterius quoque procedere ſolent. *Si turpis dominae conſuetudo cum ſervo, turpis domini cum ancilla, Si mutis animalibus finis voluptas, idem homini.* Cui rei facillime occurrit ex diſſimilibus argumentatio. ***Non idem eſt dominum cum ancilla coiſſe, quod dominam cum ſervo. Nec ſi mutis finis voluptas, rationalibus quoque.*** Immo ex contrario, *quia mutis, ideo non rationalibus*. Adhibetur extrinſecus in cauſſam & *auctoritas*. Haec ſecuti Graecos, à quibus κρίσεις dicuntur (*judicia* aut *judicationes* vocant) non de quibus ex cauſſa dicta ſententia eſt: (nam ea quidem in exemplorum locum cedunt) ſed ſi quid ita viſum gentibus, populis, ſapientibus viris, claris civibus, illuſtribus poëtis referri poteſt. Ne haec quidem vulgo dicta, & recepta perſuaſione populari, ſine uſu fuerint teſtimonia. Sunt enim quodammodo potentiora etiam, quod non cauſſis accommodata, ſed liberis odio & gratia mentibus, ideo tantum dicta factaque, quia aut honeſtiſſima, aut veriſſima videbantur. An vero me de incommodis vitae diſſerentem non adjuvabit earum perſuaſio nationum, *quae fletibus natos, laetitia defunctos proſequuntur?* Aut, ſi miſericordiam commendabo judici, nihil proderit, quod prudentiſſima civitas Athenienſium, *non eam pro affectu, ſed pro numine accepit?* Jam illa ſeptem

hunc Fabii locum excutit.

A ſimili ſeparaverunt.] *A* deeſt Voſſ. tert.

Et decem ad centum.] Loco *&* copulae, *ſic* adverbium ſenſus expoſcere videtur. REGIUS. *Et decem.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. & tert. Locat. Ald. Vadov. margo.

Simile certe eſt.] *Certum.* Voſſ. tert.

Turpis domino cum ancilla.] Senſus integritas expoſcit, ut *domini* reponatur. REGIUS. *domino.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. ſec. & tert. Locat. Sich. Baſil. marg.

Rationalibus.] *Rationabilibus.* Voſſ. tert. ut & mox.

Immo ex contrario quia.] *Immo ex contrario irrationabilibus*, omiſſis reliquis. V. C. Alm. *Quin imo ex contrario.* Obrecht.

Adhibetur extrinſecus.] Cic. quoque in Topicis cap. 4. & 19. *auctoritatem* ait extrinſecus aſſumi, eamque refert inter locos inartificiales, & ſubjicit teſtimonio. Appellatur hic locus *à pronunciatis* à Rodolpho. TURNEB.

Vocantur, de quibus.] Mendis non carent hi ſenſus, quae facile ſic tolluntur, ſi *vocant* legatur, ut activum ſit, ac *non* particula negativa adſcribatur: ut legatur, *non de quibus ex cauſſa dicta ſententia eſt.* *Non* autem adſcribendum eſſe facile ex ea, quae ſequitur, exceptione percipitur. Nam res judicatae ad exempla referuntur, non ad auctoritatem, ut aperte exponit Fabius. *Nam ea*, inquit, *in exemplorum locum cedunt.* deinde ſubjicit, quae ad auctoritatem referantur, hoc modo: *ſed ſi quid ita viſum gentibus:* hujuſmodi autem probatio, quae ab auctoritate ſumitur, & artis expers, & in teſtimonio collocata eſſe a Cicerone dicitur in Topicis c. 19. REGIUS. *vocant, de quibus.* Voſſ. ſec. tert. Locat. Francius malebat *judicationes noſtri vocant.* & mox. *nam eae* (κρίσεις) *quidem.*

In exemplorum locum.] *In* non habet, V. C. Alm.

Cedunt.] *Redeunt.* Voſſ. tert.

Sed ſi quid.] *Sed quid.* V. C. Alm.

Sine uſu fuerint teſtimonia.] Sic quidem diſtinguitur; ſed male, ut mihi videtur. Ita namque eſt diſtinguendum, ut *Teſtimonia* ſequentis ſenſus initium ſit, hoc modo. *Teſtimonia ſunt enim.* REGIUS.

Accommodata.] *Accommoda.* V. C. Alm.

Quia aut.] *Qui.* V. C. Alm.

Earum perſuaſio natienum.] Thraciae ſunt illae nationes; ut Valer. Max. lib. II. cap. VI. §. 12. refert: REGIUS. Herodotus lib. V. cap. 4. hoc refert de *Thrauſis populis* Thraciae finitimis, id alii etiam de Thracibus referunt, ut ſcribitur in epigrammate graeco Archiae lib. I. Anth. c. 13. TURNEB. de Eſſedonibus idem narrat Pomp. Mela lib. II. cap. I.

Pro nuiqine.] *Pro animo.* MSS. Bodl. Joan. Bal. Voſſ.

Digitized by Google

ſeptem praecepta ſapientum, nonne quaſdam vitae leges exiſtimamus? Si cauſſam veneficii dicat adultera, non Marci Catonis judicio damnata videatur, *qui nullam adulteram non eamdem eſſe veneficam dixit*? Jam ſententiis quidem poëtarum non orationes modo ſunt refertae, ſed libri etiam philoſophorum: qui quamquam inferiora omnia praeceptis ſuis ac literis credunt, repetere tamen auctoritatem à plurimis verſibus non faſtidierunt. Neque eſt ignobile exemplum, *Megareos ab Athenienſibus, cum de Salamine contenderent, victos Homeri verſu*, qui tamen ipſe non in omni editione reperitur, ſignificans, *Ajacem naves ſuas Athenienſibus junxiſſe*. Ea quoque, quae vulgo recepta ſunt, hoc ipſo, quod incertum auctorem habent, velut omnium fiunt: quale eſt, *Ubi amici, ibi opes*: &, *Conſcientia mille teſtes*: & apud Ciceronem.

Voſſ. tert. Alm. Andr. Locat. Ald. cum omnes fere codices hic *animo* exhibeant, crediderim legendum eſſe pro *aſylo*; nam Aſylum finiſſe docent fere omnia veterum loca de Ara miſericordiae Athenis excitata, quae collegit Meurſius de Ceramico Gemino cap. XVI. & Barthius ad Stat. XII. Theb. v. 481. & quos ille adducit. BURMAN.

Nam illa.] *Jam.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. tert. Ald. Colin. Obr. Baſil. margo. quod recepimus. ſequitur enim mox, *jam ſententiis* &c. elegans enim ejus particulae, etiam repetitae, uſus in enumeratione plurimorum, quae cumulamus, & idem eſt, quod *praeterea*. Juſt. VI. 8. *jam literarum ſtudium, jam Philoſophiae doctrina tanta*. IV. 1. *Jam ipſa Italiae Siciliaeque vicinitas, jam promontoriorum altitudo*. vide Serv. ad Virgil. II. Aen. 615. & ita apud Stat. IV. Theb. 374.

Jam Tyrios ſudaſſe lares, & ſanguine Dircen
Irriguam.

ubi perperam *Nam* Gronovius praefert, eſt enim *praeterea*, nam plurima omina ibi cumulantur. & ſaepe apud noſtrum *nam*, pro *jam*, a librariis eſt intruſum. BURM.

Dicat in adultera.] *In* praepoſitio, ſenſum perturbans, expungatur. REGIUS. habet eam Locat. *dicat in adulteram, Catonis judicio*. V. C. Alm.

Non M. Catonis] *An non M.* Baſil.

Qui nullam adulteram, &c.] Hoc etiam exemplum fuſius explicatur à Cornificio lib. 4. ad Herennium c. 16. cum de *Ratiocinatione* loquitur. TURNEB.

Eandem eſſe.] *Eſſe* deeſt Voſſ. pr.

Jam ſententiis quidem.] Cic. pro Caelio *teſtimonio* utitur Terentii & Caecilii comici. Plato quoque in lib. de Rep. & Ariſt. in Moralibus perſaepe utuntur teſtimonio Heſiodi & Homeri. TURN. *Nam ſententiis quidem*. editio Obrecht.

Refectae.] *c* litera eradatur, ut loco ejus *r* reponatur: *refertae* enim, hoc eſt, plenae, legendum eſt. REGIUS. *refectae*. Voſſ. ſec.

Megarius ab A. c. d. s. c. victus.] *Megarus* quidem legi poteſt, ut ſit accuſativus Graecus, tametſi *Megareos* contenderim eſſe legendum: *victus* vero, niſi in *victos* convertatur, ſenſui contextuique non convenit. REGIUS. *Megarus*. Voſſ. pr. tert. *Megarios*. Voſſ. ſec.

Contenderent.] *Contenderet*. Voſſ. tert.

Victos Homeri verſu.] Plutarchus in Solone ait, Solonem illum verſum inſeruiſſe, & cauſam obtinuiſſe. Verſus Homeri ſunt hi,

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγεν δυοκαίδεκα νῆας,
Στῆσε δ' ἄγων, ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.
Bis ſenis Salamine Ajax cum navibus ibat,
Cecropidum quo caſtra loco poſuere phalanges.

Idem exemplum affertur ab Ariſtot. 1. *rhetor*. quo victos Megareos ab Athenienſibus dicit. TURNEB. *victus Homeri*. Voſſ. tert. eſt ex Iliad. B. 558.

Non in omni editione.] Forſan a Solone vel Piſiſtrato, qui Homerum interpolarunt, adjectus eſt. de quo legendi Plutarch. in Solone & Laërtius lib. 1. laudat tamen, tanquam Homeri, Ariſtotel. 1. Rhetor. his verbis Ὁμήρῳ μάρτυρι ἐχρήσαντο Ἀθηναῖοι περὶ Σαλαμῖνος. COLOM. conſulas quaeſo Hartung. tom. II. Lampad. Critic. p. 647. & Menag. ad Diogen. Laert. lib. 1. §. 48. ALMEL. *repetitur* quoque. Voſſ. pr.

Omnium fiunt.] *Fuerit*. Voſſ. pr.

Ubi amici.] Hoc dicto & Plautus utitur in Cruento (Trucul. IV. IV. 32.) *verum eſt verbum, quod memoratur: ubi amici, ibidem opes*. REGIUS.

Ubi amici, ibi opes.] Proverbium ſignificat, potiores eſſe amicos quacunque pecunia ad vitae praeſidia. poteſt etiam accipi in diverſum ſenſum, ut ſignificemus *vulgo aeſtimari amicitias utilitate*. TURNEB. ſi in diverſum ſenſum accipiatur, legendu eſſet (ut & Francius conjecerat) *ubi opes, ibi amici*. ut Eraſmus, his moribus facienda eſſe cenſuit, qui explicat vulgatam ſcripturam, potiores eſſe amicos, quam pecuniam. in Adagiis Titulo *Amicitiae*. ſed in Plauto Lambinus & alii legunt

ubi

Digitized by Google

ronem; *Pares autem (ut eſt in vetere proverbio) cum paribus facillime congregantur.* Neque enim duraſſent haec in aeternum, niſi vera omnibus viderentur. Ponitur à quibuſdam, & quidem in parte prima, Deorum auctoritas, quae eſt ex reſponſis: ut, *Socratem eſſe ſapientiſſimum.* Id rarum eſt: tamen utitur eo Cicero in libro de aruſpicum reſponſis, & in concione contra Catilinam, cum *ſignum Jovis columnae impoſitum populo oſtendit:* & pro Ligario, *cum cauſſam Caji Caeſaris meliorem, quia hoc Dii judicaverint, confitetur.* Quae cum propria cauſſae ſunt, *divina teſtimonia* vocantur: cum aliunde arceſſuntur, *argumenta.* Nonnumquam contingit judicis quoque, aut adverſarii, aut ejus, qui ex diverſo agit, dictum aliquod aut factum aſſumere ad eorum, quae intendimus, fidem. Propter quod fuerunt, qui exempla & has auctoritates probationum inartificialium eſſe arbitrarentur, quod ea non inveniret orator, ſed acciperet. Plurimum autem refert. Nam *teſtis*, & *quaeſtio*, & his ſimilia, & de ipſa re, quae in judicio eſt, pronuntiant: extra petita, niſi ad aliquam praeſentis diſceptationis utilitatem ingenio applicantur, nihil per ſe valent.

ubi amici, ibi opus, hac ſententia, ubi amici ſunt, ibidem eſſe negotium & moleſtiam: ego tamen *opes* praefero: hic enim verae amicitiae fructus, ut ſi amici nobis ſint, illi in afflictis rebus ſuis opibus nos adjuvent: notat ergo, non facile egeſtatem ſenſurum, cui amici ſuperſunt. quo reſpicit Ovidius IV. Triſt. Eleg. V. 7.

Cujus eram cenſu non me ſenſurus egentem,
Si Caeſar patrias eripuiſſet opes.

& peſſima illa Lena apud eumdem lib. I. Amor. VIII. 27.

Tam felix eſſes, quam formoſiſſima, vellem,
Non ego, te facta divite, pauper ero. Burm.

Conſcientia mille teſtes.] Proverbium ſignificat *conſcientiam nunquam mentiri*, ſed ejus compunctione pravos ſemper agitari. Turneb.

Cicero.] De Senectute cap. 3.

In vetere.] *In veteri.* Locat. Ald.

Facillime.] *Maxime.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Baſil. margo.

Socratem.] vide ad Petron. cap. CXL.

Id rarum eſt.] vide ad lib. IX. cap. 2. Almel. *Idcarum eſt, non ſine uſu. tamen utitur.* V. C. Alm. ſed in Voſſ. pr. & tert. deeſt *id rarum eſt.*

Cicero in libro.] Cicero in ea oratione haruſpicum reſponſa exponit in Clodium, oſtenditque Deorum providentia Romanum imperium natum eſſe, auctum, atque conſervatum. Regius.

Libro de aruſpicum.] *Libro aruſpicum.* Voſſ. pr. tert.

Signum Jovis.] Vide Orat. III. in Catil. cap. 8. & 9.

Pro Ligario.] Cap. 6.

Cauſſam Caji.] *Cauſſam* deeſt. Voſſ. tert.

Dii judicaverint.] *Dijudicaverunt.* Voſſ. pr.

Quae cum propria.] Deorum auctoritas interim eſt *artificialis*, interim *inartificialis. artificialis*, cum eam cauſa ultro non ſuppeditat: ſed extrinſecus aſſumitur oratoris induſtria. *inartificialis* vero, cum illam ultro cauſa ſuggerit citra oratoris induſtriam. Turneb. *quae cum priora cauſſae.* V. C. Alm.

Nonnunquam contingit.] Sic *Aſſius*, cum probare vellet, à Cluentio judices eſſe corruptos, teſtimonio Cic. utebatur, qui ſecunda Verrina dixerat, etiam ab accuſatore Cluentio judices eſſe corruptos in judicio Juniano. Turneb. *nonnunquam contingit ut judicis.* V. C. Alm.

Dictum aliquid.] Cum *dictum factumque* ſint ſubſtantiva, *aliquod*, non *aliquid*, eſt legendum. Regius.

Propter quod fuerunt.] Ex iis eſt etiam Cicero, ut ex ejus Topicis clare patet. ſic enim inquit cap. 4. *Quae extrinſecus aſſumuntur, ea maxime ex auctoritate ducuntur, itaque Graeci tales argumentationes, ἀτέχνους vocant, id eſt, artis expertes.* Regius.

Probationum.] *Orationum.* Voſſ. pr. tert.

Non inveniret.] *Non invenerit oratori, ſed acciperet.* V. C. Alm.

Pronuntiant.] *Renuntiant.* Voſſ. omnes. & alii.

Applicantur.] *Applicentur.* Obrecht.

Digitized by Google

CAPUT XII.

De uſu argumentorum.

XII. Haec fere de *probatione*, vel ab aliis tradita, vel uſu percepta, in hoc tempus ſciebam. Nec mihi fiducia eſt, ut ea ſola eſſe contendam: quinimmo hortor ad quaerendum, & inveniri poſſe fateor: quae tamen adjecta fuerint, non multum ab his abhorrebunt. Nunc breviter, quemadmodum ſit utendum his, ſubjungam. Traditum fere eſt, *argumentum oportere eſſe confeſſum. Dubiis enim probari dubia qui poſſunt?* Quaedam tamen, quae in alterius rei probationem ducimus, ipſa probanda ſunt. *Occidiſti virum, eras enim adultera.* Prius de adulterio convincendum eſt: ut, cum id coeperit eſſe pro certo, fiat incerti argumentum: *Spiculum tuum in corpore occiſi inventum eſt.* negat *ſuum.* ut probationi proſit, probandum eſt. Illud hoc loco monere inter neceſſaria eſt, nulla eſſe firmiora, quam quae ex dubiis facta ſunt certa. *Caedes à te commiſſa eſt, cruentam enim veſtem habuiſti.* non eſt tam grave argumentum, ſi fatetur, quam ſi convincitur. Nam ſi fatetur, multis ex cauſſis potuit cruenta eſſe veſtis. Si negat, hic cauſſae cardinem ponit, in quo ſi victus fuerit, etiam in ſequentibus ruit. Non enim videtur in negando mentiturus fuiſſe, niſi deſperaſſet, id poſſe defendi, ſi confiteretur. Firmiſſimis argumentorum ſingulis inſtandum, infirmiora congreganda ſunt: quia illa per ſe fortia, non oportet circumſtantibus obſcurare, ut, qualia ſunt, appareant:

Explicatis argumentis ſequitur eorum *uſus.* tradit autem Fabius communes quaſdam praeceptiones, quae ad *argumentorum uſum* ſpectant: addit quaedam de eorum collatione & diſpoſitione. Turneb.

Praecepta.] *Percepta* ſcribendum eſſe facile eſt videre. Regius. *praecepta.* MS. Bodl. Locat. Ald.

Fateor.] *Confiteor.* Voſſ. pr. tert.

Abhorrebant.] *Horrebunt.* V. C. Alm.

Utendum his.] *Utendum eis.* Obr.

Argumentum oportere.] *Argumentorum oportere.* V. C. Alm.

Quaedam tamen.] Cum ad rei alicujus probationem *argumento* utimur non confeſſo, illud *argumentum* non eſt exiſtimandum, donec confirmatum fuerit, quia ante fidem non facit. Turneb. *quae tamen, quae.* Voſſ. ſec.

Inventum eſt.] *Inventa.* Voſſ. pr.

Illud hoc loco.] *Argumenta* illa, quae in dubium revocantur ab adverſario, ſi probari poſſunt, omnium certiſſima: at certe longe certiora, quam ſi initio eſſent conceſſa. Turneb.

Quam quae ex dubiis.] *Quam quã ex.* V.C.Alm.

Caedes a te facta eſt.] *A te commiſſa eſt.* V. C. Alm. Steph. Colin. Gryph. Oxon. Obr. Baſil. marg.

Cruentam veſtem habuiſti.] *Enim* cauſalis conjunctio recte forſitan adſcriberetur. hoc modo *cruentam enim veſtem habuiſti.* Regius. deeſt *enim* Voſſ. omn. Locat. Ald.

Quam ſi convincitur.] *Quaſi ſi convincitur, nam ſi fatetur quaſi convincitur, nam ſi fatetur, multiſ.* V. C. Alm.

Cardinem ponit.] *Ponat.* Voſſ. ſec. tert.

Si victus.] *Si* deeſt Voſſ. pr.

Firmiſſimis argumentorum.] Hoc praeceptum ſaepius à Fabio repetitum eſt. Contrarium autem fieri ſolet in *refutatione.* nam infirmiora ſeparantur. firma autem quaſi praetereunt, quoniam cum illis pedem conferre non audemus. qua de re poſtea Fabius. Turneb.

Singulis inſtandum.] *Signis inſtandum.* MS. Bodl. *ſignis ſtandum.* MS. Bal.

Quia

pareant: haec, imbecilla natura, mutuo auxilio ſuſtinentur. Itaque, ſi non poſſunt valere, quia magna non ſunt, valebunt, quia multa ſunt, quae ad ejuſdem rei probationem omnia ſpectant: ut ſi quis hereditatis gratia hominem occidiſſe dicatur, *Hereditatem ſperabas, & magnam hereditatem, & pauper eras, & tum maxime à creditoribus appellabaris: & offenderas eum, cujus heres eras, & mutaturum tabulas ſciebas.* Singula levia ſunt, & communia: univerſa vero nocent, etiamſi non ut fulmine, tamen ut grandine. Quaedam argumenta ponere ſatis non eſt, adjuvanda ſunt: *ut ſi cupiditas cauſſa ſceleris fuit, quae ſit vis ejus: ira, quantum efficiat in animis hominum talis affectio.* Ita & firmiora erunt ipſa, & plus habebunt decôris, ſi non nudos & velut carne ſpoliatos artus oſtenderint. Multum etiam refert, ſi argumento nitemur odii, *utrum* hoc *ex invidia* ſit, *an ex injuria, an ex ambitu: vetus, an novum: adverſus inferiorem, parem, an ſuperiorem: alienum an propinquum.* Suos habent omnia iſta tractatus, & ad utilitatem partis ejus, quam tuemur, referenda ſunt. Nec tamen omnibus ſemper, quae invenerimus, argumentis onerandus eſt judex: quia & taedium afferunt, & fidem detrahunt. Neque enim

Quia magna ſunt.] Senſus integritas expoſcit, ut *non* particula adſcribatur, hoc modo, *Quia magna non ſint.* REGIUS. *quia magna ſunt.* Vallae liber, (& defendit Aſcenſius.) Locat. Oxon. Obr. *itaque non poſſunt, quia magna ſunt, valebunt quae ad* &c. Voſſ. pr. & tert. reliqui *magna non ſunt.*

Quae ad ejuſdem.] *Usque ad. e. r. p. omnia exſpectant.* V. C. Alm. *quae ad eandem rei.* Voſſ. pr. tert.

Et tum maxime.] *Et tamen maxime.* Baſil. marg. *& tum maxime creditoribus.* V. C. Alm. *& cum maxime.* Voſſ. pr. tert.

Et mutaturum.] *Et* non habet V. C. Alm.

Et communia.] *Communia* appellat *argumenta*, quae non magis pro nobis faciunt, quam pro adverſariis: quae denique nullam vim probandi habent. TURNEB.

Univerſa vero nocent.] *Valent.* V. C. Alm. Obr.

Si etiam non ut fulmine.] Nihil hic quidem verborum deeſt, ſed *etiam* copula in primum locum eſt transferenda, hoc modo, *etiam ſi non ut fulmine.* REGIUS. Non eas habent vires, ut more fulminis unico poſſint ictu percellere, poſſunt tamen more grandinis repetita & multiplicata plaga adverſarium laedere. TURN. *ſi etiam.* Locat. Aſcenſius malebat *fulmen* vel *fulmina*, & *grando* vel *grandines.*

Ut fulmine.] Hoc Lyſiae adſcribit Phalereus, qui dixit argumentorum lenia quidem, ſi modo copioſa eſſent, nocere ut grandinem, gravia vero ut fulmen Jovis, quae contigit. SICHARDUS.

Adjuvanda ſunt.] Quamquam *argumenta* ſunt adjuvanda, non tamen id faciendum eſt ita copioſe, ut ſemper incidamus in locos communes amplos & copioſos. Id enim 8. cap. hujus libri vetuit Fabius. TURNEB.

Ut cupiditas.] *Si* particula ut adſcribarur ſenſus expoſcit, ut legatur, *ut ſi cupiditas.* REGIUS. *ut cupiditas.* Voſſ. omnes. Locat. Ald. Baſil. *adjuvanda ſunt. Cupiditas* &c. V. C. Alm.

Ira, quantum.] *Jura quantum.* V. C. Alm.

Talis affectio.] *Talis adfectatio.* V. C. Alm.

Spoliatos actus.] Recte in aliis exemplaribus *artus* legitur. REGIUS.

Oſtenderint.] *Oſtenderunt.* Voſſ. pr.

Multum etiam refert.] Alia ratio eſt confirmandi argumenti, *à cauſa*, caeteriſque *circumſtantiis.* Solent enim hae etiam multum prodeſſe: ideoque diligenter examinandae erunt. quod etiam lib. 4. de *prooemio & narratione* praecepit. TURNEB.

Partem an ſuperiorem.] *Parem* legendum eſſe, qui non videt, fruſtra arti oratoriae ſtudet. REGIUS. *parem, ſuperiorem, alienum, propinquum.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. ſed in primo erat *alienum proprium quid.*

Quia & taedium afferunt.] Sic Cicero pro Muraena, cum permultas leves Servii Sulpitii objectiones diluiſſet, demum adjecit, *illum nimis eſſe diligentem accuſatorem*, qui tot argumenta & crimina afferat. Ut enim vitio datur ſupina negligentia in oratore, ita nimia curioſitas interdum.

enim poteſt judex credere ſatis eſſe ea potentia, quae non putamus ipſi ſufficere, qui dicimus. In rebus vero apertis argumentari tam ſit ſtultum, quam in clariſſimum ſolem mortale lumen inferre. His quidam probationes adjiciunt, quas παθητικὰς vocant, ductas ex affectibus. Atque Ariſtoteles quidem potentiſſimum putat ex eo, qui dicit, ſi *ſit vir optimus*: quod ut optimum eſt, ita longe quidem, ſed ſequitur tamen, *videri*. Inde enim illa nobilis Scauri defenſio, *Quintus Varius Sucronenſis ait Aemilium Scaurum rempub. populi Romani prodidiſſe: Aemilius Scaurus negat*: Cui ſimile quiddam feciſſe *Iphicrates* dicitur, *qui cum Ariſtophontem, quo accuſante ſimilis criminis reus erat, interrogaſſet, an is accepta pecunia rempub. proditurus eſſet, iſque id negaſſet. Quod igitur, inquit, tu non feciſſes, ego feci?* Intuendum

TURNEB. in Voſſ. pr. & tert. *quia & taedium* &c. uſque ad *neque enim.* deerant.

Qui dicimus.] *Quae diximus.* V. C. Alm. *qui diximus.* Voſſ. pr.

In rebus vero apertis.] Sed Cic. ſe in hujuſmodi excuſare ſolet, ut pro Cluentio, *Sed quid ego haec pluribus, quaſi de re obſcura diſputem? &c.* quae ſeq. Et iterum in eadem, *Neque in re nota conſumam tempus exemplis.* Ideo Cic. 2. de offic. Panaetium quodammodo perſtringit, quod utatur in re non dubia teſtibus non neceſſariis. TURNEB. *in verbis.* V. C. Alm.

Mortale lumen.] *Mortale* lumen, quod extinguitur & moritur, hoc nomine contrarium *ſolari*, quod numquam extinguitur, vel mortale juxta id Euri. ἀνάψαι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνθρώπινον φῶς. SICH. Sic vocat πῦρ. Vide Jan. Gebhard. Crep. lib. 3. cap. 7. pag. 119. PAREUS. recte Sichardus: *vivere* enim *mori*, *interire*, & *occidere* de lumine & igne, quibus utuntur homines, arte inventis, dicitur. vide ad Petron. cap. XXIII. Et Barth. ad Claud. Bell. Get. 248.

His quidem.] *Quidam*, non *quidem*, legendum eſt. REGIUS. *quidem.* Locat.

Παθητικὰς vocant.] Videtur Fabius *patheticas* dixiſſe pro ethicis. *ethicae* enim Ariſtoteli ſunt, quae ab hominum motibus ducuntur. de quibus agit hoc loco Fabius, ut *de patheticis lib.* 6. TURNEB.

Atque Ariſtoteles.] *Atque ut Ariſt.* Voſſ. pr.

Si ſit vir optimus.] *Si ſit vir bonus.* V. C. Alm.

Longe quidem.] *Quidem* abeſt a Voſſ. pr.

Inde enim illa, &c.] Ita ſcribitur à Valerio. Q. Varius *Aemilium Scaurum* Remp. prodidiſſe ait, *Aemilius* negat, nulli ſunt teſtes: utri igitur Quirites fidem habetis? atque hac probitatis fiducia abſolutum eſſe Scaurum. TURN.

Q. Varius Sucronenſis.] De hujus Varii patria non conveniunt inter ſe auctores: alii namque Hiſpanum vocant, ut Pedianus in Orationem pro Scauro. Alii Veronenſem vocant, ut Valerius Max. lib. III. cap. VII. §. 8. nec deſunt exemplaria, in quibus hic quoque *Veronenſis* legitur. REGIUS. apud Valerium *Sucronenſis* etiam legitur in optimis codicibus, niſi quod Brandenb. codicem *Veronenſis* habere teſtetur Vorſtius. in Codice P. Dan. *Varius Severus Sucronenſis* legitur. Aldus hoc loco expreſſit *Succonenſis.* in Voſſ. pr. erat. *Quae Varius Sucronenſis ait, Aemilius Scaurus negat.*

Aemilium Scaurum rempb. P. R. prodidiſſe.] Haec omiſit. MS. codex, quo uſus eſt Sichardus. & Voſſ. pr. & tert.

Cui ſimile quiddam.] Hoc exemplum ductum eſt ex ſecundo rhetoricorum Ariſtotel. quo loco agit de *enthymematum locis.* Item hiſtoria eſt apud Plutarch. TURNEB.

Ariſtophontem.] *Ariſtophonte.* Voſſ. pr. tert.

Proditurus eſſet.] *Erat.* Voſſ. tert.

Quid igitur inquit.] *Quod* legendum eſſe clare patet. REGIUS. *quod dicis, inquit, te non feciſſes, ego feci.* V. C. Alm. ſed tunc *feciſſe* legendum eſſet. *inquit* etiam deſideratur in Voſſ. pr. & tert. ceterum Regius hic pro *Ariſtophonte*, *Antiphontem* legit, quem Athenis fuiſſe oratorem notum eſt. ſed conſtanter omnes *Ariſtophontem* codices. hujus vero nominis etiam Rhetor fuit, teſte Athen. lib. XIII. cap. V. qui Archonte Euclide Olymp. LXXXVIII. floruit. an vero idem ille ſit, qui poſtea Olympiad. XC. An. 3. Archon fuit, neſcio. neque etiam, an idem, qui Iphicratis & Timothei accuſator fuit, de quo Plutarch. de Exſilio. pag. 605. ſed eum hic indicari puto; nam Iphicratem & Timotheum ſimul accuſatos fuiſſe ex Nepote in Iphic. c. 3. & Timoth. cap. 3. apparet. Polyaenus vero lib. III. cap. IX. §. 29. dicit, Iphicratem, accuſantibus Ariſtophonte & Charete, abſolutum a judicibus, quibus in contrariam ſententiam euntibus enſem oſtentabat. Alium Ariſtophontem Orato-

tuendum autem & qui ſit, apud quem dicimus: & id, quod illi maxime probabile videatur, requirendum. Qua de re locuti ſumus & in prooemii & ſuaſoriae praeceptis. Altera ex affirmatione probatio eſt, *Ego hoc feci. Tu mihi hoc dixiſti.* &, *O facinus indignum!* & ſimilia. Quae non debent quidem deeſſe orationi, &, ſi deſunt, multum nocent: non tamen habenda ſunt inter magna praeſidia, cum hoc in eadem cauſſa fieri ex utraque parte ſimiliter poſſit. illae firmiores ex ſua cujuſque perſona probationes, quae credibilem rationem ſubjectam habent: ut *vulneratus, aut filio orbatus non fuerit alium accuſaturus, quam nocentem: quando, ſi negotium innocenti facit, liberet eum noxa, qui admiſerit.* Hinc & patres adverſus liberos, & adverſus ſuos quiſque neceſſarios auctoritatem petunt. Quaeſitum etiam, potentiſſima argumenta primone ponenda ſint loco, ut occupent animos: an ſummo, ut inde dimittant: an partita primo ſummoque; ut Homerica

Oratorem, & paullo tempore poſteriorem, qui a Plutarcho in Phocione p. 744. memoratur, credo: certe omnes, quos memoravi, in unam aetatem congruere non poſſe puto. meminit & idem in Alcibiad p. 199. Ariſtophontis pictoris. BURMANNUS.

Et qui ſit.] *Et quis ſit.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. *& quid ſit.* Voſſ. pr.

Et id, quod.] *Seu id, quod.* V. C. Alm. *& quod illi maxime videatur.* Voſſ. pr. & tert.

Et prooemii & ſuaſoriae.] *Et* copula priore loco poſita eradatur, ac in locum ejus *in* praepoſitio reponatur: ut legamus *in prooemii & ſuaſoriae praeceptis.* REGIUS. *in prooemii & ſuaſoriae.* Locat. Ald. *Et prooemii.* MSS. Alm. Voſſ. omn. reliqui, *& in prooemii.*

Altera ex affirmatione.] Quaenam ſit haec *probatio ex affirmatione*, mihi non ſatis liquet. Neque enim magis ex affirmatione probatio conſtat, quam ex negatione. Interdum namque affirmando, interdum probamus negando, Quare ſi quo niti poſſem exemplari vetuſto, pro *affirmatione* cenſerem *aſſeveratione* eſſe legendum. Eſt enim *aſſeverare* inter ipſa argumenta probationeſque admiſcere vim animi atque motum. Sed quid vetuſta requiro exemplaria? quando Fabius ipſe hoc idem alibi aliis verbis praecipit: ſic enim ait, *Cum praeſertim quorundam probatio ſola ſit in aſſeveratione, & perſeverantia.* Quare vel reluctantibus exemplaribus, quaecunque mihi videre contigit, *aſſeveratione*, pro *affirmatione*, contenderim eſſe legendum. Id quod exempla quoque, quae ſubjiciuntur, facile demonſtrant, quorum duobus interrogatio, tertio ineſt exclamatio. quae exornationes maxime aſſeverationi conveniunt. REGIUS. Aut *affirmationem* uſurpat pro *aſſeveratione*, quae vis eſt animi & motus, quaedamque contentio argumentis admixta, ut vult Raphaël, ex *affirmatione aſſeverationem* faciens, contra omnem codicum fidem, & rei veritatem: aut adeo dixit *argumentum* fieri à moribus dupliciter, *negando*, ut ſupra: *affirmando*, ut hoc loco. qui ſenſus videtur eſſe commodior, ut apparebit ex cap. de *refutatione.* itaque *affirmatione* legendum eſt. TURNEB. *Affirmatione.* MSS. Joan. Alm. Andr. Voſſ. omn. Ven. Loc. Ald. Sich. Vaſc Steph. Baſil. Gryph. margines Colon. & Vidovaci. Aſcenſius conjiciebat *acclamatione.*

Probatio.] Haec vox deeſt V. C. Alm.

O facinus indignum.] Terent. Andr. I. I. 118.

Cum in hoc eadem cauſſa.] *In* praepoſitio in tertium locum videtur transferenda, ut legatur, *cum hoc in eadem cauſſa.* REGIUS.

Ex ſua cujuſque.] *Ex ſua cuique perſona.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert.

Subjectam habent.] *Habeant.* V. C. Alm.

Negotium facit innocenti.] Id eſt, *innocentem accuſat.* idem, & crebrius, *faceſſere & exhibere negotium.* TURNEB. vide Manut. ad Cicer. III. ad famil. 10. & Gronov. ad Gell. III. cap. 16.

Hinc & patres.] *Ut ſi pater filium abdicaret*, auctoritatem facti ſui peteret à filii ſui pravitate. cum alioqui parentes ſint liberis ſemper benevoli: aut aliter, unuſquiſque ſe putat auctoritatem habere in ſuos conſanguineos, quia ſit propinquus, ac juſtum ſit neceſſarios propinquis parere. TURNEB. *hinc patres & adverſus.* Voſſ. pr.

Hinc & patres adverſus liberos quiſque neceſſarios.] Duo verba huic ſenſui deſunt. quae reponenda videntur hoc modo, *hinc & patres adverſus liberos, & ſuos quiſque neceſſarios auctoritatem petunt.* REGIUS. *adverſus liberos quiſque neceſſarios.* Locat.

Ut Homerica.] *Quidquid Homerica.* V. C. Alm.

merica diſpoſitione in medio ſint infirma: an à minimis creſcant. Quae, prout ratio cauſſae cujuſque poſtulabit, ordinabuntur, uno (ut ego cenſeo) excepto, *ne à potentiſſimis ad leviſſima decreſcat oratio.* Ego haec breviter demonſtraſſe contentus, ita poſui, ut locos ipſos & genera, quam poſſem apertiſſime, oſtenderem. Quidam exſecuti ſunt verboſius, quibus placuit propoſita locorum communium materia, quo quaeque res modo dici poſſet, oſtendere: ſed mihi ſupervacuum videbatur. Nam & fere apparet quid *in invidiam*, quid *in avaritiam*, quid *in teſtem inimicum*, quid *in potentes amicos* dicendum ſit. Et de omnibus his omnia dicere infinitum eſt, tam hercule, quam ſi controverſiarum, quae ſunt, quaeque futurae ſunt, quaeſtiones,

Homerica diſpoſitione.] Suadent plerique omnes, ut primo loco *potentia* ponantur *argumenta*, medio *infirma*, ultimo *potentiſſima*. Sic Neſtor apud Homerum lib. 4. Iliados, fortes prima collocat acie, imbelles media, praeſtantes ultima. Ejus verba ſic habent, ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισι, &c. Plura apud Cic. 2. de Orat. c. 77. & in Orat. TURNEB. Idem de Gruibus refert Aelian. de Animal. lib. III. cap. 13. ALMEL.

Aut a minimis.] *An* loco *aut* legendum eſſe facile ex ipſo percipitur ſenſu, ut unum ſit ex quaeſtionis membris. REGIUS. *aut a minimis.* V. C. Alm. Loc. Baſil. marg. *aut animis.* Voſſ. pr. *aut cauſis.* Voſſ. tert. *ut animis creſcant.* Voſſ. ſec.

Prout ratio cauſſae.] *Ut pro ratione cauſſae.* V. C. Alm. *quae ut ratio.* Voſſ. pr.

Ego hoc.] *Haec* legendum eſſe liquet. REGIUS. Reprehendit Fabius genus illud dicendi, quod ejus aetate inoleverat, ſolamque ſectabatur voluptatem cum lepore. Reprehendit item quorundam artes, qui in traditione *argumentorum* materiam locorum communium ſigillatim tractabant, ut Ariſtoteles prolixe, & Boetius multo prolixiſſime. qua de re ſupra quoque egit. TURNEB. *ego hoc.* Locat.

Ita poſui.] *Impoſui.* Voſſ. pr. & mox *oſtenderet*

Quidam.] Obſerva hic, quo pacto Fabius uſurpet locos communes. Nam in Rhetorica Ciceronis aliquanto ſecius, & in diverſum uſum magis accipiuntur. SICH.

Quid in injuriam.] Sic quidem recte legi videtur, ſed rectius forſitan *in invidiam* legeretur. REGIUS. *in injuriam.* MSS. Vallae. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. tert. Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil. Vidov. *Quid in invidiam, quid in injuriam.* Vaſc. & Steph. marg.

Quid pro teſte amico dicendum ſit.] Lectio ita ſincera ac genuina, ut mirer, quo quiſquam conſilio immutaverit. Appoſite certe reſpondet praecedentibus, *quid in teſtem inimicum*, adeoque à Codicibus MSS. Joannenſi ac Baliolenſi reſervatur; uti etiam ab editis Andreae, Venet. Aldi, Pariſ. Vaſcoſani, Stephanique. Hanc igitur amplectamur, rejecta altera illa editionis Lugdunenſis, *quid in potentes amicos dicendum ſit.* GIBSON. Verum eſt, omnes fere edere *pro teſte amico.* ſed cum in prioribus exemplis tantum recenſeantur loci communes, & argumenta, quibus probationes adverſarii infirmemus, ego *in potentes amicos* non temere repudiandum puto, quod Stephani editio in margine exhibet. cauſſa mutandi fuit, quia crediderunt librarii *potentes amicos*, hic eſſe amicos adverſarii. ſed notum eſt, *amicos* proprie principum dici, vide Boſii Indic. Nepot. & quos ille adducit. ſic & *potentes amici* vocari ſolent, qui gratia Principum & Imperatorum florent, aulici, & primae admiſſionis purpurati. Horat. II. od. 18.

——— nec potentem amicum
Largiora flagito.

Sueton. Octa. 56. *Amicos ita magnos & potentes in civitate eſſe voluit, ut tamen pari jure eſſent, quo ceteri.* Unde videmus, illos incivilius ſe gerere ſolitos: quare orator illos in ordinem oratione ſua cogere poteſt, & contendere, ut aequo jure utantur. Martial. VI. 71.

Sed lances ferat, aut ſcyphos avorum
Aut grandis reus, aut potens amicus.

Et, ut fieri ſolet, hi potentes amici iterum ſuos habent, quibus prae reliquis patent ſemper. ita Maximus Caeſonius Martiali lib. VII. 44. dicitur,

Facundi Senecae potens amicus.

Magnos amicos paſſim vocat Juvenalis. vid. ſat. I. 33. & VI. 313. & *magnam amicitiam.* Sat. IV. 74. & V. 13. & ita quoque ſaepe Martialis & alii. BURMANNUS.

Et de omnibus his omnia.] *Quod de omnibus.* Voſſ. pr. *de omnibus his & omnia.* V. C. Alm. & Obrecht. ſed perperam. elegantiam hanc in repetitione hujus vocis *omnia*, illuſtrarunt plurimi viri docti, & de qua nos infra agemus libr. IX. cap. 3. BURMANNUS.

Quaeque futurae ſunt.] *Sint.* Locat.

Quod

nes, argumenta, ſententias tradere velim. Ipſas autem argumentorum velut ſedes non me quidem omnes oſtendiſſe confido, plurimas tamen. Quod eo diligentius faciendum fuit, quia declamationes, quibus ad pugnam forenſem velut praepilatis exerceri ſolebamus, olim jam ab illa vera imagine orandi receſſerunt, atque ad ſolam compoſitae voluptatem, nervis carent, non alio medius fidius vitio dicentium, quam quo mancipiorum negotiatores formae puerorum, virilitate exciſa, lenocinantur. Nam ut illi robur ac lacertos, barbamque ante omnia, & alia, quae natura propria maribus dedit, parum exiſtimant decora: quaeque fortia, ſi liceret, forent, ut dura molliunt: ita nos habitum ipſum orationis virilem, & illam vim ſtricte robuſteque dicendi, tenera quadam elocutionis cute operimus: & dum levia ſint ac nitida, quantum valeant, nihil intereſſe arbitramur. Sed mihi, naturam intuenti, *nemo non vir ſpadone formoſior erit:* nec tam averſa umquam videbitur ab opere ſuo providentia, ut debilitas inter optima inventa ſit. Nec id ferro ſpecioſum fieri putabo, quod, ſi naſceretur,

Quod eo diligentius.]. Eo diligentius tractandum fuit *de locis*, quia eloquentia Fabii tempore ab *argumentandi* ratione degeneraverat *ad voluptatem* dicendi. quae ratio etiam Fabium impulit, ut libros de *corrupta eloquentia* conſcriberet. qua de re extat quoque *dialogus Taciti.* TURNEB.

Quia declamationes ad pugnam.] *Quibus* relativum, librariorum negligentia praetermiſſum, omnino eſt reponendum, ut legatur *quia declamationes, quibus ad pugnam* &c. *Praepilata* vero jacula dicuntur obtuſiora, quibus in pugnarum ſimulacris milites uti ſolent. Livius lib. XXVI. cap. 51. *tertio die rudes inter ſe in medium juſtae pugnae concurrerunt, praepilatisque militibus jaculati ſunt.* REGIUS.

Velut praepilatis.] Metaphora eſt ducta *à Trojae luſu*, quo haſtis inter ſe equites decertant. Dicuntur autem *praepilatae haſtae* praeferratae & ſpiculo armatae, ad differentiam *purarum.* quamquam *praepilatas* nonnulli explicant pro mucronatis & exacuminatis abſque ferro, ut Plinius dixit, *praepilata cornicula locuſtarum.* TURNEB. *Praepilata*, ea tela, quibus tyrones exercebantur, antequam ad pila mittenda deſcenderent, appellat Fabius. SICHARD. Rectius Salmaſius de cruce p. 301. oſtendit eſſe tela, quae pilas, id eſt, σφαίρας in extremo haberent, ne laederent.

Compoſitae voluntatem.] N litera in *p* converſa, *voluptatem* legendum eſſe conſtat. REGIUS. quoſdam *compoſitam* legere notaverat Cl. Almel. perperam. Juſtin. IV. 1. *neque hoc antiquis in dulcedinem fabulae compoſitum.* noſter lib. X. cap. 1. *omnia ad voluptatem multitudinis compoſita.*

Vitio dicentium] Alias *docentium.* PHILAND. *vitio dicendum.* V. C. Alm.

Mancipiorum.] Alii, *Sunt mangones.* ita Lugdunenſis editionis curator. ſed puto eſſe alicujus gloſſam, qui adſcripſerat, aliis ſunt *mangones.*

Puerorum virilitate exciſa.] *Puerum virilitate exciſe lenocinantur.* V. C. Alm. *puerorum utilitate exciſa.* Steph. *virilitate abſa.* Voſſ. pr. *abciſa.* tert. ſed vulgata recte ſe habet. v. ad lib. 1. cap. 10.

Nam ut illi.] *Nam illi.* Voſſ. pr.

Alia quae natura.] *Aliqua quae.* V. C. Alm.

Propria.] *Proprie.* Voſſ. pr. tert.

Parum exſtimant.] *I* vocali adſcripta, *exiſtimant* legendum. Nam *exiſtimare* ſignificat judicare, quod maxime ſenſui congruit. REGIUS.

Ut dura.] *Non dura.* Voſſ. pr. tert.

Habitum ipſum orationis.] *Habitum orationis.* Obr.

Elocutionis cute.] *Elocutionis vi operimus.* MSS. Bodl. Bal. *elocutionis cui coeperimus.* V. C. Alm. *terrena qu. el. c.* Voſſ. tert. *elocutionis tutela.* Voſſ. pr. a manu ſecunda.

Et dum levia ſint, &c.] Hac de re etiam Fabius agit lib. 2. cap. 6. cum ait illos *laſciviae floſculos* in oratione eſſe vitandos. TURNEBUS.

Naturam intueri.] Pro illo infinitivo *intueri*, dativus *intuenti* ut reponatur, & ſenſus & ratio loquendi expoſcit. REGIUS.

Spadone formoſior.] *Spado* dicitur, cui cremaſteres, id eſt, *nervuli*, quibus ſuſpenſi ſunt colei, execti ſunt. TURNEB.

Averſa.] *Adverſa.* Voſſ. tert.

Providentia.] Κατὰ σχηματισμὸν pro ipſo Deo. SICH.

Specioſum.] *Specioſiſſimum.* V. C. Alm. pro *ſpecioſiſſi-*

retur, monſtrum erat. Libidinem juvet ipſum effeminati ſexus mendacium, numquam tamen hoc continget malis moribus regnum, ut, *ſi qua pretioſa fecit, fecerit & bona.* Quapropter eloquentiam, licet hanc (ut ſentio enim dicam) libidinoſam reſupina voluptate auditoria probent, nullam eſſe exiſtimabo, quae ne minimum quidem in ſe indicium maſculini & incorrupti, ne dicam gravis & ſancti viri, oſtendet. An vero ſtatuarum artifices, pictoreſque clariſſimi, cum corpora quam ſpecioſiſſima fingendo pingendove efficere cuperent, numquam in hunc inciderunt errorem, ut *Bagoam* aut *Megabyzum aliquem*

cioſiſſimum.

Monſtrum erat.] *Erit.* Voſſ. pr. rectius.

Libidinem juvet ipſum effaeminatum ſexus mendacium.] *Effaeminati* quidem recte in aliis legitur exemplaribus. ſed pro illo accuſativo *libidinem* fortaſſis *licet* adverſativa conjunctio recte adſcriberetur. Regius. *Licet juvat.* Ven. *Licet juvet.* Par. Vidov. *libidinem licet juvet.* Gryph. *juvet ipſam.* Voſſ. pr.

Libidinem juvet, &c.] Solebant enim *mangones* pueros exſecare, ut eos carius divenderent, utpote formoſiores. id tamen ne in poſterum fieret, cautum eſt imperialibus & eccleſiaſticis edictis. Turn.

Continget.] *Contingere.* Voſſ. pr.

Pretioſa fecit.] *Fecit* deeſt Voſſ. pr.

Libidinoſam eloquentiam.] Sic vocat eam, quae ſuaviter animos & flagitioſiſſime titillat, & ingenuae mentis robur infringit. Diogenes Laertius lib. 6. talem orationem ad gratiam & lenocinium elaboratam, *μειλιτίνην ἀγχόνην*, *laqueum melleum*, eſſe dixit. Et Zeno apud eundem, elegantium hominum ſermones Alexandrinae pecuniae ſimiles eſſe ajebat. Nam jucundos quidem oculis atque pictos monetae inſtar, nihilo tamen eſſe meliores. adi ſis Ludov. Creſoll. Vacat. Autumn. lib. III. cap. 19. ſect. 2. p. 568. & ſeq. Pareus. *eloquentiam* non habent Voſſ. pr. tert.

Ut ſentio.] *Sentio.* Voſſ. pr.

Reſupina voluptate.] *Reſupinam voluptate.* Voſſ. omnes. Locat. Ald. Aſcenſius *reſupina* refert ad *auditoria*, id eſt, molles & effeminati auditores.

Indicium maſculini, &c.] *Qualis eſt oratio, talis eſt etiam homo.* igitur ſi illa libidinoſa erit & laſciva nimiumque mollis, tales etiam exiſtimare hominis mores conveniet. Turneb. *Maſculi.* V. C. Alm.

Judicium.] *Indicium* eſſe legendum, aperte ſenſu monſtratur. Regius. *judicium.* Voſſ. tert.

An vero.] *At vero.* Locat.

Clariſſimi.] *Clariſſima.* Voſſ. pr.

Corpora quam ſpecioſiſſima.] Haec deſiderantur in Voſſ. pr. & tert.

Efficere.] *Effingere.* MSS. Bodl. Alm. Voſſ. tert. Andr. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. ſed mihi odioſa illa repetitio cognatorum verborum *fingendo effingere*, & mox item, *oratorem effingere*, videtur; quare *efficere* cum Obrechto & aliis retinui, quia hoc verbum proprie de artificibus, qui cum cura elaborant opera ſua, ſumi, ex ipſo noſtro Fabio & aliis, docuit ſummus Gronov. ad Stat. VI. Theb. 243. & ita apud Ovidium lib. VII. 128.

—— *imago*
Effecta eſt hominis.

legendum eſſe ibi demonſtrabimus. Cicer. Orat. 2. de Statuariis. *nec ſimulacro Jovis Olympii, aut Doryphori ſtatua deterriti, reliqui minus experti ſunt quid efficere, aut quo progredi poſſent.* noſter praefat. lib. VI. *ſi qua minus effecta fuerint, quae levius adhuc aſſiduis coeperamus.* Burm.

Numquam in hunc inciderunt.] *Numquam tamen in hunc inciderunt.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. *unquam in hunc.* Vallae liber. *numquam in hunc ceciderunt.* MSS. Bodl. Andr.

Ut Bagoam aut Megabyzum.] Nomina quidem ſunt propria fortaſſe Spadonum. ſed de his nihil alibi me legiſſe memini, praeterquam apud Juſtinum de eo Megabyzo, qui cum Dario in magos conjuravit. Regius. Celebrat praeter alios Bagoam Lucianus locis aliquot, ut qui Alexandro M. fuerit in deliciis. Mosell. *Bagoas* lingua Perſica dicitur *eunuchus:* ſicque permulti apud Perſas ſunt appellati, ut ille, à quo interfectus eſt *Ochus.* Hermolaus tamen Barbarus *bacelum* putat eſſe legendum: ſic enim appellamus *ſemivirum*, ſtultum & bardum. Vide Eraſm. in proverb. *bacelo ſimilis.* Strabo autem ſcribit *Megabyzos* ſeu *Megalobyzos* appellari Dianae ſacerdotes: quod etiam teſtatur Plinius. Illi porro erant emaſculati. Fuit & *Megabyzus* unus ex concubitoribus Darii Perſarum regis, poſtea turpiter ab Alexandro amatus. Turneb. Vide Jani Gebhardi doctiſſimas Animadverſiones, ad illum Propertii verſum. lib. 2. Eleg. 3. verſ. 42. pag. 165.

Si quis vult fama tabulas anteire vetuſtas,
Hic dominam exemplo ponat in ante meam.

Caeterum Caelius Rhodiginus, Antiq. Lect. lib.

Digitized by Google

quem in exemplum operis ſumerent ſibi, ſed *Doriphoron* illum aptum vel

15. cap. 8. pag. 675. non *Bagoam* heic aut *Bacchiam* legit; ſed *Bacchidam*, ex Athenaeo, qui Sardanapalo fuiſſe illum conſimilem dicit: cujus tumulo ita inſcriptum refert.

Πῖν, φάγε, καὶ πάντα τῇ ψυχῇ δόμεν
Κἀγὼ γὰρ ἕστηκ' ἀντὶ βακχίδα λίθος. PAREUS.

Bachiam. MS. Bodl. Alm. Sich. marg. *Bacchiam*. V. C. Alm. Ald. de *Bagoa* vide ad Ovidii lib. II. Amor. II. I.

Megabyzum.] Et hic inter effoeminatos Darii regis concubinos refertur. Certe Plinius recenſet quendam Sacerdotem hoc nomine, lib. XXXV. cap 10. MOSELL. *Megabyxum*. MS. Alm. Voſſ. omnes, & Vallae liber. *Megabyzus* apud Juſtinum lib. VII. cap. 3. fuit unus ex ſeptem principibus Perſarum, cujus filius Zopyrus. Herod. III. 153. & ejus Megabyzus, qui in Aegypto contra Athenienſes praefuit exercitui. vide Herod. lib. V. initio & ſeqq. & qui a Diodoro Siculo memoratur lib. XI. p. 281. & lib XII. initio. hujus vero alter Zopyrus fuit filius. Herodot. III. cap. ult. ſed, in Herodoti codicibus paſſim *Megabazum* ſcribi, notarunt viri eruditi. quo nomine Zopyri filius vocatur a Thucydide lib. I. cap. 109. (quem locum adduxit hic Sichardus) & quem reſpicere Ariſtophan. in Avibus v. 484. notat Scholiaſtes. ubi tamen Μεγάβυζος vocatur; ſed Μεγάβαζος ab eodem Scholiaſte ad Plut. 178. mirum autem eſt, hujus viri tam ſtrenui & excellentis (vide Herodot. III. 143.) nomen hic cum turpis Bagoae conjungi a Fabio. niſi Eunuchus aliquis eodem nomine fuerit, cujus memoria nunc intercidit. Megabyzus aedituus Dianae memoratur a Xenophonte lib. V. expeditionis Cyri p. 350. & Diog. Laert. lib. II. §. 54. 51. & Megabyzi cujuſdam meminit Plutarch. in Alexand. p. 689. qui idem videtur, cujus meminit idem ſcriptor de Animi Tranquil. p. 471. ubi Perſam vocat. & de quo Aelianus lib. II. 2. ubi viri docti plurimis de hoc nomine diſquirunt, an ſit proprium, an vero dignitatis, ſive Sacerdotis Dianae, ſive Ducis Regis Perſarum. Sed cum Aelianus hunc Megabyzum Xeuxidis aevo adſcribat, ille melius aetati Xenophontis convenire, quam Apellis, ut Plutarchus facit, videtur, &, ſi idem ille ſit, qui νεώκορος Dianae dicitur Xenophonti, hinc apparet fons, unde Heſychius Megabyzi nomen Sacerdotis Dianae, vel Ducis Regis Perſarum eſſe ſcribat; cum duo illi Megabyzi fuerint clariſſimi, unus Dianae Sacerdos, alter Dux Regis, quo nomine & ejus nepos fuit. vel forte Sacerdoti illi, & Duci, fuere poſteri eodem nomine Megabyzi, & ſucceſſores in Sacerdotio, unde Heſychius dicat *Megabyzos* & fuiſſe Sacerdotes & Duces. cum Heſychio tamen facit Strabo lib. XIV. p. 641. qui Sacerdotes Dianae Μεγαλοβύζους appellari ſcribit; vel, ut Caſaubonus credit, Μεγαβύζους, qui addit, Eunuchos fuiſſe: quod, ſi verum foret, Quinctiliano illuſtrando optime faceret. nequeo tamen a me impetrare, ut credam, Megabyzi nomen fuiſſe dignitatis vel Sacerdotis, ſed cum Cl. Perizonio ad Aeliani d. l. credo, proprium fuiſſe, & errare Harduinum, qui ad Plin. XXXV. 10. notat, Xenophontem Μεγάβυζον interpretari τὸν τῆς Ἀρτέμιδος νεώκορον, cum ille ſimpliciter narret, ut & Diogenes Laertius, Xenophontem Dianae dedicatum munus depoſuiſſe apud Megabyzum, Aedituum Dianae. praeterea inde colligit, ἱερέα (ut Strabo interpretatur Μεγάβυζον) idem notare, quod Νεωκόρος; quod hic diſquirendi locus non eſt. Sed Plinii verba, neque in hoc capite, neque in ſequenti, aliud indicant, niſi nomen fuiſſe certi cujuſdam Sacerdotis ita appellati. Nam aliter dubium reliquiſſet, de quo loqueretur, cum diceret, *Epheſi eſſe ſepulchrum Megabyzi Sacerdotis Dianae*, ſi omnes ita dicti fuiſſent. Perſarum vero vocabulum eſſe, eique affine, ſi non idem, *Megabazes*, cujus apud Aeſchyl. in Perſ. v. 22. mentio fit, cenſet Celeberrimus Relandus in diſſertat. de Lingua Perſicâ; de Etymologia vero nihil certi definit. vide & Meurſ. Exercit. Critic. part. I. ad Plaut. Bacchides cap. 3. BURM.

Sumerent.] *Aſſumerent*. V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *ſumere*. Voſſ. pr. Baſil.

Doriphorum illum vel militiae.] Ut *aptum* adſcribatur, quemadmodum in aliis quoque legitur exemplaribus, ſenſus expoſcit. Doryphoros vero haſtam ferens interpretatur, de quo Plin. lib. XXXIV. 8. *Polycletus Sicyonius Doriphorum viriliter puerum fecit*. REGIUS. *Doryphoros* appellant Graeci ſatellites ac praetorianos milites, qui regibus ad cuſtodiam corporis ſolent apparere. Sunt autem hi excelſa ſtatura & egregia fere forma. Caeterum Polycletus *Doryphorum* finxit, quam ſtatuam ſibi magiſtram dixit fuiſſe Lyſippus. Meminit Plin. lib. 34. TURNEB. *Dorum phôron*. Voſſ. tert. *Dor. Doriphorum phoron*. Voſſ. pr. *illum mactum vel militia vel palaeſtra*. Obrecht. *actum vel militiae v. p.* V. C. Alm. Illud *mactum* non placet; cum *mactum virtute*, & ſimilibus, dici facile ferrem, ſed, *mactum militia & palaeſtra* an recte dicatur, dubitem. & praeterea Doriphori eſſent juvenes primae aetatis, qui magis *apti militiae*, quam *macti militia*, dici poſſent. quare *aptum* recte ſe habet, ut opponatur Eunucho, qui ineptus ad militiam. ſi quid mutandum, mallem *natum militiae*. ut de Bagoa Ovid. II. am. 3.

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis.

& ita has voces confuderunt librarii apud eun-

Digitized by Google

vel militiae vel palaeſtrae, aliorumque juvenum bellicoſorum & athletarum corpora, quae eſſe decora vere exiſtimarint: nos, qui oratorem ſtudemus effingere, non arma, ſed tympana eloquentiae demus? Igitur & ille, quem inſtituimus, adoleſcens, quam maxime poteſt, componat ſe ad imitationem veritatis: initurusque frequenter forenſium certaminum pugnam jam in ſchola victoriam ſpectet, & ferire vitalia ac tueri ſciat: & praeceptor id maxime exigat, & inventum praecipue probet. Nam ut ad pejora juvenes laude ducuntur, ita laudari in bonis gaudent. Nunc illud mali eſt, quod neceſſaria plerumque ſilentio tranſeunt, nec in dicendo videtur inter bona utilitas. Sed haec & in

dem Poëtam lib. VI. Faſt. 433.

Seu genus Adraſti, ſeu furtis aptus Ulixes.

ubi in MSS. eſt *furtis natus*, quod confirmatur ex lib. XIII. Met. III.

——— *nataeque ad furta ſiniſtrae.*

caeterum *Doryphoron* habent. V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. hujus vero ſtatuae Polycleti, quae Doryphorum exprimebat, meminit & Cicero in Bruto. 86. & Orat 2. & Plinius ibidem Deſilaum etiam Doryphoron feciſſe ſcribit, ut & Ariſtodemum. De Doryphoris Perſarum vide Briſſon. de Regn. Perſ. p. 129. & Freinsh. ad Curt. III. 3. *aptum & militiae & palaeſtrae* etiam habet Voſſ. tert. BURMANNUS.

Aliorum quoque juvenum.] Tametſi in exemplaribus, quae quidem ego viderim, ſic legatur, ſenſus tamen integer hinc nullus idcirco habetur, quia neceſſarium aliquid deeſſe videtur. Forſitan autem *quo* ablativus recte adſcriberetur, hoc modo. *Quo aliorum quoque juvenum bellicorum & athletarum corpora, decorare exiſtimaverunt.* REGIUS. *aliorum quoque.* Voſſ. ſec. tert. Locat. Ald. Steph. Gryph. Vido. *Quo aliorum quoque.* Colin.

Bellicoſorum.] *Bellicorum.* MSS. Alm. Voſſ. omn. Locat.

Corpora, quae eſſe decora.] *Corpora decorare exiſtimarint.* MS. Bodl. Locat. Ald. Ven. Colon. Par. Colin. Vidov. & marg. Vatc. Steph. Gryph. *corpora vere decora exiſtimarent.* Sich. *vere decora exiſtimaverint.* Baſil. *decora vere exiſtimaverunt.* Steph.

Quae eſſe decora vere exiſtimarunt.] Dan. leg. *decere ſe.* Pith. vid. Plutarchus in vita Alexand.

Tympana.] Vel *tympana* dixit, quia inſtrumentum illud ſimpliciter eſt molliciei, vel reſpiciens ad *Megabyzum.* ſacerdotes enim Dianae evirati, & ſacerdotes Cybeles tympana pulſare ſolebant. TURNEBUS. vide Ovid. III. Met. 534. & ſeqq.

Ille igitur &c.] *Et* copula, ut ſupervacua, expungatur. REGIUS. Hoc frequenter repetit, ut lib. I. & lib. 2. & l. 10. fuſius. TURNEBUS.

Maxime poteſt.] *Poſſit.* Voſſ. pr.

Ad imitationem veritatis &c.] Julii Severiani Syntomata Rhetorica. *Hinc & veteres oratores legendi ſunt, & praeſentes audiendi. ſuper haec frequenter ſcribendum, agendum, & declamandum eſt. in his enim rebus auditorum fiducia, ſimul cum facundia, comparatur. in ceteris fere ſtudiis verum quaeritur, finis autem oratoriae virtutis eſt veriſimilia dixiſſe.* ALMELOV.

Et ferire vitalia aut tueri ſciat: & praeceptor id maxime erigat.] Cum utrumque praeſtare debeat orator, ut & vitalia ferire, hoc eſt adverſariorum argumenta deſtruere ac refutare, & ſua conſtruere ac confirmare ſciat, loco illius disjunctionis *aut*, haec copula *ac* videtur interponenda. & *r* litera in *x* converſa, *exigat* eſt legendum. REGIUS. *Ferire vitalia*, Metaphora eſt ducta *à gladiatoribus.* ſignificat autem firmamentis cauſae maxime eſſe inſiſtendum, illicque adverſarium laedendum. ſunt autem *vitalia* viſcera illa, quibus vita potiſſimum continetur. TURNEB. *Aut tueri.* Ald.

Praeceptor.] *Praeceptori.* Voſſ. pr. tert. quibus etiam deeſt *exigat &.*

Et inventum.] *Et* deeſt. V. C. Alm.

Ita laudari in bonis gaudent.] Miror quis emendandi ſtudioſus in locum vocabuli *gaudent*, ſubſtituit *mallent*; contra auctoritatem MS. Bodlejani; editorum Andreae, Venet. Aldi, Colon. Pariſ. Vaſcoſani, & Stephani. Quin & parum videtur ἰδιώματι Latino conſuluiſſe, ſi quidem *mallent* ejus eſt naturae, ut poſtulet aliud quidpiam, cum quo comparetur; hoc autem in loco hujuſmodi nihil reperitur. GIBSON. *Gaudent.* Locat. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Oxon. Obr. *Laudent.* V. C. Alm. *mallent* tantum in marg. Gryph. *malunt* Francius volebat.

Nunc illud mali eſt, &c.] Vide Jan. Gebhard. Crepund. lib. 1. cap. 12. p. 34. 35. Tacitum l. 2. Annal. cap. 38. lib. 14. cap. 12. PAREUS.

Utilitas.] An *virilitas?*

In alio opere.] Hoc Fabii opus, in quo de cauſ-

ſis

Digitized by Google

& in alio nobis tractata ſunt opere, & in hoc ſaepe repetenda. Nunc ad ordinem inceptum revertamur.

ſis corruptae eloquentiae diſſerit, ut ante etiam diximus, non extat. REGIUS.

Revertamur.] Abeſt a Voſſ. omnibus. & Alm. Cod.

CAPUT XIII.

De refutatione.

Refutatio dupliciter accipi poteſt. Nam & pars defenſoris tota eſt XIII.
poſita in refutatione: &, quae dicta ſunt ex diverſo, debent utrimque diſſolvi: & haec eſt proprie, cui in cauſſis quartus aſſignatur locus. Sed utriuſque ſimilis conditio eſt. Neque vero ex aliis locis ratio argumentorum in hac parte peti poteſt, quam in confirmatione: nec locorum aut ſententiarum, aut verborum & figurarum alia eſt conditio. Affectus plerumque haec pars mitiores habet. Non ſine cauſſa tamen difficilius ſemper eſt creditum (quod Cicero ſaepe teſtatur) *defendere*, quam *accuſare*. Primum, quod eſt res illa ſimplicior: proponitur enim uno modo, diſſolvitur varie: cum accuſatori ſatis ſit plerumque, verum eſſe id, quod objecerit: patronus *neget*, *defendat*, *transferat*, *excuſet*, *deprecetur*, *molliat*, *minuat*, *avertat*, *deſpiciat*, *derideat*: quare indirecta fere, atque, ut ſic dixerim, clamoſa eſt actio. Hinc mille flexus & artes deſiderantur. Tum accuſator

Primum *refutationis* intellectus duos ponit: ſubnectit, eoſdem eſſe ejus locos & confirmationis: addit, *refutandi rationem* longe difficiliorem eſſe, quam *confirmandi*: demum explicat, quibus rationibus adverſariorum argumenta ſolvere poſſimus. *Refutare* autem & *refutationem* ſaepius multo, quam *confutare* & *confutationem* apud Cic. & Quinctil. reperies. *Reprehenſio* dicitur à Cic. lib. I. de *Inventione*. TURNEB.

Nam & pars] *Nam pars*. V. C. Alm.

Et hoc eſt proprie.] *Haec* legendum eſſe clarius patet, quam ut admonendum ſit. REGIUS. *hoc*. MSS. Alm. Vallae Voſſ. pr. ſec. & Locat.

Locorum.] *Jocorum*. Voſſ. ſec. & alii.

Affectus mitiores.] Nam qui confirmat, utitur *contentione* & *aſſeveratione*, demum etiam nonnunquam judicem ad iram impellit: at qui *refutat*, omnia lenius agit, ac ſibi plerunque proponit aequitatem. hoc tamen non eſt perpetuum. TURNEB.

Non ſine cauſa.] Cic. lib. 2. Offic. ait, duobus generibus in foro laudem parari, *accuſatione* & *defenſione*: defenſionem tamen laudabiliorem eſſe, & longe difficiliorem. quod idem teſtatus in oratore. Et Fabius fuſius *libro* 12. *cap.* 7. Idem.

Proponitur enim.] *Proponitur uno modo haec, diſſolvitur varie*. V. C. Alm.

Patronus neget.] Fabius *definitionem* omiſit, eam tamen *ſub negatione* intelligere debemus: quae duplex eſt, *conjecturalis*, cum negamus factum: *definitiva*, cum negamus hoc eſſe factum. ac ſic utetur in ſequentibus Fabius. TURNEB.

Transferat, excuſet.] *Accuſet*. Voſſ. omnes.

Quare indirecta.] Hoc intelligendum videtur de *actione accuſatoris*, quae non magnam deſiderat artem, ſed temerario fertur impetu & indirecto. quod ſi intelligere id velis de actione patroni, (quod tamen non aeque placet) *indirecta* dicetur actio flexuoſa, ſinuoſa & ambagioſa. TURNEBUS. *inderecta*. MSS. Alm. Voſſ. tert. *in dextera*. Voſſ. ſec.

Mille flexus.] Ex Aſcenſii notis patet, quoſdam *fletus* legiſſe. *& artes* deerat Voſſ. pr.

Accuſator praemeditata.] *Praemeditate*. MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. Ald. Baſil. marg. *ſum Accuſator praemeditate*. Locat. *Tum* etiam habent Voſſ. ſec.

ſator praemeditata pleraque domo affert: patronus etiam inopinatis frequenter occurrit. Accuſator dat teſtem: patronus ex re ipſa refellit. Accuſator criminum invidia, etſi falſa ſit, materiam dicendi trahit, *de parricidio, ſacrilegio, majeſtate*. quae patrono tantum neganda ſunt. Ideoque accuſationibus etiam mediocres in dicendo ſufficerunt: bonus defenſor nemo, niſi qui eloquentiſſimus fuit. Nam, ut, quod ſentio, ſemel finiam, *tanto eſt accuſare, quam defendere, quanto facere, quam ſanare, vulnera facilius*. Plurimum autem refert, & quid protulerit adverſarius, & quomodo. Primum igitur intuendum eſt, id, cui reſponſuri ſumus, proprium ſit ejus judicii, an ad cauſſam extra arceſſitum. Nam ſi eſt proprium; aut negandum, aut defendendum, aut transferendum. extra haec in judiciis fere nihil eſt. *Deprecatio* quidem, quae eſt ſine ulla ſpecie defenſionis, rara admodum, & apud eos ſolos judices, qui nulla certa pronuntiandi forma tenentur: quamquam illae quoque apud C. Caeſarem & Triumviros pro diverſarum partium hominibus actiones, etiam ſi precibus utuntur, adhibent tamen patrocinia: niſi hoc non fortiſſime defendentis eſt, dicere, *Quid aliud egimus, Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus?* Quod ſi quando apud Principem, aliumve, cui, utrum velit,

liceat

Steph: Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Roign. Obrecht.

Patronus ex re ipſa.] *Patronus ex ipſo refellit.* Vallae liber. Ven. Locat. Ald.

Accuſator criminum invidia.] Accuſator locis communibus in vitia, onerare ſolet rei perſonam: *loci* autem *communes* permultum valent ad ſuadendum, & inflammandum judicem: *patronus* autem vitium illud, quod amplificatur, duntaxat negare poteſt, aut diminuere. Hac igitur in re eſt longe inferior accuſatore. TURNEB.

Eloquentiſſimus fuit.] Ultima vox deeſt in edit. Obr.

Nam ut, quod ſentio.] *Quamquam quod ſentio.* V. C. Alm. *nam quod.* Voſſ. pr.

Quam defendere, quam facere.] *Quanto facere* legendum eſſe, facile eſt ex ipſo contextu videre. REGIUS. *quanto defendere, quam facere.* Locat.

Plurimum autem refert.] Docere incipit, quibus rationibus debeamus *refellere.* videndum igitur primum, an adverſarii objectio propria ſit cauſae, an non propria: deinde qua ſit uſus elocutione in *objectionibus* & *diſpoſitione.* hinc hujus capitis partes dependent. TURNEB.

Quid protulerit.] *Qui profuderit.* V. C. Alm. *quid profuerit.* Voſſ. pr.

Deprecatio quidem.] *Deprecatio* duplex eſt: nam quaedam habet adjunctam defenſionem, ut primum ſcilicet factum defendamus, deinde judicem deprecemur. ea poſſumus uti etiam apud judicem ordinarium, eumque qui ex praeſcripto legum judicat. Altera eſt *deprecatio*, cui defenſio non adjungitur: qua duntaxat poſſumus uti apud eos, qui liberam habent judicandi poteſtatem, nec legum vinculo aſtringuntur, ut *apud principem*, apud *populum*, in *ſenatu*. TURNEB.

Sine ulla ſpecie.] pro *illa*, legendum eſſe *ulla* clare patet. REGIUS. *ſine illa.* V. C. Alm. Locat. *ſine ulla ſpe.* Voſſ. pr.

Pro diverſarum.] Abeſt *pro* Voſſ. pr.

Apud eos.] *Apud Deos.* Voſſ. tert.

Niſi hoc fortiſſime.] *Non* particula recte in quibuſdam exemplaribus eſt adſcripta, ut legatur. *Niſi hoc non fortiſſime.* &c. REGIUS. *niſi hoc fortiſſime.* Locat. Obr.

Quid aliud.] Pro Ligario cap. 4.

Niſi ut quod.] *Niſi quod.* Voſſ. pr. & tert.

Nos poſſemus.] *Nos non poſſemus.* V. C. Alm.

Quod ſi quando apud principem, aliumve, cui, utrum velit, liceat, dicemus; dicendum erit, &c.] Duo ultima verba, ut quae ſint a candore elegantiaque Fabii aliena, & aliquo imperitorum, judicioque carentium adſcripta, ac ſenſum denique confundentia, mihi videntur, vel refragantibus exemplaribus, tranſverſo calamo allinenda. Non enim quid nobis dicendum ſit, cum apud Principem agimus, praecipit Fabius, ſed id probat, quod ſuperius propoſuit, deprecationem ſine ulla defenſionis ſpecie raram admodum eſſe, ideoque ſubjicit primum omnium, non erit res nobis cum adverſario, ſed cum judice. REGIUS. Vocabulum *dicemus*, ſive errore Librariorum, ſive Typogra-

phorum,

liceat, dicendum erit, dignum quidem morte eum, pro quo loquemur, clementia tamen ſervandum eſſe vel talem: primum omnium non erit res nobis cum adverſario, ſed cum judice: deinde forma deliberativae magis materiae, quam judicialis utemur. Suadebimus enim, ut laudem humanitatis potius, quam voluptatem ultionis concupiſcat. Apud judices quidem, ſecundum legem dicturos ſententiam, de confeſſis praecipere ridiculum eſt. Ergo, quae neque negari, neque transferri poſſunt, utique defendenda ſunt, qualiacumque ſint: aut cauſſa cedendum. Negandi duplicem oſtendimus formam: ***aut non eſſe factum: aut non hoc eſſe, quod factum ſit.*** Quae neque defendi, neque transferri poſſunt, utique neganda: nec ſolum, ſi finitio poteſt eſſe pro nobis, ſed etiam ſi nuda inficiatio ſupereſt. ***Teſtes*** erunt? multa in eos dicere licet. ***Chirographum***? de ſimilitudine literarum diſſerendum. Utique nihil erit pejus, quam confeſſio. Ultima eſt actionis controverſia, cum defendendi negandive non eſt locus, tranſlatio. Atqui quaedam ſunt, quae neque negari, neque defendi, neque

phorum, nonnullis editionibus excidit. Cum autem mutila ſine illo eſt periodus, inferendum omnino duximus ex editionibus Pariſienſi, Vaſcoſani, Stephani, aliorumque. GIBSON. *dicemus* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. ſed *dicendum erit* non habent Gryph. Baſil. Vidov.

Dignum quidem morte &c.] *Locos deprecationis* Fabius pluribus explicat lib. 7. cap. de qualitate. TURNEB.

Clementia.] *Clementi.* Vallae liber. & Voſſ. ſec. & tert. quod placet Aſcenſio.

Forma deliberativae.] *Formae.* Voſſ. pr.

Ut laudem.] *Ne laudem.* Voſſ. pr. tert.

Voluptatem.] *Voluptatis.* Voſſ. pr. tert.

Apud judices.] Significat *deprecationem* nudam abſque defenſione apud judices, quibus poteſtas non eſt judicandi libera, locum non habere. TURN.

Secundum legem.] *Secundum leges.* Locat. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Ergo quae neque] Ait factum non ſolum ita negandum eſſe, ſi finitione uti poſſumus, ſed ſaepenumero *conjectura eſſe* utendum: eſt enim ea defenſio firmiſſima. TURNEB.

Defendenda ſint, qualiacumque ſunt, aut a cauſa cedendum.] *Sint* verbum ſubjunctivi modi, ac *ſunt* indicativi utrumque in alterius locum transferendum videtur, & *a* praepoſitio expungenda, ut legatur *utique defendenda ſunt, qualiacumque ſint, aut cauſſa cedendum.* REGIUS. Sunt qui ſubſtituunt cauſa cadendum: hoc autem hic non habet locum, cum potius jubeat, non arripiendum patrocinium cauſae, ſed *cedendum* potius, ne nos aliquando temeritatis poeniteat. SICHARD. *aut a cauſſa cadendum.* MSS. Joan. *aut cauſa cedendum.* V. C. Alm. Andr. Sich. Baſil. Gryph. Vidov. Obrecht. *aut a cauſſa cedendum.* Voſſ. tert. Locat. *aut cauſa credendum.* Voſſ. ſec. ſed *cedendum* probum eſt. ſic *victoria cedere* ſupra cap. 8. ubi eadem diverſitas fuit notata. & lib. 11. cap. 1. *opere cedere. qualiacumque ſunt*, vero abſunt a Voſſ. pr.

Aut non hoc eſſe, quod factum ſit.] *Sit* abeſt a Voſſ. tert. ſed a primo haec omnia verba aberant.

Nec ſolum ſi.] *Si* aberat a Voſſ. pr. & tert.

Teſtes erunt.] Hic *anthypophora*: etenim aliquis objicere poteſt, vix conjecturae locum eſſe, quia, ſi factum negaremus, *teſtes* producerentur, & *chirographa*: hoc tamen non obeſt, quia locum habes communem ad refutationem *teſtium* & *chirographorum.* TURNEB.

Differendum.] Emendate in quibuſdam exemplaribus *differemus* legi animadverti. REGIUS. *diſſeremus.* V. C. Alm.

Non eſt locus, id eſt, relatio.] *Tranſlatio* mihi legendum videtur: ad tranſlationem enim tum confugimus, cum neque negare factum, neque defendere poſſumus, ut aliquo juris remedio e crimine, quod neque negari, neque defendi poteſt, elabamur. REGIUS. *id n relatio.* V. C. Alm. ĩ *relatio.* Voſſ. ſec. Locat. *id eſt, relatio.* Voſſ. tert. forte legendum, *actionis controverſae, c. d. n. n. e. locus, tranſlatio.*

Atque quaedam.] *At*, illa particula *que* expuncta, legendum eſt. REGIUS. *Atqui.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Oxon. Obr.

Quae neque negari.] *Quae negari.* Voſſ. pr.

que transferri poſſunt. *Adulterii rea eſt, quae, quum anno vidua fuiſſet, enixa eſt.* lis non erit. Quare illud ſtultiſſime praecipitur, quod defendi non poſſit, ſilentio diſſimulandum, ſi quidem eſt id, de quo judex pronunciaturus eſt. At, ſi extra cauſſam ſit adductum, & tamen conjunctum, malim quidem dicere, nihil id ad quaeſtionem, nec eſſe in his morandum, & minus eſſe, quam adverſarius dicit: tamen velut huic ſimulationi oblivionis ignoſcam. Debet enim bonus advocatus pro rei ſalute brevem negligentiae reprehenſionem non pertimeſcere. Videndum etiam, ſimul nobis plura aggredienda ſint, an amolienda ſingula. Plura ſimul invadimus, ſi aut tam infirma ſunt, ut pariter impelli poſſint: aut tam moleſta, ut pedem conferre cum ſingulis non expediat. Tum enim toto corpore obnitendum, &, ut ſic dixerim, directa fronte pugnandum eſt. Interim ſi reſolvere ex parte diverſa

Quae, quum anno vidua fuiſſet.] *Gellius* lib. III. cap. 16. tamen quandam matronam ait undecimo menſe poſt mariti mortem eſſe enixam, *Adrianumque* imperatorem illam judicaſſe non eſſe adulteram. Docet quoque *Gellius*, mulieres parere duodecimo menſe. TURNEB. *quae cum annum* malebat Francius.

Siquidem eſt id.] Nota hypodiaſtoles diſtinguenda ſunt *ſi quidem*, ne unum verbum eſſe credatur, cum duo eſſe manifeſte ex ipſo ſenſu percipiatur. REGIUS.

Extra cauſam ſit adductum.] Varie quidem legitur hic locus, unde facile apparet locum eſſe depravatum. Alii namque loco illius *tamen*, legunt *tantum*. Mihi *tamen* potius placet. ut intelligamus extra cauſſam quidem eſſe adductum, ſed tamen cum cauſa eſſe conjunctum. REGIUS. *Extra cauſam ſit & adductum, & tantum conjunctum mallem.* V. C. Alm. *adducta*. Voſſ. pr. tert.

Simulationi oblivionis.] *Simulationis oblivioni.* Voſſ. ſec. & tert.

Simul nobis plura.] *An ſimul nobis.* Andr. Ven. Locat. Ald. Par. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *num ſimul*. MS. Bodl. Obrecht. ſed elegantius *an*, *utrum*, vel *num*, primo loco omitti, docent Ciaccon. ad Sall. Catil. 31. Mercer. ad Dict. Cret. I. 19. Heinſius ad Ovid. II. 394. & *an* non geminari, niſi poſteriori adjiciatur *vero*, cenſet Vorſt. ad Valer. Max. VII. II. ext. I. & de Latinit. merit. ſuſp. c. 18. BURM.

Amolienda.] *Mollienda.* Voſſ. pr.

Plura ſimul invadimus, &c.] Contrarium erat praeceptum in *confirmatione*. nam argumentis firmis ſingulis inſiſtendum erat. caeterum *impellere* dixit metaphorice pro *evertere*, ducta tranſlatione à rebus non ſatis firmis, quas viribus impellere ſolemus, & deturbare. Quo & ſpectat proverbialis ſententia ſequens, *detecta fronte pugnandum*. quod fieri ſolet, cum hoſtis omni impetu invaditur. TURNEB.

Ut pariter impelli ſit.] *Poſſint* mihi legendum videtur. quamvis ſic quoque eleganter legi poſſe non inficier. *Sum* enim verbum cum infinito, more Graecorum, frequenter jungitur in ea ſignificatione, qua *poſſum*; ſed a Fabii ſtilo fere haec figura eſt aliena. REGIUS. *impelli ſit*. Locat.

Enitendum.] *Obnitendum.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Steph. margo. Obrecht. quod non facile damnandum. ut enim hic *toto corpore*, ita Virgil. IV. Aen.

Portam vi multa, converſo cardine torquet
Obnixus latis humeris.

Val. Flac. VII. 595.

Obnixuſque genu ſuperat.

& Terent. Andr. I. I. *manibus pedibuſque obnixe omnia facere.* ubi Donat. *cum conatu inſtanter contra conantem.* melius ergo defenſioni convenit *obniti*, quam *eniti*. Francius malebat *annitendum*. BURMAN.

Directa fronte.] *Detecta.* Ven. Locat. Colon. Sich. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. ſed male. ſupr. lib. II. cap. 13. *Quid ſi enim praecipias imperatori, quoties aciem inſtruet, ut dirigat frontem.* &c. hoc *recta fronte explicare exercitum* vocat Senec. de Vita Beata cap. IV. Vegetius V. 15. *Liburnarum inſtruenda acies, non directa, ut in campo, ſed incurva ad ſimilitudinem lunae* &c. cui opponitur *Lunata acies.* Frontin. III. IV. 54. & *obliqua fronte pugnare.* Liv. XXII. 47. BURM.

Interim ſi reſolvere.] Hanc refutationis ſpeciem appellant *per compenſationem*, cum ſcilicet adverſariorum argumenta non diluimus, ſed potiora illis opponimus. TURNEB.

Si reſolvere, &c.] Utitur & hoc Rhetorum verbo Petron. Satyr. cap. 107. PAREUS.

Cum

diverſa dicta difficilius erit, noſtra argumenta cum adverſariorum argumentis conferemus. ſi modo, haec ut valentiora videantur, effici poterit. Quae vero turba valebunt, diducenda erunt: ut quod paullo ante dixi: *Haeres eras, & pauper, & magna pecunia appellabaris à creditoribus, & offenderas, & mutaturum tabulas teſtamenti ſciebas.* Urgent univerſa. At ſi ſingula quaeque diſſolveris, jam illa flamma, quae magna congerie convaluerat, diductis, quibus alebatur, concidet: ut, ſi vel maxima flumina in rivos diducantur, qualibet tranſitum praebent. Itaque propoſitio quoque ſecundum hanc utilitatem accommodabitur, ut ea nunc ſingula oſtendamus, nunc complectamur univerſa. Nam interim quod pluribus collegit adverſarius, ſatis eſt ſemel proponere: ut, ſi multas cauſſas faciendi, quod arguit, reo dicet accuſator fuiſſe: nos, non enumeratis ſingulis, ſemel hoc intuendum negemus, quia non, quiſquis cauſſam faciendi ſceleris habuit, & fecerit. Saepius tamen accuſatori congerere argumenta, reo diſſolvere expediet. Id autem, quod erit ab adverſario dictum, quomodo refutari debeat, intuendum eſt. Nam ſi erit palam falſum, negare ſatis eſt: ut pro Cluentio Cicero, *eum, quem dixerat accuſator epoto poculo concidiſſe, negat eodem die mortuum.* Palam etiam contraria, & ſupervacua, & ſtulta reprehendere, nullius eſt artis: ideoque nec rationes

Cum adverſariorum.] *Cum adverſarii.* Voſſ. pr. tert.

Et offenderas.] *Et offenderas eum, cujus haeres eras.* MS. Colb. Voſſ. ſec.

Urgent univerſa.] *Urgent, vincunt univerſa.* V. C. Alm.

Ut ſi ſingula.] *At ſi* manifeſte, non *ut ſi*, legendum eſſe patet. REGIUS. *ut as ſi.* V. C. Alm. *at ſingula.* Voſſ. tert. *at ſingula neque.* Voſſ. pr. *& ſi ſingula.* Voſſ. ſec.

Convaluerat.] Vide ad Petron. CXXVI.

Concidet.] *Concidet & conteretur.* Andr. *concidet & continetur*, vitioſe pro *conteretur.* MSS. Bodl. Alm. puto vero legendum *conſidet.* ita apud Senec. de Ira I. 4. *Quaedam ſunt irae, quae intra clamorem conſidant.* ubi etiam *concidant* alii codices. Ovid. XIII. Met. dixit,

Ilion ardebat, nec adhuc conſiderat ignis.

& ita Virgilius II. Aeneid. 527. *conſidere in ignes* dixit. & alii. BURM.

In rivos diducantur.] *In rivos quamlibet, tranſitum praebere.* V. C. Alm. *ſi in rivos diducantur.* Voſſ. *in rivos, qualibet* Voſſ. tert.

Itaque propoſitio quoque.] Cum aliquid refutare paramus, *propoſitione* id, de quo dicturi ſumus, aperimus. proinde cum vel *ſingula* aggredimur, vel etiam *univerſa*, pro eorum ratione *propoſitionem* inſtituere debemus. hoc autem praeceptum pertinet ad modum *refutandi.* TURNEB.

Secundam hanc utilitatem.] *Secundum* legendum eſſe, nemo non videt. REGIUS.

Ut ea nunc ſingula.] *Ut nunc ſingula.* V. C. Alm. *ea cum ſingula.* Voſſ. pr.

Sat eſt.] *Satis eſt.* V. C. Alm. Locat. Al. Steph. & reliqui fere omnes.

Quod arguit reo dicet.] *Quod arguet reum.* V. C. Alm.

Non enumeratis.] *Non numeratis.* V. C. Alm.

Non quiſquis.] *Non quis.* Voſſ. pr.

Quomodo refutari.] *Quodmodo.* V. C. Alm.

Epoto.] *Poto.* V. C. Alm.

Poculo concidiſſe.] *Epoto poculo mortuum eſſe, omnino illo die eſſe mortuum.* Cicero cap. 60.

Palam etiam.] Cicero *contrarium* ab *adverſo* ſeparat, ut ſit *contrarium*, quod ita dicitur, ut judicis factis repugnet, *Adverſum* autem, quod noſtrae repugnet cauſae. utrunque *contrarii* nomine complectitur Fabius. caeterum omnes hi loci apud Cic. habentur *libro primo de Inventione.* TURNEB. Videatur Scip. Gentilis Comment. in Apuleii Apolog. pag. 389. PAREUS.

Stulta reprehenderem.] *Stulta rem pudere.* Voſſ. tert.

Nec rationes eorum.] *Nec ratione eorum.* V. C. Alm.

Rationes

rationes eorum, nec exempla tradere neceſſe eſt. Id quoque (*obſcurum* vocant) quod ſecreto, & ſine teſte, aut argumento dicitur factum, ſatis natura ſua infirmum eſt. Sufficit enim, quod adverſarius non probat. Item ſi ad cauſſam non pertinet. Eſt tamen interim oratoris efficere, ut quid aut contrarium eſſe, aut à cauſſa diverſum, aut incredibile, aut ſupervacuum, aut noſtrae potius cauſſae videatur eſſe conjunctum. *Objicitur Oppio, quod de militum cibariis detraxerit*: aſperum crimen: ſed contrarium oſtendit Cicero, quia iidem accuſatores objecerint Oppio, quod is voluerit exercitum largiendo corrumpere. *Teſtes in Cornelium accuſator lecti à tribuno codicis pollicetur:* facit hoc Cicero ſupervacuum, quia idem fateatur ipſe. *Petit accuſationem in Verrem Quintus Caecilius, quod fuerat quaeſtor ejus*: ipſum Cicero ut pro ſe videretur effecit. Cetera, quae proponuntur, communes locos habent. Aut enim *conjectura* excutiuntur, an vera ſint: aut *finitione*, an propria: aut *qualitate*, an inhoneſta, iniqua, improba, inhumana, crudelia, & cetera, quae ei generi accidunt.

Eaque

Rationes eorum exempla.] *Nec* patticula, a libtariis omiſſa, eſt teponenda, ut legatur, *nec exempla.* REGIUS.

Id quoque.] Fab. cap. *de Narratione*, cum de falſa expoſitione loquebatur, tutam eſſe dicebat his in rebus mentiendi occaſionem. Exemplum eſt apud Cic. 2. Philip. cap. 4. de literis Antonii, ubi ait, *Atque etiam literas, quas me ſibi miſiſſe diceret, recitavit homo & humanitatis expers & vitae communis ignarus, &c.* Et paulo poſt, *Si quid opponas tandem, ſi negem me unquam iſtas literas ad te miſiſſe? quo me teſte convinces? an chirographo, in quo habes ſcientiam quaeſtuoſam? qui poſſis? ſunt enim librarii manu. Jam invideo magiſtro tuo, qui te tanta mercede, quanta jam proferam, nihil ſapere docuit. Quid eſt enim minus, non dico oratoris, ſed hominis, quam objicere adverſario, quod ille ſi verbo negarit, longius progredi non poſſis, qui objecerit?* TURNEB. *idque.* Voſſ. pr.

Si ad cauſſam non pertinentes.] Sic quidem recte legi videtut. Sed, loco illius particulae *ſi*, forſitan *quod* rectius legeteter. perſpicuus certe magis foret ſenſus. Quod enim ad cauſam non pertinet, ſatis ſua natura infirmum eſt. REGIUS. *quod* Ald. Baſil.

Sed tamen interim oratoris eſt.] *Eſt tamen interim oratoris.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Steph. Baſil. Colin. Vidov. Oxon. Obr. *Et tamen i. o. eſt.* Ald.

Aut contrarium.] Id autem facimus, cum capita, quae objecit, aut argumenta inter ſe conferimus, & aliquam eruimus *repugnantiam.* TURNEB.

Aut noſtrae potius cauſae.] Haec eſt refutandi ratio, quae appellatur ab Hermogene [illegible], à Latinis *violatio*, aut *inverſio:* quod genus omnium eſt firmiſſimum. TURNEB.

Objicitur Oppio.] Vide Patricii notas in fragmenta orationis pro Oppio.

Sed id contrarium.] *Sed contrarium.* V. C. Alm. Steph. Colin. Vidov. Oxon. Obrecht. *ſed id contrariis.* Voſſ. pr.

Quia iidem.] *Quod iidem a. o. o. q. i. voluerit.* Voſſ. pt.

Lecti a tribuno.] *Lecto.* V. C. Alm.

Quia idem fateatur.] *Quia fateatur.* V. C. Alm. *fatentur.* Voſſ. pr.

Quintus Caecilius.] *L. Caecilius.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert.

Efficit.] *Effecit* legendum eſſe videtut. REGIUS. *efficit.* Locat. Voſſ. pr. tert. Fraucius volebat *id ipſum Cicero, &c. effecit.*

Caetera, quae proponuntur.] Quae ſuperioribus generibus non refelluntur, in hos locos reduci poſſunt, atque ita ſolvi. caeterum *locos communes* idcirco appellat, propterea quod omnis objectio his generibus poteſt dilui, ut initio quoque dixit. Sunt igitur loci, ut pertinent ad *refellendum.* ſunt quaeſtiones, ut pertinent ad *ſtatum conſtituendum.* TURNEB.

Communes locos habent.] *Communes habent.* MSS. Alm. Voſſ. pr. ſec.

Excutiuntur.] *Excutiantur.* V. C. Alm.

An finitione an propria.] *Aut finitione* legendum eſſe patet. REGIUS.

An propria.] *Aut propria.* Voſſ. pt. & mox *aut inhoneſta.*

Et cetera.] *Et tum quae.* Voſſ. pt.

An

Eaque non modo in propoſitionibus aut rationibus, ſed in toto genere actionis, intuenda. An ſit *crudelis*, ut Labieni in Rabirium lege perduellionis. *Inhumana*, ut Tuberonis Ligarium exſulem accuſantis, atque id agentis, ne ei Caeſar ignoſcat. *Superba*, ut in Oppium ex epiſtola Cottae reum factum. Proinde praecipites, inſidioſae, impotentes deprehenduntur. Ex quibus tamen fortiſſime invaſeris, quod eſt aut omnibus periculoſum, ut dicit Cicero pro Tullio, *Quis hoc ſtatuit umquam, aut cui concedi, ſine ſummo omnium periculo, poteſt, ut cum jure potuerit occidere, à quo metuiſſe ſe dicat, ne ipſe poſterius occideretur?* aut ipſis judicibus, ut pro Oppio monet pluribus, *ne illud actionis genus in equeſtrem ordinem admittant.* Nonnumquam tamen quaedam bene contemnuntur, vel tamquam levia, vel tamquam ad cauſſam nihil pertinentia. Multis hoc locis facit Cicero. Sed haec ſimulatio interim hucuſque procedit, ut, quae dicendo refutare non poſſumus, quaſi faſtidiendo calcemus. Quoniam vero maxima pars eorum ſimilibus conſtat, rimandum erit diligentiſſime, quid ſit in quoque, quod aſſumitur, diſſimile. Id in jure facile deprehenditur. Eſt enim ſcriptum de rebus utique diverſis, tantoque magis ipſarum re-

rum

An ſit crudelis.] *Aut ſi.* Voſſ. pr.

Rabirium.] *In Rabirium.* Voſſ. ſec. Locat. Ald Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *in Papilium.* V. C. Alm.

Inhumana, ut.] *Si enim in exilio eſt, quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur?* & caetera, quae ſequuntur. Turneb.

Impotentes.] *Imponentes.* Voſſ. ſec.

Fortiſſime invaſeris.] Francius volebat *evaſeris.*

Dicet Cicero pro Rullio.] *Dicit*, ac *Tullio* in aliis exemplaribus legitur. Regius. *dicet C. pro Rullio.* Locat.

Quis hoc ſtatuit.] Non eſt idonea caedis ratio, ſi dicas, ideo te hominem jure interfeciſſe, quod timeres, ne ab eo interficereris, niſi hoc feciſſes. Turnebus.

Ut cum jure.] Quamvis oratio, unde haec ſunt deſcripta, non exſtet, ex ſenſu tamen ipſo aperte colligitur, *c* litera in *e* vocalem converſa, *eum* eſſe legendum. Regius. *eum.* Locat.

Ne ipſe poſterius.] Francius conjiciebat, *ne ipſe potius.*

Ut pro Oppio monet.] *Propoſitum monet.* V. C. Alm.

Ne illud.] *Ut id.* Voſſ. tert.

In equeſtrem ordinem.] Nam *ex lege Sempronia* quibuſdam actionibus equites non tenebantur, ut Cicero oſtendit pro Cluentio, equites lege corrupti judicii accuſari non potuiſſe. Porro, quod ſit illud actionis genus, ignoramus, cum deſideretur oratio. Turneb.

Bene contemnuntur.] *Bene & contemnuntur.* V.C. Alm. *& contemnuntur & tanquam.* Voſſ. pr.

Multis hoc locis facit Cicero.] Ut *pro Caelio.* docet enim totam illam accuſationem levem eſſe, potiuſque continere amoris *expoſtulationem*, quam criminis inſectationem. Turneb. *fecit Cicero.* V. C. Alm.

Faſtidiendo.] *Contemptus* non ſolum in rebus levibus eſt, & nihil ad cauſam pertinentibus, ſed in graviſſimis quoque: cum data occaſione, à levibus auſpicati, ita procedimus, ut gravia quoque pari faſtidio contemnamus. Turneb.

Quoniam vero.] Similitudinis exempli hoc loco *refutationem* docet, ut ſequenti cap. argumentorum, id eſt, *epicherematis* & *enthymematis*: nec, quo ordine antea propoſuit, haec tractat. *Confirmationem* eorum vide c. 10. & 11. *Idem. Quoniam in has erit vero.* V. C. Alm.

Aſſumitur diſſimile.] Hic diſtinguendum eſt, quamvis exemplaria refragentur. *Id* autem pronomen ita videtur adſcribendum, ut ſequentis ſenſus ſit initium. hoc modo; *Id in jure facile deprehenditur.* Regius. *id* deeſt MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. *aſſumitur. Diſſimile id* &c. Ald. *aſſumitur diſſimilium jure.* Voſſ. pr. *diſſimilium id.* Voſſ. tert.

Eſt enim ſcriptum.] In jure, cum adverſarius *ſimilitudine* utitur, *ſimilitudinem* ab alia lege ducit: porro alia lex de alia quoque re ſciſcit: proinde *diſſimilitudo* eſt illic facillima. Turneb.

Ipſarum rerum.] *Ipſa rerum differentia.* Locat.

Nnn Ald.

rum differentia poteſt eſſe manifeſta. Illas vero ſimilitudines, quae ducuntur ex mutis animalibus, aut inanimis, facile eſt eludere. Exempla rerum varie tractanda ſunt, ſi nocebunt. quae ſi vetera erunt, fabuloſa dicere licebit: ſive dubia: maxime quidem diſſimilia. Neque enim fieri poteſt, ut paria ſint omnia: ut ſi Naſica poſt occiſum Gracchum defendatur exemplo Ahalae, à quo Melius eſt interfectus: Melium regni affectatorem fuiſſe; à Graccho leges modo latas eſſe populares: Ahalam magiſtrum equitum fuiſſe; Naſicam privatum eſſe dicatur. Si defecerint omnia, tum videndum erit, an obtineri poſſit, ne illud quidem recte factum. Quod de exemplis, idem etiam de judicatis obſervandum. Quod autem poſui, referre, quo quidque modo accuſator dixerit, huc pertinet, ut, ſi eſt minus efficaciter elocutus, ipſa ejus verba ponantur: ſi acri & vehementi fuerit uſus oratione, eamdem rem noſtris verbis mitioribus proferamus: ut Cicero pro Cornelio: *Codicem attigit*: & protinus cum quadam defenſione: ut ſi pro luxurioſo dicendum ſit, *Objecta eſt paullo liberalior vita.* Sic & pro

Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin.

Poteſt eſſe.] *Putem eſſe.* Voſſ. pr.

Quae ducuntur.] *Quidem ducuntur.* Voſſ. pr.

Aut inanimis.] *Aut animae.* V. C. Alm.

Exempla rerum.] *Et exempla.* Voſſ. pr.

Quae vera erunt, fabuloſa dicere licebit, ſin dubia.] Depravatus eſt hic locus, ut mihi quidem videtur, verborum tranſpoſitione ſolum. Nam utraque haec *vera* & *dubia* alterius locum occuparunt. hoc autem ordine emendate legetur, *Quae ſi dubia erunt, fabuloſa dicere licebit, ſin vera, maxime quidem diſſimilia.* Nec ignoro, quoſdam aliorum exemplarium correctores *vera* in *vetera* commutaſſe. Quod an ſenſui congruat, viderint ipſi, mihi certe ſic legendum, ut dixi, videtur, niſi forte *indubitata*, pro illo nominativo *dubia* legatur, tunc enim *vetera* recte legeretur. Si enim vetera eſſent, potius fabuloſa propter vetuſtatem, quam diſſimilia dicerentur: vera autem ſi ſint, non aliter, quam ſi diſſimilia dicantur, poſſunt refutari. REGIUS. *ſi dubia erunt, fabuloſa d. l. ſin vera maxime q. d.* Venet. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Colin. Oxon. *quae ſi vetera erunt, fab. d. l. ſi indubia max. q. d.* V. C. Alm. Ald. & Voſſ. ſec. niſi quod *ſin dubia.* habet. *ſi vetera e. f. d. l. ſi vera max. q. d.* Baſil. *ſi vera erunt f. d. l. ſin dubia m. q. d.* Locat. *ſi vetera erunt, fabuloſa dicere licebit, ſive dubia: maxime quidem diſſimilia.* Arg. Obrechti. quam ſcripturam ſecuti ſumus. nam tantum praecepta dat de veteribus exemplis, ad quae refellenda tres vias oſtendit, ut dicamus vel fabuloſa, vel dubia, vel, ſi illud non licet, maxime eſſe diſſimilia oſtendamus. BURM.

Neque enim fieri poteſt.] *Neque eſſe poteſt.* V. C. Alm.

Ut paria ſint omnia.] *Utrum ita ſit optima.* Voſſ. pr. *ita ſit optima.* Voſſ. tert.

Exemplo Halae.] *Exemplo ut baleam.* V. C. Alm. pro *Exemplo Ahalae*, ut mox idem codex *Ahalam magiſtrum* &c. *ab alae.* Voſſ. pr. tert. *exemplo Halae.* Voſſ. ſec. *Ahalum* Voſſ. tert. nos ex auctoritate nummorum *Ahalae* praetulimus. & ita MS. Joan. hic habet.

Melium.] *M. elium.* Voſſ. pr. tert.

Leges modo latas.] *Leges modulatos.* V. C. Alm.

Populares.] *Popularis.* Voſſ. pr.

Si defecerint omnia.] Si non poterimus in exemplo *diſſimilitudinem* oſtendere, reliquum eſt, ut oſtendamus *iniquitatem*, probemuſque, ne illud quidem, quod in exemplum affertur, recte factum fuiſſe. TURNEB. *ſi defecerint omnia, videndum erit, an obtinere poſſit.* V. C. Alm.

Quod de exemplis.] *Exempli.* Voſſ. pr. tert.

De judicatis.] *Dejudicatis.* Voſſ. pr.

Efficaciter locutus.] *Ilocutus.* V. C. Alm. Obr.

Cicero Cornelio.] Scribe *pro Cornelio.* PHILAND. *de Cornelio.* Gryph.

Codicem attigit.] Pro *Praeconi aut ſcribae eripuit, ipſe recitavit.* vide Patricium ad Fragm. Orat. pro Cornelio I.

Et protinus.] *Et* non habet V. C. Alm.

Paullo liberalior.] Editio Lugdunenſis contra omnium codicum fidem legit *objecta eſt populo liberalior vita.* GIBSON. forte ſcripſit *paullo liberior vita.* ut fuit in Vallae libro, teſte Aſcenſio, ut Nepos Themiſt. I. *quod & liberius vivebat & rem familiarem*

pro ſordido parcum, pro maledico liberum dicere licebit. Utique numquam committendum eſt, ut adverſariorum dicta cum ſua confirmatione referamus, aut etiam loci alicujus exſecutione adjuvemus, niſi cum eludenda: *Apud exercitum mihi fueris, inquit; tot annis forum non attigeris: abfueris tamdiu: & cum tam longo intervallo veneris, cum iis, qui in foro habitarunt, dignitate contendas?* Praeterea in contradictionibus interim totum crimen exponitur: ut Cicero pro Scauro contra Boſtarem facit, velut orationem diverſae partis imitatus. Aut pluribus propoſitionibus junctis: ut pro Vareno, *Cum iter per agros & loca ſola faceret cum Populeno, in familiam Ancharianam incidiſſe dixerunt: deinde Populenum occiſum eſſe: illico Varenum vinctum adſer-*

familiarem negligebat. & Terent. Andr. 1. 1. *liberius vivendi fuit poteſtas.* Sed neque *liberalior*, loco temere moverim. Burm.

Sic & pro ſordido.] Haec defendendi ratio fit per nominum derivationem, quam mutuamur à vicinitate virtutum & vitiorum. de ea Fab. egit. *cap. de demonſtrativo genere, lib.* 3. Turneb.

Aut etiam loci alicujus executione.] Pro *executione* quidam legunt *excuſſione*, quod an recte legatur, viderint ipſi. Mihi quidem *executione* recte legi videtur; *loci* vero corrupte. Neque enim ſenſui congruit. *Loci* autem fortaſſe emendate legeretur, id quod exemplo, quod ſubjicitur, aperte demonſtratur. locum enim, a Servio Sulpicio tractatum, ita exigit Cicero pro Murena ambitus reo, ut ipſum eludat. Regius. *Locum* appellat uberiorem aliqua de re diſputationem, aut adeo *amplificationem.* ſequitur autem hujus rei exemplum. Turneb. *excuſſione.* MSS. Joan. Voſſ. pr. & marg. Vaſc. Steph. *loci executione.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. *loci exetutione.* Steph. Gryph. Colin. Oxon. Obrecht.

Adjuvemus.] *Adjuves.* Voſſ. ſec. tert. Locat. Ald. Baſil. Colin. *adjuvem.* V. C. Alm.

Niſi cum eludenda.] *Eludendo.* marg. Baſil. & Vidov.

Apud exercitum.] Cic. pro Muren. cap. 9. *locum*, quo utebatur Servius Sulpitius, retulit colludendo. conquerebatur ille, quod *Muraena*, qui tandiu bello Mithridatico fuiſſet in exercitu, reverſus ſtatim conſulatum adeptus eſſet, cum ipſe eſſet repulſus, cum ſemper in Repub. manſiſſet. Turneb. apud Ciceronem non aliter diſtinguitur. *Apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annos?* &c.

Tot annis.] *Quod annis.* V. C. Alm. ego *tot annos* praefero ex Ciceronis codicibus, honeſtior enim eſt locutio, quam *tot annis*, auctore Servio ad Virg. 1. Aeneid. 47. & de qua latius agendi locus erit ad Ovid. 1. art. am. 848. Burmannus.

Et cum tam longo.] *Tam* non habet Cicero.

Veneris.] Abeſt a Voſſ. pr.

In foro habitarint.] *Habitarunt.* Ciceronis codices, & Voſſ. ſec. & Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Obrecht. *qui foro habitarunt.* Voſſ. tert. De hac locutione vide ibi interpretes, & ad Petron. cap. 11.

De dignitate.] *De* non eſt in Ciceronis codicibus, & recte.

De contradictionibus.] Invitus quidem facio, ut aliquid verborum aut adjiciam textui, aut detraham. Sed cum liberum cuique ſuum relinquatur judicium, non ab re fuerit, quid de hoc quoque loco ſentiam, explicare. Quid enim ſibi velit illa praepoſitio, mihi non liquet. Otioſa certe eſt, ac ſenſum ita perturbat, ut, niſi eradatur, verus ac integer haberi non poſſit, qui praeſertim cum exemplis, quae inferuntur, conveniat. Neque inficior *in* praepoſitionem loco illius *de* commode adſcribi poſſe. Nam in contradictionibus iterum totum crimen exponitur, id quod probant exempla, quae ſubjiciuntur, de Ciceronis orationibus, quae non exſtant, deſcripta. Regius. *Contradictionem*, quam Aeſchines appellat *antitheſin*, vocat Fab. cum id, quod ab adverſario dici contra nos poterit, occupamus ac diſſolvimus: at certe haec de *contradictione* intelligi nullo modo videtur. cumque in aliis codicibus, *de contradictionibus* legatur, hoc apparet in margine notatum fuiſſe, poſtea per imperitiam in contextum irrepſiſſe. Turneb. *in contradictionem.* V. C. Alm. *de contradictionibus.* Locat. Aſcenſius delenda haec duo verba cenſet.

Totum crimen.] *Crimen* abeſt Voſſ. pr.

Velut orationem.] *Velut in orationem.* V. C. Alm. in Voſſ. pr. haec deſiderabantur *orationem diverſae partis imitatus aut pluribus.* ut & in tertio, qui & *in propoſitionibus.*

Populeno.] *Pompuleno*, & mox *Pompulenum.* Voſſ. pr. tert.

adſervatum, dum hic oſtenderet, quid de eo fieri vellet. Quod eſt utique faciendum, ſi erit incredibilis rei ordo, & ipſa expoſitione fidem perditurus. Interim per partes diſſolvitur, quod contextu nocet: & plerumque id eſt tutius. Quaedam contradictiones natura ſunt ſingulae. id exemplis non eget. *Communia* bene apprehenduntur, non tantum, quia utriuſque ſunt partis, ſed quia plus proſunt reſpondenti. Neque enim pigebit, quod ſaepe monui, referre. Commune qui prior dicit, contrarium facit. Eſt enim contrarium, quo adverſarius bene uti poteſt. *At enim non veriſimile eſt tantum ſcelus M. Cottam eſſe commentum. Quid? hoc veriſimile eſt tantum ſcelus Oppium eſſe conatum?* Artificis autem eſt, invenire in actione adverſarii, quae inter ſemet ipſa pugnent, aut pugnare videantur: quae aliquando ex rebus ipſis manifeſta ſunt: ut in cauſſa Caeliana: *Clodia aurum ſe Caelio commodaſſe dicit, quod ſignum magnae familiaritatis eſt: venenum ſibi paratum, quod ſummi odii argumentum eſt.* Tubero Ligarium accuſat, *quod is in Africa fuerit: & queritur, quod ab eo ipſe in Africam non ſit admiſſus.* Aliquando vero praebet ejus rei occaſionem minus conſiderata ex adverſo dicentis oratio: quod accidit praecipue cupidis ſententiarum, ut ducti occaſione dicendi non reſpiciant, quid dixerint, dum locum praeſentem, non totam cauſſam intuentur. Quid tam videri poteſt contra Cluentium, quam cenſoria nota? Quid tam contra eumdem, quam filium ab E-

gnatio

Adſervatum.] *Adſervatione.* Voſſ. pr. tert.

Quod eſt utique, ſi erit.] Niſi aut *utile*, aut *faciendum*, aut quid tale adſcribatur, ſenſus integritas non habetur. Quare ſic puto legendum, *quod eſt utique faciendum.* REGIUS. *Quod eſt utique, ſi.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. tert. Locat. *Quod eſt utile, ſi.* Ald.

Interim per partes.] Qui modus tamen eſt adhibendus maxime, quum id, quod eſt ab adverſario, hujuſmodi eſt, ut una pars alteram confirmare videatur. Quare ſi *complexione* quadam aut *complicatione* partium inſolubilis objectio adverſarii videatur, unumquodque per ſe conſiderandum refutandumque venit. TURNEB.

Nocet.] *Vocet.* Voſſ. pr.

Id eſt tutius.] *Idem tutius.* Voſſ. tert.

Communia bene.] *Communia* appellantur, quae non magis pro adverſario faciunt, quam pro nobis: ut, *quia cauſam optimam habebam, idcirco, Judices, breviter peroravi.* TURNEB.

Apprehenduntur.] *Reprehenduntur.* Ald. Vidov.

Neque enim pigebit.] Peſſime accuſator facit, ſi, quod *commune* eſt, prior ipſe arripit. Feſtive igitur poteſt à defenſore reprehendi, quoniam, quod antea *commune* erat, poſtquam vendicavit ſibi tanquam *proprium*, id ipſum fecit ſibi contrarium. TURNEB.

Contrarium, quo adverſarius.] *Facit* verbum, librariorum incuria omiſſum, in aliis exemplaribus recte eſt adſcriptum. ſic enim legitur. *Commune qui prior dicit, contrarium facit, quo adverſarius bene uti poteſt.* REGIUS. *contrarium quo adverſarius bene uti poteſt*, omiſſis reliquis. V. C. Alm. Locat.

Artificis autem.] Hoc praeceptum antea poſuiſſe videtur Fabius: niſi forte ſuperiora dicas contrarietatem habere *per ſe*, haec autem ex *conſecutione.* TURNEB. Videatur Scip. Gentilis Comment. ad Apul. Apolog. p. 390 509. PAREUS.

Inter ſemet.] *Contra ſemet.* V. C. Alm.

Quae aliquando.] *Quae de aliquando, & ex rebus.* V. C. Alm.

Caeliana.] Vide Cicer. pro Caelio. cap. 13. & ſeq. in veteri C. Alm. erat *cauſa viliana.*

Quod ſignum.] *Quod etiam ſignum.* V. C. Alm.

Tubero Ligarium accuſat.] *Ligarius* accuſabatur, quod in Africa fuiſſet adverſus *Caeſarem*: quam accuſationem in adverſarium retorquet Cic. qui in Africam adverſus *Caeſarem* ire voluerit, nec à *Ligario* admiſſus ſit. TURNEB. vide cap. 3.

Quod accidit praecipue, &c.] Fabii tempore quibuſdam nullus erat *ſententiarum* modus. fieri autem ſolet, ut ab illis, qui ita *ſententiis* delectantur, quaedam dicantur, quae ſeorſum blandiantur,

non

gnatio corrupti judicii, quo Cluentius Oppianicum circumveniſſet, crimine exheredatum? At haec Cicero pugnare invicem oſtendit. *Sed tu, Acci, conſideres, cenſeo, diligenter, utrum cenſorium judicium grave velis eſſe, an Egnatii. Si Egnatii: leve eſt, quod cenſores de ceteris ſubſcripſerunt. Ipſum enim Egnatium, quem tu gravem eſſe vis, ex ſenatu ejecerunt. Sin autem cenſorium, hunc ipſum Egnatium, quem pater cenſoria ſubſcriptione exheredavit, cenſores in ſenatu, cum patrem ejicerent, retinuerunt.* Illa magis vitioſe dicuntur, quam acute reprehenduntur, *argumentum dubium* pro neceſſario, *controverſum* pro confeſſo, *commune* pro proprio, *vulgare*, *ſupervacuum*, *conſtitutum contra fidem*. Nam & illa accidunt parum cautis, ut crimen augeant, quod probandum eſt: de facto diſputent, cum de auctore quaeratur: impoſſibilia aggrediantur: pro effectis relinquant vixdum inchoata: de homine dicere, quam de cauſſa malint: hominum vitia rebus aſſignent: ut ſi quis decemviratum accuſet, non Appium: manifeſtis repugnent:

non tamen in ſummam cauſae conſentiant. TURNEB.

Sed tu Acci] *Sed tu Acci*, argumentatio eſt *ex remotione*, propoſita duorum neceſſitate, quae *dilemma* efficit. qua de re Fab. in c. *de argumentis*. Idem. *Acti*. MS. Bodl. Ven. Locat. Par. *Atti*. V. C. Alm. & ita in Ciceronis codicibus pro Cluent. cap. 48.

Subſcripſerunt.] *Subſcribere* ſignificat adſcriptione teſtari aliquem eſſe infamem. hinc *ſubſcriptiones Cenſorum* dicuntur *Cenſoriae notae*. TURNEB.

Ipſum enim Egnatium.] *Ipſum gen Egnatium*. V. C. Alm. *ipſum enim Cn. Egnatium*. Par. Vaſ. Steph. Baſil. Gryph. & ita Philander reſcribebat.

Sin autem cenſorium.] *Cenſorum* Cicero.

Hunc ipſum Egnatium.] *Hunc Egnatium*. Cicero. & V. C. Alm. Locat. Ald.

Quem pater cenſoria ſub praeſcriptione.] Et *ſubſcriptione* & *ejicerent*, in oratione Ciceronis pro Cluentio, unde haec ſunt deſcripta, emendate legitur. REGIUS. *proſcriptione* margo Baſil.

Cum patrem ejeciſſent.] *Rejeciſſent*. Locat. *Ejecerunt*. Cicero. Steph. Roign.

Illa magis.] *Dubium* eſt *argumentum*, quod eſt ambiguum & dubitabile. Illud igitur neceſſario rem non probavit, imo ne probabit quidem. *Controverſum* eſt, cum id, quo aliquid probatur, inter utramque partem habet controverſiam. *Confeſſum*, perſpicuum, ut ait Cicero. TURNEB.

Quod acute.] *Quam*, loco *quod* relativi, ſenſus expoſcit. REGIUS.

Commune pro pluribus, pro proprio.] Corrupte ſic & legitur, & diſtinguitur. Hoc autem modo caſtigate, ut *pro* praepoſitio expungatur, ut legatur, *commune pluribus*, *pro proprio*. hic autem eſt diſtinguendum. REGIUS. *Commune pluribus*, ut ſi caedem ab hoc diceres factam, quia mortuum odiſſet, cujus permulti eſſent inimici. TURNEB. *commune pluribus pro proprio*. MSS. Bodl. Alm. Ven. Locat. Ald. Par. Steph. Baſil. Gryph. Coln. *commune omnibus*. Sich. *commune pro proprio*. Lugd. Oxon. Obr. *commune pluribus, pro proprio legare*. V. C. Alm.

Vulgare.] *Vulgare*, quod in aliam rem quoque non probabilem, ſi hic locum habeat, ſit valiturum. *Idem.*

Supervacuum.] *Leve*, ut ait Cicero. *Idem.*

Servis conſtitutum.] Pro *ſervis* legendum eſſe *ſerius* certum eſt. REGIUS. *Serius conſtitutum contra fidem*. Andr. Ven. Locat. Ald. Par. Vaſc. Gryph. Coln. *ſervum conſtitutum*. V. C. Alm. *ſerius* non habent Baſil. Lugd. Oxon. Obrecht.

Serius conſtitutum.] Videtur argumentum eſſe *ſerius conſtitutum*, quo adverſarius opportuno & ſuo loco non eſt uſus, ſed alieno: itaque facile eſt refutatu. TURNEB.

Cum de auctore quaeratur.] Ut in conjecturali ſtatu, cum *de facto* conſtet, ſit autem controverſia *de auctore facti*, de eo diſceptandum eſt, non *de facto*. Idem.

Hominum vitam rebus aſſignent.] *Hominum vitia*. Obrecht. quod ſecuti ſumus.

Decemviratum.] *Decemviri* creati ſunt abſolutae poteſtatis, ut jus civile Romae conderent. ex his *Appius* cum virginem, quam deperibat, in ſervitutem aſſerere vellet, ut ea frueretur, pater cultro eam interfecit, coactique ſunt *Decemviri* ſe magiſtratu abdicare. TURNEB.

Manifeſtis non repugnent.] *Non* particula, ne ſenſum in contrarium pervertat, expungenda, ac

Digitized by Google

pugnent: dicant, quod aliter accipi poſſit: ſummam quaeſtionis non intueantur: non ad propoſita reſpondeant: quod unum aliquando recipi poteſt, cum mala cauſſa adhibitis extrinſecus remediis tuenda eſt, *ut cum peculatus reus Verres, fortiter & induſtrie tuitus contra piratas Siciliam dicitur.* Eadem adverſus contradictiones nobis oppoſitas praecepta ſunt: hoc tamen amplius, quod circa eas multi duobus vitiis diverſis laborant. Nam quidam etiam in foro tamquam rem moleſtam & odioſam praetereunt: & iis plerumque, quae compoſita domo attulerunt, contenti, ſine adverſario dicunt: & ſcilicet multo magis in ſcholis, in quibus non ſolum contradictiones omittuntur, verum etiam materiae ipſae ſic plerumque finguntur, ut nihil dici pro parte altera poſſit. Alii diligentia lapſi, verbis etiam vel ſententiolis omnibus reſpondendum putant, quod eſt & infinitum, & ſupervacuum. non enim cauſſa reprehenditur, ſed actor: quem ego ſemper videri malim ſic diſertum, ut, ſi dixerit, quod rei proſit, ingenii credatur laus eſſe, non cauſſae: ſi forte quod laedat, cauſſae, non ingenii culpa. Itaque illae reprehenſiones, aut obſcuritatis, qualis *in Rul-*

lum

repugnent, & *dicant* legendum eſſe mihi videtur. REGIUS. *non* habet Locat.

Ad praepoſita reſpondent.] *Propoſita* & *reſpondeant* ſine controverſia eſt legendum. REGIUS.

Quod unum.] Aliquando utile eſt, ad propoſita non reſpondere, quando factum, quod nobis objicitur, per ſe tueri non poſſumus, ſed *aſſumptiva qualitate* defendimus. Ut ille apud Pacuvium, qui *vituperat muſicam, laudat ſapientiam.* Cujuſmodi fecit & D. noſter, ſi in hujuſmodi re in teſtem vocari patitur, in adultera deprehenſa dimittenda contra legem, *Qui ſine peccato, primus jaciet in eam lapidem.* Id & Cic. pro Caelio fecit, cum amolitur ſuſpicionem veneni dati à Caelio, quod domi habuiſſet, & in ſervo expertus eſſet, digrediens ad mortem Q. Metelli, ſuſpicionem facit Clodii ſcelere ſublatum veneno fuiſſe: ipſam mortem gemitu & lachrymis proſequitur, ſimulque reprimit adverſarios, veluti ſimili ictos crimine, ſimul impetu dictionis & affectu mentem judicum ad hujus criminis cognitionem divertit. TURNEB.

Tuenda eſt.] *Utenda.* V. C. Alm.

Verres.] Vid. lib. v. in Verrem.

Tuitus.] *Tutatus* recte in aliis exemplaribus legitur. REGIUS. *tutatus* Andr. Ald. Sich. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Colin. Gryph. Vidov. *induſtria tuitus.* V. C. Alm.

Eadem adverſus.] In his allegationibus, quibus noſtrae cauſae adjumentis adverſarius contradicit, ſuamque cauſam defendit, idem ſpectandum eſt, quibus de rebus antea egit. TURNEB.

Quidam etiam foro.] *In* praepoſitio mihi adſcribenda videtur, ut *in foro* legatur. REGIUS. *in* deeſt V. C. Alm. alii *&* *in foro.*

Praetereunt.] *Praetereuntem.* V. C. Alm.

Etenim plerumque.] *Etenim* particula, ſenſum perturbans, expungatur, ac ejus loco *iis* ablativus reponatur, ut legatur *& iis plerumque.* REGIUS. *Etenim plerumque.* Locat. & marg. Baſil. *& hit.* Ald. & alii.

Et ſcilicet.] *Et ſi licet.* Locat. Ald. Baſil. *Etſi licet.* Steph. Gryph. Colin. Vidov.

In quibus non ſolum.] *In quibus ſolum.* V. C. Alm.

Verum etiam materiae.] Hoc *thema* ab Hermogene *inconſiſtens* ponitur, ac *μονομερὴς* nuncupatur, quando duntaxat ab altera parte cauſa probabilitatem habet. tamen, quamquam hoc thema non cadit in *forum*, tractatur in *declamatione.* TURNEB.

Infinitum & ſuperiora.] In aliis exemplaribus caſtigate legitur *ſupervacuum*, non *ſuperiora.* REGIUS. *& ſuperiora.* Locat.

Malim ſic diſertum.] *Mallem.* Locat. Ald. *ſic* omittunt MSS. Alm. Voſſ. pr. Baſil.

Quod rei proſit.] *Quod regni.* V. C. Alm. *quod rei profuerit.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Si forte quod laedat.] *Si quando forte non laedat.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Vidov. *ſi forte non laedat.* MSS. Joan. Alm. Voſſ. omnes. *ſi quando forte laedat.* Ven. Sich. Vaſc. Steph.

Itaque illae reprehenſiones.] Cic. *Rullum* reprehendit

lum eſt: aut infantiae in dicendo, qualis *in Piſonem:* aut inſcitiae rerum verborumque, & inſulſitatis etiam, qualis *in Antonium* eſt, accommodantur juſtis odiis: ſuntque utiles ad conciliandum iis, quos inviſos facere volueris, odium. Alia reſpondendi patronis ratio: & aliquando tamen eorum non *oratio* modo, ſed *vita* etiam, *vultus* denique, *inceſſus*, *habitus* recte incuſari ſolet: ut adverſus Quintium Cicero, non haec ſolum, *ſed ipſam etiam praetextam demiſſam ad talos*, inſectatus eſt. Preſſerat enim turbulentis concionibus Cluentium Quintius. Nonnumquam elevandae invidiae gratia, quae aſperius dicta ſunt, eluduntur: ut à Cicerone Triarius. Nam cum Scauri columnas per urbem plauſtris vectas eſſe dixit, *Ego porro*, inquit, *qui Albanas habeo columnas*, *clitellis eas apportavi.* Et magis hoc in accuſatores conceſſum eſt, quibus conviciari aliquando patrocinii fides cogit. Illa vero adverſus omnes & recepta, & non inhumana conqueſtio, ſi callide

hendit, quod in concione frequentiſſima ita oraſſet, ut, quid ſibi vellet, nemo intelligeret. TURNEB.

Aut obſcuritatis.] *Aut obſcuritas in Rullum.* Voſſ. pr.

Qualis in Rullum eſt: aut.] *Qualis in Rutilum infantiae.* V. C. Alm. & Baſ. marg. *qualis in nullum eſt.* Voſſ. ſec. *qualis in Rullum infantiae.* Ald. *qualis in Rullum fuit infantiae.* Locat. & Baſil. *in Rullum fuit aut infantiae.* Gryph. *qualis in Rullum, aut inf.* Obr. vide Cicer. II. in Rull. 5.

Qualis in Piſonem, aut inſcitiae.] *Aut* non habet V. C. Alm. Locat. Ald.

In Piſonem.] Cujus ſtuporem ingenii linguaeque debilitatem Cic. cap. I. notat. TURNEB.

In Antonium.] Tertia Philippica cap. 9. reprehendit Antonium, quod dixiſſet in edicto; *nulla eſt contumelia, quam facit dignus.* inſulſitatem taxat 2. Philip. cap. 4. cum literas protulit. *Idem.*

Accommodantur juſtis odiis.] Lectio primo intuitu integra atque ſana: Enumerat enim Fabius nonnullas reprehenſiones ſive contumelias, quae merito evibrandae ſunt in eos, quos odimus. illas autem eleganter *accommodari* dicit *juſtis odiis*, hoc eſt, eſſe ſua natura idoneas, quae in homines inimicos conjiciantur. Quin & illam confirmant Codices MSS. Bodl. & Bal. Editi etiam Andr. Ald. Col. Sich. Pariſ. Vaſc. & Steph. faceſſat igitur deformis ille editionis Lugdunenſis error. *Animo dantur, ut juſtis odiis.* GIBSON. *Animo dantur juſtis odiis.* V. C. Alm. *accommodantur juſtis odiis.* Locat. & reliquae, ut Gibſon voluit.

Alia reſpondendi.] Antea dixit *minime eſſe actori convitiandum*, eſt tamen *interdum patrono convitiandum*, quemadmodum Cic. Quintium trib. pl. qui Oppianici condemnati patronus fuerat, ac concionibus populum Cluentio infeſtum faciebat, inſectatur. TURNEB.

Aliquando tamen.] *Tamen* non habet Steph. nec Roign.

Oratio modo.] *Ratio.* Locat. Gryph.

Incuſari.] *Recuſari.* Voſſ. pr.

Cicero.] Pro Cluent. cap. 40.

Praetextam.] Cicero *purpuram* appellat pro Cluentio: ac certe *praetexta* purpureo limbo praetexebatur, eratque magiſtratuum veſtis, & honores gerentium. TURNEB.

Demiſſam.] *Dimiſſam.* Voſſ. tert.

Inſectatus.] *Sectatus.* MSS. Alm. Voſſ. omnes.

Non unquam.] *Non numquam* legendum eſt, ne ſenſus in contrarium pervertatur, ac Fabius a ſe ipſo diſſentire videatur. REGIUS.

Nam cum.] *Nam* non habent Voſſ. pr. ſec. Ald. *quum* deeſt Voſſ. tert.

Cum Scauri.] Locum ſaepenumero habent in refutatione *joci opportuni*, de quibus aget Fab. lib. 6. Caeterum Scaurus in atrio aedium ſuarum permultas habuit columnas quinquagenum pedum ex marmore Lucullaeo. illa autem luxuria Romanis legibus puniebatur. TURNEBUS.

Dixit.] *Dixiſſet.* PITHOEUS.

Qui Albanas habeo columnas.] *Albanae columnae* dicuntur, quae ex Albano lapide fiunt. ſunt enim *Albanae lapicidinae* ad montem Albanum. eſt autem hic lapis marmore vilior: quamobrem apparet illas quoque columnas ingentiſſimas fuiſſe. TURNEB. *quis Albanas.* Baſil. marg. *Albanas* vero deeſt Voſſ. pr. & tert.

Clitellis eas.] *Depellis eodem portavi.* V. C. Alm. *clitellis adportavi.* Voſſ. pr.

Patrocinii fides cogit.] *Patrocinii fides cogitatio vero illa.* V. C. Alm.

Et non humana.] *In* particula adſcribenda videtur,

callide quid tacuiſſe, breviaſſe, obſcuraſſe, diſtuliſſe dicuntur. Defenſionis quoque permutatio reprehenditur ſaepe, ut Attius adverſus Cluentium, Aeſchines adverſus Cteſiphontem facit: cum ille Ciceronem lege uſurum modo, hic minime de lege dicturum Demoſthenem queritur. Declamatores vero in primis ſunt admonendi, ne contradictiones eas ponant, quibus faciliime reſponderi poſſit: neu ſibi ſtultum adverſarium fingant. Facimus autem, quod maxime uberes loci, popularesque ſententiae naſcuntur, materiam dicendi nobis, quo volumus, ducentibus: ut non ſit inutilis ille verſus,

Non male reſpondit, male enim prior ille rogarat.

Fallet haec nos in foro conſuetudo, ubi adverſario, non ipſi nobis reſpondebimus. Ajunt Accium interrogatum, cur cauſſas non ageret, cum apud eum in tragoediis tanta vis eſſet optime reſpondendi; hanc reddidiſſe rationem, *quod illic ea dicerentur, quae ipſe vellet, in foro dicturi adverſarii eſſent, quae minime vellet.* Ridiculum eſt ergo

tur, ut legatur, *non inhumana*: talis enim conqueſtio humana eſt. REGIUS. *non humana.* Locatel.

Quid acuiſſe.] Quamvis nulla viderim exemplaria, quae mihi ſuffragentur, *tacuiſſe* tamen ita mihi legendum eſſe videtur, ut *breviaſſe.* REGIUS *Acuiſſe* habent omnes cod. veteres, & item Vallae ſcriptus, in quem locum notarat, ut quando Demoſthenes interrogavit auditores, an Aeſchines eſſet Alexandri μισθωτὸς, pro μισθωτός. TURNEB. *Acuiſſe.* Voſſ. ſec.

Defenſionis quoque.] Appellat Fab. *defenſionis permutationem*, quando defenſor non illud judicium aut illam actionem ſequitur, qua ab accuſatore premitur: ut cum Accius accuſaret *Cluentium* corrupti judicii, ſuſpicabatur Ciceronem uſurum defenſione legis, qua tutus erat *Cluentius.* TURNEBUS.

Ut Accius adverſus.] *Sicut Appius.* Locat. *ſicut Attius.* Voſſ ſec. Ald. *ut fecit Appius.* V. C. Alm. *ut fecit Accius.* Steph. Baſil. Vidov. *ut facit Accius.* Colin. a Cicerone *Attius* dicitur. vid. pro Cluent. c. 52.

Hic minime de lege.] Nam accuſatus eſt ab Aeſchine *Cteſiphon*, quod *Demoſthenem*, qui rationes non reddiderat, corona donaſſet contra legem. TURNEB.

Dicturum.] *Dictum.* Voſſ. tert.

Neu ſibi.] *Ne hi ſibi.* Baſil. marg.

Sibi ſtultum.] *Declamator* ſi contradictiones ſibi proponat, acriter intueatur, quod fortiſſimum habeat adjumentum adverſarius ad contradicendum, non autem contradictiones ſibi ſolutu faciles proponat. TURNEB.

Nobis quod volumus.] *Quo volumus.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *nobis quod ducentibus.* Voſſ. ſec.

Ducentibus.] *Dicentibus.* Stephan. Roignii.

Inutilis ille.] *Ille inutilis.* Voſſ. ſec. *ille* deerat Voſſ. pr.

Non male.] Verſus eſt proverbialis, quo ſignificamus, *non eſſe difficile malae interrogationi bene reſpondere*: quemadmodum non eſt etiam difficile, ineptae contradictioni bene reſpondere. TURNEB. *Non male reſpondit*, &c. Homer. Iliad. υ. verſ. 250. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. *Idem.*

In foro] *Et in foro.* Voſſ. pr. tert.

Accium.] *Actium.* V. C. Alm. Locat. *Attium.* Voſſ. ſec.

Vis eſſet.] Quis non videt, nonnullas editiones voces *optime reſpondendi* immerito omiſiſſe, cum reſponſionum in cauſis agendis difficultatem hoc in loco Fabius peculianter attingit? ad haec, non laudatur in Accio *vis dicendi* (nec enim ea ad hunc locum pertinet) ſed appoſite ad ea reſpondendi, quae proponerentur: ea autem cum ſit in agendis cauſis res longe difficillima, merito rogatus eſt ille, quam ob cauſam ſeſe e foro contineret. noſtram hanc additionem a ſuſpicione nimiae licentia defendunt MS. Bodl. Editiones Ald. Sich. & Pariſ. GIBSON. *vis eſſet optime reſpondendi, hanc.* V. C. Alm. Gryph. Colin. Vidov. Ox. Obr. *optime reſpondendi, optime hanc.* Ald. Baſil. *vis eſſet; Optime hanc.* Voſſ. ſec. Locat. quae lectio minime diſplicet.

Ridiculum.] Ineptum eſt, *in declamationibus* captare occaſionem boni reſponſi ex infirma contradictione, cum potius in contradictionibus intueri debeamus, quod ſit firmiſſimum adverſarii adjumentum.

Digitized by Google

go in exercitationibus, quae foro praeparantur, prius cogitare, quid reſponderi, quam quid ex diverſo dici poſſit. Et bonus praeceptor non minus laudare diſcipulum debet, ſi quid pro diverſa, quam ſi quid pro ſua parte acriter excogitarit. Rurſus aliquid in ſcholis permittendum ſemper, in foro raro. Nam loco à petitore primo contradictione uti qui poſſumus, ubi vera res agitur, cum adverſarius adhuc nihil dixerit? Incidunt tamen plerique in hoc vitium vel conſuetudine declamatoria, vel etiam cupiditate dicendi: dantque de ſe reſpondentibus venuſtiſſimos luſus, cum modo ſe vero nihil dixiſſe, neque tam ſtulte dicturos: modo bene admonitos ab adverſario, & agere gratias, quod adjuti ſint, jocantur, frequentiſſime vero, id quod firmiſſimum eſt, numquam iis reſponſurum adverſarium fuiſſe, quae propoſita non eſſent, niſi illa ſciret vera eſſe, & ad fatendum conſcientia eſſet impulſus: ut pro Cluentio Cicero, *Nam hoc perſaepe dixiſti, tibi ſic renunciari, me habere in animo cauſſam hanc praeſidio legis defendere. itane eſt? ab amicis imprudentes videlicet prodimur? & eſt neſcio quis de iis, quos amicos nobis arbitramur, qui noſtra conſilia ad adverſarium deferat? Quiſnam hoc tibi renunciavit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narravi? Nemo (ut opinor) in culpa eſt. nimirum tibi iſtud lex ipſa renunciavit.* At quidam, contradictione non contenti, totos etiam locos explicant, *Scire ſe hoc dicturos adverſarios,*

mentum. Itaque bonus orator non tam, quid ipſe dicturus ſit, quam quid adverſarius, examinat. TURNEB.

Prius cogitare.] *Cogitari.* Voſſ. pr.

Ex diverſo.] *Ex adverſo.* Ald.

Acrius excogitarit.] *Acriter.* V. C. Alm. *quam pro ſ. p. acrius.* Voſſ. pr.

Rurſus.] Liberior eſſe debet *contradictionum* ratio in declamationibus, quam in cauſis forenſibus. ſi enim petitor in foro primum dicat, *contradictione* uti non poterit, quia ignorat quibus adjumentis ſeipſum ſit defenſurus adverſarius: declamator tamen in pari themate *contradictionem* fingere poterit. TURNEB.

Aliquid.] *Aliud.* MSS. Bodl. Joan. Alm. Voſſ. pr. Andr.

Raro.] *Rarum.* Voſſ. pr. tert.

Uti qui poſſumus.] *Uti poſſumus.* V. C. Alm.

Quod adjuti ſint.] *Quod aduti ſint.* V. C. Alm.

Frequentiſſime vero.] Hic locus forte ita legendus, *Frequentiſſime vero, id quod firmiſſimum eſt, numquam ſibi reſponſurum adverſarium fuiſſe, niſi ſciret illa vera eſſe, & ad fatendum conſcientia eſſet impulſus.* pro *iis*, repoſui *ſibi*, ſed utrumque fortaſſis expungendum. *iis* enim abeſſe poteſt citra ſententiae detrimentum, & gloſſema videtur, ut quatuor illae voces, *quae praepoſita non eſſent*; quae quidem inſerta ſunt propter numeri mutationem illam, *niſi ſciret illa vera eſſe*, pro *illud verum eſſe* GALLAEUS. *Frequentiſſime vero id firmiſſimum.* Voſſ. pr.

Pro Cluentio Cicero. Nam.] *Pro Cluentio Ciceronem hoc.* V. C. Alm.

Nam hoc perſaepe dixi.] *Dixiſti* legendum eſſe, non ſolum ex ſenſu, ſed ex oratione quoque Cluentina facile percipi poteſt. REGIUS. *dixi.* V. C. Alm. Locat. *dixit.* Voſſ. ſec. Vallae liber. *nam perſaepe dixi.* Voſſ. pr. tert. eſt ex oratione pro Cluent. cap. 52.

Itane eſt.] *Vane eſt.* Voſſ. tert.

Et neſcio quis.] *Et ille neſcio quis.* V. C. Alm.

Quos amicos nobis.] *Quos amicos eſſe nobis.* Ald. Locat. Colin.

Ad adverſarium.] *Ad* deeſt Voſſ. pr. tert.

Quis tam improbus.] *Ut quis tam im.* V. C. Alm.

Cui ego autem narravi.] *Cui ego ante narravi.* Voſſ. pr. *cui autem ego.* Voſſ. ſec.

Nimirum tibi.] *Sed nimirum.* Ald. Baſil. & Ciceronis codices.

Non contenti totos.] *Non contentos etiam locos.* V. C. Alm.

Scire ſe hoc.] *Scire hoc.* Voſſ. pr.

Ooo Et

rios, & ita perſecuturos. Quod factum venuſte noſtris temporibus eluſit Vibius Criſpus, vir ingenii jucundi & elegantis: *Ego vero,* inquit, *iſta non dico: quid enim attinet illa bis dici?* Nonnumquam tamen aliquid ſimile contradictioni poni poteſt, ſi quid ab adverſario teſtationibus comprehenſum in advocationibus jactatum ſit. Reſpondebimus enim rei ab illis dictae, non à nobis excogitatae: aut ſi id genus erit cauſſae, ut proponere poſſimus certa, extra quae dici nihil poſſit: ut cum res furtiva in domo deprehenſa ſit, dicat neceſſe eſt reus, aut ſe ignorante illatam, aut depoſitam apud ſe, aut donatam ſibi. quibus omnibus, etiam ſi propoſita non ſint, reſponderi poteſt. At in ſcholis recte & contradictionibus occurremus, ut in utrumque locum,

Et ita perſecuturos.] *Ita proſecuturos.* V. C. Alm. *atque ita.* Voſſ. tert.

Vibius Criſpus.] Hujus Criſpi dictum venuſtum refert Sueton. in vita Domitiani cap. 3. & non abſurde reſpondiſſe, *ne muſca quidem.* REGIUS. *Vibius Criſpus* inſignis declamator. meminit ejus ſubinde Seneca. Sunt, qui putant, orationes in Catilinam, quae Portii eſſe dicuntur, ab hoc Vibio eſſe conſcriptas. SICHARD. *Junius Criſpus.* MS. Bodl. Andr. *Vibius Criſipus.* Voſſ. pr. meminit hujus Vibii Criſpi & auctor Dialogi de Orat. cap. 8. ut celeberrimi oratoris, & aliquoties ut delatoris, Tacitus. confundi autem male cum C. Paſſieno Criſpo docuit Ryckius ad Tacit. VI. Annal. 20. vide & infr. lib. X. cap. I. ubi, *& compoſitum, jucundum & delectationi natum, privatis tamen cauſſis, quam publicis, meliorem* judicat. vide infra lib. VI. cap. I. BURM.

Iſta non dico.] *Iſta non indico.* Voſſ. pr.

Nonnunquam tamen.] Limitatio eſt ſuperioris praecepti: nam loco à petitore primo *contradictione uti* poſſumus, ſi ante primam actionem teſtimonia produxerit adverſarius, aut in advocationibus aliquid dixerit. Caeterum appellat *teſtationes* Fab. aut teſtimonia abſentium, ut ſupra, aut generaliter *quaecunque teſtimonia*: *Advocationes* vero, patronorum & amicorum conſultationes. TURNEB.

Jactatum ſit.] *Sit* non habent. Voſſ. pr. ſec. Locat. Ald. Baſil. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Aut ſi id genus.] Etiam *contradictione* primo loco poterimus uti, cum res, de qua eſt controverſia, cadet duntaxat in certa membra. tum enim remotione uti poterimus, atque ita *contradictiones* ſolvere. TURNEB.

Ut proponere.] *In proponere.* Voſſ. tert.

Dicat neceſſarie eſt reus.] *Neceſſe eſt* in aliis exemplaribus recte legitur. REGIUS. *neceſſarie, eſt.* Locat.

Ignorante illatam.] *Sublatam.* Voſſ. pr. tert.

Si propoſita non ſint.] *Si propoſitae non ſunt.* MSS. Alm. Voſſ. pr.

Recte & plenaribus contradictionibus.] Depravatum hunc ſenſum quidam ſic emendant, ut pro *plenaribus* legant *interpellationibus*, & copula iterum adjecta: ac iſti quidem Latinam elegantemque dictionem pro inepta inuſitataque repoſuerunt, verum ſenſui minime convenientem. Quo namque pacto inter declamandum interpellationibus quis utatur, cum fere ſine adverſario dicatur, & *interpellare* ſit loquentem ſermone impedire, aut, ut vulgo loquimur, *interrumpere:* quod quidem & turpe, & a bono viro, hoc eſt ab oratore, alienum eſſe judicatur. Quonam igitur modo legendum eſſe dicemus? An, ut minimum a ſimilitudine verbi fere in vetuſtis exemplaribus deſcripti recedamus, *plenius* forſan a Fabio fuit ſcriptum? Nam in foro parcius utendum eſt contradictione, in ſcholis vero plenius & copioſius contradictionibus ipſis occurrendum eſſe, Fabius praecipit; ut pariter & contradictiones excogitare, & eas ſolvere aſſueſcamus. hoc enim eſt in primum & ſecundum locum exerceri. REGIUS. Major eſt libertas in declamationibus, quam in cauſis forenſibus. itaque illic actor poteſt *probationibus* adverſarii & *contradictionibus* reſpondere. ſic enim exercebitur duplici refutandi genere, tum in *probationibus*, tum in *contradictionibus*, aut exercebitur in primum & ſecundum locum, quia fungetur actoris partibus & partibus reſpondentis, cum occurret *contradictionibus.* TURNEB. *recte probationibus & contradictionibus occurremus.* Colon. Par. *recte & probationibus & contradictionibus.* Steph. Colin. Roig. *recte & interpellationibus & con.* Andr. Ald. Baſil. Gryph. Vidov. *recte & plenaribus & contr.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. *recte & contradictionibus occ.* Obrecht. Aſcenſius valde fluctuat, & vel *probationibus*, aut *petitionibus*, vel *poſtulationibus*, ſive denique *propoſitionibus* reponere volebat. forte legendum *at in ſcholis recte ut probationibus, & contradictionibus occurremus*, ut primus locus ſint probationes, alter contradictiones; *Et* vero copula ſae-

pe

locum, id eſt primum & ſecundum, ſimul exerceamur. Quod niſi fecerimus, numquam utemur contradictione: non enim erit, cui reſpondeamus. Eſt & illud vitium, nimium ſoliciti, & circa omnia momenta luctantis. Suſpectam enim facit judici cauſſam, & frequenter, quae ſtatim dicta omnem dubitationem ſuſtuliſſent, dilata ipſis praeparationibus fidem perdunt, quia patronus & aliis crediderit opus fuiſſe. Fiduciam igitur orator prae ſe ferat, ſemperque ita dicat, tamquam de cauſſa optime ſentiat. Quod (ſicut omnia) in Cicerone praecipuum eſt. Nam illa ſumma cura ſecuritatis eſt ſimilis, tantaque in oratione auctoritas, ut probationis locum obtineat, dubitare nobis non audentibus. Porro qui ſcierit, quid pars adverſa, quid noſtra habeat valentiſſimum, facile judicabit, quibus maxime rebus vel occurrendum ſit, vel inſtandum. Ordo quidem in parte nulla minus affert laboris. Nam ſi agimus, noſtra confirmanda ſunt primum: tum, quae noſtris opponuntur, refutanda. Si reſpondemus, prius incipiendum eſt à refutatione. Naſcuntur autem ex his, quae contradictioni oppo-

pe a noſtro pro *ita & poni* ſolet.

Hoc niſi fecerimus.] *Quod niſi.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr. *hoc quod fecerimus.* Voſſ. tert.

Vitium nimium ſoliciti.] *Vitium magnum ſolicite & circa.* &c. V. C. Alm.

Circa omnia.] Proverbialiter dixit in curioſos & nimis ſuſpicioſos adverſarios, quique ad omne verbum ſe accingunt, nec quicquam dimittunt, quod non reprehendant. SICHARD. indicat haec locutio hominem ineptum, qui non caput rei apprehendit, vel, ut luctatores experti ſolebant, medium hominem, in quo victoria ſita erat; ſed, ut ita dicam, digitos, brachia, & alia membra captant, quae facile adverſarius nexus ſolvit: *luctari* enim eſt multum laboris inſumere, multum ſudare. ut ſimili locutione Florus dicit de Populo Romano in praefatione, prima aetate *luctatum eſſe circa matrem*, id eſt bella geſſiſſe, quae multum laboris requirebant, ſed non ad ſummam rei, vel imperii totius orbis conſtituendum faciebant, ut poſtea Punica & Aſiatica bella. BURM.

Facit judici cauſam.] *Facit judicii.* V. C. Alm.

Ipſis praeparationibus.] *Temporis praeparationibus.* Voſſ. pr. tert.

Fiduciam igitur.] Idem *de fiducia* praecipit Fab. lib. 11. ea tamen temperanda eſt: nam lib. 4. dixit *fiduciam* non debere ſe nimium exerere. TURNEB.

Prae ſe ferat.] *Prae ſe praeferat.* Voſſ. pr.

Quod ſicut in Cicerone omnia, praecipuum eſt] Verborum ordinem hic eſſe perturbatum facile aurium ſenſu dijudicatur, in ordinem autem ſic rediguntur. *Quod, ſicut omnia, in Cicerone praecipuum eſt.* REGIUS. Ut pro Roſc. Amerino, *Multa ſunt falſa, Judices, quae tamen argui ſuſpicioſe poſſent. in his rebus ſi ſuſpicio reperta fuerit, culpam meſſe concedemus.* & per totam fere orationem in hoc elaborat, ut innocentiam Roſcii ſuo periculo defendat. Quod & in aliis orationibus facit, perinde ac ei cauſa ſemper maxime cognita ſit, deque ejus aequitate nequaquam dubitet. TURNEB. *quod ſicut in Cicerone omnia.* Locat.

Cura ſecuritatis.] *Securitati eſt.* Voſſ. pr. tert. Steph. Oxon. Obrecht. *nam illa ſumma fiducia ſecuritatis eſt ſimilis.* Vidov. Gallaeus malebat *illa ſumma cura ſecuritatis eſt ſimilis, tantaeque in oratione auctoritatis.* certe offendit hic illa vox *cura*, quam ego ex *ſecuritatis* eſſe a librariis formatam credo, (cura enim fiduciae & ſecuritati eſt oppoſita) & legendum. *nam illa* (fiducia) *ſummae ſecuritati eſt ſimilis, tantaeque in oratione auctoritatis,* (ſcilicet *eſt*) *ut probationis.* &c. BURM.

Tantaque in.] *Tam tantaque.* Voſſ. pr.

Porro qui.] Hoc praeceptum ſcopum continet *confirmationis* & *refutationis*, quod enim firmiſſimum habemus, illo maxime eſt nitendum: quod adverſarius valentiſſimum, illud maxime refutandum. TURNEB.

Vel inſtandum.] *Et reſiſtendum.* Baſil.

Si reſpondemus.] Itaque in *anticategoria* utrinque prius eſt *refutandum*, poſtea *confirmandum.* prius eſt enim, ut nos *purgemus*, deinde noſtra *confirmemus.* TURNEB.

Prius incipiendi.] *Plus.* V. C. Alm. turbare vero hic codicem notaverat Cl. Francius. *plus.* Voſſ. pr.

Naſcuntur autem.] Cum adverſarii *contradictionem*

Digitized by Google

oppoſuimus, aliae contradictiones, euntque interim longius: *ut gladiatorum manus, quae ſecundae vocantur, fiunt & tertiae, ſi prima ad evocandum adverſarii ictum prolata erat: & quartae, ſi geminata captatio eſt, ut bis cavere, bis repetere oportuerit.* Quae ratio & ultra ducit. Sed illa etiam, quam ſupra oſtendi, ſimplicem ex affectibus atque ex affirmatione ſola probationem recipit refutatio; qualis eſt illa Scauri, de qua ſupra dixi: quin neſcio, an etiam frequentior, ubi quid negatur. Videndum praecipue utrique parti, ubi ſit rei ſumma. Nam fere accidit, ut in cauſſis multa dicantur, de paucis judicetur. In his probandi refutandique ratio eſt, ſed adjuvanda viribus dicentis, & adornanda. Quamlibet enim ſint ad dicendum, quod volumus, accommodata, tamen erunt infirma, niſi majore quodam oratoris

nem rationibus & firmamentis ſolvimus, interdum ex illis *contradictionibus* poteſt alia contradictio oriri, quae ſolvenda eſt quoque. TURNEBUS.

Aliae contradictiones.] Quas *triplicationes* conſulti appellant. PITH.

Ut gladiatorum manus.] Hermolaus in ſeptimum Plinii, appellat *ſecundas* & *tertias manus*, quando paria gladiatorum aliis paribus ſuccedunt. unde à Plinio appellantur quidam *gladiatores ſecundani & tertiarii.* Budaeus tamen *manum* interpretatur *ictum & petitionem:* atque ita videtur intelligere Fabius. nam lib. 9. ait *rectam & ſimplicem manum* facilius vitari, quam averſam. TURNEB. Nihil certius, quam manus primas, ſecundas &c. eſſe modos & rationes inferendi ictus, in quas formantur a Laniſtis gladiatores: ſic pro ictibus ponit Statius lib. VI. Theb. 786.

Praecipitatque retro juvenem, atque in terga ſupinat,
Dentibus horrendum ſtridens, geminatque rotatas,
Multiplicatque manus.

ubi antiquus Scholiaſtes Barthii. *manus, id eſt, ictus manuum.* ſimilis fere ſenſus hujus vocis apud eumdem lib. VIII. verſ. 529.

——— *levius Cadmeius Aeman*
Tela rotat, nulloque manum cognoſcit in ictu.

& ita illa apud Propert. lib. I. eleg. IX. 29.

Qui non ante patet, donec manus attigit oſſa.

exponuntur a Paſſeratio, de ictu ſagittae ex arcu emiſſae; & quamquam aliter de illo Propertii loco ſtatuant Scaliger & Gebhardus, vera tamen ſunt, quae Paſſeratius ibi de vocis *manus* ſignificatione adfert, & probata etiam Cerdae ad Virgil. V. Aeneid. 499. recte quoque *manus gladiatorias* interpretatus eſt Lipſius lib. II. Saturn. c. 20. BURM.

Primae ad vocandum ictum.] *Evocandum* forſitan eſt legendum, tametſi haec gladiatorum conſuetudo mihi eſt ignota. REGIUS. *vocandum.* Vallae liber & Voſſ. omnes.

Et quartae.] *Et quarta.* Voſſ. pr.

Ut bis cavere.] *Bis etiam cavere.* Locat. Ald. Steph. Baſil. *ubi caevere.* Voſſ. tert. *verbis cavere bis repetere.* Voſſ. pr. *ut bis etiam cavere, bis.* Voſſ. ſec.

Sed illa etiam.] Morales probationes locum etiam habent *in refutatione*, quemadmodum *in confirmatione*, fiuntque vel per affirmationem, vel per negationem, cum non probatione, ſed morum fiducia nitimur. TURNEB. *ſed illam etiam.* Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Supra oſtendi.] *Supra dixi.* Voſſ. tert.

Ex affirmatione ſola.] Pro *affirmatione* legendum eſſe *aſſeveratione*, id quod paulo ante pluribus oſtendi, hic quoque ex iis, quae a Fabio ſubjiciuntur, manifeſte colligitur. inquit enim, *Quin neſcio an frequentior, ubi quid negatur.* REGIUS. nihil movendum; licet & ita lib. V. cap. 12. mutaverit, ubi haec Scauri defenſio nobilis adducitur. ſic & lib. XI. c. I. ubi hoc *affirmationis genus temperandum aliqua moderatione eſſe docet.* BURMANNUS.

Nam fere accidit.] Quanquam interdum cauſa unicam habet quaeſtionem *ſummam*, de qua judicare oportet, varie tamen definitur, & multis quaeſtionibus adjuvatur: tamen *ſummam quaeſtionem* ſemper reſpicere oportet in confirmando & refutando. TURNEB.

Ad dicendum.] *Ad docendum* ut legatur, ſenſus expoſcit, hoc eſt, ad probandum. REGIUS. *dicendum.* V. C. Alm. Vallae lib. Locat. Baſil. Obrecht. alii *docendum.*

Tamen erunt infirma.] *Pecunia tamen erunt & infirma.* V. C. Alm. *tamen erit & infirma.* Voſſ. tert. legendum puto, *tenuia tamen erunt, & infirma.* BURM.

Implean-

toris ſpiritu impleantur. Quare & illi communes loci *de teſtibus*, *de tabulis*, *de argumentis*, aliiſque ſimilibus, magnam vim animis judicum afferunt, & hi proprii, quibus factum quodque laudamus, aut contra, juſtum vel injuſtum docemus, majus, aut minus, aſperius aut mitius. Ex his autem alii ad comparationem ſingulorum argumentorum faciunt, alii ad plurium, alii ad totius cauſſae inclinationem. Ex quibus ſunt, qui praeparent animum judicis; ſunt, qui confirment. Sed praeparatio quoque aut confirmatio aliquando totius cauſſae eſt, aliquando partium, & perinde, ut cuique conveniunt, ſubjicienda. Ideoque miror inter duos diverſarum ſectarum velut duces non mediocri contentione quaeſitum, ſingulisne quaeſtionibus ſubjiciendi eſſent loci, ut Theodoro placet: an prius docendus judex, quam movendus, ut praecipit Apollodorus: tamquam perierit haec ratio media, & nihil cum ipſius cauſſae utilitate ſit deliberandum. Haec praecipiunt, qui ipſi non dicunt in foro: ut acies, à ſecuris otioſiſque compoſitae, ipſa pugnae neceſſitate turbentur. Namque omnes fere, qui legem dicendi, quaſi quaedam myſteria, tradiderunt, certis

Impleantur.] *Impleatur.* Voſſ. pr. ſec.

Quare & illi communes.] *Tractatio locorum* multum facit ad confirmationem argumentorum atque cauſarum. ſed loci ſunt *duplices: communes*, qui inartificiales dicuntur: *proprii*, qui à rerum circumſtantiis aut perſonarum ducuntur *ad exornationem*, *vituperationem*, *amplificationem*, *diminutionem*. Cornificius tamen *proprios* appellat *locos*, quibus altera pars utitur, ut proprius eſt locus accuſatoris, iracundiam movere, rei miſericordiam. Turneb.

Quibus factum quoque laudamus.] *Quodque*, *d* adſcripta, legendum eſt. Regius. & ita Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph Colin. Obr. *de quibus factum quodque laudamus.* Vidov.

Alii ad comparationem.] *Ad probationem.* Locat. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Oxon. Obrecht.

Qui praeparent.] *Quae praeparent.* Voſſ. pr. tert. & mox, *quae conf.* Voſſ. pr.

Sed praeparatio quoque.] Malebat Francius *quaeque.*

Perinde ut cuique.] *Proinde.* MSS. Alm. Voſſ. tert. Loc. Ald. Steph. Par. Vaſc. Baſil. Colin. Vidov. Obrecht. *& providit ut.* Voſſ. pr.

Ideoque miror.] *Theodorus* exiſtimabat, ſingularum quaeſtionum tractationi ſingulos eſſe ſubjiciendos locos ad amplificandum & confirmandum: *Apollodorus* vero omnibus tractatis quaeſtionibus locum eſſe ſubjiciendum exiſtimabat. utrumque reprehendit Fabius, aitque, interdum faciendum eſſe, quod praecipit *Theodorus*, interdum quod praecipit *Apollodorus*: adeoque locis utendum eſſe interdum ad *praeparationem*, interdum ad *confirmationem*. Turneb.

Singulisne.] *Singulisve.* Voſſ. pr.

Docendus judex.] *Docendus eſſet judex.* Voſſ. pr.

Ipſius cauſſae.] *Cauſſae ejus.* Voſſ. pr.

Ut acies.] *Ut artes.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Voſſ. omnes. Andr. Locat. Ald. Colon. Sich. Vaſc. Steph. Baſil. ſed *acies.* reliqui, & recte.

A ſecuris.] *A ſecus.* Voſſ. tert. *a ſe cing.* Voſſ. pr.

Turbentur.] *Turbantur.* Obrecht.

Namque omnes.] Fabius exiſtimat, majorem eſſe libertatem in arte dicendi, quam ut neceſſariis alliganda ſit praeceptis. itaque ſaepenumero antea dixit, *utilitate* quaecumque praecepta mutari, cum ipſa praecepta *utilitatis* cauſa ſint reperta. Turneb. *jamque.* Voſſ. ſec. hic novum caput in Voſſianis omnibus incipit. ſed recte Regius oſtendit cohaerere praecedentibus.

Quaſi quaedam myſteria.] *Myſteria* tradere & Plinius dixit, rem quaſi magnam, & a qua profanos arceamus, non invulgare, ſed quodam veluti ſupercilio & ſilentii teſtificatione docere. Sich. ita & Cicer. III. de Orat. 17. *tantum eos admoneamus, ut illud, etiamſi eſt veriſſimum, tacitum tamen, tamquam myſterium teneant, quod negant verſari in republica eſſe ſapientis* & I. de Orat. 47. *explicet nobis, & illa dicendi myſteria enuntiet.* Plin. XXVIII. 17. *quod veluti myſterium occultarunt magi.* & hoc eſt, quod apud Petron. c. 3. Agamemnon dicit, *non fraudabo te arte ſecreta.* Burm.

tis non inveniendorum modo argumentorum locis, ſed concludendorum quoque nos praeceptis alligaverunt: de quibus breviſſime praelocutus, quid ipſe ſentiam, id eſt, quid clariſſimos oratores feciſſe videam, non tacebo.

Non inveniendorum modo, &c.] *Argumenta* primum inveniuntur ad faciendam fidem, deinde in formam quamdam argumentationis effinguntur, ut optime concludant. Itaque alterum *inventionis* eſt, alterum *judicii*. TURNEB.

Sed concludendorum.] *Sed concludentium.* V. C. Alm.

Praelocutus.] *Prolocutus.* Voſſ. ſec.

Id eſt, quid clariſſimos.] *Praeclariſſimos.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Coln.

CAPUT XIV.

Quid enthymema, & quotuplex: quibus conſtet epicherema, & quomodo refellatur.

XIV. Igitur *enthymema* & *argumentum* ipſum, id eſt rem, quae probationi alterius adhibetur, appellant, & argumenti elocutionem. Eam vero dixi duplicem. Ex conſequentibus, quod habet propoſitionem, conjunctamque ei protinus probationem: quale pro Ligario, *Cauſſa tum dubia, quod erat aliquid in utraque parte, quod probari poſſet: nunc melior ea certe judicanda eſt, quam etiam Dii adjuverunt.* Habet enim propoſitionem probationemque, non habet concluſionem. Ita eſt ille imperfectus ſyllogiſmus. Ex pugnantibus vero, quod etiam ſolum *enthymema* quidam vocant, fortior multo probatio eſt. Tale eſt

Hoc caput pertinere videtur magna ex parte ad *judicium*. nam de partibus argumentationis loquitur, quoque pacto *epicherema* refutetur: quod ad refutationem quoque ſpectat. nec enim ſolum refellimus adverſariorum *contradictiones* & rationes, verum etiam *argumentationes* male concluſas. TURNEB.

Quid Enthymema & quotuplex.] Haec deſunt MS. Alm. Loc. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. & aliis. *Quibus conſtet Epicherema & quibus refellatur.* Voſſ. ſec. omiſſis reliquis.

Et argumentum ipſum.] Boëth. in Top. vis ſententiae ratioque ea, qua clauditur oratio, cum aliquid probatur ambiguum, *argumentum* vocatur. Ipſa argumenti elocutio *argumentatio* dicitur. PITHOEUS. & deeſt V. C. Alm.

Quae probationi.] *Quae de re probationi.* V. C. Alm.

Argumenti elocutionem.] *Argumenti ceu elocutionem dixerunt.* Baſil. marg.

Eam vero.] *Enthymema* Fabio, ut eſt argumentatio, ſignificat concluſionem à conſequentibus & pugnantibus: Ariſt. lib. II. Anal. 2c. vero ſignificat *omnem ſyllogiſmum imperfectum.* caeterum hoc exemplum potius ab eventis videtur eſſe, quam à conſequentibus. atque adeo Fab. cap. de exemplis, argumentum eſſe dixit à deorum auctoritate. TURNEB.

Vero dixi.] *Vero, ut dixi.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Gryph. Colin. Vidov.

Pro Ligario.] Cap. 6.

Cauſſa tum dubia.] *Indubia.* Voſſ. pr. tert.

Nunc melior.] *Et nunc melior.* V. C. Alm.

Ea certe.] *Certe* abeſt Voſſ. pr.

Quam etiam dii.] *Etiam* non habet Gryph.

Habet enim.] Tametſi Fabius dicat, *enthymema* à conſequentibus non habere concluſionem, ſed propoſitionem cum ratione, recentiores tamen nullum putant eſſe *enthymema*, quod non habeat concluſionem, cum nihil aliud ſit *enthymema*, quam ſyllogiſmus mutilatus, ubi feſtinata concluſio colligitur, omiſſa propoſitione aut aſſumptione. Itaque *enthymema* à conſequentibus non proprie erit *enthymema*. TURNEB. *habet enim rationem & propoſitionem, non habet* &c. MSS. Bodl. Alm. Andr. Obr. *habet enim rationem propoſitionemque.* Gryph. Vidov. *habet enim propoſitionem, non habet concluſionem.* MS. Joan. Ald. Baſil. *habet enim probationem non.* Voſſ. pr.

Quidam vocant.] *Putant* manus viri docti in margine

eſt Ciceronis pro Milone, *Ejus igitur mortis ſedetis ultores, cujus vitam ſi putetis per vos reſtitui poſſe, nolitis.* Quod quidem etiam aliquando multiplicari ſolet, ut eſt ab eodem, & pro eodem reo, factum, *Quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem jure, quem loco, quem tempore, quem impune, non eſt auſus; hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, cum periculo capitis non dubitavit occidere?* Optimum autem videtur enthymematis genus, cum propoſito diſſimili vel contrario ratio ſubjungitur: quale eſt Demoſthenis, *Non enim, ſi quid umquam contra leges factum eſt, idque tu es imitatus, idcirco te convenit poena liberari: quin è contrario damnari multo magis. Nam ut, ſi quis eorum damnatus eſſet, tu haec non ſcripſiſſes: ita, damnatus tu ſi fueris, non ſcribet alius.* Epicherematos & quatuor & quinque & ſex etiam factae ſunt partes à quibuſdam; Cicero maxime quinque defendit, ut ſit *propoſitio*, deinde *ratio* ejus, tum *aſſumptio*, & ejus *probatio*, quinta *complexio:* quia vero interim & propoſitio non egeat rationis, & aſſumptio probationis, nonnumquam

margine Gryphianae editionis. *quidam* non eſt in Voſſ. ſec.

Et pro eodem reo.] Haec non agnoſcit. V. C. Alm. *ab eodem reo factum.* omiſſis reliquis Voſſ. pr. tert.

Quem igitur.] Cap. 16.

Cum aliqua gratia.] Scribe *cum omnium gratia.* PHILAND. *cum aliquorum.* Voſſ. pr. *cum aliqua.* Voſſ. ſec. tert.

Noluit hunc voluit.] *Voluit hunc noluit.* Voſſ. pr.

Quem jure quem tempore.] Duo hic commata deeſſe aperte ex Miloniana percipitur; ubi ſic legitur. *Quem jure, quem loco, quem tempore, quem impune non eſt auſus.* REGIUS. deſunt haec Voſſ. omn. Locat. Aldus vero non habet *quem impune.*

Cum periculo capitis.] In Ciceronis codicibus deeſt *τὸ cum.*

Optimum autem.] *Optimum ergo.* Voſſ. pr.

Quale eſt Demoſthenis.] Exemplum hoc ſumptum eſt ex oratione Demoſth. *contra Androtionem*, qui decretum tulerat contra conſuetudinem & leges, ſe tamen aliorum exemplo tuebatur. caeterum annotandum eſt, Fabium *ſcribere* uſurpaſſe, pro decretum facere, ſciſcere, decernere more Graecorum, qui *γράφειν* ſic uſurpant. Ita uſurpavit Cic. quoque de optimo genere oratorum. TURNEB.

Idque tu es.] *Id quod tu es.* Voſſ. pr.

Quod e contrario damnari multo magis.] *Quin* legendum eſſe ex Demoſthenis oratione contra Ariſtocratem aperte colligitur. ſic enim in ea legitur (pag. 741.) *ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι* hoc eſt, *ſed e contrario multo magis damnari. Quin* vero particula maxime in inverſionibus uti ſolent Oratores. Ex hoc autem Demoſthenis dicto illa juris civilis regula a Paulo Digeſtorum libro primo de legibus collecta eſt. *Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentias.* REGIUS. *quod e contrario.* Voſſ. tert. *ſed e contrario.* Voſſ. ſec.

Tu haec non.] *Tu non.* Voſſ. pr. tert.

Epicherematos.] Fab. multas opiniones de partibus *Epicherematis* ponit, demum ex Ariſt. opinione colligit, phyſica quaſi, tres ejus eſſe partes neceſſarias, *propoſitionem, aſſumptionem, & complexionem.* Id enim, de quo quaeritur, in propoſitione, quam dialectici *majorem* vocant, comprehenditur. Id, per quod probatur, appellatur *aſſumptio* vel *minor:* denique id, quod colligitur ex utraque parte, *concluſio* ſive *connexio.* TURNEBUS.

Ut ſi propoſitio.] *Sit* legendum eſt. in primo autem rhetorico cap. 37. haec a Cicerone traduntur. REGIUS.

Quia interim.] *Vero* particula ſimiliſve mihi ſenſui deeſſe videtur, ideoque adſcribenda, ut legatur. *Quia vero interim.* REGIUS. *quia interim.* Voſſ. pr. ſec. Locat. Ald.

Nonnumquam etiam cum plane opus non ſit.] Hic locus aperte quidem eſt depravatus, quamvis ita legatur. Sic autem mihi corrigi poſſe videtur, ſi, duabus illis particulis *cum plane* eraſis, *complexione* adſcribatur hoc modo, *nonnumquam etiam complexione opus non ſit.* REGIUS. Si *epicheremati* deerit com-

numquam etiam complexione opus non ſit, & quadripartitam, & tripartitam, & bipartitam quoque fieri poſſe ratiocinationem. Mihi, & plurimis nihilo minus auctoribus, tres ſummum videntur. Nam ita ſe habet natura, ut ſit, de quo quaeratur, & per quod probetur: tertium adjici poteſt velut ex conſenſu duorum antecedentium. Ita erit prima *intentio*, ſecunda *aſſumptio*, tertia *connexio*. Nam confirmatio primae, ac ſecundae partis exornatio, eiſdem cedere poſſunt, quibus ſubjiciuntur. Sumamus autem ex Cicerone quinque partium exemplum. *Melius gubernantur ea, quae conſilio reguntur, quam quae ſine conſilio adminiſtrantur.* Hanc primam partem numerant: eam deinceps rationibus variis, & quam copioſiſſimis verbis approbari putant oportere. Hoc ego totum cum ſua ratione unum puto: alioqui ſi ratio pars eſt, eſt autem varia ratio, plures partes eſſe dicantur. Aſſumptionem deinde ponit. *Nihil autem omnium rerum melius, quam omnis mundus, adminiſtratur.* Hujus aſſumptionis quarto in loco jam porro inducunt probationem, de quo idem, quod ſupra, dico.

Quinto

complexio, non amplius *epicherema* erit, ſed *enthymema*, ſecundum Ariſt. nec tamen protinus Fabio, niſi ſit à *conſequentibus* & *repugnantibus*. TURNEB. *nonnumquam cum plane etiam opus non ſit, & quadrip.* V. C. Alm. Locat.

Etiam complexio.] *Etiam cum plane opus.* Voſſ. om.

Et plurimis.] *Pluribus.* Voſſ. pr.

Tres ſummum videntur.] *Ad ſummum.* Ald. Sich. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *ſolummodo.* MSS. Joan. Voſſ. omnes. margines Sich. Vaſc. Steph. & Baſil. ſed V. C. Alm. facit cum optimis, qui *ſummum* habent. ita enim loquebantur. ut Liv. XXXI. 42. *binis, terniſve ſummum, ex manipulis aquandi cauſſa miſſis.* ubi Gronovius ſaepius ita Livium loqui oſtendit. & ita Cicero II. ad fam. I. *A te vero bis terve ſummum, & eas perbreves accepi:* ubi videndus Victorius; Manutius vero libros ſuos omnes *ad ſummum* habere teſtatur, ut etiam omnes codices habent in Orat. pro Milone cap. v. & IX. ubi tamen Gronovii *ſummum* tuentur. ſic etiam *minimum* & *ad minimum*. de quo vide ſupr. c. 10.

Se habet natura.] *Se habet iſta natura.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat. Ald. Vidov. *ita ſe habent iſta natura.* Gryph. Colin.

Ut ſit de quo quaeratur.] Ita appellat *propoſitionem argumentationis*, propterea quod argumentationis ſummam, de qua quaeritur, explicat. forte etiam reſpexit ad oratores, qui id, de quo quaeritur, proponere ſolent, cum probare volunt. ac hujuſmodi formulam argumentandi Fab. ſubjicit: ut, *anima eſt immortalis.* TURNEB.

Et per quod probetur.] Fabius videtur per id, quod probat, duas illas complecti *propoſitiones*, quae propoſitioni, de qua quaeritur, ſubjiciuntur: ac videtur has praeceptiones ad illam potiſſimum argumentandi formam aptaſſe. Aliter autem ſentiendum, cum id, de quo quaeritur, non proponitur, ſed ſtatim ſumma argumentationis aperitur, cui *aſſumptio* ſubnectitur. IDEM

Velut ex conſenſu.] *Velut conſenſu.* Voſſ. ſec. tert. qui & *ex antecedentium.*

Ac ſecundae partis exornatio.] Plerumque *aſſumptioni* loco probationis ſubjungitur *exornatio* ſive *expolitio*, quae eſt idonea oratio ad locupletandum & augendum. alii certam quoque faciunt ſpeciem argumentationis, ex *propoſitione*, *ratione*, *rationis confirmatione*, *expolitione*: eamque appellant *collectionem*. TURN. *exornatio eſt, & eiſdem.* Ald.

Eiſdem cedere.] *Eidem.* MSS. Alm. Voſſ. pr. tert.

Cedere poſſent.] *Poſſunt* legitur rectius, quam *poſſent*; cum Fabio autem ſentit & Boëthius, qui in ſecundo Dialecticorum libro multis colligit argumentis, ratiocinationem tripartitam duntaxat eſſe. Itaque Ariſtoteli ac Theophraſto, & omnibus deinde Peripateticis placuiſſe demonſtrat. REGIUS. *poſſent.* Locat.

Sumamus autem.] *Sumamus enim.* MSS. Alm. Voſſ. pr. Ald. *ſumamus ex Cicerone.* Voſſ. ſec. Locat. Colin. eſt ex lib. II. Rhetor. cap. 34.

Conſilio reguntur.] Turbat hic Codex Alm. & idem bis repetit.

Hoc ego totum in ſua ratione.] *Cum* praepoſitio loco *in* ut reponatur, ſenſus exigit. REGIUS. *in ſua.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Loc. *in ſua ratione.* marg. Baſil.

Unum puto.] *Unum pono.* MS. Joan. Steph. marg.

In loco aliam porro.] *In loco jam porro.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat. Ald. Vidov. Obrecht.

De quo idem.] *De quo id.* Voſſ. ſec.

Quae

Quinto inducunt loco complexionem, quae aut id infert ſolum, quod ex omnibus partibus cogitur, hoc modo, *Conſilio igitur mundus adminiſtratur.* aut, unum in locum cum conduxerit breviter propoſitionem & aſſumptionem, adjungit, quid ex his conficiatur, ad hunc modum, *Quod ſi melius geruntur, quae conſilio, quam quae ſine conſilio adminiſtrantur: nihil autem omnium rerum melius, quam omnis mundus, adminiſtratur: conſilio igitur mundus adminiſtratur.* Cui parti conſentio. In tribus autem, quas fecimus, partibus non eſt forma ſemper eadem, ſed una, in qua idem concluditur, quod intenditur. *Anima immortalis eſt. Nam, quidquid ex ſeipſo movetur, immortale eſt: anima autem ex ſeipſa movetur, immortalis igitur eſt anima.* Hoc fit non ſolum in ſingulis argumentis, ſed in totis cauſſis, quae ſunt ſimplices, & in quaeſtionibus. Nam & hae primam habent propoſitionem, *Sacrilegium commiſiſti, hominem occidiſti. Non, quiſquis hominem occidit, caedis reus tenetur.* Deinde rationem. Sed haec eſt in cauſſis & quaeſtionibus longior, quam in ſingulis argumentis. Et plerumque ſum-

Quae aut id infert ſolum.] Duplex eſt in *epicheremate* concludendi ratio; altera ſimplex & directa, ut prior; altera veluti more epilogi: quae ſi ſeorſum conſideretur, efficit eam argumentationem, quam appellant *ſimplicem concluſionem*. Turneb. *quae aut id fert ſolum.* V. C. Alm. Ald. *aut infert.* Locat. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *quae autem infert.* Voſſ. ſec.

Locum cum conduxerit.] *Concluſerit.* margo Baſil. & Gryph. *locum conduxerit.* Voſſ. pr. *locum conducit.* Voſſ. tert. deinde etiam *expoſitionem* habent Voſſiani omnes. *conduxerit* vero minime loco movendum, id enim eleganter dictum. Cicer. II. de inv. I. *Crotoniatae publico de conſilio virgines in unum locum conduxerunt.* Dictys II. 19. *per praecones conductis in unum militibus*, qui paſſim ita utitur. ut & Tacitus. vid IV. an. 2. & 74. XV. 26. & ita apud Sueton. Aug. 70. male explicant quidam,

Cum primum iſtorum conduxit menſa choragum.

ſed haec obvia. Burm.

Quam quae ſine.] *Quam quae* non habet V. C. Alm. qui & hic multa inſerit eadem repetendo. *quae ſine conſilio.* Voſſ. pr.

Omnis mundus adminiſtratur.] *Omnis mundus regitur, conſilio regitur mundus adminiſtratur.* Voſſ. ſec. ſed ultima periodus *conſilio i. m. a.* deerat. Voſſ. pr. & tert.

Parti conſentio.] *Aſſentior.* marg. Baſil.

In qua idem concluditur.] Ait quoddam *epicherema* eſſe, cujus eadem ſit propoſitio & concluſio: quoddam, cujus propoſitio diverſa ſit à concluſione. Turneb.

Quod intenditur.] Haec non habent. MSS. Alm. Voſſ. pr. tert. Sich. Vaſc. Steph.

Anima immortalis.] *Immortale eſt. Anima immortalis eſt.* V. C. Alm.

Nam quicquid ex ſeipſe movetur.] Argumentatio haec eſt Platonis in Phaedone. caeterum in hoc genere *epicherematis* quaeſtio eſt *propoſitio*, reliqua, quae concluſionem praecedunt, pro *aſſumptione* habentur. Turneb.

Hoc fit non ſolum in ſingulis.] *Duplex* eſt *propoſitio:* altera enim *dubitabilis* eſt, ipſamque continet quaeſtionem: altera vero *prior eſt argumentationis pars*, quae probat. Illa igitur ſuperior non ſolum in argumentis locum habet, ſed in totis etiam cauſis, nimirum ſimplicibus, quae una propoſitione comprehendi poſſunt, non etiam conjunctis, quia non una propoſitione comprehendi poſſunt, ſed multis. *Idem.*

Et hae primam.] *Et haec.* Ald. *hae primum.* Obr.

Habent propoſitionem.] *Expoſitionem.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Par. Gryph.

Sacrilegium commiſiſti.] *Sacrilegus es, quia ſacrilegium commiſiſti.* marg. Baſil.

Hominem occidiſti.] Non habent MSS. Alm. Voſſ. omnes. Locat. Ald. Baſil.

Caedis reus tenetur.] *Caedis tenetur.* MSS. Alm. Voſſ. omnes. quod elegantius videtur. ita *furti teneri* JCtus l. 4. ff. de rei vindicat.

Et quaeſtionibus.] *Et quaeſtione.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. *&* *quaeſtionum.* Voſſ. tert.

Et plerumque ſumma complexione.] Quemadmodum antea dixit, duplicem eſſe *epicherematis* concluſionem, ita quoque ſcribit, duplicem eſſe *complexionem* in cauſa: cum praeſertim omnis cauſa con-

Ppp

ſumma complexione, vel per enumerationem, vel per brevem concluſionem teſtantur, quid effecerint. In hoc genere propoſitio dubia eſt, de hac enim quaeritur. Altera eſt complexio, non par intentioni, ſed vim habens parem. *Mors nihil ad nos. nam, quod eſt diſſolutum, ſenſu caret; quod autem ſenſu caret, nihil ad nos.* In alio genere non eadem propoſitio eſt, quae connexio. *Omnia animalia meliora ſunt, quam inanima; nihil autem melius eſt mundo, mundus igitur animal.* Hic poteſt videri de re contentio. Potuit enim ſic conſtitui ratiocinatio, *Animal eſt mundus, omnia enim animalia meliora ſunt, quam inanima.* Ceterum haec propoſitio aut confeſſa eſt, ut proxima: aut probanda, ut, *Qui beatam vitam vivere volet, philoſophetur*

contineatur *ſyllogiſmo* & *epicheremate.* Fit igitur aut per repetitionem ſuperiorum, ut in *epicheremate:* aut ſimpliciter concludendo, quod efficitur in cauſa. TURNEB.

Vel per enumerationem.] Platonis argumentatio in Axiocho. SICHARD. *vel* defuit Voſſ. pr.

Teſtantur quid effecerint.] *Qui defecerint.* V.C Alm. *teſtatur, quid effecerit.* Obr.

Altera eſt complexio.] Aliquando ita contexitur *epicherema*, ut propoſitio non videatur eſſe eadem cum concluſione, poteſtate tamen & virtute ſit eadem. id fit, quando id, de quo quaeritur, proponimus, neque argumentationem ad ultimam deducimus concluſionem, ſed in eo ſiſtimus, quod virtute ſit idem. TURNEB.

Mors nihil ad nos.] Hoc *argumentum* erat Epicuri. reprehenditur tamen à Plutarcho, quia *major propoſitio* (à qua vis argumentationis pendet) deeſt, ſcilicet, mors eſt diſſolutio corporis & animi: defenditur tamen à Gellio lib. 2. cap. 8. Eſt autem *ſorites*, id eſt, ſyllogiſmus acervalis, quando ex primo colligimus ultimum. TURNEB.

Nam quod eſt.] Haec uſque ad *in alio genere* deſunt in Voſſ. pr. tert.

In alio genere non eadem propoſitio eſt.] Alia ſpecies eſt *epicherematis*, quando id, de quo dubitatur, non proponitur. tum enim propoſitio eſt alia à concluſione. & haec vera dicitur *argumentationis propoſitio.* TURNEB.

Quae connexio.] *Quae exceſſio.* V. C. Alm.

Omnia animalia.] Haec ratio eſt Platonis & Stoïcorum, qua *mundum animal eſſe probant.* Progrediuntur etiam ulterius, ut docet Cic. *ſecundo de natura deorum*, ac docent, mundum *ſapientem eſſe, rationalem, deum.* TURNEB.

Quam inanima.] *Quam anima.* V. C. Alm. Voſſ. pr. tert.

Nihil melius eſt mundo] Apparet plane hoc, quod Rod. Agricola, homo, ut doctiſſimus, ſic & diligentiſſimus, libro Dialecticorum primo affirmat, Fabium ipſum, tametſi artificem diſſerendi ſummum, quod ad tractanda argumenta pertineat, paululum negligentem, obiter magis aliorum, quam ſuam, referre ſententiam. id quod vel hic locus indicare poterit. nam cum in propoſita ratiocinatione medium terminum & in propoſitione & aſſumptione praedicari faciat, idque ita, ut aſſumptio ſit negativa; juxta Ariſtotelis ſententiam in Analyticis nihil inferri poterat aliud, quam negativum. hic autem affirmative concluditur *mundum animal* eſſe, & per hoc haud dubium, quin improba ſit ratiocinatio. huc pertinet, quod hodie Dialecticorum vulgus tradit, concluſionem ſemper deteriori praemiſſam inhaerere. nam ſi altera harum fuerit negativa, & concluſio negabit. & ſi particulariter proponatur in altera, concluſio quoque eandem rationem imitabitur. Quamobrem, tametſi invitus, ſic mutandam eſſe cenſeo lectionem, ut aut *ſine*, vel *praeter rem* legatur. id, quod ratio ſubjuncta ſatis aperte demonſtrare videtur. *Caeterum haec praepoſitio aut confeſſa eſt, ut, qui beatam vitam vivere volet, philoſophetur, oportet: hoc enim conceditur, aut proxima probanda; ut mors nihil ad nos. caetera ſequi, niſi confirmata prima parte, non poſſunt.* MOSELLAN.

Mundus igitur animal.] Hic in Voſſ. pr. & tert. deficiebant omnia ad illa lib. VIII. cap. 3. *ex iis quae dicta ſunt.*

Hic poteſt videri de re.] Poteſt etiam conſtitui ex hoc *epicheremate* ſuperior argumentandi forma, ut initio ponatur, de quo contenditur. TURNEB. Quae ſequuntur deſunt omnia in vetuſt. exempl. uſque ad librum VIII. cap. de Ornatu, eo loco, qui eſt à nobis notatus. Unde apparet, mutila eſſe illa libris duobus VI. & VII. & dimidia fere VIII. parte. PITH.

Aut confeſſa eſt aut proxima, aut probanda] Bimembris eſt haec diviſio, quare *ut proxima* legendum eſt, non *aut.* REGIUS. *aut proxima.* Locat. *aut proxima probanda.* Ald. marg. Baſil.

Qui beatam vitam videre volet, philoſophetur, oporteat.] Haec propoſitio indiget emendatione: ſi enim

ſſetur, oportet. Non enim conceditur. Cetera ſequi, niſi confirmata prima parte, non poſſunt. Eſt & aſſumptio interim confeſſa: ut, *Omnes autem volunt beatam vitam vivere.* Interim probanda, ut illa, *Quod eſt diſſolutum, ſenſu caret*: cum, ſoluta corpore anima an ſit immortalis, vel ad tempus certum maneat, ſit in dubio. Quam aſſumptionem alii *rationem* vocant, alii *epicherema*. *Epicherema* autem nullo differt à ſyllogiſmis, niſi quod illi & plures habent ſpecies, & vera colligunt veris. Epicherematis frequentior circa credibilia eſt uſus. Nam ſi contingeret ſemper controverſa confeſſis probare, vix eſſet in hoc genere uſus oratoris. Nam quid ingenio eſt opus, ut dicas, *Bona ad me pertinent. ſolus enim ſum filius defuncti, vel ſolus heres: cum jure bonorum poſſeſſio teſtati ſecundum tabulas teſtamenti detur,*

enim *vivere* vitam, Atticos imitati, eleganter dicimus, non video cur *videre* hoc loco legendum ſit, cum praeſertim beata vita ſub oculorum ſenſum non cadat. *vivere* itaque legatur. non *videre*, & *oportet*, a expuncta. REGIUS. *videro.* Voſſ. ſec. *Oporteat.* Locat. Ald.

Non enim conceditur.] *Hoc enim concedit.* Ald. marg. Baſil.

Eſt & aſſumptio.] *Ut eſt, aſſumptio interim confeſſa eſt.* MSS. Alm. Voſſ ſec. & ita ante Regium legebatur.

Confeſſa.] *Conceſſa.* margo. Vidov.

Vitam vivere.] *Vitam videre.* V. C. Alm.

An ſit immortalis.] Plato enim *animam* exiſtimavit *immortalem*: at Stoici *mortalem* eſſe putaverunt, non tamen ſtatim cum corpore perire. itaque (ut ait Cicero) uſuram illi temporis dederunt, ut *corvis* & *cornicibus*. TURNEB.

Vel ad tempus certa.] *Certum*, pro *certa*, recte in aliis legitur exemplaribus. Haec autem Stoicorum de anima fuit opinio, ut dicerent, eam ad certum tempus circa ſepulcrum cadaveris vagari. REGIUS. *certa.* Voſſ. ſec. ſed correctum, *certum.*

Alii rationem vocant.] Vel quod in ipſa collectione, de qua diximus, rationis confirmatio, quae quidem etiam ratio eſt, aſſumptionem facit: vel quod etiam in priori ſpecie *epicherematis* ratio, quae propoſitioni ſubvertitur, *aſſumptio* vocatur. TURNEB.

Alii epicherema.] Nam Hermogeni *epicherema* eſt ratio, quae ad propoſitionem dubitabilem probandam affertur. hoc quoque modo *argumentum* eſt, non *argumentatio.* Idem. *alii rationem, alii vocant. Epicherema autem.* Voſſ. ſec.

Epicherema autem nullo.] Arbitror inter *epicherema* & *ſyllogiſmum* nihil intereſſe, niſi quod *rhetores epicherema* frequentius uſurpant & nominant, qui verſantur circa credibilia magna ex parte, *Dialectici* autem raro *epicherema* nominant, frequentius *ſyllogiſmum*, qui magis ex neceſſariis & veris argumentantur. atque inde differentiam *epicherematis* & *ſyllogiſmi* petivit Fab. à materiis, circa quas rhetores & philoſophi verſantur, alioqui concludendi genere nihil diſcrepant. ſed & Ariſtoteli ſyllogiſmus eſt neceſſarius, *demonſtratio*, ſyllogiſmus probabilis, *dialecticus* appellatus, ſyllogiſmus ſophiſticus, qui dicitur *elenchus*, ut videatur *epicherema* eſſe ſyllogiſmus dialecticus. praeterea *epicherema* fuſius eſt & largius. adjicit enim ſaepenumero propoſitionis & aſſumptionis rationes & expolitiones: atque hoc videbitur a *ſyllogiſmo* differre, cum haec in ſyllogiſmo raro ſint. *Species* autem dicit, quas dialectici *modos* & *figuras*. TURNEB.

Plures habent ſpecies.] Quas ſpecies vocat Fabius, ab aliis, praecipueque a Dialecticis, *modi* appellantur. videtur autem Fabius de ſolis demonſtrativis ſyllogiſmis ſentire, illi namque vera ſemper colligunt veris; caeterum & Dialectici ſyllogiſmi circa credibilia fere verſantur, & ſophiſtici ex iis, quae apparent credibilia, quum non ſint, componuntur. REGIUS.

Nam ſi contingeret.] Cum philoſophus certis & confeſſis ad probationem utatur, fit proinde, ut brevius complectatur *ſyllogiſmum*: at cum orator magna ex parte probabilibus utatur, rationes afferre ſolet ſuarum propoſitionum & aſſumptionum, nec tam breviter *epicherema* complectitur. TURNEB.

Controverſiam confeſſis probare.] *Controverſa confeſſis* opponuntur, quare *controverſa* legendum eſt. REGIUS. *controverſiam.* marg. Baſil.

Solus enim ſum filius.] Haec ex *hypotheſi* afferuntur in exemplum tamquam neceſſaria, ut doceat, in neceſſariis non eſſe opus ingenio oratoris, ideoque oratorem circa credibilia maxime verſari. TURNEB. *ſolus enim ſum fidelium defuncti.* V. C. Alm. *ſolus tum filius.* Voſſ. ſec.

Poſſeſſio inteſtati.] Quo nam pacto bonorum poſſeſſio inteſtati ſecundum tabulas teſtamenti, quae nullae ſunt, jure dari poteſt? *inteſtati* enim dicuntur, qui nullo condito teſtamento decedunt. ut igitur

detur, *ad me igitur pertinent?* Sed cum ipſa ratio in quaeſtionem venit, efficiendum eſt certum id, quod probaturi ſumus, quod incertum eſt: ut ſi ipſa forte intentione dicatur, *Aut filius non es, aut non es legitimus, aut non es ſolus.* Itemque, *Aut heres non es, aut juſtum teſtamentum non eſt, aut capere non potes, aut habes coheredes.* Efficiendum eſt juſtum, propter quod bona adjudicari nobis debeant. Sed tum eſt neceſſaria illa ſumma connexio, cum intervenit oratio largior. Aliquando ſufficiunt intentio ac ratio, *Silent leges inter arma, nec ſe exſpectari jubent, cum ei, qui exſpectare velit, ante injuſta poena luenda ſit, quam juſta repetenda.* Ideoque id enthymema, quod eſt ex conſequentibus, rationi ſimile dixerunt. Sed & ſingula quoque interim recte ponuntur: ut ipſum illud, *Silent leges inter arma.* Et à ratione fas eſt incipere, deinde concludere: ut ibidem, *Quod ſi duodecim tabulae nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, ſi ſe telo*

tur ſibi congruat ſenſus, vel repugnantibus exemplaribus *teſtati* legatur. REGIUS. *inteſtati.* Voſſ. ſec. Locat. Baſil. *inteſtatis.* V. C. Alm. videtur hic aliquid deeſſe, nam antea duplici uſus erat propoſitione: ſolus ſum filius, vel heres, utroque ergo caſu ſive pater teſtatus, ſive inteſtatus deceſſiſſet, ſibi bona deberi contendebat. quare legendum forte, *cum jure bonorum poſſeſſio teſtati heredi ſecundum tabulas, inteſtati filio detur, ad me igitur pertinet.* BURM.

Secundum tabulas.] Nam interdum poſſeſſio *contra tabulas* datur à praetore, cum ſcilicet teſtamento praeteriti ſunt liberi: aliquando *ſecundum tabulas*, quando ſcriptis haeredibus datur poſſeſſio. TURNEB.

Pertinent.] *Pertinet.* V. C. Alm. Obrecht.

Ipſa forte intentione.] *Ipſa fere intentione.* V. C. Alm. Ald.

Itemque.] *Itaque.* marg. Baſil.

Aut non haeres es.] Propter cacophoniam *non es haeres* legendum, ita ut verbum *es* praeponatur. REGIUS. *aut non haeres*, omiſſo *es.* V. C. Alm. *aut haeres non es.* alii.

Sed tum eſt neceſſaria.] Quando *epicherema* habet plures rationes & confirmationes, illi ſubjici debet *concluſio*, ut intelligatur, quid ſit *effectum*: cum autem rationes deſunt & expolitiones, poteſt eſſe *enthymematica argumentatio*, ut deſit concluſio. TURNEB.

Oratio largior.] *Longior.* Par. Steph. Colin. Vidov.

Ad quod ſufficiunt.] Hic ſenſus ita depravatus eſt, ut vix mihi percipi poſſit, non quin videatur ex *oratione* prima litera expungenda, ut legatur *ratio*; ſed quia ne ſic quidem explicatur ſenſus. Prima enim duo verba hujus ſenſus otioſa videntur, neque ad aliquid referuntur. Quare eorum loco *aliquando* mihi videtur reponendum; ut legatur, *aliquando ſufficiunt intentio & ratio.* Hujus autem regulae exemplum ſubjicitur, ex quo aperte percipitur, ſic omnino eſſe legendum, ut dixi. Cum enim brevior ratio intervenit, connexione eſt ſuſpendendum. Id quod ſit in illa Ciceronis pro Milone argumentatione, *ſilent enim leges inter arma.* REGIUS. *ad aliquid ſufficiunt.* Ald. *ad quod ſufficiunt.* Voſſ. ſec. Locat. marg. Baſil.

Silent leges.] *Silen ēm.* V. C. Alm. *ſilent enim.* Locat. Ald. Baſil. & ita Cicer. pro Milone cap. 4.

Nec ſe exſpectari jubent.] *Neceſſe eſt excepta rei jubent quum & quis exſpectare velint ante.* V. C. Alm.

Exſpectare velit.] *Exſpectari.* Ald.

Rationi ſimile dixerunt.] *Enthymema* à conſequentibus ſimile eſt *aetiologiae*, quae propoſitionis reddit rationem: *enthymema* enim illud propoſitionem habet, conjunctamque ei protinus probationem, non item enthymema à repugnantibus, quod duntaxat conſtat oppoſitione contrariorum. TURNEB. *rationis ſimile.* V. C. Alm.

Sed & ſingula quae interim.] *Quoque*, loco illius *quae* relativi, videtur eſſe legendum. REGIUS. *ſed & ſingula interimque recte.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Singula.] Autait Fabius, aliquando ſingularem & unicam poni partem, ut ſi quaeratur, *an latronem interficere oporteat:* an auxilium legum expectare, ſimpliciter dicas, *ſilent leges inter arma:* aut ſignificat, ſingula ita poni, ut ſit interdum propoſitio cum ratione: interdum ratio cum concluſione: interdum propoſitio, ratio, & concluſio. TURN.

Concludere, ut ibidem.] *Concludere ibidem.* Voſſ. ſec. Locat. *concludere, ut idem* (ut reponi juſſit Regius) Ald. margo Baſil. & Vidov. eſt vero ex Cic. pro Mil. cap. 3.

Quod ſi.] *Si.* Ald.

Furem

Digitized by Google

telo defenderet, interfici impune voluerunt: quis eſt, qui, quoquo modo quis interfectus ſit, puniendum putet? Variat autem hic adhuc, & rurſus rationem tertio loco ponit, *cum videat, aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus.* Prioris autem partis duxit ordinem: *Inſidiatori autem & latroni quae poteſt inferri injuſta nex?* haec intentio. *Quid comitatus noſtri, quid gladii volunt?* haec ratio. *Quos habere certe non liceret: ſi uti illis nullo pacto liceret.* haec ex intentione & ratione connexio. Huic generi probationis tribus occurritur modis, id eſt, per omnes partes. Aut enim expugnatur intentio, aut aſſumptio, aut concluſio, nonnumquam omnia: ſed haec omnia tria ſunt. Intentio expugnatur, *Jure occidi eum, qui inſidiatus ſit.* Nam prima ſtatim pro Milone quaeſtio eſt, *an ſit ei fas lucem intueri, qui à ſe hominem necatum eſſe fateatur.* Expugnatur aſſumptio omnibus iis, quae de refutatione diximus. Et ratio quidem nonnumquam eſt vera, cum ejus propoſitio vera non ſit. Interim verae propoſitionis falſa ratio eſt. *Virtus bonum eſt*, verum eſt. ſi quis rationem ſubjiciat, *quod ea locupletes faciat*, verae intentionis falſa ſit ratio. Connexio aut vera negatur, cum aliud colligit, quam id, quod ex prioribus conficitur: aut nihil ad quaeſtionem dicitur pertinere. Non eſt vera, ſic, *Inſidiator jure occiditur. nam qui curavit, ut vim afferat ut hoſtis, debet etiam ut hoſtis repelli. recte igitur Clodius, ut hoſtis, occiſus eſt.* Non utique. Nondum enim Clodium inſidiatorem oſtendimus: ſed ſit vera connexio, *Recte igitur inſidiator, ut hoſtis, occiditur.* Nihil

Furem quoquo modo.] *Furem quo modo.* V. C. Alm.

Defenderet.] Ita omnes codices apud Ciceronem. alii *defenderit.*

Quis eſt, qui quoquo modo.] *Quis, qui voluerit quoquo modo.* V. C. Alm.

Variat autem.] *Varia autem.* V. C. Alm. & mox *tertio loco poſſunt. variant* & *ponunt*, & *videant.* Voſſ. ſec.

Ad occidendum hominem.] Deſunt V. C. Alm. & Locat. Ald. Baſil. Gryph.

Priori autem partis.] Hic ſenſus, praeterquam quod *prioris* legendum eſt, mihi depravatus videtur, nec, quid ſibi velit, ſatis percipitur. REGIUS. Duplex eſſe poteſt ſenſus: nam aut ſignificat, Ciceronem dixiſſe ordinem prioris argumenti, & incepiſſe à propoſitione; aut ſignificat, illam argumentationem proximam produxiſſe, & alia argumentatione firmaſſe. TURNEB. *prioris ũ partem.* V. C. Alm. *priori autem.* Locat.

Injuſta nex.] *Injuſta ex hoc intentio.* V. C. Alm. *juſta nex.* marg. Baſil. *injuſta nex, nec intentio.* Voſſ. ſec.

Quid gladii.] *Quid clari viri volunt.* V. C. Alm. mar. Baſil.

Certe non.] *Circa te.* marg. Baſil.

Si uti illis.] *Si utilis.* V. C. Alm. *ullo pacto* etiam Voſſ. ſec.

Haec eſt intentione.] *Ex*, loco *eſt* verbi, legendum eſſe certum eſt. REGIUS.

Aut enim expugnatur intentio.] *Intentio* ſolvitur tribus ſtatibus, aliiſque rationibus, de quibus egit in refutatione. Hermogenes ait, eam ſolvi *enſtaſi* & *antiparaſtaſi.* TURNEB.

Sed haec omnia tria ſunt.] *Sed omnia haec tria ſunt.* Voſſ. ſec. Locatel. Ald. Baſil. Gryph. Obrecht.

Cum ejus propoſitio.] *Cum eis ut.* V. C. Alm. *cum & praepoſitio.* Voſſ. ſec.

Verae intentionis.] *Verae praepoſitionis.* Voſſ. ſec. pro *propoſitionis.*

Connexio autem vera.] *Aut*, non *autem*, legendum eſſe patet. REGIUS. *autem.* Locat. Gryph. marg. Baſil. *quod neſcio aut.* V. C. Alm.

Conficitur.] *Afficitur.* V. C. Alm. unde Francius legebat *Efficitur. conficietur.* mar. Baſil.

Nihil ad nos. Nondum enim Clodius inſidiator apparet. Sed ut poteſt eſſe vera intentio & ratio, & tamen falſa connexio: ita, ſi illa vera ſunt, numquam eſt falſa connexio. *Enthymema* ab aliis oratorius ſyllogiſmus, ab aliis pars dicitur ſyllogiſmi, propterea quod ſyllogiſmus utique concluſionem & propoſitionem habet, & per omnes partes efficit, quod propoſuit: enthymema tantum intenta intelligi contentum ſit. Syllogiſmus talis, *Solum bonum virtus: nam id demum bonum eſt, quo nemo male uti poteſt. virtute nemo male uti poteſt. bonum eſt ergo virtus.* Enthymema ex conſequentibus, *Bonum eſt virtus, qua nemo male uti poteſt.* Et contra, *Non eſt bonum pecunia: non enim bonum, quo quiſquam male uti poteſt: pecunia poteſt quis male uti: non igitur bonum eſt pecunia.* Enthymema ex pugnantibus, *An bonum eſt pecunia, qua quiſque poteſt male uti? Si pecunia, quae eſt in argento ſignato, argentum eſt: qui argentum omne legavit, & pecuniam, quae eſt in argento ſignato, legavit. Argentum autem omne legavit, igitur & pecuniam, quae eſt in argento, legavit.* Habebit formam ſyllogiſmi. Oratori ſatis eſt dicere, *Cum argentum legaverit omne, pecuniam quoque legavit, quae eſt in argento.* Peregiſſe mihi videor ſacra tradentium

Sed ut poteſt eſſe vera intentio & ratio &c.] Niſi hic quoque locus ab imperitorum aliquo eſt depravatus, ab Ariſtotele diſſentit Fabius, minuſque vera ſunt, quae tradit Ariſtoteles: nam in ſecundo priorum Analyticorum libro demonſtrat, ex veris propoſitionibus falſam nullo pacto colligi poſſe concluſionem; ex falſis autem interdum veram poſſe cogi. his vero contraria a Fabio praecipiuntur, niſi, ut dixi, fortaſſe ſint perverſa. Quod ſi eſſet, facile hoc praeceptum hoc modo corrigeretur. *ſed ut poteſt eſſe vera connexio, & tamen falſa intentio & ratio? itaque ſi illa vera ſunt, numquam eſt falſa connexio.* ſic enim & vera praecipiet, nec ſummis viris Fabius videbitur repugnare. Regius. Ariſtoteles 1. reſolutor. cap. 22. & 24. probat manifeſtiſſime, recte argumentandi forma ſervata, in omni figura ex falſis quidem datis poſſe colligi verum: at ex veris non niſi verum. quare ſubolet mihi certe mendum in verbis Fabii, & in priore parte legendum *falſa intentio*, & poſtea *vera connexio*, in hunc modum. *ſed ut ipſa eſſe falſa, ſi illa vera ſunt, nunquam eſt falſa connexio.* Mosell. Aldus inverſo ordine ſic legit: *ſed ut poteſt vera eſſe intentio & ratio, & tamen falſa connexio, ita ſi illa falſa ſunt, numquam eſt vera connexio*, ſed exemplar vetus cum noſtro congruit. Sichard. Praeceptum hoc eſt ductum ex prioribus analyticis Ariſt. nam ex propoſitionibus falſis in recta argumentatione verum ſequi poteſt, numquam tamen ex veris falſum. Turneb. *ſed ut poteſt eſſe vera intentio & ratio, & tamen falſa connexio, ita, ſi illa falſa ſunt, numquam eſt vera connexio.* MSS. Bodl. Bal. Alm. Voſſ. ſec. Andr. Ven. Sich. Par. Obrecht.

Oratoribus ſyllogiſmus.] *Oratorius*, quamvis exemplaria non adſtipulantur, legendum eſſe patet. Regius. Propterea, quod oratores ſaepenumero & crebrius *enthymemate* utuntur, quam *epicheremate*, omiſſa nimirum aliqua perfectae argumentationis parte: maximeque à repugnantibus & conſequentibus. nam philoſophi *ſyllogiſmo* integro utuntur. Turneb. *oratoribus ſyllogiſmi.* V. C. Alm.

Intentum intelligi.] *Intentu.* Locat. Ald. *intenta.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Obr.

Quo nemo male uti.] *Malus.* Voſſ. ſec.

Virtute nemo male uti poteſt.] Haec deſunt in V. C. Alm.

Enthymema ex pugnantibus.] Deſunt Voſſ. ſec.

Si pecunia.] Superiora exempla erant *ſyllogiſmorum* & *enthymematum categoricorum.* hoc exemplum *ſyllogiſmi* eſt, & *enthymematis hypothetici.* Turneb.

Habebit formam.] *Habeat.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Peregiſſe mihi videor.] Hac libri peroratione quaedam tradit praecepta vice commonitionis, quae pertineant ad *argumentorum uſum:* atque hic locus pertinet ad *conſilium* & *judicium*, quibus de rebus agit Fab. in fine lib. 6. hic igitur docet, aliter argumentari debere *dialecticum*, aliter *oratorem.* Idem.

tium artes, ſed conſilio locus ſupereſt. Namque ego ut in oratione ſyllogiſmo quidem aliquando uti nefas non duco, ita conſtare totam, aut certe confertam eſſe aggreſſionum & enthymematum ſtipatione minime velim. Dialogis enim & dialecticis diſputationibus erit ſimilior, quam noſtri operis actionibus, quae quidem inter ſe plurimum differunt. Namque illi homines docti, & inter doctos verum quaerentes, minutius & ſcrupuloſius ſcrutantur omnia, & ad liquidum confeſſumque perducunt: ut qui ſibi & inveniendi & judicandi vindicent partes, quarum alteram τοπικὴν, alteram κριτικὴν vocant. Nobis ad aliorum judicia componenda eſt oratio, & ſaepius apud omnino imperitos, atque aliarum certe ignaros literarum loquendum eſt: quos niſi & delectatione allicimus, & viribus trahimus, & nonnumquam turbamus affectibus: ipſa, quae juſta ac vera ſunt, tenere non poſſumus. Locuples & ſpecioſa vult eſſe eloquentia: quorum nihil conſequetur, ſi concluſionibus certis & crebris, & in unam prope formam cadentibus conciſa, & contemptum ex humilitate, & odium ex quadam ſervitute, & ex copia ſatietatem, & ex amplitudine faſtidium tulerit. Feratur igitur non ſemitis, ſed campis: non uti fontes anguſtis fiſtulis colliguntur, ſed ut latiſſimi amnes totis vallibus fluat, ac ſibi viam,

Idem. Conſule ſi placet Iſ. Caſauboni Comment. ad Perſii prolog pag. 18. 19. Pareus. Adde, quae de *ſacris* Poëtarum Paſſeratius & Broekhutius ad Propert. lib. III. I. I. adnotarunt. Vallenſis vero liber & Voſſ. ſec. habebant *ſacras tradentium artes.*

In oratione.] *Sine ratione.* Voſſ. ſec.

Nefas duco.] Senſus integritas deſiderat, ut legatur *non duco.* Regius. *nefas duco.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Confertam eſſe aggreſſione ex enthymematum.] Mihi legendum eſſe videtur *aggreſſionum*, hoc eſt, *Epicherematum.* Epicherema namque *aggreſſio* interpretatur. praeterea *&* copula, loco *ex* praepoſitionis, eſt reponenda. Regius. *confertam eſſe aggreſſionem ex enthymematum ſtipatione.* Voſſ. ſec.

Noſtri operis.] Opus oratoris vocat *orationem*, non quamlibet, ſed *continentem* & *perpetuam.* quamquam nonnunquam orator utitur *altercatione* poſt orationem perpetuam: quae, ſi multitudinem habuerit argumentorum & conſtipationem, nihil peccaverit. Turneb.

Illi homines docti.] Rollinus malebat *illic.*

Τοπικὴν.] *Topice* dicitur ea pars dialectices, quae propoſitis certis locis methodum docet argumenta inveniendi. *Critice* vero, quae argumenta ipſa in certas argumentationum formas redigit, ut nunquam aberremus, & propoſitum conficiamus & colligamus. Turneb.

Aliarum certe.] *Illarum.* V. C. Alm.

Quos niſi & delectatione.] *Dialectici argumentatio* ſimpliciter docet, non item *orator*, cum argumentatur. quare argumenta non debet conſtipare, ut *dialecticus*, ſed illis admiſcere delectationem & affectum, ſaepenumero vero contentionem. Turneb.

Allicimus.] *Alligemus.* V. C. Alm.

Locuples & ſpecioſa vult eſſe, &c.] Quod multis oſtendit Melchior Junius Method. Eloquentiae. pag. 179. Pareus.

Ex quadam ſervitute.] *Severitate.* Ald. marg. Baſil.

Feratur igitur.] *Feratur ergo non ſementis, ſed campis, non uti & fontes.* V. C. Alm.

Ut latiſſimi amnes.] Jan. Gebhard. Crepund. libr. 3. cap. 4. pag. 113. Nemo (inquit) neget haec ſana eſſe, lucida, elegantia, atque ipſo Fabii nitore digna. At MS. Palat. ſagaciter quaſi ſplenium hujus obducti vitii removit. Melius non dubitem eſſe: *beatiſſimi amnes.* Admittitur noſtrae emendationi Iſidor. Orig. lib. 10. Qui *beatum*, quaſi *bene auctum*, vult eſſe dictum. ſtabilimentum habe ab ipſo Fabio libr. 10. cap. 1. *Nec vero, quod in quoque optimum fuit, ſtudio conſecutus eſt tantum, ſed plurimas vel potius omnes ex ſe ipſo virtutes extulit immortalis ingenii beatiſſima ubertate. Non enim pluvias (ut ait Pindarus) aquas colligit, ſed vivo gurgite exundat.* Callimachus hymno in Apollinem, verſ. 108.

Ἀσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος.

Clau-

viam, ſi quando non acceperit, faciat. Nam quid miſerius legem illam, velut praeformatas infantibus literas, perſequentibus, &, ut Graeci dicere ſolent, *quem mater amictum dedit, ſolicite cuſtodientibus*? Propoſitio ac concluſio ex conſequentibus & repugnantibus, non inſpiret, non augeat, non mille figuris variet ac verſet: ut ea naſci, & ipſa provenire natura, non manu facta, & arte ſuſcepta, magiſtrum fateri ubique videantur? Quis umquam ſic dicit Orator? Nonne

Claudianus Panegyrico in Conſul. Mallii Theodori verſ. 231.

Lene fluit NILUS, ſed cunctis amnibus extat
Utilior, nullas confeſſus murmure vires.
Acrior ac rapidus tacitus praetermeat ingens
Danubius ripas: eadem clementia ſaevi
Gurgitis immenſum deduxit in oſtia Gangem.

Pareus. *beatiſſimi amnes totis vallibus pluant*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. quamvis flumina etiam *pluere*, dicantur, de quibus plura Heinſius ad Ovid. 1. Met. 572. retineo tamen hic *fluant*, quod *vallibus* melius convenit, de quibus ad eumdem Naſonem lib. 11. Metam. 256. agendum nobis erit. illi vero *beati* amnes minime placent: praeceſſit enim *anguſtis fiſtulis*: componi autem cum his Horatii illa de Pindaro poſſunt. lib. IV. od. 2.

Monte decurrens, velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet, immenſuſque ruit profundo
Pindarus ore. Burman.

Nam quid.] Praecipit Fabius lib. primo, ut literae inſculperentur tabellae, quo facilius illos ductus literarum & quaſi ſulcos manus pueri ſequeretur, nec aberraret. Idem quoque faciendum ſuadet Plato in *graphide*, id eſt, in graphiaria tabella. Turneb.

Lege miſerius.] *Quid miſerius illam legem v. p. inf. l. perſequentibus*, & mox *cuſtodientibus*. Vallae liber. Gryph. Vidov.

Perſequentium.] *Preſequentium.* V. C. Alm. marg. Baſil.

Ut Graeci dicere.] *Ut Gracchi.* V. C. Alm.

Quem mater amictum &c.] Proverbium eſt de his, qui ab imbuta ſemel opinione deduci non poſſunt, ſed qui accepta ſemel auditaque, qualiacumque ſint, mordicus retinent. Turneb.

Propoſitio ac concluſio ex conſequentibus pugnantibus.] Hic locus ita depravatus eſt, ut nec ſenſus percipiatur ullus, nec facile corrigi poſſit. Regius. *ex conſequentibus propugnantibus*. V. C. Alm. Locat. *ex conſequentibus pugnantibus*. Ald. *ex conſequentibus & repugnantibus*. Baſil. Gryph. Colin. Obr. Oxon. *ex ſequentibus pugnantibus*. Voſſ. ſec. corruptum hunc locum, & quaedam verba intercidiſſe mihi perſuadeo: nullum enim ſenſum ex illis percipio. puto autem a quodam gloſſatore illa verba *propoſitio ac concluſio ex conſequentibus & pugnantibus* adſcripta fuiſſe margini, ut explicaret *legem illam*, quam ſcilicet Rhetores ferunt, & quae duplex eſt Enthymematis diviſio initio hujus capitis tradita. ideoque ex indicio Vallae libri omnia unico contextu ita legenda: *nam quid miſerius legem illam*, (ſcilicet quam de Enthymemate ferunt Rhetores) *velut praeformatas infantibus literas perſequentibus, &, ut Graeci dicere ſolent, quem mater amictum dedit, ſolicite cuſtodientibus. Quis non, inſpiret, non augeat?* &c. ita optime cohaerebunt omnia. Vulgo legitur, *Nam quid illa miſerius*, vel *miſerius illa lege, velut p. i. l. preſequentium*, vel *perſequentium, & u. G. d. ſ. q. m. a. d ſ. cuſtodientium. inſpiret* vero eleganter dictum, ut lib. 11. cap. 5. *Quam ſubtilis & crebra argumentatio quibus viribus inſpiret, qua jucunditate permulceat.* Burmannus.

Non manufacta.] *Non manufactum & arte ſuſpecta magiſtrum fateri.* V. C. Alm. ex quibus illud *ſuſpecta* quod & Voſſ. ſec. habet, non negligendum puto, nam, quid *ſuſcepta arte* notet, non facile divinaveris; niſi capiatur accuſativo caſu, quae ſuſcepta ſunt, vel accepta per artem. ſed *ſuſpecta* magis arridet, quia & mox *ſuſpectam argumentationem* vocabit, & ſaepe alibi. & praecipue lib. 11. cap. 5. artem eſſe illam ſolam, quae latet, & non niſi ab artifice intelligi poteſt, docet. quare curare debet orator, ne populus, ad quem verba facit, ſuſpectam habeat artem, ſi aperte per enthymemata ſemper concludat. ſed oratio debet ex natura ipſa naſci, non manu, id eſt artificio, facta videri: quare legendum puto, *ut ea naſci, & ipſa provenire natura, neu manu facta, aut arte ſuſpecta, magiſtrum fateri ubique videantur. manu* & *arte facta* vero opponi iis, quae ſponte & ipſa natura proveniunt, notum eſt, metaphora a re ruſtica deducta. Juſtin. XXIV. 6. *ita templum, & civitatem non muri, ſed praecipitia, nec manu facta, ſed naturalia praeſidia defendunt.* idem lib. XII. 7. *tunc ad ſpectaculum ſacri mentis duxit exercitum, naturalibus bonis vite hederaque non aliter veſtiti, quam ſi manu cultus, colentiumque induſtria exornatus eſſet.* ita *manu conſita nemora*. Curt. VII. 2. & Cicer. pro Marcell. 4. *nihil eſt opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat & conſumat vetuſtas.* vide Bernard. ad Stat. 1. Theb. 178. Burmannus.

Sic dixit orator.] *Sic vixit.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Pau-

ne apud ipſum Demoſthenem pauciſſima hujuſmodi reperiuntur? Quae apprehenſa Graeci magis (nam hoc ſolum nobis pejus faciunt) in catenas ligant, &. inexplicabili ſerie connectunt, & indubitata colligunt, & probant confeſſa, & ſe antiquis per hoc ſimiles vocant. Deinde interrogati numquam reſpondebunt, quem imitentur. Sed de figuris alio loco. Nunc illud adjiciendum, ne iis quidem conſentire me, qui ſemper argumenta ſermone puro & dilucido & diſtincto, ceterum minime lato ornatoque putant eſſe dicenda. Namque ea diſtincta quidem ac perſpicua debere eſſe conſiteor: in rebus vero minoribus etiam ſermone ac verbis quam maxime propriis, & ex uſu. At ſi major erit materia, nullum ornatum his, qui modo non obſcuret, ſubtrahendum puto. Nam & ſaepe plurimum lucis affert illa tranſlatio, cum etiam ipſi juriſconſulti, quorum ſummus circa verborum proprietatem labor eſt, *litus* eſſe audeant dicere, qua fluctus eludit. Quoque quid natura magis aſperum, hoc pluribus condiendum eſt voluptatibus: & nimis ſuſpecta argumentatio, diſſimulatione: & multum ad

Pauciſſima hujus viri vel artis.] Sic quidem legitur cum maximo Fabii dedecore: cui adeo ineptae locutiones adſcribuntur. Quis enim, vel inſulſus, tali uteretur oratione? Profecto nemo, niſi ruſticus planeque imperitus. Et illi quidem genitivi *viri vel artis* ab ſenſu Fabiique elegantia reſpuuntur. ac forſam emendate legeretur hoc pacto, *pauciſſima hujuſmodi.* illae utique duae dictiones *vel artis*, de margine in contextum videntur eſſe tranſlatae. aliquis enim, cum videret illum genitivum *viri* minus ſenſui convenire, in margine & commodo ſuo ſcripſit, *vel artis.* Regius. *hujus viri vel artis.* V. C. Alm. *hujus juris vel artis.* Vallae lib. Voſſ. ſec. marg. Baſil.

Nobis pejus non faciunt.] Illud *non* negandi adverbium mihi videtur eſſe expungendum; Graecos enim quoſdam reprehendit Fabius, qui aggreſſionum & Enthymematum ſtipatione ſuas orationes repleant, quibuſdam Demoſthenis orationibus innitentes. Regius. *non faciunt.* Locat. *nos pejus faciunt.* V. C. Alm.

In catenas ligant.] Reprehendit *rhetores Graecos ſophiſtas*, oratoreſque ſui temporis, qui ex imitatione prava Demoſthenis, argumenta conſtipabant & conſerciebant. Turneb.

Per hoc ſimiles.] *Per haec.* Voſſ. ſec.

Nunquam reſpondebunt.] Qui ſi reſponderent ſe imitari aliquem ex veteribus, ridiculi eſſent ex diſſimilitudine orationis. Turneb.

Conſentire me.] *Me* non habet V. C. Alm.

Minime lato.] *Laeto.* Argent. Obrechti codex: quod minime diſplicet.

At ſi major.] Elocutio argumentorum temperanda eſt ex genere materiae. nam ſi *gravior erit* cauſa, elocutio eſſe debebit ornatior & amplior: *ſi minor*, purior & ſimplicior. Turneb.

Etiam ipſi juriſc.] *Ipſi* non habet Voſſ. ſec.

Qua fluctus alludit.] Hoc quoque de Ciceronis Topicis cap. 7. ſumptum videtur. Regius. Scribe *alludit:* h. e. ludendo procedit: ut ſit quidam undarum ludus & fluctuum. Et ſic recte etiam legitur in Gryphiano exemplari, edito Lugduni, 1540. Cicero Topicis: *Aquilius definiebat littus eſſe, qua fluctus alluderet.* Lege Joh. Paſſeratii Praelection. in Propert. lib. 3. eleg. 18. Pareus. Cl. Janus Douza ad Catulli praecidan. cap. 9. ad haec Quinctiliani verba propria manu adſcripſit, fortaſſe legendum eſt *elidit.* Carolus Steph. Diction. Gallico dicit, *illiditur fluctus* ex Quinctiliano, ubi fortaſſis hunc indicat locum. Almelov. *eludit.* Steph. Oxon. Obrecht. *quam fluctus eludit.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. *quod fluctus elidit.* Vall. lib. marg. Vidov. *alluit* vel *alludit.* marg. Baſil. *alluit* vel *eludit.* marg. Steph. *qua fluctus alludit.* Ven. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Gryph. Colin. Vidov. vide Coler. Parerg. cap. v.

Qua fluctus eludit.] Haec definitio eſt Aquilii juriſconſulti, poniturque à Cicerone *in Topicis.* Juſtinianus *in titulo de rerum diviſione* paulo aliter definivit: ait enim littus eſſe, quatenus maximus hybernus fluctus excurrit. Turneb.

Quoque quid natura.] *Quoque quid eſt natura.* Voſſ. ſec.

Condiendum.] *Condicendum.* V. C. Alm.

Et nimis ſuſpecta.] *Diſſimulatio* locum habet inter figuras, ut ſequentibus libris docebit. hanc igitur

Digitized by Google

ad fidem adjuvat audientis voluptas. Niſi forte exiſtimamus Ciceronem male in hac ipſa argumentatione dixiſſe, *ſilere leges inter arma*, & *gladium nobis interim ab ipſis porrigi legibus*. His tamen habendus modus, ut ſint ornamento, non impedimento.

tur figuratam rationem argumentandi utilem eſſe ait. Poteſt & alter eſſe ſenſus, ut *diſſimulationem* appellet orationem remiſſam & diſſimulatam: de qua egit *l.* 4. *in exordio.* Turneb. *&* *minus ſuſpecta.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. forte, *ut nimis ſuſpecta argumentatio diſſimulatione.*

Haec male ipſa argumentatione.] *In* praepoſitio adſcribenda videtur, ut *ipſa in argumentatione* legatur. Regius. *male hac ipſa.* V. C. Alm. *hac male ipſa.* Voſſ. ſec. Locat.

His tamen habendus modus.] *His tamen adjectis modis.* Andr. marg. Sich. Baſil. *his tamen habendus iſtis modis.* V. C. Alm. forte *his tamen habendus* (vel *adhibendus*) *juſtus modus.*

M. FAB.

M. FAB. QUINCTILIANI DE INSTITUTIONE ORATORIA

LIBER SEXTUS.

PROOEMIUM.

In quo de fortuna ſua queritur,

Haec, Marcelle Victori, ex tua voluntate maxime ingreſſus, tum ſi qua ex nobis ad juvenes bonos pervenire poſſet utilitas, noviſſime pene & neceſſitate quadam officii delegati mihi, ſedulo laborabam, reſpiciens tamen illam curam meae voluptatis, qui filio, cujus eminens ingenium ſolicitam quoque parentis diligentiam merebatur, hanc optimam partem relicturus haereditatis videbar: ut ſi me, quod aequum & optabile fuit, fata intercepiſſent, praeceptore tamen patre

Idoneo loco conqueſtionem ponit calamitatis ſuae. eſt ſiquidem hoc libro potiſſimum *de affectibus* acturus. Prooemium igitur continet *Fabii conqueſtionem*, quod orbatus ſit duobus liberis & uxore, eſtque totum *patheticum*. Turneb.

De fortuna ſua queritur.] *Conqueſtio de fortuna ſua continetur.* Ald.

Marcelle Victori.] *Marcelle* deeſt V. C. Alm.

De ſua voluntate.] Sane quam accommodatam praefationem huic volumini Fabius praeponit. Tractaturus enim de peroratione, in qua potiſſimum moventur affectus, ſe maximo tum uxoris, tum filiorum morte oppreſſum maerore oſtendit. Itaque flens de fortuna ſua conqueritur, ut lector quoque ab humanitate non alienus lachrymas emittere cogatur. Compoſitione enim maxime accommodata, hoc eſt, commatica atque diſſoluta utitur. Caeterum tot mendis hic prologus ſcatet, ut lachrymis ipſum Fabium corrupiſſe videri poſſit; id vero facile ex prima periodo, quatuor depravationibus infecta, percipi poteſt: nam primum *ſua*, pro *tua* legitur. deinde *quae* pro *qua* aut *quod*, ut in quibuſdam ſcriptum eſt exemplaribus, utroque autem ratio ſignificatur, quae propoſitioni ſubjicitur. Tum *a* praepoſitio videtur adſcribenda, ut *a parentibus* legatur. *praeceptore* praeterea legendum eſſe, ne admonendi quidem ſumus. Regius. Raphael ſubobſcurum hoc principium videtur reddere obſcurius, cum non repetat, ut ſolet, verba, inde dubium relinquit, ubi illud *ſua* pro *tua*, & illud *quae* pro *qua* aut *quod*, & cui *a* praepoſitionem praeponat: nam ubi ipſius impreſſio habet, *quae filio*, Vallenſis codex habet *qui filio*, & ubi illa *a parentibus*, hic *parentis*, & meo quidem judicio melius. Aſcensius. *de tua.* Locat.

Tum ſi qua.] *Tum* deeſt Voſſ. ſec.

Et neceſſitate.] *Etiam neceſſitate.* V. C. Alm.

Officii delegati.] Quia Domitianus Imperator Quintiliano commiſerat curam nepotum ſororis ſuae, quemadmodum dixit Fab. l. 4. haec igitur propoſitio complectitur *cauſas*, quibus eſt adductus, ut *de inſtitutione oratoria* inſcriberet. Turneb.

Qui filio.] *Quod filio.* Ald. Baſil. *quae filio.* Locat.

Quod aequum.] *Quod per aequum.* Voſſ. ſec.

Digitized by Google

patre uteretur. At me fortuna id agentem diebus ac noctibus, feſtinantemque metu meae mortalitatis, ita ſubito proſtravit, ut laboris mei fructus ad neminem minus, quam ad me, pertineret. Illum enim, de quo ſumma conceperam, & in quo ſpem unicam ſenectutis meae reponebam, repetito vulnere orbitatis amiſi. Quid nunc agam? aut quem ultra eſſe uſum mei, diis reprobantibus, credam? Nam ita forte accidit, ut eum quoque librum, quem *de cauſſis corruptae eloquentiae* emiſi, jam ſcribere aggreſſus, ſimili ictu ferirer. Tunc igitur optimum fuit, infauſtum opus, & quidquid hoc eſt in me infelicium literarum, ſuper immaturum funus conſumpturis viſcera mea flammis injicere, neque hanc impiam vivacitatem novis inſuper curis fatigare. Quis enim mihi bonus parens ignoſcat, ſi ſtudere amplius poſſum? ac non oderit hanc animi mei firmitatem, ſi quis in me eſt alius uſus vocis,

At me fortuna.] *Antitheſis* eſt, quae habet amplificationem calamitatis ex fruſtratione finis. TURNEBUS.

Senectutis meae.] *Meae* non habent MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Vaſc. Steph.

Repetito vulnere.] Nam prius filiolum quinquennem amiſerat, deinde amiſit Quintilianum decennem. TURNEB. *recentino.* marg. Baſil.

Orbitatis.] Alludit Fabius ad Etymologiam: ſiquidem oculi ob rotunditatem *orbes* dicuntur; unde quia liberos noſtros non minus quam oculos ipſos amamus, qui liberis ſpoliantur per ἀντίφρασιν orbi dicuntur, quaſi oculis capti. porro Fabius hic per *lumen* oculum intelligit. MOSELL. ſed tu vide Voſſii Etymolog. in *orbus.*

Amiſi.] *Amiſſi.* V. C. Alm.

Quid nunc agam?] Explicata orbitate affectus movet, atque ex calamitatis occaſione indignam comminiſcitur & confingit cauſam. nam exiſtimat opera ſua mortem attuliſſe liberis, quod eo tempore, quo ſcribebat, perierint. TURNEBNS.

Diis reprobantibus.] *Repugnantibus.* Vallae liber & Voſſ. ſec.

Ita accidit.] *Forte* in quibuſdam exemplaribus recte mihi adſcriptum videtur, hoc modo. *Nam ita forte accidit.* *Emiſi* quoque loco illius *amiſi* legendum eſſe patet. REGIUS. *ita accidit* & *amiſi.* Locat. *omiſi.* marg. Baſil.

Nunc igitur.] *Tunc* ut legatur, aperte praeteriti temporis verbum oſtendit. REGIUS. *nunc.* V. C. Alm. Locat. marg. Baſil. *nunc.* Voſſ. ſec. *nunc* defendit Aſcenſius, quia ſaepe notat tempus quod tunc praeſens erat, & nos quoque pluribus ad Ovid. Ep. XVIII. 95. probabimus; hic tamen *tunc* retinemus. BURM.

Conſumpturus.] *Conſumpturis* legendum eſt, ut *flammis* cohaereat. REGIUS. *conſumpturus.* Voſſ. ſec. ſed Regius recte. viſcera enim ſunt liberi. Ovid. VIII. Met. 478.

Rogus iſte cremet mea viſcera, dixit.

& Albinovanus Elegia in Druſum 264.

Iſte rogus miſerae viſcera matris habet.

& iterum Naſo Ep. XI. 89.

Cum mea me coram ſilvas inimicus in altas
Viſtera montanis ferret edenda lupis.

vide Barth. ad Statii lib. V. Silv. V. verſ. 9. BURMANNUS.

Impiam vivacitatem.] Rollinus, licet agnoſcat hic ſumi pro longiori vita, tamen etiam pro acri & vivido ingenio accipi poſſe credit; ſed quid quaeſo tunc epithetum *impia* notaret. neque etiam locus lib. II. cap. 7. ubi diſcipuli *paullo vivaciores* dicuntur, huc facit. ibi enim ita vocari, & qui majores natu, ſibi imperari aegre ferunt, & objurgari nolunt, poſſunt, & etiam in quibus integer ſanguis & robore ſolido ſtant vires, ut Virgilius ait. & ita non nego omnia *vivacia* poſſe dici, in quibus naturalis vigor quidam ineſt, ut ita herbae *vivaces* dicuntur, ſed eo ſenſu ut Galli hominem alacrem, *vif* dicunt, Latine ſumi non puto, neque tam ad ingenium, quam corporis vigorem referri credo. certe hoc loco de aetate diutius protracta manifeſte ſumitur, quam *impiam* vocat, quia filio ſupervivere ſuſtinuerat. BURM.

Quis enim.] Confirmat quod nuper dixit, ab aliorum judicio, indeque ducit affectum: ac demum ut Epicureus *negat dei providentia mundum gubernari*, alioqui enim non eſſet orbatus liberis. TURNEB.

Hanc animi mei infirmitatem.] *In* praepoſitione eraſâ, *firmitatem* mihi legendum videtur. itaque ſenſus expoſcit integritas. qui enim Deos incuſat animi infirmitate laborat, qui vero fortunae ictus aequo fert animo, is firmus conſtanſque habetur. REGIUS.

Digitized by Google

cis quam ut incuſem deos, ſuperſtes omnium meorum? nullam terras deſpicere providentiam teſter? ſi non meo caſu, cui tamen nihil objici, niſi quod vivam, poteſt: at illorum certe, quos utique immeritos mors acerba damnavit: erepta mihi prius eorumdem matre, quae nondum expleto aetatis undeviceſimo anno duos enixa filios, quamvis acerbiſſimis rapta fatis, felix deceſſit. Ego vel hoc uno malo

REGIUS. *infirmitatem*. V. C. Alm. Locat.

Terras deſpicere providentiam.] *In terras* ex MSS. Gebh. crepund. lib. 1. cap. 17. *terras diſpicere*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. *proſpicere*. Ald. Colin. ego puto *reſpicere* ex ſollemni formula locutionis eſſe legendum. Ita Terentius Andr. IV. 1. *niſi dii reſpiciunt*. & Cicero, Plautus, & alii paſſim. quamquam & *deſpicere*, quaſi ex alto ſpectare, defendi poſſit. BURMANNUS.

Niſi quod vivam.] *Niſi per vivam*. Voſſ. ſec.

Quos utique immeritos mors acerba damnavit.] Sic paulo ante; *immaturum funus* dixit. Et poſt: *acerbiſſimis rapta fatis*. *Acerba mors*, dicitur *immatura*. Plinius libr. 5. Epiſt. 5. *Mihi videtur acerba ſemper, & immatura mors eorum; qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quaſi in diem vivunt, vivendi cauſas quotidie finiunt: qui vero poſteros cogitant, & memoriam ſui operibus extendunt, his nulla mors non repentina eſt, ut quae ſemper inchoatum aliquid abrumpat.* Virgilius libr. 6. Aen.

Quos dulcis vitae exſortes, & ab ubere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

De *Acerba morte* plurima congeſſit Cl. Jan. Gebhardus, p. 29. ad illum Tibulli. lib. 1. Eleg. 3. verſ. 55.

Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus.

Papinio Statio eleganter dicitur *cruda mors*, quemadmodum *cruda poma*, h. e. acerba atque immatura, lib. 9. Thebaid. verſ. 380. & 716. Cicero Catone Majore. *Adoleſcentes ſic mihi mori videntur, ut cum aquae multitudine flammae vis opprimitur: ſenes autem, ſicut cum ſua ſponte nulla adhibita vi, conſumptus ignis extinguitur, & quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi avelluntur: ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.* Tibullus eandem mortem lib. 1. Eleg. 3. verſ. 65. vocat *rapacem*.

——— *cuicunque rapax mors venit amanti.*

Plin. lib. 6. Epiſt. 6. *Doleo enim, illum immatura morte indigniſſime raptum.* Vellejus Paterc. lib. 2. c. 97. de Druſo: *ſed illum*, (inquit) *magna ex parte domitorem Germaniae, plurimo ejus gentis variis in locis profuſo ſanguine, fatorum iniquitas COS. agentem annum 30. rapuit.* PAREUS.

Aetatis undeviceſimo anno.] Eodem aetatis anno fatis conceſſit Erinna Poetria, de qua videndus Fulvius Urſinus in Lyricis Graecis. p. 40. COLOMES. Uxor Quinctiliani Tutilii filia fuit, ut colligitur ex Plin. VI. 32. ubi filiam Fabii Tutilii neptem vocat.

Felix deceſſit.] *Infelix*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. ſed perperam. *Felix* quia ante filios obiit, perpetuo enim in hac praefatione ad illam, impiam certe, ſuperſtitionem, alludit, qua perſuaſi erant, impium eſſe filiis ſupervivere: unde *impiam vivacitatem*, paullo ante dixit. & hinc vota illa frequentia, ne ſuperſtites eſſent liberis, de quibus multi multa congeſſerunt. & nos ad Ovidii Epiſt. 1. aliquid dicemus. BURM.

Deceſſit. Ego vel hoc uno.] Tametſi non ignoro nihil facile eſſe immutandum citra alicujus antiqui exemplaris aſtipulationem: tamen de hoc quoque loco quid ſentiam eo minus explicare verebor, quod nihil latinorum verborum aut detrahendum aut adjiciendum, aut denique corrigendum eſt. verum ſenſus tranſlati de ſuo loco in alium, maximam efficere confuſionem videntur. Quatuor enim verſibus & amplius interjectis unus ſenſus natura copulatus ita ſeparatur, ut duo effecti videantur, quorum prior quidem facile percipitur, alter vero obſcurior eſt: utpote qui & corruptus & ab eo ſeparatus, cui maxime deberet eſſe conjunctus. Nam hic ſenſus *liberis tamen ſuperſtitibus* &c. cum eo mihi copulandus videtur, qui clauditur, *Quamvis acerbiſſimis rapta fatis infelix deceſſit. orbitabar* praeterea verbum, ut quod non modo ſupervacuum, ſed ne Latinum quidem eſt, procul dubio eſt eradendum. Neque tamen loco illius *oblectabar*, verbum ſane Latinum, ut in quibuſdam exemplaribus eſt immutatum, a ſenſu agnoſcitur; ſed ut ſuperfluum prorſus repellitur. quod idcirco adſcriptum fuiſſe ab aliquo literatorum videtur, quod ſenſus, ut dixi, a ſuo loco in alienum tranſlatus nequaquam percipiebatur. melius autem cum uxore ſua, quam ſecum actum eſſe Fabius ait, cum ipſa & liberis ſuperſtitibus, & marito ſalvo deceſſerit. Cum itaque illi ablativi abſolute ponantur, nullo verbo indigere videntur. Meae vero correctioni priſcum illud exemplar, quod in magnificentiſſima Medicum bibliotheca ſpectatur, adſtipulatur. hoc ordine igitur hi ſenſus mihi deſcribendi videntur. *Quae nondum expleto aetatis undeviceſimo anno, duos enixa filios, quamvis acerbiſſimis rapta fatis deceſſit, liberis tamen ſuperſtitibus, & quod nefas erat fera,*

lo ſic eram afflictus, ut me jam nulla foruna poſſet efficere felicem. Nam cum omni virtute, quae in feminas cadit, functa, inſanabilem attulit marito dolorem: tum aetate tam puellari, praeſertim meae comparata, poteſt & ipſa numerari inter vulnera orbitatis. Liberis tamen ſuperſtitibus oblectabar: & quod nefas erat, ſaeva, ſed optabat ipſa, me ſalvo maximos cruciatus praecipiti via effugit. Mihi filius minor quintum egreſſus annum, ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Non ſum ambitioſus in malis, nec augere lacrimarum

ſed optabat ipſa, me ſalvo maximos cruciatus praecipiti via effugit. hoc ego vel uno malo ſic eram afflictus, ut me jam nulla fortuna poſſet efficere felicem. Nam cum omni virtute, quae in feminas cadit, functa ſit, inſanabilem attulit marito dolorem, tum aetate tam puellari, praeſertim meae comparata, poteſt & ipſa numerari inter vulnera orbitatis. mihi filius minor. &c. *deceſſerit* quidem ut legatur illa *quamvis* adverſativa conjunctio, quae ſubjunctivo jungitur, expoſcere videtur. Regius. Muretus lib. XVIII. Var. lect. cap. 20. ita tranſponebat. *felix deceſſit, & quod nefas erat, ſed optabat ipſa, me ſalvo maximos cruciatus praecipiti via effugit, Ego vel hoc uno malo &c.* deinde, *liberis tamen ſuperſtitibus oblectabar. mihi filius minor. &c.* quae magis placet lectio, cum ſenſum rotundiorem efficere videatur. ut illa, *liberis tamen ſuperſtitibus oblectabar*, objectionem habeant, quaſi illis viduitatem ſolari poſſet. cui mox reſpondet, *Filius mihi minor* &c. *deceſſit* vero non mutandum, cum licet ad *quamvis* referri deberet, illam particulam ſaepe a noſtro indicativo modo jungi ſolere viderimus ad lib. I. ſed neque etiam hic a τῷ *quamvis* pendet. ſed ut verum fatear obſcuriſſimus hic locus. Rollinus ita conſtitui poſſe credit. *Et quod nefas erat ſaevâ, ſed (optabat ipſa me ſalvo) maximos cruciatus praecipiti via effugit.* ut ſit ſenſus, ſaeva quidem via, ſed praecipiti, quod ipſa optabat dummodo ſalvus remanerem, maximos cruciatus effugit. ego amplius deliberandum cenſeo. Burm.

Nam cum.] Commemorat *uxoris dotes & virtutes*, ut majorem inde efficiat calamitatem. eſt etiam *pathos* ab aetate. Turneb.

Functa.] *Functa ſit*. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Colin.

Aetate ea puellari.] *Tam puellari.* V. C. Alm. Locat. Ald. marg. Sich. & Baſil.

Oblectabar.] *Orbitabar.* V. C. Alm. Locat. *oblectabat.* Voſſ. ſec.

Saeva ſed optabat ipſa.] *Sera.* V. C. Alm. Locat. & Piihoeus. *ſera ſed optabat ipſa, me ſalvo maximi.... cruciat ve praecipiti.* Voſſ. ſec. Aſcenſius exponit amatorie ſaevam, quod ſe ſalvo obierit.

Sed optabat ipſa, &c.] Commemorat *pium uxoris affectum*, quae ante maritum mori optabat. ipſe quoque mutuum reddit, atque ita oratio *pathetica* eſt & moralis. Turneb.

Egreſſus annum nec prior.] Corruptus hic quoque locus aperte videtur, qui alibi ſic emendatur, ut *nec* particula expungatur, ac loco ejus haec quatuor verba adſcribantur, *ut in malis agerem.* hoc modo. *Mihi filius minor quintum egreſſus annum, ut in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen.* Regius. in meo vetere libro ita legebatur: *Mibi filius minor quintum egreſſus annum in malis nec augere prior alterum è duobus eruit lumen.* Ex quo liquido perſpicitur error librarii, qui quatuor voces, *in malis nec augere*, huc tranſtulerit e periodo, quae ſtatim ſequitur, *non ſum ambitioſus in malis nec augere lacrimarum cauſas volo.* Muretus. *in malis nec agere.* Voſſ. ſec.

Alterum ex duobus eruit lumen.] *Lumen* hic pro *filio*; quae honeſta ſane locutio. Uſurpavit etiam Auſonius in Parentalibus ad Caecilium Arborium avum ſuum:

Amiſſum fleſti poſt trina decennia natum
Saucius, ac laevo lumine caſſus eras.

Feſtus, *Orba eſt quae patrem, aut matrem, aut filios quaſi lumen amiſit.* Apud Graecos itidem Ὀφθαλμοὶ ἀντὶ παίδων. Aeſchylus ἐν Περσ. Ἀμφὶ δ' ὀφθαλμοῖς φόβος. Ad quem locum Scholiaſtes: ἤγουν ἀμφὶ τῷ Ξέρξῃ. ὀφθαλμὸν γὰρ ἐκεῖνον καλεῖ. Euſtathius an Eumathius, Macrembolita Protonobeliſarius, (ſic enim in codice Mediolanenſi nuncupatur) Amorum Iſmeniae & Iſmenes lib. 6. Πάτερ Ζεῦ, μή μου τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκόψῃς. Colom. haec maximam partem ex Lipſii lib. I. Elect. 24. & Gaulmino ad Euſtathii locum tranſlata ſunt. ſed & de aliis, ſive hominibus ſive urbibus, ſive rebus inſignibus hac locutiones obviae. Val. Max. IV. III. 3. *Vitricum & fratrem Auguſtos Druſi duos divinos reipubl. oculos* vocat. Juſtin. lib. V. cap. 8. *negarunt ſe Spartani ex duobus Graeciae oculis alterum eruturos.* vide Barth. XI. adverſ. 3. Burman.

Non ſum ambitioſus in malis.] Hac prolepſi deprecatur quod objici poterat. caeterum *ambitioſus* dicitur *in malis*, qui ſuas calamitates magnopere exaggerat, more nimirum *ambitioſorum*, qui ditiores aut fortunatiores haberi volunt. Turneb.

Sed

rum cauſſas volo: utinamque eſſet ratio minuendi. Sed diſſimulare quî poſſum, quid illi gratiae in vultu, quid jucunditatis in ſermone, quos ingenii igniculos, quam praeſtantiam placidae, & (quod ſcio vix poſſe credi tantum) altae mentis oſtenderet? qualis amorem quicumque alienus infans mereretur. Illud vero inſidiantis, quo me validius cruciaret, fortunae fuit, ut ille mihi blandiſſimus, me ſuis nutricibus, me aviae educanti, me omnibus, qui ſolicitare ſolent illas aetates, anteferret. Quapropter illi dolori, quem ex matre optima, atque laudem omnem ſupergreſſa, paucos ante menſes ceperam, gratulor. Minus enim eſt, quod flendum meo nomine, quam quod illius gaudendum eſt. Una poſt haec Quinctiliani mei ſpe ac voluptate nitebar: & poterat ſufficere ſolatio. Non enim floſculos, ſicut prior, ſed jam decimum aetatis ingreſſus annum, certos atque deformatos fructus oſtenderat. Juro per mala mea, per infelicem conſcientiam, per illos manes, numina doloris mei, has me in illo vidiſſe virtutes

Sed diſſimulare.] Commemoratis *filioli virtutibus*, majorem quoque movet affectum. hic autem locus eſt *ab indole* futurae virtutis. *Idem. ſed lumen diſſimulare qui poſſum.* Ald. *ſed diſſimulare quid poſſum.* V. C. Alm.

Quos ingenio igniculos.] *Ingenii* legendum eſt. REGIUS. Alludit *ad dogma Platonicum.* Plato enim exiſtimat noſtris animis inſitos eſſe igniculos ac ſemina virtutum, ſcientiarumque omnium: idque fuſe probat in Menone. TURNEB. *ingenio.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Quam ſubſtantiam.] *Praeſtantiam* ſenſus magis exigere videretur, & *oſtenderat*, non *oſtendit*. REGIUS. Dan. *velut ſubſtantiam:* alii, *praeſubſtantiam.* PITH. *praeſtantiam* recte ſe habet. ut mox cap. I. in Milone *praeſtantiam animi* laudat, & apud Virgilium & alios paſſim *praeſtans animi* occurrit. *ſubſtantiam.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Quod ſcio.] *Quam ſcio.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Vix credi poſſe tantum.] *Vix credi poſſe tantum altae.* Baſil. Gryph. alii *jam tum*, quod minime diſplicet.

Oſtenderit.] Liber Mureti *oſtenderet*, quod ille melius cenſet.

Aviae educanti.] *Avit.* Voſſ. ſec.

Qui ſollicitare.] *Quae* Danielem legere notaverat Editor Leidenſis. Rollinus pro *curam gerere* poſitum exiſtimat, quod etſi minus Latinum putet, multa talia apud Fabium occurrere jactat. ſed hic vernaculae linguae ſimilitudine deceptus, qua *ſoliciter* dicitur de medico, obſtretrice, quae curam aegrotorum gerit. rectius deinde adjicit, vel *blanditiis allicere*. ſic enim optimus Latinitatis auctor Terentius Andr. V. 4. *adoleſcentulos imperitos rerum, eductos libere in fraudem illicis, ſollicitando & pollicitando eorum animos lactas.* & ita in Declamat. Quinct. IV. *ſi cuncta gaudia noſtra, & quaecumque vel ſollicitant aſpectu, vel blandiuntur uſu, excutias.* ita pro *allicere* Mart. XII. 75.

Nullum ſollicitant haec, Flacce, toreumata furem.

Val. Flac. VI. 156.

Sollicitat nec Martes amor.

& ita Virgilius, Horatius & alii. BURM.

Quam quod illius.] Propterea quod antea defuncta fuerat, nec aliquem ex interitu filiorum ſenſerat dolorem. TURNEB. *quamquam illis gaudendum.* V. C. Alm.

Una poſt.] Alia eſt commemoratio calamitatis, quae amplificatur *ex filii laude* ab attributis perſonae petita. TURNEB.

Sed jam decimum.] *Sed etiam decimum.* Voſſ. ſec.

Deformatos fructus.] Venuſtiſſima eſt *metaphora*, *deformati* enim appellantur *fructus*, cum delapſo flore *formati* apparent, & (ut dicitur) *nodati.* TURNEB. *certos atque defloratos.* Ald. male; ita, *deformata marmora prima manu* dixit lib. V. cap. II. imitatur vero hic Plautum in Pſeudol. II. III. 9. *Jam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram certa, deformata habebam.* BURM.

Juro per mala.] Simile jusjurandum in Apollonio Rhodio lib. II. 259. critici reprehenderunt, ſed Scholiaſtes auctoritate defendit. ſic & Ovid. Epiſt. X. 73.

Cum mihi dicebas, per ego ipſa pericula juro. BURM.

Per illos manes, numina doloris mei.] Jusjurandum eſt *ad atteſtationem & aſſeverationem.* jurabant autem antiqui vel per res charas, vel per res inviſas. iidem etiam *manes*, id eſt, animas corpore liberatas deos eſſe credebant. Auctor Cicero. TURNEB.

virtutes ingenii, non modo ad percipiendas diſciplinas, quo nihil praeſtantius cognovi, plurima expertus, ſtudiique jam tum non coacti (ſciunt praeceptores) ſed probitatis, pietatis, humanitatis, liberalitatis, ut prorſus poſſit hinc eſſe tanti fulminis metus, quod obſervatum fere eſt, celerius occidere feſtinatam maturitatem: & eſſe neſcio quam, quae ſpes tantas decerpat, invidiam, ne videlicet ultra, quam homini datum eſt, noſtra provehantur. Etiam illa fortuita aderant omnia, vocis jucunditas claritaſque, oris ſuavitas, & in utracumque lingua, tamquam ad eam demum natus eſſet, expreſſa proprietas omnium literarum. Sed haec ſpes adhuc: illa majora, conſtantia, gravitas, contra dolores etiam ac metus robur. Nam quo ille animo, qua medicorum admiratione menſium octo valetudinem tulit? ut me in ſupremis conſolatus eſt? quam etiam deficiens, jamque non noſter, ipſum illum alienatae mentis errorem circa ſolas literas habuit? Tuoſne ego

NEB. de jurejurando per manes, cineres & oſſa propinquorum plura congeſſerunt. Schott. III. obſ. 39. Paſſerat. ad Propert. II. 20. & Lambin. & Torr. ad Horat. II. od. 8. defunctos autem propinquos *numina* ſua appellare ſolitos ex Ovidii Ep. III. verſ. 105. patet

Perque trium fortes animas, mea numina, fratrum.

Silius lib. VI. 113. *teſtor, mea numina, manes.* BURM.

Studiiſque jam tum.] *Studiique*, litera *s* eraſa, legendum. REGIUS. *ſtudia, quae jam tum non coacti ſciunt eſſe praeceptores.* marg. Baſil.

Ut prorſus poſſit.] Videtur alludere *ad Catonis apophthegma.* dicit enim ſenilem pueritiam indicium eſſe praeproperae mortis. cujus rei Fab. affert cauſam nimis impiam, vulgarem tamen, quod ſcilicet *deus hujuſmodi praeſtantiae invideat.* TURNEB. *ut prorſus poſſint.* Steph.

Hic eſſe tanti fluminis.] *Fulminis*, ut ſublimius, legitur; *hinc* etiam, non *hic* legendum videtur, ut intelligatur ab his virtutibus. REGIUS. *hic.* Voſſ. ſec.

Obſervatum fere eſt.] *Obſervatum facere eſt.* V. C. Alm.

Celerius occidere feſtinatam matur.] Catonis eſt apud Plin. lib. 7. *Senilem juventam praematurae mortis ſignum eſſe.* Et *Praecoces fructus raro ad maturitatem perveniunt.* PITH.

Etiam illa fortuita.] Praeter ingenium, quod utile eſt ad percipiendas diſciplinas, in eloquentia opus eſt quibuſdam adjumentis naturae, quas omnes habebat dotes ejus filius. hinc igitur auguratur futuram eloquentiam, ſi ſuperſtes fuiſſet. TURNEB. Paria Cor. Nepos de Tito Pomponio Attico recenſuit. *Erat in eo ſumma ſuavitas oris, ac vocis, ſic ut excellenter pronuntiaret.* Pulcherrima hac de re videbis apud Lud. Creſoll. Vacat. Autumn. lib. II. cap. 7. ſect. I. PAREUS. ſimile exemplum vide apud Ariſtidem in oratione Funebri in Etheoneum. ALMEL.

Fortuita.] *Fortunae.* Ald. Gryph. Baſil. Colin. Sich.

Et in utracumque.] *Ut in.* V. C. Alm.

Ac metus robur.] Forte ſcripſit, *contra dolores etiam mentis robur.*

Valetudinem.] *Valitudinem.* Voſſ. ſec.

Quamque non tunc ipſum.] In meo praeclare. *Quam etiam deficiens, jamque non noſter ipſum illum.* &c. nihil pote elegantius. illud enim *non noſter* ſignificat eum jam in poteſtate mortis fuiſſe. MURETUS. *quamque non noſter ipſum illum alienatementis errorem circa ſcholas literas habuit.* V. C. Alm. *quamque non noſter.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. ſed Mureti lectionem exhibuit etiam ex codice Argent. Obrechtus; & eſt elegantiſſima. eodem colore Ovidius II. art. 93.

At pater infelix, jam non pater, Icare clamas.

ubi plura notabimus. vis eſt in illa particula *jam*, ut apud Terent. Heaut. V. IV. 12. *non ſunt haec jam parentis dicta.* BURM.

Circa ſolas literas.] Mirum eſt ſignum futurae eruditionis. nam cum ex vi morbi pateretur *delirium*, caeterarum rerum, praeterquam *literarum*, eſt oblitus. TURNEB.

Tuoſne ego.] *Apoſtrophe eſt ad pathos*, eſtque mortis ſignificatio ab accidentibus. porro alludit ad quorundam philoſophorum opinionem, qui *animam* crediderunt eſſe *aerem* quendam & ſpiritum, quo totum corpus foveretur. Imitatio eſt Cic. *in oratione pro Milone*, in epilogo. *Idem.*

Labentes

ego (ó meae ſpes inanes) labentes oculos, tuum fugientem ſpiritum vidi? Tuum corpus frigidum, exſangue complexus, animam recipere, auramque communem haurire amplius potui? dignus his cruciatibus, quos fero, dignus his cogitationibus. Tene conſulari nuper adoptione ad omnium ſpes honorum patris admotum, te avunculo praetori generum deſtinatum, te omnium ſpe Atticae eloquentiae candidatum, ſuperſtes parens tantum ad poenas, amiſi? Et ſi non cupido lucis, certe

Labentes oculos.] Vide Heinſium ad Ovid. III. Amor. v. 1. Almel.

Tuum fugientem.] *Tum.* Voſſ. ſec. & mox *tum corpus.*

Tene conſulari nuper adoptione ad omnium ſpes bonorum.] *Conſulari* legendum eſſe conſtat. genitivus quoque *honorum*, loco *bonorum*, ſentui maxime convenire videtur. Ad conſulatum autem a Rhetorices profeſſione evectus eſt Quinctilianus, de quo Juvenalis VII. 197.

Si fortuna volet, fies de Rhetore Conſul. Regius. Duplex poteſt eſſe ſenſus, aut quod revera à quodam conſule adoptatus eſſet: aut certe per *metaphoram* hoc de Quinctiliano eſt intelligendum, qui conſulatum eſt adeptus. quamquam hoc multis diſplicet. Turneb. Jan. Gulielmius, veriſimil lib. 3. cap. 14. Uſus, inquit, ſum pervetuſto M. Fabii libro, beneficio optimi & humaniſſimi viri Melchioris Hittorpii, deſcripto quidem eo vitioſiſſime; ex cujus tamen veſtigiis multa bonae lectionis veluti veſtigia ſagaciter odoranti ſeſe offerant. Argumento ſit hic locus, ubi melius ille liber: *Te ne conſulari nuper adoptione ad omnium ſpes honorum prius admotum.* Neque enim Quinctilianus honoribus Urbanis floruit: at adoptione Conſulari ait, filium ſuum paullo ante, quam moreretur, in ſpem honorum veniſſe. Pareus. Dodwellus in Annalib. Quinct. §. 34. Fabium per Clementem accepiſſe a Domitiano conſularia ornamenta conjicit, propter filios Clementis, quorum diſciplinae praefectus fuerat. ſed §. ſequenti propter Hadrianum potius, cujus magiſtrum fuiſſe credit.

Spes honorum patris.] *Spes bonorum prius.* MS. Bodl. Loc. Ald. *ſpes honorum prius.* MS. Alm. Voſſ. ſec. Andr. marg. Baſil. & Sich.

Avunculo praetori.] Cum uxor Quinctiliani fuerit Tutilii filia, ut modo vidimus, debuit Tutilius, ejus frater, etiam Praetor fuiſſe. ſed apud Plinium *Rutilium* legi poſſe ſupra lib. III. cap. 1. notavimus: quare Rutilius Lupus, vel Rufus, ut lib. IX. cap. 2. dicitur, forte Rhetor ille fuit, cujus filiam duxit Fabius. meminit Rutilii cujuſdam praetoris JCtus leg. 1. §. 1. ff. de bonis Libert. ſed, an hic noſter ſit, non definio. Burm.

Te omnium ſpe acutae eloquentiae candidatum.] *Acuta eloquentia*, quae Fabii aetate ſola in pretio erat, in ſententiarum potiſſimum acumine conſiſtit, in ea quantum valuerit Fabius, facile tum ex ejus ſcriptis colligitur, & ex prooemio divi Hieronymi ſic in Danielem ſcribentis. *Poſt acumina Quinctiliani, Ciceronis fluvios, lenitatem Plinii, gravitatem Frontonis alphabetum diſcerem.* & Trebel. Poll. in Poſthumio Juniore. *Fuit ita in declamationibus diſertus, ut ejus controverſiae Quinctiliano dicantur inſertae, quem declamatorem Romani generis acutiſſimum, vel unius capitis lectio prima ſtatim fronte demonſtrat.* Regius. in his verbis *Atticae* plane redundat ac friget. liber meus pro eo habet *acutis*, unde non dubito, quin legendum ſit *ac totis.* Muretus. In aliis, *Acutae eloquentiae* legitur, quae tempore Fabii regnabat, eratque poſita in ſententiis argutis & crebris. Sic acumen, tribuit Fabio Hieronymus. reprehenditur tamen à Valla, qui Fabium ait non magis acumine, quam reliquis excellere virtutibus. Aldus *Atticae* repoſuit. eſt enim ea eloquentia omnium perfectiſſima. Turnebus. *Atticae.* Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Lugd. Obr. *te omnium ſpes acutis eloquentiae candidatum ſuperſtes parens tantum poenas. Et ſi non.* V. C. Alm. *Atticae* etiam Aſcenſius tuetur, quia filium in utraque lingua jam profeciſſe ante teſtatus eſt, & *Attica* eloquentia eſt ſumma, ut recte etiam Moſellanus hoc illuſtrat ex Ciceronis Oratore, & Terentio Eun. act. v. ſc. ult. *dixin' ego in hoc eſſe vobis Atticam elegantiam.* ita *Atticum illum ſaporem* laudat noſter lib. XII. cap. 10. & ſic Cicero ſaepe *Attice* dicere, *Attico* ſtylo ſcribere, *Atticum* ſermonem, & ſimilia pro eleganti & urbano dicendi genere. vide Orat. cap. 9. Brut. 45. & de Nat. Deor. 1. 33. Burm.

Superſtes parens tantum poenis.] Ita corruptus eſt hic locus, ut ſenſus non percipiatur. verbum enim *amiſi*, aut certe hujuſmodi deeſſe videtur, citra quod ſenſus integer eſſe non poteſt. Regius. ſed ſcribendum eſt hoc loco ante *ſuperſtes parens*, *amiſi* vel ſimile aliquid. alioqui nullus colligi poteſt ſenſus: ut ſit ordo. Te omni ſpe Atticae eloquentiae candidatum parens amiſi, ſuperſtes tantum poenis, ſive ad poenas. Moſell. *ſuperſtes parens tantum ad poenas, Et ſi.* Ald. *tantum poenis.* Locat. *ſuperſtes parens habiturus eſt tantum ad poenas.* Baſil. Gryph. Colin. Vidov. illud *amiſi* cum in codici-

certe patientia vindicet te reliqua mea aetate. Nam fruſtra mala omnia ad crimen fortunae relegamus. Nemo, niſi ſua culpa, diu dolet. Sed vivimus, & aliqua vivendi ratio quaerenda eſt: credendumque doctiſſimis hominibus, qui unicum adverſorum ſolatium literas putaverunt. Si quando tamen ita reſederit praeſens impetus, ut aliqua tot luctibus alia cogitatio inſeri poſſit, non injuſte petierim morae veniam. Quis enim dilata ſtudia miretur, quae potius non abrupta eſſe mirandum eſt? Tum ſi qua minus fuerint effecta iis, quae levius adhuc afflicti coeperamus, imperitiae aut fortunae remittantur: quae, ſi quid mediocrium alioqui noſtro ingenio virium fuit, ut non extinxerit, debilitavit

bus non reperiatur, ſed a Regii conjectura ſit profectum, & repetitum ex initio hujus praefationis, delendum puto, nec enim ſenſui convenit: oberrat enim Quinctiliano ſemper eadem cogitatio, ſe impium videri, quia filio, contra vota parentum, ſupervivat, & ideo ſe male ad crimen fortunae relegare mala ſua, cum in poteſtate ſua eſſet illa finire, & potuiſſet morte mederi dolori ſuo, quem nunc perpetuum, ut poenam, habiturum ſe dicit. quare legerem. *Te omnium ſpe &c. ſuperſtes tantum parens ad poenas moeres* (vel *luges*) *& ſi non cupido lucis, certe patientia vindicet te reliqua mea aetate.* ulciſcatur te, quem non debui lacrimis proſequi, ſed morte mihi illata, patientia continua & miſeria per reliquam aetatem. ita ſatisfaciam tibi, qui mihi, turbato mortalitatis ordine, ereptus es. *poena* vero hic notat miſeriam, calamitatem, & omnia mala. reſpicit ad dictum Laberii, *Fortuna multis parcere in poenam ſolet.* quo & utitur Plinius lib. XVI. cap. I. & iterum apud eumdem (quem locum & Moſellanus notavit) appoſite, lib. II. cap. 7. *nam nec ſibi mortem poteſt conſciſcere, ſi velit, quod homini dedit optimum in tantis vitae poenis.* vide Gronov. II. obſer. 9. & ad Senec. Hippol. 439. *Patientia* vero non hic virtutem notat, ſed durum laborem & aerumnam, quam ex perpetuo dolore ſponte capiet. ut ita Liv. XXX. 28. *omnium rerum patientia duratus.* vide Broukh. ad Tibull. III. II. 5. & Drakenb. ad Sil. VI. 545 cogitabam etiam aliquando pro *patientia*, reponendum *poenitentia*, ut ſenſus ſit, ſi non cupido lucis, quae mihi impio patri inſtar poenae erit, certe poenitentia, quod non mortem mihi conſciverim, me reliqua aetate cruciabit, & te vindicabit. ita apud Plinium lib. VII. Ep. I. hae voces confuſae, *ſpero quidem, ſi forte in adverſam valetudinem incidero, nihil me deſideraturum vel pudore vel poenitentia dignum.* ubi Aldus edidit, *vel patientia dignum.* poſſet etiam pro *dolet* legi *flet*, ut illud verbum abſorptum ſit a ſequenti particula *&.* certe hoc modo omnia melius cohaerere puto. cum aliter non videam, quomodo congruat ſenſus, aut ratio illa, *nam fruſtra mala omnia ad crimen fortunae relegamus*, quadret. ſed nunc eleganter dicit, ſe flere candidatum eloquentiae filium, non ad dolorem egerendum aut minuendum, ut ſolet fieri, ſed ad perpetuam poenam, &c. BURM.

Te reliqua mea aetate.] *Terrae aliqua mea aetate.* V. C. Alm.

Relegamus.] Pro attribuimus. ut Tibul. IV. eleg. 6.

Illa quidem ornandi cauſſas tibi, diva, relegat.

Niſi ſua culpa.] Quia licet ſe occidere, & per mortem finire dolorem. male haec, ut antea etiam illud, *quod nefas erat*, cepit Moſellanus.

Credendumque doctiſſimis.] Sic Cicero, mortua Tulliola, conſolationem à philoſophia petivit, ac librum *de conſolatione* conſcripſit. TURNEB.

Ita reſerit praeſens] *Reſederit* legendum eſſe certum eſt. REGIUS. *ita res deerit praeſens.* Locat. corrupte.

Fuerint effecta.] *Fuerit.* Lugd. Oxon.

Adflicti] *Affecti.* Locat. quod, qua ratione defendi poſſit, ſatis ſcimus ex iis, quae Heinſius ad Ovid. II. Amor. II. 21. ubi ſimilis varietas, adduxit, ſed hic, quia *effecta* praecedit, nihil mutandum eſſe arbitramur.

Imperitiae aut fortunae.] Illa *imperitiae* huc ab imperito aliquo invecta eſt. legendum ſimpliciter *fortunae remittetur.* MURET. Dan. *non imperitiae, at fortunae.* PITHOEUS. vitiata illa nemo non videt. emendatio fortaſſis haud perinde facilis; veniebat in mentem, *injuriae fortunae.* Cicer. de nat. Deor. I. cap. 4. *Hortata eſt etiam, ut me ad haec conferrem, animi aegritudo, fortunae magna & gravi commota injuria.* Quam conjecturam ut nemini obtrudere pro vera velim, ita a ſenſu tamen fortaſſis non multum aberrat. Quippe ſibi, tanta vi fortunae perculſo, veniam dari poſtulat, ſi qua ingenium debilitatum ſit, *injuriae fortunae remittatur*, ut dicimus, ignoſcas occupationibus. SCHELIUS ad Dialog. de Oratorib. cap. 9. *Imperi aut fortunae.* V. C. Alm. forte *impedienti fortunae remittamus.*

In noſtro ingenio virium fuit, ut non extinxerit.]

Quamvis

litavit tamen. Sed vel propter hoc nos contumacius erigamus, quod illam ut perferre nobis difficile eſt, ita facile contemnere. Nihil enim ſibi adverſus me reliquit, & infelicem quidem, ſed certiſſimam tamen attulit mihi ex his malis ſecuritatem. Boni autem conſulere noſtrum laborem vel propter hoc certum eſt, quod in nullum jam proprium uſum perſeveramus, ſed omnis haec cura ad alienos, ut alienis utilis (ſi modo quid utile ſcribimus) ſpectat. Nos miſeri, ſicut facultates patrimonii noſtri, ita hoc opus aliis paravimus, aliis relinquemus.

Quamvis corrupte ſic legatur, adduci tamen non poſſum, ut quorundam correctionem probem, qui putant quatuor haec verba eſſe adſcribenda, *debilitata jam vitio mentis*; quae certe neque ſenſui, neque Grammaticae conveniunt rationi. Caeterum aliquod fortaſſe verbum librariorum incuria praetermiſſum, quale eſt *debilitaverit*, aut *contuſſerit*, ſimileve cum hoc adverbio *certe* eſt adſcribendum. Sic enim & apertus & integer ſenſus erit, *ut non extinxerit, certe debilitaverit.* REGIUS. *in noſtro ingenio.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov. *debilitavit tamen* non habet Locat. *debilitavit jam meus*, pro *mens.* Vall. liber. & Voſſ. ſec. *debilita vitia mens.* V. C. Alm.

Qua illam ut perferre.] Pro *qua*, ut legatur *quia*, vel *quod*, ſenſus expoſcit. REGIUS. *quia illam.* Ald. *qua illam.* Locat. *praeferre.* Voſſ. ſec.

Facile coutemnere.] Quia in poſterum non poterit laedere fortuna Fabium, cum nihil ſuperſit, in quo illum offendat. TURNEB.

Bonis autem conſolari.] Varie legitur hic locus. in vetuſto namque exemplari *conſulere* ſcriptum. Quomodo ſi legamus, *boni* quoque legendum. nam *boni conſulere*, ut Fabius ipſe in primo ait, ſignificat *bonum judicare.* REGIUS. *bonis autem conſolari.* Vallae liber. Voſſ. ſec. Locat.

Propter hoc certum eſt.] Liber vetus *caecum eſt.* ego lego *Aecum* eſt, ita enim ſcribebant pro *Aequum*, ut *acam* pro *aqua.* MURET. emendo *aequum eſt.* GUILIELM. ſcribe *aequorum*, vel *caeterorum eſt.* Nam filio ſcripſerat, ut jam audiemus, in quo erudiendo duplex cura a Quinctiliano poſtulabatur, tamquam a parente & magiſtro. hujus reſpectu *caeterorum* eſſe ait boni conſulere. SCHELIUS. *caecum eſt.* Andr. Locat. Ven. Colon. Aſcenſius tuetur *bonis conſolari*, & *caecum eſt*, ſtultum eſt, interpretatur.

In nullum.] *In ullum.* V. C. Alm.

Sed omnis haec cura ad alienos.] Haud difficulter elicui: *ſed omnis haec cura alienas utilitates (s. m. q. u. s.) ſpectat.* GULIELM. *ſed omnis haec curas ad alienat utiles (ſi modo quid utile ſcribi) ſpectat.* V. C. Alm. unde firmatur emendatio Gulielmii, ſi modo legatur, *omnis haec cura ad alienas utilitates ſpectat.* nam *ſpectare* cum praepoſitione *ad* frequenter conjungunt optimi ſcriptores. deinde *ſi modo quid utile ſcribi*, tectum etiam puto, ut Ovid. Ep. III.

Utile dicebas ipſe fuiſſe capi.

Aliis paramus.] Lege ex auctoritate libri veteris *praeparabamus.* MURET. ſuſpicor, ſcripſiſſe Quinctilianum *properabamus.* certe elegantius non potuit. Catullus

Cum Medi properâre novum mare.

Plautus Caſina.

Hanc tibi nunc veniam minus gravate propero.

Properaſſe autem hos commentarios ſe metu mortalitatis ſuae ait ipſemet hoc ipſo prooemio non longe ab initio. GULIELM. *praeparavimus* ſcripſit, non *praeparamus.* jam enim fato functo filio non poterat dicere ſe aliis praeparare, aliis relicturum. Guliel. volebat *properabamus*, ait enim ſupra, ſe feſtinaſſe metu mortalitatis ſuae, ſed hoc minus quadrat in id, quod praeceſſit de facultatibus patrimonii. SCHELIUS. *praeparabamus.* MS. Palat. Ald. Colin. Obrecht. *praeparabimus.* Ven. Locat. *Praeparamus.* Voſſ. ſec. Sich. Steph. Baſil. Gryph. Vidov. nihil certius puto illa lectione *parabamus*, vel *paravimus*, & alludi puto ad vulgare dictum de iis, qui aggerunt patrimonio nummos, ut filiis luculentam haereditatem relinquant, ſed iis mortuis coguntur alienis relinquere ſudore & labore ſuo parta. & eo reſpicere illa Petronii cap. XLIII. *cui datum eſt, non cui deſtinatum*, id eſt, illum non eſſe felicem, cui deſtinata ſunt bona, exempli gratia, ab aliquo, qui haeredem vult inſtituere, & promiſerat jam, ſed cui revera ſunt data. deſtinatio enim neminem beatum facit, quia multa accidere poſſunt, ne accipiat. *praeparare* vero neſcio an in *facultates* aeque bene, atque in *opus*, quadret, cum *parare* utrique conveniat, & proprium in hac re verbum ſit. Sic Ulpianus l. 49. §. ult. ff. de legat. 3. *hoc legatum & filio & filiae relinqui poteſt, quae ejus gratia parata ſunt, & ſervo ſervaeque; & continebuntur, quae ipſi attributa vel deſtinata ſunt.* ſic paraverat facultates & has inſtitutiones filio Fabius, & deſtinaverat, ſed attribuere & dare prohibitus fuit ejus acerba morte. BURMAN.

CAPUT I.

De concluſione, ſeu peroratione.

1. *Peroratio* ſequebatur, quam *cumulum* quidam, *concluſionem* alii vocant. Ejus duplex ratio eſt, poſita aut in rebus, aut in affectibus. Rerum repetitio & congregatio, quae Graece dicitur ἀνακεφαλαίωσις, à quibuſdam Latinorum *enumeratio*, & memoriam judicis reficit, & totam ſimul cauſſam ponit ante oculos, &, etiamſi per ſingula minus moverat, turba valet. In hac, quae repetemus, quam breviſſime dicenda ſunt, &, quod Graeco verbo patet, decurrendum per capita. Nam ſi morabimur, non jam enumeratio, ſed altera quaſi fiet oratio. Quae autem enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda ſunt, & aptis excitanda ſententiis, & figuris utique varianda: alioqui nihil eſt odioſius recta illa repetitione, velut memoriae judicum diffidentis. Sunt autem innumerabiles: optimeque in Verrem Cicero, *Si pater ipſe judicaret, quae diceret,*

Hermogenes in *lib. de Inventione*, hanc videtur omiſiſſe partem, eum praeſertim nullo in loco meminerit: attamen cum *concluſio* id colligat, quod poſitum eſt in confirmatione aut confutatione, merito *confirmationis* pars judicabitur. & alioqui in *lib. de ſtatibus*, inter capita confirmandorum ſtatuum ponit *communem qualitatem*, quae maxime propria eſt *concluſionis.* TURNEBUS.

Peroratio.] A Cicerone definitur exitus & determinatio totius orationis. lib. 1. de invent. cap. 52. haec habet tres partes, *enumerationem*, *indignationem*, *conqueſtionem*. quarum *enumeratio*, quam *renumerationem* quidam vocant, res deſperſe ac diffuſe dictas, breviter unum in locum cogit. *indignatio* autem & *conqueſtio* ad affectus referuntur. REGIUS. Epilogum vocat Cicero in Brut. 33. & plurimum eam pollere in oratione ait ibid. cap. 51. vide Cornif. ad Heren. lib. II. cap. 30. ALMEL.

Ejus duplex ratio eſt.] Cicero tamen tres efficit partes in libr. *de Inventione*, *enumerationem*, *indignationem*, *conqueſtionem*: in Partitionibus duas, *enumerationem & amplificationem*. quae quidem omnia conſentiunt: nam *in amplificatione* moventur affectus: item *indignatio* & *conqueſtio*. TURNEB.

Aut in effectibus.] *Affectibus* legendum eſſe nemo non videt. REGIUS. *effectibus*. Lugd. & Oxon.

Repetitio etiam congregatio.] Loco *etiam*, & copula videtur reponenda. REGIUS.

'Ανακεφαλαίωσις.] Sic appellatur à Graecis ea pars, quae res per cauſam diſperſas colligit, & in ſummam redigit. nomen habet, ut interpretatur Fabius, quia decurrit per capita, quae ſunt praecipua firmamenta cauſae. Primus *anacephalaeoſin* appellavit Iſocrates. Phalereo teſte. TURNEB.

Enumeratio.] *Renumeratio*. Locat. *renumeratio*. V. C. Alm.

Si per ſingula.] *Niſi per*. V. C. Alm.

Moverat.] *Moveret*. Vall. lib. & Voſſ. ſec.

Altera quaſi.] *Quaſi altera*. Voſſ. ſec.

Quae autem.] Cum in omni oratione fugiendum eſt illud dicendi genus, ut docebit poſtea Fabius, quod caret *ſchematibus*, tum maxime in peroratione. alioqui enim proditur affectatio repetitionis & diffidentia. Vide Cic. *in 1. de Invent.* & *in Partit.* TURNEB. *quae autem adnumeranda*. V. C. Alm.

Et apertis.] *Aptis*, pro *apertis*, mihi legendum videtur. REGIUS. *Apertis*. Locat.

Diffidentis.] Quamvis ita quoque legi poſſet, ut ad oratorem referatur, ſtili tamen elegantia, *diffidenti* ut legatur, expoſcere videtur: id autem & Cicero praecipit, cum inquit lib. 1. de Invent. cap. 52. *hoc ſi ſemper eodem modo tractabitur, perſpicue omnibus artificio quodam tractari intelligetur: ſin varie fiet, & ſatietatem & hanc ſuſpicionem vitare poterit.* REGIUS. *diffidentis* omnes praeter Oxonienſem, quae *diffidentes*, vitio, ut puto, librariorum.

In Verrem Cicero.] *Ciceronis*. Ald. reſpicit locum ex v. Verr, 52.

Digitized by Google

ret, cum haec probarentur? & deinde ſubjecit enumerationem. Aut cum idem in eumdem, per invocationem deorum ſpoliata a praetore templa dinumerat. Licet & dubitare, num quid nos fugerit, & quid reſponſuri ſint adverſarii his & his: aut quam ſpem accuſator habeat omnibus ita defenſis. Illa vero jucundiſſima, ſi contingat aliquod ex adverſario ducere argumentum: ut ſi dicas, *Reliquit vero hanc partem cauſſae.* aut, *Invidia premere maluit.* aut, *Ad preces confugit.* &, *Merito, cum ſciret haec & haec.* Sed non ſunt ſingulae ſpecies proſequendae, ne ſola videantur, quae forte nunc dixero: cum occaſiones & ex cauſſis, & ex dictis adverſariorum, & ex quibuſdam fortuitis quoque oriantur. Nec referenda modo noſtra, ſed poſtulandum etiam ab adverſariis, ut ad quaedam reſpondeant. Id autem, ſi & actionis ſupererit locus, & ea propoſuerimus, quae refelli non poſſunt. Nam provocare, quae inde ſint fortia, non arguentis eſt, ſed monentis. Id unum epilogi genus viſum eſt pleriſque Atticorum, & philoſophis fere omnibus, qui de arte oratoria ſcriptum aliquid reliquerunt. Id ſenſiſſe Atticos credo, quia Athenis affectus movere etiam

Idem in eundem.] *Idem & in eundem.* Voſſ. ſec.

Per invocationem Deorum.] Lib. v. in Ver. c. 72.

Reſponſuri ſint adverſarii.] *Reſponſuri ſit adverſarius.* V. C. Alm. pro *reſponſurus ſit adverſarius.*

Ex adverſario ducere argumentum.] Hermogenes quoque docet, illam eſſe argumentationem firmiſſimam, quae *ex praetermiſſis* ducitur. ea etiam locum habet *in enumeratione.* TURNEB.

Dicere argumentum.] *Ducere* mihi recte legi videtur, *dicere* vero corrupte. nam *duci* argumentum & materia proprie dicitur, cum aliunde ſumitur. REGIUS.

Reliquit vere hanc partem.] *Reliquit hanc partem.* V. C. Alm. Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Colin. Vidov.

Ad preces confugit.] *Ad pedes.* marg. Baſil.

Proſequendae.] *Perſequendae.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Obr. Steph.

Cum accuſationes.] *Accuſationes* nihil ad hunc ſenſum, *occaſiones* autem maxime facere videntur. REGIUS. *accuſationes.* Voſſ. ſec. Locat.

Ex cauſſis] *Ex auſis.* Baſil.

Poſtulandum.] *Poſtulandum eſt.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin.

Ut ad quaedam reſpondeant.] Hoc enim oſtendet cauſae fiduciam: ſed tum demum eſt faciendum, cum, quod rogamus, ſolvi non poteſt, aut poſt reſponſionem adverſarii locus ſupereſt etiam nobis orandi. TURNEB.

Provocare quae inde ſint fortia] Ita noſtra editio, ſecuta Aldum, Sichard. Pariſ. & Steph. Nec opinor quiſquam dubitabit, an in rectam locutionem incidimus, qui modo loci ſententiam perpendet. Praecipit enim Fabius, ut impellatur nonnumquam adverſarius ad reſpondendum, praeſertim ſi ea, quae diximus, refelli non poſſunt. Deinde, *nam provocare*, inquit, *quae inde fortia ſunt*, h. e. (ſi recte capio mentem Oratoris) flagitare aliqua, quae ab adverſario proficiſci poſſunt ſuae cauſae favorabilia, adeoque noſtrae adverſa, *monentis* eſt, & ſuggerentis, quae dicat. GIBSON. ita & MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Baſil. Colin. Roign. Vidov. ſed Vallae liber Argent. Obr. Codex. Lugd. & margo Baſil. *quae deſint fortia*, Aſcenſius conjiciebat, *quae itidem ſint fortia.*

Quia Athenis, &c.] Hoc in primo artis Rhetoricae libro & Ariſtoteles ſcribit. REGIUS. Praeſertim *apud Areopagitas*, qui uſque adeo ſeveri fuerunt, ut in tenebris judicarent, ne miſericordia erga reum aliqua moverentur: uſque adeo abhorrebant ab omni affectu. Meminit Lucianus in Anacharſi, cum ait, ἢν δέ τις ἢ προοίμιον εἴπῃ πρὸ τοῦ λόγου εὐνουστέρους ἀπεργάζοιτο αὐτοὺς, ἢ οἶκτον, ἢ δείνωσιν ἔξωθεν ἐπάγοι τῷ πράγματι, οἷα πολλὰ ῥητόρων παῖδες ἐπὶ τοὺς δικαστὰς μηχανῶνται, προσελθὼν ὁ κῆρυξ κατεσιώπησεν εὐθὺς, οὐκ ἐῶν ληρεῖν πρὸς τὴν βουλὴν, καὶ περιπέττειν τὸ πρᾶγμα ἐν τοῖς λόγοις, ὡς γυμνὰ τὰ γεγενημένα οἱ Ἀρεοπαγῖται βλέποιεν. *Quod ſi quis in auſpicanda oratione procemium ad conciliandos eorum animos, aut commiſerationem exaggerationemve extrinſecus ductum agendae cauſae accommodaret, qualia multa machinamenta oratorum natio capiendis judicum animis comminiſci ſolet, extemplo*

 praeco

etiam per praeconem prohibebatur orator. Philoſophos minus miror, apud quos vitii eſt loco, affici: nec boni mores videntur, ſic à vero judicem averti: nec convenire bono viro vitiis uti. Neceſſarios tamen affectus fatebuntur, ſi aliter obtineri vera, & juſta, & in commune profutura non poſſint. Ceterum illud conſtitit inter omnes, etiam in aliis partibus actionis, ſi multiplex cauſſa ſit, & pluribus argumentis defenſa, utiliter ἀνακεφαλαιῶσαι fieri ſolere: ſicut nemo dubitaverit multas eſſe cauſſas, in quibus nullo loco ſit neceſſaria, ſi breves & ſimplices fuerint. Haec pars *perorationis* accuſatori patronoque aeque communis eſt. Affectibus quoque eiſdem fere utuntur: ſed rarius hic, ille ſaepius ac magis. Nam huic concitare judices, illi flectere convenit. Verum & accuſator habet interim lacrimas ex miſeratione ejus rei, quem ulciſcitur: & reus de indignitate calumniae conſpirationis vehementius interim queritur. Dividere igitur haec officia commodiſſimum, quae plerumque ſunt, ut dixi, prooemio ſimilia, ſed liberiora, plenioraque. Inclinatio enim judicum ad nos petitur initio parcius, cum admitti ſatis eſt, & oratio tota ſupereſt. In epilogo vero eſt, qualem animum judex in conſilium ferat, & jam nihil amplius dicturi ſumus, nec reſtat, quo ſervemus. Eſt igitur utriſque commune, conciliare ſibi, avertere ab adverſario judicem, con-

praece prediens tacere eum jubebat, non ſinens inaniter verba fundere, verborumque involucris, qua de re agitur, implicare, ut nuda apertaque ipſa facta cernere Areopagitae poſſent. Meminit & Fabius libro *quinto initio. & decimo de Demoſthenis Ciceroniſque comparatione.* Item Plutarchus. TURNEB. *qui Athenis.* Voſſ. ſec.

Philoſophos minus miror.] Forte ſcribendum *minus moror.* vid. ad lib. II. cap. 17.

Sic a vero judicem.] *Si cavero.* V. C. Alm.

Utiliter ἀνακεφ.] Commonitio in narratione, de qua Fab. egit lib. 4. perquam ſimilis eſt *anacephalaeoſi:* eſt tamen ea uſus Cic. in breviſſima narratione. TURNEB. *viriliter.* Pariſ. Gryph. Vidov.

Haec pars perorationis.] Cic. tamen in Partit. ea ſaepius uti *accuſatorem*, quam *defenſorem*, ait: quod tamen conſentire poteſt cum praecepto Fabii. TURNEB.

Aeque communis.] *Ex aequo communis.* V. C. Alm. recte ut puto, de quo egimus ad Petron. cap. LXXIV.

Sed rarius hic.] *Sed aliis ſic aut ille ſaepius.* V. C. Alm. caeterum nihil eſt, quod Aſcenſium hic turbet, quaſi *hic* & *ille* eſſent mox tranſponenda, *illi concitare, huic flectere.* ſaepe enim jam viri docti ſimilia loca adnotarunt, ubi *hic* ad remotius, *ille* ad vicinius referri verbum debeat. vide praeter alios Sanctii Minerv. lib. II. cap. 9. & ibi Cl. Perizon. BURM.

Verum & accuſator.] Propoſita eſt *iracundia* accuſatori, *miſericordia* reo: attamen perſaepe mutantur vices, ut accuſator *miſericordia* utatur, reus *iracundia.* TURNEB.

Ex miſeratione rei quem] Aut *rei* tollendum eſt, aut *quam* eſt ſcribendum, quod ſane rectius videtur. REGIUS. *qua.* Voſſ. ſec. *quam.* Ald. Vidov. male. ut apparet ex verbis, quae paullo poſt ſequuntur. *cum aut ejus caſum, quem ulciſcitur, conqueritur.* Accuſator enim ulciſcitur, ſi reum interfectorem accuſet.

Calumniae conſpirationis.] *Calumnioſae conſpirationis* volebat Gallaeus, ſed mihi copula & vel *aut* deeſſe videtur. & ita vidi poſtea Rollinum quoque maluiſſe.

Inclinate enim.] *Inclinatio* pro *inclinate* legendum eſt. REGIUS.

Initio parcius.] *Initio parti.* V. C. Alm. *partim.* marg. Baſil. *partim tum.* Voſſ. ſec.

Cum admitti.] *Tum.* Locat. Ald. Steph. Colin. Vidov.

In conſilium ferat.] *Conſilio fecerat.* V. C. Alm. *idem conſilio fecerat.* marg. Baſil.

Servemus.] *Servemur.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Par. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Utriſque.] *Utrinſque* editio Obr.

Et

Digitized by Google

concitare affectus, & componere. Et breviſſimum quidem hoc praeceptum dari utrique parti poteſt, ut totas cauſſae ſuae vires orator ante oculos ponat: &, cum viderit, quid *invidioſum, favorabile, inviſum, miſerabile* aut ſit in rebus, aut videri poſſit, ea dicat, quibus, ſi judex eſſet ipſe, maxime moveretur. Sed certius eſt ire per ſingula. Et quae conciliant quidem accuſatorem, in praeceptis exordii jam diximus. Quaedam tamen, quae illic oſtendere ſatis eſt, in peroratione implenda ſunt magis, ſi contra impotentem, inviſum, pernicioſum ſuſcepta cauſſa eſt: ſi judicibus ipſis aut gloriae damnatio rei, aut deformitati futura abſolutio. Nam egregie in Vatinium Calvus, *Factum*, inquit, *ambitum ſcitis omnes, & hoc vos ſcire omnes ſciunt.* Cicero quidem in Verrem etiam *emendari poſſe infamiam judiciorum damnato reo* dicit: quod eſt unum ex ſupradictis. Metus etiam ſi eſt adhibendus, ut facit idem, hunc habeat locum fortiorem, quam in prooemio. Qua de re quid ſentirem, alio jam libro expoſui. Concitare quoque invidiam, odium, iram, liberius in peroratione contingit: quorum *invidiam* gratia, *odium* turpitudo, *iram* offenſio judicis facit, ſi contumax, arrogans, ſecurus ſit, qui non ex facto modo, dictove aliquo, ſed vultu, habitu, aſpectu moveri ſolet. Egregieque nobis adoleſcentibus dixiſſe accuſator Coſſutiani Capitonis videbatur, Graece quidem, ſed in hunc ſenſum, *Erubeſcis Caeſarem timere.* Summa tamen concitandi affectus accuſatori in hoc eſt, ut id, quod objicit,

Es breviſſimum quidem.] Iidem ſunt loci ducendorum affectuum, qui & argumentorum. igitur ut *argumenta* ducuntur *à rebus & perſonis*, itidem quoque *affectus.* intueri igitur circumſtantias cauſae oportet. Vide item Rodol. Agricolam lib. 3. cap. 1. Turneb.

Quae conciliant.] *Concilient.* Ald.

Nam egregie.] *Calvus orator*, qui tempore Ciceronis vixit, Vatinium ambitus accuſavit, multaſque in eum edidit orationes, quae maxime probantur, ut ait Cornelius Tacitus. Turnebus.

Hoc vos ſcire.] *Haec.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Infamiam judiciorum.] *Act. 1. in Verrem. cap.* 15. Nam vulgatum erat, ob corruptelam judiciorum hominem pecunioſum, etiam nocentem, damnari non poſſe: quae infamia emendari poterat, damnato Verre. Turneb. *in famam judiciorum*, V. C. Alm.

Metus etiam.] Dupliciter tamen tractatur metus, altero *favorabili modo*, ut ne porro male ſentiat de judicibus: altero *modo graviore*, ut cum Cicero corruptis judicibus accuſationem minatur, in *eadem ſecunda actione in Verrem.* De hoc Fabius *lib.* 4. tradidit. Turneb. *metus ſi eſt adhibendus, ut faciat idem, hunc habet.* Voſſ. ſec. vide 1. Verr. 8.

Alio libro.] Lib. iv. cap. 1.

Offenſio judicis.] *Judici.* V. C. Alm.

Securus ſit.] Sic Cic. *pro Roſcio* ſecuritatem Erutii vexat, qui ob potentiam Chryſogoni neminem fore patronum Roſcio arbitrabatur. Vel *ſecurum* intellige oſcitantem, & cauſae ſuae nimium confidentem, quia judex odit litigatoris ſecuritatem. Turneb. ita mox, *verum ſic eſt habenda auctoritatis ratio, ne ſit inviſa ſecuritas.*

Qui non.] *Quia non.* Locat. Ald. Gryph.

Egregieque nobis.] Significat *arrogantem & impudentem adverſarium*, qui nulla Caeſaris reverentia moveretur. Caeterum annotandum eſt, olim non licuiſſe vel in ſenatu, vel in foro Graecam habere orationem: idque primum eſt permiſſum Apollonio Moloni, deinde poſtea hac patefacta janua, caeteris id licuit. Turneb.

Graece.] Nam accuſatus fuit a Cilicibus, & damnatus repetundarum lege. Tacit. xiii. Annal. 33. vide Dodwel. Annal. Quinctil. c. 6.

Erubeſcis.] *Erubeſcis.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Obrecht. & Vallae lib.

Id quod objecit.] *Id quod obierit.* marg. Baſil. *objecit;*

Digitized by Google

jicit, aut quam atrociſſimum, aut etiam, ſi fieri poteſt, quam maxime miſerabile eſſe videatur. Atrocitas creſcit ex his, *quid factum ſit, à quo, in quem, quo animo, quo tempore, quo loco, quo modo:* quae omnia infinitos anfractus habent. Pulſatum querimur: de re primum ipſa dicendum: tum *ſi ſenex, ſi puer, ſi magiſtratus, ſi probus, ſi bene de repub. meritus.* Etiam ſi percuſſus ſit à vili aliquo contemptoque: vel ex contrario à potente nimium, vel ab eo, à quo minime oportuit. Et ſi die forte ſollemni, aut iis temporibus, cum judicia ejus rei maxime exercerentur, aut in ſolicito civitatis ſtatu. Item *in theatro, in templo, in concione* creſcit invidia. Et ſi non errore, nec ira, vel etiam ſi forte ira, ſed iniqua, quod patri aſſuiſſet, quod reſpondiſſet, quod honores contra peteret: & ſi plus etiam videri poteſt voluiſſe, quam fecit. Plurimum tamen affert atrocitatis modus, ſi graviter, ſi contumelioſe: ut Demoſthenes ex parte percuſſi corporis, ex vultu ferientis, ex habitu invidiam Midiae quaerit. *Occiſus eſt, utrum ferro, an igne, an veneno; uno vulnere, an pluribus; ſubito, an exſpectatione tortus,* ad hanc partem maxime pertinet. Utitur frequenter accuſator & miſeratione, cum aut ejus caſum, quem ulciſcitur,

jecit. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. cujus margo *objiciat.*

Atrocitas.] Ulpianus *lib.* 47. *de injuriis*, Atrocem injuriam, quaſi contumelioſiorem & majorem accepimus. *Atrocem* autem *injuriam* aut perſona, aut tempore, aut re ipſa fieri, Labeo ait. *Perſona atrocior fit*, cum magiſtratui, cum parenti, patronove fiat. *Tempore*, ſi in ludis & conſpectu Praetoris, aut in ſolitudine facta ſit injuria, multum intereſſe ait. *Re atrociorem* Labeo ait, ut vulnus illatum alicui, vel os percuſſum. Paulus, Vulneris magnitudo *atrociorem* facit *injuriam.* Et nonnumquam *locus*, ut oculo percuſſo. Sed & ſi in theatro vel in foro caedit & vulnerat, quamquam non atrociter, *atrocem injuriam* facit. Turneb.

Infinitos anfractus.] *Infinito ſtractus.* V. C. Alm. quod eſt *infinitos tractus.*

Si ſenex.] Terent. Adel. IV. II. *non puduiſſe verberare hominem ſenem, quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtavi meis.*

Percuſſus ſit.] *Contemptus ſit.* marg. Baſil.

A quo minime oportuit.] *Quem minime.* Ald. male. Liv. XXXIX. II. *ſpoliatus fortunis, a quibus minime oporteret.*

Judicia hujus rei.] *Ejus.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Baſil. Gryph. Vidov. Lugd. Oxon. Obr.

Item in theatro, in templo, in concione creſcit invidia.] MS. Palat. elegantius. *Item in theatro, in templo, in concione gliſcit invidia. Et ſi, &c.* Quid autem ſit *gliſcere*, multis τῷ Θεῷ dicturus ſum ad Indicem meum Lucretianum; & bonam partem etiam congeſſit Cl. Jan. Gebhardus, Crepund. libr. 3. cap. 5. pag. 112. Pareus. diſtinguendum *in concione creſcit invidia. Et ſi &c.* cum Locat. Ald. Steph. & aliis.

Etſi non errore.] Nam *error & imprudentia* valet ad excuſationem & deprecationem: &, quae primis motibus aguntur, minus gravia ſunt, quam quae praemeditato & deſtinato, ut ſunt *error & ira*, quae eſt motus repentinus, &, ut ait Horat. *furor brevis.* Cic. 1. Off. cap. 8. *Leviora ſunt ea, quae repentino aliquo animi motu, quam quae meditata praeparataque inferuntur.* Turneb.

Quod patri aſſuiſſet.] *Aſſuiſſet* quidem, hoc eſt auxilio fuiſſet, in judicio fuiſſet, ſenſui convenit. *Offuiſſet* vero, id eſt nocuiſſet, repugnat. Regius. Aſcenſius dubitat, an *parti* legendum ſit.

Plurimum tamen.] Plurimum poteſt in illuſtratione & amplificatione *modus*, teſte Hermogene: inde enim fit ἐνάργεια, quae rem aperte repraeſentat & ſplendide. Hinc etiam pendet δεινότης, quae eſt oratio gravitatem & aſperitatem rebus addens. Turneb.

Ut Demoſthenes.] Cum Demoſthenes eſſet *choragus*, id eſt, ludorum curator, ipſis Liberalibus à Midia, cive potente, pugno percuſſus eſt in malam. itaque Midiam accuſavit 32. anno, accuſationem tamen amicorum precibus poſtea omiſit. extatque ejus oratio κατὰ Μειδίου περὶ κονδύλου. *Idem.* vide l. 16. §. 6. ff. de poenis. Philand.

Exſpectatione tortus.] *Tertius.* V. C. Alm. marg. Baſil.

ulciſcitur, aut liberorum aut parentum ſolitudinem conqueritur. Etiam futuri temporis imagine judices movet, qui maneant eos caſus, qui de vi & injuria queſti ſunt, niſi vindicentur: *fugiendum de civitate, cedendum bonis, aut omnia, quaecumque inimicus fecerit, perferenda.* Sed ſaepius id eſt accuſatoris, avertere judicem à miſeratione, qua reus ſit uſurus, atque ad fortiter judicandum concitare. Cujus loci eſt etiam occupare, quae dicturum facturumve adverſarium putes. Nam & cautiores ad cuſtodiam ſuae religionis judices facit, & gratiam reſponſuris aufert, cum ea, quae praedicta ſunt ab accuſatore, jam, ſi pro reo petentur, non ſint nova: ut Servius Sulpicius contra Auſidiam, *ne ſignatorum ab ipſis diſcrimen objiciatur ſibi*, praemonet. Nec non ab Aeſchine, quaſi ſit uſurus Demoſthenes actione, praedictum eſt. Docendi interim quoque judices, quid rogantibus reſpondere debeant: quod eſt unum repetitionis genus. Periclitantem vero commendat *dignitas*, & *ſtudia fortia*, & *ſuſceptae bello cicatrices*, & *nobilitas*, & *merita majorum.* Hoc, quod proxime dixi, Cicero atque Aſinius certatim ſunt uſi: pro Scauro patre hic, ille pro filio. Commendat & cauſſa periculi, ſi ſuſcepiſſe inimicitias ob aliquod factum honeſtum videtur: praecipue *bonitas*, *humanitas*, *miſericordia.* Juſte enim

Baſil. *expectatione. Tortus ad h.* Voſſ. ſec.

Sollicitudinem conqueritur.] *Solitudinem* ſenſus exigit, *ſollicitudinem* vero aſpernatur. REGIUS. *ac parentum ſollicitudinem.* V. C. Alm. *aut p. ſollicitudinem.* Voſſ. ſec. Locat. Baſil.

Etiam futuri, &c.] Haec ratio affectus movendi fit per *metabaſim*, cum à praeſentibus incommodis ad futura tranſimus. ſolet autem multum judicem movere. TURNEB.

Qui maneat eos caſus.] *Quae maneant eos, qui de vi.* V. C. Alm. *qui maneant eis* (correctum *eos*) *caſus.* Voſſ. ſec.

Quaecunque inimicus fecerit.] *Quaecumque inimicis animus fuerit.* Obrechti codex & Edit. *quaecumque inimici animus fert.* margo Baſil. *quaecumque amicus fecerit.* Colin. *quaecumque inimicis in animo fuerint proferenda.* Voſſ. ſec. mihi Baſil. marginis lectio maxime placet.

Cum ea, quae praedicta.] *Cum ea praedicta ſunt.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſ. Gryph. Vidov.

Contra Auſidiam.] *Auſidium*; ut & poſtea ſequitur, marg. Baſil. certe pro *Auſidia* dixit Servius Sulp. ut vidimus lib. IV. cap. 2. an vero ejus adverſarius etiam Aufidius gentilis ejus fuit? vel an delenda vox *contra*? ut Servius Aufidiam clientem ſuam praemonuerit, ne ſignatorum &c.

Signatorum ab ipſis.] *Ut ipſis.* V. C. Alm.

Nec non ab Aeſchine.] Aeſchines contra Cteſiphontem praemonuit, Demoſthenem pauca *de lege* dicturum, permulta vero *de ſuis actionibus* & aliis rebus. monet igitur judices, ut cogatur dicere *de lege* Demoſthenes. TURNEB.

Quaſi ſit uſurus.] *Qua t itur.* V. C. Alm.

Quod eſt unum repetitionis genus.] Jam enim in *confirmatione* & *confutatione* his occurrimus, & reſpondimus, quae ab adverſario dici potuerunt: quae hoc genere, de quo nunc agit, diverſa dicendi forma repetuntur. TURNEB.

Periclitantem vero.] Nunc explicat locos, quibus affectus movere poteſt defenſor. eſt autem hoc proprium ejus, *movere commiſerationem*, nonnunquam tamen etiam *invidiam.* Idem.

Hoc apud proxime dixi.] *Apud* praepoſitio hic eſt otioſa, quare expungenda, ac loco ejus *quod* eſt reponendum. REGIUS.

Pro Scauro.] Vide Valer. Max. l. 8. cap. I. §. 10. TURNEB.

Commendat & cauſſa periculi.] Dixit more Graeco *periculum* pro reatu & accuſatione. cum igitur ob honeſtum aliquod factum incidimus in periculum capitis, aut fortunarum, inde affectum movere poſſumus. *Idem.* ita *periculum* & *diſcrimen* ſaepius apud Ciceronem occurrit. vide Vorſt. ad Valer. Max. lib. IV. cap. I. §. II. & lib. VI. cap. IV. §. 4.

Si ſuſcepiſſe.] *Si* deeſt Voſſ. ſec.

Praecipue bonitas.] *Praecipua.* Voſſ. ſec.

Juſte enim.] *Juſtius enim.* Andr. Ald. marg. Baſil.

enim tunc petere ea quiſque videtur à judice, quae alii ipſe praeſtiterit. Referenda pars haec quoque ad *utilitatem reipub. ad judicum gloriam*, *ad exemplum*, *ad memoriam poſteritatis.* Plurimum tamen valet miſeratio, quae judicem flecti non tantum cogit, ſed motum quoque animi ſui lacrimis confiteri. Haec petentur aut ex iis, *quae paſſus eſt reus*, aut ex iis, *quae tum maxime patitur*, aut ex iis, *quae damnatum manent:* quae & ipſa duplicantur, cum dicimus, *ex qua illi fortuna, & in quam recidendum ſit.* Affert in his momentum & aetas, & ſexus, & pignora: *liberi*, dico, & *parentes*, & *propinqui.* Quae omnia tractari varie ſolent. Nonnumquam etiam & ipſe patronus has partes ſubit: ut Cicero pro Milone, *O me miſerum! ô me infelicem! Revocare me tu in patriam, Milo, potuiſti per hos, ego te in patria per eoſdem retinere non potero?* Maximeque ſi (ut tunc accidit) non convenient ei, qui accuſatur, preces. Nam quis ferret Milonem pro capite ſuo ſupplicantem, qui à ſe virum nobilem interfectum, quia id fieri oportuiſſet, fateretur? Ergo & ille captavit ex illa praeſtantia animi favorem, & in locum lacrimarum ejus ipſe ſucceſſit. His praecipue locis utiles ſunt *proſopopoeiae*, id eſt, fictae alienarum perſonarum orationes, quales litigatorem decent, vel patronum. Mutae tamen

Baſil. & Sich.

Quae alii ipſe.] *Aliis.* V. C. Alm. Locat. Ald. Gryph. Vidov. Obrecht.

Haec petentur.] *Miſeratio* (ut ait Cicero) à tribus ducitur temporibus: quod etiam hoc loco ait Fabius. Haec tamen ratio geminatur amplificando, cum fortunam ſuperiorem cum futura comparamus. Haec fere ex Cic. *Orat. & Partitionibus* deſumpta ſunt. TURNEB.

Ex iis, quae quantum maxime.] Haec verba perverſa hoc modo corriguntur; ut legamus, *tum* loco illius *quantum*, & *quam maxime*, hoc pacto, *aut ex iis, quae tum quam maxime patitur.* REGIUS. *quae quantum maxime.* Locat. *quequam cum maxime.* V. C. Alm.

Ex qua illa fortuna.] Pro *illa* legendum eſt *illi.* REGIUS. *ex qua illa fortuna.* V. C. Alm. legerem *ex qua ille fortuna*; eſt vero locutio elliptica, in qua unum verbum deſideratur, pro *ex qua ille fortuna exciderit*, vel ſimile quid, vel *illi exciderint*, *& in quam recidendum ſit.* ita ſaepe in una perioda diverſae & contrariae ſignificationis verbum ad utrumque extendit ſuam vim. v. Manut. ad Cicer. pro Quinct. c. 26. & ad lib. v. ad famil. Ep. 4. ſimile fere illud Cicer. ad Att. x. Ep. 4. *ſed ne fortunam quidem ipſam, qua illi florentiſſima, nos duriore conflictari videmur. qua illi*, ſcilicet uſi ſunt. forte reſpexit perorationem Ciceronis pro Sextio. ubi Cicero; *multo mihi, multo, inquam, judices praeſtat in eamdem illam fortunam recidere* &c. BURMANNUS.

Nonnunquam etiam.] Cicero *in oratione pro Milone* Milonem ſemper inducit fortem, conſtantem, & magnanimum. Illi igitur preces non conveniebant: itaque Cic. decorum ſervavit, & ſuam perſonam in Milonis locum ſubſtituit, hocque modo implevit affectus. TURNEB.

Etiam & ipſe] *Etiam ipſe.* V. C. Alm.

O *me miſerum*] O *te.* V. C. Alm.

Renovare tu me.] *Revocare* emendate legitur in oratione pro Milone cap. 37. REGIUS.

Non potero.] Deſunt V. C. Alm.

Maximeque ſi.] *Maxime quaeſivit.* V. C. Alm.

Non convenient.] *Non conveniunt.* V. C. Alm.

Ex illa praeſtantia.] *Ex ipſa praeſtantia.* V. C. Alm.

Utiles ſunt proſopopoeiae.] Nomine *proſopopoeiae* quamcunque orationem intelligit, quae ſub aliena dicitur perſona. itaque complectitur *ethopoeiam*, *idolopoeiam*, & eam, quam peculiari nomine *proſopopoeiam* vocamus, quae mutis rebus accommodat ſermonem. TURNEB.

Id eſt fictae] *Id eſt factae.* V. C. Alm.

Quales litigatorem decet vel patronum, unde tamen res movent.] Tot mendis implicitus eſt hic locus, ut neque integer ſenſus elici poſſit, neque commode emendari. non quod non videam *decent*, numero plurali, eſſe legendum, ſed quia *nudae*

Digitized by Google

men res movent, aut cum ipſis loquimur: aut cum ipſas loqui fingimus. Ex perſonis quoque trahitur affectus. Non enim audire judex videtur aliena mala deflentes, ſed ſenſum ac vocem auribus accipere miſerorum, quorum etiam mutus aſpectus lacrimas movet: quantoque eſſent miſerabiliora, ſi ea dicerent ipſi, tanto ſunt quadam ſua portione ad efficiendum potentiora, cum velut ipſorum ore dicuntur: ut ſcenicis actoribus eadem vox, eadem pronunciatio plus ad movendos affectus ſub perſona valet. Itaque idem Cicero, quamquam preces non dat Miloni, eumque potius animi praeſtantia commendat, accommodavit ei tamen & verba, & convenientes etiam forti viro conqueſtiones. *O fruſtra, inquit, mei ſuſcepti labores! O ſpes fallaces! O cogitationes inanes meae!* Numquam tamen debet eſſe longa miſeratio: nec ſine cauſſa dictum eſt, *Nihil facilius, quam lacrimas, inareſcere.* Nam cum etiam veros dolores mitiget tempus, citius evaneſcat neceſſe eſt illa, quam dicendo effinximus, imago: in qua ſi moramur, lacrimis fatigatur auditor, & requieſcit, & ab illo, quem ceperat, impetu ad rationem redit. Non patiamur igitur frigeſcere hoc opus: & affectum,

nudae loco illius *unde* videtur eſſe legendum, & *ipſas*, ut referatur ad res, non *ipſos.* hoc modo *nudae tamen res movent, aut cum ipſi loquimur, aut cum ipſas loqui fingimus.* REGIUS. *quales litigatorem dicit vel patronum, unde tantum res movent, cum ipſis fingimus*; reliquis omiſſis. V. C. Alm. *quales litigatorem decent patronum, unde tantum res movent, aut cum ipſis loquimur, aut cum illis loqui fingimus.* Voſſ. ſec. *dicent, unde* & *ipſos* habet Locat. *quales litigatorem decet*, vel *patronum*; *Nudae tantum* &c. Ald. Baſil. reliquae editiones. *decent* & *mutae docent* & *mutae.* marg. Baſil. *aut cum ipſi loquimur.* Locat. Ald. Gryph. Vidov. ego mallem *nudae*, vel *mutae, tantum res movent, aut cum ipſi cum ipſis loquimur, aut cum ipſas loqui fingimus.* Rollinus etiam malebat pro *litigatorem*, *litis actorem*, quia ſaepe Accuſator patronum, patronus accuſatorem loquentes inducunt, ut apud Cicer. v. Ver. c. I. & pro Muraen. 9. ſed illud *litis actor* mihi minime placere poteſt. BURM.

Auribus accipere.] *Auribus accire.* V. C. Alm. marg. Baſil.

Tanto ſunt quadam ſua portione ad efficiendum.] *Afficiendum* legendum. REGIUS. *ſua* non habent Voſſ. ſec. Locat. Ald. Gryph. Steph. Colin. Obr. *afficiendum.* Gryph. Colin.

Sub perſona valet.] Quia perſona repraeſentat ſimilitudinem illius, cujus perſonam hiſtrio ſuſtinet. quocirca videtur homo ille, non autem hiſtrio loqui. TURNEB.

Accommodavit.] Deeſt hoc verbum. Voſſ. ſec.

Verba convenientes.] Copula *&* iterum adiicienda, ut legatur *& convenientes.* REGIUS. deeſt Voſſ. ſec.

O fruſtra.] O deeſt Voſſ. ſec. eſt ex Oratione pro Milone cap. 34.

Cogitationes meae.] *Meas.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Nunquam debet eſſe longa miſeratio &c.] Cicero in Partit. cap. 17. *Cito areſcit lachryma, praeſertim in alienis malis:* quod ab eo ſumens Cornificius; *Commiſerationem*, inquit, *brevem eſſe oportet. Nihil enim lacbryma citius areſcit.* Auctor. ad Herenn. libr. II. cap. 31. Vide Ludovici Creſollii Vacat. Autumn. libr. 3. pag. 687. PAREUS. Julius Severian. Syntem. Rhetor. de Epilogis. *Epilogos de omni cauſſa capies, & maxime quam miſericordiam movere poſſe perſpexeris: qui tamen erunt breves, nec diu perſequendi. nam lacrymis comparati ſunt, quibus nihil citius areſcit.* ALMEL. Cicer. I. de invent. c. ult.

Cum etiam veros dolores mitiget tempus.] Cicero Tuſcul. 3. cap. 7. *Eſt enim tarda illa quidem medicina, ſed tamen magna, quam adfert longinquitas & dies.* Vide Jani Gebhardi Animadverſion. ad Propertii lib. 3. eleg. 20. verſ. 32. Plinium lib. 8. Epiſt. 2. PAREUS.

Veros dolores.] Ut Sulpitius ait ad *Cic. lib. 4. famil. Ep. 5. Nullus dolor eſt, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat.* & ut ait Euripides, χρόνος μαλάξει. TURN.

Ad rationem redit.] Unde eleganter Plin. *lib. 2. epiſt. 6. Adnotatumque experimentis, quod favor & miſericordia acres & vehementes primos impetus habent: paulatim conſilio & ratione quaſi reſtincta conſidunt.*

affectum, cum ad ſummum perduxerimus, relinquamus: nec ſperemus fore, ut aliena quiſquam diu ploret. Ideoque cum in aliis, tum maxime in hac parte debet creſcere oratio: quia, quidquid non adjicit prioribus, etiam detrahere videtur: & facile deficit affectus, qui
11. deſcendit. Non ſolum autem dicendo, ſed etiam faciendo quaedam, lacrimas movemus: unde & producere ipſos, qui periclitentur, ſqualidos atque deformes, & liberos eorum ac parentes, inſtitutum, & ab accuſatoribus oſtendi cruentum gladium, & lecta è vulneribus oſſa, & veſtes ſanguine perfuſas videmus, & vulnera reſolvi, ac verberata corpora nudari. Quarum rerum ingens plerumque vis eſt, velut in rem praeſentem animos hominum ducentium. Et populum Romanum egit in furorem praetexta Caji Caeſaris prolata in foro cruenta. Sciebatur interfectum eum, corpus denique ipſum impoſitum lecto erat: veſtis tamen illa, ſanguine madens, ita repraeſentavit imaginem ſceleris, ut non occiſus eſſe Caeſar, ſed tum maxime occidi videretur. Sed non ideo probaverim, quod factum & lego, & ipſe aliquando vidi, depictam tabulam ſupra Jovem in imaginem rei, cujus atrocitate

ſidunt. Unde evenit, ut, quod multi clamore permiſto tuentur, nemo tacentibus caeteris dicere velit. pateſcit enim, cum ſeparaтis à turba, contemplatio rerum, quae turba reguntur. Turn. Ovid. Remed. am. 10.
Et quod nunc ratio eſt, impetus ante fuit.

Ut aliena aliquis quamdiu ploret.] *Quam* particulam expungendam eſſe facile ſentiet, qui non ignorat, *quam* in augmenti ſignificatione non poſitivo, ſed ſuperlativo copulari ſolere. Regius. *ut aliena aliquis quamdiu ploret.* Locat. *ut aliena mala aliquis diu deploret.* Ald. *ut aliena quiſquam diu ploret.* Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *ut alienam aliquis quamdiu ploret.* V. C. Alm. *ut aliena mala quiſquam diu ploret.* ed. Obrecht.

Ideoque cum aliis.] *In* praepoſitio adſcribatur, ut *cum in aliis* legatur. Regius.

Maxime in hac parte.] *Maxime parte.* V.C. Alm.

Non ſolum autem.] Affectus moventur *rebus* & *verbis. verba* ſignificant, *res* oſtendunt. utriuſque idem eſt propoſitum, non tamen eadem tractatio & imitatio, ut hoc capite docebit. Turneb. hic in Voſſ. erat titulus praeſcriptus *de affectibus capitulum.*

Producere.] *Perducere.* Voſſ. ſec.

Et lecta eſt vulneribus.] *E* praepoſitio loco *eſt* verbi reponenda videtur. Regius. ſed quae, quaeſo, oſſa e vulneribus leguntur? legendum *e funeribus.* has vero voces paſſim confudiſſe librarios ſaepe deprehendi, ut apud Virg. 11. Aeneid. 361. 561. Ovid. xi. Epiſt. 125. & alibi. Burman.

Ac verberata.] *Ac* deeſt V. C. Alm.

Animos hominum dicentium.] Loco *dicentium*, *ducentium* legatur; ita namque ſenſus expoſcit. Regius. *ducentium.* Locat.

Et populum Romanum.] M. Antonius *interfecto Caeſare* concionem habuit apud populum, veſtemque Caeſaris, in qua confoſſus fuerat, pilo impoſitam porro oſtendit, atque ita commovit, ut populus ſtatim impetum faceret in aedes conjuratorum. Turneb. Suet in vita Caeſaris cap. 84. & Appianus l. 2. bel. civil.

In foro cruenta.] *In funere cruenta.* V. C. Alm.

Impoſitum lecto erat.] *Lectis* olim efferebantur cadavera, interdumque in ornamentum lectuli plures ponebantur: adeo ut in funere ſexcentos aliquando fuiſſe legamus. Turneb.

Impoſitum lecto erat.] *Lecto adeſt.* marg. Baſil.

Veſtis tamen illa.] *Ad veſtis.* V. C. Alm. *At veſtis.* Locat. Ald. repetita particula ex ultima ſyllaba *τῦ erat.*

Supra Jovem.] Duplex hic poterit accipi intellectus, quod ſcilicet & ipſum Jovem tanquam facti teſtem ſubjunxerint, vel quod depictam tabulam ſupra Jovis ſtatuam in Capitolio oſtenderint. Neque enim quiſquam commiſſurus videtur, ut mendacii & ſceleris ſui Deos velut probatores inducere audeat, maxime cum Homerus graviter plane ſcribat, *Deos ipſos ad nullum malum conſtanter auxiliaturos.* Mosell. In foro Romano *ſtatua Jovis* erat poſita, ut ex numinis religione ſanctius judices ſententiam ferrent. Turneb. is locus in foro, de quo Caſaubon. ad Perſ. Sat. 1. p. 128. Colomes. *ſupra Jovem imaginem.* V. C. Alm. *ſupra Jovis imaginem eſt.* marg. Baſil. *ſupra Jovis imaginem*

atrocitate judex erat commovendus. Quae enim eſt actoris infantia, qui mutam illam effigiem magis, quam orationem, pro ſe putet locuturam? At ſordes, & ſquallores, & propinquorum quoque ſimilem habitum ſcio profuiſſe, & magnum ad ſalutem momentum preces attuliſſe. Quare & obſecratio illa judicum *per chariſſima pignora*, utique ſi & reo ſint *liberi*, *conjux*, *parentes*, utilis erit. Et deorum etiam invocatio velut ex bona conſcientia profecta videri ſolet. Stratum denique jacere, & genua complecti: niſi ſi tamen perſona nos, & anteacta vita, & rei conditio prohibebit. Quaedam enim tam fortiter tuenda, quam facta ſunt. Verum ſic eſt habenda auctoritatis ratio, ne ſit invida ſecuritas. Fuit quondam inter haec omnia potentiſſimum id, quo Lucium Murenam Cicero accuſantibus clariſſimis viris eripuiſſe praecipue videtur. Perſuaſit enim, nihil eſſe ad praeſentem rerum ſtatum utilius, *quam pridie Calend. Januarias ingredi conſulatum.* Quod genus noſtris temporibus totum pene ſublatum eſt,

maginem marg. Gryph. Nihil de hoc ritu, neque de Jovis ſtatua in foro, ad admonendos judices, poſita reperi apud veteres; neque Turnebus, neque Caſaubonus aliquid auctoritatis ad hoc perſuadendum adduxerunt. niſi ſtatuamus, tabulam hanc ſupra Jovis ſtatuam, quae cum reliquorum XII. Deorum Conſentium ad forum erat, teſte Varrone lib. I. de R. R. c. I. poſitam. ſed quid ibi tabella ad judices, qui plerumque in Baſilicis vel aliis in locis ſedebant, & cum tempore Fabii in ipſo Senatu cauſſae capitales agerentur, commovendos facere poſſit non video, aut qua ratione judicum oculis exponi ita poſſet. forte ſimile hoc commentum illi, quod jactatur de Marſyae ſtatua, de qua egimus ad Petron. cap. XXXVI. quare corruptum locum puto, & niſi imaginem Jovis, ut juſtitiae praeſidis (de quo vide Graev. Lect. Heſiod. I. & Spanh. ad Callim. Hym. in Jov. 82.) ante tribunalia omnia fuiſſe ſtatuamus, loco *Jovem* aliud reponendum; ſed quod nunc non ſuccurrit. BURMAN.

Quae enim erit.] *Quae enim eſt.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov. Oxon. Obrecht. marg. Baſil. *eſt* deerat Voſſ. ſec. ſed eleganter utuntur veteres illo *erit*, etiam ubi *eſt* videtur requiri. Ter. Eunuch. IV. 5. *Verbum hercule hoc verum erit, ſine Cerere & Libero friget Venus.* ubi *eſt* alii codices. ſed vide Faern. & Gujet.

Qui mutam.] *Quae.* V. C. Alm.

Et propinquorum quoque.] Solebant quoque propinqui reorum habitum mutare, ſordidatique populum prehenſare, judicumque miſericordiam captare. Hac de re vide Bud. *in poſter. annot. in Pandect.* TURNEB.

Utilis erit.] *Et juſſerit.* V. C. Alm.

Genua complecti.] Plinius docet, in auriculis poſitam eſſe *memoriam*, ut in genibus *miſericordiam.* quapropter ſupplices ſolent aliorum genua amplexari. TURNEB.

Niſi tamen.] *Niſi ſi tamen.* V. C. Alm. & ita ſupra jam ſcribendum ſaepius docuimus.

Quaedam enim tam fortiter.] Ut Milonem non debuit Cicero ſupplicem facere, quoniam fortiter ſe feciſſe dicebat, interficiendo inſidiatorem. TURNEB.

Auctoritatis ratio.] *Auctoritas exiſtimatio.* marg. Baſil.

Fuit quondam.] Cum eſſet nondum oppreſſa Catilinae conjuratio, eſſetque Cicero in exitu ſui conſulatus, ſuaſit optimum eſſe, ut conſules deſignati inirent magiſtratum quam primum, ne illis conſulatum praeriperet Catilina. TURNEB.

Potentiſſimum id.] *Id* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Lucium Muraenam.] Cicero ipſe pro Flacco c. 39. ait, ſe defendente Muraenam ob metum, ne rempub. Catilina opprimeret, fuiſſe abſolutum. REGIUS.

Perſuaſit enim.] *Perſuaſitque.* Voſſ. ſec.

Quam pridie.] Urſinus ad Cicer. pro Muren. c. 37. dicit, Quinctilianum legere *eſſe pridie Kal. Jan. in republ. duos conſules.* qui tamen, an hunc locum ita offenderit ſcriptum in codicibus, non monet.

Pridie Calend. Januarias.] Longe ante deſignabantur conſules, quam inirent magiſtratum. Inibant autem magiſtratum Cal. Januariis, ac tum juſtum habebant imperium, & imperii faſces. TURNEB.

Quod genus.] Aſſentatur Domitiano Fabius. ſignificat

eſt, cum omnia curae tutelaeque unius innixa periclitari nullo judicii exitu poſſint. De accuſatoribus & reis ſum locutus, quia in periculis maxime verſatur affectus. Sed privatae quoque cauſſae utrumque habent perorationis genus: & illud, quod eſt ex enumeratione probationum, & hoc, quod ex lacrimis: ſi aut ſtatu periclitari, aut opinione litigator videtur. Nam in parvis quidem litibus has tragoedias movere tale eſt, quale ſi perſonam Herculis & *cothurnos aptare infantibus velis*. Illud ne indignum quidem admonitione, ingens in epilogis, meo judicio, verti diſcrimen, quomodo ſe dicenti, qui excitatur, accommodet. Nam & *imperitia*, & *ruſticitas*, & *rigor*, & *deformitas afferunt* interim *frigus*: diligenterque haec ſunt actori providenda. Equidem repugnantes eos patrono, & nihil vultu commotos, & intempeſtive ridentes, & facto aliquo vel ipſo vultu riſum moventes ſaepe etiam vidi, praecipue vero, cum aliqua velut ſcenice fiunt.

gnificat enim reipub. periculum imminere non poſſet, ſi Coſ. antequam magiſtratum ineat, damnetur, cum ea ſub Domitiano principe orba eſſe non poſſit, à quo uno commode regeretur, etiam ut nulli eſſent conſules. *Idem.*

Innixa.] *Enixa.* Steph.

Nullo judicii exitu.] Sive *damnetur*, ſive *abſolvatur*. Turneb.

Sum locutus.] *Sum locuturus.* Voſſ. ſec.

Sed privatae, &c.] Tamen cauſae privatae aut magna ex parte affectibus carent, aut habent affectus leniores. Turneb.

Statu.] De dignitate. *Idem.*

Opinione.] Bonae exiſtimationis. *Idem.*

In parvis litibus tragoedias movere.] Cicer. II. de Orat. c. 51. *Equidem primum conſiderare ſoleo, poſtuletne cauſſa. nam neque parvis in rebus adhibendae ſunt hae dicendi faces, neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere poſſimus, ne aut irriſione aut odio digni putemur, ſi aut tragoedias agamus in nugis, aut convellere ordiamur ea, quae non poſſunt commoveri.* Longin. περὶ ὕψους ſect. 30. ἐπεὶ τοῖς μικροῖς πραγματίοις περιτιθέναι μεγάλα καὶ σεμνὰ ὀνόματα, ταὐτὸν ἂν φαίνοιτο, ὡς εἴ τις τραγικὸν προσωπεῖον μέγα παιδὶ περιθείη νηπίῳ. *minutiſſima enim quaeque magnis & gravibus verbis exprimere perinde eſt, ac ſi quis Tragicam magnamque perſonam puero alicui vel infanti tribuerit.* Adde his, quae habet Lucianus de conſcribenda Hiſtoria pag. 667. Edit. Benedicti. Almel.

Quale ſi.] *Quaſi ſi perſonam.* Locat. Ald. Ven.

Cothurnos aptare.] Hoc proverbiale eſt, ut refert Eraſmus, ſub titulo *Abſurdorum.* uſurpaturque, cum rei parvae aliquid maximum, quod minime deceat, accommodatur. ductum eſt ab hiſtrionibus, quibus perſona, quae repraeſentat Herculem, imponitur in tragoedia. ſed quemadmodum altus fuit Hercules, ita hiſtrio procerus eſſe debet, qui illius perſonam ſuſtinet. Turneb.

Repugnantes eas patrono.] Depravatus quidem hic locus eſt, ſed ſi *eos* legerimus, emendatur. ut eos, qui excitandi ſunt, intelligamus, hoc eſt judices, qui, ſi oratori repugnabunt, aut intempeſtive ridebunt, minime afficientur. Regius. Significat Fabius eum, qui producitur, ſeſe debere orationi dicentis accommodare, ut, ſi oratio moveat miſericordiam, videatur ipſe miſerabilis: alioqui enim ſummopere nocebit. Turn. rectius Turnebus, illos intelligit, qui in judicium ad miſericordiam movendam producuntur, quam judices, ut Regius fecit. nec *excitare* hic notat commovere, ſed in judicio jubere ſurgere eos, quos adduximus, (ut mox *excitati rei facies*) qui ſi vultu laeto & ridenti ſunt, dum orator lacrimis utitur & obſecratione, ipſi repugnant. caeterum *equidem repugnandos eos patrono habêt* Voſſ. ſec. in V. C. Alm. erat, *& quidem ea repugnantes.* & mox *intempeſtive reſidentes.* quod & agnoſcit. Voſſ. ſec. Ald. & margo Baſil. quod non plane abjiciendum, cum reſpondere poſſet τοῖς *qui excitatur*, ſi *reſident*, id eſt ſecuri, otioſi, quaſi res ad illos non attineret, ſedeant, riſum movent, non miſericordiam. Burmannus.

Riſum moventes ſaepe etiam vidi.] *Riſum etiam moventes ſaepe vidi.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Velut ſcenice fiunt alias cadunt.] Heic duo ultima verba imperite ſatis mihi adſcripta videntur ab eoxum aliquo, qui in librorum marginibus ſcribere ſolebant, quae aliter quoque legi poſſe putant; librariorum autem impermia de margine in contextum ipſum ſunt tranſlata. Quare omnino

fiunt. Tranſtulit patronus aliquando puellam, quae ſoror eſſe adverſarii dicebatur (nam de hoc lis erat) in adverſa ſubſellia, tamquam in gremio fratris relicturus. at is à nobis praemonitus diſceſſerat. Tum ille, alioqui vir facundus, inopinatae rei caſu obmutuit, & infantem ſuam frigidiſſime reportavit. Alius imaginem mariti pro rea proferre magni putavit: at ea ſaepius riſum fecit. Nam & ii, quorum officii erat, ut traderent eam, ignari qui eſſet epilogus, quoties reſpexiſſet patronus, offerebant palam, & prolata noviſſime, deformitate ipſa (nam ſenis cadaveri infuſa) praeteritam quoque orationis gratiam perdidit. Nec ignotum quid Glyconi, cui *Spiridion* fuit cognomen, acciderit. Huic puer, quem in jus productum, quid fleret, interrogabat, *ex paedagogo ſe vellicari* reſpondit. Sed nihil illa contra Cepaſios Ciceronis fabula efficacius ad pericula epilogorum. Omnia tamen haec tolerabilia, quibus actionem mutare facile eſt: at qui à ſtilo

mnino ſunt eradenda. REGIUS. leguntur ea in MS. Bal. Locat. Ald. *alia cadunt*. Vall. liber & MSS. Alm. Voſſ. ſec. *velut ſcenice cadunt*. marg. Sich. Baſil. Gryph.

In adverſa ſubſellia.] *Reus* erat in ſubſelliis dextris, *accuſator* in ſubſelliis ſiniſtris. Igitur tranſtulit puellam patronus à ſuo ſubſellio ad ſubſellium adverſarii, ut affectum moveret. TURNEB.

Deceſſerat.] *Diſceſſerat.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. Colin. *diceſſerat.* Locat.

Tum ille.] *Cum.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Riſum fecit.] Porro docebit Fab. in ſequentibus, nihil eſſe melius ad ſolvendum affectum, quam *riſum*. TURNEBUS.

Quorum officii erat.] *Officio.* V. C. Alm. *officii erant.* Voſſ. ſec.

Deformitate ipſa.] *Deformante ipſa natura ceris cadaver infuſum; praeteritam.* Voſſ. pr.

Nam ſenis cadaveri infuſa.] *Nam ceris cadaver attulerat inſutumis*, marg. Baſil. *nam ſenis caduca veri infuſa.* V. C. Alm. *nam caeteris cadaver intulerant infuſum.* Vall. lib. ut in notis Aſcenſii legitur, ſed vitioſe pro *ceris*. *nam ſenis cadaver attulerant.* Vidov. *nam ceris cadaver attulerant infuſum.* MS. Colb. Colon. Steph. marg. & ita Turneb. lib. XXIX. adv. cap. 13. ego mallem, (*nam ſenis cadaveri cera infuſa*) niſi Voſſiani codicis ſcriptura placeat. vel ex veſtigiis codicis Alm. (*nam ſenis caduci venis cera infuſa.*)

Senis cadaveri infuſa.] Hoc intelligendum videtur de *typo*, ſive *protypo*. Scribit enim Plinius lib. 35. cap. 12. in hunc modum, *hominis imaginem gypſo ex ipſius facie cera infuſa formae exprimebant.* praeterea apud Romanos (ut alio loco docet Plin.) *imagines è cera fiebant, ac expreſſi cera vultus ſingulis ponebantur armariis.* Igitur intelligendum eſt juvenculam fuiſſe uxorem. Cum igitur prolata eſſet imago mariti ſenis, id affectum non movebat, quia lactandum videbatur uxori., quod maritum ſenem perdidiſſet. TURNEBUS.

Spiridion.] Forte quod ſimilis eſſet quadantenus *ſpirae* aut *reſticulae* obvolutae, ex gracilitate & curvitate corporis. *Idem. Spiridon.* Voſſ. ſec. ego crederem hoc cognomen ipſi a ſpiris, ſive voluminibus ſerpentum inditum, vel forte quod ſerpentis in modum corpore aut geſtibus varia volumina effingebat, vel a calliditate, vel alia ignota de cauſſa. Et fortaſſe ex hujus Glyconis nomine impoſtor ille Alexander ſerpenti ſuo *Glyconis* nomen indidit, de quo plurima Lucianus in Pſeudomanti, & qui voluminibus & ſpiris in ſe tortis conſpicitur in nummo Imperatoris Veri, quem Morellus ſpecimine rei numm. p. 132. protulit & illuſtravit. ceterum poſt haec in codice, quem Francius habuit, erat lacuna duorum minimum foliorum. BURM.

Quem in jus.] *Quem is producta.* Voſſ. ſec. marg. Baſil.

Ex paedagogo ſe vellicari.] Puero additus fuerat *paedagogus*, a quo vellicaretur, cum flendum eſſet ad miſericordiam movendam. Igitur cum debuiſſet reſpondere puer ſe flere ob calamitates patris, dixit ſe flere, quia pungeretur à *paedagogo*. TURNEB. *ex* hic pro *a* poni Aſcenſius notat. & recte, ut puto. ita Flor. lib. III. cap. 16. *in eo tumultu regem ſe ex ſatellitibus ſuis appellatum laetus accepit:* & eo refer & illud lib. II. cap. 6. *Hinc illud ex populo, ut Imperii ſcutum vocaretur.* BURM.

Cepaſios fratr.] In oratione pro Cluentio cap. 21. de quo Fab. l. 4. & paulo poſt aget. TURNEB. *Sephaſianos.* margo Baſil.

Actionem mutare.] Oratores, qui valent *extemporali*

Digitized by Google

lo non recedunt; aut conticeſcunt ad hos caſus, aut frequentiſſime falſa dicunt. Inde eſt enim, *Tendit ad veſtra genua ſupplices manus.* &, *Haeret in complexu liberorum miſer.* &, *Revocat ecce me.* etſi nihil horum is, de quo dicitur, faciat. Et è ſcholis haec vitia, in quibus omnia libere fingimus, & impune, quia pro facto eſt, quidquid volumus. non admittit hoc idem veritas fori. Egregieque Caſſius Severus dicenti adoleſcentulo, *Quid me torvo vultu intueris, Severe? Non me hercule*, inquit, *faciebam, ſed ſic ſcripſiſti, ecce.* &, quam potuit, truculentiſſime eum aſpexit. Illud praecipue monendum, ne quis niſi ſummis ingenii viribus ad movendas lacrimas aggredi audeat. Nam ut eſt longe vehementiſſimus hic, cum invaluit, affectus, ita, ſi nihil efficit, tepet: quem melius infirmus actor tacitis judicum cogitationibus reliquiſſet. Nam & vultus, & vox, & ipſa illa excitati rei facies, ludibrio etiam plerumque ſunt hominibus, quos non permoverunt. Quare metiatur ac diligenter aeſtimet vires ſuas actor: &, quantum onus ſubiturus ſit, intelligat. Nihil habet iſta res medium, ſed aut lacrimas meretur, aut riſum. Non autem commovere tantum miſerationem, ſed etiam diſcutere, epilogi eſt proprium; quum oratione continua, quae motos lacrimis judices ad juſtitiam reducat, tum etiam quibuſdam urbane dictis: quale eſt, *Date puero panem, ne ploret.* Et corpulento litigatori, cujus adverſarius, item puer, circa judices erat, ab advocato latus, *Quid faciam? ego te bajulare non poſſum.*

porali facundia, hoc vitium emendare poſſunt *ex tempore:* at qui nihil niſi compoſitam ad cauſas afferunt, tum obmuteſcunt. qui *à ſtylo* non recedere dicuntur, hoc eſt à praeſcripta domi praemeditataque oratione. TURNEB.

Et è ſcholis.] In *declamationibus* orator haec omnia ad voluntatem fingit: at non eadem eſt libertas in foro. illic enim duntaxat, quod ſit, dicendum eſt. *Idem. &* non habet Voſſ. ſec.

Pro facto eſt.] *Profecto eſt.* Voſſ. ſec. male. ita Ovidius II. Amor. XIII. 6.

Eſt mihi pro facto, ſaepe quod eſſe poteſt.

Hoc idem veritas.] Addunt quidam *fori.* ASCENS *veritas fori* alii. ſed *fori* deeſt MSS. Colb. Voſſ. ſec.

Caſſius Severus.] *Severus* omittunt Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Sich. Baſil. Gryph. Colin.

Non me Hercules quidni faciam.] Emendate hoc in aliis exemplaribus legitur, *non me Hercle, inquit, faciebam.* REGIUS. *Quidni faciam.* marg. Baſil. *quidni faciebam.* Voſſ. ſec.

Sed ſic ſcripſiſti.] Mire notavit ſcriptam illius adoleſcentis orationem. nec enim hoc dixerat, quia torve inſpexiſſet Severus, ſed quia ita domi orationem compoſuerat. TURNEB. forte, *ſed ſi ſic ſcripſiſti, ecce.*

Ne quid niſi.] *Ne quis* legendum. REGIUS.

Ut eſt longe vehementiſſimus hic animi invaluit.] Loco *animi*, *cum* temporis adverbium eſt reponendum. REGIUS. *animi.* Locat.

Infirmus actor.] *Auctor.* Voſſ. ſec.

Excitati rei facies.] *Excitandi.* Ald. *excitatae rei.* Voſſ. ſec. Locat.

Permoverunt.] *Promoverunt*, erat vitioſe in Lugdun. & Obrechti, qui ſecundis curis emendavit.

Diligenter exiſtimet.] *Aeſtimet* legendum eſſe cenſebit, qui quid *aeſtimare*, quid *exiſtimare* ſignificet, non ignorabit. REGIUS. *exiſtimet.* Voſſ. ſec. vid. ad lib. III. 8.

Actor.] *Auctor.* Locat.

Quantum onus.] *Quantum oneris.* Obr.

Non autem commovere.] Quemadmodum *in epilogo commovetur* affectus, ita etiam *ſedatur:* alioqui judicis animus, miſeratione occupatus, praeter juſtum judicaret. eſt igitur *compoſito affectu* reducendus ad rationem. Haec eſt una ratio ſolvendorum affectuum, ut pacata rurſus compoſitaque mens tranquillitati reddatur. Fit autem hoc vel per *continuam orationem*, vel *per locos*, de quibus nunc exempla ponit, & fuſius cap. *de riſu.* TURNEB.

Ab advocato latus.] *Advocato latus.* Ald.

Quid

ſum. Sed haec tamen non debent eſſe mimica. Ita neque illum probaverim, qui inter clariſſimos ſui temporis oratores fuit, qui, pueris in epilogum productis, talos projecit in medium, quos illi diripere coeperunt. Namque haec ipſa diſcriminis ſui ignorantia potuit eſſe miſerabilis. Neque illum, qui, cum eſſet cruentus gladius ejus ab accuſatore prolatus, quo is hominem probabat occiſum, ſubito ex ſubſelliis ut territus fugit, &, capite ex parte velato, cum ad agentem ex turba proſpexiſſet, interrogavit, *an jam ille cum gladio receſſiſſet*. Fecit enim riſum, ſed ridiculus fuit. Diſcutiendae tamen oratione hujuſmodi ſcenae. Egregieque Cicero, qui & contra imaginem Saturnini pro Rabirio graviter, & contra juvenem, cujus ſubinde vulnus in judicio reſolvebatur, pro Vareno multa dixit urbane. Sunt & illi leniores epilogi, quibus adverſario ſatisfacimus: ſi forte ſit ejus perſona talis, ut illi debeatur reverentia, aut quum amice aliquid commonemus, & ad concordiam hortamur: quod eſt genus egregie tractatum à Paſſieno, cum Domitiae uxoris ſuae pecuniariam litem adverſus

Quid faciam?] Illuſit homini corpulento, quem negavit ſe bajulare poſſe, quo modo advocatus puerum circa judices tulerat. Turneb.

Non debent eſſe mimica.] *Mimica* legendum, non *inimica*, quamquam, quidquid adeo inimicum eſt, omnibus grave & quaſi inimicum eſt. Sichard. *inimica*. Locat. *nimuta*. Voſſ. ſec.

Ne illum probaverim.] *Quidem* particulam ſtili elegantia expoſcit: ut legatur: *Itaque ne illum quidem*. Regius. *ita neque illum probaverim*. Ald. Baſil. Steph. Gryph. Colin. Vidov. Oxon. Obrecht. ſed haec profecta a correctoribus puto. nam veteres editiones *ne illum*. *ne* vero pro *ne quidem* poni ad Petronii cap. xlvii. probavimus poſt Munkerum & ita lib. 1. cap. 12. *nam ne ego conſumi ſtudentem in his artibus volo*. ubi etiam *nec*, vel *ne quidem* alii. Burm.

Qui inter clariſſimos.] *Quamquam inter clariſſimos*. Ald.

Talos projecit.] *Tali* ſunt oſſicula quaedam in ſuffragine animalium biſulcorum, quibus ſolent pueri luſitare. Turn. *talos jecit*. Voſſ. ſec. & ed. Obr.

Capite velato.] Ut ſolebant in ſubitis periculis, ut docent commentatores ad Petron. cap. vii.

Cum id agendum.] Hic quidem ſic. in aliis vero quibuſdam exemplaribus *ad agendum* legitur. ſed neutro modo mihi ſenſus procedere videtur. Fortaſſe vero aut *ad agentes*, aut *quid ageretur*, quod mihi magis placet, rectius legeretur. Regius. *id agendum*. Locat. Ald. *ad agendum*. Voſſ. ſec. marg. Baſil. *ad agentem*. reliquae editiones. Aſcenſ. conjiciebat *id agendo*.

Fecit enim riſum, ſed ridiculus fuit.] Eleganter iſta duo diſtinxit. nam & aliquis *facere riſum* poteſt, ut tamen ludibrio non ſit. Hic vero ludibrio fuit. *ridiculus* enim paſſive accipitur. Turneb.

Diſcutiendae tamen.] Antea docuit, quo pacto *urbanis* quibuſdam *dictis* diſcuti poſſet affectus: nunc quo pacto *oratione perpetua*. caeterum appellat *ſcenas* hujuſmodi *tragoedias*, quas adverſarii excitant movendis affectibus, productis quibuſdam perſonis, aut rebus quibuſdam prolatis. *Idem*.

Et contra imaginem Saturnini.] In C. Rabirii accuſatione *T. Labienus* L. Saturnini imaginem produxit ad movendos affectus. *Idem*. *&* non habent Ald. Baſil. *Cicero & contra*. Locat. Gryph. Col. Vidov.

Sunt & illi.] Quanquam vulgo ajunt in *exordio* leniores eſſe affectus, in *concluſione* graviores, tamen *concluſio* nonnunquam lenes habet affectus, ut cum conciliare nobis volumus adverſarium, cum eum amice objurgamus, aut commonefacimus. Turneb.

Leniores.] *Leviores*. Vall. lib. & Voſſ. ſec.

Fortaſſe ſit ejus perſona.] *Si* conjunctio adſcribenda videtur, ut legatur, *ſi forte ſit ejus perſona*. Regius. *forte ſi ejus perſona*. Locat.

Paſſieno.] Ille & *Criſpus Paſſienus* dicitur, ita ut verum nomen fuerit *C. Paſſienus Criſpus*. vel *C. Vibius Paſſienus Criſpus*, quem confundi cum Vibio Criſpo ſupr. vidimus ad lib. v. cap. 13. fuit vero hic Paſſienus vitricus Neronis. Sueton. Ner. 6. vide Schott. de Claris apud Senecam Rhetoribus in *Paſſieno*. Burm.

Cum Domitiae uxori ſuae pecuniaria.] Et *in* praepoſitio adſcribenda & *uxoris* legendum videtur. Regius. *uxori ſuae pecuniaria lite a. f. e. Ae. adeſſet*. Voſſ.

verſus fratrem ejus Aenobarbum ageret. Nam quum de neceſſitudine multa dixiſſet, de fortuna quoque, qua uterque abundabat, adjecit, *Nihil vobis minus deeſt, quam de quo contenditis.* Omnes autem hos affectus, etiam ſi quibuſdam videntur in prooemio atque in epilogo ſedem habere, in quibus ſane ſunt frequentiſſimi, tamen aliae quoque partes recipiunt, ſed breviores, ut cum ex his plurima ſint reſervanda. At hic, ſi uſquam, totos eloquentiae aperire fontes licet. Nam ex his, ſi bene diximus reliqua, poſſidemus jam judicum animos: &, confragoſis atque aſperis evecti, tota pandere poſſumus vela: &, cum ſit maxima pars epilogi amplificatio, verbis atque ſententiis uti licet magnificis, atque ornatis. Tunc eſt commovendum theatrum, quum ventum eſt ad ipſum illud, quo veteres tragoediae comoediaeque clauduntur, *Plaudite.* In aliis autem partibus tractandus affectus erit, ut quiſque naſcetur. Nam neque exponi ſine hoc res atroces & miſerabiles debent. Cum de qualitate alicujus rei quaeſtio eſt, probationibus uniuſcujuſque rei recte ſubjungitur. Ubi vero conjunctam ex pluribus cauſſam agimus, etiam neceſſe erit uti pluribus quaſi epilogis: ut in Verrem Cicero fecit. Nam & Philodamo, & navarchis, & cruciatis civibus Romanis, & aliis plurimis ſuas lacrimas dedit. Sunt qui hos μερικὺς ἐπιλόγυς vocent, quo partitam perorationem ſignifi-

Voſſ. ſec. *uxori pecuniaria lite &c. ageret.* Locat. *uxoris ſuae pecuniariam litem &c. ageret.* Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *uxoris ſuae pecuniarum litem ageret.* Steph. *uxoris ſuae pecuniaria lite ageret.* Obrecht.

Qua uter abundabat.] *Uterque* legendum eſſe aperte patet; & *vobis*, pro *nobis*. Regius. notandum autem, *fortunam* hic pro pecunia & opibus dici ſingulari numero, cum frequentius *fortunas* Cicero ſoleat dicere. vide Manut. ad Cicer. II. ad famil. 6. Burm.

Omnes autem hos affectus.] Significat, in omni cauſae parte locum habere *affectus* poſſe, dum tamen cauſa ſit affectuum capax. quanquam nonnulli duas partes tribuunt affectibus, *exordium* & *concluſionem*: duas docendo deputant, *narrationem* & *confirmationem*. quod ſi verum eſt, ita intelligendum eſt, *illic* frequentiores, *hic* rariores eſſe affectus. Turneb.

Sint reſervanda.] *Eruenda.* marg. Baſil. ex Vallae libro. *ſit reſervenda.* Voſſ. ſec.

Si uſquam.] *Sicubi unquam.* Voſſ. ſec.

Poſſidemus.] *Poſſidebimus.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Colin.

Et confragoſis.] *Metaphora eſt à re nautica* ducta. nam in locis ſcopuloſis & confragoſis ſolent contrahere vela nautae, ne impetu venti impingant in ſcopulos. ſignificat autem *confirmationem* & *refutationem* minus admittere orationis ubertatem, quam *concluſionem*. Turneb. *confragoſius atque aſperius.* marg. Baſil.

Tota pandere.] *Toto ſinu pandere poſſumus vela.* Andr. *tuto pandere poſſumus.* Voſſ. ſec. Obrecht. elegans mihi Andreanae editionis lectio videtur, *ſinus* enim proprie de expanſo velo. ut Ovid. II. Am. XI. 38.

Impleat illa tuos fortior aura ſinus.

ut autem hic *toto ſinu*, ita Valer. Flac. II. 580.

Panditur hinc totis in noctem carbaſus alis.

Burm.

Amplificatio.] Intelligere etiam contrarium debemus, nimirum *diminutionem*, quia illos affectus, quos adverſarius concitavit, extenuare debemus ac ſedare. Turneb.

Uti licet.] *Liceat.* Gryph. Vidov.

Ut quiſque naſcetur.] Nam docuit lib. 4. ſi quid miſerabile aut atrox narretur, non eſſe explicandum *ſine affectibus*, ſero enim tractarentur *in concluſione*, qui non eſſent politi *in explicatione*. Turneb.

Probationibus.] *Probationis.* Voſſ. ſec.

Ubi vero conjunctam.] *Vero* deeſt Steph.

Cicero.] I. Verr. 30. v. 41. & alibi.

Cruciatis civibus.] *Crucis.* Vallae lib. & Voſſ. ſec.

Quo partitam orationem.] *Perorationem* legendum.

Digitized by Google

ſignificant. Mihi non tam partes ejus, quam ſpecies videntur. Si quidem haec epilogi & perorationis nomina ipſa aperte ſatis oſtendunt, hanc eſſe conſummationem orationis.

dum. nam *μερικοὶ ἐπίλογοι* particulares dicuntur perorationes. REGIUS.

Mihi non tam.] *Epilogi* illi, qui ſubjiciuntur ſingulis criminibus, non ſunt epilogorum partes quaedam & quaedam membra, ſed *ſpecies* & *rationes*, quae totam epilogi conditionem complectuntur, & quodammodo *concluſiones* ſeu *epilogi ſpeciales*. TURNEB.

Haec epilogi.] *Et.* MS. Bodl. Andr. marg. Sich. Baſil. Gryph. & Obr.

CAPUT II.

De diviſione affectuum: & quomodo movendi ſint.

Quamvis autem pars haec judicialium cauſſarum ſit ſumma, praecipueque conſtet *affectibus*, & aliqua de his neceſſario dixerim; III.
non tamen potui, ac ne debui quidem locum iſtum in unam ſpeciem concludere. Quare adhuc opus ſupereſt, cum ad obtinenda, quae volumus, potentiſſimum, tum ſupradictis multo difficilius, movendi judicum animos, atque in eum, quem volumus, habitum formandi, & velut transfigurandi. Qua de re pauca, quae poſtulabat haec materia, ſic attigi, ut magis, quid oporteret fieri, quam quo id modo conſequi poſſemus, oſtenderem. Nunc altius omnis rei repetenda ratio eſt. Nam & per totam (ut diximus) cauſſam locus eſt *affectibus*: & eorum non ſimplex natura, nec in tranſitu tractanda, quo nihil majus afferre vis orandi poteſt. Nam cetera forſitan tenuis quoque & anguſta ingenii vena, ſi modo vel doctrina vel uſu ſit adjuta, generare, atque ad frugem aliquam perducere queat. Certe ſunt, ſemperque fuerunt non parum multi, qui ſatis perite, quae eſſent probationibus

Pollicetur ſe *de omnibus affectuum generibus* dicturum: ante tamen docet, quantum in animis hominum valeat *affectus*, eos deinde affectus dividit in *patheticos* & *ethicos*: quoque pacto moveantur explicat. TURNEB.

In unam ſpeciem.] Pro ſimpliciter & quaſi compendio, vel ſuo numeratoque ordine, ut in lib. IV. dixit *in unam ſpeciem* pro paucis verbis. SICHARDUS.

Poſtulabat haec materia.] *Haec* deeſt Voſſ. pr. & Obr.

Nam & per totam.] Quaedam cauſae ſunt *patheticae* & *ethicae*, quibus totis admiſceri debet *affectus*: alioqui (ut ſuperiori docuit cap.) non ſolum *in exordio* & *epilogo* locum habent affectus, verum etiam in caeteris partibus, dum ſint breviores. TURNEB.

Quo nihil majus afferri oranti poteſt.] Sic quidem hic legitur. recte vero a quibuſdam hoc modo. *Quo nihil majus afferre vis orandi poteſt.* REGIUS. *quo nihil maius afferri oranti poteſt.* Locat. & Vallae lib. *Quod nihil majus afferre vis orandi poteſt.* Obr.

Nam caetera.] Comparat hoc loco Fabius *officium dicendi* cum affectu, quantaque ſit *affectuum* vis docet. Caeterum illuſtri metaphora *ingenii venam* dixit. tranſlatio ducta eſt à ſubterraneis aquarum conceptaculis. TURNEB.

Atque frugem.] *Ad* praepoſitio adſcribatur hoc modo, *atque ad frugem.* REGIUS. *atque frugem.* Locat. Aſcenſ. *adque frugem.*

Certe ſunt.] *Tenues oratores* non ſunt vituperandi: poſſunt enim apte rem explicare & probare, quia in illis partibus tenui plerunque utimur ſtylo: non tamen poſſunt movere, quoniam motus graviori orationis ſtylo explicatur, cui non ſunt pares. TURNEB.

Non parum multi.] Pro *non pauci.* ut Cicer. pro Planc.

tionibus utilia, reperirent: quos equidem non contemno, ſed hactenus utiles credo, ne quid per eos judici ſit ignotum; atque (ut dicam, quod ſentio) dignos, à quibus cauſſas diſerti docerentur. Qui vero judicem rapere, & in quem vellet habitum animi poſſet perducere, quo dicto flendum & iraſcendum eſſet, rarius fuit. Atque hoc eſt, quod dominatur in judiciis. haec eloquentiam regunt. Namque argumenta plerumque naſcuntur ex cauſſa, & pro meliore parte plura ſunt ſemper: ut qui per haec vicit, tantum non defuiſſe ſibi advocatum ſciat. Ubi vero animis judicum vis aſſerenda eſt, & ab ipſa veri contemplatione abducenda mens, ibi proprium oratoris opus eſt. Hoc non docet litigator: hoc libellis non continetur. *Probationes* enim efficiunt ſane, ut cauſſam noſtram meliorem eſſe judices putent: *affectus* praeſtant, ut etiam velint. Sed id, quia volunt, credunt quoque. Nam cum *iraſci*, *favere*, *odiſſe*, *miſereri* coeperint, agi jam rem ſuam exiſtimant: & ſicut amantes de forma judicare non poſſunt, quia

Planc. cap. 7. *Sed ſi parum multi ſunt, qui nobilitatem ament, num iſta eſt noſtra culpa?* & cap. 30. *Quod enim? mihi ad defendendum Plancum parum multae, parum juſtae neceſſitudines erant familiaritatis, vicinitatis patris, amicitiae?* ſic & noſter lib. x. cap. 1. *ſcripſit non parum multa Cornelius Celſus.* BURM.

Atque dignos, à quibus, &c.] Illos tenues oratores quadantenus *vituperat*. poſſunt enim fungi officio litigatoris, qui cauſam ſuam patrono explicat citra ullum affectum. TURNEB.

Quo dicto flendum.] 'Αυτῶ λέξαντος. ut *dictus* qui dixit, ſicut *juratus* qui juravit. ita Rivius vel Muretus vel Georg. Fab. ad Terent. ſed fortaſſe *quo audito*. GALLAEUS. neſcio quem Terentii locum innuat, niſi forte ex Phorm. I. IV. 70. *nihil eſt dicto facilius*. ubi Faernus, *nihil eſt facilius quam dicere.* Sed haec longe diverſa ſunt, & *dictus* ita poſſe ſumi, vehementer dubito. *rarus* etiam mallem. BURM.

Haec eſt, quod dominetur.] *Hoc*, & *dominatur* legendum eſſe, nemo non videt. REGIUS. *hoc eſt, quod dominetur.* Voſſ. ſec. Ald. Baſil.

Namque argumenta.] Lib. 5. docuit Fab. argumenta non ſolum ducenda *à locis argumentorum*, qui vulgo traduntur, verum etiam *à proprietate cauſae.* TURNEB.

Libellis] Appellat *libellos* commentarios quoſdam, qui memoriae cauſa fiunt. Suetonius appellavit *libellos memoriales.* hunc igitur locum alio loco ſic interpretatur Fabius, peſſimam eſſe conſuetudinem, qua libelli conficiuntur à litigatoribus, qui confugiunt ad patronos, aut etiam ab aliis advocatis *Idem.* & alias quaſi proverbii in ſpeciem dictum reperio pro eo, quod eſt, praeceptis comprehendi non poteſt. ductum à libellis judiciariis, è quibus ſolent probationes deſumi. SICHARD. *hoc cauſſarum libellis non continetur.* Locat. Ald. Par. Baſil. Colin. Aſcenſius etiam delet *cauſſarum*, & libellos Rhetorum intelligit. ſed male: ſunt enim vel libelli, qui cauſſas continebant, & per quos accuſatores crimina deferebant, de quibus egregie Colvius ad Apulej. Apolog. principio. pag. 232. vel in genere commentarii Oratorum, in quos argumentorum capita conjicere poterant, ſed non modum & rationem affectus movendi. BURM.

Probationes enim efficiunt.] *Efficient.* Locat. Ald.

Affectus praeſtant.] *Affectus petunt.* Voſſ. ſec.

Quia volunt, credunt quoque.] Sic Caeſar de bell. Gallic. libr. 3. cap. 18. *Fere libenter homines id, quod volunt, credunt.* Et libr. 2. de bello civili: *Nam, quae volumus, & credimus libenter; &, quae ſentimus ipſi, reliquos ſentire ſperamus.* Lampridius in Heliogabalo: *Ut ſe habent vota hominum ad credulitatem feſtinantium, quicquid optant, verum eſſe deſiderant* Vide Joh. Brantii Notas Politicas in Jul. Caeſ. lib. 3. de Bell. Gall. pag. 443. PAREUS.

Sicut amantes, &c.] Proverbium hoc ductum eſt *ex ſympoſio Platonis*, ubi ſcribitur, amatorem caecutire circa rem amatam. & hac de cauſa poetae forte fingunt *amorem caecum.* TURNEB. Theocrit. Idyll. VI. Ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ Πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται. Et Plato de Legibus lib. 3. τυφλώττει τὸ φιλοῦν περὶ τὸ φιλούμενον. item Propert. lib. II. eleg. II. *Scilicet inſano nemo in amore videt.* PHILAND.

Judicare non poſſent.] *Poſſunt*, ut indicandi ſit modus, legendum eſt. REGIUS.

Quia ſenſum oculorum premit amor.] Jan. Gebhardus Crepund. lib. 1. cap. 1. pag. 2. ex MS. Palat. qui habet, *Praecipit, amus*, cum nota divulſionis indubi-

quia ſenſum oculorum premit amor, ita omnem inquirendae veritatis rationem judex amittit occupatus affectibus: aeſtu fertur, & velut rapido flumini obſequitur. Ita argumenta ac teſtes quid egerint, pronunciatio oſtendit: commotus autem ab oratore judex, quid ſentiat, ſedens adhuc atque audiens confitetur. An, cum ille, qui plerïſque perorationibus petitur, fletus erumpit, non palam dicta ſententia eſt? Huc igitur incumbat orator, hoc opus ejus, hic labor eſt: ſine quo cetera nuda, jejuna, infirma, ingrata ſunt. adeo velut ſpiritus operis hujus atque animus eſt *in affectibus*. Horum autem, ſicut antiquitus traditum accepimus, duae ſunt ſpecies: Alteram Graeci πάθος vocant, quam nos vertentes recte ac proprie *affectum* dicimus. Alteram ἦθος, cujus nomine, ut ego quidem ſentio, caret ſermo Romanus; *mores* appel-

indubitate legit, *quia ſenſum oculorum praecipit amor.* Elegantiſſime. Amor enim ὀφθαλμοκλέπτης, perſtringens & mentis & luminum aciem. Unde Propertius:

Cynthia prima ſuis miſerum me cepit ocellis.

praecipere eſt praeoccupere, ſed hic interpretor praeſurari ſenſum & utilitatem oculorum. Gloſſarium *praecepit*, διεσύλατο, ὑπεξεῖλε. Euripid. eleganter Alceſt. 204.

Ὁμῶς δὲ καὶ περὶ σμικρὸν ἐμπνέουσ᾽ ἔτι
Κλέψαι προσαυγὰς βύλεται τὰς ἡλίου.

Excidit & ſupra hoc verbum Quinctiliano lib. 2. cap. 3. *Primum, quod eum, qui eloquentia caeteris preſtet, illa quoque, per quae ad eloquentiam pervenitur, diligentiſſime percepiſſe credibile eſt.* Lege ex MS. Cod. *Praecepiſſe*, id eſt, ante cepiſſe, & praedidiciſſe. Sic Cic. Tuſcul. 3. c. 14. *Et nimirum haec eſt illa praeſtans & divina ſapientia, & praeceptas & pertractatas humanas res habere.* Juvenalis ſat. 13.

Nam quiſquis magni cenſus praecepit amorem.

Ipſe Fabius lib. 1. cap. 1. *Nam id imprimis cavere oportebit, ne ſtudia, qui amare nondum poteſt, oderit, & amaritudinem ſemel praeceptam etiam ultra rudes annos reformidet.* Item lib. 4. cap. 5. *Propoſitis enim probationibus omnis in reliquum gratia novitatis praecerpitur.* MS. Palat. *Praecipitur.* Recte. Nam illud gloſſema eſt. Adi CL. Gebhardum, citato loco: apud quem non parum multa, eaque ſcitiſſima, reperies huc ſpectantia. PAREUS. quae hic adduxit Gebhardus, nihil ad rem faciunt, neque locus hic eſt τοῦ *praecipit.* ſi *premit* retinendum eſt, notat, *obſcurat*, *occaecat.* ſed forte ſcripſit *ſenſum oculorum perimit amor*; id eſt, adimit, tollit. quod ſequenti *amittit* reſpondet aptius. *perimere* enim pro tollere, ſaepe Cicero. ut pro Sext. 22. *ſi cauſſam publicam mea mors peremiſſet.* ubi vide Abraham. & ita *adimi*, *exſtingui ſenſus* paſſim dicuntur. BURM.

Rapido flumini conſequitur.] *Obſequitur* legendum eſt. REGIUS. *conſequitur.* Locat. male. Ovidius II. Art. 181.

Obſequio tranantur aquae, nec vincere poſſis
Flumina, ſi contra, quam rapit unda, nates.

& IX. Met. 117.

Et obſequio deferri ſpernit aquarum. BURM.

Ita argumenta] Quantum valeant *argumenta* ac caeterae probationes, incertum eſt oratori, donec judex de cauſa pronunciarit: at *affectus* ita deprehendit judicis voluntatem omni in loco, & cum cauſa agitur, & poſt. TURNEB.

Sedens atque audiens.] *Ac audiens.* Voſſ. ſec.

Nuda jejuna.] *Nuda jejunia.* Voſſ. ſec.

Velut ſpiritus.] *Velut ſpecies.* Voſſ. ſec.

Πάθος vocant.] Πάθος quidem varie transfertur. Quidam enim nuper *Paſſionem*, non ſane ab antiquis nomine recepto, interpretari coeperunt. Fabius *affectum* recte verti ſentit. Cicero vero in tertio Tuſcul. Quaeſt. cap. 4. Πάθος eſſe *perturbationes* ſcribit, & *morbos* poſſe dici, ſi verbum e verbo eſſet reddendum, ſed non ſatis uſitate *morbos* dici, docet. Hieronymus quoque in Eſaiam & Danielem ſcribit, *πάθος perturbationem*, quam *paſſionem*, rectius transferri. Quos vero affectus Fabius vocat Cicero, interdum *perturbationes*, interdum *affectiones* appellat. REGIUS. *Affectus* tamen voce utitur Cicero lib. IV. Tuſcul. 16. verba Platonis reddens. Ovidius, & mox alii paſſim uſi ſunt. Gelius lib. I. cap ult. *affectiones* vel *affectus* Latinos Philoſophos dixiſſe ſcribit. *motus animi* etiam ſaepe dicitur πάθος, BURM.

Alteram ἦθος.] Alio quoque loco Fab. ait, hanc dictionem verti latine non poſſe. ſignificat autem *proprietatem affectuum* cujuſque perſonae: qua ratione dicuntur (ut ait Fabius) quidam pictores *ethici*, propterea quod ſenſum perſonarum & mores cum forma exprimunt. Vide de his Ciceronem *in Oratore.* TURNEB. ἦθος Rodolphus Agricola, quaſi in eadem cum Fabio haereſi, non mores, ſed morum affectiones, ſeu diſpoſitiones recte

appellantur: atque inde pars quoque illa philoſophiae ἠθικὴ, *moralis* eſt dicta. Sed ipſam rei naturam ſpectanti mihi, non tam *mores* ſignificari videntur, quam *morum quaedam proprietas.* nam ipſis quidem omnes habitus mentis continentur. Cautiores voluntatem complecti, quam nomina interpretari, maluerunt. Affectus igitur hos concitatos, illos mites atque compoſitos eſſe dixerunt. in altero vehementer commotos, in altero lenes. denique hos imperare, illos perſuadere. hos ad perturbationem, illos ad benevolentiam praevalere. Adjiciunt quidam peritorum, πάθος temporale eſſe. Quod ut accidere frequentius fateor, ita nonnullas credo eſſe materias, quae continuum deſiderent affectum. Nec tamen minus artis aut uſus hi leniores habent, virium atque impetus non tantumdem exigunt. In cauſſis vero etiam pluribus verſantur, imo, ſecundum quemdam intellectum in omnibus. Nam, cum, niſi ex illo & hoc loco nihil ab oratore tractetur, quidquid de *honeſtis*, & *utilibus*, denique *faciendis* & *non faciendis* dicitur, huc vocari poteſt. Quidam *commendationem* atque *excuſationem* propria hujus

ſtc putat interpretari ſe poſſe. SICHARD.

Pars quoque illa.] *Par illa.* Voſſ. ſec.

Nam ipſis quidam omnes.] *Quidem* legatur, non *quidam.* Regius.

Cautiores voluptatem.] *Voluntatem* legendum eſt, hoc eſt intellectum, ac ſignificationem, non autem *voluptatem* REGIUS. Gallaeus conjiciebat, *cautiores voluntatem, quam mores, interpretari maluerunt.* nam quid eſt *voluntatem complecti?* ego puto, *voluntatem complecti* eſſe, id exprimere quod Graeci Philoſophi per ἦθος indicare voluerunt, quorum voluntatem, id eſt ſenſum, intellectum, quem illi verbo dederunt, maluerunt amplecti, quam verbum e verbo reddere. BURM.

Hos concitatos, illos mites.] In hoc quidem ſenſu nihil eſſe deſiderandum quibuſdam fortaſſe videtur. ſed, duo illa verba graeca πάθος & ἦθος ut adſcribantur, ſenſus expoſcit. nam Fabius ex quorumdam ſententia exponit, affectus concitatos eſſe πάθος, mites vero ἦθος: quare mihi ſic legendum videtur, ut adſcribantur hoc modo. *Affectus igitur hos concitatos πάθος, illos mites atque compoſitos ἦθος eſſe dixerunt.* REGIUS.

Hos ad probationem.] *Probationem* ſenſus aſpernatur, *perturbationem* vero amplectitur. Quare vel refragantibus exemplaribus *perturbationem*, pro *probatione*, legendum eſſe facile contenderim. REGIUS. *Probationem.* Andr. Locat. Sichardi marg. *prolationem.* Voſſ. ſec.

Illos ad benevolentiam] Igitur ſi hos affectus partibus attribuere velimus, *in concluſione* locum habebit πάθος, & nonnunquam ἦθος, ſi judicem placare volumus: *in exordio* vero frequentius erit ἦθος, ut *benevolentiam* colligamus: in cujus tamen fine nonnunquam etiam πάθος. TURNEB

Adjiciunt quidam] Eſt alia item differentia. nam ἦθος per totam ſpargitur *cauſam*: ſic enim fit illa longe credibilior: πάθος vero non habet ubique locum, ſed *in concluſione* & *exordio.* quanquam nonnullae cauſae ſint *patheticae*, quarum partes omnes habent affectum. *Idem.*

Hi leviores habent.] Quamvis *leviores* quoque legi poſſet, tamen *leniores*, hoc eſt mitiores, magis ſenſui convenire videntur. REGIUS. *Leviores.* MS. Bodl. Vallae lib. Andr. Locat. Colon. marg. Vidovaei.

Nam cum ex illo & hoc &c. dicitur.] Hic quidem locus adeo eſt depravatus, ut neque corrigi, neque ſenſus elici poſſit. non quin mendae aliquae facile tolli poſſint. ut *dicitur*, s litera expuncta, legatur, ſed quia aliquid adjici neceſſarium videtur, quod invitus facio, nullo praeſertim mihi adſtipulante exemplari. Hanc autem dictionem *niſi* adſcribendam puto. ut legatur. *Nam cum niſi ex illo & hoc loco nihil ab oratore tractetur, quicquid de honeſtis & de utilibus, denique faciendis & non faciendis dicitur, hoc vocari poteſt.* REGIUS. Secutus eſt ambiguitatem vocis Fabius. ἦθος enim duo ſignificat, *proprietatem morum* cujuſque perſonae, & *probitatem morum* aut *improbitatem*, à quo poſteriore intellectu dicitur philoſophia *ethice*, id eſt, moralis. in hunc igitur poſteriorem intellectum *affectus* duo poſſunt reduci. TURNEB. *niſi* non habet Voſſ. ſec. Locat.

Huc vocari poteſt.] Dan. ἦθος vocari non poteſt. PITH. *hoc vocari.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Vaſc. Steph.

hujus officii putaverunt: nec abnuo eſſe iſta in hac parte, ſed non concedo, ut ſola ſint: quin illud adhuc adjicio, πάθος atque ἦθος eſſe interim ex eadem natura, ita ut illud majus ſit, hoc minus: ut *amor* πάθος, *charitas* ἦθος. Interdum diverſa inter ſe, ſicut in epilogis. Namque πάθος *concitat*, ἦθος ſolet *mitigare*. Propria tamen mihi vis nominis & exprimenda natura eſt, quatenus appellatione ipſa non ſatis ſignificari videtur. ἦθος, quod intelligimus, quodque à docentibus deſideramus, id erit, quod ante omnia bonitate commendabitur: non ſolum mite ac placidum, ſed plerumque blandum & humanum, & audientibus amabile atque jucundum: in quo exprimendo ſumma virtus ea eſt, ut fluere omnia ex natura rerum hominumque videantur, quo mores dicentis ex oratione pelluceant, & quodammodo agnoſcantur. Quod eſt ſine dubio inter conjunctas maxime perſonas, quoties perferimus, ignoſcimus, ſatisfacimus, monemus, procul ab ira, procul ab odio. Sed tamen alia patris adverſus filium, tutoris adverſus pupillum, mariti adverſus uxorem moderatio eſt. Hi enim prae ſe ferunt eorum ipſorum, à quibus laeduntur, charitatem: neque alio modo inviſos eos faciunt, quam quod amare ipſi videntur. Alia cum ſenex adoleſcentis, alia cum convicium honeſtus inferioris fert. Hìc enim tantum concitari, illic etiam affici debet. Sunt & illa ex eadem natura, ſed motus adhuc minoris, veniam petere, adoleſcentiae defendere

Steph. Sich. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Nec ab uno eſſe iſta.] Emendate in aliis quibuſdam exemplaribus legitur *abnuo*, pro illis *ab uno*. REGIUS.

Quin illud adhuc.] *Alioquin illud.* marg. Baſil.

Eſſe interim ex eadem.] *Sed interim ex eadem.* Voſſ. ſec.

Amor πάθος.] Cic. in Part. cap. 25. *amicitiam* ait cerni amore & charitate, eſſeque charitatem erga patriam & parentes, erga conjuges autem & liberos quanquam ſit charitas, amorem tamen maxime apparere. TURNEB.

Propria tamen mihi hujus nominis.] *Propria tamen mihi vis nominis & exprimenda natura eſt.* MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Sich. Baſil. Obrecht.

A docentibus.] *Dicentibus.* Obrecht. in curis ſecundis.

Sed plerumque blandum.] Ἦθος, inquit Hermogenes, quaſi pedeſtris quaedam affectio eſt, quae non in graves turbataſque voluntates & varietates exurgit, ut πάθος; ſed blando quodam atque jucundo motu animis audientium illabatur, & quaſi quandam vitae ſuavis conſuetudinem effingat. SICHARD.

Ut fluere.] Non autem extrahi quaſi videatur. ἁπλοῦν γὰρ εἶναι βούλεται καὶ ἀποίητον τὸ πάθος, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἦθος. *ſimplex enim eſſe vult & ſine qualitate ulla affectus. eodem autem pacto & mos.* REGIUS.

Quoties perferimus.] *Quoties ferimus.* Voſſ. ſec. & mox *movemus.*

Hi enim praeferunt.] *Se* pronomem adſcribendum mihi videtur, & *laeduntur* legendum. hoc modo. *hi enim prae ſe ferunt eorum ipſorum, a quibus laeduntur, caritatem.* REGIUS. *praeferunt.* MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Andr. Locat. eodem modo variant codices lib. x. cap. 1. *Meſſala nitidus & candidus & quodammodo prae ſe ferens* (alii *prae ferens*) *in dicendo nobilitatem. a quibus laedimur.* Locat.

Hi enim prae ſe ferunt.] In his perſonis, de quibus dixit, videtur ἦθος eſſe paulo ſeverius. itaque cum objurgant, *objurgatio* tamen ab amore proficiſci videtur. orator igitur hanc formam obſervare debet in oratione. TURNEB.

Alia cum convicium.] *Alia cum vitium.* Locat. *adoleſcentis, convicium honeſtus.* Ald. *aut cum convicium.* D.

Motus adhuc minoris.] *Momenti adhuc minoris.* Ald. marg Baſil.

Veniam petere, adoleſcentiam defendere, amores nonnumquam.] Hic diſtinguendum eſt, alioquin ſenſus confunduntur. REGIUS. ita Voſſ. ſec. & Locatel. edidit. ſed omnes fere alii, *adoleſcentiae defendere amores. Nonnumquam etiam* &c. forte etiam, *adoleſcentium defendere amores.*

Non-

dere amores. . Nonnumquam etiam levis alieni caloris deriſus ex hac ſorma venit : ſed non his ex locis tantum, verum aliquanto magis propriae ſunt virtutes *ſimulationis*, *ſatisfaciendi*, *rogandi*, & εἰρωνείας, quae diverſum ei, quod dicit, intellectum petit. Hinc etiam ille major ad concitandum odium naſci affectus ſolet, cum hoc ipſo, quod nos adverſariis ſubmittimus, intelligitur tacita impotentiae exprobratio. Namque eos graves & intolerabiles id ipſum demonſtrat, quod cedimus: & ignorant cupidi maledicendi, aut affectatores libertatis, plus invidiam, quam convicium, poſſe. nam invidia adverſarios, convicium nos inviſos facit. Ille jam pene medius affectus eſt, ex amoribus & ex deſideriis amicorum & neceſſariorum. Nam & hoc major eſt, & illo minor. Non parum ſignificanter etiam illa in ſcholis ἤθη dixerimus, quibus plerumque ruſticos, ſuperſtitioſos, avaros, timidos, ſecundum conditionem propoſitorum effingimus. Nam ſic ἤθη *mores* ſunt, cum hos imitamur, & ex his ducimus orationem. Denique hôc omne bonum & comem virum poſcit. Quas virtutes cum etiam in litigatore debeat orator, ſi fieri poteſt, approbare, utique ipſe aut habeat, aut habere credatur. Sic proderit plurimum cauſſis, quibus ex ſua bonitate faciet fidem. Nam qui, dum dicit, malus videtur, utique male dicit. non enim videtur juſta dicere, alioqui ἦθος videretur. Quare ipſum etiam dicendi genus in hoc placidum debet

Nonnunquam etiam levis.] *Simulatio* pertinet ad ἦθος & πάθος. nam cum aliquem *ſimulatione* quadam leni irridemus, eſt ἦθος: at cum fingimus nos alicui ſummittere, hoc ipſo illum ſuperiorem ſignificamus & in invidiam rapimus, eſtque πάθος. TURNEBUS. *lenis alieni caloris deriſus.* Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Colin. Vidov. *levis alieni caloris.* Baſil. Gryph. Obrecht. *lenis caloris deriſus.* Voſſ. ſec.

Sed non his locis tantum, &c.] Mendae ex hoc loco ſic tolli poſſe videntur, ſi legatur *virtutes.* hoc modo, *verum aliquando magis propriae ſunt virtutes ſimulationis* &c. REGIUS. *his locis.* Locat. Ald. *his a locis.* Vidov. *virtutis ſimulationis.* Locat. *propria virtutis.* Vallae lib. & Voſſ. ſec.

Namque eos graves.] *Eo.* Locat. Ald. Baſil.

Quod nos adverſariis.] *Quo nos.* Voſſ. ſec.

Et ignorant.] Forte legendum *nec ignorant.* hoc enim ſolent facere, & invidioſis magis orationibus, quam conviciis, adverſarios proſcindere. *affectatores* autem *libertatis* ſunt, qui captant ſemper libere loquendi occaſionem. ſic apud Ovidium Epiſt. xv. 68.

Hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.

vide Vorſt. ad Valer, Max. VI. II. princ. BURM.

Nam & hoc.] *Nam* deeſt Voſſ. ſec.

Non parum.] Hoc praeceptum pertinet ad *ethopoeiam*, ſive ad *ethologiam*, quae fit, cum orationem ex aliena dicimus perſona, cujus mores apte exprimimus: quo modo declamatores ſolent interdum orare ex perſona *ruſtici*, aut *avari*, aut *timidi.* TURNEB. *nam parum.* Voſſ. ſec.

Avaros timidos.] *Avaros, invidos.* Sich. & Baſil. marg.

Conditionem propoſitionum.] Loco *propoſitionum*, rectius *propoſitorum* legeretur, hoc eſt *thematum.* nam Cicero Thema propoſitum interpretatur, ut Fabius ipſe teſtis eſt. REGIUS. *propoſitionum.* Loc.

Nam ſi ἤθη.] *Sic*, *c* litera adſcripta, ut legatur, ſenſus expoſcit. REGIUS.

Denique hoc omne.] Repetit praeceptum quod poſuit lib. 5. ut *orator optimus* ſit, aut ſaltem optimus videatur: nam mores (ut docet Ariſt.) praecipuam faciunt fidem. cum igitur ἦθος ſit placidum & manſuetum, oratoris quoque mores placidos & manſuetos eſſe oportet, ut optime affectu poſſit uti. TURNEB.

Alioqui ἦθος videretur.] *Alioqui ἦθος videretur*, Loc. Ald.

Ἦθος.] Tum maxime ſervatur ἦθος *in oratione*, quando oratio cum rebus & perſonis conſentit, neque diſcrepat à moribus dicentis. actum

eſſe

debet eſſe ac mite: nihil ſuperbum, nihil elatum ſaltem ac ſublime deſideret. Proprie, jucunde, credibiliter dicere, ſat eſt. Ideoque & medius ille orationis modus maxime convenit. Diverſum eſt huic, quod πάθος dicitur, quodque nos *affectum* proprie vocamus: &, ut proxime utriuſque differentiam ſignem, illud comoediae, hoc tragoediae ſimile. Haec pars circa *iram*, *odium*, *metum*, *invidiam*, *miſerationem*, fere tota verſatur. Quae quibus ex locis ducenda ſint, & manifeſtum omnibus, & à nobis in ratione prooemii atque epilogi dictum eſt. Et metum tamen duplicem intelligi volo, quem patimur, & quem facimus: & invidiam, namque altera invidum, altera invidioſum facit. Hoc autem hominis, illud rei eſt, in quo & plus habet operis oratio. Nam quaedam videntur gravia per ſe, *parricidium*, *caedes*, *veneficium*. quaedam efficienda ſunt. Id autem contingit, aut cum magnis alioqui malis gravius eſſe id, quod paſſi ſumus, oſtenditur: quale eſt apud Virgilium,

O felix una ante alias Priameïa virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojae ſub moenibus altis
Juſſa mori. - - -

Quam miſer enim caſus Andromachae, ſi comparata ei felix Polyxena? Aut cum ita exaggeramus injuriam noſtram, ut etiam, quae multo

certe maxime videtur patroni oratio eſſe probabilis, & juſta dicere. TURNEB.

Quare ipſum etiam.] *Quare & ipſum etiam.* Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Elatum ſaltem ac ſublime deſideret.] Quid *ſaltem* hic ſignificet non capit Rollinus, & mallet *deſiderat*. ſed *ſaltem* pro *ne quidem* ponitur, ut ſenſus ſit, nihil ſuperbum, immo ne quidem elatum & ſublime, deſideret. vel pro *prorſus* capi poteſt, nihil elatum prorſus: ut ita a noſtro uſurpari notavit Pincier. lib. III. parer. 42. ſic enim lib. I. cap. 4. *at Grammatici ſaltem omnes in hanc deſcendunt rerum tenuitatem*. id eſt, *prorſus* omnes, nemine excepto. vel *certe*. & ita lib. X. cap. 2. *nec vero ſaltem iis, quibus ad evitanda vitia judicis ſatis fuit, ſufficiat imaginem virtutis efficere.* ubi etiam *prorſus iis* capi poteſt, ut excludantur alii, vel etiam pro *certe*. quae particula etiam pro *minimum* poni ſolet; ſed de hujus vocis *ſaltem* vi ſatis egerunt Pincier d. l. Borrichius, Vorſtius, & Cellarius. BURMAN.

Medius ille oratoris modus.] Loco *oratoris* legendum eſſe *orationis* videtur; ſunt enim tres orationis modi, qui a Graecis characteres dicuntur, gravis, mediocris, quem medium Fabius vocat, & attenuatus, qu & humilis vocatur. REGIUS. *oratoris*. Locat. *medius ille orationis*. Voſſ. ſec.

Diverſum eſt.] *Eſſe*. Voſſ. ſec.

Πάθος dicitur.] Πάθος ait Iſocrates, teſte Suida, *τραγικὴ διάθεσις, θύμου καὶ ὀργῆς μεστὴ, πάντων ταραχῶν πεπληρωμένη*. SICHARD.

Proxime utriuſque.] *Proprie*. Voſſ. ſec.

Simile.] *Simile eſt*. Voſſ. ſec.

Haec pars.] Quatuor ſunt generales perturbationes, *cupiditas*, *laetitia geſtiens*, *metus*, *aegritudo*. ab his reliquae perturbationes fluunt. TURNEB.

Ducenda ſint.] *Ducenda ſunt*. Locat. Ald.

Et invidiam.] Cicero quoque in Tuſculanis, *invidiam* & active & paſſive ſumi dicit. eam tamen ſaepius *paſſive* uſurpat: nam *active* dicit *invidentiam*. TURNEB.

Altera invidum.] Haec deſunt Voſſ. ſec.

Nam quaedam videntur.] *Amplificatio*, quae *fit per comparationem* (de qua aget Fab. lib. 8.) prodeſſe ſolet ad exaggerandum, ut factum aut gravius videatur, aut etiam invidioſius. TURNEB.

Contingit aut cum.] *Contingit cum*. Locat. Ald. *contigit cum*. Voſſ. ſec.

Cum magnis.] *Cum malis alioqui malis*. Voſſ. ſec.

O felix.] *Polyxenae*, quae poſt Trojae excidium ad Achillis tumulum mactata occubuit, caſus gravior eſſe debebat *Andromachae*, quae captiva abducta Heleno Priami filio, itidemque captivo, nupſit: haec tamen 3. Aeneid. v. 321. ſuum caſum graviorem facit, ex hocque Polyxenam feliciorem, *quod ſortitus non pertulit ullos, Nec victoris*

to minora ſunt, intoleranda dicamus: *Si pulſaſſes, defendi non poteras: vulneraſti.* Sed haec diligentius, cum *ad amplificationem* venerimus, dicemus. Interim notaſſe contentus ſum, non id ſolum agere affectus, ut, quae ſunt, oſtendantur acerba ac luctuoſa, ſed etiam ut, quae toleranda haberi ſolent, gravia videantur: ut cum in maledicto plus injuriae, quam in manu: in infamia plus poenae dicimus, quam in morte. Namque in hoc eloquentiae vis eſt, ut judicem non ad id tantum impellat, in quod ipſe a rei natura duceretur: ſed aut qui non eſt, aut majorem quam eſt, faciat affectum. Haec eſt illa, quae δείνωσις vocatur, rebus indignis, aſperis, invidioſis addens vim oratio: qua virtute praeter alios plurimum Demoſthenes valuit. Quod ſi tradita mihi ſequi praecepta ſufficeret, ſatis feceram huic parti, nihil eorum, quae legi, vel didici, quod modo probabile fuit, omittendo; ſed mihi in animo eſt, quae latent penitus, ipſa hujus loci aperire penetralia: quae quidem non aliquo tradente, ſed experimento meo, ac natura ipſà duce, accepi. Summa enim (quantum ego quidem ſentio) circa

ris heri tetigit captiva cubile. TURNEB.

Quae multa minora.] *Multo* legendum eſſe patet. REGIUS. *multa.* Locat.

Ad eam amplificationem.] *Eam* Accuſativus, ut ceſſans, videtur expungendus. REGIUS. de amplificatione aget lib. VIII. cap. 4.

Ad amplificationem.] *Ad eam amplificationem.* Voſſ. ſec.

Ut, quae ſunt, oſtendantur.] Conciſum loquendi genus. id eſt, quae ſunt acerba & luctuoſa, oſtendantur eſſe talia. Id quod facit Cic. *in Divinatione*, cum ait, *putaſne poſſe*, (id quod in ejuſmodi reo neceſſarium) *ut quae ille libidinoſe, quae nefarie, &c.* quae ſequuntur. TURNEB.

Ut cum in maledicto, &c.] Propterea quod *pulſatio* adfert duntaxat dolorem praeſentem, at *maledictum* ſolet plerumque notam inurere, quae nunquam poſſit elui. TURNEB.

Eloquentiae vis eſt.] *Eſt* deeſt Voſſ. ſec.

Non ad id tantum impellat.] *Compellat.* Voſſ. ſec. Locat. Ald.

In quod ipſe a rei natura duceretur.] Lectio editionis Aldinae Par. Vaſc. Steph. ſanior & expreſſior, quam quarundam editionum iſta, *in quod ipſa rei natura duceretur.* GIBSON. *ipſa a rei naturas ducetur.* Ald. *ipſi rei natura.* Locat. *ipſa rei natura ducuntur.* marg. Baſil. *id quod ipſa rei natura ducetur.* Voſſ. ſec.

Δείνωσις.] Δείνωσις, id eſt *gravitas & vehementia*, vel adeo *exaggeratio*, oratio eſt acris, augens rei indignitatem: quae eadem δεινολογία appellatur. hujus meminit Fabius libro 8. capite 3. TURNEB. huic contrarius eſt οἶκτος, de quibus ita Macrobius lib. IV. Satur. c. 6. *Oportet enim, ut oratio pathetica aut ad indignationem, aut ad miſericordiam dirigatur, quae a Graecis οἶκτος καὶ δείνωσις appellatur; horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo, & neceſſe eſt initium abruptum habeat, quoniam ſatis indignanti leniter incipere non convenit.* ALMEL. *dunoſis.* Voſſ. ſec.

Praeter alios.] *Alias.* Vallae lib. Voſſ. ſec.

Quod ſi tradita mihi.] Atqui iſta omnia lib. 2. *de Orat.* apud Ciceronem reperiuntur. illic enim ait Antonius, primum eſſe, ſi *movere* velimus judicem, ut ipſi moveamur: ſi *iracundia efficere*, ira flagremus. Igitur impudenter hunc locum diſſimulavit Fab. TURNEB.

Quod modo probabile.] *Quo probabile.* V. C. Alm.

Mihi in animo.] *Mere in animo.* V. C. Alm. forte legendum, *ſed eruere in animo eſt, quae latent penitus, & ipſa hujus loci aperire penetralia.*

Summa enim.] Atqui idem dixerat Horatius art. Poët. 101.

Ut ridentibus arrident, ita flentibus adſunt
Humani vultus: ſi me vis flere, dolendum eſt
Primum ipſi tibi: tunc tua me infortunia laedent,
Telephe, vel Peleu. TURNEB.

Ariſtotel. in Art. Rhet. πιθανώτατοι γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς φύσεως οἱ ἐν τοῖς πάθεσίν εἰσι, καὶ χειμαίνει ὁ χειμαζόμενος, καὶ χαλεπαίνει ὀργιζόμενος. i. e. *Nam aptiſſimi ab ipſa natura ſunt ad perſuadendum, qui ſunt animo commoto, & fluctuare facit alios, qui & ipſe fluctibus eſt agitatus & ad iram concitat, qui veriſſime eſt ira concitatus.* ALM.

Et

Digitized by Google

circa movendos affectus in hoc poſita eſt, *ut moveamur ipſi.* Nam & luctus, & irae, & indignationis aliquando ridicula fuerit imitatio, ſi verba vultumque tantum, non etiam animum, accommodaverimus. Quid enim aliud eſt cauſſae, ut lugentes, utique in recenti dolore, diſertiſſime quaedam exclamare videantur, & ira nonnumquam, in indoctis quoque, eloquentiam faciat, quam quod illis ineſt vis mentis, & veritas ipſa morum? Quare in iis, quae veriſimilia eſſe volemus, ſimus ipſi ſimiles eorum, qui vere patiuntur, affectibus: & à tali animo proficiſcatur oratio, qualem facere judicem volet. An ille dolebit, qui audiet me, hoc cum dicam, non dolentem? Iraſcetur, ſi nihil ipſe, qui in iram concitat, idque exigit, ſimile patietur? Siccis agenti oculis lacrimas dabit? fieri non poteſt. Nec incendit, niſi ignis, nec madeſcimus, niſi humore: nec res ulla dat alteri colorem, quem ipſa non habet. Primum eſt igitur, ut *apud nos valeant ea, quae valere apud judicem volumus: afficiamurque, antequam afficere conemur.* At quomodo fiet, ut afficiamur? Neque enim ſunt motus in noſtra poteſtate. Tentabo etiam de hoc dicere. Quas φαντασίας Graeci vocant, nos ſane *viſiones* appellemus: per quas imagines rerum abſentium ita repraeſentantur animo, ut eas cernere oculis, ac praeſentes habere videamur. has quiſquis bene conceperit, is erit in affectibus poten-

Et indignationis aliquando.] *Et indignationes aliquando ridicula ſunt, ut imitatio ſed verba* &c. Voſſ. ſec. *aliquando etiam ridicula.* V. C. Alm. Ald. Baſil. legi poſſet *&* *indignationes aliquando ridicula ſunt, ut imitatio, ſi verba* &c.

Lugentes utique recenti dolore.] *Utique in recenti.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Ox. Obr.

Et ira.] *Et iram nonnumquam indoctus quoque.* Voſſ. ſec.

In indoctis.] *Indoctis.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

In iis, quae veriſimilia.] *In iis quoque veriſimilia.* V. C. Alm.

Hoc quum dicam.] *Qui in hoc dicam.* V. C. Alm. *me cum haec dicam.* Voſſ. ſec.

Qui in iram concitat ſe.] *Se* pronomen, cum a ſenſu repellatur, eradendum videtur. Regius. *in iram concitat ſe.* Locat. *in iram concitaſſem.* V. C. Alm.

Siccis agentis.] Loco *agentis*, *agens* ut legatur, ſenſus expoſcit. Regius. *agentis.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. *Agens.* Locat. marg. Steph. *agenti.* Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Ox. Obrecht.

Nec incendit niſi ignis, &c.] Sententia eſt epiphonematica per allegoriam enunciata, hoc ſenſu, *ſi iratum velis efficere judicem, iraſcere:* ſi *judici lachrymas extorquere, lachrymare.* Turneb.

At quomodo fiat.] Motus illi & affectus ſunt in ea animae parte, quae *irrationalis eſt*, nec voluntaria & arbitraria. quaerit ergo Fabius, quo pacto fieri poſſit, ut pro voluntate moveamur & afficiamur. *Idem.*

In noſtra poteſtate.] Suſpicor antiquam & Ciceroni uſitatam conſtructionem hic corrupiſſe librarios, nam in V. C. Alm. erat; *in noſtram poteſtatem.* ita enim Gellius lib. 1. cap. 7. docet veteres dixiſſe. vide & Gronov. ad Liv. 11. 14. & Voſſ. ad Jul. Caeſ. de bell. Civil. 1. 25. & commentatores ad Sueton. Auguſt. 13. Burm.

Quas φαντασίας.] *Phantaſiam* appellant vulgo *imaginationem*, quae tamen interpretatio non eſt vituperanda. nam antea dixit Fab. *imaginari.* Cic. in Academicis & aliis locis vertit *viſum*, nonnunquam etiam *informationem.* Caeterum *phantaſia* vis eſt animae, cui ſpecies à ſenſu profectae inſculpuntur, & quae hinc data occaſione ex libertate ſua pleraque comminiſcitur. hic vero eſt ea vis animi, non *informatio*, quae illi inſculpitur. Turneb. de interpretatione hujus vocis fuſe diſſerit doctiſſimus Henricus Stephanus in notis ſuis ad Sexti Empyrici Pyrrhon. Hypot. lib. 1. cap. 7. qui locus reſpici meretur. Conſule & Galeno adſcriptum librum de Philoſophorum Hiſtoria cap. 24. Almel.

Cernere oculis.] *Cenſere oculis.* V. C. Alm.

potentiſſimus. Hunc quidam dicunt ἐυφαντασιωτὸν, qui ſibi res, voces, actus ſecundum verum optime finget: quod quidem nobis volentibus facile continget. Nam ut inter otia animorum, & ſpes inanes, & velut ſomnia quaedam vigilantium, ita nos hae, de quibus loquimur, imagines proſequuntur, ut peregrinari, navigare, praeliari, populos alloqui, divitiarum, quas non habemus, uſum videamur diſponere, nec cogitare, ſed facere, hoc animi vitium ad utilitatem non transferemus? Ut hominem occiſum querar: non omnia, quae in re praeſenti accidiſſe credibile eſt, in oculis habebo? non percuſſor ille ſubitus erumpet? non expaveſcet circumventus? exclamabit? vel rogabit? vel fugiet? non ferientem, non concidentem videbo? non animo ſanguis, & pallor, & gemitus, extremus denique exſpirantis hiatus inſidet? Inſequetur ἐνάργεια, quae à Cicerone *illuſtratio & evidentia*

Bene conceperit.] *Bene coeperit.* V. C. Alm. *ceperit.* Locat. Baſil. ita mox *ultimi fati tepit imaginem*

Hos quidam dicunt.] *Has* eradendum, atque *hunc* reponendum, aperte *qui* relativum, quod ſequitur, declarat. Regius. *has quidam dicunt ἰμφαντασιῶν*; ſed in margine ἰμφαντασιωτοι. Voſſ. ſec.

Nam ut inter otia.] Corrupte quidem ſic legitur hic locus, illam enim *ut* particulam ſenſus aſpernatur. forſitan autem *vel*, & ipſa monoſyllaba, loco illius emendatè reponeretur. Exponit enim Fabius, quomodo facultas imagines concipiendi nobis facile contingat. Regius. *nihil ū inter oſtia.* V. C. Alm.

Velut ſomnia quaedam vigilantium.] Alludit ad proverbium, *ſpecies ſunt vigilantium ſomnia:* quo quidem proverbio ſignificamus, non minus eſſe vanas illorum ſpecies, quas otioſi confingimus, quam inſomnia, quae ſecundum quietem accidunt. Turn. Plato ſubinde dicit ἐγρηγορότων ὀνείρατα eſſe. id eſt vigilantium ſomnia. Philand. Baſilius in Epiſtola ad Gregorium Theologum tom. II. pag. 798. ἐπαινῶ γὰρ τὸν εἰπόντα τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορούντων ἐνύπνια. hoc dictum Platoni tribuit Aelianus lib. XIII. Var. Hiſt. c. 29. Pindaro Stobaeus Sermone 110. Colomes. Baſilii locum Moſellano, qui jam adduxerat, debet Colomeſius; ceterum hinc inter miniſtros Dei Somni Ovidius unum *Phantaſon* facit, quem deſcribit lib. XI. Metam. 641.

De quibus loquimur.] *Loquor.* V. C. Alm.

Proſequuntur.] *Perſequuntur.* Voſſ. ſec.

Transferimus.] *Transferemus*, ut futuri ſit temporis, cum interrogatione eſt legendum. Regius *transferimus.* Locat. *ad utilitatem noſtram non transferemus.* marg. Baſil. & Vidov. *ad utilitatem noſtram transferemus.* Voſſ. ſec.

Ut hominem occiſum querar.] *At hominem occiſum queror.* Locat. Ald. marg. Baſil. *ad hominem o. queror.* V. C. Alm. *Ut h. o. queror.* Baſil. Gryph. *Ut h. o. quaerat.* Steph.

In re praeſenti.] *Res praeſens*, non ipſum modo tempus, in quo accidit, ſed omnia, quae in eo tempore geſta ſunt. peculiaris haec dicendi formula. Sichard. frequens Livio formula. ſic lib. XL. 9. *quod tum vociferarer in re praeſenti pavidus, hoc nunc poſtero die queror.* & cap. 17. *Eodem anno inter populum Carthaginenſem & Regem Maſiniſſam in re praeſenti diſceptatores Romani de agro fuerunt.* & ita alibi. & Cicero & Juriſconſulti *in rem praeſentem* venire. Burm.

Vel fugiet.] Ita MSS. Bodl. Baſil. ita etiam editiones. Andr. Ald. Sich. & aliorum, quos quidem ſecuti, lectionem editionis Lugdunenſis ejecimus *vel feriet.* ſed praeter auctoritatem codicum, qui noſtram confirmant, incredibile eſt, Fabium inter rei homicidii actiones feriendi actum bis memoraturum. ſequitur autem immediate, *non ferientem, non concidentem videbo.* Gibson. *fugiet.* Voſſ. ſec.

Sanguis & pallor.] *Pavor.* Ald. Sich. Baſil. Vidov. marg. Colon.

Exſpirantis hiatus inſidet.] Citra *non* negandi adverbium hic ſenſus integer non habetur. Quare adſcribendum videtur, & cum interrogatione legendum hoc modo. *Extremus denique exſpirantis hiatus non inſidet?* Regius.

Ἐνάργεια, quae à Cicerone.] Ἐνεργεία a quibuſdam vitioſe legitur, cum, ut alibi quoque diximus, non illuſtratio, ſed actus atque efficacia transferatur. Regius. hoc vocabulum dupliciter apud Auctores ſcribitur. nam qui vim orationis, & efficaciam movendi, quam habet, ſpectant, ab opere ἐνέργειαν vocant, eo quod Graecis ἔργον *opus* dicatur. Porro qui lucem, quam rebus addit, attendunt, a claritate nominant ἐνάργειαν, quia Graecis ἀργὸς *clarus* dicitur. Poſterius probaſſe videtur Cicero,

tia nominatur: quae non tam dicere videtur, quam oſtendere: & affectus non aliter, quam ſi rebus ipſis interſimus, ſequentur. An non ex his viſionibus illa ſunt,

Excuſſi manibus radii, revolutaque penſa?

Et,

- - - *Levique patens in pectore vulnus?*

Et equus ille in funere Pallantis,

- - - *poſitis qui inſignibus*

It lacrimans, guttiſque humectat grandibus ora?

Quid? non idem poëta penitus ultimi fati cepit imaginem, ut diceret,

- - - *Et dulcis moriens reminiſcitur Argos?*

Ubi vero *miſeratione* opus erit, nobis ea, de quibus querimur, accidiſſe credamus, atque id animo noſtro perſuadeamus. Nos illi ſimus, quos gravia, indigna, triſtia paſſos queramur. Nec agamus rem, quaſi alienam, ſed aſſumamus parumper illum dolorem. Ita dicemus, quae in ſimili noſtro caſu dicturi eſſemus. Vidi ego ſaepe hiſtriones atque comoedos, cum ex aliquo graviore actu perſonam depoſuiſſent, flentes adhuc egredi. Quod ſi in alienis ſcriptis ſola pronunciatio ita falſis accedit affectibus, quid nos faciemus, qui illa cogitare debemus, ut moveri periclitantium vice poſſimus? Sed in ſchola rebus quoque ipſis affici convenit, eaſque veras ſibi fingere, hoc magis, quod illic

ut

Cicero, qui illuſtrationem & evidentiam vertit. Mosell. ἐνάργειαν. Voſſ. ſec. De Orat. 3. & Acad. quaeſt. lib 4. cap. 6.

Illuſtratio.] *Perſpicuitas.* marg. Steph.

Quem non tam dicere.] *Quae*, ut ad ἐνάργειαν referatur, legendum. Regius.

Et affectus non aliter, &c.] Cum illam caedis imaginem animo concepero uſque adeo evidentem, ſequetur ſimilis oratio, quae rem ita auditoribus exprimat, ut ipſi negotio intereſſe videantur. qua quidem figura nihil eſt utilius ad affectum movendum. Turneb.

Excuſſi manibus.] Hic verſus eſt *ex nono Aeneidos* v. 76. de Euryali matre, quae filii mortem acceperat. *Idem.*

Levique patens.] Lib. XI. Aeneid. 40.

Et quos ille.] Corruptum quidem hunc eſſe ſenſum facile eſt videre, qui emendatur, ſi *quos* accuſativum expungamus, ac *equus* illius loco adſcribatur hoc modo, *& equus ille in funere.* Regius. locus non eſt integer, quare ſic corrige, *& equus ille, poſitis qui inſignibus it* &c. Philand. *& quos ille.* V. C. Alm. Locat. *& equus ille &c. poſitis qui.* Obrecht.

Poſitis.] Lib. XI. 89.

It lacrimans.] Hunc verſum non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Colon. Vidov.

Non idem Poëta.] *Non ille Poëta.* Voſſ. ſec.

Et diceret ut dulcis.] *Et* copula, *utque* particula altera alterius locum occupavit. legendum eſt enim *ut diceret, & dulcis.* Regius. *Et dulces*, verſiculus eſt *ex* 10. *Aeneidos* 782. *de morte Antenoris*, qui Argis profectus cum Euandro venerat in Latium, & cum Pallante Euandri filio auxilium Aeneae tulerat. Turneb.

Atque in animo noſtro perſuadeamus.] *In* praepoſitio eradenda, atque *id* pronomen illius loco ſcribendum. Regius. *atque in.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. *atque animo noſtro.* Ald.

Indigna, triſtia.] *Aut digna triſtitia.* V. C. Alm.

Aſſumamus parumper.] Aldus *parum per*, diviſis vocibus.

Dicturi eſſemus.] *Dicturi vidiſſemus.* V. C. Alm.

Vidi, &c.] Huc refer Polum hiſtrionem, de quo Gellius lib. 7. cap. 5.

Quod ſi.] Argumentum à *minori* ad *majus.* Turneb.

Vice poſſumus.] *Poſſimus* legendum eſſe, *ut* conjunctio oſtendit. Regius. *& moveri p. v. poſſumus.* V. C. Alm. Ald. *& moveri p. v. poſſimus.* Baſil.

Eaſque veras.] *Vera*, & mox, *ille ut litigatores.* V. C. Alm.

Digitized by Google

ut litigatores loquimur frequentius, quam ut advocati. *Orbum agimus*, & *naufragum*, & *periclitantem:* quorum inducere perſonas quid attinet, niſi affectus aſſumimus? Haec diſſimulanda mihi non fuerunt, quibus ipſe, quantuſcumque ſum, aut fui (nam perveniſſe me ad aliquod nomen ingenii credo) frequenter motus ſum, ut me non lacrimae ſolum deprehenderint, ſed pallor, & vero ſimilis dolor.

Inducere perſonas non attinet.] C expuncta *inducere* legendum eſt, ita & ſenſu & loquendi conſuetudine exigente. REGIUS. *quid attinet.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Steph. Coll. Oxon. Obrecht.

Quantuſcumque ſum aut fui.] *Sim.* Ald. *Quantuſcumque uſus fuit.* Sich. Baſil. *quantuſcumque is.* V. C. Alm. *aut fui.* non agnoſcunt. Andr. Ald.

Nam perveniſſe.] *Nam* non habet V. C. Alm.

Deprehenderint.] *Deprehenderent.* Voſſ. ſec. Locat. Ald.

Et vero ſimilis.] *Veri.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

CAPUT III.

De riſu.

IV. Huic diverſa virtus, quae *riſum* judicis movendo & illos triſtes ſolvit affectus, & animum ab intentione rerum frequenter avertit, & aliquando etiam reficit, & à ſatietate vel à fatigatione renovat. Quanta ſit autem in ea difficultas, vel duo maximi oratores, alter Graecae, alter Latinae eloquentiae principes, docent. Nam plerique Demoſtheni facultatem hujus rei defuiſſe credunt, Ciceroni modum. Nec videri poteſt noluiſſe Demoſthenes, cujus pauca admodum

Cum *riſus* ſaepenumero graves ſolvat affectus, & ad affectuum rationem referatur, de eo tradendum fuit. *primum* igitur, quantum valeat, docet: *mox*, quam difficile ſit apte riſum movere: *deinde*, quibus appelletur nominibus: *poſtremo*, ex quibus ducatur locis. TURNEB. Ambroſ. lib. I. Offic. Praecepta de jocandi diſciplina ab Eccleſiaſtica regula abhorrere putat. Et tamen 3. Reg. inducitur Helias ſolitarius ille & bonus Baalis ſacerdotes deridens. Laur. Vall. PITH. multa elegantia de joco & riſu conſcripſit Matthaeus Delius Hamburgenſis quatuor libris de arte jocandi, qui in parte II. Deliciarum Germanorum Poetarum exſtant. Refert etiam Cicero lib. II. de Orat. c. 54. Graecos libros de ridiculis ſcriptos ſe multos vidiſſe. ALMEL.

Huic diverſa.] *Hinc.* marg. Baſil.

Quae riſum judicis.] *Quaeris ut in judicis.* V. C. Alm. *quae riſu judicis movendo.* Voſſ. ſec.

Et aliquando etiam reficit.] Unde aliquando praecipiunt *rhetores*, ut, cum judex adverſarii longa oratione fuerit fatigatus, à nobis ipſo ſtatim exordio opportuno quodam joco reficiatur. TURNEBUS.

A fatigatione renovat.] *Renovare* hoc loco eſt *reficere*, vel *recreare*. Id Cn. Matius uno verbo *recentare* diceret. Nonius: *Recentari honeſte poſitum pro novari* (ſive *renovari*) *quod eſt Graecis ἀνανεῶσθαι*. Matius in Mimiambis.

Jam jam albicaſcit Phoebus & recentatur.

Hinc ῥεκεντάτον *Recentatum* apud Alex. Trallianum lib. 2. §. περὶ προπομάτων. COLOMES. de eleganti uſu verbi *novare* & *renovare* hoc ſenſu plura Heinſius ad Ovid. Epiſt. IV. 90. & ita Cicero pro Muren. cap. 15. *ſe novis opibus copiiſque renovare.* & Silius IV. 170.

— *Renovaſque viros ad vulnera cantu.*

in Voſſ. ſec. erat *vel fatigatione.* BURM.

Maximi oratores.] *Maxime.* V. C. Alm.

Nam plerique.] *In riſu difficile eſt mediocritatem tenere:* riſus *Demoſtheni* fuit, *Ciceroni* ſuperfuit. ſi igitur oratores illi modum tenere non potuerunt, res eſt haec perdifficilis. TURNEB.

Facultatem hujus rei.] *Huic rei.* V. C. Alm.

Ciceroni modum.] Vide Lipſ. lib. II. Variar. cap. 17. ALMEL.

Nec videri poteſt noluiſſe.] Editio Lugdunenſis male poſuit *voluiſſe*, cui omnes Codices & res ipſa

dum dicta, nec ſane ceteris ejus virtutibus reſpondentia, palam oſtendunt, non diſplicuiſſe illi jocos, ſed non contigiſſe. Noſter vero, non ſolum extra judicia, ſed in ipſis etiam orationibus, habitus eſt nimius riſus affectator. Mihi quidem, ſive id recte judico, ſive amore immodico praecipui in eloquentia viri labor, mira quaedam videtur in eo fuiſſe urbanitas. Nam & in ſermone quotidiano multa, & in altercationibus, & interrogandis teſtibus plura, quam quiſquam, dixit facete, & illa ipſa, quae ſunt in Verrem dicta frigidius, aliis aſſignavit, & teſtimonii loco poſuit: ut, quo ſunt magis vulgaria, eo ſit credibilius, illa ab oratore non ficta, ſed paſſim eſſe jactata. Utinam Quintus, & libertus ejus Tyro, aut alius quiſquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero indulſiſſent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis ſtudii adhibuiſſent: minus objectus

ipſa refragantur. Demonſtrat enim Fabius, Demoſthenem non ideo nullos jocos edidiſſe, quod noluit (h. e. quod jocos non putavit Oratori convenire) ſed quod illi facultas defuit. GIBSON.

Pausa admodum dicta.] *Dicta* ſunt dicteria, de quibus multa congerit Gebh. crepund. lib. III. cap. I.

Non diſpicuiſſe illi jocos.] Cic. Orat. c. 26. tamen ait, Demoſthenem facetum fuiſſe, ſed non dicacem. TURNEB.

Noſter vere.] Unde Cato illum appellavit *ridiculum conſulem* in judicio Muraenae, ab inimicis vero appellabatur *ſcurra conſularis.* Macrobius Ciceronem ait in cauſa Flacci *unico ridiculo* victoriam obtinuiſſe. *Idem.* Haec verba quis umquam ſuſpecta habeat? MS. Palat. Codex tamen aliam integramque lectionem nobis praeit. Legit quippe: *Noſter vero non ſolum extra judicia, ſed in ipſis etiam Orationibus habitus eſt mimis riſus affectatior. Mimi* proprie illi γελωτοποιοί, qui dicacitate affectata ac nimia populum argumentorum Tragicorum feſſam recreabant. Apud Petronium Arbitrum, *Mimicus riſus: Omnia mimico riſu exſonuerant.* Idem paulo poſt: *Ideoque nec Mercenarius ad raptum ferramentum expaveras, nec Eumolpus interpellaverat mortem mimicam.* Fabius hoc capite: *Oratori minime convenit diſtortus vultus geſtuſque, quae in mimis rideri ſolent. Dicacitas enim ſcurrilis & ſcenica huic perſonae alieniſſima eſt.* Idem libro undecimo Prooem. *Humiliora illa vitia, ſubmiſſa adulatio, affectata ſcurrilitas in rebus ac verbis parum modeſtis vilis pudor, in omni negotio neglecta auctoritas: quae fere accidunt eis, qui nimium aut blandi eſſe, aut ridiculi volunt.* Idem libro ſexto, capite III. *Sed haec tamen non debent eſſe mimica.* Ibidem, *Cum videatur autem res levis, & quae à ſcurris, mimis, inſipientibus denique ſaepe moveatur.* Traduxerunt eo nomine non leviter Ciceronem inimici, quibus & *Scurra Conſularis* audire coactus eſt: Gebhardus lib. I. Crepund. I. videatur & Macrobius lib. 2. cap. I. Saturn. Ludovicus Creſollius, Vacat. Autum. lib. I. cap. 10. p. 28. PAREUS. *affectatior* eſt quoque in V. C. Alm. ineptam tamen Gebhardi emendationem minime recipiendam cenſeo. Gallaeus mallebat *mimici riſus affectator*; ut *mimicus riſus* Petronio dicitur. ſed vulgata non eſt ſollicitanda lectio.

Viri laboro.] *Labor.* Voſſ. ſec. & recte. opponitur enim *recto judicio*, error; ita lib. X. cap. I. de Horatio agens, *niſi labor ejus amore.* BURMANNUS.

Et altercationibus.] *Et in altercationibus* omnes praeter Lugdunenſem.

Utinam Quintus.] Tyro Tullius, Ciceronis libertus, tres libros edidit de *jocis Ciceronianis.* Macrobius tamen ait nonnullos exiſtimare libros à Cicerone conſcriptos fuiſſe. TURNEB. De Cicerone quis neſcit, conſularem eum ſcurram ab inimicis appellari ſolitum? quod in oratione etiam ſua Vatinius poſuit. PITHOEUS. Legendum, ut in veteribus: *Utinamque libertus ejus Tiro.* Neque enim libros illos quiſquam umquam ad Q. Ciceronem retulit. Muretus, Var. Lect. lib. 19. cap. 6. p. 1228. Macrobius, Saturn. lib. 2. cap. I. PAREUS. *Utinamque libertus ejus Tyro.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Andr. & margines Steph. Sich. Baſil. Francius quoque Fratrem Ciceronis Quintum intelligi putat, & conjiciebat, *Utinam frater Quintus, & libertus.*

Aut alius.] *Et aliis.* Voſſ. ſec. Locat. Ald.

Minus objectus calumniantibus.] *Minus abjectus locus calumniantibus.* Locatel. *minus objectus locus.* Ald. Baſil. *minus objectus ab his locus.* MS. Bodl. & Obrecht. *ablectus calumniantibus.* V. C. Alm. forte *minus objectus jocis calumniantium foret.* *jocus* enim & *locus* paſſim confunduntur in codicibus. vide

Digitized by Google

jectus calumniantibus foret: qui tamen nunc quoque, ut in omni ejus ingenio, facilius quid rejici, quam quid adjici poſſit, invenient. Affert autem ſummam rei difficultatem, primum, quod ridiculum dictum plerumque falſum eſt, hoc ſemper humile, ſaepe ex induſtria depravatum: praeterea numquam honorificum: tum varia hominum judicia in eo, quia non ratione aliqua, ſed motu quodam, neſcio an enarrabili, judicatur. Neque hoc ab ullo ſatis explicari puto, licet multi tentaverint. Unde *riſus* quidem non ſolum facto aliquo dictove, ſed interdum quodam etiam corporis tractu, laceſſitur. Praeterea non una ratione moveri ſolet. Neque enim acute tantum ac venuſte, ſed ſtulte, iracunde, timide dicta aut facta ridentur. Ideoque anceps ejus rei ratio eſt, quod à deriſu non procul abeſt *riſus*. *Habet* enim, ut Cicero dicit, *ſedem in deformitate aliqua & turpitudine*. Quae cum in

vide Ovid. IV. Faſt. 868. & Phaedr. prolog. lib. II. & ita apud Valerium Max. lib. VII. cap. VIII. §. 9. *quid hoc joco inhoneſtius?* pro *loco* recte viri docti reſtituerunt. Burm.

Quod ridiculum dictum plerumque falſum eſt.] Muretus, *falſum*, *legit*; non, ut vulgo, *falſum*: ut & illud quod ſequitur hoc modo: *Neque hoc ab ullo ſatis explicari puto, licet multi tentaverint, unde riſus: qui non ſolum facto aliquo dictove, ſed interdum quodam etiam corporis tactu arceſſitur.* Hoc enim, inquit, ipſum eſt, quod negat à quoquam ſatis explicatum, *unde riſus*, hoc eſt, quae ſit riſus origo. Variar. Lection. libr. XIX. cap. VI. Pareus. *falſum*. Voſſ. ſec. Locat. Steph. Baſil. Gryph. Vidov. Oxon. Obr. *falſum eſt, at ſemper humile.* Vallae lib. *Laſcivum* Dan. forte. *falſum eſt; ad hoc ſaepe humile.*

Numquam honorificum.] *Tanquam honorificum.* marg. Baſil.

Sed motu quodam.] *Sed motu animi quodam.* MSS. Bodl. Alm. Colb. Voſſ. ſec. Andr. Par. Loc. Ald. Baſil. Colin. Vidov.

Neſcio an errabili.] *Enarrabili* caſtigate legitur. Reg.

Neque hoc.] Cic. *lib.* 2. *de Oratore*, unde haec omnia ſumpſit Fabius, ait, Democritum diu inveſtigaſſe *riſus cauſas*, multaque *de riſu* ſcripſiſſe. plerique tamen *riſus cauſas* referunt ad ſplenem, alii ad praecordia, unde milites quidam trajectis enſe praecordiis riſu perierunt. Turneb.

Neque hoc ab ulla.] *Ab ullo* eſſe legendum, notius eſt, quam ut ſit admonendum. Regius. *neque enim hoc ab ullo.* V. C. Alm. Ald. *neque enim ab ullo.* Andr. Ven. Francius volebat. *neque hoc ab ullo ſatis explicari poſſe puto.*

Sed interdum quodam etiam corporis tractu laceſſitur.] *R* litera eraſa, *tactu* & *laceſſatur*, mihi legendum videtur. Regius. Nugae haec lectio, & vanior frivolis illis vitreis, quae ſulphuratis permutantur. Lege: *Interdum quodam etiam corporis tractu laceſſitur.* Ubi Aldus quoque, ſive ipſe Naugerius fuit, *Laceſſitur* illud, in *arceſſitur* tranſpolat licenter, ſi ſine libris. Gebhard. Crepund. lib. 3. cap. 1. *corporis tractu*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Baſil. Gryph. *Arceſſitur*. Ald. Colin. Sichardus verbum *laceſſitur* non fuiſſe in vetuſto codice teſtatur. ego vero corporis illum *tactum* non intelligo, ſed *tractum* recte legi puto, id eſt indecorum motum. ut ita *tractus* ſerpentibus tribuit Claudianus praef. in Rufin. 7. & III. Conſ. Honor. 141. ita & homo contorquens corpus poteſt videri imitari ſerpentum tractus. ſic *trahere vultum* Ovidius IV. Pont. IV. 1. 5. quiqui indecore tractus riſum excitare poteſt. *trahere corpus, membra*, paſſim de fatigatis aegris & ſenibus dicitur. *corporis jactu* Francius conjiciebat. *laceſſitur* etiam probum. *arceſſere* enim de eo, qui frigidos jocos longe petit, dicitur, ſed *laceſſere*, qui indecoro habitu aut facto dictove provocat dicaces, & *movet* riſum, ut mox ait. & Phaedrus praefatione ſua, & Cicero ſaepe dixit. ita *laceſſere bella*. Virgil. XI. 254. ubi etiam in quibuſdam codicibus inveni *arceſſere*. & ſaepe Lucretius pro movere aut commovere poſuit. vide Pincieri Parerg. lib. II. cap. 10. Burm.

Non ut narratione.] Corruptus hic quidem eſt locus, utpote ex quo nihil integri ſenſus elici poteſt. Sed quo modo emendari poſſit, mihi ſane non liquet, niſi forte ita corrigamus, *praeterea non una ratione moveri ſoleat.* ſic autem eſſe legendum aperte, quae ſequuntur, indicio ſunt. Regius. *non ut ratione.* V. C. Alm.

Quod a deriſu.] *Quia.* Voſſ. ſec.

Habet enim.] Cic. 2. *de orat. cap.* 58. ait *ridiculum* oriri à deformitate aliqua & turpitudine, quae modo turpiter tanquam enuntietur. quae eadem eſt Ariſt. ſententia: nam haec vel ſola ridentur, vel

Digitized by Google

in aliis demonſtrantur, *urbanitas:* cum in ipſum dicentem recidunt, *ſtultitia* vocatur. Cum videatur autem res levis, & quae à ſcurris, mimis, inſipientibus denique ſaepe moveatur, tamen habet vim neſcio an imperioſiſſimam, & cui repugnari minime poteſt. Erumpit enim etiam invitis ſaepe: nec vultus modo ac vocis exprimit confeſſionem, ſed totum corpus vi ſua concutit. Rerum autem ſaepe (ut dixi) maximarum momenta vertit, cum odium iramque frequentiſſime frangat. Documento ſunt juvenes Tarentini, qui multa de Pyrrho rege ſecurius inter coenam locuti, cum rationem facti repoſcerentur, & neque negari res, neque defendi poſſet, riſu ſunt & opportuno joco elapſi. Namque unus ex his, *Immo*, inquit, *niſi lagena defeciſſet, occidiſſemus te.* Eaque urbanitate tota eſt invidia criminis diſſoluta. Verum hoc, quidquid eſt, ut non auſim dicere carere omnino arte, quia nonnullam obſervationem habet, ſuntque ad id pertinentia & à Graecis & à La-

vel maxime ridentur. TURNEB.

In ipſum dicentem.] *In ipſe dicentis.* V. C. Alm. *in ipſos dicentis.* Voſſ. ſec.

Cum videatur.] *Cum videtur.* Voſſ. ſec.

Res levis.] Cic. leve eſt, inquit, totum hoc, movere *riſum.* TURNEB.

Inſipientibus.] *Inſpicientibus.* V. C. Alm.

Tum habet vim.] *Tamen* ut loco *tum* particulae reponatur, *cum*, pro *quamvis* cum ſubjunctivo juncta, manifeſte expoſcit. *repugnari* etiam, non *repugnare* eſt legendum. REGIUS. *tum.* Voſſ. ſec.

Erumpit etiam invitus ſaepe &c.] Cum ſuperioris dicti haec ſit ratio, *enim* loco *etiam*, & *invitis* mihi legendum videtur. REGIUS. Iſocrates ad Daemonic. hunc riſum προπετῆ vocat, *effrenatum & immodeſtum.* Plato libr. 5. de leg. ἐξαίσιον, *profuſum & intempeſtivum*, cui opponit εὐσχημοσύνην *decori habitus modeſtiam:* alias nominat ἰσχυρὸν, ab eoque ait fieri in corpore ἰσχυρὰν μεταβολὴν, *vehementem quandam mutationem.* Qua de re egregie diſſerit Ludovicus Creſollius, Vacat. Autumn. libr. 2. cap. 7. ſect. 11. PAREUS. *erumpit etiam invitus.* Voſſ. ſec. Locat. *erumpit etiam invitis.* Ald. Baſil. Colin. *erumpit enim etiam invito, nec vultus ope.* V. C. Alm.

Nec fultus ope.] Tres illae voces redundant. Barbara quaedam enunciatio effecerat, ut *nec fultus*, pro *nec vultus*, ſcriberetur. Quae corrupta ſcriptura fulta eſt poſtea ope alicujus, qui de ſuo addidit illud *ope.* Sic ſaepe *feritas* invaſit in locum *veritatis:* *fenus* in locum *Veneris:* aliaque ad eundem modum. quod autem ſubjungit, ridiculo ſaepe maximarum rerum momenta verti: concordat cum Horatio, cujus illud eſt, lib. 1. Sat. x. 14.

——— *ridiculum acri*
Fortius ac melius magnas plerumque ſecat res.

MURET. Variar. Lection. libr. 19. cap. 6. hae tres voces non reperiuntur in Aldino codice, nec in editionib. Gryph. Colin. nec Vidovaei. recepit tamen Obrecht. *nec fulctus ope.* Voſſ. ſec.

Nec vultus modo.] *Nec vultum modo.* V. C. Alm.

Cum odium.] *Ut cum odium.* Obr.

Cum rationem facti repoſceret.] Caſtigate in quibuſdam exemplaribus *repoſcerentur* legitur. hoc autem & Val. Maxim. lib. v. cap. 1. ext. 3. refert. REGIUS. vide Plutarch. in Pyrrho. TURNEB. *repoſceret.* Locat.

Verum hoc.] *Caeſar & Antonius* apud Cic. 2. *de Orat. cap.* 54. ajunt *ridiculi* nullam eſſe artem, ac Graecos reprehendunt, qui, cum hac de re libros ſcripſiſſent, oſtenderunt ſuam inſulſitatem. Cicero tamen poſtea locos tradit, ex quibus *ſales* eruantur, ut videatur aliqua eſſe hac in re obſervatio. Conſtat certe (ut inquit Rodolph. lib. 3.) haec facultas natura primum, quae, cum in omni te multum, in hoc plurimum poteſt: deinde, quod proximum eſt, crebro uſu. ſunt tamen etiam tradita ejus praecepta, quatenus tradi praeceptis poteſt, quorum auctores Cicero & Quinctilianus. TURNEB.

Carere omnino arte] Eſt Quinctilianus una cum Cicerone in eadem navi, ſcilicet nullo modo arte tradi poſſe. de Orator. lib. 11. cap. 54. & 56. attamen omni arte carere dicere non audet. ALMEL.

Omni arte.] Pro *omni* fortaſſe *omnino* rectius legeretur. REGIUS. *omni.* Locat.

Quia nullam obſervationem habet.] *Non* adverbium adſcribendum eſſe, ut ex duabus negationibus affirmatio una efficiatur, facile ex ipſo percipitur ſenſu, hoc modo *quia nonnullam.* REGIUS. *quia nullam.* Locat.

à Latinis compoſita praecepta: ita plane affirmo, praecipue poſitum eſſe *in natura* & *in occaſione*: Porro *natura* non tantum in hoc valet, ut acutior quis atque habilior ſit ad inveniendum: (nam id ſane doctrina poſſet augeri) ſed ineſt proprius quibuſdam decor in habitu atque vultu, ut eadem illa minus, dicente alio, videantur urbana eſſe. *Occaſioni* vero & in rebus eſt tanta vis, ut ſaepe adjuti ea non indocti modo, ſed etiam ruſtici ſalſe dicant in eum, quiſquis aliquid dixerit prior. Sunt enim longe venuſtiora omnia in reſpondendo, quam in provocando. Accedit difficultati, quod ejus rei nulla exercitatio eſt, nulli praeceptores. Utique in conviviis & ſermonibus multi dicaces: ſed quia in hoc uſu quotidiano proficimus, oratoria urbanitas rara, nec ex arte propria, ſed ad hanc conſuetudinem accommodata. Nihil autem vetabat & componi materias in hoc idoneas, ut controverſiae permixtis ſalibus fingerentur: vel res proponi ſingulas ad juvenum talem exercitationem. Quin illae ipſae, quae *Dicta* ſunt, ac vocantur,

In natura & occaſione.] *Et in occaſione.* V. C. Alm. & puto ex more Fabii recte: ſed quem ſaepe librarii mutarunt. lib. I. cap. 10. *niſi forte in carminibus tantum & in canticis exigitur ſtructura.* lib. II. cap. ult. *nihil eſt, quod non in cauſſam, aut in quaeſtionem cadat.* lib. III. cap. 5. *eſſe quaeſtiones aut in ſcripto, aut in non ſcripto.* paullo poſt, *poſſunt in rebus, & in verbis.* lib. III. cap. 8. *emolumentum non in utilitate aliqua, ſed in ſola laude conſiſtit.* quibus omnibus fere locis ſemel modo quidam codices *τὸ in* habent. Et ita *τὸ ad* iterari a Fabio docuimus ad lib. IV. cap. 2. BURM.

Poſitum eſſe.] *Eſſe* non habet Voſſ. ſec.

Ad inveniendum.] *Ad veniendum.* V. C. Alm.

Doctrina poſſit augeri.] *Poſſet* rectius legitur, quam *poſſit*. *in* quoque praepoſitio ut adſcribatur, judicio aurium ſentitur, ut legatur *in habitu atque vultu*. REGIUS. *decor habitu.* Voſſ. ſec. Locat. male. vide quae notavimus ad lib. II. cap. 7.

Proprius quibuſdam.] Id eſt feſtivus & non tetricus. unde & Martialis lib. VII. Ep. 24. canit.

Nec grata eſt facies, cui Gelaſinus abeſt.

porro, auctore Suida, Gelaſinus eam apud Graecos ſonat lineam, quae ſub ipſo mento velut canalis apparet in hominibus gratioſis, dum rident, nimirum vocabulo facto *ἀπὸ τῦ γελάω, rideo.* MOSELLANUS.

Videantur urbana eſſe.] *Urbana eſſe videantur.* Voſſ. ſec. numero Ciceroniano.

Occaſioni vero & in rebus.] *Occaſio vero & in rebus.* V. C. Alm.

Et in eo quis aliquid dicitur prior.] Corrupte hic, ſed ne alibi quidem correcte legitur hoc modo. *Et in eo quiſquis aliquid dixerit prior.* Mihi vero loco *&* copulae, *ut* particula reponenda, ac loco illius *in* praepoſitionis *cum*, & *eo* pronomen expungendum videtur hoc modo, *ut cum quis aliquid dixerit prior.* Neque non video etiam, *ut in eo qui aliquid dixerit prior*, poſſe legi. videtur autem eſſe occaſionis exemplum. Hoc idem autem & Cicero lib. II. de Orator. c. 56. ſcribit. *omnino*, inquit, *probabiliora ſunt, quae laceſſiti dicimus, quam quae priores: nam & ingenii celeritas major eſt, quae apparet in reſpondendo, & humanitatis eſt reſponſio.* REGIUS. *Et in eo quis aliquid dicitur prior.* Locat. *Et in eo quiſquis dixerit aliquid prior.* Ald. marg. Baſil. & Steph. *ut cum quis aliquid d. p.* Baſil. *& in eo quiſquis aliquid dixerit prior.* Voſſ. ſec.

Accedit difficultati.] *Dicteria*, quae vulgo in conviviis uſurpantur, efficere poſſunt hominem *dicacem*, non etiam *urbanum*. eſt enim *dicacitas* in brevi dicto, *urbanitas* vero in toto orationis corpore. TURNEB.

Sed quia in hoc.] *Sed* non habet V. C. Alm. non male, ſi, ut Rollinus fecit, ita diſtinguamus, *multi dicaces, quia in hoc uſu proficimus. Oratoria* &c. poſſet & legi *& in hoc uſu* &c.

Nec ex arte propria.] *Parte.* Vallae liber. MSS. Bodl. Bal. Alm. Voſſ. ſec. Andr.

Accommodata.] *Commendata.* Vallae liber & Voſſ. ſec.

Nihil autem vetabat.] Cujuſcemodi eſt materia illa, quae tractatur à Seneca in ludo *de morte Claudii imperatoris*, & ab Eraſmo *in Moria*, & à Luciano *in muſca & judicio vocalium.* TURNEB. *vetabit* conjiciebat Aſcenſius. *vetebat.* Voſſ. ſec.

Quin illae ipſae.] Quibuſdam feſtis, ut *Bacchanalibus* & *Saturnalibus*, ſolebant inter ſe contendere, propoſito interim praemio, quis urbanius diceret ac venuſtius, pluribuſque ſalibus uteretur.

illa

tur, quas certis diebus feſtae licentiae dicere ſolebamus, ſi paullum adhibita ratione fingerentur, aut aliquid in his ſerium quoque eſſet admixtum, plurimum poterunt utilitatis afferre: quae nunc juvenum, vel ſibi ludentium exercitatio eſt. Pluribus autem nominibus in eadem re vulgo utimur: quae tamen ſi diducas, ſuam propriam quamdam vim oſtendent. Nam & *urbanitas* dicitur: qua quidem ſignificari video ſermonem prae ſe ferentem in verbis & ſono & uſu proprium quemdam guſtum Urbis, & ſumptam ex converſatione doctorum tacitam eruditionem, denique cui contraria ſit *ruſticitas*. *Venuſtum* eſſe, quod cum gratia quadam & venere dicatur, apparet. *Salſum* in conſuetudine pro ridiculo tantum accipimus: natura non utique hoc eſt: quamquam & ridicula oporteat eſſe ſalſa. Nam & Cicero, *omne quod ſalſum ſit*, ait *eſſe Atticorum:* non quia ſunt maxime ad riſum compoſiti: & Catullus, cum dicit,

Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis,

non

illa tamen conſuetudo ſene jam Fabio quotidie fiebat à juvenibus. TURNEB. *illae ipſae dictae ſunt.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. marg. Baſil. *illae ipſae quae dictae ſunt.* Gryph.

Dicere ſolebamus.] *Dicere* non habet V. C. Alm. mox *ſi paullulum.* Voſſ. ſec.

Poterunt.] *Poterant.* V. C. Alm. Locat. Steph. Colin. Obr. *peterat.* Ald.

Quae tamen ſi deducas.] *Diducas*, id eſt ſepares, legendum eſt. REGIUS.

Urbanitas.] Lege ſis Ariſtotelem Ethic. lib. IV. cap. 14. Et magnor. moral. lib. I. cap. 31. ALMELOV.

Qua quidem.] *Quam quidem.* Voſſ. ſec.

Prae ſe ferentem.] *Praeſerentem.* Vallae liber. V. C. Alm. Locat. *preſentem.* Voſſ. ſec.

Guſtum.] *Geſtum.* Vallae liber.

Et ſumptam ex.] *Ut ſumptam & converſatione.* V. C. Alm.

Cum gratia et Venere dictum.] Caſtigate in aliis quibuſdam exemplaribus legitur &; & *dicatur*, hoc modo. *quod cum gratia quadam & venere dicatur.* REGIUS. *cum gratia quadam & venere dictum*, Ven. Locat.

Salſum.] Sic Plinius ſcribit lib. XXXI. cap. 7. *Vita paulo humanior ſine ſale degi non poteſt, adeoque neceſſarium eſt elementum, ut intellectus tranſierit ad animi voluptates: ſales enim appellantur; omniſque voluptas, lepos, hilaritas hoc nomine conſtat.* TURNEB. Soſicrates apud Athen. lib. VI. c. 17. dicit, Phaeſtiaeis proprium eſſe, ut pueri in dicendis ſalibus exerceantur. ALMEL.

Cicero.] II. de Orat. cap. 54.

Omne quod ſalſum.] Verba haec Ciceronis deſumta, ni fallor, ex Oratore cap. 26. ubi legitur *ſanum*, pro *ſalſum*. Sic enim. *quoniam quidquid eſt ſanum aut ſalubre in oratione, id proprium Atticorum eſt.*, infra noſter in hoc capite. *qualis apud Graecos Atticiſmos ille redolens Athenarum proprium ſaporem.* Confirmat hoc Demetrius Phalereus de elocutione pag. 107. Edit. Oxon. ἡ γὰρ Ἀττικὴ γλῶττα συνεστραμμένον τι ἔχει καὶ δημοτικὸν, καὶ ταῖς τοιαύταις εὐτραπελίαις πρέπει. *Lingua enim Attica rotundum quiddam habet & populare, & hujuſcemodi urbanitatibus aptum.* Philoſtr. in vita Scopeliani lib. I. de Sophiſt. Ionicis hiſce verbis tribuit προσφυὲς μὲν γὰρ τοῖς Ἰωνικοῖς τὸ ἀστεΐζεσθαι. *Ionicis enim a natura inſitum eſt urbanitate uti.* ALMEL. In Ciceronis loco ex Oratore cap. 26. legitur *quidquid eſt ſalſum aut ſalubre.* Vetus vero Codex Alm. hic habet, *omne quod ſuperſit ait eſſe Atticorum.*

Non quia] *Nam quia.* marg. Vidov.

Et Catullus cum dicit.] Budaeus in commentariis linguae Graecae miratur ſic hallucinatum eſſe Fabium, ut *ſalem* in verſu Catulliano acceperit pro *ridiculo*, cum potius ſignificet *venuſtatem, gratiam, & elegantiam.* caeterum ſi ſenſum propius inſpicias, locus videbitur corruptus, atque ita legendus erit, *Non hoc dicit, nihil eſſe, &c.* ſic enim ſibi conſentiet Fabius. TURNEB.

Nulla in tam magno corpore mica ſalis.] Quinctilianus nihil in corpore ejus eſſe ridiculum exponit. Ego cum illius venia, nihil in corpore ejus eſſe gratiae ac Veneris. Sales enim appellantur omnis vitae lepos, & ſumma hilaritas, Graecis ἅλες idem plerumque ſignant. Plutarchus in ſympoſiac. κινδυνεύουσι γὰρ οἱ ἅλες τῶν ἄλλων ὄψων, ὄψον εἶναι καὶ ἥδυσμα. διὸ καὶ χάριτας ἔνιοι προσαγορεύουσιν αὐτούς. non ſum ignarus ab Eraſmo Quinctilianum defendi. BRODAEUS lib. 6. cap. 12. legendum eſt

Xxx 2 Et

non hoc dicit, nihil in corpore ejus eſſe ridiculum. *Salſum* igitur erit, quod non erit inſulſum, velut quoddam ſimplex orationis condimentum, quod ſentitur latente judicio, & velut palatum excitat, quod & à taedio defendit orationem. Sane tamen ut ille, in cibis paullo liberalius aſperſus, ſi tamen non ſit immodicus, affert aliquid propriae voluptatis: ita hi quoque in dicendo habent quiddam, quod nobis faciat audiendi ſitim. *Facetum* quoque non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Neque enim diceret Horatius, *facetum carminis genus*

Et Catullus cum dicit,

Nulla in tam magno eſt corpore mica ſalis,

non hoc dicit, nihil in corpore ejus eſſe ridiculum. Vulgo detracta negatio Fabium ipſum ridiculum facit. Muret. xix. Var. Lect. c. 6. vide & Creſol. Vacat. Autum. lib. II cap. VIII. ſect. 4. pag. 270 Pareus. Hic immerentem Fabium culpat magnus Budaeus pag. 61. Commentariorum linguae Graecae edit. Pariſienſis. Quis enim non primo ſtatim intuitu intercidiſſe negativam advertat? *ſalſum* omne ait Fabius *ridiculum* haberi, nec eſſe tamen. Neque iſta ἀντιστρέφεσθαι; *ridiculum* quidem *omne ſalſum* eſſe debere, at *non ſalſum omne* ſtatim & *ridiculum* eſſe. Inſtat in Atticis, quorum peculiaris dictio *ſalſa* Ciceroni cenſeatur, cum tamen riſui illi minus indulgeant. Inſtat in Catullo, qui, cum *nec micam ſalis* eſſe *in magno corpore* dixerit, non hoc voluit, nihil eſſe in illius corpore ridiculi. legendum itaque *non hoc dicit*, ut habet Eraſmus Adagio *ſalſitudo non ineſt illi*, ſive ex Codice MS. ſive ex conjectura. Poſt Eraſmum idem animadverterunt Muretus Var. Lect. xix. c. 6. & Gatakerus in Cinno. part. 2. p. 435. Colom. Voſſius ad hoc Catulli Epigramma 86. viros doctos non intellexiſſe Quinctilianum credit. cum *ridiculus* non tantum is ſit, qui riſu dignus eſt, ſed & iſte, qui alios jocis & facetiis ſuis facit ridere, ut erant Attici ridiculi, id eſt urbani. ita paſſim apud Plautum, Ciceronem & alios *ridiculum*, pro ſalſo & γελωτοποιῷ poſitum. in veteri Codice Alm. Colin. & marg. Baſil. erat *non hoc dicit. non dicit.* Gryph. ego vero puto recte negationem addi, *non hoc dicit:* oſtendere enim vult Quinctilianus male ſuo tempore vocem *ſalſum* tantum pro ridiculo ſumi; cum olim pro eo, quod non inſulſum erat, ſed condimento quodam leporis & gratiae commendatum erat, poneretur. hoc probat primum ex Cicerone, qui *ſalſum* Atticis tribuit, non quia erant ad riſum compoſiti, ut ſcurrae & paraſiti, qui ridiculi erant, non ſalſi, ſed gravitatem ſalibus ſuis miſcebant. deinde ex Catullo, qui non hoc vult dicere, nihil eſſe ridiculum in tam magno corpore, ineptus enim hic eſſet ſenſus, ſed in corpore hoc, per omnia membra pulcherrimo, nihil ineſſe gratiae, argutiae, leporis. ut recte Victorius lib. XII. Var. Lect. cap. 13. explicat. oſtendit ergo tempore Catulli *ſal*, & *ſalſum*, aliud quid ſignificaſſe, atque ſuo aevo, quo tantum *ridiculum* notabat. Gallaeus conjiciebat *hoc dicit, nihil in corpore eius eſſe non ridiculum*, vel *non eſſe ridiculum*. Burm.

Non erit inſulſum.] *Inſalſum.* V. C. Alm.

Quod ſentitur latente judicio, & velut palatum excitat, quod & a taedio.] Hanc lectionem amplectimur, auctoritate Codicis MS. Bodl. Edit. Ald. Pariſ. Vaſc. & Steph. ejecta illa altera, quae viſa eſt minus accurata. *Quod ſentitur latente judicio velut palato, & a taedio defendit orationem.* Quid enim magis accommodari poteſt ad condimenti ſimilitudinem (qua utitur Fabius) quam dictio ea, *& velut palatum excitat.* Gibson. ita & Locat. Gryph. Colin. Obr. & Baſilienſis; niſi quod ille, *quod* omiſſo, legat *& a taedio. Et velut palato excitat, quae & a taedio defendit.* V. C. Alm. *velut palato, excitatque & a taedio.* Voſſ. ſec. Lugd. edit. altera tamen lectio defendi poſſet ex illis Ciceronis, II. de nat. deor. 18. *Epicurus dum palato judicat* &c. ita & *guſtare palato.* Ovid. IV. faſt. 533. Burm.

Sane tamen ut ille.] Pro *ut ille*, lege *ut ſal.* paulo poſt pro *ita hi*, lege *ita ſales.* ut ad oram codicis ſui notabat Rev. Parens. Colomes. odioſa in hac periodo illa repititio particulae *tamen*, neque habet Voſſ. ſec. ideoque malim primo loco delete, vel legere, *ſane tam ut ille &c. ita hi* &c. Burmannus.

Facetum.] Multis in locis Cicero *facetum* uſurpat *pro urbanitate*, uti per totam orationem elegantia illa extendatur, differatque à *dicacitate.* Turneb. de voce *Facetus* v. Donat. ad Ter. Eun. III. 1. 37. & Torr. ad Horat. 1. Sat. II. 26. Cicer. 1. de off. 29. ineptus vero Hoelzinus, qui ad Apollon. Rh. IV. 1072. *facetum*, quaſi *facietum* cujus χάριν πρόσωπον eſt, dictum vult. Burm.

Facetum Catonis genus.] Quid ſibi velit *Catonis* mentio, hoc loco non video. Quare, loco *Catonis*, ſenſus exigit, ut legatur *orationis*; ſicque legendum eſſe facile ex Horatio ſermone decimo lib. I. v. 44. percipitur.

. . . molle

nus natura conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis, & excultae cujuſdam elegantiae appellationem puto. Ideoque in epiſtolis Cicero haec Bruti refert verba, *Nae illi ſunt pedes faceti, ac deliciis ingredienti molles.* Quod convenit cum illo Horatiano,

- - - *Molle atque facetum Virgilio.*

Jocum vero accipimus, quod eſt contrarium ſerio. Nam & fingere, & terrere & promittere interim, jocus eſt. *Dicacitas* ſine dubio à dicendo, quod eſt omni generi commune, ducta eſt: proprie tamen ſignificat ſermonem cum riſu aliquos inceſſentem. Ideo Demoſthenem *urbanum* fuiſſe dicunt, *dicacem* negant. Proprium autem materiae, de qua nunc loquimur, eſt *ridiculum.* Ideoque haec tota diſputatio à Graecis περὶ γελοίου inſcribitur. Ejus prima diviſio traditur eadem, quae eſt omnis orationis, ut ſit poſitum *in rebus*, aut *in verbis.* Uſus autem maxime ſimplex. Aut enim *ex aliis* riſum petimus, aut *ex nobis*, aut *ex rebus* mediis. *Aliena aut reprehendimus, aut refutamus, aut elevamus, aut repercutimus, aut eludimus.* Noſtra, *ridicula indicamus*, &, ut verbo Ciceronis utar, dicimus *aliqua ſubabſurda.* Namque eadem, quae, ſi imprudentibus excidant, *ſtulta* ſunt; ſi ſimulamus, *venuſta* creduntur. Tertium eſt genus, ut idem dicit, in *decipiendis exſpectationibus*, dictis aliter accipiendis, ceteriſque, quae neutram

perſonam

- - - *molle atque facetum*
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camanae.
Regius. *facetum Cato minus.* V. C. Alm. *Catonis.* Locat. *Catoni genus.* Voſſ. ſec. *orationis.* marg. Vidov. *Cautionis.* Vallae lib. latet aliquid.

Nae illi.] *Ne ulli.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Steph. *ne ullo.* Andr. Sich. *nec ulli.* Colin.

Pedes faceti.] *Pedec facti.* V. C. Alm.

Molles.] *Mollis.* V. C. Alm. *mollius.* Locat. Ald. Steph. Par. Baſil. Gryph. Colin. *delicatius ingrediente molles* Aſcenſius volebat. non male. ut *greſſu delicato & languido.* Phaedr. lib. v. fab. 1. & ita *molliter ire.* Propert. lib. II. eleg. 12. ubi v. Paſſerat.

Molle atque facetum.] *Molle ac facetum.* Voſſ. ſec.

Jocum vero.] Tamen *jocus duplex* ponitur à Cic. 1. offic. *petulans & illiberalis*, alter vero *liberalis & gratus*, qualis eſt in Plauto, antiqua comoedia, & libris Socraticorum. Turneb.

Dicacitas à dicendo.] Vide Barthii Adverſar. l. 51. c. 16. p. 2418. Pareus.

Quae eſt omni.] *Quod* recte in quibuſdam legitur exemplaribus. Regius. *quae.* Locat.

Cum riſu aliquos inceſſentem.] Ita Codex MS. Bodl. Edit. Andr. Ald. Sich. Par. & Steph. *aliquo* nonnulli. Quod ſi genium linguae Latinae reſpiciamus, videbimus verbum *inceſſere* non temere ſine caſu accuſandi uſurpari. Gibson. *aliquos.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Gryph. Colin. Vidov. Obrecht.

Ideo Demoſthenem urbanum.] Hoc *ex Cic. in Orat.* ſumptum eſt. idem etiam ſcribit *ad Brutum.* Demoſthenes autem urbanus eſt, quia in perpetuitate dicendi ſuavis eſt, non autem dicteriis & ſcommatibus jaciendis. Turneb.

Περὶ γελοίου.] *Περιοτολόγοι inſcribitur περιιτολόγια,* Voſſ. ſec.

Etenim prima diviſio.] Cum nullius propoſitionis ratio aſſignatur, illa particula *etenim* mihi redundare videtur. *Eius* autem genitivus loco *etenim* adſcribendus. Regius. *etenim.* Locat. *& enim.* Voſſ. ſec.

Omnis orationis.] Omnis enim *oratio* in *res* & *verba* dividitur. Turneb.

Maxime ſimplex.] Francius conjiciebat *minime ſimplex.*

Aliena autem reprehendimus.] *Aut* loco *autem* legendum eſſe, aperte ex ſenſu percipitur. Regius. *autem.* Voſſ. ſec. *in aliena autem reprehendimus.* V. C. Alm.

Noſtra ridicula.] *A* vocali in *e* converſa, *ridicule* legendum videtur. Regius. *ridicule.* Ald. Colin.

Ut verbo Ciceronis utar.] Lib. 2. *de Orat. cap.* 67. *Sunt etiam illa ſubabſurda, ſed eo ipſo nomine ſaepe ridicula, non ſolum mimis propoſita, ſed etiam quodammodo*

Digitized by Google

perſonam contingunt, ideoque à me *media* dicuntur. Item *ridicula* aut dicimus, aut facimus. Facto riſus conciliatur, interim admixta gravitate: ut Marcus Coelius praetor, cum ſellam ejus curulem conſul Iſauricus fregiſſet, alteram poſuit loris intentam. dicebatur autem Cos. à patre aliquando caeſus flagris: Interim ſine reſpectu pudoris, ut in illa pyxide Caeliana, quod neque oratori, neque ulli gravi viro conveniat. Idem autem de vultu geſtuque ridiculo dictum ſit: in quibus eſt quidem ſumma gratia, ſed major cum captare riſum non videntur. nihil enim ex iis, quae dicuntur *ſalſa*, dicitur ſalſius. Quamquam autem gratiae plurimum dictis ſeveritas affert, ſitque ridiculum id ipſum, quia, qui dicit, non ridet: eſt tamen interim & *aſpectus* & *habitus oris* & *geſtus* non inurbanus, cum iis modus contingit. Id porro, quod dicitur, aut eſt *laſcivum* & *hilare*, qualia Galbae pleraque: aut *contumelioſum*, qualia nuper Junii Baſſi: aut *aſperum*, qualia

dummodo nobis, &c quae ſeq. TURNEB.

Aut dicimus aut facimus.] *Aut facimus aut dicimus.* Voſſ. ſec. Obr.

M. Caelius praetor.] *Marcus Caecilius praetor.* MS. Bodl. Andr. Ald. Sich. Par. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. ſed *M. Caelius* legendum, qui Praetor fuit A. U. C. DCCV. quo anno & Iſauricus fuit conſul, ſed Caelius abrogato magiſtratu urbe pulſus, quia a Caeſaris partibus deſecerat. vide Pighii. Annales ad d. annum. qui & a Dione male *Caecilium* vocari notavit. BURM.

Conſul Iſauricus.] De *Servilio* ait, qui Iſauricus eſt appellatus à domitis Iſauris populis Pamphyliae. is autem aliquando à patre loris caeſus fuerat, quod illi exprobravit Caelius, cum intendiſſet ſellam loris. TURNEB.

Ut in illa apodixe Caeliana.] *Pyxide Caeliana*, legendum eſſe aperte ex Oratione Ciceronis pro Caelio cap. 25. & ſeqq. percipitur. REGIUS. Pyxidem ajebat *à Caelio* datam eſſe *Clodiae*, quam ſecuta ſit turpiſſima & foediſſima fabula. ea autem à Cicerone non eſt commemorata in ea defenſione. TURNEB. *pyſide.* Voſſ. ſec.

Idem autem ſi vultu.] Recte in quibuſdam exemplaribus *de vultu* legitur, *ſi* eraſa. REGIUS. *idem autem, ſi vultu geſtuque ridiculo dictum ſit.* Locat. Ven. Par. Vaſc. Steph. Vidov. *idem aures ſi vultu geſtuque &c.* Voſſ. ſec.

Summa gratia.] *Summa* non habet Vallae liber.

Sed major cum &c.] *Sed majorem captare riſum non videtur.* Ald. *ſed major cum c. r. n. videtur.* V. C. Alm. *ſed majorem c. r. n. videntur.* marg. Baſil.

Nihil enim ex iis, quae dicunt ſalſa, dicuntur inſulſius.] Ita quidem corruptus eſt hic locus, ut quod maxime approbat Fabius damnare videatur. Quo namque pacto nihil eo ſit inſulſius, cui major quam caeteris gratia ineſt? fieri certe non poteſt. Errores autem tolli poſſe videntur, ſi & *dicuntur* paſſive, & *dicitur* ſingulariter & *ſalſius*, non *inſulſius* legatur, hoc modo. *Nihil enim ex iis, quae dicuntur ſalſa, dicitur ſalſius.* REGIUS. *nihil enim e. i. q. dicunt ſalſa, dicunt inſulſius.* Voſſ. ſec. Colon. Sich. Baſil. marg. Gryph. *ex iis quae dicuntur ſalſa, dicitur inſulſius.* V. C. Alm. Andr. Locat. Ven. Par. Gryph. Colin. Obr. *ex iis, quae ſalſa dicuntur, inſulſius.* Ald. *ex iis q. dicunt ſalſa, dicunt inſulſum.* Vidov. locus certe corruptus & in quo nullum ſenſum video, qui cohaereat cum praecedentibus: velle vero puto Quinctilianum, nihil eſſe inſulſius hominibus illis, qui ſemper captant riſum, etiamſi dicant ſalſa: & contra nihil ſalſius, ubi non affectant vel captant riſum. quare forte legendum, *nihil enim eſt iis, quae dicuntur ſalſa, ubi ſic dicitur, ſalſius. ſic* abſorptum fuit a prima ſyllaba *dic* vocis *dicitur.* vel *nihil eſt iis, qui dicunt ſalſa, ubi ſic dicunt, inſulſius.* vel *nihil enim eſt iis, qui captant ſalſa, inſulſius.* ſed latet adhuc ulcus. BURM.

Quamquam autem.] *Autem* non habet Voſſ. ſec.

Sitque ridiculum.] *Fitque ridiculum.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Dicit non ridet.] *Dicit illa, non ridet.* Ald. Baſil. *quod qui dicuntur illa, non ridet.* V. C. Alm. Francius conjiciebat, *quia quum dicit, non ridet.*

Et aſpectus.] *Et* non habet Voſſ. ſec.

Geſtus non inurbanus.] *Non urbanus.* V. C. Alm.

Laſcivum & hilare.] *Laſcivum aut hilare.* V. C. Alm. Locat. Steph. Vaſc. Colin.

Jani Baſſi.] Junius Baſſus Orator fuit egregius, quare *Junii Baſſi* puto legendum. horum autem Ora-

lia Caſſii Severi: aut *lene*, qualia Domitii Afri. Refert, his ubi quis utatur. Nam in conviviis & quotidiano ſermone *laſciva* humilibus, *hilaria* omnibus conveniunt. Ludere numquam velimus, longeque abſit propoſitum illud, *Potius amicum, quam dictum perdidi.* In hac quidem pugna forenſi malim mihi lenibus interdicere. quamquam & contumelioſe & aſpere dicere in adverſarios permiſſum eſt: cum accuſare etiam palam, & caput alterius juſte petere conceſſum ſit. Sed hîc

Oratorum, de quibus hoc loco Fabius meminit, nulla aut ſcripta, aut dicta exſtant; quare talia fuiſſe, qualia Fabius ait, credamus. REGIUS. nos mox de eo agemus. *Jā Baſſi.* Voſſ. ſec.

In conviviis & quotidiano ſermone.] MS. Palat. *Nam in convictibus.* Gloſſarium: *Convictor* & *Convivator*, συμβιωτής, συνεστιάτωρ. Item, *Convivit*, συζῇ, συνεστιᾶται. GEBHARD. Crepund. lib. 3. cap. 1. *convictibus* etiam V. C. Alm. Andr. Ald. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Colin. Oxon. Obrecht. ſed alii *conviviis*, quod praefero, cum quia noſter ipſe hoc ipſo capite jam dixit, *utique in conviviis & ſermonibus multi dicaces*, & circa finem dicet, *Urbanus homo erit, cujus multa bene dicta reſponſaque erunt, & qui in ſermonibus, circulis, conviviis, item in concionibus, omni denique loco ridicule commodeque dicet.* tum quia alii ſcriptores, ubi agunt de dictis, & iis, quae vulgo jactantur, ſemper conviviorum & circulorum, numquam convictuum, quae vox latius patet, meminerunt. Cicer. II. ad Att. 18. *Eſt in circulis, eſt in conviviis ſermo liberior.* Livius lib. XXXII. 20. *ubi illa certamina animorum ſunt, quibus in conviviis & circulis vix manibus temperabatis?* lib. XLIV. 22. *in omnibus circulis, atque etiam, ſi diis placet, in conviviis ſunt, qui exercitus in Macedoniam ducant.* lib. XXXIV. 57. *& primo in circulis conviviiſque celebrata ſermonibus res eſt.* Tacit. III. ann. 54. *nec ignoro in conviviis & circulis incuſari iſta.* & ita paſſim alii. praeterea paſſim ridicula & jocoſa in conviviis jactata legimus, & Auguſtum in epulo permiſiſſe, imo exegiſſe jocandi licentiam, dicit Sueton. cap. 98. & de Veſpaſiano cap. 22. *ſuper caenam multa joco tranſigebat, erat enim dicacitatis plurimae, & ſic ſcurrilis ac ſordidae, ut ne praetextatis quidem verbis abſtineret.* BURM.

In conviviis.] Eleganter etiam hic locus tractatur apud Plutarch. in Sympoſ. lib. I. Quaeſt. I. circa finem, ubi de quaeſtionibus convivalibus agit. & apud Macrob. lib. VII. Satur. cap. 3. ALMEL.

Ludere nunquam velimus.] In convictu quando cum amicis erimus, cavere debemus, ne eos dictis noſtris inceſſamus. nam illa *dicacitas* ſaepenumero amicitias diſſolvit: hinc proverbium eſt vulgare, *potius amicum, quam dictum, perdidi* de his, qui jocorum intemperantia amicos petunt, cumque dicterium perdere nolint & reticere, perdunt amicum, fuſius *Cic. 2. de Orat.* TURNEB. *nonnumquam.* marg. Baſil. ſed quid hoc, an non ubi ridicula dicimus, *ludimus?* ſi liceat jocari, certe licet ludere, quod idem notare eſt notiſſimum. vidit hoc Gallaeus, qui conjiciebat *ludere ſi unquam velimus, longe abſit propoſitum illud.* ſed ego minori mutatione legendum puto, *laedere numquam velimus*, quod convenit ſequentibus, *potius amicum, quam dictum perdidi.* haec vero verba paſſim librarios confudiſſe apparet ex Ovid. III. am. III. 4. *laedere* autem eſt proprie detrahere alicui oratione, aut invehi in aliquem. Manut. ad Cicer. Divinat. cap. I. & ita de dicteriis utitur hac voce Sueton. Caeſ. 49. Tiber. 58. & mox noſter, *quem laedere ſit pernicioſum*, & alibi paſſim. poſtea vidi & Rollinum *laedere* conjeciſſe. BURM.

Dictum perdidi.] *Perdendi* Muretus lib. XIX. Var. Lect. 6.

In hac quidem pugna forenſi] Ut illa: *Ec quidem quo melius emptum ſcias, comparavit hunc fundum Servilia deducta Tertia. Gallam ſubige* apud Macrob. & Gell.

Pugna forenſium malim mihi lenibus interdicere.] Corrupte in quibuſdam exemplaribus non *interdicere*, ſed *uti licere* legitur. *Forenſi* autem loco *forenſium* mihi videtur eſſe legendum. hoc modo, *in hac quidem pugna forenſi malim mihi lenibus interdicere*, ut ſubintelligatur, quam amicum perdere. REGIUS. *forenſium* & *uti licere.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. Andr. *forenſium* & *interdicere.* Locat. *forenſi* & *uti licere.* Baſil. Sichard. puto autem legendum. *in hac quidem pugna forenſi etiam malim mihi lenibus interdicere.* illud *etiam* latuit in ultima ſyllaba *forenſium.* BURM.

Nonnumquam & contumelioſe.] *Quamquam* ut legatur, loco illarum negationum, *nonnumquam*, ſenſus expoſcit integritas. REGIUS. *nonnumquam.* Voſſ. ſec.

Juſte petere.] *Inviſe petere.* marg. Baſil. *injuſte.* Ald. Locat.

Sed hic quoque.] Cic. in Orat. praecipit, *in facineroſos* ridiculo non eſſe utendum, ſi quidem majore vi ſunt vulnerandi: nec item *in miſerabiles*, quoniam inhumana videtur calamitatis exprobratio. TURNEB. unde Gregor. Nazianz. in tetraſtichis,

M.

hîc quoque tamen inhumana videri ſolet fortunae inſectatio: vel quia culpa caret, vel quia recidere etiam in ipſos, qui objecerunt, poteſt. Primum itaque conſiderandum eſt, & *quis*, & *in qua cauſſa*, & *apud quem*, & *in quem*, & *quid dicat*. Oratori minime convenit diſtortus vultus, geſtuſque, quae in mimis rideri ſolent. *Dicacitas* etiam ſcurrilis & ſcenica huic perſonae alieniſſima eſt. *Obſcoenitas* vero non à verbis tantum abeſſe debet, ſed etiam à ſignificatione. Nam ſi quando objici poteſt, non in omni loco exprobranda eſt. Oratorem praeterea ut dicere urbane volo, ita videri affectare id, plane nolo. Quapropter ne dicet quidem ſalſe, quoties poterit, & dictum potius aliquando perdet, quam minuet auctoritatem. Nec accuſatorem autem atroci in cauſſa, nec patronum in miſerabili jocantem feret quiſquam. Sunt etiam judices quidam triſtiores, quam ut riſum libenter patiantur. Solet interim accidere, ut id, quod in adverſarium dicimus, aut in judicem conveniat, aut in noſtrum quoque litigatorem: quamquam aliqui reperiuntur, qui ne id quidem, quod in ipſos recidere poſſit, evitent: quod fecit Longus Sulpitius, qui, cum ipſe foediſſimus eſſet, cum, contra quem judicio liberali aderat, *ne faciem quidem habere liberi hominis dixit:* cui reſpondens Domitius Afer, *Et tu*, inquit,

Μὴ ἀσφάλτω μὴ ἐπιδίζειν τύχας.

Sic Senatus de Ducetio apud Diodor Siculum lib. XI. cap. 91. *Non enim quid meritus fuerit Ducetius, ſed quid agere deceat Syracuſanos, ſpectandum eſſe. Interficere enim a fortuna profligatum haud aequum eſſe, ac pietatis erga Deos & humanitatis erga ſupplices jus tueri.* Quid? nec ſervo licitum fuiſſe ſervitutem exprobrare notat Meurſius Auctor. Philol. c. 22. vide P. Axemi notas ad Phaedr. lib. 1. fab. 9. ALMEL.

Inſectatio] *Eis ſectatio.* V. C. Alm.

Quia redire etiam.] Sic quidem legitur, ſed *recidere* ſenſui ac loquendi conſuetudini maxime convenire videtur. REGIUS. *redire.* V. C. Alm. Locat.

Et quis & in qua cauſſa.] *Et quis, in qua cauſſa.* V. C. Alm. Locat. Baſil. *& quis, & qua cauſſa.* Ald. Steph. Colin. Vidov. & ita Regius reponebat. *ut quis in qua cauſa.* Voſſ. ſec.

Oratori minime convenit, &c.] Idem praecipit Cic. *lib. 2. de oratore*, ubi vitandam eſſe ait imitationem *mimorum ethologorum*, & diſtortum vultum *ſannionum*. TURNEB.

In mimis.] *In minimis.* V. C. Alm.

Dicacitas enim, &c.] Hoc etiam ex Cic. in Oratore. *Illud*, inquit, *admonemus, ridiculo ſic uſurum oratorem, ut nec nimis frequens, nec ſcurrile ſit, nec ſubobſcoenum, nec mimicum, &c.* quae ſeq. TURNEB.

Nec accuſatorem.] *Cic. in Orat.* praecipit, utendum eſſe ridiculo in his rebus, quae neque magnum habent odium, neque miſerationem: unde traducit ſuum praeceptum Fabius. *Ea*, inquit, *facillime luduntur, quae neque odio magno neque miſericordia maxima digna ſunt.* Idem.

Accuſatorem autem.] Illa particula *autem*, offendit, credo autem latere *ludentem* aut *ridentem*, vel ſimile verbum. Francius volebat *nec accuſatorem unquam* &c.

In judicem conveniat.] Quale illud eſt apud Cic. in Orat. *puſillus teſtis proceſſit. Licet, inquit, rogare Philippus? Tum quaeſitor properans modo breviter. hic ille, Non accuſabis, &c.* TURNEB.

Aut noſtrum quoque.] *In* praepoſitio adſcribatur, ut legatur *aut in noſtrum.* REGIUS. deeſt *in* Voſſ. pr. male; ut modo notavimus.

Cum Sulpitius Longus.] De hoc joco videndus Juſtus Lipſius, Var. Lect. lib. 1. cap. 1. PAREUS.

Ad eum contra.] *Ad* propoſitio mihi expungenda videtur, & *habere*, non *haberi* legendum. hoc modo *Eum c. q. j. l. a. ne faciem quidem habere liberi hominis.* Extraſecus autem verbum *dixit*, quod frequentiſſime eleganter praetermittitur, ſubaudiendum eſt. REGIUS. *ad eum.* Locat. qui & *dixit* omittit. *ne faciem quidem habere hominis cui.* Voſſ. ſec.

Et tu.] *Et* deeſt Voſſ. ſec.

Qui

inquit, *ex animi ſententia, Longe? qui malam faciem habet, liber non eſt?* Vitandum etiam, *ne petulans, ne ſuperbum, ne loco, ne tempore alienum, ne praeparatum & domo allatum videatur*, quod dicimus. Nam adverſus miſeros, ſicut ſupra dixeram, inhumanus eſt jocus. Sed quidam ita ſunt receptae auctoritatis & notae verecundiae, ut nocitura ſit in eos dicendi petulantia. Nam de amicis jam praeceptum eſt. Illud non ad orandi fere conſilium, ſed ad omnia pertinet, ne laceſſat hoc modo, quem laedere ſit periculoſum, ne aut inimicitiae graves inſequantur, aut turpis ſatisfactio. Male etiam dicitur, quod in plures convenit, ſi aut nationes totae inceſſantur, aut ordines, aut conditio, aut ſtudia multorum. Ea, quae dicit vir bonus, omnia ſalva dignitate ac verecundia decent. Nimium enim riſus precium eſt, ſi probitatis impendio conſtat. Unde autem concilietur riſus, & quibus ex locis peti ſoleat, difficilimum eſt dicere. Nam ſi ſpecies omnes perſequi velimus, nec modum reperiemus, & fruſtra laborabimus. Neque enim numeroſi minus ſunt loci, ex quibus haec dicta, quam illi,

Qui malam faciem.] Ita Domitius Afer retorſit dictum in Sulpitium Longum, qui eadem ratione liber non eſſet, cum turpiſſimus foret. Turneb.

Ne loco, ne tempori.] Non multum diſſident haec verba Clementis Alex. Paedag. lib. II. cap. 5. Οὔτε γὰρ ἀεὶ γελαστέον, ἄμετρον γάρ· οὔτε πρεσβυτέρων, ἢ τινῶν ἑτέρων ἐντροπῆς ἀξίων παρόντων. εἰ μὴ ἄρα τι αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χαριεντίσαιντο. οὔτε μὴν πρὸς τοὺς τυχόντας γελαστέον, οὐδὲ ἐν παντὶ τόπῳ, οὐδὲ μὴν πᾶσιν, οὐδὲ ἐπὶ πᾶσιν. *Neque enim eſt ſemper ridendum: eſt enim immoderatum. neque ſi adſint ſeniores, vel aliqui quos aequum eſt revereri. niſi forte ipſi quoque, ut nos exhilarent, urbane aliquid & lepide dixerint. ſed neque apud quoſlibet ridendum, neque in omni loco, ſed neque omnibus, neque propter omnia.* Alm.

Ne tempore alienum.] *Tempori*, ut ſit dandi caſus, mihi legendum videtur. nam *alienum* interdum cum ablativo cum *a* vel *ab* praepoſitionibus copulatur, interdum cum dativo. Regius. *tempori.* Locat. Steph. Gryph. Col.n. Ox. Obr. ſed & *alienus* cum ablativo, ſine praepoſitione, jungitur ſaepe a Cicerone. ut de Prov. conſ. VIII. *alienum dignitate imperii.* IX. ad famil. 14. *& tamen non alienum dignitate tua.* ubi vid. Gebh. XIII. 26. *ſi non alienum tua dignitate putabis eſſe.* ita & Ovidio reddidit Heinſ. IX. Met. 326.

Te tamen, o genetrix, alienae ſanguine veſtro
Rapta movet facies.

noſter tamen lib. I. prooem. dixit *nihil exiſtimem arti oratoriae alienum*, & lib. II. 2. *ſevere inſtitutis ſcholis aliena.* ubi dubium, an dativus, an ablativus. Burm.

Ne praeparatum & domo allatum.] *Ne domo al.* Locat. Ald.

Domo allatum.] Vide Ciceron. II. de Orat. c. 60. & 63. Alm.

Et notae.] *Ac notae.* Ald.

Sed ad omnes pertinet.] Non *omnes*, ſed *omnia*, legendum eſſe, facile eſt videre. Regius. ad *omnes.* Locat. Par. Vaſc. *ad homines.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. marg. Vaſc. Steph. Baſil. Sich. *ne laceſſatur* etiam malebat Gallaeus.

Ne laceſſat.] *Ne* non habet V. C. Alm.

Male etiam dicitur.] Videtur tamen contra hoc praeceptum feciſſe Cicero. nam pro Fontejo, *contra Gallos* dixit: pro Flacco, *adverſus Graecos & Aſianos.* ſed id expreſſum eſt neceſſitate judicii. Turneb.

Salſa dignitate.] *Salva*, pro *ſalſa*, recte in quibuſdam legitur exemplaribus. Regius. *ſalſa.* marg. Baſil.

Decent.] *Dices.* marg. Baſil.

Probitatis impendio.] *Compendio.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Neque enim numeroſi.] Julius quoque Caeſar apud Ciceronem 2. de Orat. non ex aliis ait locis duci jocos atque ſententias. hoc tamen intereſſe, quod *ſententiae* in rebus honeſtis, graviter dictis: *joci* in turpibus & quaſi turpiculis ponantur. Denique *joci* ducuntur ab omnibus locis Topicis, & aliis quibuſdam, quos hoc cap. enumerabit. Turneb.

Ex quibus haec ducta.] *Dicta* legendum eſſe, non *ducta*, acutius intuenti patet. *Eae* vero, non *eas*, legendum eſſe, nemo non videt. hoc autem ex

li, ex quibus eae, quas *ſententias* vocamus, ducuntur, neque alii. Nam hic quoque eſt *inventio* & *elocutio*, atque ipſius elocutionis vis, alia in verbis, alia in figuris. *Riſus* igitur oriuntur, aut *ex corpore* ejus, in quem dicimus: aut *ex animo*, qui factis ab eo dictiſque colligitur, aut *ex his*, *quae ſunt extra poſita*. Intra haec enim eſt omnis vituperatio: quae ſi gravius poſita ſit, *ſeria* eſt: ſi levius, *ridicula*. Haec aut oſtenduntur, aut narrantur, aut dicto notantur. Rarum eſt autem, ut oculis ſubjicere contingat, ut fecit C. Julius, qui cum Helmio Manciae ſaepius obſtrepenti ſibi diceret, *Jam oſtendam qualis ſis*: iſque plane inſtaret interrogatione, qualem ſe tandem oſtenſurus eſſet, digito demonſtravit imaginem Galli in ſcuto Mariano Cimbrico pictam, cui

ex ſecundo de Oratore cap. 61. ut pleraque alia, ſumptum eleganter per alia verba ſuum efficit Fabius. ſic autem apud Ciceronem legitur. *ſed hoc mementote, quoſcumque locos attingam, unde ridicula ducuntur, ex iiſdem locis fere etiam graves ſententias poſſe duci.* REGIUS.

Ex quibus eae, quas ſententias vocamus.] *Ex quibus cauſſae, quas ſententias v.* Voſſ. ſec.

Riſus igitur oriuntur.] Quemadmodum *laudem* & *vituperationem* in hos tres locos dividebat l. 4. ita quoque hic merito dividit *jocos*, cum praeſertim magna ex parte comparati ſint ad *inceſſendum*, *vituperandum*, *illudendum*. ab his quoque locis ducuntur fere omnes ſententiae. TURNEBUS.

Aut in corpore.] *Ex corpore*, in quibuſdam exemplaribus recte ſcribitur. REGIUS. verba contracta ex Cicerone II. de Orat. cap. 59. ALMEL.

Poſita ſit, ſevera ſit, ſi levius.] Mendis non vacat hic locus, quae ſic tolli poſſe videntur, ſi, pro *ſevera*, *ſeria* legatur, & *eſt* loco *ſit*, & *ſin* loco *ſi* conjunctionis iterum poſitae, hoc modo, *Quae ſi gravius poſita ſit, ſeria eſt, ſin levius, ridicula.* REGIUS. *ſevera eſt.* MSS. Bodl. Alm. Ven. Andr. Obr. marg. Sich. Baſil. Steph. *ſevera ſit, ſi levius.* Locat. *ſeria ſit, ſi levius.* Ald. Baſil. Gryph. Vidov. in Voſſ. ſec. hic plurima deerant hoc modo *quae ſunt extra poſita, ſit ſevera eſt, ſi levius ridicula.*

Aut dicto notantur.] *Digito notantur.* MSS. Bodl. Bal. Obrecht.

Oculis ſubjicere.] *Ut* adſcribatur, ne ſenſus minus integer videatur. ſic enim in quibuſdam legitur exemplaribus. *rarum eſt autem, ut oculis.* REGIUS. *rarum eſt aut ut oculis.* V. C. Alm.

Ut fecit C. Julius.] Hic jocus ducitur *ab imagine*, ut ait Cic. 2. *de Orat.* quae trahitur à deformitate rei turpioris, referturque ad ſimilitudinem. Caeterum quod Julio attribuit Cic. lib. II. de Orat. 66. & Fabius; Plinius tribuit Craſſo oratori l. 35. c. 4. TURNEB.

Helmio Manciae.] *Helvio Mancipe.* MSS. Bodl. Alm. *Elvio Mancipe.* Andr. *Helio Mancipi.* Ven. Locat. *Helvio Mancius.* Voſſ. ſec. *Helvio Mancipi.* Cod. Colbert. Ald. Colon. Sich. *Helvio Manciae.* Gryph. Vidov. Glandorpius *Helvium Mantiam* legit, & eumdem ſuſpicatur, qui L. Helvius Lamia dicitur, vel ut ille mavult L. Aelius, cujus Cicero ibidem cap. 65. meminit: quod non puto, ut & male *Mancipem* in quibuſdam legi. nam *Manciam* fuiſſe cognomen, ex *Curtilio Mancia*, a Plinio lib. VIII. Epiſt. 18. memorato, apparet. & apud Gruter. DCCLXVIII. 3. *Caſſius Mancia* occurrit. nomen vero *Helmius* an rectum ſit dubito, & an non potius *Helvius*, vel *Helius* ſcribendum. BURMANNUS.

Etiam oſtendam.] *Jam* loco illius *etiam* ut legatur, ſenſus expoſcit. REGIUS. *Etiam.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. ſed & repetitum ex ultima ſyllaba τῦ *dicet* fuit.

Qualem ſe tamen.] *Tandem*, non *tamen*, eſſe legendum, facile cenſebit, qui non ignorat, *tandem* affectui atque indignationi interdum ſervire, quique ſecundum de Oratore, unde haec ſumuntur, diligenter legit. REGIUS.

Galli.] *Gallum* autem, non hominem, intellige, obſtreperum enim animal natura, & clamoribus ingratum. SICH. non puto, ſed hominis. nam Cicero Gallum illum diſtortum, ejecta lingua & buccis fluentibus, Plinius exerentem linguam pictum fuiſſe dicunt, quae animali non conveniunt. Turnebus in Jocos Ciceronianos pag. 212. putat, Gallum illum fuiſſe, qui cum Torquato pugnavit, & linguam exſerebat, teſte Livio lib. VII. cap. 10. Cicero etiam ſub novis, ſcilicet roſtris, Plinius ſub veteribus picturam hanc fuiſſe ait, & non in ſcuto Cimbrico, ſed in tabula pictum Gallum ait. BURM.

In ſcuto Mariano Cimbrico.] *In ſcuto Cimbrico.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil.

Cui

cui Mancia tum ſimillimus eſt viſus. Tabernae autem erant circa forum, ac ſcutum illud ſigni gratia poſitum. Narrare, quae ſalſa ſint, in primis eſt ſubtile & oratorium: ut Cicero pro Cluentio narrat *de Cepaſio atque Fabritio*: ac Marcus Caelius *de illa C. Laelii collegaeque ejus in provinciam feſtinantium contentione*. Sed in his omnibus cum elegans & venuſta exigitur tota expoſitio, tum id eſt feſtiviſſimum, quod adjicit orator. Nam & à Cicerone ſic eſt Fabritii fuga illa condita. Itaque cum callidiſſime ſe putaret dicere, & cum illa verba graviſſima ex intimo artificio depromſiſſet: *Reſpicite, judices, hominum fortunas, reſpicite varios duroſque caſus, reſpicite C. Fabritii ſenectutem.* cum hoc, *reſpicite,* ornandae orationis cauſſa ſaepe dixiſſet, *reſpexit ipſe:* at Fabritius à ſubſelliis demiſſo capite diſceſſerat, & cetera, quae adjecit: nam eſt notus locus: cum in re hoc ſolum eſſet, *Fabritium à judicio receſſiſſe.* Et Caelius cum omnia venuſtiſſime finxit, tum illud ultimum. *Sic ſubſecutus quomodo tranſierit, utrum rate, an piſcatorio navigio, nemo ſciebat. Siculi quidem, ut ſunt laſcivi & dicaces, ajebant in delphino ſediſſe, & ſic tamquam Ariona transvectum.* In narrando

Cui Mancia.] *Manceps.* MSS. Bodl. Alm. Voſſ. ſec. Colbert. Andr. Ven. Locat. Ald. Colon. Sich.

Citra forum ac ſcutum illum.] *Circa* & *illud* recte legitur. Regius.

Narrare quae ſalſa ſint.] Non tamen duntaxat narrationes falſae pertinent ad jocos, ſed etiam verae, ſi modo ſunt lepidae. huc referuntur *apologi, fabulae,* & *hiſtoriae* quaedam. Turneb. *falſa ſint.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. & hoc verum puto: non enim exempla, quae ſubjicit, falſae narrationis ſunt, ſed ſalſae & facetae.

Cepaſio.] Cap. 21. *citatur reus, agitur cauſſa* &c.

Aut M. Caelius.] *Ac* copula loco *aut* mihi videtur reponenda. Regius. *Aut.* Voſſ. ſec.

C. Laelii.] *D. Laelii.* Voſſ. ſec. ſed C. Laelium fuiſſe Quaeſtorem Siciliae, & clam abiiſſe in Siciliam, ut collegam praeoccuparet, cum quo illi de ſorte erat controverſia, an Syracuſanam, an Lilybaetanam obtineret, oſtendit ex hoc loco Pighius in Annal. ad A. U. C. dcxcix.

Sed in his omnibus.] *Sed in omnibus.* Voſſ ſec.

Credita.] Sic quidem legitur, ſed *credita* nihil ad propoſitum. *condita* vero, penultima producta, ſenſui quam pulcherrime mihi convenire videtur. quare *condita* vel repugnantibus exemplaribus videtur eſſe reponenda. Regius. recte. nam *condita* eſt ſale & facetiis adſperſa, & hinc confirmatur antea legendum eſſe, *narrare quae ſalſa ſint.* ſimpliciter enim poterat dixiſſe, *Fabritium a judicio receſſiſſe.* ſed his condimentis ornavit narrationem Cicero. Burm.

Tum id feſtiviſſimum.] *Eſt* verbum recte in quibuſdam exemplaribus adſcriptum legitur, hoc modo, *tum id eſt feſtiviſſimum.* Regius. ita V. C. Alm. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Ox. Obr. *tum id ſit*, Francius malebat.

Reſpicite varios duroſque caſus.] Haec deerant in V. C. Alm. Locat. Ald. & Regius notat in ſuis exemplaribus deſiderari. in Voſſ. ſec. erat *reſpicite, inquit, hominum fortunas, reſpicite C. Fabritii ſen.* in Cicerone vero legitur *dubios caſus*, quae harum vocum permutatio ſollemnis, & de qua ad Val. Flac. vi. 545. & Ovid. vii. Epiſt. 116. amplius agemus. Burm.

Tum illud ultimum ſic.] *Hic* loco illius *ſic* corrupte in quibuſdam legitur exemplaribus, ut ad illud verbum *tranſierit*, quod ſequitur, referatur. initium enim ſenſus videtur eſſe ſubſecutus, quo modo tranſierit. Regius. *tum illum ultimum, hic ſubſecutus.* V. C. Alm. *illud ultimum hic.* Locat. *tum illud ultimum. Hic ſubſecutus.* Obr. ut ſint, *Hic ſubſecutus*, verba Caelii. puto Caelium antea narraſſe, praeceſſiſſe collegam, deinde Laelium feſtinatiſſimo itinere ſubſecutum, ut praeveniret: cujus feſtinationem cum deſcripſiſſet, tandem addit, *ſic ſubſecutus, quomodo tranſierit.* & *ſubſequi*, notat clandeſtinum ejus iter. quare hinc verba Caelii incipienda exiſtimo. Burm.

Siculi quidem.] Malebat Francius *Siculi quidam.*

In delphino ſediſſe.] *Arion*, ut refert Herodotus *lib. primo*, cum Tarento trajiceret Corinthum, à nautis

narrando autem Cicero conſiſtere *facetias* putat, *dicacitatem* in jaciendo. Mire fuit in hoc genere venuſtus *Afer Domitius*, cujus orationibus complures hujuſmodi narrationes inſertae reperiuntur: ſed dictorum quoque ab eodem urbane ſunt editi libri. Illud quoque genus eſt poſitum non in hac veluti jaculatione verborum, & incluſa breviter urbanitate; ſed in quodam longiore actu: quod de Craſſo *contra Brutum* Cicero *in ſecundo de oratore libro*, & aliis quibuſdam locis narrat. Nam cum Brutus in accuſatione Cn. Planci ex duobus lectoribus oſtendiſſet, contraria L. Craſſum patronum ejus in oratione, quam de Colonia Narbonenſi habuerat, ſuaſiſſe iis, quae de lege Servilia dixerat, tres excitavit & ipſe lectores, hiſque patris ejus dialogos dedit legendos: quorum cum in Privernati unus, alter in Albano, tertius in Tiburti ſermonem habitum complecteretur, requirebat, ubi eſſent eae poſſeſſiones. Omnes autem illas Brutus vendiderat: &, cum paterna manciparet praedia, turpis habebatur. Similis in

nautis in mare praecipitatus eſt, ſed exceptus tergo delphini in Taenarum uſque eſt vectus. TURNEB.

In narrando autem.] Cic. in Orat. ad Brutum, *ſalium duo genera* eſſe dicit: unum *facetiarum*, alterum *dicacitatis*. utroque orator utitur: ſed altero *in narrando* aliquid venuſte, altero *in jaciendo* mittendoque *ridiculo*. Idem.

Dicacitatem in faciendo.] Hunc locum depravatum eſſe, neminem puto non videre. Quo namque modo dicacitas *in faciendo* a Cicerone conſiſtere dicatur? cum, ut paulo ante vidimus, a dicendo deducatur, & ſignificet ſermonem cum riſu aliquos inceſſentem. quare forſitan legendum eſt a *jaciendo*, quod facile ex iis, quae mox inferuntur, colligi poteſt. *hac* veluti jaculatione verborum.* & ex Cicerone etiam percipi poteſt. REGIUS. Aſcenſius tranſponenda putat ut in *narrando dicacitatem*, *in faciendo facetias conſiſtere*, Cicero putet. *in faciendo.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. male. vide ad Petron. cap. CIX. ubi *jacere* & *jaculari* dicta illuſtratur.

Inſertae reperiuntur.] *Inſerre reperiuntur.* V. C. Alm.

Quoque ab eorum.] *Ab eodem* legendum eſſe conſtat. REGIUS.

In hac veluti jaculatione verborum.] Scribe ex MS. Palat. *In h. v. j. dictorum.* Vide paullo ante & Gebhard. Crepund. libr. 3. cap. 1. PAREUS. *dictorum* etiam V. C. Alm. ſic *jaculari dicta* Petron. CIX. ubi vide. & ita capio illa Juvenalis Sat. VII. 193.

Felix, orator quoque maximus, & jaculator.

ſed quia praeceſſit modo *dictorum*, non auſus fui *verborum* expungere. BURM.

Contra Brutum.] Hic Brutus eſt alterius Bruti juriſconſulti filius, qui (ut docet Cic. *lib.* 2. *Off.* & *in Bruto*) male audiebat, quod frequenter accuſaret. idem etiam dilapidarat bona patria. TURNEB. vide lib. 11. de orat. c. 54. & 55.

Et aliis quibuſdam locis.] In oratione pro Cluentio, cap. 51. *Ego vero in iſto genere libentius cum multorum, tum hominis eloquentiſſimi & ſapientiſſimi L. Craſſi auth. &c.* quae ſeq. TURNEB.

Cn. Planci.] *L. Plancius* a Cicerone pro Cluent. 51. ſed *Cn.* in lib. 11. de orat. 54. dicitur.

Ex duobus.] *Excitatis.* Pith.

De Colonia Narbon.] Ut ex oratione *pro Cluentio* colligi poteſt, cum lex ferebatur, ne Martius Narbo Colonia deduceretur, eam legem Craſſus diſſuaſit, in eaque oratione multa dixit adverſus ſenatores. Idem *legem Serviliam*, quam tulerat Servilius Caepio, ſuaſit. in qua oratione magnopere ſenatores laudavit. Haec duo capita, ut diverſa inter ſe, comparavit Brutus. Meminit & Cic. lib. de Clar. Oratoribus. TURNEB.

Dixerit.] *I* vocali in *a* converſa, *dixerat* eſt legendum. REGIUS. *dixerit.* Voſſ. ſec. Locat. Ald.

Patris ejus.] Pater Bruti optimus fuit juriſconſultus, ac de jure civili ſeptem libros reliquit, ut meminit Pomponius *de origine juris.* TURNEB.

Manciparet.] *Nuncuparet.* mendoſe Voſſ. ſec. Andr. quod accidit, quia *mancuparet* ſcribebant, ut Obrechtus edidit.

Turpis habebatur.] Nam *decoctores* in magna erant infamia. unde Adrianus imperator (ut refert Spartianus) eos jubebat *catamidiari* publice. eſt autem *mancipare*, *abalienare* & *vendere*. Unde *res mancupi* appellantur, quae à noſtro dominio poſſunt abalienari. TURNEB.

Apo-

Digitized by Google

in apologis quoque & quibuſdam etiam interim hiſtoriis exponendis gratia conſequi ſolet. Sed acutior eſt illa atque velocior in urbanitate *brevitas*. Cujus quidem duplex eſt forma, *dicendi*, ac *reſpondendi:* ſed ratio communis in parte. Nihil enim in laceſſendo dici poteſt, quod non etiam in repercutiendo. At propria quaedam ſunt reſpondentium: illa etiam ira concitati afferre ſolent: haec plerumque in altercatione, aut in rogandis teſtibus requiruntur. Cum ſint autem loci plures, ex quibus dicta ridicula ducantur, repetendum eſt mihi, non omnes eos oratoribus convenire. In primis autem *ex amphibolia*, neque illa obſcura, quae Atellanae more captent, nec, qualia vulgo jactantur à viliſſimo quoque converſa, in maledictum fere ambiguitate. Ne illa quidem, quae Ciceroni aliquando, ſed non in agendo, exciderunt, ut dixi, cum is candidatus, qui coqui filius habebatur, coram eo ſuffragium ab alio peteret; *Ego quoque tibi jure favebo.* Non quia excludenda ſint omnino verba, duos ſenſus ſignificantia, ſed quia raro belle reſpondeant, niſi cum prorſus rebus ipſis adju-

Apologis.] Qualis illa eſt Demoſthenis pro Ariſtide fabula *de Megarenſium aſino* feſtiviſſima, qua ſibi male affectos judices attentos reddidit. *Idem.*

Exponendis gratia.] *Exponendi gratia.* V. C. Alm. Ald. Baſil.

Sed acutior eſt illa.] *Sed acutior etiam illa.* Voſſ. ſec.

In parte.] *In partem.* V.C. Alm. Obr.

Nihil enim, quod in laceſſendo dici poteſt, non etiam.] *Quod* relativum ex alieno in ſuum locum videtur transferendum; hoc modo, *nihil enim in laceſſendo dici poteſt, quod non &c.* REGIUS. *quod in l. d. p. non etiam.* Voſſ. ſec. Locat. *nihil enim in laceſſendo d. p. non etiam.* V. C. Alm.

Ridicula ducantur.] *Ducuntur.* Obr.

In primis autem in amphibolia.] *in primis aut.* V. C. Alm. *Amphibologia.* MS. Bodl. Andr. Loc. Ald. Sich. Baſil. Colin.

Quae Atellaenae more.] *Atellanico*, *Atellanaeve* legendum mihi videtur. REGIUS. *Atellanae fabulae* Latinae, ut ait Diomedes, dictis jocularibus refertae, ab *Atella Oſcorum urbe* appellatae. ſimiles fere ſunt *ſatyricis fabulis* Graecorum. TURNEB. *Atellanio.* Voſſ. ſec. & Vall. liber, unde *Attellanico.* Aſcen. *quae Atellani in ore habent* conjiciebat Gallaeus. *Cum Atelanae more.* Ald. *Atellanarum more* malebat Francius. forte *Atellani more captant.* quae Actores, ſcilicet, atellani ſolent captare. nam ita *more* abſolute poni, pro *de more* te docebunt Heinſii notae in Phaed. I. 12. BURM.

Ne illa quidem, &c.] Qualia enumerantur à Plutarcho in ejus vita, A. Gellio, & Macrobio, aliiſque auctoribus. TURNEB.

Ut dixi.] *Ut cum is candidatus* Gallaeus legebat.

Coqui.] *Coci.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Suffragium ab eo peteret.] Pro *eo*, recte *alio* in quibuſdam legitur exemplaribus, hoc modo *ſuffragium ab alio peteret.* REGIUS.

Ego quoque &c.] *Jure* ablativus mihi non videtur adſcribendus, id quod in quibuſdam legitur exemplaribus, ut ex *jure* verbo ambiguo potius, quam ex *quoque* copula, joci lepiditatem Cicero ſit venatus. Cum enim *jure* merito frequenter ſignificet, de *jure* carnium Ciceronem intellexiſſe volunt, quo patrem coquum candidati exprobraret. Sed mihi hoc nimium ſcurrile, & a Ciceronis lepore alienum videtur. ſine *jure* autem illo etiam in vetuſto exemplari legitur. REGIUS. Amphibolia eſt in dictione *Jure.* alludit enim ad illa *juſcula*, quae condiuntur à coquis. ajunt etiam alii, ambiguitatem eſſe in dictione *Quoque*, quae nomen eſſe poteſt, & conjunctio. ſed prior ſenſus convenientior eſt, ut opinor. De alio item dicit Cicero. *Optimo jure magiſtratum es adeptus.* TURN. Hic jocus eſt in ambigua pronunciatione *q*, quo veteres qui non aliter fere ac *c* proferebant. Donatus in Adelphis Act. III. ſc. 3. hujus joci mentionem faciens ſic ait: Et Ciceronis dictum refertur in eum, *qui coqui filius ſecum cauſas agebat.* *Tu quoque aderas huic cauſae. Nam apud veteres coquus non per c literam, ſed per q ſcribebatur.* SICHARD. vide Menag. amaen. cap. XXXI. ALMEL. *jure* non habent. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Gryph. Colin. Vidov.

Raro bello reſpondeant.] Pro *bello*, quis non videat *belle* legendum eſſe. REGIUS. *rare ad velle reſpondeant.* Obrechti codex. *raro velle.* V. C. Alm. *raro belle.* Voſſ. ſec. forte *ad verum reſpondeant.* ita ad

adjuvantur. Quare non hoc modo pene & ipſum ſcurrile Ciceronis eſt in eumdem, de quo ſupra dixi, Iſauricum, *Miror quid ſit, quod pater tuus, homo conſtantiſſimus, te nobis varium reliquit:* ſed illud ex eodem genere praeclarum, cum objiceret Miloni accuſator in argumentum factarum Clodio inſidiarum, *quod Bovillas ante horam nonam devertiſſet, ut exſpectaret, dum Clodius à villa ſua exiret,* & identidem interrogaret, *quo tempore Clodius occiſus eſſet,* reſpondit, *Sero.* Quod vel ſolum ſufficit, ut hoc genus non totum repudietur. Nec plura modo ſignificari ſolent, ſed etiam diverſa: ut Nero de ſervo peſſimo dixit. *Nulli apud ſe plus fidei haberi: nihil ei neque occluſum neque obſignatum eſſe.* Pervenit res uſque ad aenigma: quale eſt Ciceronis in Plctorium Fonteji accuſatorem, *cujus matrem dixit, dum vixiſſet,*

ad *animum reſpondere.* Suet. Caeſ. 46.

Quare.] Dan. *Quale.* ſed Gallaeus ſcribebat *quare hoc modo non & ipſum ſcurrile Ciceronis eſt.* & *modo non* in margine per *pene* a Gloſſatore expoſitum eſſe cenſet.

Te nobis varium reliquit.] *Vari* appellantur puſtulae, quae in toto corpore, praeſertimque facie, naſci ſolent, quaſdamque in vultu cavitates facere, *verolas* vulgo vocant. Inde *varius homo* dicitur, per ambiguitatem, vel *inconſtans*, vel illis *cavitatibus deformis.* TURNEB. *varium* dicit, quia caeſus flagris a patre Conſul Iſauricus dicebatur, ut ante retulit, non quia varis, id eſt maculis, diſtinctus eſſet, ac paſſim omnes interpretati ſunt. PHILAND. Gallaeus conjiciebat timide *ſparſus.* credo in animo habens illa Terent. Heaut. Act. v. ſc. 5. *ſparſo ore.* ſed ita nulla eſſet oppoſitio inter *conſtantiſſimus* & *ſparſus:* quare *varius* retinendum puto, & amphiboliam eſſe in duplici vocis ſignificatione, quod & *varius* animo, ſive levis eſſet, & *varius* ore, ſive maculis inſignis, ut recte Regius & alii. vide & Munker. ad Hygin. fab. CCXXIII. qui vero a *varis*, id eſt, maculis, deducunt, inde poſſent refelli, quod prima ſyllaba in *varus* ſit longa, ut ex Lucani lib. IV. 439.

> *Aut dum diſpoſitis attollat retia varis*
> *Venator.*

ubi *vari* ſunt furcillae ligneae. Voſſius a βαλὸς deducit in Etymologico, quem vide & de hoc Quinctiliani loco. *Varius* ergo hic eſt *lentiginoſi oris*, ut Val. Max. lib. I. cap. VII. ext. 6. dicit & Sammon. XII.

> *Invida ſi maculet faciem lentigo decoram.*

neque tamen improbo Philandri interpretationem, quam firmat locus Plauti Milit. II. II. 61. *niſi quidem hic agitari mavis variis virgis.* BURM.

Ut exſpectares.] *Ut exſpectaret, dum Clodius occiſus eſſet, reſpondit ſero.* Voſſ. ſec. omiſſis reliquis.

Reſpondit ſero.] Quidnam in hoc nomine ambiguitatis? an & tarde ſignificat *ſero.* cum eſt adverbium, & *veſperi*, cum ſit ablativi caſus hujus nominis *ſerum.* Quod ut eleganter pro ultima diei hora ponitur, ita *ſero* adverbium barbare ab iis uſurpatur, qui ſalutantes *bonum ſero* dicunt. Quibus ego reſpondere conſuevi *malum cito*, ut, qui precantur, ut ſero bonis frui poſſim, cito ipſi malum experiantur. REGIUS. Vel quod veſperi interfectus ſit, vel quod utile fuiſſet reip. tam nefarium civem multo antea interfectum eſſe. ſimile fere Cic. in epiſt. ad Atticum, lib. VII. Ep. 21. *Veni Capuam ad nonas Februarii, ita ut juſſerant Coſſ. Eo die Lentulus venit, ſero: alter Coſ. omnino non venit.* TURNEB. *ſerum* vocatur extrema pars diei, ut veſper prima noctis. v. Cerd. ad Virgil. XII. Aeneid. 864.

Nec plura modo.] Servis, quorum nobis perſpecta eſt probitas & fides, *nihil claudimus:* at improbi ſervi omnia, quantumvis occluſa, ſolent *aperire.* Antiqui autem cibum & potum *annuli ſignaculo* à rapina vendicabant. Sumptum hoc ex 2. lib. *de Orat.* TURNER.

Nero.] Imperatori Neroni hoc dictum non eſſe attribuendum aperte ex Cicer. II. de Orat. 61. percipitur. REGIUS. Turnebus ad jocos Ciceronis pag. 207. illius Neronis, qui contra Hannibalem rem egregie geſſit, putat. ſed in uno codice Ciceronis pro *Neronianum*, repperit *Naevianum*, ut a Naevio Poeta ſumptum ſit, quod fortaſſe verius credit, ſed Quinctiliani auctoritate refelli poteſt.

Nulli apud ſe.] *Nullis.* V. C. Alm.

Neque occluſum neque obſignatum.] *Neque incluſum neque obſignatum.* Gryph. Vidov. marg. Baſ. *neque occluſum neque ſignatum.* V. C. Alm. Ald. Baſil. *neque cluſum neque ſignatum.* Locat. *nihil ei incluſum neque ſignatum eſſe.* Voſſ. ſec.

Quae eſt Ciceronis.] *Quale* ut legatur, ſenſus expoſcit. REGIUS.

Dum

Digitized by Google

ſet, ludum, poſtquam mortua eſſet, magiſtros habuiſſe. Dicebantur autem, dum vixit, infames feminae ad eam convenire ſolitae: poſt mortem ejus bona venibant. Quamquam hic *ludus* per tranſlationem dictus eſt, *magiſtri* per ambiguitatem. In metalepſin quoque cadit ratio dictorum: ut Fabius Maximus, incuſans Auguſti congiariorum, quae amicis dabantur, exiguitatem, *heminaria eſſe* dixit. Nam, *congiarium* cum ſit commune liberalitatis atque menſurae, à menſura ducta imminutio eſt rerum. Et haec tam frigida, quam eſt nominum fictio, adjectis, detractis, mutatis literis: ut *Aciſculum*, quia eſſet pactus, *Paciſculum:* & *Placidum* nomine, quia is acerbus natura eſſet, *Acidum:* & *Tullium*, cum fur eſſet, *Tollium* dictos invenio. Sed haec eadem genera commodius in rebus, quam in nominibus reſpondent.

Dum vixiſſet.] *Juſſiſſet.* V. C. Alm.

Ludum, &c.] Magiſtros ſcilicet auctionis, qui bona ejus ſub haſta vendiderint. nam, ut colligitur ex uno & altero loco Epiſtolarum Ciceronis ad Atticum, qui praeerant haſtae, ſub qua bona veniebant, *magiſtri* appellabantur. Quo referunt quidam & Ciceronis locum ex lib. VII. ad fam. 25. *ſed heus tu manum de tabula, magiſter adeſt, citius quam putaramus.* ſignificat enim Dictatorem Caeſarem adfore, qui proſcriptorum bona ſub haſta divendat. Et, ne quemquam ſua laude fraudemus, primus, quod equidem ſciam, hunc locum Fabii illuſtravit Ludovicus Caelius lib. XXI. Lect. Ant. c. 17. MOSELL. *Ludum* (teſte Aſconio) Romani quancunque ſcholam appellant. hic vero ſignificat veluti *proſtibulum*, quo conveniunt infames mulieres. *magiſtri* vero dicuntur illi, qui haſtae auctioni praeſunt, ut ſaepe alias apud Ciceronem. TURNEB. Romani eos, qui bonis alicujus vendendis praeerant, ut creditoribus ſolveretur, vel cum aliquid ſub haſta veniret, magiſtros vocabant. Cicer. ad Attic. lib. VI. Epiſt. 1. *de poſſeſſionibus haereditatium & poſſidendis bonis, magiſtriſque faciendis vendendis quae ex edicto, & poſtulari & fieri ſolent.* SICH. hunc jocum Scipio ad Apulej. Apol. n. 74. explicat vivam meretricem capturas feciſſe & diſcipulos habuiſſe, quaſi ludo meretricio aperto, ea mortua creditores ejus bona ex Edicto poſſediſſe, &, creato magiſtro, ea proſcripſiſſe & vendidiſſe. de *magiſtris* plura vide apud Cujac. ad l. 59. de V. S. & Scip. Gentil. in Origin. in voce *magiſter.*

Venibant.] *Veniebant.* Voſſ. ſec.

Cadit ratio.] *Cadit eadem ratio.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Andr. Ald. Baſil.

Auguſtae congiariorum, q. a. d. heminariam.] Depravatum hunc locum eſſe pauci admodum animadverterunt, cum duobus, & maximis quidem, flagitiis ſit inquinatus, qnae mihi ſic tolli poſſe videntur, ſi loco *Auguſtae*, *Auguſti*, & *heminaria*, *m* litera de fine eraſa legatur; ut enim *congiarium* a congio menſurae genere deducitur, ſic ab hemina itidem menſura *heminarium* derivatur. REGIUS. Sipontinus pontifex in commentariis linguae Latini hoc loco *heminam* legit. porro *hemina* vocabulum a Graecis ortum dimidiatum ſextarium ſonat; ſed utraque lectio probabilis. MOSELL. Dona, quae princeps militibus largitur, *donativum* appellare ſolemus, ut ejus liberalitatem in populum & amicos *congiarium:* quae appellatio inde ducta eſt, quia initio *congii* olei & vini dabantur. *congius* autem ſextaria ſex capit, *hemina* dimidum ſextarii. Igitur ab imminutione menſurae ſignificavit *exiguitatem liberalitatis.* TURNEB. *Auguſte con. q. a. d. ex. heminariam.* Voſſ. ſec. Locat. *Auguſti &c. heminariam.* MSS. Bodl. Andr. Ald.

Nam congiarium commune l. a. m. a. m. d. imminutione rerum.] Ne haec quidem verbi explanatio erroribus vacua eſt. ſic autem emendari poſſe videtur, ut *cum* particula ac *ſit* verbum adſcribatur, & *imminutio* legitur ultima ſyllaba in *eſt* verbum converſa hoc modo. *Nam cum congiarium commune ſit li. a. m. a. menſura ducta imminutio eſt rerum.* REGIUS. *congiarum commune libe.* & *imminutione.* V. C. Alm. Locat. *congiarium commune l. a. m. ea ducta in munitionem rerum.* Voſſ. ſec.

Et tam frigida.] *Haec* pronomen adſcribendum hoc modo, *& haec tam frigida.* REGIUS. *& tam frigida.* Voſſ. ſec.

Quam eſt nominum fictio.] Vocat *paronomaſiam* Cic. *lib.* 2. *de Orat.* quando ex nominis alluſione jocum captamus. TURNEB. de alluſionibus illis ad nomina jam lib. V. c. 10. aliquid diximus. vide de illis Barth. ad Claud. praefat. III. conſ. Hon. & Menag. Antibail. cap. XLVIII. BURM.

Tollium dictos.] *Talliot dictos.* Voſſ. ſec.

Man-

deur. Afer enim venuſte Manlium Suram, multum in agendo diſcurſantem, ſalientem, manus jactantem, togam dejicientem & reponentem, *non agere* dixit, *ſed ſatagere*. Eſt enim dictum per ſe urbanum, *ſatagere*, etiam ſi nulla ſubſit alterius verbi ſimilitudo. Fiunt & detracta & adjecta aſpiratione, & binis conjunctis verbis ſimiliter ſaepius frigida, aliquando tamen recipienda. Eademque conditio eſt in iis, quae à nominibus trahuntur. Multa ex hoc Cicero in Verrem, ſed ut ab aliis dicta, modo *futurum, ut omnia verreret*; cum diceretur *Verres:* modo *Herculi, quem expilaverat, moleſtiorem apro Erymanthio fuiſſe:* modo *malum Sacerdotem, qui tam nequam verrem reliquiſſet:* quia Sacerdoti Verres ſucceſſerat. Praebet tamen aliquando occaſionem quaedam felicitas hoc quoque genere bene utendi: ut pro Cecinna Cicero in teſtem Sex. Clodium Phormionem. *Nec minus niger*, inquit, *nec minus confidens, quam ille Terentianus eſt Phormio.* Acriora igitur ſunt & elegantiora, quae trahuntur ex vi rerum. In his maxime valet ſimilitudo, ſi tamen ad aliquid inferius leviuſque referatur: qua jam veteres illi jocabantur, qui Lentulum *Spintherem*, &

Manlium.] *Manilium* legendum eſſe in Lugdunenſi editione monemur. Apud Plin. lib. XVIII. cap. 16. in quibuſdam editionibus *Sura Manlius*, in aliis *Mamilius* dicitur. ſed ille an idem ille ſit, dubito. *Mallium* habet Voſſ. ſec.

Non agere dixit, ſed ſatagere.] *Satagere* dicitur, qui negotium aliquod magna anxietate & cura conficit: *agere* vero, qui cautam tuetur. Igitur non *agebat* ille, ſed *ſatagebat*. TURNEB.

Fiunt & detracta & adjecta.] *Fiunt & detracta aſpiratione.* Voſſ. ſec.

Binis conjunctis.] *Binis conjunctis verbis* verbi gratia, ſi quemquam ſtulte ſapientem Graeca compoſitione μωρόσοφον dixeris, quo vocabulo uſus eſt Eraſmus in declamatione ſtultitiae. huc pertinet, quae per contrarietatem dicimus. *ſanctam jactantiam*, *divitem paupertatem* &c. MOSELL. *duais conjunctis.* V. C. Alm.

Ut omnia verteret cum diceretur ei verres.] *Verreret* legendum, ac *ei* dativus videtur, ut redundans, expungendus. REGIUS. *verteret.* Voſſ. ſec.

Modo Herculem ei q.] Perverſus mihi videtur hic ſenſus: neque enim Hercules Verri, ſed contra Verres Herculi, quem expilavit, fuit moleſtus. Quare, vel exemplaribus refragantibus corrigamus hoc modo, ut & *Herculi* & *eum* legamus, hoc modo. *modo Herculi eum quem expilaverat.* REGIUS. *Herculem ei.* Locat. *Herculi, quem expilaverat, moleſtior eſt, quam Apro Erymanthio fuiſſet.* marg. Baſil. *moleſtiorem quam Apro.* V. C. Alm. *modo Herculem ei, quem explicaverat, moleſtiorem, quam apro.* Voſſ. ſec. vide IV. Verr. 44.

Qui tam nequam Verrem reliquiſſet.] Nam in Sicilia colitur *Ceres*, cui immolantur porci. TURNEB. vide lib. I. in Verr. 46.

Sacerdoti Verres.] *Sacerdos Verri.* MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Praebet tamen.] Ut illud Cic. pro Cluentio, cap. 26. *Atque etiam ipſe conditor totius negotii Guttam aſpergit huic Bulbo. itaque minime amarus is viſus eſt, qui aliquid ex ejus ſermone ſpeculae deguſtarat.* TURNEB.

Hoc quoque genere.] *Genere* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec.

Pro Caecina.] Cap. 10.

Quae jam veteres illi, &c.] *Qua*, *e* vocali craſſa, & *Serapionem*, non *Syrationem*, legendum eſſe contenderim, nam, ut *qua* legatur, ſenſus expoſcit. *Serapionem* autem vocatum fuiſſe Scipionem teſtatur Valer. Maxim. lib. IX. cap XIV. ex. 3. REGIUS. *quae jam veteres.* MSS. Bodl. Alm. Voſſ. ſec. Andr. *Quia.* Steph. Roign. *quemadmodum.* Ald. marg. Baſil. deinde *vocabantur.* V. C. Alm. *Stritionem* vel *Sorapionem.* marg. Baſil. *Serationem.* Voſſ. ſec. ſed *Serapionem* rectum eſt. vide ad Petron. cap. LXXVI.

Lentulum Spintherem.] Si quidem, qui longi ſunt, & per hoc tardi, proprio vocabulo *Lentuli* dicuntur: ſed aurum lentum dicimus, quod in longas laminas deduci poſſit. itaque ad eam ſimilitudinem Lentulum olim vocatum ſimplices Romani *Spintherem* dixerunt. porro *Spinther* ſtimulum ſignificat oblongum capitatum, quo mulieres veſtes lineas affigunt: Graecis autem σπινθὴρ flam-

Digitized by Google

& Scipionem *Serapionem* eſſe dixerunt. Sed ea non ab hominibus modo petitur, verum etiam ab animalibus: ut nobis pueris Junius Baſſus, homo in primis dicax, *Aſinus albus* vocabatur. Et Sarmentus, ſeu Publius Bleſſus, *Junium, hominem nigrum, & macrum & pandum,*

flammam ſignificat. Moſellanus.

Serapionem.] Indicat Feſtus Pompej. Naevii carmen citans, deformes & immundas anus olim *Scraptas* dici ſolitas. nimirum vocabulo factitio a ſono, quem id hominum genus ſcreando edit, hinc conjicio & Scipionem per jocum *Serapionem* appellatum. Nam quod codices *Serapionem* habent, neque in re, neque in voce Scipioni convenit. Moſellan. Scipio ideo *Serapio* appellabatur, quia perſimilis erat ei ſuarii cujuſdam negotiatoris ſervus. Hermolaus tamen Barbarus hoc loco *Scirtionem* legit, ſicque legendum in Plinio contendit lib. 7. cap. 12. male tamen. Itidem *Lentulus Spinther* vocabatur, quia ſimilis illi erat mimus ſecundarum & tertiarum *Pamphilus Spinther*. Vide Plinium. *lib.* 7. *cap.* 12. & Val. *l.* 9. Turneb. vide Cicer. VI. ad Attic. I. Philand.

Junius Baſſus, homo in primis dicax, Aſinus albus vocabatur.] Hujus dicti gratia non pellucet, neque ſe oſtendit nobis duntaxat, quorum oculis obducta quaedam caligo eſt: ſed conemur, ut argutiam ejus eruamus, & eripiamus hominibus eam, qua primi diu laboravimus, hujus dicti inſcitiam. Ridiculum quidem, ut è Cicerone & Ariſtotele notum eſt, ſedem conſtat habere in quadam deformitate & ineptiis. Hominem porro ineptum *Aſinum* vocari à Latinis, vel unius Terentii locus fidem fecerit ex Eunucho, III. 5. v. 50. *Flabellum tenere te aſinum tantum.* Contra quod jucundum, fauſtum, proſperum, lepidum, *Album* dici, de coloris illius jucunditate & pulchritudine, nemini paulo doctiori eſt ignotum. Hinc *albae aves.* Perſius Sat. I. —— *Sint omnia protinus alba.* Qui igitur ridiculus erat propter ineptiolas ridiculorum, *aſinus* dicebatur: ſed idem propter jucunditatem, *albus*: quod ea diceret, quae jucunda & grata & probata hominibus eſſent, & placerent. Turneb. Adv. XXVIII. 35. Pareus. *Aſinum* paſſim uſurpant veteres pro *ſtupido*, *bardo*, & *inepto*: unde Baſſus *aſinus* appellabatur, quia inepte erat dicax. additur *albus*, propter notabile vitium: id enim prodigioſum eſt. Turneb. non accedo Turnebo Baſſum *Aſinum album* dicti ob dicacitatem, cum dicacitas certe eſt ingenii minime ſtupidi & aſinini, & ineptiora ſunt, quae de coloris albi jucunditate adduntur, quam ut refutari mereantur. & Aſinum ſtupiditatis fuiſſe opprobrium, docet alius jocus Scipionis de Metello apud Cicer. II. de Orat. cap. 60. Fabius autem cum hoc exemplum adducat appellationum contumelioſarum, quae ex ſimilitudine formae vel corporis cum animalibus ducuntur, manifeſtum eſſe puto, illum *aſinum album* dictum, quia facie ſua, vel auribus, vel alio membro aſini figuram referebat; & forte *albus*, quia, cum aſini ſint murino colore, vel nigro, vel maculoſo, teſte Columel. lib. VI. 37. ille albo vel pallido colore erat. Gallaeus quoque aſinum ab auribus grandibus dictum volebat, ut *veretraſinus* apud Capitol. in Anton. Phil. 12. a veretro immodico. ita & *onos*, id eſt aſinus, a pene prominente, apud Lamprid. Commod. cap. 11. hunc vero *Junium Baſſum* & ſupra hoc capite contumelioſo dicendi genere uſum tradit. dubito vero an non *Julius Baſſus* dicendus, quo nomine apud Plin. lib. IV. 9. & lib. X. 64. eſt Proconſul Bithyniae, defenſus a Plinio, ſed quia ſe puero hunc floruiſſe dicit, eo paullo videtur antiquior. Sed ſub Tiberio *C. Julius Baſſus* memoratur in Lapide apud Gruter. CCXXXV. 8. & ſub Veſpaſiano *L. Julius Baſſus* p. CCXLI. quo nomine & alius in marmoribus Felſineis pag. 539. quem titulum repetit Fabret. p. 172. verbis quibuſdam aliter poſitis: qui & alium habet in lapide pag. 77. & *Julii Baſſi*, qui ſub Auguſto vixit, & de re medica ſcripſit Graece, Plinius lib. XX. & XXI. & alibi, & Scribonius Largus compoſ. 121. meminerunt. ubi videndus Rhodius. ex quibus apparet *Juliorum* hoc cognomen fuiſſe, nullum vero ex *Juniis* ita appellatum reperire potui. Vocandum etiam cenſet *Julium Baſſum* Schott. de claris apud Senec. Rhetoribus. mox alium jocum ejuſdem in Domitiam Paſſieni referet Fabius. Burmannus.

Seu Publius Bleſſus.] *Sarmentum* dictum fuiſſe etiam *Publium Bleſſum* hinc colligeretur, quod tamen verum non puto; ſed hunc jocum jactatum vel a Sarmento illo ſcurra, vel a Publio Syro mimo, in *Junium Blaeſum*; quare legerem, *& Sarmentus, ſeu Publius, Blaeſum Junium, hominem* &c. *Junius* vero *Blaeſus* memoratur Tacito lib. I. cap. 16. 18. & 21. & aliis locis ſub Auguſto & & Tiberio, cujus Pater hic indicari potuit, qui ſub Caeſare, cujus tempore Publius mimus, & Sarmentus Scurra, Horatii carmine, lib. I. Satyr. V. nobilitatus, floruere, vixerit. *Bleſſus* vero cognomen depravatum eſſe puto. errarunt vero librarii, quia cognomen hic nomini erat praepoſitum, quod millies obſervare licet apud veteres. vide Rhod. ad Scribon. Larg. compoſ. 121. Burm.

Junium hominem.] *Vimium hominem.* Voſſ. ſec. *Vinium.* Colbert.

pandum, *fibulam ferream* dixit. Quod nunc riſus petendi genus frequentiſſimum eſt. Adhibetur autem ſimilitudo interim palam, interim inſeri ſolet parabolae: cujus eſt generis id Auguſti, qui militi libellum timide porrigenti, *Noli*, inquit, *dubitare*, *tamquam aſſem elephanto des.* Sunt quaedam etiam veriſimilia: unde Vatinius, cum reus, agente in eum Calvo, candido frontem ſudario tergeret, idque ipſum accuſator in invidiam vocaret: *Quamvis reus ſum*, inquit, *& panem candidum edo.* Adhuc eſt ſubtilior illa ex ſimili tranſlatio, cum quod in alia re fieri ſolet, in aliam mutuamur. Ea dicatur ſane *fictio*: ut Chryſippus, cum in triumpho Caeſaris eborea oppida eſſent tranſlata, & poſt dies paucos Fabii Maximi lignea, *thecas eſſe oppidorum Caeſaris*

Fibulam ferream dixit.] *Fibula* appellatur batillus ex aliqua materia, quo quidpiam connectitur. ſunt autem illae *fibulae incurvae*. ſimilitudinem igitur habebat cum fibula ferrea Junius. TURNEB. quod pandus eſſet ſive incurvus figuram fibulae, quod macer, tenuitatem, quod niger, ferri colorem exprimebat. Ferrar. Part. II. de Re veſt. lib. I. cap. 17. ubi & de *Spinthere* agit.

Riſus petendi.] *Gerendi* vel *gignendi*. marg. Baſil.

Interim ſerio ſolet.] Corruptus eſſe hic ſenſus manifeſte videtur, *Palam* enim & *ſerio* ſunt diſparata, neque ullam inter ſe habent relationem, quam *interim* adverbium expoſcit. Quare *ſerio* forſitan eſt eradendum, ac loco ejus *inſeri* verbum totidem ſyllabarum reponendum. REGIUS. *interim ſerio*. Voſſ. ſec. Locat. *palam ſerio ſolet*. V. C. Alm.

Tanquam aſſem elephanto des.] Plinius ait, ita *manſuetos eſſe elephantes*, ut ſtipem, quam populus dederit, accipiant proboſcide. cum tamen aliquis ſtipem porrigit elephanto, non mediocriter limet. eſt igitur ductus jocus ab illo ludicro. TURNEB. *noli*, *inquit*, *tanquam & ſemel pantodes*. V. C. Alm. Vide Sueton. Aug. 53. & Macrob. II. Satur. 4. quem locum notaverat etiam Colomeſius.

Etiam veriſimilia.] *Ut veriſimilia*. V. C. Alm. *ſunt quaedam veriſimilia*. Voſſ. ſec.

Unde Vatinius quum.] *Unde vatinius dixit hoc dictum*, *cum reus*. MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Alm. Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil. Gryph. Vidov. *unde Vatinius dixit*, *cum*. Colin.

Et panem candidum edo.] *Non ſolum candido ſudario tergeo faciem*, *ſed panem etiam candidum edo.* Inde ductus eſt jocus, quia illi, qui in reatu erant, mutatis veſtibus *atrum induebant amictum:* ac, ut toto corpore ſqualidi viderentur, efficiebant. *Candidus dicitur panis*, cui ater eſt contrarius, quem *cibarium* appellat Cic. 5. Tuſc. 35. TURNEB. ſenſum recte vidit Turnebus, ſed tetigiſſe Calvum videtur Vatinius, quaſi ille atrum panem voraret, & ita paupertatem & ſordes illi exprobraſſe, nam panem atrum fuiſſe paupertatis indicium ex Terent. Eun. IV. V. 17. apparet. *ſordidum* vocat Plaut. Aſin. I. II. 16. & *ſecundum* Horat. II. Ep. I. 123. *Et* hic ponitur pro *tamen*, vel *etiam*. Quamvis ſim reus, tamen panem candidum edo. ita Horat. II. Sat. 123.

Cum ſibi quiſque timet, quamquam eſt intactus,
& odit.

ubi Acro *&*, *tamen* interpretatur. vel pro *etiam*. ut ſaepe; *&* plus aliquid ſignificare quam *etiam*, & ſingularem emphaſim habere recte notavit Broukh. ad Prop. II. eleg. XI. 32. qui ideo minime, ut inſipidae acrimoniae & luſcitioſus traduci merebatur ab iis, qui, dum talia in aliis culpent, ſaepe circa leviora & nugaciora ſubtiles videri volunt. in veteri vero codice Alm. erat, *& parentem caudidum edo*. BURM.

Subtilior illa ſimili.] *Ex* praepoſitio adſcribenda, ut *ex ſimili* legatur. REGIUS. *ex* non habet Locat.

In alia re.] *In altera re*. Voſſ. ſec.

Eborea oppida.] Conſuetudo erat, ut in triumpho ſimulachra urbium & regionum captarum ferrentur. Unde Cic. l. 2. Off. ait *Maſſiliam in Caeſaris triumpho fuiſſe per urbem portatam*. TURNEB. vide Sueton. Caeſ. cap. 37. Vell. Pater. II. 56.

Fabii.] Qui Legatus Caeſaris cum Pedio triumphavit. vide Dion. lib. XLIV. p. 235. ubi dicit illorum triumphum multis riſum excitaſſe propter lignea ſimulacra. *Chryſippum* autem hunc ſuſpicor fuiſſe illum *Chryſippum Vettium*, Cyri architecti libertum, & ipſum architectum, cui hic jocus optime convenit, & cujus meminit Cicero VII. ad famil. ep. 14. unde apparet illum in Gallia fuiſſe, & forte in comitatu Caeſaris. hujus opera & ipſe Cicero in aedificando uſus eſt, ut patet ex lib. XIV. ad Att. 9. BURM.

Eborea.] *Eburnea*. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *epolita*. V. C. Alm.

Thecas eſſe.] *Thecas* legendum eſſe, facile eſt videre.

Caeſaris dixit. Et Pedo de Mirmillone, qui retiarium conſequebatur, nec feriebat, *Vivum*, inquit, *capere vult.* Jungitur amphiboliae ſimilitudo: ut L. Galba pilam negligenter petenti, *Sic*, inquit, *petis, tamquam Caeſaris candidatus.* Nam illud *petis* ambiguum eſt, ſecuritas ſimilis. Quod hactenus oſtendiſſe ſatis eſt. Ceterum frequentiſſima aliorum generum cum aliis mixtura eſt: eaque optima, quae ex pluribus conſtat. Eadem diſſimilium ratio eſt. Hinc eques Romanus, ad quem in ſpectaculis bibentem cum miſiſſet Auguſtus, qui ei diceret, *Ego ſi prandere volo, domum eo*: *Tu enim*, inquit, *non times*

videre. REGIUS.

Et Pedo.] C. Paedonis poëtae meminit Fab. alibi, ejuſque vitam perſcripſit Crinitus. TURNEB. & *Empedocles.* Locat. & *Peno.* Vidov.

De Mirmillone.] *Mirmillo* dicitur gladiator, qui armaturam habet gallicam, & in galea piſcem geſtat: cum hoc committitur alter gladiator, qui dicitur *retiarius*: nam habet rete. TURNEB.

Amphiboliae.] *Amphibologiae.* Andr. Locat.

Ut L. Galba.] *Aulus.* Ald. Sich. marg. Baſil. *A.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Colbert. Ald. Andr. Sich. Glandorp. in Onomaſtico Serv. Sulpicium Galbam Imperatoris avum fuiſſe credit; ſed praenomen turbat, & potius Patrem Imperatoris, intelligerem, qui magis ingenio, quod tamen male habitabat, & ſalibus floruit, (quorum noſter ſaepe meminit) & qui hoc potius dicere potuit, quam ejus avus, quia candidati Caeſaris magis ſub Auguſto, quam Julio Caeſare, dici & celebrari coeperunt, & ideo legerem hic *C. Galba*, pro *L.* quo praenomine nullus ex Gente Sulpitia mihi cognitus. hoc certe malo, quam ut L. Galbam quemdam cum Eraſmo & aliis fingam, qui nobilis ſcurra ſub Caeſare fuit, & Sarmento jungitur a Juvenal. Sat. v. 4. & *vilis* dicitur. Scholiaſtes enim ibi *Gabba* legit, quod Heinſio tam in Juvenali, quam Mart. lib. I. 41. & x. 101. probabatur. ſed ſi jam ibi *Galba* legendum ſit, & fuerit talis ſcurra, unde quaeſo ipſi praenomen *Lucii* fuiſſe didicerunt, niſi ex hoc Fabii loco, quem de honeſtiore Galba agere ipſum praenomen indicat, quod in ſcurra certe omiſiſſet. ſed haec latius excutiendi hic locus non eſt. BURM.

Pilam negligenter.] *Qui pilam.* V. C. Alm. Locat. Andr. Ald. Steph. Baſil. Gryph. Sich. Par. Colin. Vidov. *petis.* ambiguitas, quia & *petis* honores, & *petis* pilam, proprio in eo ludo verbo: ut *repetere pilam* Petron. 27.

Tanquam Caeſaris candidatus.] Dicebantur quidam *candidati principis, vel Caeſaris*: illi nimirum magiſtratuum petitores, quos Caeſar commendabat populo: quibuſcum nonnunquam ſolebat civiliter prehenſare populum per tribus & centurias. Illi igitur ob commendationem & gratiam Caeſaris negligentes erant in prehenſando & ambiendo, quia ſciebant populum nihil facturum contra voluntatem Caeſaris. Vide plura apud Budaeum *in Pand.* TURNEB. origo hujus nominis venit a facto Caeſaris, cum comitia cum Populo partitus eſſet. Suet. Caeſ. 41. quod & Auguſtus imitatus. Suet. Aug. c. 56. ita & Vellejus ſe & fratrem Caeſaris candidatos dixit fuiſſe lib. II. cap. 124. ſed ſublatis deinde Populi comitiis candidati Caeſaris vel Principis dicti Quaeſtores. Ulpianus l. unic. ff. de Off. Quaeſt. apud Gruter. p. 352. 5. & 421. 3. & alibi paſſim.

Ex pluribus conſtat.] *Conſtant* malebat Francius. ſed nihil opus, referri enim debet ad *mixturam*, quae optima, ſi ex pluribus conſtat.

Ego ſi prandere, &c.] Olim apud Romanos non erat probroſum in propatulo coenare, ut docet Valerius *de inſtitutis antiquis*: poſtea tamen cum invaluiſſet luxuria, dedecoroſum fuit. TURNEB. poſtea Equitibus data decem numiſmata ad bibendum in theatris, Martialis lib. I. Ep. XI. oſtendit: ad quem vide Scriverium & alios commentatores. BURM.

Tu enim non times.] Illa conjunctio *enim*, ut ſupervacua, mihi videtur expungenda. REGIUS. quamquam ſatis defendi, cum Aſcenſio, poſſit haec particula, ut qua ita in aſſeveratione uti ſaepe ſolent veteres, corruptum tamen locum eſſe ſuſpicionem injicit margo Baſileenſis editionis, ubi notatur diverſa lectio, *tu omnium inquit non times*, & ita Philander legendum cenſebat. vitium autem ortum ex compendioſa ſcriptura, qua *ū* litera ſaepe pro *enim*, & etiam pro *unus*, ponebatur. legendum vero puto, *tu unus omnium, inquit, non times, ne locum perdas.* joco mordaci in Auguſti tyrannidem, & ambiguitate in voce *locum* eleganti, quae in republica ſummam dignitatem & imperium notat. quod colligitur ex ſimili joco Senatoris cujuſdam, qui Auguſto verba facienti dixit. *contradicerem tibi, ſi locum haberem.* cujus dicti acumen vide Caſaubonum recte explicantem ad Suet. Aug. 53. & ita Juven. Sat. x. 110. de Caeſare, *ſummus nempe locus nulla non arte petitus.* Tacit. II. ann. 33. *diſtinctos Senatus & equitum cenſus*,

mes ne locum perdas. Ex contrario non una ſpecies. Neque enim eodem modo dixit Auguſtus praefecto, quem ignominia notabat, ſubinde interponenti precibus, *Quid reſpondebo patri meo? Dic me tibi diſplicuiſſe*: quo Galba, penulam roganti, *Non poſſum commodare, domi maneo:* cum coenaculum ejus perplueret. Tertium adhuc illud (ſi quidem ut ne auctorem ponam, verecundia ipſius facit) *Libidinoſior es, quam ullus ſpado*, quo ſine dubio & opinio decipitur: ſed ex contrario. Et hoc ex eodem loco eſt, ſed nulli priorum ſimile, quod dixit Marcus Veſtinus, cum ei nunciatum eſſet, *Aliquando deſinet putere.*

Onerabo

cenſus, ut locis, ordinibus, dignationibus antiſtent. & ita non male vetus interpres Act. Apoſt. I. 25. κλῆρον τῆς διακονίας, *locum* reddidit, niſi legerit ille τόπον, quod ibi in quibuſdam exemplaribus reperitur. ſed eo ſenſu Graece τόπον dici neſcio. *Unus* vero *omnium* eleganter & ex veteri formula pro ſolus, maximus, praecipuus. Cicer. IV. ad fam. 13. *Nigidio uni omnium doctiſſimo & ſanctiſſimo.* pro quo & *unus ex omnibus.* idem lib. V. Epiſt. 16. & III. Catilin. 7. & Prop. II. 22. ubi vide Paſſerat. & ita *unus* ſimpliciter, de quo ad lib. XI. I. agemus. BURM.

Ex contrario.] *E contrario.* Locat. Ald. & alii.

Neque enim eodem.] Hoc Auguſti apophthegma non dictum eſſe in praefectum, ſed in Herennium adoleſcentem vitiis notabilem, ſcribit Macrob. *l.* 2. *Saturnal. cap.* 4. erat autem illa miſſio ignominioſa, quae fiebat ob militis vitium. TURN.

Ignominia notabat.] *Mittebat.* V. C. Alm. Obr. marg. Baſil. non male. nam ignominoſa certe fuit miſſio, non propria notatio. legendum vero, *cum ignominia mittebat*, puto. BURM.

Galba paenulam roganti.] Paulo poſt: *Galba paenulam roganti reſpondit, non pluit, non eſt opus tibi: ſi pluit, ipſe utar.* Paenula eſt veſtis ſpiſſa, vel, ut loquitur Septimius lib. de Corona militis, graviſſima, qua adverſus pluviam maxime veteres uti ſolebant. Juvenalis Satyra 5.

—— *fremeret ſaeva cum grandine vernus*
Jupiter, & multo ſtillaret paenula nimbo.

Inde Varroni petitus jocus apud Nonium cap. 14. *Non eſt quaerenda homini, qui habet virtutem, paenula in imbri.* Contra plane, quam Lucilius Satyr. lib. 15. apud eundem:

Paenula, ſi quaeris, cantherius, ſervus, ſegeſtre,
Utilior mihi, quam ſapiens.

Certe etiam ſapienti, vel in imbre vel in frigore, Stoïcis ipſis fatentibus, ſaltem utilis futura eſt. Cum ut Philo de Provid. apud Euſeb. lib. VIII. Praep. c. ult. ὑετοῦ μὲν ὄντος ἀνάγκη τὸν σοφὸν, εἰ ἐν ὑπαίθρῳ διάγοι, καταβρέχεσθαι, βορέου δὲ ψυχροῦ καταπνέοντος, ῥίγει πιεσθῆναι καὶ ψύχει. COLOMES. An Galba hic idem ſit, quem modo memoravit Fabius, dubito, quia hic mentio *caenaculi*, quae habitatio pauperiorum, ut notum eſt, & ex Sueton. Vitell. 7. quare forte C. Galba Imperatoris frater intelligi poteſt, qui attritis facultatibus dicitur urbe ceſſiſſe. Suetonio Galb. 3. & ideo forte meritorio caenaculo coactus habitare, & ita jocus eſſet duplex in voce *domi*, qua jam carebat, in caenaculo habitans: nam haec diverſa, ut apud Petron. c. 38. *C. Pompejus caenaculum locat, ipſe enim domum emit.* ſed fortaſſe legendum eſt *domi mane*, ut interroganti paenulam, illuſerit & juſſerit domi manere, quaſi non opus tunc eſſe paenula, cum tamen *ejus* (id eſt interrogantis) coenaculum perplueret, nec minus ibi, quam in publico, paenula opus haberet. ita ut ille, qui rogabat paenulam, habitaverit in caenaculo, & pauper fuerit, & paenulam commodari ſibi petierit. paenulis autem uſos in pluvia docet Ferrar. Part. II. de Re veſt. lib. II. cap. 2. BURM.

Commodare.] *Commendare.* V. C. Alm. quod qui defendere velit, is videat quae ad Phaedr. lib. I. 17. notaverunt viri docti.

Quam ullus ſpado.] Cum ſpado libidinoſus eſſe non poſſit, quippe quod caſtratus & exectus ſit. Et eunuchi, ut eſt apud Terentium, Eun. IV. III. 23. *ſunt magni amatores mulierum, ſed nihil poſſunt.* TURNEB.

Quod ſine dubio.] *Quo*, *d* litera expuncta, legatur. REGIUS.

Marcus Veſtinius.] Lege *Feſtivius*, *cum ei renuntiatum eſſet, aliquando deſinet pluere.* MOSELLAN.

Cum ei nuntiatum eſſet.] *Renunciatum.* Baſil. & marg. Steph.

Aliquando deſinet putere.] Huic quidem ſenſui aliqua deeſſe video, ſed quae ea ſint, divinare mihi non licet. REGIUS. locum corruptum nemo dubitat, ſed qui reſtituere conetur, itidem eſt nemo. Nos certe citra praejudicium aliorum legendum cenſemus, *Cum ei renuntiatum eſſet aliquando deſinere pluere:* Nam *renuntiare alicui*, pro eo quod eſt repulſam pati, apud Latinos frequens eſt. Porro *pluere* uſurpari pro eo, quod eſt adverſam fortunam ſentire, teſtari poteſt Horatius, cum huc velut alludens lib. II. od. 10. canit.

Sperat infeſtis, metuit ſecundis

Alteram

Onerabo librum exemplis, ſimilemque iis, qui riſus gratia componuntur, efficiam, ſi perſequi voluero ſingula veterum. Ex omnibus argumentorum locis eadem occaſio eſt. Nam & *finitione* uſus eſt Auguſtus de pantomimis duobus, qui alternis geſtibus contendebant. cum eorum alterum *ſaltatorem* dixit, alterum *interpellatorem*. Et partitione Galba, cum penulam roganti reſpondit, *Non pluit, non eſt opus tibi: ſi pluit, ipſe utar*. Proinde genere, ſpecie, propriis, differentibus, jugatis, adjunctis, conſequentibus, antecedentibus, repugnantibus,

Alteram ſortem bene praeparatum
Pectus, infermei biemei reducit Jupiter.

& alter hoc velut exponens ſic ſcribit,

Fidere, Batte, decet, melius cras forſan habebis,
Spes eſt in vivis, non eſt ſpes ulla ſepultis,
Et quandoque pluit Deus, & quandoque ſerenat. MOSELLAN.

Sunt qui magnum comperiſſe putant, cum pro *putere*, *pluere* ſupponant; cum *pluvia* pro re adverſa aliquando ponatur. ſed nihil ad rem. non enim in propoſito, ſed in reſponſo, dicti vis eſt. Quod quia Fabius prae nimia verecundia tacet, nimirum obſcaenum erat. Dico prae nimia, quia licet obſcaenum, honeſtis tamen verbis explicatum ſic oportuit, ut ſaltem intelligatur, aut non propoſitum. ut vero conjicere poſſum, reſpondit *alvum evacuabo*, qua repleta animam faetentem continere nequiverit; aut, ubi caprire ſeu hircilare deſinam, etiam putere deſinam. facile eſſet invenire honeſtius reſponſum, niſi Fabius ipſe, qui per apoſiopeſin rem ſubticet, innuat turpiſſimum: dicere enim potuit *odores feram*, quod ſolent foetentes. Unde Martialis,

Non bene olet, qui bene ſemper olet. ASCENS.

Scribe *cum ei renuntiatum eſſet*, id eſt, cum paſſus eſſet in magiſtratu petendo repulſam, *aliquando deſinet pluere*, id eſt fortuna deſinet mihi adverſari: nam id ſignificat pluere, ut Graecis ſuum ὕειν. PHILAND. Locus eſt corruptus. *Putere*, id eſt, eſſe putida. dicit autem de muliere, quod de ſe intellexit. id eſt, *deſinam aliquando ego illi eſſe putidus, & illi aliquando placebo.* Moſellanus tamen legit *pluere*, aliumque efficit ſenſum, pro eo quod eſt, non ſemper adverſam fortunam ſentire, alludens ad hoc Horat. *Et quandoque pluit deus, & quandoque ſerenat.* TURNEB. Locus adeo conclamatus, ut nec Aeſculapius cum Machaone, nec tota Aſclepiadarum cohors ei mederi queat. COLOMES. *pluere* in margin. Steph. & Vaſc. in marginibus vero Baſil. & Vidov. notatur *nuntiatum*, ſcilicet probrum vel foedum facinus, vel lucrum. ego nihil hic video; adeo merae ſunt tenebrae. niſi intelligatur nuntiatam fuiſſe mortem alicujus, qui, dum viveret, putere ſolebat, quem nunc deſinere aliquando putere per jocum dixerit. Major forte lux appareret, ſi, quis ille M. Veſtinius fuiſſet, conſtaret. reperio autem L. Veſtinum Equeſtris ordinis virum, ſed auctoritate & fama inter proceres, apud Tacit. IV. Hiſt. 52. ubi de eo Lipſius. Alter *Atticus Veſtinus* lib. XV. Ann. 52. memoratur, cui acre ingenium fuiſſe ait, & quem cap. 68. dicit ſaepe *aſperis facetiis illuſiſſe Neroni*; unde forte ad eum referri hoc dictum poſſet, & legi *M. Veſtinus*. Meminit ejus etiam Suet. Neron. 3. 35. hunc autem Marcum praenomine fuiſſe docuit egregie ex Phlegonte Noriſius in Epiſtola Conſulari ad A. 818. & Diſſert. I. cap. 13. de Epoch. Syro Maced. qui etiam de hoc M. Veſtino Attico Conſule hoc dictum capit, & filium L. Veſtini fuiſſe, & ex Colonia Viennenſi ortum docet. vide & Ryck. ad Tacit. XV. Ann. 48. Qua ſpecie autem Genti Juliae Veſtinum adſcribant Onuphrius & Glandorpius, videant ipſi. Lucius etiam Veſtinus memoratur in marmore Oxonienſi XXVIII. p. 94. quod & Reineſ. expreſſit Cl. II. inſ. 68. ſub Hadriano. Parum autem refert an *nuntiatum* an *renuntiatum* legas, cum & renuntiari de alicujus obitu eodem modo, ut nuntiari dicimus, ſed *renuntiare alicui* pro repulſam pati ego numquam audivi, neque legi. *renuntiare* alicui amicitiam, repudium & ſimilia paſſim occurrunt. deeſſe autem hic nomen proprium viri credo, & illud *re* in *renuntiatum* mutandum in *de*, hoc modo, *Cum ei de cadavere* (alicujus, cujus nomen excidit) *nuntiatum eſſet, aliquando deſinet putere.* ut ſit acumen in eo, quod, cum cadavera facilius puteant, quam corpora viventium, hic moriens deſierit putere, cum alii incipiant. ſi quis melius conjecerit, facile meam conjecturam deſeram. Francius conjiciebat *aliquando deſinet putare.* BURM.

Onerabo librum.] *Honerabo.* Voſſ. ſec.

Auguſtus de Pantomimis.] *Pantomimus* appellatur omnium perſonarum imitator & effictor. Jocus in eo, quia aliud eſt officium *ſaltatoris*, aliud *mimi*. alter igitur *Pantomimus* nimia geſticulatione utebatur, ut ſaltare videretur: alter ineptus erat, ac ſaltationem interrumpebat, & interpellabat. TURNEB.

Non.] Dan. *Si non.*

gnantibus, cauſſis, effectis, comparatione parium, majorum, minorum, ſimilis materia praebetur. Sicut in tropos quoque omnes cadunt. An non plurima καθ' ὑπερβολὴν dicuntur? quale refert Cicero de Memmio homine praelongo, *caput eum ad fornicem Fabii offendiſſe.* Et quod P. Oppius dixit de genere Lentulorum, cum aſſidue minores parentibus liberi eſſent, *in naſcendo decreſcere genus Lentulorum.* Interim utrumque. Quid *ironia*? nonne etiam quae ſit veriſſima, joci

prope

Sicut in tropos.] Francius malebat *ſic & in tropos.*

An non plurima dicuntur.] Hunc quoque locum depravatum eſſe cum ex ſenſu ipſo, tum ex libro II. de oratore cap. 66. facile perſpici poteſt. nam Cicero hunc eumdem locum exponens ita ſcribit. *Etiam illa, quae minuendi, aut augendi cauſſa ad incredibilem admirationem efferuntur. velut tu, Craſſe, in concione ita ſibi ipſum magnum videri Memmium, ut in forum deſcendens caput ad Fornicem Fabii demitteret.* Ex his Ciceronis verbis hunc ſenſum ſic emendandum conjecto, ut Graece καθ' ὑπερβολὴν adſcribatur. Graeca enim a librariis fere literarum Graecarum imperitis facilius praetermitti ſolent. *Quale* praeterea, non *quae* legendum videtur, hoc modo, *An non plurima per Hyperbolen dicuntur, quale refert Cicero* &c. Regius. deſunt illa καθ' ὑπερβολὴν MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. *per hyperbolen.* Ald. *& quae refert.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald.

Fornicem Fabii.] *Fornix Fabii* in via ſacra erat ad regiam, ut docet Aſconius. aedificatus eſt in cenſura à Fabio, qui vicerat Allobrogas. Porro Cic. ſententiam aliquantulum immutat Fab. Memmium enim Cic. dixit *ita magnum fuiſſe, ut, in forum deſcendens, caput ad fornicem Fabii demitteret.* In quo forte ridiculi ratio eſt. Id enim ſtultis hominibus, quod anſeribus innatum eſt, ut per januam tranſeuntes caput demittant, quantuncunque altum ſit limen januae ſuperius. Turneb. Aſcon. Paedian. Fornix Fabianus arcus eſt juxta Regiam ſacra via, à Fabio Cenſore conſtructus, qui, devictis Allobrogibus, Allobrogus nominatus eſt. Pithoeus. *Fornicem Fabium.* V. C. Alm. *caput cum ad fornicem Fabium demiſiſſe.* Voſſ. ſec.

P. Oppius.] *D. Oppius.* V. C. Alm. Steph. Roign. ſed *P. Oppius* apud Ciceron. III. Philip. 10. legitur in optimis codicibus, qui forte hic a Fabio indicatur.

In naſcendo.] *In* deeſt. V. C. Alm.

Naſcendo. Interim utrumque.] Quid ſibi velint haec duo ultima verba, mihi non percipitur. Sed omnino ſupervacua videntur, niſi quod locum joci ejus, quem de genere Lentulorum P. Oppius dixit, occupaſſe videntur: dictum namque illud ita corruptum atque confuſum eſt, ut ſenſus non habeatur. Regius. Conſtat ex Plinio Hiſtor. Natural. lib. 18. cap. 3. item Macrobii Saturnalibus, complura Romanorum nomina à leguminibus mutuo eſſe aſſumpta: ſic à *fabis* dicti *Fabii: a piſis, Piſones, à Cicere, Cicerones: à lente Lentuli.* Suſpicatur ergo P. Moſellanus, dicterium, de quo hic Fabius agit, per jocum revocaſſe Lentulorum humilitatem ad ipſius familiae originem, nimirum quae debeatur minutiſſimo leguminis generi *lenti*, à quo non degenerarent *Lentuli.* Qualecunque autem hoc fuit dicterium, per intollerandam alicujus librarii ſupinitatem omiſſum eſt. Pareus. In aliis auctoribus ſic legitur hoc dictum, *vere genus eſſe Lentulorum. Lentuli* enim appellati ſunt à lente, quod eſt genus leguminis exigui: ac certe hic locus corruptus eſſe videtur, ſuntque haec verba, *decreſcere genus Lentulorum*, ab interpretibus addita. Turn. verba illa, *decreſcere genus Lentulorum*, deſunt in MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. & aliis. Aſcenſius vero jactat, ſe auſum fuiſſe apponere *decreſcit genus Lentulorum.* Obrechtus edidit *naſcendo decreſcere genus Lentulorum.* Glandorpius in Onomaſtico, in *P. Oppio.* legit, *cum aſſidue minores parentibus liberi eſſent: in naſcendo, inquit, interimuntur.* Sed *ſi interimuntur*, qua ratione supereſſet genus Lentulorum non video. veruntamen viam oſtendiſſe Glandorpium ad hujus loci medicinam tentandam puto. & *in naſcendo* initium fuiſſe dicti P. Oppi certum mihi eſt: ſi enim haec praecedentibus cohaereant, abſurda ſcripſiſſet Fabius, cum in naſcendo ſemper, & omnium liberi ſint minores parentibus; ſed indicare voluit Oppius in naſcendo aliquid factum, quare non potuerint excreſcere ad eam ſtaturam, qua parentes conſpiciebantur. Quomodo autem reſtitui debeat, ignorare me fateor, ſed ad veras *lentes*, unde *Lentuli* dicti, alludi, quae ut ingrandeſcant, auctores rei ruſticae praecipiunt, illas debere, antequam ſerantur, fimo arido permiſceri, & cum ita quatuor aut quinque diebus requieverint, ſpargi. Colum. II. 10. Pallad. III. tit. 4. ut ergo, ſi negligantur talia in ſatione lentium, exiguae proveniunt, ita ſuſpicor Oppium aliquid in Lentulorum procreatione deeſſe, dixiſſe, quo fieret, ut minores parentibus eſſent. Gallaeus conjiciebat legendum, *in naſcendo decreſcere*, quaſi dictum eſſet ut ἀντίθετον *creſcendo decreſcere*, & voces

prope genus eſt? Qua urbane uſus eſt Afer, cum Didio Gallo, qui provinciam ambitioſiſſime petierat, deinde, impetrata ea, tamquam coactus querebatur, *Age*, inquit, *aliquid & reipublicae cauſſa elabora.* Quaque Cicero uſus eſt, cum, Vatinii morte nunciata, cujus parum certus dicebatur auctor, *Interim*, inquit, *uſura fruar.* Idem per allegoriam M. Coelium melius objicientem crimina, quam defendentem, *Bonam dextram, malam ſiniſtram habere* dicebat. Emphaſi Livius dixit, ferro cotem Accium Navium incidiſſe. Figuras quoque mentis,

ces *genus Lentulorum*, ut gloſſema delebat. Sed quid tunc faciemus *vois interim utrumque*, quae voces in omnibus codicibus exſtant. Cogitent acutiores. Burm.

Quae ſit veriſſime loci.] Emendate in quibuſdam exemplaribus *veriſſima*, & *joci* legitur. Hoc vero & Cicero ii. de Orat. 67. praecipit, cum inquit. *Urbana etiam diſſimulatio eſt, cum alia dicuntur, ac ſentias.* Regius. *veriſſime loci.* Locat. *veriſſima loci prope egens eſt, quam urbane.* V.C. Alm. *joci proprie.* marg. Baſil.

Quam urbane uſus.] Ut *qua* legatur, ſenſus expoſcit, quamvis exemplaria nobis non adſtipulentur. Regius. obtemperare liceret codicibus, & legere per interrogationem, *Quam urbane uſus eſt* (ſcilicet ironia) *Afer?* niſi mox ſequeretur, *Quaque Cicero uſus eſt.* Burm.

Cum Didio.] *Pro Didie.* marg. Baſil.

Didio Gallo.] Hic a Tacito ſaepe memoratus, & Dux belli contra Mithridatem Boſporanum fuit lib. xii. 15. deinde Britanniae (quam forte hic provinciam intelligit) praefectus ibid. cap. 40. Dictus ut credit Ryckius ad Tacit. xiv. 29. *A. Didius Avitus Gallus.* Burm.

Reip. cauſa elabora.] Senſus hic fortaſſe ſit, ut, cum Didius quereretur de onere magiſtratus publici difficulter impetrati, *Age, inquit Afer, aliquid, & reip. cauſa elabora.* q. d. reip. cauſa petere voluiſti, labora igitur illius cauſa, cum ſciret ſe commodi, non reip. cauſa petiiſſe. Turnebus. Francius malebat *allabora.* ſed mihi nihil mutandum videtur, & ſenſum eſſe; tui commodi cauſſa per magnam ambitionem elaboraſti & effeciſti, ut tibi provincia daretur, nunc etiam reipubl. cauſſa aliquid elabora, & provinciam, licet difficilem, ita adminiſtres, ut inde ad rempb. emolumentum aliquod perveniat. ita *elaboratum imperium* Juſt. i. 2. Neron. c. 115. *hoc opere elaborato* Suet. Aug. 64. *nihil aeque elaboravit*, ut codices Torrentii. Plin. xxxiv. 3. *ſuperficiem elaborare.* Horat. iii. od. i. *elaborare ſoporem*; & paſſim alii. Burm.

Cicero uſus ſit.] *Eſt* videtur legendum, ne modi diſſimiles copulentur. Regius. *Cicero juſſit.* V. C. Alm. *quaque Cicero luſit.* Voſſ. ſec. & Colbert. eleganter.

Uſura fruar.] Hoc eſt, ex hoc nuncio fructum, id eſt, *voluptatem capiam.* Plutarchus in apophth. adjicit, cum poſtea accepiſſet Vatinium non eſſe mortuum, Ciceronem dixiſſe, *male pereat, qui male mentitus eſt.* Turn. ita Cicero lib. vi. ad fam. 12. *nec ſum tam ſtultus, ut te uſura falſi gaudii frui velim.*

Bonam dextram.] *Metaphora eſt à militibus ducta*, quorum arma ſunt *gladius & clypeus*: *gladio* adoriuntur hoſtem, *clypeo* ſe tuentur. itaque *clypeum* comparavit defenſioni, *gladium* accuſationi. Turneb.

Emphaſia Julius dixit.] *Emphaſi* legendum eſt, ſed ne ſic quidem mihi percipitur hoc dictum. deſcribit vero Emphaſim ipſe Fabius lib. ix. cap. 3. Regius. *Emphaſis* eſſe videtur, quia maxime augetur prodigii magnitudo. debuit enim cote ferrum obtundi. quanquam, ſi hiſtoriam Livii ſequamur, nullus apparet jocus. Quid ſi Fabius innuat Livium familiari colloquio hunc jocum uſurpaſſe hoc forte modo, *cum aliquis colaphum intuliſſet, ſuamque manum oblaeſiſſet?* Turneb. *Emphaſia Julius.* Voſſ. ſec. Locat. *Emphaſi Julius.* Ald. Vidov. *Emphaſi, qua Julius.* Baſil. *cum Emphaſi Livius.* Francius volebat.

Ferrum cotem Accium Naevium.] *Julius dixit ferrum Tatium incidiſſe.* ſic Raphaelis codex. *ferrum ductitium incidiſſe*, ſic Aldinus. *ferrum Accium Navium incidiſſe*, ſic Vallenſis. ego lego. *Emphaſi Livius dixit* (idque libro primo) *ferro cotem Accium Navium incidiſſe*, in quibus verbis non eſt ridendi argumentum, niſi aliquid addatur, quale ſit, *tu nequis chalybe caput uxeris rumpere.* Ascens. Notum quidem eſt, hiſtoriam illam de cote à Navio inciſa exſtare apud Livium, lib. i. Sed quaero, quam tandem hic Fabius *Emphaſin* videat; aut quid omnino hiſtoria haec ad id, quod hic agitur pertineat? Neque puto id quemquam videre poſſe, niſi qui ita perſpicax ſit, ut id etiam, quod nuſquam eſt, videat. In veteribus membranis hoc modo legitur: *Emphaſis A. Vellius dixit, ferrum in cotem incidiſſe.* Hoc nec verius, nec melius quicquam. Muretus. Var. lect. xix. 6. *Ferrum intactum Naevium incidiſſe.* marg. Sich.

Digitized by Google

mentis, quae σχήματα διανοίας dicuntur, res eadem recipit omnes, in quas nonnulli diviſerunt ſpecies dictorum. Nam & interrogamus, & dubitamus, & affirmamus, & minamur, & optamus. Quaedam, ut miſerantes, & quaedam, ut iraſcentes, dicimus. Ridiculum eſt autem omne, quod aperte fingitur. Stulta reprehendere facillimum eſt: nam per ſe ſunt ridicula. Sed rem urbanam facit aliqua ex nobis adjectio. Stulte interrogaverat exeuntem de theatro Carpathium Tityus maximus, an ſpectaſſet: fecit Carpathius dubitationem ejus ſtultiorem dicendo: *Non, ſed in orcheſtra pila luſi.* Refutatio cum ſit in negando, redarguendo, defendendo, elevando, ridicule negavit Manius Curius. Nam cum ejus accuſator, in ſipario, omnibus locis, aut nudum eum in nervo, aut ab amicis redemptum ex alea pinxiſſet, *Ergo ego* (inquit) *numquam vici.* Redarguimus interim aperte, ut Cicero Vibium Curium, multum de annis aetatis ſuae mentientem: *Tum ergo, cum una declamabamus, non eras natus.* Interim & ſimulata aſſenſione,

Sich. Baſil. *Ferrum Accium Navium incidiſſe.* Par. Vidov. *Ferrum Tatium incidiſſe.* Locat. in V. C. Alm. omnia turbata fuiſſe notaverat Francius. in Voſtiano ſec. lacuna erat hoc modo *ferrum in... incidiſſe.* locus depoſitus, nec ſine ope codicis melioris ſanandus.

Nam & interrogamus.] *Nam interrogamus.* Voſſ. ſec.

Et quaedam ut iraſcentes.] *Et* non habet. V. C. Alm.

Quod aperte fingitur.] *Quod a parte fingitur.* V. C. Alm. forte. *quod apte fingitur.*

Aliquam nobis abjectio.] *Adjectio* ut legatur, ſenſus expoſcit. REGIUS.

Carpathium.] *Campatium.* Voſſ. ſec. Colbert. Locat. *Campathium.* Vallae liber. *Carpathium.* Ald.

Tityus maximus.] Alii *Tyrius.* PASSER. *Litius.* Voſſ. ſec.

Fecit.] *Facit.* Voſſ. ſec.

Dicendo ſed in.] *Non* negandi adverbium mihi adſcribendum videtur, quamvis exemplaria diſſentiant, ut legatur *Non*; *ſed in Orcheſtra.* REGIUS. *non* ignorant MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

In orcheſtra.] *Orcheſtra*, id eſt, ſaltatorium, locus eſt juxta ſcenam, unde ſpectabant ſenatores. in *orcheſtra* autem ſaltatores ſolent geſticulari, nec illic pila luditur. TURNEB.

In arguendo.] *In* praepoſitione expuncta, *redarguendo* legendum eſſe, aperte quae ſequuntur demonſtrant. REGIUS. *in arguendo.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Manius Curius.] V. C. Alm. Ald. Vaſc. Steph. Gryph. Vidov. *Curius Manius.* marg. Baſil.

Nam & cum ejus.] *Et* copula, ut ſenſui oneroſa, expungatur. Siparium autem, ut inquit Sex. Pompej. genus eſt veli minuti, quod populo objiciebatur, dum fabularum actus commutantur, in nervo autem eſſe dicuntur, qui vincti & ligati ſunt. REGIUS. *nam & cum.* Voſſ. ſec. *in ſimpario.* Oxon. Lugdun. in Feſto legitur *ſiparium genus veli mimicum*, ut & Donat. de Tragoed. & Comoed. Schol. Juven. Sat. VIII. 186. *velum ſub quo latent paradoxi, cum in ſcenam prodeunt, aut hoſtium mimi, aut quod appellatur comicum.* a *ſupparo*, autem diſtingui debet *ſiparium*: illud enim veſtimentum muliebre eſſe erudite oſtendit Ampl. Cuperus lib. IV. Obſerv. c. 17. valde praeterea dubito, an hic locus ſit integer: quis enim ferat aliquem pingere *in ſipario omnibus locis?* Si in ſipario, certe in uno tantum loco. an ſiparia vero plura ubique ſuſpendiſſe accuſator dicetur? cogitent doctiores. BURM.

Ex alea.] *Ex alia.* Steph. errore operarum, ut puto. *exile.* Voſſ. ſec.

Ergo ego nunquam vici.] Quum enim in aleae ludo fortuna dominetur, vix fieri poſſit, quin aliquando vicerit, qui tam ſaepe ludendo perdiderit. TURNEB.

Interim aperte.] *Interim apte.* Voſſ. ſec.

Vibium Curium.] Hunc Glandorpius illum a Caeſare lib. I. Comment. Bel. Civil. 24. memoratum putat, ubi perperam *Bivius*, vocatur. ut in notis ad d. l. & in Onomaſtico notavit. & ejus meminiſſe Ciceronem ad Att. IX. Ep. 6. ubi alii *Curtium* legunt. meminit & Vibii inepti Poetae lib. II. ad Att. 20. qui an idem ſit, poſſit dubitari, quia cum Cicerone declamavit. BURM.

Interim ut ſimulata] *Et* copula, loco *ut*, eſt reponenda. REGIUS. *ut.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Fabiae

ſenſione, ut idem Fabiae Dolabellae dicenti, triginta ſe annos habere, *Verum eſt*, inquit: *nam hoc jam viginti annis audio.* Belle interim ſubjicitur pro eo, quod neges, aliud mordacius, ut Junius Baſſus, quaerente Domitia Paſſieni, quod, incuſans ejus ſordes, *calceos eam veteres* diceret *vendere ſolere*: *non mehercule*, inquit, *hoc unquam dixi*; *ſed dixi, emere te ſolere.* Defenſionem imitatus eſt eques Romanus, qui objicienti Auguſto, quod patrimonium comediſſet: *Meum*, inquit, *putavi.* Elevandi ratio eſt duplex, ut aut veniam quis, aut jactantiam minuat: quemadmodum C. Caeſar Pomponio, oſtendenti vulnus ore exceptum in ſeditione Sulpitiana, quod ipſe ſe paſſum pro Caeſare pugnantem gloriabatur, *Numquam fugiens reſpexeris*, inquit. Aut crimen objectum, ut Cicero objurgantibus, quod ſexagenarius Publiliam virginem duxiſſet, *Cras mulier erit*, inquit. Hoc genus dicti *conſequens* vocant quidam, atque illi ſimile, & quo Cicero Curionem ſemper ab excuſatione aetatis incipientem, *facilius quotidie prooemium habere* dixit: quia iſta natura ſequi & cohaerere videantur. Sed elevandi genus eſt etiam cauſſarum relatio, qua Cicero eſt uſus in Vatinium, qui, pedibus aeger, cum vellet videri commodioris valetudinis factus, & diceret ſe jam bina millia paſſuum ambulare: *Dies hi*, inquit, *longiores ſunt.* Et Auguſtus nuntiantibus Tar-

Fabiae Dolabellae.] Vel uxori, ſeu filiae Dolabellae, ut *Deiphobe Glauci*, & *Hectoris Andromache.* Quod dicendi genus ut poëtis familiare, ita oratoribus fere ignotum eſt. TURNEB. certe uxoris: ſi enim filia, Cornelia vocanda eſſet: & ita mox *Domitia Paſſieni.* non tamen ignotum hoc loquendi genus eſſe Oratoribus, ut patris nomen, omiſſa voce *filius*, vel *filia*, ponant, docet Gronov. ad Liv. XXVIII. 12. & ita Cicero lib. IX. ad fam. Ep. 10. *Sophia Septimiae*, ſcilicet filia; ſed familiarior illa locutio de uxoribus. BURM.

Hoc jam viginti.] *Hoc illam viginti.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Ald. ut ſit ellipſi *τῦ dicere. viginti annos* etiam Voſſ. ſec.

Paſſieni.] *Paſſenii.* Voſſ. ſec.

Calceos eam.] *Calceos jam.* Voſſ. ſec.

Sed emere te ſolere.] *Sed dixi emere te ſolere.* V. C. Alm. Locat. Ald. Obrecht.

Quemadmodum C. Caeſar, &c.] Macrob. *lib.* 2. *Saturn.* hoc dictum attribuit Auguſto Caeſari: Fabius vero tribuere videtur illi C. Julio Caeſari, qui vixit tempore Craſſi oratoris, & in lib. de Orat. diſputat. ejus enim aetate P. Sulpitius maximam excitavit ſeditionem in republica. TURNEBUS.

Ipſe ſe paſſum.] *Ipſe paſſum.* V. C. Alm.

Popiliam.] *Pupillam.* Locat. *publicam.* V.C. Alm. *Publiam.* Ald. *Publiliam* vocat ipſe Cicero XII. ad Att. 32. ubi vide Boſium, quod & Cl. Almel. adnotaverat. qui *Poplliam*, ut *poplicolam* pro *publicolam*, dici a Plutarcho credit, & hic ita legendum cenſet. *Publia* in argumeto Epiſt. XIV. lib. IV. ad famil. dicitur. & ita Glandorp. in Onomaſtico. ſed *Publilius* ſocer Ciceronis etiam lib. XII. ad Att. 7. memoratur, ut recte Boſius. ubi etiam *Publius* in quibuſdam codicibus. BURM.

Cras mulier erit.] Ex hoc loco colligit Valla, *mulierem* eſſe, quae nupſerit. Cajus tamen juriſconſultus nomine *mulieris* etiam *virginem* intelligit viri potentem. TURNEB.

Simile & quo Cicero.] *Simile, quod Cicero.* Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Vidov. *ſimile quo.* Gryph. Colin.

Facilius quotidie, &c.] Nam quotidie provehebatur aetas, & exercitatio aſſidua eorundem exordiorum facultatem augebat. TURNEB.

Quia Cicero eſt uſus.] *Qua* legendum, eſt *i* vocali erata. REGIUS.

Dies longiores ſunt.] Hoc etiam dictum Macrob. lib. II. cap. 4. jocus autem eſt ex eo, quod prolixiori tempore plus itineris ſolemus emetiri. TURNEB. *dies hi, inquit.* Voſſ. ſec. Ald. Baſil. & marg. Vidov. quod recte videtur, & ex genio linguae Latinae, *hi dies*, *hi menſes*. intelliguntur proximi nobis, ut omnibus notum. vide quae nos olim ad Petron. cap. 38. notavimus. offenderat

Tarraconenſibus palmam in ara ejus enatam, *Apparet*, inquit, *quam ſaepe accendatis.* Tranſtulit crimen Caſſius Severus. Nam cum objurgaretur à praetore, quod advocati ejus L. Varo Epicureo, Caeſaris amico, convicium feciſſent, *Neſcio*, inquit, *qui conviciati ſint: & puto Stoicos fuiſſe.* Repercutiendi multa ſunt genera: venuſtiſſimum, quod etiam ſimilitudine aliqua verbi adjuvatur: ut Trachalus dicenti Suellio, *Si hoc ita eſt, is in exilium: ſi non eſt ita, redis*, inquit. Eluſit Caſſius Severus objiciente quodam, quod ei domo ſua Proculejus interdixiſſet, reſpondendo, *Numquid ego illuc accedo?* Sic eluditur & ridiculum

quoque Regium particula *enim*, quam expungi volebat. Burm.

Accendatis.] Auguſto etiam vivo decreti ſunt honores divini, decretae ſunt arae. caeterum *palma* felicitatis eſt & victoriae ſignum. id tamen alior'ſum retulit Auguſtus, nimirum ad negligentiam Tarraconenſium, qui nunquam in illa ara ſacrificarent, alioqui enim palma non creviſſet. Turneb. Hunc Auguſti jocum politiſſime illuſtravit Galliae noſtrae ſummum decus Balzacius, Diſſertatione 34. ad ampliſſimum Conrartum. Colomes. vide de hac ſubito enata palma Dion. p. 25. Ed. N. Steph. ubi haec de Julio Caeſare narrantur, quod confirmat ipſe Caeſar lib. III. de bell. Civil. 105. Item Trallibus in templo Victoriae, ubi Caeſaris ſtatuam conſecraverant, palma per eos dies in tecto inter coagmenta lapidum ex pavimento extitiſſe oſtendebatur. Almel. hunc colorem duxiſſe puto Ovidium lib. III. Faſt. 727. ad Bacchum,

Ante tuos ortus arae ſine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.

Tarraconenſes tamen, minime hoc joco repreſſi, poſt Auguſti mortem, aram hanc, ex qua palma enata fuit, nummis ſuis impreſſere, ut Ant. Aug. Dialog. II. & Harduin. in nummis antiquis notarunt. & exhibet etiam Vaillant. in nummis Coloniarum ſub Auguſto. Burm.

L. Varro.] *Varo.* V. C. Alm. Baſil. Steph. Gryph. Vidov. Oxon. Obr. & ita legendum eſt.

Puto Stoicos fuiſſe.] Cauſa joci eſt ex eo, quod *Stoici* & *Epicurei* inter ſe ſimultates gerunt propter dogmatis diſcrimen. *Stoici* enim *virtutem aſſerunt*, *Epicurei voluptatem.* Turneb. Francius malebat, *ſed puto.*

Ut Tracallatus.] *Tracallus* recte alibi legitur. Regius. *Thracalius* orator fuit facundiſſimus ſuaviſſimae vocis. inde proverbium, *Thracallo vocalior.* Turneb. *Tracallatus.* Locat. *Trachallatus.* MSS. Colb. Voſſ. ſec. *Thracallus.* Steph. Colin. *Trachallus.* Vidov. *Trachalus.* Obr. ſed ſecundis curis *Trachallus Dicenti Suellio.*

Suellio.] *Dicendi Sudio.* Voſſ. ſec. *Sudio.* Andr. Ald. marg. Colon. Sich. *Suido.* marg. Baſil. *Dicenti Suellio.* Obr. in curis ſecundis. ego, licet *Suellio* apud Gruterum occurrat, *Suillio* praeferrem cum Vallenſi libro, quod nomen notum ex *Suillio*, cui Ovidius ſcribit ex Ponto lib. IV. Epiſt. 8. & de quo agit Ryckius ad Tacit. XIII. Ann. 42. qui eum eundem credit, qui ſub Claudio Conſul fuit cum C. Antiſtio. vid. ad Tacit. XII ann. 15. & qui a Plin. lib. VII. 5. memoratur, ubi vide Harduin. Sed mihi diverſi fuiſſe videntur. Nam Conſul M. Suillius, alter P. vocatur. neque, ille Ovidii Gener an ad hoc uſque tempus vitam produxerit, affirmare audeo, ſed intelligo illum, qui in exilium pulſus in inſulas Baleares fuit. Tacit. XIII. 44. in quem hoc dictum quadrare poteſt; ſi ſtatuamus Galerium Trachalum, cujus ingenio Otho in rebus urbanis uti credebatur, Tacit. I. Hiſtor. ult. & qui per Galeriam uxorem Vitellii poſtea ſervatus fuit, lib. II. Hiſt. 60. hoc reſpondiſſe Suillio. Cujus dicti acumen magis conſtaret, ſi res, quam hic ſub verbis, *ſi ita eſt*, tegit, apertius fuiſſet explicita. de Trachalo alium jocum habet lib. VIII. cap. 5. & de ejus voce ſuper omnes Tragoedos, vide infr. lib. X. c. I. & XII. 6. & 10. cognomen vero *Trachali*, ut Feſtus ait, a ſuperiori parte muricum & purpurae traxit. Graeci enim Τραχήλους vocant Spondylos conchyliorum. ut docuit Salmaſ. Exercit. Plin. 942. & Τραχήλους a Petron. c. 130. *cochlearum cervices* dici egregie oſtendit Caſaub. ad Athen. lib. III. cap. 10. & auctor Etymol. M. ſe in Rhetorico lexico reperiſſe dicit Τράχηλον σημαίνειν τῶν θαλαττίων πορφυρῶν. quae eadem tradit Pavorinus. & Τράχηλοι & Τραχήλια dicebantur minutae & ſuperiores partes carnis, ſive victimarum. ut docet Scholiaſt Ariſtoph. in Veſpis v. 962. ex quibus jam apparet, hic *Trachalum* eſſe ſcribendum, quamquam in lapidea tabula apud Gruter. CCC. I. ſcribatur *Galerius Thrachalus.* Burman.

Redii.] *Redis.* MSS. Alm. Ald. Baſil Colin. Obrecht. marg. Colon. Sich. Vidov. & puto recte.

Eluſit.] *Eludit.* Voſſ. ſec.

Nunquid ergo illuc.] *Ego*, r expuncta, legendum eſt. *numquid* enim illud ſatis indignationis prae ſe ferre videtur. Regius. *numquam.* Ald. *ergo.* MSS. Alm,

ridiculum ridiculo, ut divus Auguſtus, cum ei Galli torquem aureum centum pondo dediſſent, & Dolabella per jocum, tentans tamen joci ſui eventum, dixiſſet, *Imperator, torque me dona. Malo te*, inquit, *civica donare*. Mendacium quoque mendacio: ut Galba, dicente quodam, victoriato ſe uno in Sicilia quinque pedes longam murenam emiſſe; *Nihil*, inquit, *mirum: nam ibi tam longae naſcuntur, ut iis piſcatores pro reſtibus utantur*. Contraria eſt neganti confeſſionis ſimulatio, ſed ipſa quoque multum habet urbanitatis. Sic Afer, cum ageret contra libertum Claudii Caeſaris, & ex diverſo quidam conditionis ejuſdem, cujus erat litigator, exclamaſſet, *Praeterea tu ſemper in libertos Caeſaris dicis? Nec mehercule*, inquit, *quidquam proficio* Cui vicinum eſt, non negare, quod objicitur, cum & id palam falſum eſt, & inde materia bene reſpondendi datur: ut Catulus dicenti Philippo, *Quid latras? Furem video*, inquit. In ſe dicere, non

Alm. Voſſ. ſec. Locat. quod mihi non diſplicet, quid opus eſt me interdicere domo, cum ego non accedam. Proculejus vero ille ab Horatio II. od. 2. celebratus: & Caſſius Severus etiam Epod. 6. & ab Ovidio, ex Pont. epiſt. 8. ut cenſet Glandorpius, & Schottus de claris apud Senecam Rhetoribus, ubi plura de hoc Caſſio. an vero idem Proculejus, cujus Proculejanum illud vulgare narrat Rutil. Lupus. de figur. Sentent. p. 2. non deſinio. vide Torrent. ad Horatii d. l. ſed ex indulgentia, qua etiam ab Horatio celebratur erga fratres, non abſimilis videtur. obiit ille Proculejus poto gypſo Plin. XXXVI. 24. BURM.

Tentans tamen joci.] *Tentans cauſa joci.* Voſſ. ſec.

Torque me dona.] Joci cauſa pendet *ex re militari*. nam *equitibus externis & auxiliaribus, qui bene ſe geſſerant in bello, *torques aurei dabantur*, ut *Romanis argentei*. addebantur etiam *ſimplae annonae*, aut *duplae*. Inde *torquati ſimplares & duplares* apud Vegetium dicuntur. TURNEB.

Malo te civica, &c.] Jocus eſt ex eo, quod *civica corona* his dabatur, qui civem in praelio ſervaſſent. erat autem ex quernis frondibus aut ilignis. *Idem.* explicatur hic locus fuſius a Caſaub. ad Suet. Aug. 24. ALM.

Galba dicente quadam victoria eſſe uno.] Depravatum hunc locum quidam ſe correxiſſe putantes unius literae immutatione, nihil emendationis penitus attulerunt. In quibuſdam enim codicibus *aſſe* loco illius *eſſe* legitur, ſed ne una quidem menda ſic mihi videtur eſſe ſublata. Neque enim rectius *aſſe*, quam *eſſe*, legi contenderim. illi duo ablativi nonne penitus ſupervacui atque a ſenſu alieni videntur? Quanam igitur ratione corrigendus hic ſenſus? mihi quidem ſuper hoc diu ac ſaepe cogitanti recta tandem, ni fallor, lectio occurrit. Nam *quodam*, pro *quadam* ſcribendum, & pro *victoria* legendum *victoriato*. & in infinitivo *eſſe* primam ſyllabam puto expungendam, ut legatur vel refragantibus omnibus, quae ego quidem viderim, exemplaribus hoc modo. *Ut Galba dicente quodam, victoriato ſe uno in Sicilia* &c. *Victoriatus* autem, ut apud Plinium lib. XXXIII. cap. 3. legitur *nummus cum victoriae ſigno percuſſus*. REGIUS. *victoria aſſe uno.* Voſſ ſec.

Pro teſtibus cingantur.] *Reſtibus* puto ego eſſe legendum, non *teſtibus*, neque *veſtibus*. ut quidam, corrigere ſe credentes, depravarunt. *Reſtes* vero funes dicuntur craſſiores, quibus piſcatores praecipue uti conſueverunt. *utantur* praeterea magis, quam *cingantur*, legendum eſt. REGIUS. *cingantur.* MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Ven. Locat. Sich. Baſil. Ald. Gryph. Obrecht. *cingatur.* V. C. Alm.

Sic Afer cum ageret.] *Sic Afer egerat.* Locatel. Ald.

• *Conditionis ejuſdem civium.*] Correcte in quibuſdam legitur exemplaribus hoc modo. *Et ex diverſo quidam conditionis ejuſdem, cujus erat litigator.* REGIUS. *ejuſdem civium.* V. C. Alm.

Exclamaſſet.] *Exclamaſſe fertur.* MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Andr. Locat. Ald. Sich. Baſil.

Nec quicquam proficio.] Vel quia illi, contra quos dico, ſemper cauſam obtinent, ſemper abſolvuntur: vel quia non mutant malos mores. TURNEBUS.

Cum vitium eſt non negare.] Hoc quoque praeceptum ita eſt depravatum, ut integer ſenſus elici nullo modo poſſit, niſi corrigatur hoc modo, ut *cui* loco illius *cum*, & *vicinum*, *non *vitium*, legatur. REGIUS. *cum vitium eſt.* Locat. *cui vitium eſt.* Voſſ. ſec.

Catulus.] *Catullus.* Voſſ. ſec.

Furem video.] Hoc non videtur retorqueri in Philippum. nec enim veriſimile eſt, cum furem

 fuiſſe.

non eſt fere niſi ſcurrarum, & in oratore utique minime probabile. Quod fieri totidem modis, quot in alios, poteſt. Ideoque hoc, quamvis frequens ſit, tranſeo. Illud vero etiamſi ridiculum, indignum tamen eſt homine liberali, quod aut turpiter, aut impotenter dicitur: quod feciſſe quemdam ſcio, qui humiliori, libere adverſus ſe loquenti, *Colaphum*, inquit, *tibi ducam, & formulam ſcribam, quod caput durum habeas.*. Hic enim dubium eſt, utrum ridere audientes, an indignari debuerint. Supereſt genus decipiendi opinione, aut dicta aliter intelligendi, quae ſunt in omni hac materia vel venuſtiſſima. Inopinatum & à laceſſente poni ſolet: quale eſt, quod refert Cicero, *Quid huic abeſt, niſi res & virtus?* Aut illud Afri, *Homo in agendis cauſſis optime veſtitus.* Et in occurrendo, ut Cicero, audita falſa Vatinii

fuiſſe. debet igitur referri ad eum hominem, quem tum in cauſa forte defendebat Philippus. Vide *Cic. 2. de Orat. cap.* 54. TURNEB.

Etiam ſi ridiculum.] *Ridiculum eſt.* Locat. Ald. Vidov.

Homine liberali.] *Tolerabili.* MSS. Bodl. Alm. Voſſ. ſec. Andr. Ven. Locat. Ald. *ridiculum & indignum, tamen eſt hominis tolerabile.* Colin. ſecutus Aſcenſii ſententiam. ita *tolerabilis homo* Terent. Heaut. I. II. 34. ubi v. Guyet.

Impotenter.] *Potenter.* V. C. Alm.

Adverſus ſe loquenti.] *Adverſus eloquenti.* V. C. Alm.

Colaphum tibi ducam.] *Colaphum* legendum eſſe patet. *Colaphum* autem *ducere*, eſt pugno aliquem percutere. *Formulam* vero *ſcribere* eſt, quod nunc vulgo dicitur libellum mittere. REGIUS. *Colaphum ducere Fab.* dixit, quod Gellius appellat uno verbo *depalmare.* at *ſcribere formulam* eſt actionem intendere & formulam, in juſque vocare. dicitur etiam *dicam ſcribere.* TURNEB. Haec ratio loquendi alienior & inſolentior eſt. Sed ita loquutos fuiſſe vulgo, credibile eſt, praeſertim cum eodem ſenſu *ducere pugnum* legamus. Ulpian. l. 4. 4. ff. de injuriis: *Si cum ſervo pugnum ducere vellem, in proximo ſtantem percuſſerim.* HADRIAN. TURNEB. Adverſ. lib. XXVIII. c. 31. *colophum.* Voſſ. ſec. vide de hoc loquendi genere viros doctos ad Phaedr. V. 3. & Petron. 57. ſenſus autem eſt, ducam tibi colaphum, & quia caput durum habes, & ideo tu non ſentis, ſed ego manum prae duritia capitis inde laeſam refero, tibi litem intendam, quia *commitigare tibi caput* nequeo, ut loquitur Terent. Eun. V. 8. male expoſuiſſe mihi videtur Aſcenſius, qui *impotentiam* in eo conſtituiſſe putat, quia ex formula illa diſcere poſſet, quomodo cum potente loqui debeat, quod neſciret, quia caput durum & diſciplinae minime capax haberet. inepte. *impotentia* eſt, quod infirmiorem & humiliorem colaphis contundit, & tamquam ipſe injuriam, a duritie capitis laeſam manum referens, accepiſſet, dicam praeterea ſcripturum ſe minatur. haec vero optime illuſtrantur ex Terentii Adelph. Act. II. ſcen. 1. & 2. ubi Sannioni, referenti caput plus quam quingentis Colaphis tuber, lis praeterea intentatur. Quare impotentiam ipſi objicit his verbis, *regnumne hic poſſides Aeſchine* & reliqua. in quo autem lateat turpitudo, non video, niſi durum caput ambigue ſit dictum, ut *molle caput*, eſſet libidine nefaria contaminati: quamquam hoc modo impotentiae exemplum, non turpitudinis eſſe puto, cum addat *dubium eſſe, utrum ridere, an indignari debuerint auditores*, quod utrumque ob impotentiam & inſolentiam fieri ſolet, non aeque ob turpitudinem. BURM.

Tibi ſcribam.] *Scribo.* Locat. Ald. *ſcribebam.* V. C. Alm.

Decipiendi opinione.] Hi joci Graecis παρὰ προσδοκίαν vocantur. quibus Cicero admodum delectabatur, vide Manut. ad lib. VII. ad famil. 32. & Douz. ad Plaut. Pſeudol. II. 1. 6. & commentatores ad Phaedr. lib. V. fab. II. verſ. 10. Barth. XI. adv. 22. & forte hic legendum eſſet *decipiendi opinionem*, ſcilicet audientium, qui cum exſpectant verbum, quod ex praecedentibus jam animo praeceperunt, praeter opinionem aliud audiunt. BURMANNUS.

Quod refert.] *Fecit.* margo Baſil.

Quid huic abeſt.] Hoc item Cic. eſt 2. *de Orat. cap.* 70. Priora in laude & commendatione ponuntur, ſed exceptio, quae praeter opinionem additur, efficit inſignem vituperationem dicitur autem de pauperrimis & flagitioſiſſimis, quibus nihil magis deeſt, quam res & virtus. *Res* enim pro divitiis ſaepe dicitur, ut apud eundem Cic. hoc in joco, cap. 67. *homo fatuus poſt quam rem habere coepit, mortuus eſt.* TURNEB. *quid huic eſt.* Voſſ. ſec.

Optime veſtitus.] *Veſtitus* praeter expectationem eſt

tinii morte, cum Ovinium libertum ejus interrogaſſet, *Recte ne omnia?* dicenti, *Recte*; *Mortuus eſt?* inquit. Plurimus autem circa ſimulationem & diſſimulationem riſus eſt, quae ſunt vicina, & prope eadem; ſed *ſimulatio* eſt certam opinionem animi ſui imitantis: *diſſimulatio*, aliena parum ſe intelligere fingentis. Simulavit Afer, qui, cum in cauſſa ſubinde dicentibus, *Celſinam dicere*, cognoviſſet, quod erat potens femina: *Quis eſt*, inquit, *iſte?* Celſinam enim videri ſibi virum finxit. Diſſimulavit Cicero, cum Sex. Annalis teſtis reum laeſiſſet, & inſtaret identidem accuſator ei, *Dic M. Tulli, numquid potes de Sexto Annali?* Verſus tunc dicere coepit de libro Ennii annali ſexto,

Qui potis ingentis cauſſas evolvere belli.

Cui ſine dubio frequentiſſimam dat occaſionem ambiguitas, ut Caſſelio, qui

eſt dictum. dicendum enim erat, *optime exercitatus*, aut optime *verſatus*, aut optime *paratus*. Turneb.

Mortuus eſt.] Cic. *recte* illud referebat ad Vatinii mortem, quam ſibi utilem putabat: libertus contra ad Vatinii ſalutem. *Idem.*

Plurimus autem circa ſimulationem riſus eſt.] Duo hic verba incuria librariorum omiſſa reponenda videntur, hoc modo. *Plurimus autem circa ſimulationem & diſſimulationem riſus eſt.* ut ſatis indicant, quae ſequuntur. Regius. *& diſſimulationem* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Afer cum in cauſſa ſubinde dicentibus Celſinam dicere.] Aut *dicere* videtur expungendum, neque enim habet, quo referatur, aut certe *diceret* eſt legendum. Regius. *Afer qui cum* alii. ſed *qui* omittunt MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Sich. Par. Steph. Gryph. Colin. Vidov. deinde *dicentibus Celſinam dicere cognoviſſet, quae erat potens.* Ald. Vidov. *cum (in cauſſa ſubinde dicentibus Celſinam dicere) cognoviſſet quod erat.* Gryph. *cum in c. s. d. Celſinam dicere cognoviſſet (quae erat potens faemina) quis.* Voſſ. ſec. Baſil. *ſubinde dicentibus, Celſinam diceret, cognoviſſet, quae.* Colin. *ſubinde dicentibus, Celſinam dicere cognoviſſet, quae erat.* Vasc. Steph. Roig. *ſubinde dicentibus Celſinam, de re cognoviſſet, quae erat.* V. C. Alm. *ſubinde dicentibus, Celſinam dicere, cognoviſſet, quod erat.* Obrecht. corruptus certe locus; neque enim ſtribiliginem illam *cognoviſſet, quod erat potens*, Quinctiliano libenter tribuerem. forte ex veſtigiis codicis Almeloveniani legendum. *Qui, cum in cauſſa ſubinde dicentibus, de ea re* (vel *de re*) *Celſinam cognoviſſe, quae erat potens femina, quis eſt, inquit, iſte.* ut diverſae partis advocati Celſinam ut teſtem, a quae de ea re cognoviſſet, adduxerint: ita *cognoſcere de aliquo* ſaepe Cicero, pro certum eſſe, ſcire rem, dixit. in dicto autem Afri τὸ *iſte* contemtum indicat, quaſi vilis & humilis eſſet vir, ut millies ita poni ſolet. vide ad Petron. cap. IX. *ditem* ridicule tuetur Aſcens. quod, quia cognomen Plutonis eſt, maſculum eſſe ſimulare Afer poterat. Burm.

Sex. Annalis.] Hunc *Sex. Julium Annalem* dictum Glandorpius notat. dubito annon *Sex. Villius Annalis.* cognomen enim *Annalis* adhaeſit Villiis, a L. Villio Treb. pl. qui legem annalem de magiſtratibus tulit, ut auctor eſt Livius lib. XL. 43. & ita *L. Villius. L. F. Pomt. Annalis ſcribendo adfuit auctoritati perſcriptae*, apud Caelium Epiſt. ad Ciceron. lib. VIII. Ep. 8. qui forte eſt L. Villius Annalis, qui Praetor fuit a. 607. & a Triumviris proſcriptus, & prodente ipſo filio occiſus: Val. Max. IX. cap. XI. ex. 6. ubi etiam quidam codices *Tullium*, vel *Julium* exhibent, ſed recte emendavit Pighius in annalibus, & ad Valer. d. l. & forte hic eſt *Sex Villius, Milonis familiaris*, cujus Cicero meminit lib. II. Ep. 6. ubi alii *Sex Julium*, alii *Servilium*, habent. *Annalis* ſine alio nomine meminit & lib. III. ad Q. Fr. Ep. I. Burmannus.

Inquit potes.] *Nunquid*, ut in quibuſdam exemplaribus ſcriptum eſt, legatur. Regius. *inquit.* Locat.

De libro Ennii Annali ſexto.] *Annali* omittit Steph. *annalis.* V. C. Alm. Francius mallet etiam *e libro.*

Ingentis cauſſas.] *Oras* ſcriptum fuiſſe apud Ennium, non *cauſſas*, docent omnia exemplaria Virgilii (lib. IX. 528.) quem cum Ennio committit Macrobius lib. VI. I. vide Merulam ad Enn. p. 384. & Columm. p. 64.

Caſſelio.] Legendum ex V. C. *Caecilio*; is eſt Sextus Caecilius Juriſconſultus, de quo Gellius lib. 20. c. I. Colomes. *Caſcelio* legebat Scipio Gent. lib. I. Parerg. c. 38. de quo vide Menag. Amaen.

qui conſultori dicenti, *Navem dividere volo: Perdes*, inquit. Sed averti intellectus etiam aliter ſolet, cum ab aſperioribus ad leniora deflectitur: ut qui interrogatus, quid ſentiret de eo, qui in adulterio deprehenſus eſſet, *Tardum fuiſſe* reſpondit. Ei confine eſt, quod dicitur per ſuſpicionem: quale illud apud Ciceronem, querenti, quod uxor ſua è fico ſe ſuſpendiſſet: *Rogo, des mihi ſurculum ex illa arbore, ut inſeram.* Intelligitur enim, quod non dicitur. Et hercle omnis ſalſe dicendi ratio in eo eſt, ut aliter, quam eſt, rectum verumque dicatur. Quod fit totum fingendis aut noſtris aut alienis perſuaſionibus, aut dicendo, quod fieri non poteſt. Aliena finxit Juba, qui querenti, quod ab equo ſuo eſſet aſperſus, *Quid tu*, inquit, *me Hippocentaurum putas?*

Jur. c. VIII. & Bertrand. vit. Juriſper. p. 253. *Caſſio Caelio.* MSS. Bod. Voſſ. ſec. Andr. *C. Caelio.* marg. Sich. & Baſil. *Caſtellio.* V. C. Alm.

Conſultatori.] *Conſultori*, legendum eſt. REGIUS.

Navem dividere volo: Perdes, inquit.] Nullum ego hic ſalem, nullam ambiguitatem video. Legit MS. Pal. *Navem dividere volo: pedes, inquit.* *Navis* quid ſit, notum ex Juliae apud Macrobium libr. II. cap V. dicto: *Numquam enim niſi navi plena tollo vectorem.* Jam *dividere* aptum ad hanc rem verbum. *Pedes* vero quid hic agat, norunt, qui Phyſica labris primoribus, vel Ciceronis Epiſtolas attigerunt. ſufficiat locus Martialis lib. IX. 71.

Cum futuis, Polycarme, ſoles in fine cacare.

Gebhard. III. crep. I. Macrobius Theodoſius Saturnal. lib. 2. c. 6. *Mercatori, quemadmodum cum ſocio navim divideret interroganti, reſpondiſſe traditur Caecilius: Navim ſi dividis, nec tu, nec ſocius habebitis.* Ambiguitas eſt in voce *navis*, quae ab interrogante pro navis onere ſumitur, a reſpondente non item. alias *navis* inter obſcaena. Julia apud Macrob. *numquam niſi plena navi tollo vectorem.* aptum etiam ad hanc rem verbum dividere. Plaut. Aulul. II. IV. 4. *me tu quidem non divides.* COLOMES. v. Menag. Amaen. jur. c. 8. nihil hic etiam turpe latere puto, & *perdes* legendum: aliter atque olim ad Petron. c. XLVIII. ubi vitio memoriae hoc Varroni dictum tribuimus. de *dividere* obſcaene uſurpato vide ad Petron. c. XI. BURM.

Perdes, inquit.] Sic apud Macrob. lib. 2. ſcribitur, *ſi navem dividis, nec tu nec ſocius habebitis.* conſultor intelligebat de dividenda navis aeſtimatione, Caſſelius de dividendo navis corpore. Quod Labeonem, qui Antiocho bellum ſuperaverat, feciſſe, auctor eſt Valer. Maxim. lib. 7. de dictis. qui icto foedere cum dimidiam navium partem habere debuiſſet, dimidias omnes ſecuit, ut tota eum claſſe privaret. TURNEB. *Pedes.* Sich.

Ad leniora.] *Leviora.* Ald. Baſil.

Deflectitur.] *Inde flectitur.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil.

Deprehenſus.] Proprium in hac re verbum eſſe docet Ramirez de Prado ad Mart. I. 35. ALM.

Tardum fuiſſe reſpondit.] Alter exiſtimabat illum judicaturum ac reſponſurum, gravi poena adulterum eſſe afficiendum, aliorſum tamen intellectum avertit, *tardum* enim eſſe dixit, qui non fugiſſet antequam deprehenderetur. Et hoc Cic. 2. de Orat. ſicut & hoc, quod mox ſequitur. TURNEB nullus mihi lepor in hoc dicto eſſe videtur, ſi tantum *tardum*, qui non fugiſſet, intelligamus; ſed tardum fuiſſe, id eſt, qui non excitatus & ardens in venerem, nec, ut Ovidius ait, totis incubuit remis, & admiſſo equo calcar ſubdens tarde ad metam voluptatis robuſtae properavit, at frigidus & lenta mora effecit, ut deprehenderetur, antequam omnia eſſent facta; ut ita apud Petron. c. XI. Aſcyltos Encolpium deprehendit. & ita ambiguitas eſt in dicto, ut ſimul tardum ad venerem, & frigidum intelligat, & tardum ad fugam: & miror Strebaeum ad Cicer. II. de Or. c. 68. hunc ſenſum, quem quibuſdam in mentem veniſſe notat, repudiaſſe. certe ita *tardum* Donatus explicat ad Ter. Eun. V. ſc. ult. Plaut. Caſin. V. II. 10. *tardus eſſe ilico coepi.* Columel. X. 109.

Excitat ut veneri tardos eruca maritos.

vide Barth. III. adverſ. 4. altero autem ſenſu, de tardo ad fugam, utitur Val. Flac. III. 547.

Ille animos, tarduſque fugae, longumque reſiſtens,
Sollicitat. BURM.

Et confine eſt.] Loco & copulae, *ei* dativus mihi videtur reponendus. REGIUS. & Voſſ. ſec.

Apud Ciceronem.] Lib. II. de orat. 69. ubi legitur *amabo te, da mihi ex iſta arbore, quos ſeram, ſurculos.*

E ficu ſe ſuſpendiſſe.] *Seſe.* V. C. Alm. *de ficu.* Cicero.

Intelligitur enim.] Nam intelligitur odium uxoris. optat igitur maritus *ſurculum*, ut inde ſe in poſteram uxor ſuſpendat. TURNEB.

Ab equo ſuo aſperſus.] Sic quidem recte legitur: corrupte

putas? Sua C. Caſſius, qui militi ſine gladio decurrenti, *Heus, commilito, pugno bene uteris*, inquit. Et Galba de piſcibus, qui cum pridie ex parte adeſi, & verſati poſtero die appoſiti eſſent, *Feſtinemus, alii ſubcoenant*, inquit. Tertium illud Ciceronis (ut dixi) adverſus Curium. fieri enim certe non poterat, ut, cum declamaret, natus non eſſet. Eſt & illa ex ironia fictio, qua uſus eſt C. Caeſar. Nam cum teſtis diceret, à reo femina ſua ferro petita, & eſſet facilis reprehenſio, cur illam potiſſimum partem corporis vulnerare voluiſſet: *Quid enim faceret*, inquit, *cum tu galeam & loricam haberes*? Vel optima eſt ſimulatio contra ſimulantem: qualis illa Domitii Afri fuit: Vetus habebat teſtamentum, & unus ex amicis recentioribus, ſperans aliquid ex mutatione tabularum, falſam tabulam intulerat, conſulens eum, an primipilaris ei teſtamento ſuaderet ordinare ſuprema

corrupte autem *ſputo*, ut quidam depravarunt. neque enim ſputum dicto, quod ſubjicitur, congruit. quo Juba innuit, quendam de ſe injuſte queri, quamvis ab equo ſuo ſit aſperſus, cum hippocentaurus non ſit. Regius. *ab eo qui ſuos aſperſus*. V. C. Alm. *ab equo ſputo*. Voſſ. ſec.

Hippocentaurum.] Fingunt poëtae, *Hippocentauros* monſtra fuiſſe in Theſſalia, quorum pars ſuperior eſſet humana, inferior equina. ſignificavit igitur Juba, in ſua non eſſe poteſtate prohibere, ne equus aſpergeret, neque id ſibi vitio vertendum eſſe. non enim erat unum corpus *equi* & *Jubae*, quemadmodum eſt unum corpus *Hippocentauri*. Turneb. *Hippocentaurum puta*. Voſſ. ſec.

Sua C. Caſſius.] *Sic C. Caſſius*. Ald. Baſil.

Decurrenti.] Emendate *diſcurrenti* mihi legi videtur. Regius. *decurrenti*. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Vidov. Obr. & recte puto, unde *decurſiones* militares.

Pugno bene uteris.] Finxit ſibi eſſe perſuaſum, militem, qui currebat, ad pugnam ire: cumque gladio careret, eum pugno uſurum. Turneb.

Adeſi.] Et hic admonuit Badius, legendum *adeſi*, vel *adeſi*, ab *adedo*, non *aduſti*. id quod oſtendit, quod ſequitur, *alii ſubcoenant*. nam pars altera piſcium comeſa erat, ſed iidem facete verſati erant. Philand. *aduſti*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Vidov.

Appoſiti.] *Poſitus*. V. C. Alm.

Subcoenant.] Id eſt, ſub triclinio averſum & verſatam partem piſcium edunt. male *ſubcomedunt* in Menagianis adduci notatum eſt in tomo IV. p. 156.

Tertium.] Id eſt, tertii generis, non tertium dictum: nam quartum eſt numero. Gallaeus.

Illud Ciceronis.] *Illud Cicero ut dixi adverſus Curbum*. V. C. Alm. *adverſus Curtium*. Voſſ. ſec.

Ut cum declamaret natus.] *Ut declamaret & natus non eſſet*. Voſſ. ſec. Obr.

Teſtis diceret.] *Teſtes dicerent*. Baſil.

Facilius.] *Facilis* legendum eſſe, nemo non videt. Regius. *facilis reprehenſio*, aut quod reus *teſtem* interficere noluiſſet, aut quod ex illa parte ſignificari poſſet *teſtis libido*. Turneb.

Reſponſio.] *Reprehenſio*. Voſſ. ſec. Aldus & omnes fere.

Optima eſt ſimulatio contra ſimulationem, &c.] Eſt hic locus ſubobſcurus, ſed poteſt *primipilaris teſtamentum* bifariam accipi: vel pro eo teſtamento, quo miles, haerede primipilari inſtituto, commilitionibus partem bonorum legavit. vel pro teſtamento, quo primipilaris Imperatorem ſcripſit haeredem, amicis legata dedit. utrovis modo accipias, clara mens hujus captatoris. Casaub. ad Suet. Calig. c. 38. *ſimulatio contra ſimulantem*. MSS. Alm. Voſſ. ſec. Andr. Locat. Par. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

Vetus habebat teſtam.] Plinius Caecilius *in epiſtolis lib.* 8.18. *ad Rufinum*, ait Domitium Afrum teſtamentum improbaſſe, quod decimo octavo ante anno feciſſet, in quo Lucanum & Tullum Domitios fratres haeredes ſcripſerat & adoptarat. De hoc teſtamento loqui videtur Fabius. Turneb.

Falſam tabulam.] *Fabulam*. Voſſ. ſec. Locat. *fabulam intulerat*. Obrecht.

An primipilaris ei teſtator.] Quid ſibi velit *teſtator* hoc loco, non liquet mihi. certe nihil ſenſui confert. Quare non *teſtator*, ſed *teſtamento*, mihi legendum videtur. Regius. *ei teſtator*. Voſſ. ſec. Locat. *an primipilaris ei inteſtator ſuaderet*. V. C. Alm. *an primipilari ſeni teſtato ſuaderet*. Obrecht. locus corruptiſſimus, & in quo ego nullum ſenſum video. forte ſcripſit, *an, ni primipilaris ei teſtamento ſua daret, ordinaret ſuprema judicia*. Et ita ſpeciem fingo, fuiſſe huic captatori primipilarem quemdam cognatum, ad quem, ſi inteſta-

tus

ma judicia, *Noli*, inquit, *facere : offendis illum.* Jucundiſſima ſunt autem ex his omnibus lenia, & (ut ſic dixerim) boni ſtomachi ; ut Afer ingrato litigatori, conſpectum ejus vitanti in foro, per nomenclatorem miſſum ad eum, *Amas me*, inquit, *quod te non vidi ?* Et diſpenſatori, qui cum ad reliqua non reſponderet, dicebat ſubinde: *Non comedi panem, & aquam bibo. Paſce, & redde quod debes.* Quae

Ὑπαγωγὰς

tus diſcederet, bona pervenirent, ſed nunc conſulebat Domitium Afrum, an, niſi primipilaris ſe quoque haeredem faceret, ipſe teſtamentum conderet, non addens in cujus emolumentum, ſed hoc divinandum Afro relinquebat, ut ille ſpem conciperet ſe haeredem ſcriptum iri ab hoc amico recenti, ſi vicem illi redderet, & novas tabulas faceret, quibus illum haeredem relinqueret. BURM.

Primipilaris.] *Primipilus* apud Romanos dicitur, qui in prima cohorte legionis quadringentis praeeſt militibus, diciturque *legionis caput.* TURNEBUS.

Noli, inquit, facere.] Alia ſimulatione Domitius captatorem eluſit. illi enim ſuaſit, ne teſtamentum faceret, cum id alter non rogaſſet. detexit igitur hominis fucos & captationem. *Idem.*

Et ex his omnibus levia.] *Et* copula videtur expungenda, ac *lenia*, non *levia*, legendum. REGIUS. *levia.* Locat.

Boni ſtomachi.] Id eſt *boni ſtomachi*, quod eſt leve, gratum, & ſuave : *mali ſtomachi*, quod eſt acerbum, aſperum, ingratum. Metaphora eſt ducta ab iis, quae in ventriculo & ſtomacho concoquuntur. Et hoc Cic. 2. *de Orat.* TURNEB.

Ut aperiam de ingrato litigatori.] Corrupto huic loco ſic mihi emendatio afferri poſſe videtur, ut *Aperiam* verbum, ac *de* praepoſitio expungantur, & *Afer* eorum loco reponatur, ut legatur, *ut Afer ingrato litigatori.* Domitii namque Afri dictis hoc quoque perquam ſimile videtur. REGIUS. *aperiam de ingrato.* Locat. *aperiam demigrato.* V. C. Alm. *ut Afer..... e ingrato.* Voſſ. ſec.

Per nomenclatorem.] *Per nomen & latorem.* Voſſ. ſec.

Amas me.] Exprobravit illi *ingratitudinem*, quod bene meriti conſpectum fugeret, ne gratias agere cogeretur. TURNEB. *Amare* hic in joco Domitii Afri novitate jucunda & amoena uſurpatur. Nam cum is, quem defenderat, ejus conſpectum vitaſſet, ubi poſtea ipſum convenit, *Amas*, inquit, *me, quod te non vidi:* Id eſt, gratum mihi feciſti, Adverſar. libr. XX. cap. 27. *Idem.* recte Turnebus explicat, eo ipſo mihi gratias refers, quod non cogar hominem tam ingratum videre. ita Terentius ſaepe utitur verbo *amare.* Eun. I. II. 106. *merito te amo*, id eſt gratiam habeo. III. 2. 3. *ecquid nos amas de fidicina iſta.* Plaut. poen. I. II. 42. *ergo amo te.* BURM.

Cum reliqua non reſponderet.] *Ad* praepoſitio mihi adſcribenda videtur, ut *ad reliqua* legatur. REGIUS. Legit Eraſmus, *cum ad reliqua :* quae lectio verior eſſe videtur. *reliqua* enim dicuntur quando non tantum eſt expenſum, quantum acceptum: unde *reliquatores* TURNEB. *cum aliqua non reſp.* Voſſ. ſec. Salmaſius ad Spartian. Hadr. cap. 7. quem Obrechtus ſequitur, & ut Locat. jam edidit. *Cum reliqua non reſponderent*, vel *reſponderet.* ſed egregie refutavit ejus ſententiam Gronov. lib. II. obſerv. c. 4.

Paſce & redde quod debes.] Frigidiora haec ſunt hyeme Gallicana, niſi aliter conſtituas ex MS. Pal. hoc modo: *Paſſer redde quod debes.* Servorum enim potare aquam. Unde Ovidius:

Ne tibi perpetuo ſerva bibatur aqua.

ſicut & avium, canum. Martialis:

Et bibis abjecto cum cane pronus aquam.

Erit ergo *Paſſer* convitium in hominem tenuis victus, & aquae potorem. Hinc *paſſerinum prandium* Pomponio dictum, pro tenui notat Hadrian. Turnebus, Adverſar. lib. 29. cap. 23.

Et te objectes fruſtatim paſſerinum prandium.

Tali ratione Theocritus tenui victu & aquae potu ſe delectantem Cicadae comparat:

Πσάκας σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ.

Aqua enim viliſſima, quia ejus copia ubique obvia. Horat. libr. I. Sat. V.

——— *Venit viliſſima rerum Hic aqua.*

Ovid. VI. Met.

——— *Uſus communis aquarum eſt,*
Nec ſolem proprium natura, nec aëra fecit,
Nec tenues undas ———.

Hinc interpretor apud Varronem *prandium caninum*, pro viliſſimo. Nam illis aqua intrito furfuraceo pane vita: *Non vides*, inquit, *apud Mneſtheum ſcribi, tria genera eſſe vini: Nigrum, album, medium, quod vocant, κίῤῥον, id eſt, gilvum: Et novum, vetus, medium, & efficere nigrum virus, album urinam, medium πέψιν: novum refrigerare, vetus calfacere; medium vero eſſe prandium caninum.* GEBH. lib. III. cap. I. *Paſſer & redde.* V. C. Alm. *Paſſer redde.* Voſſ. ſec. Andr. ita quoque Salmaſius; ſed facilius hoc in Gebhardo, quam in Salmaſio ferendum judicat Gronovius, quia dicto loco *paſcere* idem, quod convivium dare vel lautius epulari, ſignificaret. vide & de verbo *paſcere* ad Petron. cap. LVII. Obrechtus

Ὑπαγωγὰς vocant. Eſt gratus jocus, qui minus exprobrat, quam poteſt: ut idem dicenti candidato, *Semper domum tuam colui:* cum poſſet palam negare, *Credo,* inquit, *& verum eſt.* Interim de ſe dicere ridiculum eſt: & quod in alium, ſi abſentem diceret, urbanum non eſſet, quoniam ipſi palam exprobratur, movet riſum: quale Auguſti eſt, cum ab eo miles neſcio quid improbe peteret, veniret contra Martianus, quem ſuſpicabatur & ipſum aliquid injuſte rogaturum: *Non magis,* inquit, *faciam, commilito, quae petis, quam quod Martianus à me petiturus eſt.* Adjuvant urbanitatem & verſus commode poſiti, ſeu toti, ut ſunt: quod adeo facile eſt, ut Ovidius ex tetraſticho Macri carmine librum in malos poëtas compoſuerit, quod ſit gratius, ſi qua etiam ambiguitate conditur: ut Cicero in Accium, hominem callidum & verſutum, cum is in quadam cauſſa ſuſpectus eſſet, *Niſi qua Ulyſſes rate evaſit Laërtius.* ſeu verbis ex parte mutatis, ut in eum, qui,

rechtius edidit *paſcere & redde*, quod etiam conjecerat Francius. ſed eo omnis lepos dicti perit, quem recte explicuit Gronovius.

Ὑπαγωγὰς vocant.] Quod, qui iis utitur, quodammodo *ſubigit* eum, quem ridet. TURNEB. *quae ὑπόθετα vocant.* Obrecht. *quae* ΥΠΟΤΟΠΘΟC. *vocantem.* V. C. Alm. *ὑπὸ τὸ ἦθος.* Voſſ. ſec. utinam Obrechti commentarii lucem vidiſſent, quibus rationem emendationis ſuae reddidiſſet. Sed nos ſervamus vulgatam lectionem, cum *ὑπαγωγὰς* recte ſe habere putemus, qua voce *deceptiones* notatur. ita in antiquis Gloſſis *ὑπαγωγὴ captio* vertitur. & apud Polluc. lib. IV. Sect. 50. inter voces, quae notant fraudes, dolos, *ὑπαγωγὴ* recenſetur. & Suidas *ὑπαγωγαὶ, ἀπάται.* & ita *ὑπάγω* pro decipere, inducere in fraudem. Eurip. Andr. 428.

> Προὔτεινα παιδὸς θάνατον, ᾧ σ' ὑπήγαγον
> Ἐς χεῖρας ἐλθεῖν τὰς ἐμὰς ἐπὶ σφαγήν.
> *Propoſui filii mortem, qua te inducerem,*
> *Ut venires in meas manus ad necem.*

idem alio paullum ſenſu utitur ibid. verſ. 906.

> Τοῦτ' αὐτὸ καὶ νοσοῦμεν, εὖ μ' ὑπηγάγου.
> *Hac ipſa re languemus, recte ſermoni meo ſubſervis.* BURM.

Et gratus locus.] *L* mutata in *i*, *& gratus jocus* legendum. REGIUS. *Eſt gratus jocus.* V. C. Alm. Ald. Steph. & omnes fere. *locus.* Voſſ. ſec. Locat.

Si abſentem diceret.] *Si in abſentem.* Francius. *diceretur.* Obrecht.

Urbanum non eſſet.] *Non erat.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Neſcio quid.] *Neſcio quis* malebat Francius, ſed rectius *neſcio quid*, mea ſententia.

Martianus.] Memoratur *Granius Martianus* Senator ſub Tiberio apud Tacit. annal. lib. VI. cap. 38. Sed illum ſenem fuiſſe oportuit, quia hic Auguſtus militem *commilitonis* titulo ornat, quod eum feciſſe poſt bella civilia negat Suetonius, cap. 25. niſi hic in communi ſermone praeter ſolitum blandum Auguſtum dicamus, cum Suetonius abſtinuiſſe hoc vocabulo in concionibus & edictis ſcribat. BURM.

Tot ut ſunt.] *Toti* legendum eſſe facile ex ipſo percipitur ſenſu. REGIUS. *tot.* V. C. Alm. Locat. *ſeu tot ſunt.* Voſſ. ſec.

Quod adeo facile eſt.] *Quod ad eos.* V. C. Alm.

Ovidius ex tetraſticho.] Gyrald. dialogo IV. Poëtarum. *Periit Ovidii liber, quem in malos Poëtas ediderat, ut ex Fabio colligimus, etſi noſter amicus grammaticus conſtanter hoc pernegat, verbaque Fabii transferat ad illud Priapeiorum Epigramma,*

> *Quid fruſtra quereris, colone, mecum.*

Quod factum putat contra Macri Poëtae tetraſtichon parum lepidum. COLOMES. Fuiſſe videtur hic liber Ovidii ex centonibus Macri compoſitus, quo luſu Auſonius, & poſtea alii laſciverunt.

Compoſuit.] *Ut* conjunctio cum ſubjunctivum expoſcit, *compoſuerit* eſt legendum. REGIUS.

In Accium.] In *Marcium.* MSS. Palat. *Martium.* Voſſ. ſec. & GEBH. II. crep. 18. *in Arrium.* Par. Baſil. forte verſus ille, ex Accii aliqua tragoedia, ut legi poſſet *Cicero ex Accio in hominem callidum.* Niſi ſit in *Arrium* illum, quem ridet Catullus car. LXXXV. ubi quidam codices *Arctius.* ſed haec incerta. BURM.

Hominem callidum.] *Noe calidum.* V. C. Alm. *f. nomine.*

Niſi qua Ulyſſes, &c.] Verſus hic eſt ex aliqua tragoedia. Senſus eſſet, *Ulyſſem dolis Cyclope excaecato & nave conſcenſa periculum evaſiſſe: eundem ſua calliditate evaſiſſe Charybdim & Scyllam.* ſic etiam elapſum eſſe Accium dolis. TURNEB.

Intervaſit Lentius.] Emendate in quibuſdam codicibus legitur *rate evaſit Laërtius.* REGIUS. *intervaſit Laertius.* V. C. Alm. *arte evaſit* alii.

qui, cum antea ſtultiſſimus eſſet habitus, poſt acceptam hereditatem primus ſententiam rogabatur, *Cujus hereditas eſt, quam vocant ſapientiam:* pro illo, *facultas eſt.* Seu ficti novis verſibus, ſimiles, quod παρῳδία dicitur, & proverbia opportune aptata: ut de homine in aquam

Cujus haereditas eſſet quam.] *Eſt*, non *eſſet*, facile expoſitio, quae ſequitur, oſtendit, *pro illo facultas eſt.* Exponit autem Fabius, quo modo verba ſint ex parte mutata, verſus namque, ut conjectare poſſum, neque enim non ignoro unde ſit ſumptum, ſic erat ſcriptus,

Cujus facilitas eſt, quam vocant ſapientiam.

pro illo autem *facilitas*, ſubjicitur *haereditas.* Regius. Verſus eſt alicujus tragici, *Cujus facultas, quam vocant ſapientiam:* quem Cicero immutavit, quia ſtultus ille partis divitiis jam ſapiens habebatur, quaſi divitiae parerent ſapientiam. Turneb. *cujus facultas eſſet.* Voſſ. ſec.

Pro illo facultas eſt.] *Facilitas.* V. C. Alm. marg. Vidov.

Fictis notis verſibus.] Vel *novis verſibus* legendum, quos ipſi ſcilicet pro tempore fingemus, quemadmodum auctore Dionyſio Halic. ipſi Iſocrati in orationibus plus quinquaginta exciderunt; nec defuerunt, qui aliquot apud Ciceronem obſervarunt. Et Livius Hiſtorias ſuas ab hemiſtichio Heroïco incepit, id quod ipſe Fabius obſervavit in nono. Vel totum illud *fictis notis verſibus*, tanquam ſuppoſititium a gloſſematario quopiam adſcriptum, eradendum, quia praeter notos verſus fingere nihil aliud eſt, quam quod ſupra dixit, eos ponere verbis ex parte mutatis. Deinde nullum adjicit exemplum, per quod huic membro locus eſſe poſſit; tamen, quod ſequitur de proverbio, aptiſſime cohaeret cum eo, quod proxime praeceſſit, *cujus haereditas eſt, quam jam vocant ſapientiam.* Mosellan. ſcribe *novis verſibus.* Cicero enim dicit, verſum facete interponi vel ut eſt, vel paullulum immutatum, vel aliquam partem verſus. Addit & Quinctil. poſſe a nobis fingi *novos*, id eſt, aſſumptos. obiter emendabis Cicer. de Orat. II. 64. de verſibus interpoſitis cum paſſim in codicibus omnibus legatur *Si tacete.* ſcribe *St.* eſt enim apud Terentium in Phorm. *St.* index ſilentii. Eum locum Ciceronis, a nobis animadverſum, poſtea emendavit Badius. Philand. meus recte & vere, *ſeu fictis notis verſibus ſimiles, quod παρῳδία dicitur.* hoc ſi quis forte non ſatis intelligit, conſulat Athenaeum. Muret. lib. xix. Var. Lect. 6. *ſeu fictis notis verſibus.* Locat. Ald. Sich. Colin. Vidov. *ſeu ficti notis verſibus ſimiles, quod.* Andr. *ſeu ficti votis verſibus ſimiles.* Voſſ. ſec. *ſeu fictis notis verſibus ſimileſque παρῳδία dicitur.* V. C. Alm. Mureti lectionem ſecutus Obrechtus. locus certe corruptus: deſiderari enim tertium genus jocorum ex verſibus *aliquam partem verſis*, ut Cicero ait, manifeſtum eſt. quare ex Mureti & Almel. codicibus legi poſſet, *ſeu ficti, & notis verſibus ſimiles, quod παρῳδία dicitur.* Sed tunc incommodum accidit, quod nullum ſubjiciatur exemplum, & praecedens *cujus haereditas* &c. vera ſit παρῳδία. Quare puto Quinctilianum haec ad duo genera redegiſſe, & *verſus paululum mutatos*, & *aliquam partem verſos*, pro iiſdem habuiſſe. ideo fortaſſe legendum continuato ſenſu, *cujus haereditas &c. pro illo facultas eſt, ceu fictis novis verſibus. Simileque eſt quod παρῳδία dicitur. Et proverbia.* ita tertium Ciceronis genus ſubjicit ſecundo a ſe poſito. Rogatus autem erat ſtultiſſimus ille his verbis, *cujus haereditas* &c. quaſi illi verſus ficti eſſent & novi in ejus honorem, cum revera eſſet παρῳδία. Burman.

Similes quod.] *Simile*, litera *s* eraſa, legatur. Senſus autem initium, non clauſula, videtur, ut perverſe in exemplaribus fere diſtinguatur. *eſt* autem verbum videtur adſcribendum, ut legatur, *ſimile eſt, quod paroemia dicitur.* Regius.

Παροιμία.] In hoc genus conjiciuntur & *proverbia* Cic. 2. de Orat. Turneb.

Et proverbia.] *Et verba.* Voſſ. ſec. marg. Baſil.

Ut homine in aquam lapſo.] *De* praepoſitio ad ſenſus integritatem adſcribenda videtur. ut legatur *de homine* &c. eſt autem hoc proverbium in Plano dictum ut Horatius lib. 1. Ep. xvi. 58.

Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure Planum, licet illi plurima manet
Lacryma; per ſanctum juratus dicat Oſirim
Credite, non ludo, crudeles tollite claudum,
Quaere peregrinum, vicinia rauca reclamat.

Regius. *ut homine in aquam.* Locat. *ut homine quam lapſo.* V. C. Alm. Colb. Locat. *ut homini nequam lapſo.* Voſſ. ſec. ſuſpecta illa *in aquam lapſo*, ſed legendum ex codice Francii, repetita ultima ſyllaba vocis *homine*, *ut homine nequam lapſo, &, ut allevaretur, rogavit*, (vel *rogante*,) *tollat te. nequam* eſt ille *planus* Horatii, qui ſe lapſum & crus fregiſſe ſimulabat, & tollentes ludibrio habebat, donec, cum bona fide crus fregiſſet, fidem non invenit, auxilium implorans. ut recte Eraſmus explicuit. pag. 618. neque enim fingi poteſt hos ludos praebuiſſe in aquam ſe ſaepius projiciendo, neque tunc vox *tollat* eſſet apta, ſed, *extrahat*, dicendum foret. nam, ut recte Lambinus ad Horatii locum, *tollere*, eſt curru, rheda tollere. & Vavaſſ. de vi & uſu quorund. verb. p. 65. & noſter variavit cum *allevare*, quod idem ſaepe notat quod *tollere*, ut lib. 1. cap. 11. *vidi multos, quorum ſupercilia*

Digitized by Google

aquam lapſo, &, ut allevaretur, roganti, *Tollat te, qui non novit.* Ex hiſtoria etiam ducere urbanitatem, eruditum: ut Cicero fecit, cum ei teſtem in judicio Verris roganti dixiſſet Hortenſius, *Non intelligo haec aenigmata. Atqui debes*, inquit, *cum Sphingem domi habeas.* Acceperat autem ille à Verre Sphingem aeneam magnae pecuniae. Subabſurda illa conſtant ſtultis ſimili imitatione, & quae, niſi fingantur, ſtulta ſunt: ut qui mirantibus, quod humile candelabrum emiſſet, *Pranſorium erit*, inquit. Sed illa ſimilia abſurdis ſunt acria, quae tamquam ſine ratione dicta feruntur, ut ſervus Dolabellae, cum interrogaretur, an dominus ejus auctionem propoſuiſſet, *Domum*, inquit, *vendidit.* Deprehenſi interim pudorem ſuum ridiculo aliquo explicant: ut qui teſtem, dicentem ſe à reo vulneratum, interrogaverat, an cicatrices haberet: cum ille ingentem in femore oſtendiſſet, *Latus*, inquit, *oportuit.* Contumeliis quoque uti belle datur: ut Hiſpo, objicienti

percilia ad ſingulos vocis conatus adlevarentur. v. Vall. Eleg. lib. v. cap. 81. Burm.

Docere urbanitatem.] Ne hic quidem locus mihi probatur, Fabium enim non *docere*, ſed *ducere*, ſcriptum reliquiſſe contenderim. elegantiſſimus namque erit ſenſus, ſi legatur. *Ex hiſtoria etiam ducere urbanitatem, eruditum.* Regius.

Tollat te, qui non novit.] Proverbium eſt, quod concinne uſurpamus, cum ſignificamus alicujus dolos nobis eſſe compertos, neque aballo nobis imponi poſſe. vid. Eraſm. Chiliad. Turneb. *qui non venit.* Voſſ. ſec.

Non intelligo.] Plutarch. vita Ciceron. p. 864. qui eburneam Sphingem fuiſſe dicit.

Atqui debes.] *Debet.* Voſſ. ſec.

Sphingem aeneam.] Ductus eſt jocus à fabula *Thebanae Sphingis*, quae aenigmata proponebat viatoribus & praetereuntibus. hoc in Plutarch. apophthegm. Turneb. *Spingem.* Voſſ. ſec.

Stultiſſimi imitatione.] *Stultiſſimi* nihil ſenſui congruit. *Stultis* autem *ſimili imitatione* fortaſſe legendum eſt. Regius. *ſtultiſſimi.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Pranſorium erit.] Humile candelabrum non ita diffundit lucem, itaque noctu pene eſt inutile. dixit igitur fore *pranſorium*, quum ipſo meridie lucerna non egeamus. Turneb.

Feruntur.] *Ferunt.* V. C. Alm.

Cum interrogaretur.] *Cum interrogaret.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Domum vendidit.] Sic acerbe notavit herum ſervus, ſignificans, *illum jam omnia bona vendidiſſe.* ſolent ſiquidem ultimae vacnundari aedes, quas aliquis incolat. Turneb.

Deprehenſi.] *Deprehenſae.* Obr. ſed curis ſecundis *deprehenſi* reſtituit.

Ridiculo aliquo.] *Ridicule alie quo explicant.* V. C. Alm.

Cicatrices,] *Cicatricem.* V. C. Alm.

Latus, inquit, opportunius.] Emendate in quibuſdam *oportuit* legitur, ut intelligatur *latus oportuit vulnerari.* Regius. Significavit *illum teſtem non eſſe dignum tantulo vulnere, ſed letali & mortifero:* vel quod latera, non femora, facilius concuti ſoleant: quare in lateribus potius erant oſtendendae cicatrices, quam in femoribus: quod cum ſuperiore dicto convenit. vel *ad pudorem* haec referenda. Turneb. *Opportunius.* MSS. Bodl. Voſſ. ſec. Ven. Locat. Vaſc. Obr. plurimae vero edit. in margine. *Opportunum.* V. C. Alm.

Iis quoque uti.] Quo referatur illud *iis* ingenue fateor me non percipere. forſitan vero pro *iis* legendum eſt *jurgiis* vel *conviciis.* Exempla quidem, quae ſubjiciuntur, convicia ſunt, ut *memiris*, & *domine.* Regius. *iis.* Locat. Ald. ſed aliae editiones *contumeliis*, niſi quod in marg. Baſil. *jurgiis* alibi legi, notatur.

Uti belle.] *Utile belle.* V. C. Alm. *is quoque utile belle.* Voſſ. ſec.

Hiſpo.] Nullus dubito quin fuerit hic Romanus Hiſpo, inter declamatores a Seneca memoratus, & cujus ingenium Tacitus deſcribit lib. 1. Ann. 74. fuit & Terentius Hiſpo, cujus meminit Cicero lib. XIII. fam. 65. qui forte fuit propinquus Terentiae Ciceronis. unde ad Att. XI. 10. *neceſſarium* ſuum vocat. Ejus etiam lib. XIV. Ep. 1. mentionem fieri veroſimile eſt, ubi Manutius hujus Hiſponis apud Fabium mentionem injicit. Burman.

Objicienti bis ardore.] Pro *ardore*, *acerba*, in quibuſdam legitur codicibus. Regius. *objicienti bis ardore.* Locat. *objicientibus arbore.* Pith. & MSS. Alm.

jicienti bis acerba crimina accuſatori, *Mentiris*, inquit. Et Fulvius propinquus Legato interroganti, an in tabulis, quas proferebat, chirographus eſſet: *Et verus*, inquit, *domine*. Has aut accepi ſpecies, aut inveni frequentiſſimas, ex quibus ridicula ducerentur: ſed repetam neceſſe eſt, infinitas eſſe, tam ſalſe dicendi, quam ſevere, quas praeſtat *perſona*, *locus*, *tempus*, *caſus* denique, qui eſt maxime varius. Itaque haec, ne omiſiſſe viderer, attigi: illa autem, quae de uſu ipſo & modo jocandi complexus ſum, adeo infirma, ſed plane neceſſaria. His adjicit Domitius Marſus, qui *de urbanitate* diligentiſſime ſcripſit, quaedam non ridicula, ſed cuilibet ſeveriſſimae orationi convenientia, eleganter dicta, & proprio quodam lepore jucunda: quae ſunt quidem *urbana*, ſed riſum tamen non habent. Neque enim ei *de riſu*, ſed *de urbanitate* eſt opus inſtitutum, quam propriam eſſe noſtrae civitatis ait: & ſero ſic intelligi coeptam, poſtquam *Urbis* appellationem, etiam ſi nomen proprium non adjiceretur, *Romam* tamen accipi ſit receptum. Eamque ſic finit, *Urbanitas eſt virtus quaedam in breve dictum coacta, & apta ad delectandos movendoſque homines in omnem affectum, maxime idonea ad reſiſtendum, vel laceſſendum, prout quaeque res ac perſona deſiderat.* Cui ſi brevitatis exceptionem detraxeris,

Voſſ. ſec. *objicienti eliſa tempore crimina.* Obr.

Mentiris.] *Mentis.* V. C. Alm. latet aliquid: nam, quid *belli* ſit in ruſtico illo convicio *mentiris*, non video.

Fulvius.] Forte fuit Fulvius Sparſus, de quo Seneca in declamationibus. vid. Schott. de Claris apud Senec. Rhetor.

An in tabulis.] Ex ambiguitate forſan riſum quaeſivit, cui locum dat Etymologia: ſiquidem Chirographus eſt ſcriptura cujuſvis manus, etiamſi uſus eſt pro ſcriptura, quam quis propriis digitis exaravit, quod genus Juriſconſulti *συγγραφὴν* dicunt. Auſonio certe Theodoſius Auguſtus ſcribens *αὐτόγραφον* vocat. MOSELL.

Et verus Domine.] Contumelia eſt in verbo *Domine*. vocem enim illam exiſtimabant Romani *tyrannicam*. quocirca Auguſtus vetuit ne *dominus* appellaretur: & Domitianus, cum ipſe tyrannus eſſet, ſe *dominum* & *deum* appellari juſſit. TURNEB. ſi in *domini* voce eſt contumelia, altera erit in *verus*, quaſi objiceret ipſi falſum, quo aliquando uſus eſſet. nam quod Moſellanus quaerit eam in vocis Chirographi Etymologia, puto falſum eſſe, & Syngraphum a Chirographo toto caelo diſtare notum eſt, & pluribus demonſtratum a Salmaſio de modo uſurarum cap. x. ubi & pag. 423. docet Chirographum tabulam dici, ut hic videtur. BURMANNUS.

Tam ſalſe dicendi.] *Infinitas eſſe dicendi quam ſevere.* Voſſ. ſec. omiſſis reliquis.

Adeo infirma.] R litera expuncta, *infima* mihi legendum videtur. REGIUS. *adeo infirmarem plane neceſſaria.* V. C. Alm.

His adjicit Domitius.] Praeter ſuperiora ridicula, quandam ponit Domitius Marſus *ſeriam urbanitatem*, quae venuſtas eſt quaedam & ſuavitas, qua oratio quoque gravis conditur: neque tamen uſque quaque adſtipulabitur Fab. Marſo. TURNEB. de Domitio Marſo pluribus agit diligentiſſimus Broukhuſius ad Tibul. lib. IV. Eleg. 15. ubi & fragmenta quaedam ejus collegit, inter quae miror nullam libri ejus de urbanitate mentionem fieri.

Eſſe noſtrae civitatis.] *Ait* verbum ut adſcribatur, ſenſus expoſcit. REGIUS. *ait* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat.

Poſtquam Urbis appellationem.] Quemadmodum *urbs* per antonomaſiam ſignificat *Romam*, ita quoque *urbanitas* proprie ſignificat *lepiditatem ſermonis urbis Romae*, non aliorum oppidorum, ut *Atticiſmus* elegantiam ſermonis Athenarum. TURNEBUS.

Eamque ſic finit.] *Eamque finit.* Voſſ. ſec.

Cui ſi brevitatis, &c.] Male adjecit definitioni *brevitatis exceptionem*, cum praeſertim urbanitas non ſolum in dicto brevi conſpiciatur, ſed interdum etiam in longa expoſitione. TURNEB. Francius malebat, *quae ſi &c. complexa ſit*, vel *qua complexus ſit.*

Nam.

detraxeris, omnes orationis virtutes complexa ſit. Nam ſic conſtat rebus & perſonis: quod in utriſque oporteat dicere, perfectae eloquentiae eſt. Cur autem *brevem* eam eſſe voluerit, neſcio quidem. At, quam in eodem libro dicat fuiſſe & in multis, narrandi urbanitatem paullo poſt ita finit, Catonis (ut ait) opinionem ſequutus, *Urbanus homo erit, cujus multa bene dicta reſponſaque erunt: & qui in ſermonibus, circulis, conviviis, item in concionibus, omni denique loco ridicule commodeque dicet.* Riſus erunt, quicumque haec faciet orator. Quas ſi recipimus finitiones, quidquid bene dicetur & *urbane*, *dicti* nomen accipiet. Ceterum illi, qui hoc propoſuerat, conſentanea fuit illa diviſio, ut dictorum urbanorum alia *ſeria*, alia *jocoſa*, alia *media* faceret. Nam eadem eſt omnium bene dictorum. Verum mihi etiam jocoſa quaedam videntur poſſe non ſatis urbane referri. Nam meo quidem judicio illa eſt ***urbanitas***, ***in qua nihil abſonum, nihil agreſte, nihil inconditum, nihil peregrinum, neque ſenſu, neque verbis, neque ore geſtuve poſſit deprehendi:*** ut non tam ſit in ſingulis dictis, quam in toto colore dicendi, qualis apud Graecos Atticiſmos ille redolens Athenarum proprium ſaporem. Ne tamen judicium Marſi, hominis eruditiſſimi, ſubtraham, ſeria partitur in tria genera, *honorificum,*

Nam ſicut iſta rebus & perſonis quod.] Corruptus hic ſenſus quanam ratione emendari poſſit, mihi ſane non occurrit. REGIUS. hic locus a nemine, quod ſciam, hactenus reſtitutus, utcunque poterit corrigi, ſi in hunc modum legatur. *nam ſic dicere, ut iſta rebus & perſonis conveniant, quod in utriſque oportet, perfectae eloquentiae eſt.* Aut, ſi propius ruinam lectionis imitari volueris, ſic ordina, *nam ſicut iſta rebus & perſonis conveniant, quod in utriſque oportet, dicere perfectae eloquentiae eſt.* MOSELL. *nam ſicut iſtis rebus & perſonis.* MS. Bodl. Andr. Locat. Ald. Sich. Vaſc. Steph. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. *nam ſicut iſta rebus & perſonis, quod in utriſque oporteat dicere perfecti eloquenti eſt.* V. C. Alm. *nam ſicut iſta rebus & perſonis, & quod in utriſque oporteat dicere perfectae eloquentiae eſt.* Voſſ. ſec. *nam ſic conſtat rebus & perſonis.* Lugd. Ox. Obr. marg. Steph. & Chevallonii. legerem, *nam ſi conſtat rebus & perſonis, quod in utriſque oporteat dicere, perfectae eloquentiae eſt.* ſi urbanitas his duabus partibus abſolvitur, quod in utriſque oportet ſtatuere, & in eloquentia & in urbanitate, eſt ea definitio perfectae eloquentiae, non tantum urbanitatis. BURM.

Et quod in ſermonibus.] *Et qui*, non *quod*, aperte legendum eſſe conſtat. REGIUS.

Riſus erunt quicumque.] *Erit* in quibuſdam legitur codicibus. ſed ne ſic quidem mendae tolluntur. Quo autem modo removeri poſſint, mihi non liquet, niſi forte *quaecumque* legantur. REGIUS. forte *viſus erit, quicumque haec faciet, orator.* eo ſenſu, ut ſecundum hanc urbanitatis definitionem quicumque ita ſe geſſerit, videri poterit orator. debent autem haec verba continuari cum praecedentibus, quemadmodum Obrechtus videtur cenſuiſſe, ut Cato, & Marſus eum ſecutus, dicat, qui in ſermonibus &c. commode dicet, viſus erit orator. vel ſi verba haec Fabii, & ejus de hac definitione judicium eſſe velimus, quod forte praeſtat, referenda ad principium periodi, *At cum in eodem libro dicat, &c. viſus erit, quicumque haec faciat, orator.* BURM.

Quaſi recipimus finitiones.] *Quas ſi* legendum, ita ſenſu exigente. REGIUS. Fabius Marſi definitionem, ut plura, quam oporteret, comprehendentem, reprehendit, aitque, *urbanitatem* poſitam eſſe in libero orationis lepore ac ſuavi colore: aut, ſi redigenda eſt ad brevitatem illam, ex genere ridiculorum eſſe, quae tamen ridicula non ſint. TURN.

Nam eadem eſt.] *Eſt eadem.* editio Obr.

Atticiſmos ille reddens.] Quamvis *reddens* fere legatur, & recte legi videatur, ego tamen non *reddens*, ſed *redolens*, legendum eſſe contenderim. *Atticiſmos* autem linguae Atticae proprietas elegantiaque dicitur. REGIUS. *reddens.* MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. infra lib. XII. cap. 10. *Saporem Atticum*, peregrino opponit. de *olere* & *redolere* vide infr. ad lib. VIII. cap. I.

Digitized by Google

riſicum, contumelioſum, medium. Et honorifici ponit exemplum Ciceronis quoque pro Ligario apud Caeſarem, *Qui nihil ſoles obliviſci, niſi injurias.* Et contumelioſi, quod Attico ſcripſit de Pompejo & Caeſare, *Habeo, quem fugiam; quem ſequar, non habeo.* Et medii, quod ἀποφθεγματικὸν vocat, & eſt, cum ita dixit, *Neque gravem mortem accidere forti viro poſſe, neque immaturam conſulari, neque miſeram ſapienti.* Quae omnia ſunt optime dicta: ſed cur proprie nomen *urbanitatis* accipiant, non video. Quod ſi non totus (ut mihi videtur) orationis color meretur, ſed etiam ſingulis dictis tribuendum eſt: illa potius *urbana* eſſe dixerim, quae ſunt generis ejuſdem, quae *ridicula* dicuntur, & tamen ridicula non ſunt: ut de Pollione Aſinio, ſeriis jociſque pariter accommodato, dictum eſt, *Eſſe eum omnium horarum.* Et de actore facile dicente ex tempore, *Ingenium eum in numerato habere.* Etiam Pompeji, quod refert Marſus, in Ciceronem, diffi-

Ciceronis quoque.] *Quoque* copula, ut otioſa, mihi videtur expungenda. REGIUS. *Ciceronis quod.* Voſſ. ſec. Obr.

Qui nihil ſoles obliviſci, &c.] Nihil honorificentius dici potuit. ſimul enim *memoriam ingeniumque Caeſaris* commendat, & *clementiam*, quae duae virtutes fuerunt in Caeſare praeſtantiſſimae, ut meminit Plin. lib. 7. TURNEB. eſt in Orat. pro Ligar. cap. 12.

Quod Attico ſcripſit.] *Scripſit* non habet Voſſ. ſec.

Habeo quem fugiam.] Vel ſignificat utrunque, *Caeſarem* & *Pompejum*, eſſe fugiendum, ut qui contenderent de ambitione principatus: vel ſignificat, fugiendum *Caeſarem*, ut patriae hoſtem, neque protinus ſequendum *Pompejum*, cujus partibus diffidebat. Cic. hoc utitur lib. *Epiſt. ad Atticum* 8. Ep. 7. TURN. meminit & Plutarch. in Apopth. & Macrob. lib. II. cap. 3. PHILAND.

Et eſt ita cum dixerit.] Depravatus eſt hic locus, qui ſic emendari poſſe videtur. ſi *ita cum* particulae poſtponatur, ac *dixit* legatur; hoc modo, *& eſt cum ita dixit.* REGIUS. *& eſt ita cum dixerit.* Locat. *& eſt ita cum dixit.* Ald. *& ita eſt cum dixerit.* Voſſ. ſec.

Neque gravem.] Cicer. IV. Catilin. 2. qui habet *neque turpis mors forti viro accidere poteſt.*

Non ſolum totus.] *Solum* non habent MSS. Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Obrecht.

Illa potius urbana eſſe.] *Illa potius urbe exerio dixerim.* V. C. Alm.

De Pollione Aſinio.] *Ut* adverbium mihi adſcribendum videtur, ſic enim nihil deerit, exemplis namque declarat Fabius, nonnulla eſſe urbana, quae tamen non ſint ridicula. REGIUS. *ut* non habent Voſſ. ſec. Locat. *Pollione Aſinio.* V. C. Alm.

Eſſe eum omnium horarum.] Sic appellatur, qui ſe his accommodat, quibuſcum agit, atque inter remiſſos eſt *facetus*, inter ſeveros *ſerius*, facilitate quadam naturae & proprietate. TURNEB. Sic Tiberius Auguſtus apud Suetonium cap. 42. duos profitetur ſe in familia habere omnium horarum homines, cum quibus jucundiſſime conſuetudinem habeat. Cujuſmodi autem debeat eſſe ſeriis jociſque accommodatus, feliciſſime tradit Noctium Atticarum ſcriptor, libr. 12. cap. 4. Et in eundem uſum multa comportavit Eraſmus, qui proverbium ex hoc dicterio fecit. MOSELLAN. ſic Cicer. de Orat. II. 67. Mummium *cuivis tempori hominem* eſſe dictum, a C. Publicio ſcribit.

Ingenium eum in numerato habere.] Hoc Auguſtus de Vinutio. vide Senec. in Declamat. alii tamen ſcribunt *Vincium.* PHILAND. Sic commendatur *extemporalis facultas.* ducta eſt *metaphora* à locupletibus viris, qui pecuniam habent praeſentem, numeratam, atque in promptu: ut actor ille ſemper ad manum habebat, quae dicenda erant ex tempore. TURNEB. Eleganter Senec. prooem. lib. IV. controv. de Q. Haterio nobili oratore, *Tanta*, inquit, *illi velocitas orationis, ut vitium fieret. itaque Divus Auguſtus optime dixit, Haterius noſter ſufflaminandus eſt.* Divus Hieronymus Epiſtola ad Pammachium Auguſti illud dictum de Ateio refert, quem etiam *ingenium in numerato habere* ajebat. Verum Hieronymi locum corruptum puto, & legendum *Haterius*, pro *Ateio.* Mendoſior vero Quinctilianus hic, nam & ibi, pro *de Actore, de Haterio* ſcribendum erat. TORRENTIUS. ad Horat. lib. III. od. 10. vide Schott. de Claris apud Senec. Rhet. in *Vinicio. & de doctore.* Steph. & de *arctore.* V. C. Alm.

Diffidentem ejus partibus.] *Ejus* non habet MSS. Alm.

Digitized by Google

diffidentem partibus, *Tranſi ad Caeſarem, me timebis.* Erat enim, ſi de re minore, aut alio animo, aut denique non ab ipſo dictum fuiſſet, quod poſſet inter ridicula numerari. Etiam illud, quod Cicero Cerelliae ſcripſit, reddens rationem, cur illa C. Caeſaris tempora tam patienter toleraret: *Haec aut animo Catonis ferenda ſunt, aut Ciceronis ſtomacho.* Stomachus enim ille habet aliquid joco ſimile. Haec, quae movebant, diſſimulanda mihi non fuerunt: in quibus ut erraverim, legentes tamen non decepi, indicata diverſa opinione, quam ſequi magis probantibus liberum eſt.

Alm. Voſſ. ſec. Locat. Ald. Baſil. Obrecht. & puto elegantius: *partes* enim ſaepe abſolutae dicebant Pompeji. Flor. IV. 2. *totus Senatus in partibus*, & alii paſſim. Burm.

Tranſi ad Caeſarem.] alludit dicterium hoc ad ſententiam veriſſimam, qua aliena nobis ſemper magis placere, quam noſtra, dicuntur, quam feliciter extulit, qui dixit,

Vicinumque pecus grandius uber habet.

uſque adeo noſtri poenitet. Atque hujus argumenti ſententiam Flaccus conſcripſit in lib. I. Satyr. I. Mosell. quia Cicero quotidie dicebat, ſe timere Caeſarem & ejus copias, Pompejus dixit, tranſi ad eum, tunc me timebis, qui ſemper hoſtes & adverſarios times.

Me timebis.] Ideo hoc dicit Pompejus, quia aſſidue Ciceronis ſcommatibus inceſſebatur. Vide Macrob. *lib.* 2. *Saturn.* Turneb

Aut denique jam ab ipſo.] *Jam* particulae loco negandi adverbium recte in aliis ſcriptum eſt quibuſdam exemplaribus, hoc modo, *aut denique non ab ipſo.* Regius.

Coreliae ſcripſit.] Nuſquam apud Ciceronem *Coreliam* legi. *Cereliae* meminit lib. Epiſt. 13. non itaque nos erraſſe putamus, qui cum Ald. *Cereliae* legimus. Sichard. *Coteliae.* Ven. Locat. Colon. *Corelliae.* MS. Bodl. *Coreliae.* Voiſ. ſec. *Cereliae.* Obrecht. editio. *Cerellia* & *Caerellia* & *Caerelia* apud Ciceronem lib. XII. XIII. & XIV. ad Atticum, ſcribitur. vide de ea Corrad. ad lib. XII. 51. *Cerellii* multi ſub imperatore Severo a Spart. cap. 13. memorantur. apud Gruter. pag. CCXLI. *Q. Cerellus Dux.* & *Cerellia* apud Reineſ. XIV. 33. qui plures ejus nominis in Indice habet. Burm.

Haec aut animo Catonis.] Significat, aut abrumpendam eſſe vitam, quo pacto *Cato Uticenſis*, ne in Caeſaris manus veniret, mortem ſibi conſcivit: aut concoquenda haec eſſe atque diſſimulanda. *Metaphora* eſt ducta *à ſtomacho*, qui cibos plerunque acerbos & ingratos concoquit. Turn.

Stomachus enim ille.] *Illic*, non *ille*, ut legatur, verus exigit ſenſus. Regius.

Non decepi.] *Non decipi indicata & diverſa.* V. C. Alm.

CAPUT IV.

De altercatione.

Altercationis praecepta poterant videri tunc inchoanda, cum omnia, V.
quae ad continuam orationem pertinent, peregiſſem: nam eſt uſus ejus ordine ultimus: ſed cum ſit poſita in ſola inventione, neque habere diſpoſitionem poſſit, nec elocutionis ornamenta magnopere deſideret, aut circa memoriam & pronuntiationem laboret: prius quam ſecundam quinque partium, hanc, quae tota ex prima pendet, tracta-

Rationem reddit quamobrem hoc loco *de altercatione* agat, quae eſt concertatio quaedam contentioſa more dialogi, quae fieri ſolet ab utriuſque partis patrono poſt perpetuam actionem. Fabius quoque *altercationes* ſcripſerat, quas in ſuas manus veniſſe ſcribit Rodolphus. Turneb.

Nam eſt uſus.] *Non eſt uſus.* V. C. Alm.

Neque habere diſpoſitionem poſſit.] *Neque abradi poſſit.* MSS. Bodl. Bal. Andr.

Deſideret.] *Reſideret.* V. C. Alm.

Priuſque ſecundam.] *Quam* loco *que* copulae, quis non videat eſſe legendum? Regius.

Ideo

tractaturus non alieno loco videor: quam ſcriptores ideo fortaſſe alii reliquerunt, quia ſatis ceteris praeceptis in hanc quoque videbatur eſſe proſpectum. Conſtat enim aut intentione, aut depulſione, de quibus ſatis traditum eſt, quia, quidquid in actione perpetua circa probationes utile eſt, id & in hac brevi atque conciſa proſit, neceſſe eſt. Neque alia dicuntur in altercatione, ſed aliter, aut interrogando, aut reſpondendo. Cujus rei fere omnis obſervatio in illo teſtium loco excuſſa nobis eſt. Tamen, quia latius hoc opus aggreſſi ſumus, neque perfectus orator ſine hac virtute dici poteſt, paullulum impendamus huic quoque peculiaris operae, quae quidem in quibuſdam cauſſis ad victoriam vel plurimum valet. Nam ut in qualitate generali, in qua rectene factum quid, an contra ſit, quaeritur, perpetua dominatur oratio, & quaeſtionem finitionis actionis plerumque ſatis explicat, & omnia pene, in quibus de facto conſtat, aut conjectura, artificiali ratione, colligitur: ita in iis cauſſis (quae ſunt frequentiſſimae) quae vel ſolis extra artem probationibus, vel mixtis continentur, aſperrima in hac parte dimicatio eſt, nec alibi dixeris magis mucrone pugnari. Nam & firmiſſima quaeque memoriae judicis inculcanda ſunt, & praeſtandum, quidquid in actione promiſimus, & refellenda mendacia. Nuſquam eſt denique, qui cognoſcit, intentior. Nec immerito quidam, quamquam in dicendo mediocres, hac tamen altercandi praeſtantia meruerunt nomen patronorum. At quidam litigatoribus ſuis illum modo

Ideo fortaſſe alii.] *Alii fortaſſe ideo.* Obrecht. editio.

Caeteris perceptis.] *Praeceptis.* V. C. Alm. Loc. Ald. Gryph. Steph. Sich. Baſil. Vidov. Colin. Obr.

In hac quoque.] *In hanc.* V. C. Alm. Locat. Ald. Par. Vaſc. Steph. Gryph. Baſil. Colin. Vidov. Obrecht.

Videbatur.] *Videbantur.* V. C. Alm.

Perfectum.] In quibuſdam exemplaribus legitur *perſpectum*; ſed mihi recte *proſpectum* legendum eſſe videtur, ut intelligamus eſſe *proviſum*: *Proſpicere* enim ſignificat *providere.* Regius. *perfectum.* Locat. Ald. Baſil. *profectum.* Gryph. *proſpectum.* Steph. Gryph. Colin. Obr. *perſpectum.* V. C. Alm.

De quibus ſatis.] Lib. III. cap. 9.

Id & in hac brevi, &c.] Ex hoc Fabii loco colligit Agricola, illos errare, qui perpetuam orationem rhetoribus tribuant, conciſam dialecticis. hac enim re non videntur diſcrepare, ſed potius *ornatu* & *probabilitate.* Turneb. *idem in hac brevi.* V. C. Alm. Loc. Ald. Steph. Gryph. Colin. Vidov.

Cujus rei.] Vide lib. V. cap. 7.

Nam ut in qualitate.] In quaeſtione *qualitatis* & *finitionis* altercatio locum non habet, ſed in quaeſtione *conjecturali*, quae probationibus confirmatur inartificialibus. poteſt tamen accidere nonnunquam, ut in illis quaeſtionibus *altercatione* ſit opus, ſi oratio perpetua non ſatis expoſuerit cauſam. Turneb.

Perpetua donatur.] *Dominatur* legendum eſſe, facile eſt videre. Regius. *donatur.* V. C. Alm.

Finitionis actionis.] Legerem aut *finitione & actione*, aut *finitiones & actiones.* Ascens. *finitionis actio.* marg. Steph. Roign. quod verum puto. ſi legatur, *aut quaeſtionem finitionis actio p. s. e.* &c. *aut conjectura* &c. Francius volebat, *aut conjectura, & artificiali ratione colligit.*

Quae vel ſolis.] *Quaeve ſolis.* V. C. Alm.

Magis mucrone pugnari.] Liv. lib. 2. 46. *Cum, pilis inter primam feſtinationem abjectis, magis quam emiſſis, pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars eſt atrociſſimus, venerat.* Pith. Livius eodem libro c. 30. *ubi ad manum veniſſet hoſtis, tum coortes tota vi gladiis rem gerere.*

Et praeſtandum.] *Etiam praeſtandum.* Locat. Ald. Gryph. Colin. Vidov.

At quidam.] Reprehendit quoſdam ſui temporis patronos, qui, cum ad oſtentationem cauſas dicerent, gloriam ferebant nonnullam perpetua oratione, in altercationibus vero imperiti erant. Turneb.

Liti-

Digitized by Google

modo ambitioſum declamandi ſudorem praeſtitiſſe contenti, cum turba laudantium deſtituunt ſubſellia, pugnamque illam decertatoriam imperitis ac ſaepe pullatae turbae relinquunt. Itaque videas alios plerumque judiciis privatis *ad actiones* vocari, alios *ad probationes*. Quae ſi dividenda ſunt officia, hoc certe magis neceſſarium eſt: pudendumque dictu, ſi plus litigantibus proſunt minores. In publicis certe judiciis vox illa praeconis, praeter patronos, ipſum, qui egerit, citat. Opus eſt igitur in primis ingenio veloci ac mobili, animo praeſenti & acri. Non enim cogitandum, ſed dicendum ſtatim eſt, & prope

Litigatoribus uſi ullum modo.] Depravatum hunc eſſe locum facile ex eo quoque percipi poteſt, quod duobus modis legitur: ſed neutro recte, ut mihi quidem videtur. Quidam enim loco illius *uſi*, *vix* legentes, putant ſe correxiſſe: quod an ſint aſſecuti, doctorum eſto judicium. Mihi quidem illud *vix* ſenſui repugnare videtur. forſan vero ſic eſt corrigendum, ut *ſuis*, non *uſi*, & *illum*, non *ullum* legatur; hoc modo *At quidam litigatoribus ſuis, illum modo declamandi ſudorem praeſtitiſſe contenti.* Regius. *litigatoribus uſi.* MSS. Bodl. Bal. Andr. marg. Sich. Baſ. *uſi ullum.* Locat.

Declamandi ſudorem.] Horat. 1. Sat. x. 28.

Cum Pedius cauſſas exſudet.

Joh. Sarisb IV. 11. *& in eo declamatores in ancipiti materia ſaepius deſudaſſe.* vide ad Petron. cap. 3. & 44. Burm.

Pugnamque illam decertoriam.] *Decertatoriam* legendum mihi videtur, non *decertoriam*, ut in quibuſdam legitur codicibus. Regius. In aliis legitur *decretoriam*, quae lectio etiam probabilis eſt, quia *altercatio* maxime decernit de victoria. ſic appellantur à Plinio *decretoria ſidera*, quae pollicentur aut copiam, aut inopiam frugum. Turneb. *Decretoriam.* Pith. Nicolaus Faber, vir in omni antiquitate, Eccleſiaſtica praeſertim, verſatiſſimus, ad Senecae Controverſ. pag. 170. edit. 1613. legendum cenſet è vett. libris *decretoriam*, id eſt, veram ac ſeriam. Colomes. *decretoriam.* MS. Bod. Andr. *decertoriam.* Locat. marg. Vaſc. Steph. *detrectatoriam.* marg. Baſil. *decretoria* pugna eſt, quae rem decernit & terminat. v. Gron. ad Liv. XXVIII. 14. ſed *decertatoria* eſt vehemens, quae in altercationibus conſiſtit, ut *concertatorium* genus Cicer. de Clar. Orat. 83. dixit: quid autem praeferendum ſit, dubito: utraque enim lectio facile defendi poteſt. *decretoria* magis tamen placet ob locum fere ſimilem lib. x. cap. 5. ubi *exercendum decretoriis eſſe*, docet futurum oratorem; ubi plura dicemus. Burm.

Puellatae turbae.] *Pullatae*, *e* vocali de medio expuncta, legendum. *Pullatam* autem turbam pragmaticos vocat. Nam oratores purpurati incedebant. Regius. *Pullatam* appellamus *turbam* ipſos imperitos. vulgus enim Romae olim demiſſis togis *pullum* induerat *amictum*. hic tamen intelliguntur *pragmatici*: oratores enim erant *purpurati*. Turnebus.] Plin. lib. 7. Epiſt. 17. ad Celerem: *Nam illos quoque ſordidos pullatoſque reveremur.* Pith. neſcio, unde Regius & Turnebus noverint, oratores fuiſſe *purpuratos*, cum Togatos, id eſt, candida & pura toga indutos fuiſſe conſtet; & ſi qui purpuram habuiſſe leguntur, hoc in tunica erat, ut apparet ex illis, quibus jus lati clavi eſſet, vel qui tantum anguſto clavo contenti eſſe debebant, ut noſter lib. XII. cap. 3. ſed praetextatos fuiſſe oratores (hi enim proprie *purpurati* dici poſſent) non ſcio. *pullata* autem turba, eſt plebs, ex qua erant auditores & ſpectatores in judiciis. vide Sueton. Aug. 40. & 44. ubi Caſaub. & Ferrar. de re veſt. 1. cap. 35. Burm.

Plerumque inſidiis.] Varia eſt hujus loci lectio, *inſidiis* autem nullus eſt in hoc ſenſu locus. in quibuſdam exemplaribus mendoſe legitur *ſubſelliis*. mihi *judiciis* maxime ſenſui convenire videtur, eoque magis, quod *judiciis* parum ab *inſidiis* numero ſimilitudineque literarum diſtat. &, ut ſemel finiam, *judiciis* legendum eſſe ex iis, quae ſequuntur, aperte colligitur: cum enim duo ſint genera judiciorum, publicum & privatum, utriuſque meminit Fabius. *ad actiones* quoque minus bene mihi legi videtur. *ad altercationes* vero fortaſſe eſt legendum, ſicque ſenſus integritas expoſcit. Regius. *inſidiis.* Vallae liber. Locat. margo Baſil. *ad altercationes.* Ald. Par. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Ad probationes.] *Ad probationem.* Locat. Ald, Gryph. Baſil. Colin. Vidov.

Plus litigatoribus.] *Plus litigantibus.* MSS. Bodl. Alm. And. Locat. Par. Vaſc. Steph. Sich. Baſil. Gryph. Colin. Vidov. Obr.

In publicis.] In publicis judiciis poſt peroratam utrinque cauſam praeco ſolet patronos *ad altercationem* vocare: cumque plures ſint alicujus cauſae patroni, tamen actorem cauſae nominatim citat, ut illi videatur turpe, ſi altercari non poſſit. Turneb.

Statim eſt.] *Satis eſt.* V. C. Alm.

prope ſub conatu adverſarii, manus erigenda. Quare cum in omni parte hujuſce officii plurimum facit, totas non diligenter modo, ſed etiam familiariter noſſe cauſſas; tum *in altercatione* maxime neceſſarium eſt, omnium *perſonarum*, *inſtrumentorum*, *temporum*, *locorum habere notitiam:* alioqui & tacendum eſt ſaepe, & aliis ſubjicientibus, plerumque ſtudio loquendi fatue modo accedendum: quo nonnumquam accidit, ut in noſtra credulitate aliena ſtultitia erubeſcamus.

Sub uno conatu.] Vide lib. I. cap. 12.

Manus erigenda.] Metaphora ducta eſt à gladiatoribus, qui, ſimul atque adverſarius ictum minatur, manum ſolet erigere ad ſuſtinendum. Turneb. *exigenda.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Loc. Ald. Sich. Par. Baſil. quod & probat Gebh. II. crepund. 3. & exponit extra togam movere ac librare. ſed *erigere manum* eſt, tollere ad ictum inferendum, & paratum eſſe, dum modo conatur adhuc adverſarius. ita *erigere rabiem* dixit Stat. VII. Theb. 671. ubi & Claudianum ita locutum notat Barthius. & *erigere iras* Sil. IV. 180. ubi nihil mutandum. & ita legendum apud Statium lib. IV. Silv. IV. 79. ex MSS. *fractas ubi Veſbius erigit iras.* imitatio eſt enim Virgilii ex III. Aen. 575.

Interdum ſcopulos, avolſaque viſcera montis
Erigit eructans.

ubi etiam *egerit* quidam libri. idem eodem libro 423.

Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque ſub auras
Erigit.

& ibi *egerit* in quibuſdam. *exigere* vero, ſi dicatur, ut *exigere gladium*, *tela* &c. notaret, jam ictum inferre & infligere. vide Gron. ad Senec. Conſol ad Marc. 16. ſed *erigere* eſt in altum tollere. vide Heinſ. ad Val. Flac. I. 157.

Validis fixam erigit unguibus agnam.

Expedire nudas manus hoc vocat Petron. cap. CVIII. Burm.

In omni parte.] *Omni parte.* V. C. Alm.

Familiariter nos noſſe cauſſas.] *Nos* pronomen hoc loco nec compoſitionis ratio admittit, neque ſenſui eſt neceſſarium. Regius. *nos noſſe.* V. C. Alm. Locat. Ald.

Alioqui & tacendum eſt, ergo ſaepe & aliis ſubjicientibus, plerumque autem ſtudio loquendi.] Hic locus adeo eſt corruptus, ut nullus integer ſenſus percipi poſſit. ſic tamen mihi corrigi poſſe videtur, ſi *ergo* & *autem* conjunctiones expungantur, & diſtinctio mutetur, hoc modo. *alioqui & tacendum eſt ſaepe, & aliis ſubjicientibus plerumque ſtudio loquendi fatue modo accedendum.* Regius. *ergo*, & *autem* habent V. C. Alm. Locat.

Accedendum.] *Accidendum.* Baſil.

Quod nonnumquam accidit in noſtra crudelitate aliena ſtultitia erubeſcamus.] Hunc quoque locum eſſe depravatum hinc facile cognoſci poteſt, quod non uno legitur modo. in quibuſdam enim exemplaribus ſic eſt ſcriptum, *quod nonnumquam accidit ut noſtra credulitate, aliena ſtultitia erubeſcamus.* ſed ne ſic quidem mendae ſunt depulſae. Mihi vero hoc modo emendari poſſe videtur, ut *ni* pro *niſi* loco *in* praepoſitionis legatur, ac *credulitate*, hoc modo: *Quod numquam accidit, ni noſtra credulitate, aliena ſtultitia erubeſcamus.* Regius. *Aliena ſtudia erubeſcimus*, cum *altercator* cauſam penitus perſpectam non habet, ſi quis *fautor* aut *pragmaticus*, benevolus quidem, ſed parum cauſae gnarus, aliquid ſuggerat, fidem interdum habebit altercator. neque enim refragari volumus iis, quos nobis eſſe benevolos ſcimus. Turn. ut Regius, habent Loc. Colin. & marg. Baſil. & Gryph. niſi quod omittat *noſtra.* *Quod numquam accidit in noſtra credulitate, aliena ſtultitia erubeſcamus.* V. C. Alm. *quod numquam accidit ut noſtra &c.* Vidov. *quod nonnumquam accidit, ut in noſtra credulitate, aliena ſtultitia erubeſcamus.* Ald *Quod numquam* etiam MSS. Bal. Andr. Ven. *aliena ſtudia.* Stephan. marg. Baſil. Lugd. *Quo nonnumquam accidit, ut in noſtra credulitate (cruditate.* Obr.) *aliena ſtudia erubeſcamus.* Oxon. Obr. depoſitus certe locus. ſed qui forte ita totus conſtitui poſſet: *Alioqui & tacendum eſt ſaepe, &* (vel *aut*) *aliis ſubjicientibus plerumque ſtudio loquendi fatuis accedendum: quo nonnumquam accidit, ut in noſtra ruditate aliena ſtultitia erubeſcamus.* ſingula videamus. ſi deſtituamur notitia perſonarum inſtrumentorum &c. etſi ingenio valemus, tacendum ſaepe eſt, aut, ſi aliis ſubjicientibus, ſtudio loquendi tamen altercari velimus, fatuorum dictatis eſt parendum & obediendum; quo accidit, ut cum rudes ſimus & ignari perſonarum &c. in pudorem demur ob alienam ſtultitiam. tota difficultas fuit in illa locutione *fatue modo accedendum*, quod nihil ſignificat. ejecimus autem *modo*, & *fatuis accedere* idem eſt, quod illis ſubjicientibus parere, & ea, quae nobis ſubjiciunt, dicere. *accedere* enim pro obedire, alicui aſſentire recte & Latine dicitur. ut noſter lib. IX. 4. *accedo in plerisque Ciceroni:* & ita Donatus explicat illa Terent. Adel. III. 2. 52. *Accedo, ut melius dicas; ut conſentiam.* Stat. I. Achil. 363.

Accedit dictis pater.

Perſius Sat. I. v. 5.

- - - non, ſi quid turbida Roma
Elevet,

mus. Neque tamen hoc ipſis monitoribus clareſcit: quidam faciunt aperte, quod rixemur. Videas enim pleroſque ira percitos exclamantes, ut judex audiat, contrarium id eſſe, quod admoneatur, ſciatque ille, qui pronuntiaturus eſt in cauſſa, malum quod taceatur. Quare bonus altercator vitio iracundiae careat. Nullus enim rationi magis obſtat affectus, & fert extra cauſſam, & plerumque deformia convicia facere ac mereri cogit, & ipſos nonnumquam judices incitat. Melior moderatio, ac nonnumquam etiam patientia. Neque enim refutanda

Elevet, accedat.
Suet. Oth. iv. *Acceſſit Galbae conatibus.* Neque tantum ſententiae alicujus accedere, ſed etiam quaſi imperio alicujus ſe ſubjicere notat, quod huc egregie facit, ut ex fatuorum dictatis pendeamus, & illis obnoxii ſimus. ita apud Stat. viii. Theb. 366.

- - - necdum acceſſere regenti.

explicat vetus Scholiaſtes Barthii, qui & ipſe aliis locis illuſtrat ad lib. x. 180. Idem Poëta ii. Achil. 21.

Accedunt juſſi.

aut ergo tacendum eſt, aut fatuis obediendum, qui cum ſtulta nobis ſubjiciunt, erubeſcimus ſaepe aliena ſtultitia. *ſtudium loquendi*, etiam eleganter dictum, ut apud Ovidium Ep. vi. 39.

Singula dum narrat, ſtudio curſuque loquendi
Detegit ingenio vulnera facta ſuo.

Erubeſcere vero cum quarto caſu hoc exemplo conſtrui in lexicis notatur, ſi ſcilicet *ſtudia* legatur, neque damno hanc obſervationem; ſed etiam ſexto caſu gaudere notum eſt. ut Ovid. iv. Triſt. iii. 64.

Num legis Evadnen erubuiſſe viro.

Ibidem. 359.

Qua potuit Tydeus erubuiſſe nuru.

ubi tamen codices quidam *quam nurum*. apud Valer. Max. lib. iv. iii. §. 7. Codices optimi, *ne eam ſupellectilem faſtidiant, qua tunc conſul non erubuit.* alii *quam*, alii *qua uti*. Burm.

Neque tantum his ipſis.] Ne hinc quidem ſenſus integer elicietur, niſi, pro *his*, *hoc* legatur. *Monitores* autem eos accipiamus, quos Graeci pragmaticos vocant, qui jura ac fori conſuetudines oratoribus ſubmiſſa voce ſuppeditabant. Quibus non eſſe fidendum Fabius ait, quod non contenti ipſi ſcire, in quibus erret Orator, efficiunt clamantes, ut judices quoque idem percipiant. Regius. *monitores* appellat *pragmaticos*, *formularios*, *& legulejos*, homines peritos rationis & conſuetudinis forenſis, qui patronis & altercatoribus jus ſuggerunt. Turn. *his*. V. C. Alm. Locat. Ald. *neque tamen his*. Baſil. *neque tantum lis*. Obrecht. optime ſane; ſi modo continua oratione legatur, *erubeſcamus, neque tamen lis his monitoribus clareſcat*. ut & in pudorem demur, neque tamen quidquam ad cauſſae illuſtrationem proficiamus. poſſet etiam legi *neque tantum haec ex ipſis monitoribus clareſcit, ſed quidam faciunt, ut aperte rixemur*. haec ſcilicet ſtultitia non tantum inſignis & notabilis fit, monitoribus talibus verba ſubjicientibus, ſed & quidam faciunt, ut in turpes rixas eamus. *Monitores* autem dictos in ſcena, qui Hiſtrionibus verba ſubjiciebant, notiſſimum eſt. Unde & pro nomenclatoribus, & hinc ſervi *monitores*, de quibus omnia obvia. ſic monitores inter ruſticos ſervos etiam recenſet Juriſconſultus l. 8. ff. de inſtr. & inſtr. legato. qui honoratiores reliquis. huc autem pertinet lib. xi. 2. *& admoneri & ad libellum reſpicere vitioſum*. Burm.

Quod admoneatur.] *Admoneant*. V. C. Alm.

Pronuntiaturus in cauſſa, malum quod taceatur.] Ita diſtinguenda cum optimis editionibus. male Stephanus & recentiores, *pronuntiaturus, in cauſſa malum* &c. nam *pronuntiare in cauſſa*, eſt ut *ſedere in cauſſa* Petron. cap. 14. & Aſcon. argum. divin. *injurati judices in hac cauſſa ſedeant*. Burmannus.

Magis obſtat.] Cicer. Tuſc. Quaeſt. iv. 36. *Iratos proprie dicimus de poteſtate exiiſſe, id eſt, de conſilio, de ratione, de mente*. Philand.

Et fere extra cauſſam.] *Fere* quidem ſic legitur, quamvis ſenſui nihil congruat. mihi autem loco ejus *fert* verbum belliſſime quadrare videtur, cum praeſertim una duntaxat litera in ſimillimam immutetur. hoc modo, *& fert extra cauſſam:* iracundia enim hominem a propoſito saepenumero deducit. Regius. *fere*. V. C. Alm. Locat. ſed recte Regio obtemperarunt editores. verbum enim *fert*, proprie impetum illum, quem ira & aliae affectiones excitant, notat. Cicer. pro Quinct. c. 11. *Id Sex. Naevius non faceret, qui uſque eo fervet ferturque avaritia*. pro Cluent. 70. *At quae mater? quam caecam crudelitate & ſcelere ferri videtis.* Horat. i. Sat. iv. 30.

- - - Quin per mala praeceps
Fertur.

& ita paſſim alii. vide & ſupr. lib. v. cap. 11. Burman.

Incitat.] *Irritat*. Passer. *concitat*. Baſil.

tanda tantum, quae è contrario dicuntur, ſed contemnenda, elevanda, ridenda ſunt: nec uſquam plus loci reperit urbanitas: odium mordet & pudor: contra turbantes audendum, & impudentiae fortiter reſiſtendum. Sunt enim quidam praeduri in hoc oris, ut obſtrepant ingenti clamore, & medios ſermones intercipiant, & omnia tumultu confundant: quos ut non imitari, ſic acriter propulſare oportebit: & ipſorum improbitas retundenda: & judices vel praeſidentes magiſtratus appellandi frequenter, ut loquendi vices ſerventur. Nam eſt res animi jacentis, & mollis ſupra modum frontis, fallitque plerumque, quod *probitas* vocatur, quae eſt imbecillitas. Valet autem in altercatione plurimum *acumen:* quod ſine dubio ex arte non venit. natura enim non docetur: arte tamen adjuvatur. In qua praecipuum eſt, ſemper id in oculis habere, de quo quaeritur, & quod volumus efficere: quia propoſitum tenentes in rixam non ibimus: nec cauſſae debita tempora convitiando conteremus, gaudebimuſque, ſi hoc adverſarius facit. Omnia tempora fere parata ſunt meditatis diligenter, quae aut ex adverſo dici, aut reſponderi à nobis poſſint. Nonnumquam

Plus loci recipit.] Pro illo *recipit*, ſi legeretur *reperit*, magis & ſenſui & rationi dicendi conveniret. REGIUS. *recepit.* V. C. Alm. *recipit.* Locat.

Odium mordet.] *Hoc diũ ordo & pudor.* V. C. Alm. forte *odium tardet & pudor*; *contra turbantes audendum*, ut dicat, ſi quid in altercatione dicatur, ex odio profectum, aut quod pudorem incutiat, quia turpe eſt, ne ſimus praecipites, ſed lenti & tardi, ne ex odio ſaevire, vel conſcientia agitari videamur. ſed ſi nos de ſtatu velit dejicere & *turbare* altercator, audendum eſt, & acriter repellendus adverſarius. nam *turbare* proprium verbum in concertationibus; ut docuimus lib. IV. cap. 5. BURM.

Impudentiae.] *Et impudentiae.* V. C. Alm. Locat. Ald. Steph. & alii.

Praeduri in hoc oris.] Appellat *os praedurum* ſummam impudentiam & inverecundiam. Contrarium mox ſubnectet: nam *mollem* uſurpabit *frontem* pro reverentibus & verecundis: ratio eſt, quia in vultu & in fronte antiqui pudorem & impudentiam poſuerunt. TURNEB.

Tumultu confundant.] *In tumultu.* MS. Bodl. And. *in tumultum.* MS. Bal. *confidant.* V. C. Alm.

Improbitas retundatur.] *Improbitate retundendam.* V. C. Alm.

Praeſidentes.] *Poſſidentes.* V. C. Alm.

Non eſt res &c.] Niſi corrigatur hic locus, inter ſe repugnantia continere videbitur. Imbecillitas namque eſt animi jacentis, quare, loco *non* adverbii, *nam* copula videtur reponenda: aliud autem aliquid quoque huic ſenſui mihi deeſſe videtur: neque enim hinc percipitur, quae ſit res animi jacentis REGIUS. fortaſſe τὸ *res* expungendum, *eſt animi jacentis &c. quod probitas vocatur.*

Fallitque plerumque.] *Fallitque ferrumque.* V. C. Alm.

Valet autem ut.] *In* praepoſitio loco *ut* legatur, ut in quibuſdam recte exemplaribus eſt ſcriptum. REGIUS. Quoniam in *altercatione* vel omnia dicuntur ex tempore, vel pleraque, perſpicacitate ingenii & acumine imprimis eſt opus, quae virtus efficit, ut momento argumenta & probationes excogitare poſſimus, aut argumentorum ſolutiones. haec virtus ab Ariſtotelis interprete *ſolertia* vocatur, quae eſt in prompta medii excogitatione, eamque requirit à demonſtratore. TURNEB.

Et quod voluimus.] *Volumus* legatur. REGIUS.

In rixam non ibimus.] *Non* deeſt in V. C. Alm.

Nec cauſſa debita.] *Cauſſae* legatur. REGIUS. *ne cauſſae.* V. C. Alm.

Nec cauſſae debita tempora, &c.] Alludit ad id, quod olim actoribus praeſtituebatur certum ſpacium in cauſis agendis. ſic in cauſa Miloniana actori datae ſunt horae duae, patrono vero tres: quod forte valebat etiam *in altercatione.* TURNEB.

Omnia tempora.] *Tempora* deleri vult Rollinus.

Aut adverſo.] *Ex* praepoſitio adſcribenda, ut *ex adverſo* legatur, id quod in quibuſdam exemplaribus ſcriptum invenitur. REGIUS. non habet ex Locat. *quaeque aut ex adverſa.* Ald. Baſil.

Nonnunquam tamen dici ſolet.]. *Nonnunquam tamen ſolet hoc quoque eſſe artis genus.* MSS. Bodl. Bal. Alm.

Digitized by Google

quam tamen ſolet hoc quoque eſſe artis genus, ut quaedam in actione diſſimulata, ſubito in altercando proferantur: & inopinatis eruptionibus, & ex inſidiis citiſſimo facto ſimillimum. Id autem tum faciendum, cum eſt aliquid, cui reſponderi non ſtatim poſſit: potuerat autem, ſi tempus ad diſponendum fuiſſet. Nam quod fideliter firmum eſt, à primis ſtatim actionibus arripere optimum eſt, quo ſaepius diutiuſque dicatur. Illud vix ſaltem praecipiendum videtur, ne turbidus & clamoſus tantum ſit altercator, & quales fere ſunt, qui literas neſciunt. Nam improbitas, licet adverſario moleſta ſit, judici inviſa eſt. Nocet etiam diu pugnare in iis, quae obtinere non poſſis. Nam ubi vinci neceſſe eſt, expedit cedere: quia ſive plura ſunt, de quibus quaeritur, facilior erit in ceteris fides: ſive unum, mitior ſolet irrogari poena verecundiae. Nam culpam, praeſertim deprehenſam, pertinaciter tueri, culpa altera eſt. Dum ſtat acies, multi in re conſilii atque artis eſt, ut errantem adverſarium trahas, & ire quam longiſſime cogas, ut vana interim ſpe exſultet. Ideo quaedam bene diſſimulantur inſtrumenta. Inſtant enim, & ſaepe diſcrimen omne committunt, quod deeſſe nobis putant, & faciunt probationibus noſtris auctoritatem poſtulando. Expedit etiam dare aliquid adverſario, quod pro ſe putet: quod apprehendens, majus aliquid cogatur dimittere.

Alm. & omnes fere editi.

In altercando.] *In altercatione.* Ald. Baſil.

Inopinatis eruptionibus.] Metaphora ducta eſt ab oppidanis obſeſſis, qui nonnunquam manu facta ex oppido erumpunt, hoſteſque inopinantes adoriuntur. TURNEB. ſic ſupra dixit *irruptione pugnandum eſt.* Francius volebat. *ut inopinatis.*

Et ex inſidiis.] *Aut.* Locat. Ald. Baſil.

Citiſſimo facto.] Non videtur mihi locus ſanus eiſe, quid enim, quaeſo, *citiſſimum factum* ſignificat? *citiſſime factis* conjiciebat Rollinus. ſed forte deeſt vox, ut *citiſſimo impetui*, vel *incurſui facto.* Gallaeus conjiciebat *citiſſimo furto*, quod & mihi in mentem venerat; ita *furta belli* notiſſima ſunt, & *furtum* & *factum* ſaepe confundi a librariis notaveram, apud Cicer. IV. Ver. 51. Ovid. IV. Faſt. 582. & V. 233. ſed neſcio quo modo hic vix placet *citiſſimum furtum*, cum de vi & eruptione agatur. BURM.

Id autem tum faciendum.] *Tantum faciendum.* Gryph. Steph. Colin. Vidov. *tum faciendum eſt.* Locat. Ald. Baſil. *dum faciendum eſt.* V. C. Alm. *tandem faciendum.* Par. Vaſc.

Potuerat autem.] *Potuerit.* Obrecht.

Ad diſponendum.] *Ad reſpondendum* ſenſus integritas expoſcit. REGIUS.

Fideliter firmum.] *Fidele & firmum.* FRANCIUS.

Quales fere ſunt.] *Quales facti ſunt.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Aſcenſius conjiciebat *fatui.*

Diu pugnare.] *Diu pugna.* V. C. Alm. Locat. Ald. Baſil. Vidov.

Mitior ſolet.] *Minor.* marg. Baſil.

Culpam praeſertim deprehenſam.] Vide Joan. Druſ. Apophth. lib. II. n. 39.

Bis peccat, qui crimen negat.

P. Syrus.

Factum tacendo (ſ. tuendo) crimen facis acrius,
Geminat peccatum, quem delicti non pudet.

ALMEL.

Dum ſtat acies.] Metaphora eſt ducta à re militari, cum utrinque acerrime decertatur, victoria neutram in partem inclinante. TURNEB.

Multi in re conſilii.] *In rem.* Obrecht.

Et ſaepe diſcrimen omne.] Sic appellat rem totam in ſummum periculum adducere: ut cum dicit adverſarius ſeſe non recuſare, quin ipſe cauſa cadat, ſi tu proferre aliquod inſtrumentum poſſis. *Idem.* haec locutio ex jure videtur ſumpta, ubi *multam committere*, *edictum committere* & ſimilia ſaepe occurrunt. de quibus vide Caelii Calcag. lib. XIII. Epiſtol. I.

Quod apprehendens, minus, majus.] *Minus*, ut otioſum ac prorſus ſuperfluum, mihi videtur expungen-

tere. Duas interim res proponere, quarum utramlibet male ſit electurus: quod in altercatione ſit potentius, quam in actione: quia in illa nobis ipſi reſpondemus, in hac adverſarium, quaſi, confeſſum, tenemus. Eſt in primis acuti, videre, quo judex dicto moveatur, quid reſpuat: quod ex vultu ſaepiſſime, & aliquando etiam dicto aliquo factove ejus deprehenditur. Et inſtare proficientibus: & ab iis, quae non adjuvant, quam molliſſime pedem oportet referre. Faciunt hoc medici quoque, ut remedia perinde perſeverent adhibere, vel deſinant, ut illa recipi vel reſpui vident. Nonnumquam, ſi rem evolvere propoſitam facile non ſit, inferenda eſt alia quaeſtio: atque in eam,, ſi fieri poteſt, judex avocandus. Quid enim, cum reſpondere non poſſis, agendum eſt, niſi ut aliud invenias, cui adverſarius reſpondere non poſſit? In pleriſque judex eſt avocandus, ut dixi, qui circa teſtes eſt locus, & perſonis modo diſtat, quod hic patronorum inter ſe certamen, illic pugna inter teſtem & patronum. Exercitatio vero hujus rei longe facilior. Nam eſt utiliſſimum,, frequenter cum aliquo, qui ſit ſtudiorum eorumdem, ſumere materiam vel verae, vel etiam fictae controverſiae, & diverſas partes altercationis modo tueri: quod idem etiam in ſimplici genere quaeſtionum fieri poteſt. Ne illud quidem ignorare advocatum volo, quo quaeque ordine probatio ſit apud judices proferenda: cujus rei eadem in argumentis ratio eſt, ut potentiſſima prima & ſumma ponantur. Illa enim ad credendum praeparant judicem, haec ad pronuntiandum.

pungendum. REGIUS. *minus* habet Locat.

Quarum utramlibet.] *Quarum utramlibet eligat, male ſit electurus.* FRANCIUS.

Ex vultu.] *Et vultu.* V. C. Alm.

Oportet referre.] *Operet referre.* V. C. Alm.

Proinde perſeverent.] *Perinde* legendum ſit, an *proinde*, facile, cum plurimum differant, ex ſenſu percipitur, ut jam quoque ſaepius diximus. REGIUS.

Nonnunquam ſi rem.] Haec eſt ſolutio, de qua ſaepenumero diximus, quae fit *per compenſationem*, cum aliquid non ſolvimus, ſed aliud objicimus. TURNEB.

Avocandus eſt dixi.] Non habet *avocandus.* V. C. Alm. *advocandus* Vallae lib.

Qui circa teſtes eſt locus.] Hic locus ita erroribus eſt confuſus, ut mihi quidem nec percipi, nec corrigi poſſit. REGIUS. Nam docuit lib. 5. *cap. de teſtimoniis*, ſaepenumero teſtem eſſe extra cauſam avocandum. TURNEB. *qui circa teſtes & locos & perſonas modo diſtat.* Locat. Ald Baſil. *qui circa teſtes eſt locus & perſonis modo diſtat.* Gryph. Steph. Colin. *qui circa teſtes locus perſonis modo diſtat.* Obr. forte, *ut dixi eo, qui circa teſtes eſt locus, & perſonis modo diſtat.*

Exercitio vero.] Ut *exercitatio* legatur, ne admonendum eſt quidem. REGIUS.

Cujus rei eadem in argumentis ratio eſt.] Aut *in* praepoſitio ſolum eradenda videtur, ut legatur *eadem argumentis ratio*, aut loco ejus *cum* praepoſitio reponenda hoc modo; *cum argumentis.* REGIUS.

Et ſumma.] *Ut ſumma.* V. C. Alm. vide Ciceron. de part. cap. 8. ALM.

CAPUT

CAPUT V.

De judicio & conſilio.

His pro noſtra facultate tractatis, non dubitaſſem tranſire protinus VI.
ad *diſpoſitionem*, quae ordine ipſo ſequitur: niſi vererer, ne, quoniam fuerunt, qui *judicium inventioni* ſubjungerent, praeteriſſe hunc locum quibuſdam viderer, qui mea quidem opinione adeo partibus operis hujus omnibus connexus ac mixtus eſt, ut ne à ſententiis quidem aut verbis ſaltem ſingulis poſſit ſeparari: nec magis arte traditur, quam guſtus aut odor. Ideoque nos, quid in quaque re ſequendum cavendumque ſit, docebimus, ut ad ea judicium dirigatur. Praecipuum igitur, ne, quod effici non poteſt, aggrediamur, ut contraria vitemus, & communia: ne quid in eloquendo corruptum obſcurumque ſit, referatur oportet ad ſenſus, qui non docentur. Nec multum à *judicio* credo diſtare *conſilium*, niſi quod illud oſtendentibus ſe rebus adhibetur, hoc latentibus, & aut omnino nondum repertis, aut dubiis: & quod *judicium* frequentiſſime certum eſt: *conſilium* vero eſt ratio quaedam alte petita, & plerumque plura perpendens & comparans, habenſque in ſe & inventionem, & judicationem. Sed ne haec quidem praecepta in univerſum ſpectanda ſunt: nam ex re ſumitur, cui locus ante actionem eſt frequenter. Nam Cicero ſummo conſilio videtur in Verrem vel contrahere tempora dicendi maluiſſe, quam in eum annum, quo erat Quin. Hortenſius conſul futurus, incidere.

Et

Eloquentia maxime pendet à *prudentia*, cujus partes ſunt *judicium & conſilium*: quae quanquam finitima ſunt, hoc tamen differunt, quod *judicium* eſt in rebus inventu facilioribus, & quaſi ſe oſtendentibus: *conſilium* in occultis, retruſioribus, & dubiis. De quo vide Cic. *in Orat. ad Brutum.* & Eraſ. *in Eccleſ. lib.* I. TURN.

Nec magis arte traditur, &c.] Judicium certe pendet à naturali oratoris ingenio, & à rerum perſonarumque circumſtantiis. *Idem.*

Docebimus.] *Docemus ac deinceps docebimus.* MSS. Bodl. Alm. Andr. Locat. Ald. Par. Baſil. Colin. Vidov.

Praecipiam communia.] Non verba tantum hoc loco, ſed verſus quoque ipſi ſunt tranſpoſiti ac perturbati. ſic autem ſunt in ordinem redigendi. *Praecipiam igitur, ne, effici quod non poteſt, aggrediamur, ut contraria vitemus, & communia ne quid &c.* REGIUS. *praecipiam igitur.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Colin. Vidov.

Ne quod non effici poteſt aggrediamur.] Quam appoſite Horatius de indoctis art. Poët. 150.

Et quae deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit. ALM.

Niſi quod illud oſtendentibus rebus.] *Se* pronomen adſcribendum mihi videtur, etſi facile ſuppleri poſſit hoc modo, *oſtendentibus ſe rebus.* REGIUS. *ſe* non habent V. C. Alm. Locat.

Et quod judicium.] *Et judicium.* Locat. Ald. Baſil. Obrecht.

Sed ne haec quidem.] Significat *in conſilio & judicio* non ſatis eſſe univerſales praeceptiones, cum ſubinde pro ratione circumſtantiarum varientur. TURN.

Spectanda.] *Exſpectanda.* V. C. Alm.

Cujus locus.] *Cui* mihi magis placet, quam *cujus.* REGIUS. *cujus.* Locat.

Ante actionem.] *Dictionem*, manus viri docti in margine Edit. Gryph.

In Verrem vel contrahere tempora.] Agebat *Verres* omni ratione, ut cauſa differretur uſque poſt Calendas Januarias, cum jam *Hortenſius* Verris patronus magiſtratum iniiſſet. quod cum intelligeret Cicero, perpetuam orationem omiſit, & *al-*

tercatione

Et in ipſis actionibus primum ac potentiſſimum obtinet locum. nam quid dicendum, quid tacendum, quid diſſitendum ſit, exigere, conſilii eſt: negare ſit ſatius, an defendere: ubi prooemio utendum, & quali: narrandumne, & quo modo: jure prius pugnandum, an aequo: qui ſit ordo utiliſſimus: tum omnes colores, aſpere an leniter, an etiam ſubmiſſe loqui expediat. Sed haec quoque, ut quiſque paſſus eſt locus, monuimus: idemque in reliqua parte faciemus. pauca tamen exempli gratia ponam: quibus manifeſtius appareat, quid ſit, quod demonſtrari poſſe praeceptis non arbitror. Laudatur conſilium Demoſthenis, quod, cum ſuaderet bellum Athenienſibus parum id proſpere expertis, nihil adhuc factum eſſe ratione monſtrat: poterat enim emendari negligentia. At ſi nihil eſſet erratum, melioris in poſterum ſpei non erat ratio. Idem, cum offenſam vereretur, ſi objurgaret populi ſegnitiem, in aſſerenda libertate reipublicae, majorum laude uti maluit, qui eam fortiſſime adminiſtraſſent. Nam & faciles habuit aures, & natura ſequebatur, ut meliora probantes pejorum poeniteret. Ciceronis quidem vel una pro Cluentio quamlibet multis exemplis ſuffecerit oratio. Nam quod in eo conſilium maxime mirer? primamne expoſitionem, *quae matri, cujus filium premebat auctoritas, abſtulit fidem*? an quod idem *corrupti judicii crimen transferre in adverſarium maluit, quam negare propter inveteratam (ut ipſe dicit) infamiam*? An *quod in re invidioſa legis auxilio noviſſime eſt uſus*?

quo

tercatione duntaxat uti voluit. TURNEB.

Et ipſis actionibus.] *In* praepoſitio mihi adſcribenda videtur, ut legatur *& in ipſis actionibus.* REGIUS. *id in ipſis.* FRANCIUS. *in* non habet V. C. Alm.

Primum ac potiſſimum.] *Potentiſſimum.* V. C. Alm. Ald. Baſil. Gryph. Steph. Colin. Vidov. Oxon. Obrecht. ſollemni in his libris permutatione.

Quid diffidendum.] Sic quidem recte legi putatur; ſed ego unius literae mutatione *diſſitendum* contenderim eſſe emendandum: quamvis exemplaria huic meae emendationi non accedant. eſt autem *diſſiteri* negare, ac non fateri. REGIUS. *diffidendum.* V. C. Alm. Locat. *differendum.* marg. Steph.

Negare ſit ſatis.] *Satius* emendate in quibuſdam legitur exemplaribus. REGIUS. *ſatis.* V. C. Alm. Locat.

Quid ſit ordo.] *Qui ſit.* V. C. Alm. Locat. Ald. & reliquae editiones.

Demoſthenis.] Olynthiaca II. PHILAND.

Ac ſi nihil.] *At* particulam ſenſus exigit, non *ac*, ut ſuperiori adverſetur, & *ſpei*, loco *rei*, legendum videtur. REGIUS. *ac* & *rei.* Locat. *ac.* Ald.

Idem cum.] Olynthiaca III. PHILAND. Haec ſumpta ſunt ex Dionyſio Halicarnaſſeo cap. *de figuratis cauſis.* TURNEB.

Qui eam fortiſſime.] *Qui rem.* V. C. Alm. Andr. Locat. Ald. Steph. Baſil. Par. Vaſc. Sich. Gryph. Colin. Vidov. parum refert. nam & *adminiſtrare rempubl.* recte dicitur. ita Livius XXXVIII. 48. & alia etiam. ut *factum adminiſtratum* Val. Max. I. IV. I. vide Munker. ad Hygin. Poet. Aſtron. II. cap. 4. BURM.

Nam faciles.] *Et* copula eleganter adſcripta eſt in aliis exemplaribus. *a* vero praepoſitio eſt eradenda, hoc modo. *nam & faciles habuit aures, & natura ſequebatur.* REGIUS. & *a natura.* Ald. Baſil.

Suffecerit.] *Sufficeret.* Locat. Ald. Baſil. Gryph. Steph. Colin. Vidov. *ſufficeretur.* V. C. Alm.

Nam quid in eo.] *Quod* legendum eſſe nemo non videt. REGIUS.

Mirer] *Miror.* V. C. Alm.

Quae matri.] *Qua.* V. C. Alm. Andr. Locat. Ald. Vaſc. Baſil. Gryph. Colin. Steph. Obr.

Corrupti judicii.] *Judicii* deeſt V. C. Alm.

Infamiam.] *Invidiam.* marg. Vaſc. & Steph. *inveterata*

Digitized by Google